

SFINTUL VASILE CEL MARE
SCRIERI

COLECȚIA

«PĂRINȚI ȘI SCRITORI BISERICEȘTI»

A P A R E

DIN INIȚIATIVA ȘI SUB INDRUMAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

I U S T I N

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

COMISIA DE EDITARE :

Pr. DUMITRU SOARE (președinte), Pr. Prof. ȘTEFAN ALEXE,
Pr. Prof. TEODOR BODOGAE, Prof. NICOLAE CHIȚESCU,
Pr. Prof. IOAN G. COMAN, Pr. Prof. CONSTANTIN
CORNÎTESCU, Prof. ALEXANDRU ELIAN, Pr. Prof. DUMITRU
FECIORU, Prof. IORGU IVAN, Pr. Prof. GRIGORIE T. MARCU,
Pr. Prof. IOAN RĂMUREANU, Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE,
ION CIUTACU (secretar).

SFÎNTUL VASILE
CEL MARE
SCRIERI
PARTEA ÎNTÎIA

OMILII LA HEXAEMERON

OMILII LA PSALMI

OMILII ȘI CUVÎNTĂRI

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE

IUSTIN

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TRADUCERE, INTRODUCERE, NOTE ȘI INDICI DE
Pr. D. FECIORU

PRESCURTĂRI

AB	Analecta Bollandiana, Bruxelles.		folesul neamului nostru, în București în sfânta Mitropolie, la anul 1826 de Matthei Băbeanul Tipograf.
ACL	Antiquité Classique, Louvain.		Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de Liturgie, Paris.
AJPh	American Journal of Philology, Baltimore.	DAL	Dictionary of Christian Biography, Literature, London.
Ang	Angelicum, Roma.		Dictionnaire de droit catholique, Paris.
Ant	Antonianum, Roma.	DCB	Dictionnaire d'Histoire et de Géographie, Paris.
Aug	Augustiniana, Louvain.		Dumbarton Oaks Papers, Cambridge (Mass.).
BAR	Biblioteca Academiei Române.	DDC	Dictionnaire de la Spiritualité, Paris.
BARC	Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj.	DHG	Dictionnaire de Théologie Catholique, Paris.
BAS	Basilius des Grossen, Bischofs von Cäsarea, ausgewählte Homelien und Predigten, aus dem griechischen Urtext übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Dr. Anton Stegmann Stadtpfarrer in Heilbronn A/N, München, 1925 (Bibliothek der Kirchenväter 2, 47).	DOP	Fr. Dübner și E. Lefranc, Către tineri, text grec, traducere și comentariu, Paris, 1843.
	Bessarione, Roma.	Dsp	Eastern Churches Quarterly, Ramsgate.
Bess	Bibliothek der Kirchenväter, Kempten.	ECQ	'Εκκλησιαστικὸς Φάρος, Alexandria.
BKV	Bibliothek der Kirchenväter, Kempten și München.	EF	Echos d'Orient, Paris.
BKV 2	Benediktinische Monatschrift, Beuron.	EO	Forschungen und Fortschritte, Berlin.
BM	Biblioteca Mănăstirii Neamtu.	FF	Glusal Bisericii, București.
BMN	Biblioteca Mănăstirii Neamtu.	GB	The Greek Orthodox Theological Review.
BMMS	Biblioteca Mitropoliei Moldovei și Sucevei.	GOThr	Gregorianum, Roma.
BOR	Biserica Ortodoxă Română, București.	Greg	Γρηγόριος Παλαμάς, Tesalonic.
BSG	Basile de Césarée, Homelies sur l'Hexaéméron, textes grecs, introduction et traduction de Stanislas Giet, 2-e édition revue et augmentée, Paris 1968 (Sources Chrétiennes, 28 bis).	GrP	The Hibbert Journal, Londra.
	Byzantion, Bruxelles.	HJ	Harvard Studies in classical Philology, Cambridge (Mass.).
Bvz	Byzantinische Zeitschrift, Leipzig.	HSCP	Harvard Theological Review, Cambridge (Mass.).
BZ	Candela, Cernăuți.	HThr	Iuliu Valaori, Sfântul Vasile cel Mare, (Bucăți alese), Text grec publicat de..., București, 1905.
Can	Cuvinte puține oarecare din ceale multe ale celor întru sfinți Părinților noștri Vasile cel Mare și Grigorie Cuvîntătorului de Dumnezeu, tîlmăcite din limba Elinnească (de Grigorie Mitropolitul Ungrovlahiei) și acum întîi tipărite în zilele prealuminatului și preafîlătatului nostru Domn Grigorie Dimitriu Ghica Voevod spre	IVV	Indreptarea Legii, București, 1692.
CGD		ILB	Indreptarea Legii, Tirgoviste, 1652.
		ILT	Jahrbuch für Antike und Christentum, Münster i. W.
		JAC	The Journal of Ecclesiastical History, Londra.
		JEH	Journal of Theological Studies, Oxford.
		JthSt	Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i.Br.
		LThK	Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg i.Br.
		LThK 2	

MA	Mitropolia Ardealului, Sibiu.	ROC	Revue de l'Orient Chrétien, Paris.
MAB	M. A. Bailly, Dictionnaire grec-français, XI-e éd., Paris, 1928.	RQH	Revue des Questions Historiques, Paris.
MB	Mitropolia Banatului, Timișoara.	RR	Ricerche Religiose, Roma.
MDE	Mic Dicționar Enciclopedic, București, 1972.	RSO	Rivista degli Studi Orientali, Roma.
MEPREO	Messenger de l'Exarchat du Patriarchat Russe en Europe occidentale, Paris.	RSPT	Revue de Sciences Philosophiques et Théologiques, Paris.
MG	Migne, Patrologia graeca, Paris.	RSR	Recherches de Sciences Religieuses, Paris.
MMS	Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași.	SAB	Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-hist. Klasse, Berlin.
Mnem	Mnemosyne. Bibliotheca philologica Batavorum, Leiden.	SC	Scuola Cattolica, Milan.
MO	Mitropolia Olteniei, Craiova.	SCH	Sources Chrétiennes, Paris.
Mus	Le Muséon. Revue d'études orientales, Louvain.	SIF	Studi italiani di Filologia, Florența.
NMil	Dr. Nicodim Milaș, Canoanele Bisericii Ortodoxe, însoțite de comentarii. Traducere făcută de Dr. Nicolae Popovici și Uroș Kovincici, Vol. II, Partea II, Arad, 1936.	Sommer	St. Basile, Homélie sur la lecture des auteurs profans, expliquée littéralement, traduite et annotée, Paris, 1903.
NPL	Nouveau Petit Larousse, Paris, 1968.	SJThOcP	Scottish Journal of Theology Occasional Papers, Edinburg.
OC	Oriens Christianus, Wiesbaden.	SO	Symbolae Osloenses, Oslo.
OCh	Orientalia Christiana, Roma.	SP	Studia Patristica, Berlin.
OCP	Orientalia Christiana Periodica, Roma.	ST	Studii Teologice, seria nouă, București.
OrSyr	L'Orient Syrien, Paris.	STv	Studii Teologice, seria veche, București.
Ort	Ortodoxia, București.	SVM	Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa. Tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980.
PB	Pastor Bonus, Trier.	Th	Θεολογία, Atena.
PC	Paraula Cristiana, Barcelona.	ThLZ	Theologische Literaturzeitung, Leipzig.
PhW	Philologische Wochenschrift, Leipzig.	ThQ	Theologische Quartalschrift, Stuttgart.
Pid	Pidalion, Mănăstirea Neamțul, 1844.	ThEE	Θρησκευτική καὶ ἡθική ἐγκυκλοπαίδειζ, Atena.
PSt	Patristic Studies, Washington.	TU	Texte und Untersuchungen, Leipzig.
RACH	Reallexikon für Antike und Christentum, Stuttgart.	VB	Vocea Bisericii, București.
RB	Revue Bénédictine, Marce-sous.	VC	Vigiliae Christianae, Amsterdam.
REG	Revue des Etudes Grecques, Paris.	VCar	Verbum Caro, Taizé.
RES	Revista Espanola de Teologia, Madrid.	VS	La vie spirituelle, Paris.
RFIC	Rivista di Filologia e Istruzione Classica, Turin.	ZKG	Zeitschrift für Kirchengeschichte, Stuttgart.
RHE	Revue d'Histoire Ecclésiastique, Louvain.	ZkTh	Zeitschrift für katholische Theologie, Innsbruck.
RHR	Revue de l'histoire des Religions, Paris.	ZNW	Zeitschrift für neutestamentliche Wissenschaft und Kunde der älteren Kirche, Giessen.

INTRODUCERE

A. VIAȚA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

Știrile despre viața sfântului Vasile cel Mare le avem, în primul loc, în propriile sale scrieri și mai ales în *Scrisorile* lui, 366 la număr, apoi : a) *Cuvîntul funebru în cinstea sfântului Vasile* rostit în 381 de sfântul Grigore de Nazianz¹; b) *Cuvîntul funebru* rostit de fratele său, sfântul Grigore al Nisei²; c) *Viața cuvioasei Macrina* de sfântul Grigore al Nisei³; d) *Cuvîntul sfântului Efrem Sirul*, după unii pseudo-Efrem⁴; e) *Viața sfântului Vasile cel Mare*, atribuită prietenului său sfântul Amfilohie al Iconiei, este o lucrare scrisă în secolul al optulea⁵; f) în sfîrșit, în istoricii bisericești : Ieronim⁶, Socrate⁷, Sozomen⁸, Teodoret⁹, Filostorgiu¹⁰, precum și Biblioteca lui Fotie¹¹.

Sfântul Vasile se cobora dintr-o familie nobilă și bogată din Pont. În timpul persecuției lui Maximin (305—313), bunicul sfântului Vasile și soția lui Macrina — care fusese ucenică a sfântului Grigore Taumaturgul — au trebuit să-și părăsească toate averile și s-au refugiat în munții Pontului. «Era, spune sfântul Grigore din Nazianz în cuvîntul său funebru, — pe firul căruia voi merge în prezentarea vieții sfântului Vasile cel Mare —, vreme de prigonire, ba încă cea mai crudă și mai groaznică prigonire. Grăiesc, se înțelege, de prigonirea lui Maximin, care deși urma îndată după alți mulți prigonitori, a făcut ca toți cei

1. *Cuvîntul 43*, MG., 36, 493—608, tradus în românește de Pr. Prof. N. Donos, în : «Sf. Grigore de Nazianz, Apologia sau cuvîntarea în care arată motivele care l-au îndemnat să fugă de preoție și Elogiul sfântului Vasile», Huși, 1931, p. 118—204.

2. MG., 46, 787—818.

3. MG., 46, 959—1000, tradusă în românește de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1947.

4. S. P. N. Ephraem Syri Opera omnia quae exstant graece, latine, syriace in sex tomos distributa, Roma e Bibliotheca Vaticana prodeunt, Tomus 2, Romae, 1743, 289—296.

5. În grecește și latinește la F. Combefis, SS. Patrum Amphilochii Iconiensis, Methodii Patarensis et Andreae Cretensis opp., Paris, 1644, 155—225; numai în limba latină, în MG., 29, CCXCIV—CCCXVI.

6. De viris illustribus, 116.

7. Istoria Bisericească, IV, 26.

8. Istoria Bisericească, VI, 15—17.

9. Istoria Bisericească, IV, 19, 30.

10. Istoria Bisericească, II, 9.

11. Cod. 137. 141—144. 191.

mai dinainte să pară mai blînzi și mai omenoși, deoarece Maximin a dat friu liber unei cruzimi neobișnute, parcă și-ar fi pus în minte să întroneze cu forța însăși nelegiuirea. Mulți atleți de-ai noștri au dat piept cu această prigoană, unii luptînd pînă la moarte, iar alții pînă aproape de moarte, aceștia din urmă cruțați numai ca doar să supraviețuiască biruinței lor, adică să nu piară odată cu luptele ce le-au purtat, ci să rămînă pentru urmași pilde de virtute, mărturii vii, colonne însuflețite, propovăduitori muți. Printre aceștia, între mulți alții, putem număra și pe bunicii lui Vasile, după tată, care au umblat pe calea virtuții, încît aceste vremuri de grea prigoană i-au învrednicit de frumoase cununi de biruință; aceasta pentru că erau pregătiți și dispuși să sufere cu răbdare toate acele chinuri, pentru care Hristos încununează pe cei ce imită suferințele îndurate de El pentru mîntuirea noastră. De altfel, întrucît martiriul lor se cuvenea să fie în conformitate cu legea — iar legea martiriului este aceasta: nici să nu ne aruncăm de bună voie în primejdie, atît pentru a cruța pe prigonitori, cît și pe cei mai slabi decît noi, dar nici să nu fugim de primejdie, cînd ea vine asupra-ne; în cazul dintîi am da dovadă de semeție, în al doilea de lașitate — ce-au făcut ei pentru a cinsti pe Legiuitor? Sau mai bine zis, unde i-a dus dumnezeiasca pronie, care purta grijă de ei? S-au retras într-o pădure din munții Pontului — căci în acești munți sînt multe păduri dese și foarte întinse — cu puțini tovarăși de drum, care să-i și slujească în timpul pribegiei. Alții n-au decît să admire lungimea pribegiei — căci, după cum se spune, a durat șapte ani și ceva — și regimul aspru și neobișnuit la care au fost nevoite să se supună acolo aceste trupuri nobile; au trebuit să trăiască sub cerul liber, să sufere frigul, arșița și ploile; pe urmă singurătatea, lipsa totală de prieteni și de societatea omenească, care trebuie să le fi căzut foarte greu unor oameni deprinși să trăiască în mijlocul alaiurilor și onorurilor. Eu voi povesti doar numai ceea ce mi se pare mai de seamă și mai neobișnuit. Desigur, voi fi crezut de toată lumea, afară doar de cei ce cred că prigonirea și primejduirea vieții pentru Hristos ar fi lucruri de mică însemnătate, deși acest fel de a judeca este foarte greșit și chiar primejdios»¹².

Sfîrșindu-se persecuția, în 313, bunicii sfîntului Vasile s-au întors la casele lor și și-au recăpătat și libertatea și averile ce le fuseseră confiscate. Au avut doi copii: Grigore, care a fost episcop într-un oraș din Capadocia, și Vasile, tatăl sfîntului Vasile cel Mare. Acesta s-a stabilit în Cezareea Capadociei; s-a căsătorit cu o tînără orfană, Emilia; tatăl ei murise de moarte martirică în persecuția lui Liciniu, iar

mama ei murise de tinără. În Cezareea Capadociei, tatăl sfântului Vasile a fost avocat și profesor de retorică; și, după cum îl caracterizează sfântul Grigore din Nazianz, «Pontul îl recunoștea de profesor obștesc al virtuții»¹³. Vasile și Emilia au avut zece copii; aceștia în ordinea nașterii sînt: Macrina, numită cea tinără spre deosebire de bunica ei Macrina cea bătrînă, un fiu, mort pe cînd era copil, Vasile — sfîntul Vasile cel Mare —, Naucratie, mort în vîrstă de 27 de ani¹⁴, Grigore — sfîntul Grigore al Nisei —, patru fete și Petru — sfîntul Petru al Sebastiei. O familie ca aceasta, tatăl «profesor obștesc de virtute», iar mama, fiică de mucenic, a dat Bisericii patru sfinți: Macrina cea tinără, Vasile, Grigore și Petru.

Sfîntul Vasile cel Mare s-a născut în 329 sau 330; este una din figurile cele mai strălucitoare ale secolului al patrulea. «Pentru toți, spune sfîntul Grigore de Nazianz, a fost un fel de lege a virtuții»¹⁵;

13. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 129.

14. «Dintre cei 4 frați, al doilea după marele Vasile, istorisește sfîntul Grigore al Nisei în Viața Sfintei Macrina, se numea Naucratie și era bine înzestrat din fire, frumos la trup, vînjos, iute și întrecînd pe toți în îndemînare și iscusință la orice îndeletnicire. Pe cînd acesta avea 22 de ani, dăduse în fața oamenilor bune mărturii de învățătura și pregătirea ce avea, încît cei care îl ascultau rămîneau mișcați pînă în adîncul inimii; deodată, în urma unei dumnezeiești purtări de grijă, luînd în ris și renunțînd la toată această pricepere, roadă a strădaniilor sale, s-a retras în viața cea singuratică și lipsită de averi, neluînd cu sine, în urma unui adînc indemn al cugetului, decît pe sine însuși. I-a urmat doar unul din slujitorii, cu numele Hrisafie, fie pentru că îi era credincios, fie poate pentru că își croise și el același plan de viață singuratică. Astfel își petrecea zilele Naucratie, singur, într-un ținut îndepărtat pe malul Irisului, un rîu ce trece prin mijlocul Pontului, izvorînd de fapt din Armenia și îndreptîndu-și apele prin părțile noastre spre Marea Neagră. Aici își aflase tînărul un adăpost în inima unui desiș, pe o sprînceană de deal închisă de niște povrînsuri păstioase ale muntelui, departe de zgomotul orașului, de mărșăluirile soldaților și de îndeletnicirile gălăgioase ale divanelor de judecată, scăpînd astfel de toată larma asurzitoare care însoțește viața omenească în orașe și îngrijind cu mîinile sale pe cîțiva bătrîni săraci și bolnavi, care se retrăseseră acolo, strădanie din care el a găsit cu cale să-și facă ocupația de căpetenie a întregii sale vieți. Bunul nostru tînăr mergea la vînătoare, prindea pești și, întrucît avea o rară îndemînare la vînarea oricărei sălbăticiuni, cu mare ușurință asigura prin vînat hrana trebuitoare neputincioșilor, înfrîmînd totodată prin aceste oboseli și zburdălnicia tineretii. Dar prin aceasta el slujea, cu mare bucurie, și cerințelor mamei, ori și cînd ar fi venit acestea, iar mai cu seamă prin amîndouă felurile de isprăvi ale vieții sale: strunirea tineretii prin oboseli și întreprinderea vieții sale, după pilda mamei, pe calea ce duce spre Dumnezeu. Trecuseră cinci ani de cînd Naucratie petrecea în acest chip, umplînd prin aceste voințe sufletul mamei de o fericire nespusă, pe de o parte fiindcă își împodobeia viața cu chibzuință și cumpătate, iar pe de alta fiindcă își pleca întru totul puterea slujirii sale voinței celei ce l-a născut. Iată, însă, că într-o bună zi mama primi o grea și dureroasă lovitură, izvorită, cred eu, din cursa întinsă de cel rău, lovitură care a umplut de durere și jale întreagă familia noastră. Căci fără de veste Naucratie a fost răpit din viață, fără să fi fost vreo boală din care să fi urmat acea nenorocire și nici vreo altă pricină obișnuită sau cunoscută care să-i fi pricinuit tînărului moartea, ci doar, plecat fiind la vînatul cu care să poată mai departe asigura hrana celor neputincioși, a fost adus acasă în nesimțire, mort fiind deodată cu el și tovarășul său de viață, Hrisafie» (*Viața fericitei Macrina*, traducere de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, Sibiu, 1947, 18—21).

15. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 119.

«a fost un bărbat nobil și mai presus de trup chiar înainte de a se muta din această viață»¹⁶. Sufletul tânărului Vasile, încă din copilărie, a fost format de Macrina, bunica lui, și Emilia, mama sa. Apoi a urmat tatăl său, profesorul de retorică, «profesorul obștesc al virtuții», care «i-a predat întreg ciclul științelor și a fost exercitat în evlavie, sau mai pe scurt, prin învățături elementare, a fost împins spre desăvârșirea ce avea să urmeze»¹⁷.

După terminarea instrucției din casa părintească, Vasile și-a continuat studiile la școlile din Cezareea. Despre studiile sale din Cezareea sfântul Grigore din Nazianz ne face următoarea mărturisire: «Cît de apreciat era el și de profesori și de colegii săi, pe cei dintîi egalindu-i, iar pe cei din urmă întrecîndu-i în orice știință! Cît de mare renume a dobîndit el în scurtă vreme, atît în fața poporului de rînd, cît și în fața fruntașilor orașului! Vădea o știință mult mai presus de cea obișnuită la oameni de vîrsta lui și o virtute a moravurilor mult mai presus decît chiar știința lui. Orator între oratori chiar în fața catedrelor profesorilor; filozof între filozofi chiar și în fața sistemelor filozofice; iar ceea ce este și mai important, preot între creștini chiar mai înainte de a fi primit darul preoției»¹⁸.

Din Cezareea s-a dus la Constantinopole «capitala Orientului, renumită pentru cei mai desăvîrșiți oratori și filozofi, de la care Vasile, în scurtă vreme, și-a însușit cele mai de seamă învățături, datorită agerimii și talentului său»¹⁹.

De la Constantinopole «a fost trimis de Dumnezeu și mînat de strașnica lui sete de știință la Atena»²⁰. Sfîntul Grigore din Nazianz era «mai de mult timp în Atena»²¹. Studenții din Atena, veniți din toate ținuturile Greciei și din Occident, aveau obiceiul de a săvîrși o ceremonie de inițiere a tuturor tinerilor veniți pentru studii în Atena. Sfîntul Grigore din Nazianz ne vorbește de această inițiere, care îl aștepta și pe tînărul Vasile la sosirea lui în Atena: «Deci cînd se prezintă vreun tînăr și cade în mîinile celor pe care îi întîlnește întîi — și va cădea desigur cu voie sau fără voie — se pune în practică un obicei atic, în care seriozitatea este amestecată cu gluma. Mai întîi este găzduit la unul din cei care au pus mîna pe el, un prieten, o rudă, un compatriot, unul mai avansat în sofistică sau unul care procură bani și din această cauză este pentru noii veniți în mare cinste. După aceea noul

16. *Ibidem*, 120.

17. *Ibidem*, 130.

18. *Ibidem*, 131.

19. *Ibidem*, 132.

20. *Ibidem*, 132.

21. *Ibidem*, 133.

venit este hărțuit de toți cu glume, ceea ce, dacă nu mă înșel, are rostul de a-i slăbi încrederea în sine, ca să poată pune de la început stăpânire pe el. Este hărțuit de unii mai cu îndrăzneală, de alții mai cu socoteală, după cum este mai rustic sau mai urban. Pentru cei ce nu știu, acest lucru pare mai crud și neomenos, dar pentru cei preveniți este foarte plăcut, îi camaraderesc, întrucît diferitele încercări nu-s făcute în serios, ci numai în glumă. Pe urmă, traversînd piața îl duc cu alai la baie. Pompa este așa : cei ce conduc pe tînărul nou sosit se așază cîte doi la distanță egală și astfel îl escortează pînă la baie. Cînd ajung aproape scot țipete puternice și sar ca și cum ar fi loviți de nebunie. Aceste țipete nu-s pentru a înainta, ci pentru a se opri, ca și cum recrutul n-ar fi primit în baie ; și bătînd în uși după ce au speriat bine pe tînăr, îi îngăduie intrarea și astfel îl lasă liber ; după baie îl consideră intrat în corporația lor»²². Sfîntul Grigore din Nazianz cunoștea obiceiul acesta și-l cunoștea și pe tînărul student înainte de a veni la Atena pentru studii²³ ; și «ținînd seamă de severitatea moravurilor lui și de severitatea lui în vorbire²⁴, a vorbit cu studenții despre Vasile înainte de sosirea lui la Atena ; le-a vorbit așa de frumos, încît Vasile a ajuns respectat de toți. Și astfel «aproape singur el, spune sfîntul Grigore, din toți cei ce veniseră la studii în Atena, a fost scutit de formalitățile de intrare în lumea academică ateniană, bucurîndu-se de o cinste mai mare decît a oricărui nou venit»²⁵. Așa a început prietenia dintre Grigore și Vasile. Prietenia aceasta s-a întărit mai tîrziu și mai mult în urma discuțiilor filozofice dintre Vasile și studenții armeni pe care îi cunoștea din Cezareea, fiind prietene familiile lor cu familia părinților săi. Doresc, însă, să las pe sfîntul Grigore să povestească însuși incidentul dintre studenții armeni și sfîntul Vasile : «Studenții armeni au venit la Vasile cu prietenie falsă, mînați de pizmă, nu de bunăvoință, punîndu-i întrebări mai mult din ambiție decît de dorul de știință, încercîndu-se să-l încline spre ei de la prima discuție, căci, cunoscînd mai dinainte talentul acestui bărbat, nu se puteau împăca cu marea trecere de care se bucura el. Li se părea prea mare jignirea ca ei, care îmbrăcaseră mai dinainte mantaua de filozof și erau cu gitlejurile obosite de atîta oratorie, să fie mai puțin băgați în seamă decît un recrut străin. Eu, însă, naivul, care țineam la atenieni, nebănuind pizma și luîndu-mă după aparențe, cînd am văzut pe armeni ingenucheați în dispută și întorcînd spatele ca să o ia la fugă, m-am simțit atins cînd am văzut biruită și disprețuită faima atenienilor, în persoana lor, am sărit în ajutorul lor, am redeschis disputa, i-am ajutat în

22. *Ibidem*, 134—135.

23. *Ibidem*, 132.

24. *Ibidem*, 135.

25. *Ibidem*, 135.

clipele cele mai grele — pentru că și un adaos mic are importanță în astfel de împrejurări — și am restabilit echilibrul luptei, cum se zice. Dar îndată ce-am înțeles latura nesinceră a discuției, care nu putea fi prea multă vreme ascunsă și s-a dat de gol singură, îndată am trecut de partea lui Vasile, am întors corabia în direcția contrară și am contribuit ca biruința finală să fie de partea lui. Vasile s-a bucurat mult de cele întâmplate — că avea minte foarte ageră — și înflăcăându-se atacă viguros pe dîrzii armeni, îi răni cu argumentele sale și nu s-a oprit pînă nu i-a pus pe fugă de-a binelea și s-a încununat cu biruința»²⁶.

Mai departe sfîntul Grigore vorbește despre felul viețuirii lor în Atena: «Mai tîrziu, cînd după trecerea timpului ne-am mărturisit reciproc aspirațiile intime și că ținta străduințelor noastre este filozofia, din acea clipă am avut totul în comun; trăiam sub același acoperămint, mîncam la aceeași masă, aveam aceleași păreri, trăiam în deplină armonie și ne spoream reciproc, cu multă rîvnă, dragostea unuia către celălalt. Iubirile trupești, întrucît au bază trecătoare, trec și ele întocmai ca florile de primăvară, deoarece nici o flacără nu dăinuiește mai mult decît materia care o produce, ci se stinge îndată ce materia combustibilă s-a consumat; tot așa se petrece lucrul și cu dragostea, se stinge îndată ce s-a consumat jarul ei. Dimpotrivă, iubirile curate și plăcute lui Dumnezeu, avînd o temelie solidă, sînt cu mult mai durabile și, cu cît se dezvoltă mai mult frumusețea lor, cu atît mai mult se leagă de ele și leagă și între ei pe cei ce iubesc aceleași lucruri. Aceasta este, doar, legea dragostei celei mai presus de noi. Așa fiind raporturile dintre noi și pe astfel de «columnne de aur fiind sprijinită această clădire solidă» cum zice Pindar, progresam mereu, folosindu-ne de ajutorul lui Dumnezeu și de dragostea noastră. O, cum să nu vărs lacrimi cînd îmi aduc aminte! Pe amîndoi ne îmoldeau aceleași speranțe spre învățătură, adică spre ceea ce-i mai dorit de oameni, și cu toate acestea invidia era departe de noi, fiind împinși numai de rîvnă. Ne luptam între noi nu pentru înțîietate, ci ne luam la întrecere cum să ne-o atribuim unul altuia, întrucît fiecare socotea gloria dobîndită de celălalt ca și a sa proprie. Se părea că avem amîndoi un singur suflet, care pune în mișcare două trupuri. Chiar dacă ar trebui să nu credem pe cei ce afirmă că «toate sînt în toți», în cazul nostru este de crezut că fiecare din noi eram în celălalt și prin celălalt. Un singur lucru urmăream amîndoi: virtutea și realizarea speranțelor viitoare, să trăim adică viața viitoare înainte de a fi părăsit pe cea de aici. Cu privirile ațintite spre această țintă, numai spre atingerea ei ne călăuzeam toată activitatea

26. *Ibidem*, 135—136.

și toată viața noastră, urmînd poruncile legii și ațîțindu-ne unul altuia bărbăția ; și dacă n-ar fi prea mult din partea mea, aş afirma că fiecare eram pentru celălalt normă și dreptar, după care judecam ce este bun și ce nu. Petreceam și noi cu prieteni, dar nu cu cei desfrînați, ci cu cei cumpătați ; nu cu cei scandalagii, ci cu cei mai cuminți și cu care petrecerea ne era de folos, dîndu-ne bine seama că mai ușor poți contracta viciul decît să te deprinzi cu virtutea, după cum mai ușor capeți boala decît să redobîndești sănătatea. Cît privește studiile, iubeam nu atît pe cele plăcute, cît mai ales pe cele folositoare, pentru că cele dintîi împing pe tineri spre viciu, pe cînd celelalte, spre virtute. Cunoșteam numai două căi : cea dintîi de mare preț, cea de a doua de o valoare mai mică ; cea dintîi ducea spre casele noastre sfinte și spre profesorii care propovăduiau în ele, pe cînd cea de a doua, la profesorii de știință profană. Celelalte căi, adică cele ce duceau la serbări, teatre, întruniri sau ospete, le lăsam pe seama altora, pentru că, după părerea mea, nimic nu-i mai de preț dacă nu duce la virtute și nu face mai buni pe cei ce apucă în acea direcție. Pentru noi lucrul cel mai de seamă era să fim creștini și să fim numiți creștini... Să vorbim pe scurt. Atena este primejdioasă pentru sufletele altora, dar deloc pentru cei evlavioși ; este plină de bogăția cea rea, adică de idoli, mai mult decît restul Greciei, și este foarte greu să scapi neatras spre adorarea și închinarea la idoli ; nouă, însă, n-a putut să ne aducă nici o pagubă, întrucît eram cu sufletele oțelite și bine apărute de această primejdie. Ba chiar dimpotrivă, dacă îmi este îngăduit a spune ceva și mai ciudat, noi tocmai aici ne-am întărit în credință, avînd prilej să cunoaștem minciunăria și falsitatea păgînismului și să disprețuim idolii tocmai acolo unde erau mai mult adorați. Se vorbește de un fluviu care curge de-a lungul oceanului fără să i se altereze dulceața apelor sale, sau de un animal care trăiește în mijlocul focului fără să fie mistuit de flăcări. Aceste exemple pot da o imagine a felului nostru de trai printre colegii noștri» ²⁷.

Sfîntul Grigore din Nazianz ne vorbește de cursurile pe care le-a urmat sfîntul Vasile — retorica, gramatica, regulile povestirii, legile metricii și ale poeziei, filozofia, dialectica, astronomia, geometria, matematica și medicina ²⁸ — dar despre profesorii pe care i-au audiat nu spune nici un cuvînt ; vorbește de ei, dar nu dă nici un nume : «Am ajuns cei mai distinși pentru profesorii și colegii noștri, ba am ajuns cei mai celebri oameni în toată Grecia. Faima noastră a trecut și dincolo de hotarele Greciei, după cum am aflat din povestirile multora. Profesorii noștri, doar, erau cunoscuți pretutindeni unde se vorbea de

27. *Ibidem*, 137—140.

28. *Ibidem*, 142—143.

Atena. La fel și noi : unde se ducea vestea de profesorii noștri, ajungea și faima noastră, așa că nicăieri nu eram necunoscuți și obscuri, ci ajunsesem mai celebri decât Oreste și Pilade, decât Moleonizii cei cînțați în versurile lui Homer, renumiți pentru strînsa lor unire în timp de primejdie și pentru arta cu care mînau amîndoi un car, cu un singur bici și cu un singur frîu»²⁹. De la istoricii Socrate³⁰ și Sozomen³¹ aflăm numele a doi profesori de la Atena : Himerie și Proheresie. Tot ei ne dau știrea, pusă la îndoială de unii cercetători, că în Antiohia au avut profesor pe Libaniu.

După o ședere de patru-cinci ani în Atena, în 356, sfîntul Vasile și sfîntul Grigore s-au hotărît să se întoarcă în patrie. «Sosise ziua plecării, relatează sfîntul Grigore, cu obișnuitul ei cortegiu : cuvîntări de adio, alaiuri, salutări, jale, îmbrățișări, lacrimi. Nimic dealtfel nu-i mai înduioșător decât despărțirea colegilor de școală unii de alții și mai ales de Atena. A avut loc atunci un spectacol vrednic de milă, dar vrednic și de povestit. Împrejurul nostru se strînsese gloata colegilor și a celor de o vîrstă cu noi, ba încă și mulți profesori, afirmînd că orice-ar fi nu ne lasă să plecăm, conjurîndu-ne, costringîndu-ne, ademîndu-ne. Ce nu ziceau și ce nu făceau, după obiceiul celor îndure-rați ? Aici, mă voi acuza întrucîtva și pe mine însumi, dar în același timp îl voi acuza și pe Vasile, acel suflet divin și ireproșabil, deși aceasta poate părea cam îndrăzneț. Arătînd el motivele care-l constring să se reîntoarcă în patrie, a izbutit să dezarmeze pe cei ce voiau să-l rețină și, deși cu multă părere de rău, totuși i s-a îngăduit să plece. Eu, dimpotrivă, am mai rămas în Atena, la drept vorbind, din slăbiciune, dar pe de altă parte și trădat de Vasile, care s-a îndurat să părăsească pe cel care nu l-ar fi părăsit niciodată și m-a lăsat pe mîna celor care mă rețineau. Înainte de a se întîmpla, acest lucru părea de necrezut. A fost întocmai ca și cum ai despica în două un corp, omorînd ambele părți, sau ca și cum ai desperechea doi juncani crescuți împreună și care au tras mult la același jug, care mugesc jalnic unul după altul, neputînd suporta despărțirea»³².

Întors acasă, sfîntul Vasile n-a mai găsit în viață pe Macrina, bunica sa, și pe tatăl său, ci numai pe mama sa, pe Emilia, pe Macrina, sora lui cea mai mare, care în urma morții logodnicului ei se hotărîse să se consacre vieții duhovnicești, și pe Petru, fratele cel mai mic, pentru că fratele său Naucratie se călugărise, iar cele patru surori se măritaseră. Și după cum spune sfîntul Grigore din Nazianz, «Vasile a

29. *Ibidem*, 141.

30. *Istoria Bisericească*, IV, 26.

31. *Istoria Bisericească*, VI, 17.

32. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 143—144.

fost reținut în Cezareea, pentru că locuitorii orașului îl considerau «ca un al doilea întemeietor și protector al cetății»³³. A fost profesor de retorică vreme de doi ani în orașul său. În urma succeselor reputate ca profesor, tânărul Vasile, după spusele fratelui său, sfântul Grigore al Nisei, «se umfla și se înfumura, de pe urma învățaturii celei din afară, ba se uita peste umăr și la dregătoriile mai înalte și se credea mai presus chiar decît slujbașii cei mai străluciți»³⁴. Sora sa Macrina, spune mai departe sfântul Grigore al Nisei, a văzut drumul alunecos pe care mergea fratele ei și «l-a înduplecat să pășească spre ținta adevăratei filozofii și înțelepciuni, încît a lăsat la o parte mîndria lumească și, ajungînd să disprețuiască slava învățăturilor deșarte, a trecut la viața cea cu adevărat activă; și strădalnic făcîndu-se cu mîinile sale a început să se pregătească, prin deplina lipsire de slavă și averi, pentru viața cea cu adevărat virtuoasă»³⁵. De anii trăiți în vîltoarele lumii academice vorbește însuși sfântul Vasile în una din scrisorile sale, exagerînd negreșit datorită stării sufletești a omului desăvîrșit, care vede chiar în cele mai mici și neînsemnate abateri păcate și greșeli de neiertat: «Multă vreme mi-am irosit-o cu lucruri zadarnice; și aproape întreaga mea tinerețe mi-am petrecut-o cu preocupări deșarte, îndeletnicindu-mă cu dobîndirea învățăturilor unei înțelepciuni socotite de Dumnezeu nebunie. Dar cînd m-am deșteptat, ca dintr-un somn adînc, am ridicat ochii mei spre lumina minunată a adevărului Evangheliei și mi-am dat seama de inutilitatea înțelepciunii stăpînitorilor lumii acesteia, care sînt pieritori; atunci am jelit mult viața mea cea ticăloasă și mă rugam lui Dumnezeu să mă povățuiască spre a mă duce la dogmele bunei credințe. Și, înainte de toate, m-am străduit să-mi îndrept unele din purtările mele, care se stricaseră din pricina legăturilor îndelungate cu oamenii răi. Așadar, citind Evanghelia și văzînd din ea că cel mai mare prilej pentru desăvîrșire este de a vinde averile și a le împărți fraților noștri săraci, de a avea cu totul lipsită de griji lumești viața aceasta și de a nu avea nici un simțămînt de simpatie față de cele de aici, mă rugam lui Dumnezeu să găsesc pe un frate care a ales această cale a vieții, ca, împreună cu el, să traversez scurtul vifor al acestei vieți. Și, într-adevăr, am găsit mulți frați în Alexandria, mulți frați în restul Egiptului, pe unii în Palestina, pe alții în Cele-Siria și pe alții în Mesopotamia; i-am admirat pentru înfrînarea vieții lor, dar și pentru răbdarea lor în osteneli; m-am minunat și de stăruința lor în rugăciuni; că erau stăpîni pe somnul lor, fără să fie doborîți

33. *Ibidem*, 145.

34. *Viața fericitei Macrina*, traducere de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1947, 17.

35. *Ibidem*, 17.

de vreuna din nevoile firii; păstrau totdeauna sus și nerobit cugetul sufletului, în foame și sete, în frig și goliciune; nu se uitau la trup, nici nu voiau să-i dea trupului vreo purtare de grijă, ci, ca și cum ar fi trăit în trup străin, arătau cu fapta că locuiesc vremelnice aici pe pământ și că-și au în cer viețuirea. Am admirat toate acele fapte, am fericit viața acelor bărbați, că arătau cu fapta că poartă în trupul lor omorîrea lui Iisus. Și m-am rugat și eu lui Dumnezeu, ca, pe cît îmi va fi cu putință, să fiu următor bărbaților acelor»³⁶. Și sfîntul Vasile, așa cum spune în scrisoarea aceasta, a părăsit catedra de retor din Cezareea, a împărțit averile la săraci și, după ce s-a botezat, a cercetat pe atleții pustiei din Alexandria, Egipt, Palestina, Siria și Mesopotamia, mînat de gîndul mărturisit în epistola sa.

La întoarcerea din această călătorie sfîntul Vasile și-a împărțit și restul averii sale la săraci și s-a retras în Pont, pe malul riului Iris, într-o localitate numită Anesi, nu departe de Neo-Cezareea, unde mama sa Emilia și sora sa Macrina întemeiaseră o mînăstire de călugărițe în care viețuiau ca monahii. Sfîntul Vasile s-a stabilit pe celălalt țărm al riului Iris, în fața mînăstirii maicii sale și a înființat și el o mînăstire de călugări. Primul la care s-a gîndit sfîntul Vasile să-l aducă aici a fost prietenul și colegul său de studiu. Îi scrie o scrisoare de poftire³⁷ în care îi descrie frumusețile locului pe care l-a ales, «un loc, îi scrie el, așa cum amîndoi, în ceasurile noastre de răgaz, obișnuim, în joacă, să ni-l făurim cu mintea»³⁸. Sfîntul Grigore nu s-a putut duce îndată, pentru că era reținut «de dragostea de părinți și de grija bătrîneții lor, precum și din cauza ivirii unor nenorociri»³⁹. A ajuns alături de prietenul lui în 358 și împreună au alcătuit acea minunată *Filocalie*, o antologie din scrierile marelui gînditor alexandrin Origen. Încetul cu încetul, așezămîntul duhovnicesc de pe malul Irisului s-a umplut de monahi, atrași de faima numelui lui Vasile. Pentru monahii din mînăstirea sa a întocmit reguli de viețuire: *Reguli mari* și *Reguli mici* și alte lucrări ascetice, care au ajuns mai tirziu reguli de viețuire pentru întreg monahismul ortodox. În 360, sfîntul Vasile, simplu monah, a luat parte ca observator la dezbaterile teologice din Constantinopole dintre omousieni și anomei; la aceste dezbateri episcopul Cezareii, Dianie, din ușurință, spre marea supărare a lui Vasile, a semnat formula de credință de la Rimini. Semnătura lui Dianie a supărat mult pe Vasile și a dus la o ruptură între el și Dianie, episcopul de la care sfîntul Vasile primise botezul. Pe patul de moarte, în 362, episcopul l-a chemat pe Vasile

36. *Epistola* 223, MG, 32, 824.

37. *Epistola* 14, MG, 32, 276—277.

38. *Ibidem*, 276.

39. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 145.

la el spre a se împăca și a-i mărturisi că din neștiință și din ușurătatea minții și-a pus semnătura pe acordul de la Constantinopole. Nu după mult timp Dianie a răposat, ușurat de păcatul și greșeala ce-i stătea pe suflet. L-a sfârșitul anului 362 sau începutul anului 363, a fost ales noul episcop al Cezareii, un laic, senatorul Eusebie, «un bărbat nu de rînd, spune sfîntul Grigore din Nazianz, de o evlavie vrednică de remarcat, cum s-a dovedit din felul cum s-a purtat în persecuția de pe acele vremuri»⁴⁰. Noul episcop l-a luat pe Vasile ca ajutor al său în conducerea treburilor episcopiei și, pentru a-l avea neconținut, l-a făcut preot din citeț cum era pînă atunci⁴¹. Dar nu după multă vreme s-a iscat dușmănie între sfîntul Vasile și episcopul Eusebie. Și sfîntul Grigore din Nazianz, cu finețea lui de gîndire, adaugă: «Dar cred că e mai bine să trec sub tăcere din ce cauză și cum s-a iscat această dușmănie»⁴². Nu-i însă greu de aflat cauza; studiile strălucite ale lui Vasile, talentul lui oratoric, cunoștințele lui teologice și prețuirea de care se bucura în fața credincioșilor au încolțit în sufletul episcopului Eusebie ghimpele invidiei, această «boală aprieteniei» cum o va numi sfîntul Vasile în Omilia sa despre invidie⁴³. Și sfîntul Vasile, pentru a nu împărți în două pe credincioșii din Cezareea, a preferat să plece din oraș (363) și s-a întors în Pont, «unde a luat conducerea monahilor, dîndu-le îndemnuri vrednice de ținut minte»⁴⁴. Sfîntul Vasile n-a putut rămîne mult timp în mijlocul monahilor săi. Împăratul Valens își anunțase o vizită în Capadocia și sfîntul Grigore din Nazianz, prevăzînd primejdia ce amenința Cezareea prin venirea împăratului, înverșunat protector al arianismului, el însuși arian, botezat de un episcop arian, s-a grăbit să împace pe Eusebie, episcopul Cezareii, cu sfîntul Vasile, fiind incredințat că numai un om ca sfîntul Vasile, cu marea sa popularitate în mijlocul credincioșilor din capitala Capadociei, ar putea face față acestei primejdii. Cu asentimentul episcopului, care a intuit folosul ce-l va putea avea prin venirea sfîntului Vasile în Cezareea, sfîntul Grigore s-a dus în Pont la prietenul său. «N-a fost nevoie de multe vorbe, spune sfîntul Grigore, ca Vasile să se înfățișeze pe cîmpul de luptă și să ne ajute. Îndată ce ne-a văzut că venim la el cu

40. *Ibidem*, 147.

41. «Ca și în celelalte privințe, tot așa și aici el servește de exemplu strălucit pentru toți. Mai întîi a citit poporului cărțile sfînte (a ocupat treapta inferioară de citeț), el, care era interpretul acestor cărți, fără să disprețuiască această treaptă inferioară; apoi pe scaunul de preot, mai tirziu de episcop, a lădat pe Domnul fără să-și datorească avansarea furtului sau răpirii, fără să se indese la onoruri, ci fiind urmărit de ele, fără să le dobîndească prin favoarea oamenilor, ci primind totul numai prin favoarea și grația dumnezeiască», *Ibidem*, 147.

42. *Ibidem*, 147.

43. MG, 31, 380.

44. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 148.

solie... a și plecat împreună cu noi din Pont; s-a aprins de rîvnă pentru adevărul care era în primejdie, s-a făcut bucuros tovarășul nostru de luptă și s-a pus cu totul la dispoziția mamei sale, Biserica»⁴⁵. Puțin mai departe, sfântul Grigore din Nazianz vorbește și de o altă problemă ce se punea sfântului Vasile: «Pentru Vasile a doua problemă și a doua sforțare a fost să se poarte bine cu episcopul său, să împrăștie bănuiala lui, să convingă pe toți că ceea ce suferise el nu era decît o ispită a celui viclean, care pizmuiește tovărășiile făcute cu scop bun și, în fine, că el știe să respecte supunerea și disciplina bisericească. De aceea și venise, de aceea învăța, se supunea, îndemna, într-un cuvînt, era pentru episcopul său totul: sfetnic bun, ajutor isteț, tîlcuitor al Sfintelor Scripturi, indicator al celor ce trebuiau făcute, toiaș al bătrîneții, stîlp al credinței, cel mai credincios în cele dinăuntru, cel mai harnic în cele din afară; într-un cuvînt, bunăvoința lui era așa de mare pe cît de mare era socotită mai înainte supărarea lui. În acest timp Vasile a obținut și puterea în biserică, deși ocupa un loc pe treapta a doua a ierarhiei; iar această putere a obținut-o tocmai datorită bunăvoinței sale. Era un lucru minunat această armonie și alianță în scopul guvernării Bisericii, căci în vreme ce episcopul conducea poporul, Vasile îl conducea pe dînsul; era întocmai ca un împlînzitor de lei, care împlînzea cu tact pe deținătorul puterii. De altfel episcopul avea nevoie de un sprijin și conducător ca acesta, deoarece era de curînd urcat pe tron, încă tot mai respira ceva din cele lumești, nepregătit de ajuns în cele duhovnicești și pe deasupra și zbuciumat de furtuna cea mare și lovit mereu de vrăjmașii cei îndîrjiți ai Bisericii. De aceea era încîntat de această alianță cu Vasile; că deși comanda acesta, avea iluzia că el comandă»⁴⁶.

Nu putea fi făcută o caracterizare mai frumoasă și totodată mai justă a sfântului Vasile, spirit de conducător dublat de ascultare de monah, voință de neînfîrînt, dublată de înțelegere plină de înțelepciune a oamenilor și situațiilor.

Întors în Cezareea, sfântul Vasile organizează pe credincioși pentru preîntîmpinarea primejdiei. În acțiunea sa a fost ajutat de sfântul Grigore din Nazianz, care cu smerenia care îl caracterizează mărturișește că întregul merit al biruinței de a-l face pe împăratul Valens să nu mai intre în Cezareea a fost al lui Vasile⁴⁷. Sfântul Vasile a luptat cu multă rîvnă și a biruit. «Dar credeți, întreabă sfântul Grigore, că dacă a desfășurat atîta rîvnă, a depășit cumva limitele? Sau luptînd cu atîta bărbăție, i-a lipsit prudența? Sau a fost așa de prudent, încît să

45. *Ibidem*, 151.

46. *Ibidem*, 152—153.

47. *Ibidem*, 152.

evite primejdia ? Sau dacă a făcut toate acestea minunat de bine și mai presus de așteptare, a rămas cu vreun pic de nemulțumire în suflet ? Nicidecum, ci lăsînd la o parte toate vrăjmășiile se hotărăște și se pregătește de luptă ; dă la o parte obstacolele și piedicile ce i se puneau în cale și încurajau pe ceilalți la luptă împotriva noastră. Pe unii îi atrage, pe alții îi reține, pe unii îi dă la o parte, pentru unii se face zid puternic și val de întărire, pentru alții, ciocan ce sfărîmă stîncă, sau foc în spini, cum zice Sfînta Scriptură, care mistule ușor mărăcinii care hulesc Dumnezeuirea»⁴⁸.

Sfîntul Vasile a mai făcut o nouă împărțire a averii sale la săraci, a averii pe care o moștenise la moartea mamei sale. Dar, acest mare om al Bisericii nu s-a mărginit numai să-și împartă averile sale la cei nevoiași, ci a lucrat cu toată ființa sa pentru alinarea suferințelor celor din nevoie, cum a fost în marea secetă și foamete care a bîntuit Capadocia în anul 368. Acum sfîntul Vasile, «prin cuvîntările sale a deschis hambarele celor avuți și prin indemnurile sale a realizat spusele Scripturii, «a împărțit pîine celor flămînzi» (Isaia, 58, 7), a săturat cu pîine pe cei săraci, i-a hrănit în timp de foamete ; și sufletele celor flămînzi s-au umplut de bunătăți. Dar cum ? Că acest lucru nu-i de puțină importanță. A adunat la un loc pe cei bîntuiți de foamete — că erau unii care de abia își trăgeau sufletul — bărbați și femei, copii și bătrîni, pe nenorociții de orice vîrstă ; a strîns tot felul de alimente, care pot ajuta la potolirea foamei, oale pline de legume și de alte verdețuri. Apoi a imitat slujirea lui Hristos, Care încins cu un șorț nu S-a sfiit să spele picioarele ucenicilor Săi ; tot așa și Vasile de-a valma cu slugile, care-i erau colaboratori, îngrijea de trupurile celor care aveau nevoie de ajutor, dar totodată și de sufletul lor, dîndu-le odată cu hrana și cîntea cuvenită, ajutîndu-i, cu alte cuvinte, din două părți... La aceasta se mai adaugă și hrana cuvîntului, o binefacere și o dărnicie desăvîrșită, de obîrșie cerească, căci cuvîntul este hrana îngerilor, cu care se nutresc și se adapă sufletele însetate de Dumnezeu și care nu umblă după hrana cea nestătornică și trecătoare, ci după cea care rămîne în veac. Astfel de hrană distribuia și el și încă din belșug, deși era cel mai sărac și mai lipsit din cîți cunoaștem noi, dar nu ca să potolească foamea de pîine sau setea de apă, ci foamea cuvîntului, cu hrană care cu adevărat este dătătoare de viață și hrănitoare, contribuind la creșterea duhovnicească a celui bine nutrit cu dînsa»⁴⁹.

În anul 370 scaunul Cezareii Capadociei a rămas vacant prin moartea episcopului Eusebie. Cu toată opoziția arienilor, care sub domnia lui Valens căpătaseră iarăși putere, ortodocșii au reușit să aleagă pe

48. *Ibidem*, 151—152.

49. *Ibidem*, 155—156.

sfântul Vasile episcop în scaunul vacant. Nu puțin au contribuit la această reușită episcopul Eusebie al Samosatei și episcopul Grigore al Nazianzului, tatăl sfântului Grigore din Nazianz. Și aici trebuie să-l aduc iarăși martor pe sfântul Grigore : «Îndată după încetarea din viață a celui ce-și trăgea numele de la cuvîntul evlavie⁵⁰, care și-a dat suflul în brațele lui Vasile, acesta a fost înălțat pe tronul episcopal. De altfel nu fără trudă, nu fără invidia și opoziția episcopilor provinciei și a plevei orașului, care se asociase cu ei. Trebuia, însă, să biruiască Duhul Sfînt și chiar a și biruit cu multă prisosință, că a îndemnat să vină la ungerea lui bărbați plini de evlavie și de rîvnă sfîntă din regiunile învecinate, printre care și pe noul Avraam și patriarh al nostru — înțeleg pe tatăl meu — cu care s-a petrecut ceva minunat. Era reținut acasă nu numai de povara anilor, ci și slăbit de boală și aproape de a-și da ultima suflare ; și cu toate acestea, întărit de Duhul Sfînt, s-a încumetat să pornească la drum, ca să-l ajute cu votul său. Ca să povestim mai pe scurt, a fost pus în trăsură, ca și cum ar fi fost pus pe dric, și la întoarcere a venit întinerit, voinic, cu privirea în sus, înviorat de hirotonia și ungerea lui Vasile, ca și cum el și nu Vasile ar fi primit harul. Să se adauge și acesta la vechile exemple, din care se vede că munca dă sănătate, rîvna învie morții și bătrînețea se înviorază, cînd este împinsă de Duhul Sfînt»⁵¹.

Ca episcop, sfântul Vasile a luptat cu fapta, cu cuvîntul și cu scrișul ; prin tratate teologice și prin scrisori adresate atît episcopilor răsăriteni cît și celor apuseni pentru curmarea schismelor și ereziilor vremii sale, «vizitînd pe unii, altora trimițîndu-le soli, pe alții chemîndu-i la el, îndemnînd, muștrînd, rugînd, amenințînd, ocărînd, luptîndu-se pentru popoare, orașe sau chiar persoane izolate, născocind diferite căi spre mîntuire, tămăduind pretutindeni, era un nou Veseleil, arhitectul cortului mărturie, întrebuițînd tot felul de materiale și meșteșugiri pentru atingerea scopului și aranjînd totul în vederea frumuseții și armoniei operei sale»⁵². A fost nu numai un luptător temut de dușmani, dar și un excelent administrator, care și-a condus eparhia cu grijă și chibzuință. Cu toată boala de care suferea, care-i măcina neconținut slăbănogitul său trup, n-a rămas parohie din arhiepiscopia sa care să nu fie vizitată, cercetată și îndrumată. Se întîmpla uneori ca întors dintr-o vizită, făcută unei biserici din provincie, să se ducă direct la biserica din Cezareea spre a nu lăsa pe credincioșii săi fără cuvîntul lui de învățătură, cum aflăm din Omilia la Psalmul CXIV : «Ați venit de cu vreme, de la miezul nopții, în acest sfînt locaș al mucenicilor, ca să

50. Eusebie.

51. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 156—157.

52. *Ibidem*, 162.

îmblînziţi cu cîntări pe Dumnezeu mucenicilor şi aţi rămas pînă la amiaza acestei zile, aşteptînd sosirea mea. Gata vă este plata voastră, a celor care aţi preferat cinstea mucenicilor şi slujba lui Dumnezeu în locul somnului şi a odihnei. Dar dacă trebuie să-mi scuz şi eu întîrzierea şi lipsa îndelungată din mijlocul vostru, vă voi spune pricina : am folosit acest timp al zilei îngrijindu-mă de o altă biserică a lui Dumnezeu, la fel de cinstită ca şi aceasta, care se află la o depărtare destul de mare de voi. Dar pentru că Domnul a făcut să slujesc şi acolo liturghia şi să nu fiu lipsit nici de dragostea voastră, daţi, împreună cu mine, mulţumire Binefăcătorului, Care a condus, cu puterea Lui cea nevăzută, această slăbiciune văzută a trupului meu. Şi ca să nu vă țin prea mult şi să vă obolesc, vă voi vorbi puţin despre psalmul pe care îl cîntaţi cînd am venit ; iar după ce vă voi hrăni sufletele voastre cu un cuvînt de mîngîiere pe măsura puterii, voi lăsa liber pe fiecare să se îngrijească de cele ale trupului»⁵³. Boala îi măcina trupul — de aceea s-a şi stins la vîrsta de 49 de ani — dar rîvna de a învăţa pe credincioşi îi era atît de mare că, chiar bolnav, era în mijlocul lor şi le predica. Şi în Omilia la Psalmul LIX, printr-o potrivită comparaţie, descrie slăbiciunea trupului său : «Uitîndu-mă pe de o parte la rîvna voastră de a mă asculta, iar pe de altă parte la slăbiciunea puterii mele, mi-a venit în minte chipul unui prunc mai mărişor, dar încă neîntărcat, care chinuie sînul maicii sale secăt de boală ; mama lui, deşi simte că-i sînt secătate izvoarele laptelui, îi dă sînul, fiind trasă şi muncită de copil, nu ca să-şi hrănească pruncul, ci ca să-i ostoie plînsul. Tot aşa şi eu ; chiar dacă puterile mele sînt secătuite de boala aceasta îndelungată şi felurită a trupului meu, totuşi am venit în faţa voastră, nu ca să rostesc o cuvîntare vrednică de a vă desfăta, ci ca să vă dau cîteva lămuriri, pentru că dragostea ce-mi purtaţi se mulţumeşte numai cu vocea mea ; am venit ca să vi se potolească şi vouă dorul»⁵⁴.

În afară de luptele duse cu schismaticii şi cu ereticii, cu duşmanii şi invidioşii, sfîntul Vasile a fost silit să lupte — şi cu ajutorul lui Dumnezeu să biruie — chiar cu împăratul Valens şi cu înalţii lui demnitari.

Îl voi lăsa şi aici, aşa cum am făcut-o şi mai înainte, tot pe sfîntul Grigore din Nazianz să ne vorbească despre această confruntare între sfîntul Vasile cel Mare şi împăratul Valens.

«A venit la noi iarăşi împăratul cel care se războia împotriva lui Hristos, siluitorul credinţei, de data asta şi mai pornit spre nelegiuire şi mai înverşunat, ca şi cum ar fi avut de luptat cu un adversar mai

53. MG, 29, 484.

54. MG, 29, 460.

puternic, făcînd tocmai ca duhul cel rău și necurat, care alungat din corpul omului, după ce rătăcește citva timp, se întoarce înapoi în el, ca să se sălășluiască întovărășit de mai multe duhuri rele, cum citim în Sfînta Evanghelie (Luca, 11, 24). Pe acest duh necurat l-a imitat și Valens, întîii, că doar s-ar răzbuna de biruința suferită mai înainte, și în al doilea rînd, ca să mai adauge ceva vechilor atacuri. I se părea lucru nedemn și urît ca el, cel ce domnea peste atîtea popoare, după ce dobîndise mare glorie, după ce izbutise a supune cu forța la erezie pe toți cei dimprejur și pusese mîna pe tot ce înțilnea în cale, la urmă să se lase biruit de un singur om și de o singură cetate, încît să se facă de ris nu numai în fața patronilor ereziei, de care se lăsa condus, dar chiar și în fața tuturor muritorilor»⁵⁵. «Cine nu cunoaște pe guvernatorul de atunci, pe Modest, care se purta cu noi cu cea mai mare asprime? Fusesse botezat de arieni sau mai bine zis fusesse scufundat în piele. Acesta împlinea cu virf și îndesat poruncile împăratului, ca să-i facă plăcere și prin aceasta să-și consolideze și să-și asigure puterea pentru totdeauna. Înaintea acestui guvernator, care tuna împotriva Bisericii, care avea înfățișarea și amenința cu dinții ca un leu, de care gloata nici nu se putea apropia, a fost dus și nobilul Vasile. Dar s-a înfățișat nu ca și cum ar fi fost chemat la judecată, ci ca la un ospăț. Cum voi putea descrie, oare, cum se cuvinte atît furia prefectului cît și purtarea demnă a lui Vasile?

Guvernatorul l-a întrebat :

— Cum se face asta, tu, cutare — chemîndu-l pe nume, că nu voia să-i facă cinstea de a-l numi episcop — că îndrăznești să te împotrivești unei puteri așa de mari a împăratului și singur tu, între toți episcopii, te îndărătnicești așa ?

— Ce anume și de care îndărătnicie este vorba, zise Vasile, că eu nu pot să te înțeleg ?

— Că nu dai cinstea cuvenită împăratului, în timp ce toți ceilalți s-au plecat și s-au supus.

— Asta nu o îngăduie Împăratul meu, Dumnezeu, că fiind și eu făptură a lui Dumnezeu, nu pot numi pe o făptură dumnezeu și nu pot admite închinare la o făptură.

— Atunci, dar, ce părere ai tu despre noi, arienii ?

— Nici una, cînd ne porunciți așa ceva.

— Cum ? Pentru tine nu-i o onoare să fii în rînd cu noi și să ne ai de tovarăși ?

— Voi sînteți demnitari și încă iluștri, nu tăgăduiesc, răspunse Vasile, dar nu sînteți vrednici de o cinste mai mare decît aceea ce se cu-

vine lui Dumnezeu. A fi tovarăș cu voi, ce-i drept, este mare lucru, cum să nu fie? Dar sînteți și voi făpturi ale lui Dumnezeu și nu vă pot considera altfel decît pe cei ce-mi sînt încredințați mie spre conducere. Pentru că nu persoana, ci credința caracterizează pe creștin.

Atunci prefectul, înfierbîntat de cele spuse, fierbînd și mai tare de mînie, s-a sculat de pe tron și a început a-i adresa cuvinte și mai aspre.

— Cum? Nu te temi tu de atîta putere?

— De ce să mă tem? Ce-aș putea să pățesc?

— La ce te expui? La una din multele pedepse ce-mi stau la îndemînă.

— Și care sînt acestea, zise Vasile, n-ai putea să mi le spui?

— Confiscarea averilor, surghiunul, tortura și chiar moartea.

— Dacă ai altceva, atunci amenință-mă, zise Vasile, cît despre cele ce mi-ai pomenit, ele nu mă pot atinge deloc.

— Cum se poate asta? l-a întrebat prefectul.

— Apoi de confiscarea averilor n-are a se teme cel ce nu posedă nimic, afară de cazul cînd ai în vedere aceste cîrpe de lînă și cîteva cărți, singura mea avere. De exil nu-mi pasă, întrucît nu sînt legat de o anumită localitate; nu-i al meu pămîntul pe care-l locuiesc acum, ci al meu este tot pămîntul unde aș fi aruncat; sau, mai bine zis, al lui Dumnezeu este tot pămîntul, pe care eu nu sînt decît un călător în trecere. Apoi la ce chinuri pot fi supus eu, care aproape că nu am trup, afară de cazul cînd te gîndești să mă doborî dintr-o singură lovitură. Atîta îți stă în putere. Cît despre moarte, ea este pentru mine o binefacere, că m-ar duce mai curînd la Dumnezeu, prin Care trăiesc și Căruia Îi slujesc, pentru că sînt aproape mort, și de Care doresc mult să mă apropiu.

Prefectul, încremenit de mirare, a zis:

— Pînă acum mie încă nu mi-a vorbit nimeni așa și cu atîta îndrăzneală.

Vasile i-a răspuns:

— Poate, pentru că n-ai dat peste un episcop. Acela, desigur, ți-ar fi vorbit tot așa în împrejurări asemănătoare. De altfel, prefecte, noi sîntem blinzi și mult mai smeriți decît alți oameni, după cum ne și poruncește legea noastră, încît nu ne încreșim nici măcar sprîncenele, nici chiar în fața unui om de rînd, necum în fața unui mare demnitar, ca tine. Dar atunci cînd este atacat sau defăimat Dumnezeu, atunci disprețuim totul, nu ne gîndim decît la jignirea adusă Lui și chiar focul, chiar sabia, chiar fiarele sălbatice și chiar unghiile de fier, cu care ni se sfîșie trupul, mai degrabă ne fac plăcere decît să ne îngrozească. Încît, ocărăște-ne, amenință-ne, fă, în sfîrșit, tot ce-ți place, folosindu-te

de puterea cu care ești înzestrat — poate să ajungă aceasta chiar pînă la urechile împăratului — fii sigur, însă, că nu ne vei putea birui și nici n-ai să ne poți convinge să adoptăm rătăcirea, chiar dacă ne-ai amenința și cu alte pedepse mai grele.

După ce a grăit așa și a primit acest răspuns, prefectul, văzînd firea atît de neînfricoșată și nebiruită a acestui bărbat, i-a dat drumul concediindu-l nu cu amenințări, ci cu oarecare respect și sfială. Apoi s-a dus repede la împărat și i-a spus : «Împărate, sîntem biruiți de acest conducător al Bisericii. Este mai presus de amenințări, nu poate fi înduplecat prin vorbe și este prea statornic pentru a fi sedus cu momeli. Putem încerca cu altcineva dintre oamenii de rînd ; cît despre acesta, ori trebuie să întrebuițăm fățiș forța, ori să renunțăm de a-l cîștiga prin amenințări». De aceea împăratul a cedat și fiind biruit de laudele aduse lui Vasile, a poruncit să nu mai fie întrebuițată față de el violența, ci a schimbat amenințarea în admirație ; și cu toate că n-a mers pînă acolo încît să primească și credința ortodoxă a lui Vasile, fiindu-i rușine de această convertire, căuta totuși motive de scuză, ceea ce îi face mare cinste» ⁵⁶.

Uimit împăratul de tăria și credința sfîntului Vasile, a dorit să-l vadă. Sfîntul Grigore din Nazianz ne relatează două întîlniri ale împăratului cu sfîntul Vasile : «Mergînd cîndva împăratul la biserică împreună cu suita sa — era de sărbătoarea Bobotezei, cînd în biserică era mare aglomerație — s-a așezat în rîndul mirenilor. Nici acest lucru nu trebuie trecut cu vederea ! După ce împăratul a intrat înăuntru și cîntările psalmilor i-au lovit auzul întocmai ca un glas de tunet, după ce a văzut acea mare de capete și ordinea desăvîrșită din biserică și din altar, încît se părea mai degrabă ceva îngeresc decît omenesc ; după ce a văzut și pe sfîntul Vasile, cu trupul nemișcat, cu privirea și cu sufletul liniștit, ca și cum prin venirea împăratului nu s-a întîmplat nimic neobișnuit, ci stînd drept, cum spune Sfînta Scriptură despre Samuel, ca o columnă, înaintea lui Dumnezeu și a altarului, pe cînd toți ceilalți stăteau cu frică și cu sfială, după ce a văzut acestea — ceea ce nu mai văzuse niciodată — împăratul s-a simțit cuprins de un fel de sfială sau frică ; mintea a început a-i fi învăluită ca de un fel de ceață și a i se învîrți pămîntul înaintea ochilor. Dar mulțimea n-a băgat de seamă. Iar cînd a trebuit să aducă la sfînta masă darurile, pe care anume le pregătise și nu putea, după obicei, să le trimită prin altcineva, întrucît nu era sigur dacă vor fi primite, atunci deodată i s-a trădat suferința,

pentru că șovăia ; și dacă unul din slujitorii altarului n-ar fi întins mîna să-l sprijine, s-ar fi putut întîmpla să cadă» ⁵⁷.

Mai mult, sfîntul Grigore din Nazianz istorisește că împăratul Valens a venit și a doua oară să-l vadă pe sfîntul Vasile : «Și ce frumos a vorbit Vasile împăratului și cu cîtă înțelepciune, cînd acesta a venit iar la biserica noastră și a pășit dincolo de catapeteasmă, pentru o întrevvedere și o convorbire, pe care de multă vreme o dorea ! Nu putem spune altceva decît că glasul lui era întocmai ca glasul lui Dumnezeu, pe care și cei din jurul împăratului și noi, care intrasem odată cu el, l-am auzit. De altfel, aceasta este originea bunăvoinței de mai tîrziu a împăratului față de noi și cauza potolirii prigoanei. Această întrevvedere, întocmai ca un torent, a spălat cea mai mare parte a defăimărilor ce ni se aduceau» ⁵⁸.

Cu toate acestea ereticii arieni nu s-au lăsat și au reușit ca sfîntul Vasile să fie exilat. «Se făcuseră, spune sfîntul Grigore, toate pregătirile necesare. Sosise noaptea, căruța era gata ; vrăjmașii lui Vasile aplaudau, pe cînd credincioșii boceau ; noi eram în jurul celui gata de plecare ; toate formalitățile pentru această ticăloșie erau împlinite. Și atunci ? Atunci Dumnezeu a zădărnicit planurile ereticilor. El, Care altădată a lovit pe întîii-născuți ai egiptenilor, care apăsau pe Israil, a lovit și acum cu boală pe fiul împăratului, și încă pe neașteptate. Odată cu decretul de exil i s-a adus împăratului și vestea acestei boli și atunci mîna lui a fost împiedicată să semneze decretul și sfîntul a scăpat de primejdie, bărbatul pios a fost grațiat datorită frigurilor fiului, care a muiaț asprimea tiranului. Poate fi ceva mai drept și mai minunat ? În vremea aceasta fiul împăratului suferea cu trupul chinuit de boală, iar împreună cu el suferea și tatăl său. Ce să facă tatăl ? Căuta pretutindeni leacul bolii și pe cei mai buni medici ; făcea nenumărate rugăciuni și se prosterna cu fața la pămînt. Negăsind nici un leac pentru boală, împăratul a făcut apel la credința lui Vasile ; dar deoarece se rușina din cauza nedreptății ce-i făcuse de curînd și nu îndrăznea să-l cheme chiar el, a însărcinat cu acest lucru pe alții dintre prietenii cei mai iubiți ai lui. Atunci Vasile s-a înfățișat fără întîrziere și fără nici o obiecțiune ; și îndată, după venirea lui, boala s-a mai ușurat, iar tatăl a început să aibă nădejdi mai bune. Și, desigur, dacă nu s-ar fi adăugat sare în apă, chemînd odată cu Vasile și pe eretici, în care credea mai mult, copilul s-ar fi vindecat imediat și ar fi fost dat sănătos în brațele tatălui său. Așa credeau cei ce au fost de față» ⁵⁹.

57. *Ibidem*, 169.

58. *Ibidem*, 169—170.

59. *Ibidem*, 170—171.

Și la o minune a sfântului Vasile, sfântul Grigore din Nazianz adaugă altă minune :

«Se spune că nu mult timp după aceasta, același lucru s-a întâmplat și cu însuși prefectul Modest. Fiind lovit și el de o boală s-a plecat sub mîinile acestui bărbat sfînt. Prefectul suferea, plîngea, se zbătea ; de aceea a trimis după Vasile și-l conjura, strigînd : «Iată, acum ai căpătat satisfacție ! Izbăvește-mă de această boală !» Lucru care s-a și întîmplat, după cum a recunoscut-o chiar prefectul și a spus-o la mulți care nu știau ; că după această întîmplare nu mai înceta a lăuda pe Vasile și a-i admira virtuțile» ⁶⁰.

Sfîntul Grigore din Nazianz vorbește numai de aceste două minuni ale sfîntului Vasile cel Mare ; a trecut sub tăcere celelalte minuni ale lui și a trecut sub tăcere și întîlnirea sfîntului Vasile cu sfîntul Efrem Sirul care, auzind de faima învățăturilor și faptelor lui, a venit la Cezareea pentru a-l vedea și a i se închina, dar n-a lăsat neconsemnată apărarea pe care a luat-o sfîntul Vasile unei femei văduve, pe care asesorul judecătorului din Cezareea voia să o ia cu sila de soție. Femeia, ca să scape de urmărirea lui, s-a refugiat în biserica sfîntului Vasile. Judecătorul infuriat a cerut sfîntului Vasile să-i predea femeia. Sfîntul a refuzat. Atunci judecătorul «a poruncit, scrie sfîntul Grigore din Nazianz, ca Vasile să se înfățișeze înaintea lui și să dea socoteală. Cînd Vasile s-a înfățișat, judecătorul ședea în fotoliul său, arrogant și plin de minie ; nu l-a tratat cu blîndețe, ci i-a vorbit cum ar fi vorbit unui condamnat la moarte. Vasile stătea înaintea lui ca și Iisus înaintea lui Pilat. Judecătorul porunci să-i smulgă lui Vasile haina de pe umeri. Acesta, însă, a zis : «Dacă vrei, n-am decît să scot și cămașa». Judecătorul îl amenință cu bătaia pe cel ce parcă nici nu avea trup. Judecătorul îl amenință pe Vasile că va fi supus torturii cu unghii de fier. Vasile i-a răspuns : «Prin această sfîșiere îmi vei aduce mîngîiere inimii, care, după cum vezi, mă apasă destul de tare». Cînd orașul a aflat de năpasta căzută pe Vasile s-a umplut de furie, s-a aprins ; și întocmai cum se agită albinele unui roi cînd i se dă fum, așa și cetățenii, indiferent de neam sau de vîrstă, se îndemnau și se ațîțau unii pe alții. Toate obiectele se transformau în arme ; toți se înarmau fie cu instrumentele meseriei lor, fie cu ce apuca fiecare, la întîmplare. Cu torțe în mîini, cu pietre gata de aruncat, cu ciomegele ridicate, toată lumea părea un singur om ; nu se auzea decît un singur strigăt ; toți aveau unul și același gînd. Pînă și femeile nu rămăseseră neînarmate ; transformaseră furcile în lănci, încît nu mai semănau a femei ; erau atît de aprinse de minie, încît dădeau dovadă de curaj bărbătesc. Ce a făcut atunci jude-

60. *Ibidem*, 171.

cătorul cel îndrăzneț și obraznic ? A început a se ruga de Vasile și a se milogi. Vasile a îndepărtat cu forța poporul, care s-a dat la o parte cu respect, scăpînd astfel pe cel care-l batjocorise, iar acum îl implora» ⁶¹.

Sfîntul Vasile a avut de dus luptă chiar cu unii dintre episcopii săi, care nu i se arătau binevoitori pentru trei pricini : întîi, pentru că nu erau de acord cu dogmele de credință propovăduite de sfîntul Vasile, pe care le acceptau numai fiind constrînși de popor ; al doilea, nu le trecuse supărarea că fusese ales el episcop al Cezareii și nu unul dintre ei ; și al treilea, nu puteau suporta prestigiul de care se bucura sfîntul Vasile ⁶².

Împărțirea politică a Capadociei, apoi, în două provincii, cu capitale deosebite, a dus iarăși la conflict între sfîntul Vasile și episcopii celei de a doua provincii, care cereau să aparțină mai departe nu de mitropolitul din Cezareea, de sfîntul Vasile, ci de mitropolitul celei de a doua capitale. Sfîntul Vasile, în fața acestei noi situații, a întors lucrurile în favoarea lui, mai bine spus în folosul Bisericii, că și-a întărit eparhia prin sporirea numărului episcopilor, în rîndul cărora a ridicat la treapta de episcop și pe prietenul său, pe sfîntul Grigore din Nazianz ⁶³, și pe fratele său, pe sfîntul Grigore al Nisei. «Au rezultat de aici, spune sfîntul Grigore din Nazianz, trei mari foloase : o mai bună îngrijire a sufletelor, autonomia bisericească a fiecărui oraș, iar în plus și curmarea războiului» ⁶⁴.

Grija de cei săraci, ajutorarea celor din nevoi, ușurarea suferințelor celor bolnavi și îmbunătățirea vieții celor mutilați din naștere și din împrejurări nenorocite, a fost grija permanentă a întregii vieți a sfîntului Vasile ; ca tînăr, a împărțit întreaga sa avere oropsiților soartei ; ca preot, a dat hrană celor flămînzi în timpul secetei și foametei cumplite a anului 368 ; iar ca episcop, și-a lărgit acțiunile sale filantropice, pe de o parte dînd dispoziție horepiscopilor săi să înființeze în eparhiile lor așezăminte filantropice permanente, «impunîndu-le conducătorilor poporului ⁶⁵ să aibă una și aceeași purtare, anume dragostea

61. *Ibidem*, 173—175.

62. *Ibidem*, 175.

63. Numirea sfîntului Grigore din Nazianz ca episcop al Sasimelor l-a nemulțumit mult și-și dezvăluie nemulțumirea chiar în cuvîntul funebru, rostit spre lauda sfîntului Vasile cel Mare : «Deși admir toate actele acestui bărbat, mai mult chiar decît se pot exprima prin cuvînte, în împrejurarea aceasta n-am de ce-l lăuda — și voi povesti aici supărarea mea, cu toate că multora le este cunoscută — pentru că a întrebuintat față de mine un procedeu nou și urît, a cărui neplăcere timpul n-a izbutit s-o șteargă de tot. De aici se trage nestatornicia și turburarea vieții mele și imposibilitatea de a mă dedica vieții contemplative sau a fi socotit ascet» (*Ibidem*, 177).

64. *Ibidem*, 177.

65. Horepiscopilor și preoților.

și mărinimia față de cei nenorociți»⁶⁶, iar pe de altă parte a creat în apropierea Cezareii un mare complex filantropic, care cuprindea : biserici, spitale, leprozerii, azile pentru bătrâni, case pentru străini ; la acestea se adaugă clădirile cele de trebuință pentru satisfacerea nevoilor tuturor acestor așezăminte : bucătării, ateliere de tot felul și alte dependențe necesare ; nu lipseau nici școlile în care copiii învățau carte și nici școlile pentru învățarea meseriilor. Astfel, sfântul Vasile cel Mare a creat lângă orașul Cezareea un alt oraș, pe care poporul l-a numit cu numele întemeietorului lui : Vasiliada. «Ieși puțin afară din oraș, spune sfântul Grigore din Nazianz, și privește acel nou oraș, monumentul evlaviei, tezaurul comun al tuturor, în care se adună nu numai prisosurile bogaților, dar din îndemnul lui Vasile se depun în el chiar unele din cele de neapărată trebuință, pentru că acolo sînt ferite de molii și apărate de hoți, neatinse de pizmă și scutite de stricare prin învechire. Privește locașul în care boala se suferă cu răbdare, nenorocirile sînt adesea binecuvîntate, iar milostivirea se găsește din belșug. În comparație cu acest oraș, ce însemnătate mai poate avea Teba cu cele șapte porți ale sale sau Teba cea din Egipt, zidurile Babilonului cele mari și frumoase, care acum nu mai există, cavoul lui Mausol din Caria, piramidele, colosul de aramă din Rodos sau templele cele mari și frumoase, care acum nu mai există, și multe altele pe care lumea le admiră și despre care ne vorbește istoria, dar care n-au adus alt folos celor ce le-au zidit decît, doar, puțină glorie ? Ochii noștri sînt acum scutiți de privescerea tristă și plină de înduioșare a oamenilor morți înainte de moarte, adică avînd multe din membrele corpului lor moarte, din care cauză erau alungați din orașe, din case, din piață, de la băi, din mijlocul celor mai iubiți ai lor, bieți oameni cunoscuți mai degrabă după nume decît după figură⁶⁷ ; nu-i mai vedem în cete sau grupați în tabere, nu atît compătimiți pentru boală, cît mai degrabă urîți, niște bieți artiști, care cîntă melodii ce-ți sfîșie inima, dacă le-a mai rămas măcar vocea ! Dar ce să mai continui a vorbi despre aceste lucruri tragice, cînd nu există cuvinte prin care să se poată exprima o așa suferință ? Și Vasile este acela care ne-a convins pe toți ca, fiind oameni, să nu disprețuim pe oamenii aceștia și să nu necinstim pe Hristos, singurul cap al nostru, al tuturor, prin neomenia ce-am arătat-o față de dînșii ; ci, cînd vedem nenorociri străine, să ne silim a plasa bine avuțiile noastre, să împrumutăm lui Dumnezeu mila, de care și noi vom avea nevoie cîndva. Apoi acest bărbat nobil și de bună familie, cu un nume așa de strălucit, nu se sfia de a cinsti chiar cu bu-

66. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 183.

67. Cei bolnavi de lepră.

zele sale această boală⁶⁸, ci săruta pe bolnavi ca pe niște frați și nu — cum ar crede poate unii — în dorința de slavă deșartă. Că cine mai mult ca dînsul era scutit de această patimă? Ci pentru ca prin purtarea sa să înlăture și altora teama de a se apropia de corpurile acestor bolnavi, în interesul vindecării lor; cu alte cuvinte îi încuraja nu numai cu vorba, ci și cu fapta»⁶⁹.

Niște realizări ca acestea au generat în sufletele multora invidia și răutatea; au început să birfească, spunînd că arhiepiscopul Cezareii, prin acțiunile sale, uzurpă autoritatea politică a provinciei. Astfel de vorbe au ajuns și la urechile lui Ilie, guvernatorul Capadociei. Pentru a pune capăt acestor calomnii, sfîntul Vasile îi adresează guvernatorului o scrisoare în care, printre altele, îi scrie: «Poate spune, oare, cineva că aducem vreo vătămare ordinii de stat, cînd înălțăm Dumnezeuului nostru o biserică, zidită măreț, iar împrejurul ei locuințe, dintre care una din ele pusă la dispoziția căpeteniei provinciei, iar altele mai mici, împărțite după rang slujitorilor bisericești, care pot fi folosite și de demnitarii și de însoțitorii voștri? Pe cine nedreptățim dacă zidim case pentru străini, case pentru cei care sînt în trecere pe aici, case pentru cei care din pricina bolilor au nevoie de îngrijiri, dîndu-le acestora ajutorul necesar: îngrijitori de bolnavi, doctori, animale de jug și căruțași? Aceste construcții au nevoie de meșteri și de lucrători care să procure celor ce locuiesc în ele cele de trebuință vieții și tot ce le poate ușura viețuirea, au nevoie apoi și de alte clădiri proprii pentru ateliere. Toate aceste construcții sînt o podoabă pentru locul în care se găsesc, iar pentru tine, guvernatorul nostru, un semn de laudă, aducător de slavă»⁷⁰. Epistola aceasta, scrisă în 372, l-a liniștit pe guvernator, așa că sfîntul Vasile și-a putut continua fără stingherire măreața sa operă, care a dat naștere unui oraș unic în istoria lumii, Vasiliada.

Acum, folosindu-mă iar de Cuvîntul funebru al sfîntului Grigore din Nazianz, voi încerca să schițez profilul sufletesc și intelectual al Marelui Vasile.

Sfîntul Vasile a fost pentru toți un fel de lege a virtuții⁷¹ și a fost mai presus de trup, chiar înainte de a se muta din această viață⁷²; a preamărit virtutea și a urgisit viciul; avea farmec la povestit și știa să educe pe alții chiar cînd glumea⁷³; mustra cu blîndețe, dar nu ducea

68. Unii îl învinuiau pe sfîntul Vasile că e mîndru și că umblă după slavă deșartă. Acestora sfîntul Grigore din Nazianz se adresează întrebîndu-i: «Este cu putință oare ca cel ce sărută pe leproși și se umilește atît de mult să disprețuiască pe cei sănătoși?» (*Ibidem*, 183).

69. *Ibidem*, 181—187.

70. *Epistola* 94, MG, 32, 488.

71. La Prof. N. Donos, *op. cit.*, 119.

72. *Ibidem*, 120.

73. *Ibidem*, 184.

blindețea pînă la sălbăcie și nici indulgența pînă la slăbiciune ⁷⁴; inteligența și elocința lui lăsau în urmă pe toți oamenii; s-a curățit pe sine pentru a primi pe Duhul Sfînt spre a țilcui Scripturile, spre a cerceta lucrurile dumnezeiești și spre a găsi cuvintele care să corespundă exact ideilor ⁷⁵. Într-un cuvînt, frumusețea lui Vasile a fost virtutea, măreția lui a fost vorbirea lui despre Dumnezeu, mersul lui în continuă înaintare, care, prin urcări treptate, l-a înălțat pînă la Dumnezeu ⁷⁶; întreaga viață a lui Vasile n-a fost decît o înălțare spre cer, dovedindu-se a fi om desăvîrșit într-o viață desăvîrșită ⁷⁷.

Atît de mult strălucea virtutea lui Vasile, atît de mult îi copleșeau pe contemporani purtarea și felul lui de viață, încît unii, ca să dobîndească și ei aceeași faimă, îi imitau înfățișările sale exterioare; căutau să aibă o față palidă ca a lui, să aibă barba la fel cu barba lui, să vorbească fără grabă și rar și să-și dea un aer gînditor și meditativ. «Dar intrucît mulți nu-l puteau imita bine, spune sfîntul Grigore, deveneau caraghioși. Căutau să-i imite pînă și tăietura îmbrăcămîntei, forma patului, felul lui de a minca, toate lucruri cărora Vasile nu le dădea nici o importanță. De aceea se puteau vedea mulți Vasile, după înfățișarea exterioară, dar aceștia erau ca niște statui în umbră, sau, mai bine zis, ca niște ecouri care repetă vorbele» ⁷⁸.

Și iată cît de frumos și cît de adevărat vorbește sfîntul Grigore de lucrările sfîntului Vasile! «Cînd pun mîna pe Hexaameronul lui și citesc cu glas tare, mă simt aproape de Creatorul, încep a pricepe temeiurile creației, admir pe Creator cu mult mai mult decît mai înainte. Cînd citesc scrierile sale polemice, parcă văd cu ochii focul de la Sodoma, care prefăce în cenușă limbile rele și nelegiuite ale ereticilor, sau parcă văd turnul Babel, pe cît de rău construit pe atît de bine dărimat de Vasile. Cînd citesc lucrările sale cu privire la Duhul Sfînt, aflu în ele pe Dumnezeu pe Care-L am și eu și prind curaj să grăiesc adevărul, sprijinindu-mă pe învățătura lui despre Dumnezeu și pe interpretarea lui. Cînd citesc celelalte interpretări pe care le scrie în trei sensuri, mă conving că nu trebuie să mă opresc la literă, nici să privesc lucrurile numai superficial, ci să pătrund mai departe, să cobor din adînc în adînc — că adîncul, spune Scriptura, adînc cheamă — să trec din lumină în lumină, pînă ce voi ajunge la punctul culminant. Cînd citesc laudele în cinstea mucenicilor, îmi disprețuiesc trupul, mă simt solidar cu cei lăudați și mi se trezește și mie dorul de luptă. În sfîrșit, cînd citesc lu-

74. *Ibidem*, 184—185.

75. *Ibidem*, 185.

76. *Ibidem*, 186.

77. *Ibidem*, 192.

78. *Ibidem*, 198—199.

crările lui cu cuprins moral și practic, îmi curăț cu ele sufletul și trupul, ajung un templu gata să primească pe Dumnezeu, ajung un instrument muzical pus în mișcare de Duhul Sfint, care cîntă slava și puterea lui Dumnezeu» ⁷⁹.

Slăbit și istovit de boala de care suferea de pe cînd era tînăr, că de asta urmasa la Atena și cursurile de medicină, slăbit și istovit de asceza ce o impunea trupului său, sfîntul Vasile s-a stins la o vîrstă încă tînără, cînd avea 50 sau 51 de ani, la întii ianuarie 379. Înainte de a-și isprăvi alergarea în această viață, «a făcut și cu acest prilej o minune, nu mai mică decît cele amintite, spune sfîntul Grigore. Era aproape mort, lipsit de suflare și părăsit de cele mai multe semne ale vieții, cînd deodată, la cele mai din urmă cuvinte, a căpătat deodată vigoarea ca să poată rosti cuvintele pline de evlavie și să hirotonească pe cei mai credincioși slujitori ai săi, cărora odată cu punerea mîinilor le-a dat și Duhul Sfint, pentru ca altarul să nu rămînă lipsit de ucenicii și colaboratorii din vremea sacerdoțiului său» ⁸⁰.

Istoria Bisericii trebuie să-i fie recunoscătoare sfîntului Grigore din Nazianz că în cuvîntarea sa funebă ne-a lăsat zugrăvite și cele petrecute la înmormîntarea Marelui Vasile :

«Zăcea Vasile, aproape să-și dea cea din urmă suflare ; era așteptat să fie luat în primire de corul ceresc, către care de multă vreme își ațintise privirea. Împrejurul lui era adunat tot orașul, care nu se putea deprinde cu ideea acestei pierderi, blestema moartea ca pe un tiran, voind parcă să-i apere sufletul, ca și cum, fie cu mîinile, fie cu puterea rugăciunilor, ar fi putut să-i constrîngă sufletul să rămînă în trup. Erau, de altfel, nebuni de durere și fiecare ar fi fost bucuros să-și dea viața în locul lui, dacă aceasta ar fi fost cu putință. La urmă s-au văzut biruiți — că trebuia să se arate că și el nu-i decît un om — ; și Vasile, rostind cuvintele : «În mîinile Tale depun sufletul meu», și-a dat sufletul în mîinile îngerilor, care aveau să-l ducă la cer ; dar aceasta după ce mai întii a dat celor prezenți învățături asupra credinței și prin sfaturile lui i-a făcut să ajungă mai buni. Apoi s-a văzut un lucru mai mare decît toate ce s-au văzut vreodată. Acest bărbat sfînt a fost purtat pe brațele sfinților ; care mai de care se silea să pună sau să atingă, unul poala veșmîntului, altul umbra, altul năvăliile pe care era purtat sfîntul ; căci ce putea fi mai sfînt și mai curat decît trupul lui ? Alții se îmbulzeau ca să se apropie măcar de cei ce îl purtau, alții ca măcar să-l privească, în credința că și aceasta le poate fi de folos. Se umplură piețele, porticele, etajul al doilea și al treilea de cei ce-l pe-

79. *Ibidem*, 187—188.

80. *Ibidem*, 199—200.

treceau ; unii mergeau înainte, alții în urmă sau alături de el, înghesuți unii în alții ; erau multe zeci de mii, de toate neamurile, de toată vîrsta, unii chiar necunoscuți. Cîntările de psalmi erau înăbușite de plîsete, iar tăria de suflet a tuturor era biruită de durere. Era o adevărată întrecere chiar între necreștini, păgîni, evrei sau străini. Că și ei se întreceau cu noi în plîns, ca și cum cel care ar fi plîns mai tare ar fi dobîndit un folos și mai mare. Contrar așteptărilor, durerea s-a încheiat la urmă cu nenorociri, întrucît cu prilejul acestei înmormîntări, din cauza grozavei îngrămădiri și îmbulzeli, și-au dat obștescul sfîrșit multe persoane ; și totuși erau socotite fericite că și-au găsit sfîrșitul așa, întrucît îl întovăreau astfel pe Vasile la plecarea din viață, sau, cum ar putea spune un îndrăzneț, erau un fel de jertfă pe mormîntul lui. Cu greu trupul a fost smuls din îmbulzeala care aproape strivise pe cei care-l duceau ; și astfel a fost redat mormîntului părinților săi, adăugîndu-se preoților arhiereul, predicatorilor glasul cel puternic, care răsună încă în urechile mele, în fine adăugîndu-se martirilor un nou martir. Acum el este în cer, unde aduce jertfe pentru noi și se roagă pentru popor, căci deși ne-a părăsit, nu ne-a părăsit de tot» ⁸¹.

Iar acum sfîrșitul cuvîntării sfîntului Grigore din Nazianz și cu acesta și sfîrșitul spuselor mele despre viața sfîntului Vasile cel Mare :

«Așadar voi toți cei din jurul meu, toți cei ce alcătuiți corul lui, fie că sînteți de-ai noștri, fie că sînteți străini, atît cei din preajma altarului cît și cei de pe treptele cele mai de jos, asociați-vă cu mine să-l lăudăm pe Vasile, fiecare povestind și imitînd vreuna din virtuțile lui ; cei de pe tronuri, lăudați-l și imitați-l pe legiuitor ; cei ce guvernați orașul, ca pe un stîlp al acestui oraș ; cetățenii de rînd, ca pe un om de ordine ; oratorii, ca pe un profesor ; fecioarele, ca pe un conducător de mireasă ; cele căsătorite, ca pe un profesor al înfrînării ; monahii, ca pe cel ce vă întraripează ; cei ce trăiți în lume, ca pe un judecător ; cei simpli, ca pe cel ce vă arată calea ; cei iubitori de știință, ca pe un teolog ; cei fericți, ca pe un frîu ; cei nenorociți, ca pe un mîngietor ; bătrînii, ca pe un toiag ; tinerii, ca pe o școală ; săracii, ca pe un miluitor ; bogații, ca pe un bun administrator. Mi se pare că chiar și văduvele ar trebui să laude pe patronul lor, orfanii pe părintele lor, săracii pe amicul sărăciei, bolnavii pe doctorul tuturor bolilor și cunoscătorul tuturor leacurilor ; în sfîrșit, cei sănătoși, pe păzitorul sănătății lor. Cu alte cuvinte toți să lăudăm pe cel ce s-a făcut toate tuturor ca să dobîndească pe toți sau măcar pe cît mai mulți. Iar tu, Vasile, primește de la noi această cuvîntare de laudă, primește-o de la glasul care altădată îți era foarte plăcut, de la cel de aceeași vîrstă și de

aceeași treaptă cu tine. Dacă aceste laude sînt la înălțimea meritelor tale, aceasta se datorește ție, întrucît cu sprijinul tău am alcătuit cuvîntarea ; iar dimpotrivă, dacă sînt departe de a corespunde meritelor tale și mult mai prejos de așteptare, gîndește-te că nu puteam face ceva mai bun, că sînt apăsător la bătrînețe de boală și de dorul de tine ! Doar și lui Dumnezeu îi place ceea ce este făcut după puterea omului. Tu, însă, ființă sfîntă și dumnezeiască, privește de sus spre noi ! Potolește, prin rugăciunile tale, ghimpele trupului, care ne este dat de Dumnezeu pentru înțelepțirea noastră, sau dă-ne curaj ca să-l suportăm ; și îndreaptă viața noastră spre ceea ce ne este mai folositor ; iar după ce ne vom muta din viața aceasta, primește-ne și pe noi acolo, în corturile tale»⁸².

Pentru alcătuirea vieții sfîntului Vasile cel Mare intenționat am folosit cuvîntarea funebră a sfîntului Grigore din Nazianz, care a fost alături de Marele Vasile și la studiile din Atena și la sihăstria din Pont și la strădaniile sale pastorale ca preot și episcop. Sînt prea frumoase și prea adevărate cuvintele sfîntului Grigore, ca să nu le pun la îndemîna celor care vor avea ocazia să citească această carte, în care sînt date, în românește, gîndurile unuia din cei mai mari gînditori creștini.

B. OPERA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

Opera sfîntului Vasile cel Mare se tipărește pentru prima dată, ne-completă însă, la Basel în 1532, cu o prefață de Erasm. Ediția aceasta a fost retipărită la Veneția în 1535, apoi iarăși la Basel în 1551. O ediție mai completă a dat Fronton du Duc și F. Morellus la Paris în 1618, în trei volume, și retipărită la Paris în 1638. La această ediție Fr. Combefis a făcut note critice în două volume, tipărite la Paris în 1679, cu titlul : *Basilius Magnus ex integro recensitus*. În sfîrșit apare la Paris, în trei volume, între 1721 și 1730, cea mai completă ediție a operelor sfîntului Vasile cel Mare ; ediția aceasta a fost începută de J. Garnier, care a tipărit volumul întîi, Paris 1721 și volumul 2, Paris 1722 și terminată, după moartea lui Combefis, de P. Maran, care tipărește volumul al treilea la Paris în 1730. L. de Sinner a retipărit la Paris, în 1839, ediția lui Garnier-Maran, corijată și completată. Aceeași ediție a fost încorporată cu cîteva texte noi de Abatele Migne în *Patrologia greacă*, volumele 29—32, Paris, 1857, reimprimată în 1886—1888. Traducerea latină numai, fără textul grec, a fost tipărită la Veneția în 1750—1751, la Bergam în 1793, la Paris în 1835—1840.

În colecția « Ἑλληνες πατέρες τῆς Ἑκκλησίας » tipărită la Tesalonic, s-a publicat opera integrală a sfîntului Vasile cel Mare, textul original și

82. *Ibidem*, 202—203.

traducerea în limba greacă modernă, în 10 volume ; vol. 1—3, *Epistolele*, introducere, text grec, traducere și comentar de Prof. Pan. C. Hristu, Tesalonic, 1972—1973 ; vol. 4, *Hexaemeronul*, introducere, text grec, traducere și comentar de Prof. St. N. Saccu, Tesalonic, 1973 ; vol. 5, *Omiliile la Psalmi*, introducere, text grec, traducere și comentar de Sofia Caracasidu, Tesalonic, 1974 ; vol. 6—7, *Omiliile și Cuvântările*, introducere, text grec, traducere și comentar de Vasile Psevtonca, Tesalonic, 1973 ; vol. 8—9, *Scrierile Ascetice*, introducere, text grec, traducere și comentar de C. Caracoli, Tesalonic, 1973 ; vol. 10, *Scrierile Dogmatice*, introducere, text grec, traducere și comentar de Prof. T. Zisi, Tesalonic, 1974.

În limba engleză Bl. Jackson a tradus scrierea *Despre Sfintul Duh*, *Omiliile la Hexaemeron* și *Scrisorile*, în vol. 8 al seriei a II-a a colecției : «A select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church», New York, 1895.

În limba germană operele complete ale sfântului Vasile cel Mare s-au publicat în colecția : «Sämtliche Werke der Kirchenväter», aus dem Urtexte in das Deutsche übersetzt, vol. 19—26, Kempten, 1838—1842 ; V. Gröne a tradus în BKV în trei volume : *Omiliile la Hexaemeron*, 21 *de Omilii și Cuvântări*, *selecțiuni din Scrierile Ascetice și din Scrisori*, Kempten, 1875—1881 ; Dr. Anton Stegmann, a tradus în BKV² în două volume : 111 *Epistole*, *Omiliile la Hexaemeron* și 21 *Omilii și Cuvântări*, München, 1925.

În limba franceză Marie-Nicolas—Silvestre Guillon au tradus în colecția : «Bibliothèque choisie des Pères de l'Eglise grecque et latine», vol. 7 : *Omilii la Sfânta Scriptură*, *Omilii dogmatice și morale*, *Panegirice*, din scrierile *Despre Sfintul Duh*, și *Împotriva lui Eunomiu*, din lucrările ascetice și o selecție din *Epistole* ; Yves Courtonne a publicat o nouă ediție a *Epistolelor* împreună cu o traducere a lor în limba franceză, în trei volume, Paris, vol. I, 1957, vol. II 1961 și vol. III 1968 ; în colecția SCH, B. Pruche a tradus scrierea *Despre Sfântul Duh*, Paris, 1947 ; Stanislas Giet a tradus *Omiliile la Hexaemeron*, Paris, 1968, Alexis Smets și Michel van Esbroeck au tradus cele două *Omilii despre facerea omului*, pe care le consideră autentice, iar B. Sesboue, G. M. De Durand și Leon Doutreleau au tradus scrierea *Contra lui Eunomiu*, vol. I, Paris, 1982 ; J. Rivière a tradus texte alese din scrierile sfântului Vasile în colecția «Les Moralistes Chrétiens», Paris, 1926.

SCRIERI AUTENTICE

1. Omilii la Hexaameron⁸³

Sfântul Vasile cel Mare a rostit Omiliile la Hexaameron, nouă de toate, când era preot, înainte de anul 370⁸⁴, într-o săptămână din postul mare, predicând în unele zile de două ori pe zi, dimineața și seara. În aceste omilii comentează versele 1—26 din capitolul întâi al Cărții Facerii, cele șase zile ale creației. În Omilia a noua făgăduiește credincioșilor că le va vorbi și despre facerea omului, dar n-a mai rostit o astfel de cuvântare, deoarece sfântul Ambrozio vorbește numai de aceste nouă omilii ale sfântului Vasile.

Omiliile cuprind minunate descrieri ale puterii creatoare a lui Dumnezeu și ale frumuseților naturii. Citind acest minunat comentariu al zilelor creației nu știi ce să admiri mai mult: cunoștințele multiple ale Marelui Vasile, care cuprind întreaga filozofie a antichității cu toate teoriile ei despre geneza lumii, temeinicia argumentelor scripturistice și raționale cu care surpă aceste teorii și prezintă concepția creștină despre creație, sau dragostea sa de Creator, pe Care-L preamărește pentru frumusețile create de El în lumea aceasta. Și împletește sfântul Vasile frumusețile creației cu frumusețea gândirii și cuvintelor sale. Omiliile la Hexaameron i-au impresionat pe contemporani. Sfântul Ambrozio îl imită în Hexaameronul său, iar sfântul Grigore din Nazianz exclamă cu admirație: «Când pun mîna pe Hexaameronul lui Vasile și citesc cu glas tare, mă simt aproape de Creator și încep să pricep temeiurile creațiunii și admir pe Creator mai mult decît mai înainte»⁸⁵. La numai 20 de ani după trecerea sfântului Vasile la cele veșnice, în anul 400, Eustatie traduce în limba latină Hexaameronul⁸⁶.

În limba română a fost tradus de: «ieromonahul și didascalul Ilarion, în sfînta Mănăstire Neamțul»⁸⁷; de «Rafail smeritul monah din soborul starețului Paisie»⁸⁸; de Samuil Micu Clain⁸⁹; de mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul, care a revizuit traducerea lui Ilarion Dascălul⁹⁰; de arhimandritul Sofronie Garboschi⁹¹; de Pr. I. Avramescu⁹². Fragmente din Hexaameron a publicat Arhimandritul Benedict Ghiuș⁹³; un fragment din Omilia a doua este publicat în volumul I din Efreim Sirul⁹⁴, iar Prof. Iuliu Valaori a publicat un fragment grec din Omilia IV⁹⁵ și alt fragment din Omilia V⁹⁶.

83. MG, 29, 4—208.

84. G. Bernardi susține (*La date de l'Hexaéméron de saint Basile*, în: SP, III, Berlin, 1961, 165—169) că sfântul Vasile ar fi rostit aceste omilii în anul 378, de luni 12 martie pînă vineri 15 martie.

85. La Pr. Prof. N. Donos, *op. cit.*, 187.

86. Traducerea este tipărită în MG, 30, 869—968.

87. BAR, Ms. 3094, f. 1—279 v, anul 1782.

88. BAR, Ms. 1458, f. 1—230, anul 1805.

89. BARC, Ms. 415, f. 23—24. Se păstrează numai un fragment.

90. CGD, f. 1—46 v.

91. BMN, Ms. 198, f. 1—197, anul 1847.

92. MMS, 55 (1979), 362—376; 543—554; 716—726; 56 (1980), 110—128.

93. MO, 9 (1957), 63—65; 789—793.

94. *Cuvînte și învățăături*, Mănăstirea Neamțul, 1818, 57.

95. IVV, 14—16.

96. IVV, 16—18.

2. Omilii la Psalmi ⁹⁷

Ni s-au păstrat de la sfântul Vasile cel Mare omilii la 13 psalmi: la psalmii, 1, 7, 14, 28, 29, 32, 44, 45, 48, 59, 61, 114. Psalmului 14 îi consacră două omilii: în omilia întâia comentează versetele 1—4; în a doua comentează numai versetul 5: «argintul tău să nu-l dai cu cămătă» și-și intitulează omilia aceasta: «Omilie la o parte a Psalmului XIV și împotriva cămătarilor».

În omilia la Psalmul I, sfântul Vasile vorbește despre valoarea și folosul psalmilor: «Altele ne învață Profeții, altele Legea și altele felul de sfătuire al Proverbelor. Cartea Psalmilor, însă, cuprinde ce este folositor în toate: profețește adevărul, ne aduce aminte de faptele istorice, dă legi pentru viață, ne învață cele pe care trebuie să le facem. Și, ca să spun pe scurt, Cartea Psalmilor este o vistierie obștească de învățături bune, dând fiecăruia, după sîrguința lui, ce i se potrivește. Tămăduiește rănila vechi ale sufletelor și aduce grabnică însănătoșire celui de curînd rănit; îngrijește pe cel bolnav și păstrează sănătos pe cel care nu-i atins de boală; într-un cuvînt, îndepărtează, pe cît e cu putință, patimile care se încuibaseră în felurite chipuri în viața oamenilor; și face aceasta cu seducție măsurată și cu dulceață, sădind un gînd de înțelepciune» ⁹⁸.

Omiliile la Psalmi au fost traduse de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă ⁹⁹. *Partea întâia a Omiliei la Psalmul 1* a fost tradusă de Arhimandritul Teoctist Scriban ¹⁰⁰. *Omilia împotriva cămătarilor* a fost tradusă, în afară de Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul ¹⁰¹, Pr. Gh. Ioanițescu ¹⁰², Pr. Prof. N. Donos ¹⁰³, Petru I. Papadopol ¹⁰⁴. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie ¹⁰⁵.

3. Omilii și Cuvîntări ¹⁰⁶

Omiliile și cuvîntările sfîntului Vasile cel Mare tratează subiecte morale și dogmatice, la care se adaugă cuvîntări panegirice în cinstea sfinților și un Cuvînt către tineri, în care dă îndrumări cum să folosească tinerii scrierile filozofilor păgîni.

Sînt 24 de omilii și cuvîntări:

1. *Cuvîntul I despre post* ¹⁰⁷, tradus în «Viețile Sfinților» de la Neamț ¹⁰⁸ și de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul ¹⁰⁹, Pr. Prof. N. Donos ¹¹⁰, Pr. Prof. C. Cornețescu ¹¹¹, Pr. D. Fecioru ¹¹².

97. MG, 29, 209—493.

98. MG, 29, 212.

99. *Sfîntul Vasile cel Mare, Comentariu la Psalmi*, București, 1939 (Izvoarele Ortodoxiei, 2), ediția a II-a, București, 1943).

100. VB, 2 (1872), 45—48; 57—64; 65—72.

101. CGD, f. 71v—74v.

102. *Sfîntul Grigore de la Nissa și sfîntul Vasile cel Mare, Două discursuri contra cămătarilor*. Teză de licență, Ploiești, 1907.

103. «Buletinul Episcopiei Hușilor», 4 (1928), 15—19.

104. *Sfîntul Vasile cel Mare și sfîntul Grigore de Nissa, Omilie împotriva cămătarilor*, Rîmnicul-Vîlcii, 1939.

105. IVV, 78—80.

106. MG, 31, 164—617.

107. MG, 31, 164—184.

108. Luna februarie, 1812, f. 178—182v.

109. CGD, f. 82v—86.

110. MMS, 9 (1933), 45—56; 30 (1954), 26—30.

111. GB, 37 (1978), 249—256.

112. «Ortodoxia, Săptămînal de pilde și învățături creștine», 9 (1941), nr. 12; Colecția: «Pagini alese din sfinții părinți». Nr. 8, București, ed. I, 1941; ed. II, 1942; ed. III, 1943, MO, 25 (1973), 775—783.

2. *Cuvîntul II despre post*¹¹³, tradus în «Viețile Sfinților» de la Neamț¹¹⁴ și de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălu¹¹⁵, Pr. Prof. C. Cornițescu¹¹⁶, Pr. D. Fecioru¹¹⁷.

3. *Omilie la cuvintele: «Ia aminte de tine însuși»*¹¹⁸, tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălu¹¹⁹, Pr. V. G. Alexe¹²⁰, Pr. Prof. N. Donos¹²¹, Pr. D. Fecioru¹²², Medelnicerul I. Papazoglu¹²³, Pr. Matei Pislaru¹²⁴.

4. *Cuvînt despre mulțumire*¹²⁵, tradus de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălu¹²⁶, Pr. Prof. C. Cornițescu¹²⁷, Pr. D. Fecioru¹²⁸. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie¹²⁹.

5. *La mucenița Iulita și completare la omilia rostită mai înainte despre mulțumire*¹³⁰, traducere de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălu¹³¹, Pr. D. Fecioru¹³².

6. *La cuvintele Evangheliei după Luca: «Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi» și despre lăcomie*¹³³, traducere de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălu¹³⁴, Pr. Prof. N. Donos¹³⁵, Pr. D. Fecioru¹³⁶, Pr. Ioan Iliescu¹³⁷, Serafim Popescu¹³⁸, Prof. T. M. Popescu¹³⁹. A mai fost tipărită și la Cluj, fără numele traducătorului și fără an, în Colecția «Biblioteca Cartea Bună».

7. *Omilie către bogați*¹⁴⁰, tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălu¹⁴¹, Pr. Prof. C. Cornițescu¹⁴², Pr. D. Fecioru¹⁴³, Pr. Nic. D. Tănăsescu¹⁴⁴.

113. MG, 31, 185—197.

114. Luna februarie, 1812, f. 182v—186.

115. CGD, f. 86v—89.

116. GB, 37 (1978), 256—261.

117. MO, 25 (1973), 965—970.

118. MG, 31, 197—217.

119. CGD, f. 139—143.

120. *Omilia sfîntului Vasile cel Mare respectiv la preceptul biblic «Ia seama»*, Tîrgoviște, 1912.

121. «Buletinul Episcopiei Hușilor», 6 (1929), 111—114; 124—126.

122. MO, 26 (1974), 55—63.

123. *Elocință bisericească*, București, 1837, 11—33.

124. *Sfîntul Vasile cel Mare, Ia aminte la tine însuși*, Rîmnicul Vilcea, 1937.

125. MG, 31, 217—237.

126. CGD, 120—123v.

127. GB, 36 (1977), 651—656.

128. MO, 26 (1974), 433—440; 31 (1979), 49—55.

129. IVV, 29—30.

130. MG, 31, 237—261.

131. CGD, f. 123v—128.

132. MO, 26 (1974), 814—823.

133. MG, 31, 261—277.

134. CGD, f. 68v—71v.

135. Un fragment, în: MMS, 30 (1954), 21—22.

136. BOR, 63 (1945), 126—136 și extras, București, 1946; MO, 26 (1974), 965—972.

137. Un fragment, în: «Gînduri în liniște», Rîmnicul Vilcea, 1931, 39—40.

138. MMS, 40 (1964), 117—125.

139. STv, 5 (1934—1936), 90—98 și în extras și în Colecția «Mărgăritarele lumii», editată de Pr. Vasile Ionescu, Broșura nr. 2.

140. MG, 31, 277—304.

141. CGD, f. 74v—79.

142. GB, 37 (1978), 489—497.

143. MO, 20 (1968), 784—794, publicată cu titlul: *Cuvînt la Duminica XII după Rusalii*; BOR, 97 (1979), 351—361.

144. GB, 20 (1961), 57—64, publicată cu titlul: *Despre iubirea de aproapele*.

8. *Omilie rostită în timp de foamete și secetă*¹⁴⁵, tradusă de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁴⁶, Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae¹⁴⁷, Pr. Prof. N. Donos¹⁴⁸, Pr. D. Fecioru¹⁴⁹, Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grecește al unui fragment din această omilie¹⁵⁰.

9. *Omilie, Dumnezeu nu este autorul relelor*¹⁵¹, tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁵², Ioan Mălăescu¹⁵³, D. Spînu¹⁵⁴, Gh. Tițu¹⁵⁵.

10. *Omilia X, împotriva celor ce se mînie*¹⁵⁶, traducere de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁵⁷, Pr. Prof. C. Cornîțescu¹⁵⁸, Pr. D. Fecioru¹⁵⁹, Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grecește al unui fragment din această omilie¹⁶⁰.

11. *Omilia XI, Despre invidie*¹⁶¹, tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁶², Pr. Prof. C. Cornîțescu¹⁶³, Pr. D. Fecioru¹⁶⁴, Prof. T. M. Popescu¹⁶⁵, Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grecește al unui fragment din această omilie¹⁶⁶.

12. *Omilia XII, La începutul Proverbelor*¹⁶⁷, tradusă de Pr. D. Fecioru¹⁶⁸.

13. *Omilia XIII, Indemnătoare la botez*¹⁶⁹, tradusă de: Pr. Prof. C. Cornîțescu¹⁷⁰, Pr. D. Fecioru¹⁷¹.

14. *Omilia XIV, Împotriva celor ce se îmbată*¹⁷², tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁷³, Pr. Prof. C. Cornîțescu¹⁷⁴, Pr. D. Fecioru¹⁷⁵.

15. *Omilia XV, Despre credință*¹⁷⁶, tradusă de: Pr. Prof. N. Donos¹⁷⁷, Pr. D. Fecioru¹⁷⁸, Pr. Prof. N. Petreșcu¹⁷⁹.

145. MG, 31, 304—328.

146. CGD, f. 143—147v.

147. GB, 38 (1979), 480—488.

148. «Buletinul Episcopiei Hușilor», 3 (1927), 45—49; 72—73; *Modele de cuvîntări bisericești*, Huși, 1927, 1—23; MMS, 30 (1954), 19—22.

149. *Cuvînt rostit în timp de foamete și secetă*, București, 1946.

150. IVV, 11—13.

151. MG, 31, 329—353.

152. CGD, f. 112v—117.

153. BOR, 23 (1899—1900), 103—112; 218—227.

154. Can, 38 (1927), 267—282.

155. *Cronica Romanului*, 1934, 17—29.

156. MG, 31, 353—372.

157. CGD, 131—134v.

158. GB, 37 (1978), 44—50.

159. MO, 27 (1975), 547—553.

160. IVV, 34—36.

161. MG, 31, 372—385.

162. CGD, 117—120.

163. GB, 36 (1977), 905—909.

164. MO, 27 (1975), 409—415.

165. STv, 5 (1934—1936), 99—106 și extras.

166. IVV, 72—75.

167. MG, 31, 385—424.

168. MO, 27 (1975), 718—733.

169. MG, 31, 424—444.

170. GB, 37 (1978), 497—504.

171. GB, 38 (1979), 257—266.

172. MG, 31, 444—464.

173. CGD, 79—82v.

174. GB, 37 (1978), 50—56.

175. MB, 29 (1979), 687—693.

176. MG, 31, 464—472.

177. «Buletinul Episcopiei Hușilor», 4 (1928), 166—168.

178. MB, 30 (1980), 83—86.

179. MB, 17 (1967), 488—493.

16. *Omilia XVI, La cuvintele : «La început era Cuvîntul»*¹⁸⁰ tradusă de: Pr. D. Fecioru¹⁸¹, Pr. Prof. Vasile Gheorghiu¹⁸², Pr. Prof. N. Petrescu¹⁸³.

17. *Omilia XVII, La mucenicul Varlaam*¹⁸⁴, tradusă în «Viețile Sfinților» de la Neamț¹⁸⁵.

18. *Omilia XVIII, La mucenicul Gordie*¹⁸⁶, Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie¹⁸⁷.

19. *Omilia XIX, La sfinții patruzeci de mucenici*¹⁸⁸, tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁸⁹, Pr. D. Fecioru¹⁹⁰, Pr. Prof. Vasile Gheorghiu¹⁹¹, în «Viețile Sfinților de la Neamțu»¹⁹².

20. *Omilia XX, Despre smerenie*¹⁹³, tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁹⁴, Pr. Prof. C. Cornițescu¹⁹⁵, Pr. D. Fecioru¹⁹⁶. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al unui fragment din această omilie¹⁹⁷.

21. *Omilia XXI, Despre a nu ne lipi de cele lumești și despre focul din afara Bisericii*¹⁹⁸, tradusă de: Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul¹⁹⁹, Pr. D. Fecioru²⁰⁰, Ioan Iliescu²⁰¹.

22. *Către tineri, Cum pot întrebuința cu folos literatura scriitorilor eleni*²⁰², traducere de: Pr. D. Fecioru²⁰³, Alex. Horhoianu²⁰⁴, Pr. Prof. Petre Procopoviciu²⁰⁵, Constantin D. Vasilescu²⁰⁶, I. Zahariad²⁰⁷. Prof. Iuliu Valaori a publicat textul grec al acestei omilii²⁰⁸.

180. MG, 31, 472—481.

181. MA, 24 (1979), 478—483.

182. Can 31 (1912), 457—462.

183. MO, 21 (1969), 279—284.

184. MG, 31, 484—489.

185. Luna noiembrie, 1811, f. 160—161 v.

186. MG, 31, 489—508.

187. IVV, 24—28.

188. MG, 31, 508—525.

189. CGD, f. 65v—68.

190. «Fintina Darurilor», 6 (1934), 195—201; MMS, 55 (1979), 377—381.

191. Can, 31 (1912), 356—359, 404—408.

192. Luna martie, 1813, f. 71 v—75 v.

193. MG, 31, 525—540.

194. CGD, f. 128—131.

195. GB, 36 (1977), 901—905.

196. MB, 29 (1979), 320—326 și un fragment în: «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», XVIII, pe anul 1979, București, 1979, 67.

197. IVV, 32—34.

198. MG, 31, 540—564.

199. CGD, 134v—139.

200. MB, 30 (1980), 86—96.

201. Un fragment în: «Gînduri în liniște», Rimnicul Vilcea, 1939, 39—40.

202. MG, 31, 564—589.

203. «Tinerimea Creștină», 5 (1935), nr. 1—2, 12—17; *Ortodoxia, Săptămînal de pîlde și învățături creștine*, 10 (1941), nr. 2, tipărită de Pr. Vasile Ionescu în Colectia «Mărgăritarele lumii», Nr. 24; MO, 31 (1979), 332—341.

204. *Sfîntul Vasile, Cuvînt către tineri sau despre folosul ce-l putem trage din citirea scriitorilor profani*, Rimnicul Vilcea, 1938.

205. *Vasile Arhiepiscopul Kesareei Capadochiei, Cuvînt către tineri, cum pot avea folos din scrierile păgînilor*, Cernăuți, 1939.

206. *Sfîntul Vasile cel Mare, Cuvînt către tineri*, Ploiești, 1907.

207. *Consultare către tineri de santulu Vasilie cellu Mare*, București, 1852.

208. IVV, 39—66.

23. *Omilia XXIII, La sfântul mucenic Mamant*²⁰⁹, tradusă de Arhim. Teoctist Scriban²¹⁰.

24. *Omilia XXIV, Împotriva sabelienilor, a lui Arie și a anomeilor*²¹¹.

4. Scrieri ascetice

1. *Mai dinainte formare ascetică*²¹².

2. *Cuvînt ascetic și sătuire despre renunțarea la lume și despre desăvîrșirea duhovnicească*²¹³, tradus în: «Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare de la mulți sfinți și dumnezești părinți, spre folosul celor ce întru dînsa vor voi să se grijească de mîntuirea lor», Mînăstirea Neamțul, 1817, 1—30.

3. *Cuvînt despre asceză, cum trebuie să se împodobească monahul*²¹⁴.

4. *Cuvînt înainte. Despre judecata lui Dumnezeu*²¹⁵.

5. *Despre credință*²¹⁶.

6. *Reguli morale*²¹⁷. Cuprinsul: Tabla de materii²¹⁸; 80 de reguli, împărțite în capitole²¹⁹. Pr. Prof. N. Petrescu a tradus fragmente din aceste reguli²²⁰.

7. *Cuvînt ascetic I*²²¹.

8. *Cuvînt ascetic II*²²².

9. *Reguli mari*²²³. Cuprinsul: Cuvînt înainte²²⁴; Tabla de materii²²⁵; 55 Reguli (întrebări și răspunsuri)²²⁶. Au fost traduse de Prof. Nicolae Cotos²²⁷.

10. *Reguli mici*²²⁸. Cuprinsul: Tabla de materii²²⁹; Cuvînt înainte²³⁰; 313 Reguli (întrebări și răspunsuri)²³¹.

11. *Epitimii (pentru călugări)*, în număr de 60²³².

12. *Epitimii pentru călugărițe*, în număr de 19²³³.

209. MG, 31, 589—600.

210. VB, 28 mai 1872, 26—30.

211. MG, 31, 600—617.

212. MG, 31, 620—625.

213. MG, 31, 625—648.

214. MG, 31, 648—652.

215. MG, 31, 653—676.

216. MG, 31, 676—692.

217. MG, 31, 692—869.

218. MG, 31, 692—700.

219. MG, 31, 700—869.

220. MO, 28 (1976), 1019—1020; 29 (1977), 158—160; 571—573; 30 (1978), 584—586.

221. MG, 31, 869—881.

222. MG, 31, 881—888.

223. MG, 31, 889—1052.

224. MG, 31, 889—901.

225. MG, 31, 901—905.

226. MG, 31, 905—1052.

227. *Regulile (tractate) pe larg ale celui întru sfinți părintelui nostru Vasile, Arhiepiscopul Cezareei Capadociei, după întrebări și răspunsuri*, Cernăuți, 1907; Extras din Candela, 26 (1907), 24—30; 81—88; 146—162; 214—230; 284—300; 346—356; 568—575; 606—614.

228. MG, 31, 1052—1305.

229. MG, 31, 1052—1077.

230. MG, 31, 1080.

231. MG, 31, 1080—1305.

232. MG, 31, 1305—1313.

233. MG, 31, 1313—1316.

13. *Constituții ascetice pentru cei ce viețuiesc îndeobște și cei ce viețuiesc de unii singuri*²³⁴. Cuprinsul: Tabla de materii²³⁵; Cuvînt înainte²³⁶; 34 Capitole²³⁷. Au fost traduse de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălu²³⁸. Înainte de traducerea lui Grigore Dascălu Constituțiile ascetice au circulat în manuscris, iar o parte din ele — capitolele 18—19, 21—24, 26—34 — au fost publicate în: «Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare», Mînăstirea Neamțului, 1817, 31—89. Traducerea lui Grigore Dascălu a fost publicată de Dr. Vladimir de Repta²³⁹.

5. Scrieri dogmatice

1. *Despre Sfîntul Duh către cel întru sînți Amfilohie episcopul Iconiei*²⁴⁰, 30 de capitole în 79 paragrafe. A fost tradusă de Pr. Prof. C. Cornîtescu²⁴¹. Mai sînt traduse părți din Capitolul 27²⁴² și Capitolul 29²⁴³.

2. *Combaterea apologeticului lui Eunomie cel rău credincios*²⁴⁴. Cuprinsul: Cuvîntul I²⁴⁵, Cuvîntul II, Despre Fiul²⁴⁶, Cuvîntul III, Despre Sfîntul Duh²⁴⁷

6. Epistole

În Patrologia Greacă a abatelui Migne sînt publicate 366 epistole²⁴⁸, dintre care unele sînt socotite neautentice, împărțite în trei clase: Clasa întâia²⁴⁹, Clasa a doua²⁵⁰ și Clasa a treia²⁵¹.

În românește au fost traduse următoarele epistole:

1. *Epistola 4 către Olimpie*²⁵². Prof. Iuliu Valaori publică textul grec al acestei epistole²⁵³.

2. *Epistola 14 către Grigore prietenul* (Sfîntul Grigore din Nazianz)²⁵⁴. Și textul grec al acestei epistole a fost publicat de Prof. Iuliu Valaori²⁵⁵

234. MG, 31, 1316—1428.

235. MG, 31, 1316—1320.

236. MG, 31, 1321—1325.

237. MG, 31, 1325—1428.

238. CGD, f. 89 v—110.

239. *A celui întru sînți părintelui nostru Vasile Arhiepiscopul Chesariei Capadochiei. Așezămînturi călugărești către cei ce se nevoiesc în viața cea de obște și deosebi*. Retipărire în «Cuvinte puține oarecare ale celor întru sînți părinților noștri Vasile cel Mare și Grigore Cuvîntătorul de Dumnezeu, tălmăcite din limba elinească, București, 1826», Cernăuți, 1898.

240. MG, 32, 68—217.

241. GB, 38 (1979), 696—710; 39 (1980), 756—771; 40 (1981), 37—58, 401—425.

242. Pid, f. 434—435; NMil, 139—141.

243. Pid, f. 436—436 v; NMil, 147—149.

244. MG, 29, 497—669.

245. MG, 29, 497—572.

246. MG, 29, 573—652.

247. MG, 29, 653—669.

248. MG, 32, 220—1112.

249. MG, 32, 220—381.

250. MG, 32, 381—1033.

251. MG, 32, 1033—1112.

252. MG, 32, 236—237.

253. IVV, 99—101.

254. MG, 32, 276—277.

255. IVV, 96—99.

3. *Epistola 30 către Eusebie episcopul Samosatelor*²⁵⁶, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁵⁷.
4. *Epistola 34 către Eusebie episcopul Samosatelor*²⁵⁸, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁵⁹.
5. *Epistola 42 către Hilon, ucenicul lui*²⁶⁰, tradusă de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul²⁶¹.
6. *Epistola 48 către Eusebie episcopul Samosatelor*²⁶², tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁶³.
7. *Epistola 51 către Vosporie episcopul*²⁶⁴, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁶⁵.
8. *Epistola 53 către horepiscopi*²⁶⁶, tradusă în cărțile noastre de canoane cu titlul: «Cătră episcopii cei de supt dînsul»²⁶⁷, și de Iosif al Argeșului²⁶⁸.
9. *Epistola 54 către horepiscopi*²⁶⁹, tradusă în cărțile noastre de canoane²⁷⁰.
10. *Epistola 55 către Parigorie*²⁷¹ presviterul²⁷², tradusă în cărțile noastre de canoane²⁷³.
11. *Epistola 57 către Meletie episcopul Antiohiei*²⁷⁴, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae.²⁷⁵
12. *Epistola 66 către Atanasie episcopul Alexandriei*²⁷⁶, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁷⁷, Pr. Prof. N. Petrescu²⁷⁸.
13. *Epistola 67 către Atanasie episcopul Alexandriei*²⁷⁹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁸⁰, Pr. Prof. N. Petrescu²⁸¹.
14. *Epistola 68 către Meletie episcopul Antiohiei*²⁸², tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu²⁸³.

256. MG, 32, 313.

257. MA, 24 (1979), 638.

258. MG, 32, 320—321.

259. MA, 24 (1979), 639.

260. MG, 32, 348—360.

261. CGD, f. 110—112.

262. MG, 32, 384—385.

263. SVM, 275—276.

264. MG, 32, 388—392.

265. SVM, 267—271.

266. MG, 32, 396—400.

267. ÎLT, 680—681; ÎLB, 547; Pid, f. 433—433 v; NMil, 137—138.

268. *Sfîntul Ioan Gură de Aur, Despre preoție*, București, 1820, 133—135.

269. MG, 32, 400—401.

270. ÎLT, 680; ÎLB, 547 (către protopopi); Pid, f. 432—432 v; NMil, 135—136.

271. În noua ediție a epistolelor sfîntului Vasile de Yves Courtonne, Paris, 1957, vol. I, 52, avem lectura: «Grigorie».

272. MG, 32, 401—404.

273. ÎLT, 680; ÎLB, 547 (Parigorie); Pid, f. 431 v—432; NMil, 134—135 (Grigorie).

274. MG, 32, 405—408.

275. SVM, 271—272.

276. MG, 32, 424—425.

277. MO, 31 (1979), 71—73.

278. MB, 29 (1979), 636—638.

279. MG, 32, 425—428.

280. MO, 31 (1979), 74.

281. MB, 29 (1979), 638—639.

282. MG, 32, 428—429.

283. MB, 29 (1979), 639—640.

15. *Epistola 69 către Atanasie episcopul Alexandriei*²⁸⁴, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁸⁵, Pr. Prof. N. Petrescu²⁸⁶.
16. *Epistola 76 către magistrul Sofronie*²⁸⁷, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁸⁸.
17. *Epistola 80 către Atanasie episcopul Alexandriei*²⁸⁹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁹⁰.
18. *Epistola 82 către Atanasie episcopul Alexandriei*²⁹¹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae²⁹².
19. *Epistola 90 către prea sfinții frați și episcopi din Apus*²⁹³, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu²⁹⁴.
20. *Epistola 91 către Valcrian episcopul ilitienilor*²⁹⁵, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu²⁹⁶.
21. *Epistola 92 către italieni și gali*²⁹⁷, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu²⁹⁸.
22. *Epistola 113 către presviterii din Tars*²⁹⁹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁰⁰.
23. *Epistola 123 către monahul Urbicie*³⁰¹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁰².
24. *Epistola 127 către Eusebie episcopul Samosatelor*³⁰³, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁰⁴.
25. *Epistola 128 către Eusebie episcopul Samosatelor*³⁰⁵, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁰⁶.
26. *Epistola 145 către Eusebie episcopul Samosatelor*³⁰⁷, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁰⁸.
27. *Epistola 155*³⁰⁹, tradusă de Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu³¹⁰

284. MG, 32, 429—433.

285. MO, 31 (1979), 74—76.

286. MB, 29 (1979), 640—642.

287. MG, 32, 449—452.

288. SVM, 274.

289. MG, 32, 456.

290. MO, 31 (1979), 71.

291. MG, 32, 457—460.

292. MO, 31 (1979), 77—78.

293. MG, 32, 472—476.

294. BOR, 100 (1982), 653—654.

295. MG, 32, 476.

296. BOR, 100 (1982), 655.

297. MG, 32, 477—484.

298. BOR, 100 (1982), 656—659.

299. MG, 525—528.

300. MA, 24 (1979), 825—826.

301. MG, 32, 544.

302. MA, 24 (1979), 826—827.

303. MG, 32, 553.

304. MA, 24 (1979), 639—640.

305. MG, 32, 553—557.

306. MA, 24 (1979), 640—641.

307. MG, 32, 593—596.

308. MA, 24 (1979), 641.

309. MG, 32, 612—613.

310. Ort, 31 (1979), 157—158.

28. *Epistola 160 către Diodor*³¹¹, tradusă de Mitropolitul Grigore Dascăluș³¹², tradusă și în cărțile noastre de canoane³¹³.

29. *Epistola 162 către Eusebie episcopul Samosatelor*³¹⁴, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³¹⁵.

30. *Epistola 164 către Asholie episcopul Tesalonicului*³¹⁶, tradusă de C. Erbi-ceanu³¹⁷, Pr. Prof. N. Petrescu³¹⁸, Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu³¹⁹.

31. *Epistola 165 către Asholie episcopul Tesalonicului*³²⁰, tradusă de C. Erbi-ceanu³²¹ și de Pr. Prof. Vasile Gh. Sibiescu³²².

32. *Epistola 188, Canonică întâia, către Amfilohie despre canoane*³²³, tradusă în cărțile noastre de canoane³²⁴.

33. *Epistola 197 către Ambrozie episcopul Milanului*³²⁵, tradusă de Pr. Prof. Ioan G. Coman³²⁶.

34. *Epistola 199, Canonică a doua, către Amfilohie despre canoane*³²⁷, tradusă în cărțile noastre de canoane³²⁸.

35. *Epistola 204 către locuitorii din Neocezareia*³²⁹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³³⁰.

36. *Epistola 207 către clericii din Neocezareia*³³¹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³³².

37. *Epistola 210 către fruntașii din Neocezareia*³³³, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³³⁴.

38. *Epistola 217 către Amfilohie despre canoane*³³⁵, tradusă în cărțile noastre de canoane³³⁶.

39. *Epistola 223 către Eustație Sevastineanu*³³⁷, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³³⁸.

311. MG, 32, 621—628.

312. *Învățătură pe scurt pentru nunți*, București, 1827, 209—212; ed. II, Iași, 1832, 43—46.

313. Pid, f. 429—431; NMil, 126—129.

314. MG, 32, 632—633.

315. MA, 24 (1979), 641—642.

316. MG, 32, 633—637.

317. BOR, 22 (1898—1899), 142—143.

318. MB, 29 (1979), 642—644.

319. Ort, 31 (1979), 158—159.

320. MG, 32, 637—640.

321. BOR, 22 (1898—1899), 143—145.

322. Ort, 31 (1979), 159.

323. MG, 32, 664—684.

324. ÎLT, 658—664; ÎLB, 531—535; Pid, f. 404 v—413; NMil, 39—70.

325. MG, 32, 709—713.

326. ST, 27 (1975), 360—361.

327. MG, 32, 716—732.

328. ÎLT, 664—673; ÎLB, 535—542; Pid, f. 413—422 v; NMil, 70—107.

329. MG, 32, 744—756.

330. MMS, 55 (1979), 119—122.

331. MG, 32, 760—765.

332. MB, 29 (1979), 316—319.

333. MG, 32, 768—777.

334. MA, 23 (1978), 808—812.

335. MG, 32, 793—809.

336. ÎLT, 673—679; ÎLB, 542—546; Pid, f. 422 v—428 v; NMil, 108—125.

337. MG, 32, 820—833.

338. MA, 24 (1979), 52—57.

40. *Epistola 227 de consolare către clericii din Colonia*³³⁹, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁴⁰.
41. *Epistola 233 către Amfilohie, care i-a pus o întrebare*³⁴¹, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu³⁴².
42. *Epistola 234 către Amfilohie, răspuns la o altă întrebare*³⁴³, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu³⁴⁴.
43. *Epistola 235 către Amfilohie, răspuns la o altă întrebare*³⁴⁵, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu³⁴⁶.
44. *Epistola 236 către același Amfilohie*³⁴⁷, tradusă în cărțile noastre de ca-noane³⁴⁸ și de Pr. Prof. N. Petrescu³⁴⁹.
45. *Epistola 237 către Eusebie episcopul Samosatelor*³⁵⁰, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁵¹.
46. *Epistola 242 către apuseni*³⁵², tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu³⁵³.
47. *Epistola 243 către episcopii italieni și gali despre situația și turburarea Bi-sericilor*³⁵⁴, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu³⁵⁵.
48. *Epistola 248 către Amfilohie episcopul Iconiei*³⁵⁶, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁵⁷.
49. *Epistola 260 către episcopul Optimus*³⁵⁸, tradusă de Pr. Prof. N. Petrescu³⁵⁹.
50. *Epistola 263 către apuseni*³⁶⁰, tradusă de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae³⁶¹.
51. *Epistola 279*³⁶². Textul grec al acestei epistole a fost publicat de Prof. Iuliu Valaori³⁶³.

7. Scrieri liturgice

Oricare ar fi ipotezele sau concluziile cercetărilor scrierilor liturgice ale Ma-relui Vasile, pentru un preot ortodox, pentru omul care slujește Sfântul Altar și stă în slujba nevoilor credincioșilor, Liturgia³⁶⁴ și Molitfele³⁶⁵ sfântului Vasile cel Mare sînt creația sufletului său inspirat de Dumnezeu.

339. MG, 32, 852—856.

340. MA, 24 (1979), 827—829.

341. MG, 32, 864—868.

342. MO, 31 (1979), 559—560.

343. MG, 32, 868—872.

344. MO, 32 (1980), 42—43.

345. MG, 32, 872—876.

346. MO, 32 (1980), 44—45.

347. MG, 32, 876—885.

348. ÎLT, 679—680; ILB, 546—547; Pid, f. 429; NMil, 126.

349. MO, 33 (1981), 86—90.

350. MG, 32, 885—888.

351. SVM, 277—278.

352. MG, 32, 900—901.

353. MB, 29 (1979), 645—646.

354. MG, 32, 901—912.

355. BOR, 97 (1979), 74—77.

356. MG, 32, 928—929.

357. MA, 24 (1979), 829—830.

358. MG, 32, 953—968.

359. MO, 34 (1982), 40—46.

360. MG, 32, 976—981.

361. SVM, 278—281.

362. MG, 32, 1016.

363. IVV, 95—96.

364. MG, 31, 1629—1656; 106, 1291—1310; coptică, 32, 1657—1678.

365. MG, 32, 1677—1685.

8. Scrieri metafrastice

Douăzeci și patru cuvinte alese de Simeon Magistrul și Logotetul din toate scrierile celui întru sfinți părintelui nostru Vasile Arhiepiscopul Cezareei Capadociei ³⁶⁶ :

1. *Despre virtute și viciu. Cuvîntul 1* ³⁶⁷.
2. *Despre învățatură și sîtuire. Cuvîntul 2* ³⁶⁸.
3. *Despre dragostea de Dumnezeu și de aproapele. Cuvîntul 3* ³⁶⁹.
4. *Despre milostenie. Cuvîntul 4* ³⁷⁰.
5. *Despre bogăție și sărăcie. Cuvîntul 5* ³⁷¹.
6. *Despre lăcomie. Cuvîntul 6* ³⁷².
7. *Despre păcat. Cuvîntul 7* ³⁷³.
8. *Despre pocăință. Cuvîntul 8* ³⁷⁴.
9. *Despre rugăciune. Cuvîntul 9* ³⁷⁵.
10. *Despre post. Cuvîntul 10* ³⁷⁶.
11. *Despre moarte. Cuvîntul 11* ³⁷⁷.
12. *Despre tristețe și supărare. Cuvîntul 12* ³⁷⁸.
13. *Despre răbdare și îndelungă răbdare. Cuvîntul 13* ³⁷⁹.
14. *Despre judecata viitoare. Cuvîntul 14* ³⁸⁰.
15. *Despre conducere și stăpînire. Cuvîntul 15* ³⁸¹.
16. *Despre lăcomia la mîncare și beție. Cuvîntul 16* ³⁸².
17. *Despre minie și dușmănie. Cuvîntul 17* ³⁸³.
18. *Despre invidie și rea voință. Cuvîntul 18* ³⁸⁴.
19. *Despre castitate și desirîinare. Cuvîntul 19* ³⁸⁵.
20. *Despre smerenie și slavă deșartă. Cuvîntul 20* ³⁸⁶.
21. *Despre fericire, nenorocire și prudență. Cuvîntul 21* ³⁸⁷.
22. *Despre pronie. Cuvîntul 22* ³⁸⁸.
23. *Despre suflet. Cuvîntul 23* ³⁸⁹.
24. *Despre cinstirea părinților, bătrîneții și tinereții. Cuvîntul 24* ³⁹⁰.

366. MG, 32, 1116—1381.

367. MG, 32, 1116—1133.

368. MG, 32, 1133—1145.

369. MG, 32, 1148—1153.

370. MG, 32, 1153—1168.

371. MG, 32, 1168—1181.

372. MG, 32, 1181—1196.

373. MG, 32, 1196—1217.

374. MG, 32, 1217—1237.

375. MG, 32, 1237—1245.

376. MG, 32, 1245—1256.

377. MG, 32, 1256—1277.

378. MG, 32, 1277—1288.

379. MG, 32, 1288—1297.

380. MG, 32, 1297—1305.

381. MG, 32, 1305—1316.

382. MG, 32, 1316—1328.

383. MG, 32, 1328—1336.

384. MG, 32, 1336—1345.

385. MG, 32, 1345—1353.

386. MG, 32, 1353—1360.

387. MG, 32, 1360—1365.

388. MG, 32, 1365—1373.

389. MG, 32, 1373—1376.

390. MG, 32, 1377—1381.

Scrieri îndoielnice și neautentice

1. *Cuvîntul I despre facerea omului*³⁹¹, tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul³⁹².
2. *Cuvîntul II despre facerea omului*³⁹³, tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul³⁹⁴.
3. *Cuvîntul III despre rai*³⁹⁵, tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul³⁹⁶.
4. *Omilie la Psalmul XXVIII*³⁹⁷.
5. *Omilie la Psalmul XXXVII*³⁹⁸.
6. *Omilie la Psalmul CXV*³⁹⁹.
7. *Omilie la Psalmul CXXXII*⁴⁰⁰.
8. *Comentar la profetul Isaia*⁴⁰¹.
9. *Despre adevărata curăție în feciorie, către Litie episcopul Melitinei*⁴⁰².
10. *Cuvînt către călugării care țin în locuințele lor femei*⁴⁰³.
11. *Argumente contra arienilor (în traducere latină)*⁴⁰⁴.
12. *Expunerea celor întru sfinți părinții noștri Marele Vasile și Grigore Cuvîntătorul de Dumnezeu despre sfînta și ortodoxa credință (în traducere latină)*⁴⁰⁵.
13. *Omilie despre Sfîntul Duh*⁴⁰⁶.
14. *Omilie rostită în Lazacis*⁴⁰⁷.
15. *Omilie la Sfînta Naștere a lui Hristos*⁴⁰⁸, tradusă de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul⁴⁰⁹, Pr. Prof. N. Petrescu⁴¹⁰.
16. *Omilie despre pocăință*⁴¹¹.
17. *Omilie către cei ce ne hulesc pe noi că spunem trei dumnezei*⁴¹².
18. *Omilie la cuvintele: «Să nu dai somn ochilor tăi, nici să dormitezi cu genele tale» (Prov., VI, 4)*⁴¹³.
19. *Despre post, Cuvîntul III*⁴¹⁴, tradus de Mitropolitul Ungrovlahiei Grigore Dascălul⁴¹⁵.

391. MG, 30, 9—37.

392. CGD, f. 47—53 v.

393. MG, 30, 37—61.

394. CGD, f. 54—59 v.

395. MG, 30, 61—72.

396. CGD, f. 59 v—62.

397. MG, 30, 72—81.

398. MG, 30, 81—104.

399. MG, 30, 104—116.

400. MG, 30, 116—117.

401. MG, 30, 117—668.

402. MG, 30, 669—809.

403. MG, 30, 812—828.

404. MG, 30, 827—832.

405. MG, 30, 831—836.

406. MG, 31, 1429—1437.

407. MG, 31, 1437—1457.

408. MG, 31, 1457—1476.

409. CGD, 62—65.

410. MO, 20 (1968), 970—979.

411. MG, 31, 1476—1488.

412. MG, 31, 1488—1496.

413. MG, 31, 1497—1508.

414. MG, 31, 1508—1509.

415. CGD, f. 89—89 v.

20. Cuvînt pentru o schiță a ascezei ⁴¹⁶.

21. Despre botez, Cuvîntul I—II ⁴¹⁷.

22. Cuvînt la instalarea preoților ⁴¹⁸, tradus de Ghenadie fost Argeșiu ⁴¹⁹, Nicolae Milaș ⁴²⁰, Pr. Prof. N. Petrescu ⁴²¹.

23. Cuvînt despre consolare în necazuri (în traducere latină) ⁴²².

24. Despre milă și judecată ⁴²³.

25. Omilie pentru mîngîierea celui bolnav ⁴²⁴.

26. Învățătură către fiul duhovnicesc ⁴²⁵.

P. Lehmann ⁴²⁶, ultimul editor, caută să demonstreze, dar fără temeiuri puternice, că sfîntul Vasile cel Mare este autorul acestei lucrări. Ioan Popa a dat în românește această «Învățătură» ⁴²⁷.

LITERATURĂ DESPRE VIAȚA, OPERA ȘI DOCTRINA SFÎNTULUI VASILE CEL MARE

1. Literatură română

Acatistier, București, 1830, 342—351. — *Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare de la mulți sfinți și dumnezeiești părinți, spre folosul celor ce întru dînsa vor voi să se grijească de mîntuirea lor. Și viața cuviosului părintelui nostru starețul Paisie, împreună cu oarecare din trimerile sfinției sale, Mînăstirea Neamțu, 1817, f. 1—89. — Gheorghe Alexe, Sfîntul Vasile cel Mare în colindele religioase românești, în «ST», 11 (1959), 73—84. — Pr. Prof. St. Alexe, Critica marei plăgi a cametei la sfinții Părinți Capadocieni, în «MMS», 36 (1960), 433—444. — Același, Dumnezeirea Sfîntului Duh la sfîntul Vasile cel Mare, în «SVM», 131—157. — Același, Panegiric la sfinții Trei Ierarhi, în «GB», 17 (1958), 1153—1158. — Pr. V. G. Alexe, Omilia Sfîntului Vasile cel Mare respectiv la preceptul biblic «Ia seama», tradusă după originalul grec de ..., Tîrgoviște, 1912. — Antonie, Mitropolitul Ardealului, vezi: Antonie Plămădeală. — Diac. Vasile Axinia, Dispoziții canonice ale sfîntului Vasile cel Mare privind femeia creștină, în «GB», 38 (1979), 725—737. — Același, Influența regulilor monahale ale sfîntului Vasile cel Mare asupra regulilor sfîntului Benedict de Nursia, în «GB», 38 (1979), 498—510. — Pr. Dr. Mircea Basarab, Chipul preotului după sfinții Trei Ierarhi, în «MO», 22 (1970), 3—10. — Același, Sfînta Scriptură și interpretarea ei în concepția sfîntului Vasile cel Mare, în «MB», 29 (1979), 286—300. — Arhim. Gr. Băbuș, Predică la sfinții Trei Ierarhi, în «GB», 15 (1956), 17—20. — Același, Regulele monahale ale sfîntului Vasile cel Mare privitoare la cult și rugăciune, în «GB», 17*

416. MG, 31, 1509—1513.

417. MG, 31, 1513—1628

418. MG, 31, 1685—1688.

419. BOR, 3 (1877), 527—528; *Liturgica*, București, 1877, 194.

420. NMil, 259—260.

421. MO, 19 (1967), 468—469; MB, 29 (1979), 327—328.

422. MG, 31, 1687—1704.

423. MG, 31, 1705—1713.

424. MG, 31, 1713—1721.

425. MG, 31, 1703, să se vadă Migne, *Patrologia Latină*, 103, 683.

426. *Die Admonitio S. Basilii ad filium spiritualem*, München, 1955.

427. MO, 31 (1979), 58—69.

(1958), 446—453. — G. B., *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 31 (1972), 21—25. — Pr. Prof. Dumitru Belu, *Activitatea omiletică a sfântului Vasile cel Mare*, în «MA», 24 (1979), 33—50. — Același, *Activitatea omiletică a sfântului Vasile cel Mare*, în «SVM», 181—205. — Ioan Bianu, *Catalogul manuscriselor românești*, Tomul I, Numerele 1—300, București, 1907. — Ioan Bianu și R. Caracaș, *Catalogul manuscriselor românești*, Tomul II, Numerele 301—728, București, 1913. — Ioan Bianu și G. Nicolaiasa, *Catalogul manuscriselor românești*, Tomul III, Numerele 729—1061, Craiova, 1931. — Pr. Gh. Blizgan, *Principii omiletice în predica sfinților Trei Ierarhi*, în «MMS», 55 (1979), 292—303. — Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Actualitatea mesajului sfinților Trei Ierarhi*, în «MB», 25 (1975), 38—41. — Același, *Correspondența sfântului Vasile cel Mare și strădania sa pentru unitatea bisericii creștine*, în «SVM», 265—283. — Același, *Din scrisorile sfântului Vasile cel Mare către sfântul Atanasie al Alexandriei*, în «MO», 31 (1979), 70—78. — Același, *File dintr-o prietenie statornică: sfântul Vasile cel Mare și sfântul Eusebie, episcopul de Samosata*, în «MA», 24 (1979), 637—642. — Același, *O epistolă dogmatică a sfântului Vasile cel Mare*, în «MA», 23 (1978), 807—812. — Același, *O importantă epistolă a sfântului Vasile cel Mare*, în «MMS», 55 (1979), 118—122. — Același, Prof. Stelian Papadopol, *Mersul gândirii teologice a sfântului Vasile cel Mare*, traducere de ..., în «MA», 24 (1979), 15—32. — Același, *Pagini celebre din activitatea de păstor a sfântului Vasile cel Mare*, în «MA», 24 (1979), 51—57. — Același, *Patru epistole ale sfântului Vasile cel Mare și tilcul lor*, în «MA», 24 (1979), 824—830. — Același, *Strădaniile sfântului Vasile cel Mare pentru unitatea Bisericii*, în «MB», 13 (1963), 494—506. — Același, *Tilcul unei scrisori părintești a sfântului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 314—319. — Același, *Umanismul creștin în viziunea sfinților Trei Ierarhi*, în «MA», 26 (1981), 66—73. — Același, *Un apel fierbinte la solidaritatea creștină: Predica sfântului Vasile cel Mare la vreme de foamete și secetă*, în «GB», 38 (1979), 479—488. — Pr. Prof. Nicolae Bordașiu, *La sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 38 (1979), 12—16. — Pr. Prof. Ene Braniște, *Predica la anul nou*, în «GB», 15 (1956), 13—16. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi în cultul creștin*, în «BOR», 76 (1958), 171—193. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare în cultul creștin*, în «SVM», 238—264. — Același, *Traduceri românești din scrierile omiletice ale sfântului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 397—404. — Pr. Dr. Marin M. Braniște, *Elogiul prieteniei și păcii la sfinții Părinți Capadocieni*, în «ST», 9 (1957), 453—478. — Același, *Momente și aspecte ale prieteniei sfinților Părinți Capadocieni*, în «MO», 14 (1962), 40—56. — Pr. Prof. Ion Bria, *Teologie și Biserica la sfinții Trei Ierarhi*, în «ST», 23 (1971), 74—84. — Pr. I. Bunea, *Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain*, în «BOR», 94 (1976), 985—993. — Pr. Prof. Nicolae C. Buzescu, *Aspectul pnevmatic al eclesiologiei ortodoxe și importanța tradiției la sfântul Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 90—107. — Calistrat Birlădeanu, *Sfântul Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cesariei Capadociei (330—379)*, în «BOR», 21 (1897), 1038—1048. — Pr. Simion S. Caplat, *Unele aspecte omiletice în cuvântările morale și panegrice la Sfântul Vasile cel Mare*, în «ST», 17 (1965), 461—471. — Diac. Asist. I. Caraza, *Revelația divină în Hexaimeronul sfântului Vasile cel Mare*, în «Ort.», 31 (1979), 115—132. — *Carte pentru pravilă din octoihul cel mare luată și cu altele îmbogățită*, Mănăstirea Neamțul, 1823, f. 248—254v. — *Catihisis sau învățătură în scurt pentru hristianitate ... în care la sfârșit s-au adaos și două învățături către preoți a sfântului Vasile cel Mare și a sfântului Maxim Mărturisitorul*, Iași, 1828, 118—123. — Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Sfântul Vasile cel Mare, Comentariu la Psalmi*, Traducere de ..., București, 1939; ediția a II-a, București, 1943 («Izvoarele Ortodoxiei», 2). — Pr. St. Călinescu, *Discurs pronunțat la 30 ianuarie în biserica Sf. Ecaterina*, în «BOR», 4 (1878), 342—343. — Pr. Prof. Dr. Dumitru Călugăr, *Actualitatea ideilor pedagogice în unele din lucrările sfinților Trei Ierarhi*,

în «MA», 19 (1974), 57—64. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare*, în «Sfinți și părinți ai Bisericii», Sibiu, 1936, 26—34. — Pr. Ioan Chirvasie, *Învățătura despre Sf. Duh la Sf. Vasile cel Mare*, în «ST», 10 (1958), 475—484. — Prof. N. Chîtescu, *Aspecte ale ecleziologiei sfinților Trei Ierarhi*, în «ST», 14 (1962), 395—413. — Același, *Aspecte ecleziologice în opera sfântului Vasile cel Mare*, în «SVM», 158—180. — Același, Lukas Vischer, *Studiile patristice în perspectivă ecumenică, traducere de...* în «MB», 20 (1970), 520—529. — Pr. Mihai Colibă, *Regulile monahale ale sfântului Vasile cel Mare în istoria vieții religioase monahale și a cultului creștin*, în «ST», 17 (1965), 241—253. — Pr. Prof. Dumitru M. Colotelo, *Sfinții Trei Ierarhi, modele permanente pentru păstorii de suflete*, în «GB», 40 (1981), 31—36. — Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Aspecte ale artei literare în operele sfinților Trei Ierarhi*, în «ST», 21 (1969), 164—178. — Același, *Atitudinea practică a Sfinților Trei Ierarhi*, în «GB», 15 (1956), 535—540. — Același, *Elementele demonstrației în tratatul «Despre Sfântul Duh» al sfântului Vasile cel Mare*, în «ST», 16 (1964), 275—302. — Același, *Elogiul minții conducătoare în Omilia XII a sfântului Vasile cel Mare intitulată: «La începutul proverbelor»*, în «MO», 20 (1970), 724—729. — Același, *Idei misionare, pastorale și sociale înnoitoare la sfinții Trei Ierarhi*, în «ST», 3 (1951), 100—107. — Același, *La démonstration dans le traité «Sur le Saint Esprit» de Saint Basile le Grand*, în «SP», vol. IX, Part. III, Berlin, 1966. — Același, *O aniversare patristică de prestigiu. 16 veacuri de la moartea sfântului Vasile cel Mare*, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena», XVIII, pe anul 1979, București, 1979, 74—77. — Același, *Opiniile lui Plutarh, sf. Ciprian și Vasile cel Mare cu privire la invidie*, în «Prinos, Studii în cinstea Patriarhului Nicodim», București, 1946, 255—272. — Același, *Patrologie, Manual pentru uzul studenților Institutelor Teologice*, București, 1956, 163—167. — Același, *Personalitatea sfântului Vasile cel Mare. Profil istoric și spiritual (330—379)*, în «SVM», 24—50. — Același, *Probleme de filozofie și literatură patristică*, București, 1944. — Același, *Rolul social al milei creștine la Părinții Capadocieni*, Beius, 1945. — Același, *Studiile universitare ale părinților capadocieni*, în «ST», 7 (1955), 531—554. — Același, *Sfântul Vasile despre folosul culturii elene pentru educația creștină*, în «Miracolul clasic», București, 1940, 218—254. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare adresează elogiul sfântului Ambrozie al Milanului. Transferul moaștelor sfântului Dionisie din Capadocia*, în «ST», 27 (1975), 359—376. — Vasile Coman, *Episcopul Oradiei, Cuvîntare la sărbătoarea sfinților Trei Ierarhi (Cluj, 30 ianuarie 1971)*, în «MA», 16 (1971), 154—156. — Același, *Învățămintele ale sfinților Trei Ierarhi pentru problemele actuale ale Bisericii*, în «BOR», 90 (1972), 121—126. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, păstor de suflete*, în «MB», 29 (1979), 264—274. — Prof. Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944. — Prof. Ștefan Constantinescu, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 24 (1965), 13—16. — Nicolae Corneanu, *Mitropolitul Banatului, Actualitatea sfântului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 249—251. — Același, *Les efforts de Saint Basile pour l'unité de l'Eglise*, în «Verbum Caro», vol. XXII, nr. 88, 89, 90, editura Mînăstirii Taizé. — Pr. Prof. C. Cornîtescu, *Antropologia sfântului Vasile cel Mare*, în «GB», 37 (1978), 81—87. — Același, *Învățătura despre mintuire a sfântului Vasile cel Mare*, în «SVM», 94—104. — Același, *Învățătura sfântului Vasile cel Mare despre Sfântul Duh*, în «Ort.», 31, (1979), 108—114. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi interpreți ai Sfintei Scripturi*, în «ST», 28 (1976), 82—93. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare interpret al Sfintei Scripturi*, în «Ort.», 32 (1980), 308—320. — Ioan Cornoiu, *Serbarea sfinților Trei Ierarhi, patronii seminarilor, la Seminarul Central*, în «BOR», 30 (1907), 1297—1305. — Pr. Matei Corugă, *Sfântul Vasile cel Mare. La 1600 de ani de la trecerea sa la cele veșnice*, în

«MMS», 55 (1979), 95—98. — Diacon Prof. Sorin Cósma, *Idei moral-sociale în operele sfinților Trei Ierarhi*, în «MB», 24 (1974), 50—55. — Nicolae Cotos, *Sfântul Vasile cel Mare, Regulele (tractate) pe larg ale celui întru Sfinți părintelui nostru Vasile Arhiepiscopul Cezareei Capadociei, după întrebări și răspunsuri*. Traducere după Migne ser. gr. XXXI, col. 889—1052, de... Cernăuți, 1907. (Extrās din revista Candelă). — Costică Crăciun, *La sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 39 (1980), 27—30. — Arhim. Justinian Dalea, *Predica sfinților părinți din secolul de aur al Bisericii creștine*, în «GB», 17 (1958), 1057—1064. — Diac. Prof. Teodor Damiș, *Bogăția și sărăcia în lumina omiliilor sfântului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 301—313. — Același, *Iubirea și mila creștină. Preliminarii la analiza unei concepții creștine despre asistența socială la sfântul Vasile cel Mare*, în «MB», 30 (1980), 440—445. — Același, *Principiile de bază ale asistenței creștine după omiliile sfântului Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 595—609. — I. David, *Sfinții Trei Ierarhi*, în «MO», 24 (1972), 117—121. — Diac. Conf. P. I. David, *Cuvînt la prăznuirea sfântului Vasile cel Mare*, 379 — 1 ianuarie — 1979, în «MO», 31 (1979), 98—101. — Același, *Noi veșnic sintem printre voi! Poem pentru sfinții Trei Ierarhi*, în «MO», 32 (1980), 71—75. — Sfântul Dimitrie al Rostovului, vezi: *Viețile sfinților de la Neamțul, 1807—1815; de la București, 1835—1836; de la București, 1901—1906; de la Chișinău, 1909—1915*. — Pr. Prof. N. Donos, *Din învățăturile sfinților Trei Ierarhi*, în «MMS», 30 (1954), 19—23. — Același, *Modele de cuvîntări bisericești*, traduse de..., Huși, 1927. — Același, *Sfântul Grigorie din Nazianz, Apologia sau Cuvîntarea în care arată motivele ce l-au îndemnat să fugă de preoție și Elogiul sfântului Vasile cel Mare, precedate de o biografie a sfântului Grigorie, alcătuită de preotul Grigorie*, traducere de ... Huși, 1931. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, Despre post*, în «MMS», 30 (1954), 26—30. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, Postul*, în «MMS», 9 (1933), 45—56. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi*, în «MMS», 35 (1959), 74—77. — Dosoftei, *Pomenirea dintru svinț părinții noștri și a toate învățători Vasile Marele, Grigorie Bogoslov și Ioan Zlatoust*, text publicat de Prof. N. A. Ursu, în «MMS», 55 (1979), 129—131. — Pr. Gheorghe Drăgulin, *Doctrina trinitară a sfântului Vasile cel Mare în discuțiile teologilor contemporani*, în «GB», 38 (1979), 489—497. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare și Școala Alexandrină*, în «MO», 31 (1979), 87—97. — *Dreptarul (ori Regulamentul) sfântului Vasile cel Mare, cuprinzînd teoria și practica monahismului îndeobște*, în «Vechi rînduiri ale vieții monahale», Mînăstirea Dobrușca, 1929, 231—279. — Felix Dubneac, *La beauté du christianisme et ses brillantes élites*, Riopelle, USA, fără an, 271—274. — Effraim Illarion Cîntatore, *Acătistul celor dintre sfinți părinți ai noștri mari dascăli ai lumii și ierarhi Vasile cel Mare, Grigore Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur ... izvodit și alcătuit întocmai după biografiile acestor sfinți ... de ...*, București, 1893. — Eftimie, *Episcopul Romanului și Hușilor, Lumea și observarea de noi înșine în gîndirea sfântului Vasile cel Mare*, în «MMS», 55 (1979), 82—86. — Prof. Alex. Elian, *Predică la Sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 25 (1966), 28—31. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi și cultura elină*, în «BOR», 76 (1963), 66—70. — Ghenadie Enăceanu, *Cuvînt la sfinții Trei Ierarhi*, în «BOR», 5 (1881), 275—286. — Același, *Patristica sîu studiul istoricu asupra părinților bisericesci tradusă de ...*, București, 1878, 110—119. — G. Erbiceanu, *Discurs la solemnitatea patronală a Seminarului Veniamin din Mănăstirea Socola, pronunțat în 1873*, în «BOR», 2 (1876), 526—548. — Același, *Pentru ce să sîrbează la 30 ianuarie cei trei mari dascăli ai Bisericii ortodoxe împreună, că în aceeași lună să sîrbează fiecare separat; care-i cauza?* în «BOR», 29 (1905—1906), 1193—1197. — Același, *Uliila, Viața și doctrina sa*, în «BOR», 22

(1898—1899), 142—145. — Pr. D. Fecioru, *Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române, Sfântul Sinod*, în «ST», 11 (1959), — 17 (1965) — Același, *Manuscrisele de la Neamțu, Traduceri din sfinții părinți și din scriitorii bisericești*, în «ST», 4 (1952), 489—499. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, Pătimirea sfinților patruzeci de mucenici, traducere de...*, București, 1944. — Același, *Predică la Sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 19 (1960), 23—28. — Același, *Sărbătorirea patronului Institutului Teologic din București*, în «BOR», 71 (1953), 191—201. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, Cuvînt rostit în timp de foamete și secetă, în românește de ...*, București, 1946. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, Despre post, în românește de ...*, București, 1941; ed. II, București, 1942; ed. III, București, 1943. — Același, *Sfântul Andrei al Cretei, Cuvînt la Tăierea Împrejur a Domnului și la sfîntul Vasile, trad. de...*, în «MO», 20 (1968), 98—102. — Firmilian, *Mitropolitul Olteniei, Sfinții Trei Ierarhi*, în «Albina», nr. 4, din 28 ianuarie, 1938; *Cuvîntul din 31 ianuarie*, 1938. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare*, în «Albina», nr. 1, din 4 ianuarie, 1935. — Arhid. Prof. Ioan Floca, *Sfântul Vasile cel Mare reorganizator al vieții monastice*, în «SVM», 330—354. — Ilie Frăcea, *Sfîntul Vasile cel Mare despre frumusețea lumii*, în «Almanahul Patriarhiei Ortodoxe Române din Viena», XV, pe anul 1976, București, 1976, 220—222. — Pr. Prof. Const. N. Galeriu, *Valori permanente în viața și opera sfinților Trei Ierarhi*, în «ST», 27 (1975), 118—124. — Arhid. Ioasaf Ganea, *Sfîntul Vasile cel Mare ca liturgist*, în «MO», 32 (1980), 435—441. — Pr. Mihai Georgescu, *Idei morale și sociale în comentariul la Psalmi al sfîntului Vasile cel Mare*, în «ST», 10 (1958), 463—474. — Ghenadie al Argeșului, *Discursu panegiric la 30 ianuarie la serbarea sfinților Trei Ierarhi*, în «BOR», 1 (1874—1875), 217—222. — Același, *Liturgica seu explicația serviciului divin*, București, 1877, 194—195. — Arhim. Chesarie Gheorghiescu, *Sfinții Trei Ierarhi — modele de dascăli și păstori în Biserica creștină*, în «GB», 33 (1974), 38—49. — Pr. Prof. Vasile Gheorghiu, *Predică la sfinții Trei Ierarhi, ținută în biserica seminarială din Cernăuți, cu hrămul sfinții Trei Ierarhi*, în 30 ianuarie (12 februarie) 1907, în «Can», 30 (1911), 73—79. — Arhim. Benedict Ghiuș traduce articolul lui Jean Gribomont, *Concepția sfîntului Vasile cel Mare despre idealul creștin și asceza evanghelică*, în «MO», 31 (1979), 79—87. — Același, *Soborul celor întru sfinți părinților noștri a toată lumea marilor Trei Ierarhi și învățători: Vasile cel Mare, Grigore Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur*, în «MO», 32 (1980), 69—70. — Samir Gholam, *Vasiliada sau instituția de binefacere a Sfîntului Vasile cel Mare*, în «GB», 32 (1973), 735—748. — G. I. Gibescu, *Sfîntul Marele Ierarh Vasile, Arhiepiscopul Cezariei Capadociei*, în «BOR», 35 (1911), 76—93. — Grigore Dascălul, *Cuvinte puține oarecare ale celor întru sfinți ... Vasile cel Mare ... tălmăcite de...* București, 1826, f. 1—147. — Prof. N. Grosu, *Sfîntul Vasile cel Mare, chip plin de har și de lumină*, în «Ort.», 31 (1979), 160—167. — Ieromonah Ștefan Gușă, *Predica la sfinții Trei Ierarhi*, în «MMS», 55 (1979), 139—141. — Al. Horhoianu, *Sfîntul Vasile cel Mare, Cuvînt către tineri sau despre folosul ce-l putem trage din citirea scrierilor profani*. Traducere din grecește de ... Rîmnicul-Vilcea, 1938. — Adrian Hritcu, *Episcop, Aspecte ale vieții sociale oglindite în opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «MMS», 55 (1979), 88—94. — Ioan Ianovici, *Prolog ținut în biserica seminarială la priveghere spre ziua sfinților Trei Ierarhi*, în anul 1887, în «Can», 6 (1887), 171—175. — Pr. I. Iliescu, *Gînduri în liniște, Rîmnicul-Vâlci*, 1931, 37—40. — Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvinte șase pentru preoție*, traducere de Iosif, Episcopul Argeșului, București, 1820, 133—135. — Același, *Mărgăritare*, București, 1891, f. 171 v. — Sf. Ioan Scărarul, *Scara, Mînăstirea Neamțul*, 1814. *Sholii la Scară din lucrările sfîntului Vasile cel Mare*. — Pr. Gheorghe Ioanițescu, *Sfîntul Grigorie de la Nissa și sfîntul Vasile cel Mare, Două*

discursuri contra cămătarilor, traducere și analiză, Teză pentru licență de ..., Ploiești, 1907. — Același, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «BOR», 29 (1905—1906), 1290—1294. — Arhim. Gherman Ionescu de la Tazlău, *Acatistul sfântului Ierarh Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Chesariei Capadociei, cu icoasele care s-au așezat după peasna a 6, ce sînt prescrise de pe original sau compunerea Cuvioșiei Sale Părintelui ...*, Iași, 1879, retipărit la Mănăstirea Neamțul în 1933 și integrat în *Acatistierul de la București* din 1971 și din 1982. — Pr. Prof. Ion Ionescu, *Traduceri din opera sfântului Vasile cel Mare în manuscrisele românești din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România*, în «GB», 38 (1979), 737—756. — Diac. Asist. Dr. Viorel Ioniță, *Cinstirea sfântului Vasile cel Mare în Biserica Ortodoxă Română*, în «GB», 38 (1979), 1135—1140. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, la 1600 de ani de la moartea sa*, în «GB», 38 (1979), 450—468. — Același, *Viața și activitatea sfântului Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 16—27. — Pr. Prof. Cicerone Iordăchescu, *Istoria vechii literaturi creștine (epoca de aur 325—461). Partea a II-a*, Iași, 1935, 138—158. — Iosif, Mitropolit Primat, *Sfântul Vasile, Arhiepiscopul Chesariei Capadociei (329—379)*, traducere de ..., București, 1898. — Diac. I. Ivan, *Lucrări ale sfântului Vasile cel Mare în manuscrise și tipărituri la Mănăstirea Neamț*, în «MMS», 55 (1979), 99—113. — Prof. Iorgu Ivan, *Opera canonică a sfântului Vasile cel Mare și importanța ei pentru unitatea Bisericii*, în «SVM», 355—377. — Același, *Tălmăcirii și îndrumări ale sfântului Vasile cel Mare pentru cei doritori de desăvîrșire morală*, în «GB», 39 (1980), 54—67. — *Îndreptarea Legii*, Tîrgoviște, 1652, 654—705; *Îndreptarea Legii*, București, 1962, 531—547. — *Învățătură pentru nunți*, tălmăcită de Grigorie Mitropolitul Ungrovlahiei, București, 1827, Ediția I, 209—212; Ediția a II-a, București, 1832, 43—46. — Pr. Vasile Juravle, *Reprezentarea sfântului Vasile cel Mare în iconografia bisericească ortodoxă (în pictura murală și icoane)*, în «BOR», 100 (1982), 663—673. — Al. Lascarov Moldovanu, *Viețile Sfinților*, prelucrate de ..., Volumul I, ed. a II-a, București, 1940, 5—47. — I. D. Lăudat, *Manuscrise și tipărituri ale sfântului Vasile cel Mare în limba română*, în «MMS», 55 (1979), 114—117. — Gh. Lițiu, *Sfinții Trei Ierarhi, mila creștină*, în «MB», 3 (1953), 118—119. — Pr. Prof. Vasile Loichiță, *Sfinții Trei Ierarhi*, în «Can», 49 (1938), 230—241. — Același, *Sfinții Trei Ierarhi. Cuvinte pentru prăznuirea lor*, în «MB», 6 (1956), 4—16. — Pr. L. Magheț-Valiuc, *Atitudinea sf. Vasile cel Mare față de cultură*, în «MB», 7 (1957), 52—58. — Pr. Prof. Grigore Marcu, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «MA», 18 (1973), 78—82. — Pr. Prof. Veniamin Micle, *Sfinții Trei Ierarhi*, în «MA», 18 (1973), 84—87. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, predicator al cuvîntului lui Dumnezeu*, în «MB», 29 (1979), 610—633. — Același, *Tematica moral-religioasă a predicilor sfinților Trei Ierarhi*, în «MO», 27 (1975), 394—404. — Pr. Paul Mihail, *Manuscrise românești din Biblioteca Moldovei*, în «MMS», 50 (1974), 432—460; 51 (1975), 133—164; 52 (1976), 120—146. — Vasile Mihoc, *Praznicul Anului Nou*, în «MB», 22 (1972), 55—57. — Același, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «MA», 21 (1976), 166—168. — Diac. Șt. Gh. Milea, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 28 (1969), 20—24. — Dr. Nicodim Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe însoțite de comentarii, traducere făcută de Dr. Nicolae Popovici și Uroș Covincici*, Arad, 1936, vol. II, partea II, 39—149; 259—260. — Nicolae Mladin, Mitropolit, *Sfinții Trei Ierarhi, dascăli ai Ortodoxiei*, în «Telegraful Român», 97 (1949), nr. 4—5, 1—2. — C. Moise, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 11 (1952), 512—516. — Pr. Prof. Gheorghe Moisescu, *Sfinții Trei Ierarhi în Biserica Românească*, în «Ort», 12 (1960), 3—33. — Iustin Moisescu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvînt înainte la: Sfântul Vasile cel Mare, închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa*, în «SVM», București, 1980, 5—6. — Pr. Prof. Ilie Moldovan, *Natura și harul în gîndirea teo-*

logică a sfântului Vasile cel Mare, în «Ort», 31 (1979), 75—89. — Același, *Sensul duhovnicesc al înțelegerii Sfintei Scripturi în concepția teologică a sfântului Vasile cel Mare*, în «GB», 38 (1979), 710—724. — Diac. Prof. Nicu Moldoveanu, *Sfântul Vasile cel Mare și muzica bisericească*, în «SVM», 411—416; 1—51; 417—428. — Zeno Munteanu, *Sfinții Trei Ierarhi*, în «MB», 14 (1964), 68—72. — Pr. Prof. N. Neaga, *Vechiul Testament în preocupările sfântului Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 133—145. — Pr. Lect. Dr. Nicolae Necula, *Anafora sfântului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt* (introducere, traducere și note), în «GB», 38 (1979), 1141—1156. — Nicodim, *Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Viața și operele sfinților părinți și învățători ai Bisericii*, partea II, după Farrar, *Mănăstirea Neamțu*, 1934, 196—269. — Același, *Din viețile sfinților*, 1 ianuarie. *Tăierea împrejur, Sfântul Vasile cel Mare, Anul Nou*, Mănăstirea Neamțu, 1927. — Nicolae, *Mitropolitul Banatului*, vezi: Nicolae Corneanu. — Pr. Gheorghe A. Nicolae, *Aspecte din natură și viață în «Comentarul la Psalmi» al sfântului Vasile cel Mare*, în «ST», 17 (1965), 322—333. — Pr. Prof. Mircea Nișcoveanu, *Doctrina sfântului Vasile cel Mare în exorcismele sale*, în «GB», (1976), 742—751. — Același, *Teologia sfântului Vasile cel Mare în rugăciunile euharistice*, în «ST», 19 (1967), 290—301. — Epifanie Norocel, *Episcopul Buzăului, Egalitatea oamenilor în concepția sfântului Vasile cel Mare*, în «MMS», 48 (1972), 355—366. — Același, *Învățătura sfântului Vasile cel Mare, pentru folosirea bunurilor materiale*, în «GB», 38 (1979), 469—478. — Petru I. Papadopol, *Sfântul Vasile cel Mare și sfântul Grigore din Nissa, Omiliile împotriva cămătarilor*. Traducere din limba elină însoțită de cîte un studiu asupra vieții și operii autorilor de... Rîmnicul-Vilcea, 1939. — Medelnicerul I. Papazoglu, *Elocință bisericească sau Cuvinte ale celor dintru sfinți Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur*, Traducere din limba grecească veche de..., București, 1837. — Pr. P. Partenie, *Despre sfinții Trei Ierarhi*, în «BOR», 38 (1914), 598—906. — Prof. Const. C. Pavel, *Atitudinea sfinților Trei Ierarhi față de problemele morale ale vremii lor*, în «ST», 29 (1977), 222—232. — Același, *Atitudinea sfântului Vasile cel Mare față de cultura și filozofia antică*, în «SVM», 312—329. — Victor Percec, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, rostită în capela seminarială cu ocazia hramului bisericii, la 30 ianuarie (12 faur, st. n.) 1912, în «Can», 32 (1913), 69—73. — Pr. Prof. N. Petrescu, *Învățăături morale de sfântul Vasile cel Mare*, Traducere de..., în «MO», 28 (1976), 1019—1020; 29 (1977), 157—160; 571—573; 30 (1978), 584—586. — Același, *Scrisoarea a 234-a și a 235-a, către Amfilohie de Iconium*, în «MO», 32 (1980), 42—45. — Același, *Scrisoarea a 236-a către Amfilohie de Iconium*, în «MO», 33 (1981), 86—90. — Același, *Scrisoarea a 243-a a sfântului Vasile cel Mare*, în «BOR», 97 (1979), 72—81. — Același, *Scrisori ale sfântului Vasile cel Mare, documente ale strădaniei sale pentru păstrarea și apărarea unității dreptei credințe*, în «BOR», 100 (1982), 650—662. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, luminat propovăduitor al dreptei credințe, Epistole dogmatice: Scrisoarea a 233-a: Despre cunoașterea lui Dumnezeu*, în «MO», 31 (1979), 559—560. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare neobosit apărător al unității dreptei credințe, Din scrisorile sale pentru curmarea schismei din Antiohia*, în «MB», 29 (1979), 634—648. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, scrisoarea a 260-a, Tilcuirea ortodoxă a trei texte scripturistice* (Facere, IV, 15; IV, 23—24; Luca, II, 34—35), către episcopul Optimus, în «MO», 34 (1982), 40—46. — *Pidalion*, Mănăstirea Neamțu, 1844, f. 403 v.—437. — Pr. Matei Pislaru, *Sfinții Părinți despre Muncă*, în «GB», 19 (1960), 43—47. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare, Ia seama la tine însuși!* Traducere din grecește însoțită de o descriere a vieții acestui mare dascăl al lumii și ierarh, de... Rîmnicul-Vilcea, 1937. — Dr. Antonie Plămădeală, *Mitropolitul Ardealului, Biserica slujitoare*, București, 1972, 127—130. — Același, *Idei sociale în opera sfântului Vasile cel Mare*, în «SVM»,

284—311. — Protos. Ioasaf Popa, *Caracterul vasilian al actualului regulament mînăstiresc*, în «GB», 17 (1958), 578—584. — I. Popa, *Învățătura sfîntului Vasile cel Mare către fiul duhovnicesc*, în «MO», 31 (1979), 55—69. — Pr. Prof. Ion D. Popa, *Aspecte moral-sociale în predica și viața sfinților Trei Ierarhi*, în «GB», 39 (1980), 389—399. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare, Predicatorul milosteniei*, în «ST», 23 (1971), 224—234. — Pr. David Popescu, *Cuvînt la sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 20 (1961), 205—211. — Același, *La sfinții Trei Ierarhi*, în «GB», 35 (1976), 43—47. — I. Popescu, *Sfîntul Vasile cel Mare, Arhiepiscop de Cesareea Capadociei*, București, 1896. — M. Popescu, *Sfîntul Vasile și Fericitul Augustin ca oratori*, în «BOR», 20 (1896), 588—591; 700—706. — Pr. Simeon Popescu, *Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cesareei Capadociei. Viața și minunile sale*, Sibiu, 1906. — Prof. T. M. Popescu, *Sfinții Trei Ierarhi în slujba Bisericii*, în «BOR», 70 (1952), 60—73. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare*, în «BOR», 63 (1945), 681—687. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare, Două omilii traduse de...* București, 1936. — Prof. Euseviu Popovici, *Cuvîntare ținută în biserica seminarială a Mitropoliei din Cernăuți, în ziua patronilor ei, a celor Trei Ierarhi...* în «Can», 2 (1883), 152—154. — Arhid. Prof. Vasile Prescure, *Personalitatea morală a sfîntului Vasile cel Mare*, în «ST», 14 (1962), 283—299. — Același, *Viața monahală creștină după «Regulele monahale» ale sfîntului Vasile cel Mare*, în «MO», 31 (1979), 528—535. — Prof. Petre Procopoviciu, *Vasile, Arhiepiscopul Kesareei Kapadochiei, Cuvînt către tineri, cum pot avea folos din scrierile păgînilor*, traducere de..., Cernăuți, 1939. — Același, *Pareneză ținută în ziua de sfinții Trei Ierarhi, în biserica seminarială din Cernăuți*, în «Can», 38 (1927), 364—367. — Același, *Pareneză la sărbătoarea sfinților Trei Ierarhi*, în «Can», 49 (1938), 374—378. — *Prolog pe lunile decembrie, ianuarie și februarie, Mînăstirea Neamțu*, 1854, f. 91 v—95 v; 98—100 v; 101—102 v; 126 v—127 v; 158—159; 162—163 v. — Pr. Prof. P. I. Provinceanu și Pr. N. St. Georgescu, *Viața sfîntului Vasile, prelucrare după Viețile sfinților*, Cîmpina, 1936. — *Psaltire*, Chișinău, 1818, f. 22—23. — C. R. *Viața monahală după Regulele sfîntului Pahomie și sfîntului Vasile*, în «Ortodoxul», 1 (1880), 259—263; 298—301. — Pr. Prof. Dumitru Radu, *Spiritualitate și slujire la sfinții Trei Ierarhi*, în «ST», 26 (1974), 183—189. — Dr. Iacob Radu, *Manuscrisele Bibliotecii Episcopiei Greco-Catolice Române din Oradea-Mare*, Studiu Bibliografic, București, 1923. — Prot. Simion Radu, *La sfinții Trei Ierarhi*, în «MMS», 45 (1969), 57—60. — Vasile Rădulescu, *Predică la sfîntul Vasile cel Mare*, în «GB», 29 (1970), 11—14. — Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Preotul — slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor după sfinții Trei Ierarhi*, în «BOR», 88 (1970), 99—105. — Același, *Sfîntul Vasile cel Mare și creștinii din Scythia Minor și Dacia Nord-Dunăreană*, în «SVM», 378—393. — Dr. Vladimir de Repta, *A celui întru sfinți părintelui nostru Vasile Arhiepiscopul Chesariei Capadochiei, Așezămînturi călugăresci către cei ce se nevoiesc în viața de obște și deosebi. Retipărire din «Cuvînte puține oare care ale celor întru sfinți părinților noștri Vasile cel Mare și Grigorie Cuventătorul de Dumnezeu, tălmăcite din limba elinească*, București, 1826», editată de..., Cernăuți, 1898. — Mihai Rezuș, *Sfînta Liturghie a sfîntului Vasile cel Mare și Iordanul*, în «BOR», 48 (1930), 55—56. — Pr. Prof. Petru Rezuș, *Sfinții Trei Ierarhi, pilde de desăvîșire creștină*, în «GB», 16 (1957), 34—43. — Ștefan Saghin, *Prolog ținut în capela seminarială în ajunul zilei sfinților Trei Ierarhi*, ... în «Can», 3 (1884), 175—178. — Pr. Prof. V. Gh. Sibiescu, *Legăturile sfîntului Vasile cel Mare cu Scythia Minor (Dobrogea)*, în «Ort», 31 (1979), 146—159. — Pr. Prof. Corneliu Sirbu, *Predică la sfinții Trei Ierarhi*, în «MA», 19 (1974), 123—125. — Același, *Sfinții Vasile, Grigorie și Ioan, îndrumători ai teologiei actuale*, în «MA», 18 (1973), 39—44. — Nicolae N. Smochină și N. Smochină, *O pravilă românească din veacul al XVI-lea. «Pravila Sfin-*

filor Părinți după învățătura lui Vasile cel Mare», întocmită de ritorul și scolasticul Lucaci, în 1581, în «BOR», 83 (1965), 1043—1062. — Pr. Dumitrache Stamate și Pr. Hristofor Manoilescu, *Acatistul sfântului Vasile cel Mare*, tipărit de Pr. Gh. T. Gheorghiu, Botoșani, 1932. — Pr. Dr. Asist. Alex. I. Stan, *Ortodoxia și frumusețea stilului teologic al sfinților Trei Ierarhi*, în «ST», 34 (1982), 185—200. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare în teologia sistematică ortodoxă în ultimii treizeci de ani*, în «ST», 34 (1982), 167—174. — Pr. Prof. Liviu Stan, *Concepția canonică a sfinților Trei Ierarhi*, în «MO», 18 (1966), 9—15. — Pr. Prof. D. Stăniloae, *Ființa și ipostasurile în Sfânta Treime după sfântul Vasile cel Mare*, în «Ort», 31 (1979), 53—74. — Același, *Învățătura despre Sfânta Treime în scrierea sfântului Vasile, «Contra lui Eunomie»*, în «SVM», 51—69. — Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I, «BAR», 1—1600, București, 1978; vol. II, 1601—3100; București, 1983. — G. Ștrempel, Fl. Moisiș și L. Stoianovici, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. IV (1062—1380), București, 1967. — Andrei Șaguna, Mitropolitul Ardealului, *Cuvînt la ziua sfântului părintelui nostru Vasile cel Mare, episcopul Capadochiei*, în «MA», 32 (1977), 149—152. — Sebastian Șebu, *Sfinții Trei Ierarhi — modele alese de înțelegere și trăire actuală a creștinismului*, în «MA», 21 (1976), 142—147. — Aurelian Tăutu, *Viața sfântului părintelui nostru Vasile cel Mare*, Cernăuți, fără an. — Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Învățăturile sfinților Trei Ierarhi, dreptar permanent al preoției ortodoxe*, în «BOR», 72 (1954), 33—39. — Același, *La pomenirea sfinților Trei Ierarhi*, în «MO», 29 (1977), 213—216. — Același, *Opera sfântului Vasile cel Mare în evlavia credincioșilor ortodocși români*, în «SVM», 7—23. — Același, *Opera sfântului Vasile cel Mare în evlavia credincioșilor ortodocși români*, Conferință la Fundația «Pro Oriente» din Viena, în «MMS», 55 (1979), 256—258. — Același, *Sfântul Vasile cel Mare în evlavia credincioșilor ortodocși români*, în «MMS», 55 (1979), 69—81. — Pr. Prof. Nicolae Terchilă, *Istoria filozofiei tradusă după Dr. Otto Siebert*, revizuită și întregită, Sibiu, 1943, 97—98. — Timotei Lugojanul, Episcop-Vicar, *Spiritualitatea sfântului Vasile cel Mare*, în «SVM», 105—130. — Dr. Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic cuprinzînd pe scurt viețile sfinților*, București, 1898, 848—856. — N. Tomaziu, *Panegiric la sfinții Trei Ierarhi*, în «MMS», 29 (1953), 90—92. — Iuliu Valaori, *Bucăți alese*, Text grec publicat și adnotat de..., București, 1905. — Vasile Episcopul Oradiei, *vezi*: Vasile Coman — *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvîrșirea sa*, tipărit cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980. — Sfântul Vasile cel Mare, *Despre lăcomie*, Cluj (fără numele traducătorului și fără an), tipărită în colecția «Biblioteca Cartea Bună». — Constantin D. Vasilescu, *Sfântul Vasile cel Mare, Cuvînt către tineri*. Traducere însoțită de biografie și analiză introductivă, Teză pentru licență de..., Ploiești, 1907. — Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *Sfinții Trei Ierarhi și cultura vremii lor*, în «ST», 13 (1961), 56—65. — Nicolae Vătămanu, *1600 de ani de la înființarea Vasiliadei*, în «BOR», 87 (1969), 297—311. — *Viața sfântului Vasile cel Mare*, Oradea, 1928 («Viețile Sfinților», nr. 1). — *Viața sfântului Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Khesariei Kapadochiei*, Editura ziarului Glasul Monahilor, București. — *Viețile sfinților pe limba moldovenească, întocmite pe temeiul cărților «Viețile sfinților» ale sf. Dimitrie al Rostovului, tălmăcite pe limba rusă și tipărite în Tipografia Sinodală din Moscova cu depliniri, însemnări lămuritoare și cu chipurile sfinților, pe luna ianuarie*, Chișinău, 1909, 14—66; 1078—1081. — *Viețile sfinților pe luna ianuarie*, Mînăstirea Neamțu, 1812, 7. — *Viețile sfinților din luna ianuarie*, București, 1835, 5—30; 469—475. — *Viețile Sfinților...* tipărite... de un pios creștin (Iorgu Dumitrescu din comuna Podu Bărbierului, județul Dîmbovița), Volumul V, pe luna ianuarie, București, 1904, 14—95; 1488—1506. — *Viețile sfinților*

pe scurt, Vol. I, Luna Ianuarie, Chişinău, 1931, 7—8. — *Vieţile sfinţilor pe luna februarie*, Mănăstirea Neamţul, 1812, f. 178—186. — *Vieţile sfinţilor pe luna martie*, Mănăstirea Neamţul, 1813, f. 71 v—75 v. — *Vieţile sfinţilor pe luna noiembrie*, Mănăstirea Neamţul, 1811, f. 160—161 v. — Episcop Visarion, *Vechile rînduieli ale vieţii monahale*, Mănăstirea Dobruşa-Soroca, 1929. — Arhid. Prof. Dr. Consantin Voicu, *Învăţătura despre creaţie la sfîntul Vasile cel Mare*, în «SVM», 70—93. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi*, în «MA», 32 (1977), 499—504. — Acelaşi, *Unitatea Bisericii în oikumene după sfîntul Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 275—285. — Prof. Teodora Voinescu, *Sfîntul Vasile cel Mare în vechea artă religioasă din România*, în «SVM», 394—410. — Emilian Voiuţchi, *Cuvîntare ținută în biserica seminarială a Mitropoliei, în ziua patronilor ei, a marilor învăţători ai lumii şi ierarhi...*, în «Can», 3 (1884), 179—183. — Dr. Nestor Vornicescu, *Mitropolitul Olteniei, Aspecte ale desăvîrşirii în viaţa şi opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «Ort», 30 (1978), 604—637. — Acelaşi, *Circulaţia scrierilor sfîntului Vasile cel Mare în literatura noastră bisericească*, în «Îndrumătorul bisericesc» — 1979, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Clujului, Cluj-Napoca, 1979. — Acelaşi, *Despre viaţa şi opera sfîntului Vasile cel Mare, la 1600 de ani de la trecerea sa către Domnul*, Craiova, 1979. — Acelaşi, *Din viaţa şi învăţătura sfîntului Vasile cel Mare*, în «Almanahul Parohiei Ortodoxe române din Viena», XVIII, pe anul 1979, Bucureşti, 1979, 69—73. — Acelaşi, *Învăţături duhovniceşti din viaţa şi opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «MMS», 41 (1965), 43—54. — Acelaşi, *Învăţătura sfîntului Vasile cel Mare despre muncă*, în «MO», 31 (1979), 10—48. — Acelaşi, *Învăţătura sfîntului Vasile cel Mare despre muncă (la 1600 de ani de la trecerea sa la cele veşnice)*, Craiova, 1979. — Acelaşi, *Munca manuală în monahism după Sfîntul Vasile cel Mare (329—379)*, în «MMS», 31 (1955), 501—521. — Acelaşi, *Opere ale sfîntului Vasile cel Mare în literatura noastră bisericească*, în «Ort», 31 (1979), 28—52. — Acelaşi, *Panegiric la sfinţii Trei Ierarhi*, în «MMS», 32 (1956), 27—29. — Acelaşi, *Porunca muncii după sfîntul Vasile cel Mare*, în «MB», 29 (1979), 259—263. — Acelaşi, *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în secolul XVII. Izvoare, traduceri, circulaţie*, Craiova, 1983. — I. Zahariad, *Consultare către tineri de santulu Vasille cellu Mare*, tradusă dinu limba ellenă de..., Bucureşti, 1852. — Arhid. Prof. Ioan Zăgrean, *Probleme morale în opera sfîntului Vasile cel Mare*, în «SVM», 206—237. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi în actualitatea Bisericii noastre*, în «MA», 17 (1972), 44—51. — Acelaşi, *Sfinţii Trei Ierarhi, strălucite şi neîntrecute modele de virtute creştină*, în «MB», 22 (1972), 25—38. — Ioana Zmeu, *Sfîntul Vasile cel Mare în Bibliografia românească*, în «SVM», 429—454. — Pr. Prof. Dr. Ioan Zugrav, *Un manuscris din anul 1419 al Liturghiei sfîntului Vasile cel Mare*, în «Can», 48 (1937), 263—282.

2. Literatură străină

Apoll. Agresta, *Vita del protopatriarca S. Basilio Magno*, Roma, 1658; Messina, 1681. — M. Albertz, *Untersuchungen über die Schriften des Eunomius*, Diss. Wittenberg, 1908. — A. d'Alès, *Le Prince du Siele scrutateur des âmes d'après St. Basile*, în «RSR», 23, 325—327. — P. Allard, *Saint Basile*, ed. 7, Paris, 1929. A fost publicată mai întîi în «RQH», 64 (1898—1899). — Acelaşi, *Saint Basile*, în «DThC», II, 1, 441—455. — B. Altaner, *Augustinus und Basilius der Grosse. Eine quellenkritische Untersuchung*, în «RB», 1950, 17—24. — Acelaşi, *Beiträge zur Geschichte der altlateinischen Uebersetzungen von Väterschriften*, în «HJ», 61 (1941), 208—212 (traducerea lui Rufin). — Acelaşi, *Eustathius, der lateinische Uebersetzer der Hexaemeron*

— *Homilien Basiliius des Grossen*, în «ZNW», 39 (1940), 161—170. — B. Altaner—A. Stuiber, *Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, VII Aufl., Freiburg—Basel—Wien, 1966, 290—298. — Amand, *Fatalism*, 383—400. — D. Amand, *Carnéade et saint Basile, Pronostics météorologique et polémique antiastrologique dans l'Hexaéméron. Etude littéraire et historique des chapitre 4 à 7 de la sixième homélie de l'Hexaéméron, suivie d'un glossaire*. Thèse dactylographiée, Louvain, 1939, avec, en appendice, une édition critique provisoire de la sixième homélie de l'Hexaéméron. — Același, *Essai d'une histoire critique des éditions générales grecques et gréco-latines de saint Basile*, în «RB», 52—56 (1940—1946). — Același, *L'ascèse monastique de saint Basile, Essai historique*, Paris, 1949, cu o listă completă a operelor ascetice ale sfântului Vasile; recenzie la această lucrare: S. Giet, în «RSR», 1949, 333—342. — Același, *Le système cénobit. basilien comparé au cénobit. pachomien*, în «RHR», 1957, 31—80. — E. Amand, *À propos d'une édition princeps*, în «RB», 62 (1952), 300—301. — Același, *À propos d'un livre récent: «Bildersprache» et critique d'authenticité des oeuvres basiliennes*, în «RB», 54 (1942), 145—150. — Același, *Les ascétiques de saint Basile de Césarée. Exposé des problèmes d'authenticité*, Louvain, 1935. — Același, *Les états de texte des homélies pseudo-basiliennes sur la création de l'homme*, în «RB», 1949, 3—54 (se ocupă de cele două omilii *De hominis structura* atribuite lui Vasile: MG, 30, 10—62 și Grigore al Nisei: MG, 44, 257—297, păstrate în două recenzii diferite, una mai lungă și alta mai scurtă. Cea lungă nu poate fi atribuită nici lui Vasile și nici lui Grigore). — Același, *Une ancienne version latine inédite de deux homélies de saint Basile*, în «RB», 57 (1947), 12—81. Se dă o descriere a Cod. Parisinus Lat. 10593, ediția textului latin al omiliei despre har și la mucenița Iulita, și o comparație a textului grec și latin. — Același, *Une homélie grecque inédite antinestorienne du V-e siècle sur l'incarnation du Seigneur*, în «RB», 58 (1948), 223—263 (textul și traducerea acestei omilii fals atribuite sfântului Vasile; studiul conceptelor dogmatice și a stilului îl dă ca autor probabil pe Proclu al Constantinopolului). — E. Armand și M. C. Moons, *Une curieuse homélie grecque inédite sur la virginité, adressée aux pères de famille*, în «RB», 63 (1953), 18—69; 211—238 (ediție și traducere a omiliei despre feciorie atribuită sfântului Vasile. Autorul este un arian). — E. Amand de Mendieta, *La virginité chez Eusèbe d'Emèse et l'ascétisme familial dans la première moitié du IV-e siècle*, în «RHE», 50 (1955), 777—820 (Pseudo-Vasile, Omilia despre feciorie). — Același, *L'édition critique des homélies de Basile de Césarée*, în «SP», Vol. VII, Part. I, Berlin, 1966. — Același, *The Critical Edition of Saint Basil's Homelies on the Hexaemeron*, în «SP», III (TU, 78), Berlin, 1961, 38—43. — Același, *The Pair Kerygma and Dogma in the Theological Thought of Saint Basil of Caesarea*, în «JThSt», N. S., 16 (1965), 129—142. — Același, *The «Unwritten» and «Secret» Apostolic Traditions in the Theological Thought of Saint Basil of Caesarea*, în «SJThOCP», 13 (1965). — E. Amand de Mendieta et S. Rudberg, *Eustathius, Ancienne version latine des neuf homélies sur l'Hexaéméron de Basile de Césarée*, Berlin, 1958. — A. G. Amatucci, *Qualche osservazioni sul πρὸς τοὺς νέους di Basilio*, în «RFIC», 1949, 191—197. — S. Antoniadès, *Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecques*, Leiden, 1939, 149—152, 346—357. — D. Armand, *Saint Basile, ascèse monastique. Essai historique*, Maredsous, 1948. — A. Arnou, *Unité numérique et unité de nature chez les pères après le Concile de Nicée*, în «Greg», 15 (1934), 242—254. — J. L. Assmann, *Der Heilige Basiliius der Grosse*, în «PB», 34 (1922), 10, 401—406. — M. Aubinau, *Trente-deux homélies de Basile de Césarée, retrouvées dans le codex Athonite*, Stavronikita 7, în «SO», 51 (1976), 155—158. — Fr. Baert, *De S. Basilio M.* în «Acta SS Iunii», 2, Antverp., 1698, 807—958. — D. S. Balanos, Oț

τρεῖς ἐράρχει καὶ ἡ ἐποχὴ των, Atena, 1926. — Același, Πατρολογία (οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων, Atena, 1930, 289—304. — O. Bardenhewer, *Les pères de l'Eglise leur vie et leurs oeuvres*, traduction par Godat et Verschaffel, Paris, 1899, II, 69—89. — Același, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, III Bd., II Aufl., Freiburg i.Br., 1923, 130—162. — G. Bardy, *Basile de Césarée*, in «DDC», 2, 218—224. — Același, *Basile de Césarée*, in «DHG», 6 (1932), 1111—1126. — Același, *Basile de Césarée*, in «Dsp.», I, 1273—1283. — Același, *Basilius von Caesarea*, in «RACH», 1 (1950), 1261—1265. — Același, *L'Homélie de saint Basile Adversus eos qui calumniantur nos*, in «RSR», 16 (1926), 21—28. — Același, *Littérature grecque chrétienne*, Paris, 1927, 122—126. — Bartelink, in «VC», 1963, 85—104 (*Limba biblică și teologică la sfântul Vasile cel Mare*). — P. Batiffol, *L'ecclésiologie de saint Basile*, in «EO», 21 (1922), 9—30. — Același, *Le Siège apostolique (359—451)*, Paris, 1924, 85—115. — Același, *Anciennes littératures chrétiennes I. La littérature grecque*, 3-e éd., Paris, 1901, 292—295. — Chr. Baur, *Basilius der Grosse*, in «ITLK», II, 1931, 26—28. — A. Bayle, *St. Basile, archevêque de Césarée (329—379)*, Avignon, 1878. — G. Bernardi, *La date de L'Hexaèméron de Saint Basile*, in «SP», III (TU, 78), Berlin, 1961, 165—169. — J. Bernardi, *Le mot τρόπαιον appliqué aux martyrs*, in «VC», 8 (1954), 174—175. — Același, *La prédication des Pères Cappadociens. Le prédicateur et son auditoire*, Marseille, 1968. — J. Besse, *Saint Basile*, in «DThC», II, 1, 455—459. — M. Bessières, *La tradition manuscrite de la correspondance de saint Basile*, Oxford, 1923. — J. F. Béthune-Baker, *The Meaning of Homousios in the Constantinopolitan Creed*, Cambridge, 1901. — J. Bidez, *Le traité d'astrologie cité par saint Basile dans son Hexaméron*, in «ACL», 7 (1938), 19—21. — P. Bilaniok, *The Monk as pneumatophore in the writings of St. Basil the Great*, in «Diakonia», 15 (1980), 1, 49—53. — G. Blond, *L'hérésie encratite vers la fin du IV-e siècle*, in «RSR», 1944, 157—210. — Fr. Böhringer, *Die Kirche Christi und ihre Zeugen oder die Kirchengeschichte in Biographien*, 2. Aufl., Bd. 7. *Die drei Kapadozier, I. Basilius von Cäsarea*, Stuttgart, 1875. — C. G. Bonis, *Αἱ τρεῖς κανονικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου πρὸς Ἀμφιλόχιον*, in: BZ, 64 (1951), 62—78. — Același, *Ἀμφιλόχιος καὶ Μέγας Βασίλειος, σχέσεις λογικῆς καὶ ἀποκαλύψεως, πίστεως καὶ γνώσεως*, Tesalonic, 1949. — Același, *Μέγας Βασίλειος εἰς τὸ Πρόσχε πσαυτῶ*, in: Ἐπετηρίδα θεολ. σχολ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1956—1957, 233—261. — Același, *The Problem Concerning Faith and Knowledge as Expounded in the Letters of St. Basil the Great to Amphilochius of Iconium*, in «The Greek Orthodox Theological Review», 5 (1959), 27—44. — Același, *Vasile cel Mare al Cezareii (329), 330—1.1. 379). Viața și Operele, Scrierile și Doctrina*, Atena, 1975 (in greacă). — G. Bonwetsch, *Zum Briefwechsel zwischen Basilius und Apollinaris*, in «ThStKr», 82 (1909), 625—628. — Hr. Boukil, *Ἡ οὐσία τῆς ὁρησιαζ κατὰ τοὺς Καππαδόκας πατέρες*, Tesalonic, 1967. — W. Bousset, *Apophthegmata*, Tübingen, 1923, 335—336. — Nic. Bratitotis, *Σfntul Vasile cel Mare, prototipul omului duhovnicesc*, Atena, 1974. — Același, *Οἱ τρεῖς ἐσράρχαι καὶ τὸ κανονικὸν πρόβλημα*, Atena, 1930. — F. H. Brigham, *St. Basil and the Greeks*, in «Classical Folia», 14 (1960), 35—38. — J. V. A. Broglie, *L'Eglise et l'Empire romain au IV-e siècle*, Paris, 1868, IV, 1, 1—233. — E. Bruck, *Kirchenväter und soziales Erbrecht*, Berlin, 1956, 3—10. — E. Buonaiuti, *Attraverso l'Epistolario di S. Basilio*, in «Rivista stor. crit. delle scienze teol.», 4 (1908), 122—132. — Burberi, *Αἱ ἀνθρωπιστικαὶ ἰδέαι Βασιλείου τῶν Μεγάλου*, Atena, 1955. — L. Busch, *Basilius und die Medizin*, in «Therapeutische Berichte», 29 (1957), 111—121. — A. M. Busquets, *San Basilio predicador de la limosna*, in «PC», 19 (1934), 16—31. — G. Büttner, *Basileios des Grossen Mahnworte an die Jugend über den nützlichen Gebrauch der heidnischen Literatur. Eine Quellenuntersuchung*, München, 1908. — Același, *Beiträge zur Ethik Basileios des Grossen* (Progr.),

Landshut, 1913. — Cadiou, in «REG», 1957, 500—505. (St. Vasile in corespondența sa). — J. F. Callahan, *Basil oi Caesarea. A. New Source for St. Augustine's Theory of Time*, in «HSCP», 63 (1958), 437—454. — Același, *Greek Philosophy and the Cappadocian Cosmology*, in «DOP», 12 (1958); 31—57. — C. Callinicos, *Contribuții la studiul problemei datelor epistolelor slintului Vasile cel Mare*, in «EF», 61 (1979), 19—139 (în greacă). — J. M. Campbell, *The Influence of the Second Sophistic on the Styl oi the Sermons of St. Basil the Great*, Washington, 1922. — H. v. Campenhausen, *Griechische Kirchenväter*, Stuttgart, 1955, 86—100. — Canzori, 'H Χριστιανική καὶ ἔθνική παιδεία, ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ Πλούταρχος, in «EF», 1908, 378—388. — Capelle, *La procession du Saint Esprit d'après la liturgie de Saint Basile*, in «OrSyr», 1922, 69—77. — I. Carmiris, 'H ἐκκλησιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Atena, 1858. — E. Caspar, *Geschichte des Papsttums*, I, Tübingen, 1930, 220—232. — F. Cavallera, *La schisme d'Antioche*, Paris, 1905, 5—14. — A. Cavallin, *Die Legendenbildung um den Mailänder Bischof Dionysios*, in «Eranos» (1945), 136—149, (Epistola 197). — Același, *Studien zu den Briefen des hl. Basilius*, Lund, 1944. — Același, *Zum Verhältnis zwischen regierendem Verb und Participium coniunctum*, in «Eranos», 1946, 280—295, (Epistola 109). — F. Cayré, *Précis de Patrologie et d'histoire de la théologie*, tome I, 2-e édition, Paris, 1931, 395—404; 420—435. — R. Cellier, *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques*, Paris, 1737, VI, 60—433; ed. II, IV, 349—548. — M. Cesaro, *Natura e cristianesimo negli Exameron di san Basilio e di sant'Ambrogio*, in «Didaskallon», 7 (1929), 53—123. — Ulysse Chevalier, *Répertoire des sources historiques du Moyen Âge, Bio-bibliographie*, Paris, 1905, 455—457. — W. K. L. Clarke, *St. Basil the Great, A Study in Monasticism*, Cambridge, 1913. — Damiano Como, *S. Basilio il Grande commemorato in Sicilia*, in «Oc.», 19 (1979), 2—7. — Congar, *La déification dans la tradition spirituelle de l'Orient* in «VS», 43, (1935), 91—107. — G. I. Conidari, 'Ο Μέγας Βασίλειος πρότυπον οἰκουμενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτου, Atena, 1970. — T. B. Constantinos, *Oi treis ierarchai*, Atena, 1975. — G. Coppola, *I codici Laurenziani delle lettere di S. Basilio e il papiro Berol. 6795*, in «Rivista indo-greco-italiana», 7 (1923), 19—28. — Același, *L'archetipo dell'epistolario di Basilio*, in «Studi italiani di filologia classica», 3 (1923), 137—150. — Costits, *Tò πρόβλημα τῆς σωτηρίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀγίου καὶ Μεγάλου Βασιλείου*, Atena, 1936. — Yves Courtonne, *Saint Basile et l'hellénisme. Étude sur la rencontre de la pensée chrétienne avec la sagesse antique dans l'Hexaméron de saint Basile le Grand*, Paris, 1934. — Același, *Un témoin du IV-e siècle oriental. S. Basile et son temps d'après sa correspondance*, Paris, 1973. — M. Crovini, *I malintesi di un famoso episodio storico del secolo IV. S. Basilio e Papa Damaso*, in «SC», 6 (1928), 321—344. — P. M. Cruice, *Examen critique sur l'Hexaméron de s. Basile*, Paris, 1844. — F. I. Cucule, *Περὶ τῶν παιδαγωγικῶν δοξασιῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου*, in: *Περιοδικὸν Ἐκνοφάνης*, Atena, 1908, 161—182; 286—292; 328—333. — P. Cucules, *Vasile, Grigore din Nazianz și Ioan Gură de Aur ca educatori* (în grecește), Atena, 1951. — Ar. Curtidu, 'H φύσις καὶ οἱ Ἕλληνες πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, in *Περιοδικὸν Μελέτη*, 1909, 66—76. — H. A. Daniel, *Codex liturgicus ecclesiae orientalis*, Lipsiae, 1853, 421—438. — J. Daniélou, *Grégoire de Nysse à travers les lettres de saint Basile*, in «VC», 19 (1955), 37 s.u. — Același, *La typologie de la semaine au 4-e siècle*, in «RSR», 1948, 382—411. — R. Devreesse, *L'édition du commentaire d'Eusèbe de Césarée sur Isaïa. Interpolations et omissions*, in «RB», 42 (1933), 540—555. (Nu este al sfintului Vasile). — A. N. Diamantopulos, 'Ο Μέγας Βασίλειος καὶ ἡ Ρώμη, in: *Ἐναίσιμα Χρ. Παπαδοπούλου*, Atena, 1931, 38—57. — Același, 'Ο Μέγας Βασίλειος καὶ τὰ ἑλληνικά γράμματα (Πρὸς τοὺς νέους) Πάπυρος, 2, Atena, 1938. — F. Diekamp, *Ein angeblicher Brief des hl. Basilius gegen Eunomius*, in «ThQ», 77 (1895), 277—285. — Același, *Literargeschichtliches zur*

Eunomianischen Kontroverse, in «BZ», 18 (1909), 1—13; 190—194. — G. Dimopoulos, *Făclia Cezareii, Si. Vasile cel Mare*, Atena, ed. III, 1979. (In grecește). — Dionisie, *Mitropolitul Dramei, Cei Trei ierarhi și mesajele lor în epoca noastră*, Drama, 1975. (In grecește). — C. Diofantidis, 'Ο Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος ὡς φοιτητα τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν, Atena, 1931. — Același, *Περὶ διδασκόντων καὶ διδασκομένων κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον*, Atena, 1923. — A. Dirking, *S. Basilii Magni de divitiis et paupertate sententiae quam habeant rationem cum veterum philosophorum doctrina*, Diss. Münster, 1911. — Același, *Die Bedeutung des Wortes Apathie beim hl. Basilius dem Grossen*, in «ThQ», 134 (1954), 202—212. — H. Doergens, *Der Hl. Basilius und die klassischen Studien. Eine gymnasial pädagogische Studie*, Leipzig, 1857. — H. Dörries, *Basilius und das Dogma vom Heiligen Geist*, in «Lutherische Rundschau», 6 (1956—1957), 247—262. — Același, *Deo Spiritu Sancto, Der Beitrag des Basilius zum Abschluss des trinitarischen Dogmas*, Göttingen, 1956. — Același, *Die Beichte im alten Mönchtum: Judentum, Urchristentum, Kirche*, in «Festschrift für J. Jeremias», Berlin, 1960, 255—259. — Același, *Symeon von Mesopotamien* (TU 4, 10, 1), Leipzig, 1941, 451—465 (Regulile). — J. Dräseke, *Apollinaris von Laodicea*, Leipzig, 1892, 100—121. — Același, *Der Briefwechsel des Basilios mit Apollinaris*, in «ZKG», 8 (1886), 85—123. — B. Drak, *Beschauliches und tätiges Leben im Mönchtum nach der Lehre Basilios des Grossen*, in «Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie», 7 (1960), 297—309; 8 (1961), 92—108. — H. Dressler, *A Note on the De Nabuthe oi St. Ambrose*, in «Tradition», 5 (1947), 311—312. (Comparație cu Sf. Vasile). — I. W. Driessen, *Les recueils manuscrits arméniens de saint Basile*, in «Mus», 66 (1953), 65—95. — A. Benito Duran, *El discurso de san Basilio a los jovenes el modo de leer con utilidad los libros de los gentiles. Primera introduccion humanistico-cristiana a la ilosolia*, Discurso, Cienca, 1959. — Același, *El nominalismo arriano y la ilosolia cristiana*, in «Augustinus», 5 (1960), 206—226. — Același, *Filosofia de S. Basilio en sus Homilias sobre los Psalmos*, in «SP», 5, 446—472. — M. G. de Durand, *Un passage du III-e livre contre Eunome de saint Basile dans la tradition monastique*, in «Irenikon», 54 (1981), 36—52. — H. Eickhoff, *Zwei Schriften des Basilios und Augustinus als geschichtliche Dokumente der Vereinigung von klassischer Bildung und Christentum*, Schleswig, 1897. — D. Eiremidis, *Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ Μεγάλου*, Atena, 1881. — H. Engberding, *Die Verehrung des hl. Basilios des Grossen in der byzantinischen Liturgie*, in «Die christliche Osten in Vergangenheit und Gegenwart», 2 (1937), 16—22. — R. Engdahl, *Beiträge zur Kenntnis des byzant. Liturgie*, Berlin, 1908. — V. Ernst, *Basilius des Grossen Verkehr mit den Okzidentalern*, in «ZKG», 16 (1896), 626—664. — J. Ernst, *Die Ketzertaufangelegenheiten in der altchristlichen Kirche nach Cyprian*, Mainz, 1901, 3—6; 22—32 (despre epistolele canonice). — B. K. Exarhos, *Παίδευτικαὶ γνῶμαι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*, Atena, 1938. — P. Fediuk, *Ecclesial Consciousness and Functions of Church Leaders according to Basil of Caesarea* (Ph. D. Diss.), Univ. St. Michael' College (Canada), 1974. — P. J. Fedwick, *St. Basil the Great and the Ascetic Life*, Roma, 1978. — Joh. Elias Feisser, *De vita Basilii Magni, Dissertatio historico-theologica inaug.*, Groningae, 1828. — J. Fessler — B. Jungmann, *Institutiones Patrologiae*, Innsbruck, I, 491—532. — E. Fialon, *Étude littéraire sur Saint Basile*, Paris, 1861. — Același, *Étude historique et littéraire sur St. Basile, suivie de l'Hexaëmèron*, traduit en français, Ed. II, Paris, 1869. — R. Foerster, *Libanii Opera XI: Epistulae 840—1544 una cum pseudoeypigraphis et Basilii cum Libanio commercio epistolico*, Leipzig, 1922. — M. M. Fox, *The Life and Times of St. Basil the Great as Revealed in his Works*, Washington, 1939. — Funk, *Ein angebliches Wort Basilios des Grossen über die Bilderverehrung*, in «ThQ», 70 (1888), 297—298. — P. Galtier, *Le Saint-Esprit en nous d'après les Pères grecs*, Roma, 1946, 143—165. — Paul Gashko,

St. Basil the Great on Fasting and Prayer, in «One Church» (Youngstown, Ohio) XXX, 2 (1976), 55—59. — E. Gaspar, *Geschichte des Papsttums*, I, Tübingen, 1930, 220—232. — M. S. H. Gelsinger, *The Epiclesis in the Liturgy of Saint Basil*, in «ECQ», 40 (1954), 243—248. — J. de Ghellinck, *Patristique et Moyen Âge*, vol. III, Gembloux, 1948, 311—338. — Același, *Quelques appréciations de la dialectique d'Aristote durant les conflits trinitaires du IV-e siècle*, in «RHE», 26 (1930), 5—42. — Același, *Un cas de conscience dans la carrière de S. Basile*, in «Miscellanea Vermeersch I» (Analecta Gregor. 9/10), Roma, 1935, 217—237. — S. Giet, *Comment naissent les légendes*, in «RSR», 1948, 273—276 (despre camătă). — Același, *De saint Basile à saint Ambroise. La condamnation du prêt à intérêt au IV-e siècle*, in «RSR», 1944, 95—128. — Același, *La doctrine de l'appropriation des biens chez quelques — uns des Pères*, in «RSR», 1948, 55—91. — Același, *Le rigorisme de saint Basile*, in «RSR», 1949, 333—342. — Același, *Les idées et l'action sociales de saint Basile le Grand*, Paris, 1941. — Același, *Saint Basile a-t-il donné une suite aux homélies de l'Hexaméron ?* in «RSR», 33 (1946), 317—358. — Același, *Saint Basile et le concile de Constantinople de 360*, in «JThSt», N. S. 6 (1955), 94—99. — Același, *Sasimes. Une méprise de saint Basile*, Paris, 1941. — F. Gillmann, *Das Institut der Chorbischöfe im Orient*, München, 1903, 99—105 (Despre epistolele 53 și 54). — Mario Girardi, «Semlicità» e ortodossia nel dibattito antiariano di Basilio di Cesarea: la raffigurazione dell'eretico, Bari, 1978. — M. Goemans, *Het tractaat van Basilius den Groote over de klassieke studie*, Nijmegen, 1945. — A. Grandsire, *Nature et hypostases divines dans saint Basile*, in «RSR», 13 (1923), 130—152. — H. Grégoire, *Dazmana est bien Dazimon*, in «Byz», 10 (1935), 760—763 (Epistola 212). — J. Gribomont, *Esotérisme et Tradition dans le traité du Saint-Esprit de Saint Basile*, in «Oecumenica», 1967, 22—58. — Același, *Études suédoises et reclassement de la tradition manuscrite de saint Basile*, in «Mus», 67 (1954), 51—69. — Același, *Études sur l'histoire du texte de saint Basile*, in «Scriptorium», 8 (1954), 298—304. — Același, *Eustathe de Sébaste*, in «DSp», 4, 2 (1961), 1708—1712. — Același, *Eustathe le Philosophe et les voyages de jeune Basile de Césarée*, in «RHE», 54 (1959), 115—124. (Epistola 1). — Același, *Histoire du text des Ascétiques de saint Basile*, Louvain, 1953. — Același, *Les Règles épistolaires de saint Basile, Lettres 173 et 22*, in «Ant», 54 (1979), 255—287. — Același, *Les Règles Morales de saint Basile et le Nouveau Testament*, in «SP», II, Berlin, 1957, 416—426. — Același, *L'exhortation au renoncement attribuée à saint Basile*, in «OCP», 21 (1955), 375—398. — Același, *Obéissance et Evangile selon saint Basile le Grand*, in «VS», Suppl. 21 (1952), 192—215. — Același, *Saint Basile et le Monachisme enthousiaste*, in «Irénikon», 53 (1980), 123—144. — C. Gronau, *Das Theodizeeproblem in der altchristlichen Auffassung*, Tübingen, 1922. — Același, *De Basilio, Gregorio Nazianzeno, Nyssenoque Platonis imitatoribus*, Diss. Braunschweig, 1912. — Același, *Poseidonios, eine Quelle für Basilius Hexahemeron*, Braunschweig, 1912. — Același, *Poseidonios und die jüdisch-christliche Genesisexegese*, Leipzig, 1914, 7—12; 281—293. — Gross, *La divinisation du chrétien d'après les pères Grecs, contribution historique à la doctrine de la grace*, Paris, 1938. — J. Grotz, *Die Entwicklung des Bussstufenwesens in der vor-nicänischen Kirche*, Freiburg i. Br., 1955, 404—415. — V. Grumel, *Saint Basile et le siège apostolique*, in «EO», 21 (1922), 280—292. P. De Guchteneere, *Les «Constitutions ascétiques» attribuées à saint Basile. Etat des questions*, Louvain, 1954. — F. M. Guétet, *La tradition manuscrite des Ascétiques attribuées à S. Basile*, in «Mélanges Bénédictins», St. Wandrille, 1947. — M. R. P. Mc. Guire, *S. Ambrosii de Nabuthe*, Washington, 1927, 4—6. — J. H. van Haeringen, *Qui fuerit Basilii Magni de mundi procreatione orationum ordo*, in «Mnem», N. S. 63 (1925), 53—56. — A. Hagzerty-Krappe, *La vision de saint Basile et la légende de la mort de l'empereur Julien*,

in «Revue Belge», 7 (1928), 1029—1034. — François Halkin, *Bibliotheca hagiographica graeca*, Troisième édition, mis à jour et considérablement augmentée, Bruxelles, 1957, nr. 244—262 p. — R. P. C. Hanson, *Basile et la doctrine de la tradition en relation avec le Saint-Esprit*, in «Verbum Caro», vol. 22, nr. 88, 1968. — A. von Harnack, *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, vol. 2, 5 ed., Tübingen, 1931, 259—284. — J. Hausherr, *Les grands courants de la spiritualité orientale*, in «OCP», 1935, 129—132. (*Doctrina ascetică a lui Vasile*). — W. Hengsberg, *De ornatu rhetorico, quem Basilius Magnus in diversis homiliarum generibus adhibuit*, Diss. Bonn, 1957. — P. Henry, *Les états du texte de Plotin*, Paris, 1938, 159—196 (Cap. V, Sfintul Vasile). — K. Holl, *Amphiloichius von Ikonium in seinem Verhältnis zu den grossen Kappadoziern*, Tübingen, 1904, 122—158. Același, *Enthusiasmus und Bussgewalt*, Leipzig, 1898, 257—268. — J. M. Hornus, *La Divinité du Saint-Esprit comme condition du salut personnel selon Basile*, in «VCar», 23 (1969), 33—62. — Pan. C. Hristu, Βασίλειος ὁ Μέγας, διδάσκαλος τῆς Ἑκκλησίας in «TheE», III, 681—696. — Același, Κοινωνιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Atena, 1951. — Același, Ἡ περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου in: Ἐπιστημονικὴ Ἑπετηρίς, vol. X, Tesalonic. Același, Ὁ Μέγας Βασίλειος. Βίος καὶ πολιτεία, συγγράμματα, θεολογικὴ σκέψις, Atena, 1978. — Același, Ὁ ὑπαρκτικὸς διάλογος κατὰ τοὺς θεολόγους τῆς Καππαδοκίας, Tesalonic, 1961. — Același, *Sensul mintuirii la Capadocieni*, in «Clironomia», 2 (1973), 347—374. — M. Huglo, *Les anciennes versions latines des homélies de saint Basile*, in «RB», 64 (1954), 129—132 (data versiunilor vechi latine). — P. Humbertclaude, *À propos du commentaire sur Isaïe attribué à saint Basile*, in «RSRUS», 10 (1930), 47—68. — Același, *La doctrine ascétique de saint Basile de Césarée*, Paris, 1932. — E. v. Ivanka, *Die Authorschaft der Homilien: Eis tò Poiῶμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν*, in «BZ», 36 (1936), 46—57. — Același, *Hellenisches und Christliches im Frühbyzantinischen Geistesleben*, Viena, 1948, 28—67. — L. V. Jacks, *St. Basil the Great and Greek Literature*, Washington, 1922. — W. Jaeger, *Early Christianity and Greek Paideia*, Cambridge (Mass.), 1961, 75—100. — Același, *Basilius und der Abschluss des trinitarischen Dogmas*, in «ThLZ», 83 (1958), 255—258. — Alb. Jahn, *Basilius Magnus platonizans*, Bern, 1839. — J. Janini Cuesta, *La penitencia medicinal desde la Didascalia Apostolorum a S. Gregorio de Nisa*, in «RES», 7 (1947), 337—362. — R. Janin, *Saint Basile, archevêque de Césarée et docteur de l'Église*, Paris, 1929. — Ath. Jevtici, *Introduction à la théologie du Saint Esprit chez les Pères cappadociens*, in «MEPREO», 83—84, (1973), 145—162. — Același, *Învățătura Părinților Capadocieni despre Sfântul Duh*, in «Revista Patriarhatului Sîrb», Belgrad, 7 iulie nr. 5, 1973. (În limba sîrbă). — G. de Jerphanion, *Histoire de Saint Basile dans les peintures cappadociennes et dans les peintures romaines du moyen âge*, in «Byz», (1931), 535—558. — Același, *Une nouvelle méthode en géographie historique? Dazmana-Dazimon?* in «OCP», 2 (1936), 260—272; 491—496. — C. F. H. Johnston, *The Book of St. Basil the Great on the Holy Spirit*, Oxford, 1892. — J. Joosen (P. Calasancius), *De beeldsprak bij den heiligen Basilius den Grote met een Inleiding over de opvattingen van de griekse en romeinse rhetoren aangaande beeldsprak*, Nijmegen, 1941. — M. Jugie, *De epiclesi eucharistica secundum Basilium Magnum*, in «Acta Academiae Velehradensis», 19 (1948), 202—207. — I. Kaldellis, *Cei trei ierarhi și epoca noastră*, in «Ο Πατήρ», 40, 2 (1975), 36—40 (în grecește). — J. N. D. Kelly, *Early Christian Doctrines*, London, 1958, 258—269. — K. Kirch, *Helden des Christentums*, I, 2, Paderborn, 1919, 73—131. — W. K. L. Klarke, *Basile the Great. A Study in Monasticism*, 1913. — C. R. W. Klose, *Ein Beitrag zur Kirchengeschichte. Basilius der Grosse nach seinem Leben und seiner Lehre*, Stralsund, 1835. — A. Kranich, *Der hl. Basilius in seiner Stellung zum «Filioque»*, Braunsberg, 1882. — Același *Die Asketik in ihrer dogmatischen Grundlage bei Basilius dem Grossen*, Paderborn,

1896. — Vasile Krivoșein, *Ecleziologia sfîntului Vasile cel Mare*, Prezentare de Paraschiv V. Ion, în «GB», 29 (1970), 128—144. — W. (Möller †), G. Krüger, *Basilius der Grosse, Bischof von Cäsarea in Kappadocien*, în «Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche», vol. 2, Leipzig, 1897, 436—439. — W. Kulokov, *Păcatul și pustiunea după învățătura Sfîntului Vasile cel Mare*, în 'Ελληνικ, Varșovia, 1933, I, 122—142, (în limba rusă). — G. B. Ladner, *The Idea of Reform. Its Impact on Christian Thought and Action in the Age of the Fathers*, Cambridge (Mass.), 1961, 63—132. — A. Lagarde (— J. Turmel), *La confession dans saint Basile*, în «RHL», 8 (1922), 534—548. — Euty-chios Lamerand, *La Fête de trois Hiérarques dans l'Eglise grecque*, în «Bess», 4, (1898), 164—167. — E. Lanne, *Les anaphores eucharistiques de St. Basile et la communauté, ecclésiale*, în «Irenikon», 55 (1982), 307—331. — A. Laube, *De litterarum Libanii et Basilii commercio*, Breslau, 1913. — F. Laun, *Die beiden Regeln des Basilius, ihre Echtheit und ihre Entstehung*, în «ZKG», 44 (1925), 1—61. — P. A. Lavron et A. Vaillant, *Les Règles de S. Basile en vieux slave*, în «Revue des Etudes Slaves», 10 (1930), 5—35. — G. Lazzati, *L'Aristotele perduto e gli scrittori cristiani*, Milan, 1938, 34—43. (Epistola 22). — J. Lebon, *Le Pseudo-Basile (Adv. Eunom. IV—V) est bien Didyme d'Alexandrie*, în «Mus», 50 (1938), 61—83. — Același, *Le sort du consubstantiel nicéen*, în «RHE», 48 (1953), 632—682. — L. T. Lefort, *Les Constitutions ascétiques de saint Basile*, în «Mus», 69 (1956), 5—10. — E. Leggio, *L'Ascetica di S. Basilio il Grande*, Turin, 1934. — P. Lehmann, *Ein Ermahnungsschreiben Basilius' des Grossen, die Benediktiner-Regel und der Basilius-Uebersetzer*, în «FF», 29 (1955), 214—215. — J. Levie, *Les sources de la septième et huitième Homélie de St. Basile sur Hexaméron*, în «Musée Belge», 1920, 113—149. — R. Leys, *L'Image de Dieu chez Grégoire de Nysse*, Bruxelles, 1951, 130—138 (Socoate pe Grigore al Nisei ca autor al lucrării *De structura hominis*). — L. Lohn, *Doctrina Sancti Basilii de processionibus divinarum personarum*, în «Greg», 10 (1929), 329—364; 461—500. — F. Loofs, *Eustathius von Sebaste und die Chronologie der Basiliusbriege*, Halle a. S., 1898. — M. Lootens, *De H. Basilius de Groote en het monnikenwezen*, Louvain, 1946. — V. Lossky, *Essai sur la Théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Paris, 1944. — Lot-Borodine, *La doctrine de la délication dans l'Eglise grecque jusqu'au XI-e siècle*, în «RHR», 1932, 1—43, 525—574; 1933, 8—55. — M. J. Lubatschewskyj, *Des hl. Basilius liturgischer Kampf gegen Arianismus. Ein Beitrag zur Textgeschichte der Basiliusliturgie*, în «ZkTh», 66 (1942), 20—38. — P. Maas, *Der Briefwechsel zwischen Basileios und Libanios*, în «SAB», (1912), 1112—1126. — J. Maier, *Die Eucharistielehre der drei grossen Kappadozier* Diss, Freiburg i. Br., 1915. — A. Malzew, *Die göttliche Liturgien unserer heiligen Väter Johannes Chrysostomos, Basilios d. Gr. und Gregorios Dialogos*, Berlin, 1890; a treia ediție, 1902, sub titlul: *Liturgikon*; a patra ediție, 1912. — E. Mangelot, *Hexaéméron*, în «DThC», VI, 2325—2353. — Prud. Maran, *Vita S. Basilii M.*, în al III-lea volum al ediției maurine, Paris, 1730, p. XXXVII—CXCII, reprodușă în «MG», vol. 29, V—CLXXVII. — H. Markowski, *Zum Briefwechsel zwischen Basileios und Libanios*, în «Berliner PhW», 1913, 1150—1152. — J. Marshall, *The Influence of the Second Sophistic on the Style of the Sermones of Saint Basil*, Washington, 1922. — V. Martin, *Essai sur les lettres de St. Basile le Grand*, Nantes, 1865. — P. de Meester, *Authenticité des liturgies de saint Basile et de saint Jean Chrysostome*, în «DAL», VI (1925), 1596—1604. — R. Melcher, *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus*, Münster, 1923. — G. Mercati, *Varia sacra*, fasc. 1, Roma, 1903, 57—82 (Despre scrisoarea 16). — H. Merki, *Ὁμοιωσις θεῷ, Von der platonischen Angleichung an Gott zur Gottähnlichkeit bei Gregor von Nyssa*, Fribourg, 1952, 165—173. — E. Michaud, *St. Basile de Césarée et St. Cyrille d'Alexandrie sur la question trinitaire*, în «Revue intern. de Théol.», 6 (1898), 354—371. — D. M. Moraitis, *Cea mai veche formă a litur-*

ghilor sfinților Vasile și Ioan Gură de Aur, în «Epist. Epeteris», Tesalon., 1957, 1—38 (în grecește). — Același, Ἐργασία καὶ ἐπάγγελμα κατὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, Tesalon., 1947. — Același, Ἡ λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου in: Θεολογία, 7 (1929) 70—75. — J. Moreau, *Les anaphores des Liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile comparées aux canons romain et gallican*, Paris, 1927. — E. F. Morison, *St. Basil and his Rule*, Oxford, 1912. — P. von der Muehl, *Basilius und der letzte Brief Epikurs*, in «Museum Helveticum», 12 (1955), 47—49. — M. G. Murphy, *Saint Basil and Monasticism*, Washington, 1930. — F. Nager, *Die Trinitätslehre des hl. Basilius des Grossen*, Paderborn, 1912. — Nicolaidis, Ἡ προσωπικότης τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, in «GrP», 1962, 30—38; 96—107; 172—183; 243—255. — H. W. Norman, *The Anglo-Saxon Version of the Hexameron of St. Basil and the Saxon Remains of St. Basil's Admonitio ad filium spiritualem with a Translation*, London, 1848. — D. M. Nothomb, *Charité et Unité. Doctrine de saint Basile le Grand sur la charité envers le prochain*, in «PrO», 4 (1954), 310—321; 1955, 3—13. — I. Opelt, *Die dultgesalbte Taube als Lockvogel*, in «JAC», 1 (1958), 109—111. (Epistola 10). — M. A. Orfanos, *Creștie și mîntuire după sfîntul Vasile al Cesareii*, Atena, 1975 (în grecește). — T. Orlandi, *Basilio di Cesarea nella letteratura copta* (con un'appendice di J. Gribomont), in «RSO», 48 (1975), 49—59. — B. Otis, *Cappadocian Thought as a Coherent System*, in «RSO», 48 (1975), 49—59. — B. Otis, *Cappadocian Thought as a Coherent System*, in «DOP», 12 (1958), 95—124. — F. M. Padelford, *Address to Young Men on the Right Use of Greek Literature: Essays on the Study and Use of Poetry by Plutarch and Basil the Great*, New York, 1902, 97—120. — T. Papaconstantinu, Ὁ Μέγας Βασίλειος, ἡ δογματικὴ αὐτοῦ διδασκαλία, ed. a 3-a, Atena, 1931. — Stylian Papadopoulos, *Correspondența lui Vasile cel Mare și Grigore Teologul*, in «Th», 50, (1979), 279—319. (în grecește). — Același, *Mersul gândirii teologice a sfîntului Vasile cel Mare*, traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, in «MA», 34 (1979), 15—32. — Același, *Schișa unei biografii a sfîntului Vasile*, in «ETH», 1 (1980), 16—89 (în grecește). — Același, *Viața unui om mare (Sfîntul Vasile cel Mare)*, Atena, 1979 (în grecește). — Olimpia Papadopoulos-Tsanana, *Antropologia sfîntului Vasile cel Mare*, Tesalon., 1970 (în grecește). — Arhim. Hristofor N. Papanutopoulos, *Creștia după Hexameronul sfîntului Vasile*, Atena, 1972 (în grecește). — J. Pargoire, *Basile de Césarée et Basiliens*, in «DAL», II, 1, 501—510. — G. Pasquali, *De litterarum Libanii et Basilii*, in «SIF», 3 (1923), 129—136. — Același, *Doxographica aus Basilius Scholien*, in «Nachrichten von der k. Ges. der Wiss. zu Göttingen, Philol.-hist. Kl.», 1910, 194—228. — Același, *Gregorii Nysseni Opera, Epistolae*, Berlin, 1925. (Epistola 10 neautentică). — L. Pautigny, *L'Hexaméron de saint Basile*, in «Revue clergé Franc.», 9 (1897), 247—258. — Fr. Van de Pavard, *Die Quellen der Kanonischen Briefe Basileios des Grossen*, in «OCP», 38 (1972), 5—63. — A. S. Pease, *Caeli enarrant*, in «HTHR», 34 (1941), 163—200. (Studiu despre Hexameron). — C. Pera, *I teologi e la teologia dal III al IV secolo*, in «Ang», 19 (1942), 78—95. (Acțiunea lui Eunomie și reacțiunea lui Vasile). — G. Peradze, *Die alt-christliche Literatur in der georgischen Überlieferung*, in «OCh», 1928/29, 282—286 (traducere din georgiană). — G. Pesenti, *Un rilacimento greco-volgare della vita di S. Basilio scritta da Gregorio Ascata*, in «Festgabe Heisenberg», editat de F. Dölger, Leipzig, 1929, 316—322. — D. A. Petracacos, *Οἱ μοναχικοὶ θεσμοὶ ἐν τῇ ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ*, Leipzig, 1907. — N. G. Petropoulos, *Οἱ κανονικοὶ θεσμοὶ τῆς φιλίας. Ἡ φιλία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ Γρηγορίου, ἐν Ἀθήναις*, in «GrP», 44 (1961), 23—28; 92—102; 210—218. — G. Pfeilschifter, *Kein neues Werk des Wulfila*, in «Festgabe Alois Knöpfler zur Vollendung des 60. Lebensjahres gewidmet», München, 1907, 192—224. (Epistola 165). — T. Pichler, *Das Fasten bei Basilius dem Grossen und im antiken Heidentum*, Innsbruck, 1955. — C. Pitra, *Juris eccles. Graecorum historia et monumenta*, I, Roma, 1864, 576—618 (Epistolele

188, 199, 217). — W. E. Pitt, *The Origin of the Anaphora of the Liturgy of St. Basil*, in «JEH», 12 (1961), 1—13. — P. Plass, *De Basilii et Ambrosii exceptis ad historiam animalium pertinentibus*, Marburgi Cattorum, 1905. — C. G. van der Pot, *Specimen theologicum de Basilio Magno, oratore sacro*, Amsterdam, 1835. — Gius. del Pozzo, *Dilu eidazioni critico-istoriche sulle relazioni degli antichi e moderni scrittori della vita di s. Basilio Magno*, Roma, 1746. — F. Probst, *Liturgie des vierten Jahrhunderts und deren Reform*, Münster i. W., 1893, 124—156; 377—412. — B. Pruche, *Autour du Traité sur le Saint-Esprit de Saint Basile (de Césarée)*, in «RSR», 52 (1964), 204—232. — Același, Δόγμα et Κήρυγμα dans le Traité sur le Saint-Esprit de Saint Basile de Césarée, in «SP», IX, Berlin, 1966. — Același, *L'originalité du traité de saint Basile sur le Saint-Esprit*, in «RSPT», 32 (1948), 207—221. — V. Pseftogas, *Omiiliile sfîntului Vasile cel Mare ca izvor al inmortalității*, in «Clironomia», 6 (1974), 261—272 (în grecește). — Aimé Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne, depuis les origines jusqu'à la fin du IV-e siècle*, Tome III, Le IV-e siècle, Paris, 1930, 235—317. — Johannes Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise* traduction de l'anglais par J. Laporte, tome III, Paris, 1963, 295—339. — A. Raes, *L'authenticité de la Liturgie byzantine de saint Basile*, in «Mélanges S. Salaville», «REB», 16 (1958), 158—161. — Același, *Un nouveau document de la liturgie de saint Basile*, in «OCP», 26 (1960), 401—411. — K. Rahner, *Basileios der Grosse*, in «LThK», ed. 2, II, 1958, 33—35. — W. M. Ramsay, *The Church in the Roman Empire*, ed. 2, London, 1893, 443—464. (Cu privire la scrisorile istorice). — J. Rasneur, *L'homoiousianisme dans ses rapports avec l'orthodoxie*, in «RHE», 4 (1903), 189—206; 411—431. — G. F. Reilly, *Imperium and Sacerdotium according to St. Basil the Great*, Washington, 1945. — P. Renaudin, *La Messe copte. Liturgie copte alexandrine, dite de Saint Basile le Grand*, in «ROC», 4 (1899), 12—43. — M. Richard, *Saint Basile et la mission du diacre Sabinus*, in «AB», 67 (1949), 178—202. — H. De Riedmatten, *La Correspondance entre Basile de Césarée et Apollinaire de Laodicée*, in «JThSt», N. S. 7 (1956), 199—210; 8 (1975), 53—70. — Q. Ring, *Das Basilienproblem*, in «ZKG», 51 (1932), 365—383. — Același, *Drei Homilien aus der Frühzeit Basiliius' des Grossen*, Paderborn, 1930. — H. L. Rivas, *El conocimiento analogico de Dios en los santos Padres de Capadocia*, in «Revista de Teología», 8 (1959), 68—74. — J. Rivière, *Saint Basile, évêque de Césarée*, Paris, 1925. — W. M. Roggisch, *Platons Spuren bei Basiliius dem Grossen*, Diss. Bonn, 1949. — J. M. Ronnat, *Basile le Grand*, Paris, 1955. — M. Rothenhäusler, *Der hl. Basiliius und die klösterliche Proless*, in «BM», 4 (1922), 280—290. — R. Rougier, *Le sens des termes dans les controverses trinitaires postnicéennes*, in «RHR», 73 (1916), 48—63; 74 (1917), 133—189. — Ed. Rouillard, *La tradition manuscrite des homélies diverses de Saint Basile*, in «SP», III (TU 78), Berlin 1961, 116—123. — Același, *Peut-on retrouver le texte authentique de la prédication de Saint Basile* in «StP», vol. IX, Berlin. — Același, *Recherches sur la tradition manuscrite des «Homélies diverses» de S. Basile*, in «Revue Mabillon», 48 (1958), 81—98. — O. Rousseau, *La recontre de saint Ephrem et de saint Basile*, in «OrSyr», 2 (1957), 261—284. — L. Roux, *Étude sur la prédication de Basile le Grand, archevêque de Césarée*, Strasbourg, 1867. — S. Y. Rudberg, *Codex Upsaliensis Graecus 5*, in «Eranos», 50 (1952), 60—70. — Același, *Études sur la tradition manuscrite de saint Basile*, Upsala, 1953. — Același, *Indications stichométriques contenues dans quelques manuscrits de Basile*, in «Eranos», 52 (1954), 191—194. — Același, *Le texte de l'homélie pseudo-basilienne sur l'incarnation du Seigneur*, in «RB», 62 (1952), 189—200. — Același, *The Manuscript Tradition of the «Moral» Homilies of St. Basil*, in «SP», III (TU 78), Berlin, 124—128. — Același, *Welche Vorlage benutzte Erasmus für seine editio princeps der Basilien-Homilien?*, in «Eranos», 58 (1960), 20—28. — Sachelariu, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου Δόγμα. Ὁ κατὰ

μαθόντων καὶ ὁ κατὰ πλουτούντων Atena, 1939. — S. Salaville, *Liturgies Orientales*, Paris, 1932. — P. Scazzoso, *La componente ecclesiologica del linguaggio trinitario di S. Basilio*, Aug. 13 (1973), 507—514. — J. Schäfer, *Basilius' des Grosse's Beziehungen zum Abendlande*, ein Beitrag zur Geschichte des 4. Jahrh. n. Chr., Münster i. W., 1909. — F. Schemmel, *Basilius und die Schule von Caesarea*, in «PhW», 42 (1922), 620—624. — T. Schermann, *Die Gottheit des Heiligen Geistes nach den griechischen Vätern des vierten Jahrhunderts*, Freiburg i. Br., 1901, 89—145. — Același, *Die griechischen Quellen des hl. Ambrosius in I. III de Spir. S.*, München, 1902, 59—70. — B. Scheve, *Basilius der Grosse als Theologe. Ein Beitrag zur Frage nach der theologischen Arbeitsweise der Väter*, Nijmegen, 1943. — E. Scholl, *Die Lehre des hl. Basilius von der Gnade*, Freiburg i. Br., 1881. — E. Schwartz, *Die Kanonensammlungen der alten Reichskirche*, in «ZSK», 25 (1936), 22—27. (Despre scrisorile canonice). — Același, *Zur Kirchengeschichte des vierten Jahrhunderts*, in «ZNW», 34 (1935), 158—213. (Schisma meletiană). — O. Seeck, *Die Briefe des Libanius zeitlich geordnet*, Leipzig, 1906, 30—34, 468—471. — T. L. Shear, *The Influence of Plato on St. Basil the Great*, Diss. Baltimore, 1906. — A. Siegmund, *Die Überlieferung der griechischen christlichen Literatur in der lateinischen Kirche*, München, 1949, 51—55. — E. R. Sievers, *Leben des Libanios*, Berlin, 1868, 294 s.u. — A. Smets, *Introduction à l'étude des homélies Pseudo-basiliennes sur la création de l'homme, mémoire dactylographié*, Louvain, 1959. — G. Soell, *Die Mariologie der Kappadozier im Lichte der Dogmengeschichte*, in «ThQ», 131 (1951), 163—188; 288—319; 426—457. — G. P. Sotiriu, *Mesajele pedagogice ale celor Trei Ierarhi*, Atena, 1979 (în grecește). — G. Soury, *Le traité de saint Basile sur les lettres helléniques. Influence de Plutarque*, in «Actes du Congrès de l'Assoc. G. Budé», Grenoble, 1948, 152—154. — Th. Spidlik, *La sophiologie de Saint Basile*, Roma, 1961. — Gavril Stavronichitanu, *Ὁμιλία εἰς Βαρλαάμ*, in «GrP», 1933, 281—285. — E. Stéphanu, *Le sixième jour de l'Hexaméron de saint Basile*, in «EO», 35 (1932), 385—398. — Același, in «EO», 37 (1934), 238—240. (Comentariul la Isaia nu-i autentic). — T. B. Strong, *The History of the Theological Term «Substance»*, in «JThSt», 2 (1901), 224—235; 3 (1902), 22—40; 4 (1903), 28—45. — M. Tadin, *La lettre 91 de saint Basile a-t-elle été adressée à l'évêque d'Aquilée Valérin ?*, in «RSR», 37 (1950), 457—468. — Tatachi, *Ἡ συμβολὴ τῆς Καππαδοκίας στὴ Χριστιανικὴ σκέψη*, Atena, 1960, 67—138. — W. A. Tieck, *Basil of Caesarea and the Bible*, Diss., New York, 1953. — F. Tillmann, *Besitz und Eigentum bei Basilius dem Grossen*, in «Festschr. f. Joseph Mausbach», 1931, 33—42. — J. Tixeront, *Précis de Patrologie*, Douzième édition, Paris, 1934, 222—227. — J. Torossian, *Versiunea armeană a omiliilor sfîntului Vasile la Hexaimeron*, in «Baznavep», 91 (1934), 327—336; 412—425 (în armeană). — K. Treu, *Fragmente von vier Handschriften der Basiliushomilien im Moskau* (Leninbibliothek Gr. 166, 7—9, 20. 26) in «SP», vol. IX, Berlin. — B. Truecker, *Politische und sozialgeschichtliche Studien zu den Basiliusbriefen*, Bonn, 1961. — J. Trunk, *De Basilio Magno sermonis Attici imitatore*, Progr. Stutgardiae, 1911. — D. G. Tsanis, *Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφια, Ἐπιγράμματα εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον καὶ τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ*, in «GrP», 54 (1971), 130—142; 220—239. — G. Tsananas, *Humor bei Basilius dem Grossen*, in «Philoxenia», Münster, 1980, 259—279. — K. Unterstein, *Die natürliche Gotteserkenntnis nach der Lehre der kappadozischen Kirchenväter Basilius, Gregor von Nazianz und Gregor von Nyssa*, Straubing, 1902—1903. — H. Urs von Balthasar, *Die grossen Ordensregeln*, Einsiedeln, 1948, 29—98. — Vallée, *Dissertatio qua expenditur celebris locus s. Basilli Magni de processione Spiritus S. a Patre Filioque*, Paris, 1721. — P. Vallianos, *The Attitude of Three Hierarchs towards the Knowledge and Learning*, in «GOTHr», 24 (1979), 1, 43—57. — E. Vandenbussche, *La part de la dialectique dans la théologie d'Euno-*

mius «le technologue», in «RHE», 40 (1944/45), 47—72. — Vasson, *Saint Basile le Grand, ses oeuvres oratoires et ascétiques*, Paris, 1894. — E. Venables, *Basilus of Caesarea*, in «DCB», 1 (1900), 282—297. — Villemain, *Eloquence chrétienne au IVe siècle*, Paris, 1849, 114—134. — M. Viller și K. Rahner, *Azese und Mystik in der Väterzeit*, Freiburg i. Br., 1939, 122—133. — H. De Vis, *Homélies coptes de la Vaticane*. Texte copte et traduit, 2 vol. Copenhagen, 1929, 203—241 (*Omilie la arca lui Noe*, text și traducere). — L. Vischer, *Basilus der Grosse*, Diss., Basel, 1953. — Același, *Das Problem der Freundschaft bei den Kirchenvätern*, in «ThZ», 9 (1953), 173—200. — Același, *Studiile patristice în perspectivă ecumenică*, traducere de Prof. N. Chițescu, in «MB», 20 (1970), 520—529. — Arhim. Eusebie Vittis, *St. Vasile cel Mare despre Cuvîntul vieții*, Tesalonic, 1970 (în grecește). — W. Völker, *Basilus*, Ep. 366 und Clemens Alexandrinus, in «VC», 7 (1953), 23—26. — A. Vööbus, *Syrische Herkunft der Pseudo-Basilianischen Homelie über die Jungfräulichkeit*, in «OC», 40 (1956), 69—77. — A. C. Way, *On the Authenticity of the Letters attributed to St. Basil in the so-called Basil-Apollinaris Correspondence*, in «AJPh», 1931, 57—65. — Același, *The Authenticity of Letter 41 in the Julio Basilian Correspondence*, in «AJPh», (1930), 67—69. — Același, *The Language and Style of the Letters of St. Basil*, Washington, 1927. — R. Weijenborg, *De authenticitate et sensu quarundam epistolarum S. Basilii Magno et Apollinario Laodicensi adscriptarum*, in «Ant», 33 (1958), 197—240; 371—414; 34 (1959), 245—298. — Magnus Weinberger, *Die Geschichte Josephs angeblich verfasst von Basilus dem Grossen aus Cäsarea, nach einer syrischen Handschrift*, Halle, 1893. — H. Weiss, *Die grossen Kappadozier Basilus, Gregor von Nazianz und Gregor von Nyssa als Exegeten. Ein Beitrag zur Geschichte der Exegese*, Braunschweig, 1872. — K. Weiss, *Die Erziehungslehre der drei Kappadozier. Ein Beitrag zur patristischen Pädagogik*, Freiburg i. Br., 1903. — C. Weyman, *St. Basilus über die Lektüre der heidnischen Klassiker*, in «HJ», 30 (1909), 287—296. — J. G. Werenberg, *Dissertatio de prudentia Basilii Magni in relutandis haereticis*, Lipsiae, 1724. — A. Wilmart, *Le discours de saint Basile sur l'ascèse en latin*, in «RB», 27 (1910), 226—233. — N. G. Wilson, *Saint Basil on the value of Greek literature. Greek text, translation and commentary*, London, 1975. — J. Wittig, *Des heiligen Basilus des Grossen geistliche Uebungen auf der Bischofskonferenz von Dazimon, 374/375, im Anschluss an Isala 1—16*, Breslau, 1922. — Același, *Die Friedenspolitik des Papstes Damasus I. und der Ausgang der arianischen Streitigkeiten*, Breslau, 1912. — Același, *Leben, Lebensweisheit und Lebenskunde des hl. Metropoliten Basilus des Grossen von Caesarea*, in «Ehrengabe Joh. Georg Herzog v. Sachsen editat de F. Fessler», Freiburg i. Br., 1920, 617—638. — Același, *Studien zur Geschichte des Papstes Innozenz I. und der Papstwahl des 5. Jahrhunderts*, in «ThQ», 84 (1902), 388—439. (Cu privire la scrisorile istorice). — H. A. Wolfson, *The Philosophy of the Church Fathers*, vol. I, Faith, Trinity, Incarnation, Cambridge (Mass.), 1956, 337—346. — A. Yevtich, *Operele teologice ale sfîntului Vasile cel Mare între «nîceeni» și «orientali»*, in «Teolohki Pogledi», nr. 4, 1979, 177—192 (în sîrbă). — G. D. Zaharulis, *Ἀποστολὴ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου πρὸς Ἀπολινάριον Λαοδικεῖας καὶ ἡ μετὰ αὐτῶν ἀνταλλαχθεῖσαι ἐπιστολαί*, in «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», Constantinopole, 25 (1905), 44—48. — K. V. Zettersteen, *Eine Homilie des Amphilochius von Ikonium über Basilus von Caesarea*, in «OC», 9 (1934), 67—98. — J. F. Zeys, *De perverso Basilii Magni iudicio quod in orat. sua de modo e litteris gr. utilitate proposuit*, Gottingae, 1806. — Th. Zisis, *Proprietate și bogăție după cei trei Ierarhi*, in «GrP», 62 (1979), 109—123 (în grecește). — F. Zucchetti, *Eustazio di Sebaste e Basilio di Caesarea*, in «RR», 2 (1926), 17—22.

I.
OMILII
LA HEXAEMERON

«Dacă ți se pare că poate fi adevărat ceva din cele spuse, atunci mută-ți admirația spre Dumnezeu, Care le-a rînduit așa pe acestea! Că nu se micșorează admirația pentru lucrurile mărețe din natură, dacă se descoperă chipul în care Dumnezeu le-a făcut. Iar dacă nu le socotești adevărate, simpla ta credință să-ți fie mai puternică decît argumentele logice».

Sf. Vasile cel Mare, Omilia I, 1, la Hexaemeron.

OMILIA I

«La¹ început a făcut Dumnezeu cerul și pământul»

I

Pentru cel care vrea să vorbească despre întocmirea lumii, potrivit început este să pună, înainte de a-și începe cuvîntul, începutul, care stă la temelia ordinii celor ce se văd în lume. Că nu trebuie să vorbești de facerea cerului și a pământului ca de o întocmire făcută de la sine, așa cum și-au închipuit unii, ci ca de o lucrare, ce-si are pricina de la Dumnezeu.

Care auz este vrednic, oare, de măreția celor ce au să fie spuse? Cit de pregătit se cade să fie, oare, sufletul, care are de întâmpinat auzirea unor astfel de măreții? Trebuie să fie curățit de patimile trupului, să nu fie întunecat de grijile lumești, să-i placă să muncească, să-i fie dragă cercetarea și să se uite pretutindeni de jur în jurul lui, de unde ar putea căpăta vreun gînd vrednic de Dumnezeu.

Dar, înainte de a cerceta înțelesul cel adevărat al cuvintelor Scripturii, înainte de a afla cît de adînc este sensul acestor puține cuvinte ale Cărții Facerii, să ne aducem aminte de cel ce ne-a vorbit de facerea lumii. Chiar dacă din slăbiciunea minții noastre nu vom putea ajunge pînă în adîncul gîndirii scriitorului, totuși, de vom lua aminte la vrednicia de credință a celui ce vorbește, vom fi conduși singuri la înțelegerea celor pe care ni le spune.

Moisi este cel care a scris cartea aceasta. Moisi, acel bărbat vestit, despre care Scriptura a dat mărturie că era plăcut lui Dumnezeu încă

1. Aceste două cuvinte de la începutul Cărții Facerii au avut chipuri deosebite în traduceri românești ale Bibliei. Biblia lui Șerban din 1688 le redă: «*De-nceput*»; peste un secol, în 1795, Biblia de la Blaj scrie: «*Întru început*»; și sub această formă se continuă în Biblia de la Petersburg din 1819, în Biblia de la Buzău din 1854, în Biblia de la Sibiu din 1856 și în Biblia de la București din 1914. Biblia tipărită de Societatea Biblică Britanică la Iași în 1874 adoptă o altă lectură: «*La început*»; și această lectură se continuă atît în Bibliile românești editate de Societatea Biblică Britanică, precum și în edițiile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române începînd cu cea din 1936 de la București. Traducînd și eu acest început al Cărții Facerii, am fost ispitit la început de lectura vechii tradiții, a secolelor XVII, XVIII, XIX și cea singulară din secolul XX, mai ales că un gînditor român contemporan a dat, într-un frumos și just comentariu, un conținut bogat cuvîntului «*întru*»; am adoptat, însă, în traducerea de față lectura «*la început*», pentru că tradiția vie e mai puternică decît tradiția moartă.

de pe cînd era copil de sîn². Pe acesta l-a înfiat fiica lui Faraon³, l-a crescut împărătește și i-a dat pentru instruirea lui dascălii înțelepți ai egiptenilor. Moisi a urît tirania și s-a reîntors la smerenia celor de un neam cu el, «*alegînd mai bine să pătimească împreună cu poporul lui Dumnezeu, decît să aibă desfătarea cea trecătoare a păcatului*»⁴. Avea din fire dragostea de adevăr; de aceea se vede că chiar înainte de a lua conducerea poporului său, din pricina urii lui firești față de rău, a luptat împotriva celor răi cu prețul vieții sale; fiind izgonit de cei cărora le făcuse bine, a părăsit cu bucurie viața zgomotoasă egipteană și s-a dus în Etiopia⁵. Și acolo, lăsînd la o parte toate celelalte îndeletniciri, vreme de patruzeci de ani s-a ocupat cu contemplarea existențelor. Cînd era de optzeci de ani, a văzut pe Dumnezeu⁶, atît cît este cu putință unui om să-L vadă; dar, mai bine spus, atît cît nimeni nu L-a putut vedea, după cum dă mărturie însuși Dumnezeu: «*Dacă va fi între voi vreun profet al Domnului, în vedenie Mă voi face cunoscut lui și în somn voi grăi cu el; nu tot așa am grăit și cu slujitorul Meu Moisi, care este credincios în toată casa Mea; cu el grăiesc gură către gură, la arătare și aievea, iar nu în ghicituri*»⁷.

Așadar Moisi, care a fost învrednicit, la fel cu îngerii, să vadă pe Dumnezeu față către față, el ne istorisește cele pe care le-a auzit de la Dumnezeu. Să ascultăm, dar, cuvintele adevărului, grăite «*nu în cuvinte de înduplecare ale înțelepciunii omenești*»⁸, ci «*în cuvinte de învățătură ale Duhului*»⁹, care nu au scopul să aducă laudă de la cei ce le ascultă, ci mîntuire celor ce sînt instruiți de ele.

II

«*Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul*»¹⁰

Minunea gîndului acestuia îmi oprește cuvîntul. Ce să spun mai întîi? De unde să-mi încep tilcuirea? Să vădesc deșertăciunea învățăturii filosofilor profani sau să laud adevărul învățăturii noastre? *

Multe au grăit filosofii eleni despre natură, dar nici una din ideile lor n-a rămas neclintită și nerăsturnată; totdeauna ideile celui de al

2. *Ieș.*, 2, 2; *Fapte*, 7, 20.

3. *Ieș.*, 2, 10.

4. *Evr.*, 11, 25.

5. *Ieș.*, 2, 11—25.

6. *Ieș.*, 33, 11.

7. *Num.*, 12, 6—8.

8. *I Cor.*, 2, 4.

9. *I Cor.*, 2, 15.

10. *Fac.*, 1, 1.

* Această afirmație a Sfîntului Vasile poate surprinde pe un intelectual din zilele noastre, pentru el, însă, și pentru mentalitatea timpului său, astfel de idei erau monedă curentă. În ciuda acestei afirmații, prin care Sfîntul Vasile minimalizează folosul filosofiei, el pledează cu tărie pentru folosirea filosofiei.

doilea au surpat ideile celui dintîi, așa că nu mai e nevoie să le vădesc cu deșertăciunea lor; e îndestulătoare combaterea unora de către alții.

Acești filosofi, necunoscînd pe Dumnezeu, n-au pus la temelia creației universului o cauză rațională; ci ideile lor despre facerea lumii sînt concluziile neștiinței lor inițiale despre Dumnezeu. De aceea unii, pentru a explica facerea lumii, au alergat la ipoteze materiale, atribuind elementelor lumii cauza creării universului; alții și-au închipuit că natura celor văzute este formată din atomi, corpi indivizibili, molecule și pori; corpi indivizibili, care, cînd se unesc unii cu alții, cînd se despart unii de alții; și astfel duc la nașterea și distrugerea existențelor din natură; corpurile, la rîndul lor, care dăinuiesc mai mult, își au cauza dăinuirii lor în unirea mai trainică a atomilor.

Cu adevărat pînză de păianjen țes cei ce au scris acestea, punînd la facerea cerului, a pămîntului și a mării niște cauze atît de slabe și lipsite de trăinicie. Că nu știau să spună: *«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul»*. De aceea necredința în Dumnezeu, care locuia în ei, i-a înșelat și au spus că universul este fără cîrmuire și fără rînduire și că este purtat la întîmplare.

Ca să nu pățim și noi așa, Moisi, care a scris despre facerea lumii, chiar de la cele dintîi cuvinte, ne-a luminat mintea cu numele lui Dumnezeu, zicînd: *«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul»*.

Ce frumoasă orînduire de cuvinte! A spus mai întîi: *«Întru început»*, ca să nu socotească unii că lumea este fără de început. Apoi a adăugat: *«a făcut»*, ca să arate că ceea ce a făcut este o foarte mică parte din puterea creatoare a lui Dumnezeu. După cum olarul, cu aceeași meserie, face nenumărate vase, fără să-și irosească meseria și puterea, tot așa și Creatorul acestui univers nu are putere creatoare numai pe măsura creării unei singure lumi, ci puterea lui este nesfîrșită; și-a exprimat numai voința, și a și adus la existență mărețiile celor ce se văd.

Așadar, dacă lumea are început și a fost făcută, caută să afli cine i-a dat început și cine este Creatorul! Dar, mai bine spus, ca nu cumva tu, căutînd cu gînduri omenesti, să te abați de la adevăr, Moisi ți-a luat-o înainte cu cele ce ne-a învățat, punînd ca o pecete și ca un talisman în inimile noastre numele cel de mult preț al lui Dumnezeu, zicînd: *«Întru început a făcut Dumnezeu»*. Dumnezeu, fericita fire, îmbelșugata bunătate, Cel dorit de toți cei înzestrați cu cuvînt și rațiune, frumusețea cea mult dorită, începutul existențelor, izvorul vieții, lumina cea spirituală, înțelepciunea cea neapropiată. Acesta *«a făcut întru început cerul și pămîntul»*.

III

Să nu-ți închipui, omule, că cele ce le vezi sînt fără început și nici, pentru că cele ce se mișcă pe cer aleargă împrejurul tău în cerc și pentru că începutul cercului scapă simțurilor noastre, să socotești că natura celor ce se mișcă în cerc este fără început. Că nici despre cercul acesta — adică suprafața plană descrisă de o linie — nu trebuie să presupunem că este fără de început, pentru că scapă simțurilor noastre și nu-i putem găsi nici începutul, nici sfîrșitul. Dimpotrivă, chiar dacă începutul și sfîrșitul cercului scapă simțurilor noastre, totuși cel care a descris cercul, l-a început într-adevăr dintr-un punct oarecare, cu un centru și cu o anumită distanță de centru. Așa și tu, pentru că cele ce se mișcă în cer revin la locul de pornire, avînd o mișcare continuă și neîntreruptă, să nu te înșele aceasta și să spui că lumea este fără de început și fără de sfîrșit. Că *«chipul lumii acesteia trece»*¹¹ și că *«cerul și pămîntul vor trece»*¹². Cele ce ni s-au dat nouă acum de învățătura cea de Dumnezeu insuflată sînt, în puține cuvinte, vestire mai dinainte a învățăturilor despre sfîrșitul și transformarea lumii.

«Întru început a făcut Dumnezeu». Trebuie, deci, neapărat ca cele ce au început în timp să se sfîrșească tot în timp. Dacă facerea lumii a început în timp, nu te îndoi nici de sfîrșitul ei. Că geometria, cercetările aritmetice, studiile despre corpurile solide, vestita astronomie, această deșertăciune pentru care se muncește atît, la ce scop duc, dacă cei care se ocupă cu aceste științe au gîndit că lumea aceasta văzută este coeternă cu Dumnezeu, Creatorul universului, dacă ridică lumea materială și mărginită la aceeași slavă cu firea cea neînțeleasă și nevăzută a Dumnezeirii și nici atîta n-au putut gîndi că, dacă părțile unui întreg sînt supuse stricăciunii și schimbării, trebuie neapărat ca și întregul să sufere aceleași schimbări la care sînt supuse părțile lui. Dar atît *«au rătăcit în cugetele lor și s-a întunecat inima lor cea neînțelegătoare și spunînd că sînt înțelepți au ajuns nebuni»*¹³, încît unii au afirmat că cerul există din veșnicie împreună cu Dumnezeu, iar alții au spus că cerul este Dumnezeu, că e fără început și fără de sfîrșit și că este cauza rînduiei fiecărei părți din lume.

IV

Într-adevăr, bogăția înțelepciunii lumii le va mări cîndva cumplita lor osîndă, că aceștia, ocupîndu-se atît de mult cu lucrurile deșar-

11. I Cor., 7, 31.

12. Matei, 24, 35.

13. Rom., 1, 21—22.

te, au rămas de bună voia lor orbi pentru înțelegerea adevărului. Aceștia măsoară distanțele între stele, descriu și stelele dinspre polul nord, pe care le vedem mereu, și pe cele de la polul sud, cunoscute celor ce locuiesc în acele regiuni, dar necunoscute nouă, împarte bolta de miazănoapte a cerului și a ciclului zodiac în mii și mii de părți, observă cu precizie răsăritul, oprirea și apusul (stelelor, mișcarea tuturor stelelor față de cele dinaintea lor și timpul în care fiecare din stelele rătăcitoare își împlinesc mișcarea lor de revoluție, dar o singură știință din toate n-au descoperit, știința de a înțelege pe Dumnezeu, Creatorul universului, pe dreptul Judecător, Care răsplătește după vrednicie pe cei ce viețuiesc în lume, și n-au descoperit nici știința de a avea despre judecarea lumii o idee potrivită cu sfârșitul lumii. Că neapărat lumea se va schimba, de vreme ce și starea sufletelor are să se schimbe într-un alt fel de viață; că după cum viața noastră de aici este înrudită cu natura acestei lumi, tot așa și viitoarea viețuire a sufletelor noastre va primi soarta proprie acestei situații.

Acești învățați sînt atît de departe în a se uita cu luare aminte la aceste adevăruri, încît chiar izbucnesc în rîs cînd le vorbim de sfârșitul acestei lumi și de nașterea din nou a veacului.

Și pentru că începutul stă în chip firesc înaintea celor ce vin după început, trebuia neapărat ca Moisi, care avea să vorbească de cele ce și-au primit în timp existența, să pună cuvîntul acesta înaintea tuturor, zicînd: *«Întru început a făcut»*.

V

Dar, după cum se pare, a fost și înainte de lumea aceasta ceva, care se poate contempla cu mintea noastră, dar n-a fost consemnat de istorie, pentru că acest lucru era nepotrivit celor începători și încă prunci cu cunoștința. Era o stare mai veche decît facerea lumii, potrivită puterilor celor mai presus de lume, o stare mai presus de timp, veșnică, pururea fiitoare; în ea, Ziditorul și Creatorul tuturor a făcut creaturi: lumină spirituală, potrivită fericirii celor ce-L iubesc pe Domnul, firile raționale și nevăzute și toată podoaba celor spirituale, cîte depășesc mintea noastră, ale căror nume nici nu este cu putință să le descoperim. Acestea umplu lumea cea nevăzută, după cum învață Pavel, zicînd: *«În El s-au făcut toate, fie cele văzute, fie cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpîinii, fie puteri»*¹⁴, fie oștile îngerilor, fie dregătoriile arhanghelilor.

14. Col., 1, 16.

Cînd, însă, trebuia adusă între existențe și lumea aceasta — mai întii ca o școală și ca un loc de învățătură a sufletelor omenești, apoi, ca să spun pe scurt, ca o locuință potrivită tuturor celor supuși nașterii și stricăciunii — atunci, de aceeași natură cu lumea, cu viețuitoarele și plantele din lume, a adus la existență și scurgerea timpului, care se grăbește totdeauna, trece mai departe și nu-și oprește deloc drumul. Nu-i, oare, așa timpul, al cărui trecut a dispărut, al cărui viitor nu-i încă de față, iar prezentul fuge înainte de a-l cunoaște bine? Așa este și natura tuturor celor din lume: sau cresc, sau se sfîrșesc; întemeiere și stabilitate nu-și pot arăta. Se cădea, dar, ca trupurile viețuitoarelor și ale plantelor, legate în chip necesar de scurgere și stăpînite de mișcarea care le duce spre naștere și stricăciune, se cădea, deci, să fie cuprinse de natura timpului, care este înrudit cu cele supuse schimbării.

De la acest fapt a pornit Moisi pentru a vorbi despre lume, învățîndu-ne cu înțelepciune despre facerea lumii, zicînd: *«Întru început a făcut»*, adică: la începutul acesta al timpului. Cînd Moisi spune că s-au făcut *«întru început»*, n-o spune ca și cum ar da mărturie că timpul este mai vechi decît toate cele făcute, ci spune că cele văzute și percepute de simțurile noastre au luat început în urma celor nevăzute și spirituale.

Poartă numele de *«început»* și cea dintii mișcare, ca în acest text al Scripturii: *«Început al căii celei bune este a face dreptate»*¹⁵; că mai întii de la săvîrșirea faptelor de dreptate pornim spre viața cea fericită. Poartă numele de *«început»* și lucrul din care se face ceva și care există în el, ca de pildă temelia casei sau carena corăbiei, după cum este scris: *«Început al înțelepciunii este frica de Domnul»*¹⁶; că evlavia este temelia și fundamentul desăvîrșirii. Poartă numele de *«început»* și tehnica sau arta, potrivit căreia se săvîrșesc lucrurile tehnice sau artistice, de pildă înțelepciunea lui Veseleil, folosită pentru împodobirea cortului¹⁷. Adeseori poartă numele de *«început»* și faptele care au un sfîrșit bun, de pildă, început al milosteniei este lauda de la Dumnezeu, iar început al oricărei fapte de virtute este sfîrșitul pregătît în făgăduințe.

VI

Așadar, pentru că acest cuvînt *«început»* are atîtea sensuri, vezi dacă nu cumva acest cuvînt se potrivește tuturor acestor sensuri. Îți este

15. Prov., 16, 7.

16. Prov., 1, 7.

17. Ieș., 31, 2—3.

cu putință să afli din ce timp a început alcătuirea lumii acesteia, dacă, întorcându-te în urmă cu gândul din timpul de acum, te vei sili să găsești cea dintâi zi a facerii lumii; vei găsi astfel din care moment este prima mișcare în timp; apoi vei vedea că au fost puse mai întâi, ca niște temelii și fundamente, cerul și pământul; apoi vei vedea că o rațiune tehnică a condus împodobirea celor ce se văd, așa cum îl arată sensul cuvîntului «început»; apoi că lumea aceasta n-a fost gîndită în zadar, nici în deșert, ci pentru un scop folositor și pentru marea trebuință pe care o aduce celor ce există pe pământ, dacă lumea este într-adevăr o școală a sufletelor înzestrate cu rațiune și un loc unde se poate învăța cunoașterea lui Dumnezeu, fiind prin cele văzute și simțite în lume o călăuză a minții pentru contemplarea celor nevăzute, precum zice apostolul, că «*cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la facerea lumii se văd, înțelegîndu-se din fapte*»¹⁸.

Sau poate că s-a zis: «*Întru început a făcut*» din pricină că facerea cerului și a pământului s-a făcut într-o clipită și în afară de timp, deoarece «începutul» este ceva indivizibil și fără dimensiune. După cum «începutul» căii încă nu-i calea, iar «începutul» casei nu-i casa, tot așa și «începutul» timpului nu-i timpul, dar nici cea mai mică parte din timp. Iar dacă cineva s-ar ambiționa să spună că «începutul» este timp, să știe acela că împarte «începutul» în părțile timpului, adică în început, în perioada de la mijloc și în perioada de la sfîrșit. Este, însă, cu totul de rîs să te gîndești la un început al «începutului». Cel care împarte «începutul» în două face două începuturi în loc de unul; dar, mai bine spus, multe și nenumărate, pentru că părțile tăiate se împart mereu în altele. Deci Moisi a spus: «*Întru început a făcut*», ca să cunoaștem că lumea a luat ființă fără scurgere de timp, odată cu voința lui Dumnezeu. Alți traducători ai Scripturii¹⁹ au redat mai clar sensul acestui cuvînt, spunînd: «*În scurt a făcut Dumnezeu*», adică: dintr-o dată, în puțină vreme.

Atît despre «început». Puține din cele multe cite se pot spune.

18. Rom., 1, 20.

19. Prin «*alți traducători ai Scripturii*», Sfîntul Vasile a avut în vedere pe Achila, Simah și Teodotion. Pe doi din aceștia, pe Achila și Simah, îi și numește în Omilia la Psalmul XLIV, capitolul 4. — Achila (sec. II), păgîn de origine, se creștinează; vine, însă, în conflict cu Biserica și trece la iudaism. Îmbrățișînd această nouă religie, traduce în grecește Vechiul Testament. Pentru fidelitatea traducerii sale, dusă pînă la servilism, iudeii o adoptă în locul Septuagintei (cf. Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Pr. Prof. Gh. Barna, *Studiul Vechiului Testament*, București, 1955, p. 47—48). — Simah (sec. II), după Epifaniu de neam samarinean trecut la iudaism, a făcut și el o nouă traducere în grecește a Vechiului Testament, din care s-au păstrat numai fragmente. Traducerea, deși cu parafraze, este socotită o traducere bună, nu servilă ca a lui Achila (cf. *Op. cit.*, p. 48). — Teodotion a trăit pe timpul împăratului Comod (180—183); după Irineu era originar din Efes, iar după alții din Pont; a fost ebionit sau marcionit. Traducerea Vechiului Testament făcută de

VII

Artele se împart în arte creatoare, arte practice și în arte teoretice. Artele teoretice au ca rezultat lucrarea intelectuală; artele practice, însăși mișcarea trupului, care, dacă încetează, s-a pierdut și nu mai rămîne nimic privirilor; de pildă dansul și cîntatul din flaut nu au un rezultat, ci se sfîrșesc odată cu terminarea lucrării; artelor creatoare, chiar dacă le încetează lucrarea, le rămîne totuși lucrul săvîrșit; astfel arhitectura, tîmplăria, arta de a lucra arama, arta țesutului și toate cele ca acestea arată din destul prin ele însele principiile de creație, chiar dacă nu este de față meșterul, care le-a lucrat; și poți admira pe arhitect după opera sa, precum și pe făurar sau pe țesător.

Așadar, ca să arate că lumea este o operă de artă, pusă înaintea tuturor spre a fi privită și contemplată și ca să facă cunoscută înțelepciunea Creatorului ei, înțeleptul Moisi n-a folosit alt cuvînt, ci a zis: *«Întru început a făcut»*, n-a zis: «a lucrat», nici «a adus-o la existență», ci: *«a făcut»*.

Și pentru că mulți și-au închipuit că lumea este din veșnicie coeternă cu Dumnezeu și nu vor să accepte că este făcută de Dumnezeu, ci că lumea există automat alături de El, ca umbră a puterii Lui, și pentru că mărturisesc că Dumnezeu este într-adevăr cauza lumii, dar o cauză independentă de voința Lui, așa cum trupul este cauza umbrei sau făclia cauza luminii, profetul, vrînd să îndrepte o înșelăciune ca aceasta, s-a folosit de această preciziune a cuvintelor, spunînd: *«Întru început a făcut Dumnezeu»*. Nu i-a dat lumii cauza existenței ei, așa cum spun aceia, ci că Dumnezeu Însuși a făcut-o: ca bun, această operă folositoare; ca înțelept, această operă prea frumoasă; ca puternic, această operă foarte mare. Moisi ți-a arătat pe Meșter, Care nu numai că a intrat în ființa tuturor celor din lume, dar a și pus toate părțile ei în armonie unele cu altele și a făcut un tot armonic, corespunzător și de acord cu El.

«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul».

Cu aceste două margini — cer și pămînt — Moisi ți-a lăsat să înțelegi existența întregului univers; a dat cerului întîietatea în ordinea creației și a spus că pămîntul este al doilea în ordinea existenței. Negreșit, au fost făcute odată cu cerul și pămîntul și cele ce sînt între cele două extreme. Deci, chiar dacă Moisi n-a spus nimic despre ele-

mentele lumii, de foc, de apă, de aer, tu, însă, cu propria ta minte, înțelege mai întâi că toate aceste elemente sînt amestecate în tot ce există» În pămînt vei găsi și apă și aer și foc, odată ce din pietre sare foc, iar fierul, care este și el născut din pămînt, dacă este frecat, scoate cu îmbelșugară foc. Și e lucru vrednic de mirare cum focul, cînd este în corpuri, stă cuibărit acolo fără să vatăme, dar cînd este chemat afară, mistuie pe cele pe care mai înainte le păzea nevătămate. Săpătorii de fîntîni arată, apoi, că în pămînt se găsește apă; iar existența aerului în pămînt o arată vaporii, care se ridică din pămîntul umed încălzit la soare. Înțelege, apoi, că dacă cerul ocupă prin natura lui locul cel de sus, iar pămîntul este în partea cea de jos — că spre cer se ridică cele ușoare, iar spre pămînt cad cele grele, că susul și josul sînt potrivnice unul altuia — Moisi, care a consemnat pe cele care sînt prin natura lor foarte depărtate unele de altele, a consemnat implicit și pe cele care ocupă locul dintre aceste două extreme. Deci nu căuta o expunere a tuturor existențelor, ci prin cele ce ți s-au arătat, înțelege-le și pe cele trecute sub tăcere!

VIII

«Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul».

Cercetarea ființei fiecărei existențe, fie a celor pe care le contemplăm, fie a celor care ne cad sub simțuri, ar lungi mult de tot interpretarea noastră, iar pentru expunerea celor cu privire la această problemă s-ar cheltui mai multe cuvinte decît cele cîte s-ar putea spune despre fiecare din problemele de care ne ocupăm. Dealtfel nici n-ar fi de folos pentru zidirea Bisericii să ne ocupăm de ele.

Despre ființa cerului ne sînt îndestulătoare cele spuse de Isaia, care, prin cuvinte simple, ne-a dat o idee clară despre natura cerului, zicînd: *«Cel Ce a întărit cerul ca fumul»*²⁰, adică: Cel Ce a dat cerului, pentru alcătuirea lui, o natură subțire, nu tare, nici groasă. Iar despre forma cerului ne sînt îndestulătoare tot cele spuse de Isaia, spre slava lui Dumnezeu: *«Cel Ce a pus cerul ca o boltă»*²¹.

Același lucru să ni-l spunem și despre pămînt. Să nu cercetăm cu curiozitate care este ființa lui, nici să nu ne sfărîmăm mintea, căutînd ce este sub el, nici să căutăm o natură lipsită de însușiri, care prin ea însăși ar fi fără însușiri, ci să știm bine că toate cîte le vedem la el sînt rînduite pentru a-i da existență și pentru a-i completa ființa. Că n-ai să ajungi la nimic, dacă ai încerca să elimini cu rațiunea pe fie-

20. Isaia, 51, 6.

21. Isaia, 40, 22.

care din însușirile care sînt în el. Dacă îndepărtezi negrul, recele, greul, densul, însușirile pe care ți le dă gustul sau alte însușiri, pe care le găsim pămîntului, atunci nu mai rămîne nimic din pămînt.

Părăsind, dar, aceste cercetări, te sfătuiesc să nu cauți să afli nici pe ce stă pămîntul. Îți va ameți mintea, pentru că gîndirea ta nu va ajunge la un rezultat sigur. Dacă vei spune că aerul este așternut sub lățimea pămîntului, vei rămîne nedumerit, întrebîndu-te : Cum substanța moale și cu totul goală a aerului rezistă, deși este apăsată de o greutate atît de mare ? Cum nu alunecă aerul în toate părțile, evitînd prăbușirea împreună cu pămîntul și cum nu se urcă deasupra pămîntului care îl apasă ? Iarăși dacă vei presupune că apa este temelia pămîntului și așa te vei întreba : Cum pămîntul, care este greu și dens, nu se scufundă în apă, ci el, care-i atît de greu, este ținut de apă, care este mai slabă decît el ? Pe lingă asta trebuie să te mai întrebi : Pe ce stă apa ? Și iarăși vei fi nedumerit, pe ce substanță tare și rezistență stă fundul celei din urmă temelii ?

IX

Iar dacă vei presupune un alt corp, mai greu decît pămîntul, care ar putea opri pămîntul să se ducă jos, să-ți amintești că și corpul acela are nevoie de un altul, care să-l susțină și să nu-l lase să cadă. Iar dacă am putea presupune un reazăm și aceluia, mintea noastră va căuta iarăși și aceluia un alt reazăm și așa vom merge la nesfîrșit, născocind alte temelii pentru cele pe care le-am găsit. Și cu cît vom merge mai departe cu mintea, cu atît vom fi siliți să aducem mai mare putere de sprijin, care să poată rezista întregii greutate pe care o are de susținut. De aceea pune hotar minții tale, ca nu cumva cuvîntul lui Iov să-ți mustre curiozitatea, că iscodești cele ce nu pot fi înțelese și să fii întrebant și tu de el : *«Pe ce s-au întărit stîlpii pămîntului ?»*²².

Iar dacă uneori auzi în psalmi spunîndu-se : *«Eu am întărit stîlpii lui»*²³, gîndește-te că psalmistul a numit «stîlpi» puterea care susține pămîntul. Iar cuvintele psalmistului : *«Pe mări l-ai întemeiat pe el»*²⁴ ce altceva arată decît că apa este revărsată de jur împrejurul pămîntului ?

— Dar cum se face că apa, care este curgătoare și se îndreaptă spre locurile înclinate, stă suspendată și nu se revarsă nicăieri ?

22. Iov, 38, 6.

23. Ps., 74, 3.

24. Ps., 23, 2.

— Nu te gîndești că aceeași nedumerire, ba chiar mai mare nedumerire, îți pune gîndirii tale pămîntul, care stă suspendat, el, care e mai greu decît apa ?

Trebuie, dar, neapărat, fie că acceptăm că pămîntul se ține singur, fie că plutește pe ape, să nu ne depărtăm de gîndul cel binecredincios, ci să mărturisim că toate se țin prin puterea Creatorului. Aceasta trebuie să ne-o spunem atît nouă înșine cît și celor care ne întreabă pe ce se sprijină această mare și grozavă greutate a pămîntului, că *«în mîna lui Dumnezeu sînt marginile pămîntului»*²⁵. Acesta este cel mai sigur răspuns, pe care-l putem da minții noastre, și este de folos și ascultătorilor noștri.

X

Unii fizicieni spun, cu cuvinte elegante, că pămîntul stă nemișcat din anumite pricini : din pricina locului pe care îl ocupă în centrul universului și din pricina distanței, totdeauna egală cu marginile universului ; de aceea nu poate să se încline în vreo parte ; așa că rămîne neapărat nemișcat, pentru că distanța egală, pe care o are din toate părțile de jur împrejurul lui, îi face cu neputință înclinarea în vreo parte. Locul acesta din centrul universului, pe care pămîntul îl ocupă, nu l-a dobîndit nici ca o moștenire, nici prin sine însuși, ci este locul lui firesc și necesar. Deoarece corpul ceresc ocupă în înălțime cel mai îndepărtat loc, urmează, spun acești fizicieni, că toate obiectele grele, care cad de sus, se îndreaptă din toate părțile spre centru ; și în care direcție se îndreaptă părțile într-acolo se îndreaptă și întregul. Dacă pietrele, lemnele și toate obiectele de pămînt se îndreaptă în jos, atunci negreșit și pentru întregul pămînt acesta îi este locul propriu și potrivit ; iar dacă vreun obiect ușor se ridică din centru, negreșit că se va îndrepta spre locurile cele mai de sus. Deci corpurilor grele le este proprie mișcarea în spre jos ; iar josul, așa cum s-a arătat, este centrul. Să nu te minunezi, dar, dacă pămîntul nu cade nici într-o parte ; nu cade, pentru că ocupă, potrivit naturii lui, locul din mijloc. Trebuie, deci, neapărat ca pămîntul să rămînă la locul său ; poate, însă, să-și schimbe locul, dacă face vreo mișcare potrivnică naturii sale.

Dacă ți se pare că poate fi adevărat ceva din cele spuse, atunci mută-ți admirația spre Dumnezeu, Care le-a rînduit așa pe acestea ! Că nu se micșorează admirația pentru lucrurile mărețe din natură, dacă

²⁵. Ps., 94, 4.

se descoperă chipul în care Dumnezeu le-a făcut. Iar dacă nu le socotești adevărate, simpla ta credință să-ți fie mai puternică decât argumentele logice.

XI

Același lucru îl putem spune și despre cer, că s-au scris de înțelepții lumii tratate pline de multe cuvinte despre natura cerului. Unii au spus că cerul este compus din cele patru elemente, pentru că se poate pipăi și vedea; participă pământului din pricină că e tare, focului din pricină că se vede și celorlalte elemente din pricina compoziției lui. Alți înțelepți, însă, au respins această teorie ca de necrezut și au introdus în alcătuirea cerului a cincea substanță corporală, imaginată de ei. Pentru ei cerul este un corp eteric, care, după cum spun ei, nu-i nici foc, nici aer, nici pământ, nici apă, pe scurt, nici unul din corpurile simple; că pentru corpurile simple mișcarea proprie lor este mișcarea în linie dreaptă; pentru cele ușoare, ridicarea în sus; iar pentru cele grele, coborîrea în jos; și nici mișcarea circulară nu este aceeași cu mișcarea în sus sau mișcarea în jos; și, în scurt, mișcarea în linie dreaptă se deosebește foarte mult de mișcarea circulară. Și acești învățați spun: corpurile care au, potrivit naturii lor, deosebite mișcările lor, au deosebite și naturile lor.

Dar nu-i cu puțință să presupunem că cerul este format din primele corpuri, pe care le numim elemente, pentru că corpurile alcătuite din elemente diferite nu pot avea mișcarea uniformă și liberă, deoarece fiecare element, care există în corpurile compuse, are prin natura lui altă și altă mișcare. De aceea, mai întâi, cele compuse cu greu se pot menține într-o singură mișcare continuă, pentru că elementul care are o singură mișcare nu se poate acorda și nici nu se poate împăca cu toate celelalte elemente, care au mișcări contrarii; dimpotrivă, elementul care are însușirea de a fi ușor este vrăjmaș elementului care are însușirea de a fi greu. Când ne mișcăm spre înălțime, sîntem îngreuiți de elementul pământ; iar cînd sîntem purtați în jos, ne mișcăm împotriva elementului foc, că sîntem atrași în jos împotriva naturii elementului foc; iar tendința elementelor de a se îndrepta în direcții contrare duce la distrugerea corpului compus din acele elemente. Tot ceea ce este unit silnic și împotriva firii se menține unit puțină vreme; iar aceasta, forțat și cu greutate; dar se descompune repede în elementele din care a fost compus, întorcîndu-se fiecare din cele ce au fost unite la locul său propriu.

Din pricina acestor necesități logice, după cum spun învățații aceia, ei au respins ipotezele celor de dinaintea lor și au avut nevoie de o ipoteză proprie; au emis ipoteza unei a cincea naturi corporale pentru facerea cerului și a stelelor de pe cer. Un alt învățat, unul din cei plini de idei și cu cuvinte amăgitoare, s-a ridicat împotriva aceloră, le-a risipit ideile lor și le-a înlăturat, punînd în locul lor propria lui părere.

Dacă am încerca acum să vorbim de toate cite spun acești învățați, am cădea și noi în aceeași pălăvrăgeală ca și ei. Noi, însă, să-i lăsăm pe acești învățați să se lupte între ei. Să nu mai vorbim de natura existențelor ci să dăm crezare lui Moisi, care a spus: «*A făcut Dumnezeu cerul și pămîntul*» și să slăvim pe Marele Meșter al celor făcute cu înțelepciune și măiestrie. Din frumusețea celor văzute să înțelegem pe Cel Care-i mai presus de frumusețe, iar din măreția celor care cad sub simțurile noastre și din corpurile acestea mărginite din lume să ne ducem cu mintea la Cel nemărginit, la Cel mai presus de măreție, Care depășește toată mintea cu mulțimea puterii Sale. E drept, nu cunoaștem natura existențelor; dar este atît de minunat cît ne cade sub simțuri, încît mintea cea mai ascuțită se vădește a fi neputincioasă în fața celei mai mici făpturi din lume, fie pentru a o descrie cum se cuvine, fie pentru a da laudă cuvenită Creatorului, Căruia se cuvine toată slava, cîntea și puterea, în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A II-a

Despre : «Pămîntul era nevăzut și netocmit»

I

Azi dimineată am explicat cîteva cuvinte din Scriptură și am găsit atît adînc de gînduri ascunse în ele, încît am pierdut cu totul curajul să merg mai departe. Dacă pridvoarele sfintelor sînt așa, iar tindele bisericii sînt atît de cinstite și de înalte, încît întunecă ochii minții noastre cu străfulgerarea frumuseții lor, cum vor fi sfintele sfintelor? Cine-i în stare a îndrăzni să intre în sfintele sfintelor sau cine va privi pe cele mai presus de grai? Chiar a le privi este cu neputință, iar cuvîntul cu greu îl cuiește ceea ce gîndește mintea! Dar pentru că în fața dreptului Judecător este hotărîtă răsplata, nu vrednică de disprețuit, chiar numai pentru că dorești să faci cele ce trebuie, n-am să șovăi să-mi continui tîlcuirea, deși sînt departe de vrednicia acestei tîlcuiri. Iar dacă, cu ajutorul Duhului, nu mă voi depărta de scopurile urmărite de Scriptură, atunci n-am să fiu socotit vrednic de respins. Și, cu ajutorul harului lui Dumnezeu, voi zidi și eu cît de cît Biserica lui Dumnezeu.

«Pămîntul era nevăzut și netocmit»¹, spune Scriptura.

— Cum se face că, deși amîndouă — și cerul și pămîntul — au fost create avînd aceeași cinste, cerul a fost făcut desăvîrșit, iar pămîntul este încă nedesăvîrșit și neterminat? Sau, pe scurt, care era partea «netocmită» a pămîntului și pentru care pricină pămîntul era «nevăzut»?

— Tocmirea desăvîrșită a pămîntului o formează belșugul din el : odrăslirea a tot felul de plante, creșterea pomilor înalți — roditori și neroditori — culorile frumoase și mirosurile plăcute ale florilor și toate cîte, puțin mai în urmă, răsărind din pămînt, la porunca lui Dumnezeu, vor împodobi pămîntul care le-a dat naștere. Așadar, pentru că nimic din acestea nu era pe pămînt, pe bună dreptate, Scriptura a numit pămîntul «netocmit».

Același lucru îl putem spune și despre cer. Nici nu era încă terminat și nici nu primise propria lui podoabă; nu era luminat nici de lună,

1. Fac., 1, 2.

nici de soare și nici încunurat cu cetele de stele. Încă nu se făcuseră acestea. Deci n-ai păcătui față de adevăr dacă ai spune că și cerul era «*netocmit*».

Scriptura a mai spus încă și că pământul era «*nevăzut*». Aceasta, pentru două pricini : sau pentru că nu era încă omul, cel care avea să-l privească, sau pentru că era cufundat sub apă, care plutea pe suprafața lui și nu putea să fie văzut ; că nu erau încă adunate apele în adunările lor, pe care, adunându-le mai pe urmă Dumnezeu, le-a numit mări.

— Dar ce vrea să spună cuvîntul «*nevăzut*» ?

— Cuvîntul «*nevăzut*» arată pe de o parte ceea ce nu se vede cu ochii trupului ; de pildă : mintea noastră ; pe de altă parte arată ceea ce este văzut, datorită naturii lui, dar este ascuns de un corp care îl acoperă ; de pildă : fierul în adîncul pămîntului.

Socotim că potrivit acestei din urmă însemnări s-a spus despre pămînt că era «*nevăzut*» ; că era acoperit cu apă. Mai mult, pentru că nu fusese făcută încă lumina, nu este de mirare ca pămîntul să se găsească în întuneric ; că văzduhul, care era deasupra lui, era neluminat ; deci, și pentru această pricină, Scriptura a spus că pămîntul era «*nevăzut*».

II

Dar cei care falsifică adevărul, cei care nu-și învață mintea să urmeze Scripturii, ci strică sensul Scripturii după voia lor, aceia spun că prin aceste cuvinte este arătată materia.

Această materie, spun ei, prin natura ei, era «*nevăzută și netocmită*» ; era prin ea însăși fără însușiri și lipsită de chip și formă ; această materie a fost luată de Ziditor și El, cu înțelepciunea Lui, i-a dat formă, a pus în ea ordine și așa, cu această materie a adus la ființă pe cele văzute.

Dacă materia este nefăcută, urmează mai întîi că este de aceeași cinste cu Dumnezeu și trebuie să fie învrednicită de aceeași prețuire. Dar poate fi, oare, o mai mare lipsă de credință ca aceea de a da materiei celei fără de însușiri, fără de chip, urîtă în cel mai înalt grad, urîțenie nespusă — ca să folosesc chiar cuvintele aceloră — de a da, deci, materiei aceeași cinste ca și înțeleptului, puternicului și preabunului Creator și Ziditor al universului ? În al doilea rînd, dacă materia a fost atît de capabilă încît să primească toată știința lui Dumnezeu — că aceia compară materia cu puterea lui Dumnezeu, a cărei urmă nu poate fi găsită² — atunci materia este îndestulătoare prin ea însăși să acopere toată puterea de gîndire a lui Dumnezeu. Iar dacă aceia spun că materia este inferioară lucrării lui Dumnezeu, și așa în-

vătătura lor se va preface într-o blasfemie și mai nesocotită, pentru că din pricina defectuoșității materiei Dumnezeu n-ar mai fi putut face și lucra propriile Sale opere.

I-a înșelat, însă, slăbiciunea firii omenești. Noi oamenii avem pentru fiecare meserie o materie cu care lucrăm; de pildă fierarul lucrează fierul; dulgherul, lemnul. Apoi, la aceste meserii, altceva este materia care se lucrează, altceva este forma după care se lucrează materia și altceva este lucrul săvârșit, potrivit formei pe care meșterul o are înaintea sa³. Materia se ia din afară; forma este potrivit meseriei; iar lucrul săvârșit este o sinteză a celor două: a formei și a materiei. Și aceia gîndesc că Dumnezeu a făcut lumea așa cum face un om o lucrare. Ziditorul, spun ei, a luat lumea din afara Lui; iar înțelepciunea Creatorului universului i-a dat lumii forma. Deci, după ei, lumea este alcătuită din materia pe care Dumnezeu o avea înaintea Sa — care-și avea existența în altă parte — și din forma și modelul primite de la Dumnezeu. Din spusele acestea se vede că ei tăgăduiesc participarea integrală a marelui Dumnezeu la crearea lumii; după ei, Dumnezeu a contribuit într-o mică măsură la facerea lumii, ca unul care ar contribui cu ceva pentru facerea unui ospăț.

Din pricina josniciei gîndurilor lor n-au putut să vadă înălțimea adevărului. Au judecat pe cele dumnezeiești după cele omenești. Da, aici pe pămînt, meseriile au apărut în urma materiei pe care omul o prelucrează, pentru că meseriile au fost cerute de nevoile vieții. Lîna a fost înainte; arta de a țese lîna a venit pe urmă, pentru a împlini o nevoie cerută de firea omenească. La fel, lemnul a fost înainte; tîmplăria a venit pe urmă, transformînd de fiecare dată lemnul pentru o trebuință anumită: corăbierului îi face visla; plugarului, lopata; ostașului, sulița.

Dumnezeu, însă, înainte de a fi cele ce se văd acum, a gîndit și a pornit să aducă la existență cele ce nu erau; în același timp a gîndit și cum trebuie să fie lumea și ce formă să-i dea materiei, ca să fie în armonie cu ea. Cerului i-a rînduit o natură potrivită cerului, iar formei pămîntului i-a dat o substanță proprie și trebuincioasă lui. Focului, apei și aerului le-a dat forma pe care a voit-o și le-a adus la existență așa cum o cerea rațiunea fiecăreia din cele create. A unit într-o prietenie nesfărîmată, într-o singură unitate și armonie, întreaga lume, alcătuită din diferite părți.

3. În mintea sau în modelul din fața lui.

Să înceteze, dar, plăsmuitorii de basme, care din pricina slăbiciunii propriilor lor gânduri măsoară cu mințile lor puterea cea de neînțelese a lui Dumnezeu, cu neputință de explicat de limba omenească !

III

«*A făcut Dumnezeu cerul și pământul*» ⁴.

Nu pe jumătate fiecare, ci a făcut tot cerul și tot pământul ; în același timp și substanța și forma lor. Că Dumnezeu nu este descoperitor de forme ; este Creator ; a creat însăși natura existențelor.

Să ne spună, însă, nouă aceia cum s-a întâlnit una cu alta : puterea activă a lui Dumnezeu și natura pasivă a materiei ? Materia, care oferea un obiect fără formă și Dumnezeu, Care avea știința formelor fără materie, pentru ca să ia de la celălalt ceea ce lipsea fiecăruia : Creatorul să aibă ceva în care să-și arate știința, iar materia să lepede urîtenia și lipsa de formă ?

Dar despre acestea de ajuns atîta.

Să ne întoarcem la cele ce spuneam la început : «*Pământul era nevăzut și netocmit*».

Cînd Moisi a spus : «*Întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*», a trecut sub tăcere : apa, aerul, focul și toate acelea care se nasc din aceste elemente ; că acestea erau în univers ca niște completări ale lumii ; dar istoria facerii lumii le-a lăsat la o parte, pentru a deprinde mintea noastră cu cercetarea ; i-a dat puține date, ca să mediteze asupra celor care nu s-au spus. Nu s-a spus despre apă că a făcut-o Dumnezeu ; dar a spus că pământul era nevăzut. Dacă era nevăzut, atunci gîndește-te singur cu ce voal era acoperit. Nu putea să-l acopere focul, pentru că focul este luminos și dă mai degrabă lumină decît întunecime celor de care se apropie. Nici aerul nu era atunci voalul care acoperea pământul ; că aerul este transparent și diafan ; primește chipurile obiectelor văzute și le transmite privirilor celor care se uită la ele. Rămîne să ne gîndim că apa acoperea fața pământului, pentru că materia lichidă nu fusese încă trimisă la locul său. Din această pricină pământul nu era numai «nevăzut», ci și «netocmit». Că încă și acum mulțimea umezelii este o piedică pentru rodirea pământului. Aceasta era, dar, cauza că pământul nu se vedea și era netocmit. Că netocmire a pământului este ceea ce-i este propriu ; podoaba lui firească, însă, sînt holdele de pe cîmpii, care se clatină ca valurile mării, livezile înverzite, pline cu fel de fel de flori, dealurile acoperite cu verdeață, munții, cu vîrfurile lor, umbriți de păduri. Nimic din acestea nu avea încă atunci

4. Fac., 1, 1.

pământul; avea, însă, dureri de naștere pentru nașterea tuturor acestora, datorită puterii puse în ea de Creator și aștepta doar timpul rînduit, ca, la porunca Lui dumnezeiască, să scoată la lumină cele zămislite.

IV

Moisi spune :

«*Și întuneric era deasupra adîncului*»⁵.

Iarăși alte prilejuri de basme și începuturi ale unor plăsmuiri lipsite de credință, care răstălmăcesc cuvintele Scripturii pentru presupuneri personale !

După cei care născocesc aceste basme, întunericul nu este, cum e firesc, aerul lipsit de lumină sau locul umbrat de un corp care se interpune sau, pe scurt, un loc lipsit de lumină din orice altă pricină, ci este o putere rea; dar mai bine spus, acela zic că întunericul este însuși răul, care-și are început în el însuși, dușman și potrivnic al bunătății lui Dumnezeu. Așa socotesc ei întunericul. Că spun ei : Dacă Dumnezeu este lumină⁶, atunci, potrivit logicii gândirii, întunericul va fi o putere care se împotrivește lui Dumnezeu; nu-și are existența de la altcineva, ci este un rău născut din el însuși; întunericul este dușman al sufletelor, creator al morții, potrivnic al virtuții; își datorește luiși existența, n-a fost făcut de Dumnezeu.

Dar aceștia se înșală, interpretînd greșit cuvintele inspirate ale profetului. Cîte învățături rele și lipsite de dreapta credință nu s-au plăsmuit din răstălmăcirea acestor cuvinte scripturistice ? Cîți lupi cumpliti, care au sfîșiat turma lui Dumnezeu, n-au atacat sufletele, luînd început de la aceste cuvinte ale Scripturii ? Oare nu și marcioniții ?⁷ Nu tot de

5. *Fac.*, 1, 2.

6. *I Ioan*, 1, 5.

7. Marcioniții, adepții ereticului Marcion. Marcion s-a născut în Sinope din Pont, pe la anul 85. Tatăl său era episcop. Excomunicat de propriul său tată — după unele izvoare din pricina învățăturii lui greșite, după altele din pricină că a sedus o fecioară consacrată lui Dumnezeu — s-a dus la Roma, unde a început să-și răspîndească învățătura sa. Descoperit ca eretic, a fost excomunicat în anul 144. Moare pe la 160. Marcion a fost cel mai periculos eretic din veacul al doilea. Sfîntul Policarp l-a numit «întîiul născut al lui satana». N-a întemeiat o școală, ci o biserică. De aici și primejdia. Nu poate fi socotit gnostic, cum a fost socotit o vreme din pricina legăturilor sale cu gnosticul sirian Cerdon, pentru că Marcion nu are nici învățătura despre emanația eonilor, nici pleroma, nici sizighiile, nici Sofia. Dualismul învățăturii sale despre doi Dumnezei, disprețul lui față de materie, respingerea Vechiului Testament, rigurozitatea moralei sale nu trebuie explicate printr-o influență gnostică, ci prin concepția lui despre Vechiul și Noul Testament, pornită dintr-o interpretare greșită și unilaterală a doctrinei sfîntului apostol Pavel despre Lege și Evanghelie. Învățătura lui este strict antiiudaică. El voia să facă din creștinism o religie de-sine-stătătoare, liberată de orice legătură cu iudaismul, cu Vechiul Testament. Din pricina aceasta arunca Vechiul Testament, iar din Noul Testament primea numai Evanghelia după Luca, fără genealogie, și zece epistole din epistolele apostolului Pavel, purificate de preținsele falsificări iu-

aici și valentinienii? ⁸ Nu și urîta erezie a maniheilor ⁹, pe care, dacă ai numi-o puroiul Bisericii, n-ai păcătuî față de ceea ce i se cuvine.

Pentru ce, omule, fugi departe de adevăr, născocindu-ți singur prilejuri de pierzanie? Cuvintele Scripturii sînt simple și ușor de înțeles de toți.

Scriptura spune: «Pămîntul era nevăzut».

— Din ce pricină?

— Pentru că îi acoporea «adîncul».

— Dar care este înțelesul cuvîntului «adînc»?

— Înseamnă apă multă, la al cărei fund cu greu se poate ajunge.

— Știm, însă, că multe corpuri se văd cînd apa este limpede! Cum, dar? Nu s-a văzut prin apă nici o parte din pămînt?

— Nu, pentru că aerul, care se întindea deasupra lui, era neluminat și întunecat. Cînd raza soarelui străbate apele, atunci de multe ori arată pietricelele din fundul ei; dar cînd e noapte adîncă, cu nici un chip nu se poate vedea ce este sub apă. Deci, așa cum spune profetul, pămîntul era nevăzut, pentru că deasupra lui era «adîncul», iar acesta era întunecat.

Nici «adîncul» nu era o mulțime de puteri potrivnice, așa cum și-au închipuit unii; dar nici întunericul nu este o putere conducătoare și rea, care luptă împotriva binelui. Că două puteri egale, care se luptă între ele, se nimicesc una pe alta, ar avea neconținut frămîntări, iar războiul dintre ele ar fi fără de sfîrșit. Dacă una ar depăși în putere pe cealaltă,

daice. Harnack, într-o monografie despre Marcion — *Marcion, Das Evangelium vom fremden Gott*, Leipzig, 1921, ediția II 1924 — a încercat să reabiliteze omul și opera. Face din Marcion un al doilea Pavel, un interpret autentic al Evangheliei; vede în el un Luther al Bisericii primare. Lucrarea lui Harnack s-a bucurat de mare succes. În trei ani au apărut două ediții. E contestabil dacă Harnack, cu tot talentul lui și cu toată știința lui, a reușit să facă din ereticul Marcion un autentic creștin, dar e incontestabil că lucrarea lui a avut o influență nefastă asupra spiritului poporului german.

8. Valentinienii, adepții gnosticului Valentin. — Valentin, eretic gnostic din secolul al doilea, s-a născut probabil în Alexandria. A răspîndit învățătura sa în Egipt și în Asia, iar între anii 136 și 165 în Roma. Descoperit aici ca eretic, a fost izgonit din Biserică și a fugit în Cipru.

9. Maniheii, adepții lui Mani. Mani n-a fost un eretic creștin, cum este socotit uneori, ci un întemeietor de religii. Mani considera pe toate celelalte religii premergătoare religiei sale și strict naționale. Pentru aceasta tendința religiei sale este universalistă; s-a întins în apus pînă în Africa de nord, iar în răsărit pînă în China și s-a continuat în ereziile neomaniheice de mai tîrziu ale pavlicienilor în răsărit și ale catarilor în apus. Mani s-a născut pe la 215—216 în Mesopotamia. La vîrsta de 24 de ani șiși începe predica. Călătorește mai întîi în India, unde întemeiază o comunitate; în 241 se întoarce în patria sa și, favorizat de regele Sapur I, își continuă predica mai bine de 30 de ani, pînă cînd urgia magilor și minia noului rege, Bahram I, îl duseră la moartea pe cruce (276). Ideea care stă la baza maniheismului este dualismul. Sînt două principii opuse, concepute sub forma celor două împărății: împărăția luminii, a binelui, în fruntea căreia stă Dumnezeu, și împărăția întunericului, a răului, în fruntea căreia stă satana; fiecare împărăție are cîte o serie de eoni. Pe baza acestui dualism este construită întreaga cosmologie, antropologie, soteriologie și eshatologie maniheică.

atunci cea biruită ar fi complet nimicită ; iar dacă aceia susțin că lupta între rău și bine este egală și nu-s nici învingători și nici învinși, atunci se ajunge la un război fără de sfârșit și la o stare nenorocită continuă ; iar dacă binele, datorită puterii sale, biruie, atunci pentru ce răul nu-i biruit desăvârșit ? Iar dacă... dar nu mi-i îngăduit să spun câte aș putea gândi ! Mă minunez, însă, cum nu se spăimîntă de ei înșiși acești oameni, cînd sînt purtați de mintea lor să rostească niște blasfemii atît de neîngăduite !

Nu este, deci, un gînd binecredincios să spui că răul este făcut de Dumnezeu, pentru că nimic din cele contrarii nu vine de la contrarul său ; nici viața nu naște moarte, nici întunericul nu este început al luminii, nici boala nu aduce sănătate ; în schimbările stărilor sufletești schimbările se fac de la contrarii la contrarii ; dar la nașteri, cel născut nu se naște din cineva care are o natură potrivnică lui, ci din cei de aceeași natură.

Dar pot fi întreat :

— Dacă răul nu este nici nenăscut, nici făcut de Dumnezeu, de unde își are existența ? Că nimeni din cei ce viețuiesc nu va spune că răul nu există ! Ce să spunem ?

— Răul nu are o existență vie și însuflețită, ci este o stare sufletească potrivnică virtuții, din pricină că cei care nu sînt cu luare aminte asupra vieții lor se depărtează de bine.

V

Nu căuta, dar, răul în afară de tine și nici nu-ți închipui o natură care să fie cauza răului, ci fiecare să se recunoască pe el însuși cauza răului care este în el.

Din relele care ni se întîmplă în viață, pe unele ni le aduce firea noastră omenească, de pildă : bătrînețea și bolile ; altele sînt datorită întîmplării, de pildă : faptele, care, în afara gîndului nostru, au cauze străine, adeseori dureroase sau vesele, de pildă : cînd găsești o comoară săpînd o fîntînă sau cînd, ducîndu-te în piață, îți iese în cale un cîine turbat ; alte rele depind de noi, de pildă : a-ți înfrîna poftele sau a da frîu liber plăcerilor, a-ți stăpîni minia sau a bate pe cel care te-a supărat, a spune adevărul sau a minți, a fi blind și măsurat sau îngîmfat și mîndru. Peste toate acestea tu ești stăpîn ! Nu căuta începuturile lor în afară de tine, ci cunoaște că răul ia început din căderile cele din voia ta. Dacă răul ar fi fără voia noastră și nu cu voia noastră, atunci n-ar atîrna asupra celor ce fac rău atîta frică de legi și nici n-ar fi atît de nemiloase pedepsele date de tribunale pe măsura faptelor săvîrșite de răufăcători.

Acestea să fie cele spuse de mine despre adevăratul rău. Că boala, sărăcia, lipsa de slavă și moartea și toate cele ce aduc tristețe peste oameni nu merită să fie catalogate în ceata celor rele, pentru că cele potrivnice lor nu le numărăm între cele mai mari bunuri. Unele din aceste rele țin de firea omenească, altele sînt chiar de folos multora, cînd vin peste ei.

Trecînd sub tăcere pentru moment orice interpretare alegorică sau întemeiată pe presupuneri, să acceptăm, urmînd voia Scripturii, ideea unui «întuneric», un întuneric ca atare și neprelucrat.

Mintea, însă, caută să știe dacă întunericul a fost făcut odată cu lumea, dacă este mai vechi decît lumina și de ce-i mai vechi ceea ce este mai rău, adică întunericul ?

La aceste întrebări răspundem că întunericul nu are existență în sine însuși, ci este aer lipsit de lumină.

— Dar ce loc din lume a fost lipsit pe neașteptate de lumină, încît întunericul să fie peste ape ?

Noi socotim că dacă exista ceva înainte de facerea lumii acesteia materiale și stricăcioase, negreșit trebuia să fie în lumină. Nici vredniciile îngerești, nici toate oștile cerești, pe scurt, nici orice fire spirituală din cele cunoscute sau necunoscute după nume și din duhurile slujitoare nu se găseau în întuneric, ci aveau o stare cuvenită lor, erau în lumină și în toată veselia cea duhovnicească. Nimeni nu se va împotrivi celor spuse de mine, dar mai ales acela care așteaptă, între făgăduințele bunătăților, lumina cea mai presus de ceruri, despre care Solomon a spus : «Lumina veșnică pentru cei drepți»¹⁰, iar apostolul spune : «Mulțumind cu bucurie Tatălui, Care ne-a învrednicit să luăm parte la moștenirea sfinților întru lumină»¹¹. Dacă cei osîndiți sînt trimiși în întunericul cel mai din afară¹², negreșit că cei care au săvîrșit cele vrednice de laudă se odihnesc în lumina cea mai presus de lume.

Așadar, după ce la porunca lui Dumnezeu a fost făcut cerul — cerul s-a întins dintr-o dată și a cuprins pe cele care se găseau în interiorul lui; fiind un corp continuu, în stare să despartă pe cele dinăuntru de cele din afară — cerul a întunecat neapărat locul de care s-a despărțit, întreprupînd lumina din afară.

Trei factori contribuie la facerea umbrei : lumina, corpul și locul neluminat. Deci întunericul de la începutul lumii a venit de la umbra corpului ceresc. Ca să înțelegi spusesele mele, îți dau un exemplu ! Fă-ți

10. Prov., 13, 9.

11. Col., 1, 12.

12. Matei, 8, 12.

la amiaza zilei în jurul tău un cort dintr-un material des și gros și singur te-ai închis în întuneric. Tot așa închipuie-ți și întunericul cel de la începutul lumii; întuneric nu exista mai înainte, ci a urmat datorită altor factori.

Acesta era, deci, «întunericul», despre care Scriptura spune că «era deasupra adîncului», pentru că părțile cele mai de jos ale aerului ating în chip natural suprafețele corpurilor. Atunci apa le acoperea pe toate. De aceea spune Scriptura că trebuia neapărat ca întunericul să fie deasupra adîncului.

VI

«Și Duhul lui Dumnezeu, spune Moisi, se purta deasupra apei»¹³

Moisi vorbește aici de duhul¹⁴ acesta de pe pămînt, adică de mișcarea aerului; și atunci acceptă că scriitorul Cărții Facerii ți-a enumerat părțile lumii, că adică Dumnezeu a făcut cerul, pămîntul, apa și aerul, iar acesta din urmă, în mișcare și în curgere; sau — ceea ce este și mai adevărat, sens acceptat și de cei care au comentat textul acesta înaintea noastră — de Duhul lui Dumnezeu numit cel Sfînt, pentru că Scriptura folosește pentru Duhul lui Dumnezeu o numire ca aceasta și nimeni altul nu se numește Duhul lui Dumnezeu decît Duhul cel Sfînt, Care completează dumnezeiasca și fericita Treime. Iar dacă accepți interpretarea aceasta vei avea și un folos mai mare.

— Dar cum «se purta» Duhul pe deasupra apei?

— Nu-ți voi spune cuvîntul meu, ci al unui bărbat sirian¹⁵, care era tot atît de departe de înțelepciunea lumii pe cît era de aproape de știința cea adevărată. Acesta spunea că în limba siriană, cuvîntul «se purta» arată mai mult decît cuvîntul grec, pentru că limba siriană este înrudită cu limba ebraică și deci mai apropiată de ceea ce Scripturile au vrut să spună. Înțelesul acestui cuvînt ar fi următorul: Cuvîntul «se purta», spune el, se interpretează prin: «încălzea și dădea viață apelor», după chipul găinii, care clocește și dă putere de viață ouălor. Acesta este înțelesul, spune sirianul, pe care îl au cuvintele: «Duhul se purta», adică pregătea apele pentru nașterea vieții. Încît din acest text se poate vedea ceea ce se căuta de unii, anume că nici Duhul cel Sfînt nu este lipsit de putere creatoare.

13. Fac., 1, 2.

14. Adică de vînt; în limba greacă cuvîntul πνεῦμα înseamnă și duh și vînt.

15. Acest sirian a fost identificat cu Diodor al Tarsului, contemporan cu sf. Vasile cel Mare, cu Teofil al Antiohiei, cu Efreim Sirul și cu Afraat (cf. BSG, p. 169, nota 3 și p. 545).

VII

«Și a zis Dumnezeu : «Să se facă lumină !»¹⁶.

Cel dintii cuvînt al lui Dumnezeu a creat lumina, a risipit întunericul, a pus capăt tristeții, a veselit lumea, a adus dintr-odată, peste toți și peste toate, privesc veselă și plăcută. S-a arătat cerul, care mai înainte, era acoperit de întuneric, tot cu atîta frumusețe pe cît o mărturisesc și astăzi ochii noștri. Văzduhul s-a umplut de lumină ; dar, mai bine spus, avea atîrnată în el chiar lumina în întregime, care trimitea pretutindeni, pînă la marginile văzduhului, iuțile împărțiri ale strălucirii ei. În sus, lumina ajungea pînă la eter și cer ; în lățime, lumina, într-o clipă de vreme, lumina toate părțile pămîntului : partea de miazănoapte, de miazăzi, de răsărit și de apus. Așa este natura luminii ; fină și diafană ; n-are nevoie de o durată de timp ca să străbată aerul. După cum privirile noastre n-au nevoie de timp, ca să ajungă pînă la obiectele pe care vrem să le vedem, tot așa și razele luminii cuprind iute pe toate pînă la marginile văzduhului, atît de iute încît nu-ți poți imagina o durată de timp mai scurtă.

După ce a fost făcută lumina, a fost și eterul mai plăcut, iar apele au ajuns mai luminoase ; nu primeau numai strălucirea luminii, ci trimiteau și ele în schimb reflexul luminii, sărind din apă, din toate părțile, strălucirile ei. Cuvîntul dumnezeiesc le-a făcut pe toate nespuse de plăcute și nespuse de prețioase. După cum cei care aruncă untdelemn în adîncul mării¹⁷ luminează locul în care au aruncat untdelemnul, tot așa Făcătorul universului, aruncînd glas în lume, a pus dintr-odată în lume frumusețea luminii.

«Să se facă lumină !»

Și porunca s-a făcut faptă. Și s-a făcut o substanță, decît care mai plăcută spre desfătare nici nu era cu puțină s-o nascocescă mintea omenească. Cînd spunem glas, cuvînt sau poruncă a lui Dumnezeu, nu înțelegem prin cuvîntul dumnezeiesc sunetul scos de organele vocale, nici aerul lovit de limbă, ci socotim că ia formă de poruncă sensul dat de voința lui Dumnezeu, pentru a fi înțeles ușor de cei cărora se adresează.

«Și a văzut Dumnezeu că lumina este frumoasă»¹⁸

Ce laudă vrednică am mai putea aduce noi luminii, cînd ne-a luat-o înainte mărturia Creatorului, că lumina este frumoasă ! La noi, oamenii,

16. *Fac.*, 1, 3.

17. E vorba de scufundători (cf. BSG, p. 172, nota 1).

18. *Fac.*, 1, 4. — În traducerea acestui verset, ca și în traducerea versetelor 8, 10, 12, 18, 21 și 25 din acest capitol al Facerii, sfîntul Vasile mă silește să părăsesc tradiția

rațiunea noastră lasă ochii să judece frumosul și nu spune altceva decât atât cât mărturisește simțul văzului. Iar dacă frumusețea trupească se datorește simetriei mădularilor, a unora față de altele și a culorii pielii, cum se poate vorbi, oare, de frumusețea luminii, când natura luminii este simplă și la fel în toate părțile ei? Sau poate că frumusețea luminii nu stă în părțile care o alcătuiesc, ci în mărturia pe care ea o dă ochilor noștri că e plăcută și nesupărătoare? E la fel-ca și cu aurul; nu e frumos datorită simetriei părților lui, ci culorii lui; că atrage privirile și are aspect plăcut. Luceafărul de seară, apoi, este foarte frumos, nu pentru că are părțile lui proporționale, ci pentru că este nesupărătoare și plăcută strălucirea pe care o trimite privirilor noastre. În afară de asta, judecata lui Dumnezeu despre frumusețea luminii n-a privit numai aspectul ei plăcut pe care îl dă ochilor, ci a avut în vedere și folosul ei de mai târziu. Că nu erau încă ochi care să judece lumina.

«Și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric»¹⁹.

Cu alte cuvinte, Dumnezeu a făcut să nu se amestece lumina cu întunericul, ci să stea separate una de alta. Le-a despărțit și le-a separat foarte mult una de alta.

VIII

«Și a numit Dumnezeu lumina zi, și întunericul l-a numit noapte»²⁰.

Acum, după ce a fost făcut soarele, este zi când văzduhul este luminat de soare și când soarele strălucește în emisfera de deasupra pământului; este noapte când soarele ascunzându-se face umbră pământului. Atunci, la început, ziua și noaptea nu se datorau mișcării soarelui, ci se făcea zi și urma noapte, când se revărsa lumina aceea care a fost făcută la început și când iarăși se retrăgea potrivit măsurii rînduite de Dumnezeu.

«Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, zi una»²¹.

Seara este hotarul comun dintre zi și noapte, iar dimineața este vecinătatea nopții cu ziua. Așadar, ca să dea zilei onoarea de a fi fost făcută înainte, Scriptura a vorbit mai întâi de sfîrșitul zilei, apoi de sfîrșitul nopții, pentru că zilei îi urmează noaptea. Starea în lume, înainte

traducerilor înaintașilor noștri, începînd cu traducătorii Bibliei de la București din 1688 și pînă la ultima ediție a Bibliei, București, 1982 și să înlocuiesc: «*bună*», «*bine*» și «*bune*» cu: «*îrmoasă*», «*îrmos*» și «*îrmoase*». Aș fi dorit să păstrez lectura tradițională, dar nu mă lasă comentarul la aceste versete al Marelui Vasile. Poate că viitorii revizuatori ai Bibliei, dacă vor citi comentariile sfinților părinți la textul scripturistic, atunci cînd vor face revizuirea vechii traduceri a Bibliei, îmi vor da dreptate; vor accepta «*inovația*» și mă vor urma.

19. *Fac.*, 1, 4.

20. *Fac.*, 1, 5.

21. *Fac.*, 1, 5.

de facerea luminii, nu era noaptea, ci întunericul; noapte s-a numit atunci cînd Dumnezeu a despărțit întunericul de zi și întunericul a primit numire nouă, ca să se deosebească de zi.

«Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață», adică durata unei zile și a unei nopți. Scriptura nu le-a numit încă zi și noapte, ci le-a numit pe amîndouă cu numele părții mai principale. Acest obicei îl vei găsi în toată Scriptura; în măsurarea timpului, Scriptura numără zilele, nu și nopțile împreună cu zilele. «Zilele anilor mei»²², spune psalmistul; iar Iacov: «Zilele vieții mele, puține și rele»²³; și iarăși psalmistul: «Toate zilele vieții mele»²⁴. Încît cele spuse acum de Scriptură, făcînd istorie, a ajuns lege pentru timpurile de mai tîrziu.

«Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, zi una».

— Pentru ce n-a spus: «ziua întâia», ci: «zi una»? Doar era firesc să o numească: «ziua întâia», că avea să-i adauge ziua a doua, a treia, a patra, pentru că era în fruntea celor care vin după ea.

A spus «una»,

sau pentru că voia să determine măsura zilei și a nopții, unind timpul zilei și al nopții, ca să se plinească durata celor douăzeci și patru de ore ale unei zile care cuprinde negreșit și ziua și noaptea, încît chiar dacă din pricina schimbărilor mersului soarelui se întîmplă ca o zi să aibă mai multe ore ca cealaltă, totuși durata celor două, a zilei și a nopții, să se înscrie în timpul destinat lor; ca și cum Moisi ar fi spus: «zi una» este durata unei zile, măsura celor douăzeci și patru de ore;

sau pentru că învîrtirea cerului de la un semn pînă la același semn se face într-o singură zi, încît ori de cîte ori este seară și dimineață în lume, potrivit învîrtirii soarelui, această învîrtire nu se face în mai mult timp, ci atît cît se împlinește durata unei zile;

sau mai adevărată este explicația transmisă în cuvintele cele de taină, că Dumnezeu, Cel Ce a făcut timpul, a pus timpului măsuri și semne: durata zilelor; și măsurînd timpul cu săptămîna, poruncește ca săptămîna să se învîrtă mereu în ea însăși, pentru a număra mișcarea timpului; iar pe săptămîna să o împlinească «ziua cea una», întorcîndu-se spre ea însăși de șapte ori; și această întoarcere este în formă de cerc, că începe dintr-un punct și se sfîrșește în același punct. Aceeași însușire o are și veacul; se întoarce spre el însuși și niciodată nu se sfîrșește. Aceasta este pricina că începutul timpului n-a fost numit de Scriptură «ziua întâia», ci: «zi una», ca și din numirea ei să i se vadă în-

22. Ps., 89, 10.

23. Fac., 47, 9.

- 24. Ps. 22, 8.

rudirea cu veacul. În chip propriu și natural, ziua întâia a fost numită «*una*» pentru a arăta unicitatea veacului; că veacul nu are părtaşie cu altceva. Dacă Scriptura ne vorbește de «*multe veacuri*» și în multe locuri vorbește de «*veacul veacului*» și de «*veacurile veacurilor*», dar nici în acele locuri «*veacul*» nu este numărat *cel dintîi, cel de al doilea, nici cel de al treilea*; în acele locuri ni se arată mai degrabă deosebiri de situații și de felurite lucruri, dar nu circumscrieri, sfîrșituri și succesiuni de veacuri. Că spune Scriptura: «*Ziua Domnului cea mare și luminată*»²⁵; și iarăși: «*Pentru ce căutați ziua Domnului? Aceea este întuneric și nu lumină*»²⁶. Negreșit «*întuneric*» celor vrednici de întuneric. Scriptura cunoaște și ziua cea neînserată, cea continuă, cea fără de sfîrșit, pe care psalmistul a numit-o «*a opta*»²⁷, pentru că se află în afara acestui timp săptămînal. Încît fie de zici «*zi*», fie de zici «*veac*», vei exprima aceeași idee. Dacă ai numi «*zi*» starea aceea, una este și nu multe; iar dacă ai numi-o «*veac*», unul este și nu multe. Așadar Scriptura, ca să ducă mintea noastră spre viața ce va să fie, a numit «*una*» icoana veacului, pîrga zilelor, pe cea de o vîrstă cu lumina, sfînta dumnică, cea cinstită cu învierea Domnului.

«*Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, zi una*».

Dar cuvintele pe care le-am spus despre seara aceea au făcut să vină peste noi seara aceasta și ele îmi pun aici hotar cuvîntului meu.

Iar Tatăl luminii celei adevărate, Cel Ce a împodobit ziua cu lumină cerească, Cel Ce a luminat noaptea cu strălucirile focului, Cel Ce a pregătit odihna veacului ce va să fie cu lumină spirituală și fără de sfîrșit, să vă lumineze inimile voastre cu cunoștința adevărului, să păstreze viața voastră fără poticneli, dîndu-vă să umblați ziua cu bun chip, să străluciți ca soarele în strălucirea sfinților spre laudă mie în ziua lui Hristos, Căruia slava și puterea, în vecii vecilor. Amin.

25. *Ioel*, 2, 11.

26. *Amos*, 5, 8.

27. *În titlurile psalmilor* 6 și 11.

OMILIA A III-a

Despre tărie

I

Acestea sînt lucrările celei dintîi zile ; dar, mai bine spus, cele ale «zilei una»¹. Să nu lipsim ziua aceasta de vrednicia ei firească, pe care numai ei i-a dat-o Ziditorul, nenumărîndu-o la un loc cu celelalte zile.

Ieri am vorbit de lucrările făcute de Dumnezeu în «zi una» și am împărțit pentru ascultătorii mei interpretarea cuvintelor Scripturii ; am dat dimineța hrană sufletelor, iar seara bucurie. Acum să mă îndrept spre minunile celei de a doua zile. Spun aceasta, nu pentru că mă gîndesc la destoinicia mea, a celui ce interpretează Scriptura, ci la harul celor scrise în Scriptură, care, în chip firesc, sînt ușor de înțeles, dar și dulci și plăcute celor care preferă adevărul în locul ipotezelor. Așa precum și psalmistul arată foarte mult dulceața pe care o dă adevărul : «*Cît sînt de dulci, spune el, gurii mele cuvintele Tale ! Mai mult decît mierea în gura mea !*»². Ieri, pe cît a fost cu putință, am veselit inimile voastre cu cercetarea cuvintelor lui Dumnezeu ; astăzi, am venit iarăși, în a doua zi, să vedem minunile lucrărilor celei de a doua zile.

N-am să uit că mulți meseriași, cu meserii obositoare, care cu drag își scot hrana zilnică din munca lor, au venit la mine și m-au rugat să fie mai scurtă cuvîntarea, ca să nu lipsească multă vreme de la meseria lor. Ce pot să le spun acestora ? Atît doar, că partea de timp, împrumutată lui Dumnezeu, nu se pierde, ci se dă înapoi cu mare adaos. Dumnezeu va înlătura toate întîmplările aducătoare de greutate ; va da trupului putere, sufletului sîrguință, afacerilor înlesnire și reușită în toată viața celor care aleg pe cele duhovnicești. Chiar dacă în viața aceasta nu ne reușesc cele pentru care ne sîrguim, totuși învățătura Duhului este bună comoară pentru veacul ce va să fie. Scoate, dar, din inima ta toată grija pentru viața ta și adu-mi-te aici pe tine în întregime ! Că n-ai nici un folos de prezența trupului tău aici, dacă inima ta se ostenește pentru comoara cea pămîntească.

1. *Fac.*, 1, 5.

2. *Ps.*, 118, 103.

II

«Și a zis Dumnezeu să se facă tărie în mijlocul apei și să se despartă apă de apă»³.

Ieri am auzit cuvintele lui Dumnezeu : «Să se facă lumină»⁴, iar astăzi : «Să se facă tărie». Dar se pare că au ceva mai mult cuvintele de acum ; n-au rămas la o simplă poruncă, ci au arătat și pricina pentru care se cerea facerea tăriei : «Ca să se despartă apă de apă».

Dar, mai întâi, să ne întoarcem puțin în urmă și să cercetăm în ce chip vorbește Dumnezeu. Oare așa cum vorbim noi ? Se face mai întâi în mintea lui Dumnezeu o întipăritură care vine de la lucrurile din afară, apoi, după ce și le-a închipuit, alege din cele ce are în minte pe acelea ce-I sint proprii și apropiate și le formulează ? Apoi dă organelor vocale cele gândite și așa, cu ajutorul aerului, prin mișcarea articulată a vocii, face cunoscută gândirea ascunsă în El ? Oare nu e basm să spui că Dumnezeu are nevoie de atita trecere de timp pentru a-Și arăta gândurile Sale ? Nu-i mai cucernic, oare, să spui că voința dumnezeiască și cel dintîi impuls al mișcării spirituale este Cuvîntul lui Dumnezeu ? Scriptura Îl înfățișează pe larg, ca să arate că Dumnezeu nu numai că a voit să facă lumea, ci și că a adus-o la existență cu un colaborator. Că Scriptura putea continua să spună despre toate, așa cum a spus la început : «La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul»⁵ ; apoi : «A făcut lumina»⁶ ; apoi : «A făcut tăria»⁷. Dar iată că Scriptura Îl arată pe Dumnezeu poruncind și vorbind ; și fără să o spună, arată pe Cel Căruia Îi poruncește și-I vorbește. Scriptura procedează așa, nu pentru că ne-ar pizmui de L-am cunoaște, ci vrea să ne înflăcăreze dorul de cunoaștere prin semnele și indicațiile pe care ni le dă despre un lucru de taină. Da, un lucru pe care-l dobîndești cu trudă îl primești cu bucurie și-l păstrezi cu plăcere ; dar cel pe care-l dobîndești iute, îl disprețuiești cu ușurință. De aceea Scriptura ne apropie încetul cu încetul, pe o oarecare cale și cu rinduială, de ideea Unuia-Născut.

Totuși firea cea fără de trup nu avea nevoie de cuvînt rostit cu vocea, pentru că chiar cele pe care le gîndea puteau fi transmise Colaboratorului. Atunci pentru ce aveau nevoie de cuvînt cei care puteau să-și împărtășească unul altuia gîndurile ? Vocea este pentru auz, iar auzul pentru voce. Iar acolo unde nu-i aer, nici limbă, nici ureche, nici canal întortochiat care să ducă sunetele la creier, acolo nu-i nevoie

3. Fac., 1, 6.

4. Fac., 1, 3.

5. Fac., 1, 1.

6. Fac., 1, 3.

7. Fac., 1, 6.

nici de cuvinte, ci, precum s-ar putea spune, înseși gândurile cele din inimă se prefac în voință.

Deci, așa cum spuneam mai înainte, Scriptura, pentru a deștepta mintea noastră spre căutarea persoanei căreia i-au fost spuse cuvintele, a luat, cu înțelepciune și cu dibăcie, forma aceasta de exprimare.

III

În al doilea rînd, trebuie să cercetăm dacă «*tăria*» aceasta, care a fost numită și ea cer, este alt cer decît cerul care s-a făcut la început ; în scurt, dacă sînt două ceruri.

Cei care au filosofat despre cer ar voi mai degrabă să li se taie limbile decît să accepte acest lucru ca adevărat. Acești filosofi presupun că există un singur cer și acesta nu este de așa natură ca să i se mai adauge un al doilea sau un al treilea sau mai multe ceruri, deoarece, după cum gîndesc ei, toată substanța cerului a fost folosită la alcătuirea unui singur cer. Cerul, spun ei, este un singur corp, care se mișcă circular, și acesta este mărginit ; dacă substanța pentru facerea cerului s-a întrebuințat la primul cer, atunci n-a mai rămas nimic pentru facerea celui de al doilea sau celui de al treilea. Acestea își închiuie cei care dau Creatorului pentru facerea lumii o materie necreată. Sînt purtați de la cel dintîi basm născocit de ei la minciuna care urmează. Noi le cerem înțelepților eleni să nu ne ia în ris pe noi înainte de a se pune ei de acord unii cu alții. Că sînt între filosofi unii care susțin că sînt nenumărate ceruri și lumi ; sînt alții, însă, care caută să vădească netemeinicia ideilor aceloră, folosind argumente mai puternice și demonstrații geometrice constrîngătoare, spunînd că nu este substanță pentru alt cer decît pentru unul. Noi vom rîde, însă, și mai mult de pălăvrăgeala lor geometrică și meșteșugită ; ei văd doar că aceeași cauză dă naștere bășicilor de apă, la una sau mai multe, dar se îndoiesc de existența mai multor ceruri ; se îndoiesc că puterea creatoare a lui Dumnezeu ar fi îndestulătoare să aducă mai multe ceruri la existență. Cînd ne gîndim la covîrșitoarea putere a lui Dumnezeu, socotim că tăria și măreția acestor ceruri nu se deosebesc întru nimic de bășicile de apă pe care le fac izvoarele. Deci, cuvîntul filosofilor care spun : «*e cu neputință*» ni se pare de rîs și de batjocură. Atît de departe sîntem de a ne îndoii de existența unui al doilea cer, încît căutăm și pe al treilea, de a cărui privire a fost învrednicit fericitul Pavel ⁸ ; iar psalmistul, cînd vorbește de «*cerurile cerurilor*» ⁹, ne face să ne gîndim la mai multe ceruri. Aceste ceruri n-ar fi cu nimic mai ciudate decît cele șapte cer-

8. II Cor., 12, 2.

9. Ps., 148, 4.

curi, în care, după cum mărturisesc toți filosofil, se poartă cele șapte planete, care sînt și vîrîte unul în altul, în chipul vaselor puse unele în altele. Iar aceste planete, spun ei, pentru că se mișcă contrar mișcării întregului cer, prin despicarea eterului, școt un sunet atît de plăcut și armonios, încît întrece dulceața cîntecelor. Cînd li se cere celor ce susțin acestea să fie confirmate de simțuri spusele lor, ce spun? Spun că noi, fiind obișnuiți de la început, de cînd ne-am născut, cu sunetul acela, din îndelungata lui auzire nu-l mai simțim acum, așa cum fierarii nu mai simt zgomotul din fierării, pentru că li se bate mereu cu ciocanul în urechi. A combate sofisticăria și slăbiciunea ideilor lor, pe care toți le descoperă cum le aud, nu este treaba unui bărbat, nici a unui om care știe să-și cruțe timpul, nici a unuia care se gîndește la puterea de judecată a ascultătorilor săi.

Dar să lăsăm ideile filosofilor profani pe seama celor din afară de Biserică, iar noi să ne întoarcem la învățătura Bisericii.

S-a spus de unii din cei dinaintea noastră că în textul acesta al Scripturii nu e vorba de facerea unui al doilea cer, ci este o tîlcuire a celui dintîi cer; că Scriptura, la început, a vorbit pe scurt de cer și de pămînt, iar aici ni se arată mai pe larg chipul în care a fost făcut fiecare. Eu, însă, spun că deoarece s-a dat celui de al doilea cer și alt nume și o întrebuintare deosebită, acesta este alt cer decît cel făcut la început, de o natură mai tare, căruia i s-a dat și o întrebuintare deosebită în univers.

IV

«Și a zis Dumnezeu: «Să se facă tărie în mijlocul apei și să se despartă ape de ape». Și a fost așa. Și a făcut Dumnezeu tăria și a despărțit Dumnezeu apele cele de sub tărie de apele cele de deasupra tăriei»¹⁰.

Dar înainte de a ne ocupa de înțelesul celor scrise în Scriptură, să destrămăm cele spuse de alții împotriva acestora.

Aceia ne întreabă:

— Dacă este sferic corpul tăriei; așa cum îl vede privirea noastră, iar apa este curgătoare și alunecă în jos împrejurul locurilor înalte, cum poate apa să stea pe suprafața boltită a tăriei?

Ce le vom răspunde la această obiecție?

Dacă un lucru se vede în spre noi rotund în partea sa concavă, nu trebuie neapărat ca suprafața lui exterioară să fie sferică și nici ca întregul corp să fie rotund și alunecos, mai ales că vedem că bolțile de piatră ale băilor și construcțiile locuințelor în formă de peșteră au în interior o formă semicirculară, dar acoperișurile de sus sînt adesea

10. Fac., 1, 6—7.

plane. Deci, pentru cele spuse, nici cei ce sînt împotriva noastră să nu-și facă griji și nici nouă să nu ne mai facă supărări, spunînd că în cele de sus nu se poate ține apa.

În continuare ar trebui să spun care este natura «*tăriei*» și pentru care pricină a fost pusă să despartă apele. Cuvîntul «*tărie*» este folosit de obicei în Scriptură pentru cele ce au o tărie covîrșitoare. De pildă cînd spune: «*Domnul este tăria mea și scăparea mea*»¹¹; și: «*Eu am întărit stîlpii lui*»¹²; și: «*Lăudați-L pe El întru tăria puterii Lui*»¹³. În-vățații profani numesc corp tare, corpul care este solid și plin, în opoziție cu corpul matematic; corpul matematic își are existența numai în dimensiuni, adică în lățime, adîncime și înălțime; corpul tare pe lîngă dimensiuni are și rezistența. Scriptura obișnuiește să numească «*tărie*» ceea ce este tare și rezistent; de multe ori folosește acest cuvînt despre aerul condensat, ca atunci cînd spune: «*Eu Cel Ce întăresc tunetul*»¹⁴. Scriptura a numit tărie a tunetului tăria și rezistența vîntului care se oprește în cavitățile norilor; și pentru că se rupe silnic de acolo, dă naștere zgomotului tunetului. Și aici, dar, socotim că acest cuvînt a fost pus pentru a arăta o natură tare, în stare să țină apa, care alunecă și se împrăstie ușor.

Dar pentru că, după concepția comună, se pare că «*tăria*» își are nașterea din apă, nu trebuie să se creadă că tăria este asemenea cu apa înghețată sau cu materia aceea care-și are originea din strecurarea unei materii lichide, care este piatra de cristal, despre care se spune că ia naștere printr-o presiune foarte mare a apei, sau că tăria este asemenea pietrei străvezii, care se formează în mine; că piatra aceasta este luminoasă și de o claritate deosebită; dacă este găsită în starea ei naturală, fără să fie mîncată de vreo rosătură, iar adîncul ei fără să fie străbătut de vinișoare, se pare că are aproape transparența aerului.

Noi nu asemănăm «*tăria*» cu nici una din aceste materii. Într-adevăr, a avea despre cele cerești niște idei ca acestea înseamnă a fi copil și a avea mintea ușoară. Deci, nici dacă toate elementele sînt în toate cele din lume: focul în pămînt, aerul în apă și așa mai departe, nici dacă nici unul din elementele acestea, care ne cad sub simțuri, nu este curat și neamestecat fie cu un element intermediar fie cu unul contrar, totuși noi nu acceptăm să se spună că «*tăria*» este făcută din una din aceste substanțe simple sau din amestecul lor, pentru că sîntem învățați de Scriptură să nu lăsăm mintea noastră să-și închipuie ceva dincolo de cele ce ne sînt îngăduite.

11. Ps., 17, 1.

12. Ps., 74, 3.

13. Ps., 150, 1.

14. Amos, 4, 13.

Să nu ne scape nici aceea că Scriptura, după ce a spus că Dumnezeu a poruncit : «*Să se facă tărie*»¹⁵, n-a spus simplu : «*Și s-a făcut tărie*», ci : «*Și a făcut Dumnezeu tăria*»¹⁶ și iarăși : «*A despărțit Dumnezeu*»¹⁷.

Surzilor, auziți ! Orbilor, vedeți ! Și cine este surd, dacă nu acela care nu aude, cînd Duhul Sfînt strigă cu glas atît de mare ? Și cine este orb, dacă nu acela care nu vede dovezile atît de lămurite despre Unul-Născut ?

«*Să se facă tărie*»¹⁸ este glasul cauzei primare. «*A făcut Dumnezeu tăria*»¹⁹ este mărturia Puterii făcătoare și creatoare.

V

Dar să ne întoarcem spre a continua tîlcuirea.

«*Să se despartă apă de apă*»²⁰.

După cît se pare, revărsarea apelor este fără de hotar ; acoperea din toate părțile, cu valurile ei, pămîntul și era suspendată pe deasupra lui ; astfel apa depășea în volum pe toate celelalte elemente. De aceea, Scriptura a numit-o mai înainte «*adînc*»²¹, pentru că apa înconjura din toate părțile pămîntul. Pricina unei mulțimi atît de mari de ape o vom arăta mai tîrziu. Negreșit, nimeni dintre voi, dintre cei foarte ascuțiți la minte, dintre cei care privesc cu pătrundere această substanță, care trece și curge, nu va osîndi spusele mele, că aș fi formulat ipoteze imposibile și false, și nici nu-mi va cere să arăt ce punct de sprijin a avut firea apelor. Vor fi de acord și cei ce sînt împotriva spuselor mele, că pricina care face ca pămîntul, care este mai greu decît apa, să stea suspendat în mijlocul universului, tot aceea, negreșit, face ca și acea cantitate enormă de apă, care prin firea ei are tendința de a curge în jos și a se răspîndi în chip egal în toate părțile, deci, aceeași pricină va face ca apa să rămîină imobilă în jurul pămîntului.

Așadar, apa, care este fără de hotar, era revărsată de jur împrejurul pămîntului ; și apa nu era pe măsura pămîntului, ci îl întrecea de multe ori, pentru că Marele Meșter, prevăzînd dintru început cele ce aveau să fie, a rînduit cele dintîi pentru trebuința celor care vor veni pe urmă.

— Dar pentru ce era nevoie să fie atît de multă apă ?

15. *Fac.*, 1, 6.

16. *Fac.*, 1, 7.

17. *Fac.*, 1, 7.

18. *Fac.*, 1, 6.

19. *Fac.*, 1, 7.

20. *Fac.*, 1, 6.

21. *Fac.*, 1, 2.

— Focul este de neapărată trebuință universului, nu numai pentru buna rînduială a celor de pe pămînt, ci și pentru desăvîrșirea universului. Că universul ar fi fost mutilat, dacă i-ar fi lipsit unul din cele mai mari și mai însemnate elemente. Dar aceste două elemente — apa și focul — sînt potrivnice între ele, unul distruge pe celălalt; focul distruge apa, cînd o întrece în putere; apa distruge focul, cînd îl acoperă cu mulțimea ei. Trebuia, dar, să nu fie luptă între ele, dar nici lipsa lor completă să fie pricină pentru pieirea universului. Dumnezeu, purtînd grijă de univers, a rînduit ca apa să fie într-o cantitate atît de mare, încît, deși mistuită de puterea focului, să se poată întinde pînă la marginile rînduite ei la facerea lumii. Așadar, Cel Ce a așezat pe toate cu cumpănă și cu măsură — că după cum spune Iov : *«Ia El sînt numărate și picăturile de ploie»*²² — știa cît timp i-a rînduit lumii spre dăinuire și cît de multă hrană să-i fie dată focului. Aceasta-i pricina belșugului de ape la facerea lumii.

Cît privește necesitatea focului, nimeni nu-i atît de străin de toate cele ce se petrec în lume, încît să mai aibă nevoie să-l învăt rațiunea sa. Că nu numai toate meseriile, care întrețin viața, au nevoie de lucrarea focului, adică țesătoria, cizmăria, zidăria și plugăria, dar nici odrăslirea pomilor, nici coacerea roadelor, nici nașterea vietăților celor de pe pămînt și celor din apă, nici hrana acestora n-ar fi fost cu puțință să se facă la început și nici n-ar fi durat cu vremea, dacă n-ar fi fost căldura. Așadar, crearea focului este de neapărată trebuință atît pentru alcătuirea cît și pentru dăinuirea celor ce au fost făcute. Este necesar și de belșug de apă, pentru că focul o consumă neîncetat și neapărat.

VI

Uită-te de jur împrejur peste toată făptura și vei vedea că puterea căldurii domnește în toate cele ce se nasc și pier. De aceea este multă apă revărsată pe pămînt, întinsă dincolo de țărmurile care se văd, ba încă însămințată și în adîncurile pămîntului. Că din pămînt este belșugul de izvoare, scurgerile de ape din mai multe locuri în puțuri, curgerea rîurilor, a puhoaielor și a celor ce sînt pururea curgătoare; toate, ca să fie păstrată apa în multe și felurite vistierii.

Din părțile de răsărit și miazănoapte curge rîul Ind, cel mai mare dintre toate fluviile, după cum scriu geografii; din părțile de mijloc ale Anatoliei, fluviile Bactru²³, Hoaspe²⁴ și Araxe²⁵, din care se desprinde

22. Iov, 36, 27.

23. Rîu în Asia.

24. Rîu în Elam, vechi stat, la apus de Tigru.

25. Numele mai multor fluvii din Asia.

Tanais²⁶, care se varsă în lacul Meotis²⁷; pe lângă aceste râuri, râul Fasis²⁸, care izvorăște din munții Caucazului, și nenumărate alte râuri dinspre părțile de nord, care se varsă în Pontul Euxin²⁹. În părțile dinspre miazăzi și apus, de sub muntele Pirineu, râurile Tartes³⁰ și Istru³¹, dintre care primul se varsă în marea cea de dincolo de coloane³², iar Istru curge prin Europa și se varsă în Pont. Dar pentru ce mai e nevoie să enumăr râurile care izvorăsc din munții Ripe³³, care sînt dincolo de cele mai adînci părți ale Sciției? Dintre acestea ar fi Rodan³⁴ și nenumărate alte râuri, pe care merg corăbii; acestea udă părțile apusene ale galilor, celților și ale barbarilor din vecinătatea lor; toate se varsă în oceanul de apus³⁵. Alte râuri dinspre miazăzi, prin Etiopia; unele vin spre Marea noastră³⁶, altele își varsă apele în marea care este în afara mării navigabile: Egon și Nise, cel numit Hremete³⁷; în afară de acestea Nilul, care nici nu seamănă cu celelalte râuri atunci cînd acoperă Egiptul ca o mare. Astfel, pămîntul locuit de noi este înconjurat de apă, îmbrăcat cu oceane mari și udat de nenumărate râuri pururea curgătoare, datorită înțelepciunii Celui Ce a rînduit ca apa, vrăjmașa focului, să fie greu de nimicit.

Va fi, însă, un timp cînd toate vor fi arse prin foc, după cum zice Isaia în cele pe care le spune către Dumnezeuul universului: «Cel Ce spune adîncului: *Pustii-te-vei și toate râurile tale le voi usca*»³⁸.

Deci, aruncînd înțelepciunea cea nebună, primește împreună cu noi învățătura cea adevărată, simplă la cuvînt, dar fără de greșeală în ce privește cunoștința.

VII

Pentru aceasta «să se facă tărie în mijlocul apei și să se despartă apă de apă»³⁹.

Am spus ce înseamnă în Scriptură cuvîntul «tărie». Scriptura nu numește «tărie» substanța rezistentă și tare, care are greutate și este solidă; că pămîntul ar fi meritat mai potrivit o astfel de numire; dar din pricină că substanța celor care stau deasupra pămîntului este fină

26. Rîul Don.

27. Marea de Azov.

28. Rîu în Transcaucazia.

29. Marea Neagră.

30. Guadalquivir.

31. Dunărea.

32. Oceanul Atlantic.

33. S-a spus că acești munți ar fi Carpații (cf. BSG, p. 219, nota 8).

34. Ronul.

35. Oceanul Atlantic.

36. Marea Mediterană.

37. Aceste râuri n-au fost identificate (cf. BSG, p. 220, nota 3).

38. Isaia, 44, 27.

39. Fac., 1, 6.

și rarefiată și nu-i percepută de nici unul din simțurile noastre, substanța aceasta s-a numit «*tărie*», în comparație cu substanțele foarte fine, care nu pot fi sesizate de simțirea noastră.

Gîndește-te la un loc care desparte umezeala ! Acest loc duce în sus ce este fin și purificat și lasă jos tot ce este des și pămîntesc ; aceasta, ca să se păstreze de la început pînă la sfîrșit aceeași bună întocmire a văzduhului, micșorîndu-se în parte umezeala.

Tu nu crezi în mulțimea apei de la începutul lumii, dar nu te uîți la mulțimea căldurii care, chiar cînd este mică, are mare putere de a nimici umezeala. Căldura trage la sine umezeala, așa cum face ventuza, apoi face să dispară umezeala, pe care a atras-o, după chipul flăcării lumînării ; flacăra, prin feștila lumînării, trage spre ea hrana ce-i este pusă înainte și o preface iute în fum.

Cine se îndoiește că eterul nu este fierbinte și arzător ? Dacă focul n-ar fi fost ținut de hotarul constrîngător al Creatorului lui, ce l-ar fi oprit să nu aprindă pe toate și să le ardă în continuare, nimicind totodată și umezeala din toate cele ce există ?

De aceea este apă în văzduh ; că se preface în nori locul cel de sus din ridicarea vaporilor, pe care îi trimite în sus riurile, izvoarele, văile, lacurile și toate mările ; dacă nu s-ar face asta, eterul le-ar cuprinde pe toate și le-ar arde. Dar nu vedem, oare, că și soarele acesta, în timp de vară, într-o scurtă clipită de vreme, lasă zvîntate și uscate locurile pline de apă și umede ?

— Dar unde este apa aceea de la începutul lumii ?

— Să ne-o arate cei care se grozăvesc că știu toate ! Nu sare în ochi orișicui că prin căldura soarelui s-a pierdut, prefăcîndu-se în vapori ?

— Dar nu-i atît de cald soarele, spun aceia.

— Da, atît doar le-a mai rămas să spună ! Uitați-vă pe ce fel de argumente se sprijină pentru a combate evidența ! Pentru că soarele, spun ei, este alb la culoare și nu-i roșu, nici galben, de aceea nici nu este foc prin natura lui ; dar mai spun și aceea că fierbințeala pe care o trimite soarele se datorește învîrtirii lui iuți. Ce cîștigă ei din asta ? Ca să arate că soarele nu distruge umezeala ? Eu, însă, chiar dacă nu sînt adevărate spusele lor, nu le resping, pentru că îmi întăresc cuvîntul meu. Spuneam mai sus că este necesară mulțimea de ape din pricină că apa este evaporată de căldură. Dar n-are nici o importanță dacă fierbințeala este naturală sau se naște în alt chip, odată ce are aceleași urmări asupra aceluiași materii. Lemnele, fie că se aprind și ard frecîndu-se unele de altele, fie că ard de la o flăcără exterioară, rezultatul în amîndouă cazurile este la fel și asemănător. Cu

toate acestea, noi vedem înțelepciunea Celui Ce cîrmuiește universul, că mută soarele din unele părți ale lumii în alte părți, pentru ca nu cumva, rămînînd deasupra aceluiași părți, să distrugă frumusețea lumii de prea multă căldură; cînd îl duce în părțile de miazăzi la solstițiul de iarnă, cînd îl mută la semnele care arată ziua egală cu noaptea; și de aici îl mută iarăși spre părțile de nord la solstițiul de vară, încît prin mutarea lui încetul cu încetul în jurul pămîntului se păstrează buna întocmire a văzduhului. Să se uite acești învățați dacă nu se contrazic ei înșiși! Spun că marea nu crește, cu toate că se varsă în ea rîurile, din pricină că o evaporă soarele; soarele lasă în mare sărătura și amărăciunea apei mării și ridică apa curată și bună de băut; aceasta se face datorită descompunerii pe care o face soarele apei mării; partea ușoară din apă o ridică, iar partea groasă și pămîntească, asemănătoare noroiului și drojdiei, o lasă acolo; aceasta face că apa mării este amară, sărată și cu puterea de uscare. Dar aceștia care grăiesc așa despre mare, iarăși se schimbă și spun că soarele nu micșorează cu nimic umiditatea.

VIII

«Și a numit Dumnezeu tîria cer» ⁴⁰.

Propriu vorbind, numirea de «cer» se potrivește altcuiva, dar, prin asemănare, are parte și «tîria» de această numire. Am văzut că în multe locuri Scriptura numește «cer» locul care se vede deasupra noastră — că văzduhul fiind dens și continuu cade lămurit sub privirile noastre, așa că, din pricină că este văzut, merită să fie numit «cer», ca în aceste locuri unde se spune: «Păsările cerului» ⁴¹; și iarăși: «Cele zburătoare sub tîria cerului» ⁴²; la fel și cuvintele: «Se suie pînă la ceruri» ⁴³; iar cînd Moisi a binecuvîntat seminția lui Iosif, îi dă binecuvîntarea din roadele cerului, din rouă, din mutările soarelui, din conjuncțiile lunii, din vîrfurile munților și al dealurilor celor veșnice ⁴⁴, pentru că locul acesta din jurul pămîntului, prin buna lui întocmire cu aceste bunuri, îndestulează seminția lui Iosif. Dar și cînd îl blestemă pe Israil, zice: «Să fie cerul de deasupra capului vostru de aramă» ⁴⁵.

— Ce vor să spună aceste cuvinte?

40. *Fac.*, 1, 8.

41. *Ps.*, 8, 8.

42. *Fac.*, 1, 20.

43. *Ps.*, 106, 26.

44. *Deut.*, 33, 13—15.

45. *Deut.*, 28, 23.

— Completa uscăciune și lipsa apei celei din văzduh, prin care face neroditor pământul.

Așadar, când Scriptura zice că se pogoară rouă și ploaie din cer, înțelegem că e vorba de apele care au fost rinduite să ocupe locul cel de sus. Când se adună vaporii de apă în înălțime și aerul ajunge des din pricina apăsării vînturilor, umiditatea, care pînă atunci era în nori sub formă de aburi, se condensează și se preface în picături care cad în jos, din cauza greutății lor ; și așa ia naștere ploaia ; iar când umiditatea, izbită de violența vînturilor, se preface în spumă și apoi, dacă se răcește tare și îngheață cu totul, atunci sparge norul și se coboară în jos ca zăpadă. În scurt, potrivit aceleiași rațiuni, poți vedea că toată umezeala din văzduh se alcătuește deasupra capului nostru. Nimeni să nu compare duhovniceasca noastră învățătură, care este simplă și nemeșugită, cu curiozitățile celor ce au filosofat despre cer. Pe cît de frumoasă este frumusețea femeilor cinstite față de a curtezanelor, pe atît este de mare și deosebirea dintre învățăturile noastre și învățăturile filosofilor profani. Aceștia prezintă în învățăturile lor probabilități siluite ; aici, în Scriptură, adevărul stă de față, lipsit de cuvinte meșugite. Și pentru ce să ne ostenim noi să combatem minciuna lor, cînd e destul să le punem cărțile lor față în față și să asistăm în liniște la războiul dintre ei ?

Acești filosofi, de care am vorbit, nu-s nici cu numărul mai puțini, nici cu vrednicia inferiori, dar eu vorbăria cu mult mai deosebiți decît cei care au o învățătură potrivnică lor și care spun că lumea va pieri într-adevăr prin foc, dar va renaște prin rațiunile seminale, care au rămas în cele arse. Pornind de la acest principiu, filosofii vorbesc de nenumărate pieiri ale lumii și de nenumărate renașteri. Filosofii aceștia se depărtează, însă, de adevăr și nu fac altceva decît să taie drumuri greșite, care-i duc la învățături false.

IX

Trebuie să spunem un cuvînt și despre învățații noștri din Biserică, aceștia vorbesc despre despărțirea apelor ; și, sub pretextul unei învățături duhovnicești și a unor gînduri mai înalte, au recurs la alegorie, zicînd că prin ape se înțeleg, în chip figurat, puterile spirituale și netrupești ; sus, deasupra tăriei, au rămas puterile cele mai bune, iar jos, în locurile din jurul pămîntului și în cele materiale, au rămas puterile cele rele. Din pricina asta, spun ei, apele care sînt deasupra cerurilor laudă pe Dumnezeu ⁴⁶, cu alte cuvinte puterile cele de sus

sînt vrednice, din pricina curăţeniei minţii lor, să dea Ziditorului lauda cuvenită; apele de sub ceruri, însă, sînt duhurile răutăţii, care au căzut din înălţimea lor firească în adîncul răutăţii. Aceste duhuri sînt numite «*mări*», pentru că ele fac turburare şi revoltă, pentru că sînt învălurate de furia patimilor, pentru că firea lor este lesne schimbătoare, iar voinţa nestatornică.

Să respingem cuvintele acestea ca pe nişte interpretari făcute în vis şi ca pe nişte basme băbeşti! Să înţelegem prin apă, apa; iar despărţirea făcută de tărie s-o interpretăm potrivit cauzei date de Scriptură. Iar dacă apele cele mai presus de ceruri sînt luate vreodată spre slăvirea Stăpînului obştesc al universului, noi pe acelea nu le socotim firi cugetătoare. Nici «*cerurile*» nu sînt însufleţite, pentru că «*spun slava lui Dumnezeu*»⁴⁷, nici «*tăria*» nu este o fiinţă inzestrată cu simţuri, pentru că «*vesteşte facerea mîinilor Lui*»⁴⁸. Iar dacă cineva va spune că cerurile sînt puteri contemplative, iar tăria, puteri lucrătoare şi săvîrşitoare ale lucrărilor pe care le au de îndeplinit, să privim cuvintele lui ca pe nişte cuvinte plăcute, dar nu vom spune că sînt adevărate. Tot aşa nici roua, bruma, frigul şi arşiţa nu sînt firi spirituale şi nevăzute, pentru că în profeţia lui Daniil sînt puse să laude pe Creatorul universului⁴⁹; iar cei cu mintea sănătoasă socotesc cuvintele lui Daniil, interpretate în chip spiritual, ca nişte cuvinte care completează slava adusă Ziditorului. Că nu numai apele de deasupra cerurilor împlinesc lauda lui Dumnezeu⁵⁰, pentru că sînt întile în cinste din pricina calităţii lor superioare, dar şi altele, că spune Scriptura: «*Lăudaţi-L pe Domnul toţi cei de pe pămînt, balaurii şi toate adîncurile*»⁵¹. Deci, chiar adîncul, pe care cei care interpretează alegoric Scriptura l-au aruncat în partea cea mai rea a lumii, n-a fost socotit de psalmist vrednic de aruncat, ci l-a cuprins şi pe el în corul obştesc al creaţiei; şi, potrivit glasurilor puse în el, împlineşte în chip armonios cîntarea de laudă în cinstea Creatorului.

X

«*Şi a văzut Dumnezeu că este frumos*»⁵².

Prin aceste cuvinte Scriptura nu vrea să spună că cele făcute de Dumnezeu l-au încîntat ochii lui Dumnezeu, nici că Dumnezeu priveşte frumuseţile fapturilor cum le privim noi; ci frumosul, în înţelesul dat

47. Ps., 18, 1

48. Ps., 18, 1.

49. Cînt. Tin., 41, 48—49.

50. Ps., 148, 4.

51. Ps., 148, 7.

52. Fac., 1, 8.

aici de Scriptură, este ceea ce-i făcut în chip desăvârșit și servește bine scopului pentru care a fost făcut. Deci Dumnezeu, punind mai dinainte un scop precis creației Sale, a examinat cu rațiunile Sale de Creator pe cele create, parte cu parte, și le-a lăudat pentru că implinesc scopul pentru care au fost create. La o statuie, dacă se pune o mină într-o parte, un ochi în altă parte, și în sfârșit toate părțile ei așezate în diferite locuri, statuia nu va părea frumoasă celui care ar privi-o; dar dacă toate măduarele sînt așezate la locul lor, chiar un nepriceput în artă va vedea frumusețea mădurelor statuii. Artistul, însă, vede frumusețea fiecărei părți din opera sa înainte de terminarea ei și laudă fiecare parte, pentru că se duce cu gîndul la sfîrșitul operei lui. Un astfel de artist ni-l arată Scriptura acum pe Dumnezeu, Care cu pricepere Își laudă parte cu parte operele Sale. Dar laudă cuvenită o va aduce și cînd va sfîrși de creat întreaga lume.

Să punem, însă, și noi aici sfîrșit cuvintelor noastre despre cea de a doua zi a facerii lumii, ca să dăm timp ascultătorilor celor sîrguitori să se gîndească la cele auzite, pentru ca, dacă au găsit în ele ceva de folos, să le țină minte și să le cerceteze cu stăruință, ca și cum le-ar mistui, și să aștepte apoi să răsară în sufletele lor folosul; iar pe cei care muncesc pentru a-și agonisi cele de trai să-i slobozesc, ca să se ocupe de meseriile lor, spre a veni cu sufletul lipsit de griji la ospățul cuvintelor pe care le voi rosti deseară.

Iar Dumnezeu, Cel Ce a creat operele Sale mari, dar rînduiește să fie rostite și aceste mici cuvinte ale mele, să vă dea vouă în tot lucrul înțelegerea adevărului Lui, ca să înțelegeți din cele văzute pe Cel nevăzut, iar din frumusețea și măreția zidirilor să vă faceți o idee potrivită de Cel Ce ne-a zidit — «că cele nevăzute de la zidirea lumii se văd, înțelegîndu-se din fapte, adică veșnica Lui putere și dumnezeire»⁵³ — încît și de pe pămînt și din văzduh și din cer și din apă și din noapte și din zi și din toate cele văzute să luăm evidente dovezi despre Binefăcătorul nostru. Nici păcatelor să nu le dăm timp, nici dușmanului să nu-i lăsăm loc în inimile noastre, ca Dumnezeu să locuiască în noi, prin o neconținută aducere-aminte de El, Căruia toată slava și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

53. Rom., 1, 20.

OMILIA A IV-a

Despre adunarea apelor

I

Sînt orașe care de dis-de-dimineată pînă seara ospătează privirile oamenilor cu fel de fel de spectacole date de cei ce fac minunății ¹, cu spectacole unde se cîntă cîntece de desfrîu și de rușine, care nasc în sufletele oamenilor mare desfrînare ; și oamenii le ascultă vreme îndelungată de nu se mai satură de ele. Mulți fericesc pe cei care-și părăsesc prăvăliile din piață și lucrul din ateliere, de pe urma căruia trăiesc, și de dragul trîndăviei și plăcerii își irosesc acolo viața ce le este rinduită ; nu-și dau seama că aceste spectacole desfrîmate sînt o școală obștească de desfrîu pentru cei care stau și le privesc, iar melodiiile armonioase ale flautelor și cîntecelor de rușine se înscăunează în sufletele ascultătorilor și nu fac altceva decît să-i convingă să se desfrîneze și să joace după ritmul chitarelor și flautelor. Alți oameni, înnebuniți după cursele de cai, se luptă pentru cai și în vis ; schimbă, în visele lor, carele de luptă, schimbă vizitlii ; pe scurt, nu scapă nici în închipuirile din somn de nebunia după cursele de cai din timpul zilei.

Iar noi, pe care Domnul, Marele Făcător de minuni și Meșter, ne-a chemat să ne arate operele Sale, să pregetăm oare să le privim sau să șovăim să ascultăm cuvintele Duhului ? Să nu vedem oare frumusețea universului ? Să nu stăm în fața acestui mare și variat atelier al creației dumnezeiești ? Să nu ne întoarcem fiecare cu mintea la vremurile cele de mai înainte cînd ele s-au creat ? De vei face așa, vei vedea cerul așezat, după cuvîntul profetului, ca o boltă ² ; pămîntul nemărginit ; nemărginit în mărime și greutate, întemeiat pe el însuși ; aerul, revărsat pretutindeni, moale și flexibil prin natura lui, dînd continuu celor ce-l respiră hrana proprie, iar din pricina simplității lui se dă la o parte înaintea celor ce se mișcă ; și-i înconjoară din toate părțile, ca să nu fie nici o piedică celor ce merg ; vine în urma celor ce îl taie și se așază cu ușurință în jurul lor. Vei vedea apoi apa, cea

1. Adică de scamatori și saltimbanci.

2. *Isaia*, 40, 22.

bună de băut și hrănitoare, pusă în slujba noastră și pentru alte trebuințe, adunată cu bună rânduială în locurile rînduite ei, potrivit cuvintelor din Scriptură, de curînd citite.

II

«Și a zis Dumnezeu : «Să se adune apa cea de sub cer într-o adunare și să se arate uscatul». Și s-a făcut așa și s-a adunat apa cea de sub cer întru adunările sale și s-a arătat uscatul. Și a numit Dumnezeu uscatul pămînt și adunările apelor le-a numit mări»³.

Cîte supărări nu mi-ai făcut, învățatule, cînd în cuvîntările de mai înainte mă întrebai cum se face că pămîntul era nevăzut, cînd orice corp, în chip natural, este colorat și orice culoare este văzută de ochi ? Poate nu ți se păreau îndestulătoare cele ce-ți spuneam ! Scriptura doar spusese că pămîntul era nevăzut de noi, nu nevăzut prin natura lui ; era nevăzut de noi din pricina apei care era peste el și acoperea atunci tot pămîntul. Iată că acum, însăși Scriptura își lămurește spusesele sale ! Că zice : *«Să se adune apele și să se arate uscatul !»*. Sînt date la o parte perdelele, ca să se vadă ceea ce nu se vedea mai înainte.

Poate, însă, că cineva va căuta să afle pe lîngă cele spuse și aceasta :

Mai întîi, apa, în chip firesc, se revarsă spre locurile cele de jos. Pentru ce atunci Scriptura spune că face asta la porunca Creatorului ? Atîta vreme cît apa stă pe loc drept, rămîne nemișcată, neavînd unde să curgă ; dar pe un loc înclinat, o ia la vale ; apa din frunte se pornește îndată ; cea din urma ei se mișcă și ea și îi ia locul, iar pe al aceleia, următoarea ; și așa fuge mereu apa care a luat-o înainte, iar apa care o urmează o împinge ; și mersul apei este cu atît mai iute, cu cît apa care curge în jos este mai grea și locul spre care se îndreaptă este mai adînc. Deci dacă așa este firea apei, atunci este de prisos porunca lui Dumnezeu ca să se adune apele într-o adunare, că apele, potrivit tendinței lor firești de a curge în jos, s-ar fi adunat de la sine la locul cel mai adînc din toate locurile și nu s-ar fi oprit înainte de a se netezi suprafața apelor. Că nici un loc nu este atît de neted ca suprafața apei.

Apoi mi se mai pune o altă întrebare :

Cum de s-a poruncit apelor să se adune într-o singură adunare, cînd se vede că sînt multe mări, despărțite, prin așezarea lor, foarte mult unele de altele ?

3. Fac., 1, 9—10.

La prima întrebare răspund așa : Tu cunoști mișcările apei, că apa curge în jos, că nu stă într-un loc și că în chip firesc o pornește spre locurile aplecate și adînci, după ce Stăpînul a dat apei această poruncă. Dar ce putere avea apa înainte de a i se fi poruncit să urmeze această cale, nici tu n-o știi și nici n-ai auzit pe altul care să fi văzut.

Gîndește-te că glasul lui Dumnezeu, prin natura lui, are putere creatoare și că porunca, dată atunci zidirii, a arătat celor zidite de Creator calea pe care trebuia să o urmeze în viitor. Ziua și noaptea au fost create în același timp ; și de atunci pînă acum ele urmează una după alta și nu încetează să împartă timpul în mod egal.

III

«Să se adune apele !».

Natura apelor a primit poruncă să curgă și apele niciodată nu oboresc, pentru că sînt silite neconținut de porunca aceea. Aceasta o spun cu privire la natura curgătoare a apei, că sînt ape care curg de la sine, de pildă izvoarele și riurile ; mai sînt și alte ape adunate la un loc, care nu curg ; dar acum vorbesc de apele care se mișcă.

«Să se adune apele într-o singură adunare».

Dacă tu vreodată, stînd lîngă un izvor care dă multă apă, ai să te întrebi : Cine este cel care împinge apa aceasta din sînul pămîntului ? Cine o silește să meargă înainte ? Ce fel sînt vistieriile din care pornește ? Care este locul spre care se grăbesc ? Cum se face că izvoarele acestea nu încetează să curgă, iar locurile spre care se duc nu se umplu ? La toate aceste întrebări este un singur răspuns : Datorită aceluia dinții glas ! Porunca aceea face ca apa să alerge. Așa că atunci cînd vorbești de ape adu-ți aminte de acel prim glas : *«Să se adune apele !»*. Trebuia să alerge apele, ca să-și ocupe propriul lor loc ; apoi, ajunse în locurile hotărîte lor, să rămînă pe loc și să nu se ducă mai departe. De aceea după cuvîntul Ecleeziastului : *«Toate pîraiele se duc în mare și marea nu se umple»*⁴. Că și apele curg datorită poruncii dumnezeiești, iar marea rămîne împrejmuată de hotarele ei, datorită legii celei dinții, care a spus : *«Să se adune apele într-o adunare»*. Dar pentru ca apa, care este nestabilă, să nu se reverse în afara locurilor care au primit-o, mutîndu-se totdeauna dintr-un loc în altul și în continuare să înece tot pămîntul, Dumnezeu a poruncit apei : *«Să se adune într-o adunare»*. De aceea de multe ori se înfurie marea din pricina vînturilor și-și ridică valurile la mare înălțime ; dar cînd ajunge la țarm se întoarce înapoi, prefăcînd în spumă furia ei. *«Oare de Mine*

4. Ecl., 1, 7.

nu vă veți teme, zice Domnul, Care am pus nisipul hotar mării?»⁵. Nisipul, dar, cel mai slab dintre toate lucrurile, pune frâu furiilor cumplite ale mării. Ce oprea Marea Roșie să inunde tot Egiptul, care este mai jos decât Marea Roșie, și să se unească cu marea de lângă Egipt, dacă nu porunca Ziditorului, care a legat-o? Că nivelul Egiptului e mai jos decât nivelul Mării Roșii ne-au convins cu fapta cei care au voit să unească una cu alta cele două mări, cea egipteană⁶ și cea indiană, între care este Marea Roșie. Dar lucrarea nu s-a mai făcut. Primul care a început a fost Sesostris, regele Egiptului⁷, iar mai târziu Darius, regele mezilor⁸, a voit să reia lucrarea. Am spus acestea ca să înțelegem puterea poruncii: «Să se adune apele într-o adunare», adică: să nu se facă altă adunare de ape din aceasta, ci ceea ce s-a adunat să rămână la cea dintâi adunare.

IV

Apoi, Cel care a spus: «Să se adune apele într-o adunare» ți-a arătat că apele erau multe, împărțite în multe locuri. Că și văile munților, deschise cu prăpăstii adinci, aveau adunare de ape; apoi cîmpii multe și șesuri, întru nimic mai mici decât cele mai mari oceane, nenumărate văgăuni cu fel de fel de forme; toate erau atunci pline cu apă; dar la porunca dumnezeiască s-au golit, pentru că apa a fost împinsă din toate părțile într-o singură adunare.

Nimeni să nu spună: Dacă era apă pe fața pământului, atunci negreșit toate văgăunele, care acum au apele mării, erau pline de apă. Unde, dar, aveau să fie adunări de ape, cînd toate adînciturile pământului erau mai dinainte ocupate?

La această întrebare vom răspunde așa: Cînd trebuia ca apa să se separe într-o adunare, atunci au fost făcute și vasele. Nu era atunci marea cea de dincolo de Gadiră⁹, nici oceanul acela mare, în care nu îndrăznesc corăbierii să intre, care se află de jur împrejurul insulei britanice și al Iberiei occidentale¹⁰; atunci, la porunca lui Dumnezeu, s-a creat această mare întindere de ape, prin adunarea unor mulțimi de ape.

5. Ier., 5, 22.

6. Adică Marea Mediterană.

7. Trei faraoni din dinastia a XII-a egipteană, sec. XX—XIX, î.d.Hr., au purtat numele Sesostris.

8. Darie I, fiul lui Histaspes (521—486 î.d.Hr.), a refăcut unitatea împărăției persane, recucerind Babilonul, Susania și Media; a supus Tracia și Macedonia; a luptat împotriva sciților la Dunărea de Jos (514 î.d.Hr.); a fost înfrînt de greci la Maraton (490 î.d.Hr.).

9. Astăzi: Cadix (Cadiz).

10. Poate Irlanda (cf. BSG, p. 256, nota 3).

La spusa unora că învățătura noastră despre facerea lumii este contrazisă de experiență*— că nu se vede toată apa strînsă într-o adunare de ape — se pot spune multe ; dealtfel, lucruri cunoscute de toată lumea. Dar n-ar fi, oare, de rîs să mă lupt cu niște oameni ca aceștia ? N-ar trebui, oare, să ne pună înainte și băltoacele și apele care se adună în urma ploilor mari și să creadă că prin acestea combat învățătura noastră ? Scriptura, însă, a numit «o adunare», cea mai mare și cea mai desăvîrșită adunare de ape. Că și fîntinile sînt adunări de apă în puțurile făcute în pămînt de mîna omului, în care curge apa aflată în umezeala pămîntului. Deci nu orice adunătură de ape poartă numele de «adunare de ape», ci adunarea aceea covîrșitoare și foarte mare, în care se arată dintr-odată întregul element al apei. După cum focul este împărțit în mici părțițele pentru trebuințele de aici de pe pămînt, dar în eter este în întregime, iar aerul se împarte și el în mici bucăți, dar în întregime cuprinde tot locul din jurul pămîntului, tot așa și cu apa ; chiar dacă sînt mici adunări izolate, dar una este adunarea, care deosebește întreg elementul de toate celelalte. Că lacurile, care sînt în părțile de miazănoapte și cele care sînt pe pămîntul grecesc, în Macedonia, în Bitinia și în Palestina, sînt negreșit adunări de ape ; dar acum este vorba de cea mai mare dintre toate, asemănătoare în greutate cu pămîntul. Nimeni nu mă va contrazice că și lacurile au mulțime de apă, dar nu pot fi numite, după dreapta socoteală, mări, chiar dacă unele au apa sărată ca marea cea mare ; au, însă, pămînt în ele, cum sînt : lacul Asphaltitis ¹¹ din Iudeea și lacul Servonitis ¹², care se întinde în pustiul arabic dintre Egipt și Palestina. Acestea sînt lacuri, dar este o singură mare, după cum istorisesc cei care au făcut înconjurul lumii ¹³. Chiar dacă Marea Hircaniană ¹⁴ și Marea Caspică sînt mări închise, după cum socotesc unii, totuși trebuie să luăm aminte și la cele ce spun geografii, că ele comunică între ele și se leagă cu marea cea mare, după cum și Marea Roșie se unește, după spusele unora, cu marea de dincolo de Gadira.

Dar sînt întebat :

— Pentru ce a numit Dumnezeu «mări» adunările apelor ?

— Pentru că apele s-au strîns într-o adunare, dar întinderile de apă, adică golfurile, cuprinse de pămîntul ce stă în jurul lor, cu formele lor, le-a numit Dumnezeu mări : marea de la miazănoapte, marea de la miazăzi, marea de la răsărit și iarăși marea de la apus ; întinderile

11. Marea Moartă (cf. BSG, p. 260, nota 2).

12. Un lac mlăștinos în Egipt, pe coasta Mediteranei, aproape de Pelusa (cf. BSG, p. 260, nota 2).

13. Negreșit, lumea cunoscută pe acea vreme.

14. Probabil lacul Aral (cf. BSG, p. 261, nota 4).

de apă au nume speciale : Pontul Euxin, Propontida ¹⁵, Helespontul ¹⁶, Marea Egee, Marea Ionică, Marea Sardiniei, Marea Siciliei, Marea Tiraniană și nenumărate alte numiri de mări, pe care a le înșira aici ar cere și mult timp și n-ar fi nici plăcut. Asta e pricina că Dumnezeu a numit întinderile de ape «*mări*».

Șirul cuvintelor ne-a dus să vorbim despre acestea. Să ne întoarcem, însă, la ceea ce ne-am propus de la început.

V

«*Și a zis Dumnezeu : «Să se adune apele într-o adunare și să se arate uscatul».*

Dumnezeu n-a spus : «Să se arate pământul», ca să nu-l arate iarăși netocmit — că era cu mult ml și plin de apă — nu luase propria lui formă și putere. În același timp, ca să nu spunem că soarele este pricina uscării pământului, Creatorul a pregătit uscarea pământului înainte de facerea soarelui. Ațintește-ți mintea la cele scrise în Scriptură ! N-a curs de pe fața pământului numai apa, care îl acoperea, ci și apa cîtă era amestecată cu pământul în adînc ; a ieșit și aceasta, ascultînd de porunca de neînlăturat a Stăpînului.

«*Și s-a făcut așa*».

Au fost de ajuns cuvintele acestea, ca să se arate înfăptuit glasul Creatorului.

În multe copii ale Scripturii este adăugat acest text : «*Și s-a adunat apa cea de sub cer în adunările lor și s-a arătat uscatul*». Aceste cuvinte nu le au nici ceilalți tîlmăcitori ¹⁷ ai Scripturii și se pare că nici textul ebraic nu le are. Într-adevăr, pare de prisos ca după ce Scriptura a spus : «*Și s-a făcut așa*», să se mai istorisească aceleași fapte. Cele mai bune copii ale Scripturii au lîngă acest text un obel ¹⁸ ; iar obelul arată că textul acela este neautentic.

«*Și a numit Dumnezeu uscatul pămînt ; iar adunările apelor le-a numit mări*».

— Dar pentru ce s-a spus mai înainte : «*Să se adune apele într-o adunare și să se arate uscatul*» și nu s-a scris : «*S-a arătat uscatul*» ?

15. Marea de Marmara.

16. Strîmtoarea Dardanele.

17. Achila, Simah și Teodotion.

18. Obelul este o linie între două puncte ÷, pentru a marca greșelile unui manuscris.

Și iarăși : Pentru ce s-a spus : *«S-a arătat uscatul și a numit Dumnezeu uscatul pământ»* ?

— Pentru că uscatul este o însușire care caracterizează natura obiectului, iar pământul este numirea simplă a obiectului. După cum vorbirea este o însușire a omului, iar cuvântul «om» arată ființa în care se găsește această însușire, tot așa și uscatul este o însușire proprie și specială a pământului. Obiectului care are ca însușire uscatul i s-a spus pământ, după cum celui care are însușirea de a necheza i se spune cal. Acest lucru se vede nu numai la pământ, ci și la celelalte elemente ; fiecare element are o însușire proprie care o deosebește de celelalte și fiecare element se cunoaște după însușirea aceea. Apa are ca însușire proprie răceala ; aerul, umiditatea ; focul, căldura. Aceste elemente, gândite în minte în chipul în care s-a spus mai înainte, sînt elementele primare ale corpurilor compuse ; unite într-un corp, corpul are unite în el aceste însușiri care cad sub simțurile noastre. Nici unul dintre obiectele care se văd și cad sub simțuri nu este simplu și neamestecat ; pământul este uscat și rece ; apa este umedă și rece ; aerul este cald și umed, iar focul este cald și uscat. Astfel, datorită însușirii elementului de legătură, are puterea de a se uni unul cu altul ; prin însușirea comună se amestecă cu elementul învecinat, iar prin comuniunea cu cel înrudit se unește cu elementul contrar. De pildă, pământul, care este uscat și rece, se unește cu apa datorită înrudirii cu răceala, dar prin apă se unește și cu aerul ; apa, așezată între cele două, cuprinde cu cele două elemente ale sale, ca prin două miini, elementele înrudite : răceala pământului și umiditatea aerului ; aerul la rîndul său, prin poziția sa de la mijloc, face pace prin elementele în luptă — între apă și foc — fiind unit cu apa prin umezeală, iar cu focul prin căldură. Focul, care prin natura sa este cald și uscat, se unește prin căldură cu aerul, iar prin uscăciune se întoarce iarăși la comuniunea cu pământul. Și așa se face un cerc și o horă armonioasă, toate de acord și în înțelegere unele cu altele. Mai ales acestei armonii i se potrivește de minune și numirea de element.

Am spus acestea pentru a arăta pricina pentru care Dumnezeu a numit uscatul pământ și nu pământul uscat. Pentru că uscatul n-a fost adăugat mai pe urmă pământului, ci era dintru început o însușire constitutivă a sa. Cele care sînt pricina unui obiect sînt anterioare și mai de preț decît cele care sînt adăugate pe urmă naturii obiectului, în_cît este firesc să se recunoască pământul după caracteristicile sale anterioare și mai vechi.

VI

«Și a văzut Dumnezeu că este frumos» ¹⁹.

Aceste cuvinte ale Scripturii nu vor să arate că marea avea o înfățișare plăcută în ochii lui Dumnezeu. Că nu cu ochii vede Creatorul frumusețile zidirii, ci privește pe cele făcute cu nespusa Sa înțelepciune.

Plăcută privește este marea înspumată, atunci când este stăpinită de liniște adîncă ! Dar plăcută este și atunci când i se ondulează spațele la suflările ușoare de vînt și arată celor ce o privesc culori albastre și purpurii, atunci cînd nu lovește cu furie uscatul învecinat, ci îl cuprinde cu pașnice îmbrățișări !

Nu trebuie să gîndim așa cînd Scriptura spune că marea I s-a arătat lui Dumnezeu frumoasă și plăcută, ci în acele cuvinte Scriptura a vorbit de frumusețea creației. Mai întîi că apa mării este izvorul întregii umidități de pe pămînt ; trece prin porii nevăzuți ai pămîntului, așa cum o arată pămînturile spongioase sub care se infiltrează marea furioasă ; și, împinsă de vîntul care o mișcă, apa iese afară spărgînd suprafața pămîntului, iar din pricina filtrării pierde amărăciunea și ajunge apă bună de băut. Dacă apa, la ieșirea din pămînt, ia de la mine mai multă căldură, atunci, datorită acelorași cauze care o mișcă, de cele mai multe ori, apa fierbe sau ajunge ca focul ; lucrul acesta poți să-l vezi și pe insule și pe coastele mării. Uneori, chiar departe de mare, pe pămînt — ca să asemănăm pe cele mici cu cele mari — locurile, care sînt vecine cu apele fluviilor, manifestă aceleași fenomene.

Pentru ce am spus toate acestea ? Ca să arăt că tot pămîntul este găurit pe dedesubt și că apa se reîntoarce din mare în pămînt pe canale nevăzute.

VII

Așadar, Dumnezeu a văzut că marea este frumoasă și pentru căile ascunse ale apei din adîncul pămîntului ; că este frumoasă și pentru că este un mare vas în care curg rîurile ; că este frumoasă și pentru că primește de pretutindeni toată apa lor, dar rămîne în hotarele ei ; dar este frumoasă și pentru că este începutul și izvorul apelor din aer. Apa cea fină a mării, încălzită de razele soarelui, se preface în vapori, care sînt atrași spre înălțime ; apoi cînd se răcesc, din pricină că ajung mai sus decît răsfrîngerea de pe pămînt a razelor soarelui, unde și umbra norului face mai mare răceala, se preface în ploaie și îngrășă pămîntul. Nimeni nu va pune la îndoială cuvintele mele, dacă se duce cu gîndul la căldările sub care arde focul ; sînt pline cu apă, dar adeseori rămîn goale, pentru că toată apa fiartă s-a prefăcut în aburi. Același lucru

poți să-l vezi și din cele ce fac corăbierii ; aceia, ca să-și potolească în împrejurări grele oarecum setea, fierb apa mării și strâng în bureți vaporii de apă.

Frumoasă este marea pentru Dumnezeu și pentru alte pricini ; e frumoasă, pentru că îmbrățișează de jur împrejur insulele, dîndu-le în același timp și frumusețe și siguranță. Mai mult, marea apropie pămînturile care sînt la mari depărtări unele de altele și face pentru cei ce călătoresc pe mare neîmpiedicate legăturile dintre aceste pămînturi ; prin aceste legături marea ne dăruiește cunoașterea faptelor necunoscute ; negustorilor le dă prilej de îmbogățire și ajută cu ușurință nevoilor vieții ; celor bogați le ajută să exporte surplusul lor de produse, iar celor lipsiți le ajută să-și îplinească lipsurile.

Dar pot, oare, ochii mei vedea cu atita amănunțime frumusețea mării, cită s-a arătat ochilor Celui Ce a făcut-o ?

Dacă marea este frumoasă și de laudă în ochii lui Dumnezeu, cum să nu-I fie mai frumoasă adunarea unei astfel de biserici, în care sunetul amestecat, asemănător valului care atinge țărmul mării, pornit din glasul bărbaților, femeilor și copiilor se înalță către Dumnezeu în timp ce ne rugăm ? O liniște adîncă păstrează neclătinată biserica aceasta, pentru că duhurile răutății nu pot să o turbure cu învățături eretice.

Fiți, dar, vrednici de lauda Domnului, păstrînd în cel mai potrivit chip această bună rînduială, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A V-a

Despre odrăslirea pământului

I

«Și a zis Dumnezeu : «Să răsară pământul iarbă verde, care să semene sămînță după fel și pom roditor, care să facă rod după fel, a cărui sămînță a lui să fie în el» ¹.

Era firesc ca după ce pământul s-a odihnit, despovărat de greutatea apei, să primească porunca de a odrăslî mai întîi iarbă, apoi pomi, așa cum vedem că se întîmplă și acuma. Că glasul acela de atunci, cea primă poruncă, a ajuns o lege a naturii și a rămas lege a pământului, dîndu-i pe viitor puterea de a naște și rodi.

«Să răsară pământul».

La nașterea celor ce ies din pămînt, are loc mai întîi odrăslirea ; apoi cînd cele odrăslite ies puțin din pămînt, ajung iarbă ; iarba după ce a crescut puțin, este verdeață ; și pe măsură ce crește capătă articulații noi pînă ce ajunge la desăvîrșire și dă semințe. Că iarba și verdeața sînt la fel în toate plantele.

«Să răsară pământul iarbă verde».

Să odrăslească de la sine pămîntul, fără să aibă nevoie de ajutorul cuiva !

Pentru că unii socotesc că soarele este cauza celor ce răsar din pămînt, că adică prin atracția căldurii lui scoate la suprafața pământului puterea de germinație, care este în adîncul lui, de aceea Dumnezeu a dat pământului această podoabă înainte de facerea soarelui, ca să înceteze cei rătăciți să se mai închine soarelui, ca unuia care ar fi cauza vieții. Dacă vor ajunge să creadă că toate cele care fac podoaba pământului sînt înainte de facerea soarelui, atunci vor părăsi nemăsurata lor admirație ce o au pentru soare, gîndindu-se că soarele este mai nou în ce privește facerea lui decît iarba și plantele.

— Oare dobitoacelor le-a fost pregătită mai dinainte hrana, iar neamul nostru omenesc nu s-a arătat vrednic de nici o purtare de grijă ?

— Dar tocmai pentru că Dumnezeu a dat mai înainte boilor și cailor nutreț, ți-a pregătit ție bogăție și desfătare. Cel Ce hrănește dobitoacele sporește astfel și bună starea vieții tale. Că ce este, oare, facerea semințelor, dacă nu o pregătire pentru viețuirea ta? Dar, în afară de asta, multe din verdeturi și legume sînt și pentru hrana noastră.

II

«Să răsară pămîntul iarbă verde, care să semene sămînță după fel».

Deci, chiar dacă iarba este de folos animalelor, totuși folosul acelor verdeturi se întoarce tot spre noi, și nouă ne sînt de folos semnițele. Dar textul acesta al Scripturii trebuie citit așa : *«Să răsară pămîntul iarbă verde și sămînță, care să semene după fel»*². Cuvintele Scripturii puse în această ordine vor putea restabili șirul firesc al cuvintelor ; că textul vechi, dat de Scriptură, nu este de acord cu cele ce se petrec în natură : o plantă mai întîi răsare ; apoi apare verdeața ; apoi crește iarba și în sfîrșit ajung la desăvîrșire cele ce au crescut, dînd naștere seminței.

Dar poate că sînt întrebare :

— Cum se face că Scriptura ne arată că toate cîte au răsărit din pămînt au semințe ; noi, însă, vedem că nici trestia, nici pirul, nici menta, nici șofranul, nici usturoiul, nici papura și nici alte mii de plante n-au semințe ?

La această întrebare răspundem așa :

Multe din plantele de pe pămînt au puterea semințelor în tulpină sau în rădăcină. De pildă trestia, după nașterea sa anuală, scoate din rădăcină un colțisor, care ține loc de sămînță pentru viitor. Așa și cu alte multe plante cîte sînt răspîndite pe pămînt ; au în rădăcini puterea de a lăsa urmași. Deci decît orice altă spusă este mai adevărată spusă aceasta : sau este sămînță în plante, sau au în ele o putere seminală. Acest lucru vrea să-l spună Scriptura prin cuvintele : *«după fel»*. Colțisorul trestiei nu odrăslește măsline, ci din trestie iese altă trestie, iar din semințe răsar plante înrudite cu semințele aruncate în pămînt. Și astfel, ceea ce a ieșit din pămînt la cea dintîi naștere a plantei, aceea se păstrează și pînă acum ; iar prin răsărirea în continuare se păstrează *«felul»*.

«Să răsară pămîntul».

Gîndește-mi-te că aceste puține cuvinte și această poruncă scurtă au făcut ca pămîntul cel neroditor să odrăslească dintr-o dată și să se

2. Sf. Vasile cel Mare face următoarea corectură textului Scripturii, fără să schimbe vreun cuvînt ; în loc de : *σπείρον σπέρμα* — care să semene sămînță, pune : *σπέρμα σπείρον* — sămînță care să semene.

pornească spre nașterea de roade. Pământul și-a aruncat haina lui tristă și de doliu ; a îmbrăcat o altă haină strălucitoare ; se veselește de po-doabele pe care le-a primit ; arată mii și mii de felurite plante.

Vreau să rămână în tine și mai puternică minunea creației, pentru ca, oriunde te-ai găsi și lângă orice fel de plantă te-ai afla, să-ți aduci aminte cu tărie de Creator. Când vezi un fir de iarbă verde și o floare, să te duci cu mintea la firea omenească, aducându-ți aminte de imaginea înțeleptului Isaia, care a spus că *«tot trupul este ca iarba și toată slava omului, ca floarea ierbii»*³. Puținii ani ai vieții, bucuria cea scurtă și veselia fericirii omenești au găsit în cuvintele profetului o prea frumoasă icoană. Astăzi trupul îți este înfloritor și plin de carne din pricina desfătărilor ; fața ți-i rumenă că ești în floarea vârstei ; ești zdravăn și puternic, iar când te pornești, nu ți se poate nimeni împotrivi ; mâine, tot tu, ești vrednic de milă, fie vestejit de vreme, fie istovit de boală. Cutare este vestit cu mulțimea banilor săi ; are în jurul lui mulțime de lingușitori ; suită de prieteni fățarnici, care caută să-i fie pe plac ; nenumărate rude, dar și acestea fățarnice ; roi de servitori, care stau lângă el fie pentru a-l servi la masă, fie pentru alte trebuințe ; pe aceștia îi țirăște după el și când iese din casă și când se întoarce, ca să stîrnească invidia celor care-l înțilnesc. Adaugă-i acestui bogătaș și oarecare putere politică sau dregătorii primite de la împărați sau conducere de popoare sau conducere de oști ; adaugă-i crainicul, care strigă cu glas puternic, mergînd înaintea lui, lictori de o parte și de alta, care bagă spaima în supuși — că de la ei vin loviturile, confiscările de averi, arestările, închisorile. Da, nesuferită este frica pe care o are de aceștia poporul de sub mîna lor ! Iar după acestea ce-i ? Într-o singură noapte sau temperatura mare, sau pleurezia, sau pneumonia răpește pe om, îl duce dintre oameni și-l dezgolește dintr-o dată de toată înșelăciunea care-l înconjură, iar slava lui s-a dovedit a nu fi decît un vis. Dreptate a avut, deci, profetul, când a asemănat slava omului cu slăbiciunea florii.

III

«Să răsară pământul iarbă verde, care să semene sămînță⁴ după fel și după asemănare».

Încă și acum ordinea creșterii plantelor dă mărturie de cea dintîi împodobire a pământului. Într-adevăr, odrăslirea face începutul oricărui fel de iarbă și verdeață. Fie că odrăslirea dă din rădăcină, dintr-un colțisor de jos, ca la pir și la șofran, planta trebuie să odrăsească și să iasă

3. *Isaia*, 40, 6.

4. Probabil că revenirea la lectura textului Scripturii se datorește copistului.

afară, fie că dă din sămînță și așa trebuie neapărat să fie întii odrăslirea ; după aceea vine colțul plantei, apoi iarba verde, apoi rodul, care se coace pe paiul uscat acum și gras.

«Să răsară pămîntul iarbă verde».

Cînd sămînța a căzut în pămînt și are umezeală și căldură potrivită, se face moale și poroasă ; apoi pune stăpînire pe pămîntul din jurul ei și absoarbe din el tot ce-i este propriu și înrudit ; în urmă acele părțițele foarte fine din pămînt intră în porii seminței și-i măresc volumul, încît se înrădăcinează în partea de jos, iar din partea de sus ies la suprafață firele de iarbă la fel de numeroase ca și firele rădăcinii. Firul de iarbă, încălzit mereu, își trage prin rădăcină umezeala ; odată cu căldura trage din pămînt și hrana care-i trebuie, pe care o distribuie în pai, în coajă, în tecile grîului, în bobul de grîu și în mustățile spicului. Și așa, crescînd încetul cu încetul, fiecare plantă ajunge la măsura sa proprie, fie grîu, fie legume, fie ierburi, fie mărăcini.

Un singur fir de iarbă, o singură plantă sînt de ajuns să-ți facă mintea să contemple măiestria cu care s-au făcut toate ! Cum este de pildă paiul de grîu încins cu noduri, ca și cum l-ar lega spre a putea suporta greutatea spicului, ca să nu cadă la pămînt cînd este plin de rod ! Ovăzul sălbatic are paiul gol, pentru că vîrfurile nu-i cu nimic îngreuiat, pe cînd paiul de grîu este întărit cu acele legături. Bobul de grîu este pus, apoi, într-o învelitoare, ca să nu fie cu ușurință răpit de pasărilor care mănîncă semințe ; bobul mai este apărat încă și de vîrfurile ascuțite ale mustăților spicului, care, ca niște bolduri, nu lasă să fie vătămat de micile vietăți.

IV

Ce să spun ? Ce să trec sub tăcere ? În vistieriile cele bogate ale naturii este greu de găsit ceea ce-i de mare preț, dar este cumplită pagubă să lași ceva la o parte.

«Să răsară pămîntul iarbă verde».

Și îndată pămîntul a răsărit împreună cu ierburile hrănitoare și pe cele otrăvitoare ; cu grîul și cucuta ; cu celelalte ierburi bune de hrană și spînzul, mărul lupului, mătrăguna și suculețul macului. Ce dar ? Să nu mai mulțumim Creatorului pentru plantele cele folositoare, ci să-L învinuim pentru cele vătămătoare vieții noastre ? Să nu ne gîndim, oare, la aceea că nu toate plantele au fost create pentru stomacul nostru ? Plantele rinduite pentru hrana noastră sînt la îndemîna noastră și cunoscute de toți. Că fiecare din creaturi își împlinește rolul său în creație. Oare Dumnezeu nu trebuia să creeze taurul, a cărui putere este atît de trebuincioasă vieții noastre, pentru că sîngele de taur este

otrăvitor, sau dacă l-a creat să-l fi făcut fără sînge? Rațiunea care locuiește în tine este îndestulătoare să te apere de cele vătămătoare. Nu știu, oare, oile și caprele să fugă de ierburile care le primejduiesc viața numai datorită simțului lor, care deosebește pe cele vătămătoare? Iar tu, care ești înzestrat cu rațiune, tu, pe care te ajută știința medicală, pe care experiența celor care au fost vătămăți mai înainte te învață să le eviți, spune-mi, îți este greu să te depărtezi de plantele otrăvitoare? Nici una din ierburile făcute de Dumnezeu nu-i de prisos, nu-i nefolositoare: sau dau hrană uneia dintre necuvîntătoare, sau sînt descoperite de știința medicală pentru vindecarea bolilor noastre. Grauri mîincă cucută, pentru că datorită alcătuirii trupului lor nu-i vătămă otrava cucutei; au fini porii de deasupra inimii și mistuie ceea ce au înghițit înainte ca răceala lăsată de cucută să le vatăme părțile principale ale trupului lor. Spînzul este hrana prepelițelor, care evită vătămarea, prin însușirea mestecării. Chiar aceste plante otrăvitoare ne sînt și nouă folositoare în unele ocazii. Cu mătrăguna doctorii vindecă insomniile, iar cu sucule de mac potolesc durerile cumplite ale trupurilor. Unii, cu cucuta, au îndepărtat furia poftelor trupesti, iar cu spînzul au vindecat boli învechite. Deci ceea ce socoteai că ai ceva de spus împotriva Creatorului, aceea te face să-I aduci un adaos de mulțumire.

V

«Să răsără pămîntul iarbă verde».

Scriptura ne vorbește de hrana cea multă pe care ne-o dau de la sine aceste plante din rădăcinile lor, din tulpini și din roade. Și apoi cîtă hrană nu ni se mai adaugă de pe urma cultivării lor și a agriculturii?

Dumnezeu n-a poruncit ca pămîntul să facă îndată și sămînță și rod, ci ca pămîntul să răsără, să înverzească și să ajungă la desăvîrșire în semințe, pentru ca acea primă poruncă să-i fie naturii o școală pentru continuarea mai departe a poruncii.

Pot fi, însă, întrebă :

— Cum produce pămîntul semințe *«după fel»*, cînd adeseori semă-năm grîu curat și culegem grîu negru? ⁵

— Dar grîul acesta nu-i o schimbare într-un alt fel de grîu, ci este ca o boală și slăbiciune a seminței. N-a încetat de a fi grîu, ci s-a înnegrit din pricina arderii, după cum o poți vedea și din numele lui. Că grîul, ars tare din pricina unui ger prea puternic, a căpătat altă culoare

5. Marele nostru îndrăgostit de scrierile sfinților părinți, ierarhul și teologul care a dat în limba neamului său cele mai multe lucrări din scrierile patristice, Grigore Dascălul, în notele de la traducerea Hexaameronului, spune: «poate acela iaste, pre carele noi fl numim tăciune» (CGD, f. 21, nota 1).

și alt gust. Se spune chiar că dacă un grâu ca acesta găsește iarăși un pământ potrivit și bună întocmire a văzduhului își recapătă vechiul lui chip. Deci nu vei găsi că între plante se petrece ceva împotriva poruncii Creatorului. Iar așa numita zizanie și toate celelalte semințe străine, care sînt amestecate cu semințele cele bune de mîncare, pe care de obicei Scriptura le numește neghină ⁶, nu se produc prin o transformare a bobului de grâu, ci au fost dintru început cu felul lor propriu.

Neghinele sînt o imagine a celor care strică învățăturile Domnului, care nu învață cu cuvîntul o învățătură curată, ci sînt stricați de învățătura celui rău; aceștia se amestecă în trupul sănătos al Bisericii, ca, pe furiș, să bage în sufletele celor simpli învățăturile lor vătămătoare. Domnul chiar aseamănă desăvîrșirea celor ce cred în El cu creșterea semințelor, zicînd: *«Ca atunci cînd omul aruncă sămînța în pămînt; și el doarme și se scoală, noaptea și ziua, iar sămînța răsare și crește, cum el nu știe. Că pămîntul rodește de la sine: mai întîi pai, apoi spic, după aceea grâu deplin în spic»* ⁷.

«Să răsară pămîntul iarbă».

Și într-o clipită de vreme, pămîntul, ca să păzească legile Creatorului, începînd cu odrăslirea, a trecut plantele prin toate fazele lor de creștere și le-a adus îndată la desăvîrșire. Livezile erau încărcate cu belșugul ierbii; cîmpiile bine roditoare, acoperite cu semănături, care prin mișcarea spicelor lor dădeau imaginea valurilor mării. Orice fel de iarbă și orice fel de verdeață, fie dintre păioase, fie dintre legume, umpleau atunci din belșug întreg pămîntul. Că nu aveau nici o lipsă cele ce au răsărit atuncea din pămînt: nici nepriceperea plugarilor, nici vremuirile văzduhului, nici vreo oarecare altă pricină care să le vatăme. Și nici osînda ⁸ nu împiedica belșugul pămîntului; că acestea au fost mai înainte decît păcatul pentru care am fost osîndiți să mîncăm pîinea noastră întru sudoarea feței ⁹.

VI

Și Dumnezeu a zis:

«Și pom roditor, care să facă rod, căruia sămînța lui în el după fel și asemănare pe pămînt».

La acest cuvînt, toate pădurile s-au îndesit, toți arborii s-au ridicat iute în sus, cei care în chip firesc se ridică la mare înălțime: brazilii,

6. Matei, 13, 25.

7. Marcu, 4, 26—28.

8. Fac., 3, 17—18.

9. Fac., 3, 19.

cedrii, chiparoșii, pinii; toate crîngurile s-au acoperit îndată de tufani deși; și așa numiții arbuști, care slujesc la facerea coroanelor: trandafirul, mirtul și dafinul, care nu erau mai înainte pe pămînt; toți, într-o clipită de vreme, au apărut, fiecare cu mirosul său propriu, deosebiți prin însușiri foarte precise de alți arbuști, fiecare cunoscut prin caracterul său propriu. Numai că atunci trandafirul era fără spini; mai târziu a fost adăugat spinul frumuseții florii, ca să avem durerea aproape de veselie desfătărei, spre a ne aduce aminte de păcat, din pricina căruia pămîntul a fost osîndit să răsără spini ¹⁰.

Dar mi se poate spune:

— Pămîntul a primit poruncă să dea din el *«pom roditor, ca să facă rod pe pămînt a cărui sămînță să fie în el»*; dar vedem că mulți arbori nu au nici roade, nici semințe. Ce vom spune?

— Vom spune că arborii mai de preț prin natura lor au avut parte de o mențiune specială. Vom spune apoi că un observator atent va vedea că toți arborii au sau semințe sau o putere de același fel cu semințele. Plopul negru, sălciile, ulmii, plopii albi și toți copacii la fel cu aceștia, la prima vedere par că nu au nici un rod, dar dacă sînt cercetați cu de-amănuntul vei descoperi că fiecare din ei are sămînță. Că grăunțele, care se află sub frunză — pe care cei care se ocupă cu facerea de cuvinte îl numesc mishos ¹¹ — are putere de sămînță. Toți arborii care răsar din mlădițe, din ele, de cele mai multe ori, ies la iveală rădăcinile. Poate că țin loc de sămînță și lăstarii rădăcinilor, pe care grădinarul îi smulg, îi plantează în alt loc și fac de crește un pom de același fel. Dar, după cum am spus, au fost învredniciți de mențiune mai întii arborii aceia care contribuie mai mult la menținerea vieții noastre, toți arborii cîți aveau să primească pe om cu roadele lor proprii, ca să-i pregătească hrană din belșug. Vița de vie, care dă vinul, avea să veselească inima omului ¹², iar măslinele, dînd rod, poate bucura fața omului cu untul de lemn. Cite din cele date la iveală de natură nu aleargă cu grăbire spre același scop? Rădăcina viței de vie, mlădițele de jur împrejur, pline de verdeață, se întind mult pe pămînt; lăstarul, circeii, agurida, strugurii. Ți-i de ajuns să te uiți la vița de vie — numai să te uiți cu pricepere la ea — ca să-ți aducă aminte de firea ta. Îți amintești negreșit de comparația făcută de Domnul! Domnul S-a numit pe Sine viță, pe Tatăl lucrătorul ¹³, iar pe cei sădiți prin credință în Biserică, pe fiecare din noi, i-a numit mlădițe ¹⁴; pe toți ne cheamă să aducem rod bogat, ca nu

10. Fac., 3, 18.

11. Cuvîntul acesta înseamnă: coadă, cu toate sensurile sale.

12. Ps., 103, 16.

13. Ioan, 15, 1.

14. Ioan, 15, 5.

cumva, osîndiți fiind ca nefolositori, să fim dați focului ¹⁵. Și Scriptura nu contenește a asemena pretutindeni sufletele oamenilor cu viața de vie : «*Vie s-a făcut iubitului, în pisc, în loc gras*» ¹⁶; și : «*Vie a sădit și a împrejmuț-o cu gard*» ¹⁷. E lămurit că numește «*vie*» sufletele oamenilor, în jurul cărora a pus gard, adică siguranța dată de porunci și paza ingerilor. Că spune Scriptura : «*Străjuți-va ingerul Domnului împrejurul celor ce se tem de el*» ¹⁸. Apoi, Dumnezeu a înfipt în jurul nostru, ca niște araci, și a pus în Biserică «*întîi apostoli, al doilea prooroci, al treilea învățători*» ¹⁹, iar prin pildele vechilor și fericitilor bărbați, Dumnezeu ridică la înălțime gîndurile noastre și nu le lasă aruncate la pămînt și vrednice de a fi călcate în picioare. Apoi, ca prin niște cîrcei, prin legăturile dragostei ne ține strîns uniți de semenii noștri; și, reze-mați pe ei, să tindem mereu spre înălțime; și asemeni viței de vie agă-țătoare să ne urcăm spre culmile celor mai înalte virtuți. Dumnezeu cere apoi de la noi să primim a fi săpați; iar sufletul este săpat atunci cînd leapădă grijile lumești, care sînt poveri pe inimile noastre. Deci, cel care leapădă dragostea trupească și dragostea de bani sau socotește vrednică de scuipat și de disprețuit admirația pentru această ticăloasă slavă deșartă, acela, ca și cum și-ar fi scăpat sufletul, ca și cum ar fi răsuflat, descarcă de pe el povara deșartă a gîndului pămîntesc. Și, după cum spune proverbul, nu trebuie nici să te grozăvești, să faci adică totul de ochii lumii, nici să cauți lauda celor din afară, ci să fii cu rod, strîngînd pentru bunul Lucrător ²⁰ arătarea faptelor tale ²¹. Să fii «*ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu*» ²². Să nu-ți pierzi niciodată nădejdea, ci să ai totdeauna, prin credință înfloritoare, mîntuirea. Așa vei imita acest pom care e totdeauna verde și te vei lua la întrecere cu el în facerea de roade, dînd din belșug milostenie în orice vreme.

VII

Dar să ne întoarcem cu cercetarea la cele rînduite de Dumnezeu cu atîta măiestrie !

Cîte feluri de arbori n-au răsărit atunci ? Unii pentru fructe, alții pentru acoperitul caselor, alții pentru facerea corăbiilor, alții pentru foc. Și iarăși între acești copaci, în fiecare din ei, podoaba deosebită a părților lor. Este foarte greu să descoperi însușirea fiecăruia și greu de vă-

15. Ioan, 15, 2. 6.

16. Isaia, 5, 1.

17. Matei, 21, 33.

18. Ps., 33, 7.

19. I Cor., 12, 28.

20. Ioan, 15, 1.

21. Matei, 6, 4. 6. 18

22. Ps., 51, 7.

zut deosebirea unuia de neamurile celorlalți copaci ! Unii din ei au rădăcinile înfipite adînc în pămînt, iar alții le au la suprafață ; unii cresc drept în sus și au un singur trunchi ; altora le place să se lungească pe pămînt și se împart chiar din rădăcină în multe ramuri. Cum se face că arborii care au ramurile lungi și întinse mult în aer au și rădăcinile adînci, răspîndite în cerc cît mai mult, ca și cum natura le-ar fi pus niște temelii pe măsura greutateii ramurilor de sus ? Cît de deosebită este coaja lor ? Unii au coaja netedă, alții au coaja crăpată ; unii n-au decît o coajă, alții au coaja formată din mai multe membrane. Și lucru minunat este că vei găsi în copaci semne asemănătoare tinereții și bătrîneții omului. La copacii tineri și cu bogat frunziș, coaja le e întinsă, dar la cei bătrîni se zbîrcește oarecum și se înăsprește. Copacii tineri, dacă sînt tăiați, odrăslesc din nou ; cei bătrîni, însă, rămîn fără moștenitori ; tăierea le este ca un fel de moarte. Unii au observat că pinii tăiați sau chiar arși se prefac în pădure de stejari. Știm apoi că unor arbori, prin îngrijirea grădinarilor, li se corijează defectiunile naturale ; de pildă rodiile acre și migdalii mai amari, cînd li se găurește tulpina de lîngă rădăcină și primesc un butac gras de pin, care ajunge pînă în inima lor, își schimbă gustul lor neplăcut într-un gust plăcut. Nimeni, dar, care trăiește în păcat să nu-și piardă nădejdea ! De vreme ce știe că grădnăritul schimbă însușirile arborilor, cu atît mai mult trebuie să știe că sufletul care se îngrijește de virtute poate birui tot felul de boli. Atît este de mare deosebirea pomilor fructiferi în ce privește rodul lor, încît nici nu poate fi rostit prin cuvînt. Că deosebirea dintre fructe nu diferă numai de la soi de pom la soi de pom, ci este mare deosebire chiar între fructele aceluiasi soi ; alta este înfățișarea rodului de parte bărbătească și alta a celor de parte femeiască ; grădinarii știu a-i deosebi ; ei împart palmierii în palmieri-bărbați și palmieri-femei. Și poți vedea palmierul, numit de ei femeie, că-și lasă ramurile în jos, ca și cum ar dori și ar pofti să se împreune cu bărbatul ; iar cei care îngrijesc de palmieri bagă în ramurile palmierilor-femei un fel de semințe ale palmierilor-bărbați, așa numitele *psen*²³ ; și așa, ca și cum ar avea o senzație de plăcere, își ridică iarăși ramurile și-și recapătă forma lor proprie. Același lucru se spune și despre smochin. De aceea unii sădesc smochinii sălbatici lîngă cei domestici ; iar alții leagă smochinii cei sălbatici de smochinii cu rod bun și domestici, ca să le vindece slăbiciunea acestora și să le întărească rodul care cădea jos și se risipea.

Ce vrea să-ți spună această enigmă a naturii ? Că de multe ori trebuie să primim întărire de la cei străini de credința noastră spre ară-

23. Grigore Dascălul pune această notă la cuvîntul *psen* : «Așa să numesc roadele finicilor celor ce sînt parte bărbătească ; iar a celor ce sînt parte femeiască să numesc valan» (CGD, f. 23, nota 1).

tarea faptelor noastre bune. Dacă vei vedea pe vreun păgîn sau pe altcineva care s-a despărțit de Biserică din pricina vreunei erezii stricate că duce o viață castă și se străduiește și în alte privințe să aibă purtări bune, îndreaptă-ți și mai mult luarea aminte asupra ta, ca să te asemeni smochinului celui roditor, care prin prezența smochinilor sălbatici își adună putere, ca să nu-i mai cadă roadele și să-și hrănească cu și mai multă grijă de rodul său.

VIII

Acestea sînt, ca să spun puține din cele multe, deosebirile dintre arbori în ce privește nașterea lor.

Dar despre fructele lor, cine ar putea vorbi de varietatea lor, de formele lor, de culoarea lor, de însușirea gustului lor, de folosul fiecărui fruct? Cum se coc unele goale la soare, iar altele ajung la maturitate fiind acoperite cu coji? Pomii, al căror fruct este moale, au frunzele groase, ca să acopere rodul, ca la smochini; iar pomii, al căror fruct este tare, au ușoară acoperirea cu frunze, ca la nuc. Că fructele cele dintii au nevoie de mai mult ajutor din pricina slăbiciunii lor, pe cînd pe celelalte le-ar vătăma acoperișul mai gros al umbrei. Nu vezi cum e spintecată frunza viței de vie, tocmai pentru ca strugurele să reziste și la vătămarile aerului, dar să primească din belșug și raza soarelui prin despicăturile frunzelor? Nimic fără pricină; nimic la întîmplare; toate făcute cu înțelepciune negrăită. Care cuvînt ar putea să o explice? Ar putea, oare, mintea omenească să le cerceteze cu de-amănuntul pe toate, încît să le vadă însușirile, să deosebească bine diferențele dintre ele și să înfățișeze fără vreo lipsă cauzele ascunse ale lor?

Prin rădăcină trag o singură apă; dar altfel hrănește rădăcina înșăși, altfel coaja tulpinei, altfel lemnul și altfel inima copacului. Aceeași apă ajunge frunză și se împarte în ramurile mari și în crenguțe; face să crească fructele; lacrima plantei și suculei ei vin din aceeași cauză. Atît de mare este deosebirea dintre ele, încît nici un cuvînt nu o poate arăta. Alta este lacrima papurei și altul este suculei copacului cu balsam; iar unele mlădițe din Egipt și Libia lăcrimează alt fel de sucuri. Se spune că și chihlimbarul este tot suculei unor plante; și suculei acesta capătă natura pietrei; mărturie pentru cele spuse sînt firișoarele de pai și ființele mici de tot care se văd prin ele, prinse și rămase în el cînd suculei era moale. Pe scurt, cel care nu cunoaște din experiență deosebiriile dintre sucuri după însușirile lor nu va găsi cuvinte ca să arate lucrarea lor. Și iarăși, cum aceeași umezeală în vița de vie se preface în vin, iar în măsline în untdelemn? Și lucru minunat nu este numai aceea că în vița de vie umezeala se îndulcește, iar în măsline ajunge grasă, ci și aceea că în fructele dulci este foarte felurită schimbarea dulcelui; un

dulce este în strugure, altul în smochină și altul în curmală. Vreau încă să cercetezi cum aceeași apă este plăcută simțului atunci când, ajungînd în unii pomi, se îndulcește, dar înțeapă gustul atunci când, ajungînd în alți pomi, se înăcrește; și iarăși este aspră la gust, schimbîndu-se într-o foarte mare amărăciune, cînd apa ajunge în pelin sau în scamonie²⁴. În ghindă sau în fructul cornului, apa ajunge aspră; în terebint²⁵ și în nuc, ajunge moale și uleioasă.

IX

Dar pentru ce să vorbim de arborii de departe, cînd, în același smochin, apa capătă însușiri contrarii? În sucule tulpinii este foarte amară, pe cînd în fruct foarte dulce. La vița de vie la fel; în mlădițe este foarte acră, iar în struguri foarte plăcută. Dar cîtă deosebire și în culori! Dacă te uiți în livezi, aceeași apă se înroșește în această floare, iar în alta se face purpurie; în una e albastră, în alta, albă. Și tot în flori, apa dă mai multă diversitate în mirosuri decît în varietatea culorilor.

Văd, însă, că din pricina nesațului meu de a privi toată varietatea din arbori și plante, cuvîntul mi s-a întins peste măsură de mult; dacă nu-l voi trage cu sila de la contemplarea creației și nu-l voi lega, o zi întreagă nu mi-ar ajunge spre a vă înfățișa, din aceste foarte mici lucruri ale creației, marea înțelepciune a Creatorului.

«Să răsară pămîntul pom roditor, care să facă rod pe pămînt».

Și îndată culmile munților s-au umplut, grădinile s-au întocmit cu multă artă, malurile rîurilor s-au înfrumusețat cu nenumărate feluri de plante. Unele erau gata să împodobească masa omului, altele să dea hrană dobitoacelor cu frunzele și cu rodurile lor, iar altele ca să ne fie de folos în știința medicinei cu seva, sucule, acele și fructul lor. Și, ca să spun pe scurt, pe toate cîte ni le-a descoperit o îndelungată experiență, care a adunat ceea ce este folositor din cazurile particulare; pe toate acestea le-a adus la ființă marea purtare de grijă a Creatorului, Care a prevăzut totul dintru început.

Deci, cînd vezi plantele cele de pe lîngă casă, cele sălbatice, cele care cresc în apă, cele care cresc pe pămînt, cele care au flori sau cele care n-au flori, cunoaște din acestea mici pe Cel Mare, adaugă-I mereu admirația ta și mărește-ți dragostea pentru Creator! Cercetează cum a făcut pe unii arbori plini de verdeață, iar pe alții goi; din cei plini de verdeață, pe unii cu frunzele căzătoare, iar pe alții totdeauna cu frunze; că își pierd frunzele și măslinii și pinii, chiar dacă nu se vede cum își schimbă frunzele, încît pare că niciodată nu sînt lipsiți de frunzișul lor.

24. Plantă purgativă (cf. MAB la cuvîntul: *σκαμωνία*).

25. Arbore rășinos, cu tulpina înaltă și frunze mari, care crește pe coastele Mediteranei, din a cărui scoarță se extrage terebentină (cf. MDE, la cuvînt).

Palmierul este totdeauna cu frunze ; păstrează frunzele de la cea dintii lăstărire pînă la sfîrșit. Uită-te, apoi, și la aceea că tamarinul este un arbore amfibiu ; se numără și între cei care trăiesc în apă și se înmulțește și în pustiuri. De aceea și Ieremia, pe bună dreptate, compară cu un arbore ca acesta pe cei cu purtări rele, care înclină cînd într-o parte, cînd în alta ²⁶.

X

«Să răsară pămîntul».

Această mică poruncă s-a prefăcut îndată într-o puternică lege a naturii și într-o rațiune măiastră. Porunca aceasta a săvîrșit miile și miile de însușiri ale plantelor și ale arborilor mai iute decît un gînd de-al nostru. Pămîntul are în el și acum această poruncă și-l silește, în fiecare anotimp al anului, să dea la iveală puterea pe care o are pentru răsărirea plantelor, semințelor și arborilor. După cum titirezul, după ce a fost fixat în vîrf, se învîrtește în continuare de la cea dintii lovitură ce i se dă, tot așa și natura, luînd început de la cea dintii poruncă, se continuă în tot timpul care urmează pînă ce se va ajunge la sfîrșitul obștesc al universului.

Spre acest sfîrșit să ne grăbim și noi toți, plini de rod și fapte bune, ca, fiind sădiți în casa Domnului, să înflorim în curțile Dumnezeuului nostru, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

26. Ier., 17, 6.

OMILIA A VI-a

Despre facerea luminătorilor

I

Se cuvine ca cel care privește pe atleți luptind să aibă și el oarecare putere. Lucrul acesta îl poți vedea în legile serbărilor publice, care poruncesc celor care stau în amfiteatrul stadionului să stea cu capetele descoperite. Și mi se pare că fiecare trebuie să fie la rîndul său nu numai privitor al celor ce luptă, ci și luptător. La fel se cuvine ca și cel ce cercetează priveliștile cele mari și minunate ale creației, ca și cel care aude vorbindu-se de înțelepciunea cea covârșitoare și nespusă a lui Dumnezeu, să aibă în el însuși pricinile pentru care dorește să contemple cele ce-i stau înaintea și să participe împreună cu mine, după puterea lui, la această luptă, nu atît ca judecător cît ca împreună-luptător, pentru ca nu cumva să-mi scape mie găsirea adevărului, și greșeala mea să ajungă pagubă comună pentru cei care mă ascultă.

Pentru ce vă spun acestea ? Pentru că e vorba să cercetez alcătuirea lumii și să contemplan universul, nu pe temeiul principiilor filosofiei lumii, ci pe temeiul învățăturilor pe care Dumnezeu le-a dat lui Moisi, slujitorul lui, Care i-a vorbit lui Moisi aievea, nu prin enigme. De aceea trebuie neapărat ca cei care doresc să vadă aceste mărețe lucruri să aibă exercitată mintea lor pentru înțelegerea învățăturilor ce ne stau în față.

Dacă vreodată într-o noapte senină, privind frumusețea cea nespusă a stelelor, ți-ai făcut o idee despre Arhitectul universului și te-ai întrebat cine a brodat cerul cu aceste flori și te-ai gîndit că în cele ce vezi pe cer plăcerea este mai mare decît trebuința ; și iarăși dacă ziua, cu mintea trează, ai cunoscut minunățiile zilei și prin cele văzute te gîndești la Cel nevăzut, atunci ești pregătit să asculți cele ce se vor grăi și ești potrivit să faci parte din mulțimea care se găsește în această biserică¹ sfîntă și fericită.

Haide, dar, așa precum ghizii conduc prin cetăți pe cei care nu cunosc cetățile, haide, ca tot așa și eu să vă conduc, pentru a vă arăta mi-

nunile ascunse ale acestei mari cetăți. Cetatea aceasta era vechea noastră patrie ; din ea ne-a izgonit demonul, ucigașul omului, cînd a luat în robie pe om cu momelile sale. Vei vedea în această cetate facerea cea dintîi a omului, dar și moartea, care îndată ne-a cuprins pe noi ; moartea pe care a născut-o păcatul, primul născut al demonului, cauza răului. Te vei cunoaște atunci pe tine însuși ; te vei cunoaște că ești din pămînt cu firea, dar operă a mîinilor lui Dumnezeu ; prin puterea pe care o ai ești cu mult în urma necuvîntătoarelor, dar ești rinduit conducător al celor necuvîntătoare și neînsuflețite ; ești inferior prin construcția trupului tău, dar, prin bogăția rațiunii, puternic să te înalți pînă la cer.

Dacă știm acestea, ne vom cunoaște pe noi înșine, vom cunoaște pe Dumnezeu, ne vom închina Creatorului, vom sluji Stăpînului, vom slăvi pe Tatăl, vom iubi pe Hrămitorul nostru, vom fi cucernici față de Binefăcătorul nostru, nu vom înceta de a ne închina Începătorului vieții noastre — și al celei de aici și al celei viitoare — Care prin bogăția pe care ne-a dat-o ne dă temeinică încredere în bunătățile făgăduite, iar prin trăirea celor prezente ne convinge de cele pe care le așteptăm.

Dacă cele trecătoare sînt așa, cum vor fi cele veșnice ? Dacă cele văzute sînt atît de frumoase, cît de frumoase vor fi cele nevăzute ? Dacă măreția cerului depășește măsura minții omenești, ce minte omească va putea descoperi natura celor veșnice ? Dacă soarele, care este supus stricăciunii, este atît de frumos și atît de mare, dacă este iute în mișcare și-și face cu atîta regularitate mișcările sale de revoluție, dacă are o mărime cu dreaptă măsură în univers, încît nu depășește măsura față de întregul univers, iar prin frumusețea lui este ca un ochi strălucitor așa cum se cuvine creației, dacă nu te mai poți satura de a-l privi, cît de strălucitor în frumusețe trebuie să fie Soarele dreptății ?² Dacă pentru un orb este o pagubă să nu vadă soarele acesta, cît de mare va fi paguba celui păcătos, lipsit de Lumina cea adevărată ?³

II

«Și a zis Dumnezeu : «Să fie luminători pe tîria cerului, ca să lumineze pe pămînt, ca să despărță ziua de noapte»⁴.

Cerul și pămîntul fuseseră făcute mai înainte⁵ ; după facerea lor a fost creată lumina⁶ ; apoi a fost despărțită ziua de noapte⁷ ; apoi iarăși

2. *Mal.*, 3, 2.

3. *Ioan*, 1, 9.

4. *Fac.*, 1, 14.

5. *Fac.*, 1, 1.

6. *Fac.*, 1, 3.

7. *Fac.*, 1, 4—5.

s-a făcut tăria⁸ și arătarea uscatului⁹; apa s-a adunat într-o adunare cu margini fixe și determinate¹⁰; pământul s-a umplut cu cele ce au răsărit din el; a odrăslit mii și mii de feluri de plante și s-a umplut cu toate soiurile de arbori¹¹. Nu erau încă nici soarele, nici luna, ca să nu spună oamenii că soarele este cauza și tatăl luminii și nici ca cei care nu-L cunosc pe Dumnezeu să-l socotească creator al celor răsărite din pământ. De aceea a fost făcut soarele în a patra zi; atunci a spus Dumnezeu: «*Să se facă luminători pe tăria cerului*»¹². Când ai aflat pe Cel Care a spus aceste cuvinte, atunci unește în mintea ta și pe Cel Care le-a auzit!

«*A zis Dumnezeu: «Să se facă luminători!»*»¹³. Și a făcut Dumnezeu pe cei doi luminători»¹⁴.

— Cine a spus și cine a făcut?

— Nu înțelegi că în aceste cuvinte este vorba de două persoane? Că pretutindeni în istoria creației este semănată în chip tainic dogma teologiei.

Scriptura spune apoi și pentru ce nevoie au fost făcuți luminătorii.

«*Ca să lumineze pe pământ*»¹⁵, spune Scriptura.

Dar aş putea fi întrebat:

— Dacă lumina a fost făcută mai înainte, pentru ce se spune acum iarăși că soarele a fost făcut ca să lumineze (εἰς φαῖςιν)¹⁶?

— Mai întâi nimeni să nu ripăde de singularitatea cuvântului φαῖςιν, pentru că noi creștinii nu alegem ca voi cuvintele pe care le folosim, nici nu urmărim așezarea lor armonioasă. La noi nu sînt cizelări de cuvinte, nici nu căutăm cuvinte care să sune frumos la ureche, ci, în orice împrejurare, preferăm cuvintele cu înțeles bun. Ia aminte, așadar, dacă Scriptura n-a arătat prin cuvîntul φαῖςιν ceea ce voia să spună; în loc de: φωτισμός a spus: φαῖςιν. Cuvintele acestea nu sînt contrare celor ce s-au spus despre lumină. Atunci, la început, s-a adus la existență natura luminii; acum, corpul acesta ceresc a fost făcut ca să fie vehicul al acelei lumini prim-născute. După cum altceva este focul și altceva lampa — focul are puterea să lumineze, iar lampa este făcută să lumineze pe cei care au nevoie de lumină — tot așa și acum au fost creați lumină-

8. Fac., 1, 6.

9. Fac., 1, 9.

10. Fac., 1, 10.

11. Fac., 1, 11—12.

12. Fac., 1, 14.

13. Fac., 1, 14.

14. Fac., 1, 16.

15. Fac., 1, 14: Εἰς φαῖςιν ἐπὶ τῆς γῆς.

16. Cuvîntul φαῖςιν provoca risul grecilor culți, pentru că acest cuvînt era necunoscut în limba clasică greacă; a fost folosit prima dată în Septuaginta: Fac., 1, 14, 15; Ps., 73, 16; Iudît, 13, 13.

torii, ca să fie vehicule ale acelei lumini prea curate, adevărate și nemateriale. După cum apostolul spune că unii sînt luminători în lume¹⁷, dar alta este Lumina cea adevărată¹⁸ a lumii, la care participînd sfinții au ajuns luminători ai sufletelor, pe care le-au instruit, izbăvind-le de întunericul neștiinței, tot așa și acum, Creatorul universului, încărcînd soarele acesta cu lumina cea tare strălucitoare, l-a aprins în jurul lumii.

III

Nimănui să nu i se pară de necrezut spusele acestea. Altceva este strălucirea luminii și altceva corpul încărcat de lumină.

Mai întii la toate lucrurile compuse deosebim esența celui care primește și însușirea care se adaugă. Așadar, după cum altceva este albul prin natura sa și altceva este corpul înălbit, tot așa și cele de care vorbim acum — lumina și corpul încărcat de lumină — sînt deosebite prin fire, dar unite prin puterea Creatorului. Să nu-mi spui mie că este cu neputință ca acestea să stea despărțite ! Nici eu nu spun că-mi este cu putință — și mie și ție — să despărțim lumina de corpul soarelui, ci spunem că cele care pentru mintea noastră nu sînt despărțite, acelea pot fi despărțite în realitate de Creatorul naturii. Ție ți-i cu neputință să despărți puterea arzătoare a focului de strălucirea focului, dar Dumnezeu, vrînd, printr-o minune nemaiîntîlnită, să-i atragă luarea aminte a lui Moisi, slujitorul Său, a pus în rug foc, care nu lucra decît prin strălucirea lui, dar din care era eliminată puterea arzătoare¹⁹. Așa precum mărturisește și psalmistul zicînd : «*Glasul Domnului, care taie para focului*»²⁰. De aceea și pe noi un cuvînt ne învață în taină că atunci cînd vom da răspuns de faptele săvîrșite în viață, natura focului se va împărți, pe de o parte în lumină, spre desfătarea celor drepți, iar pe de altă parte în durere arzătoare, rînduită celor osîndiți.

În al doilea rînd, și din fazele lunii ne putem încredința de cele ce urmărim să dovedim. Cînd luna descrește și se împutinează, nu se mistuie tot corpul ei, ci avem iluzia de creștere și de micșorare, pentru că lumina care stă în jurul ei se îndepărtează și se apropie iarăși. Că nu se mistuie corpul lunii, cînd luna se micșorează, ne stau mărturie puternică cele ce le vedem la lună. Cînd văzduhul este curat și nu-i încețoșat, mai ales cînd luna este ca secera, poți vedea, dacă te uiți cu atenție, că partea ei nestrălucită și neluminată este înconjurată de o linie care împlinește rotundul ei din timpul lunii pline, încît se vede clar un cerc desăvîrșit, dacă privirea noastră unește sînul umbrît și

17. Filip., 2, 15.

18. Ioan, 1, 9.

19. Ieș., 3, 2.

20. Ps., 28, 7.

înaburit al lunii cu partea luminoasă, care o înconjoară. Să nu-mi spui mie că lumina lunii este de împrumut, că lumina ei se micșorează cînd se apropie de soare și că iarăși crește cînd se depărtează. Nici nu caut să cercetez acest lucru acum, ci să arăt că altul este corpul ei și altul este cel care o luminează. Același lucru gîndește-mi-l și despre soare, cu singura deosebire că soarele, odată ce a primit lumina în el, o are amestecată cu el și nu o leapădă; iar luna, care îmbracă și dezbracă oarecum lumina, ea însăși ne încredințează de adevărul celor ce am spus despre soare.

Acești luminători au fost rînduiți să despartă ziua de noapte. Mai înainte, Dumnezeu a despărțit lumina de întuneric ²¹; atunci Dumnezeu a făcut natura lor potrivnice una alteia, încît nu era nici un amestec între ele și nu era nici o părășie între întuneric și lumină. Ceea ce este umbra în timpul zilei, aceea trebuie socotită a fi întunericul în timpul nopții. Dacă umbra, atunci cînd strălucește o lumină, cade de la corpuri în opoziție cu lumina, iar dacă dimineața întunericul se întinde spre apus, iar seara se pleacă spre răsărit și la amiază se trage spre miazănoapte, iar noaptea, la rîndul ei, se îndreaptă spre partea opusă razelor soarelui, atunci urmează că noaptea nu-i altceva, potrivit naturii ei, decît umbra pămîntului. Că după cum în timpul zilei umbra se face în spatele unui corp, care stă în fața luminii, tot așa și noaptea vine cînd văzduhul, care înconjură pămîntul, este umbrat. Acest înțeles îl au cuvintele Scripturii, cînd spune că Dumnezeu a despărțit lumina de întuneric; că întunericul fuge la apropierea grabnică a luminii, pentru că atunci, cînd au fost create la început, au fost create prin natura lor străine una de alta. Acum, însă, Dumnezeu a rînduit ca soarele să măsoare ziua, iar luna a făcut-o stăpîna nopții, cînd este lună plină; că atunci cei doi luminători stau aproape drept față în față. Cînd răsar soarele, luna, la vreme de lună plină, se coboară și dispăre, iar la răsăritul soarelui apare iarăși la răsărit. Dacă în celelalte faze ale lunii, lumina lunară nu este egală cu noaptea, aceasta nu are nici o legătură cu cele cercetate acum de noi. Afară doar atît că atunci cînd este lună plină, luna stăpînește noaptea cu lumina ei, este mai strălucitoare decît stelele și luminează pămîntul; dar împarte deopotrivă cu soarele măsura timpului.

IV

«Și să fie spre semne și spre vremi și spre zile și spre ani» ²².

Aceste semne ale luminătorilor sînt de neapărată trebuință pentru viața omenească. Dacă nu vei iscodi peste măsură *«semnele»* date de

21. Fac., 1, 4.

22. Fac., 1, 14.

acești luminători, vei afla, pe temeiul observațiilor unei îndelungate experiențe, folosul lor. Datorită lor poți afla multe despre ploile cele mari, multe despre secetă și mișcarea vînturilor, care suflă în unele locuri sau peste tot, care suflă cu putere sau potolit. Despre unul din «semnele» date de soare ne-a vorbit și Domnul, spunînd că va fi furtună, pentru că cerul era posomorît și roșu ²³. Cînd soarele se ridică prin ceață, razele lui se înnegresc, iar culoarea lui se vede ca sîngele și cărbunii aprinși; desimea văzduhului dă această imagine privirilor noastre. Este clar că văzduhul des și strîns, nefiind împrăștiat de razele soarelui, nu mai poate fi stăpînit din pricina năvalei aburilor ieșiți din pămînt; și atunci marea umiditate aduce furtună peste ținuturile peste care s-au adunat. La fel cînd luna este înconjurată ca de niște ape stătătoare și cînd soarele este înconjurat de așa numitele haloes ²⁴, înseamnă sau că văzduhul este plin de apă sau că au să vină vînturi puternice; așa-numitele antelii ²⁵, care merg împreună cu mișcarea soarelui, sînt semne ale unor fenomene petrecute în văzduh; tot așa și toiegele ²⁶, care apar în nori, în linie dreaptă, de culorile curcubeului, arată ploi sau furtuni mari sau, în scurt, de cele mai multe ori, schimbări ale văzduhului. Cu privire la creșterea și descreșterea lunii, cei care se ocupă cu aceste fenomene au observat multe semne, pentru că văzduhul din jurul pămîntului se schimbă neapărat odată cu aceste forme ale lunii. Dacă luna este limpede și curată în a treia zi, atunci arată că va fi vreme senină statornică; dacă se arată groasă și roșiatică la cornuri, amenință că are să vină sau ploaie violentă, sau vînt puternic de la miazăzi. Cine nu știe cît folos nu aduc aceste semne vieții omenești? Dau puțință corăbierului să stea cu corabia în port, pentru că vede mai dinainte primejdia vînturilor; dau puțință călătorului să îndepărteze de la el cu multe zile înainte necazurile unei călătorii, pentru că posomorîrea văzduhului îl face să se aștepte la o schimbare a vremii. Plugarii, care se ostenesc cu semănăturile și cu cultivarea pomilor, de la aceste semne află care este timpul bun de lucru. De altfel Domnul a prezis că la pieirea lumii au să se arate «semne» în soare și lună și stele: soarele se va prefăce în sînge, iar luna nu-și va mai da lumina ei ²⁷. Acestea sînt semnele sfîrșitului lumii.

23. Matei, 16, 3.

24. Cerc luminos în jurul soarelui (cf. MAB la cuvîntul: *πάθος*).

25. Fenomen de reflecție luminoasă, care dublează imaginea soarelui (cf. MAB, la cuvîntul: *ἀνθῆλιος*).

26. Linii transversale care brăzdează orizontul cînd ploaia cade în depărtare sau cînd soarele absoarbe umiditatea solului (cf. MAB la cuvîntul: *ἄλως*).

27. Matei, 24, 29.

V

Dar cei care sar peste şanţuri ²⁸ folosesc cuvintele acestea ale Scripturii pentru apărarea horoscopului şi spun că viaţa noastră depinde de mişcarea cerurilor ; de aceea şi haldeli citească în stele semne ale întâmplărilor din viaţa noastră. Cuvîntul Scripturii este simplu : «*Să fie spre semne*» ; dar ei spun că aici nu e vorba de schimbările văzduhului, nici de schimbările anotimpurilor, ci de soarta pe care o avem în viaţă.

Ce spun ei ? Spun că întîlnirea stelelor mişcătoare, adică a planetelor, cu stelele din zodiac, după forma pe care o au cînd se întîlnesc unele cu altele, determină cutare şi cutare naştere ; iar alte raporturi ale acelorasi stele determină o soartă contrară.

Poate că nu-i fără de folos pentru lămurirea acestor lucruri să iau cuvîntul mai de sus. Nu voi spune nimic de la mine, ci voi folosi chiar cuvintele astrologilor pentru a-i combate, ca pe cei cuprinşi mai de mult de această rătăcire să-i tămăduiesc, iar pe ceilalţi să-i întăresc, ca să nu cadă în rătăcirea aceasta.

Cei care au descoperit horoscopul, văzînd că în lungimea timpului le scapă multe din poziţiile stelelor, au luat o măsură de timp foarte mică, ca şi cum într-un timp foarte scurt — «*ca într-o clipă şi într-o clipită de ochi*» ²⁹ după cum zice apostolul — ar fi o mare deosebire între naşterea unui om şi naşterea altui om ; şi spun : Cel care s-a născut în această clipită de vreme va fi stăpîn peste oraşe, domn peste popoare, foarte bogat şi prea puternic ; iar altul, care s-a născut în altă clipită de vreme, va ajunge un cerşetor, un om fără căpătii, va merge din uşă în uşă ca să-şi cîştige pîinea cea de toate zilele. De aceea astrologii au împărţit așa numitul ciclu zodiac în douăsprezece părţi ; şi pentru că soarele străbate în treizeci de zile a douăsprezecea parte a acestei sfere, pe care ei o numesc fixă, au împărţit în treizeci de părţi fiecare din cele douăsprezece părţi ; apoi pe fiecare parte din aceste ultime părţi le-au împărţit iarăşi în şaizeci de părţi, apoi iarăşi pe fiecare din aceste şaizeci le-au tăiat în cîte şaizeci de părţi.

Să luăm, deci, naşterile celor care se nasc şi să vedem dacă astrologii vor putea păzi cu precizie această împărţire a timpului.

Îndată ce se naşte copilul, moaşa se uită dacă e băiat sau fată ; apoi aşteaptă strigătul, semn că cel născut este viu. Cîte clipite din cele şaizeci vrei să treacă în această vreme ? Moaşa îi spune haldeului

28. Manuscrisul *Parisinus graecus* 476 are pe margine în dreptul acestui text : «*Proverb despre cei care încearcă cele imposibile*» (cf. BSG, p. 348, nota 2). *Grigore Dascălul* comentează : «*Cuvînt cu pildă grăit, pentru cei ce trec hotarul între oricare lucru, precum unul ce ar vrea să sae preste vreo groapă sau şanţu, făcut spre opreală şi apoi cade înlăuntru. Iar aicea să înţeleage, cum că cei ce fac socoteale strîmbe*» (CGD, f. 27, nota 2).

29. *I Cor.*, 15, 52.

de noul născut. Vrei să-mi spui cîte clipite de vreme au trecut pînă a ajuns glasul moașei la urechea haldeului, mai ales dacă haldeul, care însemnează ora, se află în afara camerei unde s-a născut copilul ? Că trebuie ca cel care va face horoscopul să noteze foarte exact ora nașterii copilului, fie de se întîmplă ziua, fie noaptea. Cîtă mulțime de clipite din cele șaizeci vrei să punem că a trecut în acest timp ? Trebuie neapărat apoi să fie găsită steaua horoscopului, nu numai în care parte din cele douăsprezece părți ale zodiacului se găsește, ci și în care parte din această a douăsprezecea parte și în care din cele șaizeci de părți în care am spus că este împărțită ; sau, ca să fie găsirea cît se poate mai exactă, în care din cele șaizeci de părți din primele șaizeci de părți se găsește steaua. Și această cercetare amănunțită și neînțeleasă a timpului trebuie neapărat făcută, spun ei, cu fiecare planetă, pentru a găsi în ce legătură stă ea cu stelele fixe și ce figură formau între ele atunci cînd s-a născut copilul.

Deci, dacă este cu neputință să cunoști exact clipa în care s-a născut copilul, iar cea mai mică greșeală a stricat totul, se fac de rîs și cei care se ocupă cu această știință, care nu e știință, dar și cei care se uită cu uimire la ei, ca la unii care ar putea să le cunoscă destinul lor.

VI

Dar ce concluzie trag ei din toate aceste cercetări ? Cutare, spun ei, va fi cu părul creț și cu privirea strălucitoare, pentru că s-a născut în zodia berbecului, că așa arată acest animal ; dar va fi și mare la suflet, pentru că berbecul are în el fire de conducător ; va fi și darnic, dar și stringător, pentru că animalul acesta leapădă lîna fără părere de rău și și-o dobîndește ușor datorită firii sale. Cel născut în zodia taurului va fi răbdător în nenorociri și muncitor, pentru că taurul trage la jug. Cel născut în zodia scorpionului va fi bătaș prin asemănarea cu acest animal. Cel născut în zodia cumpenii va fi drept, din pricina egalității talerelor cîntarelor pe care le folosim. Ce poate fi mai de rîs decît acestea ? Berbecule, de care tu legi nașterea omului, este a douăsprezecea parte a cercului, în care soarele atinge semnele de primăvară ; cumpăna și taurul la fel ; fiecare din aceste zodii sînt cîte a douăsprezecea parte din așa numitul ciclu zodiac. Deci, dacă spui că în ciclul zodiac stau cauzele principale care determină viața oamenilor, pentru ce atunci caracterizezi firea oamenilor care se nasc după dobitoacele care trăiesc printre noi ? Cel născut în zodia berbecului este darnic, nu pentru că acea parte a cercului îl face să aibă un astfel de caracter, ci pentru că șaia are o fire ca aceasta ! Pentru ce ne faci să punem la îndoială vrednicia de credință a stelelor, dar încerci să ne convingi

cu behăitul oilor ? Dacă cerul are aceste însușiri morale, pe care le ia de la animale, atunci și cerul se supune unor principii străine, și deci cerul depinde de dobitoace. Iar dacă este de rîs să spui aceasta, cu mult mai de rîs este ca din lucruri care nu au nici o legătură unele cu altele să încerci să construiești probabilități. Dar aceste iscusințe sînt asemănătoare pînzelor de păianjen, în care de cade un țințar sau o muscă sau vreo altă gînganie slabă este legată și prinsă ; dar dacă se apropie o vietate mai puternică, aceea trece ușor prin țesăturile acelea slabe, le rupe și le distruge.

VII

Și astrologii nu se mărginesc numai la atîta ! Ci chiar voia noastră liberă, care este stăpîna fiecăruia din noi — adică săvîrșirea virtuții și a viciului — ca și cauzele faptelor noastre sînt făcute de astrologi tot dependente de cele de pe cer. A-i combate este de-a dreptul ridicol ; dar pentru că mulți sînt stăpîniți de această rătăcire, poate că e bine să n-o trecem sub tăcere.

Mai întîi să-i întrebăm pe aceștia : Se schimbă, oare, pozițiile stelelor de nenumărate ori în fiecare zi ? Că sînt stele care se mișcă neconținut, așa numitele planete ; unele din ele se ajung mai repede unele pe altele ; altele își fac mai încet mișcările lor de revoluție, așa că de multe ori în același ceas se și privesc unele pe altele și se și ascund ; iar cei care fac horoscopul spun că în timpul nașterilor are foarte mare putere dacă cel care se naște este privit de o planetă făcătoare de bine sau de o planetă făcătoare de rău. Adeseori aceia, negăsind timpul în care să dea mărturie planeta cea făcătoare de bine, din pricina necunoștinței uneia din acele foarte mici secțiuni a zodiacului, atunci ei așează acel moment într-o parte a zodiacului în care se află destinul cel rău. Că mă silesc să folosesc chiar cuvintele lor. În spusele lor, însă, este multă prostie și încă mai multă necredință. Că stelele care fac rău mută cauza răutății lor asupra Creatorului stelelor. Dacă răul vine datorită naturii stelelor, atunci Creatorul este autorul răului ; iar dacă fac răul cu voința lor cea liberă, urmează că ele sînt ființe care știu să facă alegerea între fapte și că folosesc mișcările lor în chip liber și cu de la sine putere. Dar este mai mult decît o nebunie să-ți imaginezi așa ceva despre cele neînsuflețite ! Apoi ce mare nesocotință este să nu împarți binele și răul fiecăruia după meritul lui, ci cutare să fie făcător de bine, pentru că planeta s-a aflat în cutare loc, iar cutare să fie făcător de rele, pentru că a fost văzut de cutare planetă și iarăși să-și piardă răutatea, dacă planeta își schimbă puțin poziția ! Dar destul despre acestea ! Dacă în fiecare clipită de vreme stelele trec de la o poziție la alta, iar între aceste nenumărate schimbări,

adeseori într-o zi, figurile lor formează nașteri împărătești, pentru ce nu se nasc în fiecare zi împărați ? Sau, altfel vorbind, pentru ce se mai moștenește atunci demnitatea de împărat ? Că nu se poate crede că fiecare împărat este atît de grijuliu încît să pună de acord nașterea fiului său cu poziția stelelor care arată nașterea de împărați ! Dar cine dintre oameni este stăpîn peste un lucru ca acesta ! Cum se face că Ozia a născut pe Ioatam, Ioatam a născut pe Ahaz, iar Ahaz a născut pe Ezechia ³⁰ și nașterea nici unuia din ei n-a căzut într-un timp în care stelele arătau o stare de robie ? În afară de asta, dacă nu sîntem noi autorii faptelor noastre bune și rele, ci le săvîrșim în chip constrîngător, datorită nașterii noastre, atunci de prisos sînt legiuirile care au hotărît care fapte trebuie făcute și care evitate, de prisos sînt judecătorii care laudă virtutea și osîndesc răutatea ! Nu-i de vină hoțul că fură, nici ucigașul că ucide ; chiar dacă n-ar fi voit-o, i-ar fi fost cu neputință să-și stăpînească mîna, că soarta îl silea să o facă. În acest caz, cei mai proști dintre toți ar fi cei care se ostenesc cu meseriile. Că atunci plugarul ar avea de toate din belșug, fără să mai arunce semințe și fără să-și mai ascută secera ; negustorul ar fi peste măsură de bogat, fie de vrea, fie de nu vrea, că soarta îi adună banii ; atunci nădejdlile cele mari ale creștinilor ar zbura ca vîntul. Nici dreptatea n-ar mai fi laudată, nici păcatul osîndit, pentru că omul nu săvîrșește nimic cu libera sa voie. Da, acolo unde stăpînește necesitatea și destinul, meritul nu are loc, așa cum cere dreapta judecată.

Dar voi nu aveți trebuință să vă vorbesc mai mult despre aceste lucruri, că sînteți sănătoși la suflet și nici timpul nu-mi îngăduie să-mi întind peste măsură cuvîntul adresat acelora.

VIII

Să ne întoarcem la șirul cuvintelor Scripturii !

Scriptura spune :

«Să fie spre semne și spre vremi și spre zile și spre ani».

Despre semne am vorbit. Cînd Scriptura spune *«spre vremi»*, socot că vorbește despre schimbările anotimpurilor : de iarnă, de primăvară, de vară și de toamnă, a căror revenire regulată ne-o dă mișcarea pe care Dumnezeu a rînduit-o acestor luminători. Se face iarnă, cînd soarele stă mai mult în părțile de miazăzi și prelungește îndelung umbra nopții peste locurile pe care noi le locuim, încît se răcește cerul din jurul pămîntului, iar toți aburii umezi strînși în jurul nostru dau naștere la ploi mari, înghețuri și multă zăpadă. Cînd soarele se întoarce

iarăși din ținuturile de la miazăzi și ajunge pe la mijloc, încît să împartă egal timpul între nopți și zi, atunci, cu cît stă mai mult în locurile cele de deasupra pămîntului, cu atît mai mult readuce vremea cea bună și se face primăvară, începătoarea înfrunzirii tuturor verdețurilor, face de reînvie cea mai mare parte dintre arbori și tuturor vietăților de pe uscat și din apă le păstrează neamul prin nașterea unora din altele. De acolo soarele o ia la goană spre solstițiul de vară și spre părțile de miazănoapte, cînd se fac cele mai lungi zile. Și din pricină că stă cea mai multă vreme în văzduh, înfierbîntă aerul de deasupra capetelor noastre, usucă tot pămîntul și prin asta ajută la creșterea semințelor și grăbește coacerea fructelor pomilor; iar cînd soarele este foarte arzător, face la amiază puțină umbră, pentru că luminează din înălțime tot locul din jurul nostru. Cele mai lungi zile sînt acelea în care umbrele sînt cele mai scurte; și iarăși cele mai scurte zile sînt acelea în care umbrele sînt cele mai lungi. Aceasta se întîmplă la noi, așa numiții eteroscioți³¹, la toți cîți locuim în părțile de miazănoapte ale pămîntului; pentru că sînt unii oameni care, timp de două zile pe an, la amiază, sînt cu totul fără umbră; pe aceștia îi bate soarele drept în creștet și-i luminează de jur împrejur în chip egal, încît este luminată chiar apa din fîntînile adînci, care sînt strîmte la gură; de aceea unii îi numesc pe acești oameni și ascioți³², iar cei care locuiesc dincolo de țara cu mirodenii³³, aruncă umbrele în amîndouă părțile; că ei singuri, pe pămîntul locuit de noi, trimiț la amiază umbrele spre miazăzi și de aceea unii îi numesc pe aceștia nofiscioți³⁴. Toate acestea se întîmplă cînd soarele se îndreaptă spre partea de miazănoapte. Din toate acestea putem presupune cît este de mare căldura lăsată de razele soarelui în aer și ce rezultate dă.

După vară ne vine anotimpul toamnei, care sfarmă covîrșitoarea nădușeală, micșorează puțin cîte puțin căldura și ne apropie de iarnă nevătămați, cu ajutorul unei temperaturi moderate; atunci soarele se întoarce din părțile de miazănoapte iarăși spre părțile de miazăzi.

Acestea sînt rotațiile anotimpurilor, care, fiind o urmare a mișcărilor soarelui, ne rînduiesc viața noastră.

31. Grigore Dascălul dă această explicație: «adecă carii spre o parte aruncăm umbra din trupurile noastre întră amiazăzi» (CGD, f. 29, col. 2), iar MAB la cuvîntul: ἐτερόσκιοι: «acolo unde umbra se proiectează totdeauna din aceeași parte (nord sau sud), ca în zonele temperate».

32. Adică: fără umbră.

33. Grigore Dascălul explică: «Iar cei ce lăcuiesc de ceaia parte de Arabia cea roditoare de aromate mirositoare» (CGD, f. 29, nota 2); BSG, p. 366, nota 2: «fără îndoială Arabia»; iar BAS, p. 102, nota 2: «Arabia».

34. Grigore Dascălul explică: «adecă despre amîndouă părțile aruncători de umbră» (CGD, f. 29 v, col. 1); MAB la cuvîntul: ἀμφίσκιος: «care proiectează umbra în două părți sau de jur împrejur».

«Să fie spre semne și spre zile», spune Scriptura.

Nu ca să facă zilele, ci ca să stăpînească zilele. Că ziua și noaptea au fost făcute înainte de facerea luminătorilor. Aceasta ne-o arată și psalmistul, cînd spune : Dumnezeu a pus «soarele spre stăpînirea zilei, iar luna și stelele spre stăpînirea nopții»³⁵.

— Dar cum are soarele stăpînire asupra zilei ?

— Soarele poartă în el lumină; atunci cînd trece de orizont aduce ziua, împrăștiind întunericul. N-ai greși dacă ai defini ziua așa : Văzduhul luminat de soare; sau : Ziua este măsura de timp, în care soarele stă în emisfera de deasupra pămîntului.

Dar soarele și luna au fost rînduiți să fie semne și «spre ani».

Luna, după ce îndeplinește de douăsprezece ori drumul său, săvîrșește durată unui an; numai că adeseori este nevoie de adăugarea unei luni pentru a se ajunge la o completare exactă a anotimpurilor, așa cum calculau anul în timpurile vechi evreii și grecii.

Anul solar, la rîndul lui, este timpul cit îl face soarele, prin mișcarea sa, întorcîndu-se la același semn de la care a plecat.

IX

«Și a făcut Dumnezeu doi luminători mari»³⁶.

Cuvîntul «mare» are cînd o însemnare absolută³⁷ — ca atunci cînd spunem : mare este cerul, mare este pămîntul, mare este marea — cînd o însemnare relativă, și aceasta în cele mai multe cazuri — ca atunci cînd spunem : calul este mare, boul este mare; mărimea lor nu stă în volumul mare al trupului lor, ci în raport cu animalele la fel cu aceste animale, de la care iau mărturie pentru mărimea lor. Cum să înțelegem, dar, această noțiune de «mare»? În care din cele două sensuri: cel absolut sau cel relativ? Să spunem despre acești luminători ca despre furnică sau despre alte viețăți mici că sînt mari, pentru a arăta mărimea trupului lor în comparație cu a altor viețuitoare de același fel cu ele sau că acești luminători sînt mari prin ei înșiși, așa cum se arată ei prin constituția proprie a măreției lor? Sînt de părere că sînt mari, potrivit acestui din urmă înțeles. Nu sînt mari, pentru că sînt mai mari decît stelele mai mici, ci pentru că lumina revărsată de ei se întinde pe o atît de mare suprafață, încît e îndestulătoare să lumineze și cerul și

35. Ps., 135, 8—9.

36. Fac., 1, 16.

37. Grigore Dascălul n-a folosit cuvîntul *absolut* pentru grecescul *ἀπόλυτον*, deși îl avea în traducerea latină, pentru că nu era înțeles de contemporanii săi; de aceea îl traduce printr-o perifrază: «fiindcă acest graiu, adică mare întru un chip dezlegată și slobodă are înțeleagerea și neadusă cătră alt oarecare lucru» (CGD, f. 29 v, col. 2).

văzduhul, împreună cu tot pământul și marea. În orice parte a cerului s-ar găsi acești luminători — și cînd răsar și cînd apun și cînd sînt la mijlocul cerului — se arată la fel oamenilor de pretutindeni; aceasta e dovada clară a covîrșitoarei lor mărimi, pentru că din nici un loc de pe întinsul pământului nu par mai mari sau mai mici. Obiectele care stau departe de noi le vedem mai mici; și cu cît ne apropiem de ele cu atît descoperim mai bine mărimea lor. Față de soare, nimeni nu este nici mai aproape, nici mai departe, ci distanța este la fel pentru cei care locuiesc pământul în orice parte s-ar găsi. Dovadă este că și indienii și britanicii văd soarele la fel; nici celor care locuiesc în părțile de răsărit nu li se arată că soarele își micșorează mărimea lui cînd apune și nici celor ce locuiesc în părțile de apus nu li se arată mai mic atunci cînd răsare; și nici cînd este la mijlocul cerului nu-și schimbă înfățișarea în mai mare sau mai mic.

Să nu te înșele însă ceea ce vezi! Să nu socotești că soarele este de un cot, pentru că atît pare celor ce îl privesc! E firesc ca volumul obiectelor care sînt la foarte mari depărtări de vederea noastră să se micșoreze, pentru că puterea noastră vizuală este neputincioasă să străbată locul care este între noi și ele; se pierde oarecum din pricina acestei distanțe și nu percepe decît puțin din cele pe care le vede. Mică fiind, dar, privirea noastră, face ca și obiectele pe care le vedem să le socotim mici; că slăbiciunea noastră proprie o trecem la obiectele pe care le vedem. Vederea, deci, ne minte, iar pe criteriul ei de judecată nu poți pune temei.

Adu-ți aminte de cele ce ți se întîmplă ție! Singur te vei încredința de cele ce spun! Dacă vreodată, din vîrfurile unui munte, ai privit o cîmpie mare și netedă, cît de mari ți s-au arătat perechile de boi? Cît de mari plugarii? Nu ți s-au părut ca niște furnici? Dacă dintr-un turn înalt, așezat lîngă un mare noian de ape, ți-ai arunca privirile spre mare, cît de mari îți vor părea cele mai mari insule? Cît de mare ți se va arăta una din corăbiile încărcate cu mii de poveri, purtată de pînzele albe pe albastra mare? Nu ți se va părea mai mică decît o porumbiță? Pentru că așa, după cum ți-am spus, vederea, pierdută în văzduh și cu puterea stinsă, nu-i îndestulătoare să perceapă exact obiectele văzute. Apoi vederea ne spune că cei mai mari munți, brăzdați de văi adînci, sînt netezi și rotunzi, pentru că vederea percepe numai înălțimile lor, neputînd ajunge, din pricina slăbiciunii ei, pînă la vîgăunurile lor adînci. Privirea nu ne poate arăta formele corpurilor așa cum sînt ele, ci socotește rotunde chiar turnurile pătrate. Deci totul ne arată că privirea, atunci cînd este vorba de distanțe foarte mari, nu ne dă o imagine precisă a lucrurilor, ci una ștearsă.

Deci, așa cum ne spune Scriptura, luminătorul acesta este mare, de nenumărate ori mai mare decât cum se vede.

X

Și cele ce-am să-ți spun să-ți fie semn vădit de măreție! Pe cer sînt o mulțime nenumărată de stele, dar toată lumina lor, adunată la un loc, nu ajunge să risipească întunecimea nopții. Dar numai ce se arată la orizont soarele, acest luminător, dar, mai bine spus, chiar cînd este așteptat, înainte de a se ridica cu totul deasupra pămîntului a pus pe fugă întunericul, a întunecat stelele cu lumina lui, iar aerul din jurul pămîntului, care pînă atunci era înghețat și dens, l-a topit și l-a împrăștiat. De aici vin vînturile cele de dimineață și roua care cade pe pămînt cînd vremea e senină. Cînd pămîntul este atît de întins și mare, cum ar fi putut soarele să-l lumineze în întregime, într-o clipită de vreme, dacă luminătorul acesta n-ar slobozi lumina din rotocolul său cel mare? Aici uită-mi-te la înțelepciunea Marelui Meșter, că la atîta distanță de noi i-a dat soarelui căldura măsurată. Are atîta căldură, încît să nu ardă nici peste măsură pămîntul, dar nici din lipsa de căldură să-l înghețe și să-l lase fără rod.

Surori să fie cele ce am spus de soare cu cele ce voi spune despre lună.

Mare este și corpul lunii! După soare este cel mai luminos astru. Dar mărimea lunii nu rămîne văzută totdeauna, că uneori cercul ei este întreg, iar alteori se vede cu lipsuri și împuținată; arată lipsă în cealaltă parte a ei; că o parte a ei se umbrește cînd crește, iar o altă parte a ei se ascunde cînd descrește.

O pricină nespusă a înțeleptului Creator a făcut ca luna să aibă această felurită schimbare a formelor ei. Sau poate că înțeleptul Creator a vrut să ne dea o pildă vădită de cum este firea noastră omenească. Că nimic din cele omenești nu este statornic; ci unele ies din neființă și merg spre desăvîrșire, iar altele, după ce au ajuns la dezvoltarea lor și au crescut la cea mai de sus măsură a lor, iarăși, prin pierderi treptate, se mistuie și se distrug; și împuținîndu-se, pier. Creatorul, deci, a vrut să ne dea învățături despre cele cu privire la noi prin fazele lunii; iar noi, luînd cunoștință de grabnica schimbare a celor omenești, să nu ne îngîmfăm cînd ne merge bine în viață, nici să ne lăudăm cu puterea, nici să ne mîndrim cu bogăția cea nestatornică, ci să disprețuim trupul care suferă schimbări și să ne îngrijim de suflet, de bunul cel nemișcător. Iar dacă te întristează luna, că-și pierde lumina prin scăderile ei treptate, să ți se întristeze mai mult sufletul, care are strînsă în el virtutea, dar din pricina neluării aminte își pierde frumusețea sa și nu rămîne niciodată în aceeași stare sufletească, ci adeseori se schimbă și ajunge altul din

pricină că n-are temelie tare. Cu adevărat, așa cum spune Scriptura : «*Cel nebun se schimbă ca luna*»³⁸.

Socot, apoi, că fazele lunii contribuie nu puțin la starea corpurilor viețuitoarelor și a celorlalte vegetale care răsar din pământ. Că altfel este starea corpurilor când se micșorează luna și altfel când crește. Când se micșorează, corpurile se ușurează și se golesc ; când crește și se grăbește să ajungă plină, și corpurile își capătă și ele plinătatea lor, pentru că umezeala, amestecată cu căldura, pătrunde pe nesimțite în ele, ajungând pînă în adîncul lor. Lucrul acesta îl arată cei care dorm afară cînd e lună plină ; li se umplu cavitățile capului cu multă umezeală ; apoi carnea, de curînd tăiată, se schimbă iute în contactul cu razele lunii ; la fel se întîmplă și cu creierii viețuitoarelor, cu părțile moi ale vietăților din mare, cu măduvele copacilor. Luna n-ar putea face ca toate acestea să participe la schimbările ei dacă n-ar avea o putere mai presus de fire, o putere extraordinară, așa cum dă Scriptura mărturie.

XI

Și schimbările atmosferice sînt în legătură cu fazele lunii, așa cum ne dau mărturie turburările atmosferice neașteptate, care, la vreme de lună nouă, vin după o vreme senină și liniștită ; atunci norii se împing și se izbesc unii de alții, atunci sînt frămîntările apelor din strîmtorile mărilor, atunci fluxul și refluxul mării, care se numește ocean ; iar cei ce locuiesc în apropierea oceanului au descoperit că de regulă fluxul și refluxul sînt o urmare a fazelor lunii. Că apa din strîmtorile mărilor își schimbă mersul într-o parte și în alta după fazele lunii ; cînd luna se înnoiește, marea nu stă liniștită deloc, ci se frămîntă și se clatină neconținut pînă ce se face iarăși lună plină ; atunci își continuă fluxul și refluxul ei regulat. Marea de apus are flux și reflux ; cînd se depărtează de țarm, cînd îl inundă iarăși, ca și cum luna cu aspirațiile ei ar trage-o îndărăt, iar cu expirațiile ei ar împinge-o spre hotarele ei.

Am spus acestea pentru a dovedi mărimea celor doi luminători și pentru a vă arăta că nici chiar o silabă nu este de prisos din cuvintele cele insuflate de Dumnezeu. Și totuși cuvîntul nostru n-a vorbit de nici una din problemele mari ale acestor luminători. Că despre mărimea și depărtările soarelui și ale lunii se mai pot descoperi multe cu ajutorul gîndirii dacă cugeți cu mare luare aminte asupra energiilor și puterilor lor.

Dar, cu gînd de mulțumire către Dumnezeu, trebuie să mărturisim neputința noastră, ca să nu se creadă că măsurăm cu mintea noastră mărețele creații ale Creatorului, ci din puținele noastre cuvinte să se conchidă cît de multe și cît de mari sînt cele ce au fost lăsate la o

38. *Inț. Sir.*, 27, 11.

parte. Să nu măsoari luna cu ochiul, ci cu mintea, care este cu mult mai precisă decît ochii pentru descoperirea adevărului.

Basme vrednice de ris au fost răspîndite de babele cărora le place băutura și care pălăvrăgesc pretutindenea că luna, prin puterea unor vrăji, își părăsește locul și se pogoară spre pămînt. Cum poate, oare, un descîntec al vrăjitoarelor să miște luna pe care Însuși Cel Prea Înalt a întemeiat-o? Care loc ar primi-o, după ce ar fi fost trasă în jos? Vrei să-ți fac dovada măreției ei cu cîteva exemple? Orașele din întreaga lume, oricît ar fi de departe unele de altele, toate primesc în chip egal lumina lunii în străzile îndreptate către răsărit. Dacă luna nu s-ar afla în fața tuturor străzilor, atunci ar lumina negreșit doar străzile strîmte, care sînt îndreptate direct spre ea, iar peste străzile care depășesc lățimea lunii, luna ar lăsa să cadă razele sale pieziș și dintr-o parte. Acest lucru se poate observa și cu lămpile din casele noastre. Cînd stau mai mulți oameni în jurul lămpii, umbra celui care stă chiar în fața ei se întinde în linie dreaptă, dar umbrele celorlalți se pleacă și într-o parte și în alta. Dacă n-ar fi corpul lunar foarte mare, lumina lunii nu s-ar întinde la fel în toate părțile pămîntului. Cînd luna răsare în regiunile echinocțiului se împartășesc la fel de lumina ei atît cei care locuiesc în părțile friguroase și se găsesc sub rotațiile constelației Ursei, cît și cei din părțile de miazăzi, care sînt vecini cu regiunile arzătoare. Deci, întinzîndu-se lumina ei peste toți pe o atît de mare lățime, luna ne dă o foarte limpede mărturie de mărimea ei. Cine, dar, va nega că nu-i foarte mare corpul lunii, cînd luna se arată egală pe întinderi atît de mari și în același timp atît de numeroase?

Dar destule sînt cele spuse despre mărimea soarelui și a lunii! Iar Cel Care ne-a dăruit minte să cunoaștem marea înțelepciune a Creatorului din cele mai mici creații ale zidirii Lui, să ne dea putere să dobîndim idei mai înalte despre Ziditor din creațiile Lui mari, deși în comparație cu Făcătorul lor, soarele și luna sînt ca tîntarul și furnica. Că de la nici una din creaturi nu putem dobîndi o idee vrednică de măreția Dumnezeuului universului; ne dau doar mici și slabe imagini, așa precum ne dă și fiecare din cele mai mici vietăți și plante.

Să ne mulțumim, dar, cu cele ce am spus! Eu să mulțumesc Celui Ce mi-a dăruit această mică slujire a cuvîntului, iar voi să mulțumiți Celui Care vă hrănește cu aceste duhovnicești bucate, Celui Care și acum, cu nimicnicia glasului meu, v-a hrănit oarecum cu piine de orz³⁹. Să vă hrănească Dumnezeu totdeauna pe măsura credinței voastre, dăruindu-vă arătarea Duhului⁴⁰, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

39. Ioan, 6, 9.

40. I Cor., 12, 7.

OMILIA A VII-a

Despre tîritoare

I

«*Și a zis Dumnezeu : «Să scoată apele tîritoare cu suflete vii după fel și pasări zburătoare sub tăria cerului după fel»*¹.

După crearea luminătorilor, se umplură și apele cu vietăți, ca să se împodobească și această parte, apele.

Pămîntul și-a primit podoaba lui de la cele ce au răsărit în el ; cerului i-a dat podoabă florile stelelor și a fost împodobit și cu perechea celor doi luminători care, ca niște ochi gemeni, se uită spre pămînt. Rămăsese să se dea și apelor podoaba lor.

A venit porunca și îndată rîurile au început să lucreze : lacurile au ajuns roditoare, dînd naștere la viețuitoare, fiecare după felul lor propriu și după natura apelor ; marea a născut tot felul de specii de animale înotătoare ; nici apa din bălți și din mlaștini n-a fost nelucrătoare, nici n-a rămas lipsită de participarea ei la desăvîrșirea creației ; se vede doar că din apa bălților și a mlaștinilor ies, ca dintr-o apă fiartă, broaștele, musculițele, țînțarii. Cele ce se văd încă și acum sînt o dovadă a celor ce au fost atuncea.

Astfel apa a fost silită să slujească poruncii Creatorului. Nespusa și marea putere a lui Dumnezeu a arătat vii, lucrătoare și mișcătoare tot felul de viețuitoare ale apelor ; și este cu neputință să numeri speciile lor. Odată cu porunca, apele au și primit capacitatea de a naște.

«*Să scoată apele tîritoare cu suflete vii*».

Acum, pentru întia oară, a fost creată o ființă vie, înzestrată cu simțire. Că plantele și arborii, chiar dacă se zice că trăiesc, pentru că participă la facultatea de hrănire și de creștere, totuși nu sînt nici vietăți, nici însuflețite.

Pentru aceea : «*Să scoată apele tîritoare*».

Orice viețuitoare înotătoare, fie de înoată la suprafața apei, fie de taie apa în adînc, sînt prin firea lor tîritoare, pentru că își tîrăsc trupul pe apă. Chiar dacă unele dintre viețuitoarele din apă au picioare și

1. Fac., 1, 20.

merg — mai ales că multe din ele sînt amfibii, de pildă : focile, crocodilii, hipopotamii, broaștele, crabii — totuși au înotul înaintea mersului.

De aceea : *«Să scoată apele tîrîtoare»*.

În aceste puține cuvinte, care neam de tîrîtoare a fost lăsat la o parte ? Care neam n-a fost cuprins în porunca creației ? Nu și cele care nasc ființe vii, de pildă : focile, delfinii, narcele² și cele asemenea acestora, așa numiții pești cartilaginoși ? Nu și cele care se nasc din ouă, așa cum se nasc aproape toate felurile de pești ? Nu cîte sînt cu solzi ? Nu cîte sînt din neamul crustaceelor ? Nu cîte au aripioare și cîte n-au ? Glasul poruncii a fost mic ; da, mai bine spus, nici n-a fost glas, ci numai un impuls, o mișcare a voinței ; dar în această poruncă sînt tot atîtea idei, cît de diferiți sînt peștii și grupurile de pești, pe care a-i descrie pe toți cu de-amănuntul este la fel cu a număra valurile mării sau a măsura cu pumnii apa mării.

«Să scoată apele tîrîtoare».

Între acestea sînt cele care trăiesc în noianuri de ape, lingă țărmuri, în adînc de ape, printre pietre ; cele care trăiesc în grupe, cele care trăiesc singuratec, chiții, peștii cei foarte mari și cei foarte mici. Prin aceeași putere și printr-o unică poruncă au venit la existență și viețuitoarele mici și cele mari.

«Să scoată apele».

Porunca aceasta îți arată înrudirea firească dintre înotătoare și apă ; că peștii mor dacă îi desparți puțin de apă ; peștii nu pot respira aerul acesta ; că ceea ce este aerul pentru pămînteni, aceea este apa pentru înotătoare. Cauza este limpede. Noi avem plămîni, un organ moale și cu mulți pori ; plămîinii, primind aerul prin dilatarea toracelui, risipesc și răcesc căldura dinăuntru nostru ; la pești, dilatarea și contractarea bronhiilor, care primesc și scot afară apa, îndeplinesc funcțiunea respirației. Peștii au parte proprie de moștenire, fire proprie, hrană proprie și un fel propriu de viață. De aceea nici unul din animalele înotătoare nu primește să fie domesticit și nici nu suferă atingerea mîinii omenești.

II

«Să scoată apele tîrîtoare cu suflețe vii după fel».

Acum este pîrga fiecărui fel de viețuitoare din apă, care, ca și semînțele din natură, primesc porunca de a se arăta. Mulțimea lor va

2. Grigore Dascălul îl definește așa : «Peaște de mare, așa numindu-se de la narko, care iaste cuvînt ellinesc, și va să zică amorțesc» (CGD, f. 32, nota 3) ; NPL la cuvîntul : torpille : «Peste marin putînd atînge lungimea de un metru ; are de fiecare parte a capului un organ electric, care la descărcare este în stare să paralizaze prada și să răstoarne un om».

avea loc din nașterea lor, a unora din altele, cînd trebuie să crească și să se înmulțească. Altei specii aparțin acele viețuitoare despre care spunem că au carapace, de pildă : scoicile, scoicile cu două valve, scoicile marine în spirală, stridiile și alte nenumărate vietăți cu carapace. Pe lîngă acestea, altă specie, de care spunem că au cochilia moale : racii, creveții și cele asemănătoare acestora. Pe lîngă acestea, altă specie, vietățile așa numite moi, a căror carne este moale și spongioasă : caracatițele, sepiile și cele asemenea lor. Iar între acestea sînt nenumărate deosebiri : balauri, țipari, care trăiesc în mîlul rîurilor și lacurilor, care, după forma lor, se apropie mai mult de tîritoare decît de pești. Alta este specia înotătoarelor, care se nasc din ouă, și alta este specia celor care nasc pui vii. Nasc pui vii : ciîinii de mare și, în scurt, toate cîte au pielea cartilaginoasă. Cele mai multe viețuitoare din neamul chiților nasc pui vii : delfinii și focile ; despre aceștia se spune că atunci cînd puii lor sînt mici îi bagă iarăși în pîntece dacă văd vreo primejdie oarecare.

«Să scoată apele după fel».

Altul este felul înotătoarelor din neamul chiților și altul este acela al peștilor mici. Și iarăși, între pești, nenumărate sînt deosebirile dintre ei, împărțiți pe speciile lor. Au nume speciale, hrană deosebită ; forma, mărimea, însușirile trupești, toate despărțite unele de altele, cu foarte mari deosebiri ; sînt rînduiți în fel de fel de specii. Cîți din cei ce vinează peștii din familia tonilor pot să ne numere deosebirile felurilor lor ? Deși se spune că aceștia pot să spună și numărul peștilor, chiar dacă sînt în mari grupuri ! Cine dintre cei ce au îmbătrînit la țărmurile mării sau pe malurile rîurilor pot să ni-i descrie cu de-amănuntul pe toți peștii ? Alte feluri de pești cunosc cei care pescuiesc în Marea Indiană, alte feluri cei care vinează în golful egiptean ; alte feluri locuitorii insulelor și altele, mauritanii. Toate aceste feluri de pești — și mici și mari — i-a adus la existență acea poruncă și acea putere nespusă. Multe sînt particularitățile vieții lor, multe sînt și deosebirile prin care fiecare din pești își continuă specia. Cei mai mulți dintre pești nu clocesc ca păsările, nici nu fac cuiburi, nici nu-și hrănesc cu osteneală puii, ci apa primește oul, care cade în ea și-l face vietate. În fiecare neam de pești succesiunea este neschimbată și nu se amestecă un neam de pește cu alt neam de pește ; la ei nu se întîmplă la fel ca la animalele de pe pămînt, de pildă cu catirul și cu unele păsări, care prin încrucișare își schimbă speța. Nici unul dintre pești nu-i înarmat cu jumătate de dinți ca boul și oaia ; nici unul nu rumegă, afară numai de scar³, după cum spun unii. Toți peștii au dinți deși și foarte ascuțiți, ca să nu

se strecoare afară hrana în timpul mestecatului. Că dacă hrana n-ar fi tăiată iute și trimisă în stomac, ar fi luată de apă în timp ce o fărâmițează.

III

Fiecare neam de pește are hrana sa deosebită. Unii pești se hrănesc cu mîl, alții cu alge, alții se mulțumesc cu ierburile care cresc în apă. Cei mai mulți pești se mănîncă unii pe alții ; cel mai mic dintre ei este hrana celui mai mare. Dacă se întîmplă vreodată ca peștele care a înghițit un pește mai mic să fie prada altuia, atunci ajung împreună în pîntecele celui din urmă.

Ce altceva, oare, facem noi, oamenii, cînd împilăm pe cei săraci ? În ce se deosebește de peștele cel din urmă omul, care, prin lacoma lui iubire de bogăție, îi bagă pe cei slabi în sînurile nesățioase ale lăcomiei lui ? Un om a luat acelea pe care le avea săracul ; dar tu, înghițindu-l pe acela, ți-ai făcut din bogăția lui bogăția ta. Făcînd această nedreptate mai nedrept te-ai arătat și mai lacom decît lacomul. Vezi să nu te aștepte și pe tine același sfîrșit ca și pe pești : undița sau vîrșa sau mreaja. Că negreșit și noi, dacă vom face multe nedreptăți, nu vom scăpa de osînda cea din urmă.

Cunoscînd, însă, că și într-un animal slab este multă viclenie și uneltire, vreau să te facă să fugi de imitarea celor răi.

Racului de mare îi place carnea stridiei ; dar n-o poate vîna pentru că stridia este îmbrăcată cu o cochilie tare. Că natura a întărit trupul ei slab cu o îngrăditură de nesfărîmat. De aceea stridia se numește ostracoderm, adică cu pielea țestoasă. Și pentru că stridia este îmbrăcată de jur împrejur cu două carapace, care se îmbucă exact una cu alta, cleștii crabului sînt cu totul neputincioși. Și ce face crabul ? Cînd vede că stridia se încălzește cu plăcere în locuri nebătute de vînt și-și desface carapacele ei la razele soarelui, atunci crabul aruncă pe furiș o pietricică între cele două carapace, împiedică închiderea lor și astfel cu viclenie găsește cu ce să împlinească lipsa de putere.

Atîta răutate au și cei care nu sînt înzestrați cu rațiune, nici cu glas ! Iar eu te vreau pe tine, care imiți crabul în adunarea de averi și viclenii, să te oprești de a vătăma pe semenii ! Ca un crab este cel care se apropie cu viclenie de fratele său, cel care tăbărăște în vremuri de restriște asupra aproapelui său și se bucură de nenorocirile altora. Nu imita pe acești oameni sortiți osindei ! Mulțumește-te cu cele ce ai ! Pentru cel înțelept este mai bine să fie sărac, să-i fie de ajuns cele ce are decît să trăiască în îmbuibare și desfăț.

3. Pește de mare din recifurile de corali cu culori variate și strălucitoare, de unde numele obișnuit de pește-papagal (cf. NPL, la cuvîntul : scare).

N-am să trec cu vederea nici viclenia și prefăcătoria caracatiței, care de fiecare dată ia culoarea pietrei pe care se așază. Și astfel, mulți pești, care înoată fără luare aminte, se așază pe caracatiță, așa-zicînd ca pe o piatră ; și ajung îndată vicleanului pradă.

Așa este purtarea celor care caută să fie totdeauna pe placul celor care au putere, care-și schimbă firea după nevoile de fiecare dată, care nu trăiesc conduși mereu de același fel de a voi, ci ajung ușor alții și alții : cinstesc castitatea față de cei caști, sînt desfrînați cînd sînt cu desfrînații, își schimbă părerea spre plăcerea fiecăruia. Nu-i ușor să scapi de acești oameni și nici să te păzești de vătămarea lor, pentru că sub masca prieteniei au adînc ascunsă răutatea lor. Pe oameni cu astfel de purtări, Domnul îi numește lupi răpitori⁴ îmbrăcați în piele de oaie. Fugi de această purtare cu multe fețe și cu multe chipuri ! Urmărește adevărul, sinceritatea, simplitatea ! Șarpele este cu multe fețe ; de aceea a și fost osîndit să se tîrască⁵. Dreptul este fără vicleșug, ca Iacov⁶. De aceea «*Dumnezeu face să locuiască în casă cei care au un singur fel de a se purta*»⁷.

«*Marea aceasta este mare și largă ; acolo sînt tîrîtoare, cărora nu este număr, vietăți mici și mari*»⁸. Totuși între ele este o întocmire înțeleaptă și cu bună rînduială. Pe pești nu-i putem numai învinui ; sînt pești care merită să fie imitați.

Cum se face că fiecare neam de pești, după ce i s-a dat locul lui propriu, nu intră peste alte neamuri, ci locuiește în propriile lui hotare ? Peștii n-au geometrie, care să le împartă locuințele ; nu sînt împrejmuiți cu ziduri ; nu sînt hotărnicii cu pietre de hotar, ci singuri și-au luat locul care îi este de folos fiecăruia. Golful acesta hrănește cutare neamuri de pești, celălalt altele ; unele golfuri sînt pline de pești, altele goale. Nici un munte cu vîrfurile lui ascuțite întinse în sus nu-i desparte, nici riul care să le taie trecerea, ci o lege a naturii distribuie în chip egal și drept locuința de care are nevoie fiecare neam de pești.

IV

Dar noi nu ne purtăm așa !

— Pentru ce ?

— Pentru că mutăm hotarele veșnice, pe care ni le-au pus părinții noștri !⁹ Împărțim pămîntul, lipim casă lîngă casă, ogor lîngă ogor, ca

4. Matei, 7, 15.

5. Fac., 3, 14.

6. Fac., 25, 27.

7. Ps., 67, 6.

8. Ps., 103, 26.

9. Prov., 22, 28.

să luăm ceva de la vecin¹⁰. Chiții știu locuința ce li s-a dat lor de la natură ; au primit să locuiască marea, care e în afara ținuturilor locuite de oameni, marea fără insule, dincolo de care nu este uscat. Pe marea aceea nu umblă corăbiile, nu se știe nimic de ea și nici o nevoie n-a convins pe corăbieri să îndrăznească să o străbată¹¹. Marea aceasta au luat-o în stăpânire chiții, care în mărime se aseamănă cu cei mai înalți munți, după cum spun cei care i-au văzut ; și chiții rămân în hotarele lor și nu vatămă nici insulele și nici orașele de la țărmurile mării. Astfel, fiecare neam de pești locuiește în părțile de mare ce i s-a rînduit, ca în niște orașe și sate și patrii străbune.

Sînt, însă, și unii pești călători, trimiși ca de un senat obștească peste hotare, care la un semnal pleacă cu toții. Cînd le vine vremea rînduită de naștere, pleacă, deșteptați de o lege obștească a naturii, unii dintr-un golf, alții din altele și se zoresc spre marea dinspre miazănoapte. Și pe acești pești îi poți vedea în timpul urcării, uniți ca un puhoi, curgînd prin Propontida spre Pontul Euxin. Cine îi pornește ? Ce poruncă împăratească ? Care ordonanță afișată în piață arată timpul de plecare ? Cine îi conduce în locul cel străin ?

Vezi cum legea lui Dumnezeu împlinește totul și ocîrmuiește chiar cele mai mici lucruri ? Peștele nu se împotrivesc legii lui Dumnezeu, iar noi oamenii nu suferim învățăturile cele mîntuitoare ! Nu disprețuim pe pești, pentru că sînt fără de glas și cu totul lipsiți de rațiune, ci teme-te să nu fii mai fără de rațiune decît peștii, împotrivindu-te rînduiei Ziditorului. Ascultă pe pești că slobod aproape glas prin ceea ce fac, spunîndu-ne că pentru continuarea neamului nostru sîntem trimiși în această călătorie într-o îndepărtată țară străină. Peștii nu sînt înzestrați cu rațiune, dar au puternic întemeiată în ei legea naturii, care le arată ceea ce trebuie să facă. «Să mergem, spun ei, în marea cea din miazănoapte ! apa de acolo e mai dulce decît apa altei mări, că soarele rămîne mai puțin deasupra ei și nu scoate din ea, cu razele lui, toată apa bună de băut». Și peștilor de mare le place apa dulce ; de aceea se urcă adeseori din mare în susul rîurilor și se duc departe de mare. De aceea preferă ei altor golfuri Pontul Euxin, pentru că este potrivit să-și depună icrele și să crească puii. Iar după ce a fost îndeplinit cu îndeostulare tot ce-au urmărit, se întorc acasă toți, cu tot poporul lor. Și care este pricina întoarcerii lor ? Că o auzim de la aceste viețuitoare ce tac ! «Marea dinspre miazănoapte, spun acei pești, nu este adîncă ; are suprafața netedă în fața vînturilor violente ; are puține coaste și locuri de adăpost ; de aceea vînturile o frămîntă ușor pînă în

10. *Isaia*, 5, 9.

11. Oceanul Atlantic.

adînc, încît nisipul din adîncuri se amestecă cu valurile; dar este și rece în vreme de iarnă și se umple cu apa multor râuri mari». Asta e pricina că peștii, după ce s-au bucurat într-o măsură potrivită de apele Pontului în timpul verii, iarna se duc cu grabă spre căldura cea din adîncul apei a locurilor celor însorite; fugind de vînturile cumplite din părțile de miazănoapte, se adăpostesc în locurile mai puțin bînuite de vînturi.

V

Am văzut lucrul acesta și am admirat înțelepciunea lui Dumnezeu cea întru toate.

Dacă cele necuvîntătoare nascocesc și-și găsesc mijloace pentru mîntuirea lor, dacă peștele știe ce trebuie să aleagă și de ce trebuie să se ferească, ce vom spune noi cei înzestrați cu rațiune, cei instruiți de lege, cei îndemnați de făgăduințe și înțelepțiți de Duhul, cînd rînduim viața noastră mai fără de minte decît peștii? Ei știu să se îngrijească pentru viitor, iar noi, pentru că nu nădăjduim în viitor, ne cheltuim dobitocește viața în plăceri. Peștii străbat atîtea și atîtea noianuri de ape, ca să găsească un oarecare folos; dar tu ce poți spune, tu, care trăiești în trîndăvie? Că trîndăvia este început al facerii de rău. Nimeni să nu dea vina pe neștiință! Este sădită în noi o lege naturală, care ne arată să ne apropiem de bine și să ne depărtăm de cele ce ne vatămă.

N-am să mă depărtez de exemplele pe care ni le dau viețuitoarele din mare, pentru că pe ele le studiem acum.

Am auzit pe cineva din cei ce locuiesc la țărmurile mării, că ariciul de mare, această vietate foarte mică și de toți disprețuită, adeseori învață pe corăbieri cînd va fi vreme bună și cînd va fi furtună. Ariciul de mare, cînd prevede o turburare a vînturilor, se vîră sub o piatră mare, se agață de ea, ca de o ancoră, și este ținut de piatră, ca să nu fie tîrît cu ușurință de valuri. Corăbierii cînd văd semnul acesta știu că este de așteptat o mișcare puternică a vînturilor. Nici un astrolog, nici un haldeu, care cunoaște turburările văzduhului după răsăritul stelelor, n-a învățat acestea pe ariciul de mare, ci Domnul mării și al vînturilor a pus în mica vietate urma vădită a mării Lui înțelepciuni. La Dumnezeu nimic nu-i neprevăzut, nimic nu-i neglijat. Pe toate le privește cu ochiul cel neadormit. Este de față lingă toți și lingă toate, dînd mîntuire fiecăruia. Dacă Dumnezeu n-a lăsat pe ariciul de mare în afara privirii Sale, nu va supraveghea, oare, pe cele ale tale?

«Bărbați, iubiți-vă femeile voastre»¹², chiar dacă sînteți din alte localități, cînd veniți în comuniunea nunții. Jugul primit prin binecu-

12. Efes., 5, 25.

vîntare să ajungă legătură a firii, să fie unire a celor care au stat pînă atunci departe unul de altul !

Vipera, cea mai cumplită dintre tiritoare, întîmpină spre nuntă pe mirena¹³. Vipera își face cunoscută prezența prin șuierătură, chemînd mirena din adîncurile mării pentru împreunarea de nuntă ; mirena se supune și se împreună cu vietatea aceea veninoasă.

Ce vreau să spun cu acest cuvînt ? Chiar dacă soțul ar avea o fire aspră și sălbatică, soția trebuie neapărat să-l suporte și nici o pricină să n-o facă să rupă unirea. Este pornit spre bătaie ? Dar îi e bărbat ! Este bețiv ? Dar este unită cu el potrivit firii ! Este aspru și neplăcut ? Dar este mădușarul tău și cel mai de cinste dintre mădușare !

VI

Să asculte și bărbatul îndemnul ce și lui i se cuvine ! Vipera își varsă afară veninul, respectînd nunta ; iar tu n-ai să lepezi, oare, asprimă sufletului și neomenia ta, ca să respecti unirea ?

Poate că exemplul viperei ne va fi de folos și în alt chip, pentru că unirea viperei cu mirena este un adulter al naturii. Să afle, dar, cei care strică casele străine cu ce fel de tiritoare se aseamănă !

Cînd vă spun acestea, am un singur scop : să zidesc Biserica. Să se înfrîneze, deci, patimile celor desfrînați, luînd învățătură din exemplele viețuitoarelor de pe pămînt și din apă !

Slăbiciunea trupului meu, însă, și ceasul tîrziu al serii mă silesc să-mi opresc aici cuvîntul. Deși aveam încă multe de adăugat celor care mă ascultă cu drag ; multe, vrednice de admirat, despre viețuitoarele care trăiesc în mare și despre marea însăși. Cum se încheagă în sare apa mării ? Cum piatra cea de mare preț, coralul, cînd stă în apă este iarbă, iar cînd este scoasă la aer se întărește, căpătînd tăria pietrei ? De unde a pus natura mărgăritarul cel foarte prețios într-o viețuitoare de cea mai joasă valoare, în scoică ? Cele pe care le doresc vistierile împăraților stau aruncate lingă țărături, lingă maluri, lingă pietre aspre, așezate în carapacele scoicilor ! De unde hrănesc pinele¹⁴ lina de aur, pe care nici un vopsitor cu culori felurite n-a putut-o imita pînă acum ? De unde scoicile marine în spirală dăruiesc împăraților hainele de purpură, care, prin frumoasele lor culori, lasă în urmă și florile livezilor ?

13. Pește în adîncurile stîncose ale coastelor mediteraneene, cu corpul lung ca al țiparului, foarte lacom, cu mușcăături dureroase ; carnea lui era foarte prețuită de romani (cf. NPL, la cuvîntul : murène).

14. Grigore Dascălul explică : «Pinnele sînt un neam de scoice de mare, din care crește ca niște păr de aur» (CGD, f. 35v, nota 4) ; MAB, la cuvîntul πίννα : «Pină marină, un fel de scoică de pe care se culege inul marin».

«Să scoată apele!».

Și care lucru din cele de neapărată trebuință n-a ieșit din apă? Care lucru din cele de mare preț n-a fost dăruit de apă vieții? Unele pentru slujba oamenilor, altele pentru contemplarea minunățiilor creației, iar altele înfricoșătoare, pentru a ne învăța să părăsim nepăsarea și trândăvia.

«A făcut Dumnezeu chiții cei mari»¹⁵.

Nu s-a spus că sînt mari pentru că sînt mai mari decît crevetele și menida¹⁶, ci pentru că, după mărimea trupului lor, se aseamănă cu cei mai înalți mulți, adeseori par a fi niște insule, cînd înoată la suprafața apei. Chiții, pentru că sînt așa de mari, nu locuiesc pe lîngă coaste și țărături, ci în oceanul numit Atlantic. Niște animale ca acestea au fost create ca să ne sperie și să ne înspăimînte. Dacă auzi că cele mai mari corăbii, cu pînzele întinse și cu vînt prielnic, sînt oprite atît de ușor de un pește mic numit eheneis¹⁷ încît ține corabia multă vreme nemișcată, ca și cum ar fi înrădăcinată în ocean, oare n-ai și în acest mic pește aceeași dovadă a puterii Ziditorului? Nu numai peștele sabie¹⁸, peștele fierăstrău, peștele cîine, balenele și rechini sînt înfricoșători, ci și acul trigonului marin¹⁹ — chiar cînd animalul este mort — și iepurele de mare nu sînt mai puțin înfricoșători, că vătămă iute și necruțător.

Astfel Ziditorul vrea ca prin toate mijloacele să te facă să fii cu mintea trează, ca, prin nădejdea în Dumnezeu, să scapi de vătămarea lor.

Dorim să ieșim din adîncurile apelor și să ne întoarcem pe uscat. Minunile creației venind peste noi, unele după altele ca niște valuri, au înecat cuvîntul nostru cu năvălirile lor repetate și continui. Cu toate că m-aș mira, dacă mintea mea n-ar întîlni pe uscat minuni și mai mari, încît să o facă să alerge iarăși la mare ca și Iona²⁰.

15. *Fac.*, 1, 21.

16. Pește osos, destul de comun pe coastele mediteraneene, în lungime de 20 cm (cf. NPL, la cuvîntul: mendole).

17. Grigore Dascălul explică: «Eheniis va să zică țitiuriu și opritoriu de corabie; din lucrarea ce face peștișorul acesta au dobîndit și numele» (CGD, f. 35 v, nota 6); iar în NPL, la cuvîntul: rêmora: «Pește marin, nu mai lung de 40 cm; are pe cap un disc în formă de ventuză, care îi permite să fie transportat de alți pești, de cetacee sau chiar de corăbii. Cei vechi credeau că peștii aceștia sînt în stare să oprească sau să întîrzie corăbiile; de aici și numele lor».

18. Pește în mările calde și temperate, lung de 4 metri, ale cărui fălci superioare sînt prelungite ca lama unei săbii (cf. NPL la cuvîntul: espadon).

19. Pește cartilaginos, plat, în părțile europene, lung de 1,50 m care are în coadă un ac veninos (cf. NPL la cuvîntul: pastenague).

20. Iona, 1, 3.

Mi se pare, însă, că acest cuvînt al meu, dînd peste mii și mii de minuni, și-a uitat măsura și a pățit la fel ca acei corăbieri care, dacă nu au un semn fix, care să le arate mișcarea corăbiei, adeseori nu știu cît drum au parcurs. Același lucru mi se pare că mi s-a întîmplat și mie vorbind despre creație; nu mi-am dat seama de mulțimea celor ce am spus. Dar chiar dacă această cinstită adunare mă ascultă cu plăcere, chiar dacă istorisirea minunilor Stăpînului e dulce urechilor robilor Săi, totuși îmi ancorez cuvîntul, rămînînd ca restul să vi-l dau mîine.

Să ne sculăm, dar, cu toții! Să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru cele pe care le-am grăit și să-I cerem să ne ajute să completăm cele ce au rămas.

Facă Dumnezeu ca și voi, cînd veți sta la masă, să povestiți în timpul mesei toate cîte cuvîntul meu vi le-a spus astă dimineată și toate cîte le-a spus astă seară. Iar cînd vă va cuprinde somnul, gîndiți-vă la ele, ca să vă desfățați și în somn de bucuria din această zi și să puteți spune și voi: *«Eu dorm, dar inima mea priveghează»*²¹, cugetînd ziua și noaptea la legea Domnului²², Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

21. Cînt., 5, 2.

22. Ps., 1, 2.

OMILIA A VIII-a

Despre cele zburătoare și despre cele din apă

I

«Și a zis Dumnezeu : «Să scoată pământul suflet viu după fel, cu patru picioare, târitoare și fiare după fel»¹.

A venit porunca ; și, mergînd pe drumul ei, pământul a și primit propria lui podoabă. Mai înainte spusese : «Să scoată apele târitoare cu suflete vii»² ; aici : «Să scoată pământul suflet viu».

— Este, oare, însuflețit pământul ? Au dreptate, oare, proștii manihei, cînd spun că pământul are suflet ?

— Pământul a scos la iveală ceea ce se afla în el, nu pentru că Dumnezeu a spus : «Să scoată», ci pentru că Dumnezeu, Care i-a dat porunca, i-a dăruit pământului și puterea de a scoate din el. Nici cînd pământul a auzit : «Să răsară iarbă verde și pom roditor»³, pământul n-a scos iarba verde pe care o avea ascunsă în el, nici n-a scos la suprafață finicul sau stejarul sau chiparosul, care nu stăteau ascunși undeva jos în sinurile pământului. Nu ! Ci Cuvîntul dumnezeiesc creează cele ce se fac.

«Să răsară pământul»⁴. Nu să răsară ceea ce fusese pus în el mai dinainte, ci să dobîndească ceea ce nu are, adică puterea de a lucra, putere dăruită de Dumnezeu prin poruncă pământului. Tot așa și acum : «Să scoată pământul suflet», nu sufletul care este în el, ci cel dat lui de Dumnezeu prin poruncă. În afară de asta, învățătura maniheilor se întoarce chiar împotriva lor. Dacă pământul a scos sufletul, atunci a rămas fără suflet. Dar dezgustătoarea lor gîndire se dezgolește singură.

— Dar pentru ce s-a poruncit ca apele «să scoată târitoare cu suflete vii»⁵, iar pământul «să scoată suflet viu» ?

— Să ne gîndim, însă, că firea celor care înoată în apă participă, după cum se pare, mai nedesăvîrșit la viață, pentru că stau în densita-

1. Fac., 1, 24.

2. Fac., 1, 20.

3. Fac., 1, 11.

4. Fac., 1, 11.

5. Fac., 1, 20.

tea apei; aud greu; vederea le e încetșoșată, pentru că văd prin apă; n-au nici ținere de minte, nici imaginație și nici cunoștința obișnuită. De aceea cuvîntul Scripturii ne arată oarecum că la viețuitoarele din apă viața trupească le conduce mișcările sufletești, pe cînd la vietățile de pe uscat, a căror viață este mai desăvîrșită, sufletul are întreaga conducere. Simțurile le sînt mai pătrunzătoare; iar celor mai multe dintre patrupede le este ascuțită înțelegerea celor din jur și fidelă amintirea celor petrecute în trecut. De aceea, după cum se pare, vietățile cele din apă au fost create cu trupuri însuflețite — că tîritoarele cu suflete vii au fost scoase din ape — iar vietățile cele de pe uscat au primit porunca aceea ca sufletul să cîrmuiască trupurile lor, deoarece viețuitoarele care trăiesc pe pămînt participă mai mult la puterea vitală. Necuvîntătoare sînt și cele de pe uscat; totuși fiecare, prin glasul pe care îl are de la natură, arată multe din simțămintele sufletești. Că glasul lor exprimă și bucuria și durerea și cunoașterea celor de lîngă ele și nevoia de hrană și despărțirea de cele cu care pasc și alte nenumărate simțăminte. Vietățile din apă, însă, nu sînt numai fără de glas, dar sînt și sălbaticе, incapabile de a fi instruite și folosite de oameni spre a le fi tovarășii de viață. *«Cunoscut-a boul pe stăpînul său, iar asinul ieslea domnului său»*⁶. Peștele nu cunoaște pe cel care îl hrănește; asinul, însă, recunoaște glasul cu care este obișnuit; cunoaște drumul pe care de multe ori a mers, iar uneori îi este conducător omului care rătăcește drumul; și se spune că nici un alt animal de pe pămînt nu are auzul atît de ascuțit ca el. Care vietate din mare ar putea imita ranchiuna, mînia și urgia continuă a cămilelor? O cămilă, bătută de mult, păstrează amintirea bătăii vreme îndelungată și se răzbună cînd găsește prilejul.

Ascultați, voi ranchiunoșilor, voi care socotiți virtute ținerea de minte a răului, cu cine vă asemănați cînd păstrați supărare pe vecini, ca pe o scînteie ascunsă în cenușă, pînă cînd găsiți prilej, ca să vă aprindeți mînia ca pe o flacără.

II

«Să scoată pămîntul suflet viu».

— Pentru ce scoate pămîntul suflet viu?

— Ca să cunoști deosebirea dintre sufletul animalului și sufletul omului. Puțin mai tîrziu vei cunoaște cum a fost făcut și sufletul omului. Acum ascultă despre sufletul animalelor!

6. *Isaia*, 1, 3.

După cum scrie Scriptura *«sîngele este sufletul oricărui animal»*⁷. Sîngele, cînd se încheagă, se prefăce în carne; iar carnea, cînd se strică, se desface în pămînt; urmează, deci, că sufletul animalului este pămîntesc.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Uită-te cită legătură are sufletul cu sîngele, sîngele cu carnea, carnea cu pămîntul! Acum întoarce-te iarăși de la pămînt la carne, de la carne la sînge și de la sînge la suflet și vei găsi că pămîntul este sufletul animalelor! Să nu socotești că sufletul animalelor este mai vechi decît ipostasa trupurilor lor și nici că rămîne mai departe după descompunerea trupului! Fugi de vorbăria prostească a falnicilor filosofi, care nu se rușinează să spună că sufletele lor și sufletele ciinilor sînt la fel unele cu altele, care spun că ei au fost cîndva femei, arbuști, pești de mare. Dacă filosofii aceia au fost vreodată pești, n-aș putea-o spune; dar, pentru că au scris acestea, sînt mai fără de minte decît peștii. Și eu susțin aceasta cu tărie.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Dar pentru ce, după ce cuvîntul meu a înaintat atîta, am tăcut nu puțină vreme? Poate că mulți se minunează. Dar ascultătorii mai sîrguincioși cunosc pricina tăcerii mele. Pentru ce am tăcut? Cei care se uitau unul la altul și-și făceau semne cu capul mi-au atras atenția și mi-au adus aminte de cele de care n-am vorbit. Da, am trecut cu vederea o întregă specie a creației și aceasta nu foarte mică; și, mergînd mai departe, cuvîntul meu a lăsat-o cu totul necercetată.

*«Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii și pasări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului»*⁸.

Am vorbit aseară despre înotătoare atît cît ne-a îngăduit timpul; să venim astăzi la cercetarea vietăților de pe pămînt. Din mijlocul textului Scripturii ne-au scăpat pasările. Trebuie, dar, neapărat, după cît se pare, să fac și eu iarăși același drum, așa cum fac călătorii uituci, care lăsînd acasă ceva de mare însemnătate, chiar dacă au făcut mult drum, se întorc înapoi, îndurînd oboseala călătoriei ca pe o meritată pedeapsă pentru neatenția lor. Da, nu sînt de disprețuit cele pe care le-am lăsat; sînt a treia parte din viețuitoarele creației, dacă trei sînt felurile vietăților: cele de pe pămînt, cele zburătoare și cele din apă.

«Să scoată apele, spune Scriptura, tîrîtoare cu suflete vii după fel și pasări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului».

— Pentru ce Dumnezeu a dat ca și pasările să se nască din ape?

⁷. Lev., 17, 11.

⁸. Fac., 1, 20.

— Pentru că este oarecare înrudire între zburătoare și înotătoare. După cum peștii taie apa și prin mișcarea aripioarelor merg înainte, iar prin schimbarea cozii își dirijează mișcările lor, atît de jur împrejur cit și în linie dreaptă, tot așa și la pasări; poți vedea că taie aerul cu aripile în același chip ca și peștii. Deci, pentru că și la unele viețuitoare și la altele una le este însușirea aceea de a înota, una li s-a dat și înruidirea, aceea de a se naște din apă. Se deosebesc de înotătoare prin aceea că pasările au picioare; pentru că își caută hrana pe pămînt, de aceea au neapărată nevoie să se slujească de picioare. Păsărilor răpitoare li s-a dăruit pentru vînat ascuțișul unghiilor, iar celorlalte slujirea de picioare pentru procurarea hranei și pentru celelalte nevoi ale vieții. Dintre pasări, cîteva au picioarele slabe, cum sînt rîndunelele, care nici nu pot merge, nici nu pot vîna, și pasările numite lăstuni, care se hrănesc cu cele ce sînt purtate de aer. Pentru rîndunică, zborul ei din apropierea pămîntului îi servește de picioare.

III

Dar nenumărate sînt între pasări și deosebirile neamurilor lor; dacă cineva ar vorbi despre ele în același chip în care am cercetat peștii, va găsi că unul este numele pasărilor, dar între ele sînt mii și mii de deosebiri în ce privește mărimea, formele și culorile; dar și în ce privește viața lor, faptele lor, obiceiurile lor, este o mare deosebire între ele, încît este cu neputință de descris. Au și încercat unii să creeze cuvinte noi, ca să se determine însușirea fiecărui neam de pasări. Și au numit pe unele pasări shizoptere⁹, de pildă pe vulturi; pe altele, dermoptere¹⁰, care sînt liliecii; pe altele ptilote¹¹, cum sînt viespile; pe altele coleoptere¹², cum sînt cărăbușii ca și toate zburătoarele care se nasc în teci și în învelitori, care, după ce sparg gogoașa, sînt liberate pentru zbor. Dar nouă ne este îndestulător numele lor obștesc pentru a arăta însușirea deosebită a fiecărui neam de pasăre, precum și deosebirile făcute de Scriptură în pasări curate și necurate. Altul este neamul pasărilor care mănîncă carne; aceste pasări au altfel construit trupul lor potrivit cu felul hranei lor: au unghii ascuțite, ciocul întors, aripile iuți, ca să prindă cu ușurință prada și să o facă bucățele pentru a se hrăni. Într-un fel este construit trupul pasărilor care se hrănesc cu semințe și alt fel al pasărilor care se hrănesc cu ce găsesc. Iar printre aces-

9. Care are aripile formate din pene separate (cf. MAB, la cuvîntul: *εχιζόπτερος*).

10. Care are aripile de piele (cf. MAB, la cuvîntul: *δερμόπτερος*).

11. Încărcat cu pene (cf. MAB, la cuvîntul: *πιλωτός*); *Grigore Dascălul* traduce: «cu aripile fulgoase» (CGD, f. 37 v, col. 2).

12. Cu aripile învelite într-un fel de teacă (cf. MAB, la cuvîntul: *κολέόπτερος*); *Grigore Dascălul* traduce: «cu aripile ca tecile» (CGD, f. 37 v, col. 2).

tea, deosebiriile sînt foarte multe. Unele trăiesc în stoluri, afară de cele răpitoare, care nu au altă întovărășire între ele decît împreunarea perechilor. Nenumărate alte păsări iubesc și trăiesc mai multe la un loc, cum sînt porumbeii, cocorii, graurii, gaițele; și iarăși printre acestea unele nu au conducători, sînt oarecum autonome; altele primesc să stea sub un conducător, de pildă cocorii. Dar mai sînt și alte deosebiri între ele: unele rămîn pe loc și sînt băștinașe, altele pleacă foarte departe; la apropierea iernii își schimbă locul, așa cum fac multe dintre păsări; dacă sînt hrănite de om, se îmblînzesc și se domesticesc, afară de păsările slabe care, din pricina spaimei lor mari și a lipsei de curaj, nu suferă ca omul să pună mina pe ele. Dar sînt și păsări cărora le place să stea pe lângă oameni și să locuiască împreună cu noi. Alte păsări trăiesc în munți, iar altele iubesc pustia. O deosebire foarte mare este și între glasurile lor. Unele păsări sînt vorbărețe și limbute, altele tăcute; unele sînt cîntărețe și mult glăsuitoare, altele, străine de muze, nu cîntă; unele au talentul de a imita, fie din fire, fie prin exercițiu; altele emit același glas, într-un singur fel, neschimbat. Mîndru este cocoșul, iubitor de frumusețe, păunul, desfrînați sînt porumbeii și gămile, dornice de împreunare în toată vremea. Vicleană și geloasă este prepelița, care cu răutate ajută pe vînători să prindă alte păsări.

IV

După cum am spus, nenumărate sînt felurile de viață și de lucrare ale păsărilor. Dacă însușirea unui stat este ca fiecare membru al lui să-și îndrepte toată energia sa spre un scop obștesc, atunci unele necuvîntătoare formează un stat, așa cum poți vedea la albine. Comună le e locuința albinelor, comun și zborul; toate fac aceeași lucrare; dar cel mai mare lucru la ele este că lucrează sub conducerea unei regine¹³, a unei conducătoare, și nu pornesc în livezi pînă ce nu văd pe regina lor că a început zborul. Regina nu este aleasă de albine (că adeseori nepriceperea poporului pune la conducere pe cel mai rău), nici nu-și are puterea prin tragere la sorți (că tragerile la sorți sînt fără judecată și adesea dau puterea celui care este în urma tuturor), nici nu-i instalată în palatele împărătești, prin moștenire părintească (pentru că și aceștia, de cele mai multe ori, ajung din pricina petrecerilor și linguşelilor, neinstruiți și lipsiți de orice virtute), ci datorită firii ei are înțietate față de celelalte albine, deosebindu-se și prin mărimea trupului și prin forma ei și prin blîndețea caracterului ei. Are și regina ac, dar nu se folosește de el pentru a se apăra. Că albinele au legi firești nescrise, care porun-

13. Textual: unui rege, pentru că cei vechi socoteau că albinele au rege (cf. BSG, p. 447, nota 1).

cesc celor care dobîndesc cea mai mare putere să fie zăbavnici în a pedepsi; iar albinele, toate cîte nu urmează pilda reginei, se căiesc de nesocotința lor, că mor îndată ce-și înfig acul.

Să audă aceasta creștinii, cărora li s-a poruncit să nu răsplătească răul cu rău¹⁴, ci să biruiască răul cu binele¹⁵. Imită, dar, creștine, purtarea albinei!

Albina își face fagurii fără să vatăme pe cineva și fără să strice rodul altora. Se știe că albinele adună ceara din flori, iar mierea — lichidul acesta împrăștiat în flori, în chip de rouă — o sug cu gura și o bagă în găurile fagurilor. De aceea mierea este la început lichidă, apoi cu timpul se coace și-și capătă dulceața și starea ei.

Bune și cuvenite laude a dobîndit albina de la Proverbele lui Solomon, numind-o înțeleaptă¹⁶ și lucrătoare¹⁷. Atît este de harnică atunci cînd culege hrana (*«Ostenelile albinei, spun Proverbele, sînt întrebuintate de împărați și de oamenii de rînd pentru sănătatea lor»*¹⁸), și atît de înțelept își meșterește depozitele mierii (că întinde ceara în membrane subțiri și construiește celulele fagurelui dese și unele lîngă altele), încît strînsa legătură a acestor celule, a unora de altele, dă rezistență întregului fagur. Fiecare celulă se ține de cealaltă printr-o membrană subțire, care în același timp și desparte și unește celulele. Celulele apoi sînt zidite unele peste altele în două și trei etaje. Albina se ferește să facă o singură încăpere, ca nu cumva mierea, din cauza greutateii, să se scurgă în afară. Află că descoperirile geometriei sînt o nimica pentru prea înțeleapta albină. Toate celulele fagurelui sînt exagonale și cu laturile egale; nu sînt puse de-a dreptul unele peste altele, ca să nu se slăbească fundurile celulelor care sînt legate cu cele deșarte, ci unghiurile exagonelelor celor de jos sînt temelie și reazem celor de deasupra, ca să poată suporta greutatea și ca fiecare celulă să poată ține mierea pusă în ea.

V

Cum aș putea să-ți spun cu de-amănuntul toate particularitățile din viața păsărilor?

Cocorii fac noaptea de strajă cu schimbul; unii dorm, iar alții merg de jur împrejur și-i ajută pe cei care dorm să fie fără grijă; apoi cînd s-a împlinit timpul de strajă, cocorul care a stat de pază scoate un strigăt și se duce la culcare; și vine de stă de strajă acela ce urmează, dîndu-i la rîndul său și celui de dinainte liniștea de care el a avut parte.

14. Rom., 12, 17.

15. Rom., 12, 21.

16. Prov., 6, 6.

17. Prov., 6, 7.

18. Prov., 6, 8.

Vei vedea că aceeași ordine o păstrează și la zbor. Șirul de cocori este condus cînd de un cocor, cînd de altul; o vreme anumită stă un cocor în fruntea zborului, apoi trece înapoi și dă conducerea drumului celui care vine după el.

Berzele, apoi, nu sînt departe de a avea o înțelegere rațională. Astfel vin toate în același timp în ținuturile de aici și tot așa, ca la un semn, pleacă toate; iar ciorile de la noi le însoțesc și le petrec, dîndu-le, după cît mi se pare, ajutor împotriva păsărilor războinice. Dovadă, mai întîi, că atunci cînd pleacă berzele nu se vede nici o cioară; apoi, cînd se întorc ciorile sînt pline de răni, aduc pe ele semnele vădite ale apărării și ajutorului dat berzelor în luptă. Cine le-a rînduit lor legile ospitalității? Cine le-a amenințat că vor fi acuzate de dezertare, de nu lipsește nici una de la această însoțire?

Să audă cei neospitalieri, cei care încuie ușile, cei care nu dau aco-periș în vreme de iarnă și de noapte călătorilor străini! Iar grija pe care o au de berzele bătrîne e îndestulătoare copiilor noștri, dacă ar vrea să vadă, pentru a-i face să-și iubească părinții! Negreșit, nimeni nu-i atît de lipsit de minte, încît să nu se socotească vrednic de rușine, vîzîndu-se mai lipsit de virtute decît cele mai fără de minte păsări. Berzele, cînd văd că tatălui lor i-au căzut penelle de bătrînețe, stau în jurul lui și-l încălzesc cu penelle; îi pregătesc din belșug hrana, iar la zbor îi dau ajutorul ce-l pot da, ajutîndu-l și dintr-o parte și din alta cu aripa. Și atît de cunoscut a ajuns tuturor lucrul acesta, încît unii au numit răsplătirea facerilor de bine antipelargosis¹⁹.

Nimeni să nu se plîngă de sărăcie! Nimeni să nu-și piardă nădejdea în viață, cînd vede că în casă nu i-a mai rămas nici o avere! Să se uite la dibăcia rîndunicii! Rîndunica, atunci cînd își face cuib, aduce paiele cu ciocul; și pentru că nu poate căra lutul cu picioarele, își moaie în apă vîrfurile aripilor, apoi le tăvălește în praful cel mai fin și așa înlocuiește lipsa lutului; și, încetul cu încetul, leagă între ele cu lut paiele, ca și cum le-ar lipi cu clei; își face cuibul și crește în el puii; dacă ceva le înțeapă ochii puilor, rîndunica are din fire o doctorie, cu care face sănătoasă vederea puilor.

Acestea să-ți dea povață, ca să nu te apuci de rele din pricina sărăciei, nici să-ți pierzi toată nădejdea cînd vin peste tine cumplite necazuri, nici să stai cu minile încrucișate și să nu lucrezi! Dimpotrivă, aleargă la Dumnezeu! Dacă Dumnezeu dăruiește unei rîndunici unele ca acelea, cu cît mai mult va da celor care îl strigă din toată inima lor!

19. Grigore Dascălul dă această explicație: «Barza elfare se zice pelargos; de la acest cuvînt s-au făcut antipelargosis, care înseamnă răsplătirea facerilor de bine, pentru purtarea de grijă a berzelor ce o au către născătorii lor cînd îmbătrînesc» (CGD, f. 39, nota 2).

Alcionul este o pasăre de mare ; ea obișnuiește să scoată pui pe țărmurile mării, depunându-și ouăle chiar în nisip ; și scoate pui cam pe la mijlocul iernii, atunci cînd marea, frămîntată de multe și puternice vînturi, se izbește de țărmuri. Ei bine, cînd alcionul clocește ouăle timp de șapte zile, toate vînturile se potolesc, iar valul mării se liniștește. Că numai în atîtea zile alcionul scoate puii din ouă. Dar pentru că puii au nevoie de hrană, Dumnezeu, marele Dăruitor, mai dăruiește acestei prea mici vietăți încă alte șapte zile ca să-și crească puii. Toți corăbierii știu aceasta și au numit zilele acelea alcionide, după numele păsării.

Ei bine, purtarea de grijă, pe care Dumnezeu a legiuit-o peste cele necuvîntătoare, să te îndemne să-I ceri lui Dumnezeu cele spre mîntuire ! Ce minune n-ar face, oare, Dumnezeu pentru tine, care ai fost făcut după chipul Lui, cînd, pentru o pasăre atît de mică, poruncește mării celei întinse și înfricoșătoare să se stăpînească și să se liniștească în mijlocul iernii ?

VI

Se spune că turturica, dacă se desparte vreodată de soțul ei, nu mai vrea să trăiască cu altul, ci rămîne singură, că în amintirea soțului de altădată refuză orice altă însoțire.

Să audă femeile, cît de cuviincioasă este văduvia chiar la cele necuvîntătoare ! Este de preferat necuviinței pe care o aduce căsătorirea de mai multe ori.

Foarte nedrept este vulturul cu creșterea puilor. Dacă scoate doi pui, pe unul din ei îl aruncă la pămînt, împingîndu-l cu lovituri de aripi ; își oprește numai unul, pentru că îi este greu să-i hrănească pe amîndoi. Dar, după cum se spune, vulturul de mare nu-l lasă să piară pe cel aruncat jos, ci-l ridică și-l crește cu puii lui.

Așa sînt părinții care cu scuza sărăciei își leapădă pruncii ; tot așa și cei care nu împart drept între copii moștenirea. Drept ar fi ca, după cum în chip egal i-au adus la viață, tot așa să le dea la fel și mijloacele de trai.

Să nu imiți pasările care au unghiile ca un cîrlig ! Acestea, cînd văd că puii îndrăznesc să zboare, îi scot din cuib, lovindu-i cu aripile, și-i împing jos și nu mai au pe viitor nici o grijă de ei.

Vrednică de laudă este iubirea de pui a ciorii. Cioara, chiar după ce puii au zburat din cuib, zboară după ei, le dă de mîncare și-i hrănește vreme îndelungată.

Multe neamuri de păsări n-au nevoie de împreunare cu bărbătușii ca să nască. La celelalte păsări ouăle fără bănuț nu scot pui ; despre vulturi, însă, se spune că de multe ori nasc fără să se împreuneze și încă pînă la vîrstă foarte înaintată ; că adesea viața lor li se prelungește pînă la o sută de ani.

Notează-mi aceasta din istoria păsărilor, pentru ca atunci cînd vei vedea pe cineva că rîde de taina noastră, spunînd că este cu neputință și peste fire să nască o fecioară, păzindu-și neîntinată fecioria, tu atunci să-ți aduci aminte că Cel Care a binevoit *«în nebunia propovăduirii să mîntuiască pe cei ce cred»*²⁰, a luat-o înainte și ți-a dat în natură ne-numărate temeieri de a crede în minuni.

VII

*«Să scoată apele tîrîtoare cu suflete vii și păsări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului»*²¹.

Dumnezeu a poruncit păsărilor să zboare *«pe pămînt»* — pentru că pe pămînt este hrana lor — și *«sub tăria cerului»*.

Așa cum am arătat mai înainte²², aici văzduhul se numește *«cer»*, pentru că se vede ; și se numește și *«tărie»*, pentru că aerul de deasupra capetelor noastre, datorită aburilor care se ridică de jos, este mai dens și mai condensat în comparație cu un corp eteric.

Ai, așadar, cerul înfrumusețat, pămîntul împodobit, marea îmbogățită cu viețuitoarele născute în ea, văzduhul plin de păsările care zboară prin el. Toate au fost aduse de la neființă la ființă prin porunca lui Dumnezeu, precum și celelalte toate pe care cuvîntul meu le-a lăsat la o parte. Că am căutat să nu stărui mai mult asupra lor, ca să nu par că depășesc măsura ; dar tu, om iubitor de cercetare, gîndește-te singur la toate acestea ; și, cunoscînd în toate înțelepciunea lui Dumnezeu, să nu încetezi nicicînd a-l admira și nici a slăvi pe Creator prin toată creația.

În întuneric ai pasările de noapte ; în lumină, pe cele care călătoresc ziua. Liliicii, bufnițele și cucuvelele sînt păsări care își caută noaptea hrana lor. Deci și tu, în vreme de noapte, cînd nu-ți vine somnul, ți-i de ajuns să te gîndești la păsările de noapte, să cercetezi însușirile lor pentru a slăvi pe Cel Ce le-a făcut. Să te gîndești că pri-

20. I Cor., 1, 21.

21. Fac., 1, 24.

22. Omilia III, 8.

vighetoarea stă neadormită cînd clocește și nu conținește a cînta întreaga noapte. Să te gîndești că liliacul are patru picioare și zboară. Să te gîndești că din toate păsările numai el are dinți, că naște ca viețuitoarele cu patru picioare, că zboară prin aer, nu slujindu-se de aripi, ci de o membrană de piele. Să te gîndești că liliacii au din fire dragoste între ei, că se țin și se atîrnă unul de altul ca un șir, lucru pe care oamenii nu-l fac cu ușurință ; că multora le place să stea mai degrabă despărțiți și deosebiți decît împreună și uniți. Să te gîndești că cei care se îndeletnicesc cu înțelepciunea cea deșartă se aseamănă cu ochii cucuvelei. Că privirea cucuvelei este vie în timpul nopții, dar se întunecă la lumina soarelui. Tot așa și mintea aceloră este foarte pătrunzătoare cînd cercetează cele deșarte ale lumii acesteia, dar se întunecă atunci cînd e vorba de înțelegerea luminii celei adevărate.

Poți aduna și ziua de pretutindeni, cu foarte multă ușurință, multe temeieri, ca să admiri pe Creator. Să te gîndești că te deșteaptă la lucru o pasăre din curte, cocoșul, care cu mult înainte de a se lumina de ziuă, cu voce ascutită, strigă și vestește că are să răsară soarele ; se scoală dis-de-dimineață împreună cu călătorii, iar pe plugari îi scoate să-și lucreze pămîntul. Să te gîndești că treaz este neamul gîștelor și că au un simț foarte ascutit pentru cele ascunse. Ele au salvat cîndva cetatea împărătească, Roma, dînd de veste că dușmanii, prin niște găuri nevăzute de sub pămînt, voiau să pună mîna pe cetățuia Romei.

În care neam de păsări nu arată natura o minune deosebită a lui Dumnezeu ? Cine-i vestește mai dinainte pe vulturi de moartea oamenilor, cînd se războiesc unii cu alții ? Poți vedea nenumărați vulturi însoțind oștile ; că din pregătirea armelor au dovada celor ce vor urma. O astfel de comportare nu este departe de felul de a gîndi al oamenilor.

Cum să-ți povestesc înfricoșătoarele năvăliri ale lăcustelor ? La un semn se ridică toate și se așază pe tot latul ogoarelor ; dar nu se ating de roade înainte de a li se da porunca dumnezeiască. Să te gîndești, apoi, cum sturzii le urmăresc și vindecă rana pe care vor să o facă, pentru că sturzii au o poftă nesfîrșită de mîncare. Iubitorul de oameni Dumnezeu l-a făcut pe sturz să nu se mai sature, spre binele oamenilor.

Cum cîntă greierul ? Să te gîndești că la amiază cîntecul lui e mai dulce ; atunci scoate sunetul prin tragerea aerului, care-i dilată pieptul.

Cînd vezi zburătoarele numite insecte, de pildă albinele și viespile — aceste insecte s-au numit entoma²³, pentru că par a avea în toate părțile trupului niște tăieturi — gîndește-te că ele n-au respirație, nici plămîni, ci se hrănesc cu aer prin toate părțile trupului lor; de aceea dacă sînt muiate în untdelemn mor, că li se astupă porii; dar dacă sînt băgate iute în oțet, capătă iarăși viață, deschizîndu-li-se porii.

Dumnezeul nostru n-a creat nimic de prisos și nici n-a lăsat vreo lipsă din cele de neapărată trebuință.

Iarăși, dacă te uiți la vietățile cărora le place apa, vei găsi o altă întocmire a trupului lor; tălpile picioarelor nu le sînt despicate ca la cioară, nici întoarse în formă de cîrlig ca la pasările care se hrănesc cu carne, ci le au late și legate cu o pieleță, ca să înoate cu ușurință în apă, împingînd apa cu pielile de la picioare, ca și cum ar avea visle.

Iar dacă vezi că lebăda își bagă gîtul în adîncul apei și de acolo își scoate hrana, vei descoperi și atunci înțelepciunea Ziditorului, că de aceea i-a făcut lebedei gîtul mai lung decît picioarele, pentru că băgîndu-l în apă, ca pe o sfoară de undiță, își face rost de hrana ascunsă în adînc.

VIII

Cînd citești de mintuială cuvintele Scripturii, ți se par scurte silabele acestea: «*Să scoată apele pasări zburătoare pe pămînt sub tăria cerului*»²⁴; dar dacă le cauți înțelesul, atunci iese la iveală marea minune a înțelepciunii Ziditorului. Cîte deosebiri n-a prevăzut Dumnezeu între păsări? Nu le-a deosebit El pe unele de altele după neam? Cum a însemnat pe fiecare neam de păsări cu însușiri deosebite?

A trecut ziua vorbindu-vă de minunile cele din văzduh. Ne cheamă acum uscatul pentru a ne arăta fiarele, tîrîtoarele și dobitoacele; este gata să ne arate și uscatul la rîndul lui viețuitoare de aceeași cinste cu vegetalele, cu neamul înotătoarelor și cu toate zburătoarele.

«*Să scoată pămîntul suflet viu de dobitoace, de fiare și de tîrîtoare, după fel*»²⁵.

23. În grecește insectele se numesc *έντομα*; Primul sens al acestui cuvînt este: tăiat.

24. *Fac.*, 1, 20.

25. *Fac.*, 1, 24.

Ce spuneți voi, care nu credeți în cele spuse de Pavel despre schimbarea noastră la învierea cea de obște²⁶, cînd vedeți că multe din vietățile ce zboară în aer își schimbă forma lor? Unele ca acestea se istorisesc despre viermele indian, purtătorul de corn! Acest vierme se schimbă mai întîi în omidă, apoi cu trecere de vreme se preface în bondar; dar nu rămîne nici în această formă, ci se întraripează cu aripi moi și late.

Așadar, cînd voi, femeilor, vă așezați ca să depănați lucrul acestor vietăți, adică firele pe care vi le trimit sirii²⁷ pentru facerea hainelor voastre, aduceți-vă aminte de schimbările acestei vietăți și luați evidentă învățătură despre înviere și nu vă mai îndoiiți de schimbarea pe care ne-o vestește tuturora Pavel.

Dar simt că spusele mele au depășit măsura cuvenită. Cînd mă uit la mulțimea celor spuse, văd că a fost prea lungă cuvîntarea mea; dar cînd mă uit iarăși la feluritele chipuri ale înțelepciunii lui Dumnezeu în creaturi, socot că nici n-am început încă să vorbesc. N-a fost, însă, fără de folos că v-am ținut atîta vreme. Ce ați fi putut face pînă la venirea serii? Nu vă silesc cei care vă invită la masă! Ospetele nu vă așteaptă! De aceea, dacă vreți, să ne folosim de acest post trupesc spre veselia sufletelor.

De multe ori ai slujit trupului ca să te desfătezi! Pune-ți azi trupul în slujba sufletului! *«Desfătează-te în Domnul și-ți va da ție cererile inimii tale»*²⁸. Dacă îți place bogăția, ai aici bogăție duhovnicească! *«Judecățile Domnului sînt adevărate, toate îndreptățite, dorite mai mult decît aurul și piatra prețioasă»*²⁹. De cauți desfătare și iubești plăcerea, ai cuvintele lui Dumnezeu, care pentru omul care are sănătoasă simțirea cea duhovnicească *«sînt mai dulci decît mierea și fagurele»*³⁰.

Dacă vă dau drumul și pun capăt adunării, unii vor alerga să joace zaruri; iar acolo, jurăminte, discuții înfocate și supărări pentru cei ce iubesc banii. Diavolul stă de față prin zarurile însemnate cu puncte și aprinde nebunia în jucători. Aceiași bani trec de la unul la altul; acum îl îngîmfă pe unul că a biruit și-l întristează pe celălalt; dar iarăși îl face pe acesta de se mîndrește și pe celălalt îl rușinează.

Care e folosul că postești cu trupul, dar îți încarci sufletul cu mii și mii de păcate? Iar cel care nu joacă zaruri, dar își petrece timpul

26. I Cor., 15, 35—50.

27. Grigore Dascălul explică: «Sirii sînt un norod indienesec, carii lucrează mătase» (CGD, f. 41, nota 3), iar BSG: «popor din Asia, așa spune chinezii» (p. 473, nota 4).

28. Ps., 36, 4.

29. Ps., 18, 10—11.

30. Ps., 18, 11.

altfel, cîte deşertăciuni nu grăieşte ? Cîte lucruri nesocotite nu aude ? Că timpul liber, petrecut fără frica de Dumnezeu, este dascăl de păcate pentru cei care nu ştiu să folosească timpul.

Poate veţi găsi şi ceva folositor în cele ce spun eu. Dacă nu găsiţi, atunci statul vostru aici v-a făcut cel puţin să nu păcătuiţi. Deci cu cît vă ţin mai mult, cu atît mai mult vă depărtez de la păcat.

Pentru un om care judecă înţelepţeşte sînt de ajuns cele ce am spus, dacă acesta nu se uită la bogăţia creaţiei, ci la slăbiciunea puterii mele şi la bucuria deplină a celor de faţă.

Pămîntul v-a primit cu cele ce a răsărit din el ; marea cu peştii ; văzduhul cu păsările ; gata este uscatul să vă arate, la rîndul său, crea-turi de aceeaşi valoare ca şi celelalte.

Aceasta să ne fie, deci, măsura ospăţului nostru din această dimi-neală, ca nu cumva saţul prea mare să vă micşoreze plăcerea ospăţului din astă seară.

Iar Cel Care a umplut pe toate cu făpturile Sale, lăsîndu-ne în toate cele create amintiri vădite ale minunilor Lui, să vă umple şi inîmile voastre de bucurie duhovnicească, în Iisus Hristos Domnul nostru, Că-ruia slava şi puterea în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A IX-a

Despre cele de pe uscat

I

Cum vi s-a părut masa cuvintelor de azi dimineață ? Mie mi se pare că cele ce v-am oferit se aseamănă cu bunăvoința unei gazde sărace, care se ambiționează să fie o gazdă care dă mese luxoase și bogate, dar din lipsa unor bucate scumpe și alese indispuie pe oaspeți, că le pune pe masă din belșug mîncăruri sărăcăcioase ; și astfel ambiția gazdei se prefacă în ocară din pricina lipsei de bun gust. Așa gîndesc și eu despre mine, dacă nu cumva voi veți socoti să spuneți altceva. Dar oricum ar fi, nu trebuie să disprețuiți bucatele cu care eu vă ospățez. Că nici lui Elisei nu i-au întors spatele, ca unei nepricepute gazde, prietenii lui, cînd i-a ospătat cu verdețuri sălbatice ¹.

Cunosc legile alegoriei ; nu le-am descoperit eu, ci le-am găsit în lucrările altora. Cei care nu interpretează cuvintele Scripturii în sensul lor propriu spun că «*apa*» de care vorbește Scriptura nu este apă, ci altceva de altă natură, și interpretează cuvintele «*plantă*» și «*pește*» cum li se pare lor ; la fel și «*facerea tîrîtoarelor*» și «*facerea fiarelor*» le interpretează rătălmăcindu-le după propriile lor gînduri, întocmai ca tălmăcitorii de vise, care tălmăcesc în propriul lor interes aparițiile din timpul somnului. Eu cînd aud că Scriptura zice : «*iarbă*», înțeleg iarbă ; cînd aud : «*plantă*», «*pește*», «*fiară*», «*dobitoc*», pe toate le înțeleg așa cum sînt spuse. Nu mă rușinez de Evanghelie ². Dar nici, pentru că cei care au scris despre pămînt au vorbit multe despre formele pămîntului, spunînd că pămîntul este asemănător unei sfere sau unui cilindru sau unui disc, rotunjit egal din toate părțile, sau în forma unei lopeți adîncite la mijloc — că cei care au scris despre lume au fost duși la formularea acestor ipoteze, combătîndu-se între ei — da, nici pentru aceasta nu voi ajunge să spun că facerea lumii, așa cum ne-o relatează Scriptura, este de mai puțin preț, pe motivul că Moisi, slujitorul lui Dumnezeu, n-a spus nimic, despre forma pe care o are pămîntul, n-a spus

1. IV Regi, 4, 39.

2. Rom., 1, 16.

că perimetrul pământului are 180.000 de stadii³, n-a măsurat cît de mult se întinde umbra pe care o lasă pământul, cînd soarele în mișcarea lui se află sub pămînt, și nici n-a spus că umbra pământului pe lună dă naștere eclipselor. Și pentru că Moisi a trecut sub tăcere aceste lucruri, care nu ne sînt folositoare, voi socoti eu, oare, pentru aceasta de mai puțină valoare cuvintele Duhului decît înțelepciunea cea nebună⁴ sau, mai bine spus, să nu slăvesc eu pe Cel Care nu pune mintea noastră să se îndeletnicească cu cele deșarte, ci a rînduit să fie scris în Scriptură toate acelea care duc la zidirea și desăvîrșirea sufletelor noastre? Mi se pare, însă, că cei care nu înțeleg lucrul acesta, adică cei care folosesc interpretarea alegorică, au încercat să dea credit Scripturii, punînd pe seama ei propriile lor idei, schimbînd sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat. Înseamnă, însă, să te faci mai înțelept decît cuvintele Duhului, cînd, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci, să fie înțeleasă Scriptura așa cum a fost scrisă!

II

«Să scoată pămîntul suflet viu de dobitoace, de fiare și de tîrîtoare»⁵.

Gîndește-te la cuvintele lui Dumnezeu, care străbat creația! Au început de atunci, de la facerea lumii, și lucrează și acum și merg mai departe pînă la sfîrșitul lumii. După cum sfera, dacă se împinge și este pe un loc înclinat, merge la vale datorită construcției sale și a însușirii locului, și nu se oprește înainte de a ajunge pe un loc șes, tot așa și existențele, mișcate de o singură poruncă, străbat în chip egal creația, supusă nașterii și pieirii, și păstrează pînă la sfîrșit continuarea spețelor, prin asemănarea celor ce alcătuiesc speța. Din cal se naște un cal, din leu un leu, din vultur un vultur și fiecare din viețuitoare își păstrează speța prin continui nașteri pînă la sfîrșitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însușirile viețuitoarelor, ci, ca și cum acum ar fi fost făcute, merg veșnic proaspete împreună cu timpul.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Această poruncă a rămas statornică în pămînt și nu încetează să stea în slujba Creatorului. Unele viețuitoare sînt aduse la existență prin naștere din cele care existau mai înainte, iar altele încă și acum se nasc chiar din pămînt. Că pămîntul scoate afară, în vreme de ploaie, nu numai greieri, nici numai alte nenumărate feluri de zburătoare care

3. La greci o stadiu măsura 600 pași; lungimea stadii varia între 147 și 192 metri (cf. NPL, la cuvîntul: stade).

4. I Cor., 3, 19.

5. Fac., 1, 24.

străbat aerul, care nici nu au nume, pentru că sînt foarte mici, ci dă din el chiar șoareci și broaște. Că în jurul Tebei din Egipt, cînd, pe vreme de arșiță mare, plouă mult, se umple îndată țara de șoareci de cîmp. Pe țipari nu-i vedem că se nasc altfel decît din nămol; că nu se nasc nici din ouă, nici în alt chip, ci nașterea lor este din pămînt.

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Animalele cele de pe pămînt privesc spre pămînt; dar omul, sădul cel ceresc, se deosebește de animale atît prin forma alcătuirii lui trupesti, cît și prin vrednicia sufletului său. Cum este forma animalelor cu patru picioare? Capul le este plecat spre pămînt, privesc spre pîntece și urmăresc să-i facă pîntecelui cu orice chip plăcere. Capul tău, însă, este ridicat spre cer; ochii tăi privesc cele de sus. Că dacă vreodată te faci de rîs prin patimile trupului, slujind trupului și celor de sub pîntece, te-ai alăturat dobitoacelor celor fără de minte și te-ai asemuit lor⁶. Altă grijă îți este cu cuviință ție! Să cauți cele de sus, unde este Hristos!⁷ Să-ți fie mintea mai presus de cele pămîntești! Să-ți rînduiești viața după forma pe care ți-a dat-o Dumnezeu! În ceruri să-ți fie viețuirea!⁸ Patria ta cea adevărată este Ierusalimul cel de sus⁹. Cetățenii și compatrioții tăi sînt cei întii-născuți înscriși în ceruri¹⁰.

III

«Să scoată pămîntul suflet viu».

Sufletul necuvîntătoarelor nu s-a arătat, fiind ascuns în pămînt, ci a luat ființă odată cu trupul lor, la porunca Creatorului. Sufletul lor este același în toate și are aceeași caracteristică: nu are darul vorbirii; dar fiecare din animale se deosebește printr-o însușire deosebită. Boul este potolit, măgarul leneș, iar calul înfierbîntat de pofta părții femeiești; lupul nu se poate domestici; vulpea e vicleană, cerbul fricos, iar furnica harnică; ciinele este recunoscător și ține minte prietenia. Fiecare dintre animale a fost creat în același timp și i s-a dat atunci fiecăruia și însușirea lui firească. Odată cu leul s-a născut și mînia lui, dorința lui de o viață singuratică și neprietenia lui cu cei din aceeași familie cu el. Este tiranul animalelor; iar din pricina firii lui mîndre nu acceptă egalitatea de rang cu mulțimea animalelor. Leul nu se apropie de mîncarea de ieri, nici nu se întoarce la rămășițele propriei lui prăzi. Natura a pus în el organele unui glas ca acela, încît multe

6. Ps., 48, 12.

7. Col., 3, 1.

8. Filip., 3, 20.

9. Evr., 12, 22.

10. Evr., 12, 23.

animale, care îl întrec în fugă, sînt prinse de multe ori numai datorită mugetului lui. Iute este pantera și cu mișcări repezi; trupul îi este mlădios ca apa și ușor, în stare să urmeze îndată mișcările sufletului. Leneșă este firea ursului, iar felul de a se purta, specific: viclean și ascuns, la fel îi este și trupul: greoi, tare, prost alcătuit, așa cum se potrivește unei vietăți reci, care locuiește în vizuini.

Dacă ne gîndim cît de mare este la aceste animale grija pe care, în chip firesc, o au de viața lor, nu învățată de la cineva, atunci vom fi îndemnați sau să ne păzim pe noi înșine și să purtăm grijă de mîntuirea sufletelor noastre, sau să ne osîndim și mai mult, cînd vedem că nu imităm nici animalele necuvîntătoare. Adeseori ursul, cînd are răni adînci, se vindecă singur, astupînd, cu toată îndemînarea, rănila cu o plantă, care în chip natural este uscată, numită lumînărică. Poți vedea că și vulpea se vindecă singură cu rășină de pin. Broasca țestoasă, după ce se satură de carnea de viperă, mănîncă cimbru, care este un antidot și n-o mai vatămă veninul viperei. Șarpele își vindecă boala de ochi, mîncînd mărar.

Iar prevestirile pe care le fac animalele despre schimbarea vremii nu lasă în umbră orice pricepere omenească? Oaia, cînd se apropie iarna, înghite hrana cu lăcomie, ca și cum s-ar aproviziona pentru lipsa ce are să vină. Boli, care stau închiși vreme îndelungată în timpul iernii, cînd se apropie primăvara, printr-o simțire a firii lor, așteaptă o schimbare a vremii, că din staulele lor privesc spre uși și toți, ca la un semnal, își schimbă înfățișarea. Unii din cei care cercetează viața animalelor au observat că ariciul de uscat își face două ieșiri în ascunzătoarea lui; cînd suflă crivățul astupă ieșirea de la miazănoapte; iar cînd vîntul se schimbă și bate de la miazăzi, se mută în partea dinspre miazănoapte.

Ce nu ne arată nouă oamenilor cele necuvîntătoare prin toate acestea? Ne arată nu numai că sînt sub purtarea de grijă a Ziditorului nostru, ci și că au un simț al viitorului. Cu asta ne învață să nu ne tovim pentru viața de aici, ci toată rîvna noastră să ne fie pentru veacul ce va să fie. Luînd, omule, pildă de la furnică nu te vei osteni pentru tine, și nu-ți vei depozita, oare, în viața de aici odihnele veacului ce va să fie? Că furnica își adună vara hrana pentru iarnă; nu-și amină din lene timpul, pentru că n-au venit încă greutățile iernii; dimpotrivă, muncește cu foarte mare sîrguință pînă ce își pune în cămărilor ei hrană îndestulătoare. Și nu face asta cu trîndăvie, ci, cu gînd înțelept, meșteșugește ca să se păstreze hrana cît mai multă vreme; taie cu cleștii săi partea din mijloc a boabelor, ca nu cumva să încolțească și să nu fie bune de mîncare; cînd simte că sînt umede, le usucă; dar nu le

întinde în orice vreme, ci cînd presimte că văzduhul are să fie mai mult timp frumos. Fii liniștit, n-ai să vezi ploaie căzînd din nori cîtă vreme furnicile au grîul întins afară !

Ce cuvînt va fi îndestulător, ce auz va putea cuprinde, ce timp ne va ajunge să spunem și să istorisim toate minunile Marelui Meșter ? Să spunem și noi cu profetul : *«Cît s-au mărit lucrurile Tale, Doamne ! Toate într-o înțelepciune le-ai făcut !»*¹¹ Așadar nu ne putem apăra îndestulător că n-am fost învățați din cărți cele ce ne sînt spre folos, cînd legea cea nescrisă a naturii ne învață să alegem cele ce ne folosesc.

Știi ce bine să faci aproapelui ? Acela pe care vrei să ți-l faci altul ție ! Știi ce este răul ? Ceea ce nu vrei să suferi de la altul ! Nici arta care se ocupă cu strîngerea plantelor pentru studii, nici știința despre plante n-au învățat pe cele necuvîntătoare la ce folosesc plantele ; și totuși fiecare viețuitoare are în chip firesc priceperea de a-și procura ce este spre folosul și mîntuirea ei ; are în ea ceva tainic care îi spune ce se potrivește cu firea ei.

IV

Și în noi oamenii sînt virtuți firești pe care sufletul nostru le săvîrșește nu printr-un învățămînt omenesc, ci sînt innăscute în însăși firea noastră. De pildă nimeni nu ne învață să urîm boala, dar din fire avem repulsie față de ceea ce ne supără, după cum și sufletul, fără să-l fi învățat cineva, se ferește de rău. Răul este o boală a sufletului, iar virtutea, sănătatea sufletului. Bine au definit unii sănătatea : echilibru al energiilor naturale. Nu te-ai depărta de adevăr dacă ai defini la fel și sănătatea sufletească. Pentru că sufletul, în chip firesc și fără să fie învățat, dorește ce îi este propriu, de aceea toți laudă castitatea, aprobă dreptatea, admiră curajul și rîvnesc priceperea. Aceste virtuți sînt mai proprii sufletului decît trupului sănătatea.

Copiilor, iubiți pe părinții voștri ! *«Părinților, nu întăritați pe copiii voștri !»*¹². Nu spune oare același lucru și firea noastră omenească ? Pavel, deci, nu dă un sfat nou, ci întărește legăturile firii. Dacă leoaica își iubește pe cei născuți din ea, iar lupul se luptă pentru cățelușii lui, ce va spune omul, care nu ascultă de poruncă și strică și firea, fie atunci cînd copilul necinstește bătrînețele tatălui, fie atunci cînd tatăl prin o a doua căsătorie uită pe copiii din prima căsătorie. De nebiruit este la cele necuvîntătoare dragostea dintre părinți și pui, pentru că Dum-

11. Ps., 103, 25.

12. Efes., 6, 4.

nezeu, Cel Ce le-a creat, a înlocuit în ele lipsa rațiunii cu bogăția simțirilor. De unde, între mii de oi, mielul, care sare din staul, cunoaște culoarea și glasul mamei, se grăbește spre ea și caută izvoarele sale de lapte? Chiar dacă ar avea puțin lapte ugerile mamelor, mielul se mulțumește cu ele, lăsând la o parte mulțime de ugere îngreunate de lapte; iar mama își cunoaște mielul ei între mii și mii de miei. Un singur glas, aceeași culoare, mirosul la fel la toți — atît cît mirosul nostru îl poate percepe — și totuși la oaie simțirea este mai pătrunzătoare decît perceperea noastră, iar datorită ei fiecare oaie își cunoaște mielul. Cățelul nu are încă dinți și totuși se apără cu gura de cei care îl supără. Vițelul nu are încă coarne și știe unde au să-i crească armele lui.

Acestea sînt o dovadă că firea tuturor viețuitoarelor n-a căpătat de la cineva învățătură pentru cele ce le sînt de folos și că nimic nu este în ele fără rînduială și nehotărît, ci toate poartă urmele înțelepciunii Celui Care le-a făcut, arătînd în ele că au fost aduse pe lume gata pregătite pentru paza mîntuirii lor.

Ciinele este lipsit de rațiune, dar are un simț la fel de puternic ca și rațiunea. Cele pe care înțelepții lumii le-au descoperit abia după îndelungate străduințe depuse în cursul vieții lor — mă gîndesc la combinațiile silogistice — pe acestea le știe din fire ciinele, fără să fie învățat. Cînd ciinele caută urma fiarei, dacă descoperă că urmele se împart în multe direcții, cercetează abaterile fiecărei urme și prin ceea ce face aproape că dă drumul unui glas care construiește un silogism; că își spune: fiara a luat-o sau în partea asta sau în asta sau în asta; dar n-a luat-o nici în partea asta, nici în asta; rămîne deci că a luat-o în partea asta; și astfel prin eliminarea urmelor false, descoperă urma adevărată. Ce fac mai mult cei care stau serioși în fața diagramelor, trăgînd linii în praf, ca din trei premise să elimine două, pentru a găsi adevărul în aceea care a mai rămas? Dar ținerea de mînte a acestui animal pentru binefacerile primite, pe care dintre cei nerecunoscători față de binefăcători nu-i face de rușine? Se spune de mulți ciini că s-au lăsat să moară peste stăpîinii lor uciși în pustie. Unii ciini, din dragostea lor fierbinte pentru stăpîni, au fost conducătorii celor care căutau pe ucigași și au făcut ca răufăcătorii să fie osîndiți.

Ce vor spune cei care nu numai că nu-L iubesc pe Domnul, Care i-a făcut și îi hrănește, dar se împrietenesc cu «cei care grăiesc împotriva lui Dumnezeu nedreptate»¹³, care se așează la aceeași masă cu ei și chiar în timp ce mănîncă suferă să fie hulit Cel Care-i hrănește?

V

Dar să ne întoarcem la cercetarea creației. Animalele care se prind cu mai mare ușurință nasc mulți pui. De aceea fac mulți pui iepurii, caprele sălbatice și oile sălbatice, care nasc gemeni, ca să nu li se stingă neamul din pricina animalelor mîncătoare de carne. Animalele care mănîncă pe altele, însă, fac puțini pui. Astfel leoaica abia dacă este mama unui leu. Că, după cum se spune, puiul de leu se naște sfîșiind cu vîrfurile unghiilor pîntecele mamei sale. Viperele, apoi, ies afară după ce mai întîi mănîncă pîntecele mamei, dînd cuvenita plată celeia ce le-a născut¹⁴. Deci nimic din cele ce există nu este în afara promiei lui Dumnezeu și nici lipsit de grija ce i se cuvine.

Dacă te uiți chiar la măduarele animalelor, vei vedea că Ziditorul nici n-a adăugat ceva de prisos, nici n-a luat ceva din cele ce erau de neapărată trebuință.. Animalelor mîncătoare de carne le-a dat dinți ascuțiți, că de niște dinți ca aceia au nevoie pentru felul hranei lor; iar celor care sînt pe jumătate înarmate cu dinți le-a dat diferite depozite pentru hrană. Pentru că hrana pe care au luat-o întîi n-a fost fărîmitată îndeajuns, li s-a dat să o aducă iarăși înapoi, pentru ca rumegînd-o s-o facă proprie pentru hrană. Stomacul întîi, stomacul al doilea, stomacul al treilea și stomacul al patrulea nu sînt de prisos animalelor care le au, ci fiecare din ele împlinește o funcție de neapărată trebuință.

Lung îi este gîtul cămilei; este lung ca să-i fie deopotrivă cu picioarele și să poată ajunge iarba cu care se hrănește.

Scurt și vîrit între umeri este gîtul ursului, al leului, al tigrlui și al tuturor animalelor de acest fel, că nu se hrănesc cu iarbă, nici n-au nevoie să se plece la pămînt, că se hrănesc cu carne și se îndestulează din vînatul animalelor.

Pentru ce elefantul are trompă? Pentru că elefantul, care este un animal mare, cel mai mare dintre animalele de pe uscat, care sperie pe cei pe care-i întîlnește, trebuia să aibă un trup greu și cu multă carne. Dacă i s-ar fi dat gîtul mare și pe măsura picioarelor, s-ar fi mișcat cu greu și, din pricina covîrșitoarei lui greutate, ar fi înclinat totdeauna în jos; dar așa capul îi este legat de șira spinării cu cîteva vertebre ale gîtului, iar trompa împlinește funcția gîtului; cu ea aduce mîncarea la gură și soarbe apa. Dar și picioarele elefantului sînt nearticulate, unite ca niște coloane, pentru ca să-i susțină greutatea. Dacă i s-ar fi pus picioare slabe și moi, dese i-ar fi fost dislocările articulațiilor, că n-ar fi putut să-i ușureze greutatea cînd s-ar fi poticnit și ar fi vrut să se

14. Grigore Dascălul face următorul comentariu acestui text: «Că adecă precum au făcut ia mamei sale, așa i să face și ei de la ai săi fii» (CGD, f. 44, nota 1).

ridice. Aşa, însă, elefantul are sub picior o labă mică şi nu are articulaţie nici la legătura piciorului, nici la genunchi. Că alunecarea articulaţiilor n-ar fi putut susţine carnea cea multă a animalului, care se revarsă de jur împrejur şi tremură. De aceea elefantul are nevoie de trompă, care se coboară pînă la picioare. Nu-i vezi pe elefanţi că merg în fruntea falangei de ostaşi ca nişte turnuri însufleţite sau ca nişte dealuri de carne, care, prin mişcarea lor care nu poate fi oprită în loc, taie şirul strîns al duşmanilor? Dacă părţile de jos ale elefantului n-ar fi fost făcute pe măsura trupului, elefantul n-ar fi putut trăi nici un an; dar aşa unii relatează că elefantul trăieşte trei sute de ani şi chiar mai mult decît atît. De aceea trebuia să aibă picioarele tari şi nearticulate. Iar hrana, după cum am spus, şi-o ia elefantul de jos şi o ridică în sus cu trompa, care este în formă de şarpe şi flexibilă. Aşa că adevărat este cuvîntul că în cele create nu poţi găsi nimic de prisos şi nici vreo lipsă. Iar pe acest animal, care este atît de mare prin volumul lui, Dumnezeu ni l-a supus nouă, încît poate fi învăţat să ne înţeleagă şi să primească loviturile ce i se dau. Prin aceasta ni se arată lămurit că Dumnezeu ne-a supus nouă toate, pentru că ne-a făcut după chipul Său ¹⁵.

Poţi vedea înţelepciunea cea nepătrunsă a lui Dumnezeu nu numai în animalele cele mari, dar şi în cele mai mici vietăţi poţi admira nu mai puţină minune. După cum nu mă minunez mai mult de vîrfurile cele înalte ale munţilor, care, pentru că sînt aproape de nori şi le bat neconţinut vînturile, păstrează zăpada pe ei, deci nu mă minunez mai mult de ele decît de văile cele adînci, care scapă nu numai de vînturile care suflă cu tărie, dar au şi un aer totdeauna cald, tot aşa şi în alcătuirea trupurilor animalelor nu mă minunez mai mult de mărimea elefantului decît de şoarece, care sperie pe elefant, decît de acul cel foarte fin al scorpionului, pe care Marele Meşter l-a găurit ca pe un fluier, încît prin el bagă veninul în cei pe care îi răneşte. Nimeni, din pricina asta, să nu învinuiască pe Făcător că a adus pe pămînt şi animale veninoase, care ne vatămă viaţa şi ne sînt duşmani! Atunci ar trebui să învinuim şi pe pedagogul care pune ordine în uşurătatea tinereţii, înţeleptînd pe cel nestăpînit cu lovituri şi bice.

VI

Fiarele sînt o dovadă de credinţă! Ai încredere în Domnul? «*Peste aspidă şi vasilisc vei păşi şi vei călca peste leu şi peste balauri*» ¹⁶. Prin credinţă vei avea puterea să calci peste şerpi şi scorpioni. Nu ştii, oare, de Pavel? Pe cînd Pavel aduna găteje, s-a prins o viperă de mîna lui şi

15. *Fac.*, 1, 27.

16. *Ps.*, 90, 13.

nu l-a vătămat cu nimic, pentru că sfântul a fost găsit plin de credință ¹⁷. Dar dacă ești necredincios, teme-te, nu atît de fiară cît de necredința ta, prin care ajungi să fii vătămat ușor de orice stricăciune.

Simt, însă, iarăși că-mi cereți să vă vorbesc de facerea omului și mi se pare că aproape aud pe ascultători strigînd în inimile lor : «Ne-ai dat învățături despre firea celor care sînt sub stăpînirea noastră, dar despre noi nu știm nimic!». Trebuie, dar, să vorbesc neapărat și despre om, cu toate că mă reține o sfială. Da, într-adevăr, lucrul cel mai greu dintre toate pare a fi să te cunoști pe tine însuși. Că nu numai ochiul, care vede pe cele din afară de el, nu poate să se vadă pe el însuși, dar chiar și mintea noastră, care vede repede păcatul altuia, este zăbavnică în a-și cunoaște propriile ei păcate. De aceea și acum cuvîntul meu a înfățișat pe cele străine, dar cînd e vorba de cercetarea celor ale mele este leneș și plin de sfială, cu toate că cel care se cercetează cu pricepere pe sine însuși poate cunoaște pe Dumnezeu, nu atît din alcătuirea cerului și a pămîntului, cît și din alcătuirea propriei noastre firi, așa precum spune și profetul : «*Minunată s-a făcut știința Ta de către mine*» ¹⁸, cu alte cuvinte, cunoscîndu-mă pe mine, am cunoscut covîrșitoarea Ta înțelepciune.

«*Și a zis Dumnezeu : «Să facem pe om*» ¹⁹.

Unde-mi este acum iudeul, care altădată, cînd lumina teologiei lumina ca prin niște ferestre, cînd a doua Persoană era arătată tainic, că nu se arătase încă vădit, iudeul se lupta cu adevărul, spunînd că Dumnezeu a vorbit cu El Însuși ? Că spunea : Dumnezeu a spus și Dumnezeu a făcut ! Așa ca atunci cînd a spus : «*Să se facă lumină și s-a făcut lumină*» ²⁰. Într-adevăr și atunci le era iudeilor la îndemîină nechibzuința în cele ce spuneau ! Care fierar sau tîmplar sau cizmar, stînd singur în fața uneltelor sale, fără să fie alături de el un ajutor, își spune lui însuși : «Să facem cuțitul» sau : «Să încheiem plugul» sau : «Să lucrăm încălțămîntea» ? Nu îndeplinește, oare, în tăcere lucrarea pe care o are de făcut ? Într-adevăr, cumplită vorbărie ! Să te faci ție însuși stăpîn și supraveghetor și să te îndemni pe tine însuși tiranic și silnic ! Totuși, cei care nu s-au sfiit să calomnieze pe Domnul, ce nu pot să spună cînd limba le este deprinsă cu minciuna ? Cuvintele Scripturii, însă, le închid desăvîrșit gura.

«*Și a zis Dumnezeu : «Să facem pe om*».

17. *Fapte*, 28, 3—6.

18. *Ps.*, 138, 5.

19. *Fac.*, 1, 26.

20. *Fac.*, 1, 3.

Spune-mi : Este, oare, și acum vorba de o singură persoană ? Nu ! Că nu este scris : «Să se facă om !». Atîta vreme cît nu se arătase omul, omul care avea să fie instruit, predica teologiei era ascunsă în adînc ; dar acum, la facerea omului, credința se descoperă și dogma adevărului se arată clar.

«Să facem pe om !»

Ascultă, tu care lupti împotriva lui Hristos, ascultă că Dumnezeu vorbește cu Cel Care a luat parte cu El la facerea lumii, cu Cel «*prin Care a făcut și veacurile*²¹, *Care ține pe toate cu cuvîntul puterii Sale*»²². Dar luptătorul acesta împotriva lui Hristos nu primește în liniște cuvîntul dreptei credințe. După cum fiarele acelea care urăsc cumplit pe om, cînd sînt închise în cuști, urlă în închisoarea lor și-și dau pe față cruzimea, dar nu pot să-și satisfacă furia, tot așa și neamul acesta, dușman al adevărului, iudeii, nemaiavînd ce să spună, spun că multe sînt persoanele cărora Dumnezeu le-a adresat cuvînt ; ei spun : «Îngerilor, care stau în jurul lui Dumnezeu, lor le-a spus : «Să facem pe om !» Născocire iudaică ! Basm ieșit din ușurătatea minții lor ! Ca să nu primească o singură persoană, introduc mii ! Îndepărtînd pe Fiul, dau slujitorilor vrednicia de sfătuitori ! Fac din cei care sînt robi împreună cu noi domni ai creării noastre. Omul cînd ajunge la desăvîrșire este ridicat la vrednicia îngerilor. Dar care creatură poate fi egală Creatorului ? Uită-te și la cuvintele care urmează :

«*După chipul nostru*»²³.

Ce spui în fața acestor cuvinte ? Nu cumva unul și același este chipul lui Dumnezeu și al îngerilor ? Că trebuie neapărat ca aceeași formă să aibă și Fiul și Tatăl. Negreșit înțelegem forma așa cum se cuvine lui Dumnezeu, nu în chip trupesc, ci în însușirea dumnezeirii.

Ascultă și tu, care ești din proaspăta tăiere împrejur, care profesezi iudaismul, făcînd-o pe creștinul. Cui îi spune Dumnezeu : «*După chipul nostru*» ? Cui altcuiva decît «*Celui Care este strălucirea slavei și chipul ipostasului*²⁴, *Care este chipul Dumnezeului celui nevăzut*» ?²⁵. Deci propriei Sale icoane vii, Celui Care a spus : «*Eu și Tatăl una sîntem*»²⁶ și : «*Cel Care M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl*»²⁷. Acestuia îi spune : «*Să facem pe om după chipul nostru*». Deci acolo unde-i un singur chip, unde-i neasemănarea ?

21. Evr., 1, 2.

22. Evr., 1, 3.

23. Fac., 1, 26.

24. Evr., 1, 3.

25. Col., 1, 15.

26. Ioan, 10, 30.

27. Ioan, 14, 9.

«Și a făcut Dumnezeu pe om»²⁸.

Scriptura nu spune : «Au făcut». A evitat aici pluralul persoanelor. Instruind pe iudei prin primele cuvinte²⁹, iar prin ultimele³⁰ excluzînd păgînismul, Scriptura revine cu tărie la monadă, ca să înțeleagă pe Fiul împreună cu Tatăl și să fugi de primejdia politeismului.

«După chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el»³¹.

Iarăși Scriptura vorbește de persoana Celui Care a lucrat împreună cu El. Că n-a spus : «După chipul Lui», ci «După chipul lui Dumnezeu».

În ce are omul «chipul lui Dumnezeu» și cum participă la «asemănare»³² vă voi spune, dacă va da Dumnezeu, în alte cuvîntări.

Acum atîta să fie spus : Dacă este un singur chip, de unde ți-a venit nefericita rătăcire de la dreapta credință, să spui că Fiul nu este asemenea cu Tatăl ? Cîtă nerecunoștință ! Asemănarea de care te-ai împărtășit n-o dai Binefăcătorului ? Socoți că ești stăpîn pe cele pe care le-ai primit prin har și nu-I îngădui Fiului să aibă fireasca asemănare cu Cel Ce L-a născut ?

Dar seara, care a trimis de demult soarele spre asfințit, ne poruncește să tăcem. Să lăsăm cuvîntul nostru să se odihnească aici, mulțumindu-se cu cele spuse. Acum am spus numai atîta ca să vă deștept rîvna. O cercetare mai pe larg o vom face, cu ajutorul Duhului, în cuvintele ce vor urma. Plecați-mi, bucuroși, adunare iubitoare de Hristos ! În locul oricărei mîncări scumpe și a dulciurilor de multe feluri, împodobiți cinstitele voastre mese cu pomenirea celor spuse aici.

Să se rușineze anomeul³³, să fie făcut de rușine iudeul, să se bucure de dogmele adevărului cel binecredincios și să fie slăvit Domnul, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

28. *Fac.*, 1, 27.

29. Prin : «Să facem pe om după chipul Nostru».

30. Prin : «Și a făcut Dumnezeu pe om».

31. *Fac.*, 1, 27.

32. *Fac.*, 1, 26.

33. Anomeu, eretic arian extremist, care tăgăduia deoființimea Fiului cu Tatăl, susținînd că Fiul nu are nici o asemănare cu Tatăl.

II.
OMILII
LA PSALMI

I

OMILIE LA PSALMUL I

I

«Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și folositoare»¹. De aceea a fost scrisă de Duhul pentru toți oamenii, ca fiecare să luăm, din ea, ca dintr-un spital obștesc al sufletelor, tămăduirea pentru propria noastră boală. Că spune Scriptura: «*Tămăduirea va pune capăt marilor păcate*»². Altele ne învață Profetii, altele Cărțile istorice, altele Legea și altele felul de sfătuire al Proverbelor. Cartea Psalmilor, însă, cuprinde ce este folositor din toate: profetește cele viitoare, ne aduce aminte de faptele istorice, dă legi pentru viață, ne învață cele pe care trebuie să le facem. Și, ca să spun pe scurt, Cartea Psalmilor este o vistierie obștească de învățături bune, dînd fiecăruia, după sîrguința lui, ce i se potrivește. Tămăduiește rănile vechi ale sufletelor și aduce grabnică însănătoșire celui de curînd rănit; îngrijește pe cel bolnav și păstrează sănătos pe cel care nu-i atins de boală; într-un cuvînt, îndepărtează, pe cît e cu putință, patimile care se încuibaseră în felurite chipuri în viața oamenilor; și face aceasta cu seducție măsurată și cu dulceață, sădind în suflet gînd plin de înțelepciune.

Duhul cel Sfînt a văzut că neamul omnesc este greu de îndrumat spre virtute și că noi, din pricina înclinării spre plăcere, neglijăm cu totul viețuirea cea dreaptă. De aceea ce face? A unit dogmele cu plăcerea cîntatului, ca, odată cu dulceața melodiei, să primim pe nesimțite și folosul cuvintelor de învățătură; face la fel ca doctorii cei înțelepți; aceștia adeseori ung de jur împrejur cu miere paharul în care dau bolnavilor fără poftă de mîncare doctorii mai amare. Pentru aceasta, dar, ni s-au alcătuit aceste melodii armonioase ale psalmilor, pentru ca celor care sînt copii cu vîrsta sau cei care sînt cu totul tineri cu purtarea să li se pară că ei cîntă, dar de fapt își instruiesc sufletul. Că n-a plecat de la biserică cineva din cei mulți și trîndavi păstrînd cu ușurință în minte vreo poruncă apostolică sau profetică; dar cuvintele psalmilor le cîntă și acasă și le fredonează și în piață. Dacă unul,

1. II Tim., 3, 16.

2. Ecl., 10, 4.

din cei care se sălbătesc cumplit din pricina mîniei, intră în biserică, ei bine, cînd începe să se cînte psalmul, atunci, datorită melodiei, pleacă din biserică cu sălbăticia sufletului potolită.

II

Da, psalmul este liniște a sufletelor, conducător al păcii ; potolește turburarea și vîlvătaia gîndurilor, înmoaie minia sufletului și înfrînează pe cel desfrînat. Psalmul leagă prietenii, unește pe cei de departe, împacă pe cei învrăjbiți. Cine se mai poate socoti vrăjmaș cu cel cu care a înălțat același glas spre Dumnezeu ? Cîntatul psalmilor aduce, deci, cel mai mare bun : dragostea. Cîntatul împreună este ca un lanț care duce la unire ; unește poporul în simfonia unui singur cor. Psalmul pune pe fugă pe demoni și aduce pe îngeri într-ajutor ; este armă pentru frica de noapte, odihnă pentru ostenele zilei ; este întărirea pruncilor, podoabă celor în floarea vîrstei, mîngiere bătrînilor, găteală foarte potrivită femeilor. Psalmul populează pustiurile, cumințește piețele ; este carte elementară de învățătură pentru cei ce intră în viață, creștere pentru cei ce înaintează în vîrstă, întărire pentru cei maturi. Psalmul este glas al Bisericii ; psalmul înveselește sărbătorile ; psalmul creează tristețea cea după Dumnezeu ; psalmul scoate lacrimă și din inimă de piatră ; psalmul este lucrul ingerilor, viețuire cerească, parfum duhovnicesc. Ce descoperire înțeleaptă a Învățătorului, Care a meșteșugit ca odată cu cîntarea să învățăm și cele ce ne folosesc ! De aceea se și întipăresc mai bine în suflete învățăturile. Învățătura dată cu sila de obicei nu rămîne ; dar învățătura primită cu plăcere și cu bucurie se fixează mai trainic în sufletele noastre. Ce nu poți învăța din psalmi ? Nu, oare, măreția bărbăției ? Nu, oare, exactitatea dreptății ? Nu, oare, sfințenia castității ? Nu, oare, desăvîrșirea înțelepciunii ? Nu, oare, chipul pocăinței ? Nu, oare, măsura răbdării ? Nu, oare, tot ce ai putea spune despre faptele cele bune ? În psalmi este cu putință să găsești învățătura desăvîrșită despre Dumnezeu, prevestirea despre venirea în trup a lui Hristos, amenințarea cu judecata, nădejdea învierii, frica de pedeapsă, făgăduințele slavei, descoperirile tainelor ; toate sînt strînse, ca într-o mare și obștească vistierie, în Cartea Psalmilor, pe care profetul a armonizat-o cu instrumentul muzical numit psaltire, deși sînt multe instrumente muzicale. După părerea mea, profetul, inspirat de Duhul, a arătat harul cel de sus care răsună în psaltire, pentru că dintre toate instrumentele muzicale numai psaltirea își are cauza sunetelor în părțile de sus ale ei. La chitară și la liră arama răsună de dedesubtul locului unde pana atinge coardele ; psaltirea, însă, are cauzele ritmurilor armonioase în partea de sus, ca și noi să căutăm a cugeta cele de sus și să nu

ne pogorîm la patimile trupului din pricina dulceții melodiei. Socot, însă, că profetul, prin construcția acestui instrument muzical, ne-a arătat, în chip adînc și înțelept, și aceea că oamenii, care au sufletele bine constituite și armonioase, se urcă ușor la cele de sus.

Să vedem acum și începutul psalmilor.

III

«Fericit bărbatul care n-a umblat în statul necredincioșilor»³.

Constructorii, cînd ridică mărețe și înalte clădiri, pun temeliile lor în raport cu înălțimea; armatorii, cînd au de încheiat o corabie, care poate încărca zece mii de amfore⁴, încheie carena corăbiei în legătură cu greutatea încărcăturilor. La fel și la facerea ființelor. Natura face întîii inima; inima ia de la natură structura sa în raport cu ființa pe care are s-o alcătuiască, pentru că trupul se țese împrejurul inimii, potrivit legilor proprii care stau la temelia diferitelor forme și mărimi ale ființelor. Ceea ce este temelia pentru o casă, carena pentru o corabie și inima unei vietăți pentru trup, aceeași putere mi se pare că o au și aceste puține cuvinte de la începutul Psaltirii pentru întreaga alcătuire a Cărții Psalmilor. David avea să dea în psalmii săi multe sfaturi pline de osteneli, pline de mii de sudori și oboseli; de aceea a arătat mai dinainte luptătorilor pentru buna credință sfîrșitul lor fericit, pentru ca, nădăjduind în bunătățile gătite nouă, să îndurăm fără supărare durerile vieții. Tot așa și călătorilor, care merg pe un drum anevoios și greu de umblat, le ușurează oboseala hanul care anume îi așteaptă; iar pe negustorii care fac comerț pe mare, dorința de a aduce încărcături de mărfuri îi face să îndrăznească a călători pe mare; în sfîrșit, plugarilor nădejdea unei bune recolte le fură de sub ochi ostenelile. De aceea și Îndreptătorul obștesc al vieții, marele Învățător, Duhul adevărului⁵, a pus înaintea, cu înțelepciune și dibăcie, răsplățile, pentru ca, ridicîndu-ne mai presus de ostenelile din fața noastră, să ne grăbim cu mintea spre desfătarea veșnicelor bunătăți.

«Fericit bărbatul care n-a umblat în statul necredincioșilor».

Propriu vorbind și în primul loc, vrednic de fericire este binele adevărat. Iar acesta este Dumnezeu. De aceea și Pavel, voind să amintească de Hristos, zice: *«Potrivit arătării fericitului Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos»⁶*. Fericit cu adevărat este Cel Care prin

3. Ps., 1, 1.

4. Amforă, vas antic cu două torți pentru păstrarea sau transportul lichidelor și grînelor, cu o capacitate de circa 20 litri.

5. Ioan, 14, 17.

6. Tit., 2, 13.

Sine este bun, spre Care privesc toate, pe Care Îl doresc toate, adică Firea cea neschimbată, Vrednicia de Stăpîn, Viața cea neturburată, Viețuirea cea lipsită de durere, în Care nu este schimbare, pe Care nu o atinge transformarea, Izvorul cel curgător, Harul cel îmbelșugat, Comoara cea neîmpuținată. Oamenii, însă, sînt neînvățați și iubitori de cele lumești; nu cunosc natura binelui însuși, adeseori fericesc pe cele care nu merită; fericesc bogăția, sănătatea, strălucirea vieții; dar nimic din acestea nu-i bun prin natura sa, nu numai pentru că acestea înclină ușor spre cele potrivnice, ci și pentru că nici nu pot să-i facă buni pe cei care le au. Cine-i drept pentru că are bani? Cine-i cast pentru că e sănătos? Dimpotrivă, adeseori trec în slujba păcatului cei care se folosesc rău de ele. Fericit este, dar, cel care are pe acelea care sînt vrednice de luat în seamă, cel care participă la bunurile care nu se pierd.

— Cum îl vom cunoaște, însă, pe acesta?

— Cum? Că *«n-a umblat în statul necredincioșilor»*!

Dar înainte de a spune ce înseamnă *«a umbla în statul necredincioșilor»*, vreau să vă lămuresc nedumerirea pusă de textul acesta. Că cineva m-ar putea întreba:

— Pentru ce profetul face o alegere și fericește numai pe bărbat?

Nu exclude, oare, pe femei de la această fericire? Doamne ferește! Una este virtutea: atît pentru bărbat cît și pentru femeie; pentru că așa precum crearea amîndurora s-a bucurat de aceeași cinstire, tot așa și răsplata să fie pentru amîndoi tot de aceeași cinstire. Ascultă ce spune Cartea Facerii! *«A făcut Dumnezeu pe om; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pe el; bărbat și femeie i-a făcut pe ei»*⁷. Cei care au aceeași fire au și aceleași lucrări; iar cei care săvîrșesc aceeași faptă, aceia primesc și aceeași plată.

Dar atunci pentru ce, amintind pe bărbat, a trecut sub tăcere pe femei?

— Pentru că odată ce este vorba de o singură fire — firea omească — psalmistul a socotit că este de ajuns să arate întreaga fire prin cel care conduce firea, adică prin bărbat.

Așadar *«fericit bărbatul care n-a umblat în statul necredincioșilor»*.

Uită-te cît de precise sînt cuvintele! Fiecare cuvînt este plin de învățătură. Psalmistul n-a spus: «care nu umblă în statul necredincioșilor», ci: *«care n-a umblat»*. Că nu-i vrednic de fericire cel care este încă în viață, pentru că-i este necunoscut sfîrșitul; dar cel care a împlinit ceea ce era dator să facă, cel care și-a încheiat viața cu un sfîrșit care nu poate fi pus la îndoială, acela negreșit este fericit.

7. Fac., 1, 27.

— Dar, atunci pentru ce spune, tot în psalmi, că sînt fericiți cei «care umblă în legea Domnului»? ⁸ Că aceste cuvinte spun că sînt fericiți nu cei care au umblat, ci cei care încă umblă.

— Pentru că cei care săvîrșesc binele au lauda în însăși fapta pe care au săvîrșit-o ; dar cei care se feresc de rău nu mai sînt de lăudat dacă înclină o dată sau de două ori spre păcat, ci dacă vor putea să evite pentru totdeauna săvîrșirea răului.

În șirul cuvîntului meu, însă, mi-a venit în minte și o altă nedumerire :

Pentru ce psalmistul nu fericește pe cel ce săvîrșește virtutea, ci pe cel ce nu face păcatul ? Că așa va fi numit fericit și calul și boul și piatra. Da, care ființă neînsufletită a stat pe calea păcătoșilor, sau care ființă necuvîntătoare a șezut pe scaunul ciumaților ? ⁹.

Așteaptă puțin și vei afla răspunsul ! Psalmistul adaugă : «*Ci în legea Domnului voia lui*» ¹⁰. Iar cugetarea legii dumnezeiești o poate face numai o ființă cugetătoare. Noi, însă, spunem și aceea că început pentru dobîndirea faptelor bune este îndepărtarea de fapte rele. Că spune psalmistul : «*Ferește-te de rău și fă binele !*» ¹¹.

IV

Psalmistul, ducîndu-ne, cu înțelepciune și dibăcie, la virtute, a făcut din îndepărtarea de fapte rele început al faptelor bune. Dacă ți-ar fi pus îndată înaintea săvîrșirea faptelor desăvîrșite, ai fi pregelat să le faci ; dar așa te obișnuiește mai întîi cu faptele mai ușoare, ca să îndrăznești mai pe urmă spre cele mai grele. Aș spune că practicarea bunei credințe se aseamănă cu o scară ; cu scara aceea pe care a văzut-o odinioară fericitul Iacov ; unul din capete era jos, pe pămînt, iar celălalt capăt se urca mai presus de cer ¹². Deci, cei care se îndreaptă spre viața cea virtuoasă trebuie să meargă pe urmele virtuții începînd cu primele trepte și de la ele să pășească pe treptele următoare, pînă ce se urcă, printr-un urcuș săvîrșit încetul cu încetul, la înălțimea pe care o poate atinge firea omenească. După cum prima treaptă a unei scări este îndepărtarea de pămînt, tot așa și cu viețuirea cea după Dumnezeu ; început al urcușului este îndepărtarea de rău. Pe scurt, abținerea de la o faptă oarecare este mai ușor de îndeplinit ; de pildă poruncile : «*Să nu u-*

8. Ps., 118, 1.

9. Ps., 1, 1.

10. Ps., 1, 2.

11. Ps. 36, 27.

12. Fac., 28, 12.

cizi»¹³, «Să nu fii desfrînat»¹⁴, «Să nu furi»¹⁵; fiecare din aceste porunci are nevoie de abținere și de nemișcare; dar poruncile: «Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși»¹⁶, «Vinde-ți averile tale și dă-le săracilor»¹⁷, «Dacă te silește cineva să mergi cu el o milă¹⁸, mergi cu el două»¹⁹, au nevoie pentru săvîrșirea lor de strădanii de atleți, au trebuință de suflet tinăr. Minunează-te, dar, de înțelepciunea celui care ne duce la desăvîrșire prin porunci mai ușoare și mai lesne de îndeplinit!

Psalmistul ne propune, deci, trei fapte care merită să fie păzite: să nu umblăm în sfatul necredincioșilor, să nu stăm pe calea păcătoșilor și să nu ședem pe scaunele ciумаților²⁰. Urmînd firii lucrurilor, psalmistul a pus această rînduială și spuselor lui. Mai întîi ne sfătuim, apoi reținem cele ce ne-am sfătuit și în sfîrșit rămînem la cele sfătuite. Așadar, înainte de toate vrednică de fericire este curătenia gîndirii noastre, pentru că sfatul pe care îl facem în inima noastră este rădăcină a faptelor pe care le săvîrșim cu trupul. Desfrînarea, care se aprinde mai întîi în sufletul celui iubitor de plăcere, lucrează stricăciunea prin trup. De aceea și Domnul spune că cele care mișcă pe om spre faptă pornesc dinăuntrul omului²¹.

Pentru că păcatul față de Dumnezeu se numește necredință, să nu se întîmple să ne îndoim cîndva de Dumnezeu din pricina necredinței. Umbli în sfatul necredincioșilor, dacă spui în inima ta: Este, oare, Dumnezeu, Care conduce pe toate cele din lume? Este, oare, Dumnezeu în cer, Care chivernisește pe cele ale fiecăruia? Este, oare, judecată? Este, oare, răsplătire fiecăruia după faptele lui? Pentru ce, oare, dreptii sînt săraci, iar păcătoșii bogați? Pentru ce, oare, dreptii sînt bolnavi, iar păcătoșii sănătoși? Pentru ce, oare, dreptii sînt lipsiți de slavă, iar păcătoșii încărcăți de slavă? Nu cumva, oare, lumea se mișcă de la sine și niște întîmplări iraționale rînduiesc într-un chip neregulat viața fiecăruia? Dacă ai gîndit așa, «ai umblat în sfatul necredincioșilor». Fericit este, dar, acela care nu s-a îndoit de Dumnezeu, acela care n-a fost mic la suflet față de întîmplările din viață, ci așteaptă cele ce au să fie; fericit este acela care n-a avut gînd necredincios despre Cel Ce ne-a zidit.

13. *Ieș.*, 20, 13.

14. *Ieș.*, 20, 14.

15. *Ieș.*, 20, 15.

16. *Matei*, 19, 19.

17. *Matei*, 19, 21.

18. Milă, 8 stadii; la greci, o stadiu măsura 600 pași, a căror lungime varia între 147 și 192 metri, o milă, deci, avea între 1176 metri și 1536 metri.

19. *Matei*, 5, 41.

20. *Ps.*, 1. 1.

21. *Matei*, 15, 18.

Fericit este și «*acela care n-a stat pe calea păcătoșilor*»²². Cale s-a numit viața noastră, din pricina grabei spre sfârșit a fiecăruia din noi, cei care ne-am născut. După cum cei care dorm în corăbii sînt duși în porturi în chip automat de vînt, deși nu simt aceasta, ci drumul corăbiei îi grăbește spre sfârșitul călătoriei, tot așa și noi, scurgîndu-se timpul vieții noastre printr-o mișcare continuă și neîncetată, ne grăbim spre sfârșitul propriu al fiecăruia din noi pe drumul neștiut al vieții noastre. De pildă : tu dormi și timpul te tirăște cu el ; te-ai trezit și nici nu-ți dai seama cîtă vreme a trecut ; și totuși viața ni se scurge, deși lucrul acesta ne scapă simțurilor noastre. Toți oamenii alergăm pe un drum oarecare, zorindu-ne fiecare spre sfârșitul nostru. De aceea toți sîntem pe cale. Abia de-ți dai seama că te găsești pe cale. Ești călător în viața aceasta. Toate trec, toate rămîn în urma ta ! Ai văzut pe cale plantă sau iarbă sau apă sau ceva din cele ce sînt vrednice de privit ; te-ai desfășurat puțin, apoi ai trecut mai departe. Ai întîlnit iarăși stînci, văgăuni, prăpăstii, pietre, copaci sau chiar fiare sălbatice, tiritoare, mărăcini și altele din cele ce te supără ; te-ai supărat puțin, apoi le-ai părăsit. Așa e viața ! Nici cele vesele nu rămîn pururea, nici pe cele triste nu le avem mereu. Calea nu este a ta, dar nici cele pe care le ai nu sînt ale tale. Cu cei ce călătoresc se întîmplă așa : n-a apucat bine cel dintîi să-și miște pasul și îndată cel de după el i-a și luat locul ; iar după acela cel care-l urmează.

V

Uită-te că și cele din viață sînt la fel ! Astăzi tu lucrezi pămîntul, iar mîine altul și după acela altul. Vezi ogoarele acestea și casele cele mărețe ? Cîte nume n-au schimbat de cînd sînt fiecare din acestea ? Se spunea că sînt ale cutăruia ; au trecut la altul ; iar acum se spune că sînt ale altuia. Nu este, dar, viața noastră o cale pe care a mers altădată altul și pe care merg toți unul după altul ?

«*Fericit, dar, cel care n-a stat pe calea păcătoșilor !*».

— Dar ce înseamnă : «*n-a stat*» ?

— Cînd noi oamenii sîntem în vîrsta cea dintîi, nu sîntem nici vicioși, nici virtuoși — că vîrsta aceea nu e capabilă nici de viciu, nici de virtute — ; dar cînd ni se maturizează rațiunea, atunci se întîmplă cele ce s-au scris : «*Dar cînd a venit porunca, păcatul a înviat, iar eu am murit*»²³. Din patimile trupului răsar gînduri rele, care se nasc în sufletele noastre. Într-adevăr, după ce a venit porunca, cu alte cuvinte cunoașterea celor bune, dacă porunca nu biruie gîndul cel rău, ci îl în-

22. Ps., 1, 1.

23. Rom., 7, 9—10.

găduie, atunci cugetul nostru este subjugat de patimi. Da, atunci a înviat păcatul și a murit mintea, fiind ucisă de păcat. «*Fericit, dar, cel care nu zăbovește pe calea păcătoșilor*», ci cu un gând mai bun se pornește spre viețuirea cea binecredincioasă.

Sînt două căi, potrivnice una alteia ; una este largă și încăpătoare ; cealaltă, strîmtă și îngustă. Două sînt și călăuzele și fiecare caută să atragă pe oameni spre ele. Calea cea netedă și înclinată are o călăuză vicleană, un demon rău, care prin plăceri atrage spre pierzare pe cei care îl urmează ; calea cea anevoioasă și cu urcuș are călăuză un înger bun, care prin ostenele virtuții duce pe cei care îl urmează spre un sfîrșit fericit. Cîtă vreme fiecare din noi este copil urmărește ce este plăcut în viața de acum și nu se îngrijește de viitor ; dar cînd ajunge bărbat, după maturizarea gîndurilor, vede că viața îi este împărțită înspre virtute și viciu și că privirea sufletului este îndreptată spre fiecare din ele ; atunci are putința să judece paralel însușirile fiecăreia din ele. Și vede că viața păcătoșilor este plină de desfătărilor veacului acestuia, pe cînd viața dreptilor arată pe tăcute numai bunătățile veacului ce va să fie. Și pe cit de bune sînt cele viitoare, pe care le făgăduiește viața celor ce au să se mîntuiască, pe atît de obositoare sînt cele pe care le oferă cele din lumea aceasta. Că cel care duce o viață plăcută și desfrînată nu se gîndește la ce va fi pe urmă, ci se gîndește numai la desfătarea de aici. Orice suflet care vrea să aleagă virtutea este cuprins de amețală și subjugat de gînduri, cînd se gîndește la cele ce-l așteaptă ; dar cînd privește la cele din lumea aceasta, preferă plăcerea. Într-o parte vede plăcerea trupului, în cealaltă înrobirea trupului ; într-o parte beție, în cealaltă post ; într-o parte risete nestăpînite, în cealaltă lacrimi din belșug ; într-o parte dansuri, în cealaltă rugăciune ; într-o parte flaute, în cealaltă suspine ; într-o parte desfrînare, în cealaltă feciorie. Și pentru că binele poate fi înțeles cu adevărat de rațiune numai prin credință — că binele stă departe de noi și ochiul nu l-a văzut și urechea nu l-a auzit ²⁴ — pe cînd dulceața păcatului este la îndemînă, iar desfătarea țîsnește prin fiecare simț, de aceea fericit este cel care nu se îndreaptă spre pierzanie din pricina momelilor plăcerii, ci, prin răbdare, culege nădejdea mîntuirii, iar la alegerea uneia din cele două căi n-a pășit pe calea care duce la păcat.

VI

«*Și pe scaunul ciumaților n-a șezut*» ²⁵. Este, oare, vorba de scaunele acestea pe care ne odihnim trupurile — că ce îndemn spre păcat dă lemnul, ca să mă depărtez ca de ceva vătămător de scaunul care a fost

24. I Cor., 2, 9.

25. Ps., 1, 1.

ocupat mai înainte de un păcătos — sau trebuie să socotim că prin scaun este vorba de rămânerea hotărîtă și neclintită în judecata pe care o facem despre păcate? Da, de acest lucru trebuie să ne ferim! Pentru că rămânerea cu stăruință în păcate creează în sufletele noastre o stare sufletească pe care cu greu o înlăturăm. Cînd patima se învechește în suflet și cînd cu timpul gîndul cel păcătos se întărește, atunci este greu să-ți vindecî patima sau chiar să n-o poți vindeca deloc; că, așa cum se întîmplă de cele mai multe ori, obiceiul se preface în natură. Ar fi de dorit să nu ne atingem de păcat; iar dacă păcatul ne ispitește încă o dată după experiența făcută, să fugim de păcat ca de o rană pe care ne-ar face-o o fiară otrăvitoare, așa cum a scris Solomon despre femeia cea rea: *«Nu-ți întoarce privirea spre ea, ci fugi, nu zăbovi!»* ²⁶. Cunoșc pe unii care din tinerețe au alunecat spre patimile trupului și, din pricina obișnuinței cu păcatul, au rămas în păcate pînă la adînci bătrîneți. După cum porcii, care se tăvălesc în mocirlă, bătătoresc mereu pe ei noroiul, tot așa și aceștia se încarcă în fiecare zi de rușine din pricina plăcerii.

E o fericire să n-ai în mintea ta păcatul! Dar dacă prin viclenia vrăjmașului ai primit în suflet gînduri de necredință, caută să nu rămîi în păcat; iar dacă ai pățit și asta, caută să nu te statornicești în păcat. Deci, să nu șezi pe scaunul ciумаților!

Dacă ai înțeles ce vrea să spună cuvîntul psalmistului prin *«scaun»*, că adică vorbește de rămânerea noastră permanentă în păcat, cercetează, deci, pe cine a numit psalmistul *«ciумаți»*! Cei care se pricep la boli spun că ciumatul, cînd se atinge de un om sau de un animal, prin molipsire, dă boala aceasta tuturor celor de care se apropie. Că natura acestei boli este de așa fel că îmbolnăvește pe toți; se ia de la unul la altul. Ciумаții sînt lucrători ai fărădelegii; dau boala unul altuia; se îmbolnăvesc unii de la alții și pier împreună. Nu vezi, oare, pe desfrînații care stau în piață, care rîd de oamenii cuminți, care-și povestesc faptele lor rușinoase și isprăvile întunericii și înșiră pasiunile lor necinstite ca pe niște fapte mari sau ca pe niscăi fapte de vitejie? Aceștia sînt ciумаții, aceștia sînt oamenii care se străduiesc să ducă la toți păcatul lor propriu și ambiționează să facă pe mulți asemenea lor, ca, în părășia păcatelor, să scape de ocară. Și după cum nu-i cu puțință ca focul, care se atinge de o materie inflamabilă, să nu treacă la toată materia, dacă mai ales se întîmplă să bată și un vînt care să ducă flacăra, tot așa nu-i cu puțință ca păcatul, dacă se atinge de unul, să nu treacă la toți cei de care se apropie, mai ales cînd duhurile răutății aprind păcatul. Da; duhul desfrînării nu suferă să mărginească necinstea numai la

unul singur, ci cuprinde îndată pe toți cei de aceeași vîrstă ; acolo che-furi, beții și istorisiri pline de rușine ; o femeie desfrînată bea împreună cu ei ; unuia îi zîmbește, pe altul îl ațîță și pe toți îi aprinde spre același păcat. Este mică, oare, ciurma aceasta sau este mică răspîndirea rău-lui ? Ce se întîmplă, însă, cu cel care invidiază pe omul lacom sau pe omul care, datorită altui păcat, este investit cu putere politică strălucită sau pe omul care conduce popoarele sau pe conducătorul de oștiri, cînd invidia îi este amestecată cu cele mai rușinoase patimi ? Nu primește, oare, în sufletul lui ciurma, impropriindu-și păcatul celui invidiat ? Invidioșii caută să aibă și ei situațiile strălucite din viață și viața lor să fie la fel cu a oamenilor celebri ; ostașii, în cele mai multe cazuri, caută să se asemene cu conducătorii de oștiri, iar locuitorii orașelor invidiază pe cei de la putere. Și, pe scurt, cînd păcatul unuia este socotit de mulțime vrednic de imitat, atunci se poate spune, propriu și potrivit, că în viața sufletelor a pătruns ciurma. Într-adevăr, cînd cineva ajunge strălucit datorită răutății lui, atunci pe mulți din cei care aluneacă îi atrage ușor să săvîrșească aceeași răutate. Astfel, pentru că stricăciunea se întinde de la unul la altul, putem spune că unii ca aceștia și-au îmbolnăvit de ciumă sufletele lor.

Să nu șezi, dar, pe scaunul ciurmaților, nici să iei parte la adunarea oamenilor stricați și bolnavi de ciumă și să nu rămii printre cei care dau sfaturi rele.

Cuvîntarea mea este încă la început, dar văd că mulțimea celor spuse a depășit măsura. Deci nici voi nu veți putea ține minte cu ușurință mai multe decît v-am spus și nici eu nu pot să vorbesc mai mult, pentru că mă părăsește vocea din pricina slăbiciunii care mă însoțește. Iar dacă spusele mele n-au fost complete, totuși ele au arătat că trebuie să fugim de păcat și să ajungem desăvîrșiți prin săvîrșirea faptelor bune. Și pentru că ați ascultat cu dragă inimă cele ce v-am spus, vă făgăduiesc, de mă va ajuta Dumnezeu, să completez cele ce lipsesc, dacă nu cumva slăbiciunea mea mă va reduce la tăcere completă.

Domnul să-mi dea mie plată pentru cele ce-am spus, iar vouă rod pentru cele ce ați auzit, cu harul lui Hristos Însuși, că a Lui este slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

OMILIA LA PSALMUL VII

Psalmul lui David, pe care l-a cîntat Domnului
pentru cuvintele lui Husi, fiul lui Iemeni

I

Titlul Psalmului VII pare că este împotriva celor istorisite în Cartea Regilor, în care sînt scrise cele cu privire la David. Acolo se istorisește că Husi, prietenul cel bun al lui David, este fiul lui Arhi, iar aici că Husi este fiul lui Iemeni. Dar nici acesta, nici alt careva din cei despre care se vorbește acolo nu este fiul lui Iemeni. Oare, n-a fost numit Husi fiul lui Iemeni pentru fapta lui mare și plină de viteză, pe care a arătat-o față de David, prietenul lui, cînd s-a dat, așa zicînd, de partea lui Abesalom, pentru a zădărnici sfaturile lui Ahitofel, bărbat foarte dibaci și foarte priceput în fapte războinice ? ¹

Ahitofel îl sfătuisese pe Abesalom să nu-i dea răgaz tatălui său, care era nepregătit, ci să-l atace de îndată ; Husi, însă, nu l-a lăsat pe Abesalom să primească sfatul lui Ahitofel, ci l-a sfătuit să amîne atacul pentru a se pregăti — «*pentru ca după cum spune Scriptura, Domnul să aducă peste Abesalom toate relele*» ² — Husi i-a dat lui Abesalom sfatul ca să-i dea răgaz lui David să-și adune oștirea. Abesalom a primit sfatul lui Husi zicînd : «*Sfatul lui Husi, fiul lui Arhi, mai bun decît sfatul lui Ahitofel*» ³. Și Husi, prin preoții Sadoc și Abiatar l-a vestit pe David de cele plănuite și i-a poruncit să nu rămînă noaptea în pustia Aravot, ci l-a zorit să plece de acolo ⁴.

Deci, datorită sfatului său bun, Husi a ajuns mîna dreaptă a lui David ; a primit numele de «*fiul lui Iemeni*» după fapta lui de viteză.

Deci a fost numit «*fiul lui Iemeni*», adică «*fiul dreptei*». Așa e obiceiul Scripturii ; numește pe oamenii răi mai degrabă după păcatele lor decît după numele părinților lor, iar pe cei buni îi numește «*fii*» după

1. II Regi, 17, 1—13.

2. II Regi, 17, 14.

3. II Regi, 17, 14.

4. II Regi, 17, 15—16.

virtutea care îi caracterizează. Apostolul numește pe diavol «fiul pierzării»: «Pînă nu se va descoperi, zice el, cel nelegiuit, fiul pierzării»⁵. Și Domnul, în Evanghelie, a numit pe Iuda «fiul pierzării», că spune: «Nimeni n-a pierit decît fiul pierzării»⁶; iar pe cei instruiți în cunoașterea lui Dumnezeu îi numește fii ai înțelepciunii: «Înțelepciunea, spune Domnul, a fost socotită dreptă de fiii ei»⁷; și: «Dacă va fi acolo fiul păcii»⁸. Nu-i de loc de mirare, dar, ca și acum să fie trecut sub tăcere tatăl trupesc al lui Husi, iar prietenul cel bun al lui David să fie numit «fiul dreptei»; a primit numele cuvenit lui de la fapta pe care a săvîrșit-o.

II

«Doamne, Dumnezeul meu, întru Tine am nădăjduit, mîntuiește-mă!»⁹.

S-ar părea că cererea aceasta este simplă și că oricine ar putea, pe bună dreptate, să spună: «Doamne, Dumnezeul meu, întru Tine am nădăjduit, mîntuiește-mă!». Dar nu-i așa! Cel care-și pune nădejdea în om, cel care umblă după altceva din cele din viață, de pildă după putere, după bani sau după cele socotite de mulțime a fi strălucite, nu poate să spună: «Doamne, Dumnezeul meu, întru Tine am nădăjduit!». Că este poruncă să nu nădăjduiești în boieri¹⁰; și: «Blestemat este omul care are nădejdea în om»¹¹. După cum nu se cuvine să cinstești pe altcineva decît pe Dumnezeu, tot așa nici nu se cuvine să nădăjduiești în altcineva decît în Dumnezeu, Domnul tuturor. «Nădejdea mea¹² și lauda mea este Domnul»¹³, spune psalmistul.

— Dar pentru ce psalmistul mai întîi se roagă să fie mîntuit de cei ce-l prigonesc și apoi să fie izbăvit?

— Explicarea va lămuri cuvîntul.

«Mîntuiește-mă de toți cei ce mă prigonesc și mă izbăvește, ca nu cumva să răpească, ca un leu, sufletul meu»¹⁴.

— Care este deosebirea între a mîntui și a izbăvi?

— De mîntuire au nevoie mai ales cei slabi; de izbăvire, cei care sînt ținuți în robie. De aceea, cel care are în el însuși slăbiciunea, dar primește în sine credința, este condus la mîntuire de propria sa cre-

5. II Tes., 2, 3.

6. Ioan, 17, 12.

7. Matei, 11, 19.

8. Luca, 10, 6.

9. Ps., 7, 1.

10. Ps., 145, 2.

11. Ier., 17, 5.

12. Ps., 70, 6.

13. Ps., 70, 8.

14. Ps., 7, 1—2.

dință. Că spune Domnul : «*Credința ta te-a mîntuit*»¹⁵ ; și : «*Fie ție cum ai crezut !*»¹⁶. Cel care are, însă, nevoie să fie izbăvit așteaptă ca cineva din afară să depună prețul de răscumpărare. Așadar cel în primădie de moarte, știind că unul este Cel Ce mîntuiește, unul este Cel Ce izbăvește, zice : «*În Tine am nădărdit, mîntuiește-mă de slăbiciune și izbăvește-mă de robie !*». Socot, însă, că atleții viteji ai lui Dumnezeu au luptat din destul în toată viața lor cu dușmanii cei nevăzuți ; dar după ce au scăpat de toate prigonirile lor, cînd ajung la sfîrșitul vieții, sînt cercetați de stăpînitorul veacului, ca să-i ia în stăpînire, dacă ar găsi că au răni de pe urma luptelor sau unele pete și urme de păcat ; dacă, însă, vor fi găsiți fără răni și fără pete, îi lasă să se odihnească liberi în Hristos, pentru că au fost nebiruiți.

Psalmistul se roagă, deci, atît pentru viața de aici, cît și pentru viața ce se va să fie ; și zice : «*Mîntuiește-mă, aici, de cei ce mă prigonesc*», dar «*izbăvește-mă, acolo, în vremea cercetării, ca nu cumva să răpească, ca un leu, sufletul meu*». Și acestea le poți afla de la Însuși Domnul, cînd a grăit despre timpul patimii Sale : «*Acum vine stăpînitorul lumii acesteia și întru Mine nu va avea nimic*»¹⁷. Dar Domnul, nefăcînd păcat, spunea că întru El nu are nimic ; omului, însă, îi este de ajuns dacă va îndrăzni să spună : «*Vine stăpînitorul lumii acesteia și întru mine va avea puține și mici*».

Poate vom păți acestea dacă nu vom avea pe cineva care să ne răscumpere, nici pe cineva care să ne mîntuie. Față de cele două posibilități care ne stau înaintea, două sînt și cele ce urmează : «*Mîntuiește-mă de mulțimea celor ce mă prigonesc și izbăvește-mă, ca să nu fiu cumva răpit, ca și cum n-ar fi Cel Ce răscumpără*».

III

«*Doamne, Dumnezeul meu, de am făcut aceasta, de este nedreptate întru mîinile mele, de am răsplătit cu rău celor ce mi-au făcut mie rele, să cad gol de la vrăjmașii mei. Să prigonească, dar, vrăjmașul sufletul meu și să-l prindă*»¹⁸.

Scriptura obișnuiește să ia cuvîntul «*răsplată*» nu numai cu privire la cele ce sînt socotite bune sau rele, ci și cu privire la acțiuni inițiale, ca în textul : «*Răsplătește robului tău*»¹⁹ ; în loc să spună : «*Dă*», a spus : «*Răsplătește*». Datul este începutul binefacerii ; darea înapoi este com-

15. Luca, 7, 50.

16. Matei, 8, 13.

17. Ioan, 14, 30.

18. Ps., 7, 3—5.

19. Ps., 118, 17.

pensarea egală pe care o face cel care a primit binefacerea ; răsplata este al doilea început și stadiu al faptelor bune sau rele făcute unora. Sînt de părere că atunci cînd se pretinde ceva și nu se cere, atunci se caută o răsplătire, prezentată în sensul acesta : «Dă-mi ceea ce firea te obligă în chip necesar !». Cum este datoria părinților de a purta grijă de copii ; că, potrivit dragostei firești, părinții sînt datori să poarte grijă de copii cu cele necesare vieții. Dealtfel Scriptura spune că părinții sînt datori să strîngă avere pentru copii ²⁰, ca aceștia să aibă din ce să trăiască. În acest înțeles sînt luate în Scriptură cuvintele : datul și răsplata în acțiunile inițiale. «*De am făcut aceasta și de am răsplătit cu rău celor ce mi-au făcut mie rele, să cad gol de la vrăjmașii mei*». Cade «gol de la vrăjmași» numai acela care cade din deplinătatea harului lui Hristos.

«*Să prigonească, dar, vrăjmașul sufletul meu și să-l prindă și să calce la pămînt viața mea*» ²¹.

Sufletul dreptului, despărțit de dragostea față de trup, are viața lui ascunsă în Dumnezeu împreună cu Hristos ; deci poate spune împreună cu apostolul : «*Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine*» ²² ; și : «*Iar ceea ce trăiesc acum în trup, în credință trăiesc*» ²³. Sufletul păcătosului, însă, care trăiește după trup și-i amestecat cu plăcerile trupului, se tăvălește în patimile trupului ca într-o mocirlă, iar vrăjmașul calcă în picioare sufletul lui, îl murdărește și mai mult și caută să-l îngroape ; se suie pe cel căzut, îl calcă la pămînt cu picioarele, cu alte cuvinte calcă în trup viața celui ce a alunecat în păcat.

«*Și slava mea în țărînă să o așezi*» ²⁴.

Sfinții, avîndu-și viețuirea în ceruri și punîndu-și faptele lor bune în vistieriile cele veșnice, au slava lor în ceruri ; slava oamenilor pămîntești, însă, și a celor care trăiesc după trup se sălășluiește, spune Scriptura, în țărînă. Cel care-i slăvit pentru bogăția cea pămîntească, cel care-i înconjurat de cîmstea cea de scurtă durată dată de oameni, și cel care se încrede în însușirile lui trupesti și are slava lui în el însuși, nu-i urcat în ceruri, ci rămîne în țărînă.

«*Scoală-te, Doamne, întru mînia Ta ! Înălță-Te întru hotarele vrăjmașilor mei !*» ²⁵.

20. II Cor., 12, 14.

21. Ps., 7, 5.

22. Gal., 2, 20.

23. Gal., 2, 20.

24. Ps., 7, 5.

25. Ps., 7, 6.

Profetul se roagă sau ca taina învierii Domnului să lucreze la nimicirea păcatului oamenilor sau se roagă pentru înălțarea pe cruce a Domnului, care avea să se săvârșească după ce răutatea dușmanilor avea să se urce pînă la cea mai înaltă limită ; sau, în sfîrșit, cuvintele : *«Înălță-Te întru hotarele vrăjmașilor mei !»* au un înțeles ca acesta : Oricît s-ar înălța și ar ieși la iveală răutatea, răspîndindu-se fără de măsură și fără de hotar, Tu, Doamne, poți, cu bogăția puterii Tale, ca un doctor bun, să pui mai dinainte stăpînire pe marginile întinderii răului și să oprești boala care înaintează și se întinde ; poți să curmi înaintarea ei, cu rănilile Tale dătătoare de învățătură.

IV

«Scoală-Te, Doamne, Dumnezeuul meu, cu porunca pe care ai poruncit-o !» ²⁶.

Cuvintele acestea se pot referi la taina învierii Domnului. Profetul se roagă să se scoale Judecătorul, ca să pedepsească orice păcat, ca să se desăvîrșească poruncile date nouă mai înainte. Pot să se refere, însă, și la starea de atunci a treburilor profetului, care îl roagă pe Dumnezeu să se scoale spre răzbunarea poruncii, pe care a poruncit-o. Porunca dată de Dumnezeu era : *«Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta»* ²⁷ ; și porunca aceasta a călcat-o fiul său. De aceea David, spre îndreptarea lui și a fiului său și spre înțeleptirea multora, îl roagă pe Dumnezeu să nu fie îndelung răbdător ; îl roagă să se scoale spre răzbunarea propriei Sale porunci. «Nu pe mine mă vei răzbuna, Doamne, ci porunca Ta, care a fost disprețuită, porunca pe care Tu ai poruncit-o !».

«Și adunare de popoare Te va înconjura» ²⁸.

E lămurit că, dacă este pedepsit un nedrept, mulți nedrepți se vor întoarce. «Pedepsește, Doamne, spune profetul, răutatea acestuia *ca adunare de popoare să Te înconjoare !*».

«Și pentru aceasta, întoarce-Te la înălțime !» ²⁹

Pentru adunarea, care Te înconjoară, pe care ai dobîndit-o prin pogrîrea cea după har și prin întruparea Ta, întoarce-Te la înălțimea slavei, pe care o aveai înainte de a fi lumea ! ³⁰

«Domnul va judeca pe popoare» ³¹

26. Ps., 7, 7.

27. Ieș., 20, 12.

28. Ps., 7, 8.

29. Ps., 7, 9.

30. Ioan, 17, 24.

31. Ps., 7, 9

În multe locuri ale Scripturii este presărată învățătura despre judecată, deoarece pentru învățarea bunei credințe este foarte necesară și foarte potrivită celor care au crezut în Dumnezeu prin Iisus Hristos.

Dar învățătura despre judecată este scrisă în Scriptură în multe feluri; de aceea cei care nu disting exact sensurile învățăturii o interpretează în fel și chip și fac multe confuzii. De pildă: «*Cel care crede în Mine nu este judecat; dar cel care nu crede este și judecat*»³². Dacă cel care nu crede este asemenea celui neevlavios, cum se spune că neevlavioșii nu vor învia la judecată?³³ Dacă cei credincioși au ajuns prin credință fii ai lui Dumnezeu, și pentru aceasta sînt vrednici a fi numiți și ei dumnezei, cum «*Dumnezeu a stat în adunarea dumnezeilor și în mijloc pe dumnezei va judeca*»?³⁴ Dar se pare că în Scriptură cuvîntul «*a judeca*» este luat cînd în sensul de «*a încerca*», cînd în sensul de «*a pedepsi*». De pildă în sensul de «*a încerca*», așa cum este în acest text: «*Judecă-mă, Doamne, că eu întru nerăutate am umblat*»³⁵, pentru că tot acolo adaugă: «*Încearcă-mă, Doamne, și mă ispitește*»³⁶; în sensul de «*a pedepsi*», ca în acest text: «*Dacă ne-am judeca pe noi înșine, n-am mai fi judecați*»³⁷; adică «*dacă ne-am cerceta pe noi înșine, n-am mai fi supuși pedepsei*». Iarăși s-a zis: «*Domnul se va judeca cu tot trupul*»; cu alte cuvinte: cînd Domnul va cerceta cele săvîrșite de oameni, se va judeca cu fiecare și va pune față în față poruncile Lui cu faptele săvîrșite de păcătoși; Domnul se va apăra cu dovezi, că toate ce-L privesc pe El le-a făcut spre mîntuirea celor judecați, pentru ca păcătoșii să se convingă că sînt vinovați de păcate; și, auzind sentința dumnezeiască, să primească de bună voie pedeapsa ce li se dă.

V

Cuvîntul «*a judeca*» are și altă însemnare, potrivit celor spuse de Domnul: «*Împărăteasa de la miazăzi se va ridica la judecată și va osîndi neamul acesta*»³⁸. Domnul spune că cei care au întors spatele dumnezeieștii învățături, cei care n-au iubit frumosul și binele, cei care au respins dogmele învățătoarești ale înțelepciunii, puși în comparație și față în față cu cei din aceeași generație, care s-au distins prin grija lor față de cele bune și frumoase, vor lua o pedeapsă mai grea, tocmai datorită comparației unora cu alții. Socot, însă, că nu vom fi judecați la fel toți cei care am luat de la dreptul Judecător trupul acesta pămîntesc,

32. Ioan, 3, 18.

33. Ps., 1, 5.

34. Ps., 81, 1.

35. Ps., 25, 1.

36. Ps., 25, 2.

37. I Cor., 11, 31.

38. Matei, 12, 42.

pentru că cele ce vin din afară peste fiecare din noi, care sînt foarte mult diferite, fac să se schimbe judecata. Că păcatele sau ne sînt grele cînd le facem cu propria noastră voie sau ne sînt ușoare cînd săvîrșirea lor n-a stat în puterea noastră, ci un concurs de împrejurări ne-au silit să le facem fără voia noastră. Să presupunem că vine la judecată desfrînarea. Unul a făcut acest păcat, pentru că de la început a trăit într-o casă cu moravuri desfrîinate : s-a născut din părinți desfrînați, a fost crescut înconjurat de obiceiuri rele, de beții, de chefuri și de istorisiri rușinoase ; un altul a avut multe exemple care-l îndemnau la fapte bune : educația, profesorii, auzirea cuvintelor dumnezeiești, lecturi mîntuitoare, sfaturile părinților, povestiri cu pilde de curățenie și cuminenie, un trai înfrinat ; mai tîrziu acesta este tîrit în același păcat ca și celălalt. Cînd va da socoteală de faptele săvîrșite în viață, nu va merita, oare, unul ca acesta o pedeapsă mai grea decît cel dintîi ? Unul va fi învinuit numai de prilejurile de mîntuire, care au fost semănate în sufletul lui și de care nu s-a folosit în chip sănătos ; celălalt, pe lîngă aceasta, va fi învinuit și pentru că, avînd ajutoare ca să se mîntuie, s-a pierdut singur și din pricina neînfrînării și din pricina unei neglijențe de foarte scurtă durată. La fel și cel care a fost crescut dintru început în buna credință, care a evitat orice învățătură ce strică dogmele despre Dumnezeu, care a fost crescut în legea lui Dumnezeu care înfierează orice păcat și îndeamnă la virtute, nu va avea, dacă trece de idololatrie, același cuvînt de apărare ca cel care a fost născut din părinți păgîni și dintru început a trăit între neamurile care învață idololatria.

«Domnul va judeca pe popoare».

Într-un chip va judeca pe iudeu și în alt chip pe scit. Unul se reazemă pe lege, se laudă cu Dumnezeu și cearcă pe cele ce sînt în dezacord cu credința lui ; a fost catehizat de lege, i-au sunat la ureche mereu ideile cele de obște, a învățat cărțile profetice și cărțile legii ; ei bine, dacă unul ca acesta este găsit că săvîrșește fărădelegi, i se vor socoti cu mult mai grele păcatele. Sciții sînt nomazi, crescuți în moravuri sălbatice și neomenești, obișnuiți să se poarte aspru unii cu alții, nu-și pot stăpîni minia, se pornesc lesne cu supărări unii pe alții, sînt obișnuiți să judece certurile dintre ei cu sabia, pentru că sînt învățați ca prin sînge să pună capăt luptelor. Ei bine, dacă sciții se vor purta unii cu alții omenoși și îngăduitori, atunci, prin aceste purtări ale lor, ne vor face nouă și mai grea pedeapsa.

«Judecă-mă, Doamne, după dreptatea mea și după nerăutatea din mine» ³⁹.

S-ar părea că aceste cuvinte au în ele ceva lăudăros și că se aseamănă cu rugăciunea fariseului care se înalță pe sine ⁴⁰. Dar pentru cel care privește cuvintele acestea în chip chibzuit, va vedea că profetul e departe de o astfel de stare sufletească.

«Judecă-mă, Doamne, spune David, după dreptatea mea!».

Felurit este cuvîntul despre dreptate și grele de atins sînt marginile dreptății desăvîrșite! Este o dreptate a îngerilor, care depășește dreptatea oamenilor; iar dacă există o dreptate mai presus de îngeri, atunci superioritatea acelei dreptăți este pe măsura măreției ei; dar dreptatea lui Dumnezeu Însuși, dreptate care depășește toată mintea, este negrăită și neînțeleasă de orice fire creată.

VI

«Pe mine, dar, Doamne, judecă-mă după dreptatea mea!», adică după dreptatea care e accesibilă oamenilor și cu puțință celor ce trăiesc în trup.

«Și după nerăutatea mea din mine».

Așa este mai cu seamă starea sufletească a psalmistului! Este departe de mîndria fariseică. David numește *«nerăutate»* a lui simplitatea și nepriceperea în cele ce sînt de folos cunoașterii, așa precum spun Proverbele: *«Cel fără de răutate crede orice cuvînt»* ⁴¹. Pentru că noi oamenii din nepricepere cădem, cînd nu ne păzim, în multe greșeli, psalmistul roagă pe Dumnezeu și cere să dobîndească iertare după nerăutatea lui. De aici se vede lămurit că spusele acestea arată smerenia celui ce le-a rostit mai mult decît mîndria lui. Că spune: *«Judecă-mă după dreptatea mea și judecă-mă după nerăutatea care este întru mine!»*. Pune, Doamne, față în față dreptatea mea cu slăbiciunea omenească! Așa judecă-mă! Cunoscînd simplitatea mea, să nu mă osîndești pe mine ca pe un grabnic spre păcat, nici ca pe unul care se uită cu mare luare aminte la lucrurile lumii.

«Sfîrșească-se răutatea păcătoșilor!» ⁴².

Cel care roagă pe Dumnezeu aceste lucruri este pe față ucenic al poruncilor evanghelice. Se roagă pentru cei ce-l fac rău ⁴³ și-I cere lui Dumnezeu să fie îngrădită răutatea păcătoșilor cu hotar și să aibă sfîrșit. Ca și cum ar spune, rugîndu-se pentru cei bolnavi cu trupul: «Sfîr-

40. Luca, 18, 11—12.

41. Prov., 14, 15.

42. Ps., 7, 10.

43. Matei, 5, 44.

șească-se boala celor bolnavi!». Cel care iubește pe dușmanii lui și vrea să facă bine celor care îl urăsc, se roagă pentru cei care îi fac rău; se roagă lui Dumnezeu să oprească și să pună hotar revărsării mai departe a păcatului, pentru ca păcatul să nu se întindă mai mult și să dea naștere cangrenei.

«Și vei călăuzi pe drumul cel drept pe cel drept» ⁴⁴.

Călăuzit drept se numește cel drept; și călăuzită drept se numește inima care săvârșește virtutea.

— Ce vrea să spună aici rugăciunea profetului?

— Profetul se roagă aici ca cel care este în stăpînirea dreptății să fie călăuzit de Dumnezeu pe calea cea dreaptă. Deși n-ai putea spune că în cel drept ar putea fi ceva strîmb, întortochiat și sucit, totuși este de neapărată trebuință cererea aceasta pentru cel drept, pentru ca gîndul lui cu dinadinsul drept și fără abateri să fie îndrumat cu ajutorul dat de Dumnezeu, ca nici din slăbiciune să nu se abată cîndva de la canonul adevărului și nici să fie vătămat cu învățături stricate de dușmanul adevărului.

«Cel ce cercetezi cu dreptate inimile și rărunchii, Dumnezeule!» ⁴⁵.

Scriptura, în multe locuri, socoate inima conducător al sufletului și tot așa, în multe locuri, socoate rărunchii partea pasională a sufletului; și aici au aceeași însemnare, că psalmistul spune: «Dumnezeule, judecă-mă pentru dogmele pe care le am despre buna credință și pentru mișcările mele cele pătimașe, că *«Tu cercetezi inimile și rărunchii!»*. Cercetare este mai ales ancheta care se face de judecători, cu toate mijloacele de verificare, celor anchetați, pentru ca cei care ascund ceea ce se caută să scoată la lumină prin forța chinurilor lucrul cel ascuns. În cercetările cele fără greșală ale dreptului Judecător sînt cercetate gîndurile noastre, dar și faptele noastre. Nimeni, dar, să n-o ia înaintea adevăratului Judecător, nici să judece înainte de timp, *«pînă ce va veni Domnul, Care va și lumina cele ascunse ale întunericului și va arăta gîndurile inimilor»* ⁴⁶. Dumnezeu, cercetînd inimile și rărunchii, își arată dreptatea Sa. A fost cercetată inima lui Avraam, dacă iubește pe Dumnezeu din tot sufletul lui și din toată inima sa ⁴⁷, cînd i-a poruncit lui Avraam să aducă jertfă pe Isaac, ca să arate că nu iubește pe fiul său mai mult decît pe Dumnezeu. Cercetat a fost și Iacov, împotriva căruia a uelțit fratele său Isav, pentru ca, în mijlocul atîtor păcate ale lui Isav, Iacov să strălucească neîntunecîndu-i-se iubirea de frate. Inimile

44. Ps., 7, 10.

45. Ps., 7, 10.

46. I Cor., 4, 5.

47. Matei, 22, 27; Marcu, 12, 30, 33; Luca, 10, 27.

acestora au fost cercetate. Au fost cercetați răunchii lui Iosif, cînd, în fața dragostei nebune a desfrîinatei lui stăpîne, Iosif a preferat curăția castității în locul plăcerii rușinoase. Iosif a fost cercetat pentru ca cei care privesc la judecata lui Dumnezeu să înțeleagă că cinstea care s-a dat lui Iosif i s-a dat pe bună dreptate, deoarece castitatea lui a strălucit în acele mari încercări.

VII

«Ajutorul meu de la Dumnezeu» ⁴⁸.

Propriu vorbind, cei care luptă în războaie cer ajutor împotriva atacurilor dușmanilor ; dar și în lume, cel care se simte atacat de dușmanii cei nevăzuți și vede pericolul ce-i stă în față din partea dușmanilor, care-l înconjoară, zice : «Ajutorul meu nu-i de la bogăție, nici de la împrejurări trupești, nici de la puterea și tăria mea, nici de la rude, ci ajutorul meu de la Dumnezeu». Cît este de mare ajutorul trimis de Domnul celor care se tem de El am aflat și din altă parte, din psalmul care spune : «Lupta-va îngerul Domnului în jurul celor ce se tem de El și-i va izbăvi pe ei» ⁴⁹ ; și din altă parte : «Îngerul cel ce m-a izbăvit» ⁵⁰.

«Cel ce mîntuie pe cei drepti la inimă» ⁵¹.

«Drept la inimă» este cel care n-are mintea pornită spre exagerare, nici spre micșorare, ci se îndreaptă spre calea de mijloc a virtuții. Cel care se îndepărtează cît de puțin de curaj se îndreaptă spre lașitate, iar cel care depășește mai mult curajul cade în cutezanță. De aceea Scriptura îi numește pe aceștia oameni strîmbi, pentru că prin exagerare sau prin micșorare se îndepărtează de calea de mijloc. După cum o linie este strîmbă cînd își pierde direcția ei dreaptă și este cînd convexă, cînd concavă, tot așa și o inimă este strîmbă cînd se înalță din pricina îngîmfării și cînd se înjosește din pricina durerilor și a micșorării sufiletești. De aceea Eclesiastul spune : «Ce este strîmb nu se va putea îndrepta» ⁵².

«Dumnezeu este judecător drept, tare și îndelung răbdător ; nu aduce mînie în fiecare zi» ⁵³.

Se pare că profetul spune cuvintele acestea adresîndu-se celor care se tulbură din pricina celor ce se întîmplă în viață. Profetul potolește

48. Ps., 7, 11.

49. Ps., 33, 7.

50. Fac., 48, 16.

51. Ps., 7, 11.

52. Ecl., 1, 15.

53. Ps., 7, 12.

oarecum cu ele turburarea oamenilor, ca nu cumva să nu mai creadă în purtarea de grijă de univers a lui Dumnezeu, atunci când văd că David rămîne nerăzbunat de răzvrătirea fiului său, ci dimpotrivă răutatea lui Abesalom se împlinește așa precum fiul său gîndise mai înainte. Profetul le îndreaptă acest gînd prostesc și le dă mărturie, zicînd : «Dumnezeu este judecător drept, tare și îndelung răbdător ; nu aduce minie în fiecare zi». Nimic din cele ce se întîmplă în viață nu se întîmplă fără judecată, ci Dumnezeu măsoară cu aceeași măsură cu care omul și-a măsurat mai dinainte faptele din timpul vieții lui. Da, cînd am făcut un păcat, voi primi o plată vrednică de păcatul pe care l-am făcut. Așadar «nu grăiți nedreptate împotriva lui Dumnezeu!» ⁵⁴, că «Dumnezeu este judecător drept». Nici nu gîndiți lucruri așa de joase despre Dumnezeu, încît să socotiți că Dumnezeu nu poate să se răz-bune ! Nu ! Că Dumnezeu este și «tare» !

— Dar atunci care este pricina că nu aduce degrabă pedeapsă peste cei păcătoși ?

— Pentru că este «îndelung-răbdător ; nu aduce minie în fiecare zi».

«Dacă nu vă veți întoarce, sabia Lui o va luci» ⁵⁵.

Cuvintele acestea sînt pline de amenințare. Îl fac să se întoarcă la El pe cei zăbavnici la pocăință. Dumnezeu nu amenință îndată cu lovituri, cu răni și cu moarte, ci, cu sclipiri de arme, îi pregătește oarecum pentru apărare. După cum cei care-și curățesc armele arată că pornesc la război, tot așa și cuvintele acestea, voind să arate mișcarea lui Dumnezeu spre pedepsire, au spus că Dumnezeu își «va luci sabia».

«Arcul Lui l-a încordat și l-a pregătit ; și în el a pregătit vasele morții» ⁵⁶.

Nu mușchii sînt cei ce încordează arcul lui Dumnezeu, ci puterea Lui pedepsitoare, care este cînd întinsă, cînd destinsă. Cuvintele acestea îl amenință pe păcătos ; că, dacă va stărui în păcat, îi sînt pregătite cele ce îl vor trimite la pedeapsă.

«În el a pregătit vasele morții».

Vase ale morții sînt puteri care nimicesc pe dușmanii lui Dumnezeu.

«Săgețile Lui le-a lucrat pentru cei care ard» ⁵⁷.

După cum focul a fost lucrat de Ziditor pentru materia care arde -- că n-a fost creat pentru diamant, că diamantul nu este topit de foc,

54. Ps., 74, 5.

55. Ps., 7, 13.

56. Ps., 7, 13—14.

57. Ps., 7, 14.

ci pentru lemnele care ard — tot așa și săgețile lui Dumnezeu au fost lucrate de El pentru sufletele care ard cu ușurință, pentru că acelea sînt alcătuite din multă materie, proprie pentru nimicire. Cei care au primit mai dinainte și au în ei săgețile aprinse ale diavolului, aceia primesc săgețile lui Dumnezeu. Pentru asta a spus psalmistul: *«Săgețile Lui le-a lucrat pentru cei ce ard»*. Înflăcărează, ard și topesc sufletul: dragostea trupească, pofta de bani, minia aprinsă, supărările și teama; acestea înstrăinează de Dumnezeu. Cel care nu-i rănit de săgețile dușmanului și-i îmbrăcat cu penopia lui Dumnezeu, acela rămîne neatins de săgețile cele aducătoare de moarte.

VIII

«Iată cel rău a simțit dureri de naștere pentru nedreptate, a zămislit durere și a născut nelegiuire» ⁵⁸.

În ce privește ordinea lor, cuvintele acestea par a fi spuse confuz, pentru că femeile gravide mai întîi zămislesc, apoi simt dureri de naștere și în urmă nasc; aici, însă, sînt puse mai întîi durerile de naștere, apoi zămisirea și la urmă nașterea; dar cînd e vorba de zămisirea care are loc în inimă, cuvintele acestea sînt foarte semnificative. Pornirile nesocotite ale desfrînaților, poftele nebunești și pline de furie au fost numite dureri de naștere pentru că se nasc în suflet cu iuțea și durere. Cel care n-a ajuns stăpîn pe gîndurile sale rele în timpul unei astfel de porniri a zămislit durere; iar cel care prin fapte rele a aprins răutatea în inima sa a născut nelegiuire.

Se pare că David a spus cuvintele acestea fiindu-i rușine că este tatăl unui copil nelegiuit: «nu-i copilul meu, spune David, ci a ajuns fiul tatălui care prin păcat și l-a făcut al său». Pentru că după Ioan *«cel ce face păcatul este de la diavolul»* ⁵⁹. Iată, prin nedreptate, a simțit pentru el dureri de naștere, l-a zămislit, l-a adus oarecum în cele mai proprii mădulare ale lui sub măruntaiele propriei sale dispoziții și l-a purtat în pîntece; apoi l-a născut, făcînd vădită nelegiuirea lui, pentru că s-a făcut cunoscută tuturor răzvrătirea lui împotriva tatălui său.

«Groapă a săpat și a adîncit-o» ⁶⁰.

În dumnezeieștile Scripturi nu găsim spus în sens bun cuvîntul *«groapă»*, după cum nici cuvîntul «fîntînă» nu-l găsim spus în sens rău. Groapă este locul unde a fost aruncat Iosif de frații săi ⁶¹. Și tot cuvîntul

58. Ps., 7, 15.

59. I Ioan, 3, 8.

60. Ps., 7, 16.

61. Fac., 37, 20—24.

«groapă» îl întrebuințează Scriptura, cînd spune că au fost loviți egiptenii «de la cel întîi născut al lui Faraon pînă la cel întîi născut al roabei celei din groapă» ⁶²; iar în Psalmi: «Socotit am fost cu cei ce se pogoară în groapă» ⁶³; și în Ieremia zice: «Părăsitu-M-au pe Mine izvor de apă vie și și-au săpat loruși gropi surpate care nu vor putea ține apă» ⁶⁴. Dar și în Daniil este scris de groapa cu lei în care a fost aruncat Daniil ⁶⁵. Avraam, însă, sapă fîntină ⁶⁶; la fel și slugile lui Isaac ⁶⁷; iar Moisi, venind la fîntină, s-a odihnit ⁶⁸; și poruncă primim de la Solomon să bem apă din vasele noastre și din izvorul fîntinilor noastre ⁶⁹; iar Mîntuitorul vorbește lîngă fîntină despre taine dumnezeiești ⁷⁰. Cîna pentru care cuvîntul «groapă» este folosit cu privire la cele rele, iar cuvîntul «fîntină», cu privire la cele bune, socotim că este aceasta: apa din gropi vine din afară, cade de sus; în fîntini însă, sînt vine de apă, care sînt acoperite cu pămînt înainte de a se săpa locurile acelea; ies la iveală, însă, după ce se dă la o parte pămîntul care le acoperă și orice altă materie de deasupra lor, care este tot pămînt. Și în suflete este, așadar, un fel de groapă, atunci cînd gîndurile cele bune, care cad în suflete, se schimbă și se falsifică. Dacă cineva își schimbă ideile despre cele bune care cad în el, atunci prefăce acele idei bune în idei rele și potrivnice adevărului și nu mai vrea să mai aibă în suflet ceva bun. Și iarăși, în suflete sînt fîntini; cînd sînt date la o parte gîndurile cele rele care le acopăr, atunci strălucește lumină și iese la iveală izvor de apă bună de băut, în cuvînt și în dogme. De aceea este de neapărată trebuință ca fiecare să-și facă sieși o fîntină, ca să păzească porunca amintită mai înainte, care spune: «Bea apă din vasele tale și din izvorul fîntinilor tale!» ⁷¹.

Așa vom fi fii ai celor care au săpat fîntini, ai lui Avraam, ai lui Isaac și ai lui Iacov. Nu trebuie să facem groapă, ca să nu cădem în adîncitură, așa cum a spus David în acest psalm, nici să auzim cele scrise în Ieremia spre mustrarea păcătoșilor, despre care Dumnezeu a spus cuvintele pe care le-am adăugat puțin mai înainte: «Părăsitu-M-au pe Mine izvor de apă vie și și-au săpat loruși gropi surpate, care nu vor putea ține apă» ⁷².

62. *Ieș.*, 12, 29.

63. *Ps.*, 87, 4.

64. *Ier.*, 2, 13.

65. *Dan.*, 6, 16.

66. *Fac.*, 21, 30.

67. *Fac.*, 26, 18.

68. *Ieș.*, 2, 15.

69. *Prov.*, 5, 15.

70. *Ioan*, 4, 7—26.

71. *Prov.*, 5, 15.

72. *Ier.*, 2, 13.

III

OMILIA I LA PSALMUL XIV

I

«Doamne, cine va locui în locașul Tău sau cine se va sălăslui în muntele cel sfânt al Tău?»¹.

Textul acesta, vrînd să ne descrie pe omul desăvîrșit, pe cel care va avea parte de fericiri, se folosește de o oarecare ordine și metodă a însușirilor care se văd la un om desăvîrșit și face începutul descrierii sale pornind de la cele dintîi însușiri, de la cele mai apropiate.

«Doamne, cine va locui în locașul Tău?».

Locuirea este o ședere vremelnică, nu o viață întemeiată; este o ședere trecătoare, cu nădejdea unei mutări în o locuință mai bună. Un bărbat sfînt se socotește trecător în viața aceasta; se grăbește spre o altă viață. De aceea și David spune despre el însuși: «*Străin sînt la Tine și pribeag ca și părinții mei*»². Străin a fost și Avraam și nici pe o palmă de pămînt nu era stăpîn; iar cînd i-a trebuit pămînt pentru îngropare, l-a cumpărat cu bani³. Cuvintele psalmistului arată că se cuvine ca cel care trăiește în trup să se socotească străin; dar după ce se va muta din viața aceasta, se va odihni în locurile lui proprii. De aceea în viața aceasta locuiește vremelnic împreună cu cei de alt neam, iar în mormînt și-a neguțătorit locuință, pămîntul care i-a primit trupul. Cu adevărat fericit este unul ca acesta, pentru că nu se topește după lucrurile de pe pămînt ca după niște lucruri care ar fi ale lui, nici nu se lipește de cele de aici ca de o patrie firească, ci știe că a căzut din bunătățile raiului și că locuiesc vremelnic pe pămînt, îngreunat de viețuirea de aici, venită peste el în urma osîndeii, întocmai ca cei care pentru niște greșeli au fost izgoniți peste hotare de judecători. Dar rar este un om ca acesta, care să nu se uite la cele din lumea aceasta ca la niște bunuri ale lui, care să știe că este trecătoare folosirea bogăției, care să soco-

1. Ps., 14, 1.

2. Ps., 38, 17.

3. Fac., 23, 16; Fapte, 7, 16.

tească de scurtă durată bunăstarea trupului, care să-și dea seama cât de nesigură este floarea slavei omenesti.

«*Cine va locui în locașul Tău ?*».

Se numește locaș al lui Dumnezeu trupul dat de Dumnezeu ca locuință sufletului omului.

— Cine se va uita la trupul acesta ca la ceva străin ?

— După cum oamenii străini arendează pământ străin și lucrează ogorul după voința celui de la care l-au luat, tot așa și nouă ni s-a dat, după Scriptură, grija de trup, ca să-l lucrăm cum se cuvine și să-l dăm înapoi plin de roadă Celui Ce ni l-a dat. Dacă trupul este vrednic de Dumnezeu, atunci ajunge cu adevărat locaș al lui Dumnezeu, așa precum Dumnezeu a locuit în sfinți. Așa este trupul celui care se sokoate locuitor vremelnic în această lume. De aceea psalmistul se întreabă : «*Doamne, cine va locui în locașul Tău ?*».

După această întrebare, vine o altă întrebare, care arată un spor duhovnicesc, o propășire :

«*Și cine se va sălăslui în muntele cel sfânt al Tău ?*».

Iudeul cel pămîntesc, atunci cînd aude de «*munte*», aleargă cu gîndul la muntele Sion.

— «*Cine se va sălăslui în muntele cel sfînt al Tău ?*».

— Cel care locuiește ca străin în trup, acela se va sălăslui în muntele cel sfînt. Muntele acela este țara cea mai presus de cer, țara cea strălucită și luminoasă, despre care apostolul spune : «*V-ați apropiat de muntele Sion, de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul ceresc, în care este adunare sărbătorească de îngeri și Biserica celor întîi născuți, înscriși în ceruri*»⁴.

II

Dacă vei trece, deci, pe lîngă trupul tău cu nepăsare, ca pe lîngă o locuință străină, dacă nu te vei lipsi de el ca de ceva al tău, — că ți-ai omorît mădularele tale cele de pe pămînt⁵ și ai ajuns sfînt — atunci, ești vrednic de sălăsluirea în muntele cel sfînt, pe care poftind-o psalmistul zicea : «*Voi trece în locul unde este cortul cel minunat*»⁶ ; și : «*Cît de iubite sînt locașurile Tale, Doamne al puterilor !*»⁷. Acolo, în sălăsluirea aceea din muntele cel sfînt, de care vorbește psalmistul, ne sălăsluiește și iubirea de aproapele, ne sălăsluiește și prietenia pe care o facem cu bogăția cea nedreaptă. «*Faceți-vă, spune Domnul, prieteni din*

4. *Evr.*, 12, 22.

5. *Col.* 3, 5.

6. *Ps.*, 41, 4.

7. *Ps.*, 83, 1.

bogăția cea nedreaptă, pentru ca, atunci cînd veți săraci, aceia să vă primească în corturile cele veșnice»⁸. Despre viețuirea aceea spune Domnul în formă de rugăciune: «Părinte sfinte, fă ca acolo unde sînt Eu să fie și aceștia»⁹. Rar este și cel care locuiește ca un străin în trup, dar și cel care se sălășluiește în munte! De aceea psalmistul zice cu nedumerire: «Cine va locui?» și: «Cine se va sălășlui?», ca și aceste cuvinte: «Cine a cunoscut gîndul Domnului?»¹⁰; și: «Cine vă va vesti vouă că arde un foc»¹¹; și: «Cine vă va vesti vouă focul cel veșnic?»¹² și: «Cine este, oare, economul credincios și înțelept?»¹³.

Cuvîntul «cine» este o formulă de întrebare, care cere răspuns de la Domnul cel Sfînt, Căruia psalmistul I se adresează. Și glasul cel dumnezeiesc, dînd răspuns la această întrebare, ce spune?

«Cel ce umblă fără prihană și face dreptate»¹⁴.

Dacă este fără prihană cel căruia nu-i lipsește nici una din faptele bune și-și duce viața lui fără să fie pătat de vreun viciu, atunci care-i deosebirea între el și cel care face dreptate? Oare nu au același sens cele spuse în aceste formule duble: «Cel ce umblă fără prihană» și «Cel ce face dreptate»? Sau fiecare din cele două formule înfățișează o idee deosebită, ca să arate că «cel fără prihană» este desăvîrșit în orice virtute după omul lăuntric, iar «cel care face dreptate» este cel care săvîrșește partea practică prin lucrările trupești. Nu trebuie numai să facem o faptă de dreptate, ci trebuie să o facem dintr-o dispoziție sufletească dreaptă, potrivit celor spuse: «Drept să urmezi ce este drept»¹⁵, adică fapta pe care o săvîrșim să o săvîrșim pe temeiul dreptății. De pildă cineva, un particular, face un medicament care este de folos bolnavilor, dar unul ca acesta n-a făcut medicamentul ca un doctor, pentru că fapta lui n-a fost însoțită de arta medicinii.

Așadar «cel ce umblă fără prihană» este omul desăvîrșit în ce privește mintea; iar «cel ce face dreptate» este, după cuvîntul apostolului, «lucrătorul care n-are de ce să se rușineze înaintea Domnului»¹⁶.

III

Uită-te la precizia acestor cuvinte! Psalmistul n-a spus: «Cel ce a umblat fără prihană», ci: «Cel ce umblă fără prihană»; n-a spus: «Cel

8. Luca, 16, 9.

9. Ioan, 14, 3.

10. Isaia, 40, 13.

11. Isaia, 33, 14.

12. Isaia, 33, 14.

13. Luca, 12, 42.

14. Ps., 14, 2.

15. Deut., 16, 20.

16. II Tim., 2, 16.

ce a făcut dreptate», ci: *«Cel ce face dreptate»*. Că nu o singură faptă desăvârşeşte pe omul vrednic, ci trebuie ca faptele de virtute să se întindă pe întreaga viaţă.

*«Cel ce grăieşte adevăr în inima sa, care n-a viclenit cu limba sa»*¹⁷.

Iarăşi, şi aici, cele spuse se aseamănă unele cu altele; *«a grăi adevărul în inima sa»* şi: *«a nu vicleni cu limba sa»* se aseamănă cu cuvintele: *«a fi fără prihană»* şi: *«a face dreptate»*. După cum acolo cuvintele psalmistului ne arată şi pe cel desăvârşit în ascuns, dar şi pe cel care în viaţă merge pe calea cea dreaptă, tot aşa şi aici; pentru că cele ce se grăiesc ies din prinosul inimii¹⁸, cuvîntul curge ca dintr-un izvor, din dispoziţia sufletească lăuntrică; omul a spus mai întîi adevărul în inimă, apoi îl spune cu cuvîntul, în chip neviclenit, prin lucrarea limbii.

Cuvîntul *«adevăr»* înseamnă două lucruri: unul, înţelegerea pe care o avem despre lucrurile care privesc viaţa fericită; altul, cunoştinţa sănătoasă pe care o avem despre orice lucru care priveşte viaţa de aici. Adevărul acela care ajută la mîntuire este în inima omului desăvârşit; acest adevăr trebuie împărtăşit aproapelui în toate împrejurările fără viclenie; iar dacă omul desăvârşit nu cunoaşte adevărul cu privire la cunoştinţele despre lucrurile din viaţă, atunci lucrul acesta nu-i va fi o piedică pentru dobîndirea mîntuirii. Dacă nu cunoaştem adevărul cu privire la cîte stadii are pămîntul sau marea, cîte stele se mişcă şi cît de mult întrece în înălţime o stea pe altă stea, ei bine, nimic din toate acestea nu ne împiedică să dobîndim fericirea făgăduită.

Poate că textul acesta al psalmului ne arată că nu se cuvine să vorbim oricui despre *«adevăr»*, adică despre cele tainice, ci numai celui apropiat; cu alte cuvinte, să nu spunem tainele credinţei noastre tuturor, la întîmplare, ci numai celor ce se împărtăşesc cu sfintele taine.

Iar dacă Domnul nostru este *«adevăr»*¹⁹, atunci fiecare din noi avem întipărit şi oarecum pecetluit acest adevăr în inimile noastre. Iar cînd vorbim despre adevăr să nu viclenim în inimile noastre cuvîntul Evangheliei atunci cînd îl vestim prin predică semenilor noştri.

«Care n-a viclenit cu limba sa».

În multe locuri din Scriptură viclenia este arătată ca duşman al lui Dumnezeu, că spune Scriptura: *«Pierde-va Domnul toate buzele cele viclene»*²⁰; şi: *«Viclenie este în inima celor ce meşteşugesc rele»*²¹. Se zice că vicleneşti cînd amesteci ce este bun cu ce este rău. După cum vinul se falsifică atunci cînd îl amesteci cu unul mai rău sau cînd îi

17. Ps., 14, 2—3.

18. Matei, 12, 34.

19. Ioan, 14, 6.

20. Ps., 11, 3.

21. Prov., 12, 21.

adaugi apă și după cum aurul se falsifică atunci cînd îl amesteci cu argint și aramă, tot așa și adevărul este falsificat cînd cuvintele rele se întreș cu sfintele cuvinte.

IV

«Nici n-a făcut rău aproapelui său»²².

Despre care «aproape» vorbesc cuvintele acestea nu se îndoiește nimeni din cei care au auzit din Evanghelie de cel care l-a întrebat pe Domnul: «*Și cine este aproapele meu?*»²³. Aceluia Domnul i-a spus pilda celui care s-a coborît din Ierusalim la Ierihon; pe acela l-a întrebat: «*Cine dintre aceștia ți se pare că a fost aproapele?*»²⁴. Iar acela a răspuns: «*Cel ce a făcut milă cu el*»²⁵. Prin aceste cuvinte Domnul ne-a învățat să socotim pe orice om aproapele nostru.

Grea de împlinit este și porunca aceasta! Este nevoie de multă grijă pentru a nu vătăma pe aproapele nostru nici cu o faptă mică, nici cu una mai mare; să nu-l vătămăm cu cuvîntul, să nu-l lipsim de vreunul din bunurile sale, să nu-i voim răul, să nu-i invidiem buna lui stare.

«*Și ocară n-a primit pentru cei de aproape ai săi*»²⁶.

Cuvintele acestea nasc îndoială; că una din două: sau n-a făcut nimic vrednic de a fi ocărit de cei de aproape ai lui și de aceea n-a primit de la ei ocară; sau el n-a ocărit pe nici unul din cei de aproape ai lui, pentru păcatele lor omenești sau pentru mutilări trupesti sau pentru alte infirmități ale trupului. Că, după cum este scris, nici păcătosul nu trebuie ocărit: «*Nu ocări pe omul care se întoarce de la păcat*»²⁷. Nici n-am cunoscut că ocară a fost vreodată de folos celor ce au păcătuț; apostolul, în sfaturile pe care le-a dat ucenicului său Timotei, a îngăduit numai muștrarea, îndemnul și certarea²⁸, dar nicidecum ocară, pentru că este nepotrivită. După cum se pare, muștrarea are ca scop îndreptarea păcătosului, pe cînd ocară este spre rușinarea celui ce a păcătuț. A face de ocară sărăcia, nașterea din oameni de jos, neștiința de carte sau boala trupului este cu totul nesocotit și o faptă străină de un om vrednic. Cele care nu ni se întîmplă din alegerea noastră sînt fără voia noastră; de aceea de defectele pe care le au oamenii fără voia lor se cuvine să avem mai degrabă milă decît ocară.

22. Ps., 14, 3.

23. Luca, 10, 29.

24. Luca, 10, 36.

25. Luca, 10, 37.

26. Ps., 14, 3.

27. Inț. Sir., 8, 6.

28. II Tim., 4, 2; I Tim., 4, 13.

V

«Defăimat să fie înaintea Lui cel ce viclenește, iar pe cei ce se tem de Domnul, îi slăvește»²⁹.

Un suflet mare, care nu se pleacă deloc în fața împrejurărilor ome-nești, sau un bărbat, care a săvârșit în cel mai înalt grad virtutea, dă fie-căruia cele ce i se cuvin : defaimă pe cei ce viclenesc, chiar dacă ar fi investiți cu mari puteri, chiar dacă ar fi plini de bogății, chiar dacă ar fi de neam mare, chiar dacă și-ar striga în gura mare strălucirea lor, dacă vede că în ei există numai viclenie ; pe unii ca aceștia îi defaimă, adică îi socotește o nimica. Dar iarăși îi slăvește, îi laudă, îi socotește fericiți pe cei ce se tem de Domnul, chiar dacă ar fi săraci, chiar dacă ar fi de neam de jos, chiar dacă ar fi simpli la cuvînt, chiar dacă ar fi neputincioși cu trupul, pentru că a fost învățat de Duhul să ferească pe unii ca aceștia. Că spune Scriptura : «Fericiți toți cei ce se tem de Domnul»³⁰. Același suflet mare are cel care defaimă pe cel ce viclenește, chiar dacă cel defăimat se laudă cu strălucirea vieții lui ; dar slăvește pe cel care se teme de Domnul, chiar dacă acela este sărac în viață, chiar dacă este ușor de disprețuit, chiar dacă nu are nimic din cele din afară, care să-l facă vrednic de prețuire.

«Cel ce se jură aproapelui său și nu-și calcă jurămîntul»³¹.

— Pentru ce în aceste cuvinte jurămîntul este îngăduit celui desă-vîrșit în fapte bune, iar în Evanghelie este interzis cu totul ? În acest psalm se spune : «Cine va locui ?» și : «Cine se va sălășlui ?» și : «Cel ce se jură aproapelui său și nu-și calcă jurămîntul», iar în Evanghelie se spune : «Eu, însă, vă spun : Să nu vă jurați deloc»³². Ce vom spune ?

— Pretutindeni Domnul urmărește același scop : arată mai dinainte consecințele păcatelor și taie de la bun început păcatul. După cum le-gea spunea : «Să nu faci desfrînare»³³, iar Domnul a spus : «Nici să nu poțestești»³⁴ ; după cum legea spunea : «Să nu ucizi»³⁵, iar Domnul a dat o lege mai desăvîrșită : «Nici să nu te mîniești»³⁶, tot așa și aici, legea se mulțumește cu jurămîntul drept, dar Domnul taie prilejul oricărui jură-mînt. Că cel care se jură drept poate cîndva să și greșască fără să vrea ; dar cel ce nu se jură deloc evită primejdia unui jurămînt fals.

În multe locuri, legea numește jurămîntul afirmare neschimbată despre fiecare lucru ; de pildă : «Juratu-m-am și am hotărît să păzesc

29. Ps., 14, 4.

30. Ps., 127, 1.

31. Ps., 14, 4.

32. Matei, 5, 34.

33. Ieș., 20, 14.

34. Matei, 5, 28.

35. Ieș., 20, 13.

36. Matei, 5, 22.

Judecățile dreptății Tale»³⁷; și: «*Juratu-s-a Domnul și nu-I va părea rău*»³⁸. Nu înseamnă că David a adus pe Dumnezeu ca martor al celor spuse pentru a îndepărta îndoiala, ci că a întărit cu dogme neschimbate și neclintite harul făgăduinței ce i s-a făcut de Dumnezeu. Așa se poate spune și de cuvintele de aici: «*Cel ce se jură aproapei lui său*», adică încredințează pe aproapele său că nu-și calcă jurământul, ca să fie de acord cu cele spuse de Domnul: «*Să fie cuvîntul vostru ceea ce este da, da ; și ceea ce este nu, nu*»³⁹.

Să spui, deci, da, cînd ai de afirmat niște lucruri adevărate; dar despre lucruri care nu sînt adevărate, de te-ar ruga toți oamenii, nu te lăsa nicicînd înduplecat să afirmi ceva împotriva adevărului. Dacă un lucru nu s-a întîmplat, să urmeze tăgăduirea; dacă lucrul s-a întîmplat, afirmarea ta să-l confirme. Caută să prezinți adevărul așa cum este el, fără să mai intercalezi ceva în el, folosind cuvinte simple. Cel care nu te crede să aibă pagubă necredința lui. Că este cu totul rușinos și nesocotit să te învinuiești singur că nu meriți să fii crezut și că trebuie să-ți întărești cuvîntul cu jurământ.

Sînt unele cuvinte care au forma de jurământ, dar nu sînt jurăminte, ci mîngiere pentru cei ce le aud. De pildă Iosif, făcînd pe egipteanul, folosind cuvîntul *וַי*⁴⁰, s-a jurat pe sănătatea lui Faraon⁴¹; la fel și apostolul, arătînd dragostea lui pentru corinteni, a spus: «(*וַי*) *pe lauda voastră, pe care o am în Hristos Iisus, Domnul nostru*»⁴². Apostolul, căruia i s-a încredințat predicarea Evangheliei, n-a călcat învățătura evanghelică, ci a rostit un cuvînt simplu, cu formă de jurământ, pentru a arăta în acest chip lauda pe care o avea la corinteni, laudă care era pentru el mai prețioasă decît orice.

VI

«*Celui ce-ți cere dă-i și de la cel ce vîdește să se împrumute de la tine nu întoarce fața*»⁴³. Cuvintele acestea ne îndeamnă la acțiune socială, la dragoste mutuală, la ceea ce este propriu firii noastre. Omul este ființă sociabilă și socială. În viețuirea noastră obștească, însă, și în legăturile pe care le avem unii cu alții este de neapărată nevoie să dăruim pentru ajutorarea celui sărac. «*Celui ce-ți cere dă-i*». Dumnezeu vrea ca tu, în simplitatea inimii tale, să fii darnic cu cel ce-ți cere, dar, totuși, cu rațiunea, să deosebești nevoia fiecăruia din cei care îți cer.

37. Ps., 118, 106.

38. Ps., 109, 5.

39. Matei, 5, 37.

40. — mă jur pe.

41. Fac., 42, 15.

42. I Cor., 15, 31.

43. Matei, 5, 42.

Dealtfel din Faptele Apostolilor am învățat în ce chip se poate să-vîrși lucrul acesta de cei care-și împlinesc cu pricepere scopul credinței lor. Că se spune acolo : *«Toți cîți aveau țărini sau case le vindeau și aduceau prețurile celor vîndute și le puneau la picioarele apostolilor ; și se dădea fiecăruia după cum avea cineva trebuință»*⁴⁴. Pentru că mulți au mai mult decît le este de neapărată trebuință și pentru că fac din cerere prilej de neguțătorie și temei de plăcere desfrînată, s-a socotit necesar ca să adune banii cei cărora li s-a încredințat grija de săraci ; și aceia, cu pricepere și rînduială, să facă împărțirea celor necesare după trebuințele fiecăruia. După cum bolnavii au nevoie de multe ori de vin, dar trebuie negreșit căutat timpul, măsura și calitatea și este nevoie și de doctor pentru darea vinului, tot așa și rînduiala ajutorării celor nevoiași nu poate să lucreze cu folos la toți. Negreșit nu-i folositoare dărnicia acestei slujiri celor care alcătuiesc cîntece plîngărețe, ca să moaie inimile femeilor, nici celor care fac din infirmitățile trupului lor și din răni prilej de neguțătorie. Acordarea de ajutoare acestora ajunge prilej de răutate. Lătratul unora ca aceștia trebuie potolit cu cîțiva bani ; trebuie, însă, să arătăm milă și iubire de frați față de cei care sînt învățați să sufere necazul cu răbdare. Despre aceștia ni se va spune : *«Am flămînzit și Mi-ați dat să mănînc»*⁴⁵ și celelalte.

*«Și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine nu întoarce fața»*⁴⁶. Porunca aceasta se leagă cu cuvintele de mai înainte ale psalmului. Că și cel care cere aici, fiind sărac, cere împrumut de la tine ; îți arată pe Cel bogat din ceruri, Care-ți va plăti datoria în locul lui. Scriptura spune : *«Cel ce miluiește pe sărac împrumută pe Dumnezeu»*⁴⁷. Garanția împrumutului este împărăția cerurilor, de care, facă Dumnezeu ca noi toți să ne învrednicim cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care Tatălui și Sfîntului Duh slava și puterea în vecii vecilor, **Amin**.

44. Fapte, 4, 34—35.

45. Matei, 25, 35.

46. Matei, 5, 42.

47. Prov., 19, 17.

IV

OMILIA A II-a LA O PARTE DIN PSALMUL XIV

Împotriva cămătarilor

I

Vorbindu-vă ieri despre Psalmul XIV, timpul nu mi-a îngăduit să ajung pînă la sfîrșitul psalmului. Am venit, însă, acum, ca un datornic bun, să plătesc datoria, pe care n-am plătit-o ieri.

Textul care a rămas necomentat din psalm este scurt la auz. De aceea poate că mulți dintre voi nici n-au observat că a fost lăsat la o parte, socotind că n-a mai rămas nimic de explicat. Știind, însă, că acest scurt text are o mare putere pentru lucrurile din viață, m-am gîndit că nu trebuie să trec cu vederea folosul pe care-l avem de pe urma tilcuiirii lui. Profetul, înfățișînd în acest psalm pe bărbatul desăvîrșit care are să se urce la viața cea neturburată, a enumerat printre faptele lui mari și pe aceea că n-a dat cu camătă argintul său. În multe locuri din Scriptură este hulit păcatul acesta. Iezechiel pune între cele mai mari păcate *«camăta și adaosul»*¹, iar legea le interzice în termeni preciși: *«Să nu iei camătă de la fratele tău și de la aproapele tău»*²; și iarăși zice: *«Viclenie peste viclenie și camătă peste camătă»*³. Iar despre cetatea cea plină de păcate, ce spune psalmistul? *«N-a lipsit din piețele ei camătă și vicleșugul»*⁴. Și acum, în psalmul acesta, profetul a adăugat același lucru pentru a-l caracteriza pe omul desăvîrșit, zicînd:

*«Argintul său nu l-a dat cu camătă»*⁵.

Într-adevăr, este culmea neomeniei ca de la cel lipsit de cele necesare vieții, care-ți cere împrumut ca să se ajute în viață, tu să nu te mulțumești cu capitalul, ci să născocești venituri și să aduni bogății de

1. Iez., 22, 12.

2. Deut., 23, 20.

3. Ier., 9, 6.

4. Ps., 54, 11.

5. Ps., 14, 5.

pe urma nenorocirilor săracului. Domnul ne-a poruncit lămurit, zicînd : *«De la cel ce voiește să se împrumute de la tine nu întoarce fața»* ⁶.

Iubitorul de argint, însă, văzînd pe omul silit de nevoi că îi cade la picioare, rugîndu-l — că ce umilînțe nu face, ce nu grăiește ? — n-are milă de cel care se înjosește atîta, nu se gîndește că și el e om ; nu-i înduplecat de rugămințile lui, ci rămîne nemișcat și aspru ; nu se uită la rugăciunile lui, nu-l mișcă lacrimile lui ; stăruie în refuzul său, se jură și se blesteamă că și el n-are deloc bani ; că și el caută, de-ar găsi pe cineva care să-l împrumute ; își întărește cu jurăminte minciuna și adaugă neomeniei sale un nou păcat : jurămîntul fals. Dar cînd cel care cere împrumut îi amintește de camătă și-i numește vreo ipotecă, atunci iubitorul de argint, coborîndu-și sprîncenele, începe să zîmbească și-și aduce aminte de prietenia de părinte ; îl numește cunoscut și prieten și-i spune : «Am să caut să văd dacă n-am ceva bani puși deoparte. Da, am o sumă de bani dată mie de un prieten spre păstrare pentru a-i aduce venit ; acela, însă, a hotărît dobînzi mari ; eu voi micșora negreșit ceva din dobînzi și-ți voi împrumta banii cu dobîndă mai mică». Cămătarul ia o înfățișare ca aceasta ; îl mîngîie pe nenorocit cu astfel de cuvinte și-l ademenește ; îl leagă cu polițe și nenorocitul pleacă ; și, pe lîngă sărăcia care-l doboară, îi mai ia și libertatea. Că cel care-și ia sarcina să plătească dobînzi, pe care nu le poate plăti, se supune de bună voie unei robii pe viață.

Spune-mi ! Ceri bani și cîștig la acești bani de la cel sărac ? Dacă ți-ar fi putut spune că e mai bogat, ce-ar mai fi căutat la ușa ta ? A venit să-l ajuti și a dat de un dușman ! A căutat leacuri și a găsit otravă ! Ar fi trebuit să ușurezi sărăcia omului, dar tu i-ai mărit lipsa. Cauți ca pustia să rodească. Întocmai ca un doctor care se duce la bolnavi, dar în loc să-i vindece le mai ia și bruma de sănătate ce le-a mai rămas, tot așa și tu, faci din suferințele nenorociților prilej de îmbogățire. Și după cum plugarii se roagă să plouă ca să li se înmulțească semințele, tot așa și tu ceri ca oamenii să fie săraci și lipsiți, ca banii să-ți producă bani. Nu-ți dai seama că născocind din camătă creșterea bogăției tale, îți faci mai mare adaosul de păcate ? Cel care-ți cere bani de împrumut simțindu-se amenințat nu știe ce să facă ; cînd se uită la sărăcia lui este deznădăjduit, că nu știe de va putea achita împrumutul și dobînzile ; dar cînd se uită la nevoia ce o are, îndrăznește să se împrumute. În urmă, unul, silit de nevoie, este învins ; celălalt e vesel, că l-a înlănțuit cu polițe și ipoteci.

II

Cînd cel ce se împrumută ia banii, este mai întii strălucitor și vesel; se bucură de o floare străină, care vrea să arate că i s-a schimbat viața: masă întinsă, haine luxoase; slugile, și ele, au altă înfățișare, sînt mai vesele; vin apoi lingușitori, oaspeți, nenumărați paraziți ai caselor. Dar îndată ce banii încep să se scurgă, iar timpul, cu trecerea lui, adaugă dobînzile, nopțile nu-i mai aduc aceleia odihnă, ziua nu-i mai este veselă, soarele nu-l mai încîntă, ci-i amărăște viața; urăște zilele care-i grăbesc scadența, se teme de luni, care-i măresc dobînzile. Dacă doarme, vede în vis pe creditor. Urit vis! Creditorul stă la căpătiul lui. Dacă e treaz, dobînda îi stăpînește gîndul, dobînda îi este grija lui. Scriptura spune: *«Creditorul și datornicul se întîlnesc unul cu altul; dar Dumnezeu pe amîndoi îi cercetează»* ⁷. Unul, ca un ciine, urmărește prada; celălalt, ca un vînat gata prins, se teme de întîlnire. Sărăcia i-a răpit îndrăzneala. Amîndoi numără pe degete scadența; unul se bucură de creșterea dobînzilor, celălalt suspină de adaosul nenorocirilor. *«Bea apă din vasele tale!»* ⁸, spune Scriptura; adică: cercetează puterile tale, nu merge la izvoare străine, ci culege din livezile tale cele ce-ți pot ușura viața! Ai lucruri de aramă, haine, vite, vase fel de fel! Vinde-le! Caută să dai totul, afară de libertate.

Poate, însă, că-mi vei spune:

— Mi-i rușine să le vînd.

— Ce va fi, dacă, puțin mai tîrziu, un altul le va căra, va striga la licitație bunurile tale și le va vinde pe un preț de nimica chiar în ochii tăi?

Nu te du la uși străine! *«Fîntîna străină este cu adevărat strîmtă»* ⁹. Mai bine este să-ți ușurezi nevoile încetul cu încetul, cu gîndul chibzuite, decît să scapi de ele dintr-o dată cu bani străini, iar mai pe urmă să-ți pierzi toată averea! Dacă ai cu ce plăti, de ce nu cauți să scapi de greutățile de-acum cu banii aceștia? Iar dacă nu poți plăti, atunci vindecă un rău cu alt rău. Nu primi să fii asaltat de creditor! Nu suferi să fii căutat și urmărit ca un vînat! Început al minciunii este împrumutul, pricină de nemulțumire, de nerecunoștință și de jurămint fals. Altele sînt cuvintele celui care cere împrumut și altele sînt cînd i se cere împrumutul înapoi. «Dacă nu l-aș fi întîlnit atunci, își spune datornicul, poate că aș fi găsit alte mijloace să scap de strîmtoare. Nu mi-ai pus tu banii în mină fără voia mea? Aramă avea aurul tău, iar monedele erau false!».

7. Prov., 29, 13.

8. Prov., 5, 15.

9. Prov., 23, 26.

Dacă cel ce te împrumută îți este prieten, caută să nu-i pierzi prietenia ! Dacă ți-e dușman, nu căuta să cazi în mâinile dușmanului ! Te împodobești pentru puțină vreme cu lucruri străine, dar mai târziu vei pierde și averea pe care o ai de la părinți. Ești sărac acum, dar ești liber ! După ce te-ai împrumutat nu numai că nu vei fi bogat, dar îți vei pierde și libertatea ! Cel ce s-a împrumutat este rob celui ce l-a împrumutat ; este rob mercenar, care face o slujbă ce i se impune. Ciinii se îmblinzesc când primesc hrană ; cel ce dă cu împrumut se înfurie și mai mult când primește ; nu încetează a lătra, ci cere tot mai mult. Dacă te juri, nu te crede ; îți scotocește toată casa și-ți neguțătoresște polițele. Dacă ieși din casă, te trage la el și te tirăște ; dacă te ascunzi înăuntru, stă în fața casei tale și-ți bate la ușă. Te face de rușine în fața soției, te insultă în fața prietenilor, te ia de gît în piață ; rea întîlnire în timp de sărbătoare ; îți face traiul netrai.

Dar poate că îmi spui :

— Eram la mare strîmtoare și nu aveam de unde face rost de bani.

— Care ți-i folosul că ai amînat ou o zi strîmtorarea ta ? Că va veni peste tine iarăși «*sărăcia ca un bun alergător*»¹⁰ și strîmtorarea va fi aceeași, ba încă cu adaos. Că împrumutul nu-i scăpare deplină de sărăcie, ci o mică amîinare a greutăților pe care le ai. Să suferim astăzi greutățile lipsei ! Să nu le amînam pe mîine, împrumutîndu-ne ! Dacă nu te-ai împrumutat ești la fel de sărac și astăzi și-n zilele următoare ; dar dacă te-ai împrumutat vei suferi și mai cumplit, pentru că dobînzile îți măresc sărăcia. Acum nimeni nu te învinuiește că ești sărac, că răul acesta este fără voia ta ; dar dacă ajungi să plătești dobînzii, toți te vor mostra pentru nesocotința ta.

III

Să nu adăugăm, dar, din nesocotința noastră, un rău făcut cu voia noastră, pe lingă relele, care vin peste noi fără voia noastră. Nebunie copilărească este să nu ne mărginim la cele ce avem, ci, întemeiați pe nădejdi nesigure, să ne expunem la o pagubă reală și de neînlăturat. Da, de pe acum te gîndești cu ce vei plăti datoria. Din banii pe care-i împrumuți ? Dar nu-ți ajung să-ți acoperi nevoile și să plătești și datoria. Dacă pui, însă, la socoteală și dobînzile, de unde se vor înmulți atît de mult banii, încît să-ți ușureze și nevoile și să-ți acopere și capitalul, iar în afară de asta să mai nască și dobînzii ? Îmi spui, poate, că nu vei da împrumutul din banii pe care i-ai luat. Dar, atunci, de unde ? Să așteptăm, deci, nădejdlile acelea și să nu ne repezim ca peștii la momeală. După cum aceia odată cu hrana înghit și undița, tot așa și noi, odată cu

10. Prov., 24, 24.

banii împrumutați, sîntem străpuși și de dobînzii. Sărăcia n-aduce rușine. Pentru ce să ne adăugăm și ocara adusă de datorii? Nimeni nu vindecă o rană cu altă rană, nici nu se vindecă răul cu rău, nici nu se alungă sărăcia cu dobînzii. Ești bogat? Nu te împrumuta! Ești sărac? Nu te împrumuta! Dacă ești bogat n-ai nevoie să te împrumuți, iar dacă n-ai nimic, nu vei avea cu ce să-ți plătești împrumutul. Nu-ți da viața ta pe mîna gîndurilor ce ți le vei face mai tîrziu, ca să nu ferești zilele cînd nu plăteai dobînzii. Într-o singură privință ne deosebim noi cei săraci de cei bogați: că sîntem fără griji. Dormim și rîdem de bogați că nu pot dormi; sîntem fără de griji și veseli, iar bogații sînt totdeauna încruntați și plini de griji. Datornicul, la rîndul lui, este și sărac și plin de griji; noaptea-i fără somn; și tot fără somn îi este și ziua; e plin de gînduri toată vremea. Face socoteală cît prețuiește averea lui, cît casele cele luxoase ale altora, moșiile celor bogați, îmbrăcămintea celor pe care-i întîlnește, tacîmurile și vesela celor ce dau ospete. «De-ar fi acestea ale mele, își zice el, aș da atîta și atîta și aș scăpa de camătă!». Aceste gînduri se înscăunează în inima lui și noaptea, iar ziua e cuprins tot de astfel de gînduri. Dacă bate cineva la ușă, datornicul se ascunde sub pat. A intrat cineva în casă cu forța, îi bate cu putere înima. Latră cîinele? Îl trec sudorile, îl cuprinde neliniște mare și se uită de jur împrejur unde să fugă. Cînd se apropie scadența, se îngrijește ce minciună să găsească, ce scuză să plăsmuiască pentru a amîna pe cămătar.

Nu te gîndi numai cum te simți cînd iei bani cu împrumut, ci și ce ai să simți cînd ți se va cere împrumutul înapoi! Pentru ce te înjugi cu o fiară care naște dobînzii după dobînzii? Se spune că iepuroaicele în același timp și nasc și hrănesc și zămislesc. La fel și banii cămătarilor: în același timp și sînt împrumutați și nasc și sporesc. Însă n-ai primit împrumutul în mîini, și cămătarii îți și cer dobînda pentru luna aceea. Și iarăși banii aceștia împrumutați dau naștere la rîndul lor unui alt rău, acela la altul și răul crește la nesfîrșit. De aceea, acest fel de lăcomie își merită numele ce-l are. Socot că se numește camătă din pricina relelor multe la care dă naștere. Altminteri cum și-ar fi putut lua o numire ca aceasta? ¹¹. Sau poate se numește așa din pricina durerilor și tristețelor pe care le produce de obicei în sufletele celor ce se împrumută. Precum sînt durerile aceleia ce naște, așa este și scadența pentru cel datornic. Camătă la camătă! Rea odraslă din niște părinți răi. Cametele să se numească «*pui de vipere*» ¹², pentru că ele sînt odraslele cametelor. Se spune că viperele cînd se nasc, mîncîcă pîntecele mamelor lor; și cametele se nasc mîncînd casele datornicilor. Semințele cresc cu timpul,

11. În limba greacă cuvîntul lăcomie înseamnă și *camătă* și *naștere*.

12. Matei, 23, 33.

iar animalele tot cu timpul ajung la maturitate ; camăta, însă, astăzi naște și tot astăzi începe să nască. Animalele care nasc de timpuriu, de timpuriu încetează de a naște ; banii, însă, care încep să se înmulțească de timpuriu, adaugă la nesfârșit ban lângă ban. Fiecare din cele ce cresc, cînd ajung la mărimea lor proprie, se opresc din creștere ; dar argintul lacomilor, cu cît trece timpul, cu atît se înmulțește. Animalele, după ce transmit urmașilor puterea de a naște, încetează de a naște ; dar banii cămătarilor nasc și după ce au născut alți bani ; fac de întineresc și banii cei vechi. Să n-ajungi să ai de-a face cu această fiară nemaiauzită !

IV

Uită-te la soare ! E liber ! Pentru ce-ți invidiezi libertatea vieții tale ? Nici un luptător cu pumnii nu se ferește atîta de loviturile rivalului său, cît se ferește datornicul de întîlnirile cu creditorul, ascunzîndu-și capul după ziduri și coloane.

Poate că cineva îmi va spune :

— Cu ce-am să mă hrănesc ?

— Ai mîini, ai o meserie, muncește cu ziua, intră slugă ! Multe sînt mijloacele de trai, multe sînt prilejurile ! Nu poți munci, că ești nepu-tincios ? Cere de la cei ce au ! E rușinos cerșitul ? Dar mai rușinos este să fugi de cel care te-a împrumutat ! Negreșit, nu spun asta ca să-ți dau porunci, ci ca să-ți arăt că toate sînt mai ușor de suportat decît împrumutul. Furnica poate să se hrănească fără să ceară și fără să se împrumute, iar albina dăruiește rămășițele hranei ei reginei, căreia natura nu i-a dat nici mîini, nici meserie. Tu, însă, om, viețuitoare care poate deprinde ușor orice meserie, tu nu găsești, oare, din toate meseriile, una, care să-ți întretină viața ?

Totuși nu vedem venind să se împrumute pe cei lipsiți de cele de neapărată trebuință vieții — că unii ca aceștia nici nu găsesc creditori — ci se împrumută cei care fac cheltuieli mari, care fac lux inutil, care sînt robi plăcerilor femeiești. Femeia spune : «Îmi trebuie rochie luxoasă și bijuterii, copiilor mei le trebuie podoaba strălucită a hainelor ; dar și slugilor mele le trebuie îmbrăcăminte înflorată și felurită ; iar la masă, belșug !». Un bărbat, care slujește femeii sale în unele ca acestea, se duce la zaraf și, înainte de a se folosi de banii împrumutați, schimbă un stăpîn cu altul ; și schimbînd mereu pe cei care-l împrumută, prin continuarea răului, nu-și mai dă seama în ce încurcătură se găsește. Și după cum hidropicii nu-și închipuie că sînt bolnavi, din pricina îngrășării lor, tot așa și cel care se tot împrumută își închipuie că e bogat, pentru că mereu ia și mereu dă, achitînd împrumutul ajuns la scadență cu alt împrumut nou ; și astfel, prin continuarea împrumuturilor, cîștigă

încrederea creditorilor. Dar, după cum cei care se îmbolnăvesc de holeră varsă ce au mâncat mai înainte și, dacă introduc o nouă mâncare înainte de a li se curăți bine stomacul, o varsă iarăși și pe aceasta cu durere și cu zguduituri, tot așa și aceștia, plătind camătă peste camătă, fac un al doilea împrumut înainte de a scăpa de împrumutul de mai înainte; pentru moment, se laudă cu banii altora, dar mai târziu își plîng proprii lor bani. O, pe cîți nu i-au pierdut banii străini! Cîți îmbogățiți, ca în vis, n-au căzut în pagube nespuse de mari!

Mi se poate, însă, spune:

— Mulți s-au îmbogățit din împrumuturi!

— După părerea mea, mai mulți s-au spînzurat. Tu îi vezi pe cei care s-au îmbogățit, dar nu-i numeri pe cei care s-au spînzurat, care, nemaiputînd îndura rușinea de creditori, au preferat moartea prin spînzurătoare decît o viață plină de ocară. Am văzut o privesc jalnică: copii din oameni liberi duși de vînzare în piață din pricina datoriilor părinților. N-ai bani ca să-i lași copiilor? Nu le lua și libertatea! Un singur lucru păstrează-le: bunul libertății, averea pe care ai moștenit-o tu de la părinți! Nimeni niciodată n-a fost dat în judecată pentru că tatăl lui a fost sărac; datoria părintească, însă, duce la închisoare. Nu lăsa un zăpăc care să fie un blestem părintesc pentru copiii și nepoții tăi!

V

Ascultați, bogaților, ce sfaturi dau săracilor din pricina neomeniei voastre! Să rabde mai bine săracul greutățile vieții decît să primească nenorocirile care vin de pe urma dobinzilor. Dar ce nevoie ar mai fi de cuvintele acestea, dacă ați asculta de Domnul?

— Care este sfatul pe care îl dă Domnul?

— Să dați cu împrumut aceluia de la care nu nădăjduiți să luați înapoi! ¹³

Poate, însă, mă va întreba cineva:

— Dar ce fel de împrumut este acela care nu-i legat cu nădejdea restituirii împrumutului?

— Înțelege puterea spuselor Domnului și vei admira iubirea de oameni a legiuitorului! Cînd vrei să dai săracului pentru Domnul, datul este și dar și împrumut; este dar, din pricină că nu mai nădăjduiești să ți se dea înapoi; este împrumut, din pricina marii dărnicii a Stăpînului, Care îți va plăti datoria în locul săracului; Dumnezeu, primind prin sărac puțin, îți va da mult. «*Cel care miluiește pe sărac împrumută pe Dumnezeu*» ¹⁴. Nu vrei, oare, să ai pe Stăpînul universului girant, că-ți vei

13. Luca, 6, 34.

14. Prov., 19, 17.

primi înapoi banii împrumutați ? Dacă vreunul din bogații orașului ți-ar mărturisi că vor plăti pentru alții împrumutul, nu-i vei primi, oare, girul ? Iar pe Dumnezeu nu-L vei primi girant al săracilor ? Dă arginții care-ți stau degeaba ; nu-i îngreuna cu adaosuri și vei avea bine și de la Dumnezeu și de la sărac ! Tu vei avea siguranța că nu-ți pierzi banii, pentru că îi păzește Dumnezeu, iar săracul va avea câștigul din folosirea lor. Iar dacă dorești și adaos, atunci mulțumește-te cu cele de la Domnul. El îți va da, în locul săracilor, și împrumutul și dobînda. Așteaptă cele ale iubirii de oameni de la Cel care este cu adevărat iubitor de oameni. Da, dobînzile pe care le iei de la săraci sînt culmea neomeniei. Îți faci câștig din nenorociri, scoți bani din lacrimi, spînzuri pe cel gol, lovești pe cel înfometat ; milă de loc ; nici un gînd că este om ca și tine acela ce suferă. Și mai numești și fapte de omenie câștigurile ce le ai din unele ca acestea ! Vai de cei ce spun că *«amarul este dulce și dulcele amar»*¹⁵ și de cei ce spun că ura de oameni este iubire de oameni. Nu erau ca acestea nici ghicitorile pe care Samson le punea oaspeților săi : *«Din cel ce mîncă a ieșit mîncarea, iar din cel tare a ieșit dulceața»*¹⁶ ; iar din cel ce urăște pe oameni a ieșit iubirea de oameni. *«Nu culeg din spini struguri, nici din ciulini, smochine»*¹⁷, nici din camătă iubire de oameni. *«Tot pomul rău face roade rele»*¹⁸. Cei care iau sută la sută, cei care iau zece la sută sînt înfricoșători chiar atunci cînd li se aude numele ; iar cei care cer lunar dobîndă sînt ca demonii care dau naștere la somnambuli ; se năpustesc asupra săracilor la soroacele lunii. Datul cu camătă este rău și pentru cel ce dă și pentru cel ce ia ; unuia îi aduce pagubă în bani, altuia pagubă în suflet. Plugarul, cînd culege spicul, nu mai caută iarăși sămînța la rădăcina spicului ; tu, însă, culegi și roadele și nu renunți nici la capital. Semeni, fără să ai pămînt ; seceri, fără să fi semănat. Nu știi pentru cine aduni, dar îți stă în față cel ce plînge din pricina cametei. Este necunoscut cel care are să se bucure de averea ta adunată din camătă. Este nelămurit dacă nu vei lăsa cumva altora bucuria bogăției tale, iar ție să-ți aduni numai răul nedreptății tale.

Așadar *«să nu-ți întorci fața de la cel care voiește să se împrumute de la tine»*¹⁹ și să nu dai argintul tău cu camătă, pentru ca, fiind învățat din Vechiul și Noul Testament cele ce-ți sînt de folos, să pleci cu bună nădejde la Domnul, ca acolo să primești dobînzile faptelor tale bune, în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia slava și puterea, în vecii vecilor, Amin.

15. Isaia, 5, 20.

16. Jud., 14, 14.

17. Matei, 7, 16.

18. Matei, 7, 17.

19. Matei, 5, 42.

OMILIE LA PSALMUL XXVIII

Psalmul lui David. La ieșirea din cort

I

Psalmul al douăzeci și optulea are și un titlu comun, care zice : «*Psalmul lui David*» ; dar are și ceva special, că se adaugă : «*La ieșirea din cort*».

Ce înseamnă aceste cuvinte ? Să ne gândim ce înseamnă «*ieșire*» și ce înseamnă «*cort*», ca să fim în cele ce vrea să spună psalmul. Din punct de vedere istoric, se pare că preoților și leviților li s-a poruncit aceasta, ca, după terminarea lucrului, să-și amintească de acelea pe care erau datori să le pregătească pentru slujbă. Psalmul le arată preoților și leviților, care terminau slujba și ieșeau din cort, cele ce se cuvenea a fi pregătite și cele ce aveau ei de făcut în ziua următoare, anume : fiii berbecilor, slavă și cinste, slavă numelui Lui și că nu se cuvenea să slujească altundeva decât în curtea Domnului și în locul sfințeniei. Pentru mintea noastră, care contemplă cele înalte, și prin sensul măreț care se află în dumnezeiasca Scriptură, psalmul acesta ne arată că legea veche este a noastră și că ne privesc pe noi cele spuse în psalm ; așa că nu trebuie să înțelegem prin «*berbec*» partea bărbătească a oilor, nici prin «*cort*» locuința făcută din această materie neînsuflețită, nici prin «*ieșirea din cort*» plecarea din templu, ci prin «*cort*» trebuie să înțelegem acest trup al nostru, așa cum ne-a învățat apostolul, când zice : «*Care, fiind în cort, suspinăm*»¹ ; și iarăși psalmul spune : «*Și bici nu se va apropia de cortul tău*»² ; iar prin «*ieșire din cort*» trebuie să înțelegem plecarea din viața aceasta, pentru care psalmul ne poruncește să ne pregătim, aducînd Domnului cutare și cutare, că lucrarea noastră din viața de aici este merindă pentru viața viitoare. Iar cel care aduce aici «*slavă și cinste Domnului*» își strînge luiși slavă la dreapta răsplătire a Judecătorului.

1. II Cor., 5, 4.

2. Ps., 90, 10.

În multe copii ale Cărții Psalmilor găsim puse cuvintele : «Aduceți Domnului, fii ai lui Dumnezeu !». Și pentru că nu orice dar este primit de Dumnezeu, ci darul adus din inimă curată — că spune Scriptura : «Nu sînt curate rugăciunile din simbria destrîinatei»³ ; și iarăși Ieremia : «Oare rugăciunile și cărnurile sfinte vor îndepărta de la tine răutățile sau cu ele te vei curăți?»⁴ — de aceea psalmul vrea ca mai întîi să fim «fii ai lui Dumnezeu» și abia atunci să pornim a aduce lui Dumnezeu darurile noastre ; iar acestea nu așa cum se întîmplă, ci darurile pe care le-a poruncit Dumnezeu. Zi mai întîi «Tată» și apoi cere cele ce urmează ! Cercetează-te pe tine însuși din ce fel de viață te-ai ridicat ! Dacă ești vrednic numește «Tată» al tău pe Dumnezeul cel Sfînt. Apropierea noastră de Cel Sfînt se face prin sfințenie. Dacă voiești să fii totdeauna fiu al Celui Sfînt, atunci sfințenia să te adopte ! Aduceți, așadar, daruri lui Dumnezeu, nu voi cei luați la întîmplare, nici voi cei din cei întîmplători, ci voi, care sînteți fii lui Dumnezeu ! Daruri mari ai a cere ! De aceea Tatăl alege pe cei mari ca să-I aducă daruri. Și pentru ca Dumnezeu să nu-ți arunce jos gîndurile tale, nici să te facă să cauți un berbec, acest animal cu patru picioare și behăitor, iar prin jertfirea acestuia să te aștepti să faci îndurător pe Dumnezeu, psalmul spune : «Aduceți lui Dumnezeu, fii ai lui Dumnezeu !». Dumnezeu nu are nevoie de fiu, ca să I se aducă fiul, ci dacă fiul este ceva mare ; că ceea ce se aduce se cuvine să fie ceva mare și vrednic de starea sufletească de fiu și de vrednicia părintească. Așadar «aduceți, spune psalmul, pe fiii berbecilor»⁵, pentru ca și aceștia, cei aduși de voi, să se schimbe din fii ai berbecilor în fii ai lui Dumnezeu.

II

Berbecul este un animal care conduce ; conduce oile la pășuni hrănitoare și la odihna apelor, apoi iarăși în tîrle și staule. Unii ca aceștia sînt și întîi-stătătorii turmei lui Hristos ; conduc turma cea cuvîntătoare la hrana cea înfloritoare și bine mirositoare a învățaturii celei duhovnicești ; iar prin apa cea vie, dăruită cu prisosință de Duhul, o adapă și o înviorează, crescînd-o spre aducere de roadă ; o conduce la odihnă și o pune la adăpost de cei care-i întind curse. Psalmul vrea să fie aduși Domnului fiii acestora de către fiii lui Dumnezeu. Iar dacă berbecii sînt cei care merg în fruntea celorlalți, fiii acestora vor fi cei formați pentru viața virtuoasă prin rîvna faptelor bune dobîndite din învățătura întîi-stătătorilor.

3. Prov., 19, 13.

4. Ier., 11, 15.

5. Ps., 28, 1.

«Aduceți, dar, Domnului, fii ai lui Dumnezeu, aduceți Domnului pe fiii berbecilor !» ⁶.

Ai aflat cui vorbește ? Ai aflat despre cine ? Psalmul spune :

«Aduceți Domnului slavă și cinste» ⁷.

— Dar cum noi, care sîntem pămînt și cenușă ⁸, aducem «slavă» marelui Domn ? Dar cum și «cinste» ?

— Aducem slavă, prin faptele cele bune, cînd strălucesc faptele noastre înaintea oamenilor, ca oamenii, văzînd faptele noastre, să slăvească pe Tatăl nostru cel din ceruri ⁹. Este cu putință să slăvim pe Dumnezeu prin castitatea noastră și prin sfințenia care îmbracă pe toți cei care mărturisesc dreapta credință, după sfatul lui Pavel, care spune : «Slăviți pe Dumnezeu în mădulele voastre» ¹⁰. Această slavă o cere Domnul de la cei care au crezut în El și au fost cinstiți cu harul înfierii. Scriptura spune : «Fiul slăvește pe Tatăl» ¹¹ ; și : «Dacă tată sînt eu, unde este slava mea ?» ¹². Iar, după cele ce spun Proverbele, cel care cinstește pe Dumnezeu aduce cinste lui Dumnezeu cu ostenele lui cele drepte și îi aduce pîrgă din fructele dreptății lui ¹³. Aduce Domnului slavă și cinste tot cel ce teologhisește după cum s-a rînduit, ca să nu cadă din credința cea dreaptă despre Tatăl, despre Dumnezeirea Unuia-Născut și despre slava Sfîntului Duh ; întinde mai departe slava adusă lui Dumnezeu cel care poate să explice în ce chip a fost creat universul și cum se menține, datorită purtării de grijă a lui Dumnezeu, care se întinde pînă la cele mai mici existențe, și în ce chip, după viețuirea de aici, vor veni toate la judecată ; cel care poate, cu gînduri limpezi și neamestecate, să contemple fiecare existență în parte, care, după ce însuși a contemplat toate, poate vorbi și altora despre bunătatea lui Dumnezeu și despre judecata Lui cea dreaptă. Acesta este cel ce dă slavă și cinste Domnului, cel care-și pune viața în armonie cu o contemplație ca aceasta. Lumina unui astfel de om strălucește înaintea oamenilor dacă Tatăl cel din ceruri este slăvit și prin cuvîntul lui și prin fapta lui și prin tot felul de virtuți ¹⁴. Cel îndrăgostit de slava omenească nu aduce slavă și cinste Domnului, nici cel care cinstește argintul, nici cel care cinstește plăcerile trupului, nici cel ce admiră învățăturile străine cinstirii de Dumnezeu. După cum aducem slavă Domnului prin faptele cele bune, tot așa

6. Ps., 28, 1.

7. Ps., 28, 2.

8. Fac., 18, 27.

9. Matei, 5, 16.

10. I Cor., 6, 20.

11. Mal., 1, 6.

12. Mal., 1, 6.

13. Prov., 3, 9.

14. Matei, 5, 16.

prin faptele cele rele îl hulim. Ce spune Domnul celor ce păcătuiesc ? «Din pricina voastră numele Meu este hulit între neamuri»¹⁵ Și iarăși apostolul : «Prin călcarea legii, necinstești pe Dumnezeu»¹⁶. Că neluarea în seamă și disprețuirea legilor înseamnă defăimare a Legiuitorului. O casă în care au loc minie, insultă, ocară și ris, petrecere și desfrinare, are o faimă proastă, iar necinstea celor petrecute în ea trece asupra stăpînului casei aceleia. Trebuie, deci, să înțelegem că după cum prin faptele bune este slăvit Dumnezeu, tot așa prin faptele rele este slăvit dușmanul. Cînd iau mădularele lui Hristos și le fac mădulare ale desfrînatei¹⁷, am mutat slava de la Cel Ce mă mîntuie la cel ce mă pierde. Necredinciosul schimbă slava nestricăciosului Dumnezeu în slava omului stricăcios, a pasărilor, a animalelor cu patru picioare și a tîrîtoarelor celor de pe pămînt¹⁸; cel care cinstește și se închină zidirii în locul Ziditorului nu aduce lui Dumnezeu slavă, ci creaturilor. Deci cel care vorbește de o creatură oarecare, apoi se închină ei, să cunoască în ce ceată se orînduiește. Să ne temem, dar, ca nu cumva, aducînd slavă și laudă prin păcatele noastre diavolului, să fim dați împreună cu el rușinii celei veșnice¹⁹. Că păcatul nostru ajunge în noi slavă pentru cel ce ne-a îndemnat la păcat, o poți înțelege din acest exemplu : Doi generali vin unul împotriva altuia cu oaste; cînd învinge oastea unuia din ei, slava revine generalului care e în fruntea ei; iar cînd învinge oastea celuilalt, slava este a generalului acelei oștiri. Tot așa și cu tine; în faptele tale cele bune, Domnul este cel slăvit, iar în cele rele, dușmanul. Nu-i nevoie, însă, să te gîndești la ostașii de care ți-am vorbit și nici să te duci cu mintea la generali, ci uită-te la tine însuși și vei găsi în tine tot adevărul exemplului. Cînd mintea ta se luptă cu patimile, dacă biruie datorită tăriei și atenției ei, atunci premiul victoriei este adus împotriva patimilor și prin tine se încununază oarecum Dumnezeu; dar dacă mintea ta se moleșește și cedează plăcerii, ajungi solav și prizonier al păcatelor, pentru că mintea dă vrăjmașului laudă, înălțare și mîndrie.

III

«Închinați-vă Domnului în curtea cea sfîntă a Lui»²⁰.

După rodirea celor ce-am cerut noi de la Dumnezeu, este de neapărată trebuință închinarea. Dar închinare, nu săvîrșită în afara Bisericii, ci în însăși «curtea lui Dumnezeu». «Să nu-mi nascociți, spune psalmistul,

15. Rom., 2, 24.

16. Rom., 2, 23.

17. I Cor., 6, 15.

18. Rom., 1, 23.

19. Matei, 25, 41.

20. Ps., 28, 2.

curți și adunări deosebite ! Una este curtea cea sfântă a lui Dumnezeu !». Mai înainte «*curte*» era sinagoga iudeilor. Dar după păcatul săvârșit de ei împotriva lui Hristos, curtea lor este pustie²¹. De aceea și Domnul zice : «*Am și alte oi, care nu sînt din staulul acesta*»²². Domnul, vorbind aici de cei dintre neamuri rînduiți mîntuirii, arată o «*curte*» proprie, alta decît aceea a iudeilor. Așadar nu se cuvine să ne închinăm lui Dumnezeu în afara curții acesteia sfinte, ci fiind înăuntrul ei, ca nu cumva fiind cineva în afara ei, nici fiind atras de cei din afară, să piardă de a fi în curtea Domnului. Mulți stau în chip de rugăciune, dar nu sînt în «*curte*», pentru că mintea lor colindă prin alte părți, pentru că gîndul lor este atras de grija cea deșartă. Dar este cu putință, dacă ne ridicăm cu mintea sus, să înțelegem prin «*curte*» viețuirea cea cerească. De aceea «*cei sădiți aici în casa Domnului*»²³, care este Biserica Dumnezeului celui viu, «*în curțile Dumnezeului nostru vor înflori*»²⁴ ; dar cel care face din pîntece Dumnezeu, cel care prețuiește mai mult decît orice slava sau argințul sau orice altceva, chiar dacă pare a fi vrednic în adunările cele văzute, acela nici nu se închină Domnului, nici nu este în curtea cea sfînfă.

«*Glasul Domnului peste ape*»²⁵.

În multe locuri din Scriptură vei găsi cuvîntul «*glas*». Deci, pentru a înțelege ce înseamnă «*glasul Domnului*» este bine să adunăm, din dumnezeiasca Scriptură, pe cît e cu putință, cele scrise despre «*glas*». De pildă, în proorocia făcută lui Avraam : «*Și îndată s-a făcut glas, zicînd: «Nu te va moșteni acesta*»²⁶ ; iar pe timpul lui Moisi : «*Și tot poporul a auzit glasul și a văzut luminile*»²⁷ ; și la Isaia, iarăși : «*Glasul celui ce zice : «Strigă !»*»²⁸. În noi glasul este sau aerul lovit sau felul acela de aer pe care vrea să-l întipărească cel ce exprimă ceva. Ce este, dar, «*Glasul Domnului*» ? Care din două : se înțelege lovirea aerului sau aerul lovit, care ajunge pînă la auzul celui către care se îndreaptă glasul sau nici una din acestea, ci «*glasul Domnului*» este ceva de alt gen, o închipuire a părții conducătoare a sufletelor oamenilor, cărora Dumnezeu vrea să le facă cunoscut propriul Său glas, în așa fel încît închipuirea aceasta are analogie cu închipuirile pe care adeseori le avem în vise. După cum nu din lovirea aerului în închipuirile din somn luăm cunoștință de unele cuvinte și sunete și nici nu primim glasul din vis cu auzul, ci este prins de

21. Ps., 68, 29.

22. Ioan, 10, 16.

23. Ps., 91, 13.

24. Ps., 91, 13.

25. Ps., 28, 3.

26. Fac., 15, 4.

27. Ieș., 20, 18.

28. Isaia, 40, 6.

însăși inima noastră, tot așa trebuie să socotim și glasul care vine de la Dumnezeu la profeți.

«*Glasul Domnului peste ape*», adică peste ceva material, pentru că norii, când sînt plini de apă, dau naștere la sunet și zgomot, cînd se izbesc unii de alții; de aceea spune psalmistul: «*Glasul Domnului peste ape*». Dar chiar dacă zgomotul apelor care se sparg se face cu oarecare sunete, chiar dacă marea frămîntată de vînturi se umflă de valuri și scoate sunet puternic, totuși aceste lucruri neînsuflețite au glasul lor de la Domnul. Cuvîntul acesta al psalmului arată, deci, că aproape întreaga zidire strigă, vestind pe Creatorul ei²⁹. Iar cînd din nori se slobozește un tunet, nu trebuie să socotim altceva decît că Dumnezeuul slavei a tunat și că Domn este Cel Ce ține prin El Însuși firea apelor.

«*Domnul peste ape multe*»³⁰.

Din istoria facerii lumii am învățat despre apa cea de deasupra cerurilor, despre apa adîncului și despre o altă apă, adunarea mărilor³¹. Cine este, dar, Cel Care le ține pe acestea și nu le lasă, în virtutea pornirii lor naturale, să se scurgă spre cele de jos, dacă nu Domnul, Care străbate totul, Care are putere și peste ape? Dar este poate și o interpretare mai tainică a cuvintelor: «*Glasul Domnului peste ape*»; atunci cînd la botezul lui Iisus a fost glas de sus: «*Acesta este Fiul Meu cel iubit*»³²; atunci Domnul era «*peste ape multe*», sfințind apele prin botezul Său, iar Dumnezeuul slavei, cu măreția glasului Său, a tunat din înălțime. Și celor ce se botează li se spune glasul lăsat de Domnul, Care zice: «*Mergînd, botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh*»³³.

«*Glasul Domnului peste ape*». Tunetul ia ființă atunci cînd un aer uscat și puternic, rămas în sinurile norilor, este învîrtit cu mare forță în cavitățile lor, căutînd o ieșire afară. Norii, însă, rezistă din pricina condensării celei mari și prin frecarea lor dau naștere zgomotului aceuia puternic produs de vînt. Norii, întocmai ca niște bășici, umflați de vînt, nu pot rezista mai departe ca să oprească aerul din ei, se rup în chip forțat, lasă aerul să iasă afară și dau naștere la zgomotele acelea care au loc în timpul tunetului. Din cauza aceasta ia naștere și fulgerul. Așadar Domnul este Cel Ce este peste ape și Cel Ce lucrează zgomotele cele mari ale tunetului, făcînd ca în natura cea liniștită a aerului să aibă loc un zgomot atît de mare. Poți, potrivit învățăturii bisericești, să numești tunet și predania săvîrșită din marele glas al Evangheliei după botez în sufletele celor ce s-au desăvîrșit. Că Evanghelia este tunet o arată uce-

29. Ps., 18, 1.

30. Ps., 28, 3.

31. Fac., 1, 7—10.

32. Matei, 3, 17.

33. Matei, 28, 19.

nicii căroră Domnul le-a schimbat numele, numindu-i fiii tunetului ³⁴. De aceea glasul unui tunet ca acesta nu-i în orice om la întâmplare, ci numai în acela care este vrednic să se numească roată. Că spune Scriptura : «*Glasul tunetului Tău în roată*» ³⁵. Și ești roată dacă ești pornit spre cele dinainte, atingându-te, ca o roată, de pământ cu o mică porțiune, și dacă ești în întregime așa cum era acela despre care Iezechiel spunea : «*Și am văzut și iată o roată era pe pământ ținută de patru animale ; și chipul lor și făptura lor ca chipul Tarsului*» ³⁶.

IV

«*Dumnezeul slavei a tunat ; Domnul peste ape multe*» ³⁷.

Ape sînt și sfinții, pentru că riuri curg din pîntecele lor ³⁸, adică în-vățătura duhovnicească, aceea care udă sufletele ascultătorilor. Și iarăși : aceștia iau apă, care saltă spre viața veșnică, apă, care ajunge, în cei care o primesc bine, izvor de apă care saltă spre viața veșnică ³⁹. Domnul este peste niște ape ca acestea. Adu-ți aminte și de istoria lui Ilie, care atunci cînd cerul a fost închis trei ani și șase luni și cînd era senin pe vîrfurile Carmelului, a auzit glas de ape multe, apoi a urmat și tunet din nori și a curs apă ⁴⁰. Așadar «*Domnul peste ape multe*».

«*Glasul Domnului întru tărie*» ⁴¹.

După cum în roată este «*glasul*», tot așa «*întru tărie este glasul Domnului*». Cel ce poate toate în Hristos, Care-l întărește ⁴², acela ascultă poruncile Domnului și le face. Glasul Domnului nu este într-un suflet slab și molatec, ci în unul care lucrează, cu putere și cu tărie, binele.

«*Glasul Domnului întru mare cuviință*» ⁴³.

Marea cuviință este în chip deosebit o mare virtute. Cel care se silește, așa cum se cuvine, pentru lucrarea faptelor mari, aude că este cu mare cuviință. Cînd un suflet este nerobit de gîndul cărnii și primește de la Dumnezeu măreție și o dregătorie potrivită lui, datorită simțirii însușirilor care sînt în el, atunci în el este «*glasul Domnului*». Cei care au despre Dumnezeu gînduri de mare cuviință, care cercetează într-un chip înalt cuvintele Scripturii despre crearea lumii, care pot dobîndi pentru bunătatea lor purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care încă și în cheltuieli sînt fără cruțare și foarte darnici pentru ușurarea nevoilor

34. Marcu, 3, 17.

35. Ps., 76, 16.

36. Iez., 1, 15—16

37. Ps., 28, 3.

38. Ioan, 7, 38.

39. Ioan, 4, 14.

40. III Regi, 18, 42—45.

41. Ps., 28, 4.

42. Filip., 4, 13.

43. Ps., 28, 4.

fraților, aceștia sînt cei cu mare cuviință; în ei locuiește *«glasul Domnului»*. Într-adevăr, cel cu mare cuviință disprețuiește pe toate cele trupești, socotindu-le fără de valoare în comparație cu cele nevăzute. Pe cel cu mare cuviință nu-l va supăra nici un necaz din viață, nu-l va turbura nici o patimă, nu-l vor sminti nici păcatele oamenilor răi și vrednici de dispreț și nici nu-l va înjosi necurăția cărnii. Nu-l pot atinge patimile josnice, pentru că, din pricina înălțimii gândirii sale, patimile acestea josnice nu-l pot privi în față. Se vorbește și de o mare cuviință a lui Dumnezeu, ca în textul acesta : *«S-a înălțat slava Ta mai presus de ceruri»* ⁴⁴. Cei care gîndesc lucruri mari despre Dumnezeu, aceia măresc și mai mult marea cuviință a lui Dumnezeu.

V

«Glasul Domnului sfărîmă cedrii» ⁴⁵.

În Scriptură, cedrul este uneori lăudat, pentru că e stabil, pentru că nu putrezește, pentru că e bine mirositor și pentru că face umbră mare; alteori, însă, e defăimat, pentru că este neroditor și greu de încovoiat; este o imagine deplină a celui necredincios. *«Văzut-am pe cel necredincios, spune Scriptura, fălindu-se și înălțîndu-se ca cedrii Libanului»* ⁴⁶. În acest sens a fost luat și în textul acesta : *«Glasul Domnului sfărîmă cedrii»*. După cum a spus că glasul Domnului este în sufletul cu mare cuviință, tot așa spune că glasul Domnului sfărîmă pe cei ce se fălesc în zadar și pe cei ce se ridică pe ei înșiși în înălțimile aparente ale lumii acesteia : bogăția sau slava sau dregătoria înaltă sau frumusețea trupului sau puterea sau tăria. *«Sfărîmă Domnul cedrii Libanului»*. Cei care se împăunează cu faptele făcute de alții și-și adună cu ele loruși trufie sînt cedrii ai Libanului. După cum cedrii sînt prin ei înșiși înalți, mai cresc și pe munți înalți și astfel, din adaosul înălțimii muntelui, ajung și mai mîndri, tot așa și cei ce se sprijină pe lucrurile stricăcioase ale lumii sînt cedrii din pricina trufiei lor, din pricina îngîmfării minții lor, dar se mai numesc cedri ai Libanului din pricină că se laudă cu înălțime străină, pentru că de pe pămînt și de pe lucrurile cele pămîntești, ca de pe vîrfurile Libanului, se ridică și se îngîmfă. Domnul nu sfărîmă pe toți cedrii, ci pe cedrii Libanului, pentru că Libanul era locul idololatriei. Toate sufletele, care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu, se numesc cedrii Libanului și merită să fie sfărîmate. Sînt, însă, și unii cedri ai lui Dumnezeu, pe care îi acoperă mlădițele cele agățătoare ale viei mutate din Egipt ⁴⁷, așa cum am învățat din Psalmi : *«Acoperit-a umbra ei mun-*

44. Ps., 8, 1.

45. Ps., 28, 5.

46. Ps., 36, 35.

47. Ps., 79, 9.

ții și mlădițele ei cedrii lui Dumnezeu»⁴⁸. Împreună cu celelalte idei despre Hristos, Domnul nostru se numește și viță de vie; că spune: «*Eu sînt vița, voi mlădițele*»⁴⁹. Cedri ai lui Dumnezeu sînt cei care mai înainte erau neroditori și buni de ars; venînd, însă, sub acoperămîntul lui Hristos și îmbrăcîndu-se cu El, acoperă, cu harul de la Hristos, nerodirea vieții lor. Așadar pe cedrii lui Dumnezeu îi păzesc mlădițele roditoare ale viței de vie care îi îmbracă, iar pe cedrii Libanului îi sfărîmă Domnul.

«*Și-i va fărîmița pe ei ca pe vițelul Libanului*»⁵⁰.

Adu-ți aminte de vițelul de care e vorba în «*Ieșire*», pe care l-au făcut iudeii ca să se închine lui⁵¹ și pe care Moisi l-a fărîmițat și l-a dat poporului să-l bea⁵². Împreună cu vițelul acela Domnul va face să dispară tot Libanul și toată închinarea la idoli împămîntenită în Liban.

«*Iar cel iubit ca fiul rinocerilor*»⁵³.

Unul-Născut Fiul, Care a dat viață lumii⁵⁴, cînd S-a adus pe Sine Însuși jertfă și prinos lui Dumnezeu pentru păcatele noastre⁵⁵, se numește și Miel al lui Dumnezeu și Oaie; că spune Scriptura: «*Iată Mielul lui Dumnezeu*»⁵⁶; și iarăși: «*Ca o oaie la junghiere s-a adus*»⁵⁷; dar cînd trebuie să lupte și să doboare puterea, care atacă neamul omenesc, putere sălbăticită și îndobitocită, atunci se numește fiu al rinocerilor. Că, după cum știm din Cartea lui Iov, rinocerul este un animal a cărui putere nu poate fi biruită, un animal care nu se lasă supus de oameni. «*Nu-l vei lega*, spune Iov, *cu curea*⁵⁸, *nici va dormi la iesle*»⁵⁹. Și, în acel loc al profeției, se spun multe despre acest animal: că îi place libertatea și că nu se supune oamenilor. Trebuie să se țină seama, însă, că Scriptura folosește numele rinocerului în două sensuri: cînd îl laudă, cînd îl defaimă. Uneori zice: «*Izbăvește de sabie sufletul meu*⁶⁰ *și de coarnele rinocerilor smerenia mea*»⁶¹. Scriptura spune aceste cuvinte pentru a defăima poporul cel dușmănos, care s-a sculat împotriva Domnului în timpul patimilor. Alteori zice: «*Înălța-se-va cornul Meu ca al rinocerului*»⁶². Se pare că de multe ori numele rinocerului se ia pentru

48. Ps., 79, 11.

49. Ioan, 15, 5.

50. Ps., 28, 6.

51. Ieș., 32, 4.

52. Ieș., 32, 20.

53. Ps., 28, 6.

54. Ioan, 6, 33.

55. Efes., 5, 2.

56. Ioan, 1, 29.

57. Isaia, 53, 7; Fapte, 8, 32.

58. Iov, 39, 10.

59. Iov, 39, 9.

60. Ps., 21, 22.

61. Ps., 21, 23.

62. Ps., 91, 10.

a arăta cele rele, din pricina firii războinice a acestui animal ; dar se ia și pentru a arăta cele bune, din pricină că are cornul ridicat în sus și din pricina firii lui dornice de libertate. Și pe scurt, pentru că în multe locuri din Scriptură poți găsi cuvîntul «corn» luat în loc de «slavă», de pildă : «*Va înălța cornul poporului Său*» ⁶³ ; și : «*Va înălța cornul lui întru slavă*» ⁶⁴ ; sau și pentru că acest cuvînt «corn» este luat adeseori în loc de «putere» — de pildă : «*Apărătorul meu și cornul mîntuirii mele*» ⁶⁵ ; iar Hristos este puterea lui Dumnezeu ⁶⁶ — de aceea, pentru că Hristos are un singur corn, adică are o singură putere, aceea a Tatălui, este numit rinocer.

VI

«*Glasul Domnului, Celui ce taie para focului*» ⁶⁷.

Para focului a fost tăiată și în istoria celor trei tineri din Babilon ⁶⁸, cînd focul din cuptorul cel de patruzeci și nouă de coți s-a revărsat și a ars pe toți cei din jurul lui ⁶⁹. Para focului a fost tăiată la porunca lui Dumnezeu, iar cuptorul a primit vînt, adiere și răcoreală, care a adus tinerilor o stare de liniște, ca sub umbra unor copaci. «*A fost, spune Scriptura, ca un vînt răcoros care sufla*» ⁷⁰. Cu mult mai de mirare a fost să se taie natura focului decît să se despartă Marea Roșie ⁷¹. Cu toate acestea glasul Domnului taie și apa care curge mereu și unirea focului, deși, după părerile omenești, se pare că focul nu poate fi tăiat, nici împărțit ; și totuși la porunca Domnului este tăiat și împărțit și focul. Socot că focul pregătit spre pedeapsă diavolului și îngerilor lui ⁷² se taie la glasul Domnului ; și iată și pricina : în foc sînt două puteri : una care arde și alta care luminează ; puterea usturătoare și pedepsitoare a focului rămîne celor vrednici de ardere, iar puterea luminoasă a focului, prin strălucirea lui, este sortită celor fericiți. Glasul Domnului, deci, taie para focului și o împarte în așa fel încît focul pedepsei să fie neluminos, iar lumina odihnei să rămînă nearzătoare.

«*Glasul Domnului, care cutremură pustiul*» ⁷³.

Cutremurul este rînduit de Domnul spre binefacerea pustiului, pentru ca, schimbîndu-se de a mai fi pusti, să ajungă pămînt locuit ; și, le-

63. Ps., 148, 13.

64. Ps., 111, 9.

65. Ps., 17, 3.

66. I Cor., 1, 24.

67. Ps., 28, 7.

68. Dan., 3, 8—28.

69. Dan., 3, 22.

70. Dan., 3, 50 (După ediția lui A. Rahlfs).

71. Ieș., 14, 21.

72. Matei, 25, 41.

73. Ps., 28, 8.

pădînd ocară nerodirii de copii, să primească lauda naşterii de mulţi copii — *«mulţi sînt fiii pustiei, mai mulţi decît ai aceleia cu bărbat»*⁷⁴ — şi, umplîndu-se de vuietul apelor, să se prefacă din pustiu cum era mai înainte în lacuri de ape.

*«Şi va cutremura Domnul pustiul Cadeş»*⁷⁵.

Domnul nu va cutremura toată pustia, ci numai pustiul Cadeş, adică sfîntenia ; căci Cadeş se tilcuieşte : sfîntenie.

*«Glasul Domnului, care desăvîrşeşte cerbii»*⁷⁶.

Aceeaşi explicaţie, care s-a dat mai înainte, trebuie să se dea şi cu privire la desăvîrşirea cerbilor, pe care o lucrează glasul Domnului. Aşadar, pentru că cerbul a primit o alcătuire ca aceea a trupului lui, încît să fie mai presus de vătămarea animalelor tiritoare, chiar mai mult, după cum spun cei ce au observat unele ca acestea, otrava viperei îi este chiar ceva curăţitor — dealtfel toate cele otrăvitoare sînt luate în Scriptură ca o imagine a celor rele şi potrivnice, de pildă Domnul zice : *«V-am dat putere să călcaţi peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului»*⁷⁷, iar psalmul făgăduieşte iarăşi profetului David : *«Peste aspidă şi vasilisc vei păşi»*⁷⁸ — trebuie neapărat ca atunci cînd în Scriptură auzim numele cerbului, cuvîntul acesta să ne ducă cu mintea la tot ce poate fi mai bun, că se spune în Scriptură : *«Munţii cei înalţi, cerbilor»*⁷⁹ ; şi : *«Cerbul doreşte spre izvoarele apelor»*⁸⁰. Aşadar pentru că orice drept îşi are traiul în cele înalte, *«alergînd la ţintă spre răsplata chemării celei de sus»*⁸¹ de aceea se înalţă la izvoarele cele cu apă bună de băut, căutînd primele principii ale teologiei. Cerbul trage cu răsuflarea gurii lui animalele otrăvitoare, care se ascund în găuri şi le scoate din ascunzişurile lor cu forţa suflării lui. După cum sfîntul este numit vultur, pentru că gîndirea lui zboară spre cele înalte şi pentru că e dezlipit de pămînt cea mai mare parte a vieţii lui, după cum este numit oaie, din pricină că este blind şi dă tot ce are, după cum este numit berbec, din pricină că are rol de conducător, şi după cum este numit porumbiţă, din pricina nerăutăţii lui, tot aşa este numit şi cerb, din pricină că se împotriveşte celor rele. De aceea şi Solomon zice : *«Cerbul să-ţi vorbească de prietenie, iar puiul de cerb de harurile tale»*⁸². Solomon cu aceste cuvinte ne învaţă că cerbii, de care am vorbit mai înainte, sînt destoinici pentru învăţarea teologiei.

74. *Isaia*, 54, 1.

75. *Ps.*, 28, 8.

76. *Ps.*, 28, 9.

77. *Luca*, 10, 19.

78. *Ps.*, 90, 13.

79. *Ps.*, 103, 19.

80. *Ps.*, 41, 1.

81. *Filip.*, 3, 14.

82. *Prov.*, 5, 19.

VII

«*Glasul Domnului, care desăvîrșește cerbii*» ⁸³.

Cînd vedem un om al lui Dumnezeu desăvîrșit și bine pregătit, să urmăm folosul pe care-l avem din convorbirea cu el, că acolo unde este cerbul, este pusă pe fugă toată răutatea animalelor tîrtoare. Că animalele otrăvitoare nu suportă mirosul cerbului și fug din fața coarnelor lui.

«*Și va descoperi desişurile*» ⁸⁴.

Glasul Domnului desăvîrșește mai întii cerbii, apoi descoperă desişurile, locurile acelea în care se găsesc crescuți laolaltă tufanii sălbatici și neroditori, în care se refugiază de obicei mai ales animalele otrăvitoare. Așadar, pentru că cerbul se desăvîrșește datorită alcătuirii trupului pe care a primit-o de la Dumnezeu, de aceea dreptul, asemănîndu-se cu el, descoperă desişurile, pentru ca cei ce corup viața noastră să fie predați goi și gata de îndreptare, și pentru că «*orice pom care nu face rod bun se taie de secure și în foc se aruncă*» ⁸⁵. Desişurile, adică sufletele acoperite de tufani și de buruieni, în care se cuibăresc, întocmai ca niște fiare, feluritele patimi ale păcatelor, sînt curățite neapărat de «*cuvîntul lui Dumnezeu, care este mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri*» ⁸⁶. Dar pentru că mulți oameni, împovărați de grijile vieții, au sufletele lor ca un pămînt plin de mărăcini, care nu-i lasă să se hrănească cu rodnicia cuvîntului lui Dumnezeu, «*Domnul descoperă desişurile*», adică urîtenia, necuviința și vătămarea grijilor din viața aceasta, pentru ca, fiind luminat locul unde se găsește binele și răul, oamenii să nu mai aibă, din pricina neștiinței, judecăți nepotrivite despre lucruri. Că mulți pe cele bune le socotesc rele, cînd sînt dureroase, iar pe cele rele le caută din pricina plăcerii care le însoțește. Nespuse este rătăcirile oamenilor cu privire la niște lucruri ca acestea! Sînt, așadar, pomi roditori, pomi buni prin natura lor, precum și toți cedrii, care primesc laudă; desişurile, însă, sînt pline de pomi răi, pe care glasul lui Dumnezeu le descoperă și le vedește, ca să nu înșele pe cei care socot că vor găsi în ele vreun fruct folositor.

«*Și în Biserica Lui oricine spune slavă*» ⁸⁷.

Să asculte cuvintele psalmului și să se rușineze cei ce se pun în Biserica pe vorbărie multă! Ce spune psalmul? Cel care este în Biserica lui Dumnezeu nu grăiește vorbe rele, nu spune deșertăciuni, nu rostește cuvinte pline de lucruri rușinoase, ci în «*biserica Lui oricine spune*

83. Ps., 28, 9.

84. Ps., 28, 9.

85. Matei, 3, 10.

86. Evr., 4, 12.

87. Ps., 28, 9.

slavă». În biserică se află sfinții îngeri, care scriu cuvintele ; este Domnul, Care caută la stările sufletești ale celor ce intră în biserică. Rugăciunea fiecăruia este cunoscută de Dumnezeu ; unul cere cele cerești după starea lui sufletească, altul după știința lui ; altul rostește de mintuală cuvintele numai cu vîrfurile buzelor, dar inima lui e departe de Dumnezeu. Dacă se roagă, cere sănătate truască, bogăție materială și slavă pămîntească. Dar, după cum ne învață psalmul, nu trebuie să ceară nimic din acestea, ci în biserica lui Dumnezeu «*oricine spune slavă*». «*Cerurile spun slava lui Dumnezeu*»⁸⁸. Lucrul îngerilor este să slăvească pe Dumnezeu. Da, un singur lucru are de făcut toată oștirea puterilor cerești : să înalțe slavă Creatorului. Apoi întreaga fire, fie cea fără de grai, fie cea cu grai, fie cea mai presus de lume, fie cea din jurul pămîntului, slăvește pe Creator. Dar oamenii ticăloși își părăsesc casele și aleargă la biserică spre a se folosi cu ceva ; nu-și pleacă urechile la cuvintele lui Dumnezeu, nu se uită la firea lor, nu se întristează cînd sînt cuprinși de păcate, nu se căiesc cînd își amintesc de păcatele lor și nu tremură de frica judecății, ci zîmbesc, își strîng unii altora mîinile și fac vorbitor din casa de rugăciune, neascultînd de psalmul acesta, care li se împotrivesc și le spune : «*În biserica lui Dumnezeu oricine spune slavă*». Tu, însă, nu numai că nu spui slavă, dar ești și piedică pentru celălalt, întorcîndu-l spre tine, iar cu zgomotul tău acoperi învățătura Duhului. Vezi, dar, ca nu cumva, ieșind de aici, în loc să primești răsplată pentru slava pe care trebuie s-o spui, să fii osîndit împreună cu cei care hulesc numele lui Dumnezeu. Ai psalmii, ai profeția, ai poruncile evanghelice, ai predica apostolilor ! Limba ta să cînte psalmi, mintea ta să caute să afle înțelesul celor spuse în cîntări, ca să cînti și cu gura, dar să cînti și cu mintea⁸⁹. Să nu socotești că Dumnezeu are nevoie de slavă ! Vrea, însă, să fii vrednic de a-L slăvi. Pentru că «*ceea ce seamănă omul, aceea va și secera*»⁹⁰. Seamănă și tu slavă ca să culegi cununi, cînte și laude în împărăția cerurilor ! Că nu fără de folos s-au spus, ca o digresie, cuvintele : «*În biserica lui Dumnezeu oricine spune slavă*», ci s-au spus pentru aceia care în biserica lui Dumnezeu vorbesc fără sfîrșit și vin la biserică fără de folos. Dăra-ar Dumnezeu să fie fără de folos și nu spre paguba lor !

VIII

«*Domnul va locui potopul*»⁹¹.

Potopul este revărsare de apă, care face să dispară tot ce este sub ape ; potopul curăță tot ce era mai înainte murdar. Psalmistul numește

88. Ps., 18, 1.

89. I Cor., 14, 15.

90. Gal., 6, 7.

91. Ps., 28, 10.

aici potop harul botezului ; că sufletul care și-a spălat păcatele prin botez și a fost curățit omul cel vechi, sufletul acela este pe viitor potrivit pentru a fi locuință a lui Dumnezeu în Duhul. La fel cu acestea sînt și cele spuse în psalmul al treizeci și unulea. Că după ce a zis : «*Fărădelegea mea am cunoscut, și păcatul meu nu l-am acoperit*» ⁹² ; și : «*Pentru aceasta se va ruga către Tine tot cel cuvios*» ⁹³, a adăugat : «*Dar potop de ape multe de el nu se va apropia*» ⁹⁴. Că nu se apropie păcatele de cel ce a primit botezul iertării păcatelor prin apă și prin Duh. Înrudite cu acestea sînt și cele spuse în profetul Mihea : «*Că voitor de milă este : întoarce-Se-va și ne va milui pe noi ; va afunda păcatele noastre și vor fi aruncate în adîncurile mării*» ⁹⁵.

«*Și va ședea Domnul Împărat în veac*» ⁹⁶.

Domnul, așezîndu-Se în sufletul cel luminat de potop, face din acel suflet un fel de tron al Său.

«*Domnul va da tărie poporului Său. Domnul va binecuvînta pe poporul Său cu pace*» ⁹⁷.

Din poporul cel păcătos Domnul nimicește «*pe cel tare și pe cea tare*» ⁹⁸, iar celui care face dreptate îi dă putere, pentru că «*celui ce are i se va da*» ⁹⁹. Împuternicit spre lucrarea faptelor bune, dreptul ajunge vrednic de binecuvîntarea cea de la Dumnezeu. Se pare, însă, că cea mai desăvîrșită dintre binecuvîntări este pacea, pentru că pacea dă echilibru părții conducătoare din om. Omul care dorește și lucrează pacea se caracterizează prin aceea că are potolit felul lui de viață ; dar cel războit de patimi nu participă deloc la pacea cea de la Dumnezeu, pe care a dat-o Domnul ucenicilor Lui ¹⁰⁰, pace care, depășind toată mintea ¹⁰¹, va păzi sufletele celor vrednici. Această pace o dorește și apostolul în biserică, cînd zice : «*Har vouă și pacea să se înmulțească*» ¹⁰².

Facă Dumnezeu ca și noi, care ne luptăm bine și care am nimicit gîndul trupului, care-i vrăjmaș al lui Dumnezeu, noi care am ajuns într-o stare de liniște sufletească și de neturburare, să ne facă Dumnezeu fii ai păcii, ca să luăm parte în pace la binecuvîntarea lui Dumnezeu, în Hristos Iisus Domnul, Căruia slava și puterea, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

92. Ps., 31, 5.

93. Ps., 31, 7.

94. Ps., 31, 7.

95. Mih., 7, 18—19

96. Ps., 28, 10.

97. Ps., 28, 11.

98. Isaia, 3, 1.

99. Matei, 25, 29.

100. Ioan, 14, 27.

101. Filip., 4, 7.

102. I Petru, 1, 2.

VI

OMILIE LA PSALMUL XXIX

Psalmul cîntării de la inaugurarea casei lui David

I

Alcătuirea trupului omenesc este în chip figurat psaltire și instrument armonic muzical pentru înălțarea de imne Dumnezeului nostru. Faptele trupului nostru, care duc la slăvirea lui Dumnezeu, sînt psalmi, atunci cînd trupul, în armonie cu rațiunea, ne face să nu săvîrșim nimic distonant în mișcările noastre. Iar cîntare este tot ce ține de contemplația înaltă și de teologie. Deci psalmul este un text muzical, cînd este cîntat cu frumos ritm dintr-un instrument muzical așa cum cer regulile armoniei; cîntarea, însă, este un text cîntat melodios cu vocea, fără amestecul vreunui instrument muzical. Așadar aici, pentru că psalmul este intitulat *«Psalmul cîntării»*, socotim că psalmul acesta face aluzie la fapta care trebuie să urmeze contemplației.

Acest *«Psalm al cîntării»*, după cum îl arată titlul lui, cuprinde cîteva cuvinte la inaugurarea casei, adică a templului. După sensul lui literal, se pare că psalmul, cîntat cu instrumentul muzical numit psaltire, vorbește de celebrul templu care a fost ridicat pe timpul lui Solomon; dar, după sensul său spiritual, titlul psalmului arată întruparea Fiului lui Dumnezeu și inaugurarea casei Lui, adică, a trupului Lui construit într-un chip nou și minunat. În psalmul acesta găsim multe spuse din partea Domnului. Sau poate se cuvine să înțelegi prin *«casă»* Biserica zidită de Hristos, precum scrie și Pavel în Epistola către Timotei: *«Ca să știi cum trebuie să te porți în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu»*¹. Iar prin inaugurarea Bisericii trebuie să înțelegem reînnoirea minții, care se face prin Sfîntul Duh, în fiecare din cei care alcătuiesc trupul Bisericii lui Hristos. Este, însă, și o armonie dumnezeiască și muzicală, nu aceea care are unele cuvinte ce înveselesc auzul, ci aceea care potolește și îmblînzește duhurile cele rele, care supără sufletele cele ușor de ispitit.

1. I Tim., 3, 15.

«*Înălța-Te-voi, Doamne, că m-ai ridicat și n-ai veselit pe vrăjmașii mei asupra mea*» ².

Cum este înălțat «*Cel Ce locuiește întru cele înalte*» ³ de cei sortiți să locuiască pe acest pământ umil ? Dacă Dumnezeu este în cer sus, iar tu pe pământ jos, în ce chip vei înălța pe Dumnezeu ? Ce vrea să spună profetul prin această făgăduință ? Nu cumva spune că Dumnezeu este înălțat de puterile care gîndesc despre El lucruri mari și cu vîlnță dumnezeiască și care trăiesc spre slava lui Dumnezeu ? Cel care se îndreaptă cu știință spre fericire, înălță pe Dumnezeu, iar cel care se îndreaptă spre cele potrivnice, nici nu-i îngăduit s-o spunem, cît de mult umilește în el însuși pe Dumnezeu.

II

. Lui Dumnezeu îi atribuim toată starea sufletului nostru, care este în armonie cu faptele noastre. De aceea cînd dormităm și lucrăm ceva cu lenevie, se zice că Dumnezeu doarme, pentru că Dumnezeu ne socotește nevrednici a veghea asupra noastră. Dar cînd simțim vreodată vătămarea ce o avem de pe urma somnului și spunem : «*Scoală-te, Doamne, pentru ce dormi ?*» ⁴, da, atunci «*nu va dormita, nici va adormi Cel Ce păzește pe Israil*» ⁵. Alții întorc ochii lui Dumnezeu de la ei, pentru că sînt rușinoase și nevrednice faptele lor de ochii lui Dumnezeu. Cei care se pocăiesc spun : «*Pentru ce-Ți întorci fața Ta ?*» ⁶. În afară de aceștia, alții sînt scoși din mintea lui Dumnezeu ; și ca și cum ar fi fost dați uitării, zic : «*Uiți sărăcia noastră și necazul nostru !*» ⁷. Și, pe scurt, oamenii fac cele spuse în chip omenesc despre Dumnezeu, închipuindu-și pe Dumnezeu după felul în care trăiește fiecare din ei.

«*Înălța-Te-voi, Doamne, că m-ai ridicat și n-ai veselit pe vrăjmașii mei asupra mea !* Să nu aduci ceva umilitor și josnic asupra vieții mele!». Dar de unde este în mine puterea de a Te înălța ? De acolo, că Tu, Doamne, luîndu-mi-o înainte, «*m-ai ridicat*» ! Psalmistul în chip vădit a spus : «*m-ai ridicat*», în loc de : «*m-ai așezat la înălțime*». Adică : «*M-ai făcut să fiu mai presus de cei ce s-au răscolat împotriva mea ; sînt întocmai ca un copil, care nu știe să înoate și pe care cineva îl ia de mînă și-l ține deasupra apei*». Așadar, cel care, cu ajutorul lui Dumnezeu, se ridică din cădere, acela din recunoștință îl înălță pe Dumnezeu prin faptele sale bune. Sau după cum un luptător în arenă, fiind cuprins

2. Ps., 29, 1.

3. Ps., 112, 5.

4. Ps., 43, 25.

5. Ps., 120, 4.

6. Ps., 43, 26.

7. Ps., 43, 26.

de slăbiciune, este sprijinit de cineva, ca să nu-i fie primejdioasă căderea și astfel biruie pe adversar, cel care l-a ajutat îi dă luptătorului prilejul biruinței, iar adversarului îi răpește bucuria căderii. Nu necazurile, care vin asupra sfinților pentru a-i încerca, pricinuesc bucurie dușmanilor noștri nevăzuți, ci dușmanii noștri se bucură, bat din palme și se veselesc atunci când, din pricina mulțimii necazurilor, ne pierdem nădejdea, nu mai putem judeca și renunțăm să ducem mai departe lupta. De pildă, Iov : a pierdut averea ; a rămas fără copii ; trupul îi era plin de puroi și de viermi ⁸ ; dar nu i-a dat vrăjmașului prilej de bucurie. Dacă, însă, copleșit de dureri, ar fi spus un cuvânt de hulă, așa cum l-a sfătuit femeia ⁹, atunci s-ar fi bucurat dușmanii. Tot așa și Pavel : a flămînzit, a însetat, a fost gol, a fost pîlmit, a ostenit, a fost pribeag ¹⁰, dar n-a bucurat pe dușman, ci, dimpotrivă, dușmanul a fost zdrobit, vîzîndu-l că suferă așa încercările, încît Pavel putea să spună cu dispreț :

«Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos ?» ¹¹.

III

«Doamne, Dumnezeuul meu, strigat-am către Tine și m-ai vindecat !» ¹².

Fericit este acela care-și cunoaște rana din adîncul lui, încît să poată veni la doctor și să spună : «Vindecă-mă, Doamne, că s-au turburat oasele mele !» ¹³ ; și : «Eu am zis : Doamne, miluiește-mă, vindecă suflul meu, că am greșit Ție !» ¹⁴.

În versetul din psalmul pe care-l tilcuim, David mulțumește lui Dumnezeu pentru vindecarea pe care i-a dat-o, că spune : «Doamne, Dumnezeuul meu !». Dumnezeu nu este Dumnezeul tuturor, ci al acelor care, prin dragoste, și L-au făcut apropiat pe Dumnezeu, că este Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov. Dacă ar fi Dumnezeul tuturor, Dumnezeu n-ar fi mărturisit acelor lucrul acesta ca ceva deosebit. Și iarăși Iacov spune : «Te-a ajutat pe tine Dumnezeuul meu» ¹⁵. Și Toma, după ce s-a încredințat, L-a îmbrățișat pe Stăpîn și a zis : «Domnul meu și Dumnezeuul meu !» ¹⁶, cuvinte ce se cuvin unei stări sufletești profetice.

«Strigat-am către Tine și m-ai vindecat».

8. Iov, 1, 13—13.

9. Iov, 2, 9.

10. I Cor., 4, 11—12.

11. Rom., 8, 35.

12. Ps., 29, 2.

13. Ps., 6, 2.

14. Ps., 40, 4.

15. Fac., 49, 25.

16. Ioan, 20, 28.

N-a fost nici un interval de timp între strigătul meu și harul Tău, ci îndată ce am strigat mi-a venit și vindecarea. Că spune Scriptura : *«Încă grăind tu, voi zice : Iată, aicea sînt !»*¹⁷. Aşadar cînd ne rugăm lui Dumnezeu, trebuie să rostim tare rugăciunea, ca grabnică să ne răsară vindecarea.

*«Doamne, scos-ai din iad sufletul meu !»*¹⁸.

Pentru vindecarea aceasta, psalmistul mulţumeşte lui Dumnezeu. David, din pricina bolii, a coborît în iad, dar a fost scos din iad prin puterea Celui Care a învins în locul nostru, pe cel ce are puterea morţii.

*«Mîntuitu-m-ai de cei care se coboară în groapă»*¹⁹.

În multe locuri din Scriptură *«gropi»* se numesc săpăturile de sub pămînt făcute special pentru păzirea celor înlănţuiţi. Astfel se spune în Ieşire : *«De la cel întîi născut al lui Faraon pînă la cel întîi născut al roabei celei din groapă»*²⁰. Pe Ieremia l-au aruncat în groapă²¹, iar pe Iosif, din invidie, fraţii lui l-au închis într-o groapă care nu avea apă²². Fiecare faptă, pe care o facem, sau ne pogoară la cele de jos, îngreunîndu-ne din pricina păcatului, sau ne ridică la cele de sus, intraripîndu-ne spre Dumnezeu. *«Mîntuitu-m-ai, dar Doamne, pe mine, care mai înainte duceam viaţă păcătoasă ; m-ai despărţit de cei ce se coboară în loc întunecat şi friguros»*. Acest înţeles îl au cuvintele : *«M-ai ridicat»*²³, adică : *«M-ai oprit din alunecarea mea spre cele de jos, ca să nu dai prilej duşmanilor mei să se bucure de mine»*. La fel sînt şi cele spuse de David în altă parte : *«Cel ce face picioarele mele ca ale cerbului şi peste cele înalte mă pune»*²⁴. Întoarcerea la cele înalte este numită de David scăparea şi ridicarea din groapă.

*«Cîntaţi Domnului cei cuvioşi ai Lui !»*²⁵.

Nu tot cel ce are în gură cuvintele psalmului cîntă Domnului, ci cei care înalţă, din inimă curată, cîntările de psalmi. Toţi cîţi sînt cuvioşi şi păstrează dreptatea cea către Dumnezeu, toţi aceia pot să cînte lui Dumnezeu psalmi în chip armonios, urmînd ritmurile cele duhovniceşti. Dar cîţi nu stau aici în biserică venind de la desfrînări ! Cîţi nu vin de la hoţii ! Cîţi nu ascund în inimile lor viclenie şi minciună ! Se pare că au în gura lor cîntare de psalmi, dar nu cîntă cu adevărat psalmi. Că psalmul acesta, pe care îl tilcuim, cheamă pe cel cuvios să cînte

17. *Isaia*, 58, 9.

18. *Ps.*, 29, 3.

19. *Ps.*, 29, 3.

20. *Ieş.*, 12, 29.

21. *Ier.*, 38, 6.

22. *Fac.*, 37, 24.

23. *Ps.*, 29, 1.

24. *Ps.*, 17, 36.

25. *Ps.*, 29, 4.

psalmi ! «Nu poate pomul rău să facă roade bune»²⁶, nici inima rea nu poate scoate cuvinte ale vieții. «Faceți, dar, pomul bun și roadele lui bune»²⁷. Curățiți-vă inimile, ca să rodiți cu duhul, pentru ca, ajungînd cuvioși, să puteți cînta cu pricepere psalmi Domnului.

IV

«Și lăudați amintirea sfințeniei Lui !»²⁸.

N-a spus : «Lăudați sfințenia Lui», ci : «Lăudați amintirea sfințeniei Lui», adică : «Mulțumiți !». Că aici «lauda» se ia în loc de «mulțumire». «Mulțumiți, deci, că ați ajuns în amintirea sfințeniei Lui, voi care mai înainte ajunseserăți în uitarea sfințeniei Celui Ce v-a făcut pe voi, din pricină că erați cufundați în răutate și erați pîngăriți de necurățeniile trupului vostru. Așadar, lăudați-L, ca să dobîndiți iertare de păcatele pe care le-ați săvîrșit în chip nesănătos !».

«Că urgie este în mînia Lui și viață în voința Lui»²⁹.

Mai întîi a spus ceva trist, că este urgie în mînia lui Dumnezeu ; apoi ceva mai vesel, că este viață în voința Lui. Celor care nu pot înțelege exact sensul acestor cuvinte li se pare că cele spuse în acest verset al psalmului sînt o tautologie ; că atunci cînd profetul spune că este «urgie în mînia lui Dumnezeu», spune același lucru și prin «urgie» și prin «mînie». Dar este foarte mare deosebirea între ele. Mînia este un proces de gîndire prin care se aduc anumite lucruri triste asupra celui ce le merită ; urgia este chiar durerea și pedeapsa care se dau de dreptul Judecător pe măsura nedreptății săvîrșite. Printr-un exemplu am să fac mai lămurite cele ce vreau să spun. Cînd doctorul constată la un bolnav care e partea inflamată și ascunsă, hotărăște că bolnavul are neapărată nevoie de operație. Această hotărîre este numită de Scriptură mînie. După hotărîrea aceasta a doctorului, care este în ajutorul bolnavului, urmează lucrarea care aduce la îndeplinire cele hotărîte : Cuțitul taie și produce durere celui operat. Acest lucru se numește urgie a lui Dumnezeu. Să venim acum la cele ce spuneam mai înainte și vei vedea urmarea acestei idei. «Că urgie este în mînia Lui», cu alte cuvinte este pedeapsă după dreapta judecată a lui Dumnezeu, dar «viață în voința Lui». Ce vrea să spună, dar, psalmistul ? Că ceea ce voiește Dumnezeu este aceasta : voiește ca oamenii să ia parte la viața Lui ; dar relele, care vin peste oameni, nu vin din voința lui Dumnezeu, ci sînt aduse de păcătoși, după meritul lor. Așadar Dumnezeu dăruiește fiecăruia viața prin

26. Matei, 7, 18.

27. Matei, 12, 33.

28. Ps., 29, 4.

29. Ps., 29, 5.

voința Sa proprie, dar urgia și-o atrage fiecare singur asupra lui, «în ziua urgiei, a descoperirii și a dreptei judecăți a lui Dumnezeu» ³⁰. Scriptura obișnuiește să pună cele rele înaintea celor bune, pentru că bucuria este mai plăcută când vine după necazuri : «Eu voi ucide, spune Dumnezeu, și Eu voi face viu» ³¹. Binefacerea vine în rîndul al doilea, după pedeapsă. «Voi bate, dar Eu voi vindeca» ³². El te face să suferi, dar tot El îți ia suferința ; te-a lovit, dar mîinile Lui te-au vindecat. Ne dă mai întîi cele rele, pentru ca harurile să fie durabile și să ne străduim să păstrăm cele ce ne-a dat.

«Seara se va sălășlui plîngere, iar dimineața bucurie» ³³.

Adu-ți aminte de cele petrecute în timpul patimilor Domnului și vei afla ce vor să spună cuvintele acestea ! Seara, plîngere a cuprins pe ucenicii Domnului, cînd L-au văzut atîrnat pe cruce ; dimineața, însă, bucurie, cînd, după înviere, alergau veseli unii la alții, dînd bunele vestiri că au văzut pe Domnul. Sau poate, în general vorbind, se numește seară veacul acesta în care cei care au plîns în chip fericit se vor mîngîia la sosirea dimineții. Că «fericiți sînt cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia» ³⁴ ; și : «Fericiți sînt cei ce plîng, că aceia vor rîde» ³⁵. Așadar, dacă cei din zilele veacului acestuia, care este de pe acum la sfîrșit și înclină spre apusul lui, vor viețui, plîngîndu-și păcatele lor, aceia se vor bucura cînd va sosi acea dimineață adevărată. Că «cei ce seamănă cu lacrimi, cu bucurie vor secera» ³⁶, adică în veacul ce va să fie.

V.

«Iar eu am zis întru belșugul meu : Nu mă voi clătina în veac !» ³⁷.

După cum mulțimea mărfurilor din piață face belșugul orașului și spunem că o țarină este îmbelșugată cînd dă roade multe, tot așa și sufletul este îmbelșugat cînd e plin cu tot felul de fapte bune. Sufletul, însă, trebuie lucrat mai întîi cu multă sîrguință, apoi trebuie îngreșat cu curgerile cele bogate ale apelor cerești, încît o sămînță să rodească trei-zeci, una șaizeci și una o sută ³⁸, ca să aibă parte de binecuvîntarea care spune : «Binecuvîntate să fie hambarele tale și rămășițele tale !» ³⁹. Cel care se simte stăpîn pe el însuși va vorbi cu încredere și va întări cu

30. Rom., 2, 5.

31. Deut., 32, 39.

32. Deut., 32, 39.

33. Ps., 29, 5.

34. Matei, 5, 4.

35. Luca, 6, 21.

36. Ps., 125, 6.

37. Ps., 29, 6.

38. Matei, 13, 8.

39. Deut., 28, 5.

cuvîntul și cu fapta că nu poate fi nimicit de potrivnic, pentru că este ca o țarină plină, pe care a binecuvîntat-o Dumnezeu.

«Doamne, întru voința Ta, dă frumuseții mele putere !» ⁴⁰.

Cei care s-au ocupat cu cercetarea virtuților au spus că unele virtuți au nevoie de cercetări, iar altele n-au nevoie de cercetări. De pildă, prudența are nevoie de cercetări, pentru a arăta care fapte sînt bune și care sînt rele ; castitatea are nevoie de cercetarea faptelor pe care trebuie să le facem și a acelorora de care trebuie să fugim ; dreptatea are nevoie de cercetare a celor ce trebuie date și a celor ce nu trebuie date ; bărbăția are nevoie de cercetarea situațiilor care inspiră teamă și a celor care nu inspiră teamă ; frumusețea și puterea, însă, sînt virtuți care n-au nevoie de cercetare, pentru că ele sînt o consecință a privirii noastre. Unii înțelepți au definit frumusețea ca fiind simetria și armonia privirilor sufletului, iar puterea au înțeles-o ca o consecință a virtuților supuse cercetărilor. Totuși, ca să se nască în suflet și frumusețe, dar și putere pentru săvîrșirea celor ce trebuie făcute, avem nevoie de harul dumnezeiesc. Așadar, după cum psalmistul a spus mai sus, că : *«viața este în voința Lui»* ⁴¹, tot așa acum înalță pe Dumnezeu prin mulțumire, zicînd : *«Întru voința Ta, dă frumuseții mele putere»*. «Frumos eram după fire, spune David, dar sînt slab, pentru că, prin cădere, am murit din pricina vicleniei șarpelui ⁴². Frumuseții mele, pe care am luat-o de la Tine de la cea dintîi creare, mi-ai adăugat puterea de a face cele ce trebuie». Frumos e orice suflet, privit în simetria puterilor sale proprii ; dar frumusețea cea adevărată, cea mai plăcută, adică firea cea dumnezeiască și fericită, se poate privi, se poate contempla numai de cel ce are curățită mintea. Cel ce-și ațîntește ochii la luminile și harurile lui Dumnezeu primește ceva de la El, ca de la o culoare își colorează propriul lui chip cu o strălucire înfloritoare. Asta e pricina că și fața lui Moisi a fost slăvită, atunci cînd, vorbind cu Dumnezeu, fața lui a primit ceva din frumusețea lui Dumnezeu ⁴³. Cel care-și dă seama de virtutea lui, sloboade acest glas de mulțumire : *«Doamne, întru voința Ta, dă frumuseții mele putere !»*. După cum virtuților, care au nevoie de cercetare, le urmează virtuțile care n-au nevoie de cercetare — frumusețea și puterea — tot așa sînt unele rele care n-au nevoie de cercetare : urîtenia și slăbiciunea. Că ce poate fi mai urît și mai neplăcut ca un suflet plin de patimi ? Uite-mi-te la cel mînios și la sălbăticia din el ! Privește pe cel îndurerat, la umilirea lui și la decăderea sufletului lui ! Cine ar putea privi pe cel decăzut din pricina desfrîului sau a lăcomiei la mîncare

40. Ps., 29, 7.

41. Ps., 29, 5.

42. Fac., 3, 1—19.

43. Ieș., 34, 35.

sau pe cel îngrozit de frică ? Starea lor sufletească se transmite pînă în vîrfurile mădurelor trupului, așa după cum și urmele frumuseții sufletului se arată în starea sufletească a omului sfînt. Trebuie, dar, să avem grijă mai dinainte de frumusețea noastră, pentru ca și Mirele-Cuvîntul, primindu-ne, să ne spună : *«Toată ești frumoasă, iubita mea, și întinăciune nu este în tine !»* ⁴⁴.

VI

«Dar Ți-ai întors fața Ta și m-am tulburat» ⁴⁵.

«Atîta vreme cît razele supravegherii Tale străluceau peste mine, spune David, trăiam într-o stare bună și neturburată ; dar cînd Ți-ai întors fața Ta de la mine s-a vădit pornirea mea cea pătimasă și plină de turburare a sufletului meu». Se spune că Dumnezeu își întoarce fața Lui de la noi în timpuri de greutăți, cînd ne lasă în seama încercărilor, pentru ca să se facă cunoscută tăria luptătorului. Așadar, dacă *«pacea care covîrșește toată mintea»* ⁴⁶ întărește inimile noastre, putem scăpa de turburarea și învălmășeala patimilor. Și pentru că întoarcerea este potrivnică voinței lui Dumnezeu, iar turburarea este potrivnică frumuseții și puterii, urmează că turburarea este urîțenie și slăbiciune a sufletului, născute din înstrăinarea de Dumnezeu. Să ne rugăm, dar, ca totdeauna să strălucească peste noi fața lui Dumnezeu, ca să fim într-o stare sufletească vrednică de un om sfînt ; să fim blinzi și în orice chip neturbați, pregătiți de a împlini cele bune. *«Pregătitu-m-am, spune Scriptura, și nu m-am tulburat»* ⁴⁷.

«Către Tine, Doamne, voi striga și Dumnezeului Meu mă voi ruga» ⁴⁸.

De multe ori s-a spus de strigarea către Domnul că trebuie să strige numai cel care dorește lucruri mari și cerești. Dacă, însă, cineva cere de la Dumnezeu lucruri mici și pămîntești să se folosească de un glas mic și strîns, să nu se ridice la înălțime și nici să ajungă la auzul Domnului.

«Ce folos de sîngele meu, dacă mă cobor în stricăciune ?» ⁴⁹.

«Pentru ce am strigat, spune psalmistul, și pentru ce m-am rugat Ție, Domnul meu și Dumnezeul meu ? Pentru ce am nevoie, spune mai departe psalmistul, de bunăstarea trupului meu și de mulțimea singelui, odată ce trupul meu va fi dat nimicitrii obștești ? *Dar îmi chinuiesc trupul și-l supun robiei* ⁵⁰, pentru ca nu cumva, din pricina singelui puter-

44. Cînt., 4, 7.

45. Ps., 29, 7.

46. Filip., 4, 7.

47. Ps., 118, 60.

48. Ps., 29, 8.

49. Ps., 29, 9.

50. I Cor., 9, 27.

nic și clocotitor, mulțimea cărnii mele să-i dea prilej de păcat!». Nu-ți linguși, omule, trupul cu somn, cu băi, cu așternuturi moi! Spune totdeauna cuvîntul acesta: «*ce folos de sîngele meu, dacă mă cobor în stricăciune?*» Pentru ce îngrijești atîta un lucru care, puțin mai tîrziu, se va strica? Pentru ce te îngrași și pui carne pe tine? Nu știi, oare, că, cu cît îți faci mai grasă carnea, cu atît îți faci mai grea închisoarea sufletului tău?

«*Au doară țărîna Te va lăuda sau va vesti adevărul Tău*»⁵¹.

«Cum Te va lăuda pe Tine, Dumnezeu, exclamă psalmistul, omul cel de țărîna și trupesc? Cum va vesti adevărul cel care nu găsește timp nici pentru învățătură, cel care-și are mintea cufundată în atîta greutate a trupului? De aceea eu îmi topesc trupul și nu-mi cruț sîngele care-mi este amestecat în carnea trupului meu, ca să nu am nimic în mine care să mă împiedice a Te lăuda și a înțelege adevărul».

VII

«*Auzit-a Domnul și m-a miluit. Domnul a fost ajutorul meu*»⁵².

După ce psalmistul a povestit care erau lucrurile pentru care a strigat către Dumnezeu, a simțit îndată ajutorul lui Dumnezeu; de aceea ne îndeamnă și pe noi să cerem aceleași lucruri, zicînd: «*Auzit-a Domnul și m-a miluit, Domnul a fost ajutorul meu*». Să ne rugăm, dar, și noi și să strigăm strigătul cel duhovnicesc; să cerem cele mari și să nu ne îngrijim de trup — «*că cei ce sînt în trup nu pot plăcea lui Dumnezeu*»⁵³ — ca să ne audă și pe noi Domnul, să miluiască slăbiciunea noastră și, după ce ne-am bucurat de ajutorul cel dumnezeiesc, să zicem și noi:

«*Întors-ai plîngerea mea spre bucurie mie*»⁵⁴.

Nu oricărui suflet îi vine de la Dumnezeu bucurie, ci numai celui ce și-a plîns mult păcatele sale cu vaiete puternice și jale continuă; dacă s-ar fi jeluît ca și cum ar fi fost de față la moartea lui. Ei bine, numai plînsetul acestuia se preface întru bucurie. Că a plînge este un lucru de laudă o arată copiii cei ce șed în piață și zic: «*Am plîns cu voi și nu v-ați jeluît; v-am cîntat din fluier și n-ați jucat*»⁵⁵. Fluierul este un instrument muzical care are nevoie de suflare ca să poată scoate melodia. De aceea socot că orice profet se numește în chip figurat fluier, din pricină că este pus în mișcare de Sfîntul Duh. Pentru asta a spus Domnul: «*V-am cîntat din fluier și n-ați jucat*». Da, cuvintele

51. Ps., 29, 9.

52. Ps., 29, 10.

53. Rom., 8, 8.

54. Ps., 29, 11.

55. Luca, 7, 32.

profetice ne îndeamnă să lucrăm în ritmul cel bun al sfintei profeții, care se numește joc. Dar profeții și plîng din pricina noastră, ca să ne îndemne și pe noi să plîngem, pentru ca datorită cuvintelor profetice, venind la cunoștința păcatelor noastre, să plîngem pierderea noastră, chinuindu-ne trupul cu munci și osteneli. Unuia ca acesta, deci, i se sfîșie haina de jale pe care a îmbrăcat-o ca să-și plîngă păcatul. Dar îmbracă apoi veșmîntul veseliei și haina mîntuirii, aceste haine strălucitoare și de nuntă, cu care cel împodobit nu va fi aruncat afară din camera cea de nuntă.

«Rupt-ai sacul meu și m-ai încins cu veselie» ⁵⁶.

Sacul este împreună-lucrător spre pocăință, este simbol al umilinței. Că spune Domnul: *«De mult s-ar fi pocăit, stînd în sac și în cenușă»* ⁵⁷. Pentru că și apostolul *«cu fața descoperită schimbă aceeași icoană din slavă în slavă»* ⁵⁸ și numește slavă a sa proprie lucrul dat lui de Domnul.

«Ca să-Ți cînte și Ție slava mea» ⁵⁹.

Slava dreptului este duhul care este în el. Așadar cel ce cîntă cu duhul să zică:

«Ca să-Ți cînte Ție slava mea și nu mă voi mîhni» ⁶⁰.

Psalmistul spune: «nu voi mai face nimic, care, la amintirea păcatului meu, să-mi mîhnească și să-mi rănească inima.

«Doamne, Dumnezeuul meu, în veac Te voi lăuda» ⁶¹.

«Te voi lăuda» în loc de: *«Îți voi mulțumi»*.

«Pentru că m-ai iertat, spune psalmistul, în urma pocăinței mele și pentru că mi-ai dat iarăși slavă, îndepărtînd rușinea ce mă acoperea din pricina păcatelor mele, de aceea Te voi lăuda în veac. Care durată de timp ar mai putea fi atîta de mare, ca să pot uita niște binefaceri ca acestea?».

56. Ps., 29, 11.

57. Luca, 10, 13.

58. II Cor., 3, 18.

59. Ps., 29, 12.

60. Ps., 29, 12.

61. Ps., 29, 12.

VII

OMILIE LA PSALMUL XXXII

I

«Bucurați-vă, dreptilor, în Domnul! Celor drepti li se cuvine laudă!»¹.

Cuvîntul «bucurie», obișnuit în Scriptură, arată starea veselă și bucuroasă a sufletului, care se vede în cei vrednici de bucurie. «Bucurați-vă, dreptilor, în Domnul», nu cînd vă merg bine treburile gospodăriilor voastre, nici cînd sînteți sănătoși cu trupul, nici cînd ogoarele voastre sînt pline cu tot felul de roade, ci «bucurați-vă» pentru că aveți pe Domnul, o frumusețe ca aceasta, o bunătate ca aceasta, o înțelepciune ca aceasta. Să vă fie de ajuns bucuria aceasta, pe care o aveți de la El! Dealtfel trebuie să ne bucurăm de Domnul, așa cum ne bucurăm și ne veselim cînd ni se făgăduiesc lucrurile pe care le dorim foarte mult. De aceea cuvintele psalmului îndeamnă pe cei drepti să simtă un sentiment de vrednicie, că au fost învredniciți să fie robii unui Stăpîn ca acesta și să se bucure de această robie cu bucurie nespusă și cu săltări, săltîndu-le oarecum inima în entuziasmul dragostei de bine. Dacă vreodată a intrat în inima ta o idee neașteptată despre Dumnezeu, căzînd ca o lumină, și ți-a luminat sufletul, încît să iubești pe Dumnezeu și să disprețuiești lumea și toate cele trupesti, cunoaște din imaginea aceea slabă și de scurtă durată întreaga stare sufletească a dreptilor, care au ajuns să se bucure de Dumnezeu în chip egal și fără întrerupere. Poate, potrivit rînduiei lui Dumnezeu, ți-a venit și ție vreodată bucuria aceea, ca prin o mică gustare să-ți amintești de bunătățile de care ești lipsit; pentru cel drept, însă, bucuria cea dumnezeiască și cerească este continuă, pentru că în cel drept locuiește odată pentru totdeauna Duhul cel Sfînt. Și cel dintîi «fruct al Duhului este dragostea, bucuria, pacea»². «Bucurați-vă, deci, dreptilor în Domnul!». Domnul este oarecum loc încăpător pentru drepti; și neapărat cel ce este în El se bucură și se veselește. Dar ajunge și dreptul loc în care

1. Ps., 32, 1.

2. Gal., 5, 22.

se află Domnul ; îl primește în el. Păcătosul, însă, face loc diavolului său, pentru că nu ascultă de cel ce a spus : «Nu dați loc diavolului»³ și nici de Ecclesiast : «Dacă duhul celui ce are putere se va ridica asupra ta, să nu lași locul tău»⁴. Fiind, deci, în Însuși Domnul și privind, pe cât ne este în putință, lucrurile cele minunate ale Lui, adunăm astfel, din contemplarea lor, veselie în inimile noastre.

«Celor drepti li se cuvine laudă».

După cum unui picior strîmb nu i se potrivește o încălțăminte dreaptă, tot așa nici lauda lui Dumnezeu nu se potrivește inimilor stricate. După părerea mea, de aceea Domnul le-a luat demonilor puterea de a-L face cunoscut, pentru că nu este potrivit ca demonii să vorbească de Mîntuitorul. Pavel ceartă duhul cel pitonicesc⁵, ca să nu fie recomandat el, sfîntul, de un duh necurat. Același înțeles îl au și cuvintele : «Dumnezeu a zis păcătosului : «Pentru ce povestești tu dreptățile Mele?»⁶. Să căutăm, dar, să fugim de orice lucru strîmb și sucit și să ne îndreptăm mintea noastră și puterea de judecată a sufletului după canonul cel drept ca, ajungînd drepti, să ni se îngăduie să lăudăm pe Domnul. Șarpele, cel ce a deschis drumul păcatului, se zice sucit, pentru că face multe înclinări și abateri în drumul său — dar, sabia lui Dumnezeu stă deasupra balaurului, șarpele cel sucit⁷ — ; șarpele, tirîndu-se pe pămînt, are mersul neregulat ; partea dinainte se mișcă într-un fel, mijlocul îi urmează pieziș, iar coada în sens contrar. Deci, cel ce urmează șarpelui își arată sucită viața lui, o arată neregulată și plină de contraziceri ; dar cel ce merge pe urma Domnului Dumnezeu își face drepte cărările lui și drepte urmele picioarelor lui. «Drept este Domnul Dumnezeul nostru⁸ și dreptate a văzut fața Lui»⁹. Dacă două linii se pun una lîngă alta, direcția lor dreaptă se păstrează între ele ; dacă, însă, în fața unei linii drepte se așează un lemn strîmb, se va vedea că lemnul cel strîmb nu mai este în armonie cu linia dreaptă. Așadar, pentru că lauda lui Dumnezeu este dreaptă, este nevoie de o inimă dreaptă, ca lauda să-i convină și să i se potrivească. Iar dacă «nimeni nu poate să zică : Domnul Iisus, decît în Duhul Sfînt»¹⁰, cum poți aduce laudă fără să ai duhul cel drept, înnoit în cele dinăuntru ale tale ?¹¹

3. Eies., 4, 27.

4. Ecl., 10, 4.

5. Fapte, 16, 18.

6. Ps., 49, 17.

7. Isaia, 27, 1.

8. Ps., 91, 15.

9. Ps., 10, 7.

10. I Cor., 12, 3

11. Ps., 50, 11.

II

«Lăudați pe Domnul în chitară; în psaltire cu zece strune cîntați-I Lui» ¹².

Mai întii trebuie să lăudăm pe Domnul în chitară, adică să facem să fie armonioase lucrările pe care le facem cu trupul. Și pentru că am păcătuit cu trupul, cînd am făcut mădularele noastre roabe păcatului spre fărădelege ¹³, tot cu trupul vom și lăuda, folosindu-ne de el ca de un instrument muzical spre iertarea păcatului. Ai ocărit? Binecuvîntează! Ai luat averea altuia? Dă-i-o înapoi! Te-ai îmbătat! Postește! Te-ai îngîmfat? Smerește-te! Ai invidiat? Roagă-te! Ai ucis? Suferă mucenicia sau ceea ce are tot atîta putere ca și mucenicia, prin mărturisire chinuiește-ți trupul! Iar atunci, după mărturisire, ești vrednic să cînti lui Dumnezeu «în psaltire cu zece strune» ¹⁴. Dar trebuie mai întii să săvîrșești lucrurile prin trup, să le săvîrșești în armonie cu Dumnezeu Cuvîntul, ca așa să te urci la contemplarea celor spirituale. Poate că mintea, care caută cele de sus, se numește psaltire, pentru că felul cum e construit acest instrument muzical își are puterea sunetelor, în partea de sus. Faptele trupului aduc oarecum jos laudă lui Dumnezeu; dar tainele care se vestesc cu mintea își au de sus pricinile, pentru că le insipră Duhul. Așadar, cel care are ochii ațintiți la toate poruncile și face din ele un fel de concert și simfonie, acela cîntă lui Dumnezeu dintr-o psaltire cu zece strune, pentru că zece sînt și poruncile cele generale, scrise la cea dintîi dare a legii.

«Cîntați Domnului cîntare nouă!» ¹⁵.

Adică, slujiți lui Dumnezeu «nu întru vechimea literei, ci întru înnoirea duhului» ¹⁶. Cel care nu înțelege legea în chip trupesc, ci cunoaște spiritualitatea ei, acela cîntă cîntare nouă. Da, vechimea și bătrînețea Testamentului au trecut, iar pentru noi a urmat cîntarea cea nouă și înnoitoare a învățăturii Domnului, care înnoiește tinerețea noastră ca a vulturului ¹⁷, cînd stricăm pe omul cel din afară și ne înnoim din zi în zi ¹⁸. Cel care tinde spre cele dinainte ajunge mereu, mereu mai nou. Deci, cel care ajunge mereu mai nou, acela cîntă lui Dumnezeu cîntare mai nouă. De obicei se zice că ceva este mai nou sau ceea ce nu s-a mai văzut sau ceea ce a venit de curînd la existență. Deci, dacă povestești chipul minunat, care depășește toată firea, al

12. Ps., 32, 2.

13. Rom., 6, 19.

14. Ps., 91, 3.

15. Ps., 32, 3.

16. Ps., 7, 6.

17. Ps., 102, 5.

18. II Cor., 4, 16.

întrupării Domnului, cînti cîntare nouă și străină; iar dacă istorisești renașterea și reînnoirea întregii lumi, învechită de păcat, dacă vestești tainele învierii, și așa cînti cîntare nouă și ivită de curînd.

III

«*Cîntați-I frumos, cu strigăt de biruință*» ¹⁹.

Ascultați porunca: «*Cîntați frumos*», cu mintea neîmprăștiată, cu sinceră stare sufletească! «*Cu strigăt de biruință cîntați!*». Ca niște ostași buni, după victoria lor împotriva dușmanilor, înălțați imne pricinuitorului victoriei. Că spune Domnul: «*Îndrăzniți, Eu am biruit lumea!*» ²⁰. Care este, oare, omul acela care să fie în stare să se împotrivească vicleanului, dacă nu se refugiază sub acoperămintul Marelui General și dacă nu doboară de acolo, prin credința în El, pe vrăjmașul său, lovindu-l cu săgeți? «*Cîntați, dar, frumos, cu strigăt de biruință*». Strigătul de biruință este un strigăt nearticulat, scos laolaltă de cei ce luptă în război. Așadar, cîntați într-un glas, într-o suflare și în unirea prin dragoste. Dar ce trebuie să spună cei care cîntă?

«*Că drept este Cuvîntul Domnului*» ²¹.

Asta e pricina că îi cheamă mai întîi pe cei drepti să laude, pentru că drept este și Cuvîntul care are să fie slăvit, Cuvîntul Domnului, «*Care este întru început la Dumnezeu și este Dumnezeu*» ²². Drept este Tatăl, drept este Fiul, drept este Sfîntul Duh.

«*Toate lucrurile Lui întru credință*» ²³.

Ce înțeles au cuvintele acestea? Lucru este cerul, lucru este pămîntul, lucru este marea, aerul, toate cele neînsuflețite, cele însuflețite, cele cuvîntătoare, cele necuvîntătoare. Cum, dar, sînt în credință toate? Ce credință este în cele neînsuflețite? Ce credință în cele necuvîntătoare? Ce credință în piatră? Ce credință în cîine? Nici cele neînsuflețite, nici cele necuvîntătoare nu sînt întru credință. Cuvintele psalmului n-au lăsat nimic la o parte, ci pe toate le-a cuprins, spunînd: «*Toate lucrurile Lui întru credință*». Ce înțeles au, dar, cele spuse? Dacă te uiți la cer, spune psalmistul, și la ordinea din el, cerul îți este conducător credinței; arată în el însuși pe Meșterul Care l-a făcut. Dacă te uiți la frumusețile de pe pămînt, iarăși și prin ele ți se mărește credința în Dumnezeu. Că n-am crezut în Dumnezeu văzîndu-L cu ochi trupești, ci prin puterea minții îl vedem pe Cel nevăzut din cele văzute. Așadar, «*toate lucrurile Lui întru credință*». Dacă te uiți

19. Ps. 32, 3.

20. Ioan, 16, 33.

21. Ps., 32, 4.

22. Ioan, 1, 1.

23. Ps., 32, 4.

bine la piatră, vei vedea că și ea îți face dovada Celui Care a făcut-o. Chiar furnica, chiar întarul, chiar albina. Adeseori, chiar în lucrurile cele mici se arată înțelepciunea Creatorului. Același este și Cel Ce a întins cerul și a revărsat mulțimile imense ale oceanelor, și Cel Ce a găurit acul cel foarte fin al albinei ca pe un fluier, ca prin el să-și verse veninul. Nimic să nu-ți fie merinde de necredință ! Să nu spui : La întâmplare s-a făcut lucrul acesta ! De la sine s-a făcut cutare lucru ! Nimic fără ordine, nimic fără o hotărîre, nimic în zadar ! Nimic din cele ce sînt n-au venit la întâmplare ! Sau să zici : Întîmplare rea, ceas rău ! Cuvintele acestea sînt cuvinte de oameni fără carte ! *«Nu se vînd oare două pasări pe un ban ? Dar nici una din ele nu cade fără voia cea dumnezeiască !»*²⁴. Cîți sînt perii capului ! Dar nici unul din ei nu este uitat !²⁵ Vezi că ochiului dumnezeiesc nu-i scapă vederii lui nimic din cele mai mici lucruri ?

*«Domnul iubește milostenia și judecata ; de mila Domnului este plin tot pămîntul»*²⁶.

Dacă judecata lui Dumnezeu ar fi fost numai judecată și ne-ar fi răsplătit automat după vrednicia faptelor pe care le-am făcut, ce nădejde ar mai fi ? Cine dintre noi toți s-ar mai fi mîntuit ? Dar așa, *«Domnul iubește milostenia și dreptatea»*. Că Domnul face din milostenie ajutor de judecător ; o ridică pe tronul dumnezeiesc de judecată și așa judecă pe fiecare. Că spune Scriptura : *«Dacă Te vei uita la fără-delegi, Doamne, Doamne, cine va suferi ?»*²⁷. Deci, nici milostenia fără judecată și nici judecata fără milă. Dumnezeu, înainte de judecată, iubește milostenia ; după milostenie, vine la judecată. Acestea sînt unite una cu alta : mila cu judecata. Asta, pentru ca nu cumva mila, fiind singură, să se îngîmfe și nici judecata, tot singură, să ducă la deznădejde. Judecătorul vrea să te miluiască și să-ți împărtășească din îndurările Lui. Dacă după păcat te va găsi umilit, cu inima zdrobită, cu lacrimi multe pentru faptele tale rele, dacă te va vedea că dai pe față, fără să te rușinezi, pe cele ce le-ai făcut în ascuns, că rogi pe frați să te ajute să te vindecî, dacă te vede că ai ajuns într-adevăr vrednic de miluit, îți dă din belșug milostenia Lui ; dar dacă inima îți rămîne nepocăită, cugetul mîndru, dacă nu crezi în veacul ce va să fie, dacă nu te temi de judecată, atunci folosește cu tine judecata. Este ca un doctor plin de grijă și iubitor de oameni, care mai întîi încearcă să dezumfle buboiul cu spălături și prișnițe ușoare ; dar cînd vede că umflătura dă junghiuri, nu cedează și rămîne tare, lasă la o parte uleiul și tratamen-

24. Matei, 10, 29.

25. Matei, 10, 30.

26. Ps., 32, 5.

27. Ps., 129, 3.

tul cel fără dureri și alege folosirea bisturiului. Dumnezeu folosește milostenia cu cei ce se pocăiesc, dar folosește și judecata cu cei îndărătnici. Același lucru îl spune și Isaia lui Dumnezeu : «*Mila Ta este în balanță*»²⁸. Că și Dumnezeu pune milostenia împreună cu judecata ; măsoară cu balanța, cu numărul și cu greutatea, după vrednicia fiecăruia.

IV

«*De mila Domnului este plin tot pământul*». Aici este despărțită mila de judecată. Dar numai pământul este plin de mila Domnului, pentru că judecata este păstrată la vremea hotărâtă. Aici mila este fără judecată, că Domnul n-a venit să judece lumea, ci să mintuiască lumea²⁹ ; dincolo, însă, judecată fără milă, pentru că nu se poate găsi om fără pată, chiar de-ar fi trăit o zi de la nașterea lui³⁰. Deci, dacă vezi că răutatea se întinde din zi în zi, iar neamul omenesc cel trecător vrednic de mii și mii de morți, pentru atâtea păcate câte face, minunează-te de bogăția bunătății lui Dumnezeu, a păsuirii Lui și a îndelungii Lui răbdări³¹. Atita vreme cât sîntem pe pământ avem nevoie de milă. Cei din ceruri sînt vrednici de fericire, nu de milă. Sau poate că noi sîntem numiți pământ din pricina osîndeii aduse peste noi pentru păcatul strămoșesc, noi, care am auzit de la Dumnezeu : «*Pământ ești și în pământ vei merge !*»³², noi, care sîntem plini de îndurările lui Dumnezeu, «*că morți fiind prin păcate și prin greșeli, miluindu-ne Dumnezeu, ne-a făcut vii împreună cu Hristos*»³³.

«*Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor*»³⁴.

Unde sînt cei care nesocotesc Duhul ? Unde sînt cei care Îl des-părțesc de puterea creatoare ? Unde sînt cei care-L separă de legătura strînsă cu Tatăl și cu Fiul ? Să audă psalmul acesta, care zice : «*Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor*». Nici Cuvîntul, această vorbă comună, să nu fie socotit că-și are ființa din nume și cuvinte, nici Duhul nu este un suflu împrăștiat în aer, ci Cuvîntul este Cuvîntul, «*Care dintru început este la Dumnezeu*»³⁵, iar Duhul este Duhul cel Sfînt, Care a primit în chip deosebit această numire. După cum Cuvîntul cel creator a întărit cerul,

28. Isaia, 28, 17.

29. Ioan, 3, 17.

30. Iov, 14, 4—5

31. Rom., 2, 4.

32. Fac., 3, 19.

33. Efes., 2, 5.

34. Ps., 32, 6.

35. Ioan, 1, 1.

tot așa Duhul cel din Dumnezeu, «Care de la Tatăl purcede»³⁶ — adică Cel Care iese din gura Lui, ca să nu socotești că Duhul este unul dintre cele din afară și dintre creaturi, ci să crezi că-și are ipostasa de la Dumnezeu — are în El toate puterile. Prin Duhul s-a întărit toată puterea cerească; adică tot ce este puternic, statornic și sigur în sfințenie și în toată virtutea cuvenită puterilor celor sfinte care își au ajutorul de la Duhul Sfânt. În acest psalm este scris: «Duhul gurii Lui», în altă parte este spus: «Cuvîntul gurii Lui», ca să se înțeleagă că Mîntuitorul și Duhul cel Sfînt sînt din Tatăl. Așadar, pentru că Mîntuitorul este Cuvîntul Domnului, iar Duhul cel Sfînt, Duhul gurii Lui, și pentru că și unul și altul au conlucrat la zidirea cerurilor și a puterilor din ele, de aceea s-a spus: «Cu Cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor». Că nimic nu se sfințește decît prin prezența Duhului. Aducerea îngerilor la existență a făcut-o Cuvîntul, Făcătorul universului; dar sfințenia din ei a adus-o Duhul cel Sfînt. Că îngerii n-au fost creați mai întîi prunci și apoi, prin exercițiu, s-au desăvîrșit puțin cîte puțin și așa au ajuns vrednici de primirea Duhului, ci de la cea dintîi facere a lor și, ca să spunem așa, de la plămădirea ființei lor, au avut pusă în ei sfințenia. De aceea sînt și greu de întors spre răutate; că au fost dintru început îmbibați în sfințenie, ca într-o vopsea oarecare, și au avut prin darul Sfîntului Duh statornicia în virtute.

V

«Adunînd, ca un burduf, apele mării, punînd în vistierii adîncurile»³⁷.

Psalmistul n-a spus: «Adunînd apele mării ca într-un burduf», ci «ca un burduf». Așa a adunat Dumnezeu apele mării. Gîndește-te cum e burduful; că acum se umflă, cînd aerul, care intră în el, umflă pielea, și acum se dezumflă, cînd iese afară aerul care-l întindea. Tot așa și marea; uneori clocotește și fierbe sălbăticită și umflată de vînturi, alteori iarăși, datorită liniștei, se smerește. În unele copii ale Cărții Psalmilor găsim: «Adunînd, ca într-un burduf, apa mării». Cuvintele acestea ne trimît la istoria cea veche, cînd Marea Roșie, fără să o despartă cineva, nici să o țină, s-a adunat în sine, ca și cum ar fi fost închisă într-un burduf, pentru că porunca dumnezeiască n-a lăsat-o să se reverse.

«Punînd în vistierii adîncurile».

Ar fi fost mai firesc să se fi zis, așa cum se spune îndeobște: «Punînd vistieriile în adîncuri», adică, ținînd bogăția Lui în locuri tainice; dar așa, psalmistul spune că adîncurile sînt ca niște odoare

36. Ioan, 15, 26.

37. Ps., 32, 7.

vrednice de vistieriile dumnezeiești. Oare nu cumva sînt numite «*adîncuri*» cuvintele despre judecata dumnezeiască pentru că ele sînt nespuse și neînțelese de gîndurile omenești, pentru că aceste cuvinte rămîn numai în cunoștința lui Dumnezeu, potrivit căroră Dumnezeu rînduiește pe fiecare? Că judecățile lui Dumnezeu despre fiecare au fost numite «*adînc*» o aflăm din alt psalm, în care se spune: «*Judecățile Tale, adînc mult*»³⁸. Așadar, dacă cercetezi de ce viața păcătosului este lungă, iar zilele dreptului sînt puține în viețuirea aceasta vremelnică, de ce omul nedrept o duce bine, iar dreptul se necăjește, de ce copilul este răpit înainte de a ajunge la maturitate, de unde sînt războaiele, pentru ce naufragiile, cutremurele, secetele, inundațiile, de ce au fost create cele stricătioase ale oamenilor, de ce unul este rob, iar altul liber, unul este bogat, iar altul sărac — că mare este deosebirea și în săvîrșirea păcatelor și în săvîrșirea virtuților; de pildă, femeia care a fost vîndută unuia care ține o casă de prostituție este silită să păcătuiască, iar alta, care are parte de la început de o stăpîină bună, este crescută în feciorie — de ce aceasta o duce bine, iar aceea se chinuiește; dacă cercetezi acestea te întrebi: care este răsplata de la Judecător pentru fiecare din aceștia? Gîndindu-te la toate acestea, adu-ți aminte că judecățile lui Dumnezeu sînt adînci; și pentru că sînt închise în vistieriile cele dumnezeiești, nu pot fi înțelese de oricine. Celui credincios i s-a dat de Dumnezeu această făgăduință: «*Iți voi da vistierii ascunse*»³⁹. Cînd, însă, vom fi învredniciți de cunoașterea *față către față*⁴⁰, vom vedea și «*adîncurile lui Dumnezeu în vistierii*». Iar dacă vom aduna cele spuse în Scriptură despre burdufuri, atunci vom înțelege și mai bine ceea ce a vrut să spună David. Cei care se înnoiesc zi de zi, cei care primesc în ei vinul cel nou din «*vița cea adevărată*»⁴¹, aceia se numesc în Evanghelie «*burdufuri noi*»⁴²; iar cei care nu vor să lepede pe omul cel vechi sînt «*burdufuri vechi*»⁴³, pentru că nu li se poate încredința primirea vinului nou. «*Nimeni nu pune vin nou în burdufuri vechi*»⁴⁴, ca nă cumva și vinul să se verse și burdufurile acelea să se strice cu totul și să nu mai fie bune de nici o treabă, odată ce varsă din ele și vinul bun și vinul nou. «*Vinul cel nou trebuie pus în burdufuri noi*»⁴⁵. Vinul cel nou și duhovnicesc, care se fierbe în Duhul cel Sfînt — cu alte cuvinte cunoașterea adevărului

38. Ps., 35, 6.

39. Isaia, 45, 3.

40. I Cor., 13, 12.

41. Ioan, 15, 1.

42. Matei, 9, 17.

43. Matei, 9, 17.

44. Matei, 9, 17.

45. Matei, 9, 17.

— care niciodată nu se învechește, trebuie pus în omul cel nou, care, pentru că poartă totdeauna în trupul lui omorîrea lui Iisus⁴⁶, se poate spune, pe bună dreptate, că este om nou.

VI

«*Să se teamă de Domnul tot pămîntul și de El să se cutremure toți cei ce locuiesc în lume*»⁴⁷.

Pentru că «*frica de Domnul este începutul înțelepciunii*»⁴⁸, de aceea sînt instruiți prin frică cei care gîndesc cele pămîntești. Teama trebuie înțeleasă neapărat ca o îndrumătoare spre bunacredință, iar dragostea desăvîrșește pe cei pe care i-a luat și care fuseseră crescuți de teama aceea dătătoare de știință. Psalmul poruncește întregului pămînt să se teamă.

«*Să se cutremure de El: toți cei ce locuiesc în lume*». Orice mișcare săvîrșită fie cu lucrarea minții, fie cu lucrarea trupului, să se săvîrșească după voința lui Dumnezeu. Așa înțeleg eu cuvintele: «*Să se cutremure de El*». Ochiul să nu se miște fără Dumnezeu, mîna să nu se miște fără Dumnezeu, iar inima să nu cugete cele ce nu sînt plăcute lui Dumnezeu. Și, ca să spun pe scurt, nimeni să nu se cutremure, nici să se miște de altceva decît de frica de Dumnezeu.

«*Că El a zis și s-au făcut; El a poruncit și s-au zidit*»⁴⁹. La cele două idei spuse mai înainte: «*Să se teamă tot pămîntul*» și: «*Să se cutremure toți cei ce locuiesc în lume*», psalmistul a adăugat: «*El a zis și s-au făcut; El a poruncit și s-au zidit*». Pentru că omul este alcătuit dintr-o plăsmuire pămîntească și din suflet, care locuiește în trup, se numește pămînt ceea ce este plăsmuit din pămînt, iar cel ce locuiește în lume se numește suflet, căruia i-a fost sortit să viețuiască în trup. Cuvintele: «*El a zis și s-au făcut*» se pot atribui foarte bine pămîntului. Cu privire la plăsmuirea noastră din pămînt, sînt cuvintele: «*s-au făcut*», iar cu privire la suflet, care este zidit după chipul lui Dumnezeu, sînt cuvintele: «*s-a zidit*». Dar deoarece cuvîntul: «*zidire*» se ia de multe ori în înțelesul de: orînduire nouă, îmbunătățire, ca de pildă: «*Dacă este cineva în Hristos zidire nouă*»⁵⁰; și: «*Ca pe cei doi să-i zidească într-un om nou*»⁵¹, se poate ca: «*s-a făcut*» să se refere la prima creare a omului, iar «*s-a zidit*» la cea de a doua naștere prin harul lui Hristos. Da, pe

46. II Cor., 4, 10.

47. Ps., 32, 8.

48. Prov., 1, 7.

49. Ps., 32, 9.

50. II Cor., 5, 17.

51. Eies., 2, 15.

cît este de mare deosebirea între poruncă și cuvîntul simplu, pe atît de mare este între zidire și facere.

«Domnul risipește sfaturile neamurilor și leapădă gîndurile popoarelor»⁵².

Cuvintele acestea sînt o explicare a celor spuse mai înainte, anume că Dumnezeu a zidit pe cei ce cred în El, prin risipirea sfaturilor neînțelepte ale popoarelor, pe care le aveau despre idololatrie și despre toată deșertăciunea și prin lepădarea sfaturilor conducătorilor. Dar, este cu putință ca aceste cuvinte să fie puse în legătură și cu timpul patimilor Domnului, cînd unii socoteau că răstignesc pe Împăratul slavei, iar El reînnoia omenirea, prin iconomia crucii. La înviere s-a risipit sfatul neamurilor, al lui Pilat și al ostașilor; au fost risipiți toți cîți au lucrat cele împotriva crucii. Au fost lepădate sfaturile conducătorilor, ale arhierilor, ale cărturarilor și ale împăraților poporului. Învierea a distrus toate planurile lor. Iar dacă vei citi toate cîte le-a lucrat Dumnezeu asupra neamurilor necredincioase, toate cîte sînt scrise în istoria fiecărui neam, vei vedea că aceste cuvinte ale psalmului au multă putere, luate chiar în sens literal. Pe cînd Ioram, fiul lui Ahaav, împărătea în Israil, atunci împăratul Siriei, fiul lui Ader, venind împotriva lui cu multă putere și cu mîină grea, a înconjurat Samaria, încît celor încercuiți le lipseau cele necesare vieții și se ajunsese să se vîndă un cap de măgar de cincizeci de sicli⁵³ de argint, iar un sfert de metru de găinaț de porumbel cinci sicli de argint⁵⁴. Atunci, dar, ca să se împlinească profeția lui Elisei, au fost risipite sfaturile Siriei; sirienii și-au părăsit corturile lor și toată avuția lor și au fugit, lăsînd atîta avuție în Samaria încît o măsură din făina cea mai bună se vindea cu un siclu, iar două măsuri de orz, tot cu un siclu⁵⁵. Așa a știut Dumnezeu să risipească sfaturile neamurilor! Și cum a lepădat sfaturile conducătorilor, o aflăm de la Ahitofel, cînd David s-a rugat lui Dumnezeu, zicînd: «Risipește sfatul lui Ahitofel!»⁵⁶. Deci cînd auzi pe cineva că te amenință grozav și-ți spune că va aduce asupra ta tot felul de necazuri, pagube, răni, moarte, caută către «Domnul Care risipește sfaturile neamurilor și leapădă gîndurile popoarelor».

VII

«Statul Domnului rămîne în veac; gîndurile inimii Lui din neam în neam»⁵⁷.

52. Ps., 32, 10.

53. Un siclu cîntărea cam 100 grame.

54. IV Regi, 6, 25.

55. IV Regi, 7, 1. 16. 18.

56. II Regi, 15, 31.

57. Ps., 32, 11.

Nu vezi învățăturile neamurilor și filosofia lor deșartă? Nu vezi cît de subtil și de deșerti sînt filosofii lor în descoperirea învățăturilor prin teorii logice, prin prescripții morale, prin învățături fiziologice și prin alte învățături, numite învățături de inițiere? Nu vezi că toate sînt risipite și făcute nefolositoare și că numai adevărul Evangheliei stăpînește acum în lume? Multe sînt sfaturile în inima oamenilor, dar sfatul Domnului a biruit. Iar dacă vrem ca sfatul lui Dumnezeu să rămînă statornic și tare în sufletele noastre, trebuie neapărat să fie risipite mai întii din noi gîndurile omenești. După cum cel ce vrea să scrie pe o tăbliță de ceară, trebuie, mai întii, să șteargă ce-a fost scris mai înainte, întinzînd bine ceara și așa să scrie literele pe care le vrea, tot așa și inima, care voiește să primească în chip lămurit cuvintele dumnezeiești, trebuie curățită de gîndurile cele potrivnice.

«Gîndurile inimii Lui din neam în neam».

Dar, pentru că două sînt popoarele cele alese și două sînt și Testamentele care s-au dat lor, este cu putință ca prin cuvintele: *«Gîndurile Lui din neam în neam»* să se înțeleagă — odată ce neamul este amintit de două ori — și două gînduri: unul, potrivit căruia am primit Testamentul cel dintii, altul, cel care ne-a dăruit învățătura cea nouă și mîntuitoare a lui Hristos.

*«Fericit este neamul, căruia Domnul este Dumnezeul lui, poporul pe care l-a ales spre moștenire Luiși»*⁵⁸.

Nimeni nu fericește pe poporul iudeu, ci pe poporul acela care a fost ales pe merit dintre toate popoarele. Noi sîntem neamul, al cărui Domn este Dumnezeul nostru; noi sîntem și poporul pe care l-a ales⁵⁹ spre moștenire Luiși; sîntem neam, pentru că am fost aleși din multe neamuri⁶⁰; sîntem popor, pentru că am fost chemați în locul poporului care a fost lepădat. Și pentru că *«mulți sînt chemați, dar puțini aleși»*⁶¹, Domnul fericește nu pe cel chemat, ci pe cel ales: *«Fericit este acela pe care l-ai ales»*⁶². Pentru ce îl fericești? Pentru moștenirea pe care o așteaptă! Moștenirea veșnicilor bunătăți! Oare nu cumva psalmistul fericește aici mai întii totalitatea neamurilor și apoi rămășița lui Israil, care se va mîntui, potrivit celor spuse de apostol, după ce va veni la credință totalitatea neamurilor?⁶³ Negreșit nu se mîntuie oricine la întîmplare, ci numai *«rămășița, după alegerea harului»*⁶⁴. De aceea psalmistul spune: *«Poporul pe care l-am ales spre moștenire Luiși»*.

58. Ps., 32, 12.

59. I Petru, 2, 9.

60. I Petru, 2, 9.

61. Matei, 20, 16.

62. Ps., 64, 4.

63. Rom., 11, 5. 25.

64. Rom., 11, 5.

VIII

«Din cer a privit Domnul; văzut-a pe toți fiii oamenilor din locașul Său cel gata» ⁶⁵.

Domnul privește de sus la cei care rămân în vrednicia lor și care săvîrșesc cele date spre împlinirea firii omenești; iar pe cei care sînt coboriți în adîncul răutății, îi cercetează altfel, prin pogorîrea la ei. Că spune Scriptura: «*Strigătul Sodomei și al Gomorei s-a înmulțit și păcatele lor sînt mari foarte. Pogorîndu-Mă, dar, voi vedea dacă păcatele lor se săvîrșesc după strigătul lor, care a venit la Mine*» ⁶⁶; și iarăși: «*S-a pogorît Domnul să vadă cetatea și turnul, pe care le-au zidit fiii oamenilor*» ⁶⁷. În psalmul acesta se spune: «*Din cer a privit Domnul; văzut-a pe toți fiii oamenilor*». Uită-te la înaltul Privitor! Uită-te la Cel Ce de sus Care Își pleacă ochii spre faptele omenești! Oriunde ai merge, orice-ai face, fie la întuneric, fie ziua, ai asupra ta ochiul lui Dumnezeu, Care te privește!

«Din locașul Său cel gata».

Porțile nu se deschid, perdelele nu se dau la o parte! Gata este spre privire locașul lui Dumnezeu. Domnul privește la toți fiii oamenilor. Nici unul nu scapă privirii Lui. Nu-i întuneric, nu-s ziduri, care să-i acopere, nu-i nici o piedică ochilor lui Dumnezeu. Așa de bine privește Dumnezeu pe fiecare, că privește și inimile, pe care Însuși le-a plăsmuit fără vreun amestec de răutate. Că simplă a plăsmuit Dumnezeu, Creatorul oamenilor, inima oamenilor, ca să păstreze în ea chipul lui Dumnezeu. Mai pe urmă, însă, noi, prin împreunarea cu patimile trupului, ne-am făcut inima felurită și complicată, stricînd în ea tot ce era dumnezeiesc, simplu și necomplicat. Și, pentru că Dumnezeu este creatorul inimilor, El cunoaște și toate faptele noastre. Cînd spunem «fapte» spunem și cuvintele și gîndurile și în general orice mișcare a omului. Că numai Cel Ce înțelege toate faptele noastre știe din ce dispoziție sufletească și cu ce intenție le facem; dacă le facem să plăcem oamenilor sau le facem ca să slujim poruncilor date nouă de Dumnezeu. De aceea vom da socoteală pentru orice cuvînt deșert ⁶⁸; dar nu vom pierde plata nici pentru un pahar de apă rece ⁶⁹, pentru că Domnul cunoaște toate faptele noastre.

65. Ps., 32, 13—14.

66. Fac., 18, 20—21.

67. Fac., 11, 5.

68. Matei, 12, 36.

69. Matei, 10, 42.

IX

«Nu se mîntuie împăratul cu oștire multă» ⁷⁰.

Nu dau mîntuire împăratului nici puterea oștilor, nici zidurile cetăților, nici falanga pedestrilor, nici puterea cavaleriei și nici pregătirea puterii navale. Că Domnul pune pe împărați și-i schimbă, și nu este putere decît de Dumnezeu rînduită ⁷¹. «Nu se mîntuie împăratul cu oștire multă», ci cu harul cel dumnezeiesc, încît este adevărat și pentru împărați cuvîntul că «prin har sînteți mîntuiți» ⁷². Că și plugarul nu se bucură atît de munca de pe ogorul său, cît de ajutorul lui Dumnezeu, Care a făcut să crească cele lucrute de el. Că «nici cel ce sădește nu este cineva, nici cel ce udă, ci Dumnezeu, Care face să crească» ⁷³. Dacă «inima împăratului este în mîna lui Dumnezeu» ⁷⁴, atunci urmează că nu se mîntuie prin puterea armată, ci prin puterea ajutorului dumnezeiesc. Nu orice împărat, însă, este în mîna lui Dumnezeu, ci numai împăratul care-i vrednic de numirea de împărat. Unii au definit puterea împărătească supraveghere legală sau conducere peste toți, care nu e răspunzătoare de păcat.

«Și uriașul nu se va mîntui cu mulțimea tăriei lui» ⁷⁵.

Se numește uriaș cel cu putere fizică și cu tărie trupească. Așadar, nici împăratul nu are de la ostași ajutor îndestulător pentru mîntuirea lui și nici voinicul nu-i în stare să-și fie îndeajuns pentru toate. Slăbi-ciune și neputință sînt toate cele omenesti față de puterea cea adevărată. De aceea, «Dumnezeu a ales pe cele slabe ale lumii, ca să rușineze pe cele tari» ⁷⁶; și: «Din gura pruncilor și a celor ce sug ai săvîrșit laudă, ca să zdrobești pe vrăjmaș și pe răzvrătitor» ⁷⁷. Harul cel dumnezeiesc a strălucit mai ales atunci cînd a lucrat în prunci și în nepri-cepuți.

«Mincinos este calul spre mîntuire și întru mulțimea puterii lui nu te va mîntui» ⁷⁸.

Sfinții nu s-au folosit de cai. Se pare că nici Israil n-a cîștigat războaiele folosindu-se de puterea cailor și nici vreunul din sfinți n-a socotit că este potrivită folosirea cailor. Faraon s-a folosit de cal ⁷⁹, iar

70. Ps., 32, 16.

71. Rom., 13, 1.

72. Efes., 2, 5.

73. I Cor., 3, 7.

74. Prov., 21, 1.

75. Ps., 32, 16.

76. I Cor., 1, 27.

77. Ps., 8, 3.

78. Ps., 32, 17.

79. Ieș., 14, 9. 23.

îngîmfatul Senaherib se lăuda cu mulțimea cailor⁸⁰. De aceea, «pe calul și călărețul lui Faraon i-a aruncat în apă»⁸¹, iar pe călăreții lui Senaherib i-a cuprins somnul⁸². De aceea și legea dată prin Moisi, dînd legi cu privire la împărat, zice: «Să nu-și înmulțească luiși caii»⁸³.

«Întru mulțimea puterii lui nu te va mîntui».

Pavel spune: «Cînd sînt slab, atunci sînt tare»⁸⁴. Că mulțimea puterii trupești este piedică pentru mîntuirea duhului.

X

«Iată ochii Domnului spre cei ce se tem de El»⁸⁵.

În altă parte psalmistul spune: «Ochii Domnului spre cei drepți»⁸⁶; aici, însă: «spre cei ce se tem de El». Cînd privim spre Domnul și ochii noștri sînt spre El, încît să putem spune: «Iată precum sînt ochii slugilor în minile stăpînilor lor, așa sînt ochii noștri spre Domnul, Dumnezeuul nostru»⁸⁷, atunci atragem ochiul Domnului ca să ne privească.

«Spre cei ce nădăjduiesc în mila Lui»⁸⁸.

Psalmistul înfățișează aici smerenia celor ce slujesc Domnului, pentru că ei nădăjduiesc în mila Lui. Da, cel care nu are încredere în faptele lui virtuozitate și nici nu așteaptă să se îndreptățească din fapte, acela își pune singura lui nădejde în îndurările lui Dumnezeu. Cînd își aduce aminte de cuvintele: «Iată, Domnul și plata Lui»⁸⁹, cînd își amintește că Dumnezeu va da fiecăruia după fapta lui și se gîndește la faptele lui rele, se teme de pedeapsă și tremură de amenințări; și, ca să nu fie înecat de tristețe, are bune nădejdi în îndurările lui Dumnezeu și în iubirea Lui de oameni. Nădăjduiește că sufletul lui va fi izbăvit de moarte și va fi hrănit de Dumnezeu în vreme de foamete.

«Și sufletul nostru va răbda întru Domnul, că ajutorul și sprijinitorul nostru este»⁹⁰.

Cuvintele acestea ne îndeamnă la răbdare, încît dacă vreodată ajungem sub stăpînirea unuia din cei care vor să ne strivească, noi să nu ne despărțim de dragostea de Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus⁹¹, ci

80. IV Regi, 19, 23.

81. Ieș., 15, 1.

82. Ps., 75, 7; IV Regi, 19, 35.

83. Deut., 17, 16.

84. II Cor., 12, 10.

85. Ps., 32, 18.

86. Ps., 33, 14.

87. Ps., 122, 2. 3.

88. Ps., 32, 18.

89. Isaia, 40, 10.

90. Ps., 32, 20.

91. Rom., 8, 39.

să răbdăm cu tot sufletul nostru necazurile, așteptînd ajutorul de la Dumnezeu.

«Că întru Dînsul se va veseli inima noastră și întru numele Lui cel sfînt am nădăjduit» ⁹².

Cuvintele acestea sînt în armonie cu cele de la începutul psalmului : «Bucurați-vă, dreptilor, în Domnul» ⁹³; și : «Întru Dînsul se va veseli inima noastră». Și mi se pare că apostolul, potrivit acestor cuvinte, a spus : «In acestea toate biruim cu prisosință prin Cel Ce ne-a iubit pe noi» ⁹⁴; și : «Dar nu numai atît, ci ne și lăudăm în necazuri» ⁹⁵. Cînd psalmistul spune : «Sufletul nostru va răbda întru Domnul» ⁹⁶, o spune ca să arate că nu silit, nici strivit de necazuri rabdă, ci că primește cu toată bucuria suferințele pentru numele Domnului. Psalmistul nu zice numai «răbdăm», ci și : «Întru Dînsul se va veseli inima noastră și întru numele cel sfînt al Lui am nădăjduit». E de ajuns să ne numim creștini, ca să scăpăm de toată vătămarea vrăjmașilor. Se zice că numele lui Dumnezeu este sfînt; negreșit nu pentru că ar avea în silabele numelui o putere sfînțitoare, ci pentru că orice însușire a lui Dumnezeu și orice idee, care este gîndită în chip deosebit despre El, este sfîntă și curată.

«Fie, Doamne, mila Ta spre noi, precum am nădăjduit întru Tine» ⁹⁷.

Vezi cu cită pricepere s-a rugat psalmistul ? A făcut din propria sa stare sufletească măsura revărsării milostivirilor lui Dumnezeu asupra lui. «Atît de mare să fie mila Ta spre noi, spune psalmistul, cît de mare nădejde am pus noi în Tine ! Toată nădejdea noastră să se întoarcă întru odihnă ⁹⁸, pentru ca, schimbîndu-se trupul smereniei noastre, să înțelegem că a ajuns asemenea cu chipul trupului slavei» ⁹⁹.

92. Ps., 32, 21.

93. Ps., 32, 1.

94. Rom., 8, 37.

95. Rom., 5, 3.

96. Ps., 32, 20.

97. Ps., 32, 22.

98. Ps., 114, 7.

99. Filip., 3, 21 ; Rom., 8, 29.

OMILIE LA PSALMUL XXXVI

**al lui David, cînd și-a schimbat fața sa
înaintea lui Abimelec
și i-a dat drumul și s-a dus**

I

Ideea cuprinsă în titlul acestui psalm ne duce cu mintea la două ipoteze. Titlul pare că vorbește și de cele făcute de David în Nomba, orașul preoților¹, și de cele petrecute în Get, la Anhus, împăratul celor de alt neam². David și-a schimbat fața și cînd a vorbit cu Abimelec preotul, ascunzîndu-și fuga, prefăcîndu-se că încearcă să slujească poruncii împărătești, cînd a luat și pîinele punerii înaintea și sabia lui Goliath, dar și-a schimbat fața și cînd a rămas în mijlocul dușmanilor, cînd i-a auzit vorbind între ei, pregătindu-se de luptă. Că spune Scriptura: «Zis-au slugile lui Anhus între ei: «Nu este acesta David, împăratul pămîntului? Nu acestuia i-au ieșit înaintea dansatoarele zicînd: «David a ucis cu zecile de mii, iar Saul cu miile?»³. «Și s-a temut David, spune Scriptura, de fața lui Anhus și și-a schimbat fața lui înaintea ochilor lor»⁴.

Cum, dar, titlul psalmului îl numește Abimelec, iar istoria ne vorbește de Anhus, împăratul celor din Get? Din tradiție, a ajuns pînă la noi cuvîntul că împărații celor de alt neam purtau în general un nume comun — acela de Abimelec — dar fiecare împărat avea și un nume propriu. Același lucru se poate vedea și la împărații romani; îndeobște se numeau Cezari și Auguști, dar aveau și numele lor proprii. Tot așa și la egipteni, cu numele Faraon; Faraon se numea împăratul de pe timpul lui Iosif⁵ și tot Faraon se numea și împăratul Egiptului de pe timpul lui Moisi, cu patru generații mai tîrziu⁶; Faraon se numește și cel de pe

1. *I Regi*, 22, 1—23.

2. *I Regi*, 21, 1—15.

3. *I Regi*, 21, 11.

4. *I Regi*, 21, 12—13.

5. *Fac.*, 39, 1.

6. *Ieș.*, 2, 5.

timpul lui Solomon, că spune Scriptura : «Solomon a luat pe fiica lui Faraon» ⁷; dar și împăratul Egiptului de pe vremea profeției lui Ieremia se numea tot Faraon ⁸. La fel cu Abimelec : pe vremea lui Avraam a fost un Abimelec, pe vremea lui Isaac un alt Abimelec, iar acum se numește tot Abimelec, cel de pe vremea lui David. Despre cel de pe vremea lui Avraam, Scriptura spune : «*Și au zis Abimelec și Ahuzat, care luase pe nora lui, și Filoc, căpetenia oștirii lui, către Avraam*» ⁹. Despre cel de pe timpul lui Isaac, Scriptura spune : «*Și a stat mulți ani acolo ; și uitându-se Abimelec, împăratul filistenilor, pe fereastră, a văzut pe Isaac jucându-se cu Rebeca*» ¹⁰. Tot așa și acum pe timpul lui David : prin Abimelec, de care e vorba în titlu, este arătat numele îndeobște de împărat. Numele de Anhus, dat de istorie, este numele lui propriu, cel din naștere. În fața acestuia, deci, David și-a schimbat fața lui, când a fost adus de mîinile slugilor, când bătuse la porțile cetății și-i curgeau bale pe barbă, spune Scriptura ¹¹, încît Anhus a zis slugilor : «*Pentru ce l-ați adus la mine ?*» ¹² N-am nevoie de epileptici ! L-ați adus aici, ca să fie apucat de epilepsie în fața mea ?». Și așa, slobozindu-l de acolo, a scăpat cu viață, spune Scriptura, în peștera Odolam ¹³. Scăpînd, dar, David din mare primejdie, a înălțat rugăciunea aceasta de mulțumire lui Dumnezeu, Care l-a izbăvit.

«*Bine voi cuvînta pe Domnul, spune David, în toată vremea*» ¹⁴.

Scăpînd de moarte, David își pune oarecum lege vieții lui, formîndu-și sufletul său pentru o viețuire curată, în așa fel încît nici o clipă din viața lui să nu lipsească fără a binecuvînta pe Dumnezeu, ci să pună pe seama lui Dumnezeu începutul faptelor lui, și mari și mai mici. «Nu voi socoti, spune David, că s-au făcut acestea datorită grijii mele, nici că s-au petrecut datorită întîmplării ! Nu, ci în toată vremea voi binecuvînta pe Domnul, nu numai în clipele fericite ale vieții mele, ci și în vremuri de restriște». De aceste cuvinte fiind învățat apostolul, a spus : «*Bucurați-vă totdeauna, rugați-vă neîncetat, mulțumiți pentru toate*» ¹⁵. Vezi cît de mare este dragostea lui David ? Nu s-a descurajat în fața necontenitelor rele, nu numai cînd a fost izgonit din patrie, dintre rude, dintre cei apropiați ai lui, din averile lui, ci și cînd s-a predat de nevoie dușmanilor și cînd era aproape să fie sfișiat de ei. N-a spus : «Pină cînd au să

7. III Regi, 3, 1.

8. Ier., 44, 5 (ediția A. Rahlfs).

9. Fac., 21, 22.

10. Fac., 26, 8.

11. I Regi, 21, 13.

12. I Regi, 21, 14.

13. I Regi, 22, 1.

14. Ps., 33, 1.

15. I Tes., 5, 16—18.

țină relele acestea?». Nu s-a descurajat că i se prelungeau necazurile, deoarece știa că «necazul aduce răbdare, răbdarea încercare, iar încercarea nădejde»¹⁶. Într-adevăr, pentru cei bine pregătiți necazurile sînt un fel de hrană athletică, sînt exerciții care urcă pe luptător la slava Tatălui. Da, cînd sîntem ocăriți, noi binecuvîntăm; cînd sîntem huliți, noi ne rugăm; cînd sîntem chinuiți, noi binecuvîntăm; cînd sîntem necăjiți, ne lăudăm cu necazul nostru¹⁷. Că e rușinos să binecuvîntăm pe Dumnezeu cînd ne merge bine și să tăcem cînd vin peste noi necazuri și nevoi, dimpotrivă, atunci trebuie să mulțumim lui Dumnezeu chiar mai mult, pentru că știm că Dumnezeu «*il ceartă pe cel pe care-l iubește și bate pe tot fiul pe care îl primește*»¹⁸.

«*Pururea lauda Lui în gura mea*»¹⁹.

Se pare că profetul făgăduiește un lucru imposibil. Cum se poate ca lauda lui Dumnezeu să fie pururea în gura omului? Cînd grăiește vorbe obișnuite și lumești nu are lauda lui Dumnezeu în gura lui. Cînd doarme, tace negreșit. Iar cînd mănîncă și bea, cum va scoate gura lui laudă? Față de acestea spunem că este și o gură spirituală a omului dinăuntru, cu care omul se hrănește, participînd la Cuvîntul vieții, Care este pîinea pogorîtă din cer²⁰. Despre gura aceea spune și profetul: «*Deschis-am gura mea și am tras duh*»²¹; iar Domnul ne îndeamnă să avem deschisă gura, ca să primim mai din belșug hrana adevărului, că zice: «*Lărgeste gura și o voi umplea!*»²². Se poate, dar, să se numească laudă a lui Dumnezeu ideea despre Dumnezeu care este continuă în suflet, care este întipărită odată pentru totdeauna și este oarecum pecetluită în partea conducătoare a sufletului. Se poate, după cum sfătuiește apostolul, ca omul vrednic să le facă pe toate spre slava lui Dumnezeu, încît orice faptă, orice cuvînt și orice lucrare intelectuală să aibă în ea puterea laudei; că dreptul fie de mănîncă, fie de bea, pe toate le face spre slava lui Dumnezeu²³. Unul ca acesta doarme, dar inima lui veghează, după cum spune autorul Cîntării Cîntărilor²⁴. Că, în cele mai multe cazuri, majoritatea închipuirilor din timpul somnului sînt ecouri ale gîndirii din timpul zilei.

16. Rom., 5, 3—4.

17. I Cor., 4, 12—13.

18. Evr., 12, 6.

19. Ps., 33, 1.

20. Ioan., 6, 33.

21. Ps., 118, 131.

22. Ps., 80, 9.

23. I Cor., 10, 31.

24. Cînt., 5, 3.

II

«*Întru Domnul se va lăuda sufletul meu*»²⁵.

«Nimeni, spune David, să nu mă laude că am scăpat de primejdii datorită gândului meu ! Că mîntuirea nu-i nici în puterea omului, nici în înțelepciunea lui, ci în harul lui Dumnezeu». «*Să nu se laude, spune Scriptura, cel bogat cu bogăția lui, nici cel înțelept cu înțelepciunea lui, nici cel tare cu tăria lui, ci în aceasta să se laude cel ce se laudă, în a înțelege și a cunoaște pe Domnul Dumnezeu lui*»²⁶. Uită-te acum cum apostolul laudă pe împreună-lucrătorii Evangheliei : «*Care este împreună-rob și slujitor al vostru în Domnul*»²⁷. Dacă cineva se laudă cu frumusețea trupului sau cu strălucirea părinților, atunci sufletul lui nu se laudă în Domnul ; unul ca acesta se laudă cu deșertăciuni. Nu au ceva vrednic de laudă nici cei care practică artele medii : conducătorii, doctorii, oratorii sau arhitecții, care construiesc cetăți sau piramide sau labirinturi sau alte construcții costisitoare sau construcții colosale de clădiri. Cei care se laudă cu acestea n-au sufletul lor în Domnul. Ne este de ajuns nouă pentru orice altă vrednicie că ne numim robi ai unui Stăpîn ca acesta. Nu se va lăuda, oare, tare unul care slujește împăratului, pentru că a fost pus în acea treaptă de slujire ? Dar cel care a fost învrednicit să slujească lui Dumnezeu va căuta, oare, laudele sale în altă parte, ca și cum nu i-ar fi de ajuns invocarea Domnului pentru a covîrși orice slavă și strălucire ? Deci : «*Întru Domnul se va lăuda sufletul meu*».

«*Să audă cei blînzi și să se veselească*»²⁸, pentru că fără de război, spune David, am dobîndit mîntuirea, numai pentru că mi s-a schimbat fața, fiind înșelați dușmanii mei prin împreună lucrarea lui Dumnezeu. *Să audă cei blînzi*, că este cu putință ca și cei ce stau liniștiți să ridice trofee și să fie declarați biruitori. Și să se veselească, fiind întăriți prin exemplul meu de puterea blîndeții. Am luat acest har de la Dumnezeu pentru că am fost blind». «*Adu-Ți aminte Doamne, de David și de toată blîndețea lui !*»²⁹. Cea mai mare dintre virtuți este blîndețea ; de aceea a și fost pusă între fericiri : «*Fericiți cei blînzi*, spune Domnul, *că aceia vor moșteni pămîntul*»³⁰. Că pămîntul acela, Ierusalimul cel ceresc, nu este pradă de război a celor ce luptă, ci moștenire pe care o primesc bărbații îndelung răbdători și blînzi. Cuvintele «*Să audă cei blînzi*» sînt la fel ca și cuvintele : «ucenicii lui Hristos». Poate că David a voit ca, în chip profetic, să ajungă pînă la noi minunea binefacerii pe

25. Ps., 33, 2.

26. Ier., 9, 22—23.

27. Col., 4, 7.

28. Ps., 33, 2.

29. Ps., 131, 1.

30. Matei, 5, 5.

care a făcut-o Dumnezeu cu el. Să audă de această binefacere și cei care, după multe generații, au să ajungă ucenici ai lui Hristos ! Pe aceștia i-a numit «*blînzi*» ; lor Domnul le-a spus : «*Învățați de la Mine că sînt blind și smerit cu inima*»³¹. Sînt numiți «*blînzi*» cei cu moravurile potolite, cei slobozi de orice patimă, pentru că nu au în sufletele lor nici o turburare. De aceea Scriptura mărturisește despre Moisi că a fost mai blind decît toți oamenii de pe pămînt³².

III

«*Măriți pe Domnul împreună cu mine !*»³³.

Spre slăvirea Domnului psalmistul ia un cor potrivit lui. «Nimeni din cei care fac turburări, spune David, nici din cei zgomotoși, nici din cei care-și ațîță sufletul cu patimile trupului să nu se amestece cu mine, ci voi cei blînzi, voi care ați făcut sufletul vostru tare și statornic, voi care ați scuturat de pe voi trîndăvia și somnolența pentru împlinirea îndatoririlor, voi *măriți pe Domnul împreună cu mine*». Mărește pe Domnul cel care rabdă încercările pentru buna credință cu mintea trează, cu gînd înalt și slobod. Mai mărește apoi pe Domnul cel care privește cu suflet mare și cu gînduri adînci mărețiile creației, ca din măreția și frumusețea creaturilor să contemple pe Creatorul lor³⁴. Cu cît vei căuta să adîncești mai mult rațiunile pentru care au fost făcute existențele și rațiunile după care se conduc, cu atît mai mult vei contempla măreția Domnului ; și, pe cît îți va sta în putință, vei mări pe Domnul. Dar pentru că o singură minte și cercetarea unui singur om nu sînt îndestulătoare să înțeleagă cît de puțin mărețiile lui Dumnezeu, psalmistul ia pe toți blînzii pentru săvîrșirea îndeobște a acestei lucrări. Că trebuie să ne scăpăm cu totul de zgomotele din afară și să facem liniște desăvîrșită în locul cel tainic de sfat al inimii, pentru ca așa să contemplăm adevărul. Ascultă pe cel care-și mărturisește păcatul ! Ce spune acela ? «*Turburatu-s-a de minie ochiul meu*»³⁵. Dar turbură ochiul sufletului nu numai minia, ci și pofta, lășitatea și invidia ; și, pe scurt, toate patimile zăpăcesc și turbură vederea clară a sufletului. După cum cu ochii turburi nu putem vedea clar cele din jurul nostru, tot așa nici cu o inimă turburată nu putem ajunge la înțelegerea adevărului. Trebuie să te îndepărtezi de lucrurile din lume și să nu introduci în sufletul tău gînduri străine nici cu ochii, nici cu urechile, nici cu vreun alt simț. Luptele pe

31. *Matei*, 11, 29.

32. *Num.*, 12, 3.

33. *Ps.*, 33, 3.

34. *Rom.*, 1, 20.

35. *Ps.*, 6, 7.

care le dau gîndurile cele trupești umplu cele dinăuntru ale omului cu zgomote netăcute și cu răskoale nepotolite.

«Căutat-am stăruitor pe Domnul și m-a auzit» ³⁶.

David spune : «Aceasta s-o audă cei blînzi, că în acel timp greu, cînd toată mînia celor ce mă urau era pornită împotriva mea, cînd orice mînă era înarmată asupra mea, cînd eram gol și neînarmat și mă așteptam la orice chin din partea dușmanilor mei, atunci nu mi-am turburat gîndurile cu teama, nu mi-am îndepărtat inima de Dumnezeu, nu m-am deznădăjduit de mîntuirea mea, ci am căutat pe Domnul. Nu l-am căutat, așa de mîntuială, nu mi-am pus o nădejde trecătoare în El, ci L-am căutat cu stăruință. Da, L-am căutat cu stăruință, pentru că mai mult spun aceste cuvinte decît cuvîntul : «L-am căutat», după cum mai mult spune «cercetare stăruitoare» decît «cercetare». *Stinsu-s-au cei ce cercetau stăruitor cercetările stăruitoare*» ³⁷. David, prin cuvîntul «căutare stăruitoare» arată liniștea și neturburarea sufletului său.

IV

«Și din toate necazurile m-a izbăvit» ³⁸.

Toată viața celui drept este necăjită. Că spune Scriptura : «Strîmtă și îngustă este calea» ³⁹ și : «Multe sînt necazurile dreptilor» ⁴⁰. De a-

36. Ps., 33, 4.

37. Ps., 63, 6. — Sf. Vasile cel Mare are acest text : «ἐξέγιπον γὰρ ἐξερουνῶντες ἐξερυνήσει; ; în Septuaginta textul se află sub o formă puțin schimbată : «ἐξέγιπον ἐξερουνῶντες ἐξερυνήσει; ; în traducere, primul : *stinsu-s-au cercetînd stăruitor cercetări stăruitoare*»; al doilea : «*stinsu-s-au cercetînd stăruitor cu cercetare stăruitoare*». Înaintașii noștri au tradus în felul următor : Biblia de la București din 1688 : «*părăsiră, cercetînd cercetări*»; Biblia de la Blaj din 1795 : «*stinsu-s-au iscodind iscodiri*»; aceeași traducere în Biblia de la Petersburg din 1819, în Biblia de la Buzău din 1854—1856 și în Biblia de la Sibiu din 1856—1858 a lui Șaguna; Biblia de la București din 1914 a Sfîntului Sinod traduce : «*stinsu-s-au născocind iscodiri*»; Biblia din București din 1936, «*tipărită din îndemnul și cu purtarea de grijă a Înalt Prea Sfîntitului Dr. Miron Cristea, Patriarhul Românilor, cu aprobarea Sfîntului Sinod*», traduce : «*și iscodiri peste iscodiri au lăcut*»; la fel și Biblia de la București din 1944, «*tipărită prin osîrdia Înalt Prea Sfîntitului Nicodim, Patriarhul României*»; Biblia de la București din 1968, «*tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Justinian, cu aprobarea Sfîntului Sinod*» vine cu o modificare, traducînd : «*au pierit cînd le iscodeau*»; aceeași traducere și în Biblia de la București din 1975, pe care o adoptă și Biblia de la București din 1982, «*tipărită sub îndrumarea și purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*». Este instructiv să se arate cum apare acest text în Bibliile traduse după textul ebraic, nu după textul Septuagintei : Biblia de la Iași din 1874, tipărită de Societatea Biblică Britanică, traduce : «*pun la cale ca să întindă curse*; zic : «*Cine va vedea?*»; ediția britanică, din ultimii ani, apărută fără loc și an de tipărire, traduce : «*se slătuiesc împreună să întindă curse și zic : «Cine ne va vedea?*». În sfîrșit Biblia lui Vasile Radu și Gala Galaction, care urmează tot originalul ebraic, traduce : «*se slătuiesc să întindă curse și grăiesc : «Cine ne va vedea?*».

38. Ps., 33, 4.

39. Matei, 7, 14.

40. Ps., 33, 18.

ceea și apostolul zice : «Întru toate fiind necăjiți» ⁴¹; și : «Că prin multe necazuri trebuie să intrăm întru împărăția lui Dumnezeu» ⁴². Dumnezeu izbăvește de necaz pe sfinții Lui; nu-i lasă neîncercați, dar le dă răbdare. Dacă «necazul lucrează răbdare, iar răbdarea încercare» ⁴³, atunci cel ce îndepărtează necazul se lipsește de încercare. Așadar, după cum nimeni nu este încununat fără adversar, tot așa nimeni nu poate fi numit încercat decît numai prin necazuri. «Din toate necazurile m-a izbăvit, spune David; nu m-a lăsat să fiu fără de necazuri, dar, odată cu încercarea, mi-a dăruit și izbăvirea, adică puterea de a suferi» ⁴⁴.

«Aproiați-vă de El și vă luminați; și fețele voastre să nu se rușineze» ⁴⁵.

Psalmistul cheamă «pe cei ce stau în întuneric și în umbra morții» ⁴⁶ să vină la Domnul și să se apropie de razele Dumnezeirii Lui, pentru ca prin această apropiere, fiind luminați de adevăr, să primească, prin har, luminarea Lui. După cum lumina aceasta din lume nu este pentru toți la fel, ci numai pentru cei care au ochi și stau cu ei deschiși, pentru cei care se pot bucura fără nici o piedică de trecerea soarelui pe bolta cerului, tot așa și «Soarele dreptății» ⁴⁷, Care luminează pe tot omul ce vine în lume» ⁴⁸, nu hărăzește tuturor strălucirea Lui, ci numai celor care duc o viață vrednică de El. Că spune Scriptura : «Lumina a răsărit nu pentru cel păcătos, ci pentru cel drept» ⁴⁹. Și după cum soarele a răsărit, dar nu pentru lilieci, nici pentru celelalte animale care pasc noaptea, tot așa și lumina are, prin natura ei, însușirea de a lumina și a străluci; dar nu toți se împărtășesc de strălucirea ei. Astfel «oricine face rele urăște lumina și nu vine la lumină, ca să nu se vadă faptele lui» ⁵⁰. «Aproiați-vă, dar de El și vă luminați; și fețele voastre să nu se rușineze». Fericit este acela care, în ziua dreptei judecăți a lui Dumnezeu, cînd va veni Domnul să lumineze cele ascunse ale întunericului și să vădească gîndurile inimilor ⁵¹, va îndrăzni să stea sub lumina aceea a vădirilor și va pleca fără să fie rușinat, pentru că are conștiința nepătată de fapte rele. Cei care au făcut fapte rele vor învia spre ocară și rușinare, pentru că văd în ei înșiși rușinea și chipurile păcatelor. Și poate că rușinea să fie mai groaznică decît întunericul și decît

41. II Cor., 4, 8.

42. Fapte, 14, 22.

43. Rom., 5, 3—4.

44. I Cor., 10, 13.

45. Ps., 33, 5.

46. Luca, 1, 79.

47. Mal., 4, 2.

48. Ioan, 1, 9.

49. Ps., 96, 12.

50. Ioan, 3, 20.

51. I Cor., 4, 5.

focul cel veșnic în care au să locuiască veșnic păcătoșii, avînd neconținut în ochi urmele păcatului săvîrșit în trup, urme care rămîn pururea în amintirea sufletului lor, ca o vopsea ce nu se poate șterge. Puțini vor fi aceia care, apropiindu-se de lumina cea adevărată și descoperindu-li-se faptele, vor putea să plece de acolo, după descoperirea faptelor lor ascunse, cu fețele nefăcute de rușine.

V

«*Săracul acesta a strigat și Domnul l-a auzit*» ⁵².

Sărăcia nu este totdeauna ceva de laudă; este de laudă sărăcia săvîrșită de bună voie, după sfatul evanghelic ⁵³. Că mulți sînt săraci, dar cu voința sînt foarte lacomi; pe aceștia sărăcia nu-i mîntuie, ci voința îi osîndește. Deci, nu cel lipsit de toate este negreșit vrednic de a fi fericit, ci cel care socotește porunca lui Hristos mai bună decît comorile lumii. Pe aceștia și Domnul îi fericește, zicînd: «*Fericiți cei săraci cu duhul*» ⁵⁴; nu cei săraci cu averea, ci cei care au ales sărăcia din imboldul sufletului lor. Că nici un lucru care nu-i făcut cu voința nu-i vrednic de a fi fericit. De aceea orice virtute, dar mai cu seamă aceasta, înainte de toate, se caracterizează prin libertatea de voință. Psalmul, deci, spune: «*Săracul acesta a strigat*». Prin pronumele demonstrativ «*acesta*», Scriptura atrage atenția sufletului tău spre cel sărac după Dumnezeu, spre cel flămînd, spre cel însetat, spre cel gol. Scriptura ți-l arată aproape cu degetul: «*Săracul acesta*»! Acesta este ucenicul lui Hristos! Este, însă, cu puțință să urci aceste cuvinte și la Hristos, Care, bogat fiind cu firea, pentru că toate cele ale Tatălui sînt ale Lui, a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui ⁵⁵. Însuși Domnul a început orice faptă care duce la fericire, dîndu-se pe Sine pildă ucenicilor Săi.

Să ne întoarcem la fericiri. Dacă vei cerceta fiecare fericire, vei găsi că Domnul, înainte de a învăța cu cuvîntul, a învățat cu fapta. «*Fericiți cei blînzi*» ⁵⁶. Cum învățăm blîndețea? «*Învățați de la Mine, a spus El, că sînt blînd și smerit cu inima*» ⁵⁷. «*Fericiți făcătorii de pace!*» ⁵⁸. Cine ne va învăța binele păcii? El, Făcătorul de pace, Cel Care face pace, Cel care împacă pe cei doi într-un om nou ⁵⁹, Cel Care a împăcat prin sîngele crucii Lui atît pe cele din ceruri, cît și pe cele de pe

52. Ps., 33, 6.

53. Matei, 19, 21.

54. Matei, 5, 3.

55. II Cor., 8, 9.

56. Matei, 5, 5.

57. Matei, 11, 29.

58. Matei, 5, 9.

59. Eies., 2, 15.

pământ⁶⁰. «*Fericiți cei săraci*»⁶¹. El este Cel Ce a sărăcit și S-a golit pe El Însuși în chip de rob⁶², ca noi toți să luăm, din plinătatea Lui, har pentru har⁶³.

Așadar, dacă te vei lăsa condus de Sfântul și iubitorul de oameni Duh, nu înălțându-te pe tine, ci smerindu-te pe tine, ca să înalți pe alții, strigă cu duhul și roagă-te cu glas tare; nu rosti nimic josnic și umil, ca să ceri ceva din cele pămîntești și lumești; atunci o strigare ca aceasta va fi auzită de Domnul, Care este sfîrșitul auzirii. Ca să fii izbăvit din toate necazurile fără să fii rănit, fără să te simți înjosit, fără să ajungi rob gîndurilor trupului.

Dar care e și chipul, prin care e izbăvit săracul?

«*Lupta-va îngerul Domnului de jur împrejurul celor ce se tem de El și-i va izbăvi pe ei*»⁶⁴.

Psalmistul a arătat pe cine numește sărac: pe cel ce se teme de Domnul. Pentru că cel ce se teme de Domnul este încă în ceata de rob; dar cel care a fost desăvîrșit de dragoste s-a înălțat la vrednicia de fiu. De aceea robul se numește și sărac, pentru că nu are nimic propriu; fiul, însă, este și bogat, pentru că este moștenitor al bunătăților părintești. «*Lupta-va îngerul Domnului de jur împrejurul celor ce se tem de El*». Îngerul stă alături de oricine a crezut în Domnul, dacă nu-l alungăm niciodată prin faptele noastre rele. După cum fumul alungă albinele, iar pe porumbei îi pune pe fugă mirosul urît, tot așa și pe paznicul vieții noastre, pe înger, îl îndepărtează păcatul cel cu miros urît și vrednic de multe lacrimi. Dacă ai în sufletul tău fapte vrednice de pază îngerească și dacă locuiește în tine o minte bogată în contemplațiile adevărului, atunci, pentru bogăția faptelor tale prețioase de virtute, Dumnezeu așează neapărat lîngă tine străjeri și paznici, te întărește de jur împrejur cu paza îngerilor. Uită-te cît e de mare firea îngerilor, că un singur înger este asemănat cu o întreagă armată și cu o tabără cu mulțime de oameni. Datorită măreției Celui Care te păzește, Domnul îți dăruiește tabără, iar datorită tăriei îngerului, Domnul te înconjoară ca și cu niște ziduri și te întărește cu tăria Lui. Aceasta înseamnă «*de jur împrejur*». După cum zidurile cetăților sînt așezate de jur împrejurul cetăților și opresc din toate părțile atacurile dușmanilor, tot așa și îngerul înalță zid împotriva dușmanilor care te atacă din față, te apără de dușmanii care ar veni din spate și nu lasă nepăzite nici

60. Col., 1, 20.

61. Matei, 5, 3.

62. Filip., 2, 7.

63. Ioan, 1, 16.

64. Ps., 33, 7.

laturile. «Cădea-vor dinspre latura ta o mie și zece mii de-a dreapta ta» ⁶⁵, iar pe tine nu te va atinge nici o rană de la vreunul din dușmanii tăi, că va porunci pentru tine îngerul Lui.

VI

«Gustați și vedeți că bun este Domnul» ⁶⁶.

În multe locuri din Scriptură am observat că puterile sufletului au aceleași nume ca și mădularele noastre exterioare. Și pentru că Domnul nostru este pîinea cea adevărată ⁶⁷ și trupul Lui este adevărată mîncare ⁶⁸, trebuie neapărat ca plăcerea bucuriei pîinii să o avem prin o gustare spirituală. După cum nu putem înfățișa celor necunoscători atît de bine prin cuvînt cum e gustul mierii, cît prin însăși simțirea gustului ei, tot așa nici bunătatea Cuvîntului ceresc nu poate fi arătată lămurit prin învățături ; dar dacă încercăm cît mai mult dogmele adevărului, putem, prin propria noastră experiență, să înțelegem bunătatea Domnului. Psalmistul a spus : «Gustați» ; n-a spus : «Îmbuibați-vă» ; pentru că acum cunoaștem în parte și vedem adevărul ca prin oglindă și ghicitură ⁶⁹, dar va veni cîndva vremea cînd arvuna de acum și gustarea aceasta a harului ne va duce la desfătarea cea desăvîrșită. După cum pe cei care sufăr de stomac, care n-au poftă de mîncare și resping mîncărurile, doctorii îi vindecă de boala lor deșteptîndu-le pofta prin vreun condiment pus în mîncăruri, încît simțul gustului este excitat de acel condiment și face să le sporească pofta de mîncare tot mai mult, tot așa și cu Cuvîntul adevărului. «Însăși experiența Cuvîntului adevărului, spune psalmistul, vă îndeamnă ca pofta să vă fie mereu fără sațiu. De aceea gustați, ca să fiți fericiți, flămînzind și însetînd pururea de dreptate».

«Fericit bărbatul, care nădăjduiește în El» ⁷⁰.

Cel ce dorește pururea Cuvîntul nu-și va pune în nimic altceva nădejdea decît în Domnul.

«Temeți-vă de Domnul toți sfinții Lui ; că n-au lipsă cei ce se tem de El» ⁷¹.

Dacă frica nu ne-ar instrui viața noastră, ar fi cu neputință, fiind în trup, să săvîrșim sfințenia. Că spune Scriptura : «Străpunge cu frica Ta trupul meu» ⁷². Că după cum cei străpunși de cuie au nemișcate mă-

65. Ps., 90, 7.

66. Ps., 33, 8.

67. Ioan, 6, 32.

68. Ioan, 6, 55.

69. I Cor., 13, 12.

70. Ps., 33, 8.

71. Ps., 33, 9.

72. Ps., 118, 120.

dularele trupului lor și nu pot lucra nimic, tot așa și cei care au sufletul ținut de frica cea dumnezeiască evită neajunsurile păcatului provocate de patimi. Pentru cel ce se teme de Dumnezeu nu există lipsă; cu alte cuvinte, cel împiedicat de frica de Dumnezeu de la orice faptă nesăbuită, acela n-are nici o lipsă pentru îndeplinirea virtuții, ci este desăvârșit, pentru că nu-i lipsește nimic din bunătățile de care are nevoie firea omenească. După cum nu este desăvârșit cu trupul cel căruia îi lipsește ceva din măduarele cele de neapărată trebuință, ci-i nedesăvârșit prin ceea ce-i lipsește, tot așa și cel care disprețuiește vreuna din porunci, pentru că îi lipsește aceea este nedesăvârșit tocmai prin ceea ce-i lipsește. Dar cel ce are în sufletul său frica cea desăvârșită, iar pentru evlavie se poartă cu sfială față de toate, nu va păcătui cu nimic, pentru că nimic nu disprețuiește.

VII

«Bogații au sărăcit și au flămânzit, iar cei ce-l caută pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele» ⁷³.

Să ne zidească sufletele noastre cuvintele acestea, ca să disprețuim bogăția cea materială! Cuvintele acestea ne învață cât de nestatornică este bogăția banilor! Înclinată spre cădere este bogăția, ca valul purtat uneori într-o parte și alteori în alta de furia vînturilor. Se poate că psalmistul numește pe poporul Israil *«bogat»*, pentru că a lui a fost înfierea, a lui slujba dumnezeiască, ale lui făgăduințele, ai lui părinții ⁷⁴. Aceștia, deci, *«au sărăcit»*, din pricina păcatului lor față de Domnul; dar cei care, în locul lor, *«au căutat pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele»*. Dar cum s-a făcut de au sărăcit și au flămânzit? Cum? Pentru că au ucis *«Pîinea vieții»* ⁷⁵, a venit peste ei foamete de Pîine; și pentru că au uneltit împotriva Izvorului cu apă vie ⁷⁶, a venit peste ei setea și li s-a prelungit pedeapsa setei; nu foame de pîinea cea materială, nici sete de apă, ci foame de auzirea cuvîntului Domnului ⁷⁷. Deci *«au sărăcit și au flămânzit»*; dar cei dintre neamuri, care au învățat să caute pe Domnul, *«nu se vor lipsi de tot binele»*. Dumnezeu este însuși binele desăvârșit; și de acest bine nu se vor lipsi toți cei care Îl caută pe Domnul. Un om neinstruit, unul care nu poate deosebi binele de rău, să nu-mi numească mie bine, binele, care are în el desfătarea cea trecătoare, ce se duce odată cu stricarea trupului! Că cel care pune bogăția materială și însușirile trupesti în categoria binelui, așează binele, cuvîntul acesta sfînt,

73. Ps., 33, 10.

74. Rom., 9, 4—5.

75. Ioan, 6, 48.

76. Ioan, 4, 10—14.

77. Amos, 8, 11.

care se cuvine numai lui Dumnezeu, în rîndul lucrurilor josnice, de care nici nu merită să vorbim, și odată cu aceasta cade în cea mai cumplită contradicere : sau spune că apostolii n-au dobîndit bunurile cele trupești, pentru că n-au căutat pe Domnul sau dacă L-au căutat și n-au dobîndit niște bunuri ca acestea va învinui Scriptura, care spune că cei care caută pe Domnul nu vor fi lipsiți de nici un bine. Dar și sfinții au căutat pe Domnul și n-au fost lipsiți de înțelegerea aceea pe care o căutau și n-au fost lipsiți nici de bunătățile cele din odihna cea veșnică. Că despre bunătățile acelea s-au spus, propriu vorbind, cuvintele : «*de tot binele*». Că desfătările trupești au mai multă durere decît plăcere ; căsătoriile au lipsa de copii ; văduvia, desfrîul ; agricultura are lipsa de roade ; neguțătoriile pe mare au naufragiile ; bogățiile au uneltirile, iar petrecerile, îmbuibările și neconținutele desfătări au tot felul de boli și tot felul de patimi. Pavel a căutat pe Domnul și nu i-a lipsit nimic din bunătăți, cu toate că, cine ar putea număra suferințele trupești cu care a trăit tot timpul vieții lui ? De trei ori a fost bătut cu toiege, o dată a fost bătut cu pietre, de trei ori s-a sfărîmat corabia cu el, o noapte și o zi a petrecut-o în adînc, în călătorii adeseori, în foame și sete, în posturi adeseori, în osteneală și în trudă, în nevoi adeseori ⁷⁸.

Aș putea fi, însă, întrebat :

— Cum ? N-a fost, oare, Pavel lipsit de bunurile cele trupești, cînd, pînă în cea din urmă clipă a vieții lui, a fost un om înfometat, însetat, gol și biciuit ? ⁷⁹

— Da, așa e ! Dar urcă-mi-te cu mintea la binele real, ca să înțelegi și simfonia Scripturii și să nu te lași nici doborît de îndoiala gîndului !

VIII

«*Veniți, fiilor, ascultați-mă ! Frica Domnului vă voi învăța*» ⁸⁰.

În aceste cuvinte avem glasul unui dascăl, care ne vorbește din adîncul sufletului lui, care cu milostivire de părinte ne cheamă la învățătură. Da, ucenicul este fiu duhovnicesc al dascălului. Cel care primește învățătura bunei credințe de la cineva este format oarecum și adus la desăvîrșire de dascălul său, întocmai ca pruncii, care sînt formați în pîntecele mamelor care i-au născut. De aceea și Pavel a numit fii întreaga Biserică a galatenilor ; galatenii au căzut din învățăturile primite mai înainte, au fost oarecum avortați ; dar Pavel i-a luat din nou și a format în ei, ca de la început, pe Hristos ; și pentru că îndreptarea ce-

78. *II Cor.*, 11, 25—27.

79. *I Cor.*, 4, 11.

80. *Ps.*, 33, 11.

lor greșiți a făcut-o cu durere și necaz, Pavel a spus că a avut în suflet dureri de naștere, pricinuite de tristețea pentru cei căzuți : «*Fiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, pînă ce Hristos va lua chip în voi*» ⁸¹.

«*Veniți, fiilor, ascultați-mă !*».

— Dar ce oare vrea să ne învețe părintele nostru cel duhovnicesc ?

— «*Frica Domnului vă voi învăța !*», ne spune el.

Pentru că mai sus a poruncit să ne temem de Domnul și a arătat și folosul pe care-l avem de pe urma fricii — că «*n-au lipsă cei ce se tem de El*» ⁸² — acum ne dă și o învățătură a fricii dumnezeiești. Că trebuie să fim sănătoși o poate spune oricine, chiar un om de rînd ; dar cum trebuie să dobîndim sănătatea, aceasta o poate spune numai cel care cunoaște știința medicală. Nu orice frică este bună și mîntuitoare ; dimpotrivă, este și o frică vrăjmașă, pentru care profetul se roagă să nu fie în sufletul lui, zicînd : «*De la frica vrăjmașă scoate sufletul meu*» ⁸³. Da, frica vrăjmașă este aceea care ne bagă în suflet spaima de moarte, aceea care ne face să ne plecăm în fața persoanelor cu rang mare. Cum va putea, oare, cel care se teme de acestea să se împotrivească păcatului pînă la moarte în vreme de mucenie și să plătească ce este dator Domnului, Care a murit pentru noi și a înviat ? Și cel care se teme de demoni are frică vrăjmașă în el. Pe scurt, o astfel de frică pare a fi o patimă care este vlăstar al necredinței. Nici un om, care crede că are lîngă el un ajutor puternic, nu se teme de cei ce încearcă să-l turbure. Vrei să-ți spun că este și o frică mîntuitoare, o frică aducătoare de sfințenie, frica aceea care ia naștere în sufletul nostru prin îndeletnicirea cu virtutea, nu cu patima ? Cînd vrei să te pornești spre săvîrșirea vreunui păcat, gîndește-mi-te la acel scaun de judecată, înfricoșător și cumplit, al lui Hristos, pe care va sta Judecătorul «*pe scaun înalt și prea înălțat*» ⁸⁴ ; atunci va sta de față toată făptura tremurînd de arătarea Lui slăvită, iar noi avem să ne înfățișăm unul cîte unul, ca să ni se cerceteze faptele, pe care le-am săvîrșit în viață ; atunci lîngă cel care a făcut multe rele cît a trăit vor sta îngeri înfricoșători și groaznici, care aruncă foc din ochi și foc din gură, pentru a arăta gîndul lor cumplit, și cu fețele lor asemănătoare nopții, pentru a arăta sălbăticiunea lor și ura lor de oameni ; apoi prăpastie adîncă, întuneric, din care nu poți ieși, și foc fără strălucire, care are în întuneric putere arzătoare ; apoi neam de viermi otrăvitori și mîncători de trupuri, care mănîncă fără saț și niciodată să-

81. Gal., 4, 19.

82. Ps., 33, 9.

83. Ps., 63, 1.

84. Isaia, 6, 1.

turați, care prin ronțăitul lor pricinuiesc dureri nesuferite ; apoi chinul acela mai cumplit ca toate chinurile, ocara aceea și veșnica rușine. De acestea teme-te ! Și instruit de frica aceasta, împiedică sufletul tău, ca și cu un friu, de la poftirea celor rele. Această frică de Domnul ne-a poruncit David să o predicăm ; dar să n-o predicăm așa de mintuială, ci celor dispuși să o asculte ; nu celor care au căzut departe, ci celor care aleargă cu dorința de a fi mintuiți ; nu «celor străini de Testament»⁸⁵, ci celor care s-au unit cu Cuvîntul prin botezul înfierii. De aceea psalmistul a spus : «*Veniți*», adică : «Apropiați-vă de mine, fiiilor, prin fapte bune, ca să fiți învredniciți a ajunge *fii ai luminii*»⁸⁶ prin nașterea din nou. Ascultați cei ce aveți deschise urechile inimii ! *Frica Domnului vă voi învăța !*, frica, de care cuvintele psalmistului v-au vorbit puțin mai înainte».

IX

«*Care este omul care voiește viață, care dorește să vadă zile bune ?*»⁸⁷.

Dacă voiește cineva viața, spune psalmistul, să nu voiască viața aceasta obișnuită, pe care o trăiesc și animalele, ci viața cea adevărată, pe care nu o întrerupe moartea. Acum, spune Scriptura, muriți și «*viața voastră este ascunsă cu Hristos în Dumnezeu ; dar cînd se va arăta Hristos, viața noastră, atunci și voi vă veți arăta împreună cu El întru slavă*»⁸⁸. Așadar viața cea reală este Hristos, iar viețuirea noastră în El este viață adevărată. La fel și zilele ; unele sînt bune, acelea pe care le arată profetul în făgăduința sa : «*Care este omul, care voiește viață, care dorește să vadă zile bune ?*». Zilele veacului acestuia sînt rele, pentru că și veacul acesta, fiind o măsură a lumii — despre care s-a zis că «*lumea întregă este sub stăpînirea celui viclean*»⁸⁹ — se aseamănă cu natura lumii a cărei măsură este ; iar părți ale timpului acestuia sînt zilele acestea ; de aceea zice apostolul : «*Răscumpărînd vremea, că zilele sînt rele*»⁹⁰ ; iar patriarhul Iacov zice : «*Zilele anilor mei, puține și rele*»⁹¹. Așadar, acum noi nu sîntem în viață, ci în moarte. De aceea și apostolul se ruga zicînd : «*Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia ?*»⁹². Alta este viața spre care ne cheamă cuvintele psalmistului !

85. *Efes.*, 2, 12.

86. *I Tes.*, 5, 5.

87. *Ps.*, 33, 12.

88. *Col.*, 3, 3—4.

89. *I Ioan.* 5, 19.

90. *Efes.*, 5, 16.

91. *Fac.*, 47, 9.

92. *Rom.*, 7, 24.

Acum, zilele noastre sînt rele ; dar altele sînt cele bune, pe care moartea nu le întrerupe ; că Dumnezeu va fi lumina lor veșnică, luminîndule cu lumina slavei Lui. Așadar, să nu socotești cumva, cînd auzi *«zile bune»*, că în făgăduința dată de psalmist este vorba de viața de aici ! Nu ! Că zilele acestea, pe care le aduce soarele de pe cer, sînt stricăcioase ; și nimic stricăcios nu este potrivit să se aducă dar celui nestricăcios. Dacă sufletul este nestricăcios, atunci nestricăcioase trebuie să fie și darurile ce i se aduc. *«Chipul lumii acesteia trece»*⁹³. Iar dacă legea este umbra bunătaților viitoare⁹⁴, gîndește-mi-te cum vor fi simbetele cele pline de bucurie și sfinte din zilele cele veșnice, cum vor fi lunile cele noi și sărbătorile ; și gîndește-mi așa cum merită legea cea duhovnicească !

*«Oprește-ți limba de la rău și buzele tale să nu grăiască vicleșug»*⁹⁵.

Dacă vrei să fii în zilele cele bune, dacă iubești viața, fă porunca vieții ! Că spune Domnul : *«Cel ce Mă iubește pe Mine va păzi poruncile Mele»*⁹⁶. Cea dintîi poruncă este *«să-ți oprești limba de la rău și buzele tale să nu grăiască vicleșug»*. Da, cel mai la îndemînă și cel mai felurit este păcatul săvîrșit cu limba. Te-ai miniat ? Limba ți-o ia înaintea ! Ești prins de pofta ? Ei bine, ai și limba, înainte de toate, ca o coadă și ca o sfătuitoare care lucrează împreună la păcat și te ascunde de cei din jur. Limba îți este și armă spre nedreptate, cînd nu grăiește cele ce vin din inimă, ci rostește cuvinte înșelătoare. Dar pentru ce trebuie să înșir cu cuvîntul toate păcatele pe care le facem cu limba ? Plină este viața noastră de greșelile săvîrșite cu limba ! Cuvinte de rușine, glumele nelalocul lor, flecărelile, cuvinte care nu se cuvin, birfiri, vorbe ușurate, jurăminte false, mărturii mincinoase ; toate aceste rele și încă mai multe decît acestea, sînt creații ale limbii. Iar cei care deschid gura împotriva slavei lui Dumnezeu și grăiesc nedreptate spre înălțime, cu ce alt organ, dacă nu cu limba, săvîrșesc această nelegiuire ? Dar pentru că *«din cuvintele tale te vei îndrepta și din cuvintele tale te vei osîndi»*⁹⁷, oprește-ți limba de la rău și nu-ți strînge comori zadarnice cu o limbă mincinoasă ! Oprește-ți și buzele tale să nu grăiască viclenii ! Cu alte cuvinte, fă ca mădularul tău, ce ți-a fost dat spre slujba cuvîntului, să se îndepărteze de la orice lucrare rea ! Viclenia este o faptă rea, săvîrșită cu gînd ascuns, care se oferă semenului sub chipul unor binefaceri.

93. I Cor., 7, 31.

94. Evr., 10, 1.

95. Ps., 33, 12.

96. Ioan, 14, 23.

97. Matei, 12, 37.

X

*«Ferește-te de rău și fă bine ; caută pacea și o urmează»*⁹⁸.

Sfaturi temeinice, care ne duc la buna credință, ne învață să ne stăpânim limba, să ne depărtăm de gânduri viclene și să ne ferim de rău. Omului desăvârșit nu i se potrivește îndepărtarea de rău, ci celui care este la învățăturile elementare i se cuvine să se îndepărteze de pornirea spre rău ; și după ce s-a scăpat de obișnuința cu o viață rea, ca de o cale rea, să înceapă lucrarea faptelor bune. Că este cu neputință să începi a face binele dacă mai întâi nu te-ai depărtat și n-ai fugit cu totul de rău, după cum este cu neputință să fii sănătos, dacă n-ai scăpat de boală, să fii într-o cameră calduroasă, dacă n-ai îndepărtat deplin din ea frigul. Acestea nu pot sta împreună unele cu altele. Tot așa și cel care vrea să ducă o viață virtuoasă se cuvine să se scape de orice atingere cu păcatul.

«Caută pacea și o urmează».

Despre pace Domnul a spus : *«Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum lumea vă dau Eu»*⁹⁹. Caută, dar, pacea Domnului și urmeaz-o ! Și o vei urma nu în alt chip decât *«alergînd la țintă spre răsplata chemării de sus»*¹⁰⁰. Sus este pacea cea adevărată ! Pentru că atîta vreme cît sîntem legați în trup, sîntem legați de multe lucruri, care ne turbură. Caută, dar, pacea, care e dezlegarea de turburările din această lume ! Dobîndește o minte liniștită, o stare sufletească neînvălmurată și neturburată, care să nu fie clătînată nici de patimi, nici de dogmele cele mincinoase, care *«prin cuvinte ademenitoare»*¹⁰¹ te atrag să le dai crezare ! Fă aceasta, ca să dobîndești *«pacea lui Dumnezeu, care covîrșește toată mintea»*¹⁰² și-ți întărește inima ! Cel care caută pacea îl caută pe Hristos, că El este pacea, *«El a zidit pe cei doi într-un om nou, făcînd pace»*¹⁰³, *împăcînd prin sîngele crucii Sale atît pe cele din cer, cît și pe cele de pe pămînt»*¹⁰⁴.

XI

*«Ochii Domnului spre cei drepti și urechile Lui spre rugăciunea lor»*¹⁰⁵.

98. Ps., 33, 13.

99. Ioan, 14, 27.

100. Filip., 3, 14.

101. Col., 2, 4.

102. Filip., 4, 7.

103. Eies., 2, 14.

104. Col., 1, 20.

105. Ps., 33, 14.

După cum sfinții sînt «trup al lui Hristos și mădulare în parte»¹⁰⁶ — și Dumnezeu a așezat în Biserică pe unii ochi, pe alții limbi, pe unii să țină loc de mîini, iar pe alții să țină loc de picioare — tot așa și sfintele puteri cele duhovnicești, care sînt în locul cel ceresc, unele se numesc ochi, pentru că li s-a încredințat supravegherea noastră, iar altele se numesc urechi, pentru că primesc rugăciunile noastre. Psalmistul în versetul acesta, a numit ochi și urechi puterea care ne supraveghează și primește rugăciunile noastre. «Ochii Domnului spre cei dreapți și urechile Lui spre rugăciunea lor». Pentru că oricare faptă a dreptului este vrednică de privirea lui Dumnezeu și pentru că orice cuvînt al lui este lucrător și plin de putere — că dreptul nu grăiește nici un cuvînt desert — de aceea psalmul spune că dreptul este totdeauna privit și totdeauna ascultat.

«Iar fața Domnului spre cei ce fac rele, ca să piardă de pe pămînt pomenirea lor»¹⁰⁷.

Socot că aici este numită «față» venirea cea arătată și vădită a Domnului la judecată. De aceea s-a zis că ochii Domnului privesc asupra celui drept¹⁰⁸, pentru că ochii Lui ne privesc încă de departe. Dar însăși fața Lui se va arăta, ca să nimicească toată pomenirea răutății. Să nu înțelegi cumva că fața lui Dumnezeu este plăsmuită trupestă, pentru că atunci ar părea cu totul nesocotite cele spuse de Scriptură, anume că separat sînt ochii lui Dumnezeu care privesc cu strălucire asupra celui drept și separată este fața lui Dumnezeu care se îndreaptă spre cei răi. Că nici nu există ochi fără față, nici față fără ochi. Așadar omul nu poate să vadă fața lui Dumnezeu și să trăiască¹⁰⁹, dar îngerii celor mici din Biserică văd fața Tatălui nostru cel din ceruri¹¹⁰. Acum, pentru că sîntem înconjurați de slăbiciunea trupului, ne este cu neputință să cuprindem priveliștea arătării celei slăvite; dar îngerii, pentru că n-au acoperămînt asemănător cu trupul nostru, nu sînt de nimic împiedicați să privească neconținut fața slavei lui Dumnezeu. Deci și noi, cînd vom fi fii ai învierii, atunci vom fi învredniciți de cunoașterea lui Dumnezeu față către față¹¹¹. Atunci, dreptii vor fi învredniciți de bucuria privirii chipului lui Dumnezeu, iar păcătoșii vor fi osîndiți, pentru ca să fie nimiciti tot păcatul de dreapta judecată a lui Dumnezeu.

106. I Cor., 12, 27.

107. Ps., 33, 15.

108. Ps., 33, 14.

109. Ieș., 33, 20.

110. Matei, 18, 10.

111. I Cor., 13, 12.

XII

«*Strigat-au dreptii și Domnul i-a auzit pe ei și din toate necazurile lor i-a izbăvit pe ei*» ¹¹².

Strigătul dreptilor este spiritual; este strigăt cu mare glas în ascunsul inimii, în stare să ajungă chiar pînă la urechile lui Dumnezeu. Cel care cere lucruri mari și se roagă pentru cele cerești, acela strigă și face auzită rugăciunea, pe care o trimite lui Dumnezeu.

«*Strigat-au dreptii*». N-au cerut nimic josnic, nici pămîntesc, nici ceva fără de preț. De aceea Domnul a primit glasul lor «*și din toate nevoile i-a izbăvit pe ei*»; nu slobozindu-i atît din necazuri, cît făcîndu-i mai tari decît necazurile.

«*Aproape este Domnul de cei cu inima zdrobită și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui*» ¹¹³.

Prin bunătatea Lui, Dumnezeu este aproape de toți; noi înșine, prin păcat, ne depărtăm de El. Că spune Scriptura: «*Iată, cei ce se depărtează de Tine vor pieri*» ¹¹⁴. De aceea se spune că Moisi s-a apropiat de Dumnezeu ¹¹⁵. Iar dacă un altcineva se aseamănă cu Moisi, acela ajunge aproape de Dumnezeu pentru virtuțile sale și faptele lui bune.

Dar cuvintele acestea sînt o profeție directă la venirea în trup a Domnului și sînt de acord cu cele spuse mai înainte. Acolo s-a zis: «*Fața Domnului spre cei ce fac rele*» ¹¹⁶, cu alte cuvinte, arătarea Lui la judecată se va face pentru nimicirea oricărei răutăți; aici se spune: «*Aproape este Domnul de cei cu inima zdrobită*»; cuvintele acestea vestesc venirea în trup a Domnului, care se și apropie și nu este departe. Să te încredințeze de aceasta și profeția lui Isaia, care zice: «*Duhul Domnului peste Mine; pentru aceasta M-a uns pe Mine; M-a trimis să binevestesc săracilor, să vindec pe cei zdrobiți cu inima, să propovăduiesc robiiților iertare și orbilor vedere*» ¹¹⁷. Pentru că Domnul a fost trimis doctor celor zdrobiți cu inima, de aceea psalmistul zice aceasta: «*Aproape este Domnul*». «*Vouă vă grăiesc celor smeriți și celor ce și-au zdrobit gîndirea lor, ca să vă veseliți și, cu bucuria celor așteptate, să vă îndemn la îndelungă răbdare*». Zdrobire de inimă înseamnă nimicirea gîndurilor omenesti. Cel care disprețuiește pe cele de aici și se predă pe sine Cuvîntului lui Dumnezeu, cel care oferă puterea conducătoare a sufletului său gîndurilor celor mai presus de om și dumnezeiești, acela poate fi cel care are inima zdrobită și o face jertfă pe care Dumnezeu nu

112. Ps., 33, 16.

113. Ps., 33, 17.

114. Ps., 72, 26.

115. Ieș., 24, 2.

116. Ps., 33, 15.

117. Isaia, 61, 1.

o va urgisi. Că *«inima zdrobită și smerită Dumnezeu nu o va urgisi»*¹¹⁸. *«Aproape este, dar, Domnul de cei cu inima zdrobită și pe cei smeriți cu duhul îi va mîntui»*. Cel care nu se îngîmfă și nici nu se gîndește la ceva din cele omenești, acela este și zdrobit cu inima și smerit cu duhul. Dar este smerit și omul care umblă în păcat, pentru că mai ales păcatul smerește mai mult decît toate. După cum și spunem că s-a smerit aceea care a stricat și pierdut sfințenia fecioriei, precum spune Scriptura că *«Amnon, tăbărînd pe Tamara, a smerit-o»*¹¹⁹. Așadar, toți cîți au pierdut vrednicia și înălțimea sufletului, fiind aruncați la pămînt de păcat, și au ajuns oarecum una cu pămîntul, se înclină și se tîrăsc ca șarpele de nu se mai pot ridica deloc, aceia se smeresc, dar nu cu duhul. Smerenia lor nu e de laudă. Dar toți cîți au harul Duhului Sfînt, care se smeresc pe ei de bună voie față de cei mai mici decît ei și spun despre ei, ca și apostolul, că sînt robii lor în Hristos¹²⁰ și *«lepădătura tuturor pînă acum»*¹²¹ și iarăși: *«am ajuns ca un gunoi al lumii»*¹²², cei care se folosesc în chip duhovnicesc de smerenie, care se fac pe ei înșiși a fi cei mai de pe urmă dintre toți, ca să fie întîii dintre toți în împărăția cerurilor, ei bine pe aceștia îi fericește Domnul, zicînd: *«Fericiți cei săraci cu duhul»*¹²³.

*«Multe sînt necazurile dreptilor și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul»*¹²⁴.

*«În toate fiind necăjiți, dar nu strîmtorați»*¹²⁵, spune apostolul. De aceea și Domnul spune ucenicilor Lui: *«În lume necaz aveți; dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea!»*¹²⁶. Deci, dacă vezi vreodată pe cei drepiți că sînt bolnavi, betegi cu trupul, despuiați de averile lor, răniți, ocăriți, cu totul nevoiași și lipsiți de cele de neapărată trebuință, adu-ți aminte că *«multe sînt necazurile dreptilor și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul»*. Cel ce zice că nu s-ar cuveni ca dreptul să aibă necazuri, nu spune altceva decît că nu se potrivește unui atlet să aibă adversar. Dacă atletul nu se luptă, ce pricini de cunună ar mai avea?

De patru ori s-a spus în psalmul acesta în ce chip izbăvește Domnul de necaz pe cei pe care voiește să-i izbăvească. Primul: *«Căutat-am pe Domnul și m-a auzit și din toate necazurile m-a izbăvit»*¹²⁷; al doilea, iarăși: *«Săracul acesta a strigat și Domnul l-a auzit și din toate neca-*

118. Ps., 50, 18.

119. III Regi, 13, 14.

120. II Cor., 4, 5.

121. I Cor., 4, 13.

122. I Cor., 4, 13.

123. Matei, 5, 3.

124. Ps., 33, 18.

125. II Cor., 4, 8

126. Ioan, 16, 33.

127. Ps., 33, 4.

zurile lui *l-a mîntuit*»¹²⁸; al treilea: «*Strigat-au dreptii și Domnul i-a auzit pe ei și din toate necazurile lor i-a izbăvit pe ei*»¹²⁹; și ultimul: «*Multe sînt necazurile dreptilor și din toate acelea îi va izbăvi pe ei Domnul*»¹³⁰.

XIII

«*Păzește Domnul toate oasele lor; nici unul din ele nu se va zdrobi*»¹³¹.

Care din două? Trebuie să interpretăm literal aceste cuvinte și să ne mulțumim cu sensul care cade îndată în urechile noastre, anume că oasele acestea ale dreptilor, care sînt sprijin trupului, nu se vor zdrobi, datorită pazei date lor de Domnul? Și care din două: vor fi păzite ne-zdrobite oasele dreptului numai cînd trăiește și este în această viață sau și cînd va fi slobozit de legătura trupului, cînd nu va mai fi nici o pricină să i se zdrobească oasele dreptului? Dar știm din experiență că multe oase ale dreptilor au fost zdrobite, ale acelor care s-au dat pe ei înșiși la tot felul de pătîmîri pentru mărturisirea lui Hristos. Prigonitorii le-au zdrobit unora picioarele și le-au străpuns adeseori cu cuie mîinile și capetele. Cine ar putea, oare, tăgădui că cei ce s-au desăvîrșit prin mucenicie n-au fost cei mai dreپti dintre toți? Dar, oare, nu cumva după cum se numește om sufletul și mintea omenească, tot așa și părțile sufletești ale lui se numesc la fel după cele ale trupului? Așa cum Scriptura numește pe cele ale omului lăuntric, care este ascuns, atunci cînd zice: «*Ochii înțeleptului sînt în capul lui*»¹³²; cu alte cuvinte, partea ascunsă a înțeleptului are puterea de a prevedea și de a gîndi. Și iarăși, de asemenea, Scriptura numește ochi și pe ochii sufletului și pe ochii trupului, nu numai în exemplul pe care l-am dat mai sus, ci și atunci cînd Scriptura zice că «*porunca Domnului este strălucită și luminează ochii*»¹³³. Ce trebuie să spunem de cuvintele: «*Cel ce are urechi de auzit, să audă!*»¹³⁴? Este lămurit că unii oameni au urechi mai bune, care pot auzi mai bine cuvintele lui Dumnezeu. Cel le spune celor care nu au acele urechi? «*Surzilor, ascultați! Orbilor, vedeți!*»¹³⁵; și: «*Deschis-am gura mea și am tras Duh*»¹³⁶; și: «*Dinții păcătoșilor ai zdro-*

128. Ps., 33, 6.

129. Ps., 33, 16.

130. Ps., 33, 18.

131. Ps., 33, 19.

132. Ecl., 2, 14.

133. Ps., 18, 9.

134. Matei, 13, 43; Marcu, 4, 9, 23; Luca, 8, 8; 14, 35.

135. Isaia, 42, 18.

136. Ps., 118, 131.

bit»¹³⁷. Toate cuvintele acestea s-au spus de facultățile omului, care slujesc hranei celei duhovnicești și cuvîntului duhovnicesc. La fel și : «*Pintecelile meu mă doare*»¹³⁸ ; și : «*Ca să nu se poticnească piciorul dreptului*»¹³⁹. Toate cuvintele la fel cu acestea se referă la omul lăuntric. Pe temeiul celor spuse sînt și oase în părțile cele ascunse ale omului, care fac legătura și armonia puterilor sufletești. Și după cum oasele prin tăria lor susțin slăbiciunea cărnii, tot așa și în Biserică sînt unii, care, datorită tăriei lor, pot să poarte lipsurile celor slabi. Și după cum oasele sînt legate unele cu altele pe la încheieturi cu nervi și tendoane care cresc pe oase, tot așa și legătura dragostei și a păcii lucrează în Biserica lui Dumnezeu un fel de legătură și unire a oaselor celor duhovnicești. Despre oasele acestea, care se desfac din legătura lor și ajung oarecum dezarticulate, profetul spune : «*Risipitu-s-au oasele noastre lingă iad*»¹⁴⁰. Iar dacă vreodată turburarea și tremuratul cuprind oasele, profetul se roagă și zice : «*Vindecă-mă, Doamne, că s-au turburat oasele mele*»¹⁴¹. Iar cînd oasele își păstrează propria lor legătură, pentru că sînt păzite de Domnul, nici unul din ele nu se va zdrobi, ci sînt vrednice să înalțe slavă lui Dumnezeu, că spune psalmistul : «*Toate oasele mele vor zice : Doamne, Doamne, cine este asemenea Ție ?*»¹⁴². Ai văzut natura oaselor celor spirituale. Poate că de aceea și Biserica va spune : «*Toate oasele mele vor zice*», va spune cuvintele acestea în legătură cu taina învierii. Că spune Iezechiel : «*Acestea zice Domnul oaselor acestora : Iată Eu aduc în voi duh de viață și voi da peste voi vine și voi pune peste voi carne și veți trăi și veți cunoaște că Eu sînt Domnul*»¹⁴³. Oasele acestea, deci, care au redobîndit viața, vor mulțumi Celui Ce le-a înviat și vor zice : «*Doamne, Doamne, cine este asemenea Ție ?*».

XIV

Se potrivesc acum de minune cuvintele :

«*Moartea păcătoșilor este rea*»¹⁴⁴.

Pentru că este o moarte a dreptilor, care, prin natura ei, nu este rea și bună. Căci cei care au murit împreună cu Hristos¹⁴⁵ au o moarte bună ; dar și cei care au murit păcatului¹⁴⁶ mor de o moarte bună

137. Ps., 3, 7.

138. Jer., 4, 19.

139. Prov., 3, 23.

140. Ps., 140, 8.

141. Ps., 6, 2.

142. Ps., 34, 9.

143. Iez., 37, 5—6.

144. Ps., 33, 20.

145. Rom., 6, 8 ; II Tim., 2, 10.

146. Rom., 6, 2.

și mîntuitoare. «Moartea păcătoșilor, însă este rea». Vine peste ei o-sînda, ca și peste «bogatul acela, îmbrăcat în porfiră și vison, care se bucura în fiecare zi luminat»¹⁴⁷.

«Și cei ce urăsc pe cel drept vor greși»¹⁴⁸.

Aceștia urăsc pe cel drept, pentru că trăiesc în păcate; păcatele lor sînt vădite de purtarea celui drept, pentru că viața lor este pusă în comparație cu o viață mai bună, așa cum ai pune o linie strîmbă în fața unei linii drepte. Și pentru că trăiesc în păcate, urăsc pe cel drept de frica vădirii păcatelor lor; iar pentru că îl urăsc, se înconjoară iarăși de păcate. Multe sînt, însă, și pricinile pentru care cel drept poate fi urît. Mai întîi îndrăznirea cu care dreptul vădește pe cei păcătoși; că păcătoșii defaimă cuvîntul cel sfînt și urăsc pe cei care îi țin de rău pe față. Apoi iubirea de întîietate și iubirea de putere împing pe mulți să urască pe cei mai buni. Mai este încă o pricină, neștiința cu privire la ideea de drept și cu privire la întrebarea: cine este cel drept?

«Moartea păcătoșilor este rea».

Se poate că psalmistul numește «moarte» chiar întreaga viață, pentru că apostolul a numit trupul acesta «moarte», zicînd: «Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia?»¹⁴⁹. Cei care se folosesc rău de trupul acesta și-l pun în slujba oricărui păcat își pregătesc loruși «moarte rea».

«Mîntui-va Domnul sufletele robilor Săi și nu vor greși cei ce nădăjduiesc în El»¹⁵⁰.

Pentru că cei ce au fost creați să slujească Domnului au fost ținuți în robie de dușmani, Domnul va răscumpăra sufletele acestora cu cînstit singele Lui. De aceea nimeni din cei ce nădăjduiesc în El nu va fi cercetat întru păcate.

147. Luca, 16, 19.

148. Ps., 33, 20.

149. Rom., 7, 24.

150. Ps., 33, 21.

OMILIE LA PSALMUL XLIV

La sfîrșit, pentru cei ce se vor schimba.

Fiilor lui Core spre înțelegere.

Cîntare pentru cel iubit

I

Se pare că și psalmul acesta țintește la desăvîrșirea firii omenești ; și este de folos pentru scopul propus celor care voiesc să trăiască după virtute. Cei care propășesc au nevoie pentru a se desăvîrși de învățătura pe care psalmistul acesta o dă, al cărui titlu este : *«La sfîrșit, pentru cele ce se vor schimba»* ; ascuns, însă, a spus : pentru oameni. Că mai ales noi, dintre toate ființele cugetătoare, ne schimbăm și ne modificăm în fiecare zi și aproape în fiecare ceas. Nu sîntem aceiași nici în ce privește trupul, nici în ce privește mintea ; trupul nostru totdeauna crește și se mărește, este în mișcare și schimbare ; sau crește de la mic la mai mare, sau de la un trup desăvîrșit se micșorează și ajunge mai mic. Copilul, care merge la școală și este în stare să învețe carte sau o meserie, nu este la fel cu pruncul de curînd născut. Și este recunoscut că față de copil, altul este tînărul, care simte în el puterile tinereții ; față de tînăr, altul este bărbatul și prin tăria și mărimea trupului, dar și prin desăvîrșirea puterii de gîndire. Dar, după ce bărbatul ajunge pe culme și dobîndește o stabilitate a vîrstei, începe iarăși, încetul cu încetul, să dea înapoi ; tăria trupului i se trece pe nesimțite, iar puterile trupesti îi scad, pînă cînd, cuprins de bătrînețe, pierde și cea mai din urmă putere. Așadar, noi sîntem cei care ne schimbăm, iar psalmul prin cuvintele *«pentru cei ce se vor schimba»* face lămurit aluzie la noi oamenii. Că nu îngerii se schimbă. Nici unul dintre ei nu este nici copil, nici tînăr, nici bătrîn, ci rămîne în starea în care au fost creați de la început și-și păstrează constituția lor întreagă și neschimbată. Ne schimbăm, așa cum am arătat, în ce privește trupul ; iar în ce privește sufletul și omul lăuntric, gîndurile noastre ni se schimbă totdeauna după întîmplările care vin peste noi. Alții sîntem cînd sîntem veseli și cînd în viață ne merg

toate din plin, alții sîntem în situații grele, cînd vin peste noi întîmplări nedorite. Ne schimbăm și cînd ne mîniem; și luăm atunci chip de fiară; ne schimbăm și cînd sîntem cuprinși de poftă; și atunci ajungem animale din pricina vieții duse în plăceri; că armăsari înnebuniți după femei sînt cei care tăbăresc cu furie asupra femeilor semenilor lor¹; cel viclean seamănă cu vulpea, ca Irod², iar nerușinatul se numește cîine, ca Nabul Carmelitul³. Vezi cit de felurită și cu cîte fețe este schimbarea noastră? Minunează-te, dar, de cel care ne-a dat această numire atît de potrivită!

II

De aceea mi se pare că bine și drept a redat unul din interpreți această idee printr-un alt cuvînt, în loc de: «*pentru cei ce se vor schimba*» a spus: «*pentru crini*». A socotit că merită să fie comparată firea omenească pieritoare cu moartea grabnică a florilor. Dar pentru că aceste cuvinte duc mîntea noastră spre viitor — că spun: «*pentru cei ce se vor schimba*», deci ele ne arată o schimbare ce se va petrece cîndva mai tîrziu — să cercetăm dacă nu cumva aceste cuvinte fac aluzie la înviere, cînd ni se va da nouă schimbarea; o schimbare în mai bine, o schimbare duhovnicească. Că spune Scriptura: «*Se seamănă întru stricăciune, învie întru nestricăciune*»⁴. Vezi schimbarea? «*Se seamănă întru slăbiciune, învie întru putere; se seamănă trup firesc, învie trup duhovnicesc*»⁵; cînd întreaga creație materială se va schimba împreună cu noi, — că spune Scriptura: «*Cerurile ca o haină se vor învechi; Dumnezeu le va schimba ca pe un veșmînt, și se vor schimba*»⁶ — atunci și soarele va fi de șapte ori mai mare, după cum spune Isaia, iar luna va avea mărimea de acum a soarelui⁷. Dar pentru că n-au fost scrise pentru toți cuvintele lui Dumnezeu, ci numai pentru cei care au urechi, potrivit omului lăuntric, de aceea i s-a pus psalmului acestuia titlul: «*pentru cei ce se vor schimba*» și după cum socot și pentru cei care au grijă de ei înșiși, pentru cei care propășesc totdeauna spre mai bine prin exercițiile bunei credințe. Aceasta este cea mai bună schimbare, pe care o dăruiește dreptul Celui Prea Înalt. Această schimbare a simțit-o și fericitul David, cînd, gustînd bunătățile virtuții, s-a îndreptat pre cele dinainte.

1. Ier., 5, 8.

2. Luca, 13, 38.

3. I Regi, 25, 4.

4. I Cor., 15, 42.

5. I Cor., 15, 43—44.

6. Ps., 101, 27.

7. Isaia, 30, 26.

— Și ce-a spus David ?

— «*Zis-am : Acum am început. Aceasta este schimbarea dreptei Celui Prea Înalt !*»⁸. Deci nu poate să nu se schimbe cel ce propășește în virtute. Pavel spune : «*Cînd eram prunc, grăiam ca un prunc, gîndeam ca un prunc, cugetam ca un prunc ; dar cînd am ajuns bărbat, am lepădat cele ale pruncului*»⁹. Și iarăși, cînd a ajuns bărbat, Pavel nu s-a oprit din lucrarea sa, ci «*uitînd cele dinapoi și tinzînd la cele dinainte, a alergat la țintă, spre răsplata chemării celei de sus*»¹⁰. Este, dar, o schimbare «*a omului lăuntric, care se înnoiește din zi în zi*»¹¹.

Pentru că David vrea să ne vestească cele cu privire «*la cel iubit*», Care a primit pentru noi rînduiala întrupării, profetul spune că a dedicat cîntarea aceasta fiilor lui Core, acelor care sînt vrednici de acest har. Este cîntare, nu psalm, pentru că s-a transmis să se cînte numai cu vocea, nu însoțită de vreun instrument muzical. Este o cîntare «*pentru cel iubit*». Mai este oare nevoie să-ți spun cine este «*cel iubit*», de Care este vorba aici ? Sau chiar știi de cine e vorba, înainte de a o spune eu, pentru că îți aduci aminte de cele spuse în Evanghelie : «*Acesta este Fiul Meu Cel iubit, întru Care am binevoit, de Acesta să ascultați !*»¹². Acesta este «*Cel iubit*» al Tatălui, ca Unul-Născut ; Acesta este «*Cel iubit*» al întregii creații, ca părinte iubitor de oameni și bun apărător. Același este, prin fire, și iubit și bun. Bine au definit unii «*bunul*», spunînd că este «*bun*» ceea ce-i dorit de toată lumea. Nu oricine poate ajunge la desăvîrșirea dragostei, nici nu poate cunoaște «*pe Cel cu adevărat iubit*», ci numai cel ce s-a dezbrăcat de omul cel vechi, cel stricat de poftele înșelăciunii și s-a îmbrăcat în omul cel nou, cel reînnoit întru cunoștință, după chipul Ziditorului¹³. Cel care iubește banii și rămîne uimit în fața frumuseții stricăcioase a trupurilor, cel care iubește nespus de mult slava aceasta mică a lumii, cel care-și cheltuiește puterea dragostei în lucruri care nu se cuvin, acela a rămas orb pentru privirea Celui Care este în realitate «*Cel iubit*». De aceea spune Domnul : «*Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău*»¹⁴. Cuvintele «*din tot*» nu suferă împărțire. Cîtă dragoste vei cheltui pentru cele de jos, pe atîta îți va lipsi neapărat din întregul dragostei. Asta e pricina că, din toți, puțini au fost numiți prieteni ai lui Dumnezeu ; de pildă Moisi, despre care este scris că a fost prieten al lui Dumnezeu¹⁵,

8. Ps., 76, 10.

9. I Cor., 13, 11—12.

10. Filip., 3, 13—14.

11. II Cor., 4, 16.

12. Matei, 17, 5.

13. Efes., 4, 22—24.

14. Matei, 22, 37.

15. Ieș., 33, 11.

de pildă Ioan ¹⁶. Că spune Domnul : «*Prietenul mirelui, care stă, se bucură mult*» ¹⁷. Cu alte cuvinte, cel care are statornică și neschimbată prietenia pentru Hristos, acela este vrednic de prietenia lui Hristos. De aceea și ucenicilor, care ajunseseră desăvârșiți, Domnul le spune : «*Nu vă mai spun robi, ci prieteni, că robul nu știe ce face stăpînul său*» ¹⁸. Deci cel desăvârșit poate cunoaște pe Cel Care este în realitate «*Cel iubit*». Prieteni ai lui Dumnezeu și prieteni unii cu alții sînt în realitate numai sfinții. Nici un om rău, nici un om care nu-i instruit în învățătura evanghelică nu-i prieten al lui Hristos. Frumusețea prieteniei nu face casă bună cu răutatea, pentru că nimic rușinos, nimic nepotrivit nu poate încăpea în simfonia prieteniei.

III

«*Scos-a* ¹⁹ *inima mea cuvînt bun*» ²⁰.

Unii au socotit că aceste cuvinte au fost spuse din partea Tatălui despre Cuvîntul, Care a fost dintru început la El ²¹, pe Care, spun aceia, L-a scos ca din inimă și din cele dinăuntru ale Lui ; dintr-o inimă bună, spun ei, a ieșit «*Cuvînt bun*». După cum socot eu, cuvintele acestea se referă la o persoană profetică. Într-adevăr, cuvintele care urmează nu ne arată că interpretarea se referă la Tatăl, că Tatăl n-ar fi spus despre limba Lui : «*Limba mea este trestie de scriitor, ce scrie degrab*» ²².

«*Frumos cu frumusețea, mai mult decît fiii oamenilor*» ²³.

Covîrșirea frumuseții nu se arată dintr-o comparație cu frumusețea oamenilor ; că mai jos spune profetul : «*Pentru aceasta te-a uns pe tine*

16. Ioan, 13, 23 ; 21, 20.

17. Ioan, 3, 29.

18. Ioan, 15, 15.

19. Ar fi trebuit ca în traducerea acestui verset să adopt traducerea făcută de părintele dr. Olimp N. Căciulă în lucrarea : *Sfîntul Vasile cel Mare*, Comentar la *Psalmi*, București, 1939 p. 209—210 (Izvoarele Ortodoxiei, nr. 2) : «*Rîgîit-a inima mea cuvînt bun*», pentru că traduce exact cuvîntul grecesc : ἐξεπέφραω — rîgîit-a. Dar cum s-au ferit traducătorii Bibliei de la București din 1688 — și nu se poate spune că aceia n-au știut grecește — și cum s-au ferit și revizuatorii de mai târziu ai Bibliei lui Șerban Cantacuzino, m-am ferit și eu de a folosi cuvîntul «*a rîgîi*» și am adoptat traducerea din Bibliile din București din 1936 și 1938, care au găsit cea mai fericită formulă, folosind cuvîntul «*a scoate*», care se apropie ca funcționalitate cel mai mult de cuvîntul «*a rîgîi*», mai mult chiar decît «*a izbucni*» folosit de traducătorii din 1688 («*izbucni inima mea cuvînt bun*») și incomparabil mai mult decît cuvîntul, cu totul nepotrivit, «*a răspunde*» folosit de revizuatorii Bibliilor din Blaj, Petersburg, Buzău, Sibiu, București, 1914, 1968, 1975, 1982. — Traducerile care urmează textul ebraic nici nu pot fi luate în seamă. Biblia Britanică scrie : «*Cuvinte pline de farmec îmi clocotesc în inimă*», iar Radu-Galaction traduc : «*Inima mea este mișcată de cuvinte prea frumoase*».

20. Ps., 44, 1.

21. Ioan, 1, 1.

22. Ps., 44, 2.

23. Ps., 44, 3.

Dumnezeul, Dumnezeului tău, cu untdelemnul bucuriei»²⁴. N-a spus : «*Te-am uns Eu, Dumnezeu*», ci : «*Te-a uns*», încît din aceasta se vede că este vorba de o altă persoană. Și care persoană poate fi decît profetul, care a primit lucrarea care era în el, a Sfintului Duh ?

«*Scos-a, spune profetul, inima mea cuvînt bun*». Rîgiala este scoate-re-a afară a aerului ascuns în stomac, produs de fermentarea mîncării ; cînd bulele de aer care se formează în stomac se sparg, atunci aerul din ele se ridică în sus și este scos afară. Cel care se hrănește cu Pîinea cea vie, Care S-a pogorît din cer și a dat viață lumii²⁵, cel care este plin de tot cuvîntul, ce iese din gura lui Dumnezeu²⁶ — așa cum obișnuiește să spună figurat Scriptura — deci sufletul care a fost hrănit cu învățăturile sfinte, scoate o rîgială asemănătoare cu mîncărurile pe care le-a mîncat. Și pentru că mîncarea pe care a luat-o profetul a fost spirituală și bună, de aceea și el scoate — rîgiie — cuvînt bun. Că «*omul bun din vistieria cea bună a inimii lui scoate ce este bun*»²⁷. Să căutăm, dar, și noi hrana, pe care ne-o dă Cuvîntul pentru săturarea sufletelor noastre — că spune Scriptura : «*Cînd dreptul mîncă, își satură sufletul său*»²⁸ — pentru ca, potrivit cu cele ce ne hrănim, să scoatem din noi nu orice cuvînt, ci cuvînt bun. Omul rău, pentru că e hrănit cu învățături rele, scoate — rîgiie — din inima lui cuvînt rău. Nu vezi cuvintele pe care le rîgiie gurile ereticilor ? Nu vezi cît sînt de cumplite și de rău mirositoare ? Ele arată cît de mare este boala care se află în adîncul acestor ticăloși. Că «*omul rău din vistieria cea rea a inimii lui scoate ce este rău*»²⁹. Caută ca nu cumva, gîdilîndu-ți-se auzul, să îngrămădești în juru-ți învățători³⁰ care pot să aducă boală în cele dinăuntru ale tale și să-ți prilejuiască rîgială de cuvinte rele, pentru care vei fi osîndit în ziua judecării. Că spune Domnul : «*Din cuvintele tale te vei îndrepta și din cuvintele tale te vei osîndi*»³¹.

«*Eu grăiesc lucrurile mele împăratului*»³².

Foarte mult ne duc și cuvintele acestea la ideea că aici este vorba de o persoană profetică. «*Eu grăiesc lucrurile mele împăratului*» în loc de : «*Mă voi mărturisi Judecătorului și o iau înaintea acuzatorului, prin arătarea faptelor mele*». Că am primit porunca ce spune : «*Spune tu mai întîii fărădelegile tale ca să te îndreptezi*»³³.

24. Ps., 44, 9.

25. Ioan, 6, 33.

26. Deut., 8, 3 ; Matei, 4, 4.

27. Matei, 12, 35.

28. Prov., 13, 26.

29. Matei, 12, 35.

30. II Tim., 4, 3.

31. Matei, 12, 37.

32. Ps., 44, 1.

33. Isaia, 43, 26.

«*Limba mea este trestie de scriitor, ce scrie degrab*» ³⁴.

După cum trestia este un instrument de scris, iar mîna celui ce știe să scrie o mișcă pentru a însemna cele ce voințește să fie scrise, tot așa și limba celui drept, mișcată de Sfîntul Duh, scrie cuvintele vieții veșnice în inimile credincioșilor; nu-i muiată în cerneală, ci în «*Duhul Dumnezeuului celui viu*» ³⁵. Sfîntul Duh este «*scriitor*» pentru că este înțelept și învață pe toți; scrie și «*degrab*», pentru că iute este mișcarea minții Lui. Duhul scrie în noi gîndurile, «*nu pe table de piatră, ci pe tablele de carne ale inimii*» ³⁶. Duhul scrie în inimi pe măsura plăcii inimii, mai mult sau mai puțin; și, potrivit cu curățenia pregătită mai dinainte, scrie sau gînduri înțelese de toți sau mai greu de înțeles. Din pricina iuțelii cu care sînt scrise, toată lumea este plină de cuvîntul Evangheliei.

Cuvintele care urmează în psalm, mi se pare că trebuie să le luăm ca început propriu; să nu le legăm cu cuvintele de mai înainte, ci să le unim cu cele ce urmează. Da, cuvintele: «*Frumos cu frumusețea*» ³⁷, socot că au fost spuse despre Domnul, potrivit persoanei către care se îndreaptă cuvîntul.

IV

«*Frumos cu frumusețea, mai mult decît fiii oamenilor. Vărsatu-s-a har pe buzele Tale*» ³⁸.

La această traducere a textului ebraic ne duc și traducerile lui Achila ³⁹ și Simah ⁴⁰. Achila traduce: «*Cu frumusețe Te-ai înfrumusețat mai mult decît fiii oamenilor*»; iar Simah: «*Cu frumusețea, frumos ești mai mult decît fiii oamenilor*».

Deci psalmistul, care a privit dumnezeirea Lui, îl numește «*frumos cu frumusețea*». Nu-l laudă frumusețea trupului, pentru că «*L-am văzut și nu avea chip, nici frumusețe, ci chipul Lui era fără de cinste, micșorat mai mult decît fiii oamenilor*» ⁴¹. Se vede, dar, că profetul, privind la strălucirea Lui și umplîndu-se de străfulgerările care ieșeau din strălucirea aceea, cu sufletul rănit de acea frumusețe, a fost mișcat spre dragostea dumnezeiască a frumuseții spirituale; cînd aceasta se arată în sufletul omenesc, atunci toate cele iubite mai înainte apar pline de rușine și de lepădat. De aceea și Pavel, cînd a văzut pe «*Cel frumos cu frumusețea*»,

34. Ps., 44, 2.

35. II Cor., 3, 3.

36. II Cor., 3, 3.

37. Ps., 44, 3.

38. Ps., 44, 3.

39. Despre Achila, nota 19 de la Omilia 1 la Hexaemeron.

40. Despre Simah, aceeași notă.

41. Isaia, 53, 2—3.

le-a socotit pe toate gunoaie, ca să cîştige pe Hristos⁴². Cei din afara învăţăturii celei adevărate numesc nebunie predica Evangheliei⁴³, dispreţuind simplitatea vorbirii Scripturilor; noi, însă, cei care ne lăudăm cu crucea lui Hristos⁴⁴, cărora ni s-au arătat prin Duhul cele dăruite nouă de Dumnezeu, nu în cuvinte de învăţătură ale înţelepciunii ome-neşti⁴⁵, ştim că este bogat harul care se revarsă de la Dumnezeu în cu-vintele despre Hristos. Din pricina asta, în puţină vreme, predica a pă-truns aproape în toată lumea, pentru că bogat şi îmbelşugat s-a revărsat harul peste propovăduitorii Evangheliei, pe care Scriptura i-a numit buze ale lui Hristos. Tot din această pricină, predica Evangheliei, deşi este scrisă cu cuvinte uşor de dispreţuit, are mare putere de a conduce şi de a atrage la mintuire. Şi tot sufletul este stăpinit de dogme neclătinate şi-i întărit prin har pentru a crede nezdruincat în Hristos. De aceea apostolul zice: «*Prin Care am luat harul şi apostolia spre ascultarea cre-dinţei*»⁴⁶; şi iarăşi: «*Mai mult decît ei toţi m-am ostenit; dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine*»⁴⁷.

V

«*Vărsatu-s-a har pe buzele Tale. Pentru aceasta Te-a binecuvîntat pe Tine Dumnezeu în veac*»⁴⁸.

Este scris în Evanghelie: «*Se mirau de cuvintele harului ce ieşeau din gura Lui*»⁴⁹. De aceea, pentru că psalmul a voit să înfăţişeze cu tărie mulţimea harului care ieşea din cuvintele Domnului, a zis: «*Vărsatu-s-a har pe buzele Tale*», din pricina belşugului harului din cuvîntul Său.

«*Te-a binecuvîntat pe Tine*, spune psalmul, *Dumnezeu în veac*».

Este lămurit că aceste cuvinte trebuie să se refere la firea Sa ome-nească, pentru că Domnul «*sporea cu înţelepciunea, cu vîrsta şi cu ha-rul*»⁵⁰. Potrivit acestor cuvinte, înţelegem că harul I s-a dat ca o răsplată pentru faptele Sale mari. Asemănătoare acestor cuvinte sînt şi cuvîn-tele: «*Iubit-ai dreptatea şi ai urît fărădelegea; pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe părtaşii Tăi*»⁵¹. La fel cu acestea sînt şi cele scrise de Pavel în Epistola către Filipeni: «*S-a smerit, făcîndu-se ascultător pînă la moarte*

42. Filip., 3, 8.

43. I Cor., 1, 21.

44. Gal., 6, 14.

45. I Cor., 2, 12—13.

46. Rom., 1, 5.

47. I Cor., 15, 10.

48. Ps., 44, 3.

49. Luca, 4, 22.

50. Luca, 2, 52.

51. Ps., 44, 9.

și încă moarte de cruce, de aceea și Dumnezeu L-a preînălțat pe El»⁵². Deci este lămurit că despre firea omenească a Mîntuitorului au fost spuse cuvintele psalmului, sau pentru că Biserica este trupul Domnului, iar El cap al Bisericii; după cum am arătat, sînt buze ale lui Hristos cei ce slujesc Cuvîntului ceresc — după cum Pavel avea în el pe Hristos care îi vorbea⁵³ sau un altul, dacă este asemenea lui Pavel în virtute — tot așa și fiecare din noi, cei care credem, sîntem celelalte mădule ale trupului lui Hristos. Așadar cuvintele: «Te-a binecuvîntat pe Tine» înseamnă: a umplut mădulele Tale și trupul Tău de bunătățile Tale «în veac», adică la nesfîrșit.

«Încinge sabia Ta peste coapsa Ta, Puternice, cu podoaba Ta și cu frumusețea Ta»⁵⁴.

Socotim că aceste cuvinte se referă metaforic la Cuvîntul cel viu al lui Dumnezeu unit cu trupul. Cuvîntul acesta este «lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tășuri, pătrunde pînă la despărțirea sufletului și a duhului, încheieturilor și măduvelor și este judecător al simțirilor și cugetelor inimii»⁵⁵. Și deoarece coapsa este simbolul procesului din timpul nașterii, Scriptura spune: «Acestea au fost sufletele care au ieșit din coapsele lui Iacov»⁵⁶. Așadar, după cum Domnul nostru Iisus Hristos este numit viață⁵⁷, cale⁵⁸, pîine⁵⁹, viță⁶⁰, luminează adevărată⁶¹ și-i numit și cu alte nenumărate numiri, tot așa este numit și sabie⁶², care taie partea pătimasă a sufletului și omoară mișcările care ne duc spre poftă. Apoi pentru că Dumnezeu-Cuvîntul avea să se unească cu slăbiciunea trupului, bine a fost adăugat cuvîntul: «Puternice», pentru că acest cuvînt este dovada celei mai mari puteri, anume ca Dumnezeu să poată fi în fire de om. Facerea cerului și a pămîntului, a mării și a aerului, facerea celor mai mari stihii ale lumii și dacă te gîndești la facerea celor mai presus de lume și a celor de sub pămînt, toate acestea nu arată atît de mult puterea lui Dumnezeu-Cuvîntul cît economia întrupării și pogorămîntul la smerenia și slăbiciunea firii omenești.

«Cu podoaba Ta și cu frumusețea Ta».

Podoaba se deosebește de frumusețe. Se numește podoabă ceea ce completează la vreme potrivită maturitatea proprie; cu podoabă este

52. Filip., 2, 8—9.

53. II Cor., 13, 3.

54. Ps., 44, 4—5.

55. Evr., 4, 12.

56. Ieș., 1, 5.

57. Ioan, 14, 6.

58. Ioan, 14, 6.

59. Ioan, 6, 51.

60. Ioan, 15, 1. 5.

61. Ioan, 1, 9.

62. Evr., 4, 12.

grîul copt, ajuns la seceriş ; cu podoabă este fructul viței de vie, copt desăvîrșit la vremea potrivită a anului și gata pentru desfătare ; frumusețea, însă, este armonia care înflorește în felul cum sînt alcătuite mădulele și are har în ea.

«*Încinge sabia Ta peste coapsa Ta, Puternice ! Cu podoaba Ta*», adică, la plinirea timpului ; și : «*cu frumusețea Ta*», cu alte cuvinte, cu dumnezeirea Ta, pe care o contemplăm și o gîndim. Că ceea ce este în realitate frumos depășește orice înțelegere și putere omenească ; de aceea frumosul real se poate contempla numai cu mintea. Au cunoscut frumusețea lui Dumnezeu-Cuvîntul ucenicii, cărora le explică în deosebi pildele. Pe Muntele Taborului Petru și fiii tunetului au văzut frumusețea Lui ⁶³ strălucind mai mult decît strălucirea soarelui și au fost învredniți să vadă cu ochii lor o asemănare a slăvitei Lui veniri.

«*Încordează, propășește și împărățește !*» ⁶⁴.

Adică, odată ce ai început să porți grijă de oameni prin întruparea Ta, poartă-le grijă cu tărie, continuu și neîmpuținat ! Aceasta va face drum și cale propovăduirii Evangheliei și va supune pe toți împărăției Tale. Să nu ne mire că a fost spus poruncitor cuvîntul : «*propășește*», pentru că așa obișnuiește totdeauna Scriptura să-și exprime dorințele. De pildă : «*Facă-se voia Ta !*» ⁶⁵, în loc de : «de s-ar face» ; și : «*Vie împărăția Ta !*» ⁶⁶, în loc de : «de-ar veni !».

VI

«*Pentru adevăr, blîndețe și dreptate ; și Te va povățui minunat dreapta Ta*» ⁶⁷.

Iarăși cuvintele : «*a propăși și a împărăți pentru adevăr, blîndețe și dreptate*» sînt așa formulate, ca și cum Domnul le-ar primi ca pe un fel de plată. Trebuie, însă, înțelese aceste cuvinte așa : «Pentru că cele omenești au fost stricate de minciună, de aceea, pentru a semăna adevărul, împărățește peste oamenii stăpîniți de păcat ! Că Tu ești adevărul !» ⁶⁸. Și : «*pentru blîndețe*», pentru ca, prin pilda Ta, toți să fie aduși la blîndețe și bunătate». De aceea și Domnul spunea : «*Învățați de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima*» ⁶⁹. Iar dovada de «*blîndețe*» a dat-o chiar cu faptele Lui : fiind ocărit, tăcea ; fiind biciuit, suferea.

63. *Matei*, 17, 1—9 ; *Marcu*, 9, 2—9 ; *Luca*, 9, 27—36.

64. *Ps.*, 44, 5.

65. *Matei*, 6, 10.

66. *Matei*, 6, 10.

67. *Ps.*, 44, 6.

68. *Ioan*, 14, 6.

69. *Matei*, 11, 29.

«Și te va povățui minunat dreapta Ta».

Nu stîlp de nor, nici lumină de foc⁷⁰, ci însăși «dreapta Ta».

«Săgețile Tale sînt ascuțite, Puternice»⁷¹.

«Săgeți ascuțite ale celui Puternic» sînt cuvintele cele bine gîndite, care ajung în inimile ascultătorilor; ele lovesc și rănesc sufletele cele simțitoare. Că spune Scriptura: «Cuvintele înțelepților sînt ca niște țepuși de fier pentru boi»⁷². De aceea și psalmistul se roagă cîndva să fie izbăvit de cei vicleni din neamul lui; și cere de la Dumnezeu, pentru vindecarea limbii celei viclene, săgețile ascuțite ale Celui Puternic⁷³; cere, însă, să fie de față și cărbunii cei pustiitori⁷⁴, pentru ca pe cîți nu-i vor atinge săgețile cele cuvîntătoare din pricina învîrtoșeniei inimii lor, pe aceia să-i atingă osînda, pe care psalmistul a numit-o cărbuni pustiitori. Toți cîți s-au făcut pe ei înșiși pustii de Dumnezeu au neapărată trebuință de pregătirea cărbunilor pustiitori.

Acum, însă, «săgețile Tale sînt ascuțite».

Sufletele care au primit credința sînt rănite de aceste săgeți și aprinse de marea dragoste de Dumnezeu; spun și ele ca și mireasa din Cîntarea Cîntărilor: «Rănită de dragoste sînt eu!»⁷⁵. Da, nepovestită și nespusă este frumusețea Cuvîntului! Nespusă este podoaba înțelepciunii Lui și înfățișarea lui Dumnezeu în chipul Lui! Fericiți sînt, dar, cei care doresc să vadă frumusețea cea adevărată! Pentru că sînt legați de frumusețea Lui prin dragoste și pentru că sînt îndrăgiți de dragostea cea cerească și fericită, uită rudele și prietenii, uită casa și toată averea, uită și de nevoia trupească de a minca și de a bea, și se dau cu totul dragostei celei dumnezeiești, dragostei celei curate. Prin săgeți ascuțite să înțelegi și pe cei trimiși în toată lumea să semene Evanghelia, care, din pricină că au fost ascuțiți, au strălucit prin faptele lor de dreptate și au pătruns cu finețe în sufletele acelorora pe care i-au învățat. Săgețile acestea, trimise mai dinainte pretutindenea, au pregătit popoarele să se supună lui Hristos. Mi se pare că ar dobîndi cuvintele psalmului, prin inversare, o ordine mai firească, încît înțelesul lor să fie acesta: «Încordează, propășește și împărățește și Te va povățui minunat dreapta Ta; și popoarele sub Tine vor cădea, pentru că săgețile Tale ascuțite sînt în inima dușmanilor împăratului». Nici un luptător împotriva lui Dumnezeu, nici un mîndru, nici un îngîmfat nu cade la picioarele lui Dumnezeu, ci cei care s-au supus Lui datorită credinței. Dar săgețile care cad în

70. Ieș., 13, 21.

71. Ps., 44, 7.

72. Ecl., 12, 11.

73. Ps., 119, 4.

74. Ps., 119, 4.

75. Cînt., 2, 5.

inimile celor ce au fost cîndva dușmani ai Împăratului îi atrag să do-rească adevărul, îi atrag la Domnul, încît, deși au fost dușmani ai lui Dumnezeu, îi fac să se împace cu El datorită învățăturilor.

VII

«*Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul veacului ; toiag de dreptate, toiagul împărăției Tale. Iubit-ai dreptatea și ai urît fărădelegea ; pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe părtașii Tăi !*»⁷⁶.

Pentru că psalmistul a spus multe despre firea omenească a Cuvîntului lui Dumnezeu, acum întoarce cuvîntul spre înălțimile Unuia-Născut și zice : «*Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul veacului*», adică, împărăția Ta dincolo de veacuri și mai veche decît ne putem închipui. Și bine a făcut psalmistul, că, după supunerea popoarelor, înalță imne măreției împărăției lui Dumnezeu.

Toiag de dreptate, toiagul împărăției Tale».

Pentru aceasta l-a și dat numele Lui propriu, numîndu-L lămurit Dumnezeu : «*Scaunul Tău, Dumnezeule*». Toiagul lui Dumnezeu este un toiag, care ne învață ; iar cînd ne învață, ne învață să facem judecățile noastre drepte, nu strîmbe. De aceea este numit «*toiag de dreptate*», toiagul împărăției Lui. «*De vor lăsa fiii lui legea Mea și după judecățile Mele nu vor umbla*»⁷⁷, *îi voi cerceta cu toiagul fărădelegile lor*»⁷⁸. Vezi dreapta judecată a lui Dumnezeu ? Nu o folosește la întîmplare, ci asupra păcătoșilor. Toiagul acesta se mai numește și toiag de mîngîiere, că spune Scriptura : «*Toiagul Tău și varga, acestea m-au mîngîiat*»⁷⁹. Toiagul acesta mai este și toiag de zdrobire : «*Îi vei păștea pe dînșii cu toiag de fier, ca pe vasele olarului îi vei zdrobi*»⁸⁰. Sînt zdrobite cele de pămînt și de lut, spre binefacerea celor pe care-i păstorește ; de aceea sînt dați «*spre pieirea trupului ca să se mîntuiască duhul*»⁸¹.

VIII

«*Pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei mai mult decît pe părtașii Tăi*».

Pentru că trebuia să înfățișeze ungerea cea preînchipuitoare și pe arhieriei și împărații preînchipuitori, a fost uns cu adevărata ungere

76. Ps., 44, 8—9.

77. Ps., 88, 30.

78. Ps., 88, 32.

79. Ps., 22, 5.

80. Ps., 2, 9.

81. I Cor., 5, 5.

trupul Domnului, prin locuirea în trupul Lui a Sfântului Duh, Care a fost numit untdelemn de bucurie. A fost uns «*mai mult decât părtașii Lui*», adică, mai mult decât toți oamenii, care au avut părtașie cu Hristos. Pentru că aceora li s-a dat o parte din împărtășirea Duhului, pe cînd peste Fiul lui Dumnezeu s-a pogorît Duhul cel Sfînt, așa după cum a spus Ioan : «*A rămas peste El*»⁸². Bine a fost numit Duhul «*untdelemn de bucurie*», pentru că unul din roadele cultivate de Duhul Sfînt este bucuria⁸³. Și pentru că psalmul vorbește amestecat despre Mîntuitorul din pricina firii Sale omenești și a rînduiei întrupării, psalmistul se îndreaptă iarăși spre firea omenească a lui Dumnezeu și zice : «*Iubit-ai dreptatea și ai urît fărădelegea*», în loc de : «*Ceialți oameni cu oste-neală, cu exerciții și cu luare aminte reușesc adeseori să iubească binele și să urască răul. Tu, însă, ai o firească înrudire cu binele și o firească înstrăinare de fărădelege*». Și nouă nu ne este greu, dacă voim, să dobîndim dragoste pentru dreptate și ură față de fărădelege. Dumnezeu a dat în chip folositor sufletului rațional toată puterea, atît de a iubi, cît și de a urî, ca să ne îndreptăm, conduși de rațiune, pentru a iubi dreptatea și a urî viciul. Sînt, însă, și cazuri cînd folosirea urii este lăudată, că spune Scriptura : «*N-am urît, oare, pe cei ce Te urăsc pe Tine, Doamne ? Și nu m-am mistuit din pricina dușmanilor Tăi ? Cu ură desăvîrșită i-am urît*»⁸⁴.

IX

«*Smirnă, aloe și casie din veșmintele Tale, din palate de fildes, din care Te-au înveselit fiice de împărați întru cîntecul Ta*»⁸⁵.

În continuare, cuvîntul profetic coboară mai jos și pune înaintea tuturor cele cu privire la iconomia întrupării ; și cu ochii țintă la Duhul, Care-i descoperă cele ascunse, a venit la patimile Domnului, că spune : «*Smirnă, aloe și casie din veșmintele Tale*». Smirna este simbol al îngropării, iar evanghelistul Ioan ne-a spus-o zicînd că Domnul a fost îngropat de Iosif Arimateanul cu smirnă și aloe⁸⁶. Casia este și ea smirnă, dar de un fel foarte fin. Dacă mirodenia aceasta este presată, tot ce curge din ea este aloe, iar ceea ce rămîne solid se numește smirnă. De aceea și buna mireasmă a lui Hristos împrășteie mirosul de smirnă pentru patimile Sale ; împrășteie mirosul de aloe, pentru că Domnul n-a rămas nemișcat și neactiv, nici nelucrător în cele trei zile și trei nopți, ci s-a pogorît în iad pentru rînduiala cu privire la înviere, ca să le împlinească pe toate ;

82. Ioan, 1, 32.

83. Gal., 5, 22.

84. Ps., 138, 20—21.

85. Ps., 44, 10.

86. Ioan, 19, 39.

împrăştie şi mirosul de casie ; casia este o coajă foarte fină, bine miro-sitoare, care îmbracă o bucată de lemn. Aşadar se poate că psalmul ne arată adînc şi înţelept prin numele de casie patima crucii, pe care a suferit-o pentru binefacerea întregii creaţii. Ai, dar, smirna pentru îngropare, aloea pentru pogorîrea în iad — pentru că orice picătură se duce în jos — casia pentru răstignirea trupului Său pe lemn. Din această pricină, zice psalmul : «*Te-au înveselit fiice de împăraţi întru cinstea Ta*». Cine ar putea fi fiicele de împăraţi dacă nu sufletele nobile, mari şi împărăteşti ? Acestea, pentru că au cunoscut pe Hristos datorită pogorămîntului Lui spre cele omeneşti. L-au înveselit pe El întru cinste, întru credinţă adevărată, întru dragoste desăvîrşită, cinstindu-L dumnezeirea Sa. Aromatele acestea — adică pilda cuvintelor şi alcătuirea dogmelor — spune psalmistul, nu sînt de puţină însemnătate pentru a fi aduse veşmintelor lui Hristos ; dimpotrivă, să se aducă din toate palatele. Psalmistul numeşte «*palate*» casele cele mari, care sînt construite din fildeş ; şi socot că profetul vrea să ne arate prin aceste cuvinte bogăţia dragos-tei lui Hristos pentru lume.

«*Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită şi înfrumuseţată*» ⁸⁷.

Psalmistul vorbeşte aici despre Biserică, despre care am învăţat din Cîntarea Cîntărilor, că este singura porumbiţă desăvîrşită a lui Hristos ⁸⁸, care aşează în locul din dreapta lui Hristos pe cei cunoscuţi pentru faptele lor bune şi-i desparte de cei răi, aşa precum păstorul desparte oiile de capre ⁸⁹. Stă, dar, împărăteasa, adică sufletul logodit cu Mirele-Cuvîntul, care nu-i stăpînit de păcat, ci participă la împărăţia lui Hristos, de-a dreapta Mîntuitorului, în haină aurită, adică ţesută din dogme spirituale şi înfrumuseţate, împodobită cuviincios şi măreţ. Psalmul spune că haina miresei să fie înfrumuseţată, pentru că dogmele nu sînt de un singur fel, ci variate şi felurite, cuprinzînd învăţături morale, naturale şi mistice.

X

«*Ascultă, fiică, şi vezi şi pleacă urechea ta şi uită pe poporul tău şi casa părintelui tău ; şi va pofti împăratul frumuseţea ta, că Acesta este Domnul tău şi I se vor închina Lui*» ⁹⁰ :

Este chemată Biserica la ascultarea şi păzirea poruncilor ; şi o apropie mult prin numele pe care i-l dă, numind-o «*fiică*», adoptînd-o oarecum prin iubire.

87. Ps., 44, 11.

88. Cînt., 6, 8.

89. Matei, 25, 32.

90. Ps., 44, 12—13.

«*Ascultă, fiică, și vezi*». Prin «*vezi*» o învață să-și aibă deprinsă mintea cu contemplația. Îi spune : «*Privește creația și, folosindu-te de ordinea ce este în ea, înalță-te la contemplarea Creatorului !*». Apoi, ca să-i plece cerbicia înaltă a mândriei, îi spune : «*Pleacă urechea ta !*». «*Nu alerga la miturile păgînilor, ci primește smerenia glasului din cuvîntul evanghelic ; pleacă urechea ta la învățătura de acolo, ca să uiți obiceiurile cele rele ale păgînilor și învățăturile părinților tăi ! De aceea uită pe poporul tău și casa părintelui tău*». Și pentru că «*tot cel ce face păcatul este născut din diavol*»⁹¹, aruncă-mi învățăturile demonilor, uită jertfele, dansurile de noapte, miturile care te înflăcărează la desfrînare și la toată destrăbălarea ! De aceea te-am numit fiică a mea, ca să urăști pe tatăl tău de mai înainte, care te-a născut spre pieire ! Dacă, prin uitare, vei șterge petele învățăturilor rele, luîndu-ți propria-ți frumusețe, vei fi dorită de Mine și de Împărat. Că *Acesta este Domnul tău și l se vor închina Lui*». Necesitatea supunerii este arătată prin cuvintele : «*Acesta este Domnul tău*». Toată zidirea se va închina Lui, pentru că «*în numele lui Iisus Hristos se va pleca tot genunchiul, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de dedesubt*»⁹².

«*Și se vor închina Lui fiicele Tirului cu daruri ; feței Tale se vor ruga bogații poporului*»⁹³.

Se pare că în țara Hanaanului idololatria era în floare. Tirul este capitala Hanaanului. Psalmul, îndemnînd Biserica la ascultare, zice că și fiica Tirului va veni cîndva cu daruri. Și bogații se vor închina feței Tale cu daruri. N-a spus : «*Se vor închina Ție cu daruri*», ci «*Feței Tale*». Că nu ne închinăm Bisericii, ci Capului Bisericii⁹⁴, pe Care Scriptura L-a numit «*față*».

XI

«*Toată slava fiicei împăratului este înăuntru, îmbrăcată cu țesături de aur și înfrumusețată. Aduce-se-vor împăratului fecioare în urma ei*»⁹⁵.

După ce s-a curățit de învățăturile vechii răutăți, după ce s-a supus învățăturii, după ce a uitat pe poporul ei și casa tatălui ei, Duhul cel Sfînt spune cele cu privire la ea. Și pentru că a văzut frumusețea ei cea întru ascuns, zice : «*Slava fiicei împăratului*» — adică a Miresei lui Hristos, care prin înfiere a ajuns fiica împăratului — «*este înăuntru*». Psalmul ne îndeamnă să pășim spre tainele din adîncul slavei bisericești, pentru că frumusețea miresei este înăuntru. Cel care se gătește pe sine

91. I Ioan, 3, 8.

92. Filip., 2, 10.

93. Ps., 44, 14.

94. Efes., 5, 23.

95. Ps., 44, 15—16.

pentru Tatăl, Care vede în ascuns, ⁹⁶ cel care se roagă și face pe toate nu pentru a fi văzut de oameni, ⁹⁷ ci spre a I le arăta numai lui Dumnezeu, acela are toată slava înăuntru, ca și fiica împăratului. Așadar țesăturile cele de aur, cu care este îmbrăcată și înfrumusețată toată, sînt înăuntrul ei. Nu căuta nimic la aurul din afară și la frumusețea ei trupească, ci gîndește-te la haina aceea care este vrednică să împodobască pe cel după chipul Creatorului, după cum zice apostolul : «*Dezbrăcîndu-vă de omul cel vechi și îmbrăcîndu-vă în cel nou, care se înnoiește spre a ajunge la cunoașterea Celui Ce l-a zidit*» ⁹⁸ ; iar cel îmbrăcat «*cu milostivirea îndurărilor, cu bunătate, cu smerenie, cu îndelungă răbdare, cu blîndețe*» ⁹⁹, se îmbracă pe dinăuntru și împodobește pe omul cel dinăuntru. Și Pavel ne îndeamnă să ne îmbrăcăm în Domnul Iisus ¹⁰⁰, nu după omul din afară, ci să facem așa ca aducerea aminte de Dumnezeu să acopere mintea noastră. Sînt de părere că haina duhovnicească se țese atunci cînd fapta analoagă se împletește cu cuvîntul de învățătură. După cum haina, pe care o îmbrăcăm, se țese din împletitura urzelii cu bătătura, tot așa și haina sufletului este foarte frumoasă, dacă faptele sînt o urmare firească a învățăturii pe care o are mai dinainte sufletul, pentru că sufletul duce, prin învățătură și faptă, o viață virtuoasă. Iar ciucurii, care atîrnă de haină, sînt și ei spirituali ; de aceea se și zic de aur. Și pentru că învățătura este mai mult decît fapta, este ca un ciucure care prisosește țesăturii față de faptă. Miresei Domnului îi urmează unele suflete care n-au primit semînte în învățăturilor străine ; ele vor fi aduse împăratului, urmînd-o pe mireasă. Să audă, dar, și cele care au făgăduit fecioria lor Domnului, că fecioarele vor fi aduse împăratului ! Și sînt fecioare acelea care sînt lîngă Biserică, care urmează Bisericii și nu se depărtează de buna rînduială bisericească.

«*Aduce-se-vor fecioarele întru veselie și bucurie ; aduce-se-vor în Biserica împăratului*» ¹⁰¹.

Nu cele care în chip silit trăiesc în feciorie, nici cele care de supărare sau nevoie au îmbrățișat această viață sfîntă, ci cele care «*întru veselie și bucurie*» se bucură de o faptă mare ca aceasta ; ele vor fi aduse împăratului ; și vor fi aduse nu într-un oarecare loc, ci «*în Biserica împăratului*». Vasele sfînte, pe care nu le-a întinat întrebuintarea omenească, se vor aduce în sfintele sfintelor și vor avea puterea să intre în locurile cele de taină, unde picioare pîngărite n-au călcat. Ce

96. *Matei*, 6, 4. 6.

97. *Matei*, 6, 1.

98. *Col.*, 3, 9—10.

99. *Col.*, 3, 12.

100. *Rom.*, 13, 14.

101. *Ps.*, 44, 17—18.

lucru mare este să fii adus în Biserica împăratului, o arată profetul, care se roagă pentru el și spune : «*Una am cerut de la Domnul ; aceasta voi căuta, să locuiesc în casa Domnului toate zilele vieții mele, să văd frumusețea Domnului și să cercetez Biserica Lui*» ¹⁰².

XII

«*În locul părinților tăi s-au născut fiii tăi ; pune-vei pe ei căpetenii peste tot pământul*» ¹⁰³.

Pentru că mai sus i s-a poruncit să uite pe poporul ei cu casa părinților ei, ca răsplată pentru ascultarea ei, acum în loc de părinți ia pe fii, care au strălucit în niște dregătorii așa de mari, încît poate să-i pună căpetenii peste tot pământul. Cine sînt fiii Bisericii ? Sînt fiii Evangheliei, care au ajuns căpetenii peste tot pământul. Că spune Scriptura : «*În tot pământul a ieșit vestirea lor*» ¹⁰⁴ ; și : «*Vor sta pe douăsprezece scaune și vor judeca pe cele douăsprezece semînții ale lui Israil*» ¹⁰⁵. Dacă ai să înțelegi pe patriarhi prin părinții miresei, nici așa cele spuse despre apostoli nu sînt înlăturate. În locul patriarhilor, miresei i s-au născut, prin Hristos, fii, care fac faptele lui Avraam ¹⁰⁶ ; și de aceea sînt egali cu patriarhii, pentru că săvîrșesc aceleași fapte ca și ei, pentru care părinții s-au învrednicit de mari cinstiri. Așadar sfinții sînt căpetenii peste tot pământul, din pricină că și-au împropriat binelile ; însăși natura binelui le dă această înțietate, așa cum i-a dat lui Iacov stăpînire peste Isav. Că spune Scriptura : «*Fii domn peste fratele tău !*» ¹⁰⁷. Așadar cei care au ajuns egali cu părinții, care, datorită virtuții lor, au depășit pe toți, sînt fii ai miresei lui Hristos și sînt puși de mama lor căpetenii peste tot pământul. Uită-mi-te cît de mare e puterea împărătesei încît pune căpetenii peste tot pământul !

«*Pomeni-voi numele Tău în tot neamul și neamul. Pentru aceasta popoarele Te vor lăuda în veac și în veacul veacului*» ¹⁰⁸. În sfîrșit, cuvîntul acesta este spus ca din partea Bisericii : «*Pomeni-voi numele Tău în tot neamul și neamul*». Dar care este pomenirea Bisericii ? Lauda popoarelor !

102. Ps., 26, 7—8.

103. Ps., 44, 19.

104. Ps., 18, 4.

105. Matei, 19, 28.

106. Ioan, 8, 39.

107. Fac., 27, 29.

108. Ps., 44, 20—21.

X

OMILIE LA PSALMUL XLV

La sfîrșit. Pentru fiii lui Core. Psalm pentru cele ascunse

I

Mi se pare că psalmul acesta cuprinde profeție despre cele ce vor fi la sfîrșitul lumii. Și Pavel, cunoscînd acest sfîrșit, a spus : «*Apoi sfîrșitul, cînd va preda împărăția lui Dumnezeu și Tatălui*»¹. Sau pentru că faptele noastre ne duc la sfîrșit, fiecare potrivit specificului ei propriu ; fapta bună la fericire, iar fapta rea la osînda veșnică. Sfaturile date de Duhul în acest psalm duc la sfîrșit bun pe cei care le urmează. Aceasta este pricina că psalmul are titlu : «*La sfîrșit*», pentru că învățăturile lui se referă la sfîrșitul fericit al vieții omenești.

«*Pentru fiii lui Core*». Și psalmul acesta a fost spus «*pentru fiii lui Core*», pe care Duhul nu-i desparte unul de altul, deoarece cuvintele profetice au ieșit din gurile lor ca dintr-un suflet și dintr-un glas, fiind cu totul de acord unul cu altul ; nici unul din ei n-a profețit altceva decît ceilalți, ci harisma profetică li s-a dat în mod egal, pentru că egală le era și dispoziția sufletească față de cele bune.

Psalmul mai are și titlu : «*Pentru cele ascunse*», adică pentru cele ce nu pot fi rostite cu cuvîntul, pentru cele ascunse în taină. Cînd vei ajunge la fiecare verset al psalmului, vei afla taina cuvintelor ; vei afla că nu oricine, la împlinire, poate privi tainele dumnezeiești, ci numai acela care poate fi instrument muzical armonios al făgăduinței, încît, în loc de instrumentul muzical numit psaltire, sufletul lui să fie mișcat prin lucrarea Sfîntului Duh.

«*Dumnezeu este scăparea și puterea noastră, ajutor întru necazurile care ne împresoară foarte*»².

Orice om are nevoie de mult ajutor din pricina slăbiciunii pe care o are din fire, că multe lucruri rele și dureroase cad asupra lui. Precum omul care caută scăpare în toate împrejurările grele, fugind în vreun

1. I Cor., 15, 24.

2. Ps., 45, 1.

loc de scăpare sau refugiindu-se pe un vîrf înalt, înconjurat de zid puternic, din pricina năvălirii dușmanilor, tot așa se refugiază la Dumnezeu socotind adăpostirea în Dumnezeu singura lui odihnă. Dar, pentru că este recunoscut de toți că scăparea ne este numai la Dumnezeu, vrăjmașul a adus între oameni multă rătăcire și confuzie în ce privește alegerea celui ce poate mîntui. Și diavolul, uneltind ca un vrăjmaș împotriva oamenilor, îi înșală iarăși pe cei împotriva cărora a uneltit și-i face să se refugieze la el ca la un paznic, așa că răul care vine peste ei este dublu: sau sînt prinși cu sila sau sînt pierduți prin înșelăciune. Asta e pricina că necredincioșii își caută scăparea la demoni și la idoli, pentru că au pierdut cunoașterea adevăratului Dumnezeu din pricina confuziei pe care diavolul a băgat-o în sufletul lor. Dar greșesc și cei care cunosc pe Dumnezeu, pentru că nu știu să facă deosebire între lucruri; de aceea fac cu nesocotință cererile lor pentru cele ce le cred de folos; că cer unele lucruri ca bune, dar adeseori nu sînt spre folosul lor, și fug de altele ca rele, care uneori le aduc mare folos. De pildă, este bolnav cineva? Se roagă de sănătate, ca să scape de boala dureroasă. A pierdut cineva bani? Se supără tare din pricina pagubei. Dar adeseori și boala este de folos, cînd este vorba să învețe minte pe cel păcătos, precum este vătămătoare și sănătatea, cînd ajunge merinde de păcate pentru omul sănătos. Tot așa și banii au fost puși de unii în slujba desfrînării, iar sărăcia a cumințit pe mulți care mergeau pe căi greșite. Nu fugi, dar, de ce nu trebuie, nici nu căuta scăpare acolo unde nu trebuie! De un singur lucru trebuie să fugi, de păcat, și o singură scăpare ai de cele rele, Dumnezeu! *«Nu vă încredeți în cei puternici!»*³. Nu vă lăudați cu bogăția, că e nestatornică!⁴ Nu vă bizuiți pe puterea trupului! Nu umblați după strălucirea slavei omenești! Nici una dintre ele nu te mîntuie. Toate-s trecătoare, toate-s înșelătoare! O singură scăpare este, Dumnezeu! *«Blestemat este omul care își pune nădejdea în om»*⁵ sau în cele omenești.

II

«Dumnezeu este scăparea și puterea noastră» pentru acela care poate să spună: *«Toate le pot în Hristos, Care mă întărește»*⁶. Mulți pot spune: *«Dumnezeu este scăparea noastră»*, sau: *«Doamne, scăpare Te-ai făcut nouă»*⁷; dar foarte puțini sînt aceia care o pot spune, ca

3. Ps., 145, 2.

4. I Tim., 6, 14.

5. Ier., 17, 5.

6. Filip., 4, 13.

7. Ps., 89, 1.

profetul David, cu aceeași stare sufletească. Puțini sînt cei care să nu se minuneze de cele omenești, cu toate că toți depind de Dumnezeu. Îl respiră pe Dumnezeu și trebuie să-și aibă în El toată nădejdea și încrederea. Ne-o arată faptele, cînd, în necazurile noastre, alergăm la orice om decît la Dumnezeu. Ți se îmbolnăvește copilul? Te duci la descîntătoare sau la cel care pune în jurul gîtului nevinovaților copii semne curioase sau, în cele din urmă alergi la doctori și la doctorii și negligezi pe Cel Ce poate să-l vindece. Dacă te turbură vreun vis, alergi la cel ce tălmăcește visele; dacă te temi de dușman, te gîndești să-ți iei în ajutor vreun om. Și, ca să spun pe scurt, la fiecare nevoie arăți că numai cu cuvîntul numești «scăpare» pe Dumnezeu, dar cu fapta cauți ajutorul în cele neîntinse și deșarte. Pentru cel drept, însă, Dumnezeu este ajutor adevărat. După cum un general, care are sub comandă sa o oștire vitează, este gata totdeauna să ajute acea parte din armată care este copleșită de dușmani, tot așa și Dumnezeu este ajutorul nostru, este împreună-luptător cu oricine luptă împotriva meșteșugurilor diavolului, trimițînd durerile Sale cele slujitoare pentru mîntuirea celor din nevoi. Necazul îl găsește pe orice drept din pricina grijilor din viață, căci este găsit de necazuri cel care se depărtează de calea cea largă și lată și merge pe calea cea strîmtă și îngustă⁸. Plin de viață și-a alcătuit profetul psalmul său, cînd a spus: «În necazurile, care ne împresoară foarte». Da, ca niște ființe pline de viață ne cuprind necazurile; totuși necazurile lucrează răbdare, răbdarea încercare, iar încercarea nădejde⁹. De aceea și apostolul zice: «Prin multe necazuri trebuie să intrăm întru împărăția lui Dumnezeu»¹⁰; și: «Multe sînt necazurile dreptilor»¹¹. Dar omul curajos și neturburat, răbdînd încercarea adusă de necaz, va zice: «Biruim în acestea toate, prin Cel Ce ne-a iubit pe noi»¹². Și Pavel era atît de departe de a se lăsa abătut și de a șovăi în necazuri, încît din covîrșirea relelor făcea prilej de laudă, zicînd: «Nu numai atît, ci ne și laudăm în necazuri»¹³.

III

«Pentru aceasta nu ne vom teme cînd se va cutremura pămîntul și se vor muta munții în inimile mărilor»¹⁴.

8. Matei, 7, 13. 14.

9. Rom., 5, 3—4.

10. Fapte, 14, 22.

11. Ps., 33, 18.

12. Rom., 5, 37.

13. Rom., 5, 3.

14. Ps., 45, 2.

Profetul arată că mare este tăria încrederii lui Hristos, că, chiar dacă toate vor ajunge cu susul în jos, chiar dacă pământul s-ar răsturna cutremurându-se, chiar dacă munții și-ar părăsi așezarea lor și se vor muta în mijlocul mării, «*nu ne vom teme*», pentru că avem «*pe Dumnezeu scăpare și putere și ajutor întru necazuri foarte*»¹⁵. Cine are o inimă atât de netemătoare, cine are gândurile atât de neturburate, încât în o învălmășeală mare ca aceasta să nu-și îndrepte mintea la Dumnezeu — pentru că are nădejdea în El — și să se înspăimînte de ceva din cele ce se întîmplă ? Noi, însă, nu răbdăm minia unui om ; iar dacă un ciine sare la noi sau vreo altă fiară sălbatică, nu privim la Dumnezeu, «*ajutorul nostru întru necazuri*», ci, spăimîntați, ne gândim numai la noi înșine.

«*Vuit-au și s-au turburat apele lor*»¹⁶.

Psalmistul vorbise mai sus de cutremurul pământului și de mutarea munților ; acum vorbește de frămîntarea și răvășirea mării din pricină că au căzut munții în mijlocul mărilor. «*Sunat-au și s-au turburat apele lor*», adică apele mărilor. Mai mult, turburarea din ape este făcută chiar de munții care n-au fost așezați dintru început în mare ; dar prin zguduitura lor produc multă frămîntare apelor mării. Așadar, cînd pământul se va cutremura, apele mării vor vui și vor fierbe din adîncuri, iar munții se vor muta și vor îndura mare turburare din pricina puterii covârșitoare a Domnului ; atunci netemătoare să ne fie inima, spune psalmistul, pentru că avem nădejdi tari și sigure în Dumnezeu.

«*Turburatu-s-au munții de tăria Lui*»¹⁷.

Poți înțelege și metaforic ideea acestor cuvinte, anume că psalmistul a numit munți pe oamenii mîndri de măreția lor, pe oamenii care nu vor să știe de tăria lui Dumnezeu și se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu ; aceștia, fiind apoi învinși de cei ce predică cu putere și pricepere cuvîntul înțelepciunii, își vin în fire, se tem de Domnul și se smeresc în fața tăriei lui Dumnezeu. Se poate ca profetul să-i fi numit munți și pe boierii veacului acestuia și pe părinții înțelepciunii pieritoare, care sînt turburați de tăria lui Hristos, pe care a arătat-o în agonia de pe cruce față de cel ce avea puterea morții. Dezbrăcîndu-se, ca un luptător viteaz, Hristos a luptat împotriva stăpîniilor și puterilor și «*le-a dat cu hotărîre pe față, biruindu-le prin cruce*»¹⁸.

15. Ps., 45, 1.

16. Ps., 45, 3.

17. Ps., 45, 3.

18. Col., 2, 15.

IV

«*Curgerile râului veselesc cetatea lui Dumnezeu*»¹⁹.

Apele cele sărate, frământate puternic de vânturi, au vuit și s-au turburat; dar curgerile râului, care merg la vale fără zgomot și curg liniștite pe lângă cei care sînt vrednici a le primi, veselesc cetatea lui Dumnezeu. Cel drept bea acum apă vie²⁰, dar o va bea și mai tirziu mai din belșug, cînd va fi înscris ca cetățean în cetatea lui Dumnezeu. Acum bea «*din oglindă și ghicitură*»²¹, pentru că înțelege puțin cîte puțin din contemplările dumnezeiești; atunci, însă, va primi totodată riul plin de ape, în stare să inunde de bucurie toată cetatea lui Dumnezeu. Ce poate fi riul lui Dumnezeu decît Duhul cel Sfînt, Care sălășluiește în cei vrednici prin credința celor ce au crezut în Hristos? Că spune Domnul: «*Rîuri de apă vor curge din pîntecele celui ce crede în Mine*»²²; și iarăși: «*Dacă cineva va bea din apa pe care o dau Eu, se va face în el izvor de apă care saltă spre viața veșnică*»²³. Așadar, riul acesta veselește împreună toată cetatea lui Dumnezeu, adică Biserica celor ce viețuiesc în ceruri. Sau trebuie să înțelegem că cetatea, care se veselește de revărsările Sfîntului Duh, este toată făptura spirituală, de la puterile cele mai presus de lume pînă la sufletele omenești. Unii definesc cetatea o adunare de oameni constituită, care se conduce după lege. Această definiție dată cetății se potrivește și cetății celei de sus, Ierusalimului ceresc. Și acolo este o adunare a celor întîi-născuți înscrisi în ceruri; este constituită din pricină că viețuirea sfinților este neschimbată; și este condusă după legea cea cerească. Nu-i este dat nici unei firi omenești să știe care-i rînduiala acelei viețuiri și toată frumusețea ei. Sînt acelea «*pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit; pe acelea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*»²⁴; în afară de aceasta, sînt acolo zeci de mii de îngeri, «*adunarea sărbătorească a sfinților, Biserica celor întîi născuți înscrisi în ceruri*»²⁵. Despre cetatea aceea spune David: «*Prea slăvite s-au grăit de tine, cetatea lui Dumnezeu!*»²⁶. Acelei cetăți Dumnezeu îi făgăduiește prin Isaia: «*Te voi pune bucurie veșnică, veselie din neam în neam*»²⁷; și nu va fi zdrobire, nici chin în hotarele tale, ci

19. Ps., 45, 4.

20. Ioan, 4, 10.

21. I Cor., 13, 12.

22. Ioan, 7, 38.

23. Ioan, 4, 14.

24. I Cor., 2, 9.

25. Evr., 12, 23.

26. Ps., 86, 2.

27. Isaia, 60, 15.

se vor chema mîntuire zidurile tale»²⁸. Ridică-ți, dar, ochii sufletului, caută cu vrednicie cele de sus, cele despre cetatea lui Dumnezeu! Cine ar putea gîndi după vrednicie despre fericirea de acolo, pe care o ve-selește riul lui Dumnezeu, iar meșter și creator este Dumnezeu?²⁹

«*Cel Prea Înalt a sfințit locașul Său*»³⁰.

Poate că aici psalmistul vorbește de trupul cel purtător de Dumnezeu, care a fost sfințit prin unirea cu Dumnezeu. Deci să înțelegi prin «*locașul Celui Prea Înalt*» arătarea lui Dumnezeu în trup.

V

«*Dumnezeu este în mijlocul cetății, nu se va clătina; o va ajuta Dumnezeu dis-de-diminează*»³¹.

Și pentru că Dumnezeu este în mijlocul cetății, Dumnezeu îi dăruiește ajutorul Lui neclătinat de la cele dintîi licăriri ale luminii. Fie că e vorba de Ierusalimul cel de sus, fie că e vorba de Biserica cea de jos, numele de cetate li se potrivește. «*Cel Prea Înalt a sfințit în ea locașul Său*». Și prin locașul acesta, în care a locuit Dumnezeu, Dumnezeu a venit în mijlocul cetății și i-a dăruit putința de a nu se clătina. Dumnezeu este în mijlocul cetății și-și întinde în chip egal razele promiei Lui pînă la marginile ei. Așa se păstrează dreptatea lui Dumnezeu, pentru că împarte tuturor, cu aceeași măsură, bunătatea Sa.

«*O va ajuta Dumnezeu dis-de-diminează*». La noi, aici pe pămînt, soarele cel material face dimineața atunci cînd se ridică deasupra orizontului; Soarele dreptății³², însă, face dimineața în suflete odată cu răsărirea luminii spirituale și atunci face zi în sufletul celui care L-a primit. În timpul neștiinței, noi oamenii sîntem în întuneric. Cînd, însă, vom deschide puterea conducătoare a sufletului nostru, ca să primim «*strălucirea slavei*»³³, și vom fi luminați de lumina cea veșnică, atunci «*o va ajuta Dumnezeu dis-de-diminează*». Cînd ajungem fii ai luminii, cînd noaptea-i pe sfîrșite și se apropie ziua³⁴, atunci ajungem vrednici de ajutorul lui Dumnezeu. Așadar Dumnezeu ajută cetății, făcînd în ea dimineața, prin răsărirea și arătatea Lui. «*Iată Om, zice Scriptura, numele Lui: Răsărit*»³⁵. Celor cărora le va răsări lumina cea spirituală, acelora li se face ziua, pentru că s-a risipit întunericul neștiinței și al

28. *Isaia*, 60, 18.

29. *Evr.*, 11, 10.

30. *Ps.*, 45, 4.

31. *Ps.*, 45, 5.

32. *Mal.*, 4, 2.

33. *Evr.*, 1, 3.

34. *Rom.*, 13, 12.

35. *Zah.*, 6, 12.

răutății. Pentru că lumină a venit în lume, ca cel care merge în ea să nu se împiedice³⁶; de aceea ajutorul lui Dumnezeu trebuie primit dimineața. Sau poate, pentru că învierea a fost «*la mîncare adîncă*»³⁷, va ajuta cetatea «*dis-de-diminează*», Cel Care a biruit moartea în dimineața celei de a treia zi a învierii.

VI

«*Turburatu-s-au neamurile, plecatu-s-au împărățiile, dat-a Cel Prea Înalt glasul Lui. Cutremuratu-s-a pămîntul*»³⁸.

Gîndește-mi-te la o cetate dușmănită de dușmani care s-au pornit cu război asupra ei, pe care multă vreme o înconjuraseră multe neamuri și împărați, care au avut sceptrurile fiecărui popor; apoi gîndește-mi-te la un general, de neînvins cu puterea, care vine pe neașteptate în ajutorul cetății aceleia; sfărîmă asediul, împrăstie adunarea popoarelor, pune pe fugă pe împărați numai pentru că a strigat cu putere la ei și le-a înspăimîntat inimile lor cu tăria glasului lui. Negreșit cită turburare se face atunci cînd neamurile sînt urmate și cînd împărații o iau la fugă! Un zgomot nedeslușit și un vuiet fără de sfîrșit iese din fuga lor gălăgioasă; tot locul e plin de fugari înspăimîntați și zgomot se întinde pretutindeni în orașele și satele care îi primesc. Un ajutor ca acesta este dat de Mîntuitorul cetății lui Dumnezeu prin cuvintele: «*Turburatu-s-au neamurile, plecatu-s-au împărățiile; dat-a Cel Prea Înalt glasul Lui. Cutremuratu-s-a pămîntul*».

«*Domnul puterilor cu noi; sprijînitorul nostru, Dumnezeuul lui Iacov*»³⁹.

Văzut-a psalmistul pe Dumnezeu întrupat, văzut-a născut din Sfînta Fecioară pe Emanuil, Care se tilcuiește «*Cu noi este Dumnezeu*»⁴⁰ și de aceea a strigat profetic: «*Dumnezeul puterilor cu noi*», arătînd că Acesta este Cel Ce s-a arătat sfinților profeți și patriarhi. «*Sprijînitor al nostru*, spune el, nu-i alt Dumnezeu decît cel propovăduit de profeți. Dar este Dumnezeuul lui Iacov, Dumnezeuul Care a vorbit cu slujitorul Său, zicînd: *Eu sînt Dumnezeuul lui Avraam, Dumnezeuul lui Isaac, Dumnezeuul lui Iacov*»⁴¹.

36. Ioan, 11, 9—10.

37. Luca, 24, 1.

38. Ps., 45, 6.

39. Ps., 45, 7.

40. Matei, 1, 22.

41. Ieș., 3, 6.

VII

«*Veniți și vedeți lucrurile lui Dumnezeu, minunile pe care le-a pus pe pământ, punînd capăt războaielor pînă la marginile pămîntului*» ⁴².

Cuvintele acestea îi cheamă pe cei ce sînt departe de cuvîntul adevărului; îi cheamă să se apropie datorită cunoașterii, zicîndu-le: «*Veniți și vedeți!*». După cum ochii trupului, cînd stau departe, înțeleg puțin din cele văzute; dar dacă se apropie de obiectele la care se uită înțeleg clar pe cele ce le văd, tot așa și cu privirea cu ochii minții; cel care nu-i apropiat, prin fapte, de Dumnezeu nu poate vedea lucrurile lui Dumnezeu cu ochii curați ai minții. De aceea, «*veniți*», apropiați-vă mai întii, apoi «*vedeți*» lucrurile Domnului, care sînt minunate și prea slăvite. Din pricina lor, spăimîntîndu-se neamurile acelea, care erau mai înainte războinice și răsculate, s-au liniștit. «*Veniți, fiilor, ascultați-mă!*» ⁴³; și: «*veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați*» ⁴⁴. Părintesc este glasul Celui Care-i cheamă la El cu brațele deschise pe cei care erau rătăciți mai înainte. Cel ce ascultă chemarea, cel ce se apropie și se lipește de Cel Care poruncește, va vedea pe Cel Ce a împăcat pe toate prin cruce «*fie pe cele de pe pământ, fie pe cele din ceruri*» ⁴⁵.

«*Arcul va sfărîma și va frînge arma și pavezele cu foc le va arde*» ⁴⁶.

Vezi cît e de pașnic Domnul puterilor, cu toate că are cu El puterile nevăzute ale cetelor îngerești? Vezi vitejia, dar totodată și iubirea Lui de oameni a Marelui General al puterilor? Acesta, deși este Domnul puterilor și are toate adunările cetelor îngerești, nu rănește pe nici un dușman, nu doboară pe nimeni, nu se atinge de nimeni, ci sfărîmă arcurile și armele, iar pavezele le arde cu foc. «*Sfărîmă arcu-*», ca să nu mai fie slobozite din el săgețile cele aprinse; «*va frînge armele*» cele pentru lupta din apropiere, ca să nu poată primi răni cei care sînt aproape de dușmani; și «*pavezele le va arde cu foc*», ca să lase fără armuri pe dușmani. Și face toate acestea spre binele dușmanilor.

VIII

«*Îndeletniciți-vă și cunoașteți că Eu sînt Dumnezeu*» ⁴⁷.

Atîta vreme cît ne îndeletnicim cu lucrurile din afara lui Dumnezeu, nu putem cuprinde cunoașterea lui Dumnezeu. Care om, îngrijin-

42. Ps., 45, 8.

43. Ps., 33, 11.

44. Matei, 11, 28.

45. Col., 1, 20.

46. Ps., 45, 9.

47. Ps., 45, 10.

du-se de cele ale lumii și afundându-se în ispitele trupului, poate să fie cu luare aminte la cuvintele despre Dumnezeu și să fie îndestulător de pregătit pentru contemplarea unor lucruri atât de mari? Nu vezi că este înăbușit de spini cuvîntul care a căzut între spini? ⁴⁸ Spini sînt plăcerile trupului, bogăția, slava și grijile lumești! Cel ce simte nevoia cunoașterii lui Dumnezeu va trebui să fie în afară de toate acestea, să se scape de patimi și așa să primească cunoașterea lui Dumnezeu. Cum poate intra ideea de Dumnezeu într-un suflet care-i strîmtoare de gîndurile care-l stăpîneau mai dinainte? Știa și Faraon că este propriu numai celui liber să caute pe Dumnezeu și de aceea ocăra pe Israil, zicînd: *«Stați fără lucru, sînteți leneși și ziceți: Domnului Dumnezeului nostru ne vom ruga»* ⁴⁹. Această îndeletnicire este bună și folositoare celui ce se îndeletnicește, că aduce liniștea care te înalță la învățăturile cele mîntuitoare; dar era rea îndeletnicirea atenienilor, care cu nimic altceva nu-și petreceau timpul decît să spună și să audă ceva nou ⁵⁰. Această îndeletnicire o imită și acum unii, care-și cheltuiesc timpul lor liber din viață cu găsirea de învățături totdeauna noi. O astfel de îndeletnicire este prietenă cu duhurile cele necurate și rele. Că zice Domnul: *«Cînd duhul cel necurat iese din om, spune: «Voi merge în casa din care am ieșit; și venind, voi găsi casa aceea goală și măturată»* ⁵¹. Să nu se întîmple ca timpul liber pe care îl avem să facă intrare vrăjmașului, ci să avem casa noastră lăuntrică ocupată, căutînd, prin Duhul Sfînt, să locuiască mai dinainte în noi Hristos. După ce Domnul hărăzește pace celor turburați mai înainte de dușmani, le spune: *«Liberați-vă de dușmanii care vă hărțuiesc din toate părțile, ca să contemplați în liniște cuvintele adevărului!»*. De aceea și Domnul spune: *«Tot cel ce nu se lea-padă de toate averile sale nu poate fi ucenic al Meu»* ⁵². Trebuie, dar, să ne eliberăm de grijile căsătoriei, ca să ne îndeletnicim cu rugăciunea; să ne eliberăm de sîrguința de a aduna averi, de pofta după slava lumii acesteia, de plăcerile pe care ni le aduce desfătarea, de invidie și de orice gînd rău asupra semenului nostru, pentru ca, fiind liniștit sufletul nostru și neturburat de nici o patimă, strălucirea lui Dumnezeu să fie curată și neîntunecată ca într-o oglindă.

«Înalța-Mă-voi între neamuri, înălța-Mă-voi pe pămînt» ⁵³.

Lămurit spune Domnul aceste cuvinte despre patima Lui, așa cum este scris în Evanghelie: *«Și Eu, cînd Mă voi înălța, pe toți îi voi trage*

48. Matei, 13, 7; Marcu, 4, 7; Luca, 8, 7.

49. Ieș., 5, 17.

50. Fapte, 17, 21.

51. Matei, 12, 43—44.

52. Luca, 14, 33.

53. Ps., 45, 10.

la Mine»⁵⁴; și: «Precum Moisi a înălțat șarpele în pustie, tot așa trebuie să Se înalțe Fiul Omului pe pământ»⁵⁵. Pentru că avea să Se înalțe pe cruce pentru neamuri și să primească înălțarea peste tot pământul, de aceea psalmul spune: «Înălța-Mă-voi între neamuri, înălța-Mă-voi pe pământ».

«Domnul puterilor cu noi, sprijinitorul nostru, Dumnezeuul lui Iacov»⁵⁶.

Bucurându-se de ajutorul lui Dumnezeu, psalmistul a slobozit de două ori același glas: «Domnul puterilor cu noi», ca și cum ar năvăli și ar sări asupra dușmanului, datorită încrederii desăvârșite pe care o are în Mîntuitorul sufletelor noastre, fiind convins că dușmanul nu-i va putea face nimic. Că «dacă Dumnezeu este cu noi, cine este împotriva noastră?»⁵⁷. Cel Care i-a dăruit lui Iacov biruința, iar după luptă l-a numit Israil⁵⁸, Acela este sprijinitorul nostru, El va lupta pentru noi. Noi să rămînem liniștiți, că «El este pacea noastră, Cel Ce a făcut din amîndouă una»⁵⁹, ca să zidească pe cei doi într-un om nou»⁶⁰.

54. Ioan, 12, 33.

55. Ioan, 3, 14.

56. Ps., 45, 11.

57. Rom., 8, 31.

58. Fac., 32, 28.

59. Efes., 2, 14.

60. Efes., 2, 15.

XI

OMILIE LA PSALMUL XLVIII

Psalm fiilor lui Core

I

Unii dintre filosofii păgîni au scris despre scopul vieții omenești și au ajuns la diferite concepții despre scopul ei. Unii au definit că scopul vieții este știința; alții că scopul vieții este lucrarea practică; alții că scopul vieții este a te folosi în chip diferit de viață și de trup; iar cei care trăiesc ca dobitoacele au definit că scopul vieții este plăcerea. Pentru noi, scopul vieții, în vederea căruia facem totul și spre care ne grăbim, este fericita viețuire în veacul ce va să fie. Iar aceasta se împlinește în a ne lăsa stăpîniți de Dumnezeu. Ceva mai bun decît aceasta nici cu gîndul n-ar putea fi descoperit de firea cea rațională, de om. Spre această viețuire fericită ne îndeamnă apostolul, zicînd: *«Apoi sfîrșitul, cînd va preda împărăția lui Dumnezeu și Tatăl»*¹. Același lucru îl arată și Sofonie în profeția lui, zicînd din partea lui Dumnezeu: *«Că judecata Mea este spre adunarea neamurilor, ca să primesc pe împărați și să vărs peste ei mînia Mea. Că de focul mîniei Mele se va topi tot pămîntul; că atunci voi întoarce la multe popoare limba la neamul ei, ca să cheme toți numele Domnului, ca să slujească Lui sub un jug»*². Socot, dar, că folosul psalmilor care au acest titlu se referă la acest scop. Cu ideea aceasta sînt de acord și psalmii care au titlurile: *«Spre biruință»* sau *«Cîntare de biruință»* sau *«Biruatorului»*. Iar pentru că *«moartea a fost înghițită de biruință»*³ și a fost nimicită de Cel Ce a zis: *«Eu am biruit lumea»*⁴, și pentru că toate au fost biruite de Hristos; și: *«În numele Lui se va pleca tot genunchiul, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor dedesubt»*⁵, pe bună dreptate Duhul cel Sfînt în cîntări de biruință vestește mai dinainte cele ce au să fie.

1. I Cor., 15, 24.

2. Sof., 3, 9—10.

3. I Cor., 15, 54.

4. Ioan, 16, 33.

5. Filip., 2, 10.

«*Ascultați acestea toate neamurile, luați în urechi toți cei ce locuiți lumea : pămîntenii și fiii oamenilor, împreună bogatul și săracul*» ⁶.

Auditoriul e foarte mare. Psalmul cheamă la ascultare toate neamurile, pe toți cei ce umplu locuințele lumii. După părerea mea, îi atrage și pe pămîteni și pe fiii oamenilor și pe bogați și pe săraci ; îi cheamă să-i asculte această înaltă predică. Dar ce foisor atît de înalt a ridicat pe tot pămîntul, încît din înălțimea lui să poată vedea toate neamurile și să cuprindă cu ochiul toată lumea ? Cine este crainicul acesta cu un glas atît de mare, încît strigătul lui să fie auzit de atîtea urechi ? Care este locul care să poată primi pe cei ce se adună ? Ce fel este dascălul și cît de mare îi e înțelepciunea, încît să descopere învățăături vrednice de o adunare ca aceasta ? Așteaptă puțin și ai să afli că vrednice de cele făgăduite sînt cele ce urmează ! Cel care adună și-i cheamă pe toți cu predica este Mîngîietorul, Duhul adevărului ⁷, Care, prin profeți și apostoli, adună pe cei ce au să se mîntuiască. Și pentru că «*în tot pămîntul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor*» ⁸, de aceea, «*ascultați toate neamurile și toți cei ce locuiți în lume*». Pentru aceasta și Biserica este alcătuită din oameni cu fel de fel de îndeletniciri, ca nimeni să nu rămînă în afară de folos. Trei sînt perechile celor chemați, în care este cuprins tot neamul omenesc : «*neamurile*» și «*cei ce locuiesc în lume*» ; «*pămîteni*» și «*fiii oamenilor*» ; «*bogați și săraci*». Pe cine, dar, a lăsat afară și nu i-a chemat ? Pe nimeni ! Că pe cei străini de credință i-a chemat prin «*neamuri*». «*Cei care locuiesc lumea*» sînt cei ce se găsesc în Biserică. «*Pămîntenii*» sînt cei ce gîndesc cele pămîntești și fac voile trupului. «*Fiii oamenilor*» sînt cei care se îngrijesc de ceva și-si exercitează rațiunea ; că rațiunea este specificul omului. «*Bogații și săracii*» se cunosc din însuși numele ce-l poartă ; unii au mai multă avere decît le trebuie, iar alții sînt lipsiți de averi. Dar pentru că Doctorul sufletelor n-a venit să cheme pe cei drepti la pocăință, ci pe cei păcătoși ⁹, de aceea din fiecare pereche a rînduit mai întîi la chemare pe cei ce au să fie osîndiți. Că mai rele sînt neamurile decît cei ce locuiesc în lume ; totuși ele au fost preferate la chemare, pentru ca să aibă parte de folosul Doctorului mai întîi cei care se găsesc într-o stare proastă ; și iarăși au fost rînduiți pămîntenii înaintea fiilor oamenilor și bogații înaintea săracilor ; ceata cea deznădăjduită, a căror mîntuire este grea, a fost chemată înaintea săracilor. Așa este iubirea de oameni a Doctorului față de cei mai slabi : lor le este mai întîi de folos. Totodată, comuniunea chemării este un mijloc care duce la pace, în așa fel

6. Ps., 48, 1—2.

7. Ioan, 14, 16—17..

8. Ps., 18, 4.

9. Matei, 9, 13.

că cei care altădată erau potrivnici unii altora din pricina îndeletnicirilor lor, pe aceştia să-i obișnuiască prin Biserică să se iubească unii pe alții. Să cunoască bogatul că este chemat alături de cel sărac la o predică de aceeași cinste. *«Împreună, spune psalmul, bogatul și săracul»*. Să lase afară bogatul superioritatea lui față de cei mai jos decât el, să lase îngîmfarea pe care i-o dă bogăția! Așa să intre în Biserica lui Dumnezeu! Nici bogatul să nu se mîndrească față de cel sărac, nici săracul să nu se teamă de puterea celor bogați; nici fiii oamenilor să nu disprețuiască pe pămînteni, dar, iarăși, nici pămîntenii să nu se simtă străini față de aceştia. Neamurile să se obișnuiască cu cei care locuiesc lumea, iar cei ce locuiesc lumea să primească cu dragoste pe cei ce sînt străini de Testamente.

II

*«Gura mea va grăi înțelepciune și cugetul inimii mele pricepere»*¹⁰.

Pentru că după apostol *«cu inima se crede spre îndreptățire, iar cu gura se mărturisește spre mîntuire»*¹¹, iar lucrarea acestora două pune temelia desăvîrșirii, de acea psalmul a unit într-un verset pe acestea două: lucrarea gurii și cugetul inimii. Dacă în inimă nu se află mai dinainte binele, cum va scoate cu gura comoara aceasta cel care n-o are în ascunsul lui? Iar dacă cineva nu face cunoscut cu cuvîntul bunătățile pe care le are în inima sa, acelaia i se va spune: *«Înțelepciune ascunsă și comoară neștiută; ce folos este de amîndouă?»*¹². De aceea, spre folosul celorlalți gura mea să vorbească înțelepciune; iar spre propășirea mea, inima mea să cugete pricepere.

*«Pleca-voi spre pildă urechea mea, deschide-voi în psaltire gîndul meu»*¹³.

Profetul vorbește aici încă de persoana sa, ca să nu-i fie disprețuite cuvintele, că ar fi o descoperire omenească. De aceea spune: «Acelea pe care le-am învățat de la Duhul, pe acelea vi le vestesc; nimic nu spun de la mine, nimic omenesc. Dar pentru că am ajuns să ascult gîndurile Duhului, Care mi-a predat în taină înțelepciunea lui Dumnezeu, mă deschid vouă și vă fac cunoscut gîndul; deschid gura mea, dar nu altfel decât în psaltire. Psaltirea este un instrument muzical care scoate sunete în armonie cu melodia vocii. Așadar psaltirea cea rațională se deschide, mai cu seamă atunci cînd faptele sînt săvîrșite în deplin acord cu cuvintele. Acela este psaltire duhovnicească care a făcut și a învățat;

10. Ps., 48, 3.

11. Rom., 10, 10.

12. Înț. Sir., 20, 31.

13. Ps., 48, 4.

acela își deschide în psaltire gîndul, pentru că poate adăuga la învățăturile lui propria sa pildă. Și pentru că știe că în viața lui nu este nimic nearmonios, nimic care să sune urît la ureche, poate rosti cu îndrăznire aceste cuvinte :

«Pentru ce să mă tem în ziua cea rea? Fărădelgea călcîiului meu nu mă va înconjura» ¹⁴.

Psalmistul numește zi rea ziua judecării, despre care s-a spus : *«Ziua Domnului, care nu vindecă»* ¹⁵; aceea vine asupra tuturor neamurilor. În ziua aceea, spune profetul, pe fiecare îl vor înconjura sfaturile lui ¹⁶. «Atunci, spune psalmistul, nu mă voi teme de ziua cea rea, pentru că n-am săvîrșit nici o fărădelege în calea vieții mele. Nu vor sta lîngă mine urmele păcatelor mele și nici nu mă vor înconjura, ca să mă vădească cu învinuire tăcută ! Nici un alt acuzator nu va sta atunci lîngă tine ; înseși faptele, fiecare cu înfățișarea cu care a fost săvîrșită : adulterul, furtul, desfrinarea, însoțite de noapte, de chipul săvîrșirii lor și de amănuntele lor caracteristice ; pe scurt, fiecare păcat cu însușirea lui proprie ; și-ți va pune în față vădit amintirea lui. Pe mine, însă, nu mă vor înconjura urmele păcatelor, pentru că am plecat spre pildă urechea mea și am deschis în psaltire gîndul meu».

III

«Cei care se încred în puterea lor și cu mulțimea bogăției lor se laudă» ¹⁷.

Spre două categorii de oameni își îndreaptă profetul cuvintele acestea : spre pămînteni și spre bogați. Pămîntenilor le vorbește pentru a le nimici părerea ce o au de puterea lor ; bogaților, pentru a le nimici îngîmfarea lor din pricina mulțimii bogăției lor. Și le spune : «Voi care vă încredeți în puterea voastră !». Aceștia sînt pămîntenii ; cei care-și pun nădejdea în puterea trupului, care socot că omul are în sine îndestulătoare putere ca să facă tot ce vrea. Iar voi, spune mai departe psalmistul, voi care vă încredeți într-o bogăție nestatornică ¹⁸, ascultați ! Aveți nevoie de preț de răscumpărare, ca să dobîndiți libertatea care vi s-a luat, pentru că ați fost biruiți prin silnicia diavolului. Diavolul, luîndu-vă robi, nu vă va slobozi de sub tirania lui pînă ce mai întii nu va fi convins să vrea să vă schimbe cu un preț de răscumpărare de aceeași valoare. Trebuie, însă, ca prețul de răscumpărare să nu fie la fel

14. Ps., 48, 5.

15. Isaia, 13, 9.

16. Osea, 7, 2.

17. Ps., 48, 6.

18. I Tim., 6, 17.

cu cel din robie, ci să se deosebească în mare măsură, dacă vrea de buna sa voie să-i slobozească de robie pe cei robiți. De aceea un frate nu poate să vă răscumpere. Că nici un om nu este puternic să convingă pe diavol să libereze de sub stăpânirea lui pe cel ce i-a căzut odată în mână. Mai mult, omul nici pentru el nu poate da lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru păcatele lui ! Cum va putea, dar, face asta pentru altul ? Ce bun atît de mare ar putea avea omul în veacul acesta, ca să fie un schimb îndestulător pentru răscumpărarea sufletului, prețios prin firea lui, de vreme ce sufletul a fost făcut după chipul Creatorului ? Ce strădanie în veacul acesta ar putea fi merinde îndestulătoare sufletului omenesc pentru veacul ce va să fie ? Sînt atît de ușor de înțeles toate acestea ! De aceea chiar dacă cineva ar socoti că este unul dintre cei puternici din viața aceasta, chiar dacă ar fi înconjurat de mulțime de avere, psalmul acesta îl învață să renunțe la părerea bună ce o are despre el, să se smerească sub mîna cea tare a lui Dumnezeu ¹⁹, să nu-și pună încrederea într-o aparentă putere și nici să se laude cu mulțimea bogăției lui. Este, însă, cu putință să ne urcăm cu mintea puțin mai sus ; cei care se încred în puterea lor și cei care se laudă cu mulțimea bogăției lor să se gîndească la puterile sufletului lor ; să se gîndească la aceea că sufletul nu-i puternic ca să se mintuiască singur. Chiar dacă ar fi desăvîrșit cineva dintre fiii oamenilor, dar dacă îi lipsește înțelepciunea lui Dumnezeu, o nimica va fi socotit. Chiar dacă ar avea cineva mintea plină cu ideile înțelepciunii lumii, chiar dacă ar fi dobîndit bogăție de cunoștințe, totuși unul ca acesta să audă întregul adevăr : tot sufletul omenesc a căzut sub răul jug de robie al dușmanului obștesc al tuturor oamenilor ; și, lipsit de libertatea pe care o avea de la Creator, a fost luat prizonier prin păcat. Dar orice prizonier are nevoie de un preț de răscumpărare pentru liberarea lui. Nici fratele nu poate răscumpăra pe fratele lui și nici el pe el însuși, pentru că cel ce răscumpără trebuie să fie cu mult mai bun decît cel care e prizonier și rob. Dar, ca să spun pe scurt, nici un om n-are putere în fața lui Dumnezeu să ispășească pentru cel ce a păcătuit, pentru că el însuși este sub păcat. *«Că toți au păcătuit și sînt lipsiți de slava lui Dumnezeu, îndreptîndu-se în dar cu harul Lui, prin răscumpărarea cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru»* ²⁰.

IV

«Nu va da lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru Sine și preț de răscumpărare sufletului Său» ²¹.

19. I Petru, 5, 6.

20. Rom., 3, 23—24.

21. Ps., 48, 7—8.

Nu cere, dar, pe fratele tău pentru răscumpărarea ta, ci pe Cel Care depășește firea ta ! Nici pe un simplu om, ci pe Omul-Dumnezeu. Iisus Hristos, singurul Care poate da jertfă de ispășire pentru noi toți, pentru că *«pe El L-a rînduit Dumnezeu jertfă de ispășire prin credința în sîngele Lui»* ²². Moisi era frate cu fiecare om din poporul lui Israil și totuși n-a putut răscumpăra poporul. Cum, dar, un om luat la întîmplare va răscumpăra pe om ?

«Fratele nu răscumpără» spune David ; dar îndată, sub formă de întrebare, adaugă : *«Au îl va răscumpăra omul ?»* ²³.

Moisi n-a scăpat pe popor de păcat, ci a amînat pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatul săvîrșit de popor. Moisi nici pentru el n-a putut da jertfă de ispășire, pentru că și el greșise. Într-adevăr, după ce Moisi văzuse atîtea și atît de mari minuni și semne, a slobozit acel glas plin de îndoială : *«Ascultați-mă, neascultătorilor ! Oare din piatra aceasta vă voi scoate apă ?»* ²⁴. De aceea și Domnul, la cuvîntul acesta, a spus lui Moisi și Aaron : *«Pentru că n-ați crezut în Mine, ca să Mă sfințiți înaintea fiilor lui Israil, de aceea nu veți băga voi adunarea aceasta în pămîntul pe care l-am dat lor»* ²⁵. Moisi, așadar, nu va da lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru sine. Dar ce lucru atît de mare poate găsi omul ca să-l dea pentru răscumpărarea sufletului lui ? S-a găsit, însă, ceva egal în valoare cu toți oamenii, care a fost dat preț de răscumpărare pentru sufletul nostru : sfîntul și prea cîinstul sînge al Domnului nostru Iisus Hristos, care s-a vărsat pentru noi toți. *«Căci cu preț am fost cumpărați»* ²⁶. Așadar, *«dacă fratele nu răscumpără, îl va răscumpăra omul ?»*. Iar dacă omul nu poate să ne răscumpere pe noi, atunci Cel Ce ne-a răscumpărat nu este om. Nu cumva, însă, să-L socotești numai om pe Domnul nostru ignorîndu-l puterea dumnezeirii Lui din pricină că a trăit printre noi în asemănarea trupului păcatului ! Domnul n-a avut nevoie să dea lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru El, nici să-și răscumpere propriul Lui suflet, pentru că *«păcat n-a făcut, nici nu s-a aflat vicleșug în gura Lui»* ²⁷. Așadar, nu este nimeni în stare să se răscumpere pe el însuși, dacă nu vine Cel Ce liberează de robie pe poporul Său, nu cu argint, nici cu daruri, după cum scrie Isaia ²⁸, ci cu sîngele Lui. Acesta ne-a răscumpărat, nu fiindu-I Lui frați, ci dușmani prin păcatele noastre, nici El fiind un simplu om, ci Dumnezeu ; iar după ce ne-a dăruit libertatea, ne-a numit și frați ai Lui, că spune Scriptura :

22. Rom., 3, 25.

23. Ps., 48, 7.

24. Num., 20, 10.

25. Num., 20, 12.

26. I Cor., 6, 20.

27. Isaia, 53, 9 ; I Petru, 2, 22.

28. Isaia, 52, 3.

«Spune-voi numele Tău fraților mei»²⁹. Dacă te uiți la firea Celui Ce ne-a răscumpărat, vei vedea că nu ne este nici frate, nu este nici om; dar dacă te uiți la pogorământul Lui, pe care l-a făcut din har pentru noi, atunci se pogoară la firea omenească și ne numește frați. El «nu va da lui Dumnezeu jertfă de ispășire pentru Sine», ci pentru toată lumea. Nu are nevoie de jertfă de ispășire, ci El Însuși este jertfă de ispășire. «Că Arhiereu ca acesta ne trebuia: cuvios, fără răutate, fără pată, osebit de cei păcătoși, mai înalt decât cerurile, Care nu are nevoie în fiecare zi să aducă jertfă ca arhieriei, mai întâi pentru păcatele lor, apoi pentru cele din neștiință ale poporului»³⁰.

Psalmul zice apoi:

«Și s-a ostenit în veac și va trăi pînă în sfîrșit»³¹.

Cel Ce este însăși viața³², puterea, firea cea neostenită, a ostenit în veacul acesta, cînd, «fiind ostenit de călătorie, S-a așezat lîngă puț»³³.

V

«Care nu va vedea stricăciune cînd va vedea pe înțelepți murind»³⁴.

«Tatăl nu va da pe cel cuvios al Lui să vadă stricăciune»³⁵ cînd mor cei care laudă înțelepciunea cea pieritoare. Iar dacă vrei să iei cele spuse și despre oamenii drepți, adu-ți aminte de Iov, care spune: «Omul se naște spre osteneală»³⁶; și iarăși apostolul: «Mai mult decât ei toți m-am ostenit»³⁷; și: «În osteneli mai mult»³⁸. Cel care s-a ostenit în veacul acesta, acela va trăi pînă în sfîrșit; dar cel care a dus-o în petreceri și desfrînări, care pentru a duce o viață molatecă s-a îmbrăcat în porfiră și vison, veselindu-se în fiecare zi luminat³⁹, care a fugit de ostenelile cele pentru virtute și nici nu s-a ostenit în veacul acesta, nu va trăi nici în cel ce va să fie, ci va vedea de departe viața, chinuindu-se în flacăra cuptorului. Dar acela care a asudat în nenumărate nevointe pentru virtute, care, pentru a o dobîndi, a trăit mai mult în osteneli, acela are să trăiască pînă în sfîrșit, ca Lazăr, care s-a ostenit în multe necazuri⁴⁰ și ca Iov, care s-a ostenit mult în luptele lui cu potrivnicul. Iov a spus:

29. Ps., 21, 24.

30. Evr., 7, 26—27.

31. Ps., 48, 8.

32. Ioan, 14, 6.

33. Ioan, 4, 6.

34. Ps., 48, 9.

35. Ps., 15, 10.

36. Iov, 5, 7.

37. I Cor., 15, 10.

38. II Cor., 11, 23.

39. Luca, 16, 19.

40. Luca, 16, 20—21.

«Acolo s-au odihnit cei osteniți» ⁴¹. De aceea și Domnul cheamă la odihnă pe cei osteniți și împovărați ⁴². Dar care e pricina pentru care cei ce se ostenesc cu fapte bune se numesc împovărați? Pentru că «*mergînd mergeau și plîngeau, aruncînd semințele lor; și venind vor veni cu bucurie, ridicînd snopii lor*» ⁴³, pline de roadele pe care le-au dat, proporțional cu semințele semănate. Se numesc împovărați pentru că au semănat cu binecuvîntări și tot cu binecuvîntări au și secerat ⁴⁴, și cu bucurie veșnică își adună loruși și spicele cu roadele cele duhovnicești. Așadar cel răscumpărat cu jertfa de ispășire pe care a dat-o Dumnezeu pentru el, acela s-a ostenit în veacul acesta, iar după acestea «*va trăi pînă la sfîrșit*». Acesta chiar «*nu va vedea stricăciune, cînd va vedea pe înțelepți murind*». Cel care a ales calea cea strîmtă și anevoioasă în locul celei netede și deschise ⁴⁵, în vremea cercetării lui Dumnezeu, cînd vor fi duși la veșnică osîndă cei care n-au crezut în cuvintele lui Dumnezeu, pentru că au mers după voile inimii lor deșarte, acela nu va vedea stricăciunea, suferința aceea continuă. Psalmistul numește «*înțelepți*» sau pe cei abili în viclenie, despre care Ieremia spune că «*sînt înțelepți în a face rău, dar să facă bine nu știu*» ⁴⁶, sau îi numește înțelepți și pe ucenicii «*stăpînitorilor veacului acestuia, care sînt pieritori*» ⁴⁷, care «*zicînd că sînt înțelepți au înnebunit*» ⁴⁸, pentru că «*înțelepciunea lumii acesteia este nebbie înaintea lui Dumnezeu*» ⁴⁹. Și pentru că înțelepciunea aceasta este făcătoare de nebbie, Scriptura spune că Dumnezeu va pierde înțelepciunea înțelepților, iar priceperea celor pricepuți o va nimici ⁵⁰. Așadar aparențele de adevăr «*ale cunoștinței mincinoase*» sînt pricina morții celor care le primesc. Moartea aceasta, însă, nu o va vedea cel care a fost răscumpărat «*de Cel Ce a binevoit să mîntuiască pe cei ce cred în nebunia propovăduirii*» ⁵¹.

VI

«*Împreună vor pieri cel nebun și cel nepriceput și vor lăsa străinilor bogăția lor și mormintele lor, casele lor în veac; locașurile lor în neam și neam; numit-au cu numele lor pămînturile lor*» ⁵².

41. Iov, 3, 17.

42. Matei, 11, 28.

43. Ps., 125, 6.

44. II Cor., 9, 6.

45. Matei, 7, 13—14.

46. Ier., 4, 22.

47. I Cor., 2, 6.

48. Rom., 1, 22.

49. I Cor., 3, 19.

50. Isaia, 29, 14.

51. I Cor., 1, 21.

52. Ps., 48, 9—11.

Mai sus, psalmistul a numit cu un nume general pe «*înțelepți*», pe care acum îi împarte și-i numește «*nebuni și nepricepuți*». Este lămurit că i-a numit «*înțelepți*», folosindu-se de numele acesta, potrivit părerii pe care aceia o au despre ei. După cum psalmistul, urmînd obișnuinței celor răătăciți, numește dumnezei pe cei care nu sînt prin fire dumnezei, tot așa a numit «*înțelepți*» și pe «*cei nebuni și nepricepuți*». Este cu puțință să facem deosebire cu mintea între «*nebun*» și «*nepriceput*». «*Nebun* este omul lipsit de judecată, care nu are înțelegerea clară a lucrurilor obștești și omenesti. Tot așa obișnuința numește oameni cu judecată pe cei care deosebesc ce este de folos și ce este vătămător în lucrurile din viață, după cum se spune și în Evanghelie: «*Fiii veacului acestuia sînt mai înțelepți în neamul lor decît fiii luminii*»⁵³. Nu «*mai înțelepți*» oricum, ci în ce privește ieșirile din feluritele încurcături din viața aceasta în trup. Aceștia sînt numiți și «*economi nedrepți*»⁵⁴ din pricina priceperii cu care rînduiesc ei viața. În sensul acesta sînt cu judecată și șerpii⁵⁵, care-și pregătesc ascunzișurile, iar în primejdii își feresc în tot felul capul de lovituri. «*Nepriceput*», însă, este cel care nu are însușirile cele deosebite ale omului. Acestea sînt: înțelegerea lui Dumnezeu Tatăl; credința în Cuvîntul, Care era întru început la Dumnezeu⁵⁶; luminarea, care vine de la Sfîntul Duh. Mintea aceasta o au cei care pot spune împreună cu Pavel: «*Iar noi avem mintea lui Hristos*»⁵⁷. Obiceiul Scripturii, însă, este și de a folosi în chip schimbat cuvintele acestea; astfel numește «*nebun*» pe cel fără Dumnezeu, ca atunci cînd spune: «*Zis-a cel nebun întru inima sa: Nu este Dumnezeu*»⁵⁸; și iarăși numește «*nepriceput*» tot ce este vătămător în viață, așa cum spune apostolul de cei care au căzut «*în poște nesocotite și vătămătoare*»⁵⁹. În chipul acesta și «*nebunul*» și «*nepriceputul*» spre același sfîrșit se îndreaptă: pieirea. Poate, însă, să spună cineva că «*nebun*» se numește și cel care trăiește ca păgînii, iar «*nepriceput*» cel care viețuiește ca iudeii, păzind litera legii. Acestui nebun i-a spus Dumnezeu din pricina necredinței lui în Dumnezeu, care era în el: «*Nebune, în această noapte îți vor lua sufletul tău din tine*»⁶⁰. «*Nepriceput*» este numit Israil cel după trup, după profetul, care zice: «*Și era Efraim ca o porumbiță nepricepută; pe egiptean chema și la asirieni mergea*»⁶¹. Așadar, pentru că aceștia au fost striviți de propria lor necunoaștere, am ajuns noi, cei străini, moștenitorii bogă-

53. Luca, 16, 8.

54. Luca, 16, 8.

55. Matei, 10, 16.

56. Ioan, 1, 2.

57. I Cor., 2, 16.

58. Ps., 13, 1.

59. I Tim., 6, 9.

60. Luca, 12, 20.

61. Osea, 7, 11.

ției lor. Ale noastre sînt poruncile, ai noștri sînt profeții, ai noștri patriarhii, ai noștri dreptii din veac ! Cei care s-au pierdut singuri din pricina nebuliei lor ne-au lăsat nouă bogăția lor. Casele acestora, ale nebulului și nepriceputului, sînt morminte în veac. Da, sînt morminte în veac casele acelora care au avut viața plină de fapte moarte, urmare a tot păcatul. Cel care a ajuns mort prin păcatele lui nu mai locuiește în casă, ci în mormînt, că e mort sufletul lui. În casă, deci, locuiește omul neviclean în purtări și simplu, ca Iacov, despre care s-a scris că *«era om fără vicleșug și bun, locuind în casă»*⁶². În mormînt, însă, locuiește omul cu totul rău, care nu se pocăiește de faptele lui moarte, ci se aseamănă cu un mormînt văruiat, care pe dinafară este frumos, iar înăuntru este plin de oase moarte și de toată necurăția⁶³. De aceea, cînd vorbește unul ca acesta, nu deschide gura cu cuvîntul lui Dumnezeu, ci are gîtul lui mormînt deschis. Așadar, dacă cineva crede în Hristos, dar faptele lui nu sînt de acord cu credința lui, acela, pentru că dă atenție unor învățături rele și pentru că răstălmăcește voia Scripturii, își sapă luiși mormînt în piatră.

VII

«Locașurile lor în neam și neam», adică morminte sînt casele lor în veac. Apoi, psalmistul explică cine sînt morminte ; apoi, ca să arate că vorbește despre trupuri în care locuiesc sufletele care au murit din pricina răutății lor, a adăugat cuvintele : *«Locașurile lor în neam și neam»*, pentru că de obicei totdeauna trupurile oamenilor se numesc locașuri. Aceștia sînt cei care *«au numit cu numele lor pămînturile lor»*. Numele celui necredincios nu este scris în cartea celor vii⁶⁴, nici nu se numără cu Biserica celor întii-născuți, cei numărați în ceruri⁶⁵ ; ci numele celor necredincioși rămîne aici pe pămînt, pentru că au preferat viața aceasta trecătoare și de scurtă durată în locul corturilor celor veșnice. Nu vezi cum cei ce clădesc în orașe piețe, localuri pentru gimnastică, cei care înalță ziduri și construiesc conducte de apă își pun numele pe aceste construcții pămîntești ? Unii și-au dat numele lor chiar hergheliilor de cai, gîndindu-se că așa își vor prelungi pentru multă vreme pomenirea lor în viață ; chiar pe morminte și-au arătat alții măreția faptelor lor, lă-sindu-și numele lor pe mormintele lor. Aceștia sînt cei care se gîndesc la cele pămîntești și la slava de aici și socotesc că le e de ajuns pentru fericirea lor să fie pomeniți de oameni. Dacă vezi pe vreunii din cei care

62. *Fac.*, 25, 27.

63. *Matei*, 23, 27.

64. *Ps.*, 68, 32.

65. *Evrl.*, 12, 23.

se laudă mult cu falsa cunoștință, care răspîndesc niște învățături rele și în locul numelui de creștin se numesc cu numele vreunuia din ereziarhi, cu numele lui Marcion ⁶⁶ sau a lui Valentin ⁶⁷ sau al altuia din cei care mișună acum, cunoaște că și aceștia și-au pus numele lor pe cele pămîntești, pentru că s-au alăturat unor oameni stricați și cu totul pămîntești.

VIII

«Și omul, în cinste fiind, n-a priceput ; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor. Această cale le este sminteală lor și celor ce vor găsi de bune spusele lor» ⁶⁸.

«Mare este omul și de cinste bărbatul milostiv» ⁶⁹, pentru că are cinstea în constituția lui firească. Că cine altul din cei de pe pămînt a fost făcut după chipul Ziditorului ? Cui a dăruit conducerea și stăpînirea peste toate, a celor de pe pămînt, a celor din apă și a celor din văzduh ? ⁷⁰ L-a făcut puțin mai prejos de vrednicia îngerilor ⁷¹, din pricina unirii cu trupul pămîntesc ; pe om l-a făcut din pămînt ⁷², iar «pe slujitorii Lui, pară de foc» ⁷³. Cu toate acestea este și în oameni puterea de a înțelege și a pricepe pe Ziditorul și Creatorul lor. A suflat în fața lui ⁷⁴, adică a pus în om o parte din harul Lui, ca ceea ce este asemenea să cunoască pe Cel asemenea. Totuși omul este într-o cinste foarte mare, pentru că este creat după chipul Ziditorului, fiind cinstit mai mult decît cerul, mai mult decît soarele, mai mult decît corurile stelelor — că despre cine din cele din ceruri se spune că este chipul Dumnezeuului Celui Prea Înalt ? Soarele are, oare, în el chipul Ziditorului ? Dar luna, dar celelalte stele ? Toate sînt neînsuflețite și materiale. Au numai corpuri luminoase în care nu este gîndire, nu sînt mișcări provocate de voință, nu este libertate de voință ; sînt roabe supuse unei necesități constrîngătoare, potrivit căreia se mișcă neconținut fără schimbare — deci, mai mult decît acestea, omul a fost ridicat la mare cinste, dar n-a înțeles, ci a încetat de a urma lui Dumnezeu și de a se asemana Ziditorului și a ajuns rob patimilor trupului. «Alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor», cînd, nechezînd ca un armăsar, se pornește cu patimă asupra femeii aproapelui ⁷⁵, cînd, pîndind ca un lup răpitor, ia

66. Despre Marcion, nota 7 din Omilia II la Hexaemeron.

67. Despre Valentin, nota 8, din aceeași Omilie.

68. Ps., 48, 12—13.

69. Prov., 20, 6.

70. Fac., 1, 28.

71. Ps., 8, 6.

72. Fac., 2, 7.

73. Evr., 1, 7.

74. Fac., 2, 7.

75. Ier., 5, 8.

averile străine⁷⁶; alteori, din pricina şireteniei cu care se poartă cu fratele său, se aseamănă cu viclenia vulpii⁷⁷. Este, într-adevăr, culmea prostiei şi a lipsei dobitoceşti de raţiune să nu-şi dea seama omul nici de felul cum a fost creat la început — că a fost creat după chipul Ziditorului — nici să vrea să se gîndească la aceea că pentru el sînt rîndu-ideile acelea atît de mari şi din ele să cunoască cîntea ce i s-a dat, ci dimpotrivă să uite că, aruncînd chipul Celui ceresc, a luat chipul celui pămîntesc. Dar ca să nu rămînă omul în păcat, «*Cuvîntul S-a făcut trup şi S-a sălăsluit între noi*»⁷⁸; şi atît de mult S-a smerit pe Sine, încît «*S-a făcut ascultător pînă la moarte, şi încă moartea pe cruce*»⁷⁹. Dacă nu-ţi aminteşti de tăcerea ta cea dintîi, atunci fă-ţi o idee de vrednicia ta din preţul ce s-a dat pentru tine! Uită-te la schimbul ce s-a făcut şi cunoaşte-ţi vrednicia! Ai fost cumpărat cu preacinstitul sînge al lui Hristos! Nu ajunge rob păcatului! Înţelege ce cînte ai, ca să nu te asemeni cu dobitoacele cele necuvîntătoare!

«*Această cale a lor este smînteală lor*».

Dumnezeu, Cel Ce rînduieşte pe toate cele ale noastre, ne împiedică să umblăm în păcat; ne pune piedici şi oprelişti, pentru ca să ne îndepărtăm de viaţa cea nesocotită şi «*după acestea să binevoim cu gura noastră*», odată ce cu inima am crezut spre îndreptăţire, iar cu gura am mărturisit spre mîntuire⁸⁰. Pavel prigonea şi pustia Biserica şi pregătea calea spre răutate⁸¹; «*după acestea, însă, a binevoit cu gura lui*», vestind în sinagogi: «*Acesta este Hristos*»⁸².

IX

«*Ca nişte oi în iad s-au pus; moartea îi va păşte pe ei*»⁸³.

Cel ce răpeşte spre a înrobi, fiind duşman, i-a aruncat în fortăreaţa sa şi i-a dat să-i pască moartea pe cei îndobitociţi, pe cei ce s-au asemănat dobitoacelor celor fără de mînte, care, ca nişte oi, n-au nici pri-cepere, nici putere de a se apăra. De la Adam pînă la vieţuirea cea după legea lui Moisi⁸⁴, moartea păstrea pe oameni, pînă cînd a venit adevă-ratul Păstor, Cel Care şi-a pus sufletul Său pentru oi⁸⁵; şi aşa, după ce

76. Iez., 22, 27.

77. Iez., 13, 4.

78. Ioan, 1, 14.

79. Filip., 2, 8.

80. Rom., 10, 10.

81. Fapte, 8, 3.

82. Fapte, 9, 22.

83. Ps., 48, 14.

84. Rom., 5, 14.

85. Ioan, 10, 15.

i-a înviat împreună cu El, i-a scos din închisoarea iadului în dimineața învierii și i-a predat celor drepti, adică sfinților Lui îngeri, ca să-i pască.

«Și-i vor stăpîni pe ei cei drepti dimineața» ⁸⁶.

Fiecărui credincios îi este dat un înger însoțitor, vrednic să vadă pe Tatăl cel din ceruri. Așadar, aceștia, cei drepti, îi vor stăpîni pe cei eliberați din robia prea amară; și-i vor stăpîni pe cei ce au ajuns dimineața, adică pe cei ce vin la răsăritul luminii. Privește toată înlanțuirea cuvintelor Scripturii! «Omul, în cinste fiind, n-a priceput; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte». Omul, care avea cinste, datorită alcătuirii lui, din pricina păcatului, care a locuit în el, nu și-a mai dat seama de el însuși și s-a alăturat dobitoacelor. Apoi, pentru că s-a înstrăinat de Dumnezeu-Cuvîntul, a ajuns un nesocotit, așa că dușmanul l-a dus în iad, ca pe o oaie fără de păstor, și l-a dat morții să-l pască. De aceea, cel care a fost izbăvit de acolo și a scăpat de păstorul cel rău spune: «Domnul mă paște!» ⁸⁷. Și nu mai este moarte, ci viață; nu mai este cădere, ci înviere; nu mai este minciuna, ci adevărul.

«Și ajutorul lor se va învechi în iad» ⁸⁸.

Psalmistul vorbește sau despre moarte, care n-a putut ține, cu tot ajutorul dat, pe cei pe care-i păștea din pricina Acelui Care a distrus stăpînirea morții ⁸⁹, că ajutorul lor al dușmanului și a morții este învechit și neputincios; tot atunci va fi vădit și ajutorul oamenilor care au fost înșelați pentru că s-au lăudat mult cu mintea lor, cu bogăția lor, cu slava și cu puterea lor; «în iad ajutorul se va învechi», vădindu-i-se slăbiciunea; sau poate că profetul spune în cuvintele acestea că ajutorul dreptilor, care au fost izbăviți de Domnul, se va prelungi în iad, pentru că «ei n-au primit făgăduințele, Dumnezeu avînd în vedere ceva mai bun pentru noi, ca cei luați mai înainte să nu ajungă fără noi la desăvîrșire» ⁹⁰.

«Dar Dumnezeu va izbăvi sufletul meu din mîna iadului, cînd mă va apuca» ⁹¹.

Clar profetește aici psalmistul despre pogorirea Duhului în iad, Care va răscumpăra împreună cu alții și sufletul profetului, ca să nu rămînă acolo.

86. Ps., 48, 15.

87. Ps., 22, 1.

88. Ps., 48, 15.

89. Evr., 2, 14.

90. Evr., 11, 40.

91. Ps., 48, 16.

X

«Să nu te temi cînd se va îmbogăți omul sau cînd se va înmulți slava casei lui»⁹².

«Să nu te temi, spune psalmistul, cînd se va îmbogăți omul». Este de neapărată trebuință și predica aceasta celor care locuiesc lumea, pă-mîntenilor, fiilor oamenilor, bogaților și săracilor. «Să nu te temi cînd se va îmbogăți omul». «Cînd vezi, spune profetul, pe cel nedrept că se îmbogățește, iar pe cel drept că sărăcește, să nu te temi în sufletul tău. Să nu ți se turbure gîndul că pronia lui Dumnezeu nu cercetează cele omenești sau să socotești poate că pronia dumnezeiască este undeva, dar nu ajunge pînă la pămînt, ca să vadă și pe cele ale noastre. Dacă ar exista pronie, spui tu mai departe, atunci Dumnezeu ar trebui să împartă fiecăruia cele ce i se cuvin în așa fel încît să îmbogățească pe drepti, care știu să se folosească de bogăție, iar pe cei răi, care fac din bogăție instrumentul propriei lor răutăți, să-i sărăcească. Așadar, pentru că sînt mulți între neamuri și între pămînteni care gîndesc unele ca acestea, care din pricina văzutei inegalități în împărțirea bunurilor materiale gîndesc că lumea este lipsită de pronia lui Dumnezeu, de aceea psalmul acesta le vorbește acestora, pentru a le potoli această pornire neghioabă. Pe aceștia îi cheamă psalmul, chiar de la primele sale cuvinte, să-i asculte învățăturile. Se mai poate ca aceste cuvinte să fie adresate numai celui sărac, spunîndu-i: «Să nu te temi cînd se va îmbogăți omul». Că săracii mai cu seamă au nevoie de mîngîiere, ca să nu tremure în fața celor cu foarte mari averi. Psalmistul spune: «Nu-i este de nici un folos bogăția bogatului cînd moare, pentru că nu poate lua cu el bogăția lui. Bogatul a cîștigat de pe urma desfătării cu bogăția lui numai atît cîtă fericire i-au putut-o face lingușitorii în viața aceasta. Cînd va muri, spune profetul, nu va lua cu sine toată bogăția de care a fost înconjurat; abia de va lua o haină, care să-i acopere urîtenia; și asta, dacă vor socoti cu cale slugile care îl vor îmbrăca. Bine-ar fi de-ar avea parte de puțin pămînt! Dar și acesta are să-i fie dat de milă de cei care-l vor înmormînta; i-l vor da din respect pentru firea omenească la care toți participăm, nu pentru a-i face un dar bogatului; pentru a cinsti omul în general». Nu te neliniști, dar, de cele de pe lumea asta, ci așteaptă ziua aceea fericită și fără de sfîrșit! Vei vedea atunci că sărăcia i-a fost dreptului spre bine, la fel și neslăvirea ca și lipsa desfătării. Să nu te turburi, dar, acum că așa socotitele bunuri sînt împărțite pe nedrept. Vei auzi ce are să i se spună bogatului: «Ai luat cele bune

ale tale în viața ta!», iar săracului că a primit cele rele⁹³. De aceea e firesc că unul se mîngîie, iar altul se chinuie⁹⁴.

«Și te va lăuda cînd îi vei face bine»⁹⁵.

Profetul vorbește aici de omul pămîntesc, care socotește bunuri numai cele ce par că aduc fericire în viața aceasta : bogăția, sănătatea, puterea ; despre acestea, deci, spune psalmistul că va lăuda pe Dumnezeu cînd îi va face bine ; dar în împrejurări grele, dă drumul la ocări. Lăsînd la o parte acum pe sărac, psalmistul își îndreaptă cuvîntul său către Dumnezeu și spune că bogatul numai cînd îi merge bine mulțumește lui Dumnezeu ; dar cînd vin peste el unele împrejurări grele nu mai rămîne același. De acest fel este și învinuirea pe care diavolul i-a adus-o lui Iov, spunîndu-i că nu pe degeaba cinstește Iov pe Domnul, ci că are bogăția ca plată a evlaviei lui și celelalte⁹⁶. De aceea Dumnezeu, ca să dovedească virtutea bărbatului, l-a lipsit de tot ce avea, ca prin toate să se arate mulțumirea pe care Iov l-o aducea lui Dumnezeu.

XI

«Intra-va pînă la neamul părinților lui»⁹⁷.

Socot că psalmistul vorbește aici despre păcătos ; că păcătosul atîta cunoaște pe Dumnezeu cît i-a dat datina părinților lui ; prin propria lui putere de gîndire, păcătosul nu mai dobîndește nimic, nici nu-și adaugă ceva la cunoașterea adevărului. Psalmistul spune : «Atît de mult îl ajuți Tu, Dumnezeule, pe păcătos, și el numai atîta idee are despre Tine, cît a fost în neamul părinților lui». Profetul arată apoi lenea cea mare a minții păcătosului ; arată că cel care se tăvălește în bogăție și desfătare este cu totul pămîntesc și iubitor de trup și că are mintea înăbușită de grijile lumesti. De aceea,

«Pînă în veac nu va vedea lumină»⁹⁸.

Cei care au îngăduit să fie conduși de dascăli orbi s-au lipsit singuri de desfătarea luminii. Au dealtfel și un sens ca acesta cuvintele : «Intra-va pînă la neamul părinților lui», adică : «Nu te răzbuni, Doamne, numai pe cei care au continuat să ducă o viață rea și să se țină de învățăturile părintești, dar străine de dreapta credință, ci-i cauți și pe conducătorii învățăturilor celor rele!». Da, și acest sens îl au cuvintele :

93. Luca, 16, 25.

94. Luca, 16, 25.

95. Ps., 48, 19.

96. Iov, 1, 9.

97. Ps., 48, 20.

98. Ps., 48, 20.

«*Intra-va pînă la neamul părinților lui*». Că nu-i vinovat numai cel care are idei rele despre Dumnezeu, ci și cel care-i duce pe aceștia la pierzare. Așa sînt cei care au moștenit răutatea strămoșilor și nu pot să și-o spele din pricină că s-a prefăcut în obicei cu vremea. «*Pînă în veac nu va vedea lumină*». Că sînt trimiși «*în întunericul cel mai din afară ; acolo va fi plîngerea și scrișnirea dinților*»⁹⁹. Și suferă aceasta potrivit dreptei judecăți a lui Dumnezeu, pentru că în viața aceasta, prin face-rea celor rele, au urît lumina.

«*Omul, în cinste fiind, n-a priceput ; alăturatu-s-a dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor*»¹⁰⁰.

Cuvinte pline de durere ! Omul, care-i numai cu puțin mai prejos de îngeri¹⁰¹, despre care și Solomon a spus : «*Mare lucru este omul și de cinste bărbatul milostiv*»¹⁰², acesta, din pricină că n-a înțeles propria-i vrednicie, ci s-a supus patimilor trupului, «*s-a alăturat dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor*».

99. Matei, 8, 12.

100. Ps., 48, 21.

101. Evr., 2, 7. 9.

102. Prov., 20, 6.

OMILIE LA PSALMUL LIX¹

I

Uitindu-mă pe de o parte la rîvna voastră de a mă asculta, iar pe de altă parte la slăbiciunea puterii mele, mi-a venit în minte chipul unui prunc mai mărișor, dar încă neîntărcat, care chinuie sînul maicii sale, secăt de boală; mama lui, deși simte că-i sînt uscate izvoarele laptelui, îi dă sînul, fiind trasă și smucită de copil, nu ca să-și hrănească pruncul, ci ca să-i ostoaie plînsul. Tot așa și eu: Chiar dacă puterile mele sînt secătuite de boala aceasta îndelungată și felurită a trupului meu, totuși am venit în fața voastră, nu ca să rostesc o cuvîntare vrednică de a vă desfăta, ci să vă dau cîteva lămuriri, pentru că dragostea ce-mi purtați se mulțumește numai cu vocea mea, ca să vi se potolească și vouă dorul. Să fie salutată, dar, Biserica lui Dumnezeu și să învețe să spună ce nu de mult am spus: «*Dă-ne nouă ajutor ca să ne scoți din necaz; că deșartă este mîntuirea omului*»². Poate că ideea acestui psalm nici nu-mi îngăduie să mă scuz cu boala mea, pentru că necazul este prilej de ajutor, nu pricină de slăbiciune³. Cei care s-au lepădat de Dumnezeu din pricina păcatelor, apoi datorită iubirii de oameni a lui Dumnezeu au fost iarăși primiți, au bun prilej să spună:

«*Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi și ne-ai doborît. Mîniatu-Te-ai și Te-ai milostivit spre noi*»⁴. Dar, mai bine spus, pentru că aceste cuvinte mă duc la continuarea ideii psalmului, haide să facem, verset cu verset, interpretarea lui.

II

După titlul pe care-l poartă psalmul acesta, istoria acestui psalm nu s-a găsit încă scrisă cuvînt cu cuvînt în istoriile cele de Dumnezeu in-

1. În Septuagintă psalmul acesta are următorul titlu: «*La sfîrșit, celor ce se vor schimba; la inscripția pe coloană; lui David; spre învățătură; cînd a ars Mesopotamia Siriei și Siria Sova și s-a întors Ioab și a bătut pe Edom în valea Sărurilor, douăsprezece mii*». Sfîntul Vasile comentează acest titlu în comentarul său.

2. Ps., 59, 12.

3. Rom., 5, 3—4.

4. Ps., 59, 1.

suflate. Totuși unele fapte, care s-ar potrivi cu cele spuse în titlu, se vor găsi de cei care cercetează cu dragoste de osteneală în Cartea a doua a Regilor, în care se scrie : «*Și a bătut David pe Adrazar, fiul lui Raab, împăratul din Soba, pe cînd mergea el să pună mîna pe riul Euftrat. Și a luat David o mie de care de-ale lui și șapte mii de călăreți și douăzeci de mii de bărbați pedestri. Și a sfărîmat David toate carele și a luat din ele o sută de care*» ⁵. Mai jos puțin spune : «*Și a împărțit David peste Israil și făcea David judecată și dreptate ; și Ioab, fiul lui Saurias, era peste armată*» ⁶. Și după puține : «*Și au trimis fii lui Amon și au nămit pe sirienii din Roob și pe sirienii din Soba, douăzeci de mii de bărbați*» ⁷. Și a văzut Ioab că s-a făcut împotriva lui front de luptă ; atunci a ales din toți fiii lui Israil și i-a așezat împotriva sirienilor ⁸. Și au văzut robii lui Adrazar că au căzut înaintea lui Israil ; și de bunăvoie au mers cu Israil și i-au slujit lui» ⁹. În textele acestea ale istoriei găsim fapte care se potrivesc cu cele spuse în titlul psalmului ; numai că timpul la care se referă titlul psalmului este un timp în care David era foarte strălucit și foarte vestit prin faptele lui de vitejie din război. Încît merită să cercetăm pentru ce psalmul începe cu vaiete și plîngeri, cînd ar fi trebuit să fie vesel și fericit pentru faptele sale mari. Unele sînt cuvintele celor ce sărbătoresc și altele ale celor supărați. Cîntecule de biruință sînt temei de sărbătoare pentru tot poporul, nu numai pentru ostași, ci și pentru lucrătorii de pămînt, pentru negustori, pentru meseriași, că toți participă la bunătățile păcii. Cum, dar, spune David : «*Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi și ne-ai doborît*» ? Că doar Dumnezeu i-a ajutat pe biruitori ! Cum i-a doborît pe cei pe care i-a ridicat atîta, dîndu-le arme, care, cai, robi, țară care să plătească bir, Arabia, întreaga Fenicie și Mesopotamia ? Merită să cercetăm dacă nu cumva cuvintele acestea conțin o nerecunoștință. Cel care mai întîi a ucis pe Adrazar, împăratul din Soba, luînd de la el mii de care, șapte mii de călăreți și douăzeci de mii de bărbați pedestri, care iarăși a luat în robie pe împăratul Siriei și l-a pus să-i plătească bir și într-o clipită de vreme a ucis douăzeci și două de mii de ostași de-ai lui, care printr-o a treia victorie a biruit pe fii lui Amon, care-și așezase oștirea la poarta cetății, prin Ioab, generalul șef, care, împărțindu-și armata în două, pe unii din dușmani i-a atacat din față, iar pe alții i-a înconjurat pe la spate și i-a luat prizonieri, cum, dar, David, față de niște fapte mari ca acestea, este trist, grăiește amărît, spunînd : «*Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi și ne-ai doborît, mîniatu-Te-ai*

5. II Regi, 8, 3—4.

6. II Regi, 8, 15—16.

7. II Regi, 10, 6.

8. II Regi, 10, 9.

9. II Regi, 10, 19.

și Te-ai milostivit spre noi» ? Timpul, deci, de care vorbește titlul psalmului a fost timpul marilor biruințe ale lui David, dar puterea celor scrise în psalm se referă «la sfîrșit» ; iar prin «sfîrșit» înțelege cele ce se vor întîmpla la sfîrșitul veacurilor. De aceea s-a și scris în titlul psalmului : «celor ce se vor schimba». Dar, ca să spunem pe scurt, în psalmul acesta se vorbește de tot neamul omenesc, pentru că folosul psalmului trece la toți oamenii. Cei care se schimbă și se vor schimba sînt cei ce nu-și păstrează nici aceeași stare a trupului, nici nu rămîn mereu la același fel de a gîndi, ci-și schimbă trupul după schimbările pe care le aduc vîrstele, iar gîndirea și-o modifică după feluritele întîmplări din viață. Alții sîntem, cînd sîntem copii ; alții, cînd sîntem tineri ; alții, cînd ajungem bărbați ; și iarăși ne schimbăm cu totul cînd îmbătrînim ; alții sîntem cînd ne merg toate în chip fericit și alții ajungem cînd vin vremuri grele peste noi ; alții sîntem cînd sîntem bolnavi ; alții, cînd sîntem sănătoși ; alții, cînd ne căsătorim și alții cînd sîntem în doliu. Sau se poate ca din pricină că psalmul nu spune : «celor ce se schimbă», ci : «celor ce se vor schimba», cuvintele să cuprindă în ele indicarea unei profeții, pentru că s-a pus cuvîntul acesta la timpul viitor, așa că ar urma să ne gîndim la cei care au să se schimbe, după ce-și vor părăsi deșarta datină a părinților și-și vor potrivi viețuirea lor după desăvîrșirea cea după Evanghelie. Nu s-a scris, deci, psalmul acesta pentru iudeii de atunci, ci pentru noi, care ne vom schimba, schimbînd închinarea la mai mulți dumnezei cu buna credință, rătăcirea idolilor cu cunoașterea Celui Ce ne-a făcut, pentru noi care am preferat cuminenția cea după lege în locul plăcerii celei fără de lege, care am schimbat flautele, dansurile și beția cu cîntarea de psalmi, cu postul și cu rugăciunea. N-ai păcătui, deci, față de adevăr, dacă ai spune că psalmul acesta pentru noi a fost scris. De aceea, ale noastre sînt cuvintele cele dumnezeiești, ale noastre și ale Bisericii lui Dumnezeu, ca daruri trimise de Dumnezeu ; ele se citesc la fiecare slujbă bisericească și sînt ca o hrană dăruită sufletelor de către Duhul. Dar psalmul are în titlul său și cuvintele : «la inscripția pe coloană» ; cu alte cuvinte, să nu ascuți psalmul acesta cu nepăsare, nici așa cum se șterg cele scrise pe un material prost, tot așa și tu, scriînd psalmul acesta cu mintea ta pentru puțin timp în memorie, să-i îngădui apoi să se amestece cu alte gînduri și să se șteargă ; dimpotrivă, scrie-l ca pe o coloană în sufletul tău, adică să-l ai neclintit și permanent tot timpul în memoria ta. Iar dacă iudeul ne va îndepărta de cele scrise în psalm ca pe niște străini, să-l convingem cu înseși cuvintele psalmului, arătîndu-i amestecul chemării ; că Dumnezeu adună pe cele despărțite, cheamă pe cele de departe, pe mulți îi face una prin credința în Hristos. «Al Meu este Galaad și al Meu este Manase», spune psal-

mul ¹⁰; a vorbit și de Efraim ¹¹, l-a luat și pe Iuda ¹² și l-a numărat împreună cu ei și pe Moab ¹³; a amenințat că va călca și Idumea ¹⁴; tutu-
 ror le binevestește supunere: «Mie cei de alt neam s-au supus» ¹⁵.

III

«Dumnezeule, lepădatu-ne-ai pe noi» ¹⁶.

«Lepădat-ai pe măsura păcatelor lor, spune psalmistul, pe cei ce s-au depărtat de Tine. Nimicit-ai mulțimea răutății noastre, pentru că ne-ai făcut bine din pricina slăbiciunii noastre. Te-ai mâniat, când eram din fire fii ai miniei ¹⁷, neavînd nădejde și fiind fără Dumnezeu în lume ¹⁸. Te-ai îndurat de noi, când ai dat pe Unul-Născut al Tău jertfă de ispășire pentru păcatele noastre, ca să găsim în singele Lui răscumpărarea. N-am fi cunoscut binefacerile pe care ni le-ai făcut, dacă nu ne-ai fi adăpat cu vinul umilinței» ¹⁹. Psalmistul numește «vin» pe Cuvîntul Care îl face simțitor pe cel cu inima împietrită.

«Dat-ai semn celor ce se tem de Tine, ca să fugă din fața arcului» ²⁰.

Moisi a însemnat pragurile caselor israeliților cu singe de oaie ²¹, iar Tu ne-ai dat nouă semn însuși singele Mielului cel nevinovat, Care s-a junghiat pentru păcatele lumii. Și Iezechiel spune că Dumnezeu a dat semn pe frunțile oamenilor: «Mergeți, spune profetul, după el și tăiați; să nu cruțați, nici să vă milostiviți. Omorîți, pînă ce-i veți pierde, pe bătrîn, tînăr, prunc, fecioară și femei; dar de toți care au pe ei semn, să nu vă atingeți» ²².

«Dumnezeu a grăit în locul cel sfînt al Său: Bucura-Mă-voi și voi împărți Sichemul» ²³.

Sichemul este locul acela vestit pe care Iacov l-a dat lui Iosif ²⁴; preînchipuire care numai în aparență a fost dăruit lui Israil. «Voi împărți acest testament vestit și voi împărți și moștenirea poporului. Voi face, deci, părtaş la testament și la moștenire și pe ceilalți oameni». După ce

10. Ps., 59, 7.

11. Ps., 59, 7.

12. Ps., 59, 8.

13. Ps., 59, 8.

14. Ps., 59, 9.

15. Ps., 59, 9.

16. Ps., 59, 1.

17. Efes., 2, 3.

18. Efes., 2, 12.

19. Ps., 59, 3.

20. Ps., 59, 4.

21. Ieș., 12, 7.

22. Iez., 9, 5—6.

23. Ps., 59, 6.

24. Fac., 48, 22.

a fost împărțit testamentul la toți și după ce folosul lui a fost făcut un bun comun tuturor celor cărora Dumnezeu le-a făcut bine, atunci și «*valea corturilor va fi măsurată*»²⁵; adică, lumea toată va fi împărțită în părți de pământ în fiecare loc, ca la o tragere la sorți. Atunci va uni pe cele despărțite «*Cel Ce împacă fie pe cele de pe pământ, fie pe cele din ceruri*»²⁶; și dărîmînd peretele din mijloc al vrajbei va face una din amîndouă»²⁷.

IV

«*Al Meu este Galaad și al Meu este Manase*»²⁸.

Galaad este nepotul lui Manase. Psalmistul a spus cuvintele acestea ca să arate șirul patriarhilor, care se pogoară de la Dumnezeu, din care este Hristos după trup.

«*Și Efraim, tăria capului Meu; Iuda, împăratul Meu*»²⁹.

Alătură, prin unire, părțile rupte și dezlipite unele de altele.

«*Moab, vasul nădejdi*»³⁰.

Sau, după cum spune un altul din traducători: «*vasul spălării*», sau: «*vasul lipsei de grijă*». Adică, omul acela de disprețuit, care este amenințat să nu intre în Biserica Domnului. Nu vor intra moabitul și amonitul pînă în a treia și pînă în a zecea generație și pînă în vremea din veac. Totuși pentru că botezul dă iertare de păcate și este prilej de lipsă de grijă pentru datornici, psalmistul arată răscumpărarea prin botez și apropierea de Dumnezeu cînd zice: «*Moab, vasul spălării*» sau: «*vasul lipsei de grijă*».

Așadar «*toți cei de alt neam*» pîcîndu-se «*s-au supus*»³¹ jugului lui Hristos; de aceea va călca «*peste Idumeea cu încălțăminte Lui*»³². Iar încălțăminte a Dumnezeirii este trupul cel purtător de Dumnezeu, cu care a venit printre noi. Și profetul, fericind cu această nădejde timpul venirii Domnului, zice:

«*Cine mă va duce în cetate întărită?*»³³.

Poate că psalmistul vorbește aici de Biserică; îi zice «*cetate*», pentru că este o adunare în care se locuiește în chip legal; îi zice «*întărită*», pentru că-i întărită datorită credinței. De aceea unul din traducătorii

25. Ps., 59, 6.

26. Col., 1, 20.

27. Efes., 2, 14.

28. Ps., 59, 7.

29. Ps., 59, 7—8.

30. Ps., 59, 8.

31. Ps., 59, 9.

32. Ps., 59, 9.

33. Ps., 59, 10.

Psaltirii a tradus în chip minunat, zicînd : «*în cetate înconjurată de ziduri*». «Cine, dar, îmi va da mie, vrea să spună profetul, să văd priveleştea aceasta mare : Dumnezeu locuind între oameni ?». Aceasta este ceea ce s-a spus de Domnul : «*Mulți profeți și drepți au dorit să vadă ceea ce vedeți, și n-au văzut*»³⁴.

V

«*Dă-ne ajutor din necaz !*»³⁵.

Să nu cerem ajutor de la tăria, nici de la sănătatea trupului ; să nu căutăm să dobîndim sprijin de la cei socotiți de oameni a fi străluciți ; nu în mulțimea banilor, nici în mărimea puterii, nici în înălțimea slavei stă puterea, ci Domnul hărăzește ajutor celor ce I-l cer din necazul cel peste măsură de mare. Un om ca acesta era Pavel, care-și făcea o laudă din necazurile lui³⁶. De aceea putea să spună : «*Cînd sînt slab, atunci sînt tare*»³⁷. «*Dă-ne, Doamne, ajutor din necaz, pentru că necazul aduce răbdare, iar răbdarea încercare, iar încercarea nădejde, iar nădejdea nu rușinează*»³⁸. Vezi unde te ridică necazul ? La nădejdea, care nu rușinează ! Ești bolnav ? Fii vesel, că «*pe care îl iubește Domnul, pe acela îl ceartă*»³⁹. Ești sărac ? Bucură-te, că vei moșteni bunătățile lui Lazăr !⁴⁰ Ești batjocorit din pricina numelui lui Hristos ? Ești fericit, că batjocorirea ta ți se va schimba în slavă de inger !

Să ne convingem, dar, pe noi înșine, fraților, ca în vreme de încercare să nu alergăm la nădejdi omenești și nici să așteptăm de acolo ajutor, ci să facem cererile noastre cu lacrimi și suspine, cu rugăciune stăruitoare și cu priveghere prelungită. Acela primește ajutor din necaz, care disprețuiește ca deșert ajutorul omenesc și se sprijină pe nădejdea Celui Ce poate să ne mîntuiască, în Iisus Hristos Domnul nostru, Căruia slava și puterea, în vecii vecilor, Amin.

34. *Matei*, 13, 17.

35. *Ps.*, 59, 12.

36. *Rom.*, 5, 3.

37. *II Cor.*, 12, 10.

38. *Rom.*, 5, 3—5.

39. *Evr.*, 12, 6.

40. *Luca*, 16, 22.

XIII

OMILIE LA PSALMUL LXI

La sfîrșit ; Pentru Iedutum ; Psalmul lui David

I

Cunoaștem doi psalmi care au titlul «*Pentru Iditum*» : psalmul al treizeci și optulea și cel pe care-l avem în față. Și socotim că David este autorul lor. Psalmii au fost dedicați lui Iditum spre folosul lui : pentru a îndrepta patimile din sufletul lui și pentru a le cînta înaintea poporului. Prin cîntarea psalmului se slăvea și Dumnezeu, iar cei care auzeau armonia cîntării își îndreptau moravurile. Iditum era cîntăreț de cîntări sfinte, după cum ne istorisește Istoria Paralipomenilor : «*Și cu ei Eman și Iedutum ; și trîmbițe și chimvale, care să răsunе, și instrumente muzicale pentru cîntările lui Dumnezeu*»¹ ; iar mai jos puțin², zice : «*Și David împăratul și căpeteniile armatei au așezat în slujbe pe fiii lui Asaf, pe Eman și pe Iditum, ca să cînte din chinire*³, *din navle*⁴ *și din timpane*»⁵. Și un psalm și altul vorbesc foarte pe larg de răbdare, care potolește mînia sufletului, alungă orice îngîmfare și aduce smerenia. Că este cu neputință ca cel care nu primește să fie mai jos decît toți și în urma tuturor să nu-și poată stăpîni mînia cînd este insultat și să nu biruie încercările prin îndelungă răbdare, cînd este necăjit. Cel care dobindește mare smerenie nu i se turbură sufletul de cuvintele de ocară, pentru că își cunoaște mai dinainte nimicnicia sa ; dacă i se spune : «sărăntocule», se știe pe sine că este sărac, că este lipsit de toate și că în fiecare zi are nevoie de ajutorul Domnului ; dacă i se spune : «neam

1. I Cron., 16, 41—42.

2. I Cron., 25, 1.

3. Chiniră, harpă cu zece coarde. Biblia din 1688 traduce : *copuze* ; Bibliile din 1795, 1819, 1854 și 1856 traduc : *copze* ; Biblia din 1914 traduce : *cobze* ; Bibliile din 1936 și 1944 traduc : *țitere* ; Bibliile din 1968, 1975 și 1982 traduc : *harpe*.

4. Navla, un fel de instrument cu coarde. Bibliile din 1688, 1795, 1819, 1854, 1856 și 1914 traduc : *alăute* ; Bibliile din 1936 și 1944 traduc : *psaltiri* ; Bibliile din 1968, 1975 și 1982 traduc : *chitare*.

5. Biblia din 1688 traduce : *tîmpene* ; Bibliile din 1795, 1819, 1854, 1856 și 1914 traduc : *chimvale* ; Bibliile de la București 1936 și 1944 traduc : *țimbale* ; Bibliile din București 1968, 1975 și 1982 traduc : *chimbale*.

prost, din oameni de jos», îi este pregătită mai dinainte inima, că știe că este făcut din pământ. De aceea psalmistul zice în psalmul al treizeci și optulea : «*Zis-am, păzi-voi căile mele*»⁶ ; vorbește aici de silnicia pe care i-o face păcătosul și de îndelunga lui răbdare. Că spune David : «*Cînd a stătut păcătosul împotriva mea, am amuțit și m-am smerit și am tăcut de bunătați*»⁷. Apoi mai jos zice : «*Dar toate sînt deșertăciune ; tot omul ce viețuiește*»⁸ ; apoi : «*Strînge comori, dar nu știe pentru cine le va aduna*»⁹. În psalmul pe care-l comentăm, însă, începe cu îndoiala, ca și cum ar vorbi cu sufletul lui, ca o continuare a celor spuse mai înainte. «Sufletul, spune psalmistul, fiind supus gîndului trupului, se întărită spre minie și supărare. Deci, pentru ce să-mi fac rob patimilor celor rele, sufletul, căruia Dumnezeu, Care l-a creat, i-a încredințat conducerea trupului și a patimilor din el ? Trebuie, dar, să stăpînim patimile și să slujim lui Dumnezeu. Este cu neputință ca sufletul să fie stăpînit și de păcat și de Dumnezeu, ci trebuie să stăpînim răutatea și să ne supunem Stăpînului universului». De aceea profetul, adresîndu-se celui ce aduce ispitele și ridică asupra lui mulțime de rele și se străduiește să-i robească gîndul pe care-l are duhul, și să-l supună trupului, îi spune acestea, vădindu-i zădarnica pornire împotriva lui : «Pentru ce mă silești să fiu rob celor ce nu mi-s îngăduite ? Am Stăpîn ! Cunoasc pe adevăratul Împărat !».

II

«*Oare nu lui Dumnezeu se va supune sufletul meu ? Că de la El este mîntuirea mea*»¹⁰.

Profetul a spus pricina pentru care se silește să se supună : pentru că mîntuirea îi este de la Dumnezeu. Creatorului îi este propriu de a se îngriji de siguranța făpturilor Sale. Sau spune : «*De la El este mîntuirea*», pentru că, văzînd profetic mai dinainte ce are să fie viitoarea întrupare a Domnului, zice acestea : «Trebuie să slujim lui Dumnezeu și să-L iubim pe El, Care a adus neamului omenesc o binefacere atît de mare, încît nici pre propriul Lui Fiu nu L-a cruțat, ci L-a dat pentru noi toți»¹¹. Scriptura obișnuiește să numească pe Hristosul lui Dumnezeu : «mîntuire», după cum spune și Simeon : «*Acum liberează pe robul Tău, Stăpîne, că au văzut ochii mei mîntuirea Ta*»¹². Să ne supunem, dar, lui Dumnezeu, pentru că de la El ne este mîntuirea. Iar ce este mîntuirea

6. Ps., 38, 1.

7. Ps., 38, 2—3.

8. Ps., 38, 8.

9. Ps., 38, 10.

10. Ps., 61, 1.

11. Rom., 8, 32.

12. Luca, 2, 29—30.

ne-o explică profetul. Nu este o simplă lucrare care ne dă un oarecare har, ca să scăpăm de neputință și să avem o bună stare a trupului. Dar ce este atunci mîntuirea ?

«*Pentru că El este Dumnezeuul meu și Mîntuitorul meu, sprijinitorul meu, nu mă voi clătina mai mult*» ¹³.

Dumnezeul nostru este Fiul lui Dumnezeu. Același este și Mîntuitor al neamului omenesc ; El este Cel Care sprijină neputințele noastre, Cel Care potolește din sufletele noastre clătinarea care ne vine de la ispite. «*Nu mă voi clătina mai mult*». Psalmistul mărturisește în chip omenesc de clătinare : «*Mai mult*». Psalmistul spune asta pentru că este cu neputință să nu fie în sufletul omului clătinare din pricina ispitelor. Atîta vreme cît facem păcate mici și puține ne clătinăm oarecum puțin ca și plantele mișcate de o ușoară boare de vînt, dar cînd păcatele sînt mai multe și mai mari, se mărește și clătinarea pe măsura creșterii păcatelor. Unii se clatină mai mult ; alții chiar pînă într-atît încît sînt scoși din rădăcină și trîniți la pămînt, cînd duhurile răutății smulg, mai puternic ca orice furtună, rădăcinile sufletului, care erau întărite prin credința în Dumnezeu. «Eu, zice profetul, m-am clătinat ca om, dar «*mai mult nu mă voi clătina*», pentru că sînt sprijinit de mîna dreaptă a Mîntuitorului».

III

«*Pînă cînd vă ridicați asupra omului ? Voi toți îl ucideți, ca pe un zid povîrnit și ca pe un gard surpat*» ¹⁴.

Iarăși psalmul se luptă cu slugile rele ale diavolului, învinovățind uneltirea nemăsurată adusă de ele asupra oamenilor. «Oamenii, spune psalmul, sînt ființe slabe, iar voi vă năpustiți asupra lor ; și nu vă mulțumiți cu primul atac, ci îl atacați a doua oară și a treia oară, pînă cînd distrugeți sufletul celui ce v-a căzut în mînă, încît ajunge asemenea «*unui zid povîrnit și unui gard surpat*». Zidul, atîta vreme cît rămîne în picioare, este tare ; dar cînd s-a clătinat, atunci neapărat cade în întregime și se risipește. Bucățile care sînt unite se pot îndrepta după ce s-au clătinat, dar cele alcătuite din mai multe pietre, îndată ce s-au prăbușit, nu se mai pot îndrepta. Așadar psalmul arată că firea omului, fiind alcătuită, a fost clătinată de păcat și trebuie negreșit să se desfacă, încît fiind refăcută iarăși de Meșterul Care a zidit-o la început, să dobîndească tăria și puterea de a nu se mai desface și de a rămîne neatacată, pentru a nu mai cădea a doua oară. Spune Scriptura : «*Sînteți ogorul lui Dumnezeu ; zidirea lui Dumnezeu sînteți*» ¹⁵. Zidirea aceasta a clătinat-o

13. Ps., 61, 2.

14. Ps., 61, 3.

15. I Cor., 3, 9.

dușmanul ; dar crăpăturile din ea le-a reparat Creatorul. Așadar a trebuit să vină neapărat căderea din pricina păcatului, dar mare este ridicarea din păcat din pricina nemuririi.

«*Dar prețul Meu s-au sfătuit să-l lepede ; alergat-au cu sete ; cu gura lor binecuvîntau, dar cu inima lor blestemau*» ¹⁶.

Preț al omului este sîngele lui Hristos. «*Sînteți cumpărați cu preț, spune Scriptura ; nu vă faceți robi oamenilor*» ¹⁷. Ostașii celui rău s-au sfătuit să ne facă nefolositor prețul acesta, spre a ne duce iarăși în robie pe noi, care am fost odată eliberați.

«*Alergat-au cu sete*». Psalmistul vorbește aici de puternica uneltire a demonilor ; că aleargă împotriva noastră, însetînd de pierderea noastră.

«*Cu gura lor binecuvîntau, dar cu inima lor blestemau*».

Mulți sînt cei care laudă faptele cele rele ; pe flecar îl numesc om plăcut, pe cel ce spune vorbe de rușine om de societate, iar pe cel aspru și mînios îl numesc om serios ; pe cel zgîrcit și fără de milă îl laudă că e om econom ; pe cel risipitor îl laudă că e darnic, iar pe cel desfrînat și destrăbălat îl laudă ca pe un om petrecăreț și slobod ; și, ca să spun pe scurt, dau oricărui păcat numele virtuții contrare păcatului. Unii ca aceștia binecuvîntează cu gura, dar cu inima blestemă. Căci cu lauda cuvîntelor lor aduc tot blestemul în viața aceloră, făcîndu-i vrednici de veșnică osîndă cu laudele pe care le aduc.

Psalmistul vorbește iarăși sufletului, pentru a-i mări supunerea lui față de Dumnezeu, spunîndu-i :

«*Dar lui Dumnezeu supune-te, suflete al meu, că de la El este răbdarea mea*» ¹⁸.

Psalmistul arată mărirea încercărilor ; spune ceea ce a spus și apostolul, anume că Dumnezeu nu ne lasă să fim încercați mai mult decît putem suferi ¹⁹ ; că «*de la El este răbdarea noastră*».

IV

«*În Dumnezeu este mîntuirea mea și slava mea ; Dumnezeu este ajutorul meu și nădejdea mea în Dumnezeu*» ²⁰.

Fericit este cel care nu se bucură de cele mari din viața aceasta, ci-și are slava lui în Dumnezeu ; fericit este cel care are pe Hristos laudă a lui, cel care poate să spună ca apostolul : «*Mie, însă, să nu-mi fie*

16. Ps., 61, 4.

17. I Cor., 7, 23.

18. Ps., 61, 5.

19. I Cor., 10, 13.

20. Ps., 61, 7.

*a mă lăuda decît în crucea lui Hristos»*²¹. Acum, însă, mulți își găsesc slava lor în trup, ca cei care se îndeletnicesc cu întrecerile sportive ; sau, ca să spun pe scurt, cei care se laudă cu floarea vîrstei lor ; mulți, apoi, își găsesc slava lor în vitejia din războaie, socotind virtute ucidera semenilor lor. Că vitejia în războaie și trofee ridicate de generali și de cetăți sînt pe măsura mulțimii uciderilor. Alții își găsesc slava înconjurînd cu ziduri cetățile, iar alții în construcția conductelor de apă și a mărețelor localuri sportive. Cutare își cheltuiește averea cu spectacolele de lupte cu fiarele, bucurîndu-se de strigătele deșarte ale mulțimilor ; se îngîmfă cu laudele lor, se socotește mare, dar slava lui stă în rușinea lui²² ; altul își arată păcatul lui scris pe afișe în locurile cele mai de seamă ale cetății ; altul își găsește slava în bogăție, iar altul, că este orator destoinic și nebiruit sau că este priceput în înțelepciunea lumii. Se cuvine, însă, să ne fie milă de slava tuturor acestora și să fericim pe aceia care își fac din Dumnezeu slava lor. Iar dacă cineva se îngîmfă că este în slujba împăratului și că e cinstit foarte mult de împărat, cît de mult ar trebui să te mîndrești tu, care ești în slujba marelui Împărat, care ești poftit de El, fiindu-I foarte apropiat, tu, care ai luat Duhul făgăduinței, încît, pecetluit de El, să te arăți fiu al lui Dumnezeu ?

Profetul, cunoscînd folosul nădejzii celei adevărate în Dumnezeu, îndeamnă pe popor să aibă aceeași rîvnă ca și el, zicînd :

*«Nădăjduiți în El toată adunarea popoarelor, revărsați înaintea Lui inimile voastre»*²³.

Este cu neputință să primim în noi harul cel dumnezeiesc, dacă n-am izgonit patimile răutății, care stăpîneau mai înainte sufletele noastre. Am cunoscut doctori care nu dădeau doctoriile mîntuitoare înainte ca bolnavii să-și golească stomacurile de materia care a dat naștere bolii, pe care nesățioșii au primit-o datorită unei hrăniri rele. Dar și un vas, care a avut în el mai înainte un lichid rău mirositor, nu poate primi în el parfumul dacă nu e bine spălat. Așadar trebuie să vărsăm din noi cele ce erau mai înainte, ca să putem primi pe cele pe care vrem să le punem.

*«Dar deșerți sînt fiii oamenilor»*²⁴.

Psalmistul a văzut că nu toți oamenii urmează poruncii lui Dumnezeu, nici nu primesc să nădăjduiască în Dumnezeu, ci își pun nădejdea în deșertăciunile vieții. De aceea, zice :

*«Dar deșerți sînt fiii oamenilor, mincinoși sînt fiii oamenilor»*²⁵.

21. Gal., 6, 14.

22. Filip, 3, 19.

23. Ps., 61, 8.

24. Ps., 61, 9.

25. Ps., 61, 9.

Pentru ce sînt deșerți ? Pentru că sînt mincinoși ! Mai cu seamă de unde se vede minciuna lor ? O spune psalmul :

«În cîntarele lor, ca să nedreptățească» ²⁶.

Ce fel de cîntare ? Oare toți oamenii se folosesc de cîntare ? Oare toți sînt vînzători de lînă sau vînzători de carne sau toți vînd aur sau argint sau, ca să spun pe scurt, toți își au îndreptată îndeletnicirea lor spre aceste materii, pe care negustorii obșnuiesc să le schimbe cu cîntare și cu greutate de cîntărit ? Dar multe sînt felurile meseriilor, care n-au nevoie de cîntar, nici nu se folosesc de el ; mulți sînt corăbieri, mulți lucrează în tribunale și au funcții de conducere ; la aceștia este în uz minciuna, iar viclenia nu o săvîrșesc cu cîntarul. Ce vrea să spună, dar, psalmul ? Profetul vrea să spună că fiecare din noi are în ascunsul sufletului lui un cîntar, făcut de Cel Ce ne-a creat, cu care putem deosebi natura lucrurilor : *«Pus-am înaintea feței tale viața și moartea, binele și răul»* ²⁷, două entități opuse una alteia ; pune-le în talerele balanței tale de judecată, cîntărește-le exact, ca să vezi ce-ți este mai de folos : să alegi sau plăcerea cea trecătoare și prin ea să primești moarte veșnică sau să alegi osteneala pentru virtute, ca virtutea să-ți fie pricinuitoarea veșnicei desfătări ! *«Oamenii sînt mincinoși»*, pentru că au stricate criteriile de judecată ale sufletului. Pe aceștia îi jelește profetul, zicînd : *«Vai de cei ce numesc întunericul lumină și lumina întuneric, de cei ce spun că amarul este dulce și dulcele amar»* ²⁸.

Poate că cineva îmi va spune :

— Ale mele sînt cele prezente ! Cine știe pe cele viitoare ?

— Rău cîntărești, omule ! Alegi pe cele rele în locul celor bune, pe cele deșarte în locul celor adevărate, pui înainte pe cele trecătoare în locul celor veșnice, preferi plăcerea care se duce, în locul bucuriei, care nu încetează nicicînd și e fără de sfîrșit ! *«Mincinoși sînt, dar, fiii oamenilor în cîntare, ca să nedreptățească»*. Dar se nedreptățesc mai întîi pe ei înșiși, apoi pe cei de lîngă ei ; pe ei, pentru că sînt răi sfătuitori pentru faptele ce vor să săvîrșească ; pe cei de lîngă ei, pentru că le sînt pildă rea. Nu poți spune în ziua judecării : *«N-am cunoscut binele !»*. Ți-l pun înainte propriile tale cîntare, care-ți dau temeinică deosebire a binelui și răului. Greutatea trupului o cunoaștem din înclinările cîntarului, iar pe cele ce trebuie să le alegem în viață le deosebim prin libertatea de voință a sufletului nostru. Pe aceasta a numit-o profetul cîntar, pentru că poate să se încline deopotrivă și într-o parte și în alta.

26. Ps., 61, 9.

27. Deut., 30, 15.

28. Isaia, 5, 20.

V

«Nu nădăjduiți spre nedreptate și spre jefuire nu poftiți» ²⁹.

Mai sus a spus : «Nădăjduiți în El toată adunarea popoarelor» ³⁰.

A văzut psalmistul lenea noastră la supunere, de aceea a și hotărît : «Dar deșerți sînt fiii oamenilor» ³¹ ; acum ne oprește, zicînd : «Să nu nădăjduim spre nedreptate». Cel care socotește că bogăția adunată din nedreptate îi este prilej îndestulător pentru a fi puternic și a stăpîni se aseamănă cu un bolnav care-și pune sănătatea trupului în creșterea bolii. «Nu nădăjduiți spre nedreptate». Ea este piedică spre orice lucrare. «Și spre jefuire nu poftiți». Profetul ne îndeamnă să nu poftim lucrurile străine.

«Bogăția de-ar curge, nu vă lipiți inima de ea !» ³².

Dacă vezi pe vreunul din cei foarte bogați, nu-i ferici viața ! Dacă ți-ar curge banii de pretutindeni și din izvoare îmbelșugate, nu privi cu plăcere înmulțirea lor ! «Bogăția de-ar curge !». Minunat este cuvîntul ! Curgătoare este natura bogăției. Trece pe lingă cei ce o au mai repede ca torentul. Obişnuiește să treacă de la unul la altul. După cum un rîu, care vine de la înălțimi, atinge pe cei ce stau pe malurile lui, dar îndată ce i-a atins, rîul și trece mai departe, tot așa și ușurătatea bogăției trece foarte repede și alunecă degrabă ; așa îi este firea, se mută de la unul la altul. Astăzi moșia aceasta este a unuia, mâine a altuia, iar după puțin timp a altuia. Uită-te la casele din oraș ! De cîte ori nu și-au schimbat proprietarii de cînd au fost zidite ! Au purtat cînd numele unui proprietar, cînd al altuia. Și aurul fuge totdeauna din mîinile celui care-l are, se mută la altul și de la acela la altul. Mai degrabă poți ține apa în mîini decît să-ți păstrezi neconținut averea. De aceea, bine a spus psalmistul : «De-ar curge bogăția, nu vă lipiți inima». Nu te împătimi cu sufletul de ea, ci ia de la bogăție atît cît îți este de folos ! N-o iubi prea mult, nici n-o admira ca pe unul din marile bunuri, ci ia-o în slujba ta ca pe o unealtă ! Apoi tuturor celor spuse psalmistul adaugă o hotărîre ; nu sînt cuvintele lui, ci hotărîrea pe care a auzit-o de la Însuși Dumnezeu și spune :

«O dată a grăit Dumnezeu și aceste două lucruri am auzit» ³³.

Să nu se turbure nimeni că ar fi ciudate cuvintele acestea, ca adică «Dumnezeu o dată a grăit» și că profetul «două lucruri a auzit». Este cu putință ca cineva să grăiască o dată, dar în acea «o dată» să fie multe cele

29. Ps., 61, 10.

30. Ps., 61, 8.

31. Ps., 61, 9.

32. Ps., 61, 10.

33. Ps., 61, 11.

spuse. De pildă, un om care se întâlnește «o dată» cu altul vorbește despre multe; și poate cel ce a auzit cuvintele lui să spună: «O dată a vorbit cu mine, dar mi-a grăit despre multe». Iată acum care este sensul celor spuse de profet: «O dată mi-a fost arătarea lui Dumnezeu, dar două sînt lucrurile pe care le-a grăit». Profetul n-a spus: «Un lucru mi-a grăit Domnul, iar eu am auzit două», că așa s-ar părea că este o contradicție în cuvintele Sale. Dar care sînt cele două pe care le-a auzit!

«Că puterea este a lui Dumnezeu și a Ta este, Doamne, mila»³⁴.

«Dumnezeu, spune profetul, este puternic în judecată, dar Același este și milostiv. Așadar nu nădăjduiți spre nedreptate, nici nu vă lipiți de bogăție, nici nu alegeți deșertăciunea, nici să aveți stricat criteriul de judecată al sufletului». Știind, dar, că este puternic Stăpînul nostru, te-meți-vă de tăria Lui, dar nu vă deznădăduiți de iubirea Lui de oameni. Pentru a nu nedreptăți, este bună frica; iar pentru cel ce a alunecat o dată în păcat, ca să nu cadă în deznădejde, îi este bună nădejdea în mila lui Dumnezeu. Puterea este a lui Dumnezeu, iar mila tot de la El.

«Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui»³⁵.

«Cu ce măsură măsurați, vi se va măsura»³⁶. Ai necăjit pe fratele tău? Primește la fel! Ai răpit averile celor mai lipsiți decît tine, ai lovit pe săraci, ai rușinat pe cineva cu ocări, ai calomniat, ai spus minciuni, ai stricat casele altora, ai jurat strîmb, ai mutat hotarele moștenite de la părinți³⁷, ai tăbărit pe averile orfanilor, ai împilat pe văduve, ai preferat plăcerea de aici în locul bunătăților făgăduite, primește-ți răsplata acestor fapte! Ceea ce seamănă fiecare, aceea și culege³⁸. Iar dacă ai făcut fapte bune, primește răsplăți înmulțite și pentru acelea! *«Că Tu vei răsplăti fiecăruia după faptele lui»*. Dacă-ți vei aduce aminte de-a lungul întregii tale vieți de această hotărîre, vei putea evita mulțime de păcate, întru Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia slava și puterea, în vecii vecilor, Amin.

34. Ps., 61, 11.

35. Ps., 61, 11.

36. Matei, 7, 2.

37. Prov., 22, 28.

38. Gal., 6, 8.

XIV

OMILIE LA PSALMUL CXIV

I

Ați venit de cu vreme, de la miezul nopții, în acest sfânt locaș al mucenicilor, ca să îmblinziți cu cîntări pe Dumnezeu mucenicilor și ați rămas pînă la amiaza acestei zile, așteptînd sosirea mea. Gata vă este plata voastră, a celor care ați preferat cinstea mucenicilor și slujba lui Dumnezeu în locul somnului și a odihnei. Dar dacă trebuie să-mi scuz și eu întirzierea și lipsa îndelungată din mijlocul vostru, vă voi spune pricina : am folosit acest timp al zilei îngrijindu-mă de o altă biserică a lui Dumnezeu, la fel de cinstită ca și aceasta, care se află la o depărtare destul de mare de voi. Dar pentru că Domnul a făcut să slujesc și acelora liturgia și să nu fiu lipsit nici de dragostea voastră, dați, împreună cu mine, mulțumire Binefăcătorului, Care a condus, cu puterea Lui cea nevăzută, această slăbiciune văzută a trupului meu. Și ca să nu vă țin prea mult și să vă obosesc, vă voi vorbi puțin despre psalmul pe care îl cîntați cînd am venit ; iar după ce vă voi hrăni sufletele voastre cu un cuvînt de mîngiere pe măsura puterii mele, voi lăsa liber pe fiecare să se îngrijească de cele ale trupului.

Care erau, dar, cuvintele pe care le cîntați ?

*«Iubit-am, că va auzi Domnul glasul rugăciunii mele»*¹.

Nu oricine poate spune : *«Iubit-am»*, ci numai cel ajuns desăvîrșit, cel care a depășit frica de rob și se află în duhul înfierii. Cuvîntului *«iubit-am»* nu i se potrivește : «pe cineva», ci se subînțelege : «pe Dumnezeu universului», pentru că, propriu vorbind, cel *vrednic de iubit* este numai Dumnezeu ; că toți definesc că cel *vrednic de iubit* este acela pe care toți îl doresc. Da, Dumnezeu este bun, cel dintîi și cel mai desăvîrșit dintre bunuri. «Pe acest Dumnezeu L-am iubit, spune profetul, pe acest Dumnezeu, Care este cel mai de seamă bun dintre cele ce pot fi dorite ; și cu bucurie am primit, de dragul Lui, suferințele». Care sînt aceste suferințe le spune psalmistul puțin mai tîrziu : durerile morții, primejdiile iadului, necazul, chinul ; acestea toate i s-au părut lui David vrednice de iubit pentru dragostea de Dumnezeu și pentru nădejdea gătită celor ce primesc să suferi pentru buna credință. «N-am îndurat suferințele acestea, spune profetul, împotriva voinței mele, nici silit, nici constrîns ; ci din dragoste și din tot sufletul am

¹. Ps., 114, 1.

primit suferințele, ca să pot spune: «Pentru Tine sîntem omorîți în fiecare zi»². Se pare că cele spuse de psalmist sînt întru totul asemenea cu cele grăite de apostol din aceeași stare sufletească: «Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strîmtorarea sau prigonirea sau foametea sau goliciunea sau primejdia sau sabia?»³. Am iubit, dar, pe toate acestea, spune psalmistul, știind că sufăr primejdiile pentru buna credință, avînd ca privitor și împărțitor de premii pe Stăpînul universului. «Că va auzi Domnul glasul rugăciunii mele». Așa poate și fiecare din noi să ducă pînă la capăt ostenelele cele pentru săvîrșirea poruncilor; așa, dacă își duce viața ca și cum l-ar avea privitor pe Dumnezeu universului.

II

«Că a plecat urechea Lui spre mine»⁴.

Profetul a spus: «a plecat», nu ca să-ți faci vreo idee trupească, că Dumnezeu ar avea urechi și că le-ar pleca pentru a auzi glasul liniștit al nostru, așa cum facem noi cînd ne apropiem auzul de cei care ne vorbesc pe șoptite, pentru ca prin apropierea urechii să auzim ce ni se spune, ci a spus: «a plecat», ca psalmistul să-și arate slăbiciunea lui: «Din pricina iubirii Sale de oameni, Dumnezeu S-a pogorît la mine, care mă aflu jos la pămînt; S-a pogorît întocmai ca un doctor iubitor de oameni care-și apropie urechea de un bolnav ce nu poate grăi tare din pricina mării lui slăbiciuni, pentru ca, din apropierea lui, să afle cele de care are nevoie bolnavul. «A plecat, dar, urechea Lui spre mine». Auzul cel dumnezeiesc n-are nevoie ca cineva să grăiască cu glasul pentru a-l auzi; că Dumnezeu cunoaște cele cerute numai din mișcarea inimii noastre. Oare n-ai auzit că Moisi, fără să grăiască ceva, ci rugîndu-se Domnului cu suspinuri negrăite, a fost auzit de Domnul, Care i-a spus: «Pentru ce strigi la Mine?»⁵. Dumnezeu aude și singele dreptului⁶ care nu are nici limbă, nici glas, care să străbată aerul; că prezența faptelor dreptilor este strigăt mare înaintea lui Dumnezeu.

«Și în zilele mele Îl voi chema»⁷.

Noi, dacă ne rugăm o zi întreagă sau un ceas, dacă ne întristăm puțin pentru păcatele noastre, ei bine, sîntem fără de grijă, ca și cum am fi făcut ceva mai mult decît păcatele ce le-am săvîrșit. Sfîntul acesta, însă, spune că va arăta o mărturisire măsurată pe tot timpul vieții lui; că zice: «În toate zilele mele Îl voi chema». Apoi, ca să nu socotești că chema pe Dumnezeu pentru că îi mergea bine în viața

2. Ps., 43, 24.

3. Rom., 8, 35.

4. Ps., 114, 2.

5. Ieș., 14, 15.

6. Fac., 4, 10.

7. Ps., 114, 2.

aceasta și că toate treburile lui îi curgeau ca apa, vorbește de mărimea necazurilor în care se găsea; cu toate acestea, însă, numele lui Dumnezeu nu l-a uitat.

«Cuprinsu-m-au durerile morții, spune el; primejdiile iadului m-au aflat»⁸.

Propriu vorbind, cuvântul «dureri»⁹ se referă la durerile nașterii, când pîntecele mamei se mărește și împinge fătul afară; apoi părțile nașterii sînt apăsate și întinse în timpul nașterii prin convulsii și contractările țesuturilor, care pricinuesc femeilor care nasc suferințe cumplite și dureri groaznice. Mută acum durerile acestea și la durerile morții, care cuprind pe om la despărțirea sufletului de trup. Profetul spune, deci, că n-a suferit puțin, ci că a încercat chiar durerile morții și că a ajuns la primejdia coborîrii în iad. Oare a suferit numai durerile acestea cu care se laudă sau le-a suferit pe acestea de multe ori și fără voia lui? Dar nici una din faptele pe care le săvîrșește silit nu merită lauda! Uită-te, însă, la măreția sufletească a atletului! Pentru că «m-au cuprins durerile morții și primejdiile iadului m-au aflat, am fost atît de departe de a mă feri de încercările acestea, încît de bună voia mea m-am supus la mult mai multe încercări decît acestea. De bună voia mea mi-am aflat mie însumi necaz și durere»¹⁰; dar n-am fost cuprins de ele fără voia mea». Mai înainte spusese: «Primejdiile iadului m-au aflat», acum spune: «Necaz și durere am aflat». «Pentru că acolo am rămas neîncovoiat de cele aduse asupra mea de ispititorul, de aceea, ca să arăt bogăția dragostei mele de Dumnezeu, am adăugat necaz la necaz și durere la durere; dar n-am înfruntat suferințele cu propria-mi putere, ci pentru că numele Domnului am chemat»¹¹. Tot așa spune și apostolul: «În toate acestea biruim cu prisosință prin Cel Ce ne-a iubit pe noi»¹². Biruie acela care nu cedează în fața relelor care vin asupra lui în chip necesar; dar biruie cu prisosință cel care de bună voie își atrage asupra lui dureri pentru a-și arăta răbdarea. Cel care a căzut în vreun păcat de moarte să spună: «Cuprinsu-m-au durerile morții»; că spune Scriptura: «Tot cel ce face păcatul este născut din diavol»¹³. «Cînd eram lucrător al păcatului, spune psalmistul, moarța mă purta în pîntece; atunci m-au aflat și primejdiile iadului. Cum m-am vindecat? M-am vindecat, pentru că, prin pocăință, am aflat necaz și durere. Mi-am născocit mie însumi prin pocăință necaz și durere pe măsura mărimii păcatului; și așa am îndrăznit să

8. Ps., 114, 3.

9. ὀδύνη

10. Ps., 114, 4.

11. Ps., 114, 4.

12. Rom., 8, 37.

13. I Ioan, 3, 8.

chem numele Domnului. Și iată ce am spus : «*O, Doamne, izbăvește sufletul meu !*» ¹⁴. Sînt ținut în robia aceasta ; dă Tu pentru mine prețul de răscumpărare și izbăvește sufletul meu !

III

«*Milostiv este Domnul și drept*» ¹⁵.

Pretutindeni Scriptura unește dreptatea cu îndurările lui Dumnezeu, ca să ne învețe că nici mila lui Dumnezeu nu este lipsită de judecată și nici judecata nu este lipsită de milă. Dar chiar cînd miluiește, Dumnezeu măsoară celor drepti, cu judecată, îndurările Sale ; iar cînd judecă, ne judecă, gîndindu-Se la slăbiciunea noastră ; și ne răsplătește mai mult cu iubirea Sa de oameni decît cu măsurarea cea deopotrivă.

«*Și Dumnezeul nostru miluiește*» ¹⁶.

Se numește milă simțămîntul acela pe care îl avem față de cei care se găsesc, fără să merite, într-o stare umilitoare ; simțămîntul acesta se naște în noi atunci cînd aceia ne sînt dragi. Ne e milă de cel care a căzut din cea mai mare bogăție în cea mai cumplită sărăcie, de cel care din sănătos cu trupul cum era a ajuns bolnav de moarte, de cel care se bucura de frumusețea și tinerețea trupului, dar și le-a stricat din pricina patimilor rușinoase. Dar pentru că și noi eram odinioară slăviți, datorită viețuirii noastre în rai, am ajuns, prin cădere, neslăviți și umiliți ; de aceea, Dumnezeu ne miluiește văzîndu-ne ce am ajuns din ceea ce-am fost. Pentru asta Dumnezeu l-a strigat pe Adam cu glas plin de milă : «*Adame, unde ești ?*» ¹⁷. Cel Ce știe toate nu căuta să afle, ci voia ca Adam să înțeleagă ce a ajuns din ceea ce era. «*Unde ești ?*», în loc de : «*În ce cădere ai ajuns de la o atît de mare înălțime !*».

IV

«*Cel Ce păzește pruncii este Domnul. Smeritu-m-am și m-a mîntuit*» ¹⁸.

Chiar dacă am judeca aceste cuvinte după rațiunea firească, totuși omul n-ar putea ființa, dacă Dumnezeu n-ar păzi copiii și încă prunci. Cum s-ar putea hrăni sau mișca cei purtați în pîntece în niște spații atît de strîmte în care nu se pot învîrți, ci-și duc viața în locuri întunecoase și umede, unde nici nu pot respira, nici nu pot trăi viața ome-nească, ci sînt purtați ca peștii în apă, dacă n-ar fi ținuți vii de paza lui Dumnezeu ? Și apoi pruncul cum ar putea dăinui numai o clipă

14. Ps., 114, 4.

15. Ps., 114, 5.

16. Ps., 114, 5.

17. Fac., 3, 9.

18. Ps., 114, 6.

atunci cînd, din pîntecele mamei, ajunge în locul acesta neobișnuit pentru el, unde este învăluit de răceala aerului, dacă n-ar fi salvat de Dumnezeu ? Așadar «*Cel Ce păzește pruncii este Domnul. Smeritu-m-am și m-a mîntuit*». Sau cuvintele acestea pot fi înțelese și așa : Pentru că m-am întors și am ajuns ca pruncul și am primit împărăția lui Dumnezeu ca un copil ¹⁹, iar din pricina nerăutății m-am coborît la smerenia copiilor, de aceea : «*Cel Ce păzește pruncii este Domnul ; și pentru că m-am smerit, m-a mîntuit*».

V

«*Întoarce-te, suflete, la odihna ta, că Domnul ți-a făcut ție bine*» ²⁰.

Luptătorul cel bun își pune înaintea sa cuvintele acestea de mîngîiere, spunînd la fel cu Pavel : «*Lupta cea bună m-a luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit ; de acum mi s-a gătit cununa dreptății*» ²¹. Aceste cuvinte și le spune și luiși profetul : «*Pentru că ai împlinit, suflete, îndestulător lungimea vieții acesteia, întoarce-te, dar, la odihna ta, că Domnul ți-a făcut ție bine*». Celor care au luptat după lege ²² în viața aceasta de aici le stă înaintea odihna veșnică, dată nu ca o datorie a lui Dumnezeu pentru faptele lor, ci oferită ca un har de Dumnezeu, Marele Dăruitor, celor ce au nădăjduit în El. Apoi profetul, înainte de a vorbi despre bunătățile de acolo, povestește despre greutățile din lumea aceasta, de care a scăpat, și mulțumește pentru asta Eliberatorului sufletelor, Care l-a izbăvit de robia cea felurită și amară a patimilor.

Și care sînt aceste greutăți ?

«*Că a scos sufletul meu din moarte, ochii mei de la lacrimi și picioarele mele de la alunecare*» ²³.

Psalmistul descrie odihna cea viitoare în comparație cu cele de aici. «*Aicea, spune el, m-au cuprins durerile morții ; acolo, însă, Dumnezeu a scos sufletul meu din moarte ; aici, ochii mei vărsau lacrimi din pricina necazului ; acolo, însă, nu mai este lacrimă, care să întunece luminile ochilor celor care se veselesc de contemplarea frumuseții slavei lui Dumnezeu, că Dumnezeu a luat toată lacrima de la toată fața*» ²⁴ ; aici, mare e primejdia alunecării — de aceea și Pavel spune : «*Cel ce i se pare că stă, să caute să nu cadă*» ²⁵ — acolo, însă, trainice sînt temelțiile, viața nu se mai schimbă, nu mai este teama căderii în

19. *Matei*, 18, 3.

20. *Ps.*, 114, 7.

21. *II Tim.*, 4, 7—8

22. *II Tim.*, 2, 5.

23. *Ps.*, 114, 8.

24. *Isaia*, 25, 8.

25. *I Cor.*, 10, 12

păcat, nici aștărea trupului, nici conlucrarea femeii pentru săvârșirea păcatului, pentru că la înviere nu mai este bărbat și femeie ²⁶, ci viața este una și neamestecată, pentru că cei care au bineplăcut Stăpînului lor locuiesc în țara celor vii. Însăși lumea aceasta este muritoare și loc al celor muritori. Și pentru că este compusă constituția tuturor celor văzute, urmează ca tot ce este compus să fie supus desfacerii; iar noi, care sîntem în lume, fiind părți ale lumii, sîntem părtași sortii întregii lumi. Pentru asta chiar înainte ca sufletul să se despartă de trup prin moarte, noi oamenii murim de mai multe ori. Să nu ți se pară ciudat ceea ce-ți spun! Uită-te la realitatea lucrurilor. În trei săptămîni de ani, omul suferă trei schimbări și modificări de vîrste și de viață; în fiecare săptămîină de ani, un hotar propriu circumscrie trecutul și cuprinde în el lămurit schimbarea. Vîrsta copilului, în primii șapte ani, se încheie cu schimbarea dinților. Limita copilului capabil să învețe carte este pînă la adolescență. Cînd adolescentul împlinește douăzeci și unu de ani și cînd părul începe să-i umbrească obrazii, adolescența dispăre pe nesimțite și tînărul ajunge bărbat. Cînd vezi, deci, că un bărbat a încetat de a mai crește cu trupul, că are siguranță în gîndire și nu mai are în el nici un semn care să-i arate tinerețea, nu te gîndești oare că în el a murit trecutul? Iarăși bătrînul, care a luat o altă înfățișare trupească și altă stare sufletească, este lămurit altul decît cel de mai înainte. Așadar și viața oamenilor este plină de mai multe morți, nu numai în schimbările de la o vîrstă la alta, ci și în căderile sufletelor în păcat. Dar acolo unde nu mai este schimbare, nici a trupului, nici a sufletului — pentru că nu este nici schimbare de gîndire, nici schimbare de părere și nici împrejurarea nu mai cîntărește statornicia și neturburarea gîndurilor — acolo este țara celor vii cu adevărat, care sînt totdeauna la fel cu ei înșiși. Profetul spune că mai ales în țara aceea vom putea să bineplăcem Dumnezeuului universului, pentru că acolo nimic din cele din afară nu ne va mai întrerupe de la scopul slujirii celei adevărate și de aceeași cinste cu îngerii. «Să ne nevoim, spune apostolul, ca fie petrecînd în trup, fie ieșind din trup, să fim bineplăcuți Lui» ²⁷. Țara aceea este țara celor vii, în care nu-i noapte, nu-i vis, amăgirea morții; în care nu-i mîncare, nu-i băutură, proptelele slăbiciunii noastre; nu-i boală, nu-i suferință, nu-s spitale, nu-s tribunale, nu-s neguțătorii, nu-s meserii, nu-s bani, nu-i conducerea celor răi, nu-i pricină de războaie, rădăcina vrăjmășiei, ci e țara celor vii, nu a celor care mor din pricina păcatelor, ci a celor ce trăiesc viața cea adevărată, viața în Hristos Iisus, Căruia se cuvine slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

26. Matei. 22, 30.

27. II Cor., 5, 9.

III.

OMILII ȘI CUVÎNTĂRI

OMILIA I DESPRE POST

Cuvîntul I

I

«*Sunați din trâmbiță în ziua cea binevestită a Domnului*»¹. Poruncă profetică sînt cuvintele acestea! Dar citirile din Sfînta Scriptură, pe care le-am citit astăzi, sînt mai puternice decît sunetul trâmbiței și mai lămurite decît orice instrument muzical. Ne vestesc sărbătoarea premergătoare acestor zile.

Am cunoscut harul posturilor prin proorocul Isaia. Isaia a lepădat postul iudaic și ne-a arătat adevăratul post, spunînd: «*Nu postiți în judecăți și în certuri, ci dezleagă toată legătura nedreptății*»²; iar Domnul a zis: «*Nu fiți triști, ci spală-ți fața ta și unge-ți capul tău*»³.

Să fim deci cuprinși de niște simțăminte ca acestea, așa cum am și fost învățați! Să nu ne mîhnim de zilele ce se apropie! Să fim veseli în ele, așa cum se cuvine sfinților. Cel trist nu primește cunună, iar cel care suspină nu biruie. Nu te întrista cînd ți se poartă de grijă! E o nebunie să nu te bucuri de sănătatea sufletului și să te mîhnești de schimbarea mîncărilor, lăsînd să se înțeleagă că-ți face mai multă bucurie plăcerea stomacului decît purtarea de grijă a sufletului. Săturarea mărginește plăcerea numai la pîntece; postul, însă, urcă folosul la suflet. Bucură-te, că ți s-a dat de Doctor un leac ce ucide păcatul. După cum viermii, care se înmulțesc în pîntecele copiilor, sînt distruși cu doctorii foarte amare, tot așa și postul, vrednic cu adevărat de acest nume, cînd pătrunde în suflet, omoară păcatul ascuns în adînc.

II

«*Unge-ți capul tău și spală-ți fața ta*». Cuvintele acestea ale Scripturii te duc la taine. Cel uns a fost uns, cel spălat a fost spălat. Tu îndreaptă această poruncă la suflet! Unge capul cu ungere sfîntă, ca să

1. Ps., 80, 4.

2. Isaia, 58, 4. 6.

3. Matei, 6, 16—17.

ajungi părtaş al lui Hristos și așa apropie-te de post. Nu-ți ascunde fața ca actorii! Fața ți-o ascunzi atunci când yrei să nu-ți dezvălui sufletul. Ți-o ascunzi cu minciuna, ca și cu un voal. Să nu fii actor! Actorul înfățișează pe scenă persoane străine. Este rob, dar o face pe stăpînul! Este om de rînd, și o face pe împăratul. Tot așa și în viața aceasta. Mulți oameni teatralizează, ca pe o scenă, viața lor; una au în inimă și alta arată oamenilor. Nu-ți ascunde deci fața! Ceea ce ești, aceea arată-te! Nu lua înfățișare tristă, căutînd să fii slăvit pentru că pari înfrînat. Facerea de bine trimbițată n-are folos, iar postul dat în vileag n-are cîștig. Că faptele bune, făcute numai pentru a fi văzute de oameni, nu-și duc roadele în veacul de apoi, ci iau sfîrșit odată cu laudele lumii. Aleargă așadar cu bucurie la darul postului! Postul e un dar din bătrîni. Nu s-a învechit, nici n-a îmbătrînit! E totdeauna nou, e veșnic în floare.

III

Socotești oare că pun începutul postului odată cu darea legii? Nu! Postul e mai vechi ca legea. Dacă vei avea răbdare, vei vedea că spusele mele sînt adevărate. Să nu socotești că postul a început cu ziua curățirii poruncită poporului lui Israel în a zecea zi a lunii a șaptea⁴. Nu! Străbate istoria sfîntă, cerceteaz-o, ca să afli începutul postului! Postul nu-i descoperire nouă. E un odor al strămoșilor. Și e vrednic de respect tot ce e vechi. Respectă deci vechimea postului! Are aceeași vîrstă ca și omenirea.

Legea postului a fost dată în paradis. Adam a primit întîia oară porunca de a posti: *«Nu mîncăți din pomul cunoștinței binelui și răului»*⁵. Cuvîntul: *«Nu mîncăți»* este o lege a postului și înfrînării. Dacă Eva ar fi postit și n-ar fi mîncat din pom, n-am mai fi avut trebuință de postul de acum, că *«n-au trebuință cei sănătoși de doctori, ci cei bolnavi»*⁶. Ne-am îmbolnăvit prin păcat, să ne vindecăm prin pocăință! Iar pocăința fără post este neputincioasă. Îndreaptă-te, dar, înaintea lui Dumnezeu prin post. Mai mult; chipul în care au trăit primii oameni în rai este o imagine a postului, nu numai pentru că ducînd o viață îngerească ajunseseră, prin cumpătare, la asemănarea cu îngerii, ci și pentru că nu erau cunoscute locuitorilor paradisiului toate cele născocite mai tîrziu de om: nici băutul vinului, nici tăiatul animalelor, nici toate cele cîte turbură mintea omenească.

4. Lev., 25, 9.

5. Fac., 2, 17.

6. Matei, 9, 12.

IV

N-am postit, și am fost alungați din rai ! Să postim, dar, ca să ne întoarcem în rai ! Nu vezi că Lazăr a intrat prin post în paradis ? Nu imita neascultarea Evei ! Nu lua din nou sfătuitor pe șarpe, care ne sfătuiește să mâncăm, ca să ne cruțăm trupul ! Nu-ți găsi scuza în boala trupului sau în slăbiciune ! Nu-mi spune mie scuzele ! Spune-le lui Dumnezeu, Care știe totul ! Îmi spui că nu poți să postești ! Dar să te ghiftuiești în toate zilele vieții tale și să-ți strivești trupul sub greutatea mâncărilor, poți ? Știu că doctorii nu prescriu bolnavilor mâncăruri felurite, ci post și înfrînare. Cum dar ? Dacă poți să postești și să te înfrinzi când ești bolnav, pentru ce spui că nu poți s-o faci când ești sănătos ? Ce este mai ușor pentru stomac : să petreacă noaptea cu o mîncare ușoară sau să stea împovărat de mulțimea mâncărilor ? Dar, mai bine spus, nu să stea, ci să se întoarcă neconținut și pe o parte și pe alta, rupîndu-se și strîmtorîndu-se ; afară numai dacă vei spune că și corăbierii salvează mai ușor de la înec o corabie încărcată cu poveri decît una mai sprintenă și mai ușoară. Lucrurile, însă, se petrec cu totul dimpotrivă : o mică înălțare a valurilor dă la fund o corabie încărcată cu multe poveri, pe cînd o corabie cu o încărcătură potrivită trece ușor prin furtună, că n-o împiedică nimic să plutească pe deasupra valurilor. Tot așa se întîmplă și cu trupurile oamenilor. Împovărate neconținut cu prea multă mîncare, trupurile se îmbolnăvesc cu ușurință ; dar dacă folosesc mîncare puțină și ușoară scapă și de suferința pe care o așteaptă de pe urma bolii, ca de o furtună ce se pornește împotriva lor, dar se depărtează și de suferința care începe a se ivi, ca de o ciocnire cu o stîncă din mijlocul mării. Stomacul, care are menirea să întrețină trupul, mistuie cu ușurință mîncărurile simple și ușoare ; dar dacă i se dau mîncăruri costisitoare și felurite, nu poate să le mistuie și dă naștere la fel de fel de boli.

V

Dar să ne întoarcem cuvîntul nostru la istoria postului. Să arătăm cît este de vechi, să arătăm că toți sfinții l-au primit, ca pe o moștenire strămoșească, și l-au păzit, transmitîndu-l din tată în fiu. Așa s-a păstrat acest bun și a ajuns, din neam în neam, pînă la noi.

În rai nu era vin, nu se tăiau vite și nici nu se mîncă carne. După potop a apărut vinul. După potop s-a spus : « *Mîncăți de toate ca pe iarba verde* »⁷. Cînd n-a mai fost nădejde de desăvîrșire, s-a îngăduit ca omul să se înfrupte din toate aceste lucruri. Înainte de potop, nu se cunoștea vinul ; dovadă Noe, care nu știa ce-i vinul. Nu se ivise încă vinul în

viața oamenilor și nici nu ajunsese obiceiă băutul vinului. Noe n-a văzut pe un alt om bind vin și nici el nu încercase gustul vinului, așa că fără să-și dea seama a fost vătămat de vin. «Noe, spune Scriptura, *a sădit vie, a băut din rodul ei și s-a îmbătat*»⁸, nu pentru că era bețiv, ci pentru că nu știa cât trebuie să bea. Deci, descoperirea băutului de vin este mai nouă decât paradisul, așa că postul este foarte vechi.

Știm că Moisi prin post s-a urcat în munte⁹. Că n-ar fi îndrăznit să se apropie de vârful muntelui care fumega, nici n-ar fi cutezat să intre în nor, dacă n-ar fi fost înarmat cu postul. Prin post a primit poruncile scrise pe plăci de degetul lui Dumnezeu. Sus, pe munte, postul a prilejuit darea legii; iar jos, la poalele lui, lăcomia la mâncare a înnebunit pe oameni să se închine idolilor. «Poporul, spune Scriptura, *s-a așezat să mănânce și să bea și s-a sculat să joace*»¹⁰. O singură îmbătare cu vin a zădărnicit cele patruzeci de zile de post și de rugăciune ale lui Moisi. Plăcile scrise cu degetul lui Dumnezeu, pe care le primise postul, pe acelea le-a sfărîmat beția, că profetul n-a socotit cu cale ca un popor beat să primească legile lui Dumnezeu¹¹. Și astfel, poporul, care învățase să cunoască pe Dumnezeu prin minuni nespuse de mari, a alunecat într-o clipită, prin lăcomie, la mâncare, la închinarea de idoli. Pune față în față aceste două: postul, care apropie de Dumnezeu, și desfătarea, care îndepărtează de mîntuire. Dar să ne coborîm încă mai mult pe calea istoriei, îndreptîndu-ne spre cele petrecute mai tîrziu.

VI

Ce a pîngărit pe Isav și l-a făcut rob fratelui său? Nu o singură mâncare în schimbul căreia și-a dat dreptul de întîi născut?¹² Oare nu rugăciunea, unită cu postul, a dăruit mamei sale pe Samuil?¹³ Cine a făcut pe Samson viteaz mare și nebiruit? Oare nu postul, prin care a și fost zămislit în pîntecele maicii sale?¹⁴ Postul l-a născut, postul l-a alăptat, postul l-a făcut bărbat, postul poruncit mamei lui de înger: «*Tot ce iese din viața de vie să nu mănânce și vin și băuturi amețitoare să nu bea*»¹⁵.

Postul naște pe profeți, întărește pe cei puternici. Postul înțelepțește pe legiuitori. Postul este bun talisman al sufletului, tovarăș cre-

8. *Fac.*, 9, 20—21.

9. *Ieș.*, 24, 18.

10. *Ieș.*, 32, 6.

11. *Ieș.*, 32, 19.

12. *Fac.*, 25, 33—34.

13. *I Regi*, 1, 13.

14. *Jud.*, 13, 4.

15. *Jud.*, 13, 14.

dincios al trupului, armă pentru luptători, loc de exercițiu pentru atleții credinței. Postul îndepărtează ispitele, postul îndeamnă spre evlavie. Postul este tovarăș al înfrînării, creator al castității. În timp de război face eroi, iar în timp de pace propovăduiește liniștea. Pe credincios îl sfințește, iar pe preot îl desăvârșește, că nu-i cu putință să îndrăznească cineva a săvârși sfintele slujbe fără să postească; aceasta nu numai în slujba noastră de acum, tainică și adevărată, ci și în cea preînchipuitoare, care se aducea în legea cea veche.

Postul l-a făcut pe Ilie să vadă priveliște de taină. După ce timp de patruzeci de zile și-a curățit sufletul prin post, a fost învrednicit să vadă pe Domnul în peștera din muntele Horiv, atît cît e cu putință unui om să-L vadă¹⁶. Prin post a dat înapoi văduvei viu copilul și astfel prin post a fost puternic chiar față de moarte¹⁷. O voce ieșită dintr-o gură, care a postit, a închis unui popor nelegiuit cerul trei ani și șase luni¹⁸. Și ca să moaie inima neîmblinzită a celor îndărătnici, a preferat să sufere și el ca și aceia. De aceea a și spus: «*Viu este Domnul; nu va fi apă pe pămînt decît numai atunci cînd voi spune eu*»¹⁹. Și a făcut Ilie ca, prin foamete, întreg poporul să postească, ca să îndrepte răutatea oamenilor, pricinuită de desfătare și de viață desfrînată.

Ce fel de viață a avut Elisei? Prin ce a reușit Elisei să fie găzduit de sunamiteancă? ²⁰ Prin ce ospăta Elisei pe profeți? Oare nu cu ierburi sălbatice și cu puțină făină împlinea legea găzduirii? ²¹ Cînd oaspeții au mîncat odată cu celelalte verdețuri și o buruiamă otrăvitoare erau să moară dacă n-ar fi fost distrusă otrava prin rugăciunea postitorului²². Și, ca să spun pe scurt, postul i-a ajutat pe toți sfinții să viețuiască potrivit vocii lui Dumnezeu.

Există o piatră, numită amiantă²³, pe care focul n-o mistuie; cînd e pusă la flacără pare că s-a prefăcut în cărbune; dar cînd e scoasă din foc, se face mai curată, ca și cînd ar fi fost spălată cu apă. Tot așa erau și trupurile celor trei tineri din Babilon²⁴. Prin post au căpătat firea amiantei. În văpaia cea mare a cuptorului, ca și cum ar fi avut de aur trupurile lor, n-au fost vătămați din pricina focului. Mai mult chiar, s-au arătat mai puternici decît aurul, că focul nu i-a topit, ci i-a lăsat întregi. Și doar nimic nu putea rezista acelei văpăi, hrănită mereu

16. III Regi, 19, 8—13.

17. III Regi, 17, 22.

18. III Regi, 18, 1.

19. III Regi, 17, 1.

20. IV Regi, 4, 8.

21. IV Regi, 4, 42—44.

22. IV Regi, 4, 39—41.

23. Silicat natural, hidrat de calciu și magneziu cu țesătură fibroasă, rezistent la temperatură înaltă (cf. NPL, la cuvînt).

24. Dan., 1, 8—16.

cu catran, cu smoală și cu vreascuri, care ieșea afară din cuptor ca la patruzeci și nouă de coți, că distrugea totul din jur, mistuind mulți haldeeni. Dar cei trei tineri, pentru că au intrat în cuptor întovărășiți de post, au călcat în picioare focul acela cumplit și au respirat, în acea văpaie mare, aer plăcut și răcoros. Pentru ce? Pentru că au fost hrăniți de post! Focul n-a îndrăznit să se atingă nici de părul capului lor²⁵.

VII

Daniil, «bărbatul doririlor»²⁶, care n-a mâncat pîine și n-a băut apă trei săptămîni²⁷, cînd a fost aruncat în groapa cu lei, a învățat și pe lei să postească²⁸. Ca și cum i-ar fi fost trupul făcut din piatră sau din altă materie tare, leiul n-au putut să-și înfigă dinții în el. Postul a călit trupul lui Daniil ca pe o călătură de fier, încît, ajungînd de nebiruit, leiul nici n-au deschis gura împotriva sfintului.

Postul a stins puterea focului, postul a închis gurile leilor. Postul trimite rugăciunile la cer, dîndu-le aripi în drumul lor spre înălțime. Postul este creșterea caselor, mama sănătății, pedagogul tinereții, podoba bătrînilor, tovarăș bun de drum celor ce călătoresc, tovarăș credincios al soților. Bărbatul nu pune la îndoială cîntea casei sale cînd vede că femeia lui postește; nici femeia nu se topește de gelozie cînd bărbatul său sfințește postul. Cine și-a împrăștiat bunurile casei cînd a postit? Numără astăzi bunurile pe care le ai în casă și numără-le și după ce-ai postit. Nu va lipsi nimic din cele din casă din pricina postului. Nici o vietate nu-și plînge moartea. Nicăieri nu-i sînge, pentru că pîntecele cel neînduplecat n-a mai dat nici o poruncă împotriva vietăților. Cuțitul bucătarilor s-a liniștit; masa se mulțumește cu cele ce răsar singure din pămînt.

Sabatul a fost dat iudeilor «*ca să se odihnească vita ta și robul tău*», spune Scriptura²⁹. Postul să fie odihnă slugilor, care te slujesc în toată vremea. Odihnește-ți bucătarul! Dă libertate celui ce-ți slujește la masă! Oprește mîna celui ce-ți toarnă vin! Să contenească odată și cel meșter la facerea felurilor dulciuri! Să se liniștească odată și casa de zgomote nenumărate, de fum, de mirosuri de fripturi, de cei ce aleargă în sus și în jos, care slujesc pîntecelui ca unui stăpîn neînduplecat! Și cei care percep impozite îngăduie cîteodată supușilor să aibă puțină libertate. Deci să dea și pîntecele puțină odihnă gurii! Să facă pîntecele cu noi un armistițiu de cinci zile, el care totdeauna cere și nicio-

25. Dan., 3, 24—50.

26. Dan., 9, 23; 10, 11.

27. Dan., 10, 2.

28. Dan., 6, 16—22.

29. Ieș., 20, 10.

dată nu încetează; el care ia astăzi și mâine nu-și aduce aminte. Cînd pîntecele e plin, dă lecții de înfrînare; cînd e gol, uită de lecțiile date.

VIII

Postul nu știe ce-i camăta. Masa celui ce postește nu miroase a procente. Pe orfanul celui ce-a postit nu-l înăbușă datoriile părintești ca niște șerpi care se încolăcesc în jurul lui. Mai mult, postul îi dă prilej de bucurie. După cum setea face plăcută băutura, iar foamea, cînd se ivește, face ca masa să fie dorită, tot așa și postul înveselește pe cel ce mănîncă. Că postul, așezîndu-se la mijloc și întrerupînd neconținută desfătare cu mîncăruri, face să ți se pară mîncarea nespuse de plăcută, ca ceva nou și necunoscut. Deci, dacă voiești să-ți fie masa dorită, primește schimbarea pe care o aduce postul! Dar tu, cuprins de pofta de a mîncă numai bunătați, ai distrus, fără să-ți dai seama, pofta de mîncare. Din dorința de plăcere, ai alungat plăcerea. Da, nici un lucru nu este atît de dorit încît să n-ajungă de disprețuit, dacă te desfătezi neconținut de el. Că ne bucurăm mai mult de acele lucruri pe care le dobîndim mai rar. La fel și Creatorul nostru a făcut ca prin schimbarea pusă de El în viață să ne bucurăm de cele ce ne dăruiește. Nu vezi că și soarele este mai strălucitor după trecerea nopții, privegherea mai dulce după somn, iar sănătatea mai dorită după boală? Și masa deci este mai plăcută după post. Aceasta atît pentru cei bogați și cu masa îmbelșugată, cît și pentru cei care au o masă sărăcăcioasă și întîmplătoare.

IX

Teme-te de pilda bogatului! ³⁰ Masa îmbelșugată, de care s-a desfătat tot timpul vieții lui, l-a aruncat în focul gheenii. Se pîrjolea în văpaia cuptorului, nu pentru că era învinuit de nedreptate, ci de prea multă mîncare și desfătare. Ca să stingem acel foc, avem nevoie deci de apă.

Dar postul nu-i folositor numai pentru viața de dincolo, ci-i folositor chiar pentru trupul nostru. Trupurile cele mai sănătoase se îmbolnăvesc și-și schimbă starea sănătății, fiindcă firea obosește și nu poate suporta povara unei sănătăți prea înfloritoare. Vezi dar, ca nu cumva scuipești acum apa, să dorești mai tîrziu o picătură, ca bogatul din Sfînta Evanghelie! Nimeni nu s-a îmbătat cu apă. Pe nimeni nu l-a durut capul vreodată că a fost îngreuiat de apă. Nimeni n-a avut nevoie de picioare străine dacă a trăit bînd apă. Nimănui nu i s-au împleticit picioarele, nimănui nu i-au ajuns mîinile netrebnice, dacă au fost adă-

30. Luca, 16, 19—31.

pate cu apă. Că greutatea mistuirii, urmare de neînălăturat pentru toți cei care mănincă prea multe bunătăți, dă naștere în trup la boli necruțătoare. Fața celui ce postește îți inspiră respect; nu-i îmbobocită de roșeață nerușinată, ci-i împodobită cu o paloare pe care-i zugrăvită înfrinarea. Ochiul celui ce postește este blînd, mersul măsurat, fața serioasă, neturburată de rîs nestăpînit. Cel ce postește este măsurat la cuvînt și curat la inimă.

Adu-ți aminte de sfinții cei din veac *«de care lumea nu era vrednică, care au pribegit în cojoace, în piei de capră, lipsiți, strimtorați, îndurînd rele»*³¹. Imită viața lor, de cauți soarta lor! Ce l-a odihnit pe Lazăr în sinurile lui Avraam?³² Oare nu postul? Viața sfîntului Ioan Botezătorul a fost un post³³. N-a avut pat, n-a avut masă, n-a avut pămînt de arat, n-a avut bou de arătură, n-a avut grîu, n-a avut brutar, n-a avut nimic din cele ce sînt de trebuință pentru întreținerea vieții. Pentru aceasta *«nici nu s-a ridicat cineva mai mare decît Ioan Botezătorul din cei născuți din femei»*³⁴. Pe Pavel, pe lîngă alte virtuți, l-a urcat la al treilea cer și postul, pe care-l numără între laudele cele pentru necazuri. Dar mai presus de toate pîdele spuse pînă acum este Domnul nostru, Care a întărit prin post trupul luat pentru noi³⁵. Astfel, întărit prin post, a primit în El ispitele diavolului și ne-a învățat ca prin post să ne pregătim și să ne exercităm pentru luptele ce le vom da împotriva ispitelor, iar prin foame să facem de rușine pe potrivnic. Că diavolul, din pricina Dumnezeirii Domnului, n-ar fi putut să se apropie de El, dacă Domnul nu s-ar fi coborît prin foame pînă la slăbiciunea firii omenești. Înainte de a se înălța la ceruri, însă, s-a atins iarăși de mîncare³⁶, ca să ne încredințeze că trupul Său a înviat.

Tu, însă, nu încetezi să te îngrași și să pui carne pe tine! Lași ca mintea să se topească de foame și nu-ți pasă deloc de învățăturile cele mîntuitoare și făcătoare de viață! Nu știi oare că după cum pe cîmpul de luptă ajutorul dat unora din luptători duce la înfrîngerea dușmanilor lor, tot așa și cel care face pofta trupului luptă împotriva duhului, iar cel care dă ajutor duhului robește trupul? Duhul și trupul sînt potrivnici unul altuia, ne spune Pavel³⁷. Deci, dacă vrei să-ți întărești mintea, domesticește-ți trupul prin post. Acest înțeles îl au cuvintele Apostolului: *«Cu cît se strică omul nostru cel din afară, pe*

31. *Evr.*, 9, 37—38.

32. *Luca*, 16, 23.

33. *Matei*, 3, 4.

34. *Matei*, 11, 11.

35. *Matei*, 4, 1—11.

36. *Luca*, 24, 43.

37. *Gal.*, 5, 17.

atît se înnoiește omul cel dinăuntru»³⁸ și : «Atunci sînt puternic cînd sînt neputincios»³⁹.

Pentru ce nu vrei să disprețuiești mîncărurile cele stricăcioase ? Pentru ce nu vrei să dorești masa cea din împărăția cerurilor, pe care ți-o pregătește postul de aici ? Nu știi oare că prin mîncare nemăsurată îngrăși viermele ce te va chinui ? Care om îndestulat cu hrană îmbelșugată și trăit într-o neconținută desfătare a primit vreun har duhovnicesc ? Moisi, ca să primească a doua oară legea, a trebuit să mai postească o dată. Ninevitenii, dacă n-ar fi pus și vitele la post, n-ar fi scăpat de nenorocirea ce-i amenința⁴⁰. Ale căror oase au rămas oare în pustie ? Oare nu ale acelora care doreau să mănince carne ?⁴¹ Aceia, atîta vreme cît s-au mulțumit cu mîna și cu apa din piatră, au învins pe egipteni, au mers pe mare și în semîințele lor nu era bolnav⁴². Dar cînd și-au adus aminte de căldările cu cărnuri⁴³, cînd s-au întors, prin poftele lor, în Egipt, n-au mai văzut pămîntul făgăduinței. Nu te înfricoșează pilda aceasta ? Nu te cutremuri oare de grozăvia lăcomiei, care te poate lipsi de bunătățile nădăjduite ? Nici înțeleptul Daniil n-ar fi văzut vedeniile, de nu-și făcea prin post mai curat și mai luminat sufletul. Mîncărurile grase ridică în sus un fel de aburi întunecoși, care, ca un nor des, împiedică luminile Sfîntului Duh să se coboare asupra minții. Da, și îngerii au o mîncare ! Și mîncarea lor este pîinea, că spune profetul : «Pîine îngerească a mîncat omul»⁴⁴. Mîncarea lor nu e nici carnea, nici vinul, nimic din cele atît de rîvnite de cei robiți pîntecelui. Postul este o armă împotriva oștirii dracilor, că spune Domnul : «Neamul acesta nu iese decît prin rugăciune și prin post»⁴⁵.

Atît de mari sînt bunătățile ce le avem de pe urma postului ! Îmbuibarea, însă, este cel dintîi pas pe calea desfriului. Odată cu petrecerea, cu beția și cu mîncărurile pregătite cu multă grijă, vine și tot felul de desfrîinare dobitocească. Din pricina poftelor odrășite în suflet de pe urma imbuibării cu mîncare și cu vin, oamenii ajung ca niște armăsari înverșunați⁴⁶. Legăturile nefirești dintre oameni sînt datorate bețivilor ; ei caută pe femeie în bărbat și pe bărbat în femeie. Postul, dimpotrivă, cunoaște măsura chiar în căsnicie ; și, ősîndind lipsa de măsură chiar în cele îngăduite de lege, lasă răgaz potrivit stăruinței în rugăciune.

38. II Cor., 4, 16.

39. II Cor., 12, 10.

40. Iona, 3, 3—9.

41. Num., 14, 37.

42. Ps., 104, 37.

43. Ieș., 16, 3.

44. Ps., 77, 25.

45. Marcu, 9, 29.

46. Ier., 5, 8.

X

Dar nu mărgini folosul postului numai la îndepărtarea de mâncare ! Adevăratul post stă în îndepărtarea de păcate. *«Dezleagă orice legătură a nedreptății»* ⁴⁷. Treci cu vederea insulta ce ți-a pricinuit aproapele, iartă-i păcatele ! *«Nu postești în judecăți și în certuri»* ⁴⁸. Nu măninci carne, dar măninci pe fratele tău ! Te abții de la vin, dar nu-ți stăpânești ocările ! Postești toată ziua, aștepti să vină seara, ca să măninci, dar îți cheltuiești toată ziua în judecăți ! *«Vai de cei ce se îmbată, dar nu de vin !»* ⁴⁹. Mînia este o beție a sufletului ; îl face pe om fără de judecată ca și vinul. Tristețea este și ea o beție, că turbură mintea. Frica, cînd ia naștere fără de motiv, este o altă beție. *«Mîntuie sufletul meu de frica vrăjmașului»*, spune Scriptura ⁵⁰. Și, ca să spun pe scurt, fiecare din stările sufletești, care turbură mintea, poate să fie numită pe bună dreptate beție. Gîndește-te la omul mînios cît este de beat de patimă ! Nu mai este stăpîn pe el însuși ; nu se mai cunoaște pe el și nici nu cunoaște pe cei de față ; ca într-o luptă de noapte, pune mîna pe tot ce apucă, se năpustește asupra tuturor, spune ce-i vine la gură ; nu poate fi oprit ; înjură, lovește, amenință, se jură, strigă, plesnește. Fugi de această beție, dar nu primi nici beția pricinuită de vin ! Nu căuta să bei vin înainte de a începe postul ! Să nu-ți servească beția călăuză spre post. Beția nu este ușă spre post, nici avariția ușă spre dreptate, nici desfrîmarea ușă spre castitate, și, ca să spun pe scurt, nu se poate intra la virtute prin viciu. Altă ușă duce la post ! Beția duce la desfrîu. La post duce cumpătarea. Atletul, înainte de a se duce la întreceri, se exercitează ; cel care postește, înainte de a posti, se înfrînează. Nu te deda beției înainte de aceste cinci zile de post, ca și cum ai vrea să-ți scoți paguba pentru zilele cîte vei posti și ca și cum ai vrea să înșeli pe Legiutor. Te ostenești zadarnic dacă-ți chinuiești trupul, dar nu-ți tămăduiești viciul. Cămara în care, prin beție, îți depozitezi vinul este nesigură ; torni într-un vas găurit. Vinul curge, luîndu-și drumul său, iar la fund rămîne păcatul. Sluga fuge de la un stăpîn bătaus ; tu, însă, rămîi în slujba vinului, deși te lovește în cap în fiecare zi. Măsura cea mai bună pentru băutul vinului este trebuința trupului. Dacă vei depăși hotarele acestei măsuri, a doua zi te vei scula cu capul greu, neodihnit, amețit, cu gura plină de miros greu de vin ; ți se va părea că toate se învîrt în jurul tău, că toate se clatină. Beția aduce somn, fratele morții, dar și o veghere, care se aseamănă cu visurile.

47. *Isaia*, 58, 6.

48. *Isaia*, 58, 4.

49. *Isaia*, 28, 1.

50. *Ps.*, 83, 2.

XI

Știi oare cine este Cel pe Care ai să-L primești cînd te împărtășești ? Este Cel Care ne-a făgăduit : «*Eu și Tatăl Meu vom veni la el și la el vom locui*» ⁵¹. Pentru ce I-o iei înainte cu beția și închizi intrarea Stăpînului ? Pentru ce îndemni pe dușman să ocupe mai dinainte intrările tale ? Beția nu primește pe Domnul ; beția alungă Duhul Sfînt. Fumul alungă albinele, beția alungă harurile duhovnicești.

Postul este podoaba orașului, stabilitatea pieții, pacea caselor, salvarea averilor. Vrei să vezi noblețea postului ? Compară seara de astăzi cu cea de mîine ! Vei vedea orașul schimbat într-o liniște adîncă din turburat și zvăpăiat cum era. Aș dori ca ziua de astăzi să se ase-mene cu ziua de mîine în sfințenie, iar zilei de mîine să nu-i lipsească nimic din veselia zilei de astăzi.

Iar Domnul, Care ne-a adus pînă în aceste zile, să ne dea nouă, ca unor luptători, să arătăm, în aceste lupte premergătoare, statornicia și tăria inimii noastre, spre a ajunge la ziua hotărîtă a încununării. Acum, cu încununarea prăznuirii mîntuitoarelor patimi, iar în veacul ce va să fie la dreapta judecată a lui Hristos, cu încununarea răsplătirii faptelor săvîrșite de noi în viață, că Lui se cuvine slava în veci, Amin.

51. Ioan, 14, 23.

OMILIA A II-A DESPRE POST

Cuvîntul II

1

«*Indemnați, preoți, pe popor, zice Domnul. Grăiți la urechile Ierusalimului*»¹. Îndestulătoare este puterea cuvîntului să mărească celor zeloși rivna, iar celor leneși și trîndavi să le deștepte zelul. De aceea generalii, cînd pornesc oștirea la război, țin soldaților, înainte de începerea luptei, cuvîntări de îmbărbătare; iar îndemnul lor are atîta putere, încît adeseori îi face pe mulți să disprețuiască moartea. Tot așa și profesorii de gimnastică și antrenorii, cînd duc pe atleți în arene, ca să ia parte la întreceri, le țin lungi cuvîntări de necesitatea ostanelilor pentru dobîndirea coroanelor, iar în urma acestor discursuri mulți au fost convinși să-și pună în primejdie trupurile de dragul victoriei.

Trebuie să țin, dar, și eu un cuvînt de îndemn, cînd îi pornesc pe ostașii lui Hristos la lupta împotriva nevăzuților dușmani, cînd pregătesc pe atleții credinței să dobîndească, prin înfrînare, cununile dreptății.

Ce cuvînt de îmbărbătare să vă țin ?

Cei care se pregătesc de război și cei care se exercitează în arenă trebuie să-și întrețină bine trupul cu mîncare îmbelșugată, pentru că au de înfruntat mari oboseli, dar cei care au de luptat «*nu împotriva singelui și a cărnii, ci împotriva începătorilor, împotriva stăpîniilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestuia, împotriva răutății*»², trebuie să se exercite, în vederea luptei, prin înfrînare și prin post. Untdelemnul îngrașă pe atlet, iar postul întărește pe cel credincios. Cu cît vei împuțina mai mult greutatea trupului, cu atît vei face ca sufletul să strălucească de sănătate duhovnicească. Biruința asupra dușmanilor celor nevăzuți n-o dobîndești cu puterile trupului, ci cu răbdarea sufletului și cu suferirea necazurilor.

1. *Isaia*, 40, 1. 2.

2. *Efes.*, 6, 12.

II

Pentru cei ce postesc de bună voie, postul le este folositor tot timpul, pentru că demonii nu îndrăznesc să atace pe cel ce postește, iar îngerii, păzitorii vieții noastre, stau cu plăcere lângă cei care-și curătesc sufletul cu post. Dar cu mult mai folositor este postul acum, când predicarea postului s-a vestit în toată lumea. Că nu-i insulă, nu-i continent, nu-i popor, nici chiar în părțile cele mai îndepărtate ale lumii, în care să nu se fi predicat postul. Soldați, drumeți, corăbieri, negustori, cu toții au auzit de această poruncă a postului și o primesc cu bucurie. Să nu rămână, deci, nimeni netrecut în catalogul celor ce postesc! În el sînt trecute toate neamurile, toate vîrstele și toate dregătoriile.

În fiecare biserică îngerii înscriu pe cei ce postesc. Ia aminte, dar, ca nu cumva din pricina unei mici plăceri ce ți-o dau bucatele, să suferi paguba de a nu fi înscris de înger, fugind dinaintea celui care înrolează ostași. E mai mică primejdia cînd un soldat aruncă pavăza și fuge decît atunci cînd un creștin aruncă postul, arma cea tare și puternică.

Ești bogat? Nu insulta postul, socotindu-l nevrednic să stea cu tine la masă! Nu-l alunga cu necinste din casa ta, biruit de desfătare, ca nu cumva postul să te învinuiască înaintea Legiuitorului posturilor, Care, prin pedeapsa ce-ți va da, să te supună la un mult mai aspru post. Săracul să nu ia în bătaie de joc postul care altădată a fost tovarășul de casă și de masă al săracului. Femeile să postească și ele, că și lor le este postul tot atît de potrivit și de firesc ca și respirația. Copiii să fie adăpați cu apa postului, ca și plantele bine crescute. Bătrînilor le este ușor postul pentru că de mult s-au obișnuit cu el. Călătorilor postul le este tovarăș bun de drum; îi face ușori și sprinteni, pe cînd îmbuibarea îi silește să ducă poveri, să poarte în spate greutățile cu care s-au desfătat. Cînd soldații pleacă la luptă într-o țară îndepărtată iau cu ei alimentele de trebuință hranei, nu plăcerii. Iar noi, care pornim la luptă cu dușmanii nevăzuți, care ne grăbim spre patria cea de sus, nu trebuie oare să ne mulțumim numai cu cele de trebuință hranei sufletului, mai ales că sîntem neconținut pe cîmpul de bătaie?

III

Îndură, dar, toate suferințele, ca un bun ostaș! Luptă-te după toate regulile luptei, ca să fii încununat, știind bine cuvintele apostolului: *«Tot cel ce se luptă se înfrînează de la toate»*⁵.

Am să vă spun un gând ce mi-a venit acum în minte. Merită să-l cunoașteți. Soldaților li se mărește rația de hrană pe măsura eforturilor ce le depun; ostașilor duhovnicești, cu totul dimpotrivă: cel care are mai puțină hrană, acela are mai mare dregătorie. Coiful nostru este altul decît coiful soldaților; al lor este din aramă, al nostru din nădejdea cea mîntuitoare⁴; pavăza lor este din lemn sau din piele, a noastră, pavăza credinței⁵. Noi ne îmbrăcăm cu platoșa dreptății⁶; ei poartă o cămașă de zale. Avem și noi o sabie cu care ne apărăm, sabia Duhului⁷, ei, o sabie de fier. Tot așa, nu același fel de hrană face tăria celor două oștiri; pe noi ne întăresc dogmele credinței, pe soldați, îmbuibarea pîntecelui.

Scurgerea anului ne-a adus în aceste zile de post mult dorite. Să le primim cu dragoste, ca pe miște doici bătrîne, cu care Biserica ne-a alăptat spre evlavie. Cînd vrei, deci, să postești, nu te posomorî ca iudeii, ci veselește-te, după cum scrie la Evanghelie⁸. Nu plînge că-i va fi foame pîntecelui, ci veselește-te împreună cu sufletul de desfătărilor cele duhovnicești. Știi ce spune apostolul: «*Trupul pofteste împotriva Duhului, iar Duhul împotriva trupului*»⁹. Și pentru că unul se împotrivesc celuilalt, să tăiem plăcerile trupului, spre a mări tăria sufletului, pentru ca, biruind prin post patimile, să ne încununăm cu cununile înfrînării.

IV

Pregătește-te, dar, să fii vrednic de sfințenia postului. Să nu strici înfrînarea cu beția. Să nu spui: «Să mă îmbăt astăzi, pentru că de mîine am cinci zile de post!». E un gând rău și viclean. Nimeni nu-și aduce în casă amante și desfrîdate cînd vrea să se căsătorească. Femeia luată cu cununie nu suferă să locuiască sub același acoperiș cu desfrîdatele. Tot așa și tu! Cînd aștepti postul, nu băga mai înainte în trupul tău beția, femeie desfrînată, femeia tuturor, mama nerușinării, rîzăreața, zăpăcita, cea gata la tot felul de necuviințe. Să nu intre postul și rugăciunea într-un suflet pîngărit de beție! Domnul primește înlăuntrul locașurilor sfinte pe cel ce postește; pe cel beat, însă, îl alungă ca pe un pîngărit și nelegiuit. Dacă mîine vii duhînd și împruțit de vin, cum să socotesc post beția ta? Să nu-ți închipui că te ții de rău că n-ai băut vin bun și curat! Nu, ci că ești pîngărit de vin! În care ceată te așezi? Între bețivi sau între postitori? Beția din ziua trecută te trage la ea, iar

4. I Tes., 5, 8.

5. Efes., 6, 16.

6. Efes., 6, 14.

7. Efes., 6, 17.

8. Matei, 6, 16. 17.

9. Gal., 5, 17.

ziua de azi îți spune că e post. Beția te ține în mîinile ei ca un rob ; și nu-ți va da drumul, că are dovezile de nezdruccinat ale robiei tale : mirosul vinului, care a rămas în tine ca într-un butoi. Și nu-ți va fi de nici un folos prima ta zi de post, pentru că în tine sînt încă rămășițele beției. Cînd pîrga nu-i bună, poți arunca tot rodul. *«Bețivii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»*¹⁰. Ce folos ai dacă începi postul cu beția ? Ce folos mai ai de post, dacă beția te alungă din împărăția lui Dumnezeu ? Nu vezi că cei mai iscusiți maeștri de călărie pun la post cai de curse înainte de începerea alergărilor ? Tu, însă, cu bună știre, mîninci peste măsură. Cu lăcomia ta întreci și dobitoacele. Cu un stomac încărcat nu poți nici merge, nici dormi. Da, un stomac încărcat cu multe mîncăruri nu poate sta liniștit ; este silit neconținut să se frămînte.

V

Postul păzește pruncii, face curat pe tînăr, umple de vrednicie pe bătrîn ; părul alb, împodobit cu postul, este mai vrednic de respect. Postul este pentru femei podoaba cea mai potrivită ; este frîu pentru oamenii în floarea vîrstei, talismanul căsniciei, păzitorul fecioriei. Așa sînt binefacerile pe care le aduce postul în fiecare casă.

Ce să mai spunem de înrîurirea pe care o are postul asupra vieții de obște a creștinilor ? Postul pune rînduială între toți credincioșii ; adorme strigătul, alungă cearta, aduce la tăcere înjurăturile. Dascălul nu potolește atît de repede gălăgia copiilor, cum potolește postul zgomotul. S-a sculat oare cu chef cel ce a stat la o masă de post ? La ce dansuri deșănțate a dat naștere postul ? Postul, ca un judecător aspru, gonește risetele dezmățate, cîntecele desfrîinate, dansurile deșuchiate. Dacă oamenii ar lua postul ca sfătuitoare al faptelor lor, n-ar mai fi nici o piedică să domnească pacea adîncă în toată lumea ; nu s-ar mai răscula popoarele unele împotriva altora, nu s-ar mai bate oștirile. Dacă ar domni postul nu s-ar mai făuri arme, n-ar mai fi tribunale, n-ar mai fi închisori ; pădurile și pustiurile n-ar mai avea tîlhari, orașele denunțatori, iar mările pirați. Dacă oamenii ar fi ucenicii postului, nu s-ar mai fi auzit, precum spune Iov, glasul celui care cere birul¹¹. Dacă postul ar cîrmui viața noastră, atunci viața n-ar mai fi atît de plină de plîns și de tristețe. Postul i-ar fi învățat pe toți să se înfrîneze nu numai de la mîncare, dar să izgonească și iubirea de arginți, lăcomia, precum și orice viciu. Dacă păcatele acestea ar fi fost îndepărtate, n-ar mai fi fost vreo piedică de a avea pace deplină, de a fi lipsiți de turburare sufletească.

10. I Cor., 6, 10.

11. Iov, 3, 18.

VI

Dar așa, cei care nu vor să postească, cei care urmăresc traiul bun ca pe singura fericire din viață, nu numai că adună asupra lor bogat roi de păcate, dar își distrug și trupurile. Să vezi câtă deosebire va fi între fețele lor din astă seară și cele de mâine. În astă seară, buhăite, plesnind de sînge, pline de sudoare, cu ochii urduroși, obraznici, cu vederea turbure, din pricina fumurilor beției strînse înăuntrul lor. Mîine, serioase, modeste; își vor relua culoarea lor firească; pline de chibzuală, cu vederea sigură, pentru că nu mai este vreo pricină care să le turbure activitatea.

Postul ne face asemenea cu îngerii, ne face să locuim cu dreptii, ne înțelepțește viața. Postul l-a făcut legiuitor pe Moisi. Samuil este rodul postului; Ana, mama lui, postind, s-a rugat lui Dumnezeu zicînd: «*Adonai Doamne, Eloï Savaot, dacă căutînd vei căuta peste roaba ta și îmi vei da sămînță de bărbat, îl voi da pe el dar înaintea Ta*»¹²; «*Vin și sîcheră nu va bea pînă în ziua morții lui*»¹³. Postul l-a alăptat pe marele Samson. Atîta vreme cît postul a însoțit pe Samson, dușmanii săi cădeau cu miile¹⁴, smulgea din țîțîni porțile orașelor¹⁵, iar leii nu se puteau împotrivi puterii mîinilor lui¹⁶. Dar cînd s-a apucat de beție și de desfrîu, a fost prins cu ușurință de dușmani¹⁷, a fost lipsit de ochi¹⁸ și a ajuns de batjocura copiilor celor de alt neam¹⁹. Prin post Ilie a închis cerul trei ani și șase luni²⁰. Ilie, cînd a văzut că oamenii din pricina belșugului se desfrînează, i-a făcut, prin foamete, să postească fără voia lor. Așa a oprit păcatul, care se întinsese mult. Deci, prin post, Ilie a oprit păcatul lor, ca și cum ar fi folosit sabia sau focul.

VII

Săracilor, primiți postul, tovarășul vostru de casă și de masă! Slugilor, primiți postul, odihna necontenitelor voastre osteneli! Bogaților, primiți postul, doctorul care vă vindecă bolile ce vă vin din pricina prea multelor mîncăruri, postul care, prin schimbarea mîncărilor, vă face mai plăcute bucatelile de care vă săturaserăți din obișnuința cu ele! Bolnavilor, primiți postul, mama sănătății voastre! Sănătoșilor, primiți

12. *I Regi*, 1, 11.

13. *Jud.*, 13, 14.

14. *Jud.*, 15, 15—17.

15. *Jud.*, 16, 3.

16. *Jud.*, 14, 5—6.

17. *Jud.*, 17, 1—20.

18. *Jud.*, 17, 21.

19. *Jud.*, 17, 24—27

20. *III Regi*, 17, 1.

postul, păzitorul sănătății voastre ! Întreabă pe doctori, și-ți vor spune că este primejdioasă o sănătate prea mare. De aceea doctorii micșorează, prin post, greutatea trupurilor, pentru ca nu cumva, din pricina îngrășării, să se curme puterea vieții ; cu bună știință doctorii micșorează cu postul îngrășarea trupului, ca printr-un nou fel de hrană să-i dea libertate trupului, iar stomacului putere. Postul este, dar, folositor tuturor oamenilor și tuturor trupurilor ; este potrivit pretutindeni : în case, în piețe, noaptea, ziua, în orașe și în pustie.

Așadar, pentru că postul ne dăruiește în toate împrejurările vieții foloase atât de mari, să-l primim, după cuvîntul Domnului²¹, cu bucurie, fără să ne întristăm ca fățarnicii și să arătăm, fără să ne prefacem, bucuria sufletului.

Socot că nu trebuie să mă străduiesc atât de mult ca să vă îndemn să postiți, cît trebuie să vă îndemn să nu cădeți astăzi în păcatul beției. Da, mulți postesc fie din obicei, fie că se rușinează de alții. Mă tem, însă, de beție, pe care iubitorii de vin o păstrează ca pe o moștenire părintească. Unii, lipsiți de judecată, ca și cum ar pleca într-o călătorie îndepărtată, beau astăzi mult vin, ca să le ajungă pentru cele cinci zile de post. Dar nu știi oare că pîntecele nu ține ce bagi în el ? Pîntecele este un zaraf necinstit, cămară nesigură. Pui în el multe lucruri, dar nu păstrează ce-i încredințezi și face numai pagubă. Vezi ca nu cumva mîine, cînd vei veni la biserică, după ce te-ai îmbătat azi, să ți se spună cele citite acum. «*Domnul zice : «N-am ales postul acesta !»* »²². Pentru ce amesteci, dar, cele ce nu se pot amesteca ? Ce pîrtășie este între beție și post ? Ce legătură între beție și înfrînare ? Ce legătură între Biserica lui Dumnezeu și templul idolilor ?²³ Biserica lui Dumnezeu este locașul în care locuiește Duhul lui Dumnezeu²⁴, iar templu de idoli sînt cei care-și murdăresc trupul cu beția. Ziua de astăzi este pridvorul postului. Cel întinat în pridvor nu mai este vrednic să intre întru cele sfinte. Sluga care vrea să se împace cu stăpînul nu ia ca sprijinitor și mijlocitor pe dușmanul stăpînului. Beția este dușman al lui Dumnezeu ; postul, început al pocăinței. Deci, dacă vrei să vii la Dumnezeu, fugi de beție ! Fugi, ca nu cumva să te îndepărtezi și mai mult de Dumnezeu.

Dar pentru ca postul să fie vrednic de laudă, nu-i de ajuns numai să ne înfrîmăm de la mîncăruri ; trebuie să postim post primit și bineplăcut lui Dumnezeu. Iar postul adevărat este înstrăinarea de păcat, în-

21. *Matei*, 6, 16—17.

22. *Isaia*, 58, 5.

23. *II Cor.*, 6, 16.

24. *I Cor.*, 3, 16.

frînarea limbii, oprirea miniei, îndepărtarea de poftă, de bîrfeli, de minciună, de jurămîntul strîmb. Lipsa acestora este post adevărat. În ele stă postul cel bun.

VIII

Să ne desfătăm în Domnul, cugetînd la cuvintele Duhului și primind poruncile și învățăturile mîntuitoare, care ne îndreaptă sufletele. Să ne ferească Dumnezeu de postul cel cumplit, pe care și profetul se silește să-l îndepărteze prin rugăciune, zicînd: *«Domnul nu va omorî prin foamete sufletele dreptilor»*²⁵; și: *«N-am văzut pe cel drept părăsit, nici sămînța lui cerșind pîine»*²⁶. În aceste cuvinte profetul n-a vorbit de pîinile cele materiale, că știa că feciorii patriarhului Iacov se coborîseră în Egipt pentru pîine, ci de hrana cea duhovnicească, prin care omul nostru lăuntric se desăvîrșește. Să ne ferească, deci, Dumnezeu de postul cu care Domnul a amenințat pe iudei: *«Iată vin zile, zice Domnul, și voi aduce peste pămîntul acesta foamete, nu foamete de pîine, nici sete de apă, ci foamete de a auzi cuvîntul Domnului»*²⁷. Dreptul Judecător a adus peste ei foametea aceea, pentru că a văzut că trupul lor se îngrășa și punea carne pe el, iar mintea le slăbea de lipsa hranei învățăturilor adevărului.

În zilele ce vin, Duhul cel Sfînt vă va ospăta, cu bucurie, dimineața și seara. Nimeni să nu lipsească de bună voie de la acest ospăț duhovnicesc. Să luăm parte cu toții la paharul cel cumpătat pe care Înțelepciunea l-a umplut și ni l-a pus deopotrivă înaintea tuturor, ca fiecare să bea din el atîta cît poate. Înțelepciunea *«și-a amestecat paharul ei și a junghiat jertfele ei»*²⁸, adică *«hrana celor desăvîrșiți, ale căror simțuri sînt deprinse prin obișnuință să deosebească binele de rău»*²⁹. Cu această hrană săturîndu-ne din destul, să dea Dumnezeu să fim găsiți vrednici a lua parte la veselia ospățului Mirelui, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în veci, Amin.

25. *Prov.*, 10, 13.

26. *Ps.*, 36, 25.

27. *Amos*, 8, 11.

28. *Prov.*, 9, 2.

29. *Evr.*, 5, 14.

OMILIA A III-A LA CUVINTELE :

«Ia aminte de tine însuși» ¹

I

Dumnezeu, Creatorul nostru, ne-a dat uzul vorbirii, ca să descoperim unii altora simțămintele inimilor, și, datorită naturii noastre comune, să facem cunoscute celorlalți oameni gândurile noastre, dându-le la iveală ca din niște cămări ascunse ale inimii. Dacă am fi alcătuiți numai din suflet, ne-am înțelege unii cu alții numai prin gândire ; dar pentru că sufletul nostru își zămislește gândurile în ascuns în trup, ca sub o perdea, este nevoie de cuvinte și de nume ca să facem cunoscute cele aflate în adîncul nostru. Cînd gîndirea noastră e rostită, atunci este purtată de cuvînt ca de o luntre, străbate aerul și trece de la cel ce grăiește la cel ce aude. Dacă e tăcere adîncă și liniște, cuvîntul poposește în urechile ascultătorilor ca într-un port liniștit și nebîntuit de vînturi ; dacă, însă, zgomotul făcut de ascultători suflă împotriva lui ca o furtună cumplită, atunci cuvîntul naufragiază, risipindu-se în aer.

Faceți așadar, prin tăcere, liniște cuvintelor mele. Poate că vă vor părea folositoare unele din gândurile aduse de cuvintele mele.

Greu de prins este cuvîntul adevărului și lesne poate scăpa celor ce nu sînt cu luare aminte. De aceea Duhul a rînduit ca el să fie scurt și strîns, să spună mult în puține cuvinte, ca prin scurtimea lui să poată fi ușor de ținut minte. Că firesc este ca o cuvîntare bună să nu-și ascundă ideile în cuvinte obscure, dar nici să aibă idei de prisos și goale, care să nu atace tema în miezul ei.

Aceste calități are și textul citit nouă adineauri din cărțile lui Moisi, de care își aduc aminte negreșit cei care au fost cu luare aminte la citirea lui, afară doar de a trecut neobservat pe lîngă urechile voastre din pricina scurtimii sale. Iată textul : *«Ia aminte de tine însuși, ca nu cumva un cuvînt ascuns în inima ta să se prefacă în păcat»* ².

Noi oamenii păcătuim ușor cu gîndul. De aceea Cel Care a zidit una cîte una inimile noastre ³, știind că cele mai multe păcate le săvîr-

1. Deut., 45, 9.

2. Deut., 15, 9.

3. Ps., 32, 15.

sim din imboldul gândurilor noastre, a poruncit ca în primul loc mintea să ne fie curată. Și pentru că păcătuim ușor cu mintea, Dumnezeu ne cere să avem de ea mai multă purtare de grijă și pază. Că precum doctorii cei prevăzători întăresc cu mult înainte, prin mijloace profilactice, părțile mai slabe ale trupurilor, tot așa și purtătorul obștesc de grijă și adevăratul doctor al sufletelor a prevăzut cu o pază mai puternică mai ales aceea parte a sufletului nostru pe care o știm mai înclinată spre păcat. Trupul, ca să săvârșească o faptă, are nevoie de timp, de prilej, de osteneli, de ajutători și de alte înlesniri; mintea, însă, dă naștere la gânduri într-o clipă și le săvârșește fără oboseală; iar gândurile cresc fără piedică și le e potrivită orice vreme. Se întâmplă uneori ca unuia dintre oamenii serioși, mîndru de respectul ce i se dă pentru faptele lui, îmbrăcat pe dinafară în haina înfrînării, prin mișcarea nevăzută a inimii lui, să-i alerge mintea la locul păcatului, chiar cînd se află în mijlocul celor ce-l fericesc pentru virtutea lui; cu închipuirea a văzut cele poftite, și-a ticluit o întîlnire rușinoasă și, zugrăvind-și lămurit plăcerea în cămara ascunsă a inimii sale, a săvîrșit păcatul înlăuntrul lui, fără de martori, necunoscut de nimeni, pînă va veni Cel Ce descoperă cele ascunse ale întunericului și vedește păcatele inimilor⁴. Ferește-te, dar, ca nu cumva un cuvînt ascuns în inima ta să se prefacă în păcat, pentru că *«cel ce se uită la femeie pentru a o pofti a și săvîrșit desfrîinare în inima sa»*⁵. Da, păcatele săvîrșite cu trupul sînt în-piedicate de multe pricini; dar cel ce păcătuiește cu gîndul păcătuiește tot atît de repede pe cît a și gîndit. Deci acolo unde căderea este grabnică, acolo ni s-a poruncit să avem și pază mai puternică. De aceea, ni s-a spus: *«Nu cumva un cuvînt ascuns în inima ta să se prefacă în păcat»*⁶. Dar mai bine să venim la cuvintele care încep textul acesta!

II

«Ia aminte de tine însuși!». Fiecare animal are, prin fire, de la Dumnezeu, Creatorul lumii, instinctul conservării ființei sale. De cercetezi temeinic totul, vei vedea că cele mai multe animale se feresc instinctiv de tot ce le vatămă și iarăși, printr-o pornire naturală, se îndreaptă să mănînce numai ce le este folositor. Nouă, însă, Dumnezeu, învățătorul nostru, ne-a dat această mare poruncă ca noi să facem cu ajutorul rațiunii ceea ce animalele fac din instinct; ne-a poruncit ca, pe cele săvîrșite de animale instinctiv, noi să le facem cu luare aminte și cu o continuă supraveghere a gândurilor, ca să putem păzi cu străș-

4. I Cor., 4, 5.

5. Matei, 5, 28.

6. Deut., 15, 19.

nicie darurile date nouă de Dumnezeu : să fugim de păcat, după cum animalele fug de ierburile otrăvitoare, să urmărim dreptatea, după cum ele caută iarba cea hrănitoare. «*Ia aminte de tine însuși*», ca să poți deosebi ce-i vătămător de ce-i mîntuitor.

Luarea aminte este dublă : una, prin care privim lumea înconjurătoare cu ochii trupului ; alta, prin care contemplăm pe cele nemateriale cu puterea rațională a sufletului. Dacă am spune că porunca «*Ia aminte de tine însuși*» se referă la funcțiunea vizuală a ochilor, ne vom convinge îndată că e cu neputință. Într-adevăr, cum ar putea omul să se cuprindă cu ochiul cu totul pe sine ? Ochiul nu poate să se vadă nici pe sine ; nu ajunge să vadă creștetul capului, nu vede spatele, fața și nici cum sînt așezate măruntaiele înlăuntru. Și ar fi necucernic să spui că poruncile Domnului sînt cu neputință de îndeplinit ! Rămîne deci să raportăm această poruncă la funcțiunea minții. «*Ia aminte de tine însuși*», adică : analizează-te pe tine însuși în toate privințele ! Să ai neadormit ochiul sufletului pentru paza ta, pentru că «*prin mijlocul lațurilor treci*»⁷ ; în multe locuri sînt înfipte de dușmanul tău curse ascunse ; uită-te la toate cele din juru-ți «*ca să scapi din cursă ca o căprioară și din laț ca o pasăre*»⁸. Căprioara nu cade în curse pentru că are vederea pătrunzătoare. De aceea și numele ei de căprioară și l-a căpătat de la vederea ei pătrunzătoare⁹. Păsărea, la rîndul ei, dacă e atentă, cu ajutorul aripilor ei ușoare, zboară mai presus de viclesugurile vînătorilor. Vezi, dar, să nu pari mai nepriceput decît animalele cînd e vorba de propria-ți pază ! Păzește-te, să nu cazi în curse și să ajungi pradă diavolului, «*vînat de el spre a face voia lui*»¹⁰.

III

«*Ia aminte de tine însuși*», adică : Nu lua seama nici la cele ale tale, nici la cele din jurul tău, ci numai la tine însuși. Altceva sîntem noi înșine, altceva cele ale noastre și altceva cele din jurul nostru. Sufletul și rațiunea sîntem noi înșine, întrucît am fost făcuți după chipul Creatorului. Trupul și simțurile sale sînt cele ale noastre. Averele, artele și meseriile sînt cele dimprejurul nostru.

— Ce spune deci această poruncă ?

— Nu lua aminte la trup, nici nu urmări cu orice chip binele trupului : sănătatea, frumusețea, desfătarea cu plăceri, viața lungă ; nu admira averile, slava și puterea ; nu socoti mare lucru pe cele ce sînt

7. *Înț. Sir.*, 9, 18.

8. *Prov.*, 6, 5.

9. În limba greacă cuvîntul «căprioară» — *δορξας* derivă de la verbul *δέρξομαι*, care înseamnă : a avea privirea pătrunzătoare.

10. *II Tim.*, 2, 26.

în slujba acestei vieți trecătoare, ca nu cumva prin rîvna pentru ea să disprețuești viața ta cea adevărată, ci ia aminte de tine însuși, adică de sufletul tău. Pe el împodobește-l, de el poartă de grijă, pentru ca prin luarea aminte să fie îndepărtată toată întinăciunea venită peste el din pricina răutății, să fie curățit de toată rușinea provenită de pe urma păcatului, să fie împodobit și să strălucească cu toată frumusețea virtuții. Cercetează-te pe tine cine ești, cunoaște-ți firea ta! Cunoaște că trupul tău e muritor, iar sufletul nemuritor! Cunoaște că viața noastră este dublă: una, proprie trupului, iute trecătoare; alta, înrudită cu sufletul, fără de sfîrșit. *«Ia aminte, deci, de tine însuși»*! Nu te alipi de cele muritoare, ca și cum ar fi veșnice, nici nu disprețui pe cele veșnice, ca și cum ar fi trecătoare. Nu te uita la trup, că este trecător, ci poartă grijă de suflet, de lucrul cel nemuritor¹¹. Ia seama cu toată luarea aminte de tine însuși, ca să știi să împarți fiecăruia ce-i de folos: trupului, hrană și îmbrăcăminte; sufletului, dogmele credinței, creștere bună, deprinderea virtuții, îndreptarea patimilor. Nu îngrășa mult trupul, nici nu căuta să pui pe dînsul multă carne, pentru că *«trupul pofteste împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului, împotrivindu-se unul altuia»*¹². Ia seama ca nu cumva îngrășînd trupul să dai multă putere părții celei rele din tine. După cum la talerele balanței de îngreunezi un taler, ușurezi pe celălalt, tot așa cu trupul și cu sufletul: mărirea unuia aduce negreșit micșorarea celuilalt. Dacă trupul e gras și îngreunat cu multă carne, mintea neapărat își îndeplinește slab și neputincios funcțiunile sale; dacă, însă, sufletul e puternic și prin îndeletnicirea cu faptele și gîndurile bune se ridică la propria sa măreție, atunci e firesc ca starea trupului să se vestejească.

IV

Porunca de a lua aminte de tine însuși este folositoare și bolnavilor, dar foarte potrivită și celor sănătoși. Doctorii poruncesc celor bolnavi să ia aminte de ei înșiși și să nu negligeze nimic din cele ce slujesc la vindecarea lor. Tot așa și Cuvîntul, Doctorul sufletelor noastre, vindecă, cu acest mic ajutor, sufletul îmbolnăvit de păcat.

«Ia aminte de tine însuși», ca după mărirea păcatului să primești și ajutorul tratamentului. Ți-i mare și greu păcatul? Ai nevoie de pocăință adîncă, de lacrimi amare, de privegheri îndelungate și de post neconținut. Ți-i ușor și mic păcatul? Să-ți fie și căința la fel cu greșeala. Numai *«ia aminte de tine însuși»*, ca să cunoști cînd ți-i sănătos și cînd ți-i bolnav sufletul. Că mulți oameni, din pricina marii lor ne-

11. Evidentă influența sfîntului Vasile asupra inmografiei.

12. Gal., 5, 17.

luări aminte, suferă de boli grele, boli de nevindecat; și nici aceia nu știu că sînt bolnavi. De asta mare este folosul acestei porunci chiar pentru cei sănătoși cu faptele. Deci aceeași poruncă tămăduiește și pe cei bolnavi, dar desăvîrșește și pe cei sănătoși.

Fiecare dintre noi, cei ce sîntem ucenici ai Cuvîntului, sîntem slujitorii uneia din slujbele poruncite nouă de Evanghelie. Că în casa cea mare, în Biserica aceasta, nu sînt numai tot felul de vase, de aur, de argint, de lemn și de lut¹³, ci și felurite meserii. Că are casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu¹⁴, vînători, călători, arhitecți, zidari, plugari, păstori, atleți, ostași. Porunca aceasta scurtă se potrivește tuturor acestora, îmboldind pe fiecare atît pentru a săvîrși cum trebuie meseria lui, cît și pentru a le stimula voința. Ești vînător, trimis de Domnul, Care a spus: «*Iată Eu trimit vînători mulți și ei îi vor vîna pe ei de pe orice munte*»?¹⁵ Ia aminte, cu foarte multă grijă, să nu-ți scape vînatul, ci să aduci la Mîntuitorul pe cei pe care, sălbăticiți de păcat, i-ai prins prin cuvîntul adevărului. Ești călător? Ești la fel cu cel care spune această rugăciune: «*Îndreaptă pașii mei*»¹⁶. Ia aminte de tine însuți, să nu te rătăcești din drum, să nu te abați la dreapta sau la stînga. Mergi pe calea cea împărătească! Arhitectul să pună credinței trainică temelie, care este Iisus Hristos¹⁷. Zidarul să vadă cum zidește! Nu cu lemne, cu iarbă, cu trestie, ci cu aur, argint și pietre prețioase¹⁸. Ești păstor? Ia aminte să nu neglijezi ceva din îndatoririle tale de păstor! Care sînt acestea? Pe cel rătăcit, întoarce-l, pe cel rănit, oblojește-l, pe cel bolnav, tămăduiește-l. Ești plugar? Sapă de jur împrejur smochinul cel neroditor și dă-i toate îngrijirile ca să rodească¹⁹. Ești ostaș?²⁰ Suferă pentru Evanghelie²¹, luptă lupta cea bună²²: împotriva duhurilor răutății²³, împotriva patimilor trupului la toată armătura lui Dumnezeu²⁴; nu te încurca în treburile vieții ca să placi celui ce te-a înscris în oaste²⁵. Ești atlet? «*Ia aminte de tine însuți*» ca nu cumva să calci legile atletice, că nimeni nu este încununat

13. II Tim., 2, 20.

14. I Tim., 3, 15.

15. Jer., 16, 15.

16. Ps., 118, 133.

17. I Cor., 3, 11.

18. I Cor., 3, 12.

19. Luca, 13, 8—9.

20. II Tim., 2, 3.

21. II Tim., 1, 8.

22. I Tim., 1, 18.

23. Efes., 6, 12.

24. Efes., 6, 13.

25. II Tim., 2, 4.

dacă nu luptă după lege ²⁶. Imită pe Pavel, care alerga, se lupta și lovea ²⁷. Și tu, ca un bun luptător, ai fixă privirea sufletului; acoperă părțile slabe ale trupului, apărându-te cu mîinile; fii cu privirea neconținut ațintită spre adversar! Cînd alergi, zorește spre cele dinainte ²⁸; aleargă așa ca să primești premiul ²⁹. Cînd lupți, luptă împotriva dușmanilor nevăzuți. Așa te vrea să fii toată viața această poruncă a Scripturii! Să nu cazi în luptă, să nu dormi, ci să fii în frunte, cumpătat și cu luare aminte de tine însuși.

V

Nu-mi va ajunge ziua să povestesc cîtă putere are această poruncă din Scriptură și cît este de potrivită tuturor celor ce slujesc Evangheliei lui Hristos. *«Ia aminte de tine însuși»*! Fii treaz, sfătuiește-te, păzește cele prezente, poartă grijă de cele viitoare! Nu părăsi, din pricina lenei, cele de față și nici nu-ți închipui că ai în mînă cele ce nu sînt și poate nici nu vor fi. Nu este oare o greșeală firească la tineri, datorită ușurătății minții lor, de a socoti că au tot ce nădăjduiesc? În liniștea nopții sau cînd au răgaz își fac planuri irealizabile și, cu ușurătatea minții lor, sînt purtați de colo-colo; își imaginează viață strălucită, căsătorie bogată, copii mulți, bătrîneți adînci, cinste de la toți oamenii. Apoi, pentru că nimic nu le poate opri nădejile, se înalță cu mintea la cele mai mărețe situații pe care le pot avea oamenii: își închipuie că au să aibă case frumoase și mari, pline cu tot felul de obiecte de preț; le înconjoară cu atîta pămînt cît imaginația lor deșartă poate să-l taie din tot pămîntul lumii, iar recoltele bogate ale acestor întinse domenii le strîng în hambare imaginare. La acestea mai adaugă cirezi de vite, mulțime ne-numărată de slugi, demnități politice, stăpînire peste popoare, conducere de oștiri, războaie, trofee și chiar demnitatea de împărat. Terminînd toate acestea, prin plăsmuirile goale ale minții lor, în nebunia lor mare, par că se și desfată de cele nădăjduite, ca și cum ar și fi prezente și le-ar sta la picioare. Același cusur îl au și leneșii, cînd visează, deși le este treaz trupul.

Potolind, dar, această îngîmfare a minții și înflăcărare a gîndurilor, și oprind ca prin un frîu nestatornicia minții, Scriptura dă această mare și înțeleaptă poruncă: *«Ia aminte de tine însuși»*! Nu-ți imagina cele ce nu există, ci întrebuințează spre folosul tău cele ce sînt!

26. II Tim., 2, 5.

27. I Cor., 9, 26.

28. Filip., 3, 13.

29. I Cor., 9, 24.

Cred, însă, că Legiuitorul a dat acest îndemn și ca să smulgă un alt cusur omenesc. În adevăr, fiecăruia îi place să se intereseze mai mult de treburile altuia decât de propriile lui griji. Și, ca să scăpăm de acest cusur, porunca spune: Încetează de a te interesa de păcatele altuia! Nu mai da răgaz gândurilor să se ocupe de cusururile altora, ci *«Ia aminte de tine însuși»*, adică: întoarce-ți ochiul sufletului spre cercetarea propriilor tale cusururi. Da, mulți oameni, după cuvîntul Domnului, văd paiul din ochiul fratelui, dar nu văd birna din ochiul lor ³⁰. Nu înceta deci de a te cerceta pe tine însuși, ca să vezi dacă viața ta merge după poruncile Domnului; dar nici nu te uita în jur la ceilalți oameni, ca să vezi dacă ai putea găsi vreo pată la cineva, așa cum a făcut fariseul acela nesuferit și îngîmfat, care stătea și-și dădea dreptate, iar pe vameș îl defăima ³¹, ci cercetează-te neconținut pe tine însuși să vezi dacă nu cumva ai păcătuit cu gîndul, dacă nu cumva limba a alunecat, luînd-o înaintea minții, dacă nu cumva ai săvîrșit cu mîinile ceva nesocotit. De vei găsi în viața ta multe păcate — și vei găsi negreșit, că ești om — spune ca vameșul: *«Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul»* ³². Așadar, *«Ia aminte de tine însuși»*!

Aceste cuvinte îți vor fi de folos și dacă ai o stare înfloritoare și strălucită, iar viața ta se deapănă fără de piedică. Ele îți vor fi un bun sfătuitor; îți vor aduce aminte de neștatornicia lucrurilor omenești. Iar dacă ești strîmtorat de nenorociri, cuvintele acestea îți vor răsuna la timp în inima ta. Ele te vor face să nu te înalți cu îngîmfare mîndrindu-te fără margini, dar nici să cazi, de deznădejde, în mare descurajare. Te mîndrești cu bogăția? Te lauzi cu strămoșii? Te fălești cu patria, cu frumusețea trupului și cu cinstea ce ți-o dau oamenii? *«Ia aminte de tine însuși»*, că ești muritor! *«Pămînt ești și în pămînt te vei întoarce»* ³³. Privește la cei care înaintea ta s-au bucurat de aceeași viață strălucită! Unde sînt cei investiți cu înalte demnități politice? Unde sînt retorii cei neîntrețuți? Unde sînt cei care organizau și subvenționau serbările populare? Unde sînt străluciții crescători de cai de curse, generali, satrapii, tiranii? Nu sînt toți pulbere? Nu sînt toți basm? Nu se reduce amintirea vieții lor la cîteva oase? Uită-te în morminte și deosebește, dacă poți, cine e sluga și cine e stăpînul, cine e săracul și cine e bogatul! ³⁴ Deosebește, de-ți stă în putere, pe întemnițat de împărat, pe cel puternic de cel neputincios, pe cel frumos de cel urît! Dar

30. *Matei*, 7, 3.

31. *Luca*, 18, 11—12.

32. *Luca*, 18, 13.

33. *Fac.*, 3, 19.

34. Iarăși un text care a influențat imnografia.

dacă ai să-ți amintești de firea ta omenească, n-ai să te mîndrești nici-cînd, ci ai să-ți aduci aminte de tine însuși, dacă «*iei aminte de tine însuși*».

VI

Iarăși, ești de neam prost și fără slavă, ești cel mai sărac dintre săraci, fără casă, fără patrie, bolnav, lipsit de cele de trebuință zilei, plin de frică în fața autorităților, disprețuit de toți din pricina smereniei vieții tale ? Chiar Scriptura o spune : «*Săracul nu poate suferi amenințarea*»³⁵. Dar, nici nu-ți pierde nădejdea, că n-ai nimic din cele rîvnite de oameni ! Dimpotrivă, gîndește-te și la bunătățile pe care le ai de pe acum de la Dumnezeu, dar și la cele ce-ți sînt păstrate, prin făgăduință, pentru mai tîrziu. Mai întîi ești om, singurul dintre viețuitoare făcut cu mîna lui Dumnezeu³⁶. Oare, dacă judeci drept, nu-i de ajuns aceasta, ca să te bucuri cel mai mult că ai fost făcut de mîinile lui Dumnezeu, Cel Ce a creat totul ? Mai mult încă : fiind făcut după chipul Creatorului tău, vei putea, printr-o bună viețuire, să te înalți pînă la aceeași cinste cu îngerii. Ai primit suflet rațional. Cu el cunoști pe Dumnezeu. Cu mintea contempli natura existențelor ; cu ea, culegi fructul cel prea plăcut al înțelepciunii. Toate animalele de pe pămînt, domestice și sălbatice, toate cîte trăiesc în apă și cîte zboară prin văzduh, îți sînt roabe și supuse. N-ai inventat tu, omule, artele și meseriile ? N-ai întemeiat tu orașele ? N-ai născocit tu toate cîte-s de trebuință și cîte-s spre desfătare ? Nu-ți sînt mările accesibile, datorită rațiunii tale ? Nu slujesc vieții tale pămîntul și marea ? Nu-ți arată văzduhul, cerul și corurile de stele ordinea lor ? Pentru ce te superi că nu ai cal cu frîu de argint ? Ai, însă, soarele, care, prin alegarea lui cea iute, te luminează ca o făclie în fiecare zi ! N-ai strălucirile argintului și ale aurului ? Ai, însă, luna, care, prin strălucirea ei, te scaldă cu nemăsurata ei lumină ! Nu umbli în trăsuri aurite ? Dar picioarele tale îți sînt cea mai potrivită trăsură ! Pentru ce, dar, ferești pe cei cu punga plină, dar au trebuință de picioarele altora ca să se miște ? Nu dormi pe pat de fildeș ? Ai, însă, pămîntul mult mai de preț decît fildeșul, care-ți face odihna dulce, somnul grabnic și lipsit de griji ! Nu locuiești sub acoperiș de aur ? Ai, însă, cerul care strălucește cu frumusețile de nedescris ale stelelor ! Și toate acestea sînt numai bunătățile cele omenești date ție de Dumnezeu ! Dar sînt altele și mai mari ! Pentru tine, Dumnezeu între oameni³⁷ ; pentru

35. Prov., 13, 8.

36. Fac., 2, 7.

37. Ioan, 1, 14.

tine, împărțirea Duhului ³⁸; pentru tine, nimicirea morții ³⁹; pentru tine, nădejdea învierii ⁴⁰; pentru tine, poruncile dumnezeiești, care-ți desăvîrșesc viața; pentru tine, calea către Dumnezeu, prin îndeplinirea poruncilor ⁴¹; pentru tine, pregătită împărăția cerurilor ⁴²; pentru tine, cununile dreptății ⁴³ gătite ție, celui ce pentru virtute nu fugi de ostenele virtuții.

VII

Dacă vei lua aminte de tine însuți vei găsi în jurul tău încă mai multe frumuseți și bunătăți decît acestea. Te vei desfăta cu cele ce ai și nu te vei supăra de cele ce-ți lipsesc. Să ai neconținut înaintea ochilor porunca aceasta! Îți va fi de mare ajutor. De pildă: a pus minia stăpînire pe gîndurile tale și, împins de furie, rostești cuvinte necuviincioase și faci fapte cumplite și sălbatice? Dacă vei lua aminte de tine însuți, vei potoli minia ca pe un minz nesupus și neînfrinat, atingînd-o cu lovitura rațiunii ca și cum ai atinge-o cu o vargă; îți vei stăpîni limba și nu-ți vei îndrepta minile spre cel ce te-a miniat. Iarăși: năvălesc poftes rele și, ca un tăun, îți ațîță sufletul spre porniri nestăpînite și desfrinate? Dacă vei lua aminte de tine însuți, îți vei aminti că plăcerea de acum va avea sfîrșit amar, că gîdilirea de acum din trupul tău, pricinuită de plăcere, va naște viermele cel înveninat ⁴⁴ care te va munci în veci în iad, și că înflăcărarea trupului va ajunge mama focului veșnic ⁴⁵. Ei bine, atunci plăcerile vor pleca îndată, fugărite; și minunată potolire și liniște se va pogori în sufletul tău, așa cum se potolește gălăgia unor slujnice zburdalnice la sosirea unei stăpîne înțelepte.

«*Ia aminte, dar, de tine însuți*»! Cunoaște că o parte a sufletului tău este rațională și cugetătoare, iar alta, irațională și pătimașă. E firesc ca prima să conducă, iar cealaltă să asculte și să se supună rațiunii. Deci să nu lași ca rațiunea, fiind robită, să ajungă sclava patimilor, dar iarăși, nici să îngădui patimilor să se ridice împotriva rațiunii și să pună stăpînire pe suflet.

Mai mult, luarea aminte și studierea atentă a propriei tale persoane te va conduce și la cunoașterea lui Dumnezeu. Dacă iei aminte la tine însuți nu mai ai nevoie să descoperi pe Creator în celelalte creaturi; vei contempla în tine însuți, ca într-un microcosmos, marea înțelepciune a

38. Evr., 2, 4; Fapte, 2, 3.

39. I Cor., 15, 26. 55.

40. I Cor., 15, 12. 22.

41. Matei, 19, 17. 21.

42. Matei, 25, 34.

43. II Tim., 4, 8.

44. Isaia, 66, 24; Marcu, 9, 44. 46. 48.

45. Matei, 25, 41.

Creatorului tău. Din sufletul tău necorporal vei cunoaște că și Dumnezeu este necorporal ; că nu e circumscris în spațiu, pentru că nici mințea ta nu avea mai înainte ședere în spațiu, ci ajunge în spațiu prin unirea sa cu trupul. Vei crede că Dumnezeu este nevăzut, gîndindu-te la sufletul tău ; că și el nu poate fi văzut cu ochii trupului. Da, sufletul n-are nici culoare, nici formă, nici nu poate fi definit prin vreo caracterizare materială, ci se cunoaște numai din funcțiunile sale. Tot așa și Dumnezeu ; nu căuta să-L înțelegi cu ajutorul ochilor, ci, îngăduindu-i minții credința, caută să ai o înțelegere spirituală despre El ! Admiră pe Meșter pentru chipul minunat prin care a legat sufletul tău cu trupul, încît sufletul să se întindă pînă la extremitățile trupului, făcînd unitare măduarele cele mai deosebite ale trupului. Gîndește-te la puterea pe care sufletul o dă trupului, la dragostea trupului pentru suflet : trupul primește de la suflet viața, iar sufletul de la trup, durerile. Gîndește-te ce minunate cămăruțe are sufletul pentru păstrarea cunoștințelor ! Cunoștințele noi dobîndite nu întunecă pe cele mai de dinainte, ci sînt păstrate neamestecate și clare, săpate în partea conducătoare a sufletului, ca într-o coloană de aramă. Gîndește-te, apoi, că sufletul își pierde propria frumusețe dacă alunecă spre patimile trupului ; și iarăși, dacă se curăță de urîtenia pricinuită de viciu, se înalță prin virtute la asemănarea cu Creatorul.

VIII

Dacă vrei, după ce ai privit sufletul, privește și alcătuirea trupului și admiră ce locaș potrivit a creat Dumnezeu sufletului. Dintre toate viețuitoarele numai pe om l-a creat Dumnezeu cu facultatea de a sta drept. Ca să cunoști, din poziția lui, că viața ta este o origine dumnezeiască. Toate patrupedele privesc la pămînt și sînt plecate spre pîntece ; numai omul are privirea gata spre cer, ca să nu se îndeletnicească cu pîntecele, nici cu pasiunile cele de sub pîntece, ci să aibă toată pornirea lui spre înălțime. Apoi, așezînd capul în partea cea mai de sus a trupului, a pus în el cele mai alese simțiri. Acolo sînt vederea, auzul, gustul și mirosul, așezate toate aproape unele de altele. Și cu toate că sînt înghesuite într-un loc foarte îngust, nici una din ele nu împiedică funcțiunea celei din vecinătate ⁴⁶. Ochii au luat locul cel mai înalt, ca nici una din părțile trupului să nu le stea în cale ; stau sub o mică ieșitură a sprîncenelor și-și îndreaptă privirile drept înainte din cel mai înalt punct al trupului. Urechile iarăși nu se deschid în linie dreaptă, ci primesc sunetele din aer printr-un drum întortochiat. Și acesta-i tot semn de cea mai înaltă

46. În rugăciunea de la tunderea părului de la slujba botezului, se simte influența sfîntului Vasile cel Mare.

înțelepciune ! Pe de o parte ca sunetul să pătrundă în ureche neîmpiedicat și să răsunе mai bine izbîndu-se de cotiturile urechii, iar pe de altă parte să nu cadă în ureche ceva din afară spre a împiedica simțul auzului. Uită-te și la limbă ! Cît e de moale și cît de ușor se întoarce și într-o parte și în alta, ca prin varietatea mișcărilor ei să îndeplinească toate nevoile vorbirii ! Dinții, la rîndul lor, sînt și organele vorbirii — că dau limbii sprijin puternic — dar și slujitorii hranei, că unii o taie, iar alții o fărîmîțează. Și așa dacă vei cerceta cu atenția cuvenită și toate celelalte organe ale trupului, dacă vei cunoaște bine cum este tras aerul în plămîni, cum este păstrată căldura în inimă, dacă vei cunoaște organele mistuirii și canalele prin care circulă sîngele, atunci din toate vei vedea adîncă înțelepciune a Creatorului tău și vei spune și tu ca profetul : «*Minunată este știința Ta, mai presus de mine*» ⁴⁷. Așadar, «*ia aminte la tine însuși*», ca să iei aminte la Dumnezeu, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

47. Ps., 138, 6.

OMILIA A IV-A DESPRE MULȚUMIRE

Cuvînt

I

Ați auzit cuvintele spuse de apostol tesalonicenilor, în care le dă legi pentru întreaga viață. Pavel a dat învățătura sa celor din jurul său, dar folosul ei se întinde la întreaga viața omenească. «*Bucurați-vă pururea, a spus Pavel, rugați-vă neîncetat, mulțumiți pentru toate*»¹.

Ce înseamnă a ne bucura, care-i folosul ce-l avem de aici și cum e cu puțință să ne rugăm neîncetat și să mulțumim lui Dumnezeu pentru toate, vă voi spune, pe cît voi putea, puțin mai tîrziu. Acum, însă, trebuie, mai întîi, să vă vorbesc de cele ce spun potrivnicii noștri, care ne învinuiesc că este cu neputință de îndeplinit porunca aceasta.

Ce virtute este, spun ei, să petrecem ziua și noaptea veseli și bucu-roși, într-o neconținută veselie sufletească? Cum e cu puțință să facem asta, cînd, fără voia noastră, ne înconjură mii și mii de necazuri care coboară neapărat tristețe în sufletul nostru, din pricina căreia a ne bucura și a ne veseli este cu mult mai cu neputință decît a nu simți usturime cînd stăm pe cărbuni aprinși și de a nu suferi cînd sîntem în-tepați.

Poate că unii din cei de aici, suferind de această boală de gîndire, găsesc astfel de dezvinovățiri pentru păcate² și, din pricina leneviei lor de a păzi poruncile, încearcă să hulească pe Legiuitor că dă porunci cu neputință de îndeplinit.

Cum e cu puțință să mă bucur pururea, spun aceștia, cînd pricinile bucuriei nu sînt în stăpînirea mea? Cele ce ne fac să ne bucurăm sînt în afară de noi și nu stau în puterea noastră. De pildă: sosirea unui prieten, traiul îndelungat cu părinții, găsirea banilor pierduți, cîntea ce ne-o dau oamenii, însănătoșirea după o boală grea și toate celelalte, care fac fericirea vieții noastre: o casă îmbelșugată cu de toate, o masă plină, tovărășii în stare să ne înveselească, discuții și priveliști care ne

1. *I Tes.*, 5, 16—18.

2. *Ps.*, 140, 4.

fac plăcere, sănătatea rudelor și prietenilor noștri; într-un cuvînt, tot ce ne aduce fericire în viață. Ne întristează nu numai durerile noastre, ci și durerile prietenilor și rudelor noastre, încît toate acestea micșorează neapărat bucuria și veselia sufletului nostru. Pe lîngă acestea, dacă ai vedea căderea vrăjmașului, nenorocirile venite asupra prigonitorilor, răsplata binefăcătorilor și, pe scurt, dacă n-ar turbura viața noastră nici unul din necazurile prezente sau viitoare, atunci da, ar fi cu puțință să se nască în sufletul nostru bucuria. Deci, pentru ce ni s-a dat o astfel de poruncă a cărei îndeplinire nu stă în puterea voii noastre, ci este consecința unor fapte care ne depășesc? Apoi, cum mă voi ruga neîncetat, cînd trebuințele trupului trag neapărat spre el gîndurile sufletului, nefiind cu puțință ca mintea să se împartă în același timp și spre rugăciune și spre trebuințele trupului?

II

Dar mi s-a poruncit să și mulțumesc pentru toate. Voi mulțumi oare cînd sînt torturat, cînd sînt chinuit, cînd sînt tras pe roată, cînd mi se scot ochii? Voi mulțumi cînd sînt rănit pe nedrept de cel ce mă urăște, cînd deger de frig, cînd mor de foame, cînd sînt pus în butuci, cînd rămîn dintr-o dată fără de copii, cînd mi se prăpădește femeia, cînd sărăcesc de pe urma cufundării corăbiei, cînd cad în mîna piraților pe mare sau a hoților pe uscat, cînd sînt rănit, cînd sînt calomniat, cînd rătăcesc ca un cerșetor, cînd stau în închisoare?

Acestea și încă mai multe ca acestea izvodesc ei, hulind pe Legiuitor. Socotesc că-și pregătesc o apărare a păcatelor lor, prin hula pe care o aduc poruncilor date nouă, spunînd că sînt cu neputință de îndeplinit

Ce le vom răspunde?

Apostolul urmărește altceva, anume să ne ridice sufletele noastre de jos la înălțime, să ne mute la o viațuire cerească; dar cei care nu pot ajunge la înălțimea de cugetare a Legiuitorului, legați de pămînt și de trup, tăvălindu-se în patimile trupului, ca viermii în puroi, pun în discuție puțința împlinirii poruncilor apostolice.

Apostolul, însă, nu îndeamnă pe orice om, la întîmplare, să se bucure pururea, ci numai pe cel asemenea lui, pe cel care nu mai trăiește în trup, ci are încă din timpul vieții sale pe Hristos în el³, pentru că dragostea de trup nu poate sta împreună cu cea mai înaltă treaptă a bine-lui. Dar chiar dacă i s-ar tăia unuia ca acesta trupul, durerea tăieturii nu rămîne decît în partea sensibilă a trupului, deoarece durerea nu poate

să ajungă pînă la partea spirituală a sufletului. Dacă, după sfatul apostolului, am omorît mădularele noastre cele pămînteşti⁴ şi purtăm în trup omorîrea lui Hristos⁵, atunci neapărat rana primită de trupul cel omorît nu ajunge la suflet, pentru că el a pierdut orice legătură cu trupul. Înjosirile, pagubele, moartea celor dragi nu se vor sui pînă la minte şi nici dragostea celor de aici nu-i va turbura înălţimea sufletului. Dacă cei care cad în necazuri gîndesc la fel cu apostolul nu vor pricinui dureri nici altora, pentru că nu suferă din pricina celor ce li se întîmplă; iar dacă trăiesc după trup⁶, nici atunci nu se vor întrista, ci se vor socoti nişte ticăloşi, nu atît din pricina nenorocirilor în care au căzut, cît din pricină că n-au făcut ce trebuia. Pe scurt, sufletul care-i legat cu dorul de a fi împreună cu Creatorul şi este obişnuit să se bucure de frumuseţile cele de sus nu schimbă bucuria şi veselia lui cu nestatornicia de multe feluri a pasiunilor trupeşti; dimpotrivă, pe cele ce sînt pentru alţii supărătoare, ei le face adaos de bucurie. Aşa era apostolul; se bucura în neputinţe, în strîmtorări, în prigoniri, în nevoi şi-şi prefăcea în laude lipsurile sale⁷; se bucura în foamete, în sete, în frig, în goliciune, în prigoniri, în strîmtorări; din a căror pricină alţii erau nemulţumiţi şi-şi pierdeau nădejdea în viaţă, de acelea el se bucura⁸.

Da, cei care nu cunosc gîndirea apostolului Pavel şi nici nu înţeleg că el ne cheamă la o viaţuire evanghelică îndrăznesc să acuze pe Pavel că ne-a poruncit lucruri cu neputinţă de îndeplinit.

Să afile, însă, aceştia cit de multe prilejuri de bucurie binecuvîntată ne stau înainte prin bunătatea lui Dumnezeu! Din neexistenţă am fost aduşi la existenţă; am fost făcuţi după chipul Ziditorului⁹; avem minte şi cuvînt, care ne completează firea; cu ajutorul lor am cunoscut pe Dumnezeu. Dacă cercetăm cu luare aminte frumuseţile creaţiei, atunci prin ele citim, ca într-o carte, marea înţelepciune şi purtarea de grijă de toate a lui Dumnezeu. Sîntem în stare să deosebim binele de rău; însăşi natura ne învaţă să alegem ce ne este de folos şi să evităm ce ne vaţămă. Înstrăinîndu-ne de Dumnezeu prin păcat, am fost chemaţi iarăşi la înrudirea cu El, fiind izbăviţi din necinstita robie prin singele Unuia-Născut; ne stau înainte nădejdiile învierii, desfătările bunătăţilor îngereşti, împărăţia cea din ceruri, bunătăţile făgăduite, care depăşesc puterea minţii şi cuvîntului.

4. Col., 3, 5.

5. II Cor., 4, 10.

6. Rom., 8, 13.

7. II Cor., 12, 9—10.

8. II Cor., 11, 27.

9. Fac., 1, 26.

III

Pentru ce nu se cuvine, dar, să socotim acestea îndestulătoare pricini de veselie fără de sfârșit și de bucurie neconținută, ci să socotim că duce o viață vrednică de bucurie cel ce slujește pîntecelui, cel ce se veselește în cîntece și cel ce se tăvălește și sforăie într-un pat moale ? După părerea mea, aceștia ar trebui plîși de cei ce au minte, și dimpotrivă, fericiți cei ce-și petrec viața de aici în nădejdea veacului ce va să fie, schimbînd pe cele prezente cu cele veșnice, chiar dacă cei uniți cu Dumnezeu ar trăi în foc ca cei trei tineri în Babilon ¹⁰, chiar dacă ar fi închiși cu lei ¹¹, chiar dacă ar fi înghițiți de chiți ¹²; aceștia trebuie să fie fericiți de noi, că ei trăiesc cu bucurie; nu se întristează din pricina greutăților de față, ci se bucură întru nădejdea celor ce ne sînt păstrate pentru mai tîrziu. Pe acel luptător îl socotesc bun, care, odată intrat în stadionul credinței, suferă cu bărbăție loviturile vrăjmașilor cu nădejdea slavei încununării. La concursurile atletice, celor ce s-au obișnuit cu ostenele în locurile de exerciții, nu le pasă de durerea pricinuită de răni, ci, disprețuind oboselile de o clipă, se pornesc cu furie asupra adversarilor lor, cu dorința de a fi proclamați învingători. Tot așa și cel rîvnitor; chiar dacă ar veni peste el un necaz din cele mai mari, bucuria nu i se va întuneca, pentru că «suferința aduce răbdare; răbdarea încercare; încercarea nădejde; iar nădejdea nu rușinează» ¹³. Pentru aceea ni s-a și poruncit de Pavel în altă parte să răbdăm în necaz și să ne bucurăm întru nădejde ¹⁴. Nădejdea este, dar, aceea care face ca bucuria să locuiască în sufletul celui rîvnitor. Dar același apostol ne poruncește să plîngem cu cei ce plîng ¹⁵, iar filipenilor le spune că plîngea pentru vrăjmașii crucii lui Hristos ¹⁶. Pentru ce să mai spunem că Ieremia plîngea ¹⁷, că Iezechiel a scris din porunca lui Dumnezeu plîngerile conducătorilor ¹⁸ și că mulți sfinți plîngeau ? «Vai, mamă, pentru ce m-ai născut ?» ¹⁹; și : «Vai că a pierit cel cuvios de pe pămînt și nu mai este între oameni cel ce face bine» ²⁰; «Vai că m-am tăcut ca cel ce adună paie la seceră !» ²¹. Și, ca să spun pe scurt, cercetează toate cuvintele dreptilor și te vei convinge că toți plîng lumea aceasta și viața aceasta

10. Dan., 3, 21.

11. Dan., 6, 17—24.

12. Iona, 2, 1.

13. Rom., 5, 3—5.

14. Rom., 12, 12.

15. Rom., 12, 15.

16. Filip., 3, 18.

17. Plîng., 1, 1.

18. Iez., 2, 10.

19. Ier., 15, 10.

20. Mih., 7, 2.

21. Mih., 7, 1.

nefericită din lume. «*Vai că șederea mea în țară străină s-a prelungit !*»²². Apostolul Pavel avea dorința să i se despartă sufletul de trup, ca să fie împreună cu Hristos²³. Se plîngea de prelungirea rămîinerii pe pămînt ca de o piedică în calea bucuriei. David ne-a lăsat în versuri plîngere pentru prietenul său Ionatan ; tot în versuri plîngea și pe dușmanul lui : «*Rău îmi pare de tine, fratele meu Ionatan !*»²⁴ ; și : «*Plîngeți pe Saul, fiii-cele lui Israil !*»²⁵. Pe Saul îl plînge că a murit în păcat, iar pe Ionatan, pentru că a fost tovarăș cu el pînă la sfîrșitul vieții. Dar pentru ce să mai dau și alte exemple ? Și Domnul a plîns pentru Lazăr²⁶, a plîns și pentru Ierusalim²⁷ și ferește pe cei ce jelesc și pe cei ce plîng²⁸.

IV

Cum se împacă exemplele de mai sus, mi s-ar putea spune, cu cuvintele apostolului : «*Bucurați-vă pururea*»²⁹. Lacrima și bucuria nu se nasc din aceleași pricini ; lacrima se naște de obicei cînd un fapt fără de veste lovește și descurajează sufletul ca o lovitură, strîmătorînd aerul din învelișul inimii ; bucuria este ca o tresărire a sufletului, care se veselește de cele ce s-au întîmplat după voia sa. Din pricina asta se și deosebesc semnele trupești ale lacrimilor și ale bucuriei : cei întristați au fața galbenă, vînată și rece, pe cînd cei veseli au o stare trupească înfloritoare, aproape să le sară sufletul și să iasă afară de plăcere.

Față de acestea, vom spune că plînsul și lacrimile sfinților luau naștere din pricina dragostei de Dumnezeu. Uitîndu-se neconținut la Cel iubit și înmulțindu-și de aici bucuria, se îngrijeau și de starea suflatească a semenilor lor : plîngeau pentru păcătoși și-i îndreptau cu lacrimile lor. După cum cei ce stau pe țarm suferă împreună cu cei ce sînt pe cale să se înece în mare, dar nu pierd din vedere propria lor siguranță cînd scapă de la înec pe cei în primejdii, tot așa și cei care suspină pentru păcatele semenilor lor nu-și pierd propria lor veselie ; dimpotrivă, își măresc și mai mult bucuria, pentru că sînt învredniciți de bucuria Domnului pentru lacrimile vărsate pentru frați. De aceea sînt fericiți cei ce plîng, sînt fericiți cei ce jelesc, că aceia se vor mîngîia³⁰, aceia vor ride³¹. Iar rîs aici nu numește zgomotul făcut de gîtlej, datorită înfier-

22. Ps., 119, 5.

23. Filip., 1, 23.

24. II Regi, 1, 26.

25. II Regi, 1, 24.

26. Ioan, 11, 35.

27. Luca, 19, 41.

28. Matei, 5, 4 ; Luca, 6, 21.

29. I Tes., 5, 16.

30. Matei, 5, 4.

31. Luca, 6, 21.

bîntării singelui, ci veselia aceea curată și lipsită de orice umbră de tristețe. Apostolul îngăduie, dar, să plîngem cu cei ce plîng³², pentru că lacrimile acestea sînt ca o sămînță și un împrumut al bucuriei veșnice. Urcă-mi-te cu mintea și vezi dacă se potrivește vieții îngerilor o altfel de viață decît una de bucurie și de veselie, că au fost învredniciți să stea înaintea lui Dumnezeu și să se bucure de frumusețea nespusă a slavei Ziditorului nostru ! Către viața îngerească îndemnîndu-ne apostolul, ne-a poruncit să ne bucurăm pururea.

V

Iar despre aceea că Domnul a plîns pentru Lazăr și pentru Ierusalim, acestea avem a spune : Domnul a mîncat și a băut, nu pentru că avea nevoie să mînce și să bea, ci pentru a-ți lăsa măsuri și hotare pentru pasiunile cele de neapărată trebuință ale sufletului. Tot așa a și lăcrimat ca să îndrepte starea nefericită și zguduitoare a celor înclinați spre tînguire și iubitori de plîns. Și lacrimile, ca orice altceva, au nevoie de măsură : pentru cine trebuie să plîngi, cît de mult trebuie să plîngi, cînd și cum trebuie să plîngi. Plînsul Domnului nu era un plîns pătimaș, ci un plîns învățătoresc. Aceasta se vede din cuvintele Sale : «*Lazăr, prietenul nostru, a adormit ! Să merg să-l deștept !*»³³. Care dintre noi plînge un prieten adormit și despre care așteaptă să se deștepte puțin mai tîrziu ? «*Lazăre, vino afară !*»³⁴. Cel mort capătă viață, cel cu picioarele legate merge. Minune în minune. Picioarele îi erau legate cu feși, dar nu-i împiedicau mișcarea. Era mai mare Cel Care întărea decît ceea ce îl împiedica să meargă. Pentru ce, dar, Cel Care avea să săvîrșească o astfel de minune a socotit vrednică de lacrimi moartea lui Lazăr ? Nu este oare lămurit că Domnul, văzînd neputința noastră, a îngrădit cu măsuri și cu hotare pasiunile noastre firești ? A îndepărtat neomenia, ca pe ceva sălbatic, dar a înlăturat și dragostea de tristețe și plînsul prea mult, ca pe ceva josnic. Pentru aceea Domnul, lăcrimînd pentru prietenul Lui, a arătat că participă în întregime la firea omenească și ne-a eliberat și de o exagerare și de alta : nu ne îngăduie nici să fim copleșiți de dureri, dar nici să fim nesimțitori față de întristări. Astfel, după cum Domnul a primit să flămînzească, după ce se mistuia mîncarea, după cum a primit să-I fie sete, după ce se pierdea umezeala din trup, și după cum a obosit, slăbindu-I-se mușchii și nervii din pricina călătoriei, fără însă ca Dumnezeuirea să fie biruită de oboeală, ci pentru că trupul Său arăta semnele firești ale naturii Sale omenești, tot așa a primit să și lăcrimeze, îngăduind

32. Rom., 12, 15.

33. Ioan, 11, 11.

34. Ioan, 11, 43.

trupului să arate un semn firesc al său, care se întîmplă cînd cavitățile encefalului, pline de aburii provocați de întristare, dau afară, ca prin niște canale, prin porii ochilor, greutatea umezelii. Pentru aceasta, cînd auzim pe neașteptate vreo veste tristă, avem amețeli, întunecimi și ne vultuește capul, că este zguduit de aburii pe care îi trimite în sus căldura strînsă în adînc. Socotesc, apoi, că după cum norul dă naștere la picături de ploaie, tot așa și desimea aburilor din cap dă naștere la lacrimi. Din această pricină capătă oarecare ușurare cei ce plîng, pentru că prin plîns li se golește pe nesimțite greutatea ce apasă asupra lor. Cele ce se petrec în viață adevăresc spusele mele. Am cunoscut mulți oameni căzuți în grele nenorociri, care, oprindu-și cu forța curgerea lacrimilor, au căzut mai tîrziu unii în boli grele, damba și paralizie, iar alții chiar au murit, pentru că, sub povara durerilor, puterea lor s-a frînt ca o slabă proptea. Același lucru se poate vedea la flacăra; flacăra se stinge cînd e înăbușită de propriul ei fum; tot așa se întîmplă și cu puterea care ține în viață ființele: dacă nu pot să răsufle, se vestejesc de durere și se sting.

VI

Să nu invoce, dar, plîngăreții, lacrimile Domnului pentru a-și acoperi patima lor! Că după cum mîncarea pe care a mîncat-o Domnul nu este pentru noi pricină de îmbuibare, ci, dimpotrivă, cea mai înaltă pildă de înfrinare și cumpătare, tot așa și lacrimile Sale nu sînt o lege pentru plîns, ci o măsură cuviincioasă și o regulă minunată, potrivit căreia se cuvine să suferim cu demnitate și cu bună-cuviință supărările, rămînînd în hotarele firii. Așadar nu este îngăduit nici femeilor, nici bărbaților să jelească și să plîngă fără măsură, ci să se întristeze atît cît trebuie din pricina durerilor, să verse cîteva lacrimi, și pe acestea în tăcere, fără să scoată strigăte, fără să se bocească, fără să-și rupă hainele, fără să-și presoare țărîna pe cap și fără să facă ceva necuvenit, la fel cu cei care nu sînt instruiți pentru ceruri. Cel curățit prin dumnezeiasca învățătură trebuie să fie îngăduit, ca de un zid tare, de dreapta rațiune, ca să se apere cu vitejie și cu tărie de atacurile unor astfel de patimi și să nu îngăduie mulțimii pasiunilor să se năpustească asupra lui. Numai un suflet lipsit de bărbăție, care nu are tăria ce i-o dă nădejdea în Dumnezeu, poate fi sfîșiat și zdrobit de dureri. Că precum viermii se nasc mai ales în lemnele cele mai slabe, tot așa supărările se lipesc de oamenii cu caractere slabe. Era, oare, de oțel inima lui Iov? Era oare de piatră trupul lui? Într-o clipită de vreme i-au murit cei zece copii, fiind striviți, cu o singură lovitură, în casa veseliei, în timp ce se desfătau, dărîmînd dia-

volul casa peste copii³⁵. A văzut masa plină de sînge, a văzut pe copiii săi, născuți de-a lungul anilor, morți în același timp; nu s-a văitat, nu și-a smuls părul din cap, n-a dat drumul la strigăte nepotrivite, ci a rostit acea mulțămîtă celebră, pe care toți o laudă: «*Domnul a dat, Domnul a luat! Cum a hotărît Domnul, așa s-a întîmplat! Fie numele Domnului binecuvîntat!*»³⁶. Era oare Iov fără milă? Dar cum se poate spune una ca asta, cînd el însuși spune despre el: «*Am plîns de mila oricărui năpăstuit*»³⁷? Oare nu mințea spunînd acestea? Nu, pentru că adevărul mărturisește despre el că, pe lîngă celelalte virtuți, avea și pe aceasta de a spune adevărul: «*Omul era fără prihană, zice Scriptura, drept, cinstitor de Dumnezeu și spunea adevărul*»³⁸. Tu însă jelești cu cîntece de jale și încerci să-ți moi sufletul cu bocete! Și precum artiștii iau altă înfățișare și alte haine cînd intră pe scenă, tot așa socotești și tu că se cuvine să apară și cel care jelește: să aibă haină neagră, părul murdar, în casă întuneric, necurătenie, praf și cîntece de jale, care să păstreze mereu vie în suflet rana durerii. Pe toate acestea lasă-le să le facă cei ce n-au nădejde³⁹. Tu, însă, ai fost învățat despre cei adormiți în Hristos că «*se seamănă întru stricăciune și se scoală întru nestricăciune; se seamănă întru slăbiciune și se scoală întru putere; se seamănă trup sufletesc și se scoală trup duhovnicesc*»⁴⁰. Pentru ce, dar, plîngi pe cel ce a plecat să-și schimbe îmbrăcămintea? Nici pe tine nu te plînge, că ai fost lipsit de un ajutor în viață! «*Este mai bine să nădăjduiești în Domnul decît să nădăjduiești în om*»⁴¹. Nu-l plînge pe cel mort, ca și cum ar fi suferit ceva cumplit. Puțin mai tîrziu îl va deștepta trîmbița din ceruri și-l vei vedea stînd înaintea scaunului de judecată a lui Hristos. Nu mai slobozi, deci, cuvinte josnice și fără de minte, ca acestea: «*Vai ce nenorocire neașteptată a venit peste mine!*», sau: «*Cine s-ar fi gîndit să mi se întîmple asta!*», sau: «*Nicicînd nu m-aș fi așteptat să ascund în pămînt cel mai iubit cap al meu!*». Chiar cînd am auzit pe altul rostind astfel de cuvinte, ar trebui să roșim, pentru că am învățat atît din amintirea celor trecute cît și din experiența celor prezente că durerile sînt legate în chip necesar de firea noastră.

VII

Așadar, nici morțile înainte de vreme, nici alte nenorociri ce cad pe neașteptate peste noi nu ne vor înspăimînta vreodată dacă sîntem povă-

35. Iov, 1, 18—19.

36. Iov, 1, 21.

37. Iov, 30, 25.

38. Iov, 1, 1.

39. I Tes., 4, 13.

40. I Cor., 15, 42—44.

41. Ps., 117, 9.

țuți de învățatura dreptei credințe. De pildă : am avut un copil, singurul moștenitor, mîngîierea bătrîneților, fala neamului, floarea celor de o vîrstă cu el, sprijinul casei ; era în cei mai frumoși ani ai vieții lui ; copilul mi-a fost răpit și s-a dus ; a ajuns pămînt și țărîină cel care cu puțin înainte rostea cuvinte dulci la auz, care era cea mai plăcută priveliște ochilor mei, cel ce l-am născut⁴². Ce voi face ? Îmi voi rupe haina, mă voi tăvăli pe jos, voi boci, mă voi văita, mă voi arăta celor din jur ca un copil care țipă și se zbate din pricina loviturilor, sau dimpotrivă, uitîndu-mă, la necesitatea celor întîmplate, că legea morții este neînduplecată, că se întinde egal peste toate vîrstele și că desface pe rînd pe toate cele alcătuite, voi mai fi oare tulburat de ce mi s-a întîmplat, îmi voi mai chinui mintea ca și cum ar fi zdruncinată de o lovitură neașteptată, odată ce am fost învățat, mai dinainte, că, fiind muritor am copil muritor și că nimic din cele omenești nu e statornic și nici nu rămîne neconținut la cei ce le au ? Dar și orașe mari și renumite prin strălucirea clădirilor, prin puterea locuitorilor, vestite și prin belșugul ținutului și al pieței, au dispărut, iar azi numai ruinele mai poartă simbolurile vechii lor străluciri. Corăbii, scăpate de multe ori din naufragii, care au străbătut mările de multe ori și au transportat pentru negustori multe încărcături, au dispărut la o suflare de vînt. Oștiri, care au biruit adeseori în lupte pe dușmani, schimbîndu-li-se steaua norocului, au ajuns priveliște și povestire vrednică de plîns. Popoare întregi și insule, ajunse la mare putere, care au ridicat trofee multe pe uscat și pe mare, care au adunat multă bogăție din prăzile de război, sau au fost măcinate de timp sau, ajungînd în robie, au schimbat libertatea cu sclavia. Și, în scurt, chiar de mi-ai vorbi de cele mai mari și mai cumplite rele, viața, luînd-o înainte, îți dă nenumărate pilde.

Așadar, după cum cunoaștem greutatea unui lucru după înclinările talerelor balanței și după cum verificăm calitatea aurului frecîndu-l de piatră, tot așa și noi, dacă vom avea în minte măsurile puse nouă de Domnul, nu vom depăși niciodată hotarele cumpătării. Dacă vreodată se va abate asupra ta vreo întîmplare din cele nedorite, să nu te turburi, mai ales că mintea ți-i pregătită mai dinainte ; apoi, ușurează greutatea celor prezente cu nădejdea celor viitoare. După cum cei bolnavi de ochi își întorc privirile de la obiectele foarte strălucitoare și și le odihnesc pe flori și pe cîmpiile înverzite, tot așa și sufletul nu trebuie să privească neconținut la cele ce pricinuesc întristare, nici să se lipească de nenorocirile prezente, ci să-și plimbe privirea spre contemplarea adevăratelor bunătăți. Și vei reuși să te bucuri pururea, dacă vei privi

42. Textul acesta a influențat pe autorul slujbei înmormîntării pruncilor.

neconținut la Dumnezeu; iar nădejdea răsplătirii va ușura necazurile vieții. Ai fost batjocorit? Caută la slava pe care o ai păstrată în ceruri pentru răbdarea ta! Ai suferit vreo pagubă? Uită-te la bogăția cea cerească și la comoara pe care ți-ai agonisit-o prin faptele tale bune! Ai fost alungat din patrie? Dar ai patrie Ierusalimul cel ceresc! Ai pierdut copilul? Ai, însă, înțeles, împreună cu care vei dănuți împrejurul tronului lui Dumnezeu și te vei veseli cu o veselie veșnică!

Astfel, punînd față în față necazurile prezente cu bunătățile nădăjduite, îți vei păstra sufletul neîndurerat și neturburat, așa cum ne îndeamnă legea apostolului. Să nu se veselească peste măsură sufletul tău de cele ce fac bucurie oamenilor, dar nici să fie doborît și umilit de tristeți și descurajări din pricina nenorocirilor. Dacă ai să te obișnuiești așa în toate împrejurările vieții, atunci vei duce o viață nebîntuită și neturburată de valuri. Și vei reuși cu ușurință aceasta, dacă va locui împreună cu tine porunca care te îndeamnă să te bucuri pururea, dacă vei îndepărta cele ce turbură trupul, dacă vei aduna cele ce veselesc sufletul, dacă nu vei pune la inimă nimic din cele din lumea aceasta și dacă vei avea mintea ațintită la nădejdea bunătăților celor veșnice; numai gîndul la aceste bunătăți este îndestulător să umple sufletul de bucurie și să facă să sălășluiască în inimile noastre o veselie îngerească, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și stăpînirea în veci, Amin.

OMILIA A V-a LA MUCENIȚA IULITA

Completare la Omilia rostită mai înainte despre mulțumire

I

Prăznuirea fericitei mucenițe Iulita este pricina slujbei bisericești de azi ! V-am vestit ziua, pentru că în această zi se face pomenire de marea luptă, dusă în trup femeiesc de Iulita, cea mai fericită dintre femei, dacă este bine să numim femeie pe aceea care, prin măreția sufletului ei, a lăsat în urmă slăbiciunea firii omenești. A dus cea mai vitejească luptă. A umplut de uimire atât pe cei ce au fost de față la lupta ei, cit și pe cei ce mai târziu au auzit istorisirea încercărilor la care a fost supusă.

Socot că Iulita a rănit mai ales pe diavol, vrăjmașul nostru obștesc, care nu suferă să fie biruit de femei. Diavolul, care se lauda că va zguduia lumea, că va pune mina pe lume ca pe un cuib, că va ridica lumea ca pe niște ouă părăsite ¹ și că va pustii orașele, el s-a văzut biruit de virtutea unei femei. Căuta să dovedească, în vreme de prigoană, că Iulita nu poate, din pricina slăbiciunii firii omenești, să păstreze pînă la sfîrșit credința sa în Dumnezeu ; dar a aflat, prin încercarea la care a fost supusă, că Iulita și-a biruit firea, că și-a bătut joc de amenințările lui pe atât pe cît diavolul se aștepta să se plece în fața chinurilor.

Iulita avea un proces cu unul din puternicii orașului, bărbat lacom și violent, care-și adunase averea prin jaf și prin răpire. Acesta, după ce-i răpise Iulitei mult pămînt și după ce pusese mina pe moșiile, satele, vitele și slugile ei și pe toată averea mobilă a femeii, a dat-o în judecată, sprijinindu-se pe calomnatori, pe martori falși și pe judecători cumpărați. În ziua judecății, după ce crainicul a chemat pe împričinați, iar apărătorii erau gata, Iulita a început să vorbească de tirania omului. Și pe cînd voia să spună că de la început a fost stăpîna averii și că o stăpînește de vreme îndelungată, pe cînd, deci, voia să se plîngă de silnicia și lăcomia lui, acela s-a sculat și a spus : «Judecata nu mai poate

1. *Isaia*, 10, 14.

avea loc, pentru că legea nu îngăduie să se bucure de drepturile civile cei care nu se închină zeilor, împăraților și nu se leapădă de credința în Hristos». Judecătorul a socotit că sînt drepte spusele lui și că propunerea trebuie neapărat îndeplinită. Au fost aduse îndată tămîie și cărbuni. Judecătorul a spus imprecinaților că dacă vor tăgădui pe Hristos se vor bucura de legi și de toate avantajele legale; dar dacă se vor ține de credință, nu se vor putea bucura nici de tribunale, nici de legi și nici de celelalte drepturi cetățenești, pentru că, potrivit legilor, sînt lipsiți de drepturile cetățenești.

II

Ce s-a întimplat după aceasta? A fost oare Iulita ademenită de bogăție? Și-a neglijat oare folosul ei, din ambiție față de cei ce a nedreptățit-o? S-a speriat oare de primejdia ce atîrna asupra ei din partea judecătorilor? Deloc, ci a spus: «Ducă-se viața! Piară avuția! Mai bine să-mi piară trupul decît să rostesc un cuvînt împotriva Dumnezeuului Care m-a creat!». Și cu cît vedea că judecătorul este cuprins de mai multă furie la auzul acestor cuvinte și era aprins de cumplită minie împotriva ei, cu atît mai mult mulțumea lui Dumnezeu că, punîndu-i-se la îndoială stăpînirea asupra unor averi stricăcioase, i s-a dat prilejul să ajungă stăpîna bunătăților cerești. Are să i se ia pămîntul, ca să dobîndească paradisul; are să fie osîndită cu necinste, ca să fie învrednicită de cununile slavei! Are să-i fie torturat trupul și are să i se ia viața cea trecătoare, ca să primească nădejtile cele fericite, ca să fie cu toți sfinții în bucuria împărăției cerurilor! A fost întrebată de multe ori și tot de atîtea ori a dat același răspuns; și, spunînd că este roaba lui Hristos, blestema pe cei ce o îndemneau să se lepede de Hristos. Atunci judecătorul nedreptății a lipsit-o nu numai de averile sale, care-i fuseseră răpite pe nedrept și împotriva legilor, dar a osîndit-o, după socoteala sa, la moarte, dînd-o focului. Iar Iulita n-a alergat cu atîta grabă la nici una din bucuriile vieții cît a alergat la foc. Pe fața ei, în înfățișarea ei, în vorbele ce le rostea și în veselia ce înfloreă din întreaga sa făptură, era zăgăvită bucuria sufletului ei. Prin toate îndemna pe femeile care erau de față să nu se poarte ca niște femei atunci cînd este vorba să îndure suferințe pentru credință și nici să spună că sînt niște făpturi slabe. Le spunea: «Sîntem din același aluat ca și bărbații; am fost făcute ca și ei după chipul lui Dumnezeu; destoinice de virtute, la fel ca pe bărbați, le-a creat Dumnezeu și pe femei! Oare nu sîntem în totul înrudite cu bărbații? Dumnezeu n-a luat numai carne cînd a făcut-o pe femeie, ci și os din oasele lui². De aceea sîntem și noi, ca și bărbații, datorare Stă-

pînului cu statornicie, cu tărie de caracter și cu răbdare !». Spunînd acestea, a sărit în foc, iar focul, învăluind trupul sfintei ca o cămară de nuntă luminoasă, a trimis sufletul ei la cer și la moștenirea cuvenită ei, iar cinstitul ei trup l-a păstrat nevătămat pentru cei apropiați ai ei. Acesta, așezat în cea mai frumoasă biserică a orașului, sfințește și locul și sfințește și pe cei care se apropie de el ; iar pămîntul, binecuvîntat prin petrecerea sfintei Iulita pe el, a izvorît din sinurile sale apă plăcută la gust. Astfel fericita, ajungînd în loc de mamă muceniță, hrănește pe locuitorii orașului cu apă, ca și cum i-ar hrăni cu lapte. Apa aceasta este păzitoare pentru cei sănătoși, povățuitoare celor ce se bucură cu cumpătare de plăceri și mîngiere celor bolnavi. Harul dat de proorocul Elisei locuitorilor din Ierihon ³, ni l-a dat și nouă mucenița, că, prin binecuvîntarea ei, apele sărate din jurul locului muceniei sale s-au prefăcut în ape dulci, bune și plăcute.

III

Bărbaților, să nu vă arătați în credință mai prejos decît femeile ! Femeilor, să nu rămîneți în urma pildei date de sfînta Iulita, ci, hotărîte, stăruiți în credință ! Ați văzut din mucenicia sfintei că slăbiciunea firii nu vă este piedică pentru săvîrșirea virtuților.

Multe aveam de gînd să vă vorbesc despre muceniță ! Dar cuvîntarea începută ieri și rămasă neterminată nu-mi îngăduie să lungesc mai mult cuvîntul. Îmi displace tot ce nu-i dus pînă la capăt. Este lipsit de farmec un portret care nu seamănă decît pe jumătate cu originalul ; sînt zadarnice oboselile unei călătorii dacă nu ajungi la sfîrșitul călătoriei hotărîte și nici la punctele de oprire fixate ; un vînat mic este ca și cum n-ar fi vînat, iar cei ce aleargă în arenă pierd premiul dacă rămîn numai cu un pas în urmă. Și eu, deci, explicînd ieri cuvintele apostolului, nădăjduiam că voi putea tălmăci în puține cuvinte înțelesul lor ; dar am văzut că am lăsat la o parte mai multe decît am spus. De aceea socot că trebuie să completez cele ce lipsesc.

Apostolul spunea : «*Bucurați-vă pururea, rugați-vă neîncetat, mulțumiți pentru toate*» ⁴.

Că trebuie să ne bucurăm pururea, am spus îndeajuns în cuvîntarea de ieri, deși nu îndeșulător față de subiect. Dar dacă trebuie să ne rugăm neîncetat și dacă este cu puțință de împlinit această poruncă, voi sînteți gata să mi-o cereți, iar eu voi face după puțință apologia acestei porunci.

3. IV Regi, 2, 21.

4. I Tes., 5, 16—18.

Rugăciunea este o cerere făcută lui Dumnezeu de credincioși pentru dobîndirea unui bine. Nu e nevoie negreșit ca cererea să se facă numai prin cuvinte, și nici nu socotesc că Dumnezeu are trebuință să-I amin-tim prin cuvinte de dorințele noastre, pentru că El știe cele ce ne sînt de folos, chiar dacă noi nu-I cerem. Ce vreau să spun? Că nu trebuie să fa-cem rugăciunile rostind silabele cuvintelor, ci mai bine împlinind pute-rea rugăciunii prin libera voință a sufletului nostru și prin fapte de vir-tute, care să se întindă pe tot cursul vieții noastre. «*Ori de mîncați, spu-ne apostolul, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dum-nezeu să le faceți*» ⁵. Cînd te așezi la masă, roagă-te; cînd iei pîinea să o mîncînci, înalță mulțumiri către Cel Ce ți-a dat-o; cînd întărești cu vin slăbiciunea trupului ⁶, adu-ți aminte de Cel Ce ți-a dat darul spre vese-lia inimii ⁷ și mîngîierea bolilor. Te-ai săturat? Să nu uiți de Binefăcă-tor! Cînd îți pui cămașa, mulțumește Celui Ce ți-a dat-o! Cînd te îm-braci cu haina, să ți se mărească dragostea către Dumnezeu, Care ne-a dăruit îmbrăcăminte potrivită și pentru iarnă și pentru vară, îmbrăcă-minte care ne păstrează și viața, dar ne acoperă și rușinea! A trecut ziua? Mulțumește Celui Ce ne-a dăruit soarele spre slujba lucrurilor celor din timpul zilei, Celui Ce ne-a dat focul ca să lumineze noaptea și să slujească celorlalte nevoi ale vieții. Noaptea să-ți dea alte pricini de rugăciune. Cînd ridici ochii la cer și privești frumusețea stelelor, roagă-te Stăpînului celor văzute și închină-te lui Dumnezeu, prea bunul meș-ter al universului, Care a făcut pe toate cu înțelepciune ⁸. Cînd vezi că toate viețuitoarele sînt cuprinse de somn, închină-te iarăși Celui Ce ne-a slobozit, fără voia noastră, să încetăm lucrul, datorită somnului, și, prin puțină odihnă, să ne reinnoim puterile de muncă.

IV

Să nu-ți fie, însă, întreaga noapte sortită somnului și nici să accepți să-ți faci nefolositoare jumătate din viață, lăsîndu-te în voia somnului, ci împarte-ți timpul nopții între somn și rugăciune. Visurile chiar să-ți dea prilej de gîndire cu privire la credință. Că de cele mai multe ori în-chipuirile din vis sînt ecouri ale preocupărilor din timpul zilei. Ce preo-cupări avem ziua pe acelea le avem și în vis. Așa făcînd «*te vei ruga ne-încetat*». Nu-ți faci rugăciunea cu cuvinte, dar unindu-te tot timpul vieții tale cu Dumnezeu prin purtarea ta, viața ta va fi o rugăciune continuă și neîntreruptă.

5. I Cor., 10, 31.

6. I Tim., 5, 23.

7. Ps., 103, 16.

8. Ps., 103, 25.

Apostolul a mai spus : *«Mulțumiți pentru toate»*.

Cum este cu puțință să se împlinească această poruncă, mă vei întreba, cum este cu puțință ca un suflet îndurerat din pricina nenorocirilor și oarecum silit de dureri să nu izbucnească în plinsete și lacrimi, ci să aducă mulțumiri ca pentru niște bunătăți adevărate ? Am suferit de pe urma răutății vrăjmașului meu ! Cum voi putea să mulțumesc pentru asta ? A fost răpit un copil înainte de vreme și dureri mai cumplite decât ale nașterii rănesc pe îndurerata mamă pentru iubitul ei copil. Cum ? Va lăsa oare plinsetul și va rosti cuvinte de mulțumire ? Cum e cu puțință asta ?

Da, dacă se va gândi că Dumnezeu este un tată mai bun pentru copilul pe care l-a născut, un chivernisitor și un sprijinitor mai înțelept al vieții copilului ei. Pentru ce nu îngăduim înțeleptului Stăpin să-și chivernisească cum crede făpturile Sale, ci ne indignăm, ca și cum am fi lipsiți de niște bunuri ale noastre, și suferim pentru cei ce au murit, ca și cum ar fi fost nedreptățiți ? Tu, însă, gîndește-te că n-a murit copilul tău, ci a fost dat înapoi ; n-a răposat prietenul tău, ci a plecat într-o călătorie îndepărtată și a pornit cu puțin mai înainte pe drumul pe care va trebui să mergem și noi. Să-ți fie porunca lui Dumnezeu tovarăș de casă, să-ți fie ca o lumină și ca o strălucire, care să-ți dea neconținut puterea de a pătrunde în esența lucrurilor. Dacă porunca lui Dumnezeu a supraviețuit dintru început sufletul tău și dacă sufletul tău are despre fiecare lucru părerea cea adevărată, atunci nimic din cele ce vin peste tine nu te poate schimba ; dimpotrivă, pregătit mai dinainte, sufletul tău va rezista ca o stîncă de la țărmul mării, neincovoiat și neclătinat nici de vînturile cele puternice, nici de năpăstuirea valurilor. Pentru ce nu te-ai obișnuit mai dinainte să socotești muritor pe cel muritor ? Pentru ce ai lăsat să primești pe nepregătite moartea neașteptată a copilului tău ? Dacă te-ar fi întrebat cineva, cînd ți s-a vestit la început nașterea copilului : *«Ce este noul născut ?»*, ce ai fi răspuns ? Ai fi spus, oare, altceva decît că cel născut este om ? Iar dacă este om, atunci negreșit este și muritor ! Ce lucru de mirare este, deci, dacă a murit cel muritor ? Nu vezi că soarele răsare și apune ? Nu vezi că luna crește, apoi descrește ? Nu vezi pămîntul că înverzește, apoi se usucă ? Care lucru din cele din jurul nostru dăinuiește veșnic ? Care lucru are o natură nemîscată și neschimbătoare ? Uită-te la cer ! Uită-te la pămînt ! Nici ele nu dăinuiesc veșnic ! *«Cerul și pămîntul vor trece, spune Domnul, stelele vor cădea din cer, soarele se va întuneca și luna nu-și va mai da lumina sa»*⁹. Pentru ce este dar de mirare dacă și noi, care sîntem o părticică din lume, participăm la aceeași soartă cu întreaga lume ? Vă-

9. Matei, 24, 35. 29.

zînd toate acestea, cînd va veni peste tine o parte din cele comune întregului univers, suferă în tăcere, nu fără durere, nici cu nesimțire — că ce răsplată are nesimțirea? — ci cu adevărată durere și cu nenumărate suferințe. Suferă, însă, ca un luptător viteaz care-și arată tăria și vitejia lui nu numai prin loviturile date dușmanilor, ci și prin tăria cu care suferă rănilor primite. Suferă ca un căpitan de corabie, înțelept și neturburat, care, datorită îndelungatei lui experiențe în conducerea corăbiei, își păstrează sufletul drept, nedoborît și mai presus de orice furtună. Pierderea unui copil iubit sau a soției sau a altcuiva de care sîntem legați printr-o mare dragoste, nu pricinuieste durere celui care are mai dinainte pregătită mintea, celui căruia dreapta rațiune îi conduce viața, celui care nu merge pe calea bătătorită a obișnuinței. Chiar animalelor le este dureroasă despărțirea. Însumi am văzut odată un bou plîngînd la ieșirea moartea tovarășului său de pășune și de jug. Poți vedea și la celelalte animale cît de puternică este obișnuința. Tu, însă, n-ai fost învățat așa, nici n-ai fost instruit așa! Nu-i nepotrivit ca începutul prieteniei să se facă printr-o lungă conviețuire și printr-o îndelungată obișnuință; dar e cu totul lipsit de judecată să plingem o despărțire pentru motivul că am conviețuit multă vreme cu cineva.

V

De pildă: Ți-a făcut parte Dumnezeu de o tovarășă de viață, care-ți face plăcută viața, care este creatoarea veseliei căminului tău și pricinuitoarea bucuriilor tale, care înmulțește bunurile casei tale, iar în necazuri îndepărtează cea mai mare parte din supărări. Ei bine, soția ta ți-a fost răpită dintr-odată! Durerea să nu te scoată din minți! Nici să spui că cele petrecute se datoresc întîmplării, ca și cum n-ar fi un ocrotitor care cîrmuiește lumea! Din pricina marii tale dureri să nu născoci unele învățăături greșite și să spui că Dumnezeu este rău, nici să cazi din granițele bunei credințe. Pentru că voi cei doi ați ajuns un singur trup¹⁰, îți este îngăduit să primești cu durere tăierea și despărțirea legăturii dintre voi; dar asta nu-ți dă dreptul să gîndești ce nu se cade sau să rostești ceva ce nu ți-i de folos. Gîndește-te că Dumnezeu, Care ne-a plăsmuit și ne-a dat suflet, a dat fiecărui suflet o anumită dăinuire a vieții și fiecăruia i-a fixat un alt termen al ieșirii din viață. Unuia i-a dat să rămîna mai mult timp în trup; altuia i-a poruncit să i se desfacă mai curînd legăturile trupului, potrivit pricinilor cu neputință de spus ale înțelepciunii și dreptății Lui. După cum unii din cei din închisori stau mai mult în mizeria temnițelor, iar alții scapă de această mizerie mai repede, tot așa și cu sufletul; unele suflete stau mai mult, iar altele

10. Fac., 2, 24; Matei, 19, 5.

mai puțin în viața aceasta, după măsura vredniciei fiecăruia și după cum a hotărît mai dinainte Creatorul despre fiecare din noi, cu înțelepciune și adînc și cu neputință de înțeles de mintea omenească. N-ai auzit ce spune David : «*Scoate din temniță sufletul meu*» ? ¹¹ N-ai auzit despre sfînt că i-a fost slobozit sufletul lui ? ¹² Ce a făcut Simeon cînd a primit în brațe pe Domnul nostru ? Căror cuvinte le-a dat drumul ? N-a spus : «*Acum slobozește pe robul Tău, Stăpîne*» ? ¹³ Pentru cel ce se grăbește spre viața de sus, viețuirea în trup îi este mai împovărătoare decît temnița și închisoarea. Nu căuta deci ca hotărîrile date de Dumnezeu să urmeze dorinței tale ! Gîndește-te că cei care au fost uniți în viața aceasta, apoi au fost despărțiți prin moarte, sînt asemenea unor călători care merg pe același drum ; călătorind împreună mai multă vreme, obișnuința cu altul îi unește ; dar după ce au terminat drumul pe care-l aveau de făcut împreună și deci după ce drumurile li se despart, pentru că nevoia îi mină pe fiecare pe alt drum, nu mai rămîn împreună de dragul obișnuinței și nici nu pierd din vedere scopul călătoriei lor, ci, aducîndu-și aminte de pricina care dintru început i-a pornit la drum, fiecare pornește cu grabă spre propria sa țintă. Așadar, după cum alta le era ținta călătoriei lor, dar s-au împrietenit datorită obișnuinței călătoriei lor împreună, tot așa și celor uniți, prin căsătorie sau prin altă legătură socială, le stă negreșit înaintea un sfîrșit deosebit al vieții ; iar sfîrșitul vieții, mai dinainte hotărît, desparte negreșit pe cei uniți.

VI

Deci, dacă ești chibzuit, nu trebuie să te întristezi din pricina despărțirii, ci să mulțumești lui Dumnezeu, Care dintru început ți-a făcut parte de o căsătorie fericită. Dar tu, chiar pe cînd îți trăia soția sau prietenul sau copilul sau altcineva, pentru care acum te bocești, nu mulțumeai Celui Ce ți-a dat aceste daruri, ci-L învinuiai de cele ce-ți lipseau. Dacă erai numai cu femeia ta, Îl învinuiai că nu ai copii pe care-i voiai ; dacă aveai copii, Îl învinuiai că nu ești destul de bogat sau că vedeai pe vrăjmașii tăi fericiți. Vezi, dar, ca nu cumva noi înșine să fim pricina pierderilor celor iubiți ai noștri, nesimțîndu-i cînd sînt lîngă noi și dorindu-i după ce s-au dus. Și pentru că nu mulțumim lui Dumnezeu pentru bunătățile ce ni le-a dat, pierdem neapărat pe cei dragi nouă spre a le simți lipsa. După cum ochii nu pot vedea obiectele cînd acestea sînt așezate foarte aproape de ei, ci au nevoie de o anumită distanță, tot așa și sufletele cele nemulțumitoare, numai cînd pierd bunurile simt harul

11. Ps., 141, 10.

12. Tobie, 3, 6.

13. Luca, 2, 29.

pe care l-au avut. Cînd se bucurau de cele mai mari daruri nu știau să dea mulțumită Dătătorului ; după ce le-au pierdut, laudă ce-au avut. Nimeni dintre noi, dacă vrea să fie socotit înțelept, să nu uite să mulțumească pentru tot ce i se întîmplă în viață. Dacă am cerceta adînc viața noastră, am vedea că este plină de farmec ; dar pentru a-i vedea farmecul, trebuie să acceptăm să ne uităm la cei ce sînt în urma noastră ; și astfel, din comparația vieții noastre cu a lor, vom putea să ne dăm seama ce valoare au bunurile pe care le avem.

Ești slugă ? Este un altul într-o stare mai umilită decît a ta ! Mulțumește lui Dumnezeu că ești mai sus decît altul, că nu ești osîndit să învîrți piatra morii, că nu ești bătut. Dar nici unuia ca acesta nu-i lipsesc pricinile de a mulțumi lui Dumnezeu. Nu poartă lanțuri, nu-i sînt picioarele puse în butuci. Cel întemnițat are îndestulătoare pricină să mulțumească : trăiește, vede soarele, respiră aerul ! Să mulțumească pentru acestea ! Ai fost osîndit pe nedrept ? Bucură-te, cu nădejdea bună-tăților viitoare ! Ai fost osîndit pe bună dreptate ? Și acum mulțumește ! Ești pedepsit aici pe pămînt pentru cele ce-ai făcut, și n-ai să mai fii păstrat pentru pedeapsa veșnică, pentru toate păcatele tale !

Astfel, cel înțelept poate să înalțe binefăcătorului Dumnezeu nenumărate mulțumiri în întreaga sa viață și în orice stare s-ar găsi. Dar așa, cei mai mulți oameni fac la fel cu cei nemulțumitori : disprețuiesc cele ce au și doresc cele ce le lipsesc ; nu numără pe cei din urma lor, spre a mulțumi Binefăcătorului pentru cele ce au, ci, prin comparație cu cei dinaintea lor, socotesc cît le lipsește și se supără și se necăjesc din pricina bunurilor altora, ca și cum aceia i-ar fi lipsit de propriile lor bunuri.

Robul e nemulțumit că nu-i liber. Cel născut liber e nemulțumit că nu s-a născut în altă țară mai cu vază, că nu-i dintr-o familie renumită prin noblețe, că nu-și poate număra neamul pînă la al șaptelea bunic, care să fi fost celebru crescător de cai de cursă sau care să-și fi cheltuit averea în luptele de gladiatori. Cel de neam slăvit se plînge că nu-i putred de bogat ; cel bogat se întristează și se jelește că nu-i stăpîn peste orașe și popoare ; generalul se plînge că nu-i împărat, împăratul se plînge că nu stăpînește toată lumea de sub soare, ci mai sînt încă popoare nesupuse sceptrului său. Toate acestea îi conving că nu trebuie să mulțumească Binefăcătorului pentru ceva.

Noi, însă, lăsînd la o parte supărarea pentru cele ce ne lipsesc, să ne învățăm să mulțumim lui Dumnezeu pentru cele ce avem.

În împrejurările grele ale vieții să spunem înțeleptului Doctor : *«Întru necaz mic, pedeapsa Ta spre noi»*¹⁴. Să spunem : *«Bine este mie că*

14. *Isaia*, 26, 16.

*m-ai smerit !»*¹⁵. Să spunem : «*Suferințele din vremea de acum nu sînt vrednice de slava care ni se va descoperi*»¹⁶. Să spunem : «*Puțin am fost bătuți pentru cele ce-am păcătuit !*»¹⁷. Să rugăm pe Domnul : «*Cearță-ne, Doamne, dar cu judecată, nu cu mînie !*»¹⁸. «*Fiind judecați de Domnul, sîntem pedepsiți, ca să nu fim osîndiți împreună cu lumea*»¹⁹.

Dacă ducem o viață strălucită, să spunem cuvintele lui David : «*Ce voi da în schimb Domnului, pentru toate cîte mi-a răsplătit mie ?*»²⁰. Ne-a adus de la neființă la ființă ; ne-a cinstit cu rațiune ; ne-a dăruit meseriile ca ajutoare ale vieții ; ne scoate hrana din pămînt²¹ ; ne-a dat animale ca să ne slujească²² ; pentru noi ploile ; pentru noi soarele ; pentru noi frumusețile munților și ale șesurilor ; pentru noi sînt pregătite retragerile din înălțimile munților ; pentru noi curg rîurile ; pentru noi izvorăsc izvoarele ; pentru noi se întinde cît vezi cu ochii marea pentru a face comerț ; pentru noi bogățiile din mine și tot felul de desfătări. Toată creația ne oferă daruri, datorită harului bogat și îmbelșugat făcut nouă de Dumnezeu, binefăcătorul nostru.

VII

Dar pentru ce să vorbim de binefacerile cele mici ale lui Dumnezeu ? Pentru noi, Dumnezeu între oameni²³ ; pentru trupul cel stricat «*Cuvîntul S-a făcut trup și a locuit între noi ;*»²⁴ cu noi, cei nerecunoscători, Binefăcătorul ; la cei ce locuiesc în întuneric²⁵, Soarele dreptății²⁶ ; pe cruce, Cel fără patimă ; în moarte, Viața²⁷ ; în iad, Lumina²⁸ ; pentru cei căzuți, învierea²⁹, duhul înfierii³⁰, împărțirea darurilor, făgăduința cununilor și toate celelalte, pe care nici nu-i ușor să le numeri, pentru care sînt potrivite cuvintele profetului : «*Ce vom da în schimb Domnului, pentru toate cîte ne-a răsplătit nouă ?*»³¹. Mai mult, în aces-

15. Ps., 118, 71.

16. Rom., 8, 18.

17. Iov, 15, 11.

18. Ier., 10, 24.

19. I Cor., 11, 32.

20. Ps., 115, 3.

21. Ps., 103, 16.

22. Fac., 1, 28.

23. Bar., 3, 38.

24. Ioan, 1, 14.

25. Isaia, 9, 2 ; Matei, 4, 16.

26. Mal., 4, 2.

27. Ioan, 11, 25 ; 1, 4.

28. Ioan, 1, 4.

29. Ioan 11, 25.

30. Rom., 8, 15.

31. Ps., 115, 3.

te cuvinte nu se spune că marele Dăruitor «a dat», ci că «a răsplătit», ca și cum n-ar fi El Cel Ce a dăruit pentru prima dată, ci ca și cum El ar răsplăti pe cei care I-au oferit Lui daruri, că mulțumirea pentru cele primite este socotită tot o binefacere. Dumnezeu, Care Ți-a dat averea, Ți cere milostenie prin mîna săracului; deși Dumnezeu primește înapoi bunurile Sale, totuși Ți mulțumește pe deplin, ca și cum ai fi făcut milostenia din propriile tale bunuri. Așadar, «ce vom da în schimb Domnului pentru toate cîte ne-a răsplătit nouă?». Voi mai stărui încă asupra cuvintelor profetului; profetul, văzîndu-și sărăcia, era, pe bună dreptate, nedumerit că nu are nimic vrednic prin care să răsplătească binefacerile Domnului. Da, Dumnezeu, pe lîngă binefacerile acestea, atît de mari și de strălucite, care cu adevărat sînt covîrșitoare, ne-a făgăduit pentru mai tirziu mult mai multe binefaceri: desfătarea paradisiului, slava din împărăția cerurilor, aceeași cinste cu îngerii, vederea lui Dumnezeu, care este pentru cei învredniciți culmea bunătăților, după care tinjește orice fire rațională, pe care să dea Dumnezeu să o dobîndim și noi, după ce ne vom curăți de patimile trupului.

Dar poate că cineva mă va întreba :

— Cum îmi voi arăta față de prietenul meu prietenia și dragostea ? (Că dragostea este cea dintîi și cea mai desăvîrșită dintre virtuți, pentru că dragostea este plinirea legii) ³². Cum ? Ducîndu-ne la cei peste care au venit mari nenorociri, să nu plîng cu ei, să nu vîrs lacrimi alături de ei, ci să dau mulțumită lui Dumnezeu pentru cele ce li s-au întîmplat ? A suferi cu mulțumire propria ta nenorocire este un semn de răbdare și de tărie de caracter; dar a mulțumi lui Dumnezeu pentru nenorocirile altora înseamnă a te bucura de nenorocirile lor și a minia pe cei îndure-rați, mai ales că apostolul ne-a poruncit să plîngem cu cei ce plîng ³³.

Ce vom răspunde unor astfel de cuvinte ?

Este iarăși nevoie să amintim cuvintele Domnului, prin care ne-a poruncit pentru cine să ne bucurăm și pentru cine să plîngem. «Bucura-ți-vă, spune Domnul, și vă veseliți, că plata voastră multă este în ceruri» ³⁴. Și iarăși : «Fiicele Ierusalimului, nu Mă plîngeți pe Mine, ci plîngeți pe copiii voștri» ³⁵. Deci dumnezeiescul Cuvînt ne poruncește să săltăm și să ne veselim împreună cu dreptii, dar să jelim și să ne tînguim împreună cu cei ce vîrsă lacrimi de pocăință sau să plîngem pe cei ce nu au cunoștința păcatului, că ei nici măcar nu știu că pier.

32. Rom., 13, 10.

33. Rom., 12, 15.

34. Matei, 5, 12.

35. Luca, 23, 28.

VIII

Nu trebuie să socotești că îndeplinește porunca dragostei cel ce plînge la moartea oamenilor sau cel ce jelește împreună cu cei ce bocesc. Nu laud pe doctorul care, în loc să ajute pe bolnavi, el însuși se umple de boli, nici pe căpitanul unei corăbii, care, în loc să întărească pe cei din corabie, în loc să lupte cu vînturile, în loc să biruiască valurile și în loc să încurajeze pe cei înfricoșați, are rău de mare și se sperie la fel cu cei care n-au mai călătorit pe mare. Tot așa este și cel care, ducîndu-se la cei ce plîng, nu le dă ajutorul cuvîntului său, ci el însuși se împărtășește cu urîtenia patimilor acelora. Este firesc să te întristeze nenorocirile celor ce plîng; arăți că iei parte la durerea lor, dacă nu te bucuri de nenorocirea lor și nici nu ești nepăsător față de suferința lor; dar nu trebuie să fii tîrît mai departe împreună cu cei îndoliați, să te vaiți sau să bocești împreună cu cel ce jelește sau să-l imiți și să cauți să fii la fel cu cel înnegrit de suferință, de pildă, să te închizi în casă, să te îmbraci în negru, să te culci pe jos, să nu-ți tai părul. Cu acestea mărești mai mult durerea decît o potolești. Nu vezi oare că durerea crește, dacă pe lîngă răni mai ai și buboale și dacă pe lîngă friguri mai suferi și de dureri de splină, iar mîinile, cu atingerea lor plăcută, micșorează durerea? Așadar, tu să nu mărești cu purtarea ta durerea celui-lalt, dar nici să nu cazi în aceeași durere ca și el. Cel ce ridică pe cel ce zace jos trebuie să fie mai puternic decît cel căzut; dar dacă zace jos ca și celălalt, are și el nevoie de un altul care să-l ridice. Se cuvine să fii mișcat de cele întîmplătoare și să te întristezi în tăcere de nenorociri, arătîndu-ți durerea sufletească prin turburarea obrazului și prin respectul ce-l ai în fața durerii; și iarăși, nu se cade să începi a grăi, sărînd îndată la mustărări, ca și cum ai vrea să insulti și să calci în picioare pe cei doborîți de dureri (că sînt împovărătoare muștrările pentru cei cu sufletul chinuit de dureri, iar cuvintele celor nesimțitori la durerile altora sînt și anevoie de primit și fără de mîngîiere pentru cei ce suferă), ci trebuie să îngădui celui îndurerat să se vaite, să se plîngă și să spună cuvinte goale și nefolositoare; mai tîrziu, însă, după ce durerea s-a micșorat și s-a potolit, caută să-l mîngîi cu grijă și cu blîndețe. Tot așa fac și îmblînzitorii de cai; nu pun de la început frîu cailor tineri, nici nu-i îmboldesc cu pîntenii (că așa i-ar învăța să se ridice în două picioare și să trîntească pe călăreț), ci la început îi lasă să meargă și să alerge după voia lor; apoi cînd văd că și-au cheltuit toată furia, datorită propriei lor alergători și iuțeli, atunci, fiind domoliți, pun mîna pe ei și-i fac as-

cultători prin meșteșugul lor. Dacă vei face și tu așa, va fi după cuvîntul lui Solomon : «*Mai bine este a merge în casa plîngerii decît în casa os-pățului*» ³⁶ ; dacă te vei folosi de cuvinte chibzuite și blînde, vei da celui în suferință din sănătatea ta și nu te vei îmbolnăvi și tu de durerea lui, ca la bolile de ochi.

IX

Plîngeți, dar, cu cei ce plîng ! Cînd vei vedea pe fratele tău că varsă lacrimi de căință pentru păcatele sale, plîngi împreună cu el, ia parte la durerea lui ! Așa vei putea să-ți îndrepti propriile tale păcate prin păcatele altora. Că cel care varsă lacrimi fierbinți pentru păcatele semenului său se vindecă pe sineși cu lacrimile vărsate pentru fratele său. Așa era cel ce a spus : «*Mîhnire m-a cuprins pentru păcătoșii care părăsesc legea Ta !*» ³⁷. Plîngi pentru păcat ! Păcatul este o boală a sufletului. Păcatul este moartea sufletului nemuritor. Păcatul este vrednic de plîns și de tînguire fără tăcere. Pentru păcat să curgă orice lacrimă, iar suspinul să nu înceteze a ieși din adîncul inimii. Pavel plîngea pentru vrăjmașii crucii lui Hristos ³⁸. Ieremia plîngea pentru cei ce pie-reau din popor ; și pentru că nu-i erau îndestulătoare lacrimile ochilor săi, căuta izvor de lacrimi și cel mai îndepărtat loc de popas : «*Și voi ședea, spune el, și voi plînge pe poporul acesta zile multe, voi plînge pe cei pierduți*» ³⁹.

Astfel de lacrimi și astfel de plîns fericește Domnul ⁴⁰. Domnul nu fericește pe cel ce varsă cu ușurință lacrimi pentru orice întristare și-i înclinat cu ușurință spre plîns în orice împrejurare. Nu de mult am vă-zut pe unii, cărora le plac petrecerile, că se îmbată pe motiv că sînt îndurerați și încearcă să-și îndreptățească neînfrînarea lor cu cuvintele lui Solomon, care spune : «*Dați vin celor îndurerați*» ⁴¹. Proverbul acesta nu îngăduie beția, ci îndeamnă la conservarea firii omenești. Să las, însă, la o parte sensul tainic al acestui proverb în care vinul înseamnă veselia cea spirituală ! Dar chiar sensul literal al cuvîntului arată marea purtare de grijă de oameni a lui Dumnezeu, și anume, ca nu cumva să nu se mai îngrijească de hrană cei greu de mîngîiat și adînc îndurerați, fiind doborîți de marea lor durere. Dumnezeu le poruncește acestora să-și întărească

36. Ecl., 7, 3.

37. Ps., 118, 53.

38. Filip., 3, 18.

39. Ier., 9, 1.

40. Matei, 5, 4.

41. Prov., 31, 6.

cu piine inima zdrobită de durere și să-și sprijine cu vin puterea lor înfrîntă. Se știe doar că iubitorii de vin și bețivii nu-și alină cu vin durerea, ci schimbă un rău cu alt rău; sînt niște negustori vicleni care schimbă bolile trupului cu bolile sufletului; imitînd pe cei care vor să echilibreze talerele unei balanțe, își scad durerea pe cît își măresc plăcerea. Socot, însă, că vinul trebuie să vină în ajutorul firii; nu se cade ca cei îndurerați să bea atît de mult vin curat încît să li se întunece mintea; durerea nu se scurge odată cu vinul, ci adaugă sufletului și urmările rele ale beției. Iar dacă rațiunea este doctorul durerii, atunci beția va fi socotită cea mai mare nenorocire, pentru că împiedică vindecarea sufletului.

Cercetează, dar, amănunțit cu mintea cele spuse și vei vedea că porunca apostolului este și cu putință de îndeplinit și folositoare. De vei asculta de dreapta rațiune, vei ști cum să te bucuri pururea, cum să te rogi neîncetat, cum să mulțumești pentru toate, în ce chip să mîngii pe cei îndurerați, ca în toate privințele să fii desăvîrșit, cu ajutorul Sfîntului Duh și cu sălășluirea harului Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A VI-a LA CUVINTELE EVANGHELIEI DUPĂ LUCA :

«Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi»¹ și despre lăcomie

1

Sîntem ispitiți în două chipuri : sau prin necazurile care încearcă inimile noastre, ca pe aur în cuptor, vădind, prin răbdarea în suferințe, tăria inimilor noastre, sau adeseori chiar prin buna stare materială, care pentru mulți este o astfel de încercare a tăriei inimilor noastre. Că-i la fel de greu să-ți păstrezi sufletul neînfrînt, cînd ești în necazuri, ca și să nu te mindrești, umilind pe alții, cînd ești bogat și ai de toate.

Pildă de cel dintîi fel de încercare este marele Iov, luptătorul cel neînvins, care a primit, cu inimă neturburată și cu gînduri neschimbate, asaltul diavolului, pornit asupra lui cu furia unui torent. S-a arătat cu atît mai mare decît ispitele diavolului, cu cît atacurile date de dușman păreau mai mari și mai de neînvins.

Printre alte multe pilde de ispitele care ne vin de pe urma unei vieți înfloritoare și pline de belșug este și bogatul de care ni s-a citit azi din Evanghelie.

Bogatul acesta avea bogăție, dar mai nădăjduia alta. Și Dumnezeu cel iubitor de oameni nu l-a osîndit de la început pentru purtarea lui lipsită de recunoștință, ci mereu îi adăuga altă bogăție la bogăția de mai înainte, doar-doar îl va sătura odată și-i va îndupleca sufletul să fie darnic și milostiv.

«Unui bogat, spune Evanghelia, i-a rodit țarina ; și cugeta întru sine, zicînd : «Ce voi face ? Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi»².

— Dar pentru ce a rodit țarina unui om care nu avea de gînd să facă nici un fel de bine din belșugul rodurilor sale ?

— Ca să se vadă și mai bine îndelunga răbdare a lui Dumnezeu, Care-și întinde bunătatea Sa chiar și asupra unor astfel de oameni. Că

1. Luca, 12, 18.

2. Luca, 12, 16—18.

Dumnezeu plouă peste drepti și peste nedrepți și răsare soarele Său peste răi și peste buni ³. Dar o astfel de bunătate a lui Dumnezeu adună mai multă osîndă pe capul celor răi.

Dumnezeu a adus ploaie peste pămîntul lucrat de mîinile lacomilor ; a dat soarele, ca să încălzească semințele și să înmulțească rodu-rile prin buna rodire a pămîntului. De la Dumnezeu sînt unele ca ace-s-tea : pămînt roditor, vremi potrivite, belșug de roade, ajutorul anima-lelor de muncă și altele, prin care înflorește lucrarea pămîntului. Dar de la bogat, ce ? Purtare aspră, ură de oameni, lipsă de dărnicie. Acestea dă bogatul în schimb Binefăcătorului său. Nu și-a adus aminte că are aceeași fire ca și ceilalți oameni. Nu s-a gîndit că trebuie să-și împartă prisosul bogăției sale cu cei săraci. N-a ținut seamă de porun-cile : «*Nu zăbovi de a face bine celui sărac*» ⁴ ; și : «*Milosteniile și cre-dința să nu-ți lipsească*» ⁵ ; și : «*Frînge cu cel flămînd pîinea ta*» ⁶. N-a ascultat nici strigătul profeților, nici al învățătorilor. Jitnițele lui ples-neau, apăsate de mulțimea celor puse în ele, dar inima sa cea lacomă nu se mai umplea. Adăugînd mereu noi avuții la cele vechi, mărindu-și averea cu adaosurile din fiecare an, a căzut în această încurcătură, din care nu putea ieși : din pricina lăcomiei, inima nu-l lăsa să se lipsească de rodu-rile din anii trecuți, iar din pricina mulțimii noilor roduri, nu mai avea unde să le pună. De asta chibzuiele sale erau fără de sfîrșit, iar grijile lui de netrecut. De asta zicea întru sine : «*Ce voi face ?*».

Cărui om nu i-ar fi milă de un suflet atît de chinuit ? Nefericit, din pricina belșugurilor țarinilor sale ; nefericit, din pricina bogățiilor pe care le avea ; și mai nefericit, din pricina celor așteptate. Pămîntul nu-i produce roade, ci-i odrăslește suspine ; nu-i adună belșug de roade, ci griji, necazuri și încurcătură groaznică. Se plînge la fel cu cei săraci. Oare cel strîmtorat de sărăcie nu dă drumul aceluiași strigăt : «*Ce voi face ? De unde hrană ? De unde haine ?*» Aceleași cuvinte le rostește și bogatul : «*Ce voi face ?*». Se tînguie, măcinîndu-i-se inima de griji. Ceea ce bucură pe alții, aceea îl mistuie pe lacom. Nu-l bucură toate bogățiile de care îi este plină gospodăria, ci îi pișcă sufletul bo-găția ce stă pe afară și nu mai încape în hambarele sale, ca nu cumva, aruncîndu-și privirea la cei din jurul lui, să aibă prilej să facă vreun bine celor nevoiași.

3. Matei, 5, 45.

4. Prov., 3, 27.

5. Prov., 3, 3.

6. Isaia, 58, 7.

II

Mi se pare că boala sufletului lacomului se aseamănă cu patima mîncăcioșilor care voiesc mai bine să crape de prea multă mîncare decît să dea celor lipsiți ce le rămîne.

Gîndește-te, omule, la Cel Care ți-a dat bogăția ! Adu-ți aminte de tine însuți, cine ești, ce administrezi, de la cine ai luat bogățiile tale și pentru ce ai fost preferat multor oameni ! Ești slujitorul bunului Dumnezeu, iconomul semenilor tăi. Să nu-ți închipui că toate bunurile ce le ai au fost pregătite numai pentru pîntecele tău ! Ai față de bogățiile ce le stăpînești aceeași părere pe care o ai față de bogățiile străine. Bogățiile te bucură pentru puțină vreme, dar apoi dispar fără urmă și ți se va cere de ele socoteală exactă. Tu, dimpotrivă ! Încui toate avuțiile tale cu uși și cu zăvoare ; și după ce le-ai sigilat cu peceti, priveghezi, cuprins de griji, te sfătuiești cu tine însuți, luîndu-te ca sfetnic pe tine, nebunule, și te întrebi : «Ce *voi face* ? ». Ușor îți era să răspunzi așa : «Voi sătura sufletele celor flămînzi, voi deschide hambarele și voi chema pe toți nevoiașii. Voi imita pe Iosif în predica sa despre iubirea de oameni ⁷. Voi rosti acele cuvinte pline de mărinimie : Veniți la mine toți cei lipsiți de pîine ! Fiecare din voi să ia cît îi trebuie, ca dintr-un izvor obștesc, din bunătățile date mie de Dumnezeu ». Dar tu, bogatule, nu spui așa ! Pentru ce ? Pentru că, din pricina invidiei, nu dorești ca ceilalți oameni să se bucure de aceeași bunăstare ca și tine ; și, făcînd în adîncul sufletului tău acest sfat viclean, te gîndești, nu cum să dai fiecărui om nevoiaș cele de care are nevoie, ci cum să strîngi toate, ca pe toți să-i lipsești de folosul lor.

Stăteau lîngă bogat cei ce îi cereau sufletul ⁸, iar el se sfătuia cu sufletul său cum să-și mînînce averile. Avea să fie luat din lume în noaptea aceea, iar el se gîdea la mulți ani de desfătare.

Dumnezeu i-a îngăduit să se sfătuiască în toată voia și să-și dea la iveală gîndurile, pentru ca să primească pedeapsa vrednică de alegerea sa.

III

Să dea Dumnezeu să nu pățești și tu ca acest bogat ! Pentru asta s-a scris în Evanghelie pilda bogatului, ca să fugim de asemănarea cu el.

Imită, omule, pămîntul ! Fă roade ca el ! Nu te arăta mai rău decît pămîntul cel neînsuflețit ! Pămîntul nu dă roduri pentru propria lui desfătare, ci pentru ca roadele sale să-ți slujească ție. Și tu, dacă vei

7. *Fac.*, 47, 16—17

8. *Luca*, 12, 20.

arăta rod de binefacere, rodul acesta ți-l aduni pentru tine, că multumirile pentru faptele bune se întorc la săvârșitorii lor. Ai dat celui flămînd; dar ce ai dat rămîne tot al tău și ți se întoarce cu adaos. După cum grîul care cade în pămînt dă rod celui ce l-a aruncat, tot așa și piinea dată celui flămînd aduce mult folos mai tirziu. Să dea Dumnezeu ca sfîrșitul lucrării pămîntului tău să fie început al seminței cerești! «*Semănați, spune Scriptura, pentru voi înșivă întru dreptate*»⁹. Pentru ce te chinui, pentru ce te muncești, străduindu-te să închizi bogăția în ziduri de lut și de cărămidă? «*Mai bun este un nume bun decît bogăție multă*»¹⁰. Iar dacă ți-s dragi banii pentru cîntea ce o ai de pe urma lor, gîndește-te că este mai de folos, pentru slava ta, să fii numit tată a nenumărați copii, decît să ai nenumărate monezi în pungă. Banii îi vei lăsa pe pămînt, chiar dacă nu vrei; dar cîntea, ce o ai de pe urma faptelor bune, o vei duce înaintea Stăpînului, cînd tot poporul, stînd împrejurul Judecătorului obștesc, te va numi hrănitorul și binefăcătorul lui și te va numi cu toate numele ce se cuvin iubirii de oameni. Nu vezi pe cei care-și cheltuiesc, de dragul unei cînstiri de scurtă durată și de dragul aclamațiilor și al aplauzelor mulțimii, averea lor în teatre, cu luptători de lupte greco-romane, cu măscărici și cu luptători cu fiare sălbatice, spectacole de care ar trebui să ne scîrbin privindu-le? Și tu te zgîrcești să cheltuiești avuția ta, prin care te vei urca la o slavă atît de mare? Dumnezeu te va primi, îngerii te vor aplauda, toți oamenii, cîți sînt de la începutul lumii, te vor fericii; slava veșnică, cununa dreptății, împărăția cerurilor vor fi răsplățile bunei administrări a acestor bogății stricăcioase. Dar la nici una din ele nu te gîndești! De dragul celor de aici disprețuiești pe cele nădăjduite! Haide, deci, și împarte-ți în felurite chipuri bogăția! Fii generos, fii strălucitor la față cînd dai avuția ta celor lipsiți! Să se spună și despre tine cuvintele Scripturii: «*A risipit, a dat săracilor, dreptatea lui rămîne în veac!*»¹¹. Nu scumpi produsele tale, îngreunînd nevoile celor lipsiți! Nu aștepta să lipsească grîul de pe piață, ca să-ți deschizi hambarele, că «*cel ce scumpește prețul grîului este blestemat de popor*»¹². Nu aștepta vremuri de foamete, din dragostea de aur! Nu aștepta o lipsă generală, ca să-ți înmulțești averile! Nu face comerț cu nenorocirile oamenilor! Nu prefăce mînia lui Dumnezeu în prilej de înmulțire a averilor tale! Nu înrăutăți, cu biciul neomeniei tale, ranele celor în suferință! Te uiți la aur, dar la frate nu te uiți! Cunoști bine ce scrie

9. Osea, 10, 12.

10. Prov., 22, 1.

11. Ps., 111, 8.

12. Prov., 11, 26.

pe monezi, deosebești moneda falsă de cea bună, dar nu cunoști deloc pe fratele tău în vreme de nevoie.

IV

Lucirea aurului te desfătează, dar nu te gîndești cîte suspine ale nevoiașului te urmăresc. Cum să-ți pun sub ochi suferințele săracului ? Săracul se uită de jar împrejur în casa lui și vede că în casa lui nu-i aur și nici nu va fi vreodată. Mobilele și hainele lui, toate în valoare de cîțiva bani, sînt singura avere a săracului. Ce să facă ? Își aruncă în sfîrșit ochii la proprii săi copii și se hotărăște să-i ducă în piață și să-i vîndă ca prin ei să scape de moartea ce-l amenință. Gîndește-te acum ce luptă se dă în sufletul lui : între foamea care-l amenință și dragostea părintească ! Foamea îl amenință cu cea mai crudă moarte, iar firea se împotrivește, sfătuiindu-l să moară împreună cu copiii lui. Pornește de multe ori de-acasă să-și înfăptuiască gîndul, și tot de atîtea ori se întoarce. În cele din urmă, însă, este biruit, silit de nevoie și de trebuințe peste care nu poate trece. Care-s gîndurile ce chinuiesc pe tată ? «Pe care dintre copii, își spune el, să-l vînd mai întii ? Care dintre copiii mei va plăcea mai mult vînzătorului de grîu ? Să-l duc pe cel mai mare ? Dar vîrsta lui mă rușinează ! Să-l duc pe cel mai tînăr ? Dar mi-i milă de tinerețea lui, că nici nu-și dă seama de nenorocirea ce ne amenință ! Copilul acesta seamănă mult cu părinții, celălalt învață bine. Vai, în ce încurcătură mă găsesc ! Ce voi face ? Pe care dintre copii să sacrific ? Ce suflet de fiară să iau ? Cum să-mi ascund firea de om ? Dacă-i voi opri pe toți, îi voi vedea pe toți morți de foame ; dacă voi vinde pe unul din ei, cu ce ochi mă voi uita la ceilalți, cînd ei mă bănuiesc că nu-i iubesc ? Cum voi mai sta în casă, cînd însumi m-am lipsit de copii ? Cum mă voi așeza la masă, cînd mi-am dobîndit mîncarea de pe masă cu un astfel de preț ?». Și în urmă săracul, cu ochii plini de lacrimi, merge totuși să-și vîndă pe cel mai iubit dintre copii.

Pe tine, bogatul, nu te mișcă suferința lui, nu iei în seamă că și el e de aceeași fire cu tine. Foamea îl strînge de gît pe nenorocit și tu îl duci cu vorba, îl iei în rîs, îi mărești și mai mult nenorocirea. Săracul își vinde rodul propriilor sale măruntaie, ca să-și cumpere cele ale gurii, iar ție nu numai că nu-ți amortește mîna, care primește prețul unor astfel de nenorociri, ci mai mult încă te tîrguiești asupra prețului, te tocmești ca să dai cît mai puțin și să iei cît mai mult și, în toate chipurile, cauți să îngreunezi nefericitului nenorocirea. Lacrimile lui

nu te mișcă, iar suspinul lui nu-ți înmoaie inima ; rămiile neînduplecat și aspru. Numai aur vezi, numai aur îți închipui. Aur visezi cînd dormi, și la aur te gîndești cînd ești treaz. După cum nebunii nu văd lucrurile cum sînt, ci cum și le închipuie nebunia lor, tot așa și sufletul tău, stăpînit de dragostea de bani, vede numai aur, vede numai argint. Ți-i mai plăcut la vedere aurul decît soarele. N-ai altă dorință decît ca totul să se prefacă în aur și născocoști orice ca să ți se împlinească dorința.

V

Ce nu faci de dragul aurului ? În miinile tale grîul se preface în aur, vinul în aur, lîna în aur. Orice afacere, orice gînd îți aduce aur ; chiar aurul, pe care-l dai cu împrumut, se înmulțește prin dobîndă. Nu te mai sature de aur și pofta ta de aur nu are hotar.

De multe ori dăm copiilor lacomi să mănînce cît vor din mîncărurile ce le plac, pentru ca, prin mîncatul peste sațiu, să-i dezgustăm de ele. Cu lacomul nu putem face așa ; lacomul, cu cît se îndoapă mai mult, cu atît dorește mai mult.

«*De-ar curge în valuri bogăția*, spune Scriptura, *nu vă lipiți inima de ea*»¹³. Tu însă, bogatul, pui stavilă bogăției care se revarsă, astupi găurile prin care poate să iasă. Ce-ți face, însă, bogăția stăvilită și închisă ? Pentru că-i închisă cu sila înlăuntrul și-i prea multă, rupe stăvilarele, sfărîmă hambarele bogatului și dărimă jitnițele lui întocmai ca năvala dușmanilor. Bogatul, însă, nu se dă bătut ; zidește alte hambare mai mari, și nu-i sigur de nu le va lăsa tot stricate moștenitorului lui. Ba se poate, mai degrabă, să fie el smuls din viață și să plece mai înainte de a le ridica, așa cum dorea sufletul său lacom. Iar bogatul din Evanghelie și-a găsit un sfîrșit pe măsura sfătuirilor sale rele.

Voi, dacă vreți să mă ascultați, deschideți toate ușile hambarelor voastre, dați drumul bogăției să curgă cu îmbelsugare. După cum apele unui rîu mare cînd străbat pămîntul prin numeroase canale îl fac roditor, tot așa și voi, dați drumul pe felurite căi bogăției să se reverse în casele săracilor. Dacă fîntînile sînt sleite din cînd în cînd, dau mai multă apă. Dar dacă se lasă apa în fîntînă, apa se strică. Tot așa și bogăția : dacă stă pe loc, este nefolositoare ; dar dacă se mișcă și-i dată și altora, este și folositoare tuturor și rodnică. O, cît este de mare lauda primită de la cei cărora le-a făcut bine ! Să n-o disprețuiești ! Cît este de mare lauda primită de la dreptul Judecător ! Să n-o pui la îndoială ! Pretutindeni să-ți stea în față pilda bogatului osîndit din Evanghelia de azi ! Își păzea cu grijă bogățiile pe care le avea și se neliniștea pentru

13. Ps., 61, 10.

bogățiile nădăjduite, cu toate că nu știa precis de va mai trăi mîine. Se gîndea la ziua de mîine, dar astăzi o lua înainte cu păcatul. Nu venise încă nimeni să-i ceară ceva, dar i-o lua înainte, arătîndu-și sălbătici-mea sufletului său. Nu-și strînsese încă de pe cîmp roadele și era și osîndit pentru lăcomia lui. Pămîntul îl întîmpina cu rodirile sale : arăta în brazde holde bogate de grîu, scoatea la iveală pe coardele viței struguri mulți, făcea ca măslinul să fie încărcat de rod, iar pomii făgăduiau toată desfătarea fructelor ; dar stăpînul pămîntului era lipsit de dărnicie și fără rod ; nu strînsese încă de pe cîmp roadele pămîntului și se chinuia ca cei nevoiași ! Și totuși cîte primejdii nu-l mai pășteau pînă la stringerea recoltei ! Grindina putea s-o nimicească, arșița să i-o răpească din mîini, iar ploaia căzută din nori, la timp nepotrivit, să distrugă roadele. Pentru ce nu te rogi Domnului să ducă la bun sfîrșit darurile Sale ? Tu, însă, luîndu-I-o înainte, te faci nevrednic de primirea darurilor ce ți le-a arătat.

VI

Vorbești întru ascuns cu tine însuși, dar cuvintele tale sînt judecate în cer. De asta de acolo îți vin și răspunsurile.

— Care sînt cuvintele bogatului ? Ce spune ?

— *«Suflete, ai multe bunătăți strînse ! Mănîncă, bea, veselește-te în fiecare zi !»*¹⁴.

Ce nebunie ! De-ai avea suflet de porc, n-ai putea să-i făgăduiești sufletului altceva ! Atît de dobitoc ești, atît de neînțelegător față de bunătățile sufletești, încît dai sufletului mîncărurile destinate trupului și dai sufletului acelea pe care și stomacul le dă afară ! De ți-ar fi sufletul virtuos, de-ai fi plin de fapte bune, de-ai fi prieten cu Dumnezeu, de-ai avea multe virtuți, da, atunci ai avea dreptul să spui sufletului tău să se bucure ! Dar pentru că te gîndești la cele pămîntești, pentru că pîntecele ți-i dumnezeu, pentru că ești cu totul trupesc, robii patimilor, ascultă-ți numele ce ți se potrivește, nume pe care nu ți l-au pus oamenii, ci însuși Domnul : *«Nebune, în această noapte, îți vor cere sufletul tău de la tine ! Iar cele ce-ai gătit ale cui vor fi ?»*¹⁵.

Batjocura cuvenită nebuniei lui e mai mare ca osînda cea veșnică. Avea să fie luat de pe pămînt după puțină vreme, și totuși își făcea planuri de viitor, spunînd : *«Strica-voi jitnițele mele și mai mari le voi zidi !»*¹⁶.

14. Luca, 12, 19.

15. Luca, 12, 20.

16. Luca, 12, 18

Foarte bine faci, i-aş putea spune. Merită să fie stricate hambarele nedreptăţii. Dărimă, cu propriile tale mâini, pe cele pe care le-ai zidit rău ! Distruge jitniţele tale, de la care nimeni n-a plecat vreodată mîngîiat ! Dărimă casa, care a fost paznicul lăcomiei tale ! Ridică acoperişurile, dărimă zidurile, arată soarelui grîul mucezit ! Scoate din închisoare bogăţia înlănţuită ! Pune în văzul lumii cămărilor cele întunecate ale lui mamona !

«Strica-voi jitniţele mele şi mai mari le voi zidi !».

De le vei umple şi pe acestea, ce vei mai născoci oare ? Le vei strica din nou şi iar le vei zidi ? Poate fi oare o mai mare nebunie să te chinui mereu să zideşti cu zel şi să dărîmi cu zel ? De vrei, ai jitniţe ! Casele săracilor ? «*Strînge-ţi comoară în ceruri !*»¹⁷. Comorile strînse acolo nu le mănîncă moliile, nu le strică putreziciunea, nu le fură hoţii¹⁸.

— Voi da săracilor, îmi răspunzi tu, după ce vei umple hambarele cele noi !

— Mulţi ani ţi-ai mai hotărît vieţii tale ! Ia aminte, însă, ca nu cumva moartea să se grăbească şi s-o ia înaintea planurilor tale ! Făgăduinţa ta nu-i dovada bunătăţii tale, ci a vicleniei tale ! Făgăduieşti, nu pentru ca să dai mai tîrziu, ci ca să amîni pentru moment datul. Că, în sfîrşit, ce te împiedică să dai acum ? Nu-i nici un nevoiaş ? Nu-ţi sînt pline hambarele ? Nu te aşteaptă răsplata ? Nu este clară porunca ? Flămîndul se topeşte de foame, cel gol îngheaţă, datornicul este dus la închisoare. Tu, însă, amîni milostenia ta pe mîine ! Ascultă ce-ţi spune Solomon : «Nu zice : *Du-te şi vino mai tîrziu şi-ţi voi da mîine, că nu ştii ce aduce ziua de mîine !*»¹⁹. Cît de mari porunci dispreţuieşti, pentru că urechile îţi sînt astupate de iubirea de argint ! Cît de mult ar trebui să mulţumeşti bunului Dumnezeu, Binefăcătorului tău, cît de vesel ar trebui să fii, cît de mîndru de cinstea ce ţi se dă, că nu turburi uşile altora, ci alţii vin la ale tale ! Dar aşa, eşti trist, greu de găsit, te fereşti să întîlneşti pe cineva, ca nu cumva să fii silit să-ţi scape ceva din mîini. Nu cunoşti alt răspuns decît acesta : «N-am ! Nu dau ! Şi eu sînt sărac !».

Da, eşti cu adevărat sărac şi lipsit de orice faptă bună ! Eşti sărac în iubirea de oameni, sărac în credinţa în Dumnezeu, sărac în nădejdea vieţii veşnice !

17. Matei, 6, 20.

18. Matei, 6, 20.

19. Prov., 3, 28.

Împarte grîul tău fraților tăi ! Dă astăzi nevoiașului ceea ce mîine e putred ! Cel mai cumplit chip de zgîrcenie e acela să nu dai celor nevoiași din cele ce se strică !

VII

— Dar pe cine nedreptățesc dacă țin bogățiile mele ?

— Spune-mi, bogatule, care sînt bogățiile tale, de unde le-ai luat și le-ai adus în viață ? Bogății se aseamnă cu un om care, ocupînd un loc în teatru, ar opri pe alții să mai intre, deoarece socotește că spectacolul este numai pentru desfătarea lui și nicidecum pentru desfătarea tuturor. Bogății consideră averile, care sînt comune tuturor oamenilor, ca ale lor, pentru că ei au pus mîna mai întîii pe ele. Dacă fiecare om și-ar opri pentru sine numai atît cît îi trebuie pentru satisfacerea nevoilor sale și dacă ar da ce-i prisosește celui nevoiaș, atunci nimeni n-ar mai fi bogat, nimeni sărac. N-ai ieșit gol din pîntece ? Nu te vei întoarce iarăși gol în pămînt ? De unde este, dar, bogăția ta ? De spui că o ai datorită întîmplării, atunci ești un necredincios, că nu cunoști pe Creatorul tău și nu mulțumești Celui Ce ți-a dat bogăția. De mărturisești că o să ai de la Dumnezeu, spune-mi motivul pentru care ai primit-o de la El. Nu este oare nedrept Dumnezeu, că a făcut între oameni o repartitie neegală a bunurilor ? Pentru ce tu ești bogat și acela sărac ? Negreșit, pentru ca tu să-ți primești răsplata bunătății tale și a administrării credincioase a bogăției, iar acela să fie cinstit cu marile recompense ale răbdării. Tu, care bagi totul în sinurile nesăturate ale zgîrceniei, cum poți socoti că nu nedreptățești pe nimeni, cînd lipsești de cele de trai pe atîția nevoiași ? Cine-i lacom ? Acela care nu se mulțumește cu cele ce are ! Cine-i hoț ? Acela care ia cele ce sînt ale fiecăruia dintre noi ! Oare nu ești lacom, nu ești hoț cînd îți însușești cele ce ți-au fost date în administrarea ta ? Cel care dezbracă pe cel îmbrăcat se numește borfaș. Merită oare alt nume cel care nu îmbracă pe cel gol, odată ce poate face asta ? Piinea, pe care o ții tu, este a celui flămînd ; haina, pe care o păstrezi în lăzile tale, este a celui dezbrăcat ; încălțămîntea, care se strică în casele tale, este a celui desculț ; argintul, pe care-l ții îngropat, este al celui nevoiaș. Deci, pe atîția oameni nedreptățești cîtor ai putea să le dai din avuțiile tale.

VIII

Frumoase sînt cuvintele tale, dar mai frumos e aurul, îmi răspunde bogatul.

Tot așa răspund și desfrînații cînd le vorbim de castitate. Că ace-lora, cînd le vorbim de rău pe femeia cu care trăiesc, pomenirea ei le ațîță și mai mult pofta.

Cum să-ți pun sub ochi toate suferințele săracilor, ca să cunoști din cîte suspine îți strîngi averile tale ! O, ce mare preț vei pune în ziua judecării pe aceste cuvinte : *«Veniți, binecuvîntații părintelui Meu, de moșteniți împărăția cea gătită vouă de la întemeierea lumii. Că am flămînzit și Mi-ați dat să mănînc ; am însetat și Mi-ați dat să beau ; gol am fost și M-ați îmbrăcat»* ²⁰. Și cită frică, sudoare și întuneric te va cuprinde cînd vei auzi osînda : *«Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în întunericul cel mai din afară, cel gătit diavolului și îngerilor lui. Că am flămînzit și nu Mi-ați dat să mănînc ; am însetat și nu Mi-ați dat să beau ; gol am fost și nu M-ați îmbrăcat»* ²¹. În ziua judecării nu-i acuzat răpitorul, ci cel ce nu și-a împărțit averile !

Ți-am spus cele ce am socotit că-ți sînt de folos. De crezi spusele mele, îți stau în față bunătățile făgăduite ; de nu asculți de cuvintele mele, amenințarea este scrisă, de care mă rog lui Dumnezeu să scapi, ajungînd la gînduri mai bune, ca să fie bogăția ta preț de răscumpărare păcatelor tale și să te îndrepte spre bunătățile cerești ce-ți sînt pregătite, cu harul Celui Ce ne-a chemat pe toți la împărăția Lui, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

20. *Matei*, 25, 34—36.

21. *Matei*, 25, 41—43.

OMILIA A VII-a

Către bogați

I

Am vorbit și mai demult de tânărul acesta ¹, iar cel care m-a ascultat cu luare aminte își amintește negreșit cele spuse atunci. Mai întâi, că tânărul acesta nu-i același cu legiuitorul de la Luca ²; legiuitorul era un ispititor și punea întrebări viclene Mîntuitorului; tânărul acesta l-a întrebat cu gînd curat pe Domnul, dar n-a primit cu inima deschisă învățătura Lui. Dacă ar fi pus întrebările cu gînd viclean, n-ar fi plecat întristat în urma răspunsurilor Domnului ³. Pentru aceea Scriptura ne-a înfățișat sufletul lui oarecum amestecat: pe de o parte vrednic de laudă, iar pe de altă parte nefericit și foarte deznădăjduit. Era vrednic de laudă, că a cunoscut pe adevăratul Învățător, că, părăsind trufia fariseilor, mîndria legiuitorilor și îngîmfarea cărturarilor, a dat acest nume singurului Învățător bun și adevărat; era iarăși vrednic de laudă și că s-a interesat cum ar putea să moștenească viața veșnică. Dar ceea ce vădește că în adîncul sufletului lui nu urmărea adevăratul bine, ci căuta ce place celor mulți, este aceea că, deși a aflat de la adevăratul Dascăl învățături mîntuitoare, nu le-a înscris în inima sa, nici n-a împlinit cu fapta sfaturile date, ci a plecat întristat, fiind întunecat de patima dragostei de avuție. Aceasta vădește ciudățenia purtării sale și dezacordul cu el însuși.

Îl numești învățător și nu te porți ca un ucenic? Mărturisești că este bun și respingi sfaturile pe care ți le dă? Și doar Cel bun oferă lucruri bune! Îl întrebi de viața veșnică, dar arăți că ești cu totul prins de desfătarea vieții de aici! Ce poruncă anevoiasă, grea sau peste puteri ți-a dat Învățătorul? A spus: *«Vinde-ți averile tale și dă-le săracilor!»* ⁴. Dacă ți-ar fi spus să te ostenești, muncind pe ogoare, sau să înfrunți primejdiile comerțului pe mare sau să ai toate necazurile celor care fac afaceri, da, atunci ar fi trebuit să te întristezi, că porunca ar fi fost greu de împlinit; dar dacă-ți făgăduiește să te facă moștenitor al vieții celei

1. Matei, 19, 16—24.

2. Luca, 10, 25—37.

3. Matei, 19, 22.

4. Matei, 19, 21.

veșnice pe o cale atît de lesnicioasă, care nu are nici osteneală, nici sudoare, nu te bucuri de ușurința mîntuirii, ci pleci jelind și întristat la suflet, și-ți faci nefolositoare toate virtuțile pentru care te-ai ostenit pînă acum. Dacă, după cum spui, nici n-ai ucis, nici n-ai fost desfrinat, nici n-ai furat, nici n-ai dat mărturie mincinoasă împotriva cuiva⁵, zadarnică ți-i rîvna pentru săvîrșirea acestor virtuți, pentru că nu adaugi și virtutea ce-ți lipsește, singura prin care vei putea intra în împărăția lui Dumnezeu. Nu te-ai bucura oare mult cînd ai auzi că un doctor ți-ar făgădui să-ți îndrepte mădularele strimbe fie din naștere, fie din pricina vreunei boli? Negreșit! Dar cînd marele Doctor al sufletelor vrea să te facă desăvîrșit în cele mai de seamă virtuți ce-ți lipsesc, nu primești binefacere, ci te superi și te tinguiești! E lămurit, deci, că ești departe de porunca dragostei de aproapele și fals ai mărturisit cînd ai spus că iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți? Că iată, porunca dată ție de Domnul te vădește cu totul lipsit de adevărata dragoste. Dacă ar fi fost adevărat ce spunei, că ai păzit din tinerețe porunca dragostei și că ai dat fiecăruia tot atît cît ți-ai dat și ție, de unde ai această mulțime de averi? Îngrijirea celor nevoiași risipește bogăția. Dacă toți și-ar împărți averile lor și le-ar da celor nevoiași, atunci fiecare ar primi cîte puțin pentru îndestularea nevoilor lor. Deci, cel care iubește pe aproapele său ca pe sine însuși n-ar avea mai mult decît semenul său. Ori se vede că tu ai multe bogății! De unde-s acestea? De acolo că ți-i mai dragă propria-ți desfătare decît ajutorarea celor mulți. Da, cu cît îți înmulțești avuția, cu atît îți împuținezi dragostea de aproapele. Dacă ai fi iubit pe semenul tău, de mult te-ai fi gîndit la înstrăinarea averilor tale; dar așa, averile îți sînt mai lipite de tine decît mădularele de trup, iar despărțirea de averi te doare mai mult decît tăierea celor mai de seamă mădulare. Dacă ai fi îmbrăcat pe cel gol, dacă ai fi dat pîinea ta celui flămînd, dacă ai fi deschis ușa ta oricărui străin, dacă ai fi fost tatăl orfanilor, dacă ai fi luat parte la suferințele celui neputincios, pentru care avuții te-ai mai fi întristat acum? Oare te-ai mai întrista să dai ce-a mai rămas, dacă de multă vreme te-ai fi gîndit să împarți celor săraci averea? În piață nimeni nu se întristează cînd își dă banii ca să cumpere cele ce-i lipsesc; ba dimpotrivă, cu cît cumpără la un preț mai mic lucruri de valoare mai mare cu atît se bucură mai mult că a făcut o afacere strălucită. Tu, însă, te întristezi cînd dai aur, argint și moșii, adică piatră și lut, ca să dobîndești viața cea fericită!

II

La ce-ți vei întrebuința bogăția ? Ca să te îmbraci cu o haină scumpă ? Dar ți-s de ajuns doi coți de pînză ca să-ți faci o cămașă, iar o haină pe deasupra îți împlinește toată nevoia de îmbrăcăminte. Îți vei folosi bogăția pentru hrană ? Dar ți-i de ajuns o pîine ca să-ți umpli stomacul ! Pentru ce, deci, te întristezi ? Că ești lipsit de ceva ? Că ești lipsit de slava pe care ți-o dă averea ? Dar dacă nu vei umbla după slava aceasta de jos, vei găsi slava cea adevărată și strălucitoare, care te duce în împărăția cerurilor.

— Îmi place să am avere, mi se poate spune, chiar dacă nu-mi aduce nici un folos.

— Dar știe orișicine că numai un om fără de minte umblă după lucruri nefolositoare !

Ți se vor părea poate ciudate cuvintele ce-am să ți le spun, deși sînt întru totul prea adevărate. Bogăția pe care o împarți, așa cum spune Domnul, de obicei rămîne ; dar dacă o păstrezi, se înstrăinează ; dacă o păzești, nu o vei avea ; dar nu o vei pierde, dacă o vei împărți. «A împărțit, a dat săracilor, spune Scriptura, dreptatea lui rămîne în veac»⁶.

Mulțor oameni, însă, nu le este dragă bogăția pentru haine și pentru mîncare, ci s-a născocit de diavol un vicleșug care bagă în capul bogăților mii de prilejuri, care să-i facă să socotească drept necesare cele de prisos și nefolositoare, ca să-și închipuie că nu le e de ajuns bogăția pentru nevoile pe care le au, ci își împart averea și pentru nevoia lor prezentă, dar și pentru cea din viitor ; o parte și-o pun pentru ei înșiși, o altă parte pentru copii ; în sfîrșit își împart averea pentru fel de fel de cheltuieli.

Ascultă ce hotărîri iau !

«O parte din avuția noastră, spun ei, să ne fie pentru nevoile noastre zilnice, iar altă parte s-o punem de-o parte ; bogăția pentru nevoile zilnice, însă, să depășească hotarul trebuințelor : o parte să ne fie pentru luxul din casă, o altă parte să fie pusă în slujba fastului exterior ; o parte să o dăm pentru călătorii luxoase, iar altă parte să o întrebuințăm pentru strălucirea și luxul căminului nostru !».

Te miri de unde mai născocesc atîtea lucruri nefolositoare ! Au numărate trăsuri : unele pentru bagaje, altele pentru ei, îmbrăcate în aramă și argint ; au cai fără de număr, care, ca și oamenii, își au genealogia lor, după noblețea părinților ; unii îi desfătează pe bogați, plimbîndu-i prin oraș, alții merg cu ei la vînătoare, iar alții sînt deprinși pentru călătorii ; frîurile, chingile și ciucurii din jurul gîtului sînt toate de

argint, toate brodate cu aur; stofe de purpură împodobesc caii ca pe miri. Au mulțime de catîri împărțiți după culoare; însoțitorii lor se înșiră unii după alții: unii merg înainte, iar alții în urmă. Numărul celorlalte slugi este nesfârșit, ca să le fie de ajuns pentru tot luxul lor: administratori, casieri, grădinari; oameni iscusiți în tot felul de meserii născocite de bogați, fie pentru probleme de neapărată nevoie, fie pentru desfătarea și bunul lor trai: bucătari, brutari, paharnici, vînători, sculptori, pictori și alți oameni meșteri în a face fel de fel de lucruri spre desfătarea bogăților. Au turme de cămile, unele puse la cărat, altele trimise la păscut; herghelii de cai, cirezi de vite, turme de oi, de porci; toate cu paznicii lor; pămînt din destul, ca să dea hrană tuturor acestor animale, ba încă prin veniturile lui să mai înmulțească bogăția; băi în orașe, băi la țară; case strălucitoare construite din marmoră de diferite feluri; una din piatră de Frigia, alta din piatră de Lacedemonia și de Tesalonic; unele călduroase iarna, altele răcoroase vara; pardoseala împodobită cu mozaic, iar acoperișul aurit; cînd pereții acestor case nu sînt acoperiți cu plăci, sînt împodobiți cu picturi florale.

III

Dar pentru că bogăția mai prisosește, deși a fost cheltuită în mii și mii de feluri, atunci prisosul se îngroapă în pămînt și se păstrează în locuri tainice. Că își spun bogații: «Viitorul este nesigur; pot să dea peste noi nevoi nebanuite!». Da, e nesigur dacă vei ajunge să folosești aurul îngropat! Dar cu totul sigură este pedeapsa pentru purtarea ta neomenoasă! Cînd n-ai putut să-ți cheltuiești bogăția cu nenumăratele tale născociri, ai îngropat-o în pămînt! Ce cumplită nebunie! Atita vreme cît aurul era ascuns în inima pămîntului, scormoneai pămîntul să-l scoți la iveală; dar cînd a ajuns la lumină, îl ascunzi iarăși în pămînt. În sfîrșit, sînt de părere că, îngropîndu-ți bogăția, ți-ai îngropat odată cu ea și inima, că *«unde este comoara ta, spune Domnul, acolo este și inima ta»*⁷.

De aceea poruncile Domnului întristează pe bogați și le fac traiul netrai, pentru că îi opresc să facă cheltuieli nefolositoare.

Mi se pare că soarta tînărului din Evanghelie, ca și a celor la fel cu el, se aseamănă cu a unui călător care, în dorința de a vedea un oraș, străbate cu rîvnă tot drumul pînă la el; în urmă, însă, se oprește la unul din hanurile de dinaintea zidurilor orașului și, din lenea unei puține mișcări, face de prisos toată osteneala de pînă atunci, lipsindu-se de vederea frumuseților orașului. Tot așa sînt și oamenii care primesc să facă

celelalte porunci, dar se împotrivesc cînd e vorba de averi. Cunosc mulți oameni care postesc, se roagă, suspină, arată o evlavie fără sfîrșit, dar nu scot din pungă un bănuț pentru cei nevoiași. Ce folos au ei de celelalte virtuți ? Împărăția cerurilor nu-i primește. «*Că mai ușor intră cămila prin urechile acului, spune Domnul, decît bogatul în împărăția cerurilor*»⁸. Hotărîrea este clară, Cel Care a rostit-o este nemincinos, dar rari sînt cei care îi dau crezare.

— Dar cum vom trăi, întreabă bogații, dacă vom părăsi totul ? Care va fi înfățișarea vieții, dacă vom vinde totul și vom părăsi totul ?

— Nu mă întreba pe mine de înțelesul poruncilor Stăpînului ! A știut Legiuitorul să împace cu legea ceea ce-i cu neputință ! Inima ta stă ca în balanță, nedumerită în care parte să incline : spre viața cea adevărată sau spre desfătarea din lumea aceasta. Dar oamenii care judecă înțelepțește trebuie să fie încredințați că averia li-i dată spre administrare și nu spre desfătare ; iar cînd se despart de ea trebuie să se bucure ca unii care se despart de bunuri străine și nu să se înstristeze ca și cum ar pierde bunurile proprii.

Pentru ce te întristezi, pentru ce sufletul îți plînge, cînd auzi : «*Vinde-ți averile tale !*». Nici chiar dacă bogăția te-ar însoți în viața viitoare n-ar trebui să-ți fie atîta de dragă, că o întunecă bunătățile de acolo. Iar dacă bogăția rămîne neapărat aici, pentru ce să n-o vinzi, ca să o cîștigi ? Cînd dai aur ca să-ți cumperi un cal, nu te întristezi ; dar cînd dai pe cele trecătoare, ca să iei în schimb împărăția cerurilor, plîngi, întorci spatele celui ce-ți cere, amîni datul, născocind nenumărate pricini de nevoi.

IV

Ce vei răspunde Judecătorului, tu, care-ți îmbraci pereții caselor, dar nu îmbraci pe om, tu, care împodobești caii, dar treci cu vederea pe fraatele îmbrăcat în zdrențe, tu, care lași griul de putrezește, dar nu hrănești flămîndul, tu, care îngropi aurul, dar disprețuiești pe cel sugrumat de sărăcie ?

Dacă se întîmplă ca și soția ta să fie iubitoare de averi, atunci boala este îndoită ; îți ațiță pofta după desfătări și-ți mărește dorința de plăceri ; bagă în sufletul tău ghimpia unor dorințe ciudate : se gîndește la pietre prețioase, la mărgăritare, la smaralde, la hiacint, la aur, din care o parte să-l prefacă în bijuterii, iar altă parte s-o țeasă în haine ; și, prin tot felul de idei lipsite de gust, îți mărește boala. Rîvna femeilor pentru podoabele acestea nu-i ceva trecător, ci zi și noapte se gîndesc numai la ele. Nenumărați lingușitori întrețin poftele lor : le aduc negustori de

imprimeuri, giuvaergii, parfumieri, negustori de stofe, negustori de broderii. Nu-i lasă timp bărbatului să răsuflă din pricina neîncetărilor ei porunci. Nici o bogăție nu-i îndeustulătoare să satisfacă poftele femeiești, de-ar curge bogăția riuri. Doresc parfumuri din cele mai îndepărtate țări, cum ar dori untdelemnul ce se vinde-n piață; iar stofele fabricate din flori marine, purpura, mătasea sînt pentru ele ca și lîna oilor. Aurul, încrustat cu pietre prețioase, împodobește fruntea și gîtul femeilor; alt aur la cordoane și alt aur le leagă mîinile și picioarele. Se bucură femeile iubitoare de aur să fie legate și de mîini și de picioare, numai dacă aurul le leagă. Cînd mai are oare vreme să se îngrijească de sufletul său un bărbat care slujește poftelor femeiești? După cum valurile furioase și furtunile mării scufundă corăbiile șubrede, tot așa și gusturile rele ale femeilor îneacă sufletele slabe ale bărbaților.

În atîtea părți este tras aurul și de bărbat și de femeie! Se iau la întrecere unul cu altul în a descoperi noi și noi prilejuri de cheltuieli zadarnice, încît, pe bună dreptate, nu mai au timp să mai privească și la cei din jur.

Dacă auzi, bogatule, spunîndu-ți-se: «*Vinde-ți averile tale și dă-le săracilor*, ca să ai merinde pentru desfătarea veșnică!», pleci întristat; dar dacă auzi spunîndu-ți-se: «*Dă-ți averile tale femeilor iubitoare de podoabe, dă-le sculptorilor, negustorilor de mobile, mozaicarilor, pictorilor!*», te bucuri ca și cum ai dobîndi ceva mai prețios decît averile.

Nu vezi aceste ziduri măcinate de vreme, ale căror resturi se ridică în întreg orașul, ca niște stînci ieșite din mare? Cîți săraci nu erau în oraș cînd au fost ridicate zidurile acestea? Dar ei n-au fost băgați în seamă de bogații din vremea aceea, că erau cuprinși de zelul ridicării acestor zidării! Unde-i acum construcția strălucitoare a lucrărilor lor? Unde-i cel care nu mai contenea cu lauda măreției clădirilor lui? Nu s-au dărînat, n-au dispărut întocmai ca jucăriile copiilor făcute în nisip? Nu stă oare în iad cel care le-a ridicat, căindu-se de zelul pus de el pentru niște zădărnicii? Sufletul să-ți fie mare; zidurile, fie mici, fie mari, împlinesc aceeași trebuință!

Cînd trec pe lîngă casa unui om de curînd îmbogățit, lipsit de gust, și-i văd casa plină cu tot felul de podoabe, știu că omul acela n-are altceva mai de preț decît cele ce se văd; știu că împodobește cele neînsuflețite, dar sufletul îi este neîmpodobit.

Spune-mi, ce folos mai mare îți dau paturile de argint, mesele de argint, canapelele de fildeș, scaunele de fildeș, pentru ca bogăția să nu treacă din pricina acestora la săracii care stau cu miile la ușa casei tale și slobod glasuri pline de milă? Dar nu vrei să dai, spunînd că ți-i cu neputință să îndeustulezi pe toți care îți cer. Cu limba te juri, dar mîna

te vedește. Mîna tace, dar te face mincinos cu inelul care strălucește în degetul tău. Pe cîți oameni nu poate scăpa de datorii un singur inel de-al tău ? Cîte familii căzute în mizerie nu poate să ridice ? Un singur dulap de-al tău cu haine poate să îmbrace un întreg popor înghețat de frig ! Dar lași pe sărac să plece cu mîinile goale, netemîndu-te de dreapta răsplată a Judecătorului. N-ai milă ? Nu vei fi miluit ! N-ai deschis casa ? Vei fi dat afară din împărăție ! N-ai dat pîine ? Nu vei primi viața veșnică !

V

Spui că ești sărac ! O spun și eu, că acela-i sărac care are nevoie de multe. Poftele voastre nesăturate vă fac să aveți multe nevoi. La cei zece talanți te străduiești să mai adaugi alți zece ; cînd au ajuns douăzeci, cauți alții, tot pe atîția ; și așa, adăugînd mereu talant lîngă talant, nu te oprești, ci ți se aprinde pofta și mai mult. După cum bețivii cu cît beau cu atît doresc să bea mai mult, tot așa și noii îmbogățiți cu cît au dobîndit mai mult cu atît doresc mai mult, iar ceea ce adaugă mereu le întreține boala. Rîvna lor după avuții îi duce la simțăminte potrivnice celor de la început ; nu se mai bucură atîta de ce au, cît se întristează de ce le lipsește sau își inchipuie că le-ar lipsi. Așa că sufletul lor este mereu mistuit de griji, că se iau la întrecere cu cei care-i depășesc în bogății. Ar trebui să se bucure și să aducă mulțumiri lui Dumnezeu că sînt mai avuți decît atîția alții ; dar nu, ei sînt neliniștiți și suferă că sînt în urma unuia sau a doi oameni mai bogați ca ei. Cînd ajung la fel de bogați ca bogații aceia, îndată se ambiționează să egaleze pe un altul mai bogat ; dacă l-au ajuns și pe acela, își mută ambiția spre altul. După cum cei care urcă scările pășesc mereu din treaptă în treaptă și nu se opresc pînă nu ajung la cea mai de sus, tot așa și acești bogați nu pun capăt pornirii lor după putere, pînă cînd, ajunși sus de tot, își frîng gîtul prin căderea lor de la o înălțime atîta de mare. Făcătorul universului a făcut ca pasărea seleuciană⁹ să nu mai aibă sațiu niciodată spre binefacerea omului ; tu, însă, ți-ai făcut nesățios sufletul spre vătămarea oamenilor. Cîte-i vede ochiul atîtea pofteste lacomul. *«Ochiul nu se va satura de a vedea»*¹⁰, iar iubitorul de argint de a lua. Iadul n-a spus : *«Ajunge !»*¹¹, nici lacomul n-a spus vreodată : *«Ajunge !»*.

Cînd te vei folosi de cele ce ai, cînd te vei desfăta de ele, odată ce ești neconținut cuprins de ostenele de a aduna mereu ? *«Vai de cei ce lipesc casă lîngă casă și împreună țarină cu țarină, ca să ia ceva de la*

9. Pasărea seleuciană este o magnifică pasăre-paradis.

10. *Ecl.*, 1, 8.

11. *Prov.*, 27, 20 ; 30, 16.

vecin!»¹². Tu ce faci? Nu pui mii și mii de chichițe, ca să iei bunurile vecinului? «Casa vecinului, spui tu, îmi întunecă casa! Este zgomo-toasă! Ține în ea vagabonzi!». Sau îi găsește alte pricini, nu importă care. Îl împinge, îl alungă, îl silește, îi face necazuri și nu se oprește pînă nu-l silește să se mute. Ce l-a ucis pe israiliteanul Nabute?¹³ Nu, oare, dorința lui Ahav de a-i lua via? Lacomul este vecin rău și la oraș și la țară. Marea își cunoaște hotarele ei, noaptea nu depășește vechile ei margini, dar lacomul nu respectă timpul, nu cunoaște margine, nu îngăduie să se păstreze o ordine în lume, ci imită furia focului: cuprinde totul, arde totul. După cum fluviile, din mici, cum au pornit de la izvor, ajung neînchipuit de mari prin adăugirile de apă ce le primesc treptat și tirăsc cu ele, din pricina iuțelii apei, tot ce le stă în cale, tot așa și cei care ajung de au mare putere capătă și mai mult puterea de a nedreptăți chiar cu ajutorul celor împilați și robesc pe ceilalți oameni prin cei nedreptățiți mai înainte; și așa creșterea puterii ajunge prilej de mai mare răutate. Cei nedreptățiți mai înainte dau, de voie-de nevoie, ajutor bogăților, ca să vatăme și să nedreptățească și pe alții. Care-i vecinul, care-i ruda, care-i omul de afaceri, care să nu fi fost tras pe sfoară de bogat? Nimic nu poate sta în calea silniciei bogătaşului! Toate se supun tiraniei lui, toate tremură în fața puterii lui. Cei nedreptățiți de bogat se gîndesc mai mult cum să facă să nu mai sufere alte rele de la bogat decît să se răzbune pentru nedreptățile ce li le-a făcut. Bogatul înjugă boi străini, ară, seamănă și culege cele ce nu-i aparțin. Dacă i te împotrivești, te lovește; dacă te plîngi, te dă în judecată, că l-ai insultat; dacă îl aduci în fața judecătorului, tu ești cel băgat la închisoare, că are martori falși, gata pregătiți, care-ți pun viața în primejdie. Ai fi mai bucuros să mai dai ceva numai ca să scapi de necazurile în care te bagă.

VI

Aș vrea să mai răsufli puțin, să contenești o clipă de a nedreptăți, ca să dai răgaz gîndurilor tale să-și amintească la ce sfîrșit te duce rivna faptelor tale. Ai atîtea și atîtea hectare de pămînt de arătură, tot atîtea hectare de grădină, munți, cîmpii, imașuri, riuri, livezi. Ce-ți rămîne din toate acestea? Nu te așteaptă oare tot trei metri de pămînt? Nu va fi de ajuns greutatea cîtorva pietre pentru paza ticălosului tău trup? Pentru ce te frămînti? Pentru ce faci fărădelegi? Pentru ce culegi cu mîinile tale cele ce n-au rod? De-ar da Dumnezeu să fie numai fără de rod și nu materie pentru focul veșnic! Nu te trezești odată din beția asta? Nu ți se însănătoșează odată gîndurile tale? Nu-ți vii în

12. *Isaia*, 5, 9.

13. *III Regi*, 21, 1—15.

simțiri ? N-ai înaintea ochilor judecata lui Hristos ? Ce vei răspunde când cei nedreptățiți vor sta în jurul tău și vor striga împotriva ta dreptului Judecător ? Ce vei face ? Ce apărători vei ~~to~~ **to** **cu** **mi** ? Ce martori vei aduce ? Cum vei convinge pe Judecătorul Care nu se poate înșela ? Nu poate fi acolo vorbitor măestru ! Nu poți întrebuița acolo cuvinte frumoase, care să poată acoperi adevărul în fața Judecătorului ! Acolo nu te mai însoțesc lingușitorii, nici banii, nici mândria funcției tale ! Ești fără prieteni, fără ajutoare, fără sprijin, fără apărare. Rămii rușinat, trist, abătut, singur, fără de nici o îndrăzneală. Oriunde ți-ai întoarce ochii, n-ai să vezi decît mărturiile înverdate ale răutății tale : aici lacrimile orfanului, dincolo suspinele văduvei ; în altă parte săracii care au fost alungați în pumni de la casa ta, slugile pe care le-ai bătut, vecinii pe care i-ai supărat. Toți se vor scula împotriva ta ! Mulțimea faptelor tale rele te va înconjura. Că după cum umbra merge după trup, tot așa și păcatele merg după suflet și înfățișează lămurit faptele. De aceea acolo nu se poate tăgădui nimic, ci chiar gura cea mai nerușinată este astupată. Inseși faptele vor da mărturie împotriva fiecărui om ; nu vor da glas, dar se vor înfățișa așa cum le-am săvîrșit. Cum voi putea să-ți pun sub ochi grozăviile ce se vor petrece atunci ?

Dacă ascuți, deci, cuvintele mele, dacă te lași, deci, convins, adu-ți aminte de ziua aceea în care se va descoperi mînia lui Dumnezeu din cer ¹⁴. Adu-ți aminte de venirea slăvită a lui Hristos, cînd «*vor învia cei ce au făcut cele bune întru învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele întru învierea judecății*» ¹⁵. Atunci rușine veșnică îi va cuprinde pe păcătoși «*și urgia focului va mistui pe cei potrivnici*» ¹⁶. Cele ce se vor petrece atuncia să te întristeze, nu porunca de a-ți vinde averile și de a le da săracilor ! Cum te voi convinge ? Ce să grăiesc ? Nu dorești nici împărăția cerurilor și nici de gheenă nu te temi ! Unde să găsesc vindecare sufletului tău ? Dacă cele îngrozitoare nu te înfricoșează, dacă cele vesele nu te îndeamnă, atunci vorbesc cu o inimă de piatră !

VII

Uită-te, omule, la natura bogăției ! Ce te face să te minunezi atîta de aur ? Piatră este aurul, piatră argintul, piatră mărgăritarul, piatră fiecare din pietrele prețioase : topazul, smaraldul, agata, hiacintul, ametistul și matostatul. Acestea-s florile bogăției ! Pe unele le dosești, ascunzîndu-le și acoperind cu întuneric strălucirea pietrelor, iar pe altele le porți, fudulindu-te cu strălucirea și marea lor valoare. Spune-mi, ce folos

14. Rom., 1, 18.

15. Ioan, 5, 29.

16. Evr., 10, 27.

ai arătându-ți pretutindeni mîna împodobită strălucitor cu pietre prețioase? Nu ți-i rușine să dorești cu patimă pietrele prețioase cum le doresc femeile însărcinate? Acestea se mistuiesc de dorul pietrelor prețioase, dar și tu ești lacom după cele mai frumoase pietre, căutînd agate portocalii, matostat, ametist. Care om dornic de podoabe a putut să-și prelungească viața cu o singură zi? Pe cine l-a cruțat moartea, că a fost bogat? De cine s-a depărtat boala, că a avut bani? Pînă cînd aurul va sugruma sufletele, pînă cînd va fi undița morții, pînă cînd va fi moameala păcatului? Pînă cînd bogăția va fi pricina războaielor, pentru care se făuresc arme și se ascut săbii? Din pricina bogăției rudele nu mai țin seamă de rude, frații se uită cu ochi ucigași la frați. Din pricina bogăției pustiile sînt pline de ucigași, marea de pirăți și orașele de calomnatori. Cine-i tatăl minciunii? Cine-i făcătorul actelor false? Cine-i părintele jurămîntului fals? Nu-i oare bogăția? Nu-i rîvna după bogăție? Pentru ce, oamenilor, vă supuneți înșivă la chinuri? Cine a prefăcut bunurile voastre în arme împotriva voastră? Banii v-au fost dați să vă ajute să trăiți și nu să vă ajungă povară de păcate. Bogăția v-a fost dată să vă puteți răscumpăra sufletul, nu ca să vă fie pricină de pierzare.

— Am nevoie de bogăție pentru copiii mei, mi s-ar putea spune.

— Pretext cu aparență de adevăr pentru acoperirea lăcomiei! Puneți înaintea pe copii, pentru a vă satisface pofta inimii. Nu aruncați vina pe cel nevinovat! Copiii voștri au Stăpînul lor, au Îngrijitorul lor. De la Acesta au primit viața și tot de la El așteaptă și mijloacele de trai. Oare nu și pentru cei înșurați s-a scris porunca aceasta a Evangheliei: «Dacă vrei să fii desăvîrșit, vinde-ți averile tale și dă-le săracilor»¹⁷? Cînd cereai Domnului copii, cînd te rugai să ajungi tată, adăugai oare și aceste cuvinte: «Dă-mi copii, ca să nu ascult de poruncile Tale? Dă-mi copii, ca să nu ajung în împărăția cerurilor?». Cine-ți garantează că fiul tău va avea gînduri bune, că va întrebuița cum trebuie averea ce i-o vei lăsa? Pentru mulți, bogăția a ajuns prilej de desfrîmare. Sau n-ai auzit pe Ecleziasat zicînd: «Am văzut o boală cumplită: a păstra bogăția spre răul celui care o va avea»¹⁸; și iarăși: «Las avuția mea omului ce va veni după mine! Dar cine poate ști de va fi înțelept sau nebun?»¹⁹. Bagă de seamă ca nu cumva bogăția strînsă de tine cu mii și mii de osteneli să o prefaci în materie de păcate pentru copiii tăi și apoi să fii pedepsit de două ori: o dată pentru păcatele pe care însuși le-ai făcut și a doua oară pentru acelea cu care ai împovărat pe alții. Nu ți-i oare sufletul mai apropiat decît copilul? Nu ți-i oare sufletul mai apropiat decît orice lucru? Dă-i, deci, sufletului înțietate la moștenirea ta! Dă-i lui mai înții

17. Matei, 19, 21.

18. Ecl., 5, 12.

19. Ecl., 2, 18. 19.

bogate prilejuri pentru dobîndirea vieții veșnice ! După aceea împarte și copiilor ce ți-a mai rămas. Unii copii, deși n-au moștenit nimic de la părinți, și-au făcut loruși de multe ori case ; dar dacă sufletul e părăsit de tine, de cine va fi miluit ?

VIII

S-au spus cele ce-am spus către bogații care au copii. Dar bogații care n-au copii ce scuză vrednică de crezare ne vor aduce pentru zgîrcenia lor ?

— Nu-mi vînd averile, spun ei, nici nu le dau celor săraci, că-mi sînt necesare pentru nevoile vieții.

— Deci nu-i Domnul Învățătorul tău și nici Evanghelia nu-ți rînduiește viața, ci tu însuși dai legi vieții tale. Dar privește bine în ce primejdie cazi cînd judeci așa ! Dacă Domnul a dat porunci, care ne sînt de neapărată trebuință, iar tu le socotești cu neputință de îndeplinit, atunci nu spui altceva decît că ești mai înțelept decît Legiuitorul.

— După ce mă voi bucura, mi se răspunde, de avuții toată viața mea, la sfîrșitul vieții îi voi lăsa pe săraci moștenitorii mei ; cu zapise și testamente îi voi pune stăpîni pe toate bunurile mele.

— Deci atunci vei fi iubitor de oameni, cînd nu vei mai fi printre oameni ! Atunci și eu te voi numi iubitor de oameni, cînd te voi vedea mort ! Multă mulțămită se cuvine dărniceii tale, că ai ajuns darnic și mărinos cînd zaci în mormînt și ești făcut pămînt ! Spune-mi, pentru care timp ceri să fii răsplătit ; pentru cel petrecut pe pămînt sau pentru cel de după moarte ? Dar pe vremea cînd trăiai, cînd te aruncai cu totul plăcerilor din viață și erai înconjurat numai de desfătări, nici nu voiai să vezi pe săraci ! Ce faptă mai poți săvîrși după ce-ai murit ? Ce răsplată se cuvine faptelor tale ? Arată-mi faptele și cere răsplata ! Nimeni nu mai face negoț după spartul tirgului, nici nu este încoronat cel care vine după terminarea luptelor atletice și nici fapte de bravură nu se mai pot face după ce s-a terminat războiul. Este lămurit, deci, că nici după ce ai părăsit viața aceasta nu mai poți să faci fapte de evlavie. Făgăduiești că ai să orînduiești binefacerile tale prin testament ? Dar cine te va vesti cînd ai să mori ? Cine-ți va garanta felul morții tale ? Cîți oameni n-au pierit în accidente groaznice, fără să poată scoate de durere un cuvînt măcar ? Pe cîți nu i-au lăsat fără conștiință temperaturile mari ? Pentru ce mai aștepti un timp în care de multe ori nici nu mai ești stăpîn pe gîndurile tale ? Noapte adîncă, boală grea și ajutor de nicăieri. Cel care stă de veghe la căpătiul tău este gata să orînduiască totul spre folosul lui, zădărnîcind hotărîrile tale. Tu te uiți în jurul tău, într-o parte și alta,

și vezi pustiul ce te înconjoară. Ei bine, atunci vei simți nesocotința ta, atunci vei plînge nebunia ta! Că ai lăsat împlinirea poruncii pentru un timp în care limba nu se mișcă, mina tremură și nu mai poți să-ți arăți gîndurile nici cu vocea, nici cu scrisul. Dar, chiar dacă ai fi rînduit în testament pe toate și chiar dacă ți-ai fi spus lămurit gîndurile tale, e de ajuns un singur rînd adăugat să schimbe hotărîrea ta, o singură pecete falsificată, doi sau trei martori mincinoși să mute toată moștenirea ta asupra altora.

IX

Pentru ce te înșeli singur, rînduind rău pentru timpul de acum bogăția spre desfătarea trupului și făgăduind pentru mai tîrziu acelea pe care n-ai să le mai poți face?

Dar, după cum ți-am arătat, rău e sfatul ce ți-l dai cînd spui: «Mă voi desfăta de plăceri cît trăiesc! După ce voi muri, voi face ce mi s-a poruncit!». Îți va spune, însă, și Avraam: «Ai luat cele bune în viața ta!»²⁰. Calea cea strîmtă și îngustă²¹ nu te primește, dacă nu lepezi povara bogăției. Ai plecat din viață purtînd-o pe umeri și n-ai ancorat-o, cum ți s-a poruncit. Pe cînd trăiai te puneai pe tine înaintea poruncii Domnului; după ce ai murit și te-ai descompus, pui înaintea porunca Domnului, ca să te răzbuni pe dușmanii tăi, spunînd: «Ca să nu-mi ia cutare averea, s-o ia Domnul!». Cum să numesc acest gînd? Răzbunare pe dușmani sau dragoste de aproapele? Citește-ți testamentul!

— Voiam să mai trăiesc, mi se poate spune iarăși, ca să mă bucur de averile mele!

— Atunci se cuvine morții mulțumire, și nu ție! Dacă ai fi nemuritor, nici nu ți-ai mai aduce aminte de porunci. «Nu vă amăgiți! Dumnezeu nu se lasă batjocorit!»²². La altar nu se aduc mortăciuni! Du la altar jertfă vie! Darul ce se aduce din ce prisosește nu-i bine primit! Iar tu aduci Binefăcătorului cele ce ți-au mai rămas, după ce ți s-a scurs viața. Dacă nu îndrăznești să servești pe oamenii de seamă cu resturile de la masa ta, cum îndrăznești să faci milostiv pe Dumnezeu cu rămășițele averii tale?

Vedeți, bogaților, ce sfîrșit are iubirea de avuții și încetați de a mai fi împătimiți după averi! Cu cît ești mai iubitor de avuție cu atît cauți mai mult să nu lași după tine nimic din cele ce ai. Fă ca toate să fie ale tale! Ia-le pe toate cu tine! Nu lăsa străinilor bogăția ta! Se poate ca slugile tale să nu-ți împodobească mormîntul nici cu cea mai proastă

20. Luca, 16, 25.

21. Matei, 7, 14.

22. Gal., 6, 7.

podoabă și să nu-ți faci o înmormîntare pompoasă, ca să cîștige bunăvoința moștenitorilor. Sau poate că vor și filosofa atunci pe socoteala ta, spunînd : «Este o prostie să împodobim un mort, să ducem la groapă cu atîta risipă de cheltuieli pe unul care nu mai știe ce se petrece în jurul lui ! Nu-i mai bine să împodobim pe cei vii cu aceste haine scumpe și frumoase, decît să putrezească odată cu mortul bogățiile îmbrăcăminții ? La ce folos cavou măreț, înmormîntare costisitoare și cheltuieli fără de rost ? Se cuvine ca de acești bani să se folosească, pentru nevoile vieții, cei ce rămîn după el ! ». Așa vor grăi și spre a se răzbuna pentru asprimea cu care te-ai purtat cu ei, dar și spre a face plăcere moștenitorilor. Ia-le-o înainte, dar, și înmormîntează-te singur ! O frumoasă înmormîntare este evlavia. Pleacă din lume îmbrăcat cu toate bogățiile tale ! Fă-ți podoabă bogăția ce o ai ! Să o ai cu tine ! Ai încredere în bunul sfătuitoar, în Hristos, Care te-a iubit, Care a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui²³, Care s-a dat pe Sine preț de răscumpărare pentru noi²⁴. Să ne supunem Lui, pentru că fiind înțelept cunoaște ce ne este de folos ; să-L primim, pentru că ne iubește ; să-I fim recunoscători, pentru că este Binefăcătorul nostru ! Într-un cuvînt, să facem ce ne-a poruncit, ca să ajungem moștenitori ai vieții veșnice, celei întru Hristos, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

23. *II Cor.*, 8, 9.

24. *I Tim.*, 2, 6

OMILIA A VIII-a

Rostită în timp de foamete și secetă

I

«Leul va mugii și cine nu se va înfricoșa? Domnul Dumnezeu a grăit și cine nu va profeti?»¹. Cu aceste cuvinte profetice să facem începutul cuvântării noastre și să luăm în ajutor, în nevoia de acum, pe proorocul Amos, cel purtat de Dumnezeu, care a vindecat nenorociri asemănătoare cu cele ce ne supără pe noi, ca să vă fac cunoscute gândurile și sfaturile mele, spre a vă fi de folos. Că și acest profet, în vremurile de mai înainte, când poporul evreu a părăsit credința strămoșească, când a călcat în picioare sfințenia legilor și a alunecat spre slujirea de idoli, a ajuns predicatorul pocăinței, îndemnându-l să se întoarcă de pe calea rătăcirii lui și amenințându-l cu pedepse.

Mă rog lui Dumnezeu să-mi dea și mie o parte din zelul pe care l-a folosit acest profet în timpul vechii istorii a evreilor, dar să nu dea Dumnezeu să văd că păcatele noastre vor avea același sfârșit ca și păcatele iudeilor. Că poporul iudeu, ca un cal rău și nărvaș, care-și mușcă frîul, nu s-a lăsat condus spre cele de folos, ci, îndepărtându-se de calea cea dreaptă, a alergat după voia lui, s-a împotrivit cu semeție conducătorului, pînă ce, căzînd în rîpi și în prăpăstii, a suferit o pierzanie vrednică de neascultarea sa.

Să dea Dumnezeu să nu se întîmple aceasta cu noi, copiii mei, pe care v-am născut prin Evanghelie² și pe care v-am înfășat cu binecuvîntarea mîinilor mele. Să vă fie auzul curat și sufletul supus, ca să primească cu dragoste sfaturile mele. Primiți-mi cuvintele, cum primește ceara pecetea, ca, prin rîvna mea și a voastră, eu să iau rod îmbucurător pentru ostenele mele, iar voi, cînd veți fi scăpați de nenorociri, să lăudați sfatul ce vi l-am dat.

Dar care-i subiectul cuvîntului meu, pe care întîrzii a vi-l face cunoscut și ține încă suspendate sufletele voastre cu nădejdea de a-l auzi?

1. Amos, 3, 8.

2. I Cor., 4, 15.

II

Vedem, fraților, cerul senin, gol și fără de nori; seninătatea lui ne întristează și curățenia lui ne mîhnește, deși le doream mai înainte, cînd cerul era acoperit de nori, cînd era întunecat și lipsit de razele soarelui. Acum pămîntul, neînchipuit de uscat, este urit la înfățișare, sterp și neroditor, crăpat în bucăți, iar razele arzătoare ale soarelui intră adînc în el. Izvoarele, altădată bogate și îmbelșugate în ape, ne-au părăsit; fluviile cele mari și-au pierdut apele, încît chiar copiii mici umblă cu picioarele prin ele, iar femeile le trec încărcate cu poverile lor. Mulți dintre noi n-au nici ce să bea și ni-i viața în primejdie. Am ajuns niște noi israiliți care caută un nou Moisi și un toiag făcător de minuni ca să lovească iarăși pietrele spre a potoli nevoia însetatului popor; avem iarăși nevoie de nori adunați, care să dea oamenilor mănă, hrana cea neobișnuită. Să ne temem să n-ajungem pentru urmașii noștri pildă nouă de foamete și pedeapsă.

Am văzut ogoarele și am lăcrimat pentru nerodirea lor; am vărsat lacrimi, pentru că ploaia nu s-a vărsat peste noi. Unele semințe s-au uscat înainte de a încolți, rămînînd sub bulgării de pămînt, așa cum le-a acoperit plugul, iar altele au răsărit puțin și, așa răsărite, s-au vestejit jalnic din pricina arșitei. Așa că acum este potrivit să schimbăm cuvintele evanghelice³ și să spunem: «Secerători sînt mulți, dar seceriș nici puțin». Plugarii, așezați jos pe ogoare, cu mîinile încrucișate pe genunchi — așa cum stau toți cei sfîșiți de mari dureri — plîng ostenele lor zadarnice; se uită la copilașii lor și se tînguie; își îndreaptă privirile spre soții și se jelesc; ating și pipăie paiele uscate ale semănăturilor și scot vaiete mari, întocmai ca părinții cărora le-au murit copiii în floarea vîrstei.

Să ni se spună și nouă de același profet, amintit la început, cuvintele spuse iudeilor: *«Eu am oprit de la voi ploaia cu trei luni înainte de seceriș; voi ploua peste o cetate, iar peste altă cetate nu voi ploua; o parte se va uda, iar altă parte peste care nu voi ploua se va usca. Și se vor aduna două sau trei cetăți la o cetate ca să bea apă, și nu se vor sătura, că nu v-ați întors spre Mine, zice Domnul»*⁴.

Să cunoaștem, dar, că Dumnezeu ne trimite aceste nenorociri, pentru că ne-am îndepărtat de El și ne-am lenevit; nu caută să ne zdrobească, ci Se silește să ne îndrepte, așa cum fac părinții cu copiii lor neascultători: se minie și se supără pe copii, nu ca să le facă rău, ci ca să-i abată de la copilăriile și păcatele tinereții spre o purtare bună.

3. Luca, 10, 2.

4. Amos, 4, 7—8.

Uitați-vă, dar, că mulțimea păcatelor noastre a scos și anotimpurile din propriile lor hotare și a schimbat vremurile în altele cu totul neobișnuite. Iarna n-a mai avut umezeală obișnuită unită cu uscăciunea, ci a înghețat toată umezeala, a uscat-o, și a trecut fără de nori și fără de zăpadă. Tot așa și primăvara : ne-a arătat numai o parte din însușirile ei, adică numai căldura, fără să fie însoțită și de umezeală. Arșița și gerul, depășind într-un chip nou hotarele firii și unindu-se rău spre paguba noastră, izgonesc pe oameni din trai și din viață.

Care-i pricina acestei neorînduieli și turburări ? Ce înseamnă această nouă înfățișare a vremilor ? Să o cercetăm că avem minte ; să o judecăm, că sîntem înzestrați cu rațiune ! Oare nu mai este un Conducător al universului ? Oare Dumnezeu, Creatorul universului, a uitat să mai poarte grijă de lume ? Oare I s-a luat stăpînirea și puterea ? Sau, dacă are aceeași putere și n-a pierdut stăpînirea, S-a făcut cumva aspru și Și-a schimbat marea Lui bunătate și grija de oameni în ură de oameni ? Nici un om cu judecată n-ar putea spune asta, pentru că sînt vădite și lămurite pricinile pentru care nu mai sîntem ocîrmuiți ca de obicei. Cînd primim de la Dumnezeu, nu dăm și altora ; lăudăm binefacerea, dar lipsim de binefacere pe cei nevoiași. Robi fiind, am fost eliberați, dar n-avem milă de tovarășii noștri de robie. Flămînzi fiind, Dumnezeu ne-a hrănit, dar trecem cu vederea pe cel lipsit. Avem pe Dumnezeu dătător și vistiernic neîmpuținat, dar sîntem zgîrciți și nu facem părtași și pe cei săraci la cele ale noastre. Oile ne-au făcut mulțime de miei, dar cei goi sînt mai mulți ca oile ! Hambarele ne gem de mulțimea grînelor, dar pe cel strîmtorat de nevoie nu-l miluim ! Pentru asta ne amenință și dreptul Judecător ! Pentru asta și Dumnezeu nu-Și deschide mîna, pentru că noi ne-am închis-o pentru iubirea de frați. Pentru asta sînt uscate ogoarele, pentru că s-a răcit dragostea.

III

În zadar sînt strigătele celor ce se roagă ! Se risipesc în aer ! Pentru ce ? Pentru că nici noi n-am auzit glasurile celor ce ne roagă !

Dar cum este cererea și rugăciunea noastră ? Voi, bărbaților, afară de cîțiva, vă ocupați cu negustoria ; iar voi, femeilor, slujiți bărbaților la lucrul lui mamona ! Puțini sînt cu mine și cu rugăciunea ! Dar și aceștia se plictisesc, cască, se întorc adeseori și pîndesc timpul cînd își va termina cîntărețul cîntarea și cînd vor scăpa, ca dintr-o închi-soare, din biserică și de la îndatorirea rugăciunii. Cu noi în biserică sînt acești copilași, care și-au lăsat tăblițele la școală și au venit să cînte aici împreună cu noi ; iau necazul nostru drept recreație și joacă și fac sărbătoare din nenorocirea noastră, pentru că au scăpat pentru

puțină vreme de un dascăl supărător și de grija lecțiilor. Mulțimea bărbatilor în puterea vârstei, poporul cel vinovat, cel care poartă în suflete pricina relelor, cel care a lucrat și a adus nenorocirea, se plimbă în voie și vesel prin oraș, iar copiii neștiutori și nevinovați se adună în biserică și se grăbesc la mărturisire, ei care nu sînt nici pricina nenorocirilor și nici nu au cunoștința sau puterea să se roage cum trebuie. Vino în biserică, tu, bărbat în puterea vârstei, tu, care ești plin de păcate ! Cazi tu cu fața la pămînt ! Plîngi și suspină și lasă pe copii să facă cele potrivite vârstei lor ! Pentru ce te ascunzi tu, care ești vinovat, și aduci întru apărarea ta pe cel nevinovat ? Crezi oare că poți înșela pe Judecător, punînd în locul tău pe altcineva ? Trebuie să fie negreșit aici, împreună cu tine, și copilul, dar nicidecum numai el singur.

Află că și ninivitenii au împlînzit pe Dumnezeu prin pocăință și prin jelierea păcatelor pe care le-a strigat lor Iona după ce a ieșit din mare și din chit. Ninivitenii n-au pus numai pe copii să facă pocăință, în timp ce ei își petreceau viața în desfătări și ospețe, ci ei, părinții, cei care au păcătuit, s-au pus sub jugul postului ; ei, părinții, au suferit pedeapsa și apoi, ca un adaos, au silit și pe copii să jolească, pentru ca întristarea să cuprindă toate vârstele ; atît cei conștienți de păcate, cît și cei ce nu-și dădeau seama de păcate ; unii de voie, ceilalți de nevoie. Și astfel Dumnezeu văzîndu-i că s-au smerit și s-au osîndit pe ei înșiși cu o pedeapsă ce a cuprins toate vârstele, a pus capăt suferinței, a ridicat osînda și a dăruit bucurie celor ce plînseseră așa de adînc ⁵. Ce pocăință potrivită ! Ce plînsset înțelept și deplin ! Nici vitele nu le-au lăsat în afara pedepsei, ci au găsit mijlocul să le facă și pe ele să strige de nevoie : au despărțit vițelul de vacă, au izgonit mielul de la ugerul oii, iar pruncul de sîn nu mai era în brațele celei ce l-a născut. Cele ce au născut erau închise în locuri deosebite, iar cei născuți, în alte locuri. Strigăte pline de jale se auzeau și răsunau și dintr-o parte și din alta. Cei de curînd născuți căutau izvoarele laptelui, iar mamele lor, chinuite de dureri firești, își chemau, cu voci pline de milă, odraslele. Copiii de țăță, infometați în același chip, rămîneau cu gurile deschise și-și pierdeau răsuflarea de prea mult plînsset, iar maicile erau cu sufletul sfîșiat de durere. Pentru aceasta Scriptura cea de Dumnezeu insuflată a păstrat în scris pocăința ninivitenilor, ca să fie de învățătură întregii lumi. Cel bătrîn plîngea, își trăgea și-și smulgea părul alb ; cel tînăr și în floarea vârstei mai tare se văita ; săracul suspina ; bogatul, uitîndu-și de desfătări, socotea suferința drept înfrînare. Împăratul lor și-a schimbat în înjosire strălucirea și slava împărătească ; și-a dat jos coroana și și-a presărat cenușă pe cap ; și-a aruncat haina de

purpură și s-a îmbrăcat cu sac ; și-a lăsat tronul cel înalt și în chip vrednic de plîns se tîra pe pămînt ; a părăsit toată desfătarea împăratească și a plîns împreună cu poporul ; a ajuns ca unul din cei mulți cînd a văzut mîniat pe Stăpînul de obște al tuturor.

IV

Așa gîndesc oamenii chibzuiți și cu judecată ! Așa este pocăința celor ce s-au făcut vinovați de păcate ! Dar noi săvîrșim cu osîrdie păcatul și privim pocăința cu dispreț și trîndăvie. Care dintre noi, rugîndu-se, varsă lacrimi pentru a primi ploaie la vreme potrivită ? Care dintre noi, ca să-și șteargă păcatele, și-a udat patul cu lacrimi, după pilda fericitului David ? ⁶ Care dintre noi a spălat picioarele străinilor și a șters praful călătorilor, ca să îmblînzească la vreme pe Dumnezeu, cerîndu-I să curme seceta ? Care dintre noi a hrănit pe copilul lipsit de tată, ca Dumnezeu să ne hrănească acum holdele, rămase ca niște orfani, biciuite de asprimea vînturilor ? Care dintre noi a purtat de grijă văduvei chinuite de necazurile vieții, ca Dumnezeu să-i dea acum, cu aceeași măsură, hrana de care are nevoie ? Rupe contractele nedrepte ⁷, ca să ți se dezlege păcatul ! Distruge polițele care odrăslesc grele dobînzii, ca pămîntul să odrăslească rodirile sale obișnuite ! Aurul și arama, ce-s sterpe, rodesc împotriva firii lor, iar pămîntul, care odrăsește în chip firesc, ajunge sterp, osîndit să nu rodească, pentru a pedepsi pe cei ce-l locuiesc.

Să ne arate, deci, cei ce pun preț pe lăcomie și cei ce adună averi cu nemiluita, ce putere au avuțiile adunate sau care-i folosul lor, dacă Dumnezeu mîniîndu-Se prelungește mai multă vreme pedeapsa ? Cei ce strîng aur vor ajunge mai galbeni decît aurul de nu vor avea pîinea pe care pînă mai ieri-alaltăieri o disprețuiau, pentru că o puteau avea la îndemîină pe puțini bani ! Spune-mi la ce vor mai servi pungile pline de galbeni, de nu va mai fi griu în jitnițe și nici negustori care să vîndă griul ? Nu vei fi oare îngropat împreună cu aurul ? Nu este oare pămînt aurul ? Nu va sta oare o bucată de lut netrebnică lingă trupul tău, care nu-i decît tot lut ? Ai dobîndit totul, dar n-ai un singur lucru de trebuință : puțința de a te hrăni. Cu toată bogăția ta, fă un singur nor, fă să cadă cîteva picături de ploaie, silește pămîntul să rodească, îndepărtează nenorocirea cu bogăția ta mîndră și semeată ! Poate că vei ruga vreun om evlavios, ca Ilie Tesviteanul ⁸, ca să te scape de nenorociri, un om sărac, galben la față, descult, fără casă, fără masă,

6. Ps., 6, 6.

7. Isaia, 58, 6.

8. III Regi, 18, 45.

sărman, îmbrăcat cu o singură haină, ca Ilie cu cojocul, avînd tovarăși de viață și de masă rugăciunea și înfrînarea. Iar dacă rugîndu-te de un om ca acesta vei dobîndi ajutor, oare nu vei rîde tare de avuțiile pline de nenumărate griji? Nu vei scuipa aurul? Nu vei azvîrli ca pe un gunoi argintul pe care-l numeai mai înainte cu totul puternic și prieten foarte iubit, iar acum slab ajutor la nevoie? Din pricina ta ne-a pedepsit Dumnezeu cu această nenorocire, pentru că deși aveai, nu dă-deai; pentru că treceai cu vederea pe cei flămînzi, pentru că nu te întorceai spre cei ce se tînguiau, pentru că nu miluiai cînd ți se cerea. Din pricina cîtorva inși a venit nenorocirea peste un întreg popor, iar din pricina răutății unuia singur s-a vătămat tot poporul. Ahăr a furat cele sfinte și toată armata a fost pedepsită⁹. Zambri a făcut desfrînare cu madianita¹⁰ și poporul lui Israil a fost pedepsit.

V

Cu toții deci, și în deosebi și față de toți, să ne cercetăm viața. Se-ceta să ne fie un dascăl care ne aduce aminte fiecăruia de păcatele noastre. Să spunem și noi cuvintele acelea chibzuite ale vrednicului Iov: «*Mîna Domnului este aceea care s-a atins de mine*»¹¹. Și mai cu seamă să socotim nenorocirea de acum în primul loc ca o urmare a pă-catelor noastre.

Iar dacă mai trebuie să mai adaug o pricină, apoi iat-o: uneori vin peste oameni, pentru încercarea sufletelor lor, astfel de nenorociri ale vieții, pentru ca prin necazuri să se vădească cei vrednici, fie săraci, fie bogați, că și unii și alții prin răbdare sînt încercați desăvîrșit. Mai ales într-un timp ca acesta de foamete se vădește unul dacă este larg la suflet și iubitor de frați, iar altul dacă este mulțumitor și nu dimpotrivă hulitor, schimbîndu-și iute sentimentele după împrejurările vieții.

Cunosc mulți oameni — și o știu nu din auzite, ci din proprie experiență — care atîta vreme cît trăiau în belșug și erau, după cum se spune, în ape bune, mulțumeau Binefăcătorului, dacă nu desăvîrșit, cel puțin pe jumătate; dar dacă cumva lucrurile se întorc împotriva, iar cel bogat ajunge sărac, cel cu trupul sănătos, bolnav, cel slăvit și stră-lucit, acoperit de rușine și necinste, atunci sînt nemulțumiți, rostesc hule și pregetă la rugăciune; se plîng împotriva lui Dumnezeu ca împotriva unui datornic rău de plată și nu se poartă ca față de un Stăpîn, Care s-a supărat pe ei. Dar departe de mintea voastră un gînd ca acesta!

Cînd vezi că Dumnezeu nu-ți dăruiește darurile obișnuite, cugetă așa în tine însuți: Oare Dumnezeu nu ne poate da hrană? Cum e cu

9. Iosua, 7, 1.

10. Num., 25, 6—18.

11. Iov, 19, 21.

putință, cînd El este Domnul cerului și al întregii podoabe a lumii, cînd El este înțeleptul Ocîrmuitor al anotimpurilor și al anilor. Conducătorul universului, Cel ce a rînduit ca anotimpurile și schimbările atmosferice să urmeze unele altora, ca într-un dans bine rînduit, ca prin variația lor să ne ajute la felurile noastre trebuințe : la vreme să vină umezeală, apoi să urmeze căldura ; frigul să se amestece în cursul unui an, dar să nu fim lipsiți nici de trebuința ce o avem de la vremea uscată. Prin urmare Dumnezeu este puternic. Fiind deci recunoscut ca puternic, nu cumva îi lipsește bunătatea ? Nu se poate spune ! Că dacă nu-i bun, care nevoie L-a făcut pe Cel ce nu este bun să zidească la început pe om ? Cine L-a silit pe Ziditor să ia, chiar împotriva voinței Lui, țărîină și din lut să dea chip unei frumuseți ca aceasta ? Cine L-a constrîns să dăruiască omului, după chipul Său, rațiune, ca prin ea să învețe artelor și meseriile, să învețe a filosofa despre lucrurile cele mai înalte, pe care nu le poate atinge cu simțurile ? Dacă vei cugeta așa, vei găsi că Dumnezeu este prin fire bun și că nu-I lipsește bunătatea nici chiar acum în nenorocirea de față. Spune-mi, te rog, ce L-a făcut să nu fie numai seceta ce o vedem, ci un pîrjol desăvîrșit ? Dacă soarele și-ar fi schimbat puțin drumul său obișnuit și s-ar fi apropiat de cele de pe pămînt, n-ar fi ars într-o clipă tot ce se vede, dacă Dumnezeu ar fi plouat foc din cer, așa cum pedepsise odată pe păcătoși ? ¹²

Vino-ți în fire, omule ! Nu te purta ca și copiii fără de minte, care, fiind muștrați de dascăl, îi rup cărțile, sau fiind opriți de părinți, spre folosul lor, de la mîncare, sfîșie haina tatălui și zgîrie cu unghiile fața mamei.

Furtuna mării pune la încercare și verifică pe căpitanul corăbiei, stadionul pe atlet, lupta pe general, nenorocirea pe omul tare la suflet, ispita pe creștin. Necazurile încearcă sufletele ca focul aurul. Ești sărac ? Nu te mîhni ! Că întristarea prea mare ajunge pricină de păcat ; mîhnirea cufundă mintea, încurcăturile ameteșc, iar nedumerirea naște nerecunoștință. Ai, însă, nădejde în Dumnezeu ! Oare Dumnezeu nu vede strîmtorarea ta ? În mîna Lui are hrana ta, dar amîină datul, ca să-ți pună la încercare tăria, ca să-ți cunoască gîndul, de nu cumva este ca al celor răi și nemulțumitori. Că aceia, atîta vreme cît au în gură bucatele, laudă, lingușesc și nu încetează a se minuna ; dar dacă sînt îndepărtați puțin de la masă, lovesc cu insultele, ca și cu niște pietre, pe cei cărora cu puțin mai înainte li se închinau, din pricina plăcerii, ca lui Dumnezeu.

Cercetați Vechiul și Noul Testament și veți găsi în fiecare din ele mulți oameni care au fost hrăniți de Dumnezeu în felurile chipuri. Carmilul, munte înalt și nelocuit, avea pe Ilie, pustiul pe pustnic ; toată

averea dreptului era sufletul lui, iar merinde pentru viață, nădejdea în Dumnezeu. Cu toate că trăia așa, n-a pierit de foame; dimpotrivă, pasările cele mai răpitoare și mai ales cele mai lacome îi aduceau hrană și au ajuns slugile dreptului în ce privește hrana, ele care de obicei răpesc hrana altora; prin porunca lui Dumnezeu și-au schimbat firea, ajungînd păzitori credincioși ai pîinii și ai cărnii. Din Sfînta Scriptură știm că lui Ilie corbii i-au adus de mîncare¹³. Groapa din Babilon avea în ea un tînăr israilit; era rob prin necazul venit asupra lui, dar liber cu sufletul și cu cugetul. Ce s-a întîmplat? Leii, împotriva firii lor, posteau¹⁴, iar Avacum, cel ce-l hrănea pe tînărul israilit, era purtat prin văzduh, adus fiind de inger, atît el cît și merindele. Și ca să nu moară de foame tînărul cel drept, profetul Avacum străbătea în scurt timp drumul care se întindea peste atît pămînt și mare din Iudeea pînă în Babilon¹⁵.

VI

Ce a fost iarăși în pustie cu poporul pe care îl conducea Moisi? Cum i-a purtat de grijă Dumnezeu vreme de patruzeci de ani? În pustie nu era om care să semene, nici bou care să tragă plugul, nici arie, nici teasc, nici hambar și totuși poporul avea hrană fără să are și fără să semene; piatra, care mai înainte nu avea apă, a izvorit apă, și apa ieșea cînd era nevoie. Nu mai înșir, una cîte una, binefacerile pe care Dumnezeu, ca un părinte, le-a făcut, cu purtarea Sa de grijă, oamenilor în nenumărate rinduri!

Rabdă și tu puțin în vreme de necaz, ca viteazul Iov. Să nu fii doborît de furtună și nici să lepezi ceva din averea de virtuți, pe care o porți. Păstrează în suflet, ca pe o comoară de mare preț, mulțumirea ce o datorezi lui Dumnezeu și vei primi și tu daruri îndoite de desfătări pentru mulțumirea ce o arăți. Adu-ți aminte de cuvîntul apostolului: «*Mulțumiți pentru toate!*»¹⁶. Ești sărac? Este altul negreșit mai sărac decît tine. Ai hrană numai pentru zece zile? Altul are numai pentru o singură zi. Ca un om bun și mulțumitor împarte prisosul tău cu cel lipsit. Nu pregeta să dai din puținul tău. Nu pune folosul tău mai presus de primejdia obștească. Chiar dacă ai avea pentru hrana ta numai o singură pîine și de-ar veni la ușa ta cineva să-ți ceară de mîncare, scoate din cămară acea singură pîine și, luînd-o în mîini, caută la cer și spune aceste cuvinte pline de milă, dar și de mulțumire: «Am, Doamne, o singură pîine, pe care o vezi, și primejdia îmi stă în față; dar pun porunca Ta mai presus de mine; și, din puținul ce-l am, dau

13. *III Regi*, 17, 6.

14. *Dan.*, 6, 16—23.

15. *Bel*, 1, 40—46.

16. *I Tes.*, 5, 18.

fratelui înfometat. Dă și Tu robului care-i în primejdie! Știu bunătatea Ta ; am încredere și în puterea Ta. Tu nu amâni multă vreme harurile Tale, ci împarți când vrei darurile!». Dacă vei spune și vei face așa, plinea pe care o dai în strimtorarea ta, ajunge sămînță pentru ogoarele tale; dă rod îmbelșugat, este arvună pentru hrană și pricinuitoare de milă dumnezeiască. Spune și tu cuvintele văduvei din Sidon, rostite în niște vremuri ca acestea : — adu-ți aminte la timp potrivit de această istorie ! — *«Viu este Domnul, că numai atît am în casă pentru hrana mea și a copiilor mei»*¹⁷. Dacă vei da din puținul tău, vei avea și tu, prin harul lui Dumnezeu, izvor în urciorul cu untdelemn și neîmpuținată copaia cu făină. Pentru că harul îmbelșugat al lui Dumnezeu se întoarce îndoit celor credincioși și se aseamnă cu fîntinile care nu seacă niciodată, cu toate că se scoate mereu apă din ele. Tu, cel sărac, împrumută pe Dumnezeu cel bogat ! Ai încredere în Cel Ce primește în locul celui nevoiaș, în Cel Ce dă din ale Sale harul. Este un girant vrednic de crezare și are bogățiile Sale întinse pretutîndeni, pe pămînt și mare. De-I ceri datoria, cînd călătorești pe mare, chiar atunci, în mijlocul mării, primești capitalul la un loc cu dobînda, că ți place să dea cu adaos.

VII

Foamea, boala înfometatului, este chin plin de jale. Foamea este capul nenorocirilor omenești ; moartea prin foamete este cea mai nemiloasă moarte. Că în toate celelalte primejdii de moarte sfîrșitul vine îndată ; ascuțișul sabiei pune iute capăt vieții ; furia focului stinge îndată viața ; dinții fiarelor sălbatice sfîșie măduarele cele mai de seamă și nu îngăduie să se prelungească chinurile. Foamea, însă, este un chin prelungit, o suferință care durează, o boală incuibărită în noi înșine, ce nu mai dispare, o moarte veșnic prezentă și veșnic aminată. Foamea usucă umezeala firească a trupului, îi împuținează greutatea și-i topește puțin cîte puțin puterea. Carnea se înfășoară împrejurul oaselor ca o pînză de păianjen ; fața își pierde culoarea ; roșeața din obraji dispare, că se topește sîngele ; albeața feței pierе, că slăbiciunea o înnegrește ; trupul se învinețește, că din pricina suferinței ajunge un trist amestec de gălbiciune și negreală ; genunchii tremură și se mișcă greu ; glasul este subțire și slab ; ochii, slăbiți în găurile lor, stau în zadar în orbite, ca și miejii de nucă acoperiți în cojile lor ; stomacul, gol, stors și fără formă, nu mai are volum ; măruntaiele nu mai stau în starea lor firească, ci lipite de oasele spatelui.

De cite pedepse nu-i vrednic oare unul care trece cu vederea un astfel de trup ? Este oare cruzime mai mare ca aceasta ? Nu este vred-

17. III Regi, 17, 12.

nic oare să fie numărat printre fiarele sălbatice și să fie privit ca un blestemat și osîndit ca un ucigaș cel care poate vindeca un rău atît de mare, dar, de bună voie, întîrzie să ajute din pricina zgîrceniei ? Chinul foamei a silit adeseori pe mulți să calce chiar legile firii, să mănînce adică trupurile celor de aceeași fire cu ei, mama să-și mănînce copilul, să bage neomenos iarăși în pîntece pe cel pe care l-a scos din pîntece. O grozăvie ca aceasta este povestită în «*Istoria iudeilor*»¹⁸, scrisă de celebrul Iosif¹⁹, atunci cînd nenorociri cumplite au venit asupra ierusalimitenilor spre a-i pedepsi pentru nelegiuirea săvîrșită asupra Domnului.

Însuși Dumnezeu nostru trece adeseori cu vederea alte suferințe, dar Îl cuprinde mila de cei flămînzi. «*Mi-i milă de popor*»²⁰, a spus Hristos. De aceea la judecata din urmă, cînd Domnul va chema pe cei drepți, locul cel dintîi îl are cel darnic ; cel care a hrănit pe cei flămînzi este în fruntea celor cinstiți de Dumnezeu ; cel care a dat pîine este chemat înaintea tuturor ; cel bun și larg la inimă este trimis înaintea celorlalți drepți în viața veșnică²¹, pe cînd cel care n-a împărțit nimănui din avuția sa și cel zgîrcit este dat focului înaintea tuturor păcătoșilor²².

Timpul de secetă și foamete de acum te cheamă la milostenie, mama poruncilor. Ai mare grijă să nu treacă cumva timpul iarmarocului și al vremii unor bune afaceri ! Timpul se duce și nu așteaptă pe cel ce zăbovește. Zilele se grăbesc și trec pe alături de cel trîndav. Și după cum nu-i cu puțință să oprești cursul unui rîu, afară numai dacă îi oprești prin zăgazuri curgerea și întrebuințezi apa pentru nevoile tale, tot așa și cu timpul ; nu-i cu puțință să-l oprești cînd este mînat de valuri forțate și nici să-l întorci înapoi odată ce a trecut, afară numai dacă îl întîmpini cînd se apropie. De aceea, oprește porunca, pentru că fuge, împlinește-o, ia-o și strînge-o la piept cu amîndouă brațele. Dă puțin, ca să capeți mult ! Nimicește cel dintîi păcat făcut de om, dăruind celui flămînd hrană ! Că după cum Adam, mîncînd rău, ne-a lăsat moștenire păcatul, tot așa și noi, dacă potolim nevoia și foamea fratelui nostru, nimicim mîncarea cea aducătoare de moarte.

18. *Istoria războiului iudeilor*, Cartea VI, Cap. 21, în : «*Oeuvres complètes*» de Flavius Joseph, avec notice biographique par J. A. C. Buchon, Paris, 1838, p. 772—774.

19. Iosif Flaviu, istoric evreu, descendent dintr-o familie sacerdotală, s-a născut la Ierusalim în anul 37 și a murit la Roma în anul 100. Se afla în Ierusalim în timpul asediului. Lucrările lui : *Autobiografia*, *Istoria veche a iudeilor*, *Istoria războiului iudeilor*, *Istoria muceniciei Macabeilor*, Răspuns lui Apion pentru justificarea vechii istorii a iudeilor.

20. Matei, 15, 32.

21. Matei, 25, 34—36.

22. Matei, 25, 41—43.

VIII

Popoare, ascultați ! Creștini, luați în urechi, că acestea zice Domnul, nu grăind cu gura Sa, ci glăsuind prin gurile robilor Săi, ca prin niște organe ! Să nu ne arătăm noi, cei înzestrați cu rațiune, mai cruzi decât animalele lipsite de rațiune. Animalele se folosesc în comun de cele ce răsar în chip firesc din pământ. Turme de oi pasc pe unul și același munte ; nenumărați cai își culeg hrana pe una și aceeași câmpie ; și toate celelalte animale lasă unele altora hrana de care au nevoie. Dar noi oamenii ne însușim bunurile comune tuturor și ne facem singurii stăpîni pe cele ce sînt ale celor mulți. Să ne rușineze și pildele pline de iubire de oameni, pe care ni le dau păgînii. La unele popoare păgîne este o lege a iubirii de oameni de a avea o singură masă, de a fi comune bucatele, de a face un singur cămin aproape dintr-un popor nenumărat de oameni.

Dar să lăsăm pe păgîni și să ne întoarcem la exemplul dat de cei trei mii de bărbați ! Să imităm prima adunare a creștinilor ! ²³ Aceia aveau toate în comun : viața, sufletul, înțelegerea ; masa le era comună, frăția nezdruccinată, dragostea nefățarnică ; multele trupuri făceau un singur trup ; felurile suflete erau unite într-o singură înțelegere.

Multe exemple de iubire frățească ai în Vechiul și Noul Testament ! De vezi un bătrîn că suferă de foame, cheamă-l și hrănește-l ca și Iosif pe Iacov ²⁴. De întilnești un vrăjmaș strîmtorat de nevoie, nu te lăsa doborît de ura ce te stăpînește ca să te răzbuni, ci hrănește-l ca și Iosif pe frații care-l vinduseră ²⁵. De dai de un tînăr cuprins de dureri și de griji, plîngi și tu cum a plîns Iosif pe Veniamin ²⁶, fiul bătrîneților lui Iacov ²⁷. Te ispitește poate și pe tine lăcomia, cum îl ispitea pe Iosif stăpîna lui, și te trage de haină ²⁸, ca să disprețuiești porunca lui Dumnezeu și să iubești mai mult porunca cea iubitoare de aur și de lume decât porunca Stăpînului ? Ei bine, cînd îți vine în minte un gînd care dă luptă cu porunca dumnezeiască, care trage mintea ta curată la iubirea de argint, care te silește să lași iubirea de frați și să te alipești de ea, atunci aruncă și tu hainele și fugi cuprins de minie. Păstrează față de Domnul credința așa cum a păstrat-o Iosif față de Pentefri ²⁹. Poartă grijă de cei lipsiți un singur an, ca Iosif șapte ani ! ³⁰

23. *Fapte*, 2, 44.

24. *Fac.*, 47, 12.

25. *Fac.*, 37, 28.

26. *Fac.*, 43, 30.

27. *Fac.*, 37, 3.

28. *Fac.*, 39, 12.

29. *Fac.*, 39, 6—12.

30. *Fac.*, 41, 54.

Nu-ți întrebuința toate averile tale pentru plăceri, ci dă ceva și sufletului ! Închipuie-ți că ai două fete : plăcerea cea de pe pământ și viața cea din ceruri. Dacă nu vrei să dai toată avuția fiicei tale celei mai bune, împarte-o cel puțin deopotrivă între cea neînfrînată și cea cumpătată, ca nu cumva cînd va trebui să te înfățișezi înaintea lui Hristos și să vii în fața Judecătorului să arăți pe una îmbrăcată foarte bogat, iar pe cealaltă, pe cea cu înfățișarea de mireasă și numirea de viețuire virtuoasă, să o arăți goală și îmbrăcată în zdrențe. Să nu înfățișezi, dar, Mirelui mireasa lipsită de frumusețe și de podoabă, pentru ca nu cumva Mirele privind-o să-și întoarcă fața, și văzînd-o să o urască și să nu se apropie de ea, ci împodobește-o cu podoabă cuvenită și păstrează-o frumoasă pînă în ziua nunții, pentru ca și ea împreună cu fecioarele cele înțelepte să aprindă candela ³¹, avînd nestinsă lumina cunoștinței și nelipsit untdelemnul faptelor bune, ca prin fapte să se adeverească profeția dumnezeiască și să se potrivească și sufletului tău cuvintele : *«Stătut-a împărăteasa de-a dreapta ta, îmbrăcată în haină aurită și înfrumusețată. Ascultă, fiică, și vezi și pleacă-ți urechea ta, și va pofti împăratul frumusețea ta»* ³². Profetul, e drept, a vorbit aici de frumusețea trupului, dar spusele lui se potrivesc și pentru sufletul fiecărui credincios, pentru că adunarea Bisericii e formată și din trupuri și din suflete.

IX

Gîndește-te mai dinainte cu chibzuială la prezentul și viitorul pe care-l trădezi pentru un câștig rușinos ! Te va părăsi trupul, la care crezi că se mărginește viața ! Dar la arătarea Judecătorului așteptat — iar venirea Lui este neîndoielnică — tu singur îți vei închide cîntea și slava cerească și-ți vei deschide foc nestins, gheenă, chinuri și veacuri amare de dureri, în locul unei vieți fericite îndelungate. Să nu-ți închipui că încerc să te sperii cu sperietori mincinoase, cum fac mamele și doicile cu copiii care plîng fără noimă și neînterupt, liniștindu-i cu povestiri născocite. Cele ce vă spun nu sînt basme, ci adevăr propovăduit mai dinainte de o gură nemincinoasă. Să fii deplin încredințat că, după spusa evanghelică, nici o iotă sau cîrtă nu va trece din cuvintele Domnului ³³. Va învia și trupul cel topit în sicriu, iar sufletul însuși, care prin moarte s-a despărțit de trup, va locui iarăși în trup și va fi martor nemincinos al celor săvîrșite în viață ; nu le vor mărturisi alții, ci însăși conștiința noastră le va mărturisi. Și fiecăruia i se va măsura de dreptul Judecător după merit. Lui se cuvinte slava, puterea și închinăciunea în vecii vecilor, Amin.

31. Matei, 25, 4. 7.

32. Ps., 44, 11—13.

33. Matei, 5, 18.

OMILIA A IX-a

Că Dumnezeu nu este autorul relelor

I

Multe sînt felurile învățăturilor ; ne-au fost arătate prin David, sfîntul psalmist, de Duhul, Care a lucrat prin el. Uneori profetul David ne istorisește propriile sale suferințe, spunîndu-ne că a suferit cu bărbăție necazurile abătute asupra lui, iar, prin exemplul său, ne lasă o învățătură învederată de răbdare, ca atunci cînd spune : «*Doamne, pentru ce s-au înmulțit cei ce mă prigonesc?*»¹ ; alteori ne arată bunătatea lui Dumnezeu și iuțeala ajutorului Lui dat celor care-L caută cu adevărat, zicînd : «*Cînd Te-am chemat, m-ai auzit, Dumnezeul dreptății mele*»², rostind cuvinte care au aceeași putere ca și cele ale profetului Isaia, care zice : «*Încă grăind tu, va zice : «Iată aici sînt»*»³, adică : «*N-am terminat de a-L chema, că Dumnezeu m-a și auzit înainte de sfîrșitul chemării mele*». Iarăși David, aducînd rugăciuni și cereri lui Dumnezeu, ne învață chipul în care păcătoșii trebuie să-L îmblînzească pe Dumnezeu : «*Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri, nici cu iuțimea Ta să mă cerți*»⁴. În Psalmul al doisprezecelea arată prelungirea încercării, cînd spune : «*Pînă cînd, Doamne, mă vei uita pînă în sfîrșit?*»⁵. Și în tot psalmul acesta ne învață să nu ne descurajăm cînd sîntem în necazuri, ci să așteptăm bunătatea lui Dumnezeu și să știm că Dumnezeu, prin o iconomie oarecare, ne lasă în necazuri hotărînd măsura suferințelor după credința pe care o are fiecare. După ce David a spus : «*Pînă cînd, Doamne, mă vei uita pînă în sfîrșit?*» și : «*Pînă cînd îți întorci fața Ta de la mine?*»⁶, se îndreaptă îndată spre răutatea celor care nu cred în Dumnezeu, care, dacă au o mică piedică în viață, nu mai pot suferi starea grea în care se găsesc și încep îndată să se îndoiască în mintea lor, întrebîndu-se dacă există un Dumnezeu, Care poartă grijă de cele de aici, dacă vede viața fiecăruia, dacă împărțește fiecăruia după

1. Ps., 3, 1.

2. Ps., 4, 1.

3. Isaia, 58, 9.

4. Ps., 6, 1.

5. Ps., 12, 1.

6. Ps., 12, 1.

merit. Apoi, cînd văd că situația lor nedorită se prelungește, incolțește în ei gîndul cel rău și hotărăsc în inimile lor că nu există Dumnezeu : «*Zis-a cel nebun întru inima sa : «Nu este Dumnezeu»*⁷. Înfigîndu-se, deci, acest gînd în mintea lor, încep să păcătuiască fără să mai țină seama de nimic. Dacă nu este cineva care să conducă lumea, dacă nu este cineva care să răsplătească după merit cele săvîrșite în viață, cine-i mai poate împiedica să asuprească pe sărac, să ucidă pe orfani, să omoare pe văduvă și pe străin, să facă orice faptă nelegiuită și să se murdărească cu patimi necurate și ticăloase și cu toate poftele dobitocești ? De aceea David, ca o urmare a ideii că nu există Dumnezeu, a adăugat : «*Stricatu-s-au și urîți s-au făcut întru îndeletnicirile lor*»⁸. Că e cu neputință ca cei ce se îndepărtează de calea cea dreaptă să nu aibă în sufletele lor boala uitării de Dumnezeu.

II

Pentru ce popoarele păgîne au fost lăsate în seama minții lor ră-tăcite și fac cele ce nu se cad ?⁹ Nu pentru că au spus : «*Nu este Dumnezeu*» ? Pentru ce au căzut în patimi rușinoase, pentru ce femeile au schimbat întrebuintarea firească a firii în una împotriva firii, iar bărbații au săvîrșit lucruri rușinoase cu bărbații ?¹⁰ Nu pentru că au schimbat slava nestricăciosului Dumnezeu în închipuiri de pasări, de animale cu patru picioare și de tîritoare ?¹¹ Cu adevărat, deci, cel care spune că «*nu este Dumnezeu*» este nebun, lipsit de minte și de înțelegere.

Asemănător acestuia și tot atît de nebun este și acela care spune că Dumnezeu este autorul relelor. Spun că amîndoi săvîrșesc un păcat tot atît de mare, pentru că amîndoi tăgăduiesc pe Cel Bun : unul spunînd că nu există Dumnezeu, iar celălalt hotărînd că Dumnezeu nu este bun. Dacă Dumnezeu este cauza relelor, atunci e evident că nu e bun și deci și o afirmație și alta duc tot la tăgăduirea existenței lui Dumnezeu.

De unde bolile ? se întreabă ei. De unde morțile premature ? De unde distrugerile complete ale orașelor ? De unde naufragiile, războaiele, ciuma ? Acestea sînt rele, spun ei, și sînt toate fapte ale lui Dumnezeu. Deci pe cine altul putem socoti pricinuitor al acestor rele, dacă nu pe Dumnezeu ?

7. Ps., 13, 1.

8. Ps., 13, 1.

9. Rom., 1, 28.

10. Rom., 1, 26—27.

11. Rom., 1, 23.

Haide, dar, pentru că am dat de o problemă mult dezbătută, să încercăm să-i dăm o explicație clară și lipsită de confuzie, după ce vom pune mai întâi ca bază a discuției un principiu recunoscut de toată lumea, cercetînd această problemă cu cea mai mare grijă.

III

Un lucru trebuie să avem precis în mințile noastre, că odată ce sîntem făptura bunului Dumnezeu, că odată ce sîntem păziți de El, Care rînduiește pentru noi și pe cele mici și pe cele mari, urmează că nu putem suferi ceva fără voia lui Dumnezeu și că nici una din suferințele noastre nu este spre vătămarea noastră sau spre ceva asemănător; și deci nu trebuie să ne închipuim pentru noi o situație mai bună.

Morțile vin de la Dumnezeu; dar, moartea nu este un lucru rău, afară numai dacă-mi vorbești de moartea păcătosului; că pentru păcătos eliberarea de suferințele de pe pămînt este început al chinurilor din iad, iar suferințele din iad nu au autor pe Dumnezeu, ci pe noi înșine. Începutul și rădăcina păcatului stă în noi și în libertatea voinței noastre. Am putea să nu avem nici o suferință, dacă ne-am îndepărta de viciu; dar pentru că noi înșine, prin plăcere, ne-am lăsat ademeniți de păcat, ce motiv serios am putea invoca că n-am fost noi înșine autorii suferințelor noastre?

Răul este de două feluri: răul raportat la simțirea noastră și răul în sine.

Răul în sine depinde de noi, de pildă: nedreptatea, desfrînarea, nebunia, frica, invidia, uciderea, otrăvirea, viclenia și toate patimile înrudite cu ele, care întinează sufletul făcut după chipul Creatorului și-i întunecă frumusețea.

Răul raportat la noi provoacă durere și suferință simțirii noastre, de pildă: boala trupului, rănile trupului, lipsa celor necesare traiului, viața lipsită de slavă, paguba de bani și pierderea celor scumpi nouă. Fiecare din aceste rele sînt aduse asupra noastră de înțeleptul și bunul Stăpîn spre folosul nostru. Se ia bogăția celor care au întrebuintat-o rău, ca să strice unealta cu care săvîrșeau nedreptate; trimite boală celor cărora le este mai de folos să le fie măduarele legate decît să le aibă slobode, spre a ne îndepărta de păcat; aduce moarte cînd se termină firul vieții, pe care dreapta judecată a lui Dumnezeu l-a fixat dintru început pentru fiecare, deoarece Dumnezeu vede de departe ce este de folos fiecăruia din noi. Foametea, seceta, ploaia prea multă sînt plăgi obștești abătute asupra orașelor și popoarelor, spre a le pedepsi, cînd răutatea lor a depășit orice măsură. După cum doctorul este un binefăcător chiar dacă produce dureri și suferințe trupului (că poartă

război bolii, nu bolnavului), tot așa Dumnezeu este bun, cînd prin pedepse date unora se îngrijește de mîntuirea tuturor. Nu acuzi pe doctor cînd pe unele din mădularele tale le taie, pe altele le arde, iar pe altele le scoate cu totul din trup, ci îi mai dai și bani și-l numești mîntuitorul tău, pentru că a oprit boala într-o mică parte a trupului înainte de a se întinde în tot corpul. Dar cînd vezi că un oraș se dărîmă peste locuitorii lui din pricina cutremurului sau că o corabie se scufundă în mare cu toți călătorii, nu zăbovești să-ți pornești limba huliitoare împotriva adevăratului Doctor și Mîntuitor. Și totuși ar trebui să înțelegi că este nevoie de un tratament făcut cu grijă, cînd bolile oamenilor sînt mici și ușor de vindecat, dar cînd se dovedește că bolile lor nu mai pot fi vindecate printr-un tratament obișnuit, atunci este necesară îndepărtarea celor ajunși nefolositori, pentru ca nu cumva, întinzîndu-se boala, să cuprindă și pe cei sănătoși. Așadar, după cum nu-i de vină doctorul dacă-ți taie sau îți arde o parte din trup, ci boala, tot așa și distrugerile orașelor își au originea în păcatele oamenilor, care depășesc orice măsură. Scutește, deci, pe Dumnezeu de hulă !

IV

Mi s-ar putea spune :

— Dacă Dumnezeu nu este autorul relelor, pentru ce se spune în Scriptură : *«Eu sînt Cel Ce am întocmit lumina și am făcut întunericul, făcînd pace și zidind rele»*¹² ; și iarăși : *«S-au pogorît de la Domnul rele peste porțile Ierusalimului»*¹³ ; și : *«Nu este răutate în oraș, pe care să n-o fi făcut Domnul»*¹⁴ ; iar cîntarea cea mare a lui Moisi spune : *«Vedeți, vedeți că Eu sînt și nu este Dumnezeu afară de Mine ; Eu voi omorî și Eu voi face viu ; Eu voi bate și Eu voi vindeca»* ?¹⁵

— Pentru un om care înțelege sensul Scripturii, nici unul din aceste texte nu cuprinde vreo acuzație împotriva lui Dumnezeu, că El ar fi autorul și făcătorul răului.

Cînd spune : *«Eu sînt Cel Ce am întocmit lumina și am făcut întunericul»*, Dumnezeu se arată pe Sine creator al zidirii, dar nu autor al răului. Ca să nu crezi cumva că altul este creatorul luminii și altul creatorul întunericului, a spus că El este făcătorul și meșterul a două elemente aparent potrivnice în natură, ca să nu cauți un alt creator pentru foc, altul pentru apă, altul pentru aer și altul pentru pămînt, pen-

12. *Isaia*, 45, 7.

13. *Mih.*, 1, 12.

14. *Amos*, 3, 6.

15. *Deut.*, 32, 39.

tru că aceste elemente sînt aparent contrare în virtutea contrarietății calităților lor. Unii, pornind de la această idee, au căzut în politeism.

«*Dumnezeu face pace și zidește rele*». Face pace mai cu seamă în tine, cînd îți liniștește mintea prin o învățătură bună și-ți potolește pasiunile care se scoală împotriva sufletului. «*Zidește rele*», adică le transformă în bine și le aduce într-o stare mai bună, în așa fel că încetează de a mai fi rele și îmbracă natura binelui. «*Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule*»¹⁶, adică : «Nu-mi crea acum inima, ci înnoiește inima mea cea învechită din pricina răutății», și : «*Ca din cei doi să zidească un om nou*»¹⁷; aici cuvîntul «*să zidească*» nu are sensul unei aduceri de la neființă la ființă, ci al unei transformări în bine a celor deja existente ; și : «*Dacă cineva este în Hristos este făptură nouă*»¹⁸; și iarăși Moisi spune : «*Nu este oare Acesta Însoși Părintele tău care te-a dobîndit, te-a făcut și te-a zidit ?*»¹⁹; faptul că aici cuvîntul «*zidire*» este așezat după cuvîntul «*facere*», ne arată lămurit că termenul «*zidire*», ca totdeauna unde este întrebuițat acest cuvînt, are sensul unei îmbunătățiri. Deci cînd Dumnezeu face pace, face pace în a zidi pe cele rele, adică a le transforma și a le aduce spre o stare mai bună. Apoi, dacă înțelegi prin cuvîntul «*pace*» ușurarea ce o avem la terminarea războaielor, iar prin cuvîntul «*rele*», toate necazurile și nenorocirile ce însoțesc războaiele, cum sînt : expedițiile în afara granițelor țării, oboselile, stările de veghe, neliniștile, sudoarea, rănilile, uciderile, căderile orașelor, luările în robie, surghiunurile, priverliștile pline de jale ale celor duși în robie și, într-un cuvînt, toate nenorocirile ce însoțesc războaiele, atunci spunem că toate acestea se întimplă prin dreapta judecată a lui Dumnezeu, Care pedepsește prin războaie pe cei vrednici de pedeapsă. Ai fi vrut oare să nu mai fie arsă Sodoma²⁰, odată ce sodomiiții au săvîrșit acele nelegiuiri ? Sau ai fi vrut să nu fie distrus Ierusalimul și nici să fie pustiit templul după cutremurătoarea nebie săvîrșită de iudei împotriva Domnului ? Dealtfel nu era drept oare să se săvîrșescă acestea tocmai prin minile romanilor, cărora iudeii, dușmanii propriei lor vieți, au vîndut pe Domnul nostru ? Deci nenorocirile războiului cad adesea și pe bună dreptate peste cei care le merită.

Cuvintele «*Eu voi omori și Eu voi face viu*» interpretează-le, dacă vrei, în sensul de mai sus, că frica zidește pe cei simpli.

16. Ps., 50, 11.

17. Eies., 2, 15.

18. II Cor., 5, 17.

19. Deut., 32, 6.

20. Fac., 19, 24—25.

«Voi bate și voi vindeca». Aceste cuvinte, chiar interpretate literal, au un sens plin de folos sufletesc, că prin bătaie sădesc în noi frica de Dumnezeu, iar prin vindecare ne îndeamnă să-L iubim pe Dumnezeu.

Dar cuvintele acestea pot fi interpretate și într-un sens mai înalt : «*Tu voi omorî*» pentru păcat, și «*voi face viu*» pentru dreptate. Că în măsura în care omul nostru cel din afară se strică, în aceeași măsură cel dinăuntru se înnoiește²¹. Dumnezeu nu omoară pe unul și face viu pe altul, ci pe același om îl face viu prin acelea prin care îl omoară, și-l vindecă prin acelea prin care îl bate, potrivit proverbului care spune : «*Tu îl vei bate cu varga, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte*»²². Așadar este bătut trupul, ca să fie vindecat sufletul ; este omorît păcatul, ca să trăiască dreptatea.

Cuvintele : «*S-au pogorît de la Dumnezeu rele peste porțile Ierusalimului*» se interpretează prin ele însele.

— Ce rele ?

— Zgomotul carelor de război și al călăreților.

Cînd auzi cuvintele : «*Nu este răutate în oraș, pe care să n-o fi făcut Domnul*», înțelege cuvîntul «*răutate*» ! Scriptura vorbește aici de răutatea, adică de necazul adus asupra păcătoșilor pentru îndreptarea greșelilor lor, potrivit celor spuse de Dumnezeu : «*Că te-am necăjit și te-am înfometat ca să-ți fac bine*»²³. Înainte de a ajunge nedreptatea peste măsură de mare, Dumnezeu o oprește, după cum este oprit cursul unei ape cu stăvilare sau zăgazuri.

V

Pentru aceasta epidemiile care se abat asupra orașelor și popoarelor, uscăciunea văzduhului, nerodirea pămîntului, ca și toate celelalte nenorociri, care se întîmplă în viața fiecăruia, au scopul de a opri creșterea răutății. Deci Dumnezeu trimite niște nenorociri ca acestea, ca să înlăture nașterea adevăratelor nenorociri. Bolile trupesti și nenorocirile din afară sînt făcute pentru zăgăzuirea păcatului. Deci, Dumnezeu distruge răul ; dar răul nu este de la Dumnezeu. Pentru că și doctorul înlătură boala, dar nu bagă în trup boala. Distrugerile orașelor, cutremurele, inundațiile, zdrobirea armatelor, naufragiile și pieirea a nenumărate vieți omenești, pricinuite de pămînt, de mare, de văzduh, de foc sau de oricare altă cauză, se întîmplă spre înțelepțirea supraviețuitorilor, că Dumnezeu înțelepțește prin plăgi obștești răuta-

21. II Cor., 4, 16.

22. Prov., 23, 13.

23. Deut., 8, 3.

tea oamenilor. Propriu vorbind, rău este numai păcatul; păcatul, mai ales, merită denumirea de rău, iar păcatul depinde de voința noastră; stă în puterea noastră de a ne depărta de răutate sau de a fi răi. Unele rele ne sînt date de Dumnezeu ca niște încercări, pentru arătarea bărbăției noastre, ca lui Iov, care a fost lipsit de copii, a pierdut într-o clipită toată averea sa ²⁴ și a fost lovit cu bube ²⁵; alte rele sînt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea păcatelor, ca lui David, care, aducînd rușine asupra casei lui, a fost pedepsit pentru pofta lui nelegiuită ²⁶. Cunoaștem iarăși un alt fel de rele înfricoșătoare aduse asupra oamenilor de dreapta judecată a lui Dumnezeu, pentru a-i înțelepți pe cei care alunecă ușor în păcat, ca Datan și Aviron, pe care i-a înghițit pămîntul, deschizîndu-se sub ei gropi și crăpături ²⁷. Prin acest fel de pedeapsă ei n-au devenit mai buni — cum ar fi fost cu puțință pentru cei coboriți în iad? — ci prin pilda lor au înțelepțit pe cei rămași în viață. Tot așa și Faraon a fost înecat cu toată oastea lui ²⁸. Tot așa au fost nimiciți vechii locuitori ai Palestinei. Deci, cînd auzim că apostolul spune cîndva despre Faraon: «*vase ale miniei gătite spre pieire*» ²⁹, să nu înțelegem cumva că Faraon a fost făcut rău de Dumnezeu (că atunci ar fi mai drept ca vina să fie mutată asupra Creatorului), ci, cînd auzi cuvîntul «*Vase*», înțelege că fiecare din noi a fost făcut spre ceva folositor. După cum într-o casă mare sînt vase de aur, de argint, de lut și de lemn ³⁰ (că libertatea de voință a fiecăruia dă asemănarea cu aceste materiale: vas de aur este cel care are o viață curată și lipsită de viclenie; vas de argint, potrivit valorii sale, este mai jos decît cel dinții; vas de lut este omul care gîndește cele pămîntești și se sfărîmă cu ușurință, iar vas de lemn este omul care se întinează lesne cu păcatul și ajunge materie pentru focul veșnic), tot așa și vas al miniei este omul care primește în el, ca într-un vas, orice lucrare a diavolului și din pricina mirosului greu din el, datorită stricăciunii, nu mai poate fi folosit, ci este vrednic numai de distrugere și pieire. De aceea pentru că Faraon trebuia să fie sfărîmat, Dumnezeu, Iconomul cel priceput și înțelept al sufletelor, a rînduit să i se ducă vestea și să ajungă cunoscut tuturor, ca, prin pășania lui, să fie de folos celorlalți oameni; că Faraon nu mai putea fi vindecat, din pricina mării lui răutăți. Dumnezeu i-a învîrtoșat inima, iar prin îndelunga Sa răbdare și prin amînarea pedepsei a mărit răutatea lui,

24. Iov, 1, 14—19.

25. Iov, 2, 7.

26. II Regi, 11, 28—29.

27. Num., 16, 31—33.

28. Ieș., 14, 28.

29. Rom., 9, 22.

30. II Tim., 2, 20.

pentru ca, după ce răutatea lui va depăși orice margine, să fie înverdată tuturor dreptatea pedepsei dumnezeiești. Deși Dumnezeu a gradat neconținut pedepsele date lui Faraon, de la cele mai mici pînă la cele mai mari, totuși nu i-a muiat cerbicia, ci a văzut că Faraon disprețuiește îngăduința lui Dumnezeu, obișnuindu-se cu nenorocirile venite asupra lui. Dar, nici așa, Dumnezeu nu l-a dat morții, pînă ce nu și-a găsit singur moartea prin înec, îndrăznind, în mîndria inimii sale, să meargă pe drumul celor dreți, cu credința că Marea Roșie va fi și pentru el, ca și pentru poporul lui Dumnezeu, cale bătută.

Aflînd, deci, acestea de la Dumnezeu și putînd singur să știi cîte feluri de rele există, cunoscînd ce este cu adevărat răul și că răul este păcatul, al cărui sfîrșit este pieirea, cunoscînd că rele care produc dureri simțurilor sînt rele aparente, că ele au, în realitate, puterea de a face bine, cum sînt de pildă suferințele abătute asupra noastră pentru încetarea păcatului, a căror roadă este mîntuirea veșnică a sufletelor, încetează de a mai murmura împotriva celor rînduite de Dumnezeu ! Pe scurt, nu socoti pe Dumnezeu autor al existenței răului și nici nu-ți închipui că răul are o existență proprie. Răul nu există aparte, ca o ființă oarecare, și nici nu putem să ni-l imaginăm ca o ființă independentă și de-sine-stătătoare. Răul nu este decît lipsa binelui. Ochii au fost creați; orbirea are loc prin pierderea ochilor. Deci, dacă ochiul n-ar fi fost făcut dintr-o natură supusă stricăciunii, orbirea n-ar fi avut loc. Tot așa și răul; nu există prin el însuși, ci este o consecință a betesugirilor sufletului. Răul nu este necreat, după cum susțin ereticii, care acordă răului aceeași valoare ca și naturii binelui, ca și cînd și binele și răul ar fi fără de început și veșnice și anterioare creației lumii; dar nici creat. Dacă toate sînt de la Dumnezeu, cum e cu putință ca răul să derive din bine? Nici urîtul nu derivă din frumos și nici viciul din virtute. Citește Cartea Facerii lumii ! Vei găsi acolo scris că «toate sînt bune și foarte bune»³¹. Deci răul n-a fost creat împreună cu cele bune. Dar nici creaturile spirituale, făcute de Creator, n-au fost aduse la existență amestecate cu răul. Dacă creaturile materiale nu au avut în ele însele în momentul creației răul, cum ar fi putut creaturile spirituale, care se deosebesc atît de mult de cele materiale, și prin curățenie și prin sfințenie, să aibă vreo părtășanie cu răul ?

Dar mi se poate spune : Răul este o realitate și efectele lui se văd răspîndite din belșug de-a lungul întregii vieți. De unde-și are dar existența, dacă răul nu-i nici necreat, nici creat ?

31. *Fac.*, 1, 31.

VI

Cei care cercetează unele ca acestea să răspundă la următoarele întrebări : De unde vin bolile ? De unde beteșugurile trupului ? Că nu se poate spune că boala este necreată, dar nici că este creatură a lui Dumnezeu. Nu ! Ființele au fost create cu o structură naturală potrivit firii lor și au fost aduse la viață avînd desăvîrșite toate măduarele ; se îmbolnăvesc cînd își pierd starea naturală de viețuire ; își pierd sănătatea sau prin o viețuire rea, sau din o pricină oarecare ce aduce îmbolnăvirea trupului. Deci Dumnezeu a făcut trupul, nu boala ; a făcut sufletul, nu păcatul ; sufletul se înrăutățește cînd se îndepărtează de starea lui naturală.

— Dar în ce constă pentru suflet binele pe care îl avea înainte de a se înrăutăți ?

— În aceea că era aproape de Dumnezeu și unit cu El prin dragoste. După ce sufletul a căzut din această stare, a fost stricat de fel de fel de boli.

— Dar, pe scurt, pentru ce sufletul primește răul ?

— Pentru că este înzestrat cu voință liberă, unul din titlurile de glorie ale ființelor înzestrate cu rațiune. Slobod de orice constrîngere și creat de Creator cu voință liberă — pentru că a fost făcut după chipul lui Dumnezeu, — sufletul concepe binele, cunoaște desfătarea ce vine din săvîrșirea binelui ; are capacitatea și puterea de a-și păstra starea sa naturală, dacă stăruie în contemplarea binelui și în desfătarea bunătăților spirituale ; dar are și capacitatea de a se îndepărta uneori de bine ; aceasta i se întîmplă cînd, săturat de desfătările cele duhovnicești, ca îngreunat de somn și alunecat de la cele de sus, se amestecă cu trupul, spre a se desfăta cu plăceri rușinoase.

VII

Odinioară Adam era sus, nu în ce privește locul, ci prin libertatea voinței sale, cînd, îndată ce i s-a dat viață, și-a aruncat privirile spre cer ; s-a bucurat de cele văzute și a iubit nespus de mult pe Binefăcătorul său, Care-i dăruise desfătarea vieții veșnice, îl așezase în desfătarea paradisiului, îi dăduse aceeași stăpînire pe care o aveau îngerii, îl făcuse să aibă același fel de viețuire cu arhanghelii și să audă glas dumnezeiesc. Pe lîngă toate acestea era sub paza lui Dumnezeu și se desfăta cu bunătățile Lui. Dar iute s-a săturat de toate aceste bunătăți ; și ocărînd oarecum sațiul, a preferat frumuseții spirituale ceea ce părea plăcut ochilor trupului și a prețuit mai mult săturarea pîntecelui decît desfătările cele duhovnicești. De aceea a fost

izgonit îndată din rai, a pierdut acea viețuire fericită și a ajuns rău, nu din constrângere, ci din nesocotință. A păcătuit pentru că a întrebuintat rău voința sa liberă și a murit din pricina păcatului, «*că plata păcatului este moartea*»³². Cu cât se depărta de viață, pe atât se apropia de moarte. Că Dumnezeu este viață, iar lipsa vieții, moarte. Deci Adam, prin depărtarea sa de Dumnezeu, și-a pricinuit moartea, potrivit celor scrise: «*Iată vor pieri toți cei care se depărtează de Tine*»³³. Astfel, nu Dumnezeu a creat moartea, ci noi, prin voința noastră rea, am atras-o asupra noastră. Pentru pricinile de mai sus, Dumnezeu a îngăduit desfacerea trupului ca să nu se păstreze pentru noi nemuritoare boala³⁴, întocmai ca un olar care nu vrea să bage în foc un vas de lut stricat înainte de a îndrepta, prin refacerea lui, stricăciunea pe care o are.

— Dar pentru ce n-am fost creați, aş putea fi întrebat, cu capacitatea de a nu mai păcătui, încît să nu mai putem păcătui, chiar dacă am voi ?

— Dar și tu socotești bune slugile tale, cînd le vezi că își îndeplinesc îndatoririle lor de bună voie, nu cînd le ai sub lanțuri ! Așadar și lui Dumnezeu nu-I este dragă fapta săvîrșită prin constrângere, ci aceea săvîrșită prin virtute ; iar virtutea se îndeplinește prin libera alegere, și nu prin constrângere ; iar alegerea depinde de noi și ceea ce depinde de noi este tocmai liberul arbitru. Așadar cel care hulește pe Creator, că nu ne-a făcut infailibili prin fire, nu face altceva decît că preferă firii raționale pe cea irațională, firii libere și active pe cea imobilă și lipsită de inițiativă.

Am făcut o digresiune de la subiect, dar era necesară, pentru ca nu cumva, căzînd în adînc de gînduri, să simți și lipsa lui Dumnezeu pe lîngă lipsa dorurilor tale. Să încetăm, dar, a corija pe Cel înțelept. Să încetăm a căuta ceva mai bun decît ceea ce a făcut El. Dacă ne scapă puterii noastre de pătrundere chiar pricinile rînduielilor mărunte ale lui Dumnezeu cu privire la viața noastră, totuși să fie neștrămutată în sufletele noastre învățătura că de la Cel bun nu vine nimic rău.

VIII

Ca urmare a ideii de mai sus se pune și problema diavolului. De unde diavolul, dacă relele nu vin de la Dumnezeu ? Ce vom răspunde ?

32. Rom., 6, 23.

33. Ps., 72, 26.

34. Locul acesta a inspirat pe autorul molitfei celei mari de la slujba înmormîntării.

Același răspuns dat despre răutatea oamenilor este îndestulător și pentru această întrebare.

— Din ce pricină este rău omul ?

— Din propria sa voință liberă.

— Din ce pricină a ajuns diavolul rău ?

— Din aceeași pricină, pentru că și el avea libertatea voinței și era în puterea lui sau să rămână lângă Dumnezeu, sau să se înstrăineze de bine. Gavriil a fost înger și a rămas neconținut lângă Dumnezeu ; satan a fost tot înger și a căzut cu totul din ceata sa. Voința liberă l-a păstrat pe unul între cele de sus și tot libertatea voinței l-a aruncat pe celălalt din cer. Era cu puțință ca și Gavriil să apostazieze, iar satan să nu cadă. Dar pe unul l-a salvat dragostea fără sațiu de Dumnezeu, iar pe celălalt îndepărtarea de Dumnezeu l-a arătat vrednic de a fi aruncat în adînc. Acesta este răul : înstrăinarea de Dumnezeu. O mică întoarcere de ochi ne face să fim sau cu lumina soarelui, sau cu umbra trupului nostru ; dacă ne uităm la soare, soarele este gata să ne lumineze ; dar dacă ne întoarcem spre umbră, ne cuprinde neapărat întunericul. Tot așa și diavolul este rău, pentru că își are răutatea din libertatea voinței, și nu pentru că firea lui era vrăjmașă binelui.

— Dar pentru ce se războiește cu noi ?

— Pentru că, fiind vas plin de toată răutatea, a primit și păcatul invidiei și ne-a pizmuît cinstea. Nu suferea să ne vadă că ducem în rai o viață fără de durere. Și prin viclenii și meșteșugiri a înșelat pe om ; folosindu-se pentru amăgire tot de dorința pe care o avea și el de a fi asemenea cu Dumnezeu, i-a arătat pomul cunoștinței binelui și răului și i-a făgăduit că prin mîncarea fructului lui va ajunge asemenea lui Dumnezeu : *«Dacă veți mîncă dintr-însul, veți fi ca niște dumnezei, cunoscînd binele și răul»*³⁵. N-a fost făcut, deci, dușman al nostru ; dar din pricina invidiei a ajuns în dușmănie cu noi. Văzîndu-se aruncat jos dintre îngeri, n-a suferit să vadă pe pămîntean înălțat, prin propășirea în virtute, la vrednicia îngerilor.

IX

Dar pentru că a ajuns dușmanul nostru, Dumnezeu a rînduit să avem dușmănie față de el, prin cuvintele spuse șarpelui, instrumentul lui ; amenințarea pronunțată asupra șarpelui se referă la diavol : *«Vrăjmășie voi pune între tine și sămînța ei»*³⁶. Prietenii cu răutatea sînt într-adevăr vătămătoare, că de obicei legea prieteniei face ca cei ce

35. Fac., 3, 5.

36. Fac., 3, 15.

se unesc să se asemene. De aceea pe bună dreptate s-a spus : «*To-vărășiile rele strică obiceiurile bune*»³⁷. După cum aerul respirat în locuri infectate de boală transmite încetul cu încetul celor sănătoși boala, tot așa tovarășiile rele pricinuesc mare rău sufletelor, chiar dacă nu se simte îndată vătămarea. Pentru asta este neîmpăcată duș-mănia noastră față de șarpe. Așadar, dacă unealta de care s-a slujit diavolul merită atita ură, cât de mult trebuie să urim pe cel care s-a slujit de șarpe ?

Aș putea fi întrebat :

— Pentru ce a fost așezat în paradis acest pom cu ajutorul căruia avea să reușească diavolul în încercarea lui împotriva noastră ? Dacă n-ar fi avut această momeală pentru ispită cum ar fi putut diavolul să ne ducă, prin neascultare, la moarte ?

— Trebuia să fie o poruncă prin care să ni se pună la încercare ascultarea. De aceea era în paradis un pom încărcat cu fructe frumoase, pentru ca, arătând virtutea înfrinării prin abținerea de la ceea ce-i plăcut, să fim învredniciți pe dreptate de cununile răbdării.

Mîncarea din pomul cunoștinței binelui și răului a avut ca urmare nu numai călcarea poruncii, ci și cunoașterea goliciunii. «*Au mîncat*, spune Scriptura, *și li s-au deschis ochii lor și au cunoscut că sînt goi*»³⁸. Trebuia ca omul să nu-și observe goliciunea, pentru ca nu cumva mintea lui să fie atrasă a-și împlini lipsa, iar prin născocirea de îmbrăcăminte și prin grija de trup, să fie sustras cu totul de la contemplarea lui Dumnezeu.

— Dar pentru ce n-au fost făcute odată cu facerea omului și veș-mintele ?

— Pentru că omul nu trebuia să aibă îmbrăcăminte ; nici naturală, nici confecționată. Îmbrăcăminte naturală este proprie animalelor necuvîntătoare, cum sînt penele, părul, grosimea pieilor, care iarna pot să le acopere, iar vara le ajută să suporte căldura. În acestea nu se deosebește animal de animal, pentru că firea lor e la fel la toate ; omul, însă, trebuia să aibă deosebite darurile bunătăților, potrivit dragostei lui de Dumnezeu. Îndeletnicirile cu meseriile i-ar fi răpit omului tot timpul său liber ; iar acest lucru trebuia evitat ca vătămător omului. De aceea și Domnul, vrînd să ne cheme din nou la o viață paradisiacă, îndepărtează din suflete grija, spunînd : «*Nu vă grijiți pentru sufletul vostru ce veți mîncă, nici pentru trupul vostru cu ce vă veți îmbrăca*»³⁹. Așadar omul nu trebuia să aibă nici îm-brăcăminte naturală, nici confecționată ; ci altă îmbrăcăminte îi era

37. I Cor., 15, 33.

38. Fac., 3, 6—7.

39. Matei, 6, 25.

pregătită lui, dacă stăruia în virtute; o îmbrăcămintă care avea să înflorească peste om prin harul lui Dumnezeu și avea să strălucească prin veșminte luminoase ca acelea ale îngerilor, mai frumoase decît varietatea florilor și mai luminoase și mai strălucitoare decît stelele. De aceea, Dumnezeu nu i-a dat îndată omului îmbrăcămintă, pentru că îmbrăcămintea rezervată lui trebuia să fie o recompensă a virtuții sale; dar la această îmbrăcămintă omul n-a putut ajunge din pricina ispitei diavolului.

Așadar, vrăjmaș ne este diavolul din pricina căderii ce ne-a adus-o atunci prin ispita lui. Domnul, însă, a rînduit să luptăm împotriva lui, ca, ascultînd de poruncile Sale, să reparăm greșeala prin o nouă luptă și, biruind pe dușman, să fim încununați. Bine-ar fi fost dacă îngerul luminat n-ar fi ajuns diavol, ci ar fi rămas în ceata în care a fost rînduit de Dumnezeu dintru început! Dar pentru că a ajuns apostat, este dușman și al lui Dumnezeu, dar dușman și al oamenilor, făcuți după chipul lui Dumnezeu (că pentru aceasta este uritor de om, pentru că este și luptător împotriva lui Dumnezeu; ne urăște și ca bunuri ale Stăpînului, dar ne urăște și ca asemănări ale lui Dumnezeu). Înțeleptul chivernisitor și purtător de grijă de cele omenești, însă, s-a folosit de răutatea diavolului pentru exercitarea sufletelor noastre întocmai ca un doctor care întrebuițează veninul viperei pentru pregătirea medicamentelor mîntuitoare.

— Cine este deci diavolul? Care este ceata sa? Care e dregătoria lui? De unde, mai ales, și-a căpătat numele de satan?

— Se numește satan, pentru că se împotrivește binelui. Acest sens îl are în limba ebraică, după cum cunoaștem din Cărțile Regilor: «*Și a ridicat Domnul satan (protivnic) lui Solomon pe Ader împăratul sirienilor*»⁴⁰. Se numește diavol, pentru că este în același timp și colaborator al păcatului nostru și acuzator; se bucură de pierderea noastră, dar și denunță faptele noastre. Firea lui este necorporală, potrivit cuvintelor apostolului: «*Lupta noastră nu este împotriva singelui și trupului, ci împotriva duhurilor răutății*»⁴¹. Dregătoria lui este de conducător, tot potrivit cuvintelor apostolului: «*Lupta noastră este împotriva începătoriilor, împotriva conducătorilor întunericului acestuia*»⁴². Locul în care-și are sediul conducerea lui este aerian, după cum spune același apostol: «*Împotriva conducătorului, care stăpînește în văzduh, a duhului, care lucrează acum în fiii neascultării*»⁴³. De aceea se numește și conducător al lumii, deoarece conducerea lui se exerci-

40. III Regi, 11, 14.

41. Efes., 6, 12.

42. Efes., 6, 12.

43. Efes., 2, 2.

tează în jurul pământului. Așa spune Domnul : «Acum este judecata lumii acesteia ; acum conducătorul lumii acesteia se va izgoni afară» ⁴⁴ ; și iarăși : «Vine conducătorul lumii acesteia și în Mine nu va găsi nimic» ⁴⁵.

X

Dar pentru că s-a spus despre oastea diavolului că «sînt duhuri ale răutății întru cele cerești» ⁴⁶, trebuie să se știe că Scriptura numește de obicei văzduhul cer, ca în următoarele texte : «Pasărilor cerului» ⁴⁷ și : «Se suie pînă la ceruri» ⁴⁸, adică se suie pînă în regiunile cele mai înalte ale văzduhului. Pentru aceea și Domnul «a văzut pe satan ca un fulger căzînd din cer» ⁴⁹, adică a căzut din propria sa conducere și a ajuns jos, ca să fie călcat în picioare de cei care nădăjduiesc în Hristos. Că Domnul «a dat putere ucenicilor Lui să calce peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului» ⁵⁰.

Așadar, pentru că a fost doborîtă tirania diavolului, iar spațiul din jurul pământului a fost curățit prin patima cea mintuitoare, «care a împăcat cele de pe pămînt și cele din cer» ⁵¹, ni se făgăduiește împărăția cerurilor. Ioan Botezătorul a spus : «S-a apropiat împărăția cerurilor» ⁵², iar Domnul, în toate cuvîntările Lui, predică «Evangelia împărăției» ⁵³. Mai înainte încă îngerii au strigat : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace» ⁵⁴. Chiar și cei care se bucurau la intrarea Domnului nostru în Ierusalim strigau : «Pace în ceruri și slavă întru cei de sus» ⁵⁵. Și, pe scurt, nenumărate sînt strigătele de biruință care vestesc completa zdrobire a dușmanului ; așa că întru cele de sus noi nu mai avem de dus vreo luptă, nici război ; nu mai există nici un potrivnic care să ne îndepărteze de viața cea fericită ; o putem moșteni pe viitor nesupărați, putem să ne bucurăm neconținut de pomul vieții, din care la început am fost împiedicați să ne împărtășim, din pricina vicleniei șarpelui. Că «a pus Dumnezeu sabie de foc ca să păzească calea pomului vieții» ⁵⁶, pe care trecînd-o fără nici o piedică să dea Dumnezeu să ne desfătăm de bunătăți, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în veci, Amin.

44. Ioan, 12, 31.

45. Ioan, 14, 30.

46. Efes, 6, 12.

47. Matei, 6, 26.

48. Ps., 106, 26.

49. Luca, 10, 18.

50. Luca, 10, 19.

51. Col., 1, 20.

52. Matei, 3, 2.

53. Matei, 4, 23 ; 9, 35 ; 24, 4.

54. Luca, 2, 14.

55. Luca, 19, 38.

56. Fac., 3, 24.

OMILIA A X-a

Împotriva celor ce se mînie

I

După cum folosul prescripțiilor medicale, date just și după toate regulile științei medicale, se vedește mai ales după ce ele au fost puse în practică, tot așa și îndemnurile duhovnicești își vădesc înțelepciunea și folosul lor pentru îndreptarea vieții și desăvîrșirea celor ce ascultă, mai ales atunci cînd preceptele lor dau rezultate recunoscute în viața de toate zilele.

Auzim că Proverbele declară în termeni preciși : «*Mînia pierde și pe cei înțelepți*»¹; auzim și îndemnurile apostolului : «*Toată mînia și iușimea și strigarea cu toată răutatea să fie depărtate de la voi*»²; auzim și pe Domnul spunînd : «*Cel care se mînie în deșert pe fratele său este vinovat judecării*»³. Cînd, însă, facem experiența acestei patimi, nu atunci cînd are loc în sufletul nostru, ci atunci cînd se năpustește din afară asupra noastră ca o furtună neașteptată, atunci cunoaștem minunata înțelepciune a preceptelor dumnezeiești. Dacă înșine dăm vreodată drumul mîniei și o lăsăm să-și urmeze cursul ca un torent vijelios sau dacă examinăm în liniște turburarea care urîștește pe cei cuprinși de această pasiune, atunci cunoaștem din experiență dreptatea cuvintelor Scripturii : «*Bărbatul mînios nu are înfățișare cuviincioasă*»⁴.

Cînd această patimă a izgonit rațiunea și a pus stăpînire pe suflet, face din om o adevărată fiară și nu-i mai îngăduie să fie om, că nu mai are ajutorul rațiunii. Ce este otrava în animalele veninoase aceea este mînia în oamenii cuprinși de furia mîniei. Turbează ca și cîinii, atacă întocmai ca scorpionii, mușcă ca șerpii. Scriptura obișnuiește să numească cu nume de animale pe cei stăpîniți de patima mîniei, deoarece aceștia, prin răutatea lor, se aseamănă cu ele. Scriptura îi numește cîini⁵, șerpi, pui de năpîrci⁶, și alte asemenea nume. Că cei care sînt gata să

1. *Prov.*, 15, 1.

2. *Efes.*, 4, 31.

3. *Matei*, 5, 22.

4. *Prov.*, 11, 25.

5. *Isaia*, 56, 10.

6. *Matei*, 23, 33.

se distrugă unii pe alții și să vatăme pe cei de aceeași seminție cu ei, pot, pe bună dreptate, să fie numărați între fiarele și animalele veninoase, care au prin fire o ură neîmpăcată față de oameni. Din pricina miniei : limbă neînfrinată, gură nepăzită, mâini nestăpînite, insulte, ocări, acuze, bătăi ; și altele cîte nu se pot enumera, apucăturile rele, toate sînt născute din minie și iuțime. Din pricina miniei se ascute sabia, se săvîrșește uciderea omului prin mină omenească. Din pricina miniei nu se mai cunosc frații între ei, părinții și copiii uită legătura firii. Mînioșii, în primul loc, nu se cunosc pe ei înșiși, apoi nu-și mai cunosc nici rudele, nici cunoscuții. După cum puhoaiile, care se reped la vale, tîrăsc cu ele tot ce întîlnesc în cale, tot așa și pornirile violente și nestăpînite ale mînioșilor se năpustesc împotriva tuturor fără deosebire. Pentru cei mînioși nu impune respect nici părul alb, nici virtutea vieții, nici înruditura, nici binefacerile de mai înainte, nimic din tot ce trebuie respectat și prețuit. Mînia este o nebunie de scurtă durată. Adeseori mînioșii se tîrăsc pe ei înșiși într-un rău evident ; și, dorința de răzbunare, neglijează binele lor personal. Cînd își aduc aminte de cei care i-au ofensat se simt pișcați ca de un tăun ; mînia clocotește, saltă în ei și nu se potolesc înainte de a face vreun rău celui care i-a mîniat, chiar dacă întîmplător și-ar face lor rău ; cum se întîmplă adeseori cu obiecte aruncate cu violență în altele din fața lor ; suferă ele mai multă pagubă decît pricinuiesc altora, pentru că se sfărîmă pe ele însele.

II

Cine ar putea zugrăvi mînia ? Cine ar putea descrie chipul în care mînioșii dau drumul miniei din pricini cu totul întîmplătoare ? Țipă, se sălbătesc, se năpustesc cu tot atîta furie ca și animalele veninoase și nu se opresc înainte de a-și fi vărsat focul prin săvîrșirea unui rău mai mare și de nevindecat, în urma căruia mînia se sparge în ei ca și o bășică de apă. Nici ascuțișul sabiei, nici focul, nici altceva înfricoșător nu-i în stare să rețină un suflet orbit de minie ; e tot atît de greu de oprit ca și furia celor stăpîniți de demoni ; mîniosul nu se deosebește întru nimic de demoniac, nici în privința manifestărilor exterioare, nici în privința stării sufletești. Din pricina dorinței de răzbunare singele mîniosului clocotește în jurul inimii, ca și cum ar fi pus în mișcare și frămîntat de un foc puternic ; îi îmbujorează obraji și-i dă mîniosului o altă înfățișare, schimbîndu-și figura obișnuită și cunoscută tuturor, ca și actorul care-și pune mască pe scenă. La mînioși ochii își pierd căutătura lor, nu mai sînt cei obișnuiți, sînt de nerecunoscut ; privirea le tremură și aruncă foc. Scrișnesc din dinți ca și porcii mistreți care se năpustesc spre atac. Fața le este palidă și pătată cu sînge ; volumul tru-

pului li se mărește, vinele le plesnesc, răsuflarea li se oprește din pricina furtunii interioare; vocea le e aspră și țipătoare; cuvîntul le este nearticulat, vine pe buze la întimplare, iese din gură fără șir, fără ordine, fără claritate. Cînd, însă, dau cu ochii de cei pe care sînt miniați, furia lor se aprinde din ce în ce mai mult, întocmai ca o flacără care are din belșug material de ars; atunci, într-adevăr atunci, se poate vedea o privesc ce nu se poate descrie nici în cuvinte și nu se poate suporta nici cu privirea. Mîinile se ridică împotriva semenului său și lovesc trupul oriunde nimeresc; picioarele izbesc fără cruțare părțile cele mai însemnate ale trupului; tot ce vede ajunge o armă în mîna furiei. Dacă găsește, însă, un potrivnic care să-i opună o pasiune egală lui, atunci altă minie și furie de aceeași violență. Se luptă piept la piept și, căzînd jos, își fac unul altuia tot răul cu putință și, cum e de așteptat, suferă toate cîte suferă cei călăuziți de un astfel de demon. Ciuntirea mădurelor și adeseori moartea sînt răsplățile miniei pe care le recoltează cei încăierăți. Primul își ridică mîinile sale nedrepte; celălalt se apără; cel dintîi i-o întoarce, al doilea nu cedează. Trupul este brăzdat de răni, dar minia face ca durerea să nu se mai simtă. Nu mai au răgaz să mai simtă durerile, că sufletul lor în întregime le este îndreptat spre răzbunarea insultei.

III

Nu vindecați răul cu rău și nici nu vă luați la întrecere în a vă nenoroci unul pe altul! În întrecerile în rău biruitorul este cel mai nefericit, că el pleacă de pe cîmpul de luptă mai plin de păcate. Nu plăti, deci, răul cu rău și nici nu răsplăti o datorie rea cu una mai rea. Te-a insultat cineva cînd era mînios? Potolește răul prin tăcere! Faci așa? Nu! Dimpotrivă, primești ca pe un șuvoi minia lui în propria-ți inimă și imiți vîntul, care prin suflarea lui întoarce înapoi obiectele ce merg în contra lui. Nu folosi ca dascăl pe vrăjmaș, nici nu imita ceea ce urăști. Nu fi oglindă pentru mînios, reflectînd în tine chipul lui. Acela-i cu fața roșie. Nu te-ai înroșit și tu? Ochii lui sînt însîngerăți! Spune-mi, ai tăi privesc liniștit? Vocea lui e țipătoare! Este a ta potolită? Nici ecoul din pustie nu se întoarce atît de desăvîrșit la cel ce a grăit cum se întorc insultele la cel ce insultă. Mai mult chiar; ecoul reproduce același sunet; insulta, însă, se întoarce cu adaos. Ce insultă își spun unii altora? Unul spune celuilalt că e om de nimica și de neam prost; celălalt îl face sclav, neam de sclavi. Cel dintîi îl numește sărăcie; acesta la rîndul lui îl face vagabond. Primul îl face prost; al doilea îi spune că-i țicnit. Și continuă să se insulte pînă își termină insultele, cum își termină arcașii săgețile. Apoi, după ce au terminat a se insulta cu limba, pornesc să-și

răzbune insultele cu fapta. Că mînia dă naștere la ceartă; cearta aduce insulte; insultele, lovituri; loviturile, răni; iar din răni, de multe ori moartea.

Să oprim, deci, chiar de la început acest rău, izgonind din suflete, prin orice mijloc, mînia. Făcînd așa vom putea tăia odată cu această patimă, care e un fel de rădăcină și izvor, cele mai multe dintre rele. Te-a insultat? Binecuvintează! Te-a lovit? Suferă! Te scuipă și te socotește om de nimica? Gîndește-te că ai fost făcut din pămînt și în pămînt te vei întoarce!⁷

Cel care își are ocupată mintea cu astfel de idei va găsi că orice insultă este inferioară adevărului. Făcînd așa, nu-i vei da dușmanului prilej de răzbunare, că te vădești invulnerabil insultelor; îți vei prilejui marea cunună a răbdării, că ți-ai făcut din furia altuia prilej de înțelepțire proprie.

Astfel, dacă ai da ascultare cuvintelor mele, tu însuși ai căuta să-ți înmulțești insultele aduse de alții. Îți spune că ești de neam prost, fără nici o slavă, o nimica, venit de nu știu unde? Tu, însă, numește-te pe tine pămînt și cenușă. Poți să-ți dai aceste nume, că nu ești mai ilustru decît părintele nostru Avraam, care s-a numit cu astfel de nume⁸. Te face prost, sărac și de nimic vrednic? Tu, însă, numește-te vierme, spune că din gunoi ți-i originea, așa cum spunea despre el și David⁹. La acestea adaugă și cuvintele potrivite spuse de Moisi. Acesta, insultat de Aaron și Mariam, nu s-a plîns lui Dumnezeu împotriva lor, ci s-au rugat pentru ei¹⁰. Al cui ucenic vrei să fii? Al acestor bărbați fericiți și iubitori de Dumnezeu sau al celor plini de duhul răutății? Cînd ești ispitit să insultî pe cineva, gîndește-te că ești în situația de a hotări în care parte ai să te îndrepti: să te apropii, prin îndelungă răbdare, de Dumnezeu, sau să te alături, prin minie, dușmanului. Lasă timp gîndurilor tale să aleagă partea cea bună. Că sau vei fi de folos și acelaia prin exemplul blîndeței tale, sau te vei răzbuna și mai cumplit pe el tocmai prin aceea că primești cu dispreț ocările lui. Într-adevăr, ce poate fi mai dureros pentru un dușman decît să vadă că insultele lui nu-l ating pe dușmanul său? Nu-ți lăsa sufletul abătut și nici nu îngădui ca insultele să te atingă. Lasă-l să latre fără folos, să crape de ciudă. Cel care lovește un obiect nesimțitor se pedepsește pe sineși, că nu se răzbună nici pe dușman, dar nu-și pune capăt nici miniei. Astfel, cel care insultă pe unul ce nu bagă în seamă insulta nu poate să-și găsească mulțumire în insulte. Ba dimpotrivă, crapă de ciudă, după cum am spus. Ce nume vor

7. *Fac.*, 3, 19.

8. *Fac.*, 18, 27.

9. *Ps.*, 21, 6.

10. *Num.*, 12, 1—6.

da fiecăruia din voi cei care au fost de față la o astfel de scenă? Pe el îl vor numi un calomniator, pe tine, un om cu suflet mare; pe el, un om plin de mînie și nesuferit; pe tine, om plin de răbdare și blînd. El se va căi de cele rostite, dar ție nu-ți va părea rău niciodată de virtutea de care ai dat dovadă.

IV

Este nevoie să mai adaug ceva? Insulta a închis împărăția cerurilor, căci *«bîrfitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu»*¹¹; tu însă, prin tăcere, ți-ai pregătit împărăția. Că *«cel care va răbda pînă în sfîrșit, acela se va mîntui»*¹². Ce scuză vei găsi dacă și tu te vei răzbuna și te vei împotrivi insultătorului tot cu același fel de insulte? Vei spune că el a început să te insulte? Aceasta nu-i o scuză vrednică de iertare. Nu merită o osîndă mai mică nici desfrînatul care aruncă vina pe o femeie de moravuri ușoare ca provocatoare a păcatului său. Nu există cununi fără concurenți și nici căderi fără dușmani. Ascultă pe David ce spune: *«Cînd păcătosul a stat înaintea mea»*¹³ nu m-am mîniat, ci *«am amuțit și m-am smerit și am tăcut de bunătați»*¹⁴. Te mîinii la auzul unei insulte ca la auzul unui rău; dar imiți pe cel care insultă ca și cum ar fi făcut un lucru bun. Iată, săvîrșești ce acuzi. Oare vezi numaidecît răul săvîrșit de altul, dar nu dai nici o importanță faptei tale rușinoase? Spui că e un lucru rău insulta? Caută să n-o imiți! Nu este o scuză îndestulătoare dacă altul a început insulta. După părerea mea este mai drept ca mînia lui să crească, deoarece n-a dat peste un exemplu care să-l înțeleptească; tu, cînd ai văzut pe mînios că se schimbă la față, nu te-ai ferit de a te asemăna cu el, ci te-ai supărat și tu, te enervezi și te mîinii și tu la rîndul tău împotriva lui; astfel furia ta ajunge o scuză pentru cel care a început. Prin cele ce faci procuri o scuză celuilalt și te osîndești pe sineți. Dacă mînia este un lucru rău, pentru ce n-ai abătut de la tine răul? Dacă cel ce se mînie este vrednic de iertare, pentru ce superi pe cel mînios? Prin urmare chiar dacă n-ai provocat tu cearta, totuși ești tot atît de vinovat. În luptele atletice, în care se dau coroane, nu se încununează cel care a dat prima lovitură, ci cel care a biruit. Așadar este osîndit nu numai cel care a început răul, ci și cel care a urmat în păcat pe cel ce a început răul. Dacă-ți spune că ești sărac, primește adevărul spus, de spune adevărul; dacă minte, însă, pentru ce te supără spusele lui? Nu te îngîmfa de laudele neadevărate, dar nici nu te supăra de insultele care

11. I Cor., 6, 10.

12. Matei, 10, 22.

13. Ps., 38, 2.

14. Ps., 38, 3.

nu te ating. Nu vezi că săgețile străbat de obicei corpurile tari și rezistente, dar nu pătrund prin cele moi și în cele care cedează loviturilor? Închipuie-ți că insula este tot o săgeată. Cel care i se potrivește o primește în el însuși; cel care nu-i dă importanță și cedează, prin liniștea felului său de a fi, risipește răutatea pornită împotriva lui. Pentru ce să te turburi dacă te numește sărac? Adu-ți aminte de firea ta! Gîndește-te că gol ai intrat în lume și gol ai să ieși¹⁵. Cine este oare mai sărac decît cel gol? N-ai auzit nimic supărător, dacă cele spuse nu ți se potrivesc. Cine a fost dus la închisoare pentru că a fost sărac? Nu-i o rușine să fii sărac; dimpotrivă, este o rușine să nu suporti în chip demn sărăcia. Adu-ți aminte de Stăpînul, Care, deși era bogat, a sărăcit pentru noi¹⁶. Dacă te face nebun și prost, adu-ți aminte de insultele prin care iudeii insultau adevărata Înțelepciune, spunîndu-i: «Ești un samaritean și ai drac»¹⁷. Dacă te superi, dai dreptate celui ce te insultă. Ce lucru este mai nebunesc decît mînia? Dar dacă nu te mîinii, ai rușinat pe insultător și ți-ai arătat prin faptă înțelepciunea ta. Ai fost lovit? Dar a fost lovit și Domnul! Ai fost scuipat? Și Stăpînul nostru a fost scuipat! «Că nu și-a întors fața de la rușinea scuipărilor»¹⁸. Ai fost calomniat? Și Judecătorul a fost calomniat. Ți-au sfîșiat haina? Au dezbrăcat și pe Domnul meu și și-au împărțit hainele Lui loruși¹⁹. Tu n-ai fost osîndit ca El și nici n-ai fost răstignit! Multe-ți lipsesc ca să ajungi să-L imiți pe El!

V

Aceste gînduri să-ți treacă prin minte, ca să-ți înfrînezi iuțeala. Astfel de pregătiri și de dispoziții sufletești împiedică oarecum săl-tările inimii și aduc echilibru și liniște gîndurilor. Acesta este sensul cuvintelor lui David: «M-am pregătit, dar nu m-am turburat»²⁰. Trebuia înfrînată, dar, mișcarea furioasă și nebunească a inimii prin amintirea exemplelor bărbaților fericiți. Astfel marele David a suportat cu blîndețe batjocura lui Șimei. N-a dat timp mîniei să iasă la iveală, ci și-a îndreptat gîndul către Dumnezeu și a spus: «Domnul a zis lui Șimei să blesteme pe David»²¹. De aceea, cînd a auzit că-l face uci-gaș și nelegiuit, nu s-a mîniat pe el, ci s-a smerit pe sine însuși, deoarece insulta îi era adresată pe merit.

15. Iov, 1, 21.

16. II Cor., 8, 9.

17. Ioan, 8, 48.

18. Isaia, 50, 6.

19. Matei, 27, 31. 35.

20. Ps., 118, 60.

21. II Regi, 16, 10.

Alungă din mintea ta aceste două gânduri : Nu avea o idee prea mare despre tine și nici nu socoti pe ceilalți oameni mai prejos de tine. Dacă vom fi însuflețiți de aceste gânduri, niciodată mînia nu va izbucni la auzul insultelor adresate nouă. Cumplit lucru este pentru un om, care a făcut bine și căruia ar trebui să i se aducă cele mai mari mulțumiri, să primească pe lingă nrecunoștință încă și ocări și insulte ! Într-adevăr este cumplit lucru ; dar răul este mai mare pentru cel care săvîrșește insulta decît pentru cel care o suferă. Te-a insultat ? Tu nu insulta. Cuvintele ce-ți sint adresate să-ți fie o școală pentru a învăța înțelepciunea. Dacă nu primești insulta, nu ești rănit. Dacă, însă, sufletul tău se turbură, închide supărarea în tine însuși : *«În mine s-a turburat inima mea»* ²² a spus David, adică : «N-a ieșit la iveală supărarea mea, ci s-a potolit ca un val care se sparge de țarmuri». Linștește-ți inima mînioasă și infuriată ! Pasiunile să se rușineze la apariția judecății tale, ca și obraznicia copiilor la ivirea unui bărbat venerabil.

— Cum am putea să evităm vătămarea ce o avem de pe urma mîniei ?

— Dacă vom face ca mînia să nu o ia înaintea rațiunii ; de aceasta mai cu seamă să avem grijă, ca niciodată mînia să nu alerge înaintea rațiunii ; să o avem ca pe un cal înhămat pus în slujba noastră, să asculte de rațiune ca și calul de frîu, să nu depășească propriile sale hotare, să fie condusă de rațiune în direcția spre care rațiunea o conduce. Că spre foarte multe fapte de virtute mînia este de un real folos sufletului spre a sări în ajutorul rațiunii împotriva păcatului, întocmai ca un soldat care depune armele lingă general, dar este gata să dea ajutor la comandă. În acest caz mînia este un nerv al sufletului, care îi dă impuls pentru săvîrșirea faptelor bune. Dacă găsește vreodată sufletul moleșit de plăceri, mînia îl face, din extrem de moale și adormit, sever și energic, după cum fierul se călește afundîndu-l în apă. Că dacă nu te-ai mînia împotriva păcatului, n-ai putea să-l urăști atît cît trebuie. Socotesc că trebuie să avem o rivnă egală pentru iubirea virtuții ca și pentru ura păcatului. Pentru acesta din urmă este mai cu seamă folositoare mînia : cînd urmează rațiunii cum urmează ciinele pe păstor ; cînd rămîne potolită și blîndă față de tot ce este folositor ; cînd răspunde îndată la chemarea rațiunii ; cînd se sălbăticește față de o voce și figură străină, chiar dacă pare că este prietenoasă, dar se retrage timidă la strigătul prietenului și cunoscutului ei. Acesta este ajutorul cel mai bun și cel mai potrivit dat de pasiunea mîniei părții raționale a sufletului. O astfel de

mînie nu va face pace și nici nu va încheia armistițiu cu cei vicleni, nu va accepta o prietenie vătămătoare, ci va lătra și va sfîșia plăcerea înșelătoare ca pe un lup. Acesta este folosul mîniei pentru cei care știu să se folosească de ea. Dealtfel fiecare afecțiune a sufletului devine bună sau rea după modul în care fiecare întrebuințează afecțiunea. De pildă afecțiunea dragostei; unul o întrebuințează în desfătări trupești și plăceri necurate; unul ca acesta este un ticălos și un desfrinat; altul o îndreaptă spre dragostea de Dumnezeu și spre dorirea veșnicilor bunătăți; acesta este vrednic de imitat și de fericit. Tot așa și cu rațiunea; omul, care se folosește bine de rațiune, este un om cu minte și înțelept; cel care își ascute mintea sa spre vătămarea aproapelui este un mișel și un nelegiuit.

VI

Să nu facem, deci, prilej de păcat afecțiunile date nouă de Creator pentru mîntuirea noastră. Astfel mînia, dacă e folosită cînd trebuie și cum trebuie, dă naștere la răbdare și la tărie de caracter; cînd, însă, nu-i întrebuințată după dreapta judecată se preface în nebulie. Pentru aceasta și psalmistul ne sfătuiește: «*Mîniați-vă, dar nu păcătuți*»²³. Domnul amenință cu osînda pe cel care se mînie în zadar²⁴, dar nu oprește de a ne folosi de mînie ca de un leac, acolo unde trebuie. Textele: «*Vrăjmășie voi pune între tine și șarpe*»²⁵ și: «*Fiți dușmani cu madianiții*»²⁶, ne învață că trebuie să ne slujim de mînie ca de o armă. Pentru aceasta Moisi, omul cel mai blind dintre toți oamenii²⁷, pentru a pedepsi idololatria a înarmat mîinile leviților spre uciderea fraților lor. Moisi a spus: «*Puneți-vă fiecare sabie pe coastă și mergeți de la o poartă la cealaltă și întorceți-vă prin tabără și fiecare să-și omoare pe fratele lui și fiecare pe vecinul său și fiecare pe aproapele său*»²⁸; iar mai jos puțin: «*Și a spus Moisi: «Astăzi ați umplut mîinile voastre în Domnul, fiecare în tiul lui și în fratele lui, ca să fie dată peste voi binecuvîntarea»*»²⁹. Ce a îndreptățit pe Finees? Oare nu mînia lui cea dreaptă împotriva desfrînaților? Finees era un om foarte blind și pașnic; dar cînd a văzut că Zimri a făcut desfrînare pe față și fără de rușine cu madianita și că ei nici n-au ascuns priveliștea urită a rușinii lor, n-a mai putut răbda,

23. Ps., 4, 4.

24. Matei, 5, 22.

25. Fac., 3, 15.

26. Num., 25, 18.

27. Num., 12, 3.

28. Ieș., 32, 27.

29. Ieș., 32, 29.

s-a folosit de minie, așa cum trebuia, și a străpuns pe cei doi cu lancea³⁰. Oare Samuil n-a adus în mijloc și n-a ucis, mânat de o dreaptă minie, pe Agag, împăratul amalițitilor, salvat de Saul împotriva poruncilor lui Dumnezeu?³¹ Astfel minia este de multe ori un bun ajutor pentru săvârșirea faptelor bune. Zelosul Ilie, printr-o minie rațională și dreaptă, a omorât, pentru folosul întregului Israil, patru sute cincizeci de preoți ai lui Baal și patru sute de preoți ai desigurilor, care au mâncat la masa Izabelei³².

Tu, însă, te minii fără motiv pe fratele tău. În adevăr, cum nu te minii fără motiv, când te superi pe altul decât pe cel care a pus la cale provocarea? Faci ca și ciinii; aceștia mușcă pietrele, pentru că nu pot să muște pe cel care a aruncat cu piatra. Unealta este vrednică de milă; trebuie urît cel care a pus la cale provocarea. Într-acolo îndreaptă-ți minia, spre ucigașul de oameni, tatăl minciunii, lucrătorul păcatului; față de fratele tău ai milă chiar, pentru că dacă stăruie în păcat, va fi dat focului veșnic împreună cu diavolul.

După cum cuvintele: *indignare* și *minie* diferă unul de altul, tot așa și înțelesul lor se deosebește foarte mult. *Indignarea* este un fel de aprindere și o pornire iute a pasiunii; *minia* este durere stăruitoare, o pornire continuă pentru a răsplăti cu rău pe cei care te-au nedreptățit, sufletul dorind puternic să se răzbune. Trebuie să se știe că oamenii păcătuiesc în amîndouă aceste stări sufletești; sau se pornesc cu furie și fără de judecată împotriva celor ce i-au miniat, sau uneltesc cu viclenie și pe ascuns împotriva celor ce i-au supărat; trebuie să ne ferim și de una și de alta.

VII

Cum am putea face ca să nu dăm drumul acestei pasiuni atunci când nu se cade? Cum? Dacă ne vom deprinde mai întîi cu smerenia pe care Domnul ne-a poruncit-o și prin cuvînt, dar ne-a arătat-o și prin faptă; când spunînd: «*Cel care vrea să fie întîiul între voi să fie cel din urmă dintre toți*»³³, când răbdînd liniștit și nemișcat pe cel care-L lovea³⁴. Făcătorul cerului și al pămîntului, Cel închinat de toată zidirea văzută și nevăzută, Cel Care «*poartă universul prin cuvîntul puterii Lui*»³⁵ n-a trimis de viu în iad pe cel ce L-a lovit, n-a deschis pămîntul sub picioarele nelegiuitului, ci îl sfătuiește și-l

30. Num., 25, 6—8.

31. I Regi, 15, 32—33.

32. III Regi, 18, 22—40.

33. Marcu, 9, 35

34. Ioan, 18, 22—23.

35. Evr., 1, 3.

învață: *«Dacă am grăit rău, mărturisește despre rău; dar dacă am grăit bine, pentru ce Mă bați?»*³⁶. Dacă, potrivit poruncii Domnului, te vei obișnui să te socotești cel din urmă dintre toți, cum poți să te mai revolți că ai fost insultat? Cînd te insultă un copil, socotești insulta prilej de ris; cînd îți adresează cuvinte insultătoare un om ieșit din minți, îl socotești mai degrabă vrednic de milă decît de ură. Prin urmare nu cuvintele unuia sau altuia provoacă în noi supărarea, ci mîndria noastră de a ne socoti mai buni decît cel care ne-a insultat, prețuirea exagerată pe care fiecare o avem despre noi. Dacă vei smulge din suflet aceste două gînduri, insultele vor fi ecoul unor sunete lipsite de conținut. *«Pune deci capăt iușelii și părăsește mînia»*³⁷, ca să scapi de a face cunoștință cu mînia *«care se descoperă din cer peste toată păgîndăteaa și nedreptatea oamenilor»*³⁸. Că dacă vei putea să tai cu ajutorul unei judecăți sănătoase rădăcina amară a mîniei, vei tăia odată cu această rădăcină multe patimi: viclenia, bănuiala, neîncrederea, răutatea, uneltirea, îndrăzneala și tot roiul de păcate de acest fel, care sînt vlăstare ale mîniei. Să nu băgăm în sufletul nostru un rău atît de mare, care ne îmbolnăvește sufletul, ne întunecă gîndurile, ne înstrăinează de Dumnezeu, ne face să nu ne mai cunoaștem rudele și cunoscuții, începe război, aduce asupra noastră mulțime de nenorociri, dă naștere în sufletul nostru demonului răutății, care pune stăpînire îndată pe toate gîndurile noastre ca un chiriaș nerușinat și închide intrarea Sfîntului Duh. Unde este dușmănie, ceartă, gîlceavă, care turbură neconținut sufletele, acolo duhul blîndeții nu-și găsește loc de odihnă.

Să dăm deci ascultare sfatului fericitului Pavel, alungînd de la noi toată iușeala și mînia și strigarea, împreună cu toată răutatea³⁹ și să fim milostivi și buni unii cu alții, așteptînd fericita nădejde făgăduită celor blînzi, că *«fericiți cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul»*⁴⁰, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în veci, Amin.

36. Ioan, 18, 23.

37. Ps., 36, 8.

38. Rom., 1, 18.

39. Eies., 4, 31.

40. Matei, 5, 5

OMILIA A XI-a

Despre invidie

I

Bun este Dumnezeu și dătător de bunătăți celor vrednici; rău este diavolul și făcător a tot felul de răutate. După cum lipsa de invidie este o urmare a bunătății, tot așa invidia este o urmare a răutății diavolului.

Să ne păzim, deci, fraților, de patima invidiei, ca nu cumva să ajungem părtași faptelor celui potrivnic și să fim osîndiți odată cu el. Dacă cel mindru suferă aceeași osîndă ca și diavolul, cum va scăpa invidiosul de pedeapsa pregătită diavolului?

Nu se naște în sufletele oamenilor o patimă mai pierzătoare decît invidia; supără foarte puțin pe cei din jur, dar pricinuieste în primul loc un rău personal celui stăpinit de această patimă. După cum rugină mănîncă fierul, tot așa și invidia roade sufletul invidiosului. Dar, mai bine spus, după cum viperele, potrivit spuselor oamenilor, mănîncă, la nașterea lor, pîntecele care le-a zămislit, tot așa și invidia obișnuiește să sfîșie sufletele care au odrăslit-o.

Invidia este o întristare pentru bunăstarea aproapelui. Din pricina asta pe invidios niciodată nu-l părăsește nici supărarea, nici mîhnirea. A rodit mult țarina vecinului? Este plină casa vecinului de tot ce-i trebuie pentru viață? Nu-l părăsește veselie? Ei bine, toate acestea întrețin boala și măresc durerea invidiosului. Așa că se aseamănă cu un om gol, săgetat din toate părțile. Este cineva voinic, sănătos? Starea lui îl rănește pe invidios! Este altul mai frumos la chip? Altă rană pentru invidios! Cutare depășește pe mulți prin talentele sale? Este cineva cîstit și admirat pentru înțelepciunea și darul vorbirii? Este un altul bogat, îi place nespus să dăruiască și să împărtășească cu averea sa pe cei săraci și este lăudat mult de cei cărora le face bine? Ei bine, toate acestea sînt lovituri și răni care-l lovesc drept în inimă. Și grozăvia bolii stă în aceea că nu poate să și-o mărturisească; dimpotrivă, privește sub sprincene, e trist, abătut, plîngăreț,

mistuit de răutate. Dacă-l întreabă cineva de ce suferă, îi e rușine să-și mărturisească chinul sufletului și să spună: «Sînt un invidios și un amărit; mă roade fericirea prietenului meu; bunăstarea fratelui meu mă face să plîng de durere; nu pot suferi să văd faptele bune ale altora; orice prosperitate a altui om mă face nenorocit!». Așa ar grăi, dacă ar vrea să spună adevărul. Dar nu vrea să mărturisească nimic din toate chinurile lui; ține boala în adîncul sufletului și boala îi roade încetul cu încetul măruntaiele și-l topește.

II

Nici nu caută doctor pentru boala lui, dar nici nu poate să descopere un leac care să-l vindece, deși sînt pline Scripturile de astfel de leacuri. Așteaptă o singură ușurare a bolii lui: să vadă căderea unuia din cei invidiați. Ura i se termină numai cînd vede pe cel invidiat nefericit din fericit cum era; cînd vede ajuns vrednic de milă pe cel admirat de toată lumea. Numai atunci se împacă cu el, numai atunci îi este prieten, cînd îl vede lăcrimînd, cînd îl vede jelind. Nu se bucură cu cel vesel, dar plînge cu cel îndurerat. Îl căinează că i s-a schimbat soarta, că a căzut într-o stare atît de jalnică; ridică în slava cerului, prin cuvinte, starea lui fericită de mai înainte, nu din dragoste de om, nici din simpatie, ci pentru a-i face și mai grea nenorocirea. Pe copil îl laudă după ce a murit și-l slăvește cu nenumărate elogii, că era frumos la chip, că era deștept, că era destoinic în toate; dacă ar trăi, n-ar întrebuița un limbaj atît de elogios. De vede, însă, că și alții îl încarcă cu laude, se schimbă iarăși și pizmuiește pe cel mort. Invidiosul admiră bogăția altuia după ce a pierdut-o; laudă și ridică în slava cerului frumusețea, vigoarea și sănătatea cuiva după ce s-a îmbolnăvit. Și pe scurt, invidiosul este dușman al celor prezente, dar prieten al celor pierdute.

III

Ce poate fi mai pierzător decît această boală? Este distrugerea vieții, ruină a firii, vrăjmașă a darurilor dumnezeiești, împotrivire față de Dumnezeu.

Cine l-a pornit pe demon, începătorul răutății, la război împotriva oamenilor? Oare nu invidia? Prin invidie demonul s-a arătat pe față luptător împotriva lui Dumnezeu; s-a mîniat pe Dumnezeu din pricina marilor daruri date de Dumnezeu omului; și, pentru că n-a putut să se răzbune pe Dumnezeu, s-a răzbunat pe om.

Și Cain, cel dintîi ucenic al diavolului, s-a purtat la fel. Diavolul l-a învățat și invidia și uciderea, surori una cu alta întru nelegiuire, pe care și Pavel le-a alăturat prin cuvintele: «*Sînt plin de invidie, de ucidere*»¹. Ce a făcut Cain? A văzut cîntea dată de Dumnezeu fratelui său și s-a aprins de gelozie; a omorît pe cel cîstit de Dumnezeu, spre a lovi pe Cel Ce l-a cîstit. Pentru că nu putea să lupte cu Dumnezeu a schimbat lupta împotriva lui Dumnezeu în ucidere de frate.

Să fugim, fraților, de această patimă. Ea ne învață să luptăm împotriva lui Dumnezeu, dă naștere la uciderea de oameni, produce turburare în natură, nu ține seamă de cele mai strînse legături de ru-denie. Este o nenorocire cu totul nesăbuită.

Pentru ce te întristezi, omule, odată ce n-ai suferit nici o nenorocire? Pentru ce porți război împotriva celui care are unele bunuri, odată ce nu ți-a împruținat cu nimic bunurile tale?

Dacă, însă, te superi chiar cînd ți se face bine, nu urmează oare că invidiezi direct propriul tău folos?

Un astfel de om a fost Saul, care a prefăcut în pricină de luptă împotriva lui David marile binefaceri primite de la acesta. Mai întîi, deși a fost izbăvit de boală prin acea dumnezeiască și armonioasă cîntare, totuși a încercat să străpungă cu sulița pe binefăcător²; apoi, deși a fost mîntuit de dușmani împreună cu oastea lui și a fost eliberat de rușine prin lupta lui David cu Goliat, totuși cînd dănuitoarele au atribuit lui David în cîntece de triumf, merit înzecit în victoria dobîndită, cîntînd: «*David a bătut zeci de mii, iar Saul mii*»³, numai pentru aceste cuvinte și pentru mărturia adevărului, care era în aceste cuvinte, a încercat mai întîi să-l ucidă cu propria sa mîină și să-l omoare prin viclenie; apoi, deși David a fugit, totuși nici așa n-a pus capăt dușmăniei sale, ci în cele din urmă a cercetat pustiul, pornind împotriva lui trei mii de ostași de elită⁴. Dacă ar fi fost întrebat pentru ce a pornit acest război, negreșit că ar fi spus: «Binefacerile primite de la David!». Mai mult, în timpul prigoanei chiar Saul, pe cînd dormea, a fost prins de David și-i era ușor să-l omoare pe dușmanul său; totuși dreptul David l-a scăpat iarăși, ferindu-se de a ridica mîinile asupra lui⁵; cu toate acestea nici de astă dată

1. Rom., 1, 29.

2. I Regi, 18, 11.

3. I Regi, 18, 7.

4. I Regi, 24, 3.

5. I Regi, 26, 7—12.

Saul n-a fost înduplecat de această binefacere. Dimpotrivă, din nou pornește armată împotriva lui, din nou îl urmărește; pînă ce a doua oară este prins de David în peșteră⁶; aici virtutea unuia s-a arătat mai strălucită, iar răutatea celuilalt s-a făcut mai vădită⁷.

Invidia este un fel de dușmănie care se poate înlătura cu foarte mare greutate. Pe scurt, binefacerile îmblînzesc pe dușman; pe invidios, însă, și pe răutăcios, binefacerea făcută lui îl întărită și mai mult. Și cu cît i se face mai mult bine, cu atît se revoltă mai mult, se supără și se arată mai nemulțumit. Și este mai mare durerea pricinuită de faptul că binefăcătorul are puțința să-i facă bine, decît mulțumirea de pe urma binefacerilor primite.

Pe care fiară n-o depășesc invidioșii prin răutatea lor? Pe care animal neîmblînzit nu-l întrec în sălbăticie? Ciinii se îmblînzesc, dacă le dai de mîncare; leii se domesticesc, dacă sînt îngrijiți; invidioșii, însă, se sălbătesc și mai mult, dacă sînt îngrijiți.

IV

Cine l-a făcut rob pe Iosif, care era liber prin naștere? Oare nu invidia fraților săi? Cu acest prilej este vrednic să te minunezi de nebunia acestei boli. Într-adevăr, frații lui Iosif, temîndu-se de împlinirea viselor, l-au făcut rob pe fratele lor⁸, pentru că niciodată un rob nu primește închinăciune. Dacă visurile sînt adevărate, este oare vreun meșteșug prin care să se poată împiedica împlinirea lor? Dar dacă vedeniile din visuri sînt mincinoase, pentru ce pizmuiți pe cel care se lasă înșelat de ele? Prin rînduiala lui Dumnezeu, însă, viclenia lor s-a întors împotriva lor. Că, prin fapta prin care socoteau că împiedică prezicerea, prin aceea au deschis drum împlinirii visurilor. Într-adevăr, dacă n-ar fi fost vîndut, n-ar fi ajuns în Egipt, n-ar fi căzut, datorită castității lui, uneltirilor femeii desfrîinate, n-ar fi fost aruncat în temniță, nu s-ar fi împrietenit cu slujitorii lui Faraon, n-ar fi tălmăcit visurile în urma cărora a primit conducerea Egiptului și i s-au închinat frații lui veniți la el din pricina lipsei de grîu⁹.

Treci cu mintea la cea mai mare invidie, care a luat naștere cu prilejul celei mai mari fapte din istoria lumii; este vorba de invidia provocată de furia iudeilor împotriva Mîntuitorului. Pentru ce L-au pizmuit? Pentru minunile Lui! Ce scop au avut minunile Lui? Mîn-

6. *I Regi*, 24, 4—16.

7. *I Regi*, 24, 18.

8. *Fac.*, 37, 3—28.

9. *Fac.*, cap. 39 — cap. 45.

tuirea celor din nevoi ! Flămînzii erau hrăniți, și Cel Care-i hrănea era prigonit și dușmănit ; demonii erau alungați, și se uneltea împotriva Celui Care porunceă demonilor ; leproșii erau curățiți, șchiopii umblau, surzii auzeau și orbii vedeau, iar Binefăcătorul era alungat. În cele din urmă au dat morții pe Cel Care a dăruit viața, au bătut cu bice pe Liberatorul oamenilor și au osîndit pe Judecătorul lumii. Astfel invidia și-a desfășurat toată gama răutăților ei.

Și cu această singură armă, începînd de la facerea lumii și pînă la sfîrșitul veacului, pe toți îi rănește și pe toți îi doboară diavolul, distrugătorul vieții noastre, el, care se bucură de pierderea noastră, el, care a căzut prin invidie și vrea să ne doboare și pe noi împreună cu el prin același păcat.

Înțelept a fost, deci, Solomon, care n-a îngăduit să cineze cu omul invidios ¹⁰. Prin tovărășia la cină, înțeleptul Solomon lasă să se înțeleagă toate legăturile din viață. Că după cum trebuie să avem grijă de a îndepărta cît mai mult de foc materialele ușor de aprins, tot așa trebuie, atît cît este cu putință, să nu avem legături de prietenie cu oamenii pizmătăreți, pentru a ne așeza în afara săgeților invidiei. Într-adevăr, nici nu este cu putință de a veni în alt chip în contact cu invidia decît dacă ne apropiem de ea prin legături de prietenie. Că, după cuvintele lui Solomon, «*orice om este invidiat de prietenul lui*» ¹¹. Și așa este, scitul nu este pizmut de egiptean, ci de unul de același neam cu el ; iar între cei de același neam fiecare este pizmut nu de oameni necunoscuți, ci de cunoscuții lui ; iar dintre cunoscuți invidia ia naștere între vecini, între cei de aceeași meserie și în general între cei care sînt în cele mai strînse legături ; și iarăși dintre aceștia invidia își face loc între cei de aceeași vîrstă, între neamuri, între frați. Pe scurt, invidia este o boală a prieteniei, după cum mătura este boala grîului. Singurul lucru vrednic de laudă în această patimă este că invidia ajunge cu atît mai împovărătoare pentru invidios cu cît este cultivată mai mult. După cum săgețile aruncate cu putere se întorc asupra celui care le-a aruncat, dacă se izbesc de ceva tare și rezistent, tot așa și pornirile invidiei nu supără deloc pe cel invidiat, ci sînt răni tocmai pentru invidios. Care om a micșorat cu ceva prin invidie calitățile și bunurile aproapelui său ? Invidiosul se pierde pe el însuși, topindu-se de întristare. Cei care suferă de boala invidiei sînt socotiți mai distrugători chiar decît animalele veninoase ; acestea introduc veninul cu ajutorul unei răni, iar acesta putrezește în-

10. Prov., 23, 6.

11. Ecl., 4, 4.

cetul cu încetul partea rănită ; invidioșii, însă, după părerea unora, vatămă chiar numai prin căutătura ochilor, încît trupuri sănătoase, în puterea și în floarea vîrstei, deochiate de ei, se tolesc și dintr-o dată se prăpădește tot trupul, ca și cum ar izvorî din ochii invidioșilor un curent distrugător, care ruinează și strică. Eu, însă, resping această părere ca pe o părere populară, răspîdită de babe printre femei ; spun, însă, că demonii, uritorii binelui, cînd găsesc înclinări potrivite scopurilor lor, le folosesc în tot chipul după propria lor voință ; în acest chip se folosesc și de ochii invidioșilor, spre a le sluji voinței lor. Dacă lucrurile stau așa, nu te cutremuri, făcîndu-te slujitorul demonului distrugător, ci dimpotrivă, primești să pună stăpînire pe tine patima invidiei, prin care ajungi nu numai dușmanul celor care nu te-au nedreptățit cu nimic, dar și dușmanul bunului și neinvidiosului Dumnezeu ?

V

Să fugim de acest păcat de nesuferit. Invidia este învățătura șarpelui, născocirea demonilor, sămînța dușmanului, arvuna iadului, piedică evlaviei, cale spre gheenă, lipsire de împărăția cerurilor.

Invidioșii se cunosc oarecum după față. Privirea le este uscată și lipsită de strălucire, obrazul posomorît, sprincenele încruntate, sufletul turburat de patimă, fără putință de a judeca adevărat lucrurile. Pentru ei fapta virtuoasă nu este vrednică de laudă, talentul oratoric nu-i împodobit cu bună-cuviință și eleganță retorică ; pentru ei nimic nu este vrednic de urmat și de slăvit. Și după cum vulturii se îndreaptă spre locurile rău mirositoare, trecînd în zborul lor peste multe livezi și peste multe locuri încîntătoare și bine mirositoare ; și după cum muștele trec pe lîngă lucrurile sănătoase și se grăbesc spre răni, tot așa și invidioșii nu dau nici o atenție faptelor strălucite și mărețe din viață, ci se opresc asupra celor putrede. Dacă se întîmplă să greșească cineva cu ceva, cum e cazul multora din faptele oamenilor, apoi această greșeală o fac cunoscută cu intenția de a caracteriza prin ea pe cel care a săvîrșit-o, ca și caricaturiștii care fac portretele celor pictați luînd ca o caracteristică generală nasul lor strîmb sau o cicatrice sau vreo schiloditură provenită fie din naștere, fie de pe urma vreunei boli. Invidioșii sînt destoinici în a batjocori faptele vrednice de laudă prin răstălmăcirea dată lor, sînt destoinici în a calomnia virtutea, înfățișînd-o drept un viciu învecinat cu ea. Pe cel curajos îl numesc obraznic, iar pe cel cuminte și înfrînat, nesimțitor ; pe cel drept îl numesc om

fără de inimă, iar pe cel chibzuit, viclean. Pe cel mărinimos îl bîrfesc ca pe un om de prost gust, iar pe cel cu inima largă, ca pe un risipitor ; și dimpotrivă, pe cel econom îl numesc zgîrcit. Pe scurt, invidiosul nu se sfiește de a da oricărui fel de virtute numele viciului potrivnic virtuții.

Ce vom face ? Vom mărgini cuvîntarea noastră numai la acuzarea acestui viciu ? Aceasta, însă, ar însemna să vindecăm boala numai pe jumătate. Nu este fără de folos într-adăvăr a arăta celui stăpînit de acest păcat cît este de mare boala sa spre a-l face să și-o îngrijească după cum merită. A-l lăsa, însă, aici, fără a-l povățui spre o însănătoșire deplină, înseamnă a-l lăsa pe cel suferind pradă bolii.

Ce vom face deci ? Cum vom proceda ca de la început să nu pună stăpînire pe noi această boală, sau dacă ne stăpînește să scăpăm de ea ?

Mai întîi să nu socotim lucru mare și extraordinar cele omenești : nici bogăția, pe care o au unii oameni, nici slava, care trece, nici bunăstarea trupului. Că noi nu numim bunuri lucrurile trecătoare ; noi sîntem chemați să ne împărtășim de bunurile cele veșnice și adevărate. Dacă vom cugeta așa, atunci bogătașul nu mai este de invidiat din pricina bogăției sale, înalții demnitari nu mai sînt de pizmuți din pricina mării lor dregătorii, nici cel puternic, din pricina tăriei trupului lui și nici cel înțelept, din pricina superiorității lui intelectuale. Toate acestea sînt în mîinile celor care le întrebuițează bine numai niște mijloace pentru săvîrșirea virtuții ; fericirea nu stă în ele ; dar cel care le întrebuițează în chip rău este un om vrednic de plîns, ca și cel care se rănește de bună voie cu sabia pe care a primit-o ca să se apere de dușmani. Dacă omul întrebuițează aceste daruri bine și după dreapta judecată și este administrator al bunurilor primite de la Dumnezeu, fără să le păstreze pentru propria sa desfătare, atunci este vrednic a fi lăudat și iubit și pentru iubirea de frați și pentru dărnicia firii lui.

Un altul se distinge prin deșteptăciunea sa, este un orator talentat al cuvîntului lui Dumnezeu și tălmăcitor al cuvintelor Sfintei Scripturi. Să nu invidiezi pe un astfel de om și nici să nu voiești să tacă tălmăcitorul cuvintelor dumnezeiești, dacă, prin harul Sfîntului Duh, este aprobat și lăudat de ascultători. Că el este spre binele tău și ți s-a trimis prin acel frate darul învățaturii, dacă voiești să-l primești. Mai mult, nimeni nu astupă izvorul care curge, nimeni nu-și acoperă ochii la lumina soarelui, nici nu le pizmuiește, ci dorește să se bucure de ele. Pentru ce nu ascuți cu bucurie cînd în biserică curge din belșug cuvîntul duhovnicesc și cînd inimă evlavioasă izvorăște din harurile

Duhului? Pentru ce nu primești cu mulțumire folosul ce-l ai în urma acestor daruri? Te mușcă, însă, aplauzele ascultătorilor și ai voi să nu se folosească nimeni și să nu fie nimeni care să laude? Cum îți vei dezvinovăți o astfel de purtare în fața Judecătorului inimilor noastre?

Trebuie să socotim binele adevărat numai binele sufletească. Trebuie să iubim și să prețuim și pe cel care are multă bogăție, ca și pe cel cu funcție înaltă sau cu sănătate trupească, dacă le întrebuițează după dreapta judecată, socotindu-le mijloace obștești de trai, când dă, de pildă, cu inimă largă din averea sa celor lipsiți, când își pune trupul în slujba celor bolnavi, când socotește toată averea sa nu atât a lui cât mai mult a oricărui om în nevoie. Dar pe un om care nu întrebuițează așa aceste mijloace obștești de trai, trebuie să-l socotim mai degrabă nenorocit decât de invidiat, ca pe unul ce are mai multe prilejuri de a fi rău, căci prisosul mijloacelor de trai și de bogăție este spre pierderea lui. Dacă bogăția ajunge un mijloc pentru săvârșirea nedreptății, atunci bogatul este vrednic de plîns; dar dacă bogăția este pusă în slujba virtuții, atunci nu mai poate da loc invidiei, că foloasele bogăției sînt puse în chip obștesc la îndemîna tuturor, afară numai dacă cineva, din pricina mării lui răutăți, pizmuiește propriul său bine.

Și, pe scurt, dacă te ridici cu mintea deasupra celor omenești și privești la binele real, la ceea ce merită să fie lăudat, atunci niciodată nu vei socoti vrednic de fericit și de invidiat vreunul din lucrurile cele pămîntești și pieritoare. Dacă gîndești așa și nu te minunezi de cele lumești ca de niște lucruri mari, atunci este cu neputință să te cuprindă invidia. Dar dacă dorești negreșit slava și vrei să te arăți mai presus de ceilalți oameni și nu suferi să fii al doilea — că și starea aceasta dă naștere la invidie — atunci mută-ți ambiția ta, ca pe un curent de apă, spre dobîndirea virtuții. Nu căuta să te îmbogățești cu orice preț și nici să fii cu bun nume în lucrurile lumești. Toate acestea nu stau în puterea ta. Dimpotrivă, caută să fii drept, curat sufletește și trupește, înțelept, curajos și răbdător în suferințele pentru credință. Lucrînd așa te mîntui și pe tine însuși și vei avea și strălucire mai mare pentru niște bunuri mai mari. Da, virtutea stă în puterea noastră și poate fi dobîndită de omul sirguitor; belșugul de avuție, însă, frumusețea trupului și înălțimea funcțiunilor nu stau în puterea noastră. Așadar, dacă virtutea este un bun mai mare și mai durabil și dacă toți mărturisim că este de preferat, urmează că trebuie s-o urmărim. Dar este cu neputință să se nască în sufletul nostru virtutea, dacă sufletul nu ni-i curățit de celelalte vicii, și înainte de toate de invidie.

VI

Nu vezi cât de mare rău este fățărnicia? Și ea este un rod al invidiei. Că duplicitatea de caracter se naște în oameni mai ales din pricina invidiei, când țin în adâncul sufletului ură, iar fața lor e colorată de dragoste, ca și stîncile din mare, care, acoperite de puțină apă, sînt pentru corăbierii care nu se feresc de ele un rău neprevăzut.

Așadar, dacă de pe urma invidiei curg fără încetare peste noi, ca dintr-un izvor, moartea, pierderea adevăratelor bunătăți, înstrăinarea de Dumnezeu, turburarea legilor și în același timp răsturnarea tuturor bunurilor din viață, să ascultăm pe apostol și «să nu alergăm după slava deșartă, întăritîndu-ne unii pe alții și pizmuindu-ne unii pe alții»¹², ci mai degrabă să fim «buni, miloși, iertîndu-ne unii pe alții, după cum și Dumnezeu ne-a iertat pe noi, în Hristos Iisus»¹³, Domnul nostru, cu Care slavă Tatălui împreună cu Sfîntul Duh, în vecii vecilor, Amin.

12. Gal., 3, 26.

13. Efes., 4, 32.

OMILIA A XII-a

La începutul Proverbelor

I

Bună este răsplata ascultării. Să dăm deci ascultare bunului nostru părinte ¹, care ne-a poruncit să predicăm despre Cuvintele Duhului Sfânt. Bunul nostru părinte voiește să căpătăm experiență pe acest drum al predicării, așa cum vînătorii iscusiți deprind cîinii de vînătoare, purtindu-i prin locuri grele de umblat.

Ne-a poruncit așadar să tălmăcim începutul Cărții Proverbelor. Orice om știe, chiar cel care cunoaște puțin această carte, că este greu de prins înțelesul proverbelor; dar nu trebuie să dăm înapoi în fața acestei greutăți; ne punem nădejdea în Domnul, Care, prin rugăciunile părintelui nostru, ne va da cuvînt la deschiderea gurii noastre ².

Știm că scrierile prea înțeleptului Solomon sînt de toate trei: *Cartea aceasta a Proverbelor, Eclesiastul și Cîntarea Cîntărilor*. Fiecare din ele urmărește un scop deosebit, dar toate s-au scris spre folosul oamenilor.

Cartea Proverbelor s-a scris pentru înfierarea moravurilor și îndreptarea viciilor; pe scurt, este o învățătură pentru viață, cuprinzînd în ea reguli înțelepte pentru cele ce trebuie făcute.

Eclesiastul atacă problema naturii lucrurilor și ne descoperă deșertăciunea celor din lumea aceasta, pentru ca să nu socotim vrednice de rîvnit cele trecătoare și nici să irosim strădaniile sufletului nostru cu lucruri deșarte.

În sfîrșit, *Cîntarea Cîntărilor* ne arată chipul desăvîrșirii sufletului; înfățișează înțelegerea deplină dintre mireasă și Mire, adică legătura strînsă a sufletului cu Dumnezeu-Cuvîntul.

Dar să ne întoarcem la tema noastră.

1. Adică: episcop. Deci omilia aceasta a fost rostită pe cînd sfîntul Vasile cel Mare era preot.

2. *Efes.*, 6, 19.

II

«*Proverbele lui Solomon, fiul lui David, care a împărățit în Israel*»³.

Cuvîntul «*proverb*» este clasat de învățații elini printre cuvintele populare, printre cuvintele care de obicei se rostesc pe drum. Cuvîntul «*proverb*» — *παροιμία* este format din două cuvinte: *παρά* și *οἶμος*, iar cuvîntul *οἶμος* înseamnă drum. De aceea învățații elini definesc *proverb*ul: un cuvînt comun, întrebuințat de mulțime, cu puțința de a fi aplicat de la cazuri singulare la cazuri multiple similare.

La noi creștinii *proverb*ul este un dicton folositor, exprimat cu oarecare obscuritate, care cuprinde în el însuși mult folos, iar în adîncul său ascunde mult înțeles. Pentru aceea și Domnul spune: «*Acestea vi le-am spus în pilde (proverbe), dar va veni ceasul cînd nu vă voi mai vorbi în pilde, ci pe față*»⁴. Deci *proverb*ul nu-și exprimă înțelesul său pe față și direct, ci indirect celor sprinteni la minte.

«*Proverbele lui Solomon*», adică cuvinte sfătuitoare, folositoare în tot cursul vieții. S-a adăugat și numele autorului, pentru ca, prin celebritatea persoanei, să atragă pe cei ce-i ascultă cuvintele. Că vrednicia de credință a învățătorului face să fie primit cu ușurință cuvîntul său și-i face mai atenți pe cei ce se instruiesc.

Așadar «*Proverbele lui Solomon*».

— Care Solomon?

— Acela despre care Domnul a spus: «*Iată ți-am dat ție inimă înțeleaptă și pricepută; mai înainte de tine n-a fost om ca tine și după tine nu se va ridica asemenea ție*»⁵; și iarăși: «*Domnul a dat lui Solomon înțelepciune și pricepere multă foarte și lărgimea inimii ca nisipul de pe țărmul mării. Și s-a înmulțit înțelepciunea lui Solomon mai mult decît înțelepciunea tuturor oamenilor din vechime și mai mult decît toți înțelepții Egiptului*»⁶. A fost deci de neapărată trebuință să se adauge numele autorului cărții.

«*Proverbele lui Solomon, fiul lui David*».

S-a adăugat și tatăl, ca să cunoști că Solomon era înțelept, născut dintr-un tată înțelept și profet; că din copilărie a fost instruit în cărțile sfinte, că n-a căpătat la sorți domnia și nici n-a luat cu forța o împărăție ce nu i se cuvenea, ci prin dreapta judecată a tatălui său și prin voia lui Dumnezeu a luat sceptrurile împărătești.

«*Solomon a fost împăratul Ierusalimului*».

3. Prov., 1, 1.

4. Ioan, 16, 25.

5. III Regi, 3, 12.

6. III Regi, 4, 29—30.

Nici acest lucru nu este de prisos. Mai întâi pentru a-l deosebi pe el de alții cu același nume, apoi pentru zidirea celebrului templu din Ierusalim, ca să cunoști cine a construit acel templu, cine este autorul întregii rânduiri date Ierusalimului și cine este autorul legilor și a buneii ordini din oraș. Ajută mult la primirea sfaturilor date de Cartea Proverbelor și faptul că autorul cărții a fost împărat. Dacă împărăția este o autoritate legală, atunci e clar că hotărârile date de un împărat, vrednic cu adevărat de acest nume, sînt foarte bune și drepte, pentru că urmăresc folosul obștesc al tuturor cetățenilor și nu sînt alcătuite cu scopul de a fi de folos numai împăratului. Aceasta e deosebirea dintre un tiran și un împărat : tiranul urmărește totdeauna interesele sale, pe cînd împăratul face totul spre folosul supușilor săi.

Al doilea verset al Cărții Proverbelor enumeră și foloasele acestei cărți ; care sînt și la cîte pot da naștere în sufletele celor care învață aceste proverbe.

III

Și, în primul loc din Cartea Proverbelor, putem cunoaște : *«Înțelepciunea și învățătura»* ⁷.

Înțelepciunea este știința lucrurilor dumnezeiești și omenești și cunoașterea cauzelor lor. Cel ce teologhisește bine cunoaște înțelepciunea, așa cum spune și fericitul Pavel : *«Iar înțelepciunea o grăim celor desăvîrșiți ; dar nu înțelepciunea veacului acestuia, nici a stăpînitorilor veacului acestuia, care sînt pieritori, ci grăim înțelepciunea lui Dumnezeu întru taină, pe cea ascunsă a lui Dumnezeu, pe care a rînduit-o Dumnezeu mai înainte de veci»* ⁸. Iar cel care înțelege pe Creator din facerea lumii, a cunoscut și el pe Dumnezeu din înțelepciunea cu care a fost făcută lumea. Că *«cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la facerea lumii se văd cînd cugești la cele făcute de El»* ⁹.

Cartea Proverbelor ne duce la ideea de Dumnezeu, cînd spune : *«Dumnezeu prin Înțelepciune a întemeiat pămîntul»* ¹⁰ ; și : *«Cînd pregătea cerul eram cu El»* ¹¹ ; și : *«Eram alături de El, lucrînd împreună cu El ; eram și Eu ; și se bucura de Mine»* ¹². Cartea Proverbelor ne spune toate acestea despre Înțelepciune, personificînd-o, pentru a ne-o face cunoscută în chip clar. Și, pe scurt, cuvintele : *«Domnul M-a zidit început căilor Lui»* ¹³ vorbesc de Înțelepciunea care se arată în lume, aproa-

7. Prov., 1, 2.

8. I Cor., 2, 6—7.

9. Rom., 1, 20.

10. Prov., 3, 19.

11. Prov., 8, 27.

12. Prov., 8, 30.

13. Prov., 8, 22.

pe dînd glas, prin cele văzute, că de Dumnezeu s-au făcut, pentru că nu întimplător strălucește în cele create o atît de mare înțelepciune. Că după cum «cerurile spun slava lui Dumnezeu, iar facerea mîinilor Lui o vestește tăria»¹⁴ — și o spun fără glas — «că nu sînt graiuri, nici cuvinte ale căror glasuri să nu se audă»¹⁵, tot așa sînt unele cuvinte și ale Înțelepciunii Întîinșcute, Care înaintea celorlalte a fost pusă temelie zidirii în timpul creației. Înțelepciunea aceasta proclamă în tăcere pe Ziditorul și Domnul, ca prin Ea să te urci la ideea singurului înțelept.

IV

Este, însă, și o înțelepciune omenească, adică priceperea în treburile vieții, potrivit căreia numim înțelepți pe cei care cunosc în amănunțime meseriile folositoare. Pentru aceea, în cea mai mare parte a Cărții Proverbelor, Solomon dă sfaturi cu privire la înțelepciune. «La răspîntii înțelepciunea este lăudată, în piețe vorbește cu îndrăznire și de pe vîrfurile zidurilor se propovăduiește»¹⁶.

Autorul Cărții Proverbelor, cunoscînd ambiția oamenilor și că noi cu toții iubim strălucirea înțelepciunii, prin laudele aduse înțelepciunii, ne îndeamnă sufletele să ne-o însușim fără lenevie și fără superficialitate. Solomon spune că pretutindeni se vorbește de înțelepciune : pe drumuri, în piețe, în fortărețele cetății. Vorbește de porți, de piețe și de ziduri, tocmai pentru a arăta, prin răspîntii și piețe, strălucirea înțelepciunii, iar prin ziduri, folosul ei ; pentru a arăta că înțelepciunea este îndestulătoare pentru întărirea vieții. Și, voind să ne-o însușim, spune : «Zi că înțelepciunea este sora ta !»¹⁷ ; și iarăși : «Iubește-o și te va păzi !»¹⁸. Apoi, arătînd folosul ei obștesc și că folosul ei se îndreaptă în chip egal la toți, zice : «Junghiat-a jertfele sale»¹⁹, adică a pregătit hrană tare pentru cei care au, prin obișnuință, simțirile sufletului deprinse cu o astfel de hrană²⁰. «A dres în pahar vinul său»²¹, «care veselește inima omului»²². Numește «pahar» participarea obștească a întregului popor la bunuri ; din acest pahar este îngăduit tuturor să scoată, în deplină libertate, atît cît poate fiecare și cît îi este de folos. «Înțelepciunea și-a gătit eiși masă»²³. Solomon spune toate acestea în chip

14. Ps., 18, 1.

15. Ps., 18, 3.

16. Prov., 1, 21—22.

17. Prov., 7, 4.

18. Prov., 4, 6.

19. Prov., 9, 2.

20. Evr., 5, 14.

21. Prov., 9, 2.

22. Ps., 103, 16.

23. Prov., 9, 2.

metaforic, arătându-ne cele duhovnicești prin cele materiale. Numește «masă» hrana spirituală a sufletului și ne poartă la această masă cu o predică înaltă, adică cu învățături, care n-au nimic smerit și înjositor. Înțelepciunea spune : «*Cel neînțelept să se abată pe la mine*»²⁴. După cum cei bolnavi au nevoie de știința medicală, tot așa cei neînțelepți au nevoie de înțelepciune. Și : «*Este mai bine să faci comerț cu înțelepciunea decât cu vistierii de aur și de argint*»²⁵ ; și : «*Înțelepciunea este mai scumpă decât pietrele prețioase ; nici un lucru de preț nu este vrednic de ea*»²⁶ ; și : «*Fiule, dacă vei fi înțelept, vei fi înțelept și pentru tine și pentru aproapele tău*»²⁷ ; și : «*Fiul înțelept nu întîmpină nici o piedică în faptele sale*»²⁸. Și, pe scurt, poți cunoaște adevărul acestor cuvinte dacă în ceasurile de răgaz vei alege cele spuse de Solomon despre înțelepciune. Dar pentru că «*înțelepciunea nu va intra în sufletul celui viclean*»²⁹, înțelepciunea curățește mai întii, cu frica de Dumnezeu, sufletele celor ce vor să se ocupe cu ea. A arunca oricui se întîmplă tainele mintuirii și a primi fără deosebire pe toți care n-au nici viață curată și nici judecată sănătoasă și chibzuită, este la fel ca și cum ai pune mir de mult preț într-un vas murdar. De aceea «*începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu*»³⁰, iar frica este curățitoare sufletului, potrivit rugăciunii profetului, care spune : «*Pătrunde cu frica Ta cărnurile mele*»³¹. Că unde locuiește frica, acolo se înscăunează curățenia sufletească, de acolo fuge pe nesimțite orice viclenie și orice faptă nelegiuită ; că odată ce sufletul este pătruns de frică, nu poate fi mișcat spre fapte necugetate. După cum cel care are trupul străpuns de cuie nu poate să lucreze din pricina durerilor de care e stăpînit, tot așa și cel pătruns de frica da Dumnezeu nu folosește ochiul spre ceea ce nu se cade, nu-și mișcă mîinile spre fapte neîngăduite și, într-un cuvînt, nu poate face vreo faptă mică sau mare în afară de cele ce se cuvin, fiind țintuit, ca de o durere, de așteptarea pedepselor cu care este amenințat.

V

Solomon, însă, îndepărtează de învățăturile dumnezeiești pe cei necurați și ticăloși, spunînd : «*Cei fără frică de Dumnezeu se vor sălăș-*

24. Prov., 9, 4.

25. Prov., 3, 14.

26. Prov., 3, 15.

27. Prov., 9, 12.

28. Prov., 13, 14.

29. Înț. Sol., 1, 4.

30. Prov., 1, 7.

31. Ps., 118, 120.

lui la porți»³²; și: «Căuta-vești la cei răi înțelepciune și nu o vești găsi»³³; și: «Căuta-Mă-vor cei răi și nu Mă vor găsi»³⁴, pentru că nu sînt curățiți cu frica de Dumnezeu. Deci, de voiești să dobîndești înțelepciune, apropie-te cu frică mîntuitoare, după ce te-ai curățit de rușinea păcatului.

Ni s-a arătat, așadar, din învățătura proverbelor și un alt bine: dobîndirea fricii de Dumnezeu, pe care ne-o însușim cu ajutorul înțelepciunii.

În al doilea loc din Cartea Proverbelor putem «cunoaște certarea» (παίδεια)³⁵.

Certarea este o disciplină folositoare sufletului, care, cu trudă de multe ori, curățește sufletul de petele păcatului. Certarea «nu pare la început pricină de bucurie, ci de întristare; dar mai pe urmă aduce celor încercați de ea roadă pașnică spre mîntuire»³⁶. A cunoaște deci această certare înseamnă să ai o minte deosebită; pentru că mulți, deșcurați de asprimea certării, din pricina neștiinței, nu așteaptă folosul de pe urma certării, ci, nemulțumiți de asprimea ei, continuă să sufere mai departe ponoasele neștiinței. De aceea sînt vrednice de laudă glasurile dreptilor, care spun: «Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri pe mine, nici cu urgia Ta să mă cerți»³⁷. Profetul nu se roagă să îndepărteze Domnul certarea, ci urgia. Asemănătoare acestui text sînt și următoarele: «Ceartă-ne, Doamne, dar nu cu judecată și nici cu mînie»³⁸; și: «Certarea Domnului îmi deschide urechile»³⁹. Și după cum copiii cei mici, care nu-și fac lecțiile, ajung mai atenți și-și învață lecțiile, după ce dascălii sau pedagogii lor îi bat cu nuiielele; și după cum aceleași lecții, înainte de bătaie, treceau pe lîngă urechile lor, dar, după suferințele pricinuite de lovituri, le intră în urechi și se păstrează în memorie, ca și cum atunci li s-ar fi deschis urechile, tot așa se petrec lucrurile și cu cei care nu ascultă învățătura dumnezeiască și disprețuiesc poruncile Domnului. Dar cînd s-a abătut asupra lor certarea Domnului, atunci sînt primite poruncile lui Dumnezeu, totdeauna propovăduite, dar totdeauna

32. Textul acesta din Scriptură nu se găsește sub forma aceasta nici în Proverbe și nici în altă parte a Sfintei Scripturi. Într-o formă apropiată se găsește în Proverbe, 19, 23: «Iar cel fără frică se va sălăslui în locuri unde nu se află cunoștință», text pe care Biblia românească din 1982 îl dă sub forma aceasta: «Frica de Dumnezeu duce la viață și ne îndestulăm fără să fim loviți de nenorociri», iar Biblia lui Gala Galaction (București, 1939) îl traduce: «Frica de Dumnezeu este izvor de viață; tihniți să petrecem noaptea, fără să fim loviți de vreo nenorocire».

33. Prov., 14, 6.

34. Prov., 1, 28.

35. Prov., 1, 2.

36. Evr., 12, 11.

37. Ps., 6, 1.

38. Ier., 10, 24.

39. Isaia, 50, 6.

călcate în picioare, ca și cum ar fi izbit pentru prima oară auzul lor. Pentru aceea spune Scriptura : «*Certarea Domnului îmi deschide urechile*». Deci, pentru că certarea învață pe cel dezordonat — cum a făcut Pavel, care a dat satanei, ca unui călău ce torturează și biciuiește, pe cei care au căzut de la credință, ca să se învețe să nu mai hulească ⁴⁰, și cum a fost întors cel îndărătnic, despre care s-a spus că în urma robiei s-a pocăit ⁴¹ — se cuvine să cunoaștem puterea certării și spre cîte este de folos.

Cunoscînd, dar, Solomon folosul certării sfătuiește : «*Nu înceta a certa pe copil, că nu va muri de-l vei lovi cu nuiua. Că tu îl vei bate cu nuiua, dar vei izbăvi sufletul lui de moarte*» ⁴²; iar apostolul Pavel spune : «*Care este fiul pe care tatăl nu-l ceartă ?*» ⁴³. Această certare este pentru omul care judecă drept mai de preț decît multă bogăție. Pentru aceea spune Solomon : «*Luați certare și nu argint*» ⁴⁴, pentru că în vremurile grele, sau în caz de îmbolnăvire a trupului, sau cînd cei ai casei tale suferă, atunci să nu-ți treacă prin minte vreun gînd rău despre Dumnezeu, ci cu multă răbdare primește biciuirile Lui, că prin ele Dumnezeu te ceartă pentru păcatele tale; și, pentru că ai cunoscut certarea, spune și tu : «*Urgia Domnului o voi suferi, că am păcătuit înaintea Lui*» ⁴⁵; și : «*Bine este mie că m-ai smerit*» ⁴⁶. Un astfel de om a fost Pavel, care a spus : «*Sîntem certați, dar nu omorîți*» ⁴⁷; și : «*Fiind judecați, sîntem certați de Domnul, ca să nu fim osîndiți împreună cu lumea*» ⁴⁸.

VI

Dar pentru că *παιδεία* înseamnă și *învățătură*, potrivit celor scrise despre Moisi că «*a fost învățat în toată înțelepciunea egiptenilor*» ⁴⁹, nu este de puțină importanță pentru mîntuire de a nu dori dobîndirea oricărei cunoștințe la împlinire, ci de a cunoaște cea mai folositoare învățătură. De pe acum unii au disprețuit învățătura dată de cuvintele dumnezeiești și s-au ocupat cu geometria, pe care au descoperit-o egiptenii, sau cu astrologia, în mare cinste la haldeeni, sau în general cu cunoștința zadarnică despre forme și umbre. Pe mulți i-a preocupat poezia, retorica și descoperirea sofismelor, a căror materie este minciuna; nici

40. I Tim., 1, 20.

41. Ier., 31, 19.

42. Prov., 23, 13

43. Evr., 12, 7.

44. Prov., 8, 10.

45. Mih., 7, 9.

46. Ps., 118, 71.

47. II Cor., 6, 9.

48. I Cor., 11, 32.

49. Fapte, 7, 22.

poezia nu poate exista fără mit, nici retorica fără arta vorbirii și nici sofistica fără false raționamente. Așadar, pentru că mulți au neglijat cunoștința despre Dumnezeu, în rîvna lor după dobîndirea acestor cunoștințe, îmbătrînind în cercetarea unor învățături zadarnice, este necesară cunoașterea *învățăturii*, pentru a alege învățătura cea folositoare și a evita pe cea zadarnică și vătămătoare.

Cel care citește cu atenție Cartea Proverbelor și nu primește cu le-nevie folosul lor poate înțelege «*cuvintele de prudență*» ⁵⁰.

Știm că prudența este una din însușirile generale sufletești prin care noi oamenii cunoaștem ce este bine, ce este rău și ce este indiferent. Cuvîntul prudent derivă de la cuvîntul prudență. Pentru ce, oare, se spune la Facere despre șarpe că este cel mai prudent dintre toate animalele? ⁵¹ La fel spune și Domnul: «*Fiți prudenți ca șerpii*» ⁵². Și iconomul cel nedrept a fost prudent ⁵³. Oare nu este clar că are două înțelesuri cuvîntul prudență? Unul se referă la păzirea propriului interes cu vătămarea aproapelui, ca de pildă prudența șarpelui, care odată cu mușcătura își ferește capul. Alt sens al cuvîntului prudență pare să fie acela de viclenie de caracter, cu ajutorul căreia se descoperă iute folosul propriu în dauna oamenilor mai simpli, ca de pildă prudența iconomului nedrept. Prudența adevărată, însă, este însușirea de a cunoaște cele ce trebuie făcute și cele ce nu trebuie făcute. Omul care urmează această prudență niciodată nu se va depărta de faptele virtuozose, dar nici nu va fi prins de prăpădul păcatului. Așadar, cel care înțelege «*cuvintele de prudență*» cunoaște pe de o parte pe vicleni și înșelători, iar pe de altă parte cele ce trebuie făcute în viață. Și, ca un zaraf încercat, va păstra ceea ce este bun și se va feri de tot felul de răutate ⁵⁴. Această prudență se dăruiește celui care-și clădește luiși casă și pune temelie ei pe piatră, adică o fixează trainic pe credința în Hristos, încît să rămînă neclintită în fața ploilor, vînturilor și revărsărilor apelor ⁵⁵. Prin astfel de cuvinte, spuse în pilde, Domnul ne-a învățat să rămînem neturburați în ispite, atît în cele omenești cît și în cele ce ne vin de sus. Ne mai învață să nu neglijăm cele pe care trebuie neapărat să le facem, ci, pregătiți din timp cu provizii pentru viață, să așteptăm, cu inimă pregătită, venirea Marelui. Că fecioarele cele înțelepte, spune Domnul, au ieșit întru întîmpinarea Marelui, pentru că au avut untdelemn în

50. Prov., 1, 2.

51. Fac., 3, 1.

52. Matei, 10, 16.

53. Luca, 16, 8.

54. I Tes., 5, 22.

55. Matei, 7, 24—25.

candelile lor ; fecioarele cele neînțelepte, însă, pentru că n-au fost pregătite, au rămas înstrăinate de bucuria Mirelui ⁵⁶.

VII

Acum să vedem ce înseamnă : « *A pricepe întorsăturile cuvintelor* » ⁵⁷.

Cuvîntul adevărat, care iese dintr-o minte sănătoasă, este și grăiește totdeauna la fel despre aceleași lucruri ; dar cuvîntul felurit și meșteșugit este foarte întortochiat și lucrat cu grijă ; ia nenumărate forme și drumuri nebănuite, schimbîndu-se după gustul ascultătorilor. Așadar, pentru a putea ține piept asalturilor cuvintelor meșteșugite, Cartea Proverbelor ne dăruiește mare folos. Că cel care citește cu luare aminte Cartea Proverbelor și ascultă fără lenevire sfaturile ei, înarmat cu experiența proverbelor, primește fără vătămare întorsăturile cuvintelor ; nu este nici fermecat de ele și nici nu se îndepărtează de adevăr. Deci, cînd faptele sînt într-un chip, iar cuvintele le prezintă în alt chip, atunci avem o întorsătură de cuvinte, dar, mai bine spus, o stricare a adevărului, pricinuită de cuvînt. Iar omul, care este unul în aparență, dar altul în realitate, face uz de cuvinte meșteșugite, înșelînd pe cei cu care are legături, întocmai cum înșală pe ciini iepurii și vulpile, care se îndreaptă într-o parte, dar apucă în altă parte. Antitezele falsei cunoștințe sînt și ele întorsături de cuvinte. Că oamenii care nu se mulțumesc cu simplitatea învățăturii duhovnicești și care din pricina dialecticii sînt porniți spre contradicție, adeseori reduc la neant puterea adevărului prin verosimilitatea sofismelor. Dar cel întărit cu învățăturile proverbelor pricepe întorsăturile cuvintelor. Că dacă vreodată ar da peste probleme, care au argumente la fel de puternice — și pentru și contra — și în fața cărora este dificilă aflarea adevărului, totuși, datorită lecturii sîrguincioase a Proverbelor, mintea nu i se va turbura, chiar dacă cei care discută par a aplica, cu argumentele lor, unii altora lovituri la fel de puternice.

VIII

Proverbele ne dau și puțința de « *a înțelege dreptatea adevărată* » ⁵⁸.

Dreptatea este facultatea de a da fiecăruia ce i se cuvine. Și pentru că acest lucru este greu de realizat atît de cei care, din pricina puținătății minții lor, nu găsesc soluțiile juste de a da fiecăruia ce i se cuvine, cît și de cei care, din pricina patimilor omenești de care sînt stăpîniți,

56. *Matei*, 25, 1—12.

57. *Prov.*, 1, 3.

58. *Prov.*, 1, 3.

fac să dispară dreptatea, disprețuind pe săraci și neținînd de rău pe cei puternici, care săvîrșesc nedreptăți, de aceea Cartea Proverbelor făgăduiește să dea ucenicilor săi cunoștința adevăratei dreptăți. Și pentru că mulți urmăresc laudele oamenilor, preferînd în realitate nedreptatea și lăcomia, ca ceva folositor, iar în aparență și prin cuvinte lăudînd neșpus de mult egalitatea și dreptatea, de aceea cel instruit de sfaturile Proverbelor cunoaște pe acești oameni și știe care este dreptatea desfigurată și falsificată și care este dreptatea adevărată și curată. Dar pentru că și înțelepții greci au vorbit mult despre dreptate și prin cuvinte asemănătoare adevărului înșeală pe cei care nu pot să urmeze dreapta rațiune, de aceea Cartea Proverbelor făgăduiește să facă cunoscută adevărata dreptate, ca să scăpăm de vătămarea sofismelor lor. Și legile date de păgîni se deosebesc mult unele față de altele, producînd o mare confuzie în mintea acelor care nu înțeleg just noțiunea de dreptate. Astfel, unele legi ale păgînilor socotesc dreptă uciderea părinților ; altele resping ca nelegiuit orice omor. Unele legi prețuiesc foarte mult curătenia trupească ; altele nu țin nici o socoteală de mame, fiice și surori. Și, pe scurt, mulți, stăpîniți de un vechi obicei, nu pot deosebi răul în faptele lor. Cartea aceasta a Proverbelor, prin învățăturile sale despre adevărata dreptate, scapă pe oameni de patimile cele necugetate.

Dreptate înseamnă distribuire egală între oameni. Dar, chiar dacă nu reușim să facem exact această distribuire egală, totuși dacă o facem cu cele mai drepte intenții, nu ne depărtăm de scop. Există însă și o dreptate immanentă, aceea care vine de la Dreptul Judecător, fie pentru a îndrepta pe oameni, fie pentru a-i răsplăti. Această dreptate o putem înțelege cu greu, din pricina înălțimii dogmelor cuprinse în ea. Acest iucru socot că a vrut să-l spună psalmistul prin cuvintele : «*Dreptatea Ta ca munții lui Dumnezeu*»⁵⁹. Așadar Solomon făgăduiește să facă cunoscută această dreptate adevărată și dumnezeiască celor ce caută să studieze cu sîrguință învățăturile Proverbelor.

IX

Iarăși, pentru că unele păcate se săvîrșesc fără voie, iar altele cu voie, de aceea nici termenul de dreptate nu se aplică la fel fiecăruia din aceste păcate. Să presupunem că avem de judecat de păcatul desfrînării pe două femei desfrîmate. Una din ele, vîndută unui traficant de carne vie, săvîrșește viciul constrînsă, spre a da răului ei stăpîn cu trupul său cîștig ; cealaltă, însă, săvîrșește păcatul de bună voie, pentru plăcere. Păcatul săvîrșit fără voie este iertat, pe cînd celălalt, săvîrșit cu gînd

59. Ps., 35, 6.

rău, este osîndit. Un alt exemplu : unul a păcătuit pentru că a primit din copilărie o educație proastă : a avut părinți răi și a fost crescut cu cuvinte și cu fapte nelegiuite ; altul a avut totul pentru a-l pune pe calea virtuții : educație foarte îngrijită, sfaturile părinților, învățătură aleasă, ascultarea cuvintelor dumnezeiești, trai cumpătat și tot ce îndrumează sufletul spre virtute ; a alunecat și a săvîrșit același păcat ca și celălalt. Cum să nu fie acesta, pe bună dreptate, pedepsit mai greu ? Cel dintîi va fi pedepsit numai pe temeiul ideilor mîntuitoare răspîndite în sufletul nostru, că nu s-a folosit cum trebuie de ele ; celălalt, în afară de aceasta, va fi pedepsit și pentru că n-a ținut seamă de ajutorul primit și pentru că, din pricina neluării aminte, a fost tîrît spre păcat. Prin urmare «*a înțelege dreptatea adevărată*» este cu adevărat semn de strălucită minte și de desăvîrșită gîndire. Dar Cartea Proverbelor mai face și făgăduința că cel instruit de Proverbe poate înțelege bine teologia. Că adevărata dreptate este Hristos, «*Cel Ce s-a făcut pentru noi de la Dumnezeu înțelepciune, dreptate, sfințire și răscumpărare*»⁶⁰.

Cartea Proverbelor a alăturat de cunoașterea adevăratei dreptăți și «*îndrumarea judecății pe calea cea dreaptă*»⁶¹. Că este cu neputință să judece drept cazurile îndoielnice cel ce n-a fost instruit mai înainte cu privire la dreptate. Da, nici chiar Solomon, dacă n-ar fi avut cunoștințe precise de dreptate, n-ar fi putut pronunța atît de drept și de sigur, acea sentință celebră în procesul pentru copil al celor două femei desfrî-nate⁶². Și pentru că spusele amîndurora nu puteau fi sprijinite cu martori, Solomon a îndrumat judecata spre inima de mamă și prin ea a descoperit ce nu cunoștea. Femeia care nu era mamă, a primit fără durere uciderea copilului ; dar adevărata mamă, pentru dragostea ei firească de copil, nici n-a vrut să audă de ucidere. Deci, cel care cunoaște adevărata dreptate și prin ea este învățat să dea fiecăruia ce este al lui, poate să îndrumeze judecata pe calea cea dreaptă. Că după cum arcașul îndreaptă săgeata spre țintă în așa fel încît săgeata să nu meargă nici dincolo de țintă, nici dincoace de ea și nici să rătăcească la dreapta sau la stînga, tot așa și judecătorul trebuie să aibă în vedere numai dreptatea, fără să caute la fața oamenilor — că la procese nu-i bine să cauți la fața oamenilor⁶³ — și fără a înclina cumpăna dreptății de partea cui-va, ci de a da hotărîri drepte și cu neputință de schimbat. Dacă un judecător are de judecat procesul a doi împričinați, unul care a răpit avutul, iar altul care a fost păgubit, va face dreptate între cei doi dacă va lua de la cel hrăpăreț atît cît a aflat că i s-a luat celui nedreptățit. Dar

60. I Cor., 1, 30.

61. Prov., 1, 3.

62. III Regi, 3, 16—28.

63. Prov., 24, 23.

judecătorul, care nu are altoită mai dinainte în sufletul său adevărata dreptate, ci este corupt prin bani sau dă hotărîri de dragul prieteniei sau se răzbună pentru vreo dușmănie sau se teme de stăpînire, nu poate să îndrumeze judecata pe calea cea dreaptă. Unuia ca acesta psalmistul îi spune : *«Deci, dacă grăiți cu adevărat despre dreptate, judecați drept, fiii oamenilor»* ⁶⁴. Că semnul după care se cunoaște sufletul drept este dreptatea cu care face judecata. Pentru aceea și Solomon zice în Proverbele sale : *«Balanța care cîntărește mai mult sau mai puțin decît este drept este urîtă înaintea lui Dumnezeu»* ⁶⁵. Prin *«balanță»* Solomon arată metaforic inegalitatea hotărîrilor date la procese.

Judecata cu dreptate nu este folositoare numai judecătorilor, ci și nouă, cînd avem de luat o hotărîre asupra unei acțiuni. Pentru că avem înăscut un criteriu natural, prin care deosebim binele de rău, trebuie ca în alegerea faptelor pe care le săvîrșim să facem o justă deosebire între ele. De pildă un judecător cu sufletul nepărtinitor și animat de cele mai înalte sentimente de dreptate, cînd are de judecat între fapte morale contrarii, va da dreptate virtuții și va osîndi viciul. De pildă, ai de judecat desfrînarea și castitatea. Mintea ta, distinsă și încrezătoare, prezidează judecata ; plăcerea apără desfrînarea, iar frica de Dumnezeu asistă la proces castitatea ; dacă vei osîndi păcatul și vei da cîștig de cauză castității, vei face o dreaptă judecată ; dar dacă vei înclina spre plăcere și vei hotărî că păcatul este de preferat, ai făcut o judecată nedreaptă și vei fi supus blestemului celui care a spus : *«Vai de cei ce spun că amarul este dulce și dulcele amar ; de cei ce spun că lumina este întuneric, iar întunericul lumină»* ⁶⁶.

X

Așadar, pentru că după Solomon *«gîndurile dreptilor sînt judecăți»* ⁶⁷, trebuie să ne străduim ca în forul intim al gîndurilor noastre să nu ne schimbăm judecățile cu privire la lucruri, ci să avem mintea asemenea unei balanțe, cîntărind fără părtinire fiecare faptă. Cînd ai de judecat virtutea față de viciul opus ei, dă biruință legii lui Dumnezeu împotriva păcatului. Vin în fața judecății tale lăcomia și dreptatea ? Dă-ți sentința împotriva dorinței răpirii bunurilor străine, și virtuții, votul tău ! Sînt în ceartă calomnia și îndelunga răbdare ? Condamnă calomnia și preferă îndelunga răbdare ! Dușmănia și dragostea ? Fă de rușine dușmănia și arunc-o cît mai departe, dar laudă dragostea și în-

64. Ps., 57, 1.

65. Prov., 20, 13.

66. Isaia, 5, 20.

67. Prov., 12, 5.

susește-ți-o ! Ai de judecat fățărnicia și sinceritatea, curajul și lașitatea, înțelepciunea și neînțelepciunea, dreptatea și strîmbătatea, castitatea și desfrînarea, și, ca să spun pe scurt, ai de judecat virtutea și viciul ? Atunci arată dreptatea judecăților tale din forul ascuns al sufletului tău și, făcîndu-ți porunca lui Dumnezeu un fel de ajutor de judecător, arată-ți ura față de viciu, întoarce-te cu dezgust din fața păcatului și prețuiește din toată inima virtutea ! Dacă în orice faptă a ta vei face să biruiască în tine faptele cu adevărat bune, vei fi fericit *«în ziua aceea cînd va judeca Domnul cele ascunse ale oamenilor, cînd gîndurile se învinovătesc și se dezvinovătesc»*⁶⁸ ; atunci nu vei pleca osîndit pentru înclinarea ta spre rele, ci vei fi cinstit cu cununile dreptății, cu care, în tot cursul vieții tale, ai încununat virtutea.

XI

Ce ne mai învață Cartea Proverbelor pe lîngă cele de mai sus ?

*«Ca să dea celor fără de răutate istețime și copilului simțire și înțelegere»*⁶⁹.

Lipsa de răutate sau inocența are două sensuri. Înseamnă sau inocența dobîndită cu ajutorul rațiunii prin înstrăinarea de păcat, printr-o îndelungată luare aminte și studiere a faptelor bune, tăind din rădăcină viciul — astfel cel inocent, sau cel fără de răutate, este cel lipsit cu totul de răutate — sau înseamnă neexperimentarea viciului, fie din pricina tinereții, fie din pricină că n-a cunoscut încă viciul. De pildă copilul nu știe de mîndrie, nu știe de viclenie și de șiretenie ; sînt apoi unii locuitori ai satelor, care nu cunosc șiretlicurile negustorești și nici cursele din tribunale ; pe unii ca aceștia îi numim inocenți, nu pentru că ar fi depărtați de rău datorită voii lor libere, ci pentru că n-au făcut încă experiența relei deprinderi. Propriu vorbind, inocent este un om ca David, care a spus : *«Eu în nerăutatea mea am umblat»*⁷⁰, omul care a îndepărtat din sufletul lui orice răutate prin exercitarea virtuții, omul care a fost învrednicit și de moștenirea bunătăților. Că *«Domnul nu va lipsi de bunătăți pe cei ce umblă în nerăutate»*⁷¹. Unul ca acesta cu încredere va spune : *«Judecă-mă, Doamne, că eu întru nerăutatea mea am umblat»*⁷² ; și *«Judecă-mă după dreptatea mea și după nerăutatea care este întru mine»*⁷³. Simplitatea purtării, mărinimia, lipsa de vicleșug caracterizează pe inocent. Un astfel de om era Iacov, care era

68. Rom., 2, 16. 15.

69. Prov., 1, 4.

70. Ps., 25, 1.

71. Ps., 83, 13.

72. Ps., 25, 1.

73. Ps., 7, 9.

«om fără vicleșug, locuind în casă» ⁷⁴, adică făcea uz de simplitatea firii sale, fără să ia, ca o mască, o înfățișare făurită cu meșteșug pentru înșelarea celor din jurul său. De aici se vede că inocent este omul care n-a făcut experiența răului. Unul ca acesta, spune Cartea Proverbelor, are nevoie de istețimea cea vrednică de laudă, ca să dobândească pe lângă curățenia sa naturală și priceperea căpătată prin experiență, astfel ca, întărit cu istețimea cea bună, ca și cu o armă, să rămână neatins de vicleniile dușmanilor. Că socot că omul desăvârșit trebuie să fie înțelept față de bine și curat față de rău. Cei inocenți scot din Cartea Proverbelor, ca dintr-un izvor, istețimea lor mîntuitoare : «Bărbatul isteț este tron al simțirii» ⁷⁵ ; și «Cel isteț se ascunde cînd vin rele» ⁷⁶ ; și «Cel care ține seamă de muștrări este mai isteț» ⁷⁷. Istetimea este, așadar, facultatea potrivit căreia săvîrșim cu dibăcie toate faptele noastre ; viclenia este întrebuințarea istețimii numai la săvîrșirea răului. Prin urmare, pentru că omul isteț poate să se descurce cu dibăcie în toate faptele, iar printre aceste fapte sînt și fapte rele, urmează că istețimea are două înțelesuri. Omul care întrebuințează istețimea spre paguba altora este un om viclean ; iar istețul, vrednic cu adevărat de laudă, este omul care descoperă iute și cu judecată ce este spre binele lui și îndepărtează relele puse cu viclenie și dușmănie la cale de alții împotriva lui. Fii, deci, atent la cuvîntul *istețime* și cunoaște că este o facultate sufletească, care poate fi întrebuințată în două direcții ; dacă un om o folosește cu gînd curat, spre folosul lui și al altora, este lăudat ; dar dacă o întrebuințează spre paguba celor din jurul lui este de osîndit, pentru că îi dă prilej să se folosească de ea spre propria sa pierdere.

XII

Plină este istoria Vechiului Testament cu exemple de întrebuințarea istețimii și într-un chip și în altul. Bună a fost istețimea evreilor, care au înșelat pe egipteni ; au primit plată pentru lucrul lor la facerea orașelor, dar și-au procurat materiale pentru construirea cortului ⁷⁸. Au lucrat cu o istețime vrednică de laudă moașele care au scăpat de la moarte pe pruncii de parte bărbătească ai evreilor ⁷⁹. Bună a fost istețimea Rebecăi, care a prilejuit fiului ei binecuvîntarea cea mare ⁸⁰. A

74. Fac., 25, 27.

75. Prov., 12, 24.

76. Prov., 27, 12.

77. Prov., 15, 5.

78. Ieș., 12, 35.

79. Ieș., 1, 17.

80. Fac., 27, 15.

lucrat cu o istețime vrednică de laudă Rahab⁸¹, tot atît de bine și Rahila⁸²; cea dintîi salvînd pe iscoade, iar cealaltă, înșelînd pe tatăl ei, a putut să scape de închinarea la idoli. Gavaoniții s-au purtat cu israilitenii cu o istețime vrednică de condamnat⁸³. Rea a fost istețimea lui Avesalom, care, sub chipul dreptății, a atras de partea sa pe supușii tatălui său și a strîns mulțime de rebeli pentru a lupta împotriva lui David⁸⁴. Sînt învinuiți unii că au făcut sfat isteț, dar viclean, împotriva poporului lui Dumnezeu⁸⁵.

În textele acestea este lăudată istețimea întrebuințată cu folos, fiind ca o armă împotriva necazurilor din viață, întărind sufletele oamenilor mai simpli. Dacă Eva ar fi avut această istețime n-ar fi căzut cu ușurință pradă vicleniilor șarpelui⁸⁶.

Așadar, învățătura acestui verset întărește pe cel inocent, care-și schimbă cu ușurință gîndurile, pentru că dă crezare oricărui cuvînt, și-i oferă folosul istețimii ca un fel de ajutor în toate împrejurările vieții.

XIII

Acum să cercetăm cum dă Cartea Proverbelor «copilului simțire și înțelegere»⁸⁷.

Pentru că, după cum spune apostolul, omul este dublu, cel din afară și cel dinăuntru⁸⁸, cel care se vede și cel care are în ascuns gîndurile sale, de aceea trebuie ca și vîrsta copilăriei să o considerăm tot sub aceste două aspecte.

Ar fi cu adevărat vrednic de ris să susținem că proverbul acesta are scopul de a da simțire copilului de curînd născut. Că pe care dintre simțuri poate să-l dea Cartea Proverbelor, de vreme ce vederea, auzul, mirosul, gustul și pipăitul le avem odată cu nașterea și nu le dobîndim prin instrucție, ci natura desăvîrșește prin ele ființa?

Prin urmare nu trebuie să interpretăm cuvîntul copil în sens literal și nici să înțelegem prin *simțire* unul din simțurile enumerate mai sus, ci vîrstele să le aplicăm omului lăuntric. Multe locuri din Scriptură ne-au învățat că există o stare de copilărie a sufletului, o altă stare de tinerețe și în sfîrșit o stare de bătrînețe a sufletului. De pildă, de la Pavel știm că creștinii din Corint erau copii⁸⁹, pentru că aveau nevoie

81. Iosua, 2, 4—21.

82. Fac., 31, 34—35.

83. Iosua, 9, 4—27.

84. II Regi, 15, 4—8.

85. Ps., 82, 3.

86. Fac., 3, 1—5.

87. Prov., 1, 4.

88. II Cor., 4, 16.

89. I Cor., 3, 1—2.

încă de lapte, de învățăturile introductive și simple ale Evangheliei și pentru că nu puteau lua hrana tare a dogmelor. Tînăr la suflet este omul desăvîrșit în tot felul de virtute, care fierbe cu duhul, care dorește cu înfocare să săvîrșească fapte de evlavie și care are toată tăria pentru săvîrșirea faptelor bune. Pe acesta Evanghelia îl numește siluitor, în stare să răpească împărăția cerurilor⁹⁰, iar Sfintul Duh îl primește ca pe unul ce-i destoinic să înalțe imne lui Dumnezeu : «*Tineri și fecioare, spune Scriptura, să laude numele Domnului*»⁹¹, iar în profeția lui Ioil li s-a făgăduit tinerilor să vadă vedenii⁹². În sfîrșit, cel bătrîn la suflet este omul desăvîrșit în înțelepciune și pricepere. Un astfel de om a fost Daniil, care, în trup tînăr, a arătat o înțelepciune mai vrednică de respect decît a unuia cu capul alb. Din pricina aceasta cei îmbătrîniți în zilele rele i-au spus lui : «*Vino, șezi în mijlocul nostru și ne spune nouă, că ție ți-a dat Dumnezeu cîntea bătrîneților*»⁹³.

Astfel, în textul din Proverbe, prin copil se înțelege omul renăscut și crescut prin baia nașterii din nou, ajuns ca un copil ; și, în această stare fiind, este propriu împărăției cerurilor. Unui astfel de prunc de curînd născut, hrănit cu laptele cel curat și spiritual, Cartea Proverbelor îi dă simțire și înțelegere dacă se exercitează cu ajutorul ei ; îi dă simțirea celor prezente și înțelegerea celor viitoare ; îl învață valoarea lucrurilor omenești și-i dă sensul întîmplărilor din viață, ca să nu slujească plăcerilor rușinoase și nici să nu rămînă înmărmurit de admirație în fața slavei deșarte a lumii acesteia. Cartea Proverbelor îi mai insuflă și înțelegerea veacului ce va să fie și-l apropie, prin cuvintele ei, de credința celor făgăduite.

XIV

Dar pentru că am aplicat deosebirile de vîrstă la omul lăuntric, este firesc să aplicăm și numirile simțurilor la facultățile sufletului.

Astfel, cînd Cartea Proverbelor spune : «*Apropie urechea ta de cuvintele mele*»⁹⁴, trebuie să știm că e vorba de partea ascultătoare a sufletului, ca atunci cînd Domnul spune : «*Cel ce are urechi de auzit să audă*»⁹⁵ ; și «*Cuvîntul înțelept la ureche ascultătoare*»⁹⁶. Prin aceste cuvinte și altele asemenea, Cartea Proverbelor dă tînărului un auz sănătos. Iar cînd spune : «*Nu te uita la femeia stricată*»⁹⁷ ; și iarăși :

90. Matei, 11, 12.

91. Ps., 148, 12.

92. Ioil, 2, 28.

93. Sus., 50.

94. Prov., 22, 17.

95. Matei, 13, 19.

96. Prov., 25, 12.

97. Prov., 5, 3.

«Nu-ți întoarce ochii spre ea»⁹⁸; și: «Ochii tăi să caute drept»⁹⁹, negreșit că proverbele acestea îi dăruiesc copilului ca un fel de vedere a sufletului. Cînd îl sfătuiește: «Mănîncă miere, fiule, ca să se îndulcească gîtlejul tău»¹⁰⁰, în chip figurat numește miere învățătura dumnezeiască; la fel și cuvintele psalmistului: «Cît de dulci sînt cuvintele Tale pentru gîtlejul meu; mai mult decît mierea pentru gura mea»¹⁰¹ — prin aceste sfaturi proverbele urmăresc formarea unui gust duhovnicesc al sufletului, despre care s-a zis: «Gustați și vedeți că bun este Domnul»¹⁰². Există și un simț tactil al sufletului, datorită căruia se atinge de el înțelepciunea, îmbrățișîndu-i oarecum virtutea, că spun Proverbele: «Iubește înțelepciunea, ca să te îmbrățișeze»¹⁰³; iar Eclesiastul zice: «Vreme este a îmbrățișa și vreme este a te îndepărta de îmbrățișare»¹⁰⁴. Trupurile se pîngăresc prin îmbrățișări necurate, iar sufletul, prin îmbrățișarea înțelepciunii, unindu-se desăvîrșit cu ea, se umple de sfințenie și curăție. Așa se dăruiește copilului simțire.

Dar cum i se dă copilului înțelegere? Proverbele spun: «Nu vor tolosi averile în ziua cea rea»¹⁰⁵. Aceste cuvinte aduc aminte inimii tale de ziua aceea în care nu-ți va fi îndestulătoare mulțimea averilor și nici nu te vor scăpa de munca veșnică. Sau cînd Proverbele spun: «Cei fără de răutate vor moșteni pămîntul»¹⁰⁶, vor moșteni acel pămînt ai cărui moștenitori sînt cei blînzi, așa cum spune psalmistul: «Cei blînzi vor moșteni pămîntul»¹⁰⁷; și după cum grăiește fericirea Domnului: «Fericii cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul»¹⁰⁸; și iarăși: «Înțelepții vor moșteni slavă»¹⁰⁹. Înțelegerea, deci, îmbolește sufletul să dorească bunătățile cuprinse în făgăduințe; îi dă copilului această înțelegere, pe de o parte ca să se teamă de amenințările ce vin peste păcătoși, iar pe de altă parte să dorească făgăduințele gătite pentru cei dreți.

«Acestea auzindu-le înțeleptul mai înțelept va fi»¹¹⁰.

Cuvintele acestea dau mărturie de marea putere a Cărții Proverbelor, pentru că înțelepciunea lor depășește înțelepciunea înțelepților, iar învățăturile cuprinse în această carte sînt mai adînci decît învăță-

98. Prov., 9, 19.

99. Prov., 4, 25.

100. Prov., 24, 13.

101. Ps., 118, 103.

102. Ps., 33, 8.

103. Prov., 4, 6. 8.

104. Ecl., 3, 5.

105. Prov., 11, 4.

106. Prov., 2, 21.

107. Ps., 36, 11.

108. Matei, 5, 5.

109. Prov., 3, 35.

110. Prov., 1, 5.

turile înțelepților. Nenumărații oameni care audiază învățăturile celorlalți dascăli sînt ucenici, pe cînd auditorii învățăturii acestei cărți sînt înțelepți. Cuvîntul înțelept este omonim — că se numesc înțelepți și înțelepții lumii acesteia, dar se numesc înțelepți și cei care au primit înțelepciunea cea adevărată, pe Domnul nostru Iisus Hristos, pe temeiul credinței în El.

Proverbul acesta vestește că vor ajunge mai înțelepți înțelepții lumii acesteia, dacă se apropie de învățătura sănătoasă a Proverbelor; aceștia vor disprețui zadarnica lor cunoștință de mai înainte și vor muta spre adevăr admirația lor. Dar pentru că cuvîntul *înțelept* se aplică la mai multe categorii de oameni — că se numește înțelept și cel care are dorința de a se iniția în înțelepciune, și cel care a făcut oarecare progres în sistemele de înțelepciune, și cel care este desăvîrșit, potrivit stării sale sufletești — înțeleptul, de care a fost vorba mai sus, dacă citește Cartea Proverbelor va ajunge mai înțelept, fie că este numai îndrăgostit de înțelepciune, fie că este înaintat în înțelepciune, pentru că pe de o parte dobîndește multe cunoștințe despre dogmele dumnezeiești, iar pe de altă parte pentru că este instruit cu privire la natura lucrurilor omenești. Aceasta, pentru că Proverbele izgonesc în multe feluri viciul și aduc în multe chipuri în locul lui iarăși virtutea; înfrînează limba nedreaptă, instruiesc ochiul cu căutătură vicleană și strîcată, nu îngăduie ca mîini nedrepte să aibă stăpînirea în puterea lor; alungă lenea, osîndesc poftetele rușinoase, dau învățături cu privire la prudență și bărbăție, laudă castitatea. Așadar cel instruit în aceste învățături are o repulsie puternică față de faptele rele, iar prin înclinarea spre mai bine, ca prin o chemare interioară, capătă dorința binelui; și astfel cel înțelept prin firea sa ajunge mai înțelept datorită desăvîrșirii dobîndite din învățătura Proverbelor.

XV

«*Cel inteligent va dobîndi conducere*»¹¹¹. Cel care vrea să-și însușească o meserie sau o artă oarecare trebuie să aibă însușirile firești corespunzătoare. Atletul, un trup bine format și putere; alergătorul, armonia membrelor și sprinteneală; tot așa și conducătorul trebuie să aibă agerime de minte și ușurință de înțelegere. De aceea Cartea Proverbelor, prin proverbul de mai sus, nu cheamă pe orice om la conducere, ci pe cel inteligent. Căci ce este conducerea decît o știință a sufletului despre nestatornicia lucrurilor omenești, cu ajutorul căreia

111. Prov., 1, 5.

învățăm cum se cuvine să o traversăm ? În multe locuri din Scriptură găsim numită viața aceasta «ape» și «mare», ca de pildă în Psalmi : «*Trimis-a din înălțime și m-a luat, ridicatu-m-a din ape multe*» ¹¹². Este clar că numește «ape» turburarea vieții. Că nici situațiile fericite și căutate cu multă râvnă de majoritatea oamenilor nu sînt permanente și de lungă durată, dar nici situațiile turburi și grele din viață nu rămîn neschimbate, ci și unele și altele sînt supuse mișcării și unor schimbări neașteptate. După cum nu e cu puțină ca marea să rămînă mult timp în aceeași stare, că acum este liniștită și nemișcată și după puțin timp o vezi frămîntată de furia vinturilor, sălbăticită și clocotitoare din pricina furtunilor, dar apoi o profundă liniște o stăpînește, tot așa și situațiile din viață se întorc cu ușurință cînd într-o parte, cînd în alta. Pentru aceasta conducătorul trebuie să se aștepte la schimbări de situații în momentele liniștite ale vieții, cînd totul i se întîmplă după gustul său, dar nu trebuie să-și piardă nădejdea în momentele grele, ca și cum ar rămîne veșnice, și nici să se ducă la fund, înecat de o tristețe exagerată. Nu dăinuiește mult timp nici sănătatea trupului, nici floarea tinereții, nici prosperitatea gospodăriei și nici una din situațiile fericite ale vieții ; ci, cînd ești într-o astfel de stare fericită a vieții, așteaptă-te și la furtună. Va veni și boală, va veni și sărăcie ; vîntul nu bate totdeauna în pupa corăbiei ; adeseori vine necinste peste omul celebru și invidiat de toți ; întîmplări nedorite îi turbură fericirea vieții ; șirul nenorocirilor vine asupra ta, ca niște valuri, și, năpustindu-se unele după altele, îți turbură viața și groaznică furtună îți invăluiește traiul. Vei vedea, însă, că și acestea trec și viața se prefăce în veselie și într-o liniște cu adevărat încîntătoare.

Așadar, conducător inteligent este omul care se comportă față de evenimente potrivit naturii lor, rămînînd totdeauna identic cu sine însuși, fără să se mîndrească în situațiile fericite ale vieții și fără să fie doborît în necazuri și nenorociri.

Dar ne este folositor și în alte privințe darul conducerii.

Știu că mai sînt și alte valuri și furtuni înfricoșătoare care năvălesc asupra sufletului, furtuni provocate de pasiunile trupului : mînia, teama, plăcerile și întristările, care cad asupra sensibilității trupului ca o furtună puternică și înecă adeseori sufletul lipsit de conducere. Din această pricină mintea trebuie să fie așezată sus, deasupra pasiunilor, ca un conducător, să-i fie trupul ca o corabie ; și, întorcînd cu dibăcie gîndurile, cum întoarce corăbierul cîrma corăbiei, să calce peste patimi ;

mintea să rămână sus, la înălțime, neatinsă de patimi, fără să fie murdărită de amărăciunea patimilor, ci totdeauna să se roage spunînd : *«Izbăvește-mă de cei ce mă urăsc și de adîncurile apelor, ca să nu mă înece viforul apei, nici să mă înghită adîncul»* ¹¹³.

XVI

Vrei să-ți vorbesc și de o altă călătorie pe mare, pentru care ne este necesar darul conducerii ?

«Împărăția cerurilor este asemenea unui neguțător» ¹¹⁴. Toți cîți mergem pe calea evanghelică sîntem niște neguțători care, prin săvîrșirea poruncilor, neguțătorim pentru noi înșine dobîndirea bunătăților cerești. Trebuie, deci, să ne adunăm multă și felurită bogăție cerească, dacă nu voim să fim rușinați atunci cînd ni se va cere să arătăm ce am lucrat, ca cei ce au primit talanții, și nici să auzim spunîndu-ni-se : *«Slugă vicleană și leneșă»* ¹¹⁵. Să încercăm mărfurile neguțătorite și să străbatem viața aceasta, fără să le pierdem sau împruțăm. Că mulți oameni și-au adunat multe bogății duhovnicești din tinerețile lor, dar cînd au ajuns la mijlocul vieții, năvălind asupra lor ispitele duhurilor răutății, n-au făcut față furiei furtunii, pentru că n-au avut alături de ei darul conducerii, ci au fost păgubiți de toată strînsura lor. Astfel unii *«au căzut din credință»* ¹¹⁶ ; alții și-au pierdut curăția trupească agonizată din tinerețe, năvălind asupra lor, ca o vijelie neașteptată, plăcerile rușinoase. Este o privesc vrednică de cea mai mare milă ca, după post, după aspră viețuire, după rugăciuni îndelungate, după belșug de lacrimi, după înfrînare de douăzeci sau treizeci de ani, ca, dintr-o neatenție a sufletului și dintr-o lipsă de grijă, să te vezi lipsit de toate și să te asemeni, tu, care erai îmbogățit cu săvîrșirea poruncilor, negustorului aceluia foarte bogat care, încîntat de mulțimea mărfurilor cumpărate, străbate mări pline de primejdii, fiindu-i corabia minată de vînturi prielnice, dar dintr-odată pierde totul, sfărîmîndu-i-se corabia chiar în apropierea portului. Te asemeni, deci, acestui negustor dacă și tu, prin o ispită a diavolului, ca izbit de o furtună sălbatică, pierzi cele dobîndite cu nenumărate osteneți și sudori, cufundîndu-te în păcat. Unuia ca acesta, care s-a înecat odată cu toată virtutea agonizată, i se potrivește cuvintele : *«Ajuns-am în adîncurile mării și furtuna m-a înghițit»* ¹¹⁷.

113. Ps., 68, 17—18.

114. Matei, 13, 45.

115. Matei, 25, 26.

116. I Tim., 1, 19.

117. Ps., 68, 3.

XVII

Ține, dar, cu putere în mîini cîrmele vieții. Cîrmuiește-ți ochii, ca să nu se năpustească asupra ta, prin ochi, valul aprig al poftelor ! Cîrmuiește-ți auzul, ca să nu primească urechile ceva vătămător ! Cîrmuiește-ți limba, ca să nu rostească cuvinte neîngăduite ! Să nu te răpună furia mîniei, să nu te înece loviturile fricii, nici să te doboare povara întristării ! Valuri sînt patimile ; dacă te ții deasupra lor, vei fi un cîrmaci iscusit al vieții tale ; dar dacă nu te vei feri, cu pricepere și liniște, de fiecare din aceste valuri, fiind purtat într-o parte și alta, ca o corabie fără lest, de toate ispitele ce vin asupra-ți, te vei pierde în oceanul păcatului. Ascultă, deci, ce te învață și arta conducerii corăbiei ! Corăbierii obișnuiesc să privească la cer și de acolo știu cum să cîrmuiască corabia ; ziua după soare, iar noaptea după steaua polară sau după o altă stea care strălucește totdeauna ; cu ajutorul lor determină direcția de plutire. Tot așa să ai și tu privirea îndreptată la cer, după cuvîntul psalmistului : «*La Tine am ridicat ochii mei, Căla Ce locuiești în cer*»¹¹⁸. Privește la Soarele dreptății ! Și, călăuzit de poruncile Domnului, ca de niște stele strălucitoare, ai neadormită privirea ! Nu da somn ochilor tăi și nici ațipeală pleoapelor tale¹¹⁹, ca să fii neconținut condus de porunci ! Că spune Scriptura : «*Făclie picioarelor mele este legea Ta și lumină cărărilor mele*»¹²⁰. Dacă nu vei ațipi la cîrmă atîta vreme cît ești în viața aceasta, în această nestatornicie a lucrurilor lumii, vei primi și ajutorul Duhului, Care te va împinge înainte și te va mîna cu vînturi dulci și liniștite pînă ce te vor duce nevătămat la limanul acela neînvălmurat al voinței lui Dumnezeu, Căruia slava și puterea în vecii nesfîrșiți ai vecilor, Amin.

118. Ps., 122, 1.

119. Ps., 131, 4.

120. Ps., 118, 105.

OMILIA A XIII-a

Îndemnătoare la Sfântul Botez

I

Înțeleptul Solomon, împărțind timpul faptelor săvârșite de om în viață și hotărînd un timp potrivit pentru fiecare faptă, a spus : *«Pentru toate este timp ; este timp pentru orice lucru ; este timp pentru naștere, este timp pentru moarte»*¹. Eu, însă, schimbînd puțin hotărîrea înțeleptului Solomon, aş putea spune, rostindu-vă această predică mîntuitoare, că este timp pentru moarte, este timp pentru naștere.

— Care este pricina acestei schimbări ?

— Solomon, vorbind despre cele supuse nașterii și pieirii, a urmat cursul ordinii naturale și a pus nașterea înaintea morții ; că este cu neputință să mori înainte de a te naște. Eu, însă, voind să vorbesc de nașterea cea duhovnicească, am pus moartea înaintea vieții. Că pentru noi morții în trup îi urmează nașterea în Duh, după cum spune și Domnul : *«Eu voi ucide și Eu voi face viu»*². Să murim, dar, ca să trăim. Să omorîm cugetul trupului, care nu poate să se supună legii lui Dumnezeu³, ca să se nască în noi puternic cugetul Duhului, prin Care ia naștere viața și pacea. Să ne înmormîntăm cu Hristos, Care a murit pentru noi, ca să și înviem împreună cu Cel Ce ne-a adus învierea.

Pentru fiecare din faptele din viață este potrivit un anumit timp ; un anumit timp pentru somn, un anumit timp pentru veghe ; un anumit timp pentru război, un anumit timp pentru pace. Dar întreaga viață a omului este timp pentru botez. Nici trupul nu poate trăi fără să respire și nici sufletul nu poate ființa fără să cunoască pe Creatorul său ; că necunoașterea lui Dumnezeu este moartea sufletului. Cel care n-a fost botezat nu-i luminat ; iar fără lumină nici ochiul nu poate vedea pe cele ale sale, nici sufletul nu poate contempla pe Dumnezeu. Orice timp al vieții este potrivit pentru mîntuirea prin botez : noaptea, ziua, în orice ceas, în orice clipă, chiar cea mai scurtă clipă. Dar cu mult mai

1. Ecl., 3, 1. 2.

2. Deut., 32, 39.

3. Rom., 8, 7.

potrivit este timpul înrudit cu semnificația botezului. Și care timp ar fi mai înrudit cu botezul decît ziua Paștelui? Această zi este pomenirea învierii Domnului; iar botezul ne dă puțința învierii. În ziua învierii, deci, să primim harul învierii. Pentru aceea Biserica cheamă de mult timp cu predică puternică pe fiii ei, ca să nască în această zi pe cei pentru care de mult a simțit durerile nașterii și să guste, după ce i-a înțărcat de la cuvintele catehezei, hrana tare a dogmelor. Ioan a predicat botezul pocăinței și se ducea la el toată Iudeea. Domnul predică botezul înfierii și care om din cei care-și pun nădejdea în El nu va asculta? Botezul lui Ioan ducea la botez; botezul acesta desăvîrșește; acela era îndepărtare de păcat; acesta, unire cu Dumnezeu. Predica lui Ioan era predica unui om și atrăgea pe toți la pocăință. Tu, însă, pregeți, te gîndești, amîni, deși ai fost învățat de profeți: «*Spălați-vă, faceți-vă curați*»⁴, ai fost sfătuit de psalmi: «*Apropiati-vă de Dînsul și luminați-vă*»⁵, ți s-a binevestit de apostoli: «*Pocățiți-vă și fiecare din voi să se boteze în numele Domnului Iisus Hristos spre iertarea păcatelor și veți primi făgăduința Sfîntului Duh*»⁶, ești chemat chiar de Domnul, spunîndu-ți: «*Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni*»⁷, că toate aceste cuvinte au fost citite astăzi.

Din copilărie ai fost catehizat, și încă nu îmbrățișezi adevărul? Ai învățat mereu, și n-ai ajuns încă să știi? Toată viața ta ai ispitit și ai iscodit pînă la bătrînețe! Cînd ai să te creștinezi? Cînd vom cunoaște că ești de-al nostru? Anul trecut așteptai anul acesta; acum iarăși amîni pe la anul! Vezi să nu faci făgăduințe care să depășească hotarele vieții tale! Nu știi, omule, ce va naște ziua de mîine! Nu făgădui lucruri ce nu sînt în puterea ta! La viață te chemăm, omule! Pentru ce nu răspunzi la chemare? Ești chemat la împărtășirea bunătăților. Pentru ce treci cu vederea darul? Împărăția cerurilor este deschisă. Neminimos este Cel Care te cheamă. Calea este ușoară; nu-i nevoie de timp, de cheltuieli, de oboseală. Pentru ce întîrziezi? Pentru ce amîni? Pentru ce te temi de jug, ca o junică nepusă la jug? «*Jugul Meu este bun; sarcina ușoară*»⁸. Nu strivește grumazul, ci-l slăvește. Că nu pune cu sila jugul în jurul gîtului, ci cere voință liberă de la cel care și-l pune. Uită-te că Domnul învinuiește pe Efraim, ca pe o junică înfuriată, pentru că rătăcește pe unde nu trebuie, disprețuind jugul legii⁹. Su-

4. *Isaia*, 1, 16.

5. *Ps.*, 33, 5.

6. *Fapte*, 2, 38.

7. *Matei*, 11, 28.

8. *Matei*, 11, 30.

9. *Osea*, 4, 17. 18.

pune-ți grumazul tău neîmblinzit ! Pune pe grumazul tău jugul lui Hristos, pentru ca nu cumva, aruncînd jugul sau trăind după capul tău, să cazi ușor pradă fiarelor !

II

«Gustați și vedeți că bun este Domnul!»¹⁰. Cum să spun celor neștiutori că miera este dulce ? «Gustați și vedeți !». Încercarea te lămurește mai bine decît orice cuvînt. Iudeul nu amîna tăierea împrejur din pricina acestei amenințări : «Orice suflet, care nu se va tăia împrejur în ziua a opta, va fi nimicit din poporul lui»¹¹ ; tu, însă, amîni tăierea împrejur cea nefăcută de mîna omenească, care se săvîrșește în botez prin dezbrăcarea poftelor trupului¹², deși auzi pe Însuși Domnul spunînd : «Amin, Amin, spun vouă, dacă nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va intra întru împărăția lui Dumnezeu»¹³. Dincolo, durere și rană ; aici, rouă sufletului și vindecare răniî inimii. Te închini Celui Care a murit pentru tine ? Primește atunci ca să și fii îngropat împreună cu El prin botez !¹⁴ Cum vei fi părtaș învierii Lui, dacă nu odrăslești împreună cu El prin asemănarea morții Lui ?¹⁵ Israil cel de demult a fost botezat de Moisi în nor și în mare¹⁶, dîndu-ți simbolurile botezului și arătîndu-ți adevărul care avea să fie arătat în vremile din urmă ; tu, însă, fugi de botezul care n-a fost închipuit în mare, ci săvîrșit în adevăr, care n-a fost în nor, ci în Duhul, care n-a fost săvîrșit în Moisi, om ca și noi, ci în Hristos, Care l-a făcut pe Moisi. Israil, dacă n-ar fi trecut marea, n-ar fi scăpat de Faraon ; și tu, dacă nu treci prin apă, n-ai să scapi de amara tiranie a diavolului. Dacă Israil n-ar fi fost botezat în chip simbolic, n-ar fi băut din piatra cea duhovnicească ; nici ție, dacă n-ai să fii botezat în chip adevărat, nu ți se va da băutura cea adevărată. După botez Israil a mîncat pîinea îngerilor¹⁷. Tu, însă, cum vei mîncă pîinea cea vie¹⁸ dacă nu vei primi mai întîi botezul ? Prin botez a intrat Israil în pămîntul făgăduinței. Tu, însă, cum ai să te reîntorci în paradis fără să fii petluit prin botez ? Sau nu știi că sabia de foc a fost așezată ca să păzească drumul pomului vieții¹⁹ ; sabie înfricoșătoare și arzătoare pentru cei necredincioși, iar pentru cei credincioși prietenoasă și cu dulce stră-

10. Ps., 33, 8.

11. Fac., 17, 14.

12. Col., 2, 11.

13. Ioan, 3, 5.

14. Col., 2, 12.

15. Rom., 6, 5.

16. I Cor., 10, 2.

17. Ps., 77, 29.

18. Ioan, 6, 51.

19. Fac., 3, 24.

lucire ? Stăpînul a făcut să se învîrtă sabia aceea ²⁰ ; cînd vede un credincios, se dă la o parte ; dar cînd vede pe unul nepecetluit prin botez, tăișul sabiei îl întîmpină.

III

Ilie nu s-a spăimîntat cînd a venit la el căruța cea de foc și cai de foc ; ci, în dorința de a se ridica la înălțime, a cutezat săvîrșirea unei fapte înfricoșătoare ; și cel care trăia încă în trup s-a suit cu o bucurie nespus de mare în căruța aceea cuprinsă de flăcări ²¹. Tu, însă, n-ai să te urci la cer într-o căruță de foc, ci ai să te sui la cer prin apă și prin Duh, și nu alergi cînd te cheamă ? Ilie a arătat puterea botezului pe altarul arderilor de tot, arzînd complet jertfa, nu cu foc, ci cu apă. Și se știe doar că natura focului este potrivnică apei ; totuși, cînd apa a fost vărsată atunci de trei ori în chip tainic peste altar, apa a ajuns foc și a atîțat flacăra ca untdelemnul. *«Ilie a spus : «Aduceți vase cu apă și vărsați-le peste jertfă și peste lemne» ; și a spus : «Turnați a doua oară !» ; și au turnat a doua oară ; și a mai spus : «Turnați a treia oară !», și au turnat a treia oară»* ²². Scriptura a arătat cu asta că cel care se botează se unește prin botez strîns cu Dumnezeu și că prin credința în Treime strălucește în sufletele celor care se botează lumină curată și cerească.

De-aș împărți în biserică aur, nu mi-ai spune : «Voi veni mîine și îmi vei da mîine !», ci te-ai grăbi să ceri, ca să se împartă aurul îndată și te-ai supăra dacă aș amîna pe altă dată împărțirea. Dar pentru că marele Dăruitor nu-ți oferă un metal care-ți ia ochii, ci curățenia sufletului, pretextezi, înșiri scuze, ca și cum ar trebui să fugi de darul ce ți se oferă. O, minune ! Te înnoiești, fără să fii topit ; ești plăsmuit din nou, fără să fii strivit ; ești vindecat, fără să suferi dureri și totuși nu te gîndești ce har ți se dă ! Dacă ai fi rob la oameni și s-ar prescrie libertatea pentru robi, n-ai alerga în ziua hotărîtă tocmind avocați și rugînd pe judecători ca, prin orice mijloc, să capeți libertatea ? N-ai îndura și palme și cele mai mari lovituri ce se dau robilor, numai ca să scapi de sclavie ? Dar pentru că nu ești rob oamenilor, ci păcatului, predicatorul te cheamă la libertate, ca să te slobozească de robie, să te facă cetățean cu îngerii și, adoptîndu-te prin har, să te arate fiu al lui Dumnezeu și moștenitor al bunătăților lui Hristos, spui că n-a venit încă vremea, ca să primești aceste daruri ! O, piedici viclene ! O, îndeletnicire rușinoasă și fără de sfîrșit ! Pînă cînd cu plăcerile ? Pînă cînd cu desfătările ? Am trăit des-

20. Fac., 3, 24.

21. IV Regi, 2, 11.

22. III Regi, 18, 34.

tulă vreme pentru lume, să trăim, deci, și pentru noi înșine ! Ce lucru este egal în valoare cu sufletul nostru ? Ce este deopotrivă cu împărăția cerurilor ? Care sfătuitor îți este mai vrednic de credință decât Dumnezeu ? Cine este mai înțelept decât înțeleptul Dumnezeu sau cine ne este mai de folos decât bunul Dumnezeu ? Cine este mai apropiat de noi decât Cel Care ne-a făcut ? Nici Eva n-a avut vreun folos dînd mai mult crezare sfatului șarpelui decît sfatului lui Dumnezeu. Cît de nesăbuite sînt cuvintele pe care le rostești ! «N-am timp să mă fac sănătos ! Să nu-mi arăți încă lumina ! Să nu mă unești încă cu Împăratul ! ». Nu spui deschis cuvintele acestea ? Dar, mai bine spus, rostești cuvinte mai nesocotite ca acestea ! Dacă ai avea de plătit impozite și s-ar vesti că sînt iertate datoriile datornicilor, iar apoi ar încerca cineva să lucreze spre paguba ta, ca să nu capeți această scutire, nu te-ai revolta și n-ai striga că ai fost jefuit de partea ce ți se cuvenea datorită scutirii generale ? Dar cînd ți-au fost propovăduite mai dinainte nu numai iertarea datoriilor trecute, ci și daruri viitoare, cînd îți faci singur nedreptate, fără ca dușmanii tăi să se pornească împotriva ta, socotești oare că te sfătuești cum trebuie și gîndești spre folosul tău însuși, cînd nu primești iertare, ci cauți să mori plin de datorii ? Mai cunoaște și aceasta, că cel care era dator cu zece mii de talanți ar fi dobîndit iertare dacă nu-și reînnoia datoria sa prin neomenia arătată semenului său ²³. Trebuie să ne ferim să nu pățim la fel ; și, ca să ne rămînă neluat de la noi darul botezului, să iertăm, după ce am primit harul, pe cei ce ne-au greșit.

IV

Intră în vistieria sufletului tău și adu-ți aminte de cele ce ai săvîrșit ! Dacă ai multe păcate, mulțimea lor să nu te deznădăjduiască, «că unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit harul» ²⁴, dacă primești harul ; că celui ce datorează mult, mult i se și iartă, ca să iubească mai mult ; dar dacă păcatele tale sînt mici și neînsemnate și nu sînt păcate de moarte ²⁵, pentru ce te neliniștește viitorul, cînd n-ai dus o viață ticăloasă, deși n-ai fost povățuit de lege ? Gîndește-te ! Sufletul tău stă acum ca într-o balanță, tras într-o parte de îngeri și în alta de demoni. Spre care îți vei înclina inima ? Cine va birui în tine ? Plăcerea trupului sau sfințenia sufletului ? Desfătarea celor prezente sau dorința celor viitoare ? Te vor primi îngerii sau te vor ține strîns cei care te stăpînesc acum ? În timpul luptei generalii dau soldaților de sub conducerea lor

23. *Matei*, 18, 23—34.

24. *Rom.*, 5, 20.

25. *I Ioan*, 5, 17.

un semn distinctiv, pentru ca ostașii lor să 'se poată chema ușor unii pe alții și să poată fi o deosebire precisă între ei și dușmani de s-ar amesteca în învălmășeli. Nimeni nu te va cunoaște de ești de-al nostru sau de-al vrăjmașilor, dacă nu vei arăta prin simbolurile tainice înrudită cu noi, dacă nu va fi însemnată peste tine lumina feței Domnului ²⁶. Cum are să-și ceară îngerul dreptul asupra ta? Cum are să te scoată din mîna vrăjmașilor, dacă nu-ți cunoaște pecetea? Cum vei putea spune: «Sînt al lui Dumnezeu», dacă nu porți semnele lui Dumnezeu? Sau ai uitat că îngerul nimicitor a trecut pe lîngă casele care erau pecetluite, iar în cele nepecetluite a omorît pe primii născuți? ²⁷ Vistieria nepece-tluită este cu ușurință furată de hoți, iar oaia fără semn este înstrăinată fără de primejdie.

V

Ești tînăr? Întărește-ți tinerețea cu frîul botezului! Ai trecut de floarea vîrstei? Nu-ți păgubi strînsura, nu pierde talismanul, nu cugeta despre ceasul al unsprezecelea ca despre ceasul cel dintîi! ²⁸ Chiar cel care începe viața se cuvine să aibă înaintea ochilor sfîrșitul vieții sale. Dacă un doctor ți-ar făgădui să te facă, prin operații și noi medicamente, tînăr din bătrîn cum ești, n-ai dori oare să vină ziua aceea în care să te vezi întors în floarea vîrstei? Dar cînd botezul îți făgăduiește să-ți înflorească din nou sufletul tău, pe care tu l-ai învechit, iar din pricina fărădelegilor l-ai îmbătrînit și l-ai murdărit, disprețuiești pe Binefăcător și nu alergi la făgăduință! Nu dorești să vezi cît e de mare minunea făgăduinței? Nu dorești să vezi cum se naște din nou fără de mamă omul, cum omul cel învechit și stricat de poftele înșelăciunii ²⁹ ajunge iarăși plin de viață, întinerește și se reîntoarce la adevărata floare a tinereții? Botezul este răscumpărare pentru cei robiți, iertare greșelilor, moarte păcatului, renaștere sufletului, haină luminoasă, pecete neatacată, căruță către cer, pricinuitoare a împărăției cerurilor, harul înfierii. Pui, nenorocitul, plăcerea mai presus de niște bunătăți atît de mari și atît de prețioase? Îți înțeleg amînarea, chiar dacă ți-o ascunzi prin cuvinte! Faptele o strigă, chiar dacă o taci cu glasul! «Lasă-mă, îmi spui, să-mi bucur trupul cu desfătarea celor rușinoase, să mă lăvălesc în mocirla plăcerilor, să-mi murdăresc mîinile cu sînge, să răpesc bunurile străine, să umblu cu viclenie, să jur strîmb, să mint și voi primi botezul cînd voi termina cu răutățile!». Dacă păcatul este un lucru bun,

26. Ps., 4, 6.

27. Ieș., 12, 23.

28. Matei, 20, 12.

29. Efes., 4, 22.

păstrează-l pînă la sfîrșit! Dar dacă e păgubitor pentru cel care-l săvîrșește, pentru ce stărui în cele ce te pierd? Nici un om care caută să dea afară din stomacul său amărăciunea fierii nu și-o mărește cu mîncăruri multe și vătămătoare. Se cuvine ca trupul să se scape de durerile care-l supără și nu să-și facă boala mai mare decît poate suferi. Corabia stă pe linia de plutire pînă la o anumită încărcătură de mărfuri; la o greutate mai mare se scufundă. Teme-te ca și tu să nu pățești la fel; și, făcînd păcate mai mari decît iertarea, să nu naufragiezi înainte de a ajunge în porturile pe care le nădăjduiești. Dumnezeu nu-ți vede oare faptele sau nu știe El gîndurile tale sau crezi că lucrează împreună cu tine la fărădelegi? «*Gîndit-ai nelegiuire*, spune Scriptura, *că voi fi asemenea ție*»³⁰. Tu, cînd vrei să legi prietenie cu un muritor, ți-l atragi prin facere de bine, spunînd și făcînd acele lucruri care știi că-i fac plăcere; cînd, însă, e vorba să te împrietenești cu Dumnezeu și nădăjduiești să fii primit ca fiu, dar săvîrșești cele potrivnice lui Dumnezeu, iar prin călcarea legii Îl necinstești, nădăjduiești oare să ți-L faci prieten tocmai prin acelea prin care mai ales Îl superi? Vezi ca nu cumva în nădejdea răscumpărării, adunîndu-ți mulțime de răutăți, să-ți înmulțești păcatul și să pierzi iertarea! «*Dumnezeu nu se lasă batjocorit*!»³¹. Nu te tîrgui cu harul! Să nu spui: «Bună este legea, dar mai plăcut păcatul!». Plăcerea este o undiță a diavolului, care te trage spre pieire. Plăcerea este mama păcatului, iar păcatul este boldul morții. Plăcerea hrănește viermele cel veșnic, care la început încintă pe cel care se desfătează, dar mai pe urmă plăcerile ajung mai amare decît fierea. Nimic altceva nu strigă amînarea botezului decît un gînd ca acesta: «Să domnească mai întîi păcatul în mine, apoi, cîndva, va domni și Domnul! Să fac mădularele mele arme ale nedreptății întru fărădelege³², apoi, cîndva, voi face din ele și arme ale dreptății întru Dumnezeu!». Tot așa și-a adus jertfele și Cain; cele mai bune pentru desfătarea lui, cele proaste pentru Ziditorul, pentru Dumnezeu, Cel Ce i le-a dăruit. Cînd ești puternic să săvîrșești orice faptă, îți cheltuiești tineretea în păcate; iar cînd mădularele îți sînt obosite le oferi lui Dumnezeu, cînd nu mai sînt bune de nimic, cînd au nevoie de odihnă, pentru că și-au pierdut puterea, din pricină că bătrînețea le-a slăbit. La bătrînețe, castitatea nu mai este castitate, ci neputință; că n-ai putere să te desfrînezi. Mortul nu se încununează. Nimenea nu-i drept cînd n-are puterea să mai facă răul. Atîta vreme cît ești în putere, stăpînește păcatul cu ajutorul rațiunii. Virtutea stă în abaterea de la rău și în săvîrșirea

30. Ps., 49, 22.

31. Gal., 6, 7.

32. Rom., 6, 13.

binelui. Neputința de a face răul nu este vrednică prin ea însăși nici de laudă, nici de pedeapsă. Dacă te lași de păcate din pricina vârstei, atunci lauda se cuvine slăbiciunii trupului și nu ție ! Lăudăm pe cei care sînt buni datorită voinței lor, și nu pe cei împiedicați a săvîrși răul din o silnicie oarecare. Cine oare ți-a fixat hotarul vieții ? Cine ți-a hotărît că ai să ajungi la adînci bătrîneți ? Cine-ți poate da o garanție vrednică de credință de cele ce vor fi ? Nu vezi că sînt răpiți din viață prunci, că se prăpădesc oameni în puterea vârstei ? Viața nu are un termen mai dinainte hotărît. Pentru ce aștepti ca botezul să-ți fie darul îmbolnăvirii tale, atunci cînd nu vei mai putea rosti cuvinte mîntuitoare, cînd poate nici nu vei avea putința să mai auzi limpede, că boala e cuibărită în capul tău, cînd nu vei putea să ridici mîinile la cer, să te ții pe picioare, să îngenunchezi la rugăciune, să fii învățat cum trebuie, să te mărturisești după rînduială, să te unești cu Dumnezeu și să te lepezi de dușman ? Se poate ca nici să nu poți urmări cu mintea limpede slujba botezului, să nu-ți mai dai seama de cele ce se petrec cu tine, să nu-ți dai seama dacă ai simțit harul sau dacă ai primit fără simțire cele săvîrșite. Dar cînd ai primit cu mintea limpede harul, atunci ai talentul și nu pui la îndoială cele săvîrșite.

VI

Fă ce a făcut eunucul ! ³³ Eunucul a găsit pe catehet și n-a disprețuit învățătura ; bogatul a poftit pe sărac să se urce în căruță, cel falnic și mîndru, pe omul simplu și nebăgat în seamă ; a fost învățat Evanghelia împărăției, a primit în inimă credința, dar n-a amînat pecetea Duhului ; iar cînd a întîlnit apă, a zis : « *Iată apă !* » — cuvînt izvorît din o mare bucurie sufletească — *Iată ce căutăm ! Ce mă împiedică să mă botez ?* » ³⁴. Unde voința este gata, nu este nici o piedică. Dumnezeu, Cel Ce ne cheamă, este iubitor de oameni, slujitorul Lui la îndemînă, iar harul din belșug. Bunăvoință să fie și nici o piedică nu va mai fi ! Unul singur este cel care pune piedici ! Acela care ne astupă căile mîntuirii ! Pe acela să-l biruim cu priceperea. Acela ne face să pregetăm ; noi, însă, să ne sculăm la lucru ! Acela înșeală inimile noastre cu făgăduințe deșarte ; noi, însă, să cunoaștem gîndurile lui ! Oare nu ne spune el să facem azi păcatul și nu ne convinge să lăsăm pentru mîine fapta bună ? De aceea, Domnul, nimicind sfaturile lui cele viclene, spune : « *Astăzi dacă veți auzi glasul Meu* » ³⁵. Acela spune : « Astăzi pentru mine,

33. *Fapte*, 8, 27—39.

34. *Fapte*, 8, 36.

35. *Ps.*, 94, 8.

mîine pentru Domnul!». Domnul strigă dimpotrivă: «*Astăzi ascultați glasul Meu!*». Uită-te bine la dușman! Nu îndrăznește să ne sfătuiască să ne depărtăm cu totul de Dumnezeu — știe că este greu creștinilor să audă acest sfat —, ci prin meșteșugiri înșelătoare își urmărește cu plan scopul. «*Este iscusit în a face răul*»³⁶. Știe că noi oamenii căutăm să trăim timpul de acum și că orice faptă a noastră o facem pentru acest timp. Acela ne fură prin meșteșugirile sale ziua de astăzi și ne lasă nădejile pe ziua de mîine. Apoi, cînd vine ziua de mîine, vine iarăși vicleanul împărțitor al zilelor noastre și pretinde din nou pentru el ziua de astăzi, iar pentru Domnul pe aceea de mîine. Și, tot așa, prin dorința noastră de plăceri, ne fură prezentul și lasă viitorul în nădejdi, făcîndu-ne să ne pierdem pe nesimțite viața.

VII

Am văzut odată o viclenie ca aceasta la o pasăre isteată. Pentru că puii ei, din pricina slăbiciunii lor, erau o pradă ușoară vînătorilor, se dădea pe sine ca o pradă gata de prins; dar îndată fugea din mîinile vînătorilor; și făcea în așa fel încît nici nu putea fi prinsă de vînători, dar nici nu-i făcea să-și piardă nădejdea prinderii ei, ci, ținîndu-i în diferite chipuri pe vînători cu nădejdea prinderii, le dădea prilej puiilor să scape; apoi, în urmă, zbura și ea. Teme-te să nu pățești și tu la fel ca vînătorii; în nădejdea dobîndirii celor nesigure, să-ți scape din mîini cele sigure. Vino, dar, la mine! Mută-te cu totul la Domnul! Dă-ți numele tău! Înscrie-te în Biserică! Ostașul este numărat în matricolele oștirii; atletul, înscris printre concurenți, ia parte la întreceri; omul de rînd, înscris printre cetățeni, este numărat între membrii cetății. Ești supus tuturor acestor îndatoriri, ca ostaș al lui Hristos, ca atlet al bunei credințe, ca cetățean al cerurilor. Înscrie-te în această carte, ca să fii scris în cea de sus! Învață și învață-te viețuirea evanghelică: atenție deosebită ochilor, înfrînare limbii, înrobire trupului, gînd smerit, curățenie minții, stingere miniei! Dacă te silește cineva să faci ceva, fă mai mult decît îți cere³⁷; dacă cineva îți ia ceva, nu te judeca cu el³⁸; dacă te urăște cineva, iubește-l³⁹; dacă ești persecutat, rabdă⁴⁰; dacă ești hulit, roagă-te pentru hulitori⁴¹. Fii mort pentru păcat⁴²; răstignește-te împreună cu Hristos; mută-ți toată dragostea spre Domnul.

36. *Ier.*, 4, 22.

37. *Matei*, 5, 41.

38. *Matei*, 5, 40.

39. *Matei*, 5, 44.

40. *I Cor.*, 4, 12.

41. *Matei*, 5, 44.

42. *Rom.*, 6, 2.

— Acestea, însă, sînt anevoioase !

-- Dar care faptă din cele bune este ușoară ? Cine a dobîndit victorii dormind ? Care petrecăreț și iubitor de plăceri s-a împodobit cu cununile răbdării ? Nimeni n-a luat premiul dacă n-a alergat. Ostenelile dau naștere slavei ; oboselile prilejuiesc cununi. «*Prin multe necazuri se cuvine să intrăm în împărăția cerurilor*»⁴³ ; o spun și eu ; dar aceste necazuri le primește fericirea aceea din împărăția cerurilor, pe cînd ostenelile pentru păcat le așteaptă durerea și tristețea iadului. Omul, care privește cu deosebită luare aminte, își dă seama că nici faptele diavolului nu se săvîrșesc fără osteneală de lucrătorii nelegiurii. Ce fel sînt sudorile castității ? Dar cel care trăiește în desfrînare este cu totul nădușit, că plăcerea îl topește. Slăbește, oare, înfrînarea atît de mult trupul cît îl strică neînfrînarea ticăloasă și nestăpînită ? Da, anevoioase sînt nopțile nedormite ale celor care priveghează în rugăciuni, dar cu mult mai anevoioase ale celor care stau de veghe pentru săvîrșirea răutăților ! Că teama de a fi prins asupra faptului și ghimpele, care însoțește totdeauna plăcerea, alungă desăvîrșit orice liniște. Dar dacă tot fugind de calea cea strîmtă, care duce la mîntuire, mergi pe calea cea largă a păcatului, mă tem ca nu cumva călătorind pe calea aceasta să nu ajungi pînă la sfîrșit într-o casă de oaspeți pe măsura ei.

— Dar vistieria virtuții e greu de păzit !

— Pentru asta priveghează, frate ! Dacă vrei, ai ajutoare : rugăciunea, care te păzește noaptea ; postul, care-ți păzește casa ; cîntarea de psalmi, care-ți desfătează sufletul. Ia-le pe acestea în ajutorul tău ! Ele să stea de veghe cu tine noaptea, ca să păzească odoarele vistieriei tale ! Spune-mi, ce-i mai bine : să fim bogați și să ne neliniștim cu paza odoarelor sau dintru început să nu avem ce să păzim ? Nimeni nu aruncă bunătățile de teama pierderii lor. Că nimic din cele omenești n-ar mai exista dacă ne-am gîndi că am putea pierde din lucrurile pentru care ne sîrguim. Lîngă lucrarea pămîntului stă nerodirea lui ; lîngă neguțătoria pe mare, naufragiile ; lîngă căsătorie, văduvia ; lîngă nașterea de copii, lipsa de copii. Și totuși ne apucăm de lucru ; și, întemeiați pe mai bune nădejdi, lăsăm pe seama lui Dumnezeu, Cel Care ne rînduiește viața, împlinirea celor ce nădăjduim. Tu, cu cuvîntul, ridici în slăvi sfințenia botezului ; cu fapta, însă, îți petreci timpul cu fapte vrednice de osîndă. Vezi ca nu cumva să te căiești de relele tale sfaturi, atunci cînd nu-ți va mai fi de folos căința ! Pilda fecioarelor să te înțelepțească !⁴⁴. Acelea n-au avut untdelemn în vasele lor ; atunci au văzut

43. Fapte, 14, 22.

44. Matei, 25, 1—13.

că le lipsea ce le era de trebuință, cînd trebuia să intre la nuntă odată cu Mirele. De aceea, Sfînta Scriptură le-a numit nebune, pentru că, cheltuindu-și timpul sorocit folosirii untdelemnului cu umbletul pentru găsirea untdelemnului, n-au băgat de seamă că s-au îndepărtat pe ele însele de bucuria Mirelui. Să nu dea Dumnezeu ca și tu, aminînd din an în an, din lună în lună și din zi în zi de a-ți lua untdelemn, hrana luminii, să vină peste tine ziua, pe care n-o aștepti, cînd nu vei mai putea deloc să-ți prelungești viața, ziua în care de jur împrejurul tău nu vor fi decît neliniște și durere fără mîngîiere, cînd deznădăjduiți vor fi doctorii și deznădăjduite și rudele tale, cînd vei fi înăbușit de răsuflare uscată și grea și cînd fierbințeală puternică va arde și va topi cele dinăuntru tău. Atunci vei ofta din adîncul inimii, dar nu vei găsi pe nimeni care să ia parte la durerea ta; vei rosti cuvinte slabe și abia auzite, dar nimeni nu te va auzi; orice cuvînt rostit de tine va fi ne-băgat în seamă, socotit o aiureală. Cine-ți va da atunci botezul? Cine-și va aminti de tine, care ești năucit de boală? Cunoscuții vor fi triști, străinii nici nu vor căuta la boala ta, iar prietenul va pregeta să-ți aducă aminte de botezarea ta, ca să nu facă turburare: dacă doctorul se înșală, dacă tu, din dragostea firească de viață, nu ți-ai pierdut nădejdea în viață? Noapte e în jurul tău și nu-i nimeni care să te ajute. Cel care te poate boteza nu-i lîngă tine. Moartea îți stă aproape, iar cei care o aduc se grăbesc. Cine să te răpească din mîinile lor? Dumnezeu, Care a fost disprețuit? El, da, te va auzi atunci, că și tu Îl auzi acum! Îți va mai da oare răgaz? Că bine ai folosit răgazul pe care ți l-a dat!

VIII

«*Nimeni să nu te înșele cu vorbe deșarte!*» ⁴⁵. Că pe neașteptate va veni peste tine pieirea ⁴⁶, iar prăpădul se va năpusti asupra ta ca o furtună. Înger întunecat va veni să te ducă cu sila și să tirască sufletul tău legat cu păcatele, întors neconținut spre cele de aici, gemînd fără să poată da drumul la strigăte, că i s-a luat organul cu care plîngea. O, cît de mult te vei sfișia! Cît vei suspina! În zadar te vei căi de sfaturile ce ți le-ai dat, cînd vei vedea veselia dreptilor la strălucita împărțire a darurilor și tristețea păcătoșilor în întunericul cel mai din adînc. Ce vei spune atunci, în durerea inimii tale? «Vai mie, că n-am aruncat povara aceasta grea a păcatului, care era atît de ușor de dat jos, ci am atras asupra mea șirul acestor răutăți! Vai mie, că nu mi-am

45. Efes., 5, 6.

46. I Tes., 5, 3.

spălat petele, ci sînt înfierat cu păcatele ! Acum aș fi cu îngerii ! Acum m-aș desfăta cu bunătățile cerești ! O, viclene sfătuiri ! Din pricina unei desfătări trecătoare a păcatului mă chinui veșnic ! Din pricina plăcerii trupului, sînt dat focului ! Judecata lui Dumnezeu e dreaptă ! Eram chemat și nu ascultam ! Eram învățat și nu luam aminte ! Mi se aduceau mărturii și rîdeam de ele !».

Aceste și astfel de cuvinte vei spune, plîngîndu-te, dacă vei tot amîna mereu botezul. Omule, sau teme-te de gheenă, sau cîștigă împărăția ! Nu disprețui chemarea ! Să nu spui : «*Rogu-te să mă ierți*⁴⁷ pentru cutare și cutare pricină !». Nici o pricină nu-i îndestulătoare pentru iertare. Îmi vine să lăcrimez cînd socot că dorești mai mult faptele rușinoase decît marea slavă a lui Dumnezeu și, fiind strîns lipit de păcat din pricina plăcerii desfrînării, te depărtezi singur de bunătățile făgăduite, ca să nu vezi bunătățile Ierusalimului celui ceresc⁴⁸. Acolo este mulțimea cea mare a îngerilor, adunarea celor întîi-născuți, tronurile apostolilor, scaunele întîi-stătătoare ale profeților, sceptrele patriarhilor, cununile mucenicilor, laudele dreptilor. Dorește să fii numărat împreună cu aceia, botezîndu-te și sfințindu-te potrivit darului lui Hristos, că Lui se cuvine slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

47. *Luca*, 14, 18.

48. *Ps.*, 127, 6.

OMILIA A XIV-a

Împotriva celor care se îmbată

I

Cele văzute aseară mă îndeamnă să vorbesc, dar tot ele îmi opresc pornirea și-mi slăbesc osîrdia, cînd văd că toate ostenelele mele de mai înainte au rămas fără rod. Că și plugarul pregetă să mai semene a doua oară aceleași brazde, dacă semințele aruncate în ele întîia oară nu au răsărit. Cu ce nădejdi să mai vorbesc eu astăzi, dacă n-am avut nici un folos de pe urma atîtor sfaturi pe care n-am încetat a vi le da mai de mult, iar în timpul acestor șapte săptămîni de post n-am încetat a vă mărturisi, zi și noapte, Evanghelia harului lui Dumnezeu ? O, cîte nopți n-ați privegheat în zadar ! Cîte zile n-ați venit în zadar la biserică ! Dacă ar fi fost numai în zadar ! Că cel care a propășit în fapte bune, dar se întoarce apoi la obișnuința veche, nu pierde numai plata ostenelelor lui, ci este vrednic de pedeapsă și mai grea, că după ce a gustat cuvîntul cel bun al lui Dumnezeu ¹, după ce a fost învrednicit de cunoașterea tainelor, a trădat totul, înșelat de o plăcere de o clipă. «*Cel mai slab*, spune Solomon, *are parte de milă, dar cei tari cumplit se vor certa*» ². O singură seară, un singur atac al dușmanului a distrus și a nimicit toată osteneala aceea. Ce rîvnă, deci, mai pot avea să vă vorbesc acum ?

Aș fi tăcut, o știți prea bine, dacă nu m-aș fi temut de pilda lui Ieremia, care nevrînd să vorbească unui popor îndărătnic, a pățimit aceea pe care însuși le-a istorisit : foc s-a aprins în măruntaiele lui, l-au părăsit toate puterile și nu mai putea să sufere ³.

Niște femei nerușinate, uitînd de frica de Dumnezeu și disprețuind focul cel veșnic, într-o zi ca asta, cînd în amîntirea învierii Domnului trebuia să stea în casă și să se gîndească la ziua aceea, în care se vor deschide cerurile, cînd Judecătorul ni se va arăta din ceruri, cînd vor fi trimbițele lui Dumnezeu, învierea morților, dreapta judecată și răsplata fiecăruia după fapta lui ; deci, în loc să se gîndească la toate

1. *Evr.*, 6, 5.

2. *Înf. Sol.*, 6, 6.

3. *Ier.*, 20, 9.

acestea, să-și curățească inimile de gânduri viclene, să-și spele cu lacrimi păcatele de mai înainte și să se pregătească pentru întîmpinarea lui Hristos în ziua cea mare a arătării Lui, au scuturat jugul robiei lui Hristos, au aruncat de pe cap broboada bunei-cuviințe, au disprețuit pe Dumnezeu, au disprețuit pe îngerii Lui, s-au arătat fără de rușine în fața bărbaților, își filfiiu părul în vînt, își ridicau rochiile și jucau cu picioarele⁴. Cu ochi pofticios, cu rîs desfrînat, ațîtau la dans și atrăgeau spre ele poftete desfrîinate ale celor tineri. Au jucat lingă bisericile mucenicilor din afară de oraș și au făcut din acele sfinte locuri locaș al nerușinării lor. Au pîngărit văzduhul cu cîntece de rușine, au pîngărit și pămîntul cu necuratele lor picioare, care duduia de jocurile lor ; s-au dat în spectacol în fața mulțimii tinerilor ; cu adevărat nerușinate și ieșite din minți, cu nimic mai prejos de cele mai mari furii ale nebuniei.

Cum voi tăcea acestea ? Cum le voi plînge așa precum merită ? Vinul ne-a vătămat aceste suflete ! Vinul, darul lui Dumnezeu, dat celor cumpătați pentru mîngîierea slăbiciunii lor, a ajuns acum în mîinile celor necumpătați unealtă de desfrîu.

II

Beția, demon de bună voie, băgat în suflete de către plăcere, beția mamă a păcatului, vrăjmașa virtuții, face fricos pe cel viteaz, desfrînat pe cel înfrînat ; nu știe de dreptate, ucide chibzuința. După cum apa stinge focul, tot așa și vinul nemăsurat întunecă mintea.

Pregetam să vorbesc împotriva beției, nu pentru că ar fi un păcat mic sau că ar fi vrednică de disprețuit, ci pentru că nici un folos n-ar aduce cuvîntul. Dacă cel care se îmbată înnebunește și se întunecă, în zadar grăiește cel ce mustră pe cel ce nu aude. Cui să vorbesc deci ? Căci cel care are nevoie de sfat nu aude cele ce îi spun, iar cel înfrînat și cumpătat nu are nevoie de ajutorul cuvîntului, că-i lipsit de patima beției. Ce voi face, dar, în fața acestora, dacă cuvîntul e neolositor, iar tăcerea plină de primejdie ? Să nu mai îngrijim boala ? Dar primejdioasă este și neîngrijirea. Să grăiesc ceva împotriva bețivilor ? Dar vorbesc unor urechi moarte ! Ce voi face ? Voi face și eu ce fac doctorii cînd izbucnește ciuma : pe cei sănătoși îi feresc de îmbolnăvire cu medicamente profilactice, iar de cei bolnavi nici nu se ating. Tot așa și vouă cuvîntul meu vă va fi folositor pe jumătate : va păzi pe cei nepătimași ; dar nu va scăpa, nici nu va vindeca pe cei stăpîniți de patimă.

4. Isaia, 3, 15.

III

Prin ce te deosebești de animale, omule ? Nu prin darul rațiunii, primit de la Ziditorul tău, prin care ai ajuns stăpînul și domnul întregii zidiri ? Cel care prin beție se lipsește pe el de rațiune *«s-a alăturat dobitoacelor celor fără de minte și s-a asemănat lor»*⁵. Dar, mai bine spus, eu aș zice că bețivii sînt mai fără de minte chiar decît dobitoacele. Toate animalele cu patru picioare, chiar fiarele, au rînduite pornirile lor spre împreunare ; dar cei cu sufletul stăpînit de beție și cu trupul plin de fierbințeală nefirească sînt ațîțați spre împreunări necurate și rușinoase și spre plăceri în orice timp și în orice ceas. Beția nu-i ia omului numai judecata, ci îi schimbă și simțurile și-l face pe cel ce se îmbată mai rău decît orice dobitoc. Care vită își vatămă atîta vederea și auzul cum și le vatămă bețivul ? Nu-i așa că nu-și mai cunosc cunoscuții ? Nu aleargă adeseori la străini ca la niște prieteni ? Nu sar de multe ori peste umbre ca peste niște șanțuri și prăpăstii ? Urechile lor sînt pline de sunetele și zgomotele unei mări învălurate ; li se pare că pămîntul se ridică drept înaintea lor și că munții li se învîrt în jur. Uneori rid fără să se poată opri, alteori se bocesc și plîng nemîngiați. Sînt cînd viteji și cutezători, cînd fricoși și sfioși. Somnul le este greu, împovăraător și înăbușitor, cu adevărat în apropierea morții ; iar stările de veghe, mai nesimțitoare decît visurile. Vis le este viața ; n-au cămașă pe ei, n-au nici ce mînca a doua zi, dar la beție o fac pe împărații, pe generalii, zidesc orașe, împart bani. Vinul clocotește în inima lor și le umple capul cu astfel de năluciri și cu atîta amăgire. Alți bețivi cad în stări sufletești potrivnice : sînt deznădăjduiți, triști, îndurerați, plîngăreți, temători și sperioși. Același vin dă naștere la diferite stări sufletești, după felul diferit al trupului ; pe cei în care vinul face ca singele să se răspindească în tot trupul și să le înflorească obrazul, îi face veseli, prietenoși și voioși ; dar pe cei pe care vinul îi apasă sub povara lui, strîngîndu-le și presîndu-le singele, îi face triști și amăriți. Pentru ce trebuie să mai vorbesc de mulțimea celorlalte porniri pătimașe : caracter nesuferit, pornire spre minie, plîngerea soartei, iuțeala sufletului, strigătul, scandalul, ușurința de a fi înșelat, minia nestăpînită ?

IV

Neînfrînarea spre plăceri iese din vin ca dintr-un izvor, iar desfrînarea merge mină în mină cu beția ; și e mai mică furia animalelor spre împreunări decît pornirea pătimașă a bețivilor ; că animalele cunosc hotarele firii, dar bețivii caută femeia în bărbat și bărbatul în femeie. Nu-i

este ușor cuvîntului să spună toate desfrînările născute din beție. Vătă-mările pricinuite de ciumă cad cu vremea peste oameni, că aerul depune în trupuri încetul cu încetul microbii ciumei, dar vătămările pricinuite de vin cad îndată peste ei. Bețivii își pierd sufletul, că se mînjesc cu toate murdăriile, dar își strică și sănătatea trupului; își istovesc trupul și-l slăbănogesc nu numai din dorința nestăpînită de plăceri, care îi îmboldesc spre desfrîu, dar îl poartă și buhăit, fleșcăit și lipsit de putere. Ochii bețivilor sînt vineți; fața palidă; răsuflarea greoaie și scurtă; limba împleticită; vorbirea neclară; picioarele tremurătoare, ca la copiii cei mici; scurgeri din trupuri ca din niște trupuri neînsuflețite. Sînt vrednici de milă din pricina beției; mai vrednici de milă decît cei cuprinși de furtună în mijlocul mării, pe care valurile, ce vin unele după altele, îi acoperă și nu le îngăduie să scape de furtună. Tot așa și sufletele bețivilor; sînt duse la fund, cufundate în vin. După cum corăbiile surprinse de furtună și pe cale să se scufunde trebuie ușurate prin aruncarea încărcăturii lor, tot așa și bețivii trebuie să dea afară din ei ceea ce-i îngreunează. Abia de se liberează de povara lor, dacă varsă și-si golesc stomacul. Sînt mai nenorociți decît naufragiații. Naufragiații au ca pricină a nenorocirii lor vînturile, marea și necazurile din afară, pe cînd bețivii atrag asupra lor de bună voie furtuna pricinuită de beție. Demoniacul este vrednic de milă; bețivul, însă, care suferă ca și demoniacul, nu-i vrednic nici de milă, că se luptă cu un demon pe care singur l-a ales. Bețivii își fac și leacuri de beție, nu ca să scape de patima beției, ci ca să poată bea mai mult. Scurtă le este ziua, scurtă și noaptea, scurte și nopțile de iarnă cît privește timpul de băut. Răul acesta nu are sfîrșit. Vinul cere mereu mai mult vin. Bețivul nu se mulțumește cu cît îi e de trebuință, ci simte nevoia neapărată de a bea mai mult; le arde gîtlejul bețivilor și li se mărește mereu pofta. Și, socotind că nu și-au potolit pofta, pătimesc cu totul altceva decît ce voiau; că tot continuînd cu cheful nu mai simt nici o plăcere de pe urma băuturii. După cum lumina prea mare întunecă vederile și după cum cei care fac mare zgomot, din pricina zgomotului nemăsurat, nu mai pot auzi nici ei nimic, tot așa și bețivii, pierd pe nesimțite plăcerea din pricina dragostei prea mare de plăcere. Vinul li se pare prost și apos, chiar de ar fi neamestecat cu apă; li se pare că are gustul searbăd al vinului nou, chiar de-ar fi vechi și curat; de-ar fi vinul rece ca gheața, nu poate să stingă flacăra ce-i arde pe dinăuntru din pricina prea multului vin.

«Ale cui sînt vaietele? Ale cui gîlceville? Ale cui procesele? Ale cui grețurile și sfezile? Ale cui zdrobirile zadarnice? Ai cui ochii turburi? Nu oare ale celor care zăbovesc lîngă vin și care pîndesc unde se fac

ospețe ?» ⁶. *Vaietul* este un strigăt de jale ; și vrednici de jale sînt bețivii, că «*bețivii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu*» ⁷. *Gîlceava* se naște din pricina turburării făcute de vin gîndurilor. *Grețurile*, din pricina proastei digestii pricinuite de plăcerea băutului. Picioarele le sînt legate, legate le sînt și mîinile din pricina vinului ajuns în mîini și în picioare. Înainte de aceste suferințe, chiar în timpul cînd beau, vin peste ei suferințele unor oameni cuprinși de nebunie. Cînd membranele care acoperă creierul sînt pline de funinginea pe care aburii vinului o trimit în sus, capul e cuprins de dureri de nesuportat ; nu poate rămîne drept pe umeri, ci cade cînd pe unul, cînd pe altul, alunecînd din grumaz. *Sfezile*, după spusele Scripturii, sînt vorbăriile de la ospețe, fără măsură și cu ceartă. *Zdrobiri zadarnice* sînt pricinuite iubitorilor de vin, că din pricina beției nu pot să se țină pe picioare ; cad la pămînt în fel și fel de chipuri, încît trupul primește neapărat zadarnice zdrobiri.

V

Dar cine să spună acestea celor cuprinși de beție ? Din cauza beției au capul greu, picotesc, cască, văd încetșat, au grețuri. De aceea nici nu aud cînd învățătorii le strigă din toate părțile : «*Nu vă îmbătați de vin, în care este desfrînare*» ⁸ ; și iarăși : «*Neînfrînat este vinul și de ocară beția*» ⁹. Neascultînd de ei, culeg roadele beției. Trupul le e buhăit, ochii urduroși și gura uscată și aprinsă. După cum albiile torentelor de apă par pline atîta vreme cît curg pe ele din munte șuvoaiele, dar rămîn uscate după ce a trecut năvala de ape, tot așa și bețivilor, atîta vreme cît gura le e lac de vin, este oarecum plină și udă ; dar la puțină vreme după ce trece vinul, se vede uscată și fără umezeală. Gura, totdeauna scaldată și înecată de mulțimea vinului, își pierde și umiditatea care îi dă viață. Care om are o constituție atîta de tare încît să poată ține piept relelor pricinuite de beție ? Prin ce mijloc s-ar putea ca un trup, înfierbîntat neconținut de vin, dar neconținut udat de vin, să nu se istovească, să nu-și piardă puterea și să nu se distrugă ? De aici vin tremurăturile și bolile ; duhul este tăiat de abuzul vinului, nervii își pierd tăria lor și tremur cuprinde toate măduarele trupului. Pentru ce atragi asupra ta blestemul lui Cain ¹⁰, ca să tremuri și să te vînzolești toată viața ta ? Că trupul, dacă nu are sprijinul său firesc, trebuie neapărat să se vînzolească și să tremure.

6. *Prov.*, 23, 28—29.

7. *I Cor.*, 6, 10.

8. *Efes.*, 5, 18.

9. *Prov.*, 20, 1.

10. *Fac.*, 4, 14.

VI

Pînă cînd vin ? Pînă cînd beție ? Ești în primejdia de a ajunge mocihlă în loc de om, atît de mult te-ai amestecat cu vinul și ai putrezit împreună cu el ! Din pricina beției din fiecare zi, puți a vin, a vin stricat, ca vasele care nu mai pot fi întrebuințate. Pe aceștia îi plînge Isaia : *«Vai de cei ce se scoală dimineața și umblă după sîcheră, de cei care petrec pînă seara, că vinul îi va arde pe ei. Beau vinul cu chitare și cu alăute, dar la lucrurile Domnului nu caută și lucrurile mîinilor Lui nu le socotesc»*¹¹. Evreii numesc, de obicei, *sîcheră* orice băutură care îmbată. Pe cei care pîndesc, de cum începe ziua, unde au loc ospete, pe cei care stau în jurul prăvăliilor cu vin și a crîșmelor, pe cei care se poftesc unul pe altul la băutură și-și irosesc toată grija sufletului cu unele ca acestea, pe aceștia îi plînge profetul, că nu le mai rămîne deloc timp pentru înțelegerea minunilor lui Dumnezeu. Ochii lor nu mai au vreme să privească la cer, să contemple frumusețile lui și să cerceteze ordinea care este în natură, pentru ca din armonia naturii să înțeleagă pe Creator. Dimpotrivă, îndată ce se crapă de ziuă, împodobesc sările de ospete cu felurite covoare și cu fețe de mese înflorate ; arată deosebită grijă și rîvnă în pregătirea paharelor ; rînduiesc vase, ca să țină vinul rece, clondire și sticle, ca la banchete și ospete publice. Felurimea vaselor cu vin are scopul de a-i face să uite că s-au săturat de vin, iar schimbarea paharelor, îndemn să bea mai mult. Au oameni însărcinați cu aranjarea ospățului, paharnici-șefi și oameni care servesc la masă. S-a născocit ordine în această dezordine și rînduială într-un lucru lipsit de orice rînduială, pentru că, după cum autoritatea demnitarilor crește, dacă sînt însoțiți de suite, tot așa și cu beția ; se pun în slujba ei, ca a unei împărătese, atîția slujitori, ca să-i ascundă rușinea prin grija mare pe care i-o arată. În afară de acestea, coroane, flori, miruri, parfumuri și nenumărate petreceri le iau acestor oameni pierduți și mai mult timp. Apoi, pe măsură ce băutul se prelungește, au loc întreceri, dispute, lupte, silindu-se fiecare să întrecă pe celălalt în beție. Arbitrul lor este diavolul, iar premiul victoriei, păcatul. Cel care toarnă în el mai mult vin, acela învinge pe ceilalți. Cu adevărat *«slava lor stă în rușinea lor»*¹². Se iau la întrecere unii cu alții, dar se pedepsesc pe ei înșiși. Ce cuvînt ar putea zugrăvi nerușinarea celor petrecute ? Toate sînt pline de nesocotință, toate pline de dezordine : învinșii sînt beți, învingătorii beți, iar slugile rid. Mîna nu mai slujește, gura nu mai primește mîncarea, stomacul plesnește și răul nu se potolește. Nenorocitul trup, pierzîndu-și puterea

11. Isaia, 5, 12—13.

12. Filip., 3, 19.

sa firească, curge din toate părțile, că nu mai poate suferi silnicia care i se face din pricina prea multului vin.

VII

Privelește vrednică de milă în ochii creștinilor ca un bărbat în floarea vârstei, cu trupul plin de putere, de frunte în mijlocul ostașilor, să fie dus pe brațe acasă pentru că nu poate să stea drept și nici nu poate să meargă pe picioarele lui. Bărbatul, care se cădea să fie înfricoșător dușmanilor, ajunge de rîsul copiilor din piață. A fost doborît fără sabie, a fost ucis fără să fi avut dușman în față. Bărbatul înarmat, în cei mai înfloritori ani ai vieții, ajuns pradă vinului, este gata să sufere de la vrăjmași tot ce vor aceia. Beția, distrugere a gîndurilor, istovire a puterii, îmbătrînire înainte de vreme, moarte în scurtă vreme. Ce altceva sînt bețivii decît niște idoli ai păgînilor, că *«ochi au, dar nu vād; urechi au, dar nu aud»*¹³. Miinile au amortit, picioarele au murit.

Cine a uneltit toate acestea? Cine este pricinuitorul acestor răutăți? Cine a gătit pentru noi otrava nebuniei? Ai făcut, omule, din ospăț cîmp de bătălie! Scoți pe tineri duși de mină ca pe niște răniți în război! Ai ucis cu vin floarea tinereții! Chemi pe om la ospăț ca pe un prieten, dar îl scoți din casă mort, că i-ai stins cu vin viața. Iar cînd oaspeții socot că sînt sătui de vin, atunci încep să bea mai zdravăn; și beau ca animalele ca dintr-un izvor pregătît în grabă, care are tot atîtea teici cîți oaspeți sînt. Beția se prelungește; și iată că sosește un tînăr, cu umerii bine făcuți; nu este încă beat; aduce cu sine o sticlă foarte mare cu vin pus la gheață; dă la o parte pe paharnic, se așează în mijloc și împarte bețivilor beția cu ajutorul unor țevi încovoiate. Năstrușnică este măsura aceasta, pusă în slujba nemăsuratei lor pofte de vin, ca să se destrăbăleze toți la fel, să nu bea unul mai mult decît altul. După ce s-au împărțit țevile și fiecare a primit țeava încovoiată în dreptul lui, beau ca boii, pe nerăsuflete, ca dintr-un havuz și se silesc să sugă cu gaturile cit le lasă prin țevile de argint vasul de sus cu vin pus la gheață.

Uită-te la nenorocitul tău stomac! Vezi cît e de mare vasul care primește băutura! Are numai mărimea unui pahar! Nu te uita la vasul din care torni vinul în pahare, ca să-l golești odată, ci la stomacul tău, că e plin demult! De aceea, *«vai de cei ce se scoală dimineața și umblă după sicheră, de cei care petrec pînă seara și-și cheltuiesc toată ziua în beție; nu mai au timp să caute la lucrurile Domnului și lucrurile mîinilor Lui nu le socotesc. Vinul îi arde pe ei»*¹⁴; că fierbințeala vinului, ajunsă în trup, este scinteie pentru săgețile cele înfocate ale vrăjmașului. Vinul

13. Ps., 113, 13.

14. Isaia, 5, 12—13.

îneacă rațiunea și mintea; și, ca un roi de albine, ațîță patimile și plăcerile. Care trăsură, fără vizitiu, trasă de mînji este purtată cu atîta neorînduială? Care corabie, lipsită de cîrmaci și purtată la întîmplare de valuri, nu este mai în mare siguranță decît un bețiv?

VIII

Datorită unor răutăți ca acestea, bărbații la un loc cu femeile se înving la joc unii lingă alții; își dau sufletele lor demonului iubitor de vin și se rănesc unii pe alții cu săgețile patimilor. Risete și la unii și la alții; cîntece de rușine, mișcări deșănțate, ațîțătoare de desfrîu. Spune-mi: rizi și te desfătezi cu desfătare nerușinată, tu, care ar trebui să lacrimi și să suspini pentru cele săvîrșite pînă acum? Cîți cîntece de rușine, alungînd psalmii și imnele pe care le-ai învățat! Miști picioarele, sari ca un ieșit din minți și dansezi dansuri ce nu trebuie dansate, tu, care trebuie să-ți încovoi genunchii la rugăciune? Pe cine să plîng? Pe fetele care nu știu de nuntă sau pe cele care au luat jugul căsniciei? Cele dintîi s-au întors de la astfel de petreceri cu fecioria pierdută, iar celelalte n-au mai adus soților curăția trupurilor lor. Chiar dacă unele au înlăturat păcatul din trup, au primit totuși negreșit stricăciunea în suflet. Același lucru am să-l spun și despre bărbați. Au văzut rău, au fost văzuți rău, că *«cel care se uită la femeie spre a o pofti pe ea a și făcut desfrînare»*¹⁵. Dacă întîlnirile întîmplătoare au atîta primejdie pentru cei care se uită cu curiozitate, apoi întîlnirile puse la cale de mai înainte, spre a vedea femei, care ajung nerușinate din pricina beției, care fac fel de fel de mișcări ca să ațîțe pe privitori, care cîntă cîntece de rușine, în stare ca numai auzite să înfigă în cei neînfricați boldul plăcerii, ce vor spune sau cum se vor apăra cei care au cules un roi de păcate din nenumărate spectacole ca acestea? Oare nu cumva pentru asta au privit, ca să li se deștepte poftele? Deci, potrivit hotărîrii de neînlăturat a Domnului, sînt vinovați de păcatul preacurviei.

Cum vă va primi praznicul Rusaliilor, cînd ați pîngărit în acest chip Paștele? Rusaliile sînt prăznuirea venirii văzute și știute de toți a Duhului Sfînt. Tu, însă, luînd-o înainte, te-ai făcut locaș al duhului celui potrivnic și ai ajuns templu al idolilor în loc să ajungi templu al lui Dumnezeu prin sălășluirea în tine a Duhului celui Sfînt¹⁶. Ai atras asupra ta blestemul profetului, care, din partea lui Dumnezeu, spune: *«Voi prefăce sărbătorile voastre în plîngere»*¹⁷. Cum veți conduce pe slugile voastre, cînd voi slujiți ca niște robi unor pofte rușinoase și vătămă-

15. Matei, 5, 28.

16. I Cor., 3, 16; Rom., 8, 11.

17. Amos, 8, 10.

toare? Cum veți îndruma pe copii, cînd voi duceți viață dezordonată și nu țineți seamă de nici o îndrumare?

Ce să fac? Să vă las numai cu cele spuse pînă acum? Mă tem, însă, ca nu cumva cel nesupus să ajungă mai nerușinat, iar cel care s-a căit să nu fie doborît de mai multă întristare¹⁸. Că *«tămăduirea, spune Scriptura, pune capăt la păcate mari»*¹⁹.

Postul să tămăduiască beția! Psalmii, cîntecele rușinoase! Lacrima să fie leacul risului! În loc de dans, să se încovoaiie genunchiul! În loc de bătutul din palme, să se lovească pieptul! În locul podoabei hainelor, smerenia! Dar, peste toate, milostenia să te răscumpere de păcat²⁰. *«Răscumpărarea bărbatului este bogăția lui»*²¹. Fă-ți tovarăși ai rugăciunii tale pe mulți din oropsiții soartei și va fi alungat de la tine orice gînd de desfrinare! Cînd poporul israilitean s-a așezat să mănînce și să bea și s-a sculat să joace²² — jocul lor era închinare la idoli — atunci leviții și-au înarmat mîinile împotriva fraților lor și și-au sfințit mîinile pentru preoție²³.

Așadar, vă poruncesc vouă, care vă temeți de Dumnezeu, toți cîți v-ați întristat acum din pricina necuviinței celor osîndiți: Dacă-i veți vedea că se pocăiesc de nebunia faptelor săvîrșite, aveți milă de ei ca de mădularele voastre bolnave; dar dacă îi veți vedea că se obrăznicesc și disprețuiesc întristarea voastră, *«ieșiți din mijlocul lor, deosebiți-vă de ei și nu vă atingeți de cel necurat»*²⁴, ca așa ei să se rușineze și să-și recunoască păcatul lor, iar voi să primiți răsplata zelului lui Finees²⁵, prin dreapta judecată a lui Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

18. *II Cor.*, 2, 7.

19. *Ecl.*, 10, 4.

20. *Dan.*, 4, 24.

21. *Prov.*, 13, 8.

22. *Ieș.*, 32, 6.

23. *Ieș.*, 32, 27—29.

24. *Isaia*, 52, 11; *II Cor.*, 6, 17.

25. *Num.*, 25, 11.

OMILIA A XV-a

Despre credință

I

Evlavios lucru și fără de sațiu este pentru un suflet iubitor de Dumnezeu să-și aducă aminte neconținut de Dumnezeu; dar îndrăzneț lucru este a vorbi de cele despre Dumnezeu, pentru că mintea nu se poate urca pînă la măsura vredniciei Lui, iar cuvîntul, la rîndul său, exprimă slab cele pe care mintea le concepe. Dacă, deci, mintea noastră este mai prejos de înțelegerea măreției lui Dumnezeu, iar cuvîntul este mai prejos și de cît mintea, nu este, oare, neapărată trebuință de tăcere, ca nu cumva prin slăbiciunea cuvintelor să punem în primejdie minunea vorbirii despre Dumnezeu?

Dorința de a slăvi pe Dumnezeu este însămințată în chip firesc în toți cei înzestrați cu darul vorbirii; dar toți sînt la fel de neputincioși a vorbi după vrednicie despre Dumnezeu. În rivna pentru evlavie ne deosebim unul de altul; dar nimeni nu-i așa de orbit ca să se înșele pe el însuși atît de mult, încît să considere că s-a urcat pe cel mai înalt pisc al înțelegerii lui Dumnezeu, ci, cu cît va părea că propășește în cunoașterea lui Dumnezeu, cu atît mai mult va simți neputința lui. Aceasta a simțit-o Avraam; aceasta a simțit-o Moisi. Cînd au putut să vadă pe Dumnezeu, atît cît e cu putință unui om să-L vadă, mai ales atunci s-au socotit pe ei înșiși o nimica. Avraam s-a numit pămînt și cenușă¹, iar Moisi a spus că este slab la glas și zăbavnic la limbă², că vedea slăbiciunea limbii lui, care nu putea sluji măreției celor gîndite de mintea sa.

Totuși, pentru că urechile voastre s-au deschis acum pentru auzirea vorbirii despre Dumnezeu, iar Biserica nu-i sătulă niciodată de astfel de auziri, adevărind cuvîntul Eclesiastului, că «*nu se satură urechea de a auzi*»³, este de neapărată trebuință să grăiască după putere. Voi vorbi, dar, despre Dumnezeu nu atît cît este și ce este Dumnezeu, ci cît ne este nouă cu putință. Nu renunțăm să ne uităm la cer și să-l privim

1. Fac., 18, 27.

2. Ieș., 4, 10.

3. Ecl., 1, 8.

atita cît putem, deși nu putem străbate cu ochii locul cuprins între pămînt și cer! Tot așa și acum, prin slabe cuvinte, să împlinim credința, iar în tot cuvîntul nostru să lăsăm să biruiască măreția firii dumnezeiești. Că nici limbile îngerilor, oricum ar fi ele, nici ale arhanghelilor, unite cu toată firea cea cuvîntătoare, nu o vor putea ajunge decît în mică parte, necum s-o egaleze întru totul.

Iar tu, dacă vrei să vorbești sau să auzi ceva despre Dumnezeu, părăsește trupul, părăsește simțurile trupești, lasă pămîntul, lasă marea, lasă în urma ta văzduhul, nu mai ține seama de anotimpuri și de buna întocmire a vremurilor și nici de podoabele pămîntului, înalță-te mai presus de regiunile văzduhului, treci dincolo de stele, de minunăția lor, dincolo de frumoasa lor podoabă, dincolo de măreția lor, de folosul oferit de ele întregului univers, dincolo de buna lor rînduială, dincolo de strălucirea lor, dincolo de poziția lor, de mișcarea lor, de raportul în care se găsesc unele cu altele și de depărtarea unora de altele. După ce ai străbătut cu mintea întreg universul, după ce ai depășit cerul și ai ajuns mai presus de el, privește cu mintea numai frumusețile cele de acolo, oștirile cerești, corurile îngerilor, dregătoriile arhanghelilor, slava domniilor, locurile întii-stătătoare ale tronurilor, privește puterile, începătoriile, stăpîniile ⁴. După ce ai străbătut întreg universul, după ce te-ai urcat cu gîndul mai presus de toată zidirea și ți-ai înălțat mintea dincolo de toate acestea, contemplă firea dumnezeiască, identică cu sine însăși, nestrămutată, neschimbată, impasibilă, simplă, necompusă, neîmpărțită, lumină neapropiată ⁵, putere nespusă, măreție fără de hotar, slavă cu orbitoare strălucire, bunătate dorită, frumusețe nemeșesugită, care copleșește sufletul inundat de ea, dar cu neputință de arătat după vrednicie prin cuvînt.

II

Acolo este Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh, firea necreată, vrednicia de stăpîn, bunătatea firească. Tatăl, principiul tuturor, cauza existenței existențelor, rădăcina a tot ce este viu. Din El a ieșit izvorul vieții, înțelepciunea, puterea, chipul întru totul asemenea nevăzutului Dumnezeu ⁶, Fiul născut din Tatăl, Cuvîntul cel viu, Care este Dumnezeu și este la Dumnezeu ⁷ și nu adus la existență; existînd mai înainte de toți vecii și nu dobîndit în urmă; Fiu, nu posesiune; Făcător, nu făptură;

4. Col., 1, 16; Efes., 1, 21.

5. I Tim., 6, 16.

6. Col., 1, 15.

7. Ioan, 1, 2.

Ziditor, nu zidire; este tot ceea ce este Tatăl. Am spus: Fiu și Tată. Păstrează-mi aceste însușiri! Rămânând, deci, Fiu prin modul existenței, este totuși tot ce este Tatăl, potrivit cuvintelor Domnului, Care spune: «*Toate cîte are Tatăl ale Mele sînt*»⁸. Un portret, într-adevăr, trebuie să aibă toate cîte se găsesc în originalul său. «*Am văzut*, spune evanghelistul, *slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl*»⁹, adică minunile făcute de El nu i-au fost date prin dar și prin har, ci Fiul are vrednicia Dumnezeirii părintești pe temeiul comuniunii de fire. A primi este caracteristic celui creat; a avea prin fire este propriu celui născut. Ca Fiu are în chip firesc cele pe care le are Tatăl; ca Unic-Născut, le are pe toate adunate în El Însuși, fără să le împartă cu altul. Din această numire de Fiu am fost învățați că El participă la firea Tatălui. N-a fost creat la porunca Tatălui, ci strălucește nedespărțit din ființa Tatălui, unit din veșnicie cu Tatăl, egal în bunătate, egal în putere, părtaș slavei. Ce este El altceva decît pecete și chip, care arată în El Însuși în întregime pe Tatăl?

Iar toate textele care-ți vorbesc de firea Lui trupească, cu care a lucrat mîntuirea oamenilor, pe care ne-a arătat-o prin venirea Lui în trup, în care El spune că a fost trimis¹⁰, că nu poate să facă de la El nimic¹¹, că a primit poruncă¹², și altele asemenea, să nu-ți dea pricini să micșorezi Dumnezeirea Unuia-Născut. Pogorămîntul Fiului la slăbiciunea firii tale omenеști nu-ți dă dreptul să micșorezi vrednicia Celui puternic, ci înțelege firea Lui așa cum se cuvine unui Dumnezeu, iar cuvintele pline de smerenie, spuse despre El, interpretează-le avînd în vedere întruparea Sa pentru mîntuirea oamenilor. Dacă aș vrea să vorbesc acum cu de-amănuntul de lucrul acesta, aș putea aduce, uitînd de mine însumi, o mulțime nesfîrșită de dovezi.

III

Dar să ne întoarcem la subiectul nostru !

Mintea, care a reușit să se curățească de patimile cele materiale, care a putut să părăsească toată zidirea înțelegătoare și, ca un pește, să iasă din adînc și să înoate la suprafața apei, ajunge în regiunea curată a creației și vede pe Duhul cel Sfînt acolo unde este Fiul și unde este Tatăl, în unire cu Ei într-o singură ființă și într-o singură fire, avînd pe toate: bunătatea, dreptatea, sfîntenia, viața. Scriptura spune: «*Duhul*

8. Ioan, 16, 15.

9. Ioan, 1, 14.

10. Ioan, 3, 17.

11. Ioan, 5, 30.

12. Ioan, 10, 18.

Tău cel bun»¹³; și iarăși: «*Duh drept*»¹⁴; și iarăși: «*Duhul cel Sfânt*»¹⁵; iar apostolul spune: «*Legea Duhului vieții*»¹⁶. Nici una din aceste însușiri nu este dobândită în urmă și nici adăugată mai târziu, ci, după cum căldura este nedespărțită de foc și strălucirea de lumină, tot așa este nedespărțită și de Duhul: sfințirea, viața, bunătatea și dreptatea. Așadar Duhul este acolo — acolo în fericita Fire — nu numărât ca o multiplicitate, ci contemplat în Treime; propovăduit ca o unitate, nu înțeles ca o ceată. Că după cum Tatăl este unul și Fiul este unul, tot așa unul este și Sfintul Duh. Duhurile slujitoare, însă, sînt mulțimi ne-numărate în fiecare ceată îngerească. Nu căuta, deci, în creație pe Duhul Sfînt, Care este mai presus de creație! Nu pogori pe Cel Care sfințește în rîndul celor sfințiți! Duhul Sfînt umple pe îngeri, umple pe arhangheli, sfințește pe puteri, însufletește totul. Duhul Sfînt se împarte în toată creația, este împărțit în chip diferit de fiecare din cele create, dar cu toate acestea Duhul nu este micșorat de cei care participă la El. Dă tuturor harul Lui; nu se termină, deși este împărțit celor care participă la El, iar cei care Îl primesc sînt plini de Duhul, iar Duhul Sfînt rămîne neîmpuținat. După cum soarele nu este micșorat întru nimica de cei care participă la lumina și căldura sa, deși luminează corpurile și este împărțit în felurite chipuri de corpuri, tot așa și Duhul rămîne nemicșorat și neîmpărțit, cu toate că dă tuturor harul Său. Luminează pe toți pentru a înțelege pe Dumnezeu, insuflă pe profeți, înțelepțește pe legiuitori, sfințește pe preoți, întărește pe împărați, desăvîrșește pe drepti, umple de cinste pe cei curați sufletește și trupește, dă harurile tămăduirilor, învie pe morți, dezleagă pe cei legați, înfiază pe cei străini. Acestea le lucrează prin nașterea de sus¹⁷. Dacă ia un vameș, care crede, îl face evanghelist¹⁸; dacă se pogoară peste un pescar, face din el un teolog¹⁹; dacă găsește un prigonitor, care se pocăiește, îl face apostol al neamurilor, predicator al credinței, vas al alegerii²⁰. Prin Duhul Sfînt cei slabi ajung puternici, cei săraci se îmbogățesc, oamenii simpli la cuvînt sînt mai înțelepți decît înțelepții. Pavel era slab, dar, prin venirea Duhului, ștergarele trupului lui vindecau pe cei care le primeau²¹. Și Petru avea un trup plin de slăbiciune, dar, prin harul Duhului, care sălășluia în el, umbra făcută de trupul lui alunga bolile

13. Ps., 142, 12.

14. Ps., 50, 11.

15. Ps., 50, 12.

16. Rom., 8, 2.

17. Ioan, 3, 3.

18. Matei, 9, 9.

19. Matei, 4, 19.

20. Fapte, 9, 15.

21. Fapte, 19, 12.

celor suferinzi ²². Săraci erau Petru și Ioan, că nu aveau nici argint, nici aur ²³, dar dăruiau sănătate, mai de preț decât mult aur; ologul primise aur de la mulți, dar continua să cerșească; de la Petru a primit harul și a încetat cu cerșitul, a sărit ca o căprioară, lăudînd pe Dumnezeu ²⁴. Ioan nu cunoștea înțelepciunea lumii, dar rostea, cu puterea Duhului, cuvinte cu care nu se poate compara nici o înțelepciune.

Sfintul Duh este în cer și umple pămîntul; este de față pretutindenea și nu-i mărginit de nimic. În fiecare locuiește în întregime și este în întregime cu Dumnezeu. Nu administrează darurile ca un slujitor, ci împarte harurile ca un stăpîn. *«Împărțește, spune apostolul, în deosebi fiecăruia, după cum voiește»* ²⁵. Este trimis ca administrator al harurilor, dar lucrează cu propria Lui putere.

Să ne rugăm ca Duhul să locuiască în sufletele noastre și să nu ne părăsească nici o clipă, cu harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

22. *Fapte*, 5, 15—16.

23. *Fapte*, 3, 6.

24. *Fapte*, 3, 1—8.

25. *I Cor.*, 12, 11.

OMILIA A XVI-a

La cuvintele : «La început era Cuvîntul» ¹

I

Orice cuvînt al Evangheliei este mai de preț decît toate celelalte învățături ale Duhului, pentru că în acelea ne-a vorbit Domnul prin robii Săi, prin profeți, pe cînd în Evanghelii ne-a vorbit Însuși Stăpînul ². Dar, dintre evangheliști, cel care are cele mai sublime cuvinte ale predicii evanghelice, care a rostit cuvinte mai presus de auz, ce depășesc orice putere de înțelegere, este Ioan, fiul tunetului ³.

Începutul Evangheliei lui I-am auzit citit adineaori : «*La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul*» ⁴. Cunoșc pe mulți, străini de cuvîntul adevărului, care se laudă cu înțelepciunea lor lumească și care nu numai că au admirat cuvintele acestea de la începutul Evangheliei lui Ioan, dar au îndrăznit să le introducă în scrierile lor. Diavolul este un tîlhar și a destăinuit învățăturile noastre ucenicilor lui. Dacă, deci, înțelepciunea lumească a admirat atît de mult puterea acestor cuvinte, ce vom păți noi, ucenicii Duhului, dacă le ascultăm fără să le dăm atenție și le socotim că au mică putere în ele ? Dar este oare cineva atît de nesimțitor, încît să nu rămînă înmărmurit de uimire în fața unei astfel de frumuseți de gîndire și în fața unei adîncimi atît de neajunse de învățături și să nu dorească înțelegerea lor adevărată ? Nu este greu să admiri ce e frumos, dar e greu și cu anevoie de ajuns să înțelegi exact cele admirate. Nu-i nimeni care să nu preamărească soarele de pe cer, să nu-i admire măreția lui, frumusețea lui, simetria razelor sale și lumina lui strălucitoare ; dar dacă s-ar ambiționa să-și ațintească privirile ochilor lui pe discul soarelui, nu numai că nu va mai putea vedea frumusețea admirată, dar își va pierde și vederea. Mi se pare că tot așa va păți și mintea care se ambiționează să cerceteze exact cuvintele : «*La început era Cuvîntul*».

Cine va înțelege după cum se cuvine cele cu privire «la început» ? Ce cuvinte să se găsească spre a fi în stare să înfățișeze ceea ce se gîn-

1. Ioan, 1, 1.

2. Evr., 1, 2.

3. Marcu, 3, 17.

4. Ioan, 1, 1.

dește prin aceste cuvinte? Ioan Evanghelistul, cînd a voit să ne predea învățătura despre Fiul lui Dumnezeu, n-a pus alt început Evangheliei sale decît începutul Cărții Facerii lumii⁵. Că Duhul cel Sfînt cunoștea pe cei care aveau să atace slava Unuia-Născut; știa mai dinainte pe cei care aveau să ne înfățișeze învățături false și viclene⁶, născocite spre pierderea ascultătorilor lor, spunînd de pildă: «Dacă a fost născut, nu exista înainte de naștere»; și: «Nu exista înainte de a se naște»; și: «Și-a primit ipostaza din cele ce nu există». Cuvinte ca acestea rostesc limbile care, prin cuvinte înșelătoare, sînt mai ascuțite decît orice sabie cu două tăișuri. Dar, pentru ca nimeni să nu poată grăi așa, Duhul cel Sfînt a luat-o înainte prin cuvintele Evangheliei după Ioan, spunînd: «*La început era Cuvîntul*». Dacă te vei ține cu tărie de aceste cuvinte, cu nimic nu te vor vătăma maeștrii relelor învățături. Dacă ereticul îți spune: «Dacă a fost născut, nu exista înainte de naștere», tu spune-i: «*La început era*». Dacă-ți spune mai departe: «Cum era înainte de a se naște?», tu nu lăsa cuvîntul «*era*», nu părăsi cuvintele: «*La început*».

Punctul cel mai înaintat al cuvîntului *început* nu se poate sesiza; nu putem descoperi ce este dincolo de început. Să nu te rătăcească multele sensuri ale acestui cuvînt. În viața aceasta multe sînt începuturile multor lucruri, dar există un singur început, care este înaintea tuturor celorlalte începuturi. Proverbele au spus: «*Început căii celei bune*»⁷; iar început căii este prima mișcare de unde începem mersul a cărui parte anterioară o putem găsi. Și: «*Început înțelepciunii este frica de Domnul*»⁸. Dar și acestui început îi stă altceva înainte. Început al învățării meseriilor sînt elementele meseriei. Așadar element al înțelepciunii este frica de Domnul; dar este ceva anterior acestui început, și anume starea sufletească a celui care n-a fost încă înțelept și n-a primit în el frica de Dumnezeu. Și demnitățile politice, slujbele înalte, sînt începătorii, dar aceste începătorii sînt și ele începătorii ale altor începătorii și fiecare începătorie e relativă. Începutul liniei este punctul; începutul suprafeței este linia; începutul corpului este suprafața; începutul cuvîntului scris sînt literele.

II

Începutul din Evanghelia după Ioan nu este de felul acestora. Nu este legat de nimic, nu este dependent de nimeni, nu are nici un raport cu nimeni; este liber, independent, lipsit de orice legătură cu ci-

5. Cartea Facerii începe cu cuvintele: «*La început*».

6. Adică: ereticii arieni.

7. Prov., 16, 7.

8. Prov., 1, 7; Ps., 110, 9.

neva; este neajuns de minte, nu poate fi depășit de gândire, nu i se poate găsi ceva anterior lui. Dacă te-ai ambiționa, prin imaginația minții tale, să treci dincolo de acest început, vei vedea că el ți-o ia înainte și stă înaintea gândurilor tale. Lasă să alerge mintea ta cît o vrea, lasă-o să se înalțe spre cele de sus și vei vedea că, după ce a rătăcit de nenumărate ori, după ce a făcut zadarnice încercări, se întoarce din nou în ea însăși, pentru că n-a putut să lase în urma sa acest cuvînt. Aceasta pentru că «începutul» acesta este în afară și mai presus de orice concept intelectual.

Așadar «*la început era Cuvîntul*». O, minune! Cum s-au unit aceste cuvinte unele cu altele, avînd toate aceeași valoare! Cuvîntul «*era*» are aceeași valoare ca și cuvintele: «*la început*». Unde este hulitorul? Unde este limba care luptă împotriva lui Hristos, care spune: «Era un timp cînd nu era?». Ascultă Evanghelia: «*La început era*». Dacă era la început, atunci cînd nu era? Să plîng necredința lor sau să mă scribesc de neștiința lor? Ereticii spun: «Nu era înainte de a se naște». Știi, oare, cînd s-a născut, ca să poți fixa în timp cuvintele «înainte de»? Cuvintele «înainte de» sînt cuvinte care arată timpul și situează un timp înaintea altui timp în ce privește vechimea. Este oare bine gândit să spui că Creatorul timpului își are nașterea în categoriile timpului? Așadar, «*la început era*». Dacă nu te depărtezi de cuvîntul «*era*», nu vei lăsa să se strecoare în mintea ta hulă vicleană. După cum corăbierii disprețuiesc furtuna, dacă sînt ancorați cu două ancore, tot așa și tu vei rîde de turburarea aceasta rea, care vine în viață din pricina duhurilor răutății și care turbură credința multora, dacă vei avea sufletul ancorat cu tăria acestor două cuvinte, care îți duc sufletul în port.

III

Dar mintea noastră întreabă:

— Cine era la început?

— «*Cuvîntul*», răspunde evanghelistul Ioan.

— Care cuvînt? Cuvîntul omenesc sau cuvîntul îngerilor? Că apostolul ne-a dat să înțelegem că și îngerii au propria lor limbă, cînd spune: «*Dacă aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor*»⁹.

— Termenul *cuvînt* are două sensuri. Unul este cuvîntul rostit cu ajutorul vocii; acesta, după ce a fost pronunțat, se pierde în aer; altul este cuvîntul interior, care există în inimile noastre, cuvîntul conceptual; mai este și un altfel de cuvînt: cuvîntul artificial.

Bagă de seamă să nu fii cumva înșelat de multele sensuri ale termenului *cuvînt*. Cum ar fi putut fi la început cuvîntul omenesc, cînd

9. I Cor., 13, 1.

omu! a luat tîrziu început existenței sale? Înainte de om au fost făcute fiarele, înainte de om dobitoacele, toate tîrtoarele, cele de pe uscat, cele din apă, pasările cerului, stelele, soarele, luna, ierburile, semințele, pămîntul, marea, cerul. Așadar, nu era la început cuvîntul omenesc, dar nici cuvîntul îngerilor, că toată creația este posterioară veacurilor și și-a luat început al existenței de la Creator. Tot așa și cuvîntul interior, cuvîntul care este în inimă, este posterior oricărei gîndiri. Înțelege deci termenul «Cuvînt» într-un chip vrednic de Dumnezeu.

Cînd Ioan ți-a vorbit de Unul-Născut L-a numit «Cuvînt», așa precum mai jos puțin îl va numi «lumină» ¹⁰, «viață» ¹¹, «înviere» ¹². Și după cum atunci cînd auzi că Unul-Născut este numit «lumină», nu te gîndești la lumina aceasta materială, văzută cu ochii; și după cum atunci cînd auzi că este numit «viață», nu te gîndești la viața aceasta comună, pe care o trăiesc și animalele necuvîntătoare, tot așa și atunci cînd auzi că Unul-Născut este numit «Cuvînt», ferește-te ca nu cumva, din pricina slăbiciunii minții tale, să te cobori la gînduri pămîntești și josnice, ci caută să afli înțelesul acestui termen.

— Pentru ce este numit «Cuvînt»?

— Ca să-ți arate că iese din minte!

— Pentru ce este numit «Cuvînt»?

— Că s-a născut fără suferință!

— Pentru ce este numit «Cuvînt»?

— Pentru că este chipul Celui Care L-a născut, arătînd în El Însuși în întregime pe Cel Ce L-a născut; și fără să se despartă întru ceva de Cel Ce L-a născut, are totuși o existență desăvîrșită în El Însuși, așa precum și cuvîntul nostru înfățișează în întregime gîndirea noastră; că cele pe care le-am gîndit în inimă pe acelea le rostim prin cuvînt; și astfel graiul nostru este înfățișarea gîndirii inimii noastre, că din pri-sosința inimii grăiește cuvîntul ¹³. Inima noastră este un fel de izvor, iar cuvîntul rostit este ca un pîrîiaș care curge din acest izvor. Atîta curge cît țîșnește mai întîi din izvor; și cît este ascuns tot atîta se și arată.

Așadar Ioan L-a numit «Cuvînt», ca să-ți arate nașterea imposibilă din Tatăl, să-ți teologhisească existența desăvîrșită a Fiului și să arate prin asta legătura în afară de timp a Fiului cu Tatăl. Că și cuvîntul nostru, născut din minte, se naște fără suferință; nici nu se taie, nici nu se împarte, nici nu curge; ci mintea, rămîinînd întreagă în propria

10. Ioan, 1, 4.

11. Ioan, 1, 4; 11, 25

12. Ioan, 11, 25.

13. Matei, 12, 34.

sa ființă, dă naștere la un cuvînt întreg și desăvîrșit; iar cuvîntul ieșind în afară are în el toată puterea minții care l-a născut.

Ia, așadar, din termenul «Cuvînt» atît cît este evlavios pentru teologia Unuia-Născut și lasă la o parte și treci cu toată dibăcia peste tot ce vei găsi că este neadevărat și nepotrivit.

«*La început era Cuvîntul*». Dacă evanghelistul Ioan ar fi spus: «La început era Fiul», ar fi introdus odată cu numirea de Fiul și ideea de suferință, pentru că la noi oamenii tot ce se naște se naște în timp și se naște în urma unei suferințe; de aceea Ioan, luînd-o înainte, a spus «*Cuvînt*», îndreptînd mai dinainte părerile nepotrivite, ca să-ți păstrezi nerănit sufletul.

IV

«*Și Cuvîntul era la Dumnezeu*». Iarăși «era», pentru cei care hulesc, care spun că «nu era».

— Unde era «*Cuvîntul*»?

— Nu era într-un loc, că ceea ce este necuprins nu poate fi cuprins de loc.

— Dar unde era?

— «*La Dumnezeu*»! Nici Tatăl nu este într-un loc și nici Fiul într-un spațiu oarecare; și nici nu poate fi înțeles ca fiind cuprins de loc: Tatăl este infinit, infinit este și Fiul. Tot ce-ai gândi și oriunde te-ai duce cu duhul vei găsi că totul este plin de Dumnezeu; și pretutindeni vei găsi alături și ipostaza Fiului.

«*Și Cuvîntul era la Dumnezeu*». Minunează-te de preciziunea fiecărui cuvînt! N-a spus: «În Dumnezeu era Cuvîntul», ci: «*la Dumnezeu*», ca să arate deosebirea ipostazei. N-a spus: «în Dumnezeu», ca să nu dea prilej să se confunde ipostaza. Rea este și hula acelor care caută să amestece pe toate, care spun că Tatăl și Fiul și Sfîntul Duh sînt o singură persoană și că ar fi numai nume diferite date uneia și aceleiași ființe¹⁴. Rea și nu mai puțin de evitat este și necredința acelor care hulesc, spunînd că Fiul lui Dumnezeu nu este asemenea, după ființă, lui Dumnezeu și Tatălui¹⁵.

«*Și Cuvîntul era la Dumnezeu*». Evanghelistul, după ce a folosit termenul «*Cuvînt*» ca să ne înfățișeze impasibilitatea nașterii Sale, îndată a îndepărtat și toate celelalte sensuri greșite, care s-ar fi putut da termenului *Cuvînt*.

Și răpind orice puțință de defăimare a hulitorilor, care ar întreba: «Ce este Cuvîntul?», evanghelistul a răspuns: «*Și Dumnezeu era Cuvînt*».

14. Ca ereticii sabelieni.

15. Ca ereticii arieni, ramura anomeilor.

tu». Nu-mi vorbi cu măiestrie despre unele sensuri ale termenului *cuvînt* și nici nu atribui vreo hulă învățaturii Duhului din pricina relei tale științe. Ai hotărîrea ! ¹⁶. Supune-te Domnului !

«*Și Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era la început la Dumnezeu*» ¹⁷. Iarăși este recapitulată în cîteva cuvinte toată teologia pe care ne-a predat-o evanghelistul despre Unul-Născut.

— Cine este «Acesta» ?

— «Acesta» este Cuvîntul, Dumnezeu. După ce evanghelistul ți-a lămurit termenul de «*Cuvînt*», după ce prin doctrina expusă ți-a întipărit oarecum în sufletul tău învățături, pe care nu le știai, și după ce a făcut să locuiască în inima ta Cuvîntul, Hristos, a spus : «Acesta».

— Ce fel este «Acesta» ?

— Nu te uita în afară cînd cauți pe Cel arătat prin acest pronume demonstrativ, ci intră în ascunzișul sufletului tău și cunoaște pe Cel despre Care ai fost învățat că era Dumnezeu «*la început*», că a ieșit ca Logos, că «*era la Dumnezeu*» ; și minunîndu-te și închinîndu-te Stăpînului tău, Care este statornicit în tine prin învățătură, cunoaște că «Acesta *era la început*», adică era totdeauna la Dumnezeu, Tatăl Său.

Păstrați-mi aceste puține cuvinte, întipărindu-le ca pe o pecete în mintea voastră ! Aceste cuvinte vor fi un zid de nesfărîmat în fața asalturilor dușmanilor ; aceste cuvinte sînt o pavază mîntuitoare pentru suflete împotriva celor care le atacă.

Dacă vine cineva și-ți spune : «Nu era, de vreme ce s-a născut ! Că dacă era, cum s-a născut ?», îndepărtează această hulă împotriva slavei Unuia-Născut, ca pe un cuvînt al demonilor. Tu, însă, întoarce-te și vino la cuvintele Evangheliei : «*La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era la început la Dumnezeu*». Spune pe «*era*» de patru ori și vei spulbera cuvîntul lor «nu era». Să rămînă nezdruincate aceste temelii ale credinței ! Vom clădi, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe temelia lor, și cealaltă învățătură a noastră.

Dar nu-i cu putință să vă vorbesc într-o singură cuvîntare despre toate, ca nu cumva printr-o cuvîntare prea lungă să fac fără de folos învățăturile strînse de voi cu atîta sîrguință. Mintea nu-i în stare să cuprindă dintr-odată pe toate ; va păți ca și un stomac, care nu poate mistui mîncărurile din el din pricină că a mîncat prea mult. Doresc ca mîncarea să vă fie plăcută, iar mistuirea, folositoare. Sînt totdeauna gata spre slujirea celorlalte învățături, în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

16. Adică : cuvintele sfîntului evanghelist Ioan.

17. Ioan, 1, 1—2.

OMILIA A XVII-a

La mucenicul Varlaam

I

Mai de mult moartea sfinților era cinstită cu plîsete și lacrimi. Io-sif a plîns cu amar moartea lui Iacov¹; nu puțin au jeliț iudeii și să-vîrșirea lui Moisi²; cu multe lacrimi au cinstit iudeii și moartea lui Samuil³. Acum, însă, la săvîrșirea sfinților, prăznuim; că după răstignirea Domnului s-a schimbat firea celor pline de întristare. Nu mai însoțim cu plîsete moartea sfinților, ci la mormintele lor îi prăznuim cu dumnezeiești cîntări; că somn este moartea sfinților, dar, mai bine spus, călătorie spre o viață mai bună. De aceea săltau de bucurie mucenicii uciși, că dorul lor după o viață mai fericită făcea să piară amara durere a uciderii. Mucenicul nu vedea primejdiile, ci cununiile; nu tremura în fața loviturilor, ci număra recompensele; nu se uita la călăii care îl chinuiau aici jos pe pămînt, ci vedea cu mintea pe îngeri, care-l aplaudau sus; nu se uita la vremelnicia chinurilor, ci la veșnicia răsplăților. Strălucită arvună culeg mucenicii și de la noi, acum, că sînt slăviți de toți cu strigăte dumnezeiești de bucurie, iar din mormintele lor prind în mrejele lor nenumărate popoare.

II

Aceasta este fapta săvîrșită de viteazul Varlaam astăzi. A sunat trîmbița de război al mucenicului și a adunat, după cum vedeți, pe ostașii bunei credințe. Atletul lui Hristos, care zace în mormînt, a fost vestit de crainic și a însuflețit priveliștea Bisericii. Și precum Stăpînul spunea credincioșilor: «*Cel care crede în Mine chiar de va muri, va trăi*»⁴, și viteazul Varlaam a murit, dar strînge în jurul lui mari mulțimi de

1. *Fac.*, 50, 1.

2. *Deut.*, 34, 8.

3. *I Regi*, 25, 1.

4. *Ioan*, 11, 25.

oameni ; s-a prefăcut în țărină în mormînt, dar cheamă la ospăț. Acum este timpul ca și noi să strigăm : «*Unde este înțeleptul, unde este cărturarul, unde este întrebătorul veacului acestuia ?*» ⁵. Om de la țară era nebiruitul dascăl al credinței, prăznuit de noi astăzi ; tiranul l-a atras ca pe un vînat ușor de prins, dar singur a cunoscut că are în față un ostaș de neînvins ; rîdea de el, pentru că vorbea țărănește ; dar s-a cutremurat cînd a văzut că grăiește, cu putere de tinăr, cuvinte îngerești. Nu avea suflet de țăran, cum îi era limba ; și nici nu-și pocea gîndirea odată cu cuvintele, ci era un al doilea Pavel, spunînd ca și Pavel : «*Chiar dacă sînt simplu la cuvînt, dar nu și cu știința*» ⁶. Călăii au oboșit bătîndu-l, dar mucenicul era mai puternic decît ei ; mîinile celor ce-l scrijelau au amortit, dar cugetul celui scrijelat nu s-a încovoiat. Biciuirile i-au sfărîmat încheieturile mădularilor, dar tăria credinței se întărea mai mult. Coastele găurite de lovituri se fărîmîtau, dar îmbobocea filosofia minții sale. Cea mai mare parte a trupului său murise, dar era puternic, ca și cum nici nu începuseră chinurile. Cînd dragostea de credință pune stăpînire pe sufletul cuiva, orice fel de tortură este disprețuită și toți cei care îl chinuie pentru dragostea sa mai mult îl mîngîie decît îl lovesc. Mi-i martoră dragostea apostolilor, care le făceau plăcute biciuirile primite de la iudei : «*Plecau, spun Faptele Apostolilor, din fața sinedriului, bucurîndu-se că au fost învredniciți să fie batjocoriți pentru numele Lui*» ⁷. Un om ca acesta a fost și ostașul cîntat de noi astăzi ; socotea veselie chinurile ; socotea că este atins cu trandafiri în loc de bice ; fugea de atacurile necredinței ca de niște săgeți și socotea mînia judecătorului umbră de fum ; rîdea de cetele sălbăticate ale lăncierilor ; se bucura de primejdii ca de cununi ; se veselea de răni ca de niște cinstiri ; saltă de veselie în fața celor mai crunte pedepse ca în fața celor mai strălucite răsplăți ; scuipa pe ascuțișul săbiilor ; socotea mîinile călăilor mai moi ca ceara ; îmbrățișa butucul chinuirii ca pe un butuc al mîntuirii ; se bucura de zidurile temnițelor ca de livezi înflorite ; era încîntat de născocirea de noi chinuri ca de felurimea florilor. A avut mîna dreaptă mai puternică decît focul ; că acesta a fost cel din urmă chin născocit pentru el de chinuitori. Au făcut foc pe altar ca să aducă jertfă demonilor ; chinuitorii stăteau lingă altar ; a fost adus mucenicul ; i-au poruncit să țină mîna dreaptă întinsă deasupra altarului și au făcut din palma mucenicului un fel de jertfelnic de aramă, în care au

5. I Cor., 1, 20.

6. II Cor., 11, 6.

7. Fapte, 5, 41.

pus cu viclenie tămîie aprinsă. Nădăjduiau ca mîna să-i fie biruită de tăria focului, spre a-l sili să dea îndată drumul tămîiei pe altar. Vai cit este de felurită viclenia necredincioşilor ! Îşi spuneau : «Dacă nu i-am încovoiat voinţa cu nenumăratele chinuri, să-i încovoiem prin foc măcar mîna acestui luptător dornic de luptă. Dacă nu i-am zguduit sufletul prin felurite uneltiri, să-i zguduim măcar mîna, punîndu-i-o în foc !». Dar ticăloşii n-au reuşit nici cu această nădejde a lor. Flacăra a mîncat mîna, dar mîna a rămas, ţinînd flacăra ca pe cenuşă. N-a întors ca fugarii spatele focului ce se războia cu el, ci a rămas nemişcat, iar mîna lupta cu vitejie împotriva flăcării, dîndu-i mucenicului prilejul să spună cuvintele profetului : «*Binecuvîntat este Domnul Dumnezeuul meu, Cel Ce învaţă mîinile mele la oştiră şi degetele mele la război !*» ⁸. Focul se învălmăşea în luptă cu mîna, dar focul era cel biruit. Lupta se dădea între flacăra şi mîna dreaptă a mucenicului, dar biruinţa mîinii drepte era o biruinţă necunoscută pînă atunci de nici o luptă ; flacăra era doborîită de mînă, dar mîna era încă gata de luptă, O, mînă, mai dornică de luptă decît focul ! O, mînă, care nu ştii să te pleci în faţa focului ! O, foc, care ai cunoscut că poţi fi biruit de mînă ! Fierul se înmoaie în faţa iuţelii focului ; arama se pleacă în faţa puterii focului ; de foc este biruită şi tăria pietrelor ; dar tăria focului, care încovoaie totul, n-a încovoiat, arzînd, dreapta mucenicului.

III

Pe bună dreptate ar fi putut striga acum mucenicul către Stăpîn : «*Ţinutu-m-ai de mîna mea cea dreaptă, dusu-m-ai în statul Tău şi cu slavă m-ai primit*» ⁹.

Cum te voi numi pe tine, o viteazule ostaş al lui Hristos ? Te voi numi statuie ? Dar statuia e cu mult mai prejos de răbdarea ta ; focul înmoaie statuia, pe care o primeşte, dar n-a înduplecat mîna ta cea dreaptă să se mişte măcar. Dacă te voi numi fier, voi găsi că şi o imagine ca aceasta nu poate înfăţişa desăvîrşit tăria ta ; că numai tu ai înduplecat flacăra să nu silească mîna ; numai tu ţi-ai făcut jertfelnic din mîna ta cea dreaptă, numai tu ai pălmuit obrazii demonilor cu mîna cuprinsă de flăcări. Atunci, cu mîna prefăcută în cărbune, ai topit capetele lor, iar acum, cu aceeaşi mînă, prefăcută în cenuşă, orbeşti oştirile lor călcîndu-le în picioare.

8. Ps., 143, 1.

9. Ps., 72, 23.

Dar pentru ce micșorez eu, cu gîngureli de copil, biruința ta ? Să dăm locul unor limbi mai mărețe să-l cînte pe mucenic ! Să chemăm să-l laude trîmbițele mai puternice ale învățătorilor ! Înălțați-mi acum, o, pictori vestiți ai marilor isprăvi ale luptătorilor, și împodobiți cu culorile artei voastre pe cel încununat, descris atît de întunecat de mine ! Să plec învins de icoana pe care o veți face faptelor vitejești ale mucenicului ! Să mă bucur astăzi, deși sînt învins, de o victorie ca aceasta a iscusinței voastre ! Să văd zugrăvită de voi mai bine lupta mîinii cu focul ! Să văd zugrăvit pe icoana voastră mai strălucitor pe luptător ! Să plîngă și acum demonii, loviți de faptele vitejești zugrăvite de voi ale mucenicului ! Să li se arate iarăși lor mîna arsă și victorioasă ! Să fie zugrăvit pe icoană și Hristos întîi-stătătorul luptelor, Căruia slava în vecii vecilor, Amin.

OMILIA A XVIII-a

La mucenicul Gordie

I

Este o lege naturală ca albinele să nu plece din stupi înainte ca regina să-și ia zborul în fruntea roiului. Așadar și eu, pentru că am văzut poporul Domnului ieșind acum pentru întâia oară la dumnezeieștile flori, care sînt mucenicii, caut conducătorul. Cine-i cel care a pus în mișcare acest mare roi de popor? Cine-i cel care a schimbat tristețea iernii în veselie de primăvară? Acum, pentru întâia oară, poporul s-a revărsat din oraș, ca din niște stupi, și a ocupat, om lîngă om, acest loc împodobit din fața orașului, acest stadion sfînt și prea frumos al mucenicilor. Minunea mucenicului m-a îndrăginit și pe mine, m-a făcut să-mi uit de boală și să vin aici. Haide, dar, și eu, atît cît îmi îngăduie vocea, să mă învîrt în zumzet de albină, în jurul isprăvilor mucenicului, ca în jurul unei flori, spre a face și pentru poporul de față un lucru plăcut și cuvios.

«Cînd dreptul este lăudat se vor bucura popoarele»¹, ne spunea de curînd înțeleptul Solomon. Eram nedumerit ce înțeles să dau acestor cuvinte enigmatice ale autorului Proverbelor. Oare «se bucură popoarele» cînd un orator sau un scriitor talentat alcătuiește un cuvînt care ui-mește pe ascultători, cînd prin rostire elegantă încîntă auzul, cînd ideile lui noi și aranjarea lor, frumusețea cuvintelor și armonia frazei aduc aplauze? Nu poți spune asta, pentru că Solomon nu s-a folosit niciodată de acest fel de a vorbi și nici nu putea să ne sfătuiască să întrebuițăm în cuvîntările de laudă în cinstea mucenicilor cuvinte alese și căutate, el care totdeauna a preferat cuvintele simple și vorbirea lipsită de poadoabă.

— Dar ce vrea să spună Solomon?

— Că popoarele se bucură cu bucurie duhovnicească la singura aducere aminte a faptelor mari săvîrșite de drepți; că sînt îndemnate să rîvnescă și să imite faptele bune pe care le aud. Da, istoria bărbaților care au viețuit drept și cuvios este pentru cei mîntuiți ca o lumină pe calea vieții lor. Cînd am auzit pe Sfîntul Duh istorisind viața lui Moisi,

1. Prov., 29, 2.

îndată a pătruns în noi dorința de a rîvni virtutea acelui bărbat și fiecărui din noi i s-a arătat vrednică de urmat și de fericit blîndețea purtării lui ². Cuvintele de laudă în cinstea celorlalți oameni sînt alcătuite din cuvinte exagerate ; în cinstea dreptilor, însă, e de ajuns numai ade-vărul faptelor lor spre a arăta virtutea lor covîrșitoare. Astfel, cînd povestim viața celor care au strălucit prin bună credință, slăvim întîi pe Stăpîn prin robi ; lăudăm apoi pe drepti, prin mărturia faptelor pe care le știm despre ei ; și, în sfîrșit, bucurăm popoarele prin auzirea faptelor lor bune. Viața lui Iosif ³ este un îndemn spre castitate, iar povestirea faptelor lui Samson ⁴, îndemn spre vitejie.

II

Școala cea dumnezeiască nu cunoaște legi pentru alcătuirea cuvîntărilor de laudă, ci mărturia faptelor ; mărturia faptelor lor ține locul legilor cuvîntărilor de laudă, că mărturia aceasta este îndestulătoare și pentru lauda sfinților și de ajuns și pentru folosul celor care năzuiesc spre virtute. Legile cuvîntărilor de laudă cer să fie arătată patria celui lăudat, să-i fie cercetat neamul, să-i fie povestită creșterea ; legea noastră, însă, trece sub tăcere toate aceste cerințe ale legilor retorice și-i este de ajuns numai ceea ce are propriu fiecare din cel lăudat. Sînt oare mai vrednic de laudă dacă orașul, în care m-am născut, a avut de dus războaie grele și mari, dacă a dobîndit trofee strălucitoare în luptele cu dușmanii ? Întru cît sînt mai vrednic de laudă dacă patria, în care m-am născut, are o poziție geografică bună, prielnică și iarna și vara ? Care-mi este folosul, dacă patria mea are o populație mare și îndestulată să hrănească cirezi de vite, dacă patria mea ține primul loc sub soare și în privința hergheliilor de cai ? Întru cît pot aceste lucruri să ne facă mai buni pentru virtute ? Să ne înșelăm oare pe noi înșine, crezînd că mărim lauda adusă oamenilor, dacă povestim că munții învecinați locului lor de naștere au piscuri ce trec dincolo de nori și se înalță mult în văzduh ? Este de ris și de batjocură să umplem cuvîntările de laudă în cinstea dreptilor cu fleacuri neținute în seamă de cei care au disprețuit întreaga lume. Ne este de ajuns povestirea vieții lor ca să avem neconținut folos. Pentru a fi lăudați, sfinții n-au nevoie de adaosuri străine, ci noi, cei din viață, avem nevoie de pomenirea vieții lor pentru a o imita. După cum focului îi urmează de la sine lumina, iar mirului, mirosul plăcut, tot așa și faptelor bune le urmează neapărat folosul. Pentru a-

2. Num., 12, 3.

3. Fac., 39, 7—12.

4. Jud., cap. 14 — cap. 16.

ceastă pricină nu este de mică importanță cunoașterea exactă a adevărului faptelor lor de altădată.

Au ajuns pînă la noi puține știri care păstrează faptele de viteză ale mucenicului. Și mi se pare că și cu mine se întîmplă ce se întîmplă pictorilor. Aceștia, cînd copiază tablourile după alte tablouri, de cele mai multe ori, după cum e și firesc, se îndepărtează de originale; și pentru mine, deci, nu-i mică primejdia de a micșora adevărul, pentru că n-am fost de față la cele întîmplate. Dar pentru că a venit ziua de pomenire a mucenicului care a luptat cu strălucire pentru mărturisirea credinței în Hristos, să spun cîte știu.

Acest sfînt mucenic s-a născut în orașul acesta; de aceea îl și iubim mai mult, că este podoaba noastră. După cum pomii roditori dau fructe potrivite propriului lor pămînt, tot așa și mucenicul acesta, ieșind din sîmurile pămîntului nostru și înălțîndu-se spre cea mai mare înălțime a slavei, a dăruit pămîntului care l-a născut și l-a crescut desfătarea roadelor credinței lui. Bune sînt și fructele altor regiuni, cînd sînt plăcute și hrănitoare; dar cu mult mai plăcute decît cele străine sînt fructele din țara noastră, cele care cresc pe pămîntul nostru; ne dăruiesc pe lingă desfătare, și frumusețe, că aparțin pămîntului nostru.

Mucenicul făcea parte din cea mai aleasă oștire; era comandantul a sute de oameni și se distingea printre ceilalți ostași prin puterea trupului și prin vitejia sufletului. Cînd, însă, tiranul de atunci ⁵ și-a împins înverșunarea și cruzimea sufletului său pînă la război împotriva Bisericii și și-a ridicat mîna sa de Dumnezeu urîtoare împotriva dreptei credințe, s-a făcut strigare pretutindeni și s-au răspîndit decrete, în toate piețele și în toate locurile mai însemnate, ca nimeni să nu se mai închine lui Hristos, iar cei care se vor închina să fie omorîți; poruncă s-a mai dat ca toți să se închine idolilor și să socotească dumnezei chipurile cioplite în pietre și lemne, iar cei neînduplecați să sufere cele mai cumplite chinuri. Frămîntare și turburare a fost în tot orașul; credincioșii erau jefuiți; li se răpeau averile; trupurile iubitorilor de Hristos erau pline de răni; femeile erau tirite prin mijlocul orașului; nu mai era milă de tinerețe și nici respect de bătrînețe. Cei care nu erau vinovați cu nimic sufereau chinuri ca și răufăcătorii; închisorile gemeau de lume; casele rămăseseră pustii, iar pustiriile se umpluseră de fugari. Credința era crima pentru care pătimeau acestea. Tatăl își trăda fiul, fiul pîra pe tată, frații se înverșunau unii împotriva altora, iar robii se răsculau împotriva stăpînilor. Noapte cumplită a cuprins viața; nu se mai cunoștea om pe om din pricina nebuniei diavolești.

5. Împăratul Liciniu (307—323). Cf. *Soironie Evstratiadis*, 'Αγιλόγιον τῆς ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Atena), p. 98.

Bisericile erau dărimate de mâinile nelegiuitorilor, altarele răsturnate; nu se mai vedea nici liturghie, nici tămîiere, nici loc unde să se slujească; tristețe cumplită, ca un nor, a cuprins totul. Slujitorii altarului erau alungați; toate corurile credinței amuțiseră; demonii dănțuiau, pîngărînd totul cu fumul de la jertfele de grăsime și de singiuri.

Atunci acest viteaz bărbat, preîntîmpinînd silnicia judecătorilor, a aruncat centura militară și a fugit peste graniță. A disprețuit înalta sa slujbă, a disprețuit slava, toată bogăția, rudele, prietenii, slugile, plăcerile vieții, toate cele rîvnite de oameni și a fugit în pustietăți adînci și nestrăbătute de oameni, socotind mai potolit traiul cu fiarele sălbatice decît viețuirea cu închinătorii la idoli. A făcut ce făcuse altădată zeosul Ilie care, văzînd că închinarea la idoli pune stăpînire pe Sidon, a fugit în muntele Horiv și a trăit într-o peșteră, căutînd pe Dumnezeu pînă ce a văzut pe Cel dorit, atît cît este cu putință omului să vadă pe Dumnezeu ⁶.

III

Un bărbat ca Ilie a fost și Gordie. A fugit de turburările lumii, de mulțimea din piață, de mîndria înalților slujbași, de tribunale, de huliitori, de cei care vînd, de cei care cumpără, de cei care jură fals, de mincinoși, de cuvinte de rușine, de glume dobitocești și de toate celelalte, pe care populația orașelor le trage după sine ca pe niște șleपुरi. Și-a curățit urechile, și-a curățit ochii; dar înainte de toate și-a curățit inima, ca să poată vedea pe Dumnezeu și să ajungă fericit. A avut descoperiri, a fost învățat tainele, nu de la oameni, nici prin oameni, ci avînd mare dascăl pe Duhul adevărului. Ajungînd, deci, la gîndul că viața pămîntească este nefolositoare și zadarnică și mai șubredă decît visul și umbra, a fost însuflețit mai puternic de dorința chemării celei de sus.

Cînd, ca un atlet, s-a simțit în de ajuns de exercitat și de pregătit pentru luptă, prin post, privegheri, rugăciuni, prin cugetarea continuă și neîncetată a cuvintelor Duhului, a așteptat o zi ⁷ în care locuitorii întregului oraș se găseau în teatru la sărbătoarea zeului războiului ⁸, spre a privi alergările de cai. Așadar, cînd tot poporul era adunat sus în teatru — de unde nu lipseau nici iudeul, nici păgînul, ba chiar era ameste-

6. *III Regi*, 19, 1—13.

7. Textul: «a așteptat ziua aceasta», ca și cuvintele de la sfîrșitul cuvîntării: «o zi ca aceasta a văzut privilegiștea aceea minunată», arată că sfîntul Vasile a ținut cuvîntarea chiar în ziua în care sfîntul mucenic Gordie a primit cununa de mucenic. În sinaxarul ortodox, unele manuscrise — cele mai multe — pun pomenirea sa la 3 ianuarie, altele la 4 ianuarie (cf. *H. Delehaye*, *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae*, Bruxelles, 1902, col. 367—368). În mineiul românesc pomenirea sfîntului mucenic Gordie este la 3 ianuarie.

8. Zeul Ares, identificat la romani cu Marte, fiul lui Zeus și al Herei, unul din cei doisprezece zei mari ai grecilor.

cată cu ei nu mică mulțime de creștini, care, trăind fără multă purtare de grijă de sufletul lor, *«au șezut în adunarea deșertăciunii»*⁹, și în loc să se ferească *«de adunările celor ce viclenesc»*¹⁰ s-au dus atunci să privească la iuțea cailor și la iscusința conducătorilor de care, acolo unde se aflau și robi, veniți cu îngăduiala stăpînilor lor, unde se aflau și copii, care au fugit de la școală la spectacol, unde erau și femei de rînd și de proastă condiție — deci cînd tot stadionul era plin și toți erau atenți să vadă întrecerea cailor, atunci acel bărbat viteaz, mare la suflet și mare la cuget, s-a coborît de sus din munți în teatru. Nu s-a spăimîntat de popor, n-a ținut seamă în cîte mîini dușmane se dădea, ci cu netremurătoare inimă și cu cugetul vesel a trecut pe lîngă cei care erau în stadion ca pe lîngă niște pietre dese sau pe lîngă mulțime de copaci și s-a oprit în mijlocul stadionului, adevărind cuvîntul care spune: *«Dreptul ca leul îndrăznește»*¹¹. Și avea sufletul atît de curajos, încît, ajuns într-un loc al teatrului de unde putea fi văzut de toți, a strigat acele cuvinte pe care le-am auzit unii din cei care trăiesc pînă acum: *«Am fost găsit de cei care nu mă căutau ; m-am arătat celor care nu întrebau de mine»*¹². Cu aceste cuvinte a arătat că n-a fost adus silit la primejdii, ci s-a dat luptei de buna sa voie. A imitat pe Stăpînul, Care în întunecimea nopții, cînd iudeii nu-L recunoșteau, s-a făcut pe Sineși cunoscut¹³.

IV

Îndată înfățișarea teatrului s-a schimbat din pricina acelei priveliști neobișnuite : un bărbat cu înfățișarea sălbatică, cu părul capului murdar din pricina traiului îndelungat în munți, cu barba lungă, cu haina murdară, cu tot trupul slăbănogit, cu toiag în mînă și cu un sac atîrnat de gît. Din toată înfățișarea lui se desprindea un farmec care-l umplea de o lumină interioară. Cînd a fost cunoscut cine este, s-au înălțat fel de fel de strigăte : creștinii băteau din palme și strigau de bucurie ; dușmanii adevărului îndemnau pe judecător să-l omoare și să-l osindească la moarte înainte de a-l judeca. Tot văzduhul era plin de strigăte și zgomot. Nimeni nu s-a mai uitat la cai, nimeni nu s-a mai uitat la conducătorii de care ; cursa carelor de întrecere în zadar mai făcea zgomot ; ochiul nimănui nu mai zăbovea în altă parte decît să-l vadă pe Gordie ; nici urechile nu voiau să audă altceva decît cuvintele lui Gordie. Un

9. Ps., 25, 4.

10. Ps., 63, 2.

11. Prov., 28, 1.

12. Isaia, 65, 1.

13. Ioan, 18, 3—8.

zgomot nedeslușit, ca o suflare de vînt, străbătea prin tot teatrul și acoperea zgomotul făcut de cursele de cai.

Cînd crainicii au făcut poporului semn să tacă, au adormit flautele, au tăcut și feluritele instrumente muzicale; se auzea numai Gordie, se vedea numai Gordie. A fost tîrît îndată în fața prefectului orașului, acolo unde stătea și conducea cursele. Prefectul l-a întrebat mai întîi cu voce blindă și potolită, cine este și de unde este. După ce Gordie i-a spus patria de unde este, neamul, dregătoria în care a fost, pricina fugii din lume și întoarcerea sa, a adăugat :

«Sînt aici ca să-mi arăt prin faptă și disprețul ce-l am față de poruncile voastre, dar și credința ce o am în Dumnezeu în Care nădăjduiesc. Am auzit, a continuat Gordie, că depășești pe mulți în cruzime. Am ales, dar, timpul acesta ca foarte potrivit spre a-mi îndeplini dorința».

Cu aceste cuvinte a aprins ca și cu focul minia prefectului orașului și i-a ațîțat toată furia împotriva lui.

Prefectul a spus :

— «Chemați călăii ! Unde sînt plumburile ? Unde sînt bicele ? Să fie întins pe roată ! Să fie chinuit pe lemn ! Să fie aduse uneltele de chinuire ! Să fie pregătite fiarele sălbatice, focul, sabia, crucea, groapa ! Dar care e cîștigul, a mai spus el, dacă nelegiuitul acesta moare dintr-odată ?».

— «De cîte nu sînt păgubit, a luat îndată Gordie cuvîntul, dacă nu pot să mor de mai multe ori pentru Hristos !».

Prefectul, pe lingă cruzimea din fire, a ajuns încă mai cumplit cînd se uita la slujba avută de bărbat și socotea ca propria lui insultă tînețea sufletească a lui Gordie. Și cu cît îl vedea mai mult că are o inimă curajoasă, cu atît se sălbăticea mai mult și se ambiționa mai tare să înfrîngă dîrzenia lui Gordie prin născocirea a fel de fel de chinuri. Prefectul acestea a spus și a gîndit.

V

Iar mucenicul, căutînd spre Dumnezeu, rostea sfintele cuvinte ale Psalmilor, zicînd :

«Domnul este ajutorul meu și nu mă voi teme de ce-mi va face mie omul» ¹⁴; și : «Nu mă voi teme de rele, că Tu cu mine ești !» ¹⁵.

A mai spus și alte cuvinte înrudite cu acestea, care-i dădeau tărie și pe care le învățase din dumnezeieștile Scripturi. Atît de departe era de el gîndul de a se da înapoi și de a se teme de chinurile ce-l amenințau, încît le chema spre el și spunea :

14. Ps., 117, 6.

15. Ps., 22, 4.

«Pentru ce șovăiți ? Pentru ce stați ? Să-mi fie scrijelat trupul ! Să-mi fie răsucite măduarele ! Să-mi fie chinuite oricât veți voi ! Să nu-mi invidiați cumva fericita mea nădejde ! Cu cât veți prelungi chinurile, cu atât îmi veți prilejui o răsplată mai mare ! Am o înțelegere cu Stăpînul : în locul rănilor de pe trup, îmi va înflori la înviere haină luminoasă ; în locul necinstirii, cununile ; în locul închisorii, raiul ; în locul osîndirii cu făcătorii de rele, traiul cu îngerii. Semănați mult în trupul meu, ca să secer de mai multe ori pe atîta !».

Dar, pentru că n-au putut să-l înduplece prin amenințări și vedeau că este cu neputință, și-au schimbat purtarea față de el și au început să-l lingusească. Așa e viclenia diavolului : pe cel fricos îl înspăimîntă, iar pe cel curajos îl moaie. Acestea au fost și uneltirile de atunci ale vicleanului. Cînd a văzut că nu se pleacă în fața amenințărilor, prefectul a încercat să-l ademenească prin înșelăciuni și momeli. I-a făgăduit daruri, pe unele i le dădea el, iar pe altele cheazășua că are să le primească din partea împăratului : o slujbă de frunte în oștire, belșug de bani, tot ce-ar fi voit.

VI

Cînd prefectul a văzut că nu i-a reușit încercarea (că fericitul bărbat la auzul făgăduințelor a rîs de nebunia lui și l-a întrebat dacă socoate că i-ar putea da ceva de aceeași valoare cu împărăția cerurilor), atunci mînia lui n-a mai cunoscut margini ; și-a scos sabia, a adus pe călău alături de el și, mînjindu-și mina și limba, a osîndit pe fericit la moarte. Toată mulțimea din teatru s-a dus la locul acela, iar locuitorii, care rămăseseră în oraș, s-au revărsat înaintea zidurilor orașului și priveau la priveliștea aceea mare și cumplită, minunată pentru îngeri și pentru întreaga făptură, dar dureroasă pentru diavol și înfricoșătoare pentru demoni. Orașul s-a golit de locuitori ; mulțimea, ca un torent, se revărsa buluc spre locul acela. Nici o femeie, nici un bărbat, de rînd sau de vază, nu înțelegea să lipsească de la acea priveliște. Păzitorii caselor și-au părăsit posturile lor ; magazinele și-au închis ușile ; mărfurile au rămas împrăștiate în piață ; grija și paza tuturor era să iasă cu toții și să se ducă acolo ; n-a mai rămas în oraș nici un răufăcător. Robii au părăsit slujbele de la stăpîni ; străini și băștinași erau acolo lîngă bărbat. Atunci și fecioarele au îndrăznit să-și arunce privirile în ochii bărbaților ; chiar bătrîni și bolnavii, ținuiți pe loc de slăbiciune, erau în afara zidurilor orașului. În jurul fericitului bărbat, care se grăbea să meargă la viață prin moarte, se și aflau prietenii lui ; îl îmbrățișau, îl rugau și-și luau de la el ultimul rămas bun ; vărsînd pentru el lacrimi calde, îl rugau să nu se dea pe el focului, să nu-și prăpădească

tinerețea lui, să nu părăsească acest dulce soare. Alții, cu sfaturi ade-
menitoare, încercau să-i zdruncine tăria sufletului lui, spunându-i : «Tă-
găduiește numai cu cuvîntul pe Hristos, dar ai în suflet credința așa cum
o vrei ! Dumnezeu negreșit nu se uită la cele rostite cu limba, ci la su-
fletul celui care vorbește. Așa vei putea potoli și pe judecător și-ți vei
face milostiv și pe Dumnezeu».

VII

Gordie, însă, era neînduplecat, neînvins și nerănit de asaltul ispiti-
torilor. Ai putea compara tăria sufletului lui cu casa unui om chibzuit,
pe care nu poate s-o zguduie nici furia de nestăvilit a vînturilor, nici
ploaia iute căzută din nori, nici puhoaiile de apă ce curg în jurul ei,
pentru că este clădită pe temelie trainică de piatră ¹⁶. Așa era bărbatul
acesta ! Avea nezduncinată tăria credinței în Hristos. Cu ochii duhov-
nicești vedea pe diavol alergînd împrejur ; pe unii îi făcea să lăcri-
meze, iar pe alții îi ajuta să-l înduplece să se lepede de Hristos.

Celor care plîngeau Gordie le spunea cuvintele Domnului :

«Nu mă plîngeți pe mine ¹⁷, ci plîngeți pe dușmanii lui Dumnezeu,
care îndrăznesc unele ca acestea împotriva credincioșilor, care-și adună
focul gheenei prin flacăra aceasta, pe care o aprind împotriva noastră !
Încetați de a mă plînge și de a-mi sfărîma inima ! Sînt gata să mor pen-
tru numele Domnului Iisus ¹⁸ nu numai o dată, ci chiar de nenumărate
ori, de-ar fi cu putință».

Celor care îl sfătuiau să-și tăgăduiască credința cu limba, le răs-
punea :

«Limba zidită de Hristos nu poate rosti ceva împotriva Ziditorului.
Căci cu inima credem spre îndreptățire, iar cu gura mărturisim spre mîn-
tuire ¹⁹. Nu are, oare, ostașul nădejde de mîntuire ? N-a fost oare nici
un sutaș credincios ? Mi-aduc aminte mai întîi de sutașul care stătea
lîngă crucea lui Hristos ; acesta a cunoscut puterea Celui răstignit din
minunile Sale ; era încă fierbinte îndrăzneala iudeilor, dar sutașul nu
s-a temut de minia lor, nici nu s-a ferit de a vesti adevărul, ci a mărturi-
sit și n-a tăgăduit că era cu adevărat Fiul lui Dumnezeu ²⁰. Cunosc și
un alt sutaș, care, pe cînd Domnul era în trup, a cunoscut că este Dum-
nezeu și Împărat al puterilor și în stare, numai prin porunca Lui, să tri-
mită, prin duhurile Sale slujitoare, ajutor celor în nevoi ; și credința

16. Matei, 7, 24—25.

17. Luca, 23, 28.

18. Fapte, 21, 13.

19. Rom., 10, 10.

20. Matei, 27, 54.

aceluia a socotit-o Domnul mai mare decît credința întregului Israil²¹. Corneliu, care era sutaș, n-a fost oare învrednicit de vedenie îngerească și în urmă a dobîndit prin Petru mîntuire ? Milosteniile și rugăciunile lui au fost auzite de Dumnezeu²². Ucenicul acelora vreau să fiu. Cum voi tăgădui, dar, pe Dumnezeuul meu, Căruia m-am închinat din copilăria mea ? Nu se va cutremura oare cerul de sus ? Nu se vor întuneca oare din pricina mea stelele ? Mă va mai ține, oare, pămîntul ? *«Nu vă amăgiți ! Dumnezeu nu se lasă batjocorit !»*²³. După gura noastră ne judecă Dumnezeu²⁴ ; din cuvintele noastre ne îndreptățește și din cuvintele noastre ne osindește²⁵. N-ați citit înfricoșătoarea amenințare a Domnului : *«De cel ce se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, Mă voi lepăda și Eu de el înaintea Tatălui Meu, Cel din ceruri»* ?²⁶

VIII

Pentru ce mă sfătuiți să fiu viclean ? Ca să obțin ce, prin o viclenie ca aceasta ? Ca să cîștig cîteva zile ? Dar voi pierde toată **veșnicia** ! Ca să fug de durerile trupului ? Dar nu voi vedea bunătățile dreptilor ! Este curată nebunie să-ți aduci cu măiestrie asupra-ți pierdere și să-ți procuri, cu șiretenie și viclenie, osînda veșnică. Vă dau un sfat : Dacă gîndiți rău, dezvățați-vă de ce-ați învățat și învățați credința ! Iar dacă vă schimbați cuvintele după împrejurări, atunci *«lepădați minciuna și grăiți adevărul»*²⁷ și spuneți : *«Domnul Iisus Hristos spre slava lui Dumnezeu Tatăl»*²⁸. Aceste cuvinte le va rosti orice limbă cînd *«în numele lui Iisus se va pleca tot pămîntul, al celor cerești și al celor pămîntești și al celor de dedesubt»*²⁹. Oamenii toți sînt muritori, dar mucenicii puțini. Să nu așteptăm să ajungem morți, ci să ne mutăm de la viață la viață. Pentru ce așteptați o moarte firească ? O astfel de moarte este fără de rost, fără de cîștig, comună și dobitoacelor și oamenilor. Pe cel venit în viață, prin naștere, sau timpul îl duce la mormînt, sau boala îi pune capăt vieții, sau morțile năpraznice îl distrug. Așadar, dacă trebuie neapărat să murim, atunci să neguțătorim prin moarte viața. Faceți de bunăvoie ce veți face vrînd-nevrînd. Nu cruțați viața aceasta pămîntească, de care neapărat veți fi lipsiți. Chiar dacă cele pămîntești ar fi la fel de veșnice, și atunci ar trebui să vă sîrguiți să le schimbați cu cele

21. Matei, 8, 8—10.

22. Fapte, 10, 1—48.

23. Gal., 6, 7.

24. Luca, 19, 22.

25. Matei, 12, 37.

26. Matei, 10, 33.

27. Eies., 4, 25.

28. Filip., 2, 11.

29. Filip., 2, 10.

cerești ; dar dacă cele pămîntești nu dăinuiesc decît puțină vreme și au atît de puțin preț, ar fi cumplită nebunie ca, în goana după ele, să pierdem fericirea gătită nădejților noastre.

După ce a spus aceste cuvinte și-a făcut semnul crucii, s-a îndreptat spre chinuri, fără să-și schimbe culoarea feței și fără să-și piardă veselia chipului. Era ca și cum n-ar fi avut de întîlnit călăul, ci ca și cum s-ar fi dat în mîinile îngerilor care aveau să-l primească îndată, nouă jertfă, spre a-l duce, ca pe Lazăr, la viața cea fericită ³⁰.

Cine va putea povesti strigătul poporului ? Care tunet a lăsat pe pămînt din nori un bubuit atît de puternic cît cel înălțat atunci de pe pămînt la cer ? Acesta este stadionul celui încununat ! ³¹ O zi ca aceasta a văzut priveliștea aceea minunată, pe care timpul n-a înnegrit-o, obișnuința n-a vestejit-o și nici întîmplările de mai tîrziu n-au biruit-o. După cum admirăm neîncetat soarele, deși-l vedem neconținut, tot așa avem proaspătă amintirea celui bărbat. «*Întru pomenirea veșnică va fi dreptul*» ³² la cei de pe pămînt, cît va fi pămîntul, iar în ceruri, în fața dreptului Judecător, Căruia slava și puterea în vecii vecilor, Amin.

30. Luca, 16, 22.

31. Se poate conchide că biserica mucenicului a fost zidită în fostul stadion al Cezarei Capadochiei, chiar pe locul unde a suferit sfîntul mucenicia.

32. Ps., 111, 6.

OMILIA A XIX-a

La sfinții patruzeci de mucenici ¹

I

S-ar putea oare îndestula iubitorul de mucenici numai cu pomenirea mucenicilor ? — Că cinstirea dată celor buni este o dovadă a dragostei noastre față de Stăpînul obștesc. — Nu, pentru că cel care laudă **pe** bărbații vrednici nu va întîrzia a-i și imita în împrejurări asemănătoare.

Fericește, deci, cu toată inima pe cel care a suferit mucenicia, ca să fii și tu, prin voință, mucenic și să pleci din această lume, învrednicit de aceleași răsplăți ca și mucenicii fără prigoană, fără foc și fără biciuiri.

N-avem de lăudat un mucenic, nici doi, nici nu merge numărul celor fericiți pînă la zece, ci patruzeci de bărbați, care au avut un singur suflet în deosebite trupuri, dar toți, într-un gînd și într-o unire a credinței ; toți au arătat aceeași răbdare în chinuri și aceeași stăruință pentru adevăr ; toți, la fel unii cu alții : egali în cuget, egali în mucenicie. Pentru aceea au fost învredniciți să ia și aceleași cununi ale slavei.

Ce cuvînt ar putea egala vrednicia lor ? Nici patruzeci de limbi n-ar ajunge să proslăvească virtutea atîtor bărbați. Și totuși, chiar dacă ar fi fost numai unul care ar fi trebuit prăznuit, ar fi fost destul de mare să biruiască puterea cuvintelor mele, dar încă o mulțime atîta de mare, o falangă militară, o armată de nedoborît, la fel de nebiruită în războaie și de cu neputință de lăudat cu cuvîntul.

II

Hai, dar, să-i aducem în mijlocul nostru, istorisindu-le viața ; și înfățișînd tuturor, ca într-o icoană, faptele de vitejie ale bărbaților, să

1. Acești sfinți patruzeci de mucenici au suferit mucenicia în orașul Sevastia, pe timpul împăratului Liciniu (307—323). Numele lor după codicii parisini 1575 și 1576 sînt acestea : Chirion, Candidos (sau Claudie), Domnos, Eutihie, Severian, Chiril, Teodul, Vivian, Anghias, Isihie, Evnoic, Meliton, Iliadis (sau Ilie), Alexandru, Sachedon (sau Sacherdon), Valens, Prisc, Hudion, Eraclie, Ecdichie, Ioan, Filictimon, Flavie, Xantie (sau Xantias), Valerie, Nicolae, Atanasie, Teofil, Lisimah, Gaie, Claudie, Sma-ragd, Sisinie, Leontie, Aeție, Acachie, Dometian (sau Dometie), Gorgonie, Iulian (sau Elian) și Aglaios (cf. *Sofronie Evstratiadis, Op, cit.*, p 319—320).

dăm celor de față folosul obștesc ce-l avem de la ei. Oratorii și pictorii înseamnă adeseori vitejiile războinicilor ; unii îi împodobesc cu cuvîntul, iar alții îi zugrăvesc în tablouri, încît și unii și alții au îndemnat pe mulți la fapte de vitejie ; că ceea ce povestirea prezintă prin auz, aceea pictura, fără de glas, înfățișează prin imitare. Tot așa și noi, să amintim celor de față vitejia bărbaților și, aducînd oarecum înaintea ochilor faptele lor, să mișcăm spre faptă pe cei mai curajoși, pe cei care sînt prin voință asemenea lor. Acesta este rostul cuvîntului de laudă în cinstea mucenicilor : să îndemne la virtute pe cei adunați să le prăznuiască pomenirea.

Cuvîntările de laudă întru pomenirea sfinților nu se pot supune regulilor oratorice ale cuvîntărilor de laudă. Că oratorii, în discursurile lor, au ca material pentru laudă faptele și întîmplările din lume ; dar pentru aceea pentru care lumea a fost răstignită², cum este cu puțință ca ceva din cele din lume să le dea pricină de laudă ?

Cei patruzeci de mucenici n-au avut o singură patrie ; fiecare se trăgea din altă parte. Cum, oare, să-i numim : oameni fără patrie sau cetățeni ai întregii lumi ? După cum la strîngerea darurilor cele date de fiecare sînt comune tuturor celor care au contribuit, tot așa și cu fericiții aceștia : patria fiecăruia este patria comună a tuturor, că toți au dăruit unul altuia patria lor. Dar, mai bine spus, de ce să căutăm patriile lor pămîntești, cînd putem ști care este patria lor de acum ; că patria mucenicilor este cetatea lui Dumnezeu³, al cărei meșter și creator este Dumnezeu⁴ ; este Ierusalimul cel de sus⁵, cetatea cea liberă, mama lui Pavel și a celor asemenea lui. Fiecare din mucenicii prăznuiți era dintr-un alt neam de oameni ; dar neamul cel duhovnicesc era unul pentru toți, că Dumnezeu, Tatăl lor, este obștesc, iar ei toți sînt frați ; nu pentru că s-ar fi născut dintr-un bărbat și dintr-o femeie, ci pentru că s-au făcut asemenea unii altora prin înfierea Duhului întru unirea cea săvîrșită dată de dragoste. Cor pregătit, număr mare adăugat celor ce din veci laudă pe Domnul ; nu adunați unul cite unul, ci deodată mutați în ceata sfinților.

Dar care este chipul mutării lor ? Deosebiți de toți ceilalți prin mărimea trupului, prin floarea și puterea vîrstei, au fost rînduiți să slujească în armată. Pentru iscusința lor în război și pentru vitejia sufletului lor au căpătat cele dintîi ranguri de la împărați, iar pentru vitejia lor erau cunoscuți tuturor.

2. Gal., 6, 14.

3. Evr., 12, 22.

4. Evr., 11, 10.

5. Evr., 12, 22.

III

Cînd a fost dat acel edict fără de Dumnezeu și nelegiuit ca să nu se mărturisească Hristos sau să se aștepte primejdii, s-a pornit din partea judecătorilor nedreptății ură mare și sălbatică prigoană a credincioșilor, fiind amenințați cu tot felul de munci. S-au urzit împotriva lor curse și viclenii; au fost născocite felurite munci: călăii erau neînduplecați, focul gata, sabia ascuțită, crucea înfiptă; erau pregătite groapa, roata, bicele. Unii creștini fugeau, alții se supuneau, alții șovăiau. Unii s-au înfricoșat de amenințări, înainte de începerea chinurilor; alții, care erau aproape de cei chinuiți, au leșinat; alții au intrat cu curaj în luptă, dar mai pe urmă, nemaiputînd să îndure muncile pînă la sfîrșit, au părăsit lupta la mijlocul ei, și, ca și cei surprinși pe mare de furtună, au pierdut ce cîștigaseră la început prin răbdare.

Atunci acești ostași nebiruiți și viteji ai lui Hristos au pășit în mijloc; comandantul le arăta poruncile împăratului și le cerea să se supună lor; dar ei, cu voce slobodă, cu bărbăție și curaj, fără să se înfricoșeze de cele ce vedeau și fără să se înspăimînte de amenințări, au spus că sînt creștini.

O, fericiți limbi, care ați slobozit glasul acesta! Văzduhul a fost sfînțit primindu-l, îngerii l-au lăudat auzindu-l, diavolul împreună cu demonii au fost răniți, iar Domnul l-a înscris în ceruri!

IV

Fiecare ostaș, cînd a pășit în mijloc, a spus: «Sînt creștin!». Și după cum cei care participă la luptele din stadion își spun îndată numele și apoi se îndreaptă spre locul de luptă, tot așa și aceștia atunci au aruncat numele, pe care îl aveau de la naștere, și s-a numit fiecare cu numele Mîntuitorului obștesc. Toți au făcut așa: cel care venea în urmă se alătura celui dinainte. Astfel toți au căpătat un singur nume. Nu se mai numea unul cutare și celălalt cutare, ci toți s-au numit creștini.

Ce a făcut atunci prefectul? Și era cumplit și foarte iscusit fie prin a ademeni cu cuvinte dulci, fie prin a-i îndepărta de Hristos cu amenințări. Mai întîi i-a încîntat cu vorbe dulci, încercînd să le slăbească tăria credinței, spunîndu-le: «Nu jertfiți tinerețea voastră și nici nu schimbați viața aceasta dulce cu o moarte înainte de vreme! E o nebunie ca cei obișnuiți să fie întîii în războaie să moară de o moarte vrednică de făcătorii de rele!». Le-a făgăduit apoi averi, le-a dat onoruri din partea împăratului, le-a împărțit ranguri și căuta să-i înșele cu felurite viclenii. Dar, pentru că nu s-au lăsat înșelați de ispita aceasta,

tiranul s-a îndreptat spre celălalt chip al vicleniei : i-a amenințat cu răni, cu moarte, cu chinuri cu neputință de suferit.

Tiranul aceasta a spus, dar mucenicii ce ?

«Pentru ce ne ispitești, au zis ei, o, dușmanule al lui Dumnezeu, să ne desparți de Dumnezeu cel viu și să slujim demonilor pierzători, oferindu-ne bunurile tale ? Ne dai oare atât de mult cât încerci să ne iei ? Urîm darurile tale, prilej de pierzanie ; nu primim o cinste care este mama necinstei ! Ne dai averi care rămîn aici și o slavă care se vestejește. Ne faci cunoscuți împăratului, dar ne înstrăinezi de adevăratul Împărat. De ce ne mai oferi cu atîta stăruință puținele lucruri din lumea aceasta ? Noi disprețuim întreaga lume ! Tot ce se vede în lume n-are pentru noi un preț egal cu cele ce dorim. Uită-te la cerul acesta cât este de frumos la vedere și cât e de măreț ! Uită-te la pămînt cât este de mare ! Privește și minunile din el ! Nimic din toate acestea nu poate egala fericirea dreptilor. Acestea trec, dar ale noastre rămîn ; un singur dar dorim : cununa dreptății. O singură slavă rîvnim : slava din împărăția cerurilor. Dornici sîntem să căpătăm cinstea cea de sus ; de chinul din iad ne înfricoșăm. Focul de acolo ne îngrozește ; acesta, cu care voi ne amenințați, este prietenul nostru, că știe să respecte pe cei ce disprețuiesc pe idoli. Săgeți de copii socotim rănila ce ni le veți face ⁶. Loviți trupul nostru, care, dacă va rezista mai mult, se va încununa cu mai multă strălucire, iar dacă se va sfîrși mai repede, va pleca scăpînd de niște judecători atît de silnici, care, slujind trupului, ambiționați să conduceți și sufletele, care dacă nu sînteți cinstiți mai mult decît Dumnezeu nostru, vă înfuriați ca și cum ați fi insultați cu cele mai mari insulte și ne amenințați cu aceste groaznice chinuri, socotind o crimă credința noastră în Dumnezeu. Dar nu veți întîlni oameni fricoși, nici iubitori de viața aceasta pămîntească și nici oameni care se înfricoșează iute, că e vorba de dragostea de Dumnezeu. Sîntem gata să suferim tot felul de chinuri : să fim trași pe roată, să fim răsuciți, să fim arși de vii !».

V

Cînd tiranul acela, îngîmfat și barbar, a auzit cuvintele acestea n-a mai putut suferi curajul bărbaților. Fierbînd de mînie se gîndea ce mijloc să născocească, ca să le facă moartea îndelungată și crudă totodată. Și a găsit mijlocul. Uitați-vă cât de îngrozitor ! Văzînd că este friguroasă clima țării și că era și iarnă, a așteptat să se însereze, pentru ca frigul să fie mai puternic ; sufla atunci și crivățul. A poruncit, deci, să

6. Ps., 63, 8.

fie dezbrăcați pînă la piele și să fie lăsați goi pe lacul din mijlocul orașului sub cerul senin, ca să moară înghețați.

Cei care ați încercat gerul iernii știți negreșit că felul acesta de chin este cumplit. Că nici nu-i cu putință să înțeleagă alții grozăvia chinului acestuia decît numai cei care l-au încercat mai înainte. Trupul, supus la ger, se înnegrește mai întîi în întregime, că îngheață singele; apoi se zbate, se frămintă, dinții tremură, vinele se strîng și tot trupul fără voie se zgîrcește. Durere groaznică și suferință nespusă pătrund pînă în măduva oaselor, pricinuind celor înghețați chinuri cu neputință de suferit. Apoi cad vîrfurile mădurelor, ca și cum ar fi arse de foc; căci căldura, alungată din vîrfurile trupului și îngrămădindu-se înăuntru lui, lasă moarte măduarele din care a fugit și produce dureri și celorlalte mădule spre care a venit. Astfel, din pricina înghețării singelui, moartea se apropie încetul cu încetul.

Au fost, așadar, osîndiți să-și petreacă noaptea sub cerul liber, atuncea cînd lacul, în jurul căruia era zidit orașul în care au pățimit sfinții aceste chinuri, era neted ca un hipodrom; înghețase complet și se întărise atît de mult din pricina gerului, încît locuitorii puteau merge fără grijă pe el; atuncea cînd rîurile, veșnic în mișcare, înălțuite de gheață, își opresc curgerile lor, cînd firea nestatornică a apei dobîndește tăria pietrelor, iar vînturile aspre ale crivățului ômoară orice vietate.

VI

Pe o astfel de vreme, deci, la auzul poruncii — și uitați-vă acum la curajul bărbaților! — sfinții și-au aruncat cu bucurie și cea din urmă haină și s-au îndreptat la moartea prin îngheț. Se încurajau unul pe altul, ca și cînd ar fi fost vorba să ia lucrurile unui dușman căzut în luptă, spunînd :

«Nu ne dezbrăcăm de haine, ci îndepărtăm pe omul cel vechi, cel stricat de poftete înșelăciunii⁷. Îți mulțumim, Doamne, că aruncăm păcatul odată cu haina aceasta. Dacă din pricina șarpelui ne-am îmbrăcat cu păcatul⁸, să ne dezbrăcăm de el de dragul lui Hristos. Să nu ținem mai mult la haine decît la paradisul pe care l-am pierdut! Ce să dăm în schimb Domnului?⁹ A fost dezbrăcat și Domnul nostru. Ce lucru mare dacă robul suferă ce-a suferit Stăpînul? Dar, mai bine spus, noi sîntem cei care L-am dezbrăcat pe Domnul¹⁰; că soldați erau și cei care au îndrăznit aceasta; ei L-au dezbrăcat și și-au împărțit hainele

7. *1 Tes.*, 4, 22.

8. *Fac.*, 3, 21.

9. *Ps.*, 115, 3.

10. *Matei*, 27, 28.

Lui Ioruși ¹¹. Prin fapta noastră să ștergem vina scrisă împotriva noastră! Aspră-i iarna, dar dulce-i paradisul! Dureros e înghețul, dar plăcută odihna! Să suferim puțină vreme, și sinul patriarhului ne va încălzi! Să schimbăm o singură noapte cu toată veșnicia! Să ardă piciorul, ca să dăntuiască veșnic cu îngerii! Să se desprindă mîna, ca să aibă îndrăzneală să se înalțe către Stăpînul! Cîți dintre camarazii noștri n-au căzut în luptă ca să rămînă credincioși unui împărat pămîntesc! Oare noi nu vom jertfi viața aceasta pentru credința în adevăratul împărat? Cîți făcători de rele n-au suferit moartea, pentru că au fost surprinși săvîrșind nelegiuiri? Oare noi nu vom suferi moartea pentru dreptate? Să nu ne dăm îndărăt, camarazi! Să ne luptăm cu diavolul! Trupurile noastre nu sînt decît trupuri! Să nu le cruțăm! Pentru că trebuie negreșit să murim, să murim ca să trăim! *Fie, Doamne, jertfa noastră înaintea Ta!* ¹² Să fim primiți ca o jertfă vie, bine plăcută Ție ¹³. Prin gerul acesta să ne aducem ardere de tot, jertfă frumoasă, ardere de tot nouă, mistuită nu prin foc, ci prin ger».

Spunînd între ei aceste cuvinte de îndemn și încurajîndu-se unul pe altul, au petrecut noaptea, stînd de strajă ca la război. Sufereau cu bărbăție durerile de față, se bucurau de bunătățile nădăjduite și-și băteau joc de vrăjmaș. Una le-a fost rugăciunea tuturor a :

«Patruzeci am intrat în luptă, patruzeci să fim încununați Stăpîne! Să nu lipsească la număr nici unul! Cinstit este numărul! L-ai cinstit cu postul cel de patruzeci de zile ¹⁴. Prin el a intrat în lume legea ¹⁵. Cu post de patruzeci de zile Ilie, căutînd pe Domnul, a reușit să-L vadă!» ¹⁶.

Așa le-a fost rugăciunea! Dar unul din numărul lor, doborît de durere, a dezertat și a fugit. Jale ce nu se poate povesti a lăsat în sufletele celorlalți. Domnul, însă, n-a lăsat neîmplinite rugăciunile lor. Cel care era însărcinat cu paza mucenicilor și se încălzea într-o baie din apropiere privea la cele ce aveau să se întîmple. Era gata să primească pe ostașii care vor fugi. Că tiranul s-a mai gîndit iarăși și la aceea de a fi o baie în apropiere, care putea da grabnic ajutor celor care aveau să-și schimbe părerea. Dar ceea ce a fost născocit cu gînd viclean de dușmanii credinței, de a găsi adică un astfel de loc în apropierea locului de muceniec, unde îngrijirea grabnică, ce li se oferea, putea să zdruncine

11. *Matei*, 27, 35.

12. *Dan.*, 3, 40, cf. *Septuaginta* ediția *Alfred Rahlfs*, vol. II, Stuttgart, p. 888. Versetul acesta nu se găsește nici în *Biblia* de la 1914 și nici în ultima ediție a *Bibliei* din 1982; în aceste *Biblii* capitolul 3 din *Daniil* are 33 de versete, pe cînd cel din ediția lui *Rahlfs* are 97 versete.

13. *Rom.*, 12, 1.

14. *Matei*, 4, 2.

15. *Ieș.*, 24, 18; 34, 28.

16. *III Regi*, 19, 8. 12—13.

slatornicia luptătorilor, tocmai aceea a arătat mai strălucită răbdarea mucenicilor. Că nu este răbdător omul, care în lipsă de cele de trebuință nu poate face altceva, ci acela care rabdă relele, deși are din belșug puțința desfătării.

VII

Pe cînd, dar, ostașii sufereau mucenicia, paznicul, care se uita să vadă ce se va întîmpla, a văzut străină priveliște : îngeri s-au pogorît din ceruri și au împărțit din partea Împăratului ceresc mari daruri ostașilor. Au împărțit daruri tuturor celorlalți ; pe unul numai l-au lăsat nerăsplătit, socotindu-l nevrednic de cinstirile cerești. Era tocmai acela care în clipa aceea, doborît de dureri, fugise la dușmani.

Jalnică priveliște pentru cei drepti ! Ostașul fugar, viteazul prizonier, oala lui Hristos pradă fiarelor ! Ci ceea ce-i și mai vrednic de plîns este că a pierdut și viața veșnică și nici de aceasta pămîntească nu s-a bucurat ; că îndată ce s-a băgat în apa cea caldă i s-a dezghiocat trupul. Cel care a iubit viața aceasta pămîntească a murit, păcătuind fără vreun folos.

Paznicul, cînd l-a văzut că fuge și aleargă spre baie, a luat locul dezertorului ; și-a aruncat hainele de pe el, s-a amestecat cu cei goi, strigînd aceeași mărturisire ca și sfinții : «Sînt creștin !». Cu neașteptata lui schimbare a uimit pe ostași. A completat numărul ; iar prin adăugarea lui le-a mîngîiat durerea pricinuită de dezertor. Noul venit a imitat pe soldații așezați în ordine de luptă ; aceștia cînd cade unul din primul rînd îi completează îndată locul, ca nu cumva să se strice ordinea de luptă din pricina celui căzut. Așa a făcut și acesta. A văzut minunile cerești, a cunoscut adevărul, a fugit la Stăpîn și a fost numărat cu mucenicii. S-au reînnoit cele întîmplate cu ucenicii : a plecat Iuda și în locul lui a venit Matia ¹⁷. A fost următor al lui Pavel : ieri prigonitor, azi binevestitor ¹⁸. Și el a avut de sus chemarea, «*nu de la oameni, nici prin oameni*» ¹⁹. A crezut în numele Domnului nostru Iisus Hristos ; a fost botezat în numele Lui, nu de altcineva, ci de propria sa credință ; nu cu apă, ci cu propriul lui sînge.

VIII

Și astfel, cînd s-a făcut ziuă, au fost dați focului, deși mai suflau încă, iar rămășițele focului au fost aruncate în rîu, încît mucenicia fericiților a trecut prin întreaga fire : au luptat pe pămînt, au răbdat văz-

17. *Fapte*, 1, 26.

18. *Fapte* 9, 20—21.

19. *Gal.*, 1, 1.

duhul, au fost dați focului, apa i-a primit. Lor li se potrivesc cuvintele psalmistului : *«Am trecut prin foc și apă și ne-ai scos la odihnă»* ²⁰.

Aceștia sînt cei care au primit în paza lor țara noastră, care, ca niște turnuri dese, ne dau apărare tare împotriva asalturilor dușmanilor. Ei nu s-au închis într-un singur loc, ci au fost găzduiți în multe locuri și au împodobit multe țări. Și minunat este că nu cercetează despărțiți unul de altul pe cei care îi primesc, ci dănuiesc uniți, amestecați unii cu alții. O, minune ! Nici nu lipsesc la număr și nici nu le crește numărul. Dacă îi tai în o sută nu depășesc numărul, iar dacă îi aduni într-unul singur, rămîn tot patruzeci, ca și focul ; că focul, care aprinde alt foc, rămîne întreg așa cum era ; și cei patruzeci de mucenici sînt toți împreună și toți în fiecare. Sînt binefacere îmbelsugată, har neîmputinat, ajutor grabnic creștinilor, biserică de mucenici, oaste de biruitori, cor al celor ce proslăvesc pe Dumnezeu.

Trebuie să te ostenești, oare, mult, ca să găsești pe unul care să se roage pentru tine Domnului ? Nu, că sînt aici patruzeci, care într-un singur glas înaltă rugăciunea. *«Acolo unde sînt doi sau trei adunați în numele Domnului, acolo este și El în mijlocul lor»* ²¹. Dar acolo unde sînt patruzeci, cine va pune la îndoială prezența lui Dumnezeu ?

Cel întristat să-și caute scăparea la cei patruzeci de mucenici ; cel vesel tot la ei să alerge ; unul, ca să găsească izbăvire de dureri, iar celălalt, ca să-și păstreze veselia. Lîngă acești sfinți mucenici găsești pe femeia credincioasă care se roagă pentru copiii ei, care cere întoarcerea soțului din călătorie și vindecarea celui bolnav.

Faceți cererile voastre împreună cu mucenicii ! Tinerii să imite pe cei ce au fost de o vîrstă cu ei, părinții să se roage ca să ajungă părinți ai unor asemenea copii, mamele să ia de aici pildă de bună mamă !

Că mama unuia din fericirii aceia, văzînd pe ceilalți că și muriseră de frig, iar fiul ei că încă răsufla, datorită vigoarei lui și a rezistenței sale la chinuri și că fusese lăsat de călăi cu gîndul că-și va schimba părerea, ea, ca adevărată mamă de mucenic, l-a ridicat cu mîinile sale și l-a pus în căruța în care se aflau și ceilalți pentru a fi duși la rug. N-a lăsat să-i curgă lacrimi nevrednice, nici n-a rostit vreo vorbă necuviincioasă și nepotrivită cu împrejurarea, ci a spus : *«Du-te, copilul meu, pe drumul cel bun cu cei de o vîrstă cu tine, împreună cu camarazii tăi. Nu rămîne de ceată ! Să nu te înfățișezi Stăpînului în urma celorlalți !»*.

Într-adevăr, din rădăcină bună, vlăstar bun. Curajoasa mamă a arătat că a hrănit pe fiul ei mai mult cu învățăturile credinței decît cu lapte. Și cum a fost crescut, așa a și fost trimis de credincioasa lui maică.

20. Ps., 65, 11.

21. Matei, 18, 20.

Diavolul a plecat rușinat ; a pus întreaga fire în mișcare împotriva mucenicilor, dar a văzut că toate uneltirile lui au fost biruite de virtutea bărbaților. A fost învinsă noaptea cu vîntul ei aspru, vremea geroasă a ținutului, epoca anului, goliciunea trupurilor.

Cor sfînt ! Ceață sfințită ! Adunare nedezbînată ! Păzitori obștești ei neamului omenesc ! Prieteni buni la nevoie ! Ajutători în rugăciune ! Mijlocitori prea puternici ! Stele ale întregii lumi ! Flori ale Bisericii ! Pe voi pămîntul nu v-a acoperit, ci cerul v-a primit ! Vouă vi s-au deschis porțile raiului ! Priveliște vrednică de oștirea îngerilor, vrednică de patriarhi, de profeți, de drepti ! Bărbați care, în floarea vîrstei, au disprețuit viața și au iubit pe Domnul mai presus de părinți, mai presus de copii. Erau într-o vîrstă în care viața era plină de nădejdi, dar au disprețuit viața aceasta trecătoare, ca prin mădularele lor să laude pe Dumnezeu. S-au făcut priveliște lumii, îngerilor, oamenilor ²² ; au ridicat pe cei căzuți, au întărit pe cei șovăielnici, au făcut de două ori mai mare celor credincioși dorința de mucenicie ; cu toții au înălțat un singur trofeu al credinței în Dumnezeu și cu toții au fost împodobiți cu o singură cunună a dreptății în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia cinstea și puterea în vecii vecilor, Amin.

22. I Cor., 4, 9.

OMILIA A XX-a

Despre smerenie

I

Dacă omul ar fi rămas în slava ce i s-a rinduit de Dumnezeu, n-ar fi avut o falsă măreție, ci una adevărată. Ar fi fost înălțat de puterea lui Dumnezeu, ar fi fost luminat de înțelepciunea dumnezeiască și s-ar fi bucurat de viață veșnică și de veșnicele bunătăți. Dar pentru că și-a mutat în altă parte dorința de slava dumnezeiască, pentru că nădăjduia să fie mai mare și pentru că se grăbea să ia ce nu putea lua, a pierdut și ceea ce putea avea. De aceea, cel mai bun mijloc pentru mîntuirea lui, pentru vindecarea de boală și pentru întoarcerea spre starea de la început este smerenia, adică a nu-și închipui că se poate împodobi prin propriile lui puteri cu vreo slavă oarecare, ci să o ceară de la Dumnezeu. Așa își va îndrepta greșeala, așa își va vindeca boala, așa se va întoarce la sfînta poruncă, pe care a părăsit-o. Dar diavolul, care a doborît pe om cu nădejdea unei false slave, nu încetează de a-l momi cu aceleași ispite și de a născoci pentru asta nenumărate uneltiri. Îi înfățișează ca mare lucru strîngerea de avuții, ca să-l facă să se mîndrească cu ele și să se străduiască pentru ele. Și totuși bogăția nu-i spre slavă, ci spre mare primejdie. Strîngerea de avuții este temei de lăcomie, iar stăpînirea lor nu ajută cu nimic la dobîndirea unui nume bun, ci îngîmfă în zadar, mîndrește în deșert, pricinuieste sufletului o boală asemănătoare umflăturii. Umflătura trupurilor nu este nici sănătoasă, nici folositoare, ci semn de boală, vătămare a sănătății, început de primejdie a vieții și prilej de pieire. Așa-i și mîndria pentru suflet. Mîndria ia naștere nu numai de pe urma bogățiilor, că oamenii se mîndresc nu numai cu traiul îmbelșugat și cu luxul îmbrăcăminte prilejuit de bogăție (bogații întind mese îmbelșugate și costisitoare peste trebuință; se îmbracă cu haine de care n-au nevoie; își construiesc case mărețe și le împestrițează cu fel de fel de podoabe; tîrăsc după ei mulțime de slugi și cete de nenumărați lingușitori), ci se mîndresc peste fire și cu dregătoriile pe care le au. Dacă poporul le dă o dregătorie, dacă sînt învredniciți cu o conducere oarecare, dacă li se acordă o dem-

nitare deosebită, ei, cu acest prilej, ca și cum ar depăși pe ceilalți oameni, cred nu numai că scaunul lor este așezat pe nori, ci socotesc pe oamenii de sub ei vrednici de a fi călcați în picioare; se semețesc față de cei care le-au dat slujba și se îngîmfă față de aceia prin care sînt ceea ce li se pare că sînt. Niște oameni ca aceștia se găsesc într-o stare sufletească plină de nebunie; că slava lor este mai trecătoare decît visul, iar strălucirea, de care sînt înconjurați, mai deșartă decît nălucirile nopții; slava lor a luat ființă la o hotărîre a poporului și se destramă tot printr-o hotărîre a poporului. Așa a fost acel fiu fără de minte al lui Solomon, tînăr cu vîrsta, dar mai tînăr cu mintea. Poporul i-a cerut să împărătească mai blind; el, însă, l-a amenințat cu o domnie și mai aspră; iar prin amenințare a pierdut domnia; prin ce se aștepta că va fi un împărat mai puternic, prin aceea a fost dat jos din dregătoria pe care o avea ¹.

Îl mai semețește pe om și puterea mîinilor, iuțeala picioarelor, frumusețea trupului, toate nimicite de boli și vestejite de vreme. Omul nu simte că *«tot trupul este iarbă și că toată slava omului ca floarea ierbii. Uscatu-s-a iarba și floarea a căzut»* ². Așa a fost semețirea uriașilor cu puterea lor ³, gîndul nesocotitului Goliat, luptătorul împotriva lui Dumnezeu ⁴; așa a fost cu Adonias, care se mîndrea cu frumusețea chipului său ⁵, și cu Abesalom, care se îngîmfa cu bogăția părului capului său ⁶.

II

Chiar înțelepciunea și priceperea, care par cele mai mari și mai trainice bunuri pe care le au oamenii, sînt și ele zadarnice, că îngîmfă și dau omului o înălțime neadevărată; sînt o nimica dacă le lipsește înțelepciunea dată de Dumnezeu. Diavolul a fost isteț și ascuțit la minte, dar n-a reușit cu istețimea lui îndreptată împotriva omului; ceea ce meșteșugea împotriva omului, a meșteșugit, fără să-și dea seama, împotriva lui. N-a păgubit atîta pe om, pe care nădăjduia să-l înstrăineze de Dumnezeu și de viața veșnică, cît s-a trădat pe sine însuși, că s-a depărtat de Dumnezeu și a fost osîndit la moarte veșnică. Diavolul a fost prins și în cursa întinsă Domnului: a fost răstignit el, deși se aștepta să-L răstignească pe Domnul; a murit el, deși nădăjduia să-L nimicească prin moarte pe Domnul. Dacă deci stăpînitorul lumii ⁷, întîiul,

1. III Regi, 12, 14, 18.

2. Isaia, 40, 7, 8.

3. Fac., 6, 4; Înțel. Sol., 14, 6.

4. I Regi, 17, 4.

5. III Regi, 1, 6.

6. II Regi, 14, 26.

7. Ioan, 12, 31.

marele și nevăzutul maestru al înțelepciunii lumești, este prins în propriile dibăcii ale minții sale și ajunge de săvârșește cea mai mare nebulie, cu mult mai mult ucenicii, imitatorii lui, chiar de-ar născoci cu mintea lor nenumărate dibăcii, *«ajung nebuni, zicînd că sînt înțelepți»* ⁸. Planuri dibace a făcut Faraon pentru a pierde pe Israil; dar înțeleptului Faraon i-a venit pieirea, fără să-și dea seama, tocmai de acolo de unde nici nu se aștepta: copilul dat morții din porunca lui este crescut și ascuns chiar în palatele împărătești ⁹; și acest copil a nimicit puterea lui Faraon, a întregului popor egiptean și a mîntuit pe Israil ¹⁰. Ucigașul Abimelec, fiul nelegitim al lui Ghedeon ¹¹, a ucis pe cei șaptezeci de fii legitimi ai lui Ghedeon; socotea că a născocit cu asta un plan dibaci, ca să-și întărească stăpînirea; apoi a zdrobit pe cei ce l-au ajutat la omor; dar este zdrobit de ei; și, în sfîrșit, este ucis de o piatră aruncată de mîna unei femei ¹². Sfat pierzător au plănuit cu dibăcie toți iudeii împotriva Domnului, zicînd în ei înșiși: *«Dacă vom lăsa lucrurile așa ¹³ toți vor crede în El și vor veni romanii și ne vor lua locul și neamul»* ¹⁴. Cu acest sfat au ajuns la uciderea lui Hristos; s-au gîndit să-și salveze neamul și țara, dar planurile lor i-au pierdut: au fost alungați din țara lor și s-au înstrăinat și de legile lor și de religia lor. Într-un cuvînt, din nenumărate pilde poți vedea că este subredă înțelepciunea omească, că este, mai bine spus, mică și umilă decît mare și înaltă.

III

Așa că nici un om cu dreaptă judecată nu se va mindri nici cu înțelepciunea lui și nici cu cele de care am vorbit mai înainte, ci va da crezare sfatului foarte bun al fericitei Ana și al profetului Ieremia: *«Să nu se laude înțeleptul cu înțelepciunea lui; să nu se laude puternicul cu puterea lui; să nu se laude bogatul cu bogăția lui!»* ¹⁵.

— Dar care este lauda cea adevărată? Prin ce este mare omul?

— *«În aceasta să se laude cel ce se laudă, spune Dumnezeu, în a înțelege și a cunoaște că Eu sînt Domnul»* ¹⁶. Aceasta-i înălțimea omului; aceasta-i slava și măreția lui: să cunoască ce-i cu adevărat mare, să se lipească strîns de Dumnezeu și să caute slava lui în slava care

8. Rom., 1, 22.

9. Ieș., 2, 5—10.

10. Ieș., 14, 30.

11. După Judecători, 9, 1, Abimelec nu era fiul lui Ghedeon, ci al lui Ierobaal.

12. Jud., 9, 1—57.

13. În textul Evangheliei: *«Dacă-l vom lăsa așa»*.

14. Ioan, 11, 48.

15. Ier., 9, 22.

16. Ier., 9, 23.

vine de la Domnul. Apostolul spune : «*Cel ce se laudă, în Domnul să se laude*» ¹⁷, atunci cînd a spus : «*Hristos s-a făcut pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu, îndreptățire, slințire și răscumpărare, pentru ca, precum este scris : «Cel ce se laudă, în Domnul să se laude»*» ¹⁸. Atunci este laudă desăvîrșită și completă în Dumnezeu, cînd omul nu se laudă nici cu îndreptățirea lui proprie, ci cunoaște că este lipsit de orice îndreptățire adevărată și că îndreptățirea sa se săvîrșește numai prin credința în Hristos. Și Pavel se lăuda cu aceea că nu ținea seamă de faptele de dreptate săvîrșite de el, ci căuta îndreptățirea în Hristos, dobîndită de la Dumnezeu pe temeiul credinței : o căuta în cunoașterea lui Hristos, în puterea învierii Lui, în participarea la patimile Lui, în asemănarea cu moartea Lui, ca să ajungă la învierea din morți ¹⁹. Cu astfel de gânduri Pavel a doborât orice înălțare a mîndriei.

Nu-ți mai rămîne, deci, nimic cu ce să te mîndrești, o, omule ! Că lauda și nădejdea ta stau în a-ți omori toate ale tale și în a căuta viața viitoare în Hristos, a cărei pîrgă o avem chiar acum cînd sîntem în viața aceasta pămîntească pentru că trăim în întregime prin harul și darul lui Dumnezeu. «*Că Dumnezeu este Cel Care lucrează în noi a voi și a lucra spre bună plăcerea Lui*» ²⁰. Dumnezeu descoperă prin Duhul Lui ²¹ înțelepciunea Sa rînduită mai dinainte spre slava noastră ²² ; Dumnezeu dă puteri celor care lucrează. Pavel spune : «*Mai mult decît toți m-am ostenit, dar nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care este în mine*» ²³. Dumnezeu izbăvește de primejdii împotriva oricărei așteptări omenеști. «*Noi înșine ne-am socotit, spune Pavel, osîndiți la moarte, ca să nu ne încredem în noi înșine, ci în Dumnezeu, Care înviază morții, Care ne-a izbăvit și ne izbăvește de la o moarte ca aceasta și în care nădăjduim că încă ne va mai izbăvi*» ²⁴.

IV

Spune-mi, deci, pentru ce te mîndrești cu faptele tale bune ca de propriile tale fapte, în loc să mulțumești pentru aceste daruri Celui Ce ți le-a dat ? «*Ce faptă bună ai, pe care să n-o fi primit ? Iar dacă ai primit-o, pentru ce te lauzi, ca și cum n-ai primit-o ?*» ²⁵. Nu datorită fap-

17. I Cor., 1, 31.

18. I Cor., 1, 30—31.

19. Filip., 3, 9—11.

20. Filip., 2, 13.

21. I Cor., 2, 10.

22. I Cor., 2, 7.

23. I Cor., 15, 10.

24. II Cor., 1, 9—10.

25. I Cor., 4, 7.

telor tale de dreptate ai cunoscut pe Dumnezeu, ci Dumnezeu te-a cunoscut datorită bunătății Lui. Pavel a spus : «Cunoscînd pe Dumnezeu, dar, mai bine spus, fiind cunoscuți de Dumnezeu» ²⁶. Nu prin virtutea ta ai prins pe Hristos, ci Hristos te-a prins pe tine prin venirea Lui. Pavel spune : «Urmăresc, doar voi prinde aceea pentru care și eu am fost prins de Hristos» ²⁷ ; iar Domnul spune : «Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi» ²⁸. Te mîndrești că ai fost cinstit și iei milostivirea lui Dumnezeu pricină de îngîmfare ? Atunci te vei cunoaște cine ești, cînd vei fi alungat din paradis ca Adam ²⁹, cînd vei fi părăsit de Duhul ca Saul ³⁰, cînd vei fi tăiat din rădăcina cea sfîntă ca Israil ³¹. Scriptura spune : «Prin credință stai ; nu te îngîmfa, ci teme-te !» ³². După har urmează judecata ; iar Judecătorul va cerceta cum ai întrebuințat cele dăruite ție.

Dar dacă nu înțelegi nici aceea, că ai primit har de la Dumnezeu, ci, dimpotrivă, datorită unei neînchipuite nesimțiri, faci din harul dat propria ta faptă, gîndește-te că nu ești mai de preț ca apostolul Petru. Nu poți întrece în dragostea ta de Domnul pe Petru, care L-a iubit atît de puternic, încît voia să moară pentru El. Și totuși, cînd Petru a rostit cu mîndrie cuvintele : «Dacă toți se vor sminti întru Tine, eu niciodată nu mă voi sminti» ³³, a fost lăsat de Domnul în marginile slăbiciunii omenesti ; și atunci a căzut și s-a lepădat de Hristos ³⁴. Prin păcatul său, Petru a fost înțeleptit spre evlavie și a fost învățat să fie și înțelegător față de cei slabi, dar să-și vadă și propria lui slăbiciune, cunoscînd bine că, după cum atunci cînd era să se înece în mare, a fost ușurat de dreapta lui Hristos ³⁵, tot așa și în furtuna smintelii, în primejdie de a pieri prin necredință, a fost păzit de puterea lui Hristos, Care chiar i-a prezis cele ce aveau să i se întîmple, spunîndu-i : «Simone, Simone, iată satana a cerut să vă cearnă ca pe grîu ; dar Eu M-am rugat pentru tine, ca să nu piară credința ta și tu, întorcîndu-te, întărește pe frații tăi» ³⁶. Și Petru, dăscălit în acest chip, a fost pe bună dreptate ajutat, că a fost învățat să arunce din sufletul său mîndria și să fie înțelegător cu cei slabi.

26. Gal., 4, 9.

27. Filip., 3, 12.

28. Ioan, 15, 16.

29. Fac., 3, 23—24.

30. I Regi, 16, 14.

31. Rom., 11, 16—18.

32. Rom., 11, 20.

33. Matei, 26, 33.

34. Matei, 26, 69—75.

35. Matei, 14, 28—31.

36. Luca, 22, 31—32.

Fariseul acela nesuferit și peste măsură de îngîmfat, care vorbea cu neobrăzare nu numai de el, ci defăima înaintea lui Dumnezeu și pe vameș, a pierdut lauda dreptății din pricina păcatului mîndriei. Vameșul, însă, s-a pogorît de la templu îndreptățit, pentru că a slăvit pe Dumnezeu cel Sfînt, pentru că nici nu îndrăznea să-și ridice privirea la cer, ci cerea numai milostivire de la Dumnezeu, învinuindu-se pe sine și prin chipul în care stătea în biserică și prin lovirea pieptului și prin aceea că n-a cerut nimic altceva decît milostivire ³⁷.

Caută deci și ferește-te de pilda cumplitei pagube aduse de mîndrie! Cel mîndru și-a păgubit mîntuirea, cel cu limba îndrăzneată a pierdut răsplata; a fost micșorat mai mult decît cel smerit și păcătos, pentru că s-a mărit pe sine mai mult decît acela și pentru că n-a așteptat hotărîrea de la Dumnezeu, ci și-a rostit-o singur.

Nu te mîndri, dar, niciodată față de nimeni, nici față de cel mai mare păcătos! Adeseori smerenia mîntuie pe cel cu multe și mari păcate. Nu socoti niciodată că tu ești mîntuit și celălalt pierdut. Niciodată! Dacă tu cu gura ta hotărăști că ești mîntuit, vei fi osîndit de hotărîrea lui Dumnezeu. «Nu mă judec pe mine însumi, a spus Pavel, că nu mă știu vinovat cu nimic; dar nu cu aceasta m-am mîntuit; însă Cel Care mă judecă este Domnul» ³⁸.

V

Socotești că ai săvîrșit vreo faptă bună? Mulțumește lui Dumnezeu! Nu te mîndri cu ea față de semenul tău! «Fiecare, spune Pavel, să-și cerceteze *fapta lui și atunci va avea laudă față de sine numai și nu față de altul*» ³⁹. Cu ce ai folosit pe semenul tău, dacă-ți trimbițezi credința, dacă spui că ai suferit prigoniri pentru numele lui Hristos sau dacă spui că ai îndurat ostenelele postului? De pe urma tuturor acestora tu cîștigi, și nu altul. Teme-te să nu ai aceeași cădere ca și diavolul, care s-a mîndrit față de om, dar a căzut mai jos decît omul și a ajuns călcat în picioare de cel pe care avea de gînd să-l calce în picioare. La fel a fost și căderea israiliților. S-au mîndrit față de celelalte neamuri, spunînd că sînt necurate, și ei cu adevărat au ajuns necurați, iar neamurile s-au curățit. «Dreptatea lor a ajuns ca o cîrpă lepădată» ⁴⁰, iar nelegiuirea și necredința neamurilor s-au șters prin credință. Într-un cuvînt, adu-ți aminte de adevărul proverbului, care spune: «Dumnezeu celor mîndri le stă împotriva, iar celor sme-

37. Luca, 18, 10—14.

38. I Cor., 4, 3—4.

39. Gal., 6, 4.

40. Isaia, 64, 6.

*riji le dă har»*⁴¹. Să ai în fața ochilor cuvintele Domnului : «*Tot cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește se va înălța*»⁴². Să nu fii judecător nedrept, când judeci faptele tale, și nici nu le judeca pentru a-ți face plăcere. Dacă ți se pare că ai făcut vreun bine, nu socoti numai acest bine, uitînd cu știință celelalte păcate ; nici nu te mîndri cu faptele bune săvîrșite astăzi, iertîndu-te singur de faptele rele săvîrșite ieri sau alaltăieri, ci, cînd ai de gînd să te lauzi cu o faptă bună săvîrșită acum, adu-ți aminte de fapta rea de mai de demult și atunci vei pune capăt mîndriei nesăbuite. Dacă vezi pe semenul tău păcătuind, nu te uita numai la acest păcat al lui, ci amintește-ți de faptele bune pe care le-a săvîrșit și le săvîrșește ; și adeseori vei vedea că este mai bun decît tine, dacă vei cerceta toate faptele lui și nu te vei opri la nimicuri. Nici Dumnezeu nu cercetează cu de-amănuntul faptele oamenilor. «*Eu, spune Domnul, vin să adun faptele și gîndurile oamenilor*»⁴³. Odată, cînd Dumnezeu a voit să pedepsească pe Iosafat pentru un păcat săvîrșit, și-a adus aminte și de faptele lui bune și a zis : «*Dar au fost găsite și cuvinte bune întru tine*»⁴⁴.

VI

Să ne spunem neîncetat aceste cuvinte și unele ca acestea, pentru a îndepărta de la noi mîndria ; să ne coborîm pe noi înșine, ca să ne înălțăm, fiind următorii Domnului, Care s-a pogorît din cer la cea mai mare umilință, ca de la umilință să ne urcăm la o minunată înălțime. Toate faptele Domnului ne învață smerenia. Cînd era prunc era în peșteră ; și nu în pat, ci în iesle, în casa unui teslar și a unei sărmane mame, supunîndu-Se mamei Lui și logodnicului ei ; a fost învățat și a auzit lucruri pe care nu avea nevoie să le învețe și să le audă ; punea întrebări și prin întrebările puse minuna pe toți cu înțelepciunea Lui. S-a supus lui Ioan și Stăpînul a primit de la rob botezul. Nu s-a împotrivit nici unuia din dușmanii Săi și nici nu s-a folosit de nespusa putere pe care o avea, ci se supunea lor ca unora care ar fi fost mai puternici decît El, îngăduind puterii acesteia trecătoare să-și arate toată tăria ei. A stat înaintea arhierilor cum stă un acuzat, a fost dus înaintea guvernatorului și a îndurat judecata și, cu toate că putea să vădească pe hulitori, suferea în tăcere hulele ; a fost scuipat de slugi și de cei mai josnici robi, a fost dat morții, ba chiar la moartea cea mai rușinoasă

41. Prov., 3, 34 ; Iacob, 4, 6 ; I Petru, 5, 5.

42. Luca, 14, 11.

43. Isaia, 66, 18.

44. II Cron., 19, 3.

printre oameni. Astfel Domnul nostru a străbătut de la naștere pînă la sfîrșitul Său pe toate cele omenești. Dar după o atît de mare smerenie Își arată în urmă slava Sa, slăvind împreună cu El pe cei care au trăit împreună cu El fără de slavă. Dintre aceștia, cei dintîi au fost fericiții ucenici, oameni sărmani și goi, care au cutreierat lumea, nu cu înțelepciunea cuvîntului, nu cu mulțimea însoțitorilor, ci singuri, mergînd din loc în loc, singuratici, călătorind cînd pe uscat, cînd pe mare, biciuiți, loviți cu pietre, prigoniiți și, în sfîrșit, uciși.

Acestea sînt pentru noi învățăturile părintești și dumnezeiești ! Să imităm pilda lor, ca prin smerenie să răsără și pentru noi slavă veșnică, darul desăvîrșit și adevărat al lui Hristos.

VII

Cum vom dobîndi, dar, smerenia cea mîntuitoare și vom îndepărta buboiul pierzător al mîndriei ?

Dacă în toate împrejurările vieții vom pune în practică smerenia și dacă vom face totul, ca să nu ne vatămă mîndria. Că sufletul ia chipul ocupațiilor noastre, ia înfățișarea celor ce facem și se aseamănă cu ele. Să-ți fie, dar, deprinse cu smerenia și înfățișarea și haina și mersul și statul și hrana și așternutul și casa și toate lucrurile din casă. Cuvîntul, cîntecul și vorba cu vecinii să fie mai degrabă măsurate decît îngîmfate. Nu întrebuița vorbe umflate și meșteșugite, nici nu folosi glas afectat în cîntecele tale. Nu fi mîndru și grav în vorbirile tale, ci îndepărtează orice lăudăroșenie. Fii îndatoritor cu prietenii, blînd cu slugile, răbdător cu cei care te supără, milostiv cu cei de jos. Mîngie pe cei năpăstuiți, cercetează pe cei bolnavi ; nu privi de sus pe nimeni ; vorbește cu blîndețe, răspunde cu bucurie celui ce te întreabă ; fii binevoitor cu toată lumea ; cînd vorbești, nu te lăuda și nici nu pune pe alții să te laude ; nu primi cuvinte necuviincioase ; ascunde, pe cît poți, însușirile și faptele tale bune ; cînd păcătuiești, învinovățește-te și nu aștepta mustrările altora ⁴⁵, ca să te asemeni omului celui drept, care, el cel dintîi, se învinovățește, ca să fii ca Iov, care nu s-a rușinat de mulțimea locuitorilor cetății de a mărturisi în fața tuturor greșeala lui ⁴⁶. Nu fi aspru cînd dojenești, nici grabnic și pătimaș cînd mustri, că și aceasta este tot mîndrie. Nu osîndi pe alții pentru toate fleacurile, ca și cînd tu ai fi cu desăvîrșire drept. Privește cu ochi înțelegători pe cei ce greșesc și ridică-i duhovnicește din păcatul lor, așa cum îndeamnă apostolul, *«luînd seama la tine însuși, ca să nu cazi și*

45. Prov., 18, 17.

46. Iov, 31, 34.

tu în ispită»⁴⁷. Să pui atîta rîvnă în a nu fi slăvit de oameni cîtă rîvnă pun alții în a fi slăviți, de-ți amintești de Hristos, Care a spus că cel care caută de buna sa voie laudă de la oameni și face binele pentru a fi văzut de oameni pierde răsplata de la Dumnezeu. «*Iși iau plata lor*»⁴⁸ a spus Domnul. Să nu-ți pierzi, deci, plata de la Dumnezeu, vrînd să fii văzut de oameni. Dumnezeu este marele privitor al faptelor noastre. Să iubești slava pe care ți-o dă Dumnezeu! El dă strălucită răsplată. Ai fost numit într-o slujbă înaltă și te cinstesc și te slăvesc oamenii? Poartă-te cu cei de sub stăpînirea ta ca și cum ai fi egal cu ei, «*nu ca stăpîn al păstoriților*»⁴⁹. Domnul a poruncit: «*Cel care vrea să fie între voi întîiul să fie slugă tuturor*»⁵⁰.

Pe scurt, urmărește atît de mult smerenia ca și cum ai fi îndrăgostit de ea. Îndrăgește-o și te va slăvi. Așa vei merge pe calea care duce cu bine la slava cea adevărată, slava îngerilor, slava de la Dumnezeu. Hristos te va mărturisi înaintea îngerilor că ești ucenic al Lui⁵¹ și te va slăvi, dacă vei fi următor smereniei Lui, Care a spus: «*Învățați de la Mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre*»⁵², Căruia slava și stăpînirea, în vecii vecilor, Amin.

47. Gal., 6, 1.

48. Matei, 6, 2.

49. I Petru, 5, 3.

50. Marcu, 10, 44.

51. Luca, 12, 8.

52. Matei, 11, 29.

OMILIA A XXI-a

Despre a nu ne lipsi de cele lumești și despre focul din afara Bisericii

I

Socoteam, iubiților, că pișcîndu-vă de fiecare dată mai tare în cuvîntările mele, vă voi părea un predicator greu de suferit, pentru că arăt o mare îndrăzneală, nepotrivită nici unui străin și nici unui bărbat stăpînit de păcate asemănătoare. Voi, însă, ați primit cu dragă inimă muștrările mele, iar din rănilor pricinuite de limba mea ați făcut prilej de a aprinde în voi și mai tare dorința unei vieți îmbunătățite. Și nu e de mirare, pentru că sînteți înțelepți în cele ale Duhului. «*Muștră pe înțelept și te va iubi*»¹, spune Solomon într-un loc din scrierile sale. Pentru aceea, fraților, vă dau și acum, atît cît îmi stă în putință, acești sfat, în dorința de a vă scoate din lațurile diavolului.

Mare și felurit război duce împotriva noastră, iubiților, în fiecare zi, vrăjmașul adevărului ! Îl duce, făcînd, după cum știți, din poftele noastre săgeți împotriva noastră și luînd totdeauna de la noi puterea de a ne vătăma. Dar pentru că Stăpînul a legat cu legi de nedezlegat o mare parte din puterea diavolului și nu i-a îngăduit să se năpustească deodată, ca să nimicească de pe pămînt neamul omenesc, vicleanul ne fură victoria datorită nesocotinței noastre proprii. Face ca și oamenii lacomi și vicleni, care gîndesc și lucrează, să se îmbogățească cu averi străine ; și pentru că nu pot să-și pună în aplicare silnicia lor în văzul lumii, obișnuiesc să pîndească la drumul mare ; și dacă văd în apropierea lor un loc scobit în văgăuni adînci sau umbrit de desimea copacilor se ascund acolo și, feriți în astfel de ascunzișuri de vederea călătorilor, năvălesc pe neașteptate asupra lor, în așa fel încît nimeni nu poate să vadă lațurile primejdiei înainte de a cădea în ele. Tot așa și diavolul, vrăjmașul și prigonitorul nostru dintru început, se ascunde la umbra plăcerilor lumești, care cresc pe drumul acestei vieți și sînt în stare să dosească pe tilhar și să ascundă pe uneltitor ; și de acolo ne întinde, fără să ne dăm seama, lațurile pierzării. Deci, dacă voim să stră-

1. *Pilde*, 9, 8.

batem fără de primejdie drumul vieții ce ne stă în față, dacă voim să înfățișăm lui Hristos sufletul împreună cu trupul lipsite de rușinea rănilor pricinuite de diavol, dacă voim să primim cununile de biruință, trebuie să rotim neconținut, cu luare aminte de jur împrejur, ochii sufletului nostru, să punem sub bănuială pe toate cele ce ne desfătează și să le îndepărtăm îndată; trebuie să nu ne lipim sufletul de nimic, nici chiar dacă aurul ar sta grămadă înaintea noastră și ar fi gata să ajungă în mîinile celor ce-l voiesc — că spune Scriptura : «*Ca apa de-ar curge bogăția, nu vă lipiți inima de ea*» ² —, nici chiar dacă pămîntul ar odrăsli toată desfătarea și ne-ar pune la îndemîină locuințe luxoase (că iarăși spune Scriptura : «*Locuința noastră este în cer, de unde așteptăm și mîntuitor, pe Hristos*» ³), nici chiar dacă neconținut ne-ar sta în față petreceri, chefuri, beții și mese cu lăutari (că tot Scriptura spune : «*Deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciune*» ⁴), nici chiar dacă ni s-ar oferi frumusețile trupurilor locuite de suflete desfrîinate (că spune înțeleptul : «*Fugi din fața femeii ca din fața șarpelui*» ⁵), nici chiar dacă ni s-ar pune la îndemîină funcții înalte, conduceri de popoare, roi de însoțitori și de lingușitori, nici chiar dacă ni s-ar oferi tron înalt și strălucit, popoare și cetăți gata de bună voie să ne slujească și să ni se supună nouă (că «*Tot trupul, spune Scriptura, este ca iarba și toată slava omului ca floarea ierbii. Uscatu-s-a iarba și floarea a căzut*» ⁶). În dosul tuturor acestor ispite atît de încîntătoare stă prigonitorul obstesc al neamului omenesc și așteaptă ca, ademeniți cîndva de cele văzute să ne abatem din calea dreaptă și să cădem în cursa lui. Trebuie să ne temem mult ca nu cumva apropiindu-ne fără băgare de seamă de ele și cu gîndul că plăcerea pricinuită de desfătare n-are în ea nimic vătămător, să înghițim, la cea dintîi gustare, undița ascunsă a vicleniei și apoi să fim, cu voia și fără voia noastră, legați de diavol și tîrîți pe nesimțite de plăceri spre moarte, înfricoșătorul sălaș al tilharilor.

II

Este deci de neapărată trebuință, fraților, și folositor nouă tuturor să ne pregătim ca drumeții și alergătorii : să ne ușurăm, prin orice mijloc, sufletele pentru drum ; să ne grăbim, spre sfîrșitul căii noastre, fără să ne uităm înapoi.

Nimeni să nu-și închipuie că sînt născocitor de cuvinte noi, cînd numesc acum cale viața omenească ; că și profetul David tot așa a nu-

2. Ps., 61, 10.

3. Fil., 3, 20.

4. Ecl., 1, 2.

5. Înț. Sir., 21, 2.

6. Isaia, 40, 7—8.

mit viața. Uneori spune : «*Fericiți cei fără prihană în cale, care umblă în legea Domnului*»⁷; alteori strigă către Stăpînul său : «*Depărtează de la mine calea nedreptății și cu legea Ta mă miluiește*»⁸, uneori laudă grabnicul ajutor dat de Dumnezeu celor prigoniți și, cîntînd cu bucurie din liră, zice : «*Cine este Dumnezeu afară de Dumnezeul nostru ? Dumnezeu este Cel Ce mă încinge cu putere și a pus fără prihană calea mea*»⁹. Și pretutindeni în psalmi, David, pe bună dreptate, așa a socotit că trebuie numită viața omenească, fie că e minunată, fie că e rea. Și după cum cei care au de făcut o cale lungă, pe drumul ce-l au de făcut, schimbă pașii, care se iau la întrecere unul cu altul, iar prin schimbarea iute a unui picior cu celălalt partea de pămînt care le era înainte trece în urma lor și ajung ușor la capătul drumului, tot așa și cei care au fost aduși la viață de Creator chiar de la început intră în perioadele timpului; și lăsînd în urma lor perioadă de timp după perioadă, ajung la sfîrșitul vieții.

Nu vi se pare oare că viața prezentă este un drum continuu, o călătorie marcată de vîrșle ca de niște stații? Își are începutul, pentru fiecare om, cu durerile de naștere ale mamei, iar sfîrșitul îl arată sălașurile din morminte. La ele ne duce pe toți călătoria asta; pe unii mai devreme, pe alții mai tîrziu; unii călătoresc străbătînd toate răstimpurile vieții, iar alții nu poposesc nici în primele stații ale vieții lor. Drumurile care duc de la un oraș la altul pot fi evitate; iar cel care nu vrea nici nu merge pe ele; calea vieții, însă, ne ține cu forța și chiar dacă am vrea să aminăm călătoria ne trage spre punctul de oprire pe care Stăpînul ni l-a rînduit. Nu-i cu putință, iubiților, ca cel care a intrat pe poarta care duce la această viață și care a pășit pe această cale să nu meargă și pînă la sfîrșitul ei. Fiecare din noi, îndată ce a ieșit din pîntecele maicii lui, este prins de curgerea timpului și-i tîrît înainte; lasă mereu în urma lui ziua trăită și nu poate niciodată, chiar dacă ar vrea, să se mai întoarcă la ziua cea de ieri. Și ne bucurăm cînd sîntem duși de timp mereu tot înainte; ne veselim cînd schimbăm o vîrstă cu alta, ca și cum am dobîndi cine știe ce; ne socotim fericiți, cînd din copil ajungem bărbat și din bărbat ajungem bătrîn. Și totuși nu ținem seama că timpul pe care l-am trăit este timp pierdut din viață; nu simțim că viața noastră se cheltuiește, cu toate că o măsurăm totdeauna cu măsura vieții trăite și scurse; nu ne dăm seama cît de ascuns ne este timpul pe care ni l-a dat să-l trăim Cel «Ce ne-a trimis să facem călătoria asta; nu știm cînd va voi Stăpînul să

7. Ps., 118, 1.

8. Ps., 118, 29.

9. Ps., 17, 34—35.

ne ia de pe această cale, cînd va deschide fiecărui drumet porțile intrării în cealaltă viață. De aceea se cade să fim pregătiți în fiecare zi pentru plecarea noastră din această viață, așteptînd cu ochii ațintiți semnul Stăpînului. «Să fie, spune Domnul, *mijloacele voastre încinse și făcliile aprinse, iar voi asemenea oamenilor care așteaptă pe Domnul lor cînd se va întoarce de la nuntă, ca, venind și bătînd, îndată să-i deschidă*»¹⁰.

III

Dar noi nici nu voim să ne uităm cu luare aminte la poverile cu care plecăm de aici! Nu luăm aminte care poveri sînt ușoare, pentru un drum ca acesta, ca să le putem duce, după ce le-am strîns, pe lumea cealaltă, ca să ne facă veselă viața de pe acea lume, ca să ajungă acolo în stăpînirea noastră; și care sînt poverile grele și istovitoare care ne țintuiesc trupul de pămînt, care nu ne sînt deloc firești și nici nu pot intra pe poarta cea strîmtă, ca să însoțească pe cei care le au. Noi, însă, facem cu totul dimpotrivă! Lăsăm la o parte poverile ce-ar trebui strînse și le strîngem tocmai pe acelea ce s-ar cuveni să le trecem cu vederea; nu luăm aminte la cele ce ar trebui să facă una cu noi, care ne pot fi cu adevărat podoabă firească sufletului și trupului; dar căutăm să strîngem numai cele ce ne sînt neconținut străine și care pun în viața noastră pecetea rușinii; ne ostenim și muncim zadarnic întocmai ca unul care se înșală singur, vrînd să umple un vas găurit.

Socot că și copiii știu că nici una din plăcerile din viață, după care se înnebunesc cei mai mulți oameni, nu sînt cu adevărat ale noastre și nici nu pot fi, ci sînt la fel de străine tuturor: și celor care par a se desfăta cu ele, și celor care nici nu se ating de ele. Dacă unii ar strînge în viața lor grămezi de aur, aurul strîns nu va rămîne neconținut în stăpînirea lor; că sau fuge chiar în timpul vieții lor, deși îl înlănțuiesc în fel și fel de chipuri și trece la cei mai puternici decît ei, sau îi părăsește cînd ajung în pragul morții și nu vrea să plece odată cu ei; iar cînd moartea, care le desparte cu forța sufletul de ticălosul trup, îi tîrăște pe drumul cel fără de întoarcere, ei își întorc neconținut privirile spre avuția lor și-și plîng sudorile vărsate din tinerețe cu strîngerea lor; atunci văd că bogăția trece în mîinile altora, văd că lor nu le-a rămas decît osteneala stringerii de bogății, iar aurul nu le-a dat decît păcatul lăcomiei. Chiar de-ai avea mii de hectare de pămînt, case strălucitoare, turme și cirezi de felurite vite, chiar de-ai

10. Luca, 12, 35—36.

avea cea mai mare putere peste oameni, totuși nu vei putea să te desfătezi de ele pe vecie, pentru că puțină vreme te vei numi stăpînul lor, că bogăția va trece iarăși în minile altora, iar pe tine te vor acoperi cîteva palme de pămînt. Adeseori, chiar înainte de moarte, înainte de mutarea ta din această viață, vei vedea că averea ta trece în minile altora, ba chiar a dușmanilor tăi. Nu știm oare cîte moșii, cîte case, cîte neamuri și orașe, încă pe cînd trăiau stăpînii lor, au căpătat numele altor stăpîni? Nu știm oare că unii care erau robi mai înainte s-au urcat pe tronuri de conducere, iar cei care se numeau domni și stăpîni erau mulțumiți să stea cu supușii și să se închine robilor lor de altădată, cînd, ca la jocul de zaruri, soarta lor li s-a schimbat pe neașteptate?

IV

Sînt oare ale noastre cele pe care bogăția le-a născocit spre a le mînca și bea și toate cele cîte peste trebuință le-a scornit pentru satisfacerea nemulțumitorului stomac, care nu păstrează nimic, chiar dacă îl umplem neconținut? Acestea fac puțină plăcere numai gustului cînd trec prin gură spre a fi depuse în stomac; dar îndată sînt aruncate afară cu grabă ca de prisos și supărătoare; iar dacă zăbovesc mai multă vreme în stomac ne pun viața în mare primejdie. Multor oameni mîncarea peste măsură le-a adus moartea și le-a fost și pricină că nu s-au mai putut desfăta cu nimic. Nu sînt oare pentru om o pagubă neîndoielnică și o vădită vătămare desfrînrările, împreunările spurcate și toate faptele săvîrșite de un suflet nebun și turbat? Nu înstrăinează, oare, și nu micșorează puterile omului? Că trupul, prin împreunări, pierde hrana cea mai bună și cea mai de preț. De aceea fiecare din cei care s-au tăvălit în paturile de desfrîu simte îndată după săvîrșirea păcatului o căință puternică, după ce furia trupului s-a potolit, iar mintea, ajunsă la capătul celor ce a săvîrșit și deșteptată ca dintr-o beție sau dintr-o furtună, are răgaz să se gîndească ce s-a petrecut cu ea; simte că trupul a ajuns mai slab, trîndav la treabă și neputincios în toate. Acest lucru l-au înțeles și instructorii de gimnastică, care au pus ca lege castitatea în școlile în care tinerii se exercitează pentru luptele atletice; legea castității pune la adăpost de plăceri trupurile tinerilor și nici nu îngăduie tinerilor, în timp ce se pregătesc pentru luptele atletice, să privească măcar la chipurile frumoase, dacă vor să-și vadă capul încununat; că la concurs neînfrînarea aduce batjocură și nu cunună.

V

Este bine ca, închizînd ochii, să trecem cu vederea toate bunurile de care am vorbit, pentru că ne sînt cu totul străine, de prisos și cu neputință de a ni le face bunuri proprii; dar pentru acele bunuri, care sînt cu adevărat bunuri ale noastre, se cuvine să avem deosebită purtare de grijă.

— Dar care sînt cu adevărat bunurile noastre ?

— Sufletul — prin care viețuim, care nu are trebuință de nimic din cele ce împovărează, pentru că este simplu și spiritual — și trupul, care a fost dat de Creatorul său vehicul sufletului în această viață.

Acesta este omul : spirit unit cu trup, folositor și potrivit. Acesta este plăsmuit în pîntecele mamei de prea înțeleptul Meșter al universului; acesta în vremea durerilor nașterii este scos la lumină din cămărilor cele întunecoase; acesta a fost rînduit să stăpînească cele de pe pămînt; pentru acesta întreaga fire este o școală a virtuții; acestuia îi este dată legea de a imita pe Creator, atît cît îi stă în putință, și de a schița pe pămînt rînduiala cea bună din cer; acesta cînd este chemat pleacă de aici; acesta se înfățișează înaintea scaunului de judecată a lui Dumnezeu, Care l-a trimis pe acest pămînt; acesta este judecat; acesta primește răsplata tuturor faptelor pe care le-a săvîrșit în viață.

Proprietate a noastră ajung și virtuțile, cînd sînt cu grijă unite cu firea omenească. Ostenindu-ne pentru săvîrșirea lor, virtuțile nici aici pe pămînt nu vor să ne părăsească, dacă nu le alungăm cu forța, de buna noastră voie, și dacă nu punem în locul lor păcatele; pe lumea cealaltă virtuțile merg înaintea celor ce s-au străduit să le săvîrșească; așează pe cel care le are alături de îngeri și-l luminează veșnic în ochii Creatorului. Dar bogăția, puterea, luxul și desfătarea și toată mulțimea celor la fel cu acestea, care crește în jurul nostru din nebunia noastră în fiecare zi, nici nu intră odată cu noi în viață și nici nu pleacă odată cu noi, ci pentru fiecare om se adevăresc și rămîn cuvintele spuse odinioară de un drept : *«Gol am ieșit din pîntecele maicii mele și gol mă voi întoarce !»* ¹¹.

VI

Omul care știe să-și dea cele mai bune sfaturi se va îngriji mai ales de suflet și va căuta prin orice mijloc să și-l păstreze curat și nepătat. Iar dacă s-ar întîmpla ca trupul să se topească de foame sau să lupte cu frigul și cu arșița sau să sufere din pricina bolilor sau să

11. *Iov, 1, 21.*

îndure vreo siluire din partea cuiva, puțin îi va păsa, că la fiecare din necazuri va rosti cuvintele lui Pavel : *«Chiar dacă omul nostru cel din afară se strică, totuși cel dinăuntru se înnoiește în fiecare zi»*¹². Nici chiar de-ar vedea că viața îi este în primejdie, nu se va teme, ci cu încredere va spune : *«Știm că dacă se va strica locuința noastră pămîntească a cortului, avem casă de la Dumnezeu, locuință nefăcută de mînă omenească, veșnică în ceruri»*¹³. Iar dacă vrei să-ți cruți și trupul, ca pe un bun necesar sufletului și ca pe un bun ce ajută sufletul să trăiască pe pămînt, atunci se cuvine să te îngrijești puțin de trebuințele lui ; atît numai cît să-l menții și să-l păstrezi sănătos printr-o purtare de grijă măsurată, ca să slujească sufletului și să nu-i îngădui să zburde de pe urma bunului trai. Dacă-l vei vedea apoi că arde cîndva de dorința de a avea mai mult și dincolo de ce-i folositor, să-i strigi poruncile date de Pavel : *«Nimic n-am adus în lumea aceasta și este învederat că nici nu putem scoate ceva. Avînd, însă, hrană și îmbrăcăminte, vom fi îndestulați cu acestea»*¹⁴. Dacă-i vei cînta și-i vei spune trupului neconținut aceste cuvinte, îl vei conduce lesne și-l vei face ușor pentru călătoria la cer ; dar, mai bine spus, vei avea în el un bun colaborator pentru gîndurile mărețe ale sufletului tău ; dar dacă îi vei îngădui trupului să se obrăznicească și să se sature cu de toate în fiecare zi, ca o fiară sălbatică, la urmă, prin silnicele lui împotriviri, vei fi doborît împreună cu el la pămînt și vei zace suspinînd zadarnic. Iar cînd vei fi dus în fața Stăpînului și ți se va cere rodul călătoriei îngăduite ție pe pămînt și vei vedea că nu poți arăta nici unul, vei plînge cu amar, vei locui într-un veșnic întuneric și te vei ține de rău pentru desfătarea și rătăcirea ta, din pricina cărora ai pierdut timpul în care puteai să te mîntui ; dar de pe urma lacrimilor nimic nu vei mai cîștiga, că spune David : *«În iad cine se va mărturisi Ție ?»*¹⁵.

VII

Să fugim, dar, cît putem de repede, ca să nu ne înăbușim de bună voie. Dacă ai fost momit de multă vreme și ai îngrămădit peste tine pe nedrept colbul bogăției și ți-ai înlănțuit mintea cu grijile bogăției sau ai lipit de bogăție întinăciunea cea greu de dezlipit a păcatului sau te-ai umplut cu alte păcate, tu, cît mai este vreme, înainte de a te pierde desăvîrșit și înainte de a se scufunda corabia, aruncă cea mai mare parte din poveri, azvîrle mărfurile pe care nu trebuia să le aduni

12. II Cor., 4, 16.

13. II Cor., 5, 1.

14. I Tim., 6, 7—8.

15. Ps., 6, 5.

și imită pe corăbieri. Aceia, chiar dacă ar duce în corabia lor mărfuri de mare trebuință, dar dacă furtuna mării s-ar ridica clocotind în jurul lor și ar amenința să acopere corabia îngreuiată de încărcătură, se vor descotorosi cât vor putea mai repede de tot ce împovărează corabia, vor arunca fără milă mărfurile în mare, ca să țină corabia deasupra valurilor și să-și scape de primejdie, dacă e cu putință, numai sufletele și trupurile lor. Mai mult decît aceia se cuvine ca noi să luăm aceste hotăriri și să facem la fel. Aceia pierd îndată mărfurile pe care le-au aruncat și le stă în față sărăcia; noi, însă, cu cît vom arunca mai multă încărcătură rea cu atît vom aduna pentru sufletele noastre mai multă și mai bună bogăție. Desfrînarea și celelalte păcate asemenea ei, dacă le spălăm cu lacrimi și le aruncăm, se pierd și nu rămîne nici urmă de ele, iar locul aceloră îl iau dreptatea și sfințenia, încărcături ușoare, pe care valurile nu pot să le înghită. Averile, de sînt aruncate bine, nu se pierd pentru cei ce le azvîrl și le aruncă, ci, mutate în stomacurile săracilor, ca în niște corăbii mai sigure, sînt salvate acolo de la înec, ajung în porturi și păstrează pentru cei ce le-au aruncat podoabă, nu primejdie.

VIII

Să ne dăm, iubiților, un sfat omenos: Dacă vrem să prefacem în cîștig povara bogăției, să o împărțim la mulți; aceia o vor purta cu bucurie și o vor închide în sinurile Stăpinului, cămărilor cele neje-fuite, «pe care *nici rugina nu le strică, nici furii nu le sapă, nici nu le fură*»¹⁶. Să lăsăm bogăția să se reverse, așa cum voiește, spre cei ce au nevoie de ea. Să nu trecem cu vederea pe Lazării care încă și acum zac în fața ochilor noștri, nici să le pizmuim fărîmiturile mesei noastre, îndestulătoare spre a-i sătura; nici, asemănîndu-ne acelui bogat nemi-lostiv, să ajungem în aceeași văpaie a gheenei ca și el¹⁷. Pentru că atunci ne vom ruga mult de Avraam, mult de fiecare din cei ce au trăit sfînt pe pămînt, dar de nici un folos nu ne va fi strigătul nostru. «*Fratele nu te izbăvește; te va izbăvi omul?*»¹⁸. Fiecare din aceia ne va spune cu strigăt: «Nu căuta mila pe care n-ai arătat-o altora! Nu te gîndi că ai să primești daruri atît de mari, tu care te-ai zgîrcit la cele mici! Desfătează-te cu cele ce-ai strîns în viață! Plîngi acum, pentru că atunci nu ți-a fost milă de frate cînd l-ai văzut că plînge!». Acestea ne vor spune nouă și pe bună dreptate. Mă tem, însă, că ne vor arunca cuvinte mai amare ca acestea, pentru că, după cum știți,

16. Matei, 6, 20.

17. Luca, 16, 19—31.

18. Ps., 48, 7.

am întrecut în răutate pe bogatul cel din Evanghelie. Că nu trecem cu vederea pe frații pe care sărăcia îi aruncă la pământ pentru a ne cruța bogăția, nici nu ne astupăm urechile la glasul celor nevoiași pentru a păstra copiii și rudelor averea, ci pentru a o cheltui pe lucruri cu mult mai rele și a o face din galantonie imbold spre răutate pentru cei care-și pierd vremea cu fapte netrebnice. Cîte femei sau cîți bărbați din aceștia nu stau la masa noastră ! Unii încîntă pe gazdă cu vorbe de rușine, alții aprind focul desfrîului cu priviri și mișcări dez-mățate ; alții se cicălesc între ei, ca să desfăteze pe cel ce i-a invitat la masă, alții îl înșală cu laude false. Și cîștigul acestora nu se mărginește numai la aceea că s-au ospătat din belșug, dar pleacă și cu miinile pline de daruri bogate ; și învață astfel de la noi că le este mai de folos să le facă pe acestea și să se ocupe cu ele decît cu virtuțile. Dacă, însă, vine la noi un sărac, care abia poate vorbi din pricina foamei, întoarcem spatele celui de aceeași fire cu noi, ne e scîrbă de el, fugim iute, temîndu-ne ca nu cumva să ne molipsim de nenorocirea lui dacă am merge mai încet ; dacă săracul caută la pământ, rușinîndu-se de nenorocirea lui, spunem că-i un fătarnic ; iar dacă ne privește cu îndrăzneală, din pricina foamei grozave care-l chinuie, îl numim iarăși nerușinat și răzvrătit ; dacă se întîmplă să fie acoperit cu haine curate, dăruite de cineva, îl alungăm ca pe un nesăturat și ne jurăm că o face pe săracul ; dacă este îmbrăcat în zdrențe putrede, iarăși îl alungăm că miroase greu. Nu ne poate înmuia nemiloasa noastră inimă nici dacă ar amesteca în rugămințile lui numele Creatorului, nici dacă neconținut cu jurămint ne-ar spune să ne ferească Dumnezeu de a cădea în niște necazuri ca acelea. De aceea mă tem că focul gheenei, care ne va arde pe noi, va fi mai cumplit decît focul care-l ardea pe bogatul cel din Evanghelie ¹⁹.

Dacă mi-ar îngădui timpul și aș avea destul talent, v-aș tilcui toată pilda bogatului, așa cum ne-a istorisit-o Biblia, ca să termin cu ea cuvîntarea mea. Dar acum este timpul să vă slobozesc, că sînteți obosiți. Iar dacă eu, din slăbiciunea minții și a limbii mele, am lăsat ceva la o parte, completați voi înșivă cele ce lipsesc și puneți-le ca pe niște leacuri pe rănilor sufletelor voastre. Că spune Scriptura : *«Dă prilej înțeleptului și mai înțelept va fi»* ²⁰ ; iar *«Dumnezeu este puternic să prisosească în voi tot harul, pentru ca avînd pururea toată îndestularea în toate să prisosiți spre tot lucrul bun»* ²¹.

19. Luca, 16, 24.

20. Prov., 9, 9.

21. II Cor., 9, 8.

IX

Dar cu toate că a ajuns cuvîntarea mea la liman, după cum vedeți, totuși unii frați mă întorc iarăși pe drumul cuvîntului, rugîndu-mă să nu trec cu vederea minunea săvîrșită ieri de Stăpînul nostru și nici să tac biruința pe care a avut-o Mîntuitorul asupra furiei diavolului, iar vouă să vă dau prilej de veselie și de cîntec.

Că iarăși, precum știți, diavolul și-a arătat furia sa împotriva noastră; s-a înarmat cu pară de foc și a pornit război împotriva împrejmirilor bisericii; dar iarăși mama obștească a biruit și a întors împotriva dușmanului meșteșugirile lui; n-a reușit nimic altceva decît că și-a făcut cunoscută dușmănia sa. Harul Duhului a suflat împotriva atacurilor dușmanului și biserica a rămas nevătămată. Furtuna dezlănțuită de vrăjmaș n-a putut să zdruncine piatra pe care Hristos și-a zidit staul turmei Sale²². A stat și acum lîngă noi Cel Care altădată a stins cuptorul în Babilon²³. Gîndiți-vă cît suspină astăzi diavolul că nu s-a putut bucura de reușita încercării puse la cale! Urîtorul de oameni a aprins focul în apropierea bisericii, ca să vatăme buna noastră stare. Flacăra era întetită de suflările furioase ale diavolului; aprindea toate lucrurile ce întîlnea în cale și cuprinsese aproape tot văzduhul; se silea să se apropie de biserică, ca să aducă peste noi nenorocire obștească. Mîntuitorul, însă, a făcut ca flacăra să se îndrepte împotriva celui care a aprins-o și a poruncit ca furia lui să i se întoarcă împotriva. Dușmanul și-a pregătit arcul răutății, dar a fost împiedicat să dea drumul săgeții; dar, mai bine spus, i-a dat drumul, dar s-a întors în capul lui. El are parte de lacrimile amare ce ni le pregătise nouă. Să facem, fraților, urîtorului de oameni mai dureroasă rana, să-i mărim jalea!

— Cum?

— Vă voi spune eu! Iar voi să faceți ce am să vă spun.

Unii au fost smulși furiei focului de către Ziditorul și nu le-a mai rămas vreun mijloc de trai; au scăpat de primejdie numai cu trupul și cu sufletul. Deci, toți cîți n-am suferit încercarea acelei nenorociri, să punem înaintea lor averile noastre. Să îmbrățișăm pe frații care abia au putut scăpa cu viață; fiecare să spună celuilalt: *«Mort a fost și a înviat, pierdut a fost și s-a aflat»*²⁴. Să acoperim trupul cel înrudit cu noi. Să punem în locul răutăților urîtorului de oameni mîngîierea noastră, pentru ca celui care a vătămat să nu i se pară mare vătămarea; a luptat, dar n-a biruit pe nimeni; a luat agoniseala fraților, dar s-a văzut învins de dărnicia noastră.

22. Matei, 16, 18.

23. Dan., 3, 19—28.

24. Luca, 15, 24.

X

Iar voi, fraților, cei care ați scăpat de primejdie, nu vă lăsați copleșiți de nenorocirea căzută pe capetele noastre, nici să nu vi se turbure mintea, ci scuturați negura tristeții, întăriți-vă din nou sufletele voastre cu ajutorul unor gânduri pline de bărbăție și faceți din nenorocire prilej de cununi. Dacă veți rămâne nezdruccinați, vă veți arăta mai încercați în credință și veți străluci ca și aurul curat trecut prin foc; ba încă veți face de rușine și mai mult pe urătorul de oameni, că n-a putut să scoată din ochii voștri o lacrimă măcar cu nenorocirile puse la cale împotriva voastră. Aduceți-vă aminte de răbdarea lui Iov. Spuneți-vă vouă înșivă cuvintele lui: *«Domnul a dat, Domnul a luat! Cum a hotărît Domnul, așa s-a întîmplat»* ²⁵. Nimeni din pricina nenorocirilor suferite să nu ajungă la încredințarea de a gândi sau de a spune că purtarea de grijă a lui Dumnezeu nu mai rânduiește viața noastră și nici să nu învinuiască iconomia și judecata lui Dumnezeu! Dimpotrivă, să privească la atletul acela și pe el să-l aibă sfetnic spre mai bine. Să se gîndească la tot șirul de nenorociri venite peste el, din care a ieșit biruitor. Cu toate că diavolul a aruncat asupra lui mulțime de săgeți, nu l-a rănit de moarte. I-a nimicit toată bunăstarea gospodăriei lui și a pus la cale să aducă peste el una după alta veștile nenorocirilor; încă nu termina un crainic a-i vesti o nenorocire că și venea un altul aducînd vestea tristă a altor nenorociri mai mari. Necazurile veneau unele după altele, nenorocirile imitau năvala valurilor; înainte de a se usca lacrima de dinainte, urma pricina unor noi lacrimi. Dreptul, însă, stătea ca o stîncă în mare; primea atacurile furtunii, prefăcea în spumă furia valurilor și slobozea către Stăpînul glas de mulțumire: *«Domnul a dat, Domnul a luat! Cum a hotărît Domnul, așa s-a întîmplat!»*. N-a socotit vrednice de lacrimi nenorocirile venite peste el. Cînd, însă, a venit un crainic și l-a vestit că un vînt puternic a prăbușit casa bucuriei peste fiii și fiicele lui, care erau la ospăț ²⁶, atunci numai și-a sfișiat haina, vădindu-și durerea firească și mărturisind prin cele ce făcea că este tată iubitor de copii. Dar și atunci a pus hotar și măsură durerii; a împodobit cele întîmplate cu acele cuvinte pline de credință, spunînd: *«Domnul a dat, Domnul a luat; cum a hotărît Domnul, așa s-a întîmplat!»*. Aproape că a strigat niște cuvinte ca acestea: *«Am fost numit tată atîta vreme cît a voit Cel Ce m-a făcut tată; a hotărît iarăși să-și ia cununa nașterii de copii; nu mă lupt cu El pentru cele ce sînt ale Lui. Să biruie ce-a hotărît Stăpînul! El este Creatorul nea-*

25. Iov, 1. 21.

26. Iov, 1. 19.

mului meu, iar eu o unealtă. Pentru ce trebuie să mă supăr în zadar eu, un rob, și să critic o hotărîre pe care n-o pot înlătura?». Cu niște cuvinte ca acestea, dreptul a doborît pe diavol.

XI

Cînd urîtorul de oameni a văzut că Iov este din nou biruitor și că n-a putut fi zdruncinat de nici una din acestea, a îndreptat ispita chiar asupra trupului lui: i-a lovit trupul cu răni, de nespus cu cuvîntul²⁷; a făcut să izvorască din trupul lui viermi; l-a pogorît pe bărbat de pe scaunul strălucit pe care sta și l-a pus să stea pe gunoi. Iov, însă a rămas nemișcat, cu toate că l-au lovit atîtea dureri; i se dezghio-cau cărnurile de pe el, dar păstra neșefuită vistieria credinței în ascunsul sufletului său. Așadar vrăjmașul, nemaiavînd ce să mai facă, a imitat vechea viclenie: a ademenit mintea femeii lui Iov, cu gînd păgîn și hulitor, și prin femeie a încercat să turbure pe atlet. Femeia, pierzînd orice nădejde din pricina vremii îndelungate de cînd îi zăcea bărbatul, s-a apropiat de drept, a căutat în jos și, lovindu-se cu mîinile în fața celor văzute, îl ținea de rău pentru roadele bune sale credințe. I-a înșirat belșugul de altădată din casa lor, punîndu-i în față nenorocirile în care se zbate; i-a arătat ce viață duce, din ce fel de viață a căzut și ce răsplată a primit de la Dumnezeu pentru multele sale jertfe; îi spunea cuvinte vrednice totdeauna de micimea sufletească a unei femei, dar în stare să turbure pe orice bărbat și să descurajeze chiar o inimă vitează: «Am ajuns, spunea ea, să umblu de colo-colo ca o femeie fără de căpătii și ca o slujnică; eu, împărăteasa, robesc și sînt silită să caut la mîinile slugilor mele; eu, care altădată hrăneam pe mulți, abia de sînt hrănită de străini». A mai adăugat că ar fi mai bine și mai de trebuință să se folosească de cuvinte de hulă ca să ascută sabia mîniei Ziditorului decît să rabde chinurile și să prelungească și pentru el și pentru ea suferința luptelor. Nici una din nenorocirile de mai înainte nu l-a întristat pe Iov atît de mult cît l-au întristat cuvintele acestea. Privirea i s-a umplut de minie și s-a uitat la femeia lui ca la o duș-mancă.

-- Ce i-a spus?

— «Pentru ce ai grăit ca o femeie fără de minte?»²⁸. Alungă din minte, o, femeie, un astfel de sfat! Cîtă vreme ai să faci de ocară cu cuvintele tale traiul pe care l-am dus împreună? Ai grăit, precum nu doream, cuvinte pline de minciună despre traiul meu, iar prin cele ce-ai

²⁷. Iov, 2, 7.

²⁸. Iov, 2, 10.

grăit ai hulit și viața mea. Mi se pare acum că pe jumătate am păcătuit și eu, deoarece căsătoria a făcut din noi doi un singur trup, iar tu, jumătatea mea, ai căzut în păcatul hulirii de Dumnezeu. *«Dacă am primit cele bune din mâna lui Dumnezeu, nu vom suferi oare și pe cele rele?»* ²⁹. Adu-ți aminte de bunătățile trecute, de care ai avut parte ! Pune în cum-pănă cele bune cu cele rele ! Viața nici unui om nu-i fericită de la un capăt pînă la altul. Numai Dumnezeu este fericit fără întrerupere. Tu, dacă suferi din pricina nenorocirilor de acum, mîngîie-te cu bunătățile de mai înainte ! Acum plîngi, dar ai rîs mai înainte ! Acum ești să-racă, dar ai fost bogată mai înainte ! Ai băut din izvorul cel limpede al vieții, bea acum cu răbdare și această apă turbure ! Nici apa rîu-rilor nu se vede curată totdeauna. Iar viața noastră, precum o știi, este un rîu care curge în continuu, plin de valuri, care vin unul după altul : unul a luat-o la vale de mult, altul alunecă încă, altul este abia ieșit din izvor, iar altul așteaptă să iasă ; și noi cu toții ne grăbim spre marea obștească a morții. *Dacă am primit cele bune din mîna Domnului, nu vom suferi oare și pe cele rele ?* Putem noi oare sili pe Judecător să ne dea veșnic aceleași lucruri ? Putem noi oare învăța pe Stăpîn, cum trebuie să ne cîrmuiască viața ? El Însuși are putere asupra hotărîrii Sale. Rînduiește cum vrea cele ale noastre. Este înțelept și dă slugilor Sale ce le este de folos. Nu iscodi judecățile Stăpînului ! Iubește numai pe cele rînduite de înțelepciunea Lui ! Primește cu plăcere orîșice îți dă ! Arată în nenorociri că ai fost vrednică de fericirea cea dintîi !».

XII

Spunînd acestea, Iov a respins și acest atac al diavolului și a adus pe capul lui rușinea desăvîrșită a înfrîngerii.

— Ce s-a întîmplat în urmă ?

— A fugit boala iarăși de la el, cum și în zadar venise, și n-a mai avut nici o putere. A înflorit trupul spre a doua tinerețe ; viața i-a fost împodobită iarăși cu toate bunătățile, iar bogăția curgea de două ori mai multă din toate părțile în gospodăria lui, pe de o parte, ca să nu fie cu nimic păgubit, iar pe de altă parte, ca să fie plată pentru răbdarea dreptului.

— Dar pentru ce a primit de două ori mai mult decît înainte : caii, catfirii, cămilele, oile, țarinele și toată cealaltă bogăție, iar numărul co-piilor, pe care i-a născut, a fost egal cu numărul celor morți ?

²⁹. Iov, 2, 10.

— Pentru că dobitoacele necuvîntătoare și întreaga bogăție stricăcioasă le pierduse desăvîrșit, dar copiii, care-i muriseră, trăiau prin partea cea bună a firii lor, adică prin sufletul lor. Cînd Iov a fost împodobit de Ziditorul iarăși cu alți fii și cu alte fiice, avea și această bogăție tot de două ori: unii copii trăiau pe pămînt, făcînd bucuria părinților în viața aceasta, iar ceilalți, mergînd mai înainte, așteptau pe cel care i-a născut. Și vor sta împrejurul lui Iov toți copiii săi atunci cînd Judecătorul vieții omenеști va aduna Biserica cea de la o margine a lumii la cealaltă, cînd trîmbița vestitoare a venirii Împăratului, suînd mai puternic în morminte, va cere trupurile încredințate lor. Atunci și cei care acum par morți se vor înfățișa mai iute decît cei vii înaintea Creatorului tuturor³⁰. Pentru aceasta socot că Dumnezeu i-a dat lui Iov de două ori mai multă bogăție decît avusese înainte, dar a judecat că este drept ca Iov să se mulțumească cu un număr egal de copii.

Vezi cît de multe bunătăți și-a adunat Iov cu răbdarea lui? Și tu, dar, dacă ai suferit vreo pagubă de pe urma focului de ieri, aprins de răutatea dracilor, rabdă paguba, potolește-ți, cu gînduri mai bune, durerea pricinuită de pierdere, și, precum scrie în Scriptură, *«aruncă spre Domnul grija ta și El te va hrăni»*³¹, Lui se cuvine slava în vecii vecilor, Amin

30. I Tes., 4, 15.

31. Ps., 54, 25.

OMILIA A XXII-a CĂTRE TINERI

Cum pot întrebuința cu folos literatura scriitorilor eleni

I

Multe sînt, copiilor, pricinile care mă îndeamnă să vă vorbesc despre lucrurile pe care le socot cele mai bune și le cred a vă fi de folos de le veți urma. Vîrsta pe care o am, multele încercări prin care am trecut și participarea din destul și la bucuriile și la neplăcerile vieții, dascăli în multe privințe, m-au făcut să am experiența lucrurilor omenеști, așa că sînt în stare să arăt și celor care acum își încep viața care-i cea mai bună cale.

Prin înrudirea de sînge sînt pentru voi îndată după cei ce v-au născut și vă iubesc tot atît de mult ca și părinții voștri. Și, dacă nu cumva mă înșel în privința voastră, cred că, uitîndu-vă la mine, nu veți dori părinții, iar dacă veți primi cu plăcere cele ce vă voi spune, veți face parte din ceata a doua a celor lăudați de Hesiod¹; iar dacă nu, n-am să vă spun ceva neplăcut, ci am să vă rog să vă amintiți de versurile în care acela spune :

«Cel mai bun este omul care, prin el însuși, știe ce trebuie să facă ;
Bun este și acela care urmează celor spuse de alții ;
Dar cel care nu-i în stare nici de una, nici de alta, în toate-i
nefolositor»².

II

Să nu vă minunați, dar, dacă vă spun că prin propria mea cercetare am găsit ceva mai bun pentru voi, care frecvențați în fiecare zi pe profesori și sînteți în legătură cu bărbații celebri din vechime prin scrierile pe care aceștia le-au lăsat. Tocmai pentru aceasta vin să vă

1. Hesiod, poet grec (sec. VIII î.d.Hr.), autorul poemelor didactice : *Lucrări și zile* și *Teogonia*.

2. *Lucrări și zile*, 293—297.

sfătuiesc. Că nu trebuie să dați cu totul acestor bărbați cîrma minții voastre, cum ați da cîrma unei corăbii, și nici să-i urmați oriunde v-ar duce, ci să primiți de la ei atît cît vă este de folos și să știți ce trebuie să lăsați la o parte.

Așadar, începînd de aici, vă voi spune care sînt învățăturile ce trebuie lăsate la o parte și cum le putem deosebi.

Noi, copiilor, gîndim că viața aceasta omenească n-are absolut nici o valoare și nici nu socotim și nici nu numim în general bine ceea ce se sfîrșește în această viață pămîntească. Nici slava strămoșilor, nici puterea trupului, nici frumusețea, nici măreția, nici cîntea dată de toți oamenii, nici chiar demnitatea de împărat, în sfîrșit, nimic din cele ce pot fi numite mari de oameni nu le socotim vrednice de dorit și nici nu admirăm pe cei ce le au, ci, prin nădejtile noastre, mergem mai departe și facem totul pentru pregătirea altei vieți. Susținem că trebuie să iubim și să urmărim din toată puterea cele ce ne pot ajuta la pregătirea celeilalte vieți, iar pe cele care nu țintesc spre viața aceea, să le trecem cu vederea, ca fără de valoare. Care este această viață, unde este și cum o vom trăi, sînt întrebări la care n-am să răspund acum, pe de o parte, pentru că ne-ar depărta de subiectul de față, iar pe de altă parte, pentru că ar trebui să am ascultători mai în vîrstă decît voi. Poate că v-aș arăta-o îndeajuns spunîndu-vă atît numai, că dacă cineva ar aduna cu mintea și ar strînge la un loc toată fericirea de cînd există oameni, ar găsi că nu poate fi egalată nici cu cea mai mică parte din bunătățile acelei vieți, ci, mai mult, toate bunurile din această lume sînt mai prejos ca valoare decît cel mai mic dintre bunurile celeilalte lumi; și sînt tot atît de departe unele de altele pe cît este de departe umbra și visul de lucrurile reale. Dar, mai bine spus, ca să mă folosesc de un exemplu mai potrivit, pe cît este mai de preț tuturor sufletul decît trupul, pe atît este și deosebirea dintre cele două vieți. Spre viața aceasta ne conduc Sfintele Scripturi, care ne instruiesc cu cuvintele lor pline de taină.

Dar pentru că nu-i cu putință, din pricina vîrstei voastre, să înțelegeți adîncimea cuvintelor Sfintei Scripturi, deocamdată să ne exercităm mai dinainte ochiul sufletului, ca în umbră și oglindă, cu alte învățături, care nu se deosebesc cu totul de ale noastre, imitînd pe soldații care fac exerciții de luptă pe cîmpul de instrucție: aceștia, exercitîndu-și mîinile și picioarele, dobîndesc o deosebită dibăcie, așa că datorită instrucției sînt victorioși în lupte. Trebuie să știm că în fața

noastră stă cea mai mare luptă din toate luptele, pentru care trebuie să facem totul și să ne străduim, cit ne stă în putință, pentru pregătirea acestora : trebuie să stăm de vorbă cu poeții, cu scriitorii, cu oratorii și cu toți oamenii, de la care am putea avea vreun folos oarecare pentru cultivarea sufletului. După cum boiangiii pregătesc mai întâi cu oarecare operații obiectul care are să primească vopseala, iar în urmă îl colorează, purpuriu sau altfel, tot așa și noi, dacă voim ca slava binelui să rămână tot timpul nedespărțită de noi, să ascultăm învățăturile sfinte și de taină după ce am fost inițiați mai întâi în literatura profană. După ce ne-am obișnuit să privim soarele în apă, putem să ne îndreptăm privirile și spre lumina lui.

Așadar, dacă există vreo înrudire între aceste două feluri de învățături, cunoștința lor poate să ne fie de folos ; iar dacă nu-i nici o înrudire, să cunoaștem deosebirea dintre ele, punându-le față în față ; și nu-i puțin lucru acesta, pentru a afla care-i mai bună.

Cu ce dar să comparăm pe fiecare dintre aceste două învățături, spre a ne face o idee despre ele ?

După cum însușirea proprie a unui pom este de a face un fruct bun și frumos, dar și frunzele, care se mișcă pe ramuri, dau pomului oarecare podoabă, tot așa și cu sufletul : fructul lui este mai cu seamă adevărul ; dar nu-i lipsit de frumusețe dacă-i împodobit cu înțelepciunea profană, așa precum frunzele oferă fructului înveliș și înfățișare frumoasă.

Se spune că marele Moisi, al cărui nume este foarte mare la toți oamenii din pricina înțelepciunii sale, s-a apropiat de contemplarea Celui Ce este ³ numai după ce și-a exercitat mai întâi mintea cu învățăturile egiptenilor ⁴. Asemănător acestuia, deși în timpuri mai noi, se spune că și înțeleptul Daniil ⁵, pe când era în Babilon, numai după ce a învățat bine înțelepciunea haldeilor, s-a apropiat de învățăturile dumnezeiești.

Am spus, deci, îndeajuns că nu sînt nefolositoare pentru suflet învățăturile profane. De acum înainte vă voi spune cum trebuie să le folosiți.

Mai întâi să nu dați atenție tuturor cuvintelor poezilor, ca să încep cu ei, că sînt cu totul deosebiți în ce privește învățăturile lor. Cînd vor-

3. *Ieș.*, 3, 14.

4. *Fapte*, 7, 22.

5. *Dan.*, 1, 4.

besc de faptele sau cuvintele bărbaților buni, să-i iubiți și să-i imitați și mai ales să încercați să fiți ca niște oameni ca aceia ; dar cînd vorbesc de oameni răi, trebuie să evitați imitarea lor, astupîndu-vă urechile, după cum spun poeții, tot atît de bine ca și Ulise în fața cîntece-lor sirenelor ⁶, că obișnuința cu cuvintele rele este o cale spre fapte. De aceea trebuie să păzim cu toată grija sufletul, ca nu cumva, atrași de plăcerea cuvintelor, să primim, fără să băgăm de seamă, ceva din cele rele, întocmai ca aceia care beau otrava împreună cu mierea. Nu vom lăuda, deci, pe poeți nici cînd spun vorbe de ocară, nici cînd batjocoresc, nici cînd înfățișează pe îndrăgostiți sau pe bețivi, nici cînd spun că fericirea stă într-o masă bogată și în cîntece nerușinate ; dar cea mai puțină atenție le vom da cînd vorbesc de zei și mai cu seamă cînd povestesc că sînt mulți și nu se înțeleg între ei. La zei, fratele se răscoală împotriva fratelui, tatăl împotriva copiilor, iar aceștia la rîndul lor duc război neîmpăcat părinților lor. Să lăsăm pentru actorii de pe scenă adulterele zeilor, amorurile și împreunările lor în văzul tuturor, dar mai cu seamă destrăbălările lui Zeus ⁷, corifeul și șeful tuturor zeilor, după cum spun ei, de care e rușine să le spui chiar despre animale.

III

Același lucru am să-l spun și despre scriitori ; și mai ales cînd scriu pentru a face plăcere ascultătorilor. Nu vom imita nici arta de a spune minciuni a oratorilor. Că nici la tribunale, nici în celelalte fapte nu se cuvine să mințim, noi care am ales calea cea dreaptă și adevărată a vieții, cărora prin lege ni s-a poruncit să nu umblăm în judecăți. Vom primi, însă, acele scrieri ale lor în care au lăudat virtutea sau au osîndit viciul. După cum celelalte ființe se bucură numai de mirosul sau de frumusețea florilor, iar albinele pot lua din flori și mierea, tot așa și aici, oamenii care nu caută în astfel de scrieri numai plăcutul și frumosul pot să scoată din ele și un oarecare folos pentru suflet. Trebuie, deci, și voi să citiți scrierile autorilor profani, așa cum fac albinele ; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încearcă să

6. Homer povestește în Cîntul XII, 142—200 al Odiseii despre o insulă, din apropierea strîmtorii Mesina, care era locuită de sirene. Acestea, prin cîntecul lor fermecător, ademeneau și pierdeau pe toți corăbierii, care se apropiau de insulă, ca să le asculte cîntecul. Ulise, pentru a scăpa și el și echipajul corăbiei sale de vraja cîntecului sirenelor, la sfatul zeiței Circe, a astupat cu ceară urechile corăbierilor și a pus să fie legat de mîini și de picioare de catarg, ca să poată asculta cîntecul sirenelor, dar să nu poată îndrepta corabia spre insulă. Numai așa a scăpat de primejdie.

7. Zeus, divinitatea supremă a grecilor — identificat la romani cu Jupiter — căsătorit cu Hera, este tatăl multor zei și semize.

aducă tot ce găsesc în florile pște care se așează, ci iau cît le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă sîntem înțelepți, să luăm din cărți cît ni se potrivește nouă și cît se înrudește cu adevărul, iar restul să-l lăsăm. Și după cum atunci cînd culegem flori detrandafir dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea; să culegem atît cît este de folos și să ne ferim de ce este vătămător. Așadar chiar de la început se cuvine să cercetăm pe fiecare dintre învățători și să le adaptăm scopului urmărit, potrivit proverbului doric: «potrivind piatra după fir».

Și pentru că trebuie să ne rînduim prin virtute viața noastră și pentru că virtutea este mult lăudată de poeți, mult lăudată de scriitori, dar mai mult încă de filosofi, trebuie să dăm mai cu seamă atenție scrierilor unor oameni ca aceștia. Nu mic este folosul sădirii în sufletele tinerilor o oarecare înrudire și obișnuință cu virtutea, pentru că din pricina frăgezimii vîrstei, învățăturile unor astfel de oameni se înfig adînc și rămîn pentru totdeauna. Ce oare altceva să presupunem că a avut în vedere Hesiod, cînd a compus poemele sale, cîntate de toți, dacă nu să îndemne pe tineri la virtute? «Drumul care duce la virtute, a spus acest poet, este la început anevoios, greu de străbătut, plin de multă sudoare și durere și cu urcuș. Din pricina asta nu poate oricine pune piciorul pe el, pentru că merge drept în sus, și nici să ajungă cu ușurință în vîrf cel care a pus piciorul pe el. Dar cel ajuns sus poate să vadă că drumul este neted și frumos, că este ușor și lesnicios de mers pe el și mai plăcut decît celălalt drum, care duce la viciu, pe care fiecare îl poate lua îndată, că-i este la îndemînă», a spus acest poet⁸. După părerea mea Hesiod n-a spus cu alt scop aceste cuvinte decît ca să ne îndemne la virtute, să ne sfătuiască să fim buni și să străbatem calea virtuții fără să ne moleșim în fața greutăților, înainte de a ajunge la sfîrșit. Dacă un alt scriitor a lăudat virtutea la fel cu Hesiod, să primim cuvintele lui, că ne duc la același scop.

IV

Am auzit pe un bun interpret al scrierilor poezilor⁹ spunînd că întreaga operă a lui Homer¹⁰ este o laudă a virtuții și că toată poezia lui, în afară de ce este secundar, duce la virtute, chiar de pildă acolo unde

8. *Lucrări și zile*, 286—290.

9. S-a spus că acest «bun interpret al scrierilor poezilor» ar fi profesorul de retorică al sfîntului Vasile, sofistul Libaniu.

10. Homer, poet epic grec, a trăit în secolul IX înainte erei noastre; este autorul — contestat de unii — al *Iliadei* și *Odiseii*. Tradiția îl prezintă bătrîn, mergînd din cetate în cetate și recitînd versurile sale.

Homer îl înfățișează pe Ulise ¹¹, generalul chefalenilor ¹², scăpat complet gol din naufragiu; acela, de cum s-a arătat, a inspirat respect fiicei împăratului ¹³; și poetul n-a socotit că este rușinos să-l arate gol, pentru că îl împodobise cu virtute în loc de îmbrăcăminte. Apoi și ceilalți feaci ¹⁴ l-au socotit atîta de vrednic, încît toți, părăsind desfătarea în care trăiau, se uitau la el, 'îi rîvneau soarta și nici unul din ei nu dorea altceva mai mult decît să ajungă ca Ulise și mai ales scăpat din naufragiu ¹⁵. Interpretul gîndirii poetului spunea că Homer, în aceste versuri, a spus, aproape strigînd: «O, oamenilor, trebuie să vă îngrijiți de virtute, care înoată chiar cu cel naufragiat; iar cînd ajunge gol la țarm îl arată mai vrednic decît fericirii feaci!». Și într-adevăr așa este.

Bunurile celelalte nu aparțin mai mult celor care le au decît celor care întîmplător le dobîndesc pe urmă, pentru că se mută cînd ici, cînd colo, ca la jocul cu zarul. Singurul bun care nu se pierde este virtutea; rămîne atît celui în viață, cît și celui căruia i s-a sfîrșit viața. De aceea mi se pare că despre bogați a spus și Solon ¹⁶ cuvintele acestea:

«Dar noi nu vom schimba cu ei

Virtutea pe bogăție, pentru că virtutea nu pleacă niciodată,

Pe cînd averile le are cînd unul, cînd altul dintre oameni» ¹⁷.

Asemănătoare cuvintelor lui Solon sînt și versurile lui Teognis ¹⁸, în care spune că Dumnezeu — oricine ar fi acela pe care-l numește Dumnezeu — înclină balanța între oameni, cînd într-o parte, cînd în alta, cînd să fie bogați, cînd să nu aibă nimic ¹⁹.

La fel cu acești poeți a filosofat despre virtute și viciu și sofistul Prodicos din Chios ²⁰. Trebuie să-i dăm și lui ascultare, că nu-i bărbat de disprețuit. Cuvintele lui sînt cam acestea, pe cît mi-aduc aminte de ideile lui, că nu-i știu exact cuvintele — știu, însă, că a scris în proză,

11. Ulise (la greci: Odisevs), soțul Penelopei, tatăl lui Telemac, unul din cei mai celebri eroi ai războiului Troiei; curajos, dar prudent, inteligent, dar viclean, sigur pe el, este autorul calului troian care a dus la căderea Troiei. Peripețiile călătoriei întoarcerii în Itaca, care au durat zece ani, formează subiectul epopeii Odiseia.

12. Locuitorii insulei Chefalenia (astăzi Cefalonia), una din insulele din marea Ionică.

13. Nausica.

14. Locuitorii insulei Sheria, identificată de obicei cu insula Cherchira (Corfu).

15. Homer, *Odiseia*, Cîntul VI.

16. Solon, legislator, om de stat, poet și filosof, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (640—558 î.d.Hr.). Ajungînd arhonde a redeșteptat naționalismul ateniienilor, a ușurat pe cetățenii săraci de impozite și a restabilit armonia în cetate, dînd o constituție democratică. Ne-au rămas fragmente din poeziile sale.

17. Plutarh, *Viața lui Solon*, cap. III (cf. Sommer, p. 90, p. 84, nota 1).

18. Teognis, poet grec, născut la Megara (sec. VI î.d.H.). Decepțiile din viață explică pesimismul poetului, de la care ne-au rămas mai mult de o mie de versuri.

19. Versul 157 ș.u. (cf. Dubner-Leiranc, p. 17, nota 13).

20. Prodicos, sofist grec din Chios (sec. V î.d.H.). A predat elocința și a avut ca discipoli pe Euripide și Socrate. Platon l-a pus în dialogul său: *Protagoras*. Lecțiile ținute de el i-au adus reputație și avere.

nu în versuri — : Pe cînd Heracle²¹ era tînăr și avea aproape aceeași vîrstă ca și voi, și se gîndea pe care cale să apuce, pe aceea care prin osteneli duce la virtute sau pe cea ușoară, s-au apropiat de el două femei; erau virtutea și viciul; cu toate că tăceau, s-a văzut îndată, din înfățișarea lor, deosebirea dintre ele. Una era împodobită cu tot felul de podoabe, ca să arate că trăiește în lux și că în jurul ei este un întreg roi de plăceri; i-a arătat, dar, lui Hercule acestea și-i făgăduia mai multe ca acestea, încercînd să și-l atragă. Cealaltă femeie, istovită și slabă, cu privirea aspră, i-a spus alte cuvinte; nu i-a făgăduit ceva ușor sau plăcut, ci nenumărate sudori, osteneli și primejdii pe toată întinderea uscatului și mării; iar ca răsplată a tuturor acestor osteneli, după spusesele lui Prodicos, i-a făgăduit îndumnezeirea. Hercule, în cele din urmă, i-a urmat acesteia²².

Aproape toți scriitorii, renumiți prin înțelepciunea lor, au lăudat, fiecare după puterea lui, în scrierile lor, mai mult sau mai puțin virtutea. Acestor scriitori se cade să le dăm crezare și căutăm să punem în practică cuvintele lor. Acela-i înțelept la care înțelepciunea este întărită de fapte, care nu se mărginește la cuvinte «ca cei care se mută din loc în loc ca umbra»²³. Socot că înțeleptul care întărește prin fapte înțelepciunea sa se aseamănă cu un pictor care pictează frumusețea vrednică de admirat a unui om în așa fel încît modelul seamănă perfect cu cel înfățișat de pictor în tablou. A lăuda în public în chip strălucit virtutea, a ține lungi discursuri despre ea, iar în intimitate a prefera plăcerea în locul castității și lăcomia în locul dreptății, înseamnă a te asemana celor ce joacă dramele pe scenă. Adeseori aceștia o fac pe împărații și marii demnitari, dar ei nu sînt nici împărați, nici mari demnitari, ci, mai mult, se întimplă chiar de nu sînt nici liberi. Alte exemple: muzicantul nu îngăduie de buna sa voie să-i fie dezacordată lira și nici dirijorul nu îngăduie să aibă un cor care să nu cînte cît mai armonios. Și fiecare e în dezacord cu sine, dacă viața nu-i este la fel cu

21. Heracle (la greci: Hercule), erou al mitologiei grecești, este fiul lui Zeus. După multe fapte eroice s-a dus la Teba, unde s-a căsătorit cu Megara. Într-un acces de nebunie și-a ucis soția și copiii. Pentru a ispăși această crimă, regele Euristeu l-a obligat să execute douăsprezece munci, așa numitele «cele douăsprezece munci ale lui Heracle». În afară de aceste munci a făcut și alte multe fapte eroice. A avut, însă, și în o sută de locuri aventuri amoroase; și-a uitat chiar de eroismul său, ajungînd sclavul Omfalei. În sfîrșit, s-a căsătorit cu Deianira, pe care a părăsit-o pentru Iola. Deianira, pentru a-și aduce soțul înapoi, i-a trimis cămașa muiată în singele lui Nesos, primită în dar de la acesta în clipa morții, fiind ucis de Heracle pentru că se îndrăgostise de Deianira. Cămașa avea darul miraculos de a aduce înapoi pe soțul necredincios; dar îndată ce Hercule a îmbrăcat cămașa, a fost cuprins de dureri atît de puternice, încît, pentru a scăpa de ele, s-a ars de viu.

22. Xenofon (430—355 î.d.Hr.) ne-a păstrat în *Memoriile* sale această frumoasă alegorie a lui Prodicos despre Hercule.

23. Homer, *Odiseia*, X, 495.

cuvintele, ci grăiește așa cum spune Euripide²⁴: «Limba a jurat, dar mintea la jurământ n-a luat parte»²⁵ și caută să pară bun, fără să fie. Și e culmea nedreptății, de trebuie să dăm crezare cuvintelor lui Platon²⁶, să pari drept fără să fii²⁷.

Să primim, deci, acele scrieri care ne sfătuiesc spre bine.

Să nu ne lipsim, însă, nici de folosul pe care îl putem avea din faptele mari ale bărbaților din vechime, ajunse pînă la noi fie prin viu grai, fie păstrate în scrierile poezilor sau scriitorilor.

De pildă: Un om din piață insultă pe Pericle²⁸; acesta nu l-a luat în seamă; și asta a ținut toată ziua; unul îl ocără fără cruțare, iar celălalt nu se sinchisea deloc; apoi, cînd s-a făcut seară și s-a întunecat, și acela nu voia să plece, Pericle l-a întovărășit cu felinarul pînă acasă, ca să nu piardă prilejul de a se exercita în înțelepciune²⁹. Și iarăși, un altul s-a mîniat pe Euclide din Megara³⁰; l-a amenințat cu moartea și s-a jurat. Euclide s-a jurat și el că are să-l potolească și că are să-l facă să-i înceteze mînia³¹. Merită să amintești niște pilde ca acestea unui om stăpînit de mînie! Că nu trebuie să dăm crezare celor ce sînt spuse cu nesocotință în tragedie: «Mînia înarmează mîna împotriva dușmanilor»³², și mai cu seamă să nu dăm deloc prilej mîniei să se nască; iar dacă e greu, atunci, cu ajutorul rațiunii, să punem frîu mîniei, ca să nu meargă mai departe.

24. Euripide, poet tragic grec (480—406 î.d.H.). Cele mai celebre din operele sale sînt: *Alceste*, *Medeea*, *Andromaca*, *Electra*, *Hecuba*, *Ifigenia în Aulida*, *Ifigenia în Taurida*, *Bacantele*.

25. În tragedia *Hipolit*, versul 608 (cf. Dubner—Lefranc, p. 20, nota 12).

26. Platon, filosof grec (428—348 î.d.H.), elevul lui Socrate și dascălul lui Aristotel. Autor a numeroase lucrări filosofice scrise în formă de dialog: *Criton*, *Fedon*, *Gorgias*, *Banchetul*, *Republica*, *Legile* și altele, în care Socrate este personajul principal. Filosofia sa este idealistă și are ca metodă dialectica. Prin dialectică, adică prin eliminarea deosebirilor dintre existențe și prin descoperirea asemănărilor, se ajunge la idei, tipuri pure ale fiecărui grup de existențe. Aceste idei au o ierarhie; în fruntea lor stă ideea supremă, ideea de bine, identificată cu Dumnezeu. Ideea de bine, principiul întregii existențe, este pentru lumea ideilor ceea ce este soarele pentru lumea fenomenelor.

27. *Republica*, Cartea II (cf. Dubner—Lefranc, p. 20, nota 14).

28. Pericle (495—429), general, orator și om de stat atenian, a încurajat artele și literale, a împodobit Atena cu numeroase monumente strălucitoare, între care Partenonul. Secolul său, cel mai strălucit din istoria Greciei, a fost numit secolul lui Pericle.

29. Plutarh, *Viața lui Pericle*, cap. V (cf. Dubner—Lefranc, p. 20, nota 5).

30. Euclide, filosof grec (450—380 î.d.H.), discipol al lui Socrate. După moartea lui Socrate s-a retras în Megara, unde a pus la dispoziție casa sa lui Platon și altor discipoli ai lui Socrate, care părăsiseră Atena de teama unei persecuții. Euclide este întemeietorul școlii filosofice din Megara.

31. Faptul acesta este povestit de Plutarh în lucrarea: *Dragoste trătească*, p. 489 (cf. Dubner—Lefranc, p. 21, nota 7).

32. Dubner—Lefranc, p. 21, nota 10, socot că sfîntul Vasile cel Mare sau a citat din memorie greșit versul 84 din tragedia *Resus* a lui Euripide, care are acest text: «Cu dușmanii nu trebuie să-ți pierzi vremea în discuții fără de folos, ci să-ți înarmezî mîna», sau a citat un vers dintr-o tragedie pierdută.

V

Dar să întoarcem iarăși cuvîntul la pilde de fapte celebre. Cineva, năpustindu-se asupra lui Socrate al lui Sofronisc³³, îl lovea peste obraz fără milă. Socrate nu s-a împotrivit, ci l-a lăsat pe cel beat de furie să-și descarce mînia; fața i se umflase de nu i se mai vedea din pricina rănilor. Cînd acela a încetat cu loviturile, se zice că Socrate n-a făcut altceva decît că a scris pe fruntea lui, ca pe o statuie, numele făptașului: «Cutare a făcut-o». Aceasta i-a fost răzbunarea³⁴.

Pentru că aceste fapte se aseamănă cu învățăturile noastre, vă spun că trebuie imitați niște oameni ca aceștia. Fapta lui Socrate se înrudește pe porunca: Celui care te lovește peste obraz trebuie să-i întinzi și pe celălalt³⁵. Așa trebuie să ne răzbunăm. Fapta lui Pericle sau Euclide se aseamănă cu porunca ce ne învață să răbdăm pe cei ce ne prigonesc și să suferim cu blîndețe mînia lor, și cu porunca aceea care ne cere să dorim dușmanilor noștri binele și nu să-i blestemăm³⁶. Cel care s-a exercitat mai dinainte cu aceste fapte nu va mai spune că poruncile evanghelice sînt cu neputință de îndeplinit.

Nu voi trece cu vederea fapta lui Alexandru³⁷ care, luînd roabe pe fiicele lui Darius³⁸, vestite pentru frumusețea lor, nici n-a vrut să le vadă măcar, că a socotit că este o rușine ca cel care a biruit pe bărbați să fie biruit de femei³⁹. Fapta lui Alexandru se aseamănă cu această poruncă evanghelică: Cel care privește cu poftă la o femeie, chiar dacă

33. Socrate, fiul sculptorului Sofronisc, filosof grec (490—399 î.d.Hr.), n-a lăsat nici o scriere, ci și-a expus învățătura sa prin viu grai, cunoscută din *Dialogurile* lui Platon, din piesa *Norii* a lui Aristofan și din lucrările despre Socrate ale lui Xenofon (*Memorii*, *Banchetul*, *Apologia lui Socrate*). Spre deosebire de filosofii anteriori, Socrate privește omul ca obiect propriu al filosofiei. Deviza lui a fost: «Cunoaște-te pe tine însuși». Acuzat că e împotriva religiei statului și că corupe tîneretul, Socrate a fost condamnat la moarte. Prietenii i-au propus să evadeze, dar a refuzat, spunînd că nu vrea să fie văzut de străini proscris, umilit și condamnat ca dușman al autorității și călcător al legii.

34. Sf. Vasile a luat această faptă a lui Socrate din Plutarh (cf. *Sommer*, p. 92 p. 44, nota 2).

35. *Matei*, 5, 39.

36. *Matei*, 5, 44.

37. Alexandru cel Mare, fiul lui Filip regele Macedoniei, discipolul lui Aristotel, s-a născut în 356 (î.d.H.) în Macedonia și a murit în Babilon, în 323 î.d.H. în vîrstă de 33 de ani, după ce supusese toate cetățile grecești, cucerise Egiptul și Fenicia, învinsese pe Darius III și ajunsese cu oștirea sa pînă în nordul Indiei. Dar, fiindu-i istovită armata, s-a reîntors în Babilon și a căutat să-și organizeze cuceririle sale. Imperiul creat de el, însă, nu i-a supraviețuit, că îndată după moartea sa a fost împărțit între generali săi. Cuceririle lui Alexandru au pus început perioadei elenistice.

38. Darius III, regele perșilor (335—330 î.d.H.), a fost învins de Alexandru cel Mare în 333 î.d.H.; în 330 î.d.H. a fost ucis de generalii săi.

39. Știrea este transmisă de Plutarh în lucrarea sa: *Despre curiozități*, p. 522 (cf. *Dubner-Leiranc*, p. 22, nota 8).

n-a săvârșit cu fapta adulterul, nu-i iertat de păcat, pentru că a primit pofta în sufletul său ⁴⁰.

Cu greu se va crede că se aseamănă întâmplător cu învățăturile noastre fapta lui Clinias ⁴¹, unul din ucenicii lui Pitagora ⁴², și că nu le-a imitat cu intenție.

— Dar ce a făcut Clinias ?

— Putea să scape, prin jurământ, de o amendă de trei talanți ⁴³; Clinias, însă, a plătit mai degrabă amenda decît să jure, cu toate că se jura pe drept. Socot că a auzit de porunca aceea care ne oprește jurământul ⁴⁴.

Dar să ne întoarcem iarăși la cele ce spuneam la început. Nu trebuie să primim fără deosebire toate învățăturile scriitorilor, ci numai pe acelea care sînt folositoare. Că e rușinos să ne ferim de mîncărurile vătămătoare, dar să nu spunem nici un cuvînt de învățăturile care ne hrănesc sufletul, ci, ca un șuvoi să tirîm și să băgăm în noi tot ce ne iese în cale. Căpitanul unei corăbii are o pricină de nu lasă corabia în voia vînturilor, ci o îndreaptă spre port; arcașul la fel aruncă săgeata în țintă; tot așa și fierarul și lemnarul urmăresc un scop în meseria lor. Putem noi oare să rămînem în urma acestor meșteșugari cînd este vorba să urmărim scopul nostru ? Nu se poate ca meșteșugarii să aibă un scop al muncii lor, iar viața omenească să nu aibă nici un scop, în vederea căruia trebuie să facem și să spunem totul, dacă nu vrem să ne asemănăm cu animalele. Dacă am face altfel am fi ca niște corăbii fără leș, mintea nu ne-ar sta la cîrma sufletului nostru și-am fi purtați în viață la împlinire, în sus și în jos.

Trebuie să facem ca și cei care se iau la întrecere în luptele corp la corp sau, dacă vreți, în întrecerile muzicale; aceștia fac exerciții în vederea întrecerilor și a coroanelor care le stau în față; și nimeni din cei care se exercitează în lupta corp la corp sau în lupta cu pumnii nu face și exerciții de cîntat la chitară sau din flaut. Polidamas ⁴⁵ n-a

40. *Matei*, 5, 28.

41. Clinias, filosof pitagorician (sec. V—IV î.d.Hr.), prieten cu Platon.

42. Pitagora, filosof și matematician grec (sec. VI î.d.H.), fondatorul pitagoreismului, partizan al metempsihozei și al unei vieți înalte, austere. Scrierile sale nu s-au păstrat.

43. Un talant valora în jurul a 5.600 franci.

44. *Matei*, 5, 33—37. — *Dubner—Lefranc*, (p. 23, nota 11) comentînd textul acesta, spun: «Negreșit sf. Vasile nu putea ignora că Clinias a trăit aproape cu cinci secole înainte de Mîntuitorul și că Vechiul Testament oprește numai sperjurul. Totuși, la sfîrșit, găsim explicația: sf. Vasile l-a socotit pe Clinias membru al noii școli pitagoriene, care a durat pînă în secolul V al erei noastre».

45. Polidamas, atlet din Tesalia (sec. V î.d.H.), cu o forță de uriaș. Se pun pe seama lui multe isprăvi prin care și-a arătat puterea sa, între care și aceasta povestită de sf. Vasile cel Mare. A pierit zdrobit de o stîncă pe care a voit să o oprească din cădere.

făcut așa ; ci, înainte de luptele olimpice, oprea trăsurile din mers și prin acest exercițiu își întărea puterea ⁴⁶. La fel Milon ⁴⁷ nu putea fi mișcat de pe un scut uns, ci, cu toate că era împins, rezista tot atât de bine ca și statuile legate cu plumb ⁴⁸. Și, ca să spun pe scurt, pentru acești atleți exercițiile erau pregătiri în vederea întrecerilor atletice ; dacă ar fi părăsit arena și locurile de exercițiu și s-ar fi ocupat cu instrumentele muzicale ale lui Marsias ⁴⁹ sau Olimp ⁵⁰, frigienii ar mai fi primit, oare, coroane și glorie sau ar fi fugit, ca să nu-și facă de rîs puterea trupului lor ? Dar nici Timotei ⁵¹ n-a părăsit cîntarea spre a-și petrece timpul în locurile de exerciții atletice, că n-ar fi ajuns să întreacă pe toți în muzică și să fie atât de meșter în arta sa, încît putea, ori de cîte ori voia, printr-o cîntare puternică și aspră să deștepte minia și iarăși printr-o cîntare plăcută putea s-o înfrîneze și s-o potolească. Se spune că, datorită muzicii, odată pe cînd se cînta înaintea lui Alexandru un cîntec frigian, Alexandru s-a sculat de la masă și s-a dus la arme ; dar s-a întors iarăși la oaspeți cînd s-a schimbat cîntarea ⁵². Atîta putere îți dă exercițiul, și în muzică și în luptele atletice, ca să-ți atingi scopul.

VI

Pentru că am amintit de coroane și de atleți, trebuie să vă spun că atleții se supun la nenumărate oboseli, ca să-și mărească prin fel de fel de mijloace puterea lor trupească : transpiră tare din pricina greutăților exercițiilor gimnastice, capătă multe răni în locurile de exerciții, țin dietă, nu cea mai plăcută, ci cea hotărîită de instructorii lor, și încă alte multe osteneli ; și, ca să nu lungesc vorba, trăiesc în așa chip, încît viața dusă de ei înainte de întreceri este un exercițiu în vederea întrecerilor. După toate aceste pregătiri, se dezbracă pentru a intra în stadion ; aici suferă totul și-și pun viața în primejdie, ca să primească o coroană de măslin sau de țelină sau de altă plantă de acest fel și ca să fie strigați de crainic învingători.

46. *Pausanias*, VI, 5 (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 24, nota 3).

47. Milon, atlet grec născut la Crotona (sec. VI î.d.H.), învingător mai mult de treizeci de ori în întrecerile atletice. La bătrînețe, vrînd să despice cu miinile un trunchi de copac, care era întredeschis, cele două părți ale copacului și-au revenit și i-au prins miinile, nemaiputîndu-le scoate ; a rămas prins acolo și a murit mîncat de lupi.

48. *Pausanias*, VI, 14 (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 24, nota 5).

49. Marsias, muzicant legendar. La un concurs muzical l-a provocat la întrecere pe Apolon. După mai multe zile de luptă, a biruit Apolon, care îndată l-a agățat pe Marsias de un pin și l-a jupuit de viu.

50. Olimp, muzicant frigian, contemporan cu regele Midas (sec. VII).

51. Timotei, poet și muzicant grec (447—357 î.d.H.). A cîștigat premii la multe concursuri ; a compus o mulțime de poeme.

52. Întîmplarea este povestită de Plutarh, în al doilea discurs despre *Soarta lui Alexandru*, § 4 (cf. *Dubner—Lefranc*, p. 26, nota 11).

Dar noi, cărora ne stau înainte premiile vieții veșnice, atît de minunate în număr și în măreție, încît cu cuvîntul nu pot fi rostite, le vom putea lua oare fără să ne obosim, dormind fără grijă și ducînd o viață fără nici o socoteală? Dacă ar fi așa, atunci lenevia ar avea mare trecere în viață, iar Sardanapal⁵³ ar fi fost cel mai fericit dintre oameni sau, dacă vrei, chiar Marghitis⁵⁴, despre care Homer a spus — dacă acestea sînt cuvintele lui Homer — că nici nu ara, nici nu săpa și nici nu făcea ceva folositor în viață. Dar nu-i oare mai adevărat cuvîntul lui Pitacos⁵⁵, care a spus că e greu să fii virtuos?⁵⁶ Da, abia după ce am trecut prin multe greutăți ajungem să dobîndim acele bunătăți despre care vă spuneam mai înainte că nu pot fi egalate cu nici unul din bunurile pămîntești. Nu trebuie, dar, să ne lenevim, nici să schimbăm speranțele cele mari cu un trai ușor, de scurtă durată, dacă nu voim să fim făcuți de rușine și să fim pedepsiți, nu în viața aceasta de aici, de oameni, (deși și acest lucru nu e de mică importanță pentru un om cu judecată sănătoasă), ci la judecata viitoare, care va avea loc fie sub pămînt, fie în altă parte. Cel care calcă fără voie poruncile poate că va primi iertare de la Dumnezeu; dar cel care cu voie alege răul nu va putea scăpa de o pedeapsă și mai mare.

— Ce vom face deci? ar putea să mă întrebe cineva.

— Ce altceva, decît să ne îngrijim de suflet, liberîndu-ne de toate celelalte griji.

VII

Trebuie, dar, să slujim trupului numai în cele necesare; sufletului, însă, să-i dăm ce-i mai bun, spre a-l slobozi, cu ajutorul filosofiei, ca dintr-o închisoare, de legătura cu patimile trupului, ca să facem în același timp și trupul stăpîn peste patimi. Stomacului să-i slujim numai în cele de trebuință, să nu-i dăm mîncările cele mai plăcute, cum fac cei care caută bucătari și oameni pentru servit la masă, cei care caută oameni, care răscolesc pămîntul și marea, ca și cum ar plăti bir unui stăpîn neîndurător. Vrednici de milă sînt unii ca aceștia din pricina

53. Sardanapal, rege legendar al Asiriei, cu o viață destrăbălată și desfrînată; a pierit ars de foc împreună cu averile, eunucii și femeile sale pe un rug căruia singur i-a dat foc. Dubner—Lefranc, p. 27, nota 9, nu-l socot rege legendar, ci al patrulea și ultimul rege al Asiriei, care a domnit douăzeci de ani (779—759 î.d.Hr.).

54. Marghitis, eroul unui poem satiric atribuit lui Homer.

55. Pitacos, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (sec. VI î.d.Hr.), născut în Mitilini; a condus timp de zece ani patria sa (589—579 î.d.Hr.), dîndu-i legi; a abdicat de bună voie.

56. Sentință celebră, dezvoltată de Platon în dialogul: *Protagoras*, p. 339 ș.u. (cf. Dubner—Lefranc, p. 28, nota 12).

îndeletnicirii lor ; nu suferă mai puțin decît cei chinuiți în iad, care scarmănă lînă ca să întrețină focul, sau cară apă cu ciurul și o varsă într-un vas găurit, așa că muncile lor nu mai au sfîrșit.

A te îngriji de aranjatul părului și de haine mai mult decît e necesar este, după cuvîntul lui Diogene⁵⁷, sau o faptă de om necugetat, sau o faptă de om ticălos⁵⁸. A căuta să fii elegant și a fi numit de alții elegant, tocot că este tot atît de rușinos ca și a trăi în desfrîu sau a strica altora casele. Este oare vreo deosebire pentru un om cu mintea sănătoasă dacă îmbracă o haină scumpă sau una ieftină, atîta vreme cît și una și alta îl apără iarna de frig și vara de căldură ?

Tot așa și în toate celelalte nu trebuie să ne îngrijim mai mult decît e necesar și nici să purtăm grijă de trup mai mult decît e bine pentru suflet. Pentru un bărbat, care poartă cu adevărat acest nume, este tot atît de rușinos a fi elegant și iubitor de trup ca și a fi înclinat în chip nevrednic spre orice altă patimă. A-ți da toată silința ca trupul să fie cît mai bine înseamnă a nu te cunoaște pe tine însuși și a nu înțelege porunca înțeleaptă, care spune că nu ceea ce se vede este omul ; și este nevoie de mai multă înțelepciune, cu ajutorul căreia fiecare din noi, nu importă care, ajunge de se cunoaște pe el însuși. Acest lucru este însă, celor care n-au sufletul curățit, mai cu neputință decît celui bolnav de ochi să privească soarele ; iar curățirea sufletului, ca să spun pe scurt și potrivit puterii voastre de înțelegere, se face prin disprețuirea plăcerilor simțurilor : ochii să nu se desfete cu spectacolele prostesti ale scamatorilor sau cu privirea trupurilor, care bagă în suflet ghimpele plăcerii, iar urechile să nu primească în suflet cîntece de rușine. Din niște cîntece ca acestea se nasc de obicei patimile, odrasle ale josniciei și ale umilirii ; noi, însă, trebuie să urmărim alte cîntece, care sînt mai bune și ne fac mai buni ; de acestea folosindu-se și David, poetul sfintelor cîntări, a slobozit pe împăratul Saul, după cum se spune, de duhul cel rău⁵⁹. Se zice că și Pitagora, întîlnind niște oameni beți, care fuseseră la un ospăț, a poruncit cîntărețului din flaut, care mergea în fruntea lor, să schimbe cîntecul și să cînte un cîntec

57. Diogene Cinicul, filosof grec (413—327 î.d.Hr.). După el, virtutea este suveranul bine ; știința, onorurile, bogăția sînt bunuri false, care trebuie disprețuite. Consecvent ideilor sale, locuia într-un butoi. Contemporanii își băteau joc de el, dar se temeau de el din pricina spiritului lui caustic ; posteritatea i-a ridicat o coloană, iar locuitorii orașului său natal, Sinope, o statuie. Epictet îl socotea model de înțelepciune și omul cel mai apropiat de desăvîrșire.

58. Aceste cuvinte ale lui Diogene ne sînt păstrate de Diogene Laertiu, VI. 54 (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 29, nota 6).

59. *I Regi*, 16, 23.

doric ; aceia, datorită cîntecului, și-au revenit, au aruncat coroanele și s-au dus acasă rușinați. Alții, la auzul cîntecului din flaut, își ies din minți ca și coribantele⁶⁰ și bacantele⁶¹. Atît de mult poate să schimbe sufletul un cîntec sănătos sau un cîntec desfrînat ! De aceea trebuie să luați parte la această muzică la modă acum tot atît de puțin ca și la orice altă faptă rușinoasă.

De asemeni mă rușinez să mai spun că trebuie oprită parfumarea aerului cu felurite mirodenii plăcute la miros, ca și ungerea trupului cu parfumuri. Ce altceva aș putea spune despre porunca de a nu urmări plăcerile care vin de pe urma pipăitului și gustului, decît că aceste plăceri sîlesc pe cei ce se îndeletnicesc cu căutarea lor să trăiască întocmai ca animalele, robiți pîntecelui și celor de sub pîntece ?

Într-un cuvînt, cel care nu vrea să se îngroape în plăcerile lui ca într-o mocirlă trebuie să disprețuiască trupul și să se îngrijească de el atît cît este necesar ca să poată, după cum spune Platon, sluji înțelepciunii⁶². Cuvintele lui Platon se aseamănă cu cele spuse de Pavel, care ne îndeamnă să nu ne îngrijim de trup, ca să nu-i dăm prilej să aibă poftă⁶³. Este oare vreo deosebire între cei care se îngrijesc de trup ca să-i fie cît mai bine, dar disprețuiesc, ca ceva fără valoare, sufletul, a cărui unealtă este trupul, de cei care au grijă de uneltele meseriei lor, dar neglijează meseria care se folosește de aceste unelte ? Se cuvine să facem cu totul dimpotrivă : să stăpînim și să înfrîmăm trupul, cum înfrîmăm pornirile furioase ale unui animal, iar turburările pricinuite în suflet de trup să le domolim, atingîndu-le cu rațiunea ca și cu un bici. Să nu disprețuim rațiunea dînd frîu liber plăcerii, ca rațiunea să fie tîrîtă cum este tîrît un vizitiu de niște cai greu de stăpînit. Să ne amintim și de cuvintele lui Pitagora. Acesta, văzînd că un ucenic al lui a pus multă carne pe el în urma exercițiilor gimnastice și a mîncării, a spus așa : «N-ai să încetezi a-ți face mai grea închisoarea ?». De aceea și Platon, după cum se spune, prevăzînd paguba adusă sufletului de trup, a așezat intenționat Academia⁶⁴ într-un loc nesănătos al Aticei, ca să taie prea bunul trai al trupului, așa cum se taie la vița de vie mlădițele de prisos. Am auzit apoi pe doctori spunînd că starea prea bună a trupului este vătămătoare.

60. Preotese ale zeiței Cibela, celebre prin orgiile lor, pline de furii, străbăteau orașele dansînd și cîntînd.

61. Preotese ale zeului Bahus, care celebrău misterele zeului în dansuri și orgii.

62. *Republica*, cartea VI, p. 498 B (cf. *Dubner-Leiranc*, p. 31, nota 3).

63. *Rom.*, 13, 14.

64. Școala filosofică întemeiată de Platon în grădinile din nord-vestul Atenei, pe terenul lui Academos ; de aici numele de Academie.

VIII

Deci cînd grija prea mare de trup este vătămătoare chiar pentru trup și este o piedică pentru suflet, e curată nebunie să te lași subjugat de trup și să-î slujești. Dacă ne-am deprinde să disprețuim trupul, n-am mai admira ceva din cele lumești. La ce ne-ar folosi bogăția, dacă n-am mai pune nici un preț pe plăcerile trupului? Nu văd, decît dacă ne-ar face plăcere să păzim bogățiile îngropate ca balaurii din poveste. Cine-î învățat, însă, să fie slobod de niște griji ca acestea cu greu ar vrea cîndva să spună sau să facă ceva rușinos sau josnic. Va disprețui ceea ce depășește trebuința, de-ar fi nisipul aurifer din Lidia⁶⁵ sau lucrul furnicilor purtătoare de aur⁶⁶, cu atît mai mult cu cît va avea mai puțină trebuință de avere. Iar trebuința este hotărîtă de necesitățile firii, și nu de plăceri. Cei care depășesc hotarul trebuinței se aseamănă cu cei ce alunecă în jos, care nu se pot opri din căderea lor, pentru că n-au de ce se prinde; ci cu cît adună mai multe bogății cu atît au nevoie de mai mult pentru împlinirea poftelor lor, potrivit cuvintelor lui Solon, fiul lui Exicestid, care a spus: «Oamenii nu au o margine în pofta lor după averi»⁶⁷. Trebuie să cităm și cuvintele dascălului Teognis, care a spus: «Nu-mi place și nici nu doresc să fiu bogat. Ci să trăiesc cu puține, slobod de orice necaz»⁶⁸.

Admir și disprețul lui Diogene față de toate cele omenești. Diogene a spus că este mai bogat chiar decît marele împărat al perșilor, pentru că are nevoie pentru trai de mai puține lucruri ca acela⁶⁹. Noi, însă, nu ne-am mulțumi nici chiar de-am avea talanții lui Pitios⁷⁰ din Misia⁷¹, de-am avea atîtea și atîtea hectare de pămînt, iar cirezi de vite mai multe decît pot fi numărate. Socot că se cuvine să nu dorim bogăția cînd ne lipsește, iar cînd o avem să nu ne gîndim mai mult a o stăpîni decît a ști cum s-o folosim. Frumos este și cuvîntul lui Socrate! Socrate, cînd a văzut că un om bogat se lăuda cu bogăția lui, i-a spus că n-are să-l

65. Aurul din nisipul rîurilor din Lidia, în vechime țară în Asia Mică la Marea Egee.

66. După *Herodot*, III, 102; *Strabon*, II, p. 70; XIV, p. 706, aceste furnici trăiau în India; erau mai mici decît cîinii, dar mai mari decît vulpile și foarte periculoase; pentru a-și face culcușurile în pămînt, găureau pămîntul și scoteau aurul, pe care indienii nu-l puteau lua decît cu mari primejdii (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 33, nota 4).

67. Acest vers se găsește în *Fragmentele lui Solon*, V, versul 71 și în *Gnomele lui Teognis*, versul 227, la *Dubner-Lefranc*, p. 33, nota 5.

68. Versurile 1157 și 1158 din *Colecție* (cf.: *Dubner-Lefranc*, p. 33, nota 6).

69. *Plutarh*, *An vitiositas ad infelicitatem sufficiat*, p. 499 A (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 34, nota 7).

70. *Herodot*, VII, 27 spune despre acest Pitios că a hrănit imensa armată a lui Xerxe și s-a oferit să plătească solda și să țină în subzistența sa timp de cinci luni trupele (cf.: *Dubner-Lefranc*, p. 34, nota 8).

71. În vechime, țară în Asia Mică la Marea Egee la nord de Lidia.

laude mai înainte de a vedea dacă știe să întrebuințeze bine bogăția ⁷². Fidiias ⁷³ și Policlit ⁷⁴, dacă s-ar fi lăudat cu aurul și cu fildeșul, din care unul a făcut pe Zeus pentru eleni, iar celălalt pe Iunona ⁷⁵ pentru argieni, s-ar fi făcut de râs, că s-ar fi împodobit cu o bogăție străină, părăsind arta prin care chiar aurul ajunge mai plăcut și mai de preț. Ne închipuim oare că facem un lucru vrednic de mai puțină rușine când socotim că virtutea omenească nu este de ajuns prin ea însăși pentru a ne împodobi?

Dar poate că vom disprețui bogăția și vom nesocoti plăcerile simțurilor! Vom urmări, însă, linguseala și slugărnicia și vom imita vicleania și fățărnicia vulpii lui Arhiloh? ⁷⁶ Nu! Omul înțelept trebuie să fugă cât mai mult de dorința de a trăi pentru glorie și de a face pe placul mulțimii; trebuie să-și facă rațiunea conducătoare vieții, încît chiar de-ar trebui să se împotrivescă tuturor oamenilor, chiar de-ar fi să rămînă fără glorie și să-și pună viața în primejdie pentru bine, să nu prefere nimic celor recunoscute de el ca bune. În ce s-ar deosebi oare cel care nu are o purtare ca aceasta de acel sofist egiptean ⁷⁷, care ori de cîte ori voia se prefăcea în plantă, în animal, în foc, în apă și în orice altceva? Unul ca acesta va lăuda acum dreptatea înaintea celor ce o prețuiesc, iar mai tîrziu va vorbi împotriva ei, cînd simte că nedreptatea este aprobată. Așa fac lingușitorii! Și după cum polipul ia culoarea pămîntului pe care stă, tot așa și un om ca acesta își schimbă gîndirea după părerile celor cu care stă de vorbă.

Dar toate acestea le vom învăța mai bine din scrierile noastre. Cele spuse acum sînt numai o schiță a virtuții, scoasă din lucrările scriitorilor profani. Cei care strîng cu grijă folosul din fiecare lucru, adaugă, ca fluviile cele mari, din toate părțile multe la cele ce au. Cuvintele spuse de poet: «Adună puțin cîte puțin» ⁷⁸ nu se referă atît la creșterea bogăției, cît la înmulțirea cunoștințelor. Cînd fiul lui Vias ⁷⁹ a plecat în Egipt și l-a întrebat pe tatăl său ce să lucreze spre a-i face cît mai multă

72. Dialogul lui Platon: *Euthydem*, p. 280 (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 34, nota 11).

73. Fidiias, cel mai mare sculptor al grecilor (sec. V î.d.Hr.). A sculptat numeroase statui celebre, astăzi pierdute, între care grandioasa statuie a lui Zeus Olimpicus, executată în aur și fildeș, precum și statuia Atenei de pe Acropole. A îndrumat și executat, din însărcinarea lui Pericle, zidirea și decorarea Partenonului.

74. Policlit, sculptor grec (sec. V î.d.Hr.) născut în Argos.

75. Iunona (la greci: Hera), zeița căsătoriei, fiica lui Cronos și a Reei, sora și soția lui Zeus.

76. Arhiloh, poet liric grec (sec. VII î.d.Hr.). De la acest poet, unul din cei mai mari poeți ai Greciei, inventatorul versurilor iambice, nu ne-au rămas decît fragmente.

77. Proteu, de care vorbește Homer în *Odiseia* IV, 455 ș.u. și de care aminteste Platon în dialogul: *Euthydem*, p. 288 B (cf. *Dubner-Lefranc*, p. 36, nota 3).

78. Hesiod, *Lucrări și zile*, versul 361.

79. Vias, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei (sec. VI î.d.Hr.).

plăcere, Vias i-a spus : «Adună merinde pentru bătrînețe !»⁸⁰. Vias a numit virtutea merinde, dar i-a pus hotare mici, că a mărginit folosul virtuții numai la viața aceasta pămîntească. Dar chiar dacă mi-ai vorbi de bătrînețea lui Tithon⁸¹ sau a lui Arganthonie⁸², sau a lui Matusala al nostru, cel cu viața foarte lungă, despre care se spune că a trăit nouă sute șaptezeci de ani⁸³, chiar dacă ai măsura tot timpul de cînd sînt oameni pe pămînt, aș rîde ca de niște păreri de copil, gîndindu-mă la timp cît este de lung și fără de bătrînețe, al cărui sfîrșit nu ni-l putem închipui, după cum, nu mai puțin, nu poți pune sfîrșit sufletului nemuritor.

Pentru această viață veșnică v-aș îndemna să strîngeți merinde, mișcînd, după cum spune proverbul, orice piatră de unde ați putea avea folos. Să nu ne temem că e greu și că e nevoie de osteneală ! Să ne aducem aminte de înțeleptul⁸⁴ care ne-a sfătuit că trebuie să alegem viața cea mai bună și să facem fapte de virtute, cu nădejdea că obișnuința va face plăcută o viață ca aceasta. E rușinos să pierdem prezentul, iar mai tirziu să rechemăm trecutul, cînd căința nu ne mai folosește.

V-am spus acum acele lucruri pe care le-am socotit a fi cele mai bune ; celelalte vi le voi spune în tot cursul vieții.

Voi, însă, din cele trei feluri de boală ce există să nu păreți a suferi de o boală trupească, ce nu se poate vindeca, și nici să aveți o boală sufletească asemănătoare bolilor trupesti ce sînt fără vindecare. Cei care au o boală ușoară merg singuri la doctor ; cei cuprinși de boli mai mari cheamă pe doctori la ei ; dar cei care au o boală care, cu nici un chip, nu se poate vindeca, nu primesc nici pe doctori, chiar dacă vin la ei. Să dea Dumnezeu ca voi să nu fiți cuprinși niciodată de această boală, ca să fugiți de oamenii cu gînduri bune.

80. Dicton transmis de Diogene Laertiu, I, 88 (la : *Dubner-Lefranc*, p. 37, nota 4).

81. Tithon, prinț troian, de o mare frumusețe. Zeița Aurora, îndrăgostită de el, l-a luat de soț și a cerut lui Zeus să-l facă nemuritor, dar a uitat să-i ceară și tinerețe veșnică, așa că au venit peste el toate relele îmbătrînirii. Cum nu putea muri, la rugămintea lui a fost transformat în greier.

82. Arganthonios, regele tartesienilor, un popor din Spania, a trăit 120 de ani după Pliniu (VII, c. 48) și 300 de ani după Silius Italicus (III, versul 396) (la : *Dubner-Lefranc*, p. 37, nota 6).

83. După *Fac.*, 5, 27 : Matusala a trăit 969 de ani.

84. Acest precept, spune *Sommer* (p. 95, p. 84, nota 1), este citat de *Plutarh*, fără să numească autorul, în lucrarea sa : *Precepte pentru sănătate* ; dar *Stoben*, XXIX, spune că preceptul aparține lui Pitagora.

OMILIA A XXIII-a

La sfântul mucenic Mamant

I

Știu cât de măreață trebuie să fie o cuvîntare de laudă ținută la o astfel de prăznuire ! Dar, după cum știu asta, tot așa îmi știu și neputința. Tema cuvîntării cere ca spusele mele să fie vrednice de mulțimea adunată aici, de nădejdlile puse în mine și de subiect.

Pentru că astăzi facem pomenire de mucenic în una din cele mai mari zile de pomenire a mucenicilor, de aceea toți sînteți cu mintea trează și auzul pregătit, așteptînd să spun ceva vrednic de mucenic, iar prin aceasta să întăresc Biserica. Copiii cei buni cer să fie mărețe cuvîntările de laudă ținute în cinstea părinților lor și n-ar primi să se primejduiască măreția celor lăudați din pricina neiscusinței oratorului. Deci, cu cît e mai mare dorința voastră de a auzi o cuvîntare frumoasă, pe atît de mare și primejdia mea. Ce voi face ? Cum voi putea împlini dorințele voastre, ca să nu plec fără să vă fi fost cu ceva de folos celor ce sînteți de față ? Voi ruga deci pe fiecare din voi să-și reîmprospăteze în minte tot ce avea în memorie despre mucenic atunci cînd a venit aici, să se hrănească cu merindele duhovnicești aduse de acasă și să plece bucurîndu-se că a mîncat din propriile lui merinde. Aduceți-vă aminte de mucenic toți cîți v-ați bucurat de el în timpul viselor, toți cîți l-ați avut ajutor în rugăciune, cînd ați fost în această biserică, toți cîți l-ați avut alături de voi în faptele voastre, cînd i-ați chemat numele lui ! Aduceți-vă aminte pe cîți călători i-a scos la drumul cel bun, pe cîți i-a sculat din boală, cîtor părinți le-a dat înapoi copiii ce erau pe moarte, cîtor oameni nu le-a lungit firul vieții ! Adunați-mi la un loc toate faptele lui minunate și alcătuiți, din această colectă obștească, cuvînt de laudă în cinstea mucenicului ! Spuneți unul altuia minunile lui ! Fiecare să spună cele ce știe celui ce nu știe ! Cele pe care nu le știe să le afle de la cel care le știe ! Și așa, ospătîndu-vă unul pe altul, din această colectă obștească, iertați-mi neputința mea !

II

Lauda mucenicului este însăși bogăția harurilor lui duhovnicești. Nu putem să lăudăm pe mucenic folosindu-ne de legile retorice ale cu-

vintărilor de laudă profane. Nu putem să vorbim de părinții și strămoșii străluciți ai mucenicului, că e rușinos lucru să fie împodobit cu podoabe străine cel care strălucește cu propria sa virtute. De obicei legile retorice profane cer ca asemenea podoabe străine să fie cuprinse în cuvântările de laudă; legea adevărului, însă, cere ca meritele proprii ale fiecăruia să formeze izvorul cuvântărilor de laudă. Nu-l face iute pe cal iuțea la drum a tatălui lui, nici lauda unui cîine de vînătoare nu se datorește faptului că s-a născut din alți cîini foarte iuți. Și după cum la celelalte animale meritele fiecăruia sînt propriile sale merite, tot așa lauda proprie a mucenicului este aceea mărturisită de faptele mari de virtute, pe care însuși le-a făcut. Ce valoare poate avea pentru copil faima tatălui său? Astfel, mucenicul prăznuit astăzi nu-și datorește strălucirea lui altora, ci el însuși în cursul vieții sale a aprins facla bunului său nume. Cellalți oameni ajung vestiți cu faptele de laudă ale lui Mamant, dar nu Mamant cu ale altora. Copiii care au învățat de la Mamant evlavia să se laude cu el! Mamant izvorăște virtutea prin propriile lui puteri. Nu este ca un șuvoi de munte, care se laudă cu apa izvoarelor străine, ci este un izvor care-și are frumusețea apelor sale izvorită din propriile sale sînuri. Să admirăm pe mucenic, nu pentru podoabele străine cu care a împodobit, ci să-l lăudăm pentru propria sa podoabă! Uită-te la vestiții crescători de cai de curse! Uită-te la mormintele lor albe! Nu sînt mormintele lor niște pietre, pe care nimeni nu le bagă în seamă? Dar numele mucenicului pune în mișcare întreaga țară, face ca fiecare oraș să îmbrace haina de sărbătoare. Nu aleargă rudele la mormintele strămoșilor lor, ci toți se grăbesc spre locul evlaviei. Numesc tată pe acest conducător al adevărului, dar nu numesc tată pe începătorii trupurilor lor. Vezi că virtutea se cinstește și nu bogăția? Astfel Biserica, prin cinstea dată înaintașilor, îndeamnă pe cei în viață. Ea spune: Nu te strădui după bogăție, nici după înțelepciunea cea trecătoare a lumii!¹ Toate acestea dispar odată cu viața pămîntească! Tu dimpotrivă, fii lucrătorul evlaviei! Evlavia te va urca la ceruri, evlavia îți va face nemuritoare amintirea și nepieritor numele cel bun printre oameni.

III

Astfel, dacă-ți aduci aminte de păstor, să nu admiri bogăția! Ne-am adunat să lăudăm pe mucenic, nu pentru că a fost bogat. Să nu plece nimeni de aici admirînd pe bogat, ci admirînd sărăcia unită cu evlavia. A fi cineva păstor nu-i mare lucru și nici nu-i o meserie care să aibă nevoie de înțelepciune. Dacă te supără cineva, nu spui oare celui ce te-a

supărat, în loc de insultă : Ești un cioban ? Un păstor nu cîștigă mai mult decît hrana cea de fiecare zi ; de umăr îi atîrnă traista, în mină are bîta și cu el merindele pe-o zi ; n-are nici o grijă de ziua de mîine ; este dușman fiarelor sălbatice și tovarăș celor mai blînde animale ; fuge de locurile unde se adună multă lume, fuge de tribunale ; nu cunoaște pe hulitori, nu știe ce-i neguțătoria ; nu știe ce-i bogăția ; nu-și are propriul său acoperiș ; trăiește sub cer, acoperișul obștesc al lumii ; noaptea privește spre bolta înstelată și prin stele cunoaște minunile Făcătorului. Păstor ! Să nu ne rușinăm de adevăr ! Să nu imităm pe scriitorii profani, ca să ascundem adevărul prin frumusețea cuvintelor ! Adevărul este simplu, n-are nevoie de apărători, se impune prin el însuși. Dacă spui mai mult decît adevărul, înseamnă că te înjosești. Într-o cuvîntare de laudă adevărul trebuie admirat mai mult decît orice. Mamant era : păstor și sărac ! Acestea sînt pricini de mîndrie pentru creștin. Dacă vei căuta să vezi cine au fost conducătorii școlii credinței, vei găsi păstori și vameși. Dacă vei căuta să vezi cine au fost ucenicii Domnului, vei găsi curelari săraci. Nici unul bogat ; nici o vază lumească. Toate acestea pier odată cu lumea. Iată, dar, a cui zi o prăznuim, de dragul cui sîntem toți veseli, pentru a cărui viață am părăsit orașele și satele și am venit aici !

Pentru că am amintit de păstor, nu disprețui numele de păstor ! Ai auzit că cel dintîi om, care a bineplăcut lui Dumnezeu, a fost Abel, un păstor ². Cine l-a imitat pe Abel ? Moisi, marele legiuitor ! După ce a scăpat de Faraon, care căuta să-l omoare ³, după ce s-a scîrbit de vicleania celor de un neam cu el ⁴, a fost păstor în muntele Horiv ⁵ și pe cînd păștea oile vorbea cu Dumnezeu ⁶. Moisi n-a văzut pe înger, fiind mare demnitar, ci, pascănd oile, a fost învrednicit de acea convorbire cerească. Cine a mai fost păstor după Moisi ? Iacov patriarhul, prin păstorirea oilor, arătîndu-și răbdarea sa pentru adevăr ⁷, a lăsat, ca într-o mică icoană, caracterul întregii sale vieți. Cui a dat Dumnezeu rîvna ? Lui David ! David de la păstoritul oilor a fost înălțat pe tron împărătesc ⁸. Păstoritul și demnitatea împărătească sînt surori, cu singura deosebire că uneia îi este încredințată conducerea animalelor, iar celeilalte, conducerea oamenilor. Astfel, păstoritul este temelia celei mai înalte științe : știința conducerii oamenilor. De aceea Domnul, unind în persoana Sa pe amîndouă, este păstor și împărat, păstorind pe cei mai simpli la

2. *Fac.*, 4, 2.

3. *Ieș.*, 1, 22.

4. *Ieș.*, 2, 14.

5. *Ieș.*, 3, 1.

6. *Ieș.*, 3, 4.

7. *Fac.*, 31, 38.

8. *I Regi.*, 16, 11—13.

minte și avînd sub conducerea împărăției pe cei mai luminați la minte. Vrei să vezi ce mare e păstorul? «Domnul mă păstorește!»⁹, spune psalmitul.

— Dar în ce chip păstoritul este sora demnității împărătești?

— «Cine este acesta Împăratul slavei?»¹⁰. Cel numit Păstor în textul de mai sus, în textul acesta este numit Împărat. Să nu crezi că numirea aceasta îi este dată de alții, iar El se rușinează să-și dea acest nume! Dimpotrivă, trecînd sub tăcere pe năimiți, mărturisește despre Sine că întrunește, în persoana Sa, calitățile unui adevărat păstor: «Eu sînt Păstorul cel bun»¹¹, «Eu sînt și nu Mă schimb»¹². Au oare aceleași valoare cuvintele: «Păstorul cel bun» ca și acelea spuse despre faptele mari ale lui Dumnezeu, ca de pildă cuvintele: «Eu cu mîna Mea am întărit pămîntul și Eu singur am întins cerul»¹³, ca și toate faptele și cuvintele mărețe și vrednice ce trebuie spuse despre Dumnezeu? Da! Domnul prin aceste cuvinte scoate dintre păstori pe năimiți și raportează la El pe adevăratul păstor: «Eu sînt Păstorul cel bun». Află cine este Păstorul și cine este Păstorul cel bun! Domnul singur tălmăcește aceste cuvinte spunînd: «Păstorul cel adevărat sufletul lui își pune pentru oi; iar năimitul și cel care nu este păstor, ale căruia nu sînt oile, nu-i pasă cînd vede lupul venind»¹⁴.

IV

În această privință Biserica întreabă: Dacă Domnul este păstorul, cine este năimitul? Nu-i oare diavolul? Iar dacă diavolul este năimitul, atunci cine-i lupul? Dar se știe că lup este diavolul, fiara neîmblînzită, răpitoare, vicleană, dușmanul obștesc al tuturor. Trebuie, deci, ca năimitul să fie altcineva, unul care are un nume special. Domnul numea năimiți pe aceia cărora le adresa cuvinte de mustrare. Dar sînt și acum, și n-ar trebui să fie, oameni care merită numele de năimiți. Pe vremea Mîntuitorului năimiți erau arhieriei și fariseii și tot partidul iudaic. Pe ei îi numea năimiți, pentru că au luat puterea de a păstori pentru propriul lor cîștig și nu pentru a face bine și dreptate poporului. Aceia sînt năimiți, care se roagă folosindu-se de deșarte născociri pentru a mânca pîinea văduvelor și orfanilor. Sînt năimiți și nu păstori cei care se ocupă de propriile lor interese, cei care urmăresc prezentul și nu se gîndesc la viitor. Și acum sînt mulți năimiți, care-și vînd viața pentru o neînsemnată și nenorocită glorie, care fac dezbinări în Biserică, întemeindu-se

9. Ps., 22, 1.

10. Ps., 23, 8. 10.

11. Ioan, 10, 11.

12. Mal., 3, 6.

13. Isaia, 44, 24.

14. Ioan, 10, 11—13.

chiar pe cuvintele sănătoase ale Domnului. Scriptura spune : «*Pe cînd Domnul spunea aceste cuvinte s-a făcut dezbinare între ei*» ¹⁵. «*Unii spuneau : «Are demon !». Alții : «Demonul nu poate face ca ochii orbi să vadă*» ¹⁶. Vezi, deci, că această boală a dezbinării este veche. Lopata desparte îndată pleava de grîu ; ce-i ușor și nestatornic se desparte de ce-i hrănitor, iar ce-i potrivit pentru mîncarea cea duhovnicească rămîne agricultorilor. Pentru aceasta se fac dezbinări, pentru că unii se despart de alții într-un chip sau în altul. Este o însușire proprie a iudeilor de a face dezbinări ; dar Biserica lui Dumnezeu, care a primit cămașa cea fără cusătură, cămașa țesută dintru început, păstrată nesfîșiată de ostași ¹⁷, care a îmbrăcat pe Hristos ; Biserica lui Dumnezeu să nu sfîșie cămașa ! «*Eu cunosc pe ale Mele și ale Mele Mă cunosc*» ¹⁸. Ereticul a răpit aceste cuvinte pentru făurirea hulei lui. Ereticul spune : «*Iată Domnul a spus : «Cele ale Mele Mă cunosc și cunosc pe ale Mele*» ! Ce înțeles are cuvîntul *a cunoaște* ? Se înțelege, oare, prin acest cuvînt că putem cunoaște ființa lui Dumnezeu ? Că putem măsura măreția Lui ? Aceea înțelegi despre Dumnezeire, ceea ce afirmi, în îndrăzneala ta, că cunoști ? Nu înțelegi, oare, care este măsura cunoașterii noastre despre Dumnezeu din cele spuse de Domnul puțin mai jos ? Ce cunoaștem despre Dumnezeu ? «Oile Mele, spune Domnul, *ascultă glasul Meu*» ¹⁹. Iată cum se cunoaște Dumnezeu ! Din ascultarea poruncilor Lui ; din săvîrșirea poruncilor, pe care le-am auzit. Cunoașterea lui Dumnezeu e aceasta : pázirea poruncilor lui Dumnezeu !

— Cum ? Cunoașterea lui Dumnezeu nu este cercetarea cu de-amă-nuntul a ființei lui Dumnezeu ? Nu este căutarea și cercetarea celor mai presus de lume ? Nu este cugetarea despre cele nevăzute ? «*Cele ale Mele Mă cunosc și le cunosc pe ale Mele*».

— Ți-i de ajuns să știi că Hristos este păstor bun ²⁰, că și-a pus sufletul Său pentru oi ²¹. Aceste margini are cunoașterea lui Dumnezeu. A căuta să cunoști cît este de mare Dumnezeu, care este măsura Lui, în ce fel este ființa Lui și altele asemenea este primejdios pentru cel ce întreabă și cu neputință de răspuns pentru cel întrebă. Tăcerea este leacul unor astfel de întrebări. Domnul a spus : «*Oile Mele ascultă glasul Meu*» ²² ; n-a spus : «Oile Mele caută», a spus : «Sînt ascultătoare, nu sînt puse pe discuție». Ai auzit pe Fiul ! Nu mai discuta meșteșugit cu

15. Ioan, 9, 16.

16. Ioan, 10, 20. 21.

17. Ioan, 19, 23—24.

18. Ioan, 10, 14.

19. Ioan, 10, 27.

20. Ioan, 10, 11.

21. Ioan, 10, 15.

22. Ioan, 10, 27.

privire la chipul nașterii Fiului, nu atribui cauze celor necauzate și nu despărți prin schismă ce este unit ! Pentru a pune capăt acestor întrebări, evangelistul, cu mult înainte, ți-a pus o temelie de nezdruccinat. Ai auzit mai înainte și auzi și acum ! Evangelistul a spus : «*La început era Cuvîntul*»²³, ca să nu socoți că Fiul este o odraslă omenească, venită din neființă. A spus : «*Cuvînt*» din pricina impasibilității Sale ; a spus : «*era*» din pricină că este mai presus de timp ; a spus : «*început*», ca să unești pe Cel născut cu Tatăl. Ai văzut în ce chip oaia ascultătoare ascultă glasul Stăpînului ! «*La început*» și : «*era*» și : «*Cuvînt*». Nu întreba : «Cum era ?». Nu spune : «Dacă era, nu a fost născut, iar dacă a fost născut nu era». Oaia care pune niște întrebări ca acestea nu este oaie. Are numai pielea de oaie ; pe dinăuntru, însă, cel care vorbește este lup. Să fie făcut cunoscut vicleanul ! «*Oile Mele ascultă glasul Meu*». Ai auzit pe Fiul ? Înțelege în ce constă asemănarea cu Tatăl. Spun asemănarea din pricina slăbiciunii trupurilor mai puternice. Dealtfel acesta-i adevărul — nu mă tem să mă apropii de adevăr — și nu sînt înclinat spre hulă. Spun identitate între Tatăl și Fiul, dar salvez însușirea de Fiu și de Tată. În ipostaza Fiului înțelege chipul părintesc, ca să salvezi rațiunea exactă a chipului Tatălui, ca să înțelegi, cu cuviință dumnezeiască, cuvintele : «*Eu sînt în Tatăl și Tatăl întru Mine*»²⁴. Să nu înțelegi amestecarea ființelor, ci identitatea caracterelor.

Se pare, însă, iubiților, că problema aceasta este una din cele mai controversate ; dar supunerea pe care o aveți în a mă asculta m-a silit pe mine, neputinciosul, să o aduc înaintea voastră și să vorbesc despre ea, pentru ca puterea lui Dumnezeu să strălucească mai ales în neputința omului, care-I servește de unealtă. Poate pentru că pentru aceasta a prisosit în noi neputința, pentru ca să fie slăvit și mai mult Cel Care întărește cele neputincioase. Iar Cel Care a adus această prăznuire a noastră, Care a pus capăt rugăciunilor anului trecut și a făcut început anului ce vine — că ziua de astăzi ne pune hotar anului trecut și este în același timp și început al anului ce vine²⁵ — așadar Cel Care ne-a adunat și ne-a dat puterea de a lucra în viitor, să ne păzească întru El nevătămați, neispitiți și nerăpiți de lup ; să păstreze nezdruccinată Biserica aceasta întărită cu puternicele turnuri ale mucenicilor ; să alunge de la ea orice viclenie și orice atac al furiilor eretice ; să ne dea nouă prilej de a învăța în liniște cuvintele dumnezeiești și de a învăța harul ce ni s-a dat al Duhului, că lui Hristos slava, și puterea împreună cu Sfîntul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin.

23. Ioan, 1, 1.

24. Ioan, 14, 10.

25. Cuvîntarea aceasta a fost rostită, deci, la începutul anului bisericesc, adică la 1 septembrie.

OMILIA A XXIV-a

Împotriva sabelienilor, a lui Arie și a anomeilor

I

Iudaismul se luptă cu păgînismul și amîndoi cu creștinismul, așa cum altădată egiptenii și asirienii erau dușmani unii altora, dar amîndoi la un loc dușmani ai lui Israil, așa cum și în viciu găsim teama și îndrăzneala, care se luptă între ele, dar amîndouă dau luptă împotriva bărbăției. O astfel de luptă — și dintr-o parte și din alta — este dusă și împotriva dreptei credințe; de o parte atacurile lui Sabelie¹, iar de altă parte ale celor ce învață că Fiul nu este asemenea cu Tatăl. Noi însă, după cum am fugit de păgînism, îndepărtînd reaua închinare la idoli și osîndind politeismul cel fără de Dumnezeu, tot așa am fugit și de blasfemia iudeilor, care tăgăduiseră pe Fiul lui Dumnezeu. Că noi ne temem de amenințarea Domnului, Care spune: *«De cel care se va lepăda de Mine înaintea oamenilor, de acela Mă voi lepăda și Eu înaintea Tatălui Meu, Care este în ceruri»*². Să fugim, așadar, așa cum e și drept, de cei care, împotriva învățăturii adevărului, au născocit învățături înrudite și cu păgînismul și cu iudaismul.

Da, diavolul cel iscusit în a face rău, cînd a văzut că noi creștinii ne-am îndepărtat și de păgîni și de iudei, cînd a văzut că avem dușmănie față de acești eretici, din pricina numelui ce-și dau, că s-au numit creștini ca și noi, încearcă să introducă iarăși tăgada iudaică și politeismul păgîn. Unii eretici spun că Unul-Născut este operă și făptură a lui Dumnezeu și prin cultul și teologia lor introduc politeismul păgîn, pentru că se închină creaturii și nu Creatorului; alți eretici tăgăduiesc pe

1. Sabelie, eretic antitrinitar modalist, s-a născut probabil în Cirenaica și a început să predice erezia sa în Roma pe timpul papilor Zefirin (199—217) și Calist (217—222). Excomunicat de Biserică, s-a dus în Egipt unde a continuat răspîndirea învățăturii sale. Sabelianismul a renăscut în protestantism, în socianism, în swedenborgianism, ca și în sistemul panteist al lui Schleiermacher și Schelling. Sabelie neagă dogma Sfintei Treimi. După Sabelie Sfînta Treime nu are o existență reală, ci una modală. Unicul Dumnezeu are trei moduri de apariție și trei moduri de lucrări în istorie: ca Tată este Creator, ca Fiul este Mintuitor, iar ca Duh Sfînt este Sfințitor.

2. Matei, 10, 33.

Dumnezeu din Dumnezeu și mărturisesc pe Fiul numai cu numele ; dar de fapt și într-adevăr Îi tăgăduiesc existența, și prin asta reînnoiesc iarăși iudaismul. Când acești eretici mărturisesc că Fiul lui Dumnezeu este Cuvîntul, Îl aseamănă cu cuvîntul interior ³; iar cînd Îl numesc Înțelepciune, spun că este asemenea cu starea sufletească ce se naște în sufletele celor instruiți ; deci Tatăl și Fiul sînt o singură persoană, pentru că și omul este unul și nu-i despărțit de cuvîntul și de înțelepciunea care sînt în el. Ereticii fac aceste afirmații, cu toate că evanghelistul, chiar la începutul Evangheliei sale, strigă : «Și Dumnezeu era Cuvîntul» ⁴, dîndu-I Fiului o existență proprie. Dacă ar fi fost în inimă Cuvîntul, cum ar fi gîndit Dumnezeu, cum ar fi fost Cuvîntul lîngă Dumnezeu ? Căci cuvîntul din om nu se numește nici om, nici nu este lîngă om, ci în om ; nu este nici viu, nici nu ființează prin sine însuși. Cuvîntul lui Dumnezeu, însă, este viață și adevăr ⁵. Cuvîntul nostru îndată ce a fost rostit a și încetat de a fi, pe cînd despre Cuvîntul lui Dumnezeu psalmistul spune : «În veac, Doamne, Cuvîntul Tău rămîne în cer» ⁶.

II

Pe un asemenea teren se dă lupta aceasta. Dar care este și cum este lupta ce se dă împotriva adevărului și dintr-o parte și din alta ? Unii din acești eretici sînt de acord cu existența Fiului și admit că Fiul este o persoană proprie, iar Tatăl o persoană proprie, dar introduc ideea că nu este asemănare de fire între Fiul și Tatăl. Prin spusele lor admit numele de Fiu, dar în realitate coboară pe Fiu în rîndul creaturilor. Nu pun nici un preț pe cuvîntul Domnului, Care s-a arătat pe Sine Însuși, atunci cînd a spus unui ucenic care ardea de dorința de a vedea pe Tatăl : «Cel care M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl» ⁷. Pentru oamenii cu judecată aceste cuvinte opresc hulele și ale unora și ale altora. Domnul nu spune că El este Tatăl ; face o distincție precisă de persoane ; prin cuvintele : «Cel care M-a văzut pe Mine» arată propria Sa persoană, iar prin cuvintele : «A văzut pe Tatăl» se referă la persoana Tatălui ; Îl distinge precis de El și prin cuvintele următoare : «Dacă M-ați fi cunoscut pe Mine, ați fi cunoscut și pe Tatăl Meu» ⁸. Aceste cuvinte nu arată o amestecare a persoanelor, ci înfățișează completa asemănare a Dumnezeirii. Să audă aceste cuvinte și dușmanii, că cel care a fost

3. Cuvîntul care ia ființă în sufletul omenesc.

4. Ioan, 1, 1.

5. Ioan, 14, 6.

6. Ps., 118, 89.

7. Ioan, 14, 9.

8. Ioan, 14, 7.

învrednicit de împărtășirea cu Fiul nu este lipsit de împărtășirea cu Tatăl. Tatăl n-a născut ceva deosebit, ci Cel născut este asemenea cu El Însuși. Ascultă, anomeule ! *«Eu și Tatăl una sîntem !»*⁹. Ascultă și tu, Sabelie ! *«Eu de la Tatăl am ieșit și la El Mă duc !»*¹⁰. Fiecare din voi să-și tămăduiască propria rană cu învățătura evanghelică. Tu primește unitatea Dumnezeirii pe temeiul completei asemănări a firii, a Fiului și Tatălui ; iar tu raportează cuvintele : *«de la El am ieșit și la El Mă duc»*, la deosebirea persoanelor. Să ne unim asupra înțelesului acestor cuvinte, să facem pace și să punem capăt îndelungatului război dus împotriva credinței ; să aruncăm aceste arme ascuțite ale necredinței și să prefacem sulițele în pluguri și săbiile în seceri¹¹. Nu te mărgini să spui numai cu gura, ci urmează Celui Care a spus : *«Eu nu sînt singur, pentru că Tatăl Care M-a trimis este cu Mine*¹². Altul este Tatăl Care a trimis și altul Fiul, Care a fost trimis. Și iarăși spune : *«Eu mărturisesc despre Mine Însuși și mărturisește despre Mine Tatăl, Care M-a trimis»*¹³. Iar *«în legea voastră este scris* spune Domnul, *că mărturia a doi oameni este adevărată»*¹⁴. Numără, dacă vrei, persoanele ! *«Eu, spune Hristos, sînt Cel Ce mărturisesc»*. O persoană. *«Și mărturisește despre Mine Tatăl Cel Ce M-a trimis»*. A doua persoană. Nu sînt atît de îndrăzneț, ca eu să număr, ci Însuși Domnul m-a învățat, spunînd : *«În legea voastră este scris că mărturia a doi oameni este adevărată»*. Iar tu, într-un alt chip de necredință, te lupți cu Dumnezeu spunînd că Fiul nu este asemenea prin fire cu Dumnezeu, nu dai egalitate de fire, introduci un interval de timp în viața Dumnezeirii ! Să te faci de rușine Pavel, care zice : *«Care este chipul Dumnezeului celui nevăzut»* !¹⁵ Acceptă că chipul cel viu este întru totul asemenea cu viața cea dintru început ! Mărturisește că este Tatăl Fiului și nu Creatorul unei făpturi ! Iar în mărturisirea cea adevărată pe care o faci despre Tatăl dă Celui născut aceeași cinstire ca și Tatălui și adu-ți aminte de mărturia evanghelistului, care spune : *«că pe Dumnezeu îl numea Tatăl Lui, făcîndu-se pe Sine deopotrivă cu Dumnezeu»*¹⁶. Egalitatea cu Tatăl trebuie înțeleasă ca o egalitate de fire și nu ca o măsurare corporală. Pentru ce, oare, a spus Pavel că *«n-a socotit o răpire a fi întocmai cu Dumnezeu»*¹⁷, dacă, după cum hulești tu,

9. Ioan, 10, 30.

10. Ioan, 16, 28.

11. Isaia, 2, 4.

12. Ioan, 8, 16.

13. Ioan, 8, 18.

14. Ioan, 8, 17.

15. Col., 1, 15.

16. Ioan, 5, 18.

17. Filip., 2, 6.

n-a fost niciodată întocmai ? Cum «*a existat în chipul lui Dumnezeu*»¹⁸ Cel Care, după cuvîntul tău, n-a fost niciodată asemenea ?

III

Astfel este războiul, care se dă și dintr-o parte și din alta. Dar care-i adevărul ? Nu te teme de a mărturisi persoanele, ci spune Tatăl, spune și Fiul ; nu atribui două nume unei singure persoane, ci învață că fiecare din cele două nume are un înțeles propriu. Cumplită răutate este de a nu primi învățăturile Domnului, Care a făcut distincție precisă între persoane. El spune : «*Dacă voi pleca Eu, voi ruga pe Tatăl și alt Mîngîietor vă va trimite*»¹⁹. Așadar, Fiul este Cel Care roagă ; Tatăl este Cel rugat ; iar Mîntuitorul este Cel trimis. Oare nu te rușinezi cînd auzi lămurit : «*Eu*» despre Fiul ; «*Acela*» despre Tatăl ; «*Altul*» despre Duhul cel Sfînt, iar tu pe toate le amesteci, pe toate le confunzi și dai toate numirile unui singur lucru ? Să nu socotești nici tu un furt, care duce la necredință, despărțirea persoanelor. Chiar dacă sînt două persoane la număr, totuși nu sînt despărțite prin fire ; nici cel care spune două nu introduce înstrăinare. Un singur Dumnezeu : Tatăl ; un singur Dumnezeu : Fiul ; și nu doi Dumnezei, pentru că Fiul are identitate cu Tatăl. Nu văd altă Dumnezeire în Tatăl și altă Dumnezeire în Fiul ; nici altă fire, firea Tatălui și altă fire, firea Fiului. Ca să-ți fie clară însușirea persoanelor, numără separat pe Tatăl și separat pe Fiul ; iar ca să nu cazi în politeism, mărturisește o singură ființă în cei doi : în Tatăl și în Fiul. Mărturisind așa, cade Sabelie, iar anomeul se sfărîmă.

IV

Cînd spun o singură ființă, să nu înțelegi două părți dintr-un întreg, ci să înțelegi că dintru început Fiul există împreună cu Tatăl și nu că Tatăl și Fiul își au ființa lor dintr-o ființă superioară. Nu numim ipostasele Tatălul și Fiului surori, ci mărturisim pe Tatăl și pe Fiul. Este o identitate de ființă, pentru că Fiul este din Tatăl, nu făcut la poruncă, ci născut din fire ; nu tăiat din Tatăl, ci, în timp ce Tatăl rămîne desăvîrșit, Fiul strălucește desăvîrșit. Toți cîți n-ați urmărit cu destulă atenție cele spuse de mine sau ați stat în jurul meu spre defăimarea mea, căutînd nu să luați ceva folositor de la mine, ci urmărind să huliți ceva din cele spuse, să nu spuneți cumva după ce veți pleca de la

18. Filip., 2, 6.

19. Ioan, 14, 16.

mine : «Predică doi Dumnezeu, vestește politeismul!». Nu sînt doi Dumnezeu, că nici nu sînt doi tați. Cel care introduce două principii predică doi Dumnezeu. Așa a gîndit Marcion²⁰ și oricare altul, dacă gîndește la fel de rătăcit ca Marcion. Iarăși, cel care afirmă că Cel născut are o altă ființă decît Cel Ce a născut, susține și el doi Dumnezeu și introduce politeismul datorită neasemănării ființei. Dacă spui că este o Dumnezeuire nenăscută și una născută, tu ești cel care predici politeismul, că, afirmînd că Cel nenăscut este potrivit Celui născut, susții negreșit că și ființele celor două persoane sînt potrivnice. Dacă ființa Tatălui este *nenășterea*, iar ființa Fiului este *nașterea*, urmează nu numai că sînt doi Dumnezeu, dar afirmi și că ei se luptă unul cu altul. Dar rătăcirea cea mai cumplită este că lupta dintre ei nu se datorește unui act de voință, ci unui dezacord între firi, care face că firile nu pot ajunge niciodată la împăcare. Dreapta învățătură, însă, a evitat contradicțiile care provin și dintr-o erezie și din alta. Că unde este un singur principiu, este unul cel din care rezultă ceva ; și unde este un singur original una este și imaginea ; astfel principiul unității nu se vatămă deloc. Pentru că Fiul, existînd prin naștere din Tatăl și întipărint în El prin fire pe Tatăl, ca imagine a Lui, este întru totul asemenea cu Tatăl. Fiul, ca odraslă a Tatălui, salvează deoființimea Fiului cu Tatăl. Cel care privește tabloul împăratului în piață spune că cel din tablou este împăratul, dar nu susține că sînt doi împărați, unul tabloul și altul cel al căruia este tabloul ; nici nu lipsește originalul de numele de împărat, dacă ar zice arătînd pe cel pictat în tablou : «Acesta este împăratul». Ba, dimpotrivă, a întărit și mai mult cinstirea dată originalului prin mărturisirea lui. Dacă tabloul împăratului este împăratul, cu atît mai mult este drept să fie împărat cel care este cauza celui din tablou. În această pildă lemnele, ceara și arta pictorului fac un chip supus stricăciunii, fac chipul unui om stricăcios, este o operă de artă a pictorului ; dincolo, însă, în Dumnezeuire, cînd auzi de chip înțelege «*strălucirea slavei*»²¹. Ce este «*strălucirea*» și ce este «*slava*» ? Însuși apostolul le-a explicat îndată, adăugînd : «*Și caracterul ipostasei*»²². Așa că ipostasa este identică cu slava, iar caracterul cu strălucirea. Deci *slava*, pentru că rămîne desăvîrșită și cu nimic neîmpuținată, face să iasă desăvîrșit la iveală *strălucirea*. Și astfel noțiunea de chip, înțeleasă cu cuviință dumnezeiască, ne înfățișează unitatea Dumnezeuirii. Acesta este în *Acela*, iar *Acela* în *Acesta*. Acesta este așa cum este *Acela*, iar *Acela* așa cum este *Acesta*. Astfel se unesc cele două persoane,

20. Despre Marcion, vezi nota 7 din Omilia II la Hexaemeron.

21. *Evr.*, 1, 3.

22. *Evr.*, 1, 3.

pentru că nu se schimbă și nici Fiul nu se înțelege după alt chip și după alt caracter străin. Așadar spun iarăși : Unul și Unul ; firea este neîmpărțită, iar desăvârșirea neștirbită. Deci, este un singur Dumnezeu, pentru că în cele două persoane este contemplată o singură fire, arătată în întregime și în una și în alta.

Dar de mult văd că a început să vă obosească cuvîntarea mea și aproape mi se pare că vă aud spunînd că, stăruind prea mult asupra unor lucruri asupra cărora sînteți de acord, nu atac problemele de care se vorbește cel mai mult. Da, acum oricine este dornic să audă cuvîntări despre Sfîntul Duh. Eu, însă, aș vrea să predau ascultătorilor învățătura despre Sfîntul Duh așa simplu cum am primit-o, așa nemeșteșugită cum am auzit-o, spre a nu fi solicitat să vorbesc mereu despre același lucru, ci să pot avea ucenici convinși dintr-o singură expunere a mărturisirii credinței. Dar pentru că voi stați în jurul meu mai mult ca judecători decît ca ucenici, cu gîndul de a mă pune la încercare și nu de a căuta să învățați ceva de la mine, trebuie neapărat să procedez ca la tribunal : să răspund la obiecții, să întreb mereu și mereu să repet învățăturile pe care le-am primit. Dar, vă rog, să nu-mi cereți să auziți cu orice chip ceea ce vă face plăcere, ci ceea ce este bineplăcut Domnului, ceea ce este în concordanță cu Sfintele Scripturi, ceea ce nu se opune învățăturii părinților.

Așadar cele ce am spus despre Fiul, anume că trebuie să mărturisim propria Lui persoană, același lucru îl avem de spus și despre Sfîntul Duh. Duhul nu este ceea ce este Tatăl ; că este scris : *«Duh este Dumnezeu»*²³. Iarăși nici Fiul și Duhul nu sînt una și aceeași persoană ; că s-a zis : *«Iar dacă nu are cineva Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui ; iar Hristos este în voi»*²⁴. Unii, întemeiați pe aceste texte, s-au înșelat și au identificat pe Hristos cu Duhul Sfînt. Dar ce spunem noi ? Spunem că în aceste texte se arată identitatea de fire și nu amestecul de persoane. Este Tatăl, Cel Care are existența desăvîrșită și cu totul completă ; El este rădăcina și izvorul Fiului și Duhului Sfînt. Este și Fiul, Cuvîntul, Care trăiește în plină Dumnezeire, odraslă desăvîrșită a Tatălui ; deplin este și Duhul, nu parte a altcuiva, ci desăvîrșit și întreg, contemplat în Sine Însuși. Fiul este unit cu Tatăl nedespărțit, iar Duhul unit cu Fiul. Nu este ceva care să-i despartă, nici ceva care să separe unirea lor din veșnicie. Între dînșii nu intervine timpul, nici sufletul nostru nu poate concepe ideea separării, anume că Unul-Născut n-a fost totdeauna cu Tatăl sau că Sfîntul Duh n-a coexistat împreună cu Fiul.

23. Ioan, 4, 24.

24. Rom., 8, 9—10.

V

Așadar, cînd unim Treimea, să nu-ți închipui cele trei persoane ca părți ale unui lucru neîmpărțit — gîndul acesta este plin de necredință —, ci primește unirea nedespărțită a trei persoane necorporale desăvîrșite. Unde este prezența Duhului Sfînt, acolo este prezent și Hristos; iar unde este Hristos, acolo este evident și Tatăl. «Nu știți, spune Apostolul Pavel, că trupul vostru este templu al Sfîntului Duh, Care locuiește în voi?»²⁵; și: «Dacă va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica pe acela Dumnezeu»²⁶. Așadar, fiind sfințiți prin Duhul, primim pe Hristos Care locuiește în noi în omul cel dinăuntru și împreună cu Hristos primim pe Tatăl, Care locuiește în cei vrednici. Tradiția botezului și mărturisirea credinței arată această unire. Dacă Duhul ar fi străin firii dumnezeiești, cum ar putea fi numărat împreună Tatăl și cu Fiul? Dacă s-ar fi alăturat Tatălui și Fiului mai tîrziu, cum ar fi putut fi integrat firii veșnice? Cei care separă pe Duhul de Tatăl și de Fiul și Îl numără printre fapte fac nedesăvîrșit botezul, nedesăvîrșită și mărturisirea credinței. Dacă se scoate Duhul, nici Treimea nu mai rămîne Treime. Și iarăși, dacă o singură faptură din creație ar fi adăugată, atunci întreaga creație ar fi introdusă în numărarea Tatălui și Fiului. Ce ne-ar opri să spunem: Credem în Tatăl și în Fiul și în întreaga creație? Că dacă este evlavios de a crede într-o parte a creației, cu mult mai vrednic de credință este de a accepta în mărturisirea de credință întreaga creație. Iar de crezi în întreaga creație, trebuie să crezi nu numai în îngeri și în duhurile cele slujitoare, ci și în puterile cele potrivnice, pentru că și ele sînt o parte a creației, și deci să le cuprinzi și în mărturisirea de credință. Astfel, hula împotriva Duhului te duce la învățături necredincioase și nelegiuite. Și odată ce ai spus ce nu trebuie despre Duhul, lipsa Duhului s-a și făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii își impropriază întunericul, tot așa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel Care luminează și se cufundă în întunecime sufletească.

VI

Nu despărți, deci, Duhul cel Sfînt de Tatăl și de Fiul! Tradiția să te înduplece! Domnul așa a învățat; apostolii au propovăduit, părinții au păstrat, mucenicii au întărit. Mulțumește-te să spui că ai fost învățat și nu-mi vorbi mie de istețimi ca acestea: «Este nenăscut sau

25. I Cor., 6, 19.

26. I Cor., 3, 17.

născut; dacă Tatăl este nenăscut; dacă Fiul este născut; iar dacă Duhul nu este nici una din aceste două, atunci este făptură». Eu știu că Duhul este cu Tatăl, dar nu știu că Duhul este Tată; am primit că Duhul este cu Fiul, dar nu știu că a fost numit Fiu. Înțeleg legătura Lui cu Tatăl, pentru că purcede din Tatăl; înțeleg și legătura Lui cu Fiul, pentru că aud: «*Dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui*»²⁷. Dacă Duhul nu are legătură cu Hristos, cum se face că unește cu Hristos? Aud din Scriptură și: «*Duhul adevărului*»²⁸; dar *Domnul este adevărul*²⁹; iar cînd aud: «*Duhul înfierii*»³⁰, îmi vine în minte unitatea Duhului cu Fiul și cu Tatăl în ce privește firea. Căci, cum poate să înfieze pe cel străin, cum poate să-și facă al lui ceea ce-i străin? Astfel nici nu născocesc cuvinte noi, nici nu îndepărtează vrednicia Duhului; iar pe cei care îndrăznesc să numească pe Sfîntul Duh făptură, îi plîng și-i bocesc, pentru că printr-un sofism fără nici o valoare și printr-un raționament fals se aruncă pe ei înșiși în prăpastie. Ereticii mai spun: «Mintea noastră a înțeles că există aceste trei persoane; dar nu este nici o persoană care să nu cadă sub următoarele categorii: de nenăscut, de născut sau de creat; iar persoana care nu cade nici în prima categorie, nici în a doua, urmează oă face parte din a treia categorie». Acest «urmează» al vostru vă va supune blestemului veșnic. Ai cercetat, oare, toate existențele? Ai adus cu ajutorul rațiunii tale pe toate existențele în aceste categorii? Nu ți-a rămas nimic necercetat? Ai cuprins totul cu mintea? Ai cuprins totul cu cugețarea ta? Știi cele ce sînt sub pămînt? Cunoști pe cele din adînc? Mîndrie diavolească este a spune: «Cunosc numărul firelor de nisip și măsurătoarea mării!». Dar dacă nu cunoști multe și mult mai nenumărate sînt cele necunoscute decît cele cunoscute, pentru ce nu mărturisești, fără să te rușinezi, neștiința ta lipsită de primejdie și despre modul existenței Sfîntului Duh odată cu neștiința tuturor celorlalte? N-ai timp să te conving de zădărnicia gîndurilor tale și n-am nici timp să-ți arăt cît de multe lucruri sînt în lume, care scapă înțelegerii gîndirii tale. Atît numai aș vrea să-ți spun ție și celor care au aceleași păreri cu tine — și o afirm cu încredințare — că tu, care spui că Duhul Sfînt este făptură, te vei căi odată și odată de această înțelepciune nelegiuită. Nu ți-i teamă de păcatul care nu se poate ierta? ³¹. Sau socotești că vei putea să hulești mai nelegiuit decît așa? Din acest singur

27. Rom., 8, 9.

28. Ioan, 14, 17.

29. Ioan, 14, 6.

30. Rom., 8, 15.

31. Matei, 12, 32.

cuvînt — făptură — s-au format toate grozăviile : înstrăinarea de Dumnezeu în ce privește firea Duhului, umilința robiei, slujbe slugarnice, lipsirea sfințeniei, care, potrivit firii făpturii, nu-i prisosește ; acest cuvînt — făptură — pune hotare puterii sfințitoare a Duhului, așa că sfințește numai în măsura în care i s-a dat această putere prin har ; și are această putere de sfințire atît cît o au și celelalte făpturi, care au fost sfințite. Și după cum ni se dă nouă arătarea Duhului spre folos ³² și după cum se măsoară fiecăruia după măsura credinței ³³, tot așa va participa și Duhul la sfințenie, dacă este într-adevăr o făptură, după cum gîndesc pnevmatomahii.

VII

Dar să nu lăsăm necombătută ideea prostească a acelor care socotesc că pot înțelege totul cu mintea lor. Să ne răspundă : Care este ființa soarelui ? Care din două ? Este Unul din cele patru elemente ? sau este compus din cele patru elemente ? Dar soarele nu-i nici pămînt, nici aer, nici apă, nici foc. Aceste elemente se mișcă în linie dreaptă, unele îndreptîndu-se în sus, altele în jos. Pămîntul și apa se îndreaptă în jos, din pricină că sînt grele ; aerul și focul se mișcă în sus, din pricină că sînt ușoare ; mișcarea soarelui, însă, este circulară ; deci soarele nu este alcătuit din unul din cele patru elemente ; dar nici nu-i compus din acestea, că cele compuse cu greu se țin, pentru că sînt alcătuite din elemente contrare, iar cele contrare în timpul mișcării se resping reciproc. Mișcarea soarelui, apoi, se face fără greutate, de aceea este și neîntreruptă. Deci soarele nu-i compus. Corpurile sînt sau simple sau compuse. Soarele nu este un corp simplu, că nu se mișcă în linie dreaptă ; nu este nici compus, că nu se mișcă cu greutate ; deci soarele nu există. Dar astfel de înțelepte categorisiri ale voastre sînt luate în bătaie de joc de cei care au ochi. Un alt exemplu : Cum văd oamenii ? Prin care din cele două moduri : Primind imaginea obiectelor sau slobozind putere din ochi ? Dar nu primim imaginile obiectelor, căci cum e cu puțință ca bolta cerului să încapă în deschizătura mică a pupilei ? Dar nici să slobozim ceva din ochi, că este, oare, îndestulător ca ceea ce slobozim să se întindă pe tot cuprinsul cerului ? Deci, dacă nici nu primim imaginea obiectelor și nici nu slobozim din ochi o putere, urmează că nu vedem. Ce voi face ? Voi respinge silogisme voastre sau voi avea dorința ca să fie concluziile voastre ade-

32. I Cor., 12, 7.

33. Rom., 12, 6.

vărate? Ce deosebire este între argumentațiile de mai sus și învățătura voastră artificială despre Sfîntul Duh, pe care o expuneți în fața unor nănorocite femeiuști și a unor eunuci, care se aseamănă cu femeile? Nu asculta cu obraznicie! Dacă Duhul purcede din Dumnezeu, pentru ce Îl așezi între făpturi? Că nu-mi vei spune că în Scriptură este scris: «*Toate de la Dumnezeu*»³⁴; că după cum se spune în Scriptură: «*Hristosul lui Dumnezeu*»³⁵, nu ca făptură, cum sîntem noi, — că «*noi sîntem ai lui Hristos, iar Hristos al lui Dumnezeu*»³⁶ —, ci altfel sîntem noi numiți ai lui Hristos, ca robi ai Stăpînului, și altfel este numit Hristos al lui Dumnezeu, ca Fiu al Tatălui; tot așa și Duhul; nu pentru că toate făpturile sînt din Dumnezeu și El este ca toate celelalte făpturi; nu pentru că celelalte puteri slujitoare se numesc duhuri, urmează că și Duhul Sfînt este asemenea lor din pricina numirii. Unul este cu adevărat Duhul. După cum sînt mulți fii, dar unul este Fiul cel adevărat, tot așa chiar dacă se spune că toate sînt din Dumnezeu, dar propriu vorbind numai Fiul este din Dumnezeu și numai Duhul este din Dumnezeu. Pentru că și Fiul a ieșit de la Tatăl, iar Duhul purcede din Tatăl. Fiul a ieșit din Tatăl prin naștere, iar Duhul din Dumnezeu într-un chip care nu se poate spune prin cuvinte. Vezi, dar, cît este de mare primejdia de a micșora slava Mîngietorului? Fiul nu primește slava dată Lui, dacă este înlăturat Duhul. Că Domnul spune: «*Acela pe Mine Mă va slăvi*»³⁷; nu-L va slăvi, însă, ca rob împreună cu făptura; că, dacă L-ar fi slăvit împreună cu toate celelalte făpturi, n-ar fi spus «*Acela*». În cuvintele de mai sus Domnul, referindu-se la o singură persoană, înfățișează slava adusă de Duhul ca fiind cu totul superioară celorlalte slave aduse lui Dumnezeu, nu așa cum au spus îngerii: «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu*»³⁸, ci așa cum a spus Domnul: «*Părinte, Te-am slăvit pe Tine; lucrul, pe care Mi l-ai dat, l-am săvîrșit*»³⁹; și după cum Tatăl slăvește pe Fiul, cînd zice: «*Și Te-am slăvit și iarăși Te voi slăvi*»⁴⁰, tot așa și Fiul primește pe Duhul în comuniunea Sa și a Tatălui. Să-mi arate mie cineva o slavă mai mare ca aceasta și atunci accept că dușmanii mei spun adevărul. «*Cel ce se leacăpădă de voi de Mine se leacăpădă*»⁴¹. Pentru ce? Negreșit, din pricina Duhului, Care locuiește în apostoli. Deci, cel care nu cinstește pe Du-

34. I Cor., 11, 12.

35. Luca, 9, 20.

36. I Cor., 3, 23.

37. Ioan, 16, 14.

38. Luca, 2, 14.

39. Ioan, 17, 4.

40. Ioan, 12, 28.

41. Luca, 10, 16.

hul nu cinstește pe Fiul, *«iar cel care nu cinstește pe Fiul nu cinstește pe Tatăl»*⁴². Astfel, deci, lipsa de respect față de una din persoanele Treimii, în Care trebuie să credem, este o tăgăduire a întregii Dumnezeiri. Dacă Duhul este o creatură, atunci nu este Dumnezeu ; dar în Scriptură se spune : *«Duhul dumnezeiesc este Cel Ce m-a făcut pe mine»*⁴³ ; și : *«Și l-a umplut Dumnezeu pe Veseleil de Duhul dumnezeiesc al înțelepciunii și al priceperii»*⁴⁴. Cui, deci, vei vrea să apropii *«dumnezeiescul»* ? Făpturii sau Dumnezeirii ? Dacă îl vei alătura făpturii, atunci vei spune că și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos este o făptură, idee cu totul absurdă, că este scris despre Tatăl : *«Veșnica Lui putere și Dumnezeire»*⁴⁵ ; iar dacă îl vei alătura Dumnezeirii, atunci pune capăt hulei, cunoaște vrednicia Duhului ! Atît ești de nepriceput încît nu poți deduce nici din însuși cuvîntul «Duh» noțiunea exactă de Duh !⁴⁶

42. Ioan, 5, 23.

43. Iov, 33, 4.

44. Ieș., 35, 31.

45. Rom., 1, 20.

46. Textul tipărit în Migne se termină fără doxologie ; dar editorul, în nota 41, col. 617, spune : «În unele manuscrise urmează doxologia».

INDICE SCRIPTURISTIC

S-au folosit următoarele sigle: OH — Omilii la Hexaemeron; OP — Omilii la Psalmi; OC — Omilii și cuvântări.

Facere

- 1, 1 — OH, I, 2; II, 3; III, 2; VI, 2.
 1, 2 — OH, II, 1. 4. 6; III, 5.
 1, 3 — OH, II, 7; III, 2; VI, 2; IX, 6.
 1, 4 — OH, II, 7; VI, 3.
 1, 4—5 — OH, VI, 2.
 1, 5 — OH, II, 8; III, 1.
 1, 6 — OH, III, 2. 4. 5. 7; VI, 2.
 1, 6—7 — OH, III, 4.
 1, 7 — III, 4.
 1, 7—10 — OP, V, 3.
 1, 8 — OH, III, 8. 10.
 1, 9 — OH, VI, 2.
 1, 9—10 — OH, IV, 2; V, 2.
 1, 10 — OH, IV, 6.
 1, 11 — OH, V, 1; VIII, 1.
 1, 11—12 — OH, VI, 2.
 1, 14 — OH, VI, 2; 4.
 1, 15 — OH, VI, 2.
 1, 16 — OH, VI, 2. 9.
 1, 20 — OH, III, 8; VII, 1; VIII, 1. 2. 8.
 1, 21 — OH, VII, 6.
 1, 24 — OH, VIII, 1. 7. 8; IX, 2.
 1, 26 — OH, IX, 6; OC, IV, 2.
 1, 27 — OH, IX, 5. 6; OP, I, 3; XI, 8.
 1, 28 — OP, XI, 8; OC, V, 6.
 1, 31 — OC, IX, 5.
 2, 7 — OP, XI, 8; OC, III, 6.
 2, 17 — OC, I, 3.
 2, 21—23 — OC, V, 2.
 2, 24 — OC, V, 5.
 3, 1 — OC, XII, 6.
 3, 1—5 — OC, XII, 12.
 3, 1—19 — OP, VI, 5.
 3, 5 — OC, IX, 8.
 3, 6—7 — OC, IX, 9.
 3, 9 — OP, XIV, 3.
 3, 14 — OH, VII, 3.
 3, 15 — OC, IX, 9; X, 6.
 3, 17—18 — OH, V, 5.
 3, 18 — OH, V, 6.
 3, 19 — OH, V, 5; OP, VII, 4; OC, III, 5;
 X, 3.
 3, 21 — OC, XIX, 6.
 3, 23—24 — OC, XX, 4.
 3, 24 — OC, IX, 10; XIII, 2.
 4, 2 — OC, XXII, 3.
 4, 10 — OP, XIV, 2; OC, XIV, 5.
 5, 27 — OC, XXII, 8.
 6, 4 — OC, XX, 1.
 9, 3 — OC, I, 5.
 9, 20—21 — OC, I, 5.
 11, 5 — OP, VII, 8.
 15, 4 — OP, V, 3.
 17, 14 — OC, XIII, 2.
 18, 20—21 — OP, VII, 8.
 18, 27 — OP, V, 2; OC, X, 3; XV, 1.
 19, 24 — OC, VIII, 5.
 19, 24—25 — OC, IX, 4.
 21, 22 — OP, VIII, 1.
 21, 30 — OP, II, 8.
 23, 16 — OP, III, 1.
 25, 27 — OH, VII, 3; OP, XI, 6; OC, XII,
 11.
 25, 33—34 — OC, I, 6.
 26, 8 — OP, VIII, 1.
 26, 18 — OP, II, 8.
 27, 15 — OC, XII, 12.
 27, 29 — OP, IX, 12.
 28, 12 — OP, I, 4.
 31, 34—35 — OC, XII, 12.
 31, 38 — OC, XXIII, 3.
 32, 28 — OP, X, 8.
 37, 3 — OC, VIII, 8.
 37, 3—28 — OC, XI, 4.
 37, 20—24 — OP, II, 8.
 37, 24 — OP, VI, 3.
 37, 28 — OC, VIII, 8.
 39, 1 — OP, VIII, 1.
 39, 6—12 — OC, VIII, 8.
 39, 7—12 — OC, XVIII, 1.
 39, 12 — OC, VIII, 8.
 Cap. 39 — Cap. 45 — OC, XI, 4.
 41, 54 — OC, VIII, 8.
 42, 15 — OP, III, 5.
 43, 30 — OC, VIII, 8.
 47, 9 — OH, II, 8; OP, VIII, 9.
 47, 12 — OC, VIII, 8.
 47, 16—17 — OC, VI, 2.
 48, 16 — OP, II, 7.
 48, 22 — OP, XII, 3.
 49, 25 — OP, VI, 3.
 50, 1 — OC, XVII, 1.

Ieşire

- 1, 5 = OP, IX, 5.
- 1, 17 = OC, XII, 12.
- 1, 22 = OC, XXIII, 3.
- 2, 2 = OH, I, 1.
- 2, 5 = OP, VIII, 1.
- 2, 5—10 = OC, XX, 2.
- 2, 10 = OH, I, 1.
- 2, 11—15 = OH, I, 1.
- 2, 14 = OC, XXIII, 3.
- 2, 15 = OP, II, 8.
- 3, 1 = OC, XXIII, 3.
- 3, 2 = OH, VI, 3.
- 3, 4 = OC, XXI, 3.
- 3, 6 = OP, X, 6.
- 3, 14 = OC, XXII, 2.
- 4, 10 = OC, XV, 1.
- 5, 17 = OP, X, 8.
- 7, 7 = OH, I, 1.
- 12, 7 = OP, XII, 3.
- 12, 23 = OC, XIII, 4.
- 12, 29 = OP, II, 8; VI, 3.
- 12, 35 = OC, XII, 12.
- 13, 21 = OP, IX, 6.
- 14, 9 = OP, VII, 9.
- 14, 15 = OP, XIV, 2.
- 14, 21 = OP, V, 6.
- 14, 23 = OP, VII, 9.
- 14, 28 = OC, IX, 5.
- 14, 30 = OC, XX, 2.
- 15, 1 = OP, VII, 9.
- 16, 3 = OC, I, 9.
- 20, 10 = OC, I, 7.
- 20, 12 = OP, II, 4.
- 20, 13 = OP, I, 4; III, 5.
- 20, 14 = OP, I, 4; III, 5.
- 20, 15 = OP, I, 4.
- 20, 18 = OP, V, 3.
- 24, 2 = OP, VIII, 12.
- 24, 18 = OC, I, 5; XIX, 6.
- 31, 2—3 = OH, I, 5.
- 32, 4 = OP, V, 5.
- 32, 6 = OC, I, 5; XIV, 8.
- 32, 19 = OC, I, 5.
- 32, 20 = OP, V, 5.
- 32, 27 = OC, X, 6.
- 32, 27—29 = OC, XIV, 8.
- 32, 29 = OC, X, 6.
- 33, 11 = OP, IX, 2.
- 33, 20 = OP, VIII, 11.
- 34, 28 = OC, XIX, 6.
- 35, 31 = OC, XXIV, 7.
- 34, 35 = OP, VI, 5.

Levitic

- 17, 11 = OH, VIII, 2.
- 25, 9 = OC, I, 3.

Numeri

- 12, 1—6 = OC, X, 3.
- 12, 3 = OP, VIII, 2; OC, X, 6; XVIII, 1.

- 12, 6—8 = OH, I, 1.
- 14, 37 = OC, I, 9.
- 16, 31—33 = OC, IX, 5.
- 20, 10 = OC, XI, 4.
- 20, 12 = OP, XI, 4.
- 25, 6—8 = OC, X, 6.
- 25, 6—18 = OC, VIII, 4.
- 25, 11 = OC, XIV, 8.
- 25, 18 = OC, X, 6.

Deuteronom

- 8, 3 = OP, IX, 3; OC, IX, 4.
- 15, 9 = OC, III, 1.
- 16, 20 = OP, III, 2.
- 17, 16 = OP, VII, 9.
- 23, 20 = OP, IV, 1.
- 28, 5 = OP, VI, 5.
- 28, 23 = OH, III, 8.
- 30, 15 = OP, XIII, 4.
- 32, 6 = OC, IX, 4.
- 32, 39 = OP, VI, 4; OC, IX, 4; XIII, 1.
- 33, 13—15 = OH, III, 8.
- 34, 8 = OC, XVII, 1.

Iosua

- 2, 4—21 = OC, XII, 12.
- 7, 1 = OC, VIII, 4.
- 9, 4—27 = OC, XII, 12.

Judecători

- 9, 1—57 = OC, XX, 2.
- 13, 4 = OC, I, 6.
- 13, 14 = OC, I, 6; II, 6.
- 14, 5—6 = OC, II, 6.
- 14, 14 = OP, IV, 5.
- Cap. 14 — Cap. 16 = OC, XVIII, 1.
- 15, 15—17 = OC, II, 6.
- 16, 3 = OC, II, 6.
- 17, 1—20 = OC, II, 6.
- 17, 21 = OC, II, 6.
- 17, 24—27 = OC, II, 6.

I Regi

- 1, 11 = OC, II, 6.
- 1, 13 = OC, I, 6.
- 15, 32—33 = OC, X, 6.
- 16, 11—13 = OC, XXIII, 3.
- 16, 14 = OC, XIX, 4.
- 16, 23 = OC, XXII, 7.
- 17, 4 = OC, XX, 1.
- 18, 7 = OC, XI, 3.
- 18, 11 = OC, XI, 3.
- 21, 1—15 = OP, VIII, 1.
- 21, 11 = OP, VIII, 1.
- 21, 12—13 = OP, VIII, 1.
- 21, 13 = OP, VIII, 1.
- 21, 14 = OP, VIII, 1.
- 22, 1 = OP, VIII, 1.
- 22, 1—23 = OP, VIII, 1.
- 24, 3 = OC, XI, 3.

- 24, 4—16 — OC, XI, 3.
 24, 18 — OC, XI, 3.
 25, 1 — OC, XVII, 1.
 25, 4 — OP, IX, 1.
 26, 7—12 — OC, XI, 3.

II Regi

- 1, 24 — OC, IV, 3.
 1, 26 — OC, IV, 3.
 8, 3—4 — OP, XII, 2.
 8, 15—16 — OP, XII, 2.
 10, 6 — OP, XII, 2.
 10, 9 — OP, XII, 2.
 10, 19 — OP, XII, 2.
 11, 28—29 — OC, IX, 5.
 12, 18 — OC, XX, 1.
 13, 14 — OP, VIII, 12.
 14, 26 — OC, XX, 1.
 15, 4—8 — OC, XII, 12.
 15, 31 — OP, VII, 6.
 16, 10 — OC, X, 5.
 17, 1—13 — OP, II, 1.
 17, 14 — OP, II, 1.
 17, 15—16 — OP, II, 1.

III Regi

- 1, 6 — OC, XX, 1.
 3, 1 — OP, VIII, 1.
 3, 12 — OC, XII, 2.
 3, 16—28 — OC, XII, 9.
 11, 14 — OC, IX, 9.
 12, 14 — OC, XX, 1.
 17, 1 — OC, I, 6; II, 6.
 17, 6 — OC, VIII, 5.
 17, 12 — OC, VIII, 6.
 17, 22 — OC, I, 6.
 18, 1 — OC, I, 6.
 18, 22—40 — OC, X, 6.
 18, 34 — OC, XIII, 3.
 18, 42—45 — OP, V, 4.
 18, 45 — OC, VIII, 4.
 19, 1—13 — OC, XVIII, 2.
 19, 8 — OC, XIX, 6.
 19, 8—13 — OC, I, 6.
 19, 12—13 — OC, XIX, 6.
 21, 1—15 — OC, VII, 5.
 29, 30 — OC, XII, 2.

IV Regi

- 2, 11 — OC, XIII, 3.
 2, 21 — OC, V, 2.
 4, 8 — OC, I, 6.
 4, 39 — OH, IX, 1.
 4, 39—41 — OC, I, 6.
 4, 42—44 — OC, I, 6.
 6, 25 — OP, VII, 6.
 7, 1 — OP, VII, 6.
 7, 16 — OP, VII, 6.
 7, 18 — OP, VII, 6.
 19, 23 — OP, VII, 9.
 19, 35 — OP, VII, 9.

I Paralipomena

- 16, 41—42 — OP, XIII, 1.
 25, 1 — OP, XIII, 1.

II Paralipomena

- 19, 3 — OC, XX, 5.

Iov

- 1, 1 — OC, IV, 6.
 1, 7 — OP, VII, 6.
 1, 9 — OP, XI, 10.
 1, 13—19 — OP, VI, 2.
 1, 14—19 — OC, IX, 5.
 1, 18—19 — OC, IV, 6.
 1, 19 — OC, XXII, 10.
 1, 21 — OC, IV, 6; X, 4; XXI, 5. 10.
 2, 7 — OC, IX, 5; XXI, 11.
 2, 9 — OP, VI, 2.
 2, 10 — OC, XXI, 11.
 3, 17 — OP, XI, 5.
 3, 18 — OC, II, 5.
 5, 7 — OP, XI, 5.
 14, 4—5 — OP, VII, 4.
 15, 11 — OC, V, 6.
 19, 21 — OC, VIII, 5.
 30, 25 — OC, IV, 6.
 31, 34 — OC, XX, 7.
 33, 4 — OC, XXIV, 7.
 36, 27 — OH, III, 5.
 38, 6 — OH, I, 9.
 39, 9 — OP, V, 5.
 39, 10 — OP, V, 5.

Psalmii

- 1, 1 — OP, I, 3. 4. 6.
 1, 2 — OH, VII, 6; OP, I, 3.
 1, 5 — OP, II, 4.
 2, 7 — OP, IX, 7.
 3, 1 — OC, IX, 1.
 3, 7 — OP, VIII, 13.
 4, 1 — OC, IX, 1.
 4, 4 — OC, X, 6.
 4, 6 — OC, XIII, 4.
 6, 1 — OC, IX, 1; XII, 5.
 6, 2 — OP, VI, 3; VIII, 13.
 6, 5 — OC, XXI, 6.
 6, 6 — OC, VIII, 4.
 6, 7 — OP, VIII, 3.
 7, 1 — OP, II, 2.
 7, 1—2 — OP, II, 2.
 7, 3—5 — OP, II, 3.
 7, 5 — OP, II, 3.
 7, 6 — OP, II, 3.
 7, 7 — OP, II, 4.
 7, 8 — OP, II, 4.
 7, 9 — OP, II, 4. 5; OC, XII, 11.
 7, 10 — OP, II, 6.
 7, 11 — OP, II, 7.
 7, 12 — OP, II, 7.
 7, 13 — OP, II, 7.

7, 13—14 = OP, II, 7.
 7, 14 = OP, II, 7.
 7, 15 = OP, II, 8.
 7, 16 = OP, II, 8.
 8, 2 = OP, V, 4.
 8, 3 = OP, VII, 9.
 8, 6 = OP, XI, 8.
 8, 8 = OH, III, 8.
 10, 7 = OP, VII, 1.
 11, 3 = OP, III, 3.
 12, 1 = OC, IX, 1.
 13, 1 = OP, XI, 6; OC, IX, 1.
 14, 1 = OP, III, 1.
 14, 2 = OP, III, 2.
 14, 2—3 = OP, III, 3.
 14, 3 = OP, III, 4.
 14, 4 = OP, III, 5.
 14, 5 = OP, IV, 1.
 15, 10 = OP, XI, 5.
 17, 1 = OH, III, 4.
 17, 3 = OP, V, 5.
 17, 19 = OC, XII, 15.
 17, 34—35 = OC, XXI, 2.
 17, 36 = OP, VI, 3.
 18, 1 = OH, III, 9; OP, V, 3, 7; OC, XII, 3.
 18, 3 = OC, XII, 3.
 18, 4 = OP, IX, 12; XI, 1.
 18, 9 = OP, VIII, 13.
 18, 10—11 = OH, VIII, 8.
 18, 11 = OH, VIII, 8.
 21, 6 = OC, X, 3.
 21, 22 = OP, V, 5.
 21, 23 = OP, V, 5.
 21, 24 = OP, XII, 4.
 22, 1 = OP, XI, 9; OC, XXIII, 3.
 22, 4 = OC, XVIII, 5.
 22, 5 = OP, IX, 7.
 22, 8 = OH, II, 8.
 23, 2 = OH, I, 9.
 23, 8 = OC, XXIII, 3.
 23, 10 = OC, XXIII, 3.
 25, 1 = OP, II, 4; OC, XII, 11.
 25, 2 = OP, II, 4.
 25, 4 = OC, XVIII, 3.
 26, 7—8 = OP, IX, 11.
 28, 1 = OP, V, 1, 2.
 28, 2 = OP, V, 2, 3.
 28, 3 = OP, V, 3, 4.
 28, 4 = OP, V, 4.
 28, 5 = OP, V, 5.
 28, 6 = OP, V, 5.
 28, 7 = OH, VI, 3; OP, V, 6.
 28, 8 = OP, V, 6.
 28, 9 = OP, V, 6, 7.
 28, 10 = OP, V, 8.
 28, 11 = OP, V, 8.
 28, 17 = OP, VII, 3.
 29, 1 = OP, VI, 1, 3.
 29, 2 = OP, VI, 3.
 29, 3 = OP, VI, 3.
 29, 4 = OP, VI, 3, 4.

29, 5 = OP, VI, 4, 5.
 29, 6 = OP, VI, 5.
 29, 7 = OP, VI, 5, 6.
 29, 8 = OP, VI, 6.
 29, 9 = OP, VI, 6.
 29, 10 = OP, VI, 7.
 29, 11 = OP, VI, 7.
 29, 12 = OP, VI, 7.
 31, 5 = OP, V, 8.
 31, 7 = OP, V, 8.
 32, 1 = OP, VII, 1, 10.
 32, 2 = OP, VII, 2.
 32, 3 = OP, VII, 2, 3.
 32, 4 = OP, VII, 3.
 32, 5 = OP, VII, 3.
 32, 6 = OP, VII, 4.
 32, 7 = OP, VII, 5.
 32, 8 = OP, VII, 6.
 32, 9 = OP, VII, 6.
 32, 10 = OP, VII, 6.
 32, 11 = OP, VII, 7.
 32, 12 = OP, VII, 7.
 32, 13—14 = OP, VII, 8.
 32, 15 = OC, III, 1.
 32, 16 = OP, VII, 9.
 32, 17 = OP, VII, 9.
 32, 18 = OP, VII, 10.
 32, 20 = OP, VII, 10.
 32, 21 = OP, VII, 10.
 32, 22 = OP, VII, 10.
 33, 1 = OP, VIII, 1.
 33, 2 = OP, VIII, 2.
 33, 3 = OP, VIII, 3.
 33, 4 = OP, VIII, 3, 12.
 33, 5 = OP, VIII, 4; OC, XIII, 1.
 33, 6 = OP, VIII, 5, 12.
 33, 7 = OH, V, 6; OP, II, 7; VIII, 5.
 33, 8 = OP, VIII, 6; OC, XII, 14; XIII, 2.
 33, 9 = OP, VIII, 6, 8.
 33, 10 = OP, VIII, 7.
 33, 11 = OP, VIII, 8; X, 7.
 33, 12 = OP, VIII, 9.
 33, 13 = OP, VIII, 10.
 33, 14 = OP, VII, 10; VIII, 11.
 33, 15 = OP, VIII, 11, 12.
 33, 16 = OP, VIII, 12.
 33, 17 = OP, VIII, 12.
 33, 18 = OP, VIII, 4, 12; X, 2.
 33, 19 = OP, VIII, 13.
 33, 20 = OP, VIII, 14.
 33, 21 = OP, VIII, 14.
 34, 9 = OP, VIII, 13.
 35, 6 = OP, VII, 5; XII, 8.
 36, 4 = OH, VIII, 8.
 36, 8 = OC, X, 7.
 36, 11 = OC, XII, 14.
 36, 25 = OC, II, 8.
 36, 27 = OP, I, 3.
 36, 35 = OP, V, 5.
 38, 1 = OP, XIII, 1.
 38, 2 = OC, X, 4.
 38, 2—3 = OP, XIII, 1.
 38, 3 = OC, X, 4.

- 38, 8 - OP, XIII, 1.
 38, 10 - OP, XIII, 1.
 38, 17 - OP, III, 1.
 40, 4 - OP, VI, 3.
 41, 1 - OP, V, 6.
 41, 4 - OP, III, 2.
 43, 24 - OP, XIV, 1.
 43, 25 - OP, VI, 2.
 43, 26 - OP, VI, 2.
 44, 1 - OP, IX, 3.
 44, 2 - OP, IX, 3.
 44, 3 - OP, IX, 3. 4. 5.
 44, 4-5 - OP, IX, 5.
 44, 5 - OP, IX, 5.
 44, 6 - OP, IX, 6.
 44, 7 - OP, IX, 6.
 44, 8-9 - OP, IX, 7.
 44, 10 - OP, IX, 9.
 44, 11 - OP, IX, 9.
 44, 11-13 - OC, VIII, 8.
 44, 12-13 - OP, IX, 10.
 44, 14 - OP, IX, 10.
 44, 15-16 - OP, IX, 11.
 44, 17-18 - OP, IX, 11.
 44, 19 - OP, IX, 12.
 44, 20-21 - OP, IX, 12.
 45, 1 - OP, X, 1. 3.
 45, 2 - OP, X, 3.
 45, 3 - OP, X, 3.
 45, 4 - OP, X, 4.
 45, 5 - OP, X, 5.
 45, 6 - OP, X, 6.
 45, 7 - OP, X, 6.
 45, 8 - OP, X, 7.
 45, 9 - OP, X, 7.
 45, 10 - OP, X, 8.
 45, 11 - OP, X, 8.
 48, 1-2 - OP, XI, 1.
 48, 3 - OP, XI, 2.
 48, 4 - OP, XI, 2.
 48, 5 - OP, XI, 2.
 48, 6 - OP, XI, 3.
 48, 7 - OP, XI, 4; OC, XXI, 8.
 48, 7-8 - OP, XI, 4.
 48, 8 - OP, XI, 4.
 48, 9 - OP, XI, 5.
 48, 9-11 - OP, XI, 6.
 48, 12 - OH, IX, 2; OC, XIV, 3.
 48, 12-13 - OP, XI, 8.
 48, 14 - OP, XI, 9.
 48, 15 - OP, XI, 9.
 48, 16 - OP, XI, 9.
 48, 17 - OP, XI, 10.
 48, 19 - OP, XI, 10.
 48, 20 - OP, XI, 11.
 48, 21 - OP, XI, 11.
 49, 9 - OP, IX, 3.
 49, 17 - OP, VII, 1.
 49, 22 - OC, XIII, 5.
 50, 11 - OP, VII, 1; OC, IX, 4; XV, 3.
 50, 12 - OC, XV, 3.
 50, 18 - OP, VIII, 12.
 51, 7 - OH, V, 6.
 54, 11 - OP, IV, 1.
 54, 25 - OC, XXI, 12.
 57, 1 - OC, XII, 9.
 59, 1 - OP, XII, 1. 3.
 59, 3 - OP, XII, 3.
 59, 4 - OP, XII, 3.
 59, 6 - OP, XII, 3.
 59, 7 - OP, XII, 2. 4.
 59, 7-8 - OP, XII, 4.
 59, 8 - OP, XII, 2. 4.
 59, 9 - OP, XII, 2. 4.
 59, 10 - OP, XII, 4.
 59, 12 - OP, XII, 1. 5.
 61, 1 - OP, XIII, 2.
 61, 2 - OP, XIII, 2.
 61, 3 - OP, XIII, 3.
 61, 4 - OP, XIII, 3.
 61, 5 - OP, XIII, 3.
 61, 7 - OP, XIII, 4.
 61, 8 - OP, XIII, 4. 5.
 61, 9 - OP, XIII, 4. 5.
 61, 10 - OP, XIII, 5; OC, VI, 5; XXI, 1.
 61, 11 - OP, XIII, 5.
 63, 1 - OP, VIII, 8.
 63, 2 - OC, XVIII, 3.
 63, 6 - OP, VIII, 3.
 63, 8 - OC, XIX, 4.
 64, 4 - OP, VII, 7.
 65, 11 - OC, XIX, 8.
 67, 6 - OH, VII, 3.
 68, 3 - OC, XII, 16.
 68, 17-18 - OC, XII, 15.
 68, 29 - OP, V, 3.
 68, 32 - OP, XI, 7.
 70, 6 - OP, II, 2.
 70, 8 - OP, II, 2.
 72, 23 - OC, XVII, 3.
 72, 26 - OP, VIII, 12; OC, IX, 7.
 74, 3 - OH, I, 9; III, 4.
 74, 5 - OH, IX, 4; OP, II, 7.
 75, 7 - OP, VII, 9.
 76, 10 - OP, IX, 2.
 76, 16 - OP, V, 3.
 77, 25 - OC, I, 9.
 77, 29 - OC, XIII, 2.
 79, 9 - OP, V, 5.
 79, 11 - OP, V, 5.
 80, 4 - OC, I, 1.
 80, 9 - OP, VIII, 1.
 81, 1 - OP, II, 4.
 82, 3 - OC, XII, 12.
 83, 1 - OP, III, 2.
 83, 2 - OC, I, 10.
 83, 13 - OC, XII, 11.
 86, 2 - OP, X, 4.
 87, 4 - OP, II, 8.
 88, 30 - OP, IX, 7.
 88, 32 - OP, IX, 7.
 89, 1 - OP, X, 2.
 89, 10 - OH, II, 8.
 90, 7 - OP, VIII, 5.
 90, 10 - OP, V, 1.

90, 13 — OH, IX, 6; OP, V, 6.
 91, 3 — OP, VII, 2.
 91, 10 — OP, V, 5.
 91, 13 — OP, V, 3.
 91, 15 — OP, VII, 1.
 94, 4 — OH, I, 9.
 94, 8 — OC, XIII, 6.
 96, 12 — OP, VIII, 4.
 101, 27 — OP, IX, 2.
 102, 5 — OP, VII, 2.
 103, 16 — OH, V, 6; OC, V, 3. 6; XII, 4.
 103, 19 — OP, V, 6.
 103, 25 — OH, IX, 3; OC, V, 3.
 103, 26 — OH, VII, 3.
 104, 37 — OC, I, 9.
 106, 26 — OH, III, 8; OC, IX, 10.
 109, 5 — OP, III, 5.
 110, 9 — OC, XVI, 1.
 111, 6 — OC, XVIII, 8.
 111, 8 — OC, VI, 3; VII, 2.
 111, 9 — OP, V, 5.
 112, 5 — OP, VI, 1.
 113, 13 — OC, XIV, 7.
 114, 1 — OP, XIV, 1.
 114, 2 — OP, XIV, 2.
 114, 3 — OP, XIV, 2.
 114, 4 — OP, XIV, 2.
 114, 5 — OP, XIV, 2. 3.
 114, 6 — OP, XIV, 4.
 114, 7 — OP, VII, 10; XIV, 10. 5.
 114, 8 — OP, XIV, 5.
 115, 3 — OC, V, 6. 7; XIX, 6.
 117, 6 — OC, XVIII, 5.
 117, 9 — OC, IV, 6.
 118, 1 — OP, I, 3; OC, XXI, 2.
 118, 17 — OP, II, 3.
 118, 29 — OC, XXI, 2.
 118, 53 — OC, V, 9.
 118, 60 — OP, VI, 6; OC, X, 5.
 118, 71 — OC, V, 6; XII, 5.
 118, 89 — OC, XXIV, 1.
 118, 103 — OH, III, 1; OC, XII, 14.
 118, 105 — OC, XII, 17.
 118, 106 — OP, III, 5.
 118, 120 — OP, VIII, 6; OC, XII, 4.
 118, 131 — OP, VIII, 1. 13.
 118, 133 — OC, III, 4.
 119, 4 — OP, IX, 6.
 119, 5 — OC, IV, 3.
 120, 4 — OP, VI, 2.
 122, 1 — OC, XII, 17.
 122, 2 — OP, VII, 10.
 122, 3 — OP, VII, 10.
 125, 6 — OP, VI, 4.
 125, 7—8 — OP, XI, 5.
 127, 1 — OP, III, 5.
 127, 6 — OC, XIII, 8.
 129, 3 — OP, VII, 3.
 131, 1 — OP, VIII, 2.
 131, 4 — OC, XII, 17.
 135, 8—9 — OH, VI, 8.
 138, 5 — OH, IX, 6.

138, 6 — OC, III, 8.
 138, 20—21 — OP, IX, 8.
 140, 4 — OC, IV, 1.
 140, 8 — OP, VIII, 13.
 141, 10 — OC, V, 5.
 142, 4 — OC, X, 5.
 142, 12 — OC, XV, 3.
 143, 1 — OC, XVII, 2.
 145, 2 — OP, II, 2; X, 1.
 148, 4 — OH, III, 3. 9.
 148, 7 — OH, III, 9.
 148, 12 — OC, XII, 13.
 148, 13 — OP, V, 5.
 150, 1 — OH, III, 4.

Proverbele lui Solomon

1, 1 — OC, XII, 2.
 1, 2 — OC, XII, 3. 5. 6.
 1, 3 — OC, XII, 7. 8. 9.
 1, 4 — OC, XII, 11. 13.
 1, 5 — OC, XII, 14. 15.
 1, 7 — OH, I, 5; OC, VI, 1; XII, 4.
 1, 21—22 — OC, XII, 4.
 1, 28 — OC, XII, 5.
 2, 21 — OC, XII, 14.
 3, 3 — OC, VI, 1.
 3, 9 — OP, V, 2.
 3, 14 — OC, XII, 4.
 3, 15 — OC, XII, 4.
 3, 19 — OC, XII, 3.
 3, 23 — OP, VIII, 13.
 3, 27 — OC, VI, 1.
 3, 28 — OC, VI, 6.
 3, 34 — OC, XX, 5.
 3, 35 — OC, XII, 14.
 4, 6 — OC, XII, 4. 14.
 4, 8 — OC, XII, 14.
 4, 25 — OC, XII, 14.
 5, 3 — OC, XII, 14.
 5, 15 — OP, II, 8; IV, 2.
 5, 19 — OP, V, 6.
 6, 5 — OC, III, 2.
 6, 6 — OH, VIII, 4.
 6, 7 — OH, VIII, 4.
 6, 8 — VIII, 4.
 7, 4 — OC, XII, 4.
 8, 10 — OC, XII, 5.
 8, 22 — OC, XII, 3.
 8, 27 — OC, XII, 3.
 8, 30 — OC, XII, 3.
 9, 2 — OC, II, 8; XII, 4.
 9, 4 — OC, XII, 4.
 9, 8 — OC, XXI, 1.
 9, 9 — OC, XXI, 8.
 9, 12 — OC, XII, 4.
 9, 19 — OP, I, 6; OC, XII, 14.
 10, 3 — OC, II, 8.
 11, 4 — OC, XII, 14.
 11, 25 — OC, X, 1.
 11, 26 — OC, VI, 3.
 12, 5 — OC, XII, 10.
 12, 21 — OP, II, 3.

- 12, 24 — OC, XII, 11.
 13, 8 — OC, III, 6; 14, 8.
 13, 9 — OH, II, 5.
 13, 14 — OC, XII, 4.
 13, 26 — OP, IX, 3.
 14, 6 — OC, XII, 5.
 14, 15 — OP, II, 6.
 15, 1 — OC, X, 1.
 15, 5 — OC, XII, 11.
 16, 7 — OH, I, 5; OC, XVI, 1.
 18, 17 — OC, XX, 7.
 19, 13 — OP, V, 1.
 19, 17 — OP, III, 6; OP, IV, 5.
 20, 1 — OC, XIV, 5.
 20, 6 — OP, XI, 8, 11.
 20, 13 — OC, XII, 9.
 21, 1 — OP, VII, 9.
 22, 1 — OC, VI, 3.
 22, 17 — OC, XII, 14.
 22, 28 — OH, VII, 4; OP, XIII, 5.
 23, 6 — OC, XI, 4.
 23, 13 — OC, IX, 4; XII, 5.
 23, 26 — OP, IV, 2.
 23, 28—29 — OC, XIV, 4.
 24, 13 — OC, XII, 14.
 24, 23 — OC, XII, 9.
 24, 34 — OP, IV, 2.
 25, 12 — OC, XII, 14.
 27, 12 — OC, XII, 11.
 27, 20 — OC, VII, 5.
 28, 1 — OC, XVIII, 3.
 29, 2 — OC, XVIII, 1.
 29, 13 — OP, IV, 2.
 30, 16 — OC, VII, 5.
 31, 6 — OC, V, 9.

Eclesiastul

- 1, 2 — OC, XXI, 1.
 1, 7 — OH, IV, 3.
 1, 8 — OC, VII, 5; XV, 1.
 1, 15 — OP, II, 7.
 2, 14 — OP, VIII, 13.
 2, 18 — OC, VII, 7.
 2, 19 — OC, VII, 7.
 3, 1 — OC, XIII, 1.
 3, 2 — OC, XIII, 1.
 3, 5 — OC, XII, 14.
 4, 4 — OC, XI, 4.
 5, 12 — OC, VII, 7.
 7, 3 — OC, V, 8.
 10, 4 — OP, I, 1; VII, 1; OC, XIV, 8.
 12, 11 — OP, IX, 6.

Cîntarea Cîntărilor

- 2, 5 — OP, IX, 6.
 4, 7 — OP, VI, 5.
 5, 2 — OH, VII, 6.
 5, 3 — OP, VIII, 1.
 6, 8 — OP, IX, 9.

Isaia

- 1, 3 — OH, VIII, 1.
 1, 16 — OC, XIII, 1.
 2, 4 — OC, XXIV, 2.
 3, 1 — OP, V, 8.
 3, 15 — OC, XIV, 1.
 5, 1 — OH, V, 6.
 5, 9 — OH, VII, 4; OC, VII, 5.
 5, 12—13 — OC, XIV, 6, 7.
 5, 20 — OP, IV, 5; XIII, 4; OC, XII, 9.
 6, 1 — OP, VIII, 8.
 9, 2 — OC, V, 7.
 10, 14 — OC, V, 1.
 13, 9 — OP, XI, 2.
 25, 8 — OP, XIV, 5.
 26, 16 — OC, V, 6.
 27, 1 — OP, VII, 1.
 28, 1 — OC, I, 10.
 29, 14 — OP, XI, 5.
 30, 26 — OP, IX, 2.
 33, 14 — OP, III, 2.
 40, 1 — OC, II, 1.
 40, 2 — OC, II, 1.
 40, 6 — OP, V, 3.
 40, 7 — OH, V, 2; OC, XX, 1.
 40, 7—8 — OC, XXI, 1.
 40, 8 — OC, XX, 1.
 40, 10 — OP, VII, 10.
 40, 13 — OP, III, 2.
 40, 22 — OH, I, 8; IV, 1.
 42, 18 — OP, VIII, 13.
 43, 26 — OP, IX, 3.
 44, 24 — OC, XXIII, 3.
 44, 27 — OH, III, 6.
 45, 3 — OP, VII, 5.
 45, 7 — OC, IX, 4.
 50, 6 — OC, XII, 5.
 50, 7 — OC, X, 4.
 51, 6 — OH, I, 8.
 52, 3 — OP, XI, 4.
 52, 11 — OC, XIV, 8.
 53, 2—3 — OP, IX, 4.
 53, 7 — OP, V, 5.
 53, 9 — OP, XI, 4.
 54, 1 — OP, V, 6.
 56, 10 — OC, X, 1.
 58, 4 — OC, I, 1, 10.
 58, 5 — OC, II, 7.
 58, 6 — OC, I, 1, 10; OC, VIII, 4.
 58, 7 — OC, VI, 1.
 58, 9 — OP, VI, 3; OC, IX, 1.
 60, 15 — OP, X, 4.
 60, 18 — OP, X, 4.
 61, 1 — OP, VIII, 12.
 64, 6 — OC, XX, 5.
 65, 1 — OC, XVIII, 3.
 66, 18 — OC, XX, 5.
 66, 24 — OC, III, 7.

Ieremia

- 2, 13 — OP, II, 8.
 4, 19 — OP, VIII, 13.

- 4, 22 — OP, XI, 5; OC, XIII, 6.
 5, 8 — OP, IX, 1; XI, 8; OC, I, 9.
 5, 22 — OH, IV, 3.
 9, 1 — OC, V, 9.
 9, 6 — OP, IV, 1.
 9, 22 — OC, XX, 3.
 9, 22—23 — OP, VIII, 2.
 9, 23 — OC, XX, 3.
 10, 24 — OC, V, 6; XII, 5.
 11, 15 — OP, V, 1.
 15, 10 — OC, IV, 3.
 16, 15 — OC, III, 4.
 17, 5 — OP, II, 2; X, 1.
 17, 6 — OH, V, 9.
 20, 9 — OC, XIV, 1.
 31, 19 — OC, XII, 5.
 38, 6 — OP, VI, 3.
 44, 5 — OP, VIII, 1.

Plingerile lui Ieremia

- 1, 1 — OC, IV, 3.

Iezechiel

- 1, 15—16 — OP, V, 3.
 2, 10 — OC, IV, 3.
 9, 5—6 — OP, XII, 3.
 13, 4 — OP, XI, 8.
 22, 12 — OP, IV, 1.
 22, 27 — OP, X, 8.
 37, 5—6 — OP, VIII, 13.

Daniil

- 1, 4 — OC, XXII, 2.
 1, 8—16 — OC, I, 6.
 3, 8—28 — OP, V, 6.
 3, 19—28 — OC, XXI, 9.
 3, 21 — OC, IV, 3.
 3, 22 — OP, V, 6.
 3, 24—50 — OC, I, 6.
 3, 40 — OC, XIX, 6.
 3, 50 — OP, V, 6.
 4, 24 — OC, XIV, 8.
 6, 16 — OP, II, 8.
 6, 16—22 — OC, I, 7.
 6, 16—23 — OC, VIII, 5.
 6, 17—24 — OC, IV, 3.
 9, 23 — OC, I, 7.
 10, 2 — OC, I, 7.
 10, 11 — OC, I, 7.

Osie

- 4, 17 — OC, XIII, 1.
 4, 18 — OC, XIII, 1.
 7, 2 — OP, XI, 2.
 7, 11 — OP, XI, 6.
 10, 12 — OC, VI, 3.

Ioil

- 2, 11 — OH, II, 8.
 2, 28 — OC, XII, 13.

Amos

- 3, 6 — OC, IX, 4.
 3, 8 — OC, VIII, 1.
 4, 7—8 — OC, VIII, 2.
 4, 13 — OH, III, 4.
 5, 18 — OH, II, 8.
 8, 10 — OC, XIV, 8.
 8, 11 — OP, VIII, 7; OC, II, 8.

Iona

- 1, 3 — OH, VII, 6.
 2, 1 — OC, IV, 3.
 3, 3—9 — OC, I, 9.
 3, 3—10 — OC, VIII, 3.

Miheiia

- 1, 12 — OC, IX, 4.
 7, 1 — OC, IV, 3.
 7, 2 — OC, IV, 3.
 7, 9 — OC, XII, 5.
 7, 18—19 — OP, V, 8.

Sofonie

- 3, 9—10 — OP, XI, 1.

Zaharia

- 6, 12 — OP, X, 5.

Maleahi

- 1, 6 — OP, V, 2.
 3, 6 — OC, XXIII, 3.
 4, 2 — OH, VI, 1; OP, VIII, 4; X, 5; OC, V, 7.

Tobit

- 3, 6 — OC, V, 5.

Baruh

- 3, 38 — OC, V, 7.

Cintarea celor trei tineri

- 41, 48—49 — OH, III, 9.

Înțelepciunea lui Solomon

- 1, 4 — OC, XII, 4.
 6, 6 — OC, XIV, 1.
 14, 6 — OC, XX, 1.

Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirah

- 8, 6 — OP, III, 4.
 9, 18 — OC, III, 2.
 20, 31 — OP, XI, 2.
 21, 2 — OC, XXI, 1.
 27, 11 — OH, VI, 10.

Istoria Suzanei

- 59 — OC, XII, 13.

Bel

1, 40—46 — OC, VIII, 5.

Matei

- 1, 9 — OH, VI, 7.
 1, 22 — OP, X, 6.
 3, 2 — OC, IX, 10.
 3, 4 — OC, I, 9.
 3, 10 — OP, V, 7.
 3, 17 — OP, V, 3.
 4, 1—11 — OC, I, 9.
 4, 2 — OC, XIX, 6.
 4, 4 — OP, IX, 3.
 4, 16 — OC, V, 7.
 4, 19 — OC, XV, 3.
 4, 23 — OC, IX, 10.
 5, 3 — OP, VIII, 5, 12.
 5, 4 — OP, VI, 4; OC, IV, 3, 4; V, 9.
 5, 5 — OP, VIII, 2, 5; OC, X, 7; XII, 14.
 5, 9 — OP, VIII, 5.
 5, 12 — OC, V, 7.
 5, 16 — OP, V, 2.
 5, 18 — OC, VIII, 9.
 5, 22 — OP, III, 5; OC, X, 1, 6.
 5, 28 — OP, III, 5; OC, III, 1; XIV, 8; XXII, 5.
 5, 33—37 — OC, XXII, 5.
 5, 34 — OP, III, 5.
 5, 37 — OP, III, 5.
 5, 39 — OC, XXII, 5.
 5, 40 — OC, XIII, 7.
 5, 41 — OP, I, 4; OC, XIII, 7.
 5, 42 — OP, III, 6; IV, 1, 5.
 5, 44 — OP, II, 6; OC, XIII, 7; XXII, 5.
 5, 45 — OC, VI, 1.
 6, 1 — OP, IX, 11.
 6, 2 — OC, XX, 7.
 6, 4 — OH, V, 6; OP, IX, 11.
 6, 6 — OH, V, 6; OP, IX, 11.
 6, 10 — OP, IX, 5.
 6, 16 — OC, II, 3.
 6, 16—17 — OC, I, 1; II, 7.
 6, 17 — OC, II, 3.
 6, 18 — OH, V, 6.
 6, 20 — OC, VI, 6; XXI, 8.
 6, 21 — OC, VII, 3.
 6, 25 — OC, IX, 9.
 6, 26 — OC, IX, 10.
 7, 2 — OP, XIII, 5.
 7, 3 — OC, III, 5.
 7, 13 — OP, X, 2.
 7, 13—14 — OP, XI, 5.
 7, 14 — OP, VIII, 4; X, 2; OC, VII, 9.
 7, 15 — OH, VII, 3.
 7, 16 — OP, IV, 5.
 7, 17 — OP, IV, 5.
 7, 18 — OP, VI, 3.
 7, 24—25 — OC, XII, 6; XVIII, 7.
 8, 8—10 — OC, XVIII, 7.
 8, 12 — OH, II, 5; OP, XI, 11.
 8, 13 — OP, II, 2.
 9, 9 — OC, XV, 3.
 9, 12 — OC, I, 3.
 9, 13 — OP, XI, 1.
 9, 17 — OP, VII, 5.
 9, 35 — OC, IX, 10.
 10, 16 — OP, XI, 6; OC, XII, 6.
 10, 22 — OC, X, 4.
 10, 29 — OP, VII, 3.
 10, 30 — OP, VII, 3.
 10, 33 — OC, XVIII, 7; XXIV, 1.
 10, 42 — OP, VII, 8.
 11, 11 — OC, I, 9.
 11, 12 — OC, XII, 13.
 11, 19 — OP, II, 1.
 11, 28 — OP, X, 7; XI, 5; OC, XIII, 1.
 11, 29 — OP, VIII, 2, 5; IX, 6; OC, XX, 7.
 11, 30 — OC, XIII, 1.
 12, 32 — OC, XXIV, 6.
 12, 33 — OP, VI, 3.
 12, 34 — OP, III, 3; OC, XVI, 3.
 12, 35 — OP, IX, 3.
 12, 36 — OP, VII, 8.
 12, 37 — OP, VIII, 9; IX, 3; OC, XVIII, 7.
 12, 42 — OP, II, 5.
 12, 43—44 — OP, X, 8.
 13, 7 — OP, X, 8.
 13, 8 — OP, VI, 5.
 13, 17 — OP, XII, 4.
 13, 19 — OC, XII, 4.
 13, 25 — OH, V, 5.
 13, 43 — OP, VIII, 13.
 13, 45 — OC, XII, 16.
 14, 28—31 — OC, XX, 4.
 15, 18 — OP, I, 4.
 15, 32 — OC, VIII, 7.
 16, 3 — OH, VI, 4.
 16, 18 — OC, XXI, 9.
 17, 1—9 — OP, IX, 5.
 17, 5 — OP, IX, 2.
 18, 3 — OP, XIV, 4.
 18, 10 — OP, VIII, 11.
 18, 20 — OC, XIX, 8.
 18, 23—34 — OC, XII, 3.
 19, 5 — OC, V, 5.
 19, 16—24 — OC, VII, 1.
 19, 17 — OC, III, 6.
 19, 19 — OP, I, 4.
 19, 20 — OC, VII, 1.
 19, 21 — OP, I, 4; VIII, 5; OC, III, 6; VII, 1, 7.
 19, 22 — OC, VII, 1.
 19, 28 — OP, IX, 12.
 20, 12 — OC, XIII, 5.
 20, 16 — OP, VII, 7.
 21, 33 — OH, V, 6.
 22, 27 — OP, II, 6.
 22, 30 — OP, XIV, 5.
 22, 37 — OP, IX, 2.
 23, 27 — OP, XI, 6.
 23, 33 — OP, IV, 3; OC, X, 1.
 24, 4 — OC, IX, 10.
 24, 29 — OH, VI, 4; OC, V, 4.
 24, 35 — OH, I, 3; OC, V, 4.

25, 1—12 = OC, XII, 6.
 25, 1—13 = OC, XIII, 7.
 25, 4 = OC, VIII, 8.
 25, 7 = OC, VIII, 8.
 25, 26 = OC, XII, 16.
 25, 29 = OP, V, 8.
 25, 32 = OP, IX, 9.
 25, 34 = OC, III, 6.
 25, 34—36 = OC, VI, 6; VIII, 7.
 25, 35 = OP, III, 6.
 25, 41 = OP, V, 2. 6; OC, III, 7.
 25, 41—43 = OC, VI, 6; VIII, 7.
 26, 33 = OC, XX, 4.
 26, 69—75 = OC, XX, 4.
 27, 28 = OC, XIX, 6.
 27, 31 = OC, 10, 4.
 27, 35 = OC, X, 4; XIX, 6.
 27, 54 = OC, XVIII, 7.
 28, 19 = OP, V, 3.

Marcu

3, 17 = OP, V, 3; OC, XVI, 1.
 4, 7 = OP, X, 8.
 4, 9 = OP, VIII, 13.
 4, 23 = OP, VIII, 13.
 4, 26—28 = OH, V, 5.
 9, 2—9 = OP, IX, 5.
 9, 29 = OC, I, 9.
 9, 35 = OC, X, 7.
 9, 44 = OC, III, 7.
 9, 46 = OC, III, 7.
 9, 48 = OC, III, 7.
 10, 44 = OC, XX, 7.
 12, 30 = OP, II, 6.
 12, 33 = OP, II, 6.

Luca

1, 79 = OP, VIII, 4.
 2, 14 = OC, IX, 10; XXIV, 7.
 2, 29 = OC, V, 5.
 2, 29—30 = OP, XIII, 2.
 2, 52 = OP, IX, 5.
 4, 22 = OP, IX, 5.
 6, 21 = OP, VI, 4; OC, IV, 3. 4.
 6, 34 = OP, IV, 5.
 7, 32 = OP, VI, 7.
 7, 50 = OP, II, 2.
 8, 7 = OP, X, 8.
 8, 8 = OP, VIII, 13.
 9, 20 = OC, XXIV, 7.
 9, 27—36 = OP, IX, 5.
 10, 2 = OC, VIII, 2.
 10, 6 = OP, II, 1.
 10, 13 = OP, VI, 7.
 10, 16 = OC, XXIV, 7.
 10, 18 = OC, IX, 10.
 10, 19 = OP, V, 6; OC, IX, 10.
 10, 25—37 = OC, VII, 1.
 10, 27 = OP, II, 6.
 10, 29 = OP, III, 4.
 10, 36 = OP, III, 4.

10, 37 = OP, III, 4.
 12, 8 = OC, XX, 7.
 12, 16—18 = OC, VI, 1.
 12, 18 = OC, VI, 1. 6.
 12, 19 = OC, VI, 6.
 12, 20 = OP, XI, 6; OC, VI, 2. 6.
 12, 35—36 = OC, XXI, 2.
 12, 42 = OP, III, 2.
 13, 8—9 = OC, III, 4.
 13, 38 = OP, IX, 1.
 14, 11 = OC, XX, 5.
 14, 18 = OC, XIII, 18.
 14, 33 = OP, X, 8.
 14, 35 = OP, VIII, 13.
 15, 24 = OC, XXI, 9.
 16, 8 = OP, XI, 6; OC, XII, 6.
 16, 9 = OP, III, 2.
 16, 19 = OP, VIII, 14; XI, 5.
 16, 19—31 = OC, I, 9; XXI, 8.
 16, 20—21 = OP, XI, 5.
 16, 22 = OP, XII, 5; OC, XVIII, 8.
 16, 23 = OC, I, 9.
 16, 24 = OC, XXI, 8.
 16, 25 = OP, XI, 10; OC, VII, 9.
 18, 10—14 = OC, XX, 4.
 18, 11—12 = OP, II, 5; OC, III, 5.
 18, 13 = OC, III, 5.
 18, 25 = OC, VII, 3.
 19, 22 = OC, XVIII, 7.
 19, 38 = OC, IX, 10.
 19, 41 = OC, IV, 3.
 22, 31—32 = OC, XX, 4.
 23, 28 = OC, V, 7; XVIII, 7.
 24, 1 = OP, X, 5.
 24, 43 = OC, I, 9.

Ioan

1, 1 = OP, VII, 3. 4; IX, 3; OC, XVI, 1; XXIII, 4; XXIV, 1.
 1, 1—2 = OC, XVI, 4.
 1, 2 = OP, XI, 6; OC, XV, 2.
 1, 4 = OC, V, 7; XVI, 3.
 1, 9 = OH, VI, 1. 2; OP, VIII, 4; IX, 5.
 1, 14 = OP, XI, 8; OC, III, 6; V, 7; XV, 2.
 1, 16 = OP, VIII, 5.
 1, 29 = OP, V, 5.
 1, 32 = OP, IX, 8.
 3, 3 = OC, XV, 3.
 3, 5 = OC, XIII, 2.
 3, 14 = OP, X, 8.
 3, 17 = OP, VII, 4; OC, XV, 2.
 3, 18 = OP, II, 4.
 3, 20 = OP, VIII, 4.
 3, 29 = OP, IX, 2.
 4, 6 = OP, XI, 4.
 4, 7—26 = OP, II, 8.
 4, 10 = OP, X, 4.
 4, 10—14 = OP, VIII, 7.
 4, 14 = OP, V, 4; X, 4.
 4, 24 = OC, XXIV, 4.
 5, 18 = OC, XXIV, 2.

5, 23 — OC, XXIV, 7.
 5, 29 — OC, VII, 6.
 5, 30 — OC, XV, 2.
 6, 9 — OH, VI, 11.
 6, 32 — OP, VIII, 6.
 6, 33 — OP, V, 5; VIII, 1; IX, 3.
 6, 48 — OP, VIII, 7.
 6, 51 — OP, IX, 5; OC, XIII, 2.
 6, 55 — OP, VIII, 6.
 7, 38 — OP, V, 4; X, 4.
 8, 16 — OC, XXIV, 2.
 8, 17 — OC, XXIV, 2.
 8, 18 — OC, XXIV, 2.
 8, 39 — OP, IX, 12.
 8, 48 — OC, X, 4.
 9, 16 — OC, XXIII, 4.
 10, 11 — OC, XXIII, 3.
 10, 11—13 — OC, XXIII, 3.
 10, 14 — OC, XXIII, 4.
 10, 15 — OP, XI, 9; OC, XXIII, 4.
 10, 16 — OP, V, 3.
 10, 17 — OC, XXIII, 4.
 10, 18 — OC, XV, 2.
 10, 20 — OC, XXIII, 4.
 10, 21 — OC, XXIII, 4.
 10, 27 — OC, XXIII, 4.
 10, 30 — OH, IX, 6; OC, XXIV, 2.
 11, 9—10 — OP, X, 5.
 11, 11 — OC, IV, 5.
 11, 25 — OC, V, 7; XVI, 3; XVII, 2.
 11, 35 — OC, IV, 3.
 11, 43 — OC, IV, 5.
 11, 48 — OC, XX, 2.
 12, 28 — OC, XXIV, 7.
 12, 31 — OC, IX, 9; XX, 2.
 12, 33 — OP, X, 8.
 13, 23 — OP, IX, 2.
 14, 3 — OP, III, 2.
 14, 6 — OP, III, 3; IX, 5, 6; XI, 4; OC, XXIV, 1, 6.
 14, 7 — OC, XXIV, 2.
 14, 9 — OH, IX, 6; OC, XXIV, 2.
 14, 10 — OC, XXIII, 4.
 14, 16 — OC, XXIV, 3.
 14, 16—17 — OP, XI, 1.
 14, 17 — OP, I, 3; OC, XXIV, 6.
 14, 23 — OP, VIII, 9; OC, I, 11.
 14, 27 — OP, V, 8; VIII, 10.
 14, 30 — OP, II, 2; OC, IX, 9.
 15, 1 — OH, V, 6; OP, VII, 5; IX, 5.
 15, 2 — OH, V, 6.
 15, 5 — OH, V, 6; OP, V, 5; IX, 5.
 15, 6 — OH, V, 6.
 15, 15 — OP, IX, 2.
 15, 16 — OC, XX, 4.
 15, 26 — OP, VII, 4.
 16, 14 — OC, XXIV, 7.
 16, 15 — OC, XV, 2.
 16, 25 — OC, XII, 2.
 16, 28 — OC, XXIV, 2.
 16, 33 — OP, VII, 3; VIII, 12; XI, 1.
 17, 4 — OC, XXIV, 7.

17, 12 — OP, II, 1.
 17, 24 — OP, II, 4.
 18, 3—8 — OC, XVIII, 3.
 18, 22—23 — OC, X, 7.
 18, 23 — OC, X, 7.
 19, 23—24 — OC, XXIII, 4.
 19, 39 — OP, IX, 9.
 20, 28 — OP, VI, 3.
 21, 20 — OP, IX, 2.

Faptele Apostolilor

1, 26 — OC, XIX, 7.
 2, 3 — OC, III, 6.
 2, 38 — OC, XIII, 1.
 2, 44 — OC, VIII, 8.
 3, 1—8 — OC, XV, 3.
 3, 6 — OC, XV, 3.
 4, 34—35 — OP, III, 6.
 5, 15—16 — OC, XV, 3.
 5, 41 — OC, XVII, 2.
 7, 16 — OP, III, 1.
 7, 20 — OH, I, 1.
 7, 22 — OC, XII, 6; XXII, 2.
 8, 3 — OP, XI, 8.
 8, 27—39 — OC, XIII, 6.
 8, 32 — OP, V, 5.
 8, 36 — OC, XIII, 6.
 9, 15 — OC, XV, 3.
 9, 20—21 — OC, XIX, 7.
 9, 22 — OP, XI, 8.
 10, 1—48 — OC, XVIII, 7.
 14, 22 — OP, VIII, 4; X, 2; OC, XIII, 7.
 16, 18 — OP, VII, 1.
 17, 21 — OP, X, 8.
 19, 12 — OC, XV, 3.
 21, 13 — OC, XVIII, 7.
 28, 3—6 — OH, IX, 6.

Romani

1, 5 — OP, IX, 4.
 1, 16 — OH, IX, 1.
 1, 18 — OC, VII, 6; X, 7.
 1, 20 — OH, I, 6; III, 10; OP, III, 3; OC, XII, 3; XXIV, 7.
 1, 21—22 — OH, I, 3.
 1, 22 — OP, XI, 5; OC, XX, 2.
 1, 23 — OP, V, 2; OC, IX, 2.
 1, 26—27 — OC, IX, 2.
 1, 28 — OC, IX, 2.
 1, 29 — OC, XI, 3.
 2, 4 — OP, VII, 4.
 2, 5 — OP, VI, 4.
 2, 15 — OC, XII, 10.
 2, 16 — OC, XII, 10.
 2, 23 — OP, V, 2.
 2, 24 — OP, V, 2.
 3, 23—24 — OP, XI, 3.
 3, 25 — OP, X, 4.
 5, 3 — OP, VII, 10; X, 2; XII, 5.
 5, 3—4 — OP, VIII, 1; VIII, 4; X, 2; XII, 1.
 1.

5, 3—5 — OP, XII, 5; OC, IV, 3.
 5, 14 — OP, XI, 9.
 5, 20 — OC, XIII, 4.
 5, 37 — OP, X, 2.
 6, 2 — OP, VIII, 14; OC, XIII, 7.
 6, 5 — OC, XIII, 2.
 6, 8 — OP, VIII, 14.
 6, 13 — OC, XIII, 5.
 6, 19 — OP, VII, 2.
 6, 23 — OC, IX, 7.
 7, 6 — OP, VII, 2.
 7, 9—10 — OP, I, 5.
 7, 24 — OP, VIII, 9. 14.
 8, 2 — OC, XV, 3.
 8, 7 — OC, XIII, 1.
 8, 8 — OP, VI, 7.
 8, 9 — OC, XXIV, 6.
 8, 9—10 — OC, XXIV, 4.
 8, 11 — OC, XIV, 8.
 8, 13 — OC, IV, 2.
 8, 15 — OC, V, 7; XXIV, 6.
 8, 18 — OC, V, 6.
 8, 29 — OP, VII, 10.
 8, 31 — OP, X, 8.
 8, 32 — OP, XIII, 2.
 8, 35 — OP, VI, 2; XIV, 1.
 8, 37 — OP, VII, 10; XIV, 2.
 8, 39 — OP, VII, 10.
 9, 4—5 — OP, VIII, 7.
 9, 22 — OC, IX, 5.
 10, 10 — OP, XI, 2. 8; OC, XVIII, 7.
 11, 5 — OP, VII, 7.
 11, 16—18 — OC, XX, 4.
 11, 20 — OC, XX, 4.
 11, 25 — OP, VII, 7.
 11, 33 — OH, II, 2.
 12, 1 — OC, XIX, 6.
 12, 6 — OC, XXIV, 6.
 12, 12 — OC, IV, 3.
 12, 15 — OC, IV, 3. 4; V, 7.
 12, 17 — OH, VIII, 4.
 12, 21 — OH, VIII, 4.
 13, 1 — OP, VII, 9.
 13, 10 — OC, V, 7.
 13, 12 — OP, X, 5.
 13, 14 — OP, IX, 11; OC, XXII, 7.

I Corinteni

1, 20 — OC, XVII, 2.
 1, 21 — OH, VIII, 6; OP, IX, 4; XI, 5.
 1, 24 — OP, V, 5.
 1, 27 — OP, VII, 9.
 1, 30 — OC, XII, 9.
 1, 30—31 — OC, XX, 3.
 1, 31 — OC, XX, 3.
 2, 4 — OH, I, 1.
 2, 6 — OP, XI, 5; OC, XXIII, 2.
 2, 6—7 — OC, XII, 3.
 2, 7 — OC, XX, 3.
 2, 9 — OP, I, 5; X, 4.
 2, 10 — OC, XX, 3.
 2, 12—13 — OP, IX, 4.

2, 13 — OH, I, 1.
 2, 16 — OP, XI, 6.
 3, 1—2 — OC, XII, 13.
 3, 7 — OP, VII, 9.
 3, 9 — OP, XIII, 3.
 3, 11 — OC, III, 4.
 3, 12 — OC, III, 4.
 3, 16 — OC, II, 7; XIV, 8.
 3, 17 — OC, XXIV, 5.
 3, 19 — OH, IX, 1; OP, XI, 5.
 3, 23 — OC, XXIV, 7.
 4, 3—4 — OC, XX, 4.
 4, 5 — OP, II, 6; VIII, 4; OC, III, 1.
 4, 7 — OC, XX, 4.
 4, 9 — OC, XIX, 8.
 4, 11 — OP, VIII, 7.
 4, 11—12 — OP, VI, 2.
 4, 12 — OC, XIII, 7.
 4, 12—13 — OP, VIII, 1.
 4, 13 — OP, VIII, 12.
 4, 15 — OC, VIII, 1.
 5, 5 — OP, IX, 7.
 6, 10 — OC, II, 4; X, 4; XIV, 4.
 6, 15 — OP, V, 2.
 6, 19 — OC, XXIV, 5.
 6, 20 — OP, V, 2; XI, 4.
 7, 23 — OP, XIII, 3.
 7, 31 — OH, I, 3; OP, VIII, 9.
 9, 24 — OC, III, 4.
 9, 25 — OC, II, 3.
 9, 26 — OC, III, 4.
 9, 27 — OP, VI, 6.
 10, 2 — OC, XIII, 2.
 10, 12 — OP, XIV, 5.
 10, 13 — OP, VIII, 4; XIII, 3.
 10, 31 — OP, VIII, 1; OC, V, 3.
 11, 12 — OC, XXIV, 7.
 11, 31 — OP, II, 4.
 11, 32 — OC, V, 6; XII, 5.
 12, 3 — OP, VII, 1.
 12, 7 — OH, VI, 11; OC, XXIV, 6.
 12, 11 — OC, XV, 3.
 12, 27 — OP, VIII, 11.
 12, 28 — OH, V, 6.
 13, 1 — OC, XVI, 3.
 13, 11—12 — OP, IX, 2.
 13, 12 — OP, VII, 5; VIII, 6. 11; X, 4.
 14, 15 — OP, V, 7.
 15, 10 — OP, IX, 4; XI, 5; OC, XX, 3.
 15, 12 — OC, III, 6.
 15, 22 — OC, III, 6.
 15, 24 — OP, X, 1; XII, 1.
 15, 26 — OC, III, 6.
 15, 31 — OP, III, 5.
 15, 33 — OC, IX, 9.
 15, 35—50 — OH, VIII, 8.
 15, 42 — OP, IX, 2.
 15, 42—44 — OC, IV, 6.
 15, 43—44 — OP, IX, 2.
 15, 52 — OH, VI, 5.
 15, 54 — OP, XI, 1.
 15, 55 — OC, III, 6.

II Corinteni

- 1, 9—10, — OC, XX, 3.
 2, 7 — OC, XIV, 8.
 3, 3 — OP, IX, 3.
 3, 18 — OP, VI, 7.
 4, 5 — OP, VIII, 12.
 4, 8 — OP, VIII, 4, 12.
 4, 10 — OP, VII, 5; OC, IV, 2.
 4, 16 — OP, VII, 2; IX, 2; OC, 1, 9; IX, 4; XII, 13; XXI, 6.
 5, 1 — OC, XXI, 6.
 5, 4 — OP, V, 1.
 5, 9 — OP, XIV, 5.
 5, 17 — OP, VII, 6; OC, IX, 4.
 6, 9 — OC, XII, 5.
 6, 16 — OC, II, 7.
 6, 17 — OC, XIV, 8.
 8, 9 — OP, VIII, 5; OC, VII, 9; X, 4.
 9, 6 — OP, XI, 5.
 9, 8 — OC, XXI, 8.
 11, 6 — OC, XVII, 2.
 11, 23 — OP, XI, 5.
 11, 25—27 — OP, VIII, 7.
 11, 27 — OC, IV, 2.
 12, 2 — OH, III, 3.
 12, 9—10 — OC, IV, 2.
 12, 10 — OP, VII, 9.
 12, 10 — OP, XII, 5; OC, I, 9.
 12, 14 — OP, II, 3.
 13, 3 — OP, IX, 5.

Galateni

- 1, 1 — OC, XIX, 7.
 2, 20 — OP, II, 3; OC, IV, 2.
 4, 9 — OC, XX, 4.
 4, 19 — OP, VIII, 8.
 5, 17 — OC, I, 9; II, 3; III, 3.
 5, 22 — OP, VII, 1; IX, 8.
 5, 26 — XI, 6.
 6, 1 — OC, XX, 7.
 6, 4 — OC, XX, 5.
 6, 7 — OP, V, 7; OC, VII, 9; XIII, 5; XVIII, 7.
 6, 8 — OP, XIII, 5.
 6, 14 — OP, IX, 4; XIII, 4; OC, XIX, 2.

Efesenii

- 1, 21 — OC, XV, 1.
 2, 2 — OC, IX, 9.
 2, 3 — OP, XII, 3.
 2, 5 — OP, VII, 4, 9.
 2, 12 — OP, VIII, 8; XII, 3.
 2, 14 — OP, VIII, 10; X, 8; XII, 3.
 2, 15 — OP, VII, 6; VIII, 5; X, 8; OC, IX, 4.
 4, 22 — OC, XIII, 5; XIX, 6.
 4, 22—24 — OP, IX, 2.
 4, 25 — OC, XVIII, 8.
 4, 27 — OP, VII, 1.
 4, 31 — OC, X, 1, 7.
 4, 32 — OC, XI, 6.

- 5, 2 — OP, V, 5.
 5, 6 — OC, XIII, 8.
 5, 16 — OP, VIII, 9.
 5, 18 — OC, XIV, 5.
 5, 23 — OP, IX, 10.
 5, 25 — OH, VII, 5.
 6, 4 — OH, IX, 4.
 6, 12 — OC, II, 1; III, 4; IX, 9, 10.
 6, 13 — OC, III, 4.
 6, 14 — OC, II, 3.
 6, 16 — OC, II, 3.
 6, 17 — OC, II, 3.
 6, 19 — OC, XII, 1.

Filipeni

- 1, 23 — OC, IV, 3.
 2, 6 — OC, XXIV, 2.
 2, 7 — OP, VIII, 5.
 2, 8 — OP, XI, 8.
 2, 8—9 — OP, IX, 5.
 2, 10 — OP, IX, 10; XI, 1; OC, XVIII, 8.
 2, 11 — OC, XVIII, 8.
 2, 13 — OC, XX, 3.
 2, 15 — OH, VI, 2.
 3, 8 — OP, IX, 4.
 3, 9—11 — OC, XX, 3.
 3, 12 — OC, XX, 4.
 3, 13 — OC, III, 4.
 3, 13—14 — OP, IX, 2.
 3, 14 — OP, V, 6; VIII, 10.
 3, 18 — OC, IV, 3; V, 9.
 3, 19 — OP, XIII, 4; OC, XIV, 6.
 3, 20 — OH, IX, 2; OC, XXI, 1.
 3, 21 — OP, VII, 10.
 4, 7 — OP, V, 8; VI, 6; VIII, 10.
 4, 13 — OP, V, 4; X, 2.

Coloseni

- 1, 12 — OH, II, 5.
 1, 15 — OH, IX, 6; OC, XV, 2; XXIV, 2.
 1, 16 — OH, I, 5; OC, XV, 1.
 1, 20 — OP, VIII, 5, 10; X, 7; XII, 3; OC, IX, 10.
 2, 4 — OP, VIII, 10.
 2, 11 — OC, XIII, 2.
 2, 12 — OC, XIII, 2.
 2, 15 — OP, X, 3.
 3, 1 — OH, IX, 2.
 3, 3—4 — OP, VIII, 9.
 3, 5 — OP, III, 2; OC, IV, 2.
 3, 9—10 — OP, IX, 11.
 3, 12 — OP, IX, 11.
 4, 7 — OP, VIII, 2.

I Tesalonicieni

- 4, 13 — OC, IV, 6.
 4, 15 — OC, XXI, 12.
 5, 3 — OC, XIII, 8.
 5, 5 — OP, VIII, 8.
 5, 8 — OC, II, 3.

- 5, 16 — OC, IV, 4.
 5, 16—18 — OP, VIII, 1.
 5, 16—18 — OC, IV, 1; V, 3.
 5, 18 — OC, VIII, 6.
 5, 22 — OC, XII, 6.

II Tesaloniceni

- 2, 3 — OP, II, 1.

I Timotei

- 1, 19 — OC, XII, 6.
 1, 20 — OC, XII, 5.
 2, 6 — OC, VII, 9.
 3, 15 — OP, VI, 1; OC, III, 4.
 4, 13 — OP, III, 4.
 5, 23 — OC, V, 3.
 6, 7—8 — OC, XXI, 6.
 6, 9 — OP, XI, 6.
 6, 14 — OP, X, 1.
 6, 16 — OC, XV, 1.
 6, 17 — OP, XI, 3.

Timotei

- 1, 8 — OC, III, 4.
 1, 18 — OC, III, 4.
 2, 3 — OC, III, 4.
 2, 4 — OC, III, 4.
 2, 5 — OP, XIV, 5; OC, III, 4.
 2, 10 — OP, VIII, 14.
 2, 16 — OP, III, 2.
 2, 20 — OC, III, 4; IX, 5.
 2, 26 — OC, III, 2.
 3, 16 — OP, I, 1.
 4, 2 — OP, III, 4.
 4, 3 — OP, IX, 3.
 4, 7—8 — OP, XIV, 5.
 4, 8 — OC, III, 6.

Tit

- 1, 3 — OP, I, 3.

Evrei

- 1, 2 — OH, IX, 6; OC, XVI, 1.
 1, 3 — OH, IX, 6; OP, X, 5; OC, X, 7;
 XXIV, 4.
 1, 7 — OP, XI, 8.
 2, 4 — OC, III, 6.
 2, 7 — OP, XI, 11.
 2, 9 — OP, XI, 11.
 2, 14 — OP, XI, 9.
 4, 12 — OP, V, 7; IX, 5.
 5, 14 — OC, II, 8; XII, 4.
 6, 5 — OC, XIV, 1.
 7, 26—27 — OP, XI, 4.
 9, 37—38 — OC, I, 9.
 10, 1 — OP, VIII, 9.
 10, 27 — OC, VII, 6.
 11, 10 — OP, X, 4; OC, XIX, 2.
 11, 25 — OH, I, 1.
 11, 40 — OP, XI, 9.
 12, 6 — OP, VIII, 1; XII, 5.
 12, 7 — OC, XII, 5.
 12, 11 — OC, XII, 5.
 12, 22 — OH, IX, 2; OP, III, 1; OC, XIX, 2.
 12, 23 — OH, IX, 2; OP, X, 4; XII, 7.

Iacov

- 4, 6 — OC, XX, 5.

I Petru

- 1, 2 — OP, V, 8.
 2, 9 — OP, VII, 7.
 2, 22 — OP, XI, 4.
 5, 3 — OC, XX, 7.
 5, 5 — OC, XX, 5.
 5, 6 — OP, XI, 3.

I Ioan

- 1, 5 — OH, II, 4.
 3, 8 — OP, II, 8; IX, 10; XIV, 2.
 5, 17 — OC, XIII, 4.
 5, 19 — OP, VIII, 9.

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC

A

- Aaron*, OP, XI, 4; OC, X, 3.
- Abimaleh*, nume de împărat, OP, VIII, 1.
- Abimaleh*, împăratul Filistenilor, OP, VIII, 1.
- Abimaleh*, preot, OP, VIII, 1.
- Academia*, școala filosofică a lui Platon, OC, XXII, 7.
- Achila*, traducător al Vechiului Testament în limba greacă, OP, IX, 4.
- Adam*, — a lăsat moștenire păcatul, OC, VIII, 7; — a primit întâia dată porunca de a posti, OC, I, 3.
- Ader*, împăratul sirienilor, OP, VII, 6; OC, IX, 9.
- adevăr*, -ul Evangheliei, OP, VII, 7; -ul în Scriptură este lipsit de cuvinte meșteșugite, OH, III, 8; -ul învățături creștine, OH, I, 2; -ul lui Dumnezeu, OP, VI, 6; -ul proverbului, OC, XX, 5; canonul -ului OP, II, 6; contemplările -ului, OP, VIII, 5; cunoașterea -ului, OH, II, 8; OP, VII, 5; descoperirea -ului, OH, VI, 11; dogmele -ului, OH, IX, 6; OP, VIII, 6; dragostea de —, OH, I, 1; Duhul -ului, OP, I, 3; XI, 1; OC, XVIII, 3; XXIV, 6.
- Adonai Doamne*, OC, II, 6.
- Adrazar*, fiul lui Raab, împăratul din Saba, OP, XII, 2; robii lui —, OP, XII, 2.
- adulter*, — al naturii, OH, VII, 6; -ele zeilor, OC, XXII, 2.
- adunare*, -a sărbătorească a sfinților, OP, X, 4; prima — a creștinilor avea toate în comun, OC, VIII, 8.
- Agog*, împăratul amaliților, OC, X, 6.
- agonie*, -ia de pe cruce, OP, X, 3.
- Ahar*, persoană biblică, OC, VIII, 4.
- Ahav*, persoană biblică, OC, VII, 5; Io-ram fiul lui —, OP, VII, 6.
- Ahaz*, rege în Iuda, OH, VI, 7.
- Ahitofel*, sfetnicul lui David, OP, II, 1; VII, 6.
- alegere*, -a depinde de noi, OC, IX, 7; -a harului, OP, VII, 7; -a între fapte, OH, VI, 7; vas al -rii, OC, XV, 3; virtutea se săvârșește prin libera —, OC, IX, 7.
- alegorie*, legile -i, OH, IX, 1.
- Alexandru cel Mare*, fapta lui —, OC, XXII, 5.
- altar*, -ul arderilor de tot, OC, XIII, 3; slujitorii -ului, OC, XVIII, 2.
- Amnon*, întâiul născut al lui David, OP, VIII, 12; fiii lui —, OP, XII, 2.
- Amos*, proorocul, OC, VIII, 1.
- Ana*, mama lui Samuil, OC, II, 6; XX, 3.
- Anatolia*, părțile de mijloc ale -iei, OH, III, 6.
- Anhus*, împăratul celor din Get, OP, VIII, 1.
- anomeu*, eretic, OH, IX, 6; OC, XXIV, 1. 2. 3.
- apostolie*, OP, IX, 4.
- aproapele*, calitățile și bunurile -lui, OC, XI, 4; dragostea de —, OC, VII, 1. 9; femeia -lui, OP, XI, 8; porunca dragostei de —, OC, VII, 1; vătămarea -lui, OC, X, 5.
- Arabia*, OP, XII, 2; pustiu -iei, OH, IV, 4.
- Aravot*, pustie în Iuda, OP, II, 1.
- Araxe*, fluviu, OH, III, 6.
- ardere*, — de tot, OC, XIX, 6; altarul -rilor de tot, OC, XIII, 3.
- Argantonie*, OC, XXII, 8.
- argieni*, OC, XXII, 8.
- Arhanghel*, OC, XV, 1. 3; dregătoriile -ilor, OH, I, 5; OC, XV, 1; viețuire cu -ii, OC, IX, 7.
- Arhi*, tatăl lui Husi, OP, II, 1.
- Arhiloh*, vulpea lui —, OC, XXII, 8.
- Arie*, eretic, OC, XXIV, 1.
- Asaf*, levit, OP, XIII, 1.
- asirian*, OP, XI, 6; OC, XXIV, 1.
- asprime*, -a certării, OC, XII, 5.
- astrolog*, combaterea -ilor, OH, VI, 5. 7; cuvintele -ilor, OH, VI, 7.
- astrologie*, -ia este în mare cinste la haaldeeni, OC, XII, 6.
- astronomie*, vestita —, OH, I, 3.
- atenian*, OP, X, 8.
- Atica*, OC, XXII, 7.
- Atlantic*, oceanul numit —, OH, VII, 6.
- Avacum*, profetul, OC, VIII, 5.
- Abel*, OC, XXIII, 3.
- Abesalom*, fiul lui David, OP, II, 1. 7; XX, 1; istețimea cea rea a lui —, OC, XII, 12.
- Abiator*, preot, OP, II, 1.
- Abimaleh*, ucigașul —, fiul nelegitim al lui Ghedeon, OC, XX, 2.

Aviron, persoană biblică, OC, IX, 5.
Avraam, Dumnezeuul lui —, OP, VI, 3;
 X, 6; sinurile lui —, OC, I, 9.

B

Baal, 450 preoți ai lui —, OC, X, 6.
Bacru, fluviu, OH, III, 6.

Babilon, cuptorul din —, OC, XXI, 9;
 groapa din —, OC, VIII, 5; istoria celor
 trei tineri din —, OP, V, 6; trupul celor
 trei tineri din —, OC, I, 6.

beție, -ia duce la desfrâu, OC, I, 10; -ia
 este dușman al lui Dumnezeu, OC, II, 7;
 -ia este distrugerea gândurilor, OC,
 XIV, 7; -ia este mamă a păcatului,
 vrăjmașă a virtuții, OC, XIV, 2; fumu-
 rile -iei, OC, II, 6; leacuri de —, OC,
 XIV, 4; mamă a nerușinării este -ia,
 OC, II, 4; patima -iei, OC, XIV, 2; pă-
 catul -iei, OC, II, 7; suflet pingărit de
 —, OC, II, 4.

Biblie, OC, XXI, 8.

bine, -le real, OP, VIII, 7; OC, XI, 5;
 adevăratul —, OC, VII, 1; contemplarea
 -lui, OC, IX, 6; definiția -lui, OP, IX, 2;
 dorința -lui, OC, XII, 14; Dumnezeu
 este însuși -le desăvârșit, OP, VIII, 7;
 lupta dintre rău și —, OH, II, 4; natura
 -lui, OP, I, 3; IX, 12; OC, IX, 4, 5; po-
 mul cunoștinței -lui și răului, OC, I, 3;
 IX, 8, 9; puterea -lui, OH, II, 4; răul
 este lipsa -lui, OC, IX, 5; vrăjmașul
 -lui, OC, IX, 8.

binecuvîntare, -a lui Dumnezeu, OP, V, 8;
 -a minilor, OC, VIII, 1.

Biserica, -ca celor ce viețuiesc în ceruri,
 OP, X, 4; -ca celor întîi născuți, OP,
 XI, 7; -ca celor întîi-născuți înscrși în
 ceruri, OP, X, 4; -ca de jos, OP, X, 5;
 -ca Domnului, OP, IX, 11; XII, 4; -ca
 Dumnezeuului celui viu, OP, V, 3; VI, 1;
 -ca este singura porumbiță desăvîrșită a
 lui Hristos, OP, IX, 9; -ca este trupul
 Domnului, OP, IX, 5; -ca galatenilor,
 OP, VIII, 8; -ca împăratului, OP, IX,
 11; -ca lui Dumnezeu, OH, II, 1; OP,
 V, 7; VIII, 13; XI, 1; XII, 1, 2; XIV,
 1; OC, II, 7; XXII, 4; -cile mucenici-
 lor, OC, XIV, 1; XIX, 8; adunarea -cii,
 OH, IV, 7; OC, VIII, 8; capul -cii, OP,
 IX, 10; credința în —, OH, V, 6; dez-
 binări în —, OC, XXIII, 4; fiii -cii, OP,
 IX, 12; Hristos este capul -cii, OP, IX,
 5; în — îngerii înscrși pe cei ce pos-
 tesc, OC, II, 2; învățătura -cii, OH, III,
 3; învățații noștri din —, OH, III, 9;
 învățătura -cii, OH, III, 3; puroiul -cii,
 OH, II, 4; război împotriva -cii, OC,
 XVIII, 2; trupul -cii, OH, V, 5; OP,
 VI, 1; zidirea -cii, OH, I, 8.

Bitinia, OH, IV, 4.

bogăție, -ia credinței, OH, VIII, 8; -ia
 dată de Dumnezeu omului, OH, VI, 1;
 -ia dragostei lui Hristos, OP, IX, 9; -ia
 duhovnicească, OH, VIII, 8; -ii duhov-
 nicești, OC, XII, 16; -ia este pricina
 războaielor, OC, VII, 7; -ia înțelepciuni
 lumii, OH, I, 4; -ia lui Dumnezeu,
 OP, VII, 5; -iile lui Dumnezeu sînt
 întinse pretutindeni, OC, VIII, 6; ad-
 ministrarea bună a -iilor stricăcioase,
 OC, VI, 3; cei răi, care fac din — in-
 strumentul răutății lor, OP, XI, 10; flo-
 rile -iei, OC, VII, 7; foloasele -iei, OC,
 XI, 5; grîile -i, OC, XXI, 7; iubirea de
 —, OH, VII, 3; mulțimea -i, OP, XI,
 3; natura -i, OP, XIII, 5; OC, VII, 7;
 povara -i, OC, VII, 9; XXI, 8; prisosul
 -i, OC, VI, 1; VII, 3; rivna după —,
 OC, VII, 7; stringerea de -ii, OC, XXI,
 3; ușurătatea -i, OP, XIII, 5.

Botez, -ul iertării păcatelor, OP, V, 8;
 -ul inferii, OP, VIII, 8; OC, VIII, 1;
 -ul lui Iisus, OP, V, 3; -ul pocăinței,
 OC, XIII, 1; amînarea -ului, OC, XIII,
 5; ce este -ul, OC, XIII, 5; darul -ului,
 OC, XIII, 3; frîul -ului, OC, XIII, 5;
 harul -ului, OP, V, 8; mîntuirea prin —,
 OC, XIII, 1; puterea -ului, OC, XIII, 3;
 simboalele -ului, OC, XIII, 2; semnifica-
 ția -ului, OC, XIII, 1; sensul -ului în
 credința lui Hristos, OC, XIII, 1; sensul
 -ului lui Ioan, OC, XIII, 1; sfîntenia -ului,
 OC, XIII, 7; slujba -ului, OC, XIII, 5;
 tradiția -ului, OC, XXIV, 5.

britanic, OH, 9; insulă -ă, OH, IV, 4.

bucurie, -ia Domnului, OC, IV, 4; — du-
 hovnicească, OH, VIII, 8; OC, XVIII,
 1; — dumnezeiască, OP, VII, 1; -ia
 împărăției cerurilor, OC, V, 2; -ia pli-
 nii, OP, VIII, 6; -ia Mirelui, OC, XII,
 6; XIII, 7; — veșnică, OP, X, 4; defi-
 niția -i, OC, IV, 4; simbete pline de —,
 OP, VIII, 9; untdelemnul -i, OP, IX,
 3, 5.

bun, -urile acestei lumi, OC, XXII, 2;
 -uri adevărate, OC, XI, 5; XXI, 5;
 -urile lui Dumnezeu, OC, V, 7; IX, 9;
 -urile apropielii, OC, XI, 4; -urile ce-
 leilalte lumi, OC, XXII, 2; — comun,
 OP, XII, 3; -urile comune tuturor, OC,
 VIII, 8; -ul libertății, OP, IV, 4; -uri
 necesare, OC, XXI, 6; -uri pămîntesti,
 OC, XXII, 6; buna întocmire a -urilor
 pămîntesti, OH, III, 8; dorința răpirii
 -urilor străine, OC, XII, 10; inegalita-
 tea în împărțirea -urilor materiale, OP,
 XI, 10; participarea obștească a întregu-
 lui popor la -uri, OC, XII, 4; reparti-
 ția neegală a -urilor, OC, VI, 7; su-
 fletul, -ul cel nemîșcător, OH, VI, 10;
 turburarea tuturor -urilor din viață,
 OC, XI, 6.

bu-nă-tate, -tă-țile adevărate, OC, V, 4; -tă-țile cele din odihna cea veșnică, OP, VIII, 7; -tă-ți cerești, OC, V, 2; VI, 8; XIII, 8; -a Cuvîntului ceresc, OP, VIII, 6; -tă-țile de mai înainte, OC, XXI, 11; -tă-țile dreptilor, OC, XVIII, 8; -tă-țile făgăduite, OH, V, 2; OP, XIII, 5; OC, IV, 2; VI, 8; XII, 14; XIII, 8; -tă-țile Ierusalimului celui ceresc, OC, XIII, 8; -a lui Dumnezeu, OH, II, 4; OP, V, 2; VIII, 6. 12; X, 5; OC, IV, 2; VI, 1; VIII, 2. 5. 6; IX, 1. 7; -tă-țile lui Lazăr, OP, XII, 5; -tă-țile nădăjduite, OC, IV, 3; XIX, 6; -tă-țile păcii, OP, XII, 2; -tă-țile raiului, OP, III, 1; -tă-ți veșnice, OP, I, 3; OC, XX, 1; -tă-țile vieții de dincolo, OC, XXII, 2; -tă-țile viitoare, OC, VII, 3; -tă-țile virtuții, OP, IX, 2; bogăția -tă-ții lui Dumnezeu, OP, VII, 4; Dumnezeu este dătător de -tă-ți, OC, XI, 1; contemplarea adevăratelor -tă-ți, OC, IV, 7; desfătările -tă-ților îngerști, OC, IV, 2; desfătarea -tă-ților spirituale, OC, IX, 6; dobîndirea -tă-ților cerești, OC, XII, 16; dorirea veșnicilor -tă-ți, OC, X, 5; încrederea în -tă-țile făgăduite, OH, VI, 1; legea este umbra -tă-ților viitoare, OP, VIII, 9; moștenirea veșnicilor -tă-ți, OP, VII, 7; moștenitor al -tă-ților lui Hristos, OC, XIII, 3; nădejdea -tă-ților veșnice, OC, IV, 7; pierderea adevăratelor -tă-ți, OC, XI, 6.

C

Cades, pustiul —, OP, V, 6.

Cain, OC, XIII, 5; —, cel dintîi ucenic al diavolului, OC, XI, 3; blestemul lui —, OC, XIV, 5.

cale, -a către Dumnezeu, OC, III, 6; -a cea dreaptă, OC, VIII, 1; IX, 1; XII, 9; XXI, 1; -a cea dreaptă și adevărată a vieții, OC, XXII, 3; -a cea largă, OP, X, 2; OC, XIII, 7; -a cea strîmtă, OC, VII, 9; -a de mijloc, OP, II, 7; -a desfrîului, OC, I, 9; -a evanghelică, OC, XII, 16; căi greșite, OP, X, 1; -a istoriei, OC, I, 5; -a împărătească, OC, III, 4; -a lesnicioasă, OC, VI, 1; căile mîntuirii, OC, IV, 3; XIII, 6; -a nedreptății, OC, XXI, 2; -a spre fapte, OC, XXII, 2; -a spre gheenă, OC, XI, 5; -a vieții, OP, XI, 2; OC, XVIII, 1; XXI, 2; -a virtuții, OC, XII, 9; XXII, 3; cea mai bună —, OC, XXII, 1; Domnul este numit —, OP, IX, 5.

camătă, OP, IV, 1. 3. 4. 5; OC, I, 8; datul cu —, OP, IV, 5.

Carmil, -ul, munte înalt, avea pe Ilie, OC, VIII, 5; virful -ului, OP, V, 4.

carte, -a celor vii, OP, XI, 7; -a cerurilor, OC, XIII, 7; -a Facerii, OH, I, 1; II, 6; OP, I, 3; OC, IX, 5; cărțile filozofilor,

OH, III, 8; cărți istorice, OP, I, 1; cărțile legii, OP, II, 5; -a lui Iov, OP, V, 5; cărțile lui Moisi, OC, III, 1; cărțile profetice, OP, II, 5; -a Proverbelor, OC, XII, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 13. 14. 15; -a Psalmilor, OP, I, 1. 2. 3; V, 1; VII, 5; -a Regilor, OP, II, 1; OC, IX, 9; XII, 2; cărțile sfinte, OC, XII, 2; neștiința de —, OP, III, 4.

castitate, îndemn spre —, OC, XVIII, 1; legea -tă-ții, OC, XXI, 4; postul creator al -tă-ții, OC, I, 6; sudorile -tă-ții, XIII, 7.

catehet, OC, XIII, 6.

cateheză, cuvintele -zei, OC, XIII, 1.

Caucaz, munții —, OH, III, 6.

căință, OC, III, 4; V, 9; XIII, 7; XXI, 4; XXII, 8.

cămașă, -șa cea fără cusătură, OC, XXIII, 4; -șa țesută dintru început, OC, XXIII, 4.

celt, părțile apusene ale -ților, OH, III, 6.

cer, -ul, acoperișul obștesc al lumii, OC, XXIII, 3; -ul a fost făcut desăvîrșit, OH, II, 1; -urile -urilor, OH, III, 3; -ul este corp continuu, OH, II, 5; -ul este primul în ordinea creației, OH, I, 7; -urile nu sînt însușite, OH, III, 9; -ul va trece, OH, I, 3; adunarea celor întîi-născuți în -uri, OP, X, 4; al doilea, al treilea — sau mai multe -uri, OH, III, 3; OC, I, 9; alt — de o natură mai tare, OH, III, 3; Biserica celor ce viețuiesc în -uri, OP, X, 4; Biserica celor întîi-născuți înscrîși în -uri, OP, X, 4; bucuria împărăției -urilor, OC, V, 2; celui de al doilea — i s-a dat o întrebuintare deosebită în univers, OH, III, 3; cetățean al -urilor, OC, XIII, 7; comoară în -uri, OC, VI, 6; curiozitățile celor care au filozofat despre —, OH, III, 8; două -uri, OH, III, 3; Dumnezeu a numit tări-ria —, OH, III, 8; Dumnezeu este Domnul -ului, OC, VIII, 5; facerea -ului și a pămîntului s-a făcut într-o clipită și în afară de timp, OH, I, 6; ființa -ului, OH, I, 8; forma -ului, OH, I, 8; frumusețile -ului, OC, XIV, 6; frumusețile de dincolo de —, OC, XV, 1; împărăția -urilor, OP, III, 6; V, 7; VIII, 12; OC, III, 6; IV, 2; VI, 3; VII, 3. 6. 7; X, 4. 10; XII, 13. 16; XIII, 1. 3. 5. 7; XVIII, 6; întîi-născuți înscrîși în -uri, OH, IX, 2; lipsire de împărăția -urilor, OC, XI, 5; masa din împărăția -urilor, OC, I, 9; măreția -ului, OH, VI, 1; mișcarea întregului —, OH, III, 3; multe -uri, OH, III, 3; natura -ului, OH, I, 7. 8; nenumărate -uri, OH, III, 3; podoaba -ului, OH, II, 1; VII, 1; slava din împărăția -urilor, OC, V, 7; substanța -ului, OH, III, 3; tilucuirea celui dintîi —, OH, III, 3; tratate

despre natura -ului, OH, I, 11; viața din -uri, OC, VIII, 8; ziua deschiderii -urilor, OC, XIV, 1.

cetate, -a cea de sus, OP, X, 4; -a cea liberă, OC, XIX, 2; -a lui Dumnezeu, OP, X, 4, 6; definiția -tății, OP, X, 4; patria mucenicilor este -a lui Dumnezeu, OC, XIX, 2.

Chios, sofistul Prodicos din —, OC, XXII, 4.

cîntare, -a cea nouă, OP, VII, 2; -a -tărilor, OP, VIII, 1; IX, 9; OC, XII, 1; — de laudă în cîntea Creatorului, OH, III, 9; — de psalmi, OP, VI, 3; XII, 2; OC, XIII, 7; -a lui Moisi, OC, IX, 4.

cîntec, — doric, OC, XXII, 7; — frigian, OC, XXII, 5; -ul greierului, OH, VIII, 7; -ele sirenelor, OC, XXII, 2.

Clinias, ucenicul lui Pitagora, OC, XXII, 5.

comoară, — în ceruri, OC, VI, 6; învățătura Duhului este — bună pentru veacul ce va să fie, OH, III, 1.

contemplant, -a adevăratelor bunătăți, OC, IV, 7; -lărilor adevărului, OP, VIII, 5; -a binelui, OC, IX, 6; -a Creatorului, OP, IX, 10; -a creației, OH, V, 9; -lări dumnezeiești, OP, X, 4; -a existențelor, OH, I, 1; -a frumuseții slavei lui Dumnezeu, OP, XIV, 5; -a lui Dumnezeu, OC, IX, 9; -a minunățiilor creației, OH, VII, 6.

Core, fiii lui —, OP, IX, 1, 2; X, 1; XI, 1. *Coribant*, OC, XXII, 7.

Corint, creștinii din —, erau copii, OC, XII, 13.

corintean, OP, III, 5.

Cornelie sutașul, OC, XVIII, 17.

creare, cea dintîi —, OP, VI, 5; -a focului, OH, III, 5; -a lumii, OH, II, 2; OP, V, 4; -a luminătorilor, OH, VII, 1; -a oamenilor, OH, IX, 6; -a viețuitoarelor, OH, VI, 10; cauza creării universului, OH, I, 2; prima — a omului, OP, VII, 6.

Creator, -ul lumii, OH, I, 2; OC, II, 2; -ul luminii, OC, IX, 4; -ul naturii, OH, VI, 3; -ul stelelor, OH, VI, 7; -ul timpului, OC, XVI, 2; -ul universului, OH, I, 2; III, 9; VI, 2; -ul zidirii, OC, IX, 4; a-dîncă înțelepciune a -ului, OC, III, 8; afecțiunile date de — pentru mîntuirea noastră, OC, X, 6; asemănarea cu -ul, OC, III, 7; cîntare de laudă în cîntea -ului, OH, III, 9; chipul -ului, OP, XX, 3; OC, III, 3, 6; contemplarea -ului, OP, IX, 10; creația a luat început de la —, OC, XVI, 3; creațiile mici ale zidirii -ului, OH, VI, II; dorul de a fi împreună cu -ul, OC, IV, 2; dragostea pentru —, OH, V, 9; Dumnezeu, -ul inimilor, OP, VII, 8; -ul oamenilor, OH, VII, 8; Dumnezeu, -ul universului, OH, I, 3, 4;

OC, VIII, 2; glasul -ului, OH, IV, 5; hotarul constrîngător pus focului de —, OH, III, 7; imitarea -ului, OC, XXI, 5; înțelepciunea -ului, OH, I, 7; VI, 11; OP, VII, 3; înțelepciunea -ului universului, OH, II, 2; înțeleptul —, OH, VI, 10; legile -ului, OH, V, 5; marea înțelepciune a -ului, OH, V, 9; OC, III, 6; măreția creației ale -ului, OH, VI, 11; mărturia -ului, OH, II, 7; numele -ului, OC, XXI, 8; ochii -ului OC, XXI, 5; porunca -ului, OH, IV, 2; V, 5; VII, 1; IX, 3; purtarea de grijă a -ului, OH, V, 9; puterea -ului, OH, I, 9; VI, 3; rațiunile de —, OH, III, 10; slujba -ului, OH, IX, 2; sufletul făcut după chipul -ului, OC, IX, 3; urmele înțelepciunii -ului, OH, IX, 4.

creator (în afară de Dumnezeu), OC, IX, 4; XIX, 2; -ul întinericului, OC, IX, 4; -ul morții, OH, II, 4.

creație, -ia a luat început de la Creator, OC, XVI, 3; -ia este posterioară veacurilor, OC, XVI, 3; -ia lumii, OC, IX, 5; -iile mari ale Ziditorului, OH, VI, 11; — materială, OP, IX, 2; -iile mici ale zidirii Creatorului, OH, VI, 11; bogăția -iei, OH, VIII, 8; cercetarea -iei, OH, IX, 5; cerul este primul în ordinea -iei, OH, I, 7; contemplarea -iei, OH, V, 9; contemplarea minunățiilor -iei, OH, VII, 6; corul obșteșc al -iei, OH, III, 9; desăvîrșirea -iei, OH, VII, 1; Duhul Sfînt este mai presus de —, OC, XV, 3; frumusețile -iei, OC, IV, 2; istoria -iei, OH, VI, 2; marea și variatul atelier al -iei dumnezeiești, OH, IV, 1; mărețele -ii ale Creatorului, OH, VI, 11; mărețiile -iei, OP, VIII, 3; minunea -iei, OH, V, 2; minunile -iei, OH, VII, 6; momentul -iei, OC, IX, 5; ordinea -iei, OP, IX, 10; patima crucii este binefacerea întregii -ii, OP, IX, 9; porunca -iei, OH, VII, 1; principiile -iei, OH, I, 7; privilegiile minunate ale -iei, OH, VI, 1; scopul precis al -iei, OH, III, 10; temelia -iei universului, OH, I, 2.

credincios, fiecare — are un înger însoțitor, OP, XI, 9.

credință, adevărata —, OP, IX, 9; -ța cea bună, OP, II, 4; -ța cea dreaptă, OP, V, 2; -ța celor făgăduite, OC, XII, 13; -ța în adevăratul Împărat, OC, XIX, 6; -ța în Biserică, OH, V, 6; -ța în Cuvîntul, OP, XI, 6; -ța în Dumnezeu, OP, XIII, 2; OC, V, 1; VI, 6; XIX, 4; -ța în Hristos, OP, XII, 2; OC, V, 1; XII, 6, 14; XX, 3; -ța în singele lui Hristos, OP, XI, 4; -ța în Treime, OC, XIII, 3; -ța lui Iosif față de Pentefri, OC, VIII, 8; -ța simplă, OH, I, 10; -ța strămoșească, OC, VIII, 1; atlet al buneî -țe, OC, XIII,

7; atleții -ței, OC, I, 6; II, 1; XIII, 7; ascultarea -ței, OP, IX, 4; buna —, OP, I, 3; XII, 2; conducătorii școalei -ței, OC, XXIII, 3; dascăl al -ței, OC, XVII, 2; dogmele -ței, OC, II, 3; III, 3; dreapta —, OP, II, 11; OC, XVIII, 2; XXIV, 1; dușmanii -ței, OC, XIX, 6; învățătura dreptei -țe, OC, IV, 7; plăsmuirii liposite de —, OH, II, 4; învățăturile -ței, OC, XIX, 8; învățăături lipsite de dreapta —, OH, II, 4; lipsă de —, OH, II, 2; mărturisirea -ței, OC, XVIII, 2; XXIV, 5; măsura -ței, OH, VI, 11; XXIV, 6; ostașii buneii -țe, OC, XVII, 2; pavăza -ței, OC, II, 3; predicator al -ței, OC, XV, 3; rățacire de la —, OH, IX, 6; roadele buneii -țe, OC, XXI, 11; suferințe pentru —, OC, V, 2; XI, 5; tăria -ței, OC, XVII, 2; XVIII, 7; XIX, 4; temeiul -ței, OC, XVI, 4; XX, 3; temelii ale -ței, OC, XVI, 4; trofeu al -ței lui Dumnezeu, OC, XIX, 8; unire a -ței, OC, XIX, 1; vrednicia de -a învățătorului, OC, XII, 2.

creștin, nădejile mari ale -ilor,, OH, VI, 7; nume de —, OP, XI, 7; prima adunare a -ilor avea toate în comun, OC, VIII, 8.

creștinism, OC, XXIV, 1.

cumpătare, OC, I, 3, 10; V, 2; hotarele -tării, OC, IV, 7.

cunoaștere, -a adevăratei dreptăți, OC, XII, 9; -a adevărului, OP, VII, 5; XI, 11; -a cauzelor lucrurilor, OC, XII, 3; -a lui Dumnezeu, OH, I, 6; OP, V, 5; VIII, 11; IX, 11; X, 3, 8; XII, 2; OC, III, 6; XV, 1; XXIII, 4; -a lui Hristos, OC, XX, 3; -a tainelor, OC, XIV, 1; marginile -rii de Dumnezeu, OC, XXIII, 4; măsura -rii despre Dumnezeu, XXIII, 4.

cunoștință, -ța adevărului, OH, VII, 8; -țe despre dogmele dumnezeiești, OC, XII, 14; -ța despre Dumnezeu, OP, II, 6; OC, XII, 6; -ța falsă, OP, XI, 7; OC, XII, 7; -ța păcatului, OP, VI, 7; OC, V, 7; cămăruțea sufletului pentru păstrarea -țelor, OC, III, 7; pomul -ței binelui și răului, OC, I, 3; IX, 8, 9.

cununie, femeie luată cu —, OC, II, 4.

curățenie, -ia minții, OH, III, 9; OC, XIII, 7; -ia sufletească, OC, XII, 4; XIII, 3; -ia trupească, OC, XII, 8, 16; XIV, 8.

Cuvînt (Dumnezeu-Cuvîntul), -ul adevărului, OP, VIII, 6; -ul cel creator, OP, VII, 4; -ul cel viu, OC, XV, 2; -ul cel ceresc, OP, IX, 5; -ul, Doctorul sufleteilor, OC, III, 4; -ul era la Dumnezeu, OC, XVI, 4; -ul era la început la Dumnezeu, OC, XVI, 4; -ul este Dumnezeu și este la Dumnezeu, OC, XV, 2; -ul

este mai presus de timp, OC, XXIII, 4; -ul, Făcătorul universului, OP, VII, 4; -ul gurii lui Dumnezeu, OP, VII, 4; -ul lui Dumnezeu, OP, VIII, 12; -ul lui Dumnezeu este viață și adevăr, OC, XXIV, 1; -ul lui Dumnezeu unit cu trupul, OP, IX, 5; -ul, odrasla desăvîrșită a Tatălui, OC, XXIV, 4; -ul s-a făcut trup, OC, V, 7; -ul vieții, OP, VIII, 1; bunătatea -ului ceresc, OP, VIII, 6; caracteristicile -ului, OC, XVI, 3; credința în -ul, OP, XI, 6; dumnezeiescul —, OP, VII, 2; OC, V, 7; Dumnezeu -ul, OP, IX, 5; XI, 9; Dumnezeu era -ul, OC, XVI, 4; XXIV, 1; firea omenească a -ului, lui Dumnezeu, OP, IX, 7; frumusețea -ului, OP, IX, 6; impasibilitatea -ului, OC, XXIII, 4; înfățișarea lui Dumnezeu în chipul -ului, OP, IX, 6; împărăteasa, adică sufletul logodit cu Mirele -ul, OP, IX, 9; întruparea -ului, OP, IX, 5; la început era -ul, OC, XVI, 2, 3; XXIII, 4; legătura strînsă a sufletului cu Dumnezeu -ul, OC, XII, 1; Mirele -ul, OP, VI, 5; nașterea impasibilă a -ului din Tatăl, OC, XVI, 3; poadoaba înțelepciunii -ului, OP, IX, 6; puterea lui Dumnezeu -ul, OP, IX, 5; ucenicii au cunoscut frumusețea lui Dumnezeu -ul, OP, IX, 5; ucenici ai -lui, OC, III, 4.

cuvîntare, -tări de îmbărbătare, OC, II, 1; -tările de laudă, OC, XIX, 2; XXIII, 1, 2, 3; -tările de laudă în cinstea dreptilor, OC, XVIII, 2; -tările de laudă în cinstea mucenicilor, OC, XVIII, 1; -tări despre Sfîntul Duh, OC, XXIV, 4; -tările lui Hristos, OC, IX, 10; legile -tărilor de laudă, OC, XVIII, 2; XIX, 2; XXIII, 2; legile retorice ale -tărilor profane de laudă, OC, XXIII, 2.

D

Daniil, OP, II, 8; OC, I, 9; XII, 13; — bărbatul doririlor, OC, I, 7; cuvintele lui —, OH, III, 9; înțeleptul —, OC, XXII, 2; profeția lui —, OH, III, 9; trupul lui —, OC, I, 7.

Dar, -ul botezului, OC, XIII, 3; -urile date de Dumnezeu, OC, III, 2; VI, 5; -ul desăvîrșit al lui Hristos, OC, XIII, 8; XX, 6; -ul postului, OC, I, 2; -ul Sfîntului Duh, OP, VII, 4; -ul vorbirii, OH, IX, 3; OC, XI, 1; XV, 1; împărțirea -urilor, OC, V, 7; XIII, 8; strîngerea -urilor, OC, XIX, 2; vinul, — al lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; vrăjmaș al -urilor dumnezeiești, OC, XI, 3.

Darius, regele mezilor, OH, IV, 3; fiicele lui —, OC, XXII, 5.

Datan, persoană biblică, OC, IX, 5.

David, — împăratul, OP, XIII, 1; —, poetul sfintelor cântări, OC, XXII, 7; —, profetul, OC, XXI, 2; dreptul —, OC, XI, 3; inaugurarea casei lui —, OP, VI, 1; Ionatan, prietenul lui —, OC, IV, 3; lupta lui — cu Goliat, OC, XI, 3; marele —, OC, X, 5; pilda fericitului —, OC, VIII, 4; profetul —, OP, V, 6; X, 2; OC, IX, 1; sfintul psalmist —, OC, IX, 1.

demon, -ul, cauza răului, OH, VI, 1; — distrugător, OC, XI, 4; -ul, începătorul răutății, OC, XI, 3; -ul, prin invidie, s-a arătat potrivit lui Dumnezeu, OC, XI, 3; -ul răutății, OC, X, 7; -ii, uritorii binelui, OC, XI, 4; furia celor stăpîniți de -i, OC, X, 2; jertfă -ilor, OC, XVII, 2; păcatul, primul născut al -ului, OH, VI, 1; uneltirea -ilor, OP, XIII, 3.

desăvîrșire, -a creației, OH, VII, 1; -a dobîndită din învățatura proverbelor, OC, XII, 14; -a dragostei, OP, IX, 2; -a după Evanghelie, OP, XII, 2; -a firii omenestii, OP, IX, 1; -a puterii de gîndire, OP, IX, 1; -a sufletului, OH, IX, 1; OC, XII, 1; -a universului, OH, III, 5; evlavia este temelia -rii, OH, I, 5; nădejde de —, OC, I, 5.

descîntec, -ul vrăjitoarelor, OH, VI, 11.

descoperire, -a adevărului, OH, VI, 11; -a băutului de vin, OC, I, 5; -a faptelor ascunse, OP, VIII, 4; -rile geometriei, OH, VIII, 4; -a învățăturilor, OP, VII, 7; ziua -rii minții lui Dumnezeu, OC, VIII, 6.

deslăsură, -a bogaților, OC, VII, 2; -tările bunătăților îngerești, OC, IV, 2; -a bunătăților spirituale, OC, IX, 2; -a cea trecătoare, OP, VIII, 7; -a de cele dumnezeiești, OH, VI, 3; -tări duhovnicești, OC, II, 3; IX, 6. 7; -a îndepărtează de mîntuire, OC, I, 5; -a paradisiului, OC, V, 7; IX, 7; -a roadelor credinței, OC, XVIII, 2; -a trecătoare a păcatului, OH, I, 1; -tări trupești, OP, VIII, 7; OC, VII, 9; X, 5; -a veșnică, OP, XIII, 4; -a vieții veșnice, OC, IX, 7; merinde pentru -a veșnică, OC, VII, 4.

desfrînare, duhul -nării, OP, I, 6; păcatul -nării, OC, XII, 9; plăcerea -nării, OC, XIII, 8.

desfrîu, calea -ului, OC, I, 9; cintece de —, OH, IV, 1; școală obștească de —, OH, IV, 1.

deșertăciune, -a învățăturii filosofilor profani, OH, I, 2; -a lucrurilor din lume, OC, XII, 1; -nile vieții, OP, XIII, 4.

diavol, -ul avea libertatea voinței, OC, IX, 8; -ul este și colaborator la păcat și acuzator, OC, IX, 9; -ul este dușman al oamenilor și al lui Dumnezeu, OC, IX, 9; -ul este luptător împotriva lui Dumnezeu, OC, IX, 9; -ul este rău, OC, IX,

8; -ul este rău și făcător a tot felul de răutăți, OC, IX, 1; -ul este tilhar, OC, XVI, 1; -ul este uritor de om, OC, IX, 9; -ul este vas plin de toată răutatea, OC, IX, 8; -ul n-a fost făcut de Dumnezeu dușman al nostru; a ajuns din invidie, OC, IX, 8; -ul se numește conducător al lumii, deoarece conducerea lui se exercitează în jurul pămîntului, OC, IX, 9; -ul, vrăjmașul obștec, OC, V, 1; amenințarea șarpelui se referă la —, OC, IX, 9; asaltul -ului, OC, VI, 1; atacul -ului, OC, XXI, 12; capul -ului, OC, XXI, 9; ceata -ului, OC, IX, 9; cursa -ului, OC, XXI, 1; definiția -ului, OC, IX, 9; dregătoria -ului e de conducător, OC, IX, 9; Dumnezeu a rînduit să avem minie față de —, pentru că este dușmanul nostru, OC, IX, 9; dușmănia -ului, OC, XXI, 9; faptele -ului, OC, XIII, 7; firea -ului este necorporală, OC, IX, 9; firea -ului este vrăjmașă binelui, OC, IX, 8; focul pregătit spre pedeapsă -ului și îngerilor lui, OP, V, 6; furia -ului, OC, XXI, 9; invidia este o urmare a răutății -ului, OC, XI, 1; ispita -ului, OC, IX, 9; XII, 16; ispitele -ului, OC, I, 9; VI, 1; ispitirea de la —, OC, I, 9; îngerii -ului, OC, VI, 8; lațurile -ului, OC, XXI, 1; locul unde își are -ul sediul conducerii sale este aerian, OC, IX, 9; lucrarea -ului, OC, IX, 5; meșesugirile -ului, OP, X, 2; OC, XXI, 9; oastea -ului, OC, IX, 10; pedeapsa pregătită -ului, OC, XI, 1; plăcerea este o undiță a -ului, OC, XIII, 5; prada -ului, OC, III, 2; problema -ului, OC, IX, 8; puterea -ului, OC, XXI, 1; răutatea -ului, OC, IX, 9; rușinea rănilor pricinuite de —, OC, XXI, 1; silnicia -ului, OP, XI, 3; suflările furioase ale -ului, OC, XXI, 9; tirania -ului, OP, XI, 3; OC, IX, 10; XIII, 2; ucenicii și imitatorii -ului, OC, XX, 2; unealta -ului, OC, IX, 9; viclenia -ului, OC, XVIII, 5.

Diogene, OC, XXII, 8; cuvîntul lui —, OC, XXII, 7.

dogmă, -ma adevărului, OH, IX, 6; OP, VIII, 6; -ele cele mincinoase, OP, VIII, 10; -ele credinței, OC, II, 3; -ele cuprind învățături morale, naturale și mistice, OP, IX, 9; -ele sînt felurite, nu de un singur fel, OP, IX, 9; alcătuirea -elor, OP, IX, 9; cunoștințe despre -ele dumnezeiești, OC, XII, 14; hrana tare a -elor, OC, XII, 13; XIII, 1; în istoria creației este semănată în chip tainic — teologiei, OH, VI, 2; înălțimea -elor, OC, XII, 6.

Domnul Iisus Hristos, vezi Iisus Hristos.

doric, cîntec —, OC, XXII, 7; proverb —, XXII, 3.

drac, OC, X, 4; postul este armă împotri-
va oştirii -ilor, OC, I, 9; răutatea -ilor,
OC, XXI, 12.

dragoste, -a către Dumnezeu, OC, V, 3; -a
cea cerească, OP, IX, 6; — de adevăr,
OH, I, 1; -a de aproapele, OC, VII, 1;
9; -a de aur, OC, VI, 3; -a de bani, OH,
V, 6; OC, VI, 4; -a de cele de aici, OC,
IV, 2; -a de credință, OC, XVII, 2; -a
de Domnul, OC, XX, 4; -a de Dumne-
zeu, OP, VII, 10; IX, 6; XIV, 1; OC,
IV, 4; X, 5; XIX, 4; -a de om, OC, XI,
2; -a de osteneală, OP, XII, 2; -a de
tristețe, OC, IV, 5; -a de trup, OC, IV,
2; -a de viață, OC, XIII, 7; — desăvîr-
șită, OP, IX, 9; — dumnezeiască, OP,
IX, 4, 6; -a dintre părinți și pui, OH, IX,
4; -a este plinirea legii, OC, V, 7; -a
fără sațiu de Dumnezeu, OC, IX, 8; -a
firească pentru copil, OC, XIII, 9; -a lui
Dumnezeu, OC, IX, 9; -a lui Hristos,
OP, VI, 2; XIV, 1; -a mutuală, OP, III,
6; — nefățarnică, OC, VIII, 8; -a pă-
rintească, OC, VI, 4; -a pentru Creator,
OH, V, 9; -a pentru stăpîni, OH, IX, 4;
-a trupească, OH, V, 6; OP, II, 7; -a
trupului pentru suflet, OC, III, 7; ade-
vărata —, OC, VII, 1; afecțiunea -i, OC,
X, 5; bogăția -i lui Hristos, OP, IX, 9;
desăvîrșirea -i, OP, IX, 2; legăturile -i,
OH, V, 6; legătura -i și păcii, OP, VIII,
13; patima -i de averi, OC, VII, 1; plă-
cerea se pierde din pricina -i prea mari
de plăcere, OC, XIV, 4; porunca -i, OC,
V, 8; VII, 1; porunca -i de aproapele,
OC, VII, 1; puterea -i, OP, IX, 2; sufle-
tul unit cu Dumnezeu prin —, OC, IX,
6; unirea desăvîrșită dată de —, OC,
XIX, 2.

dreptate, -a adevărată, OC, XII, 8, 9; de-
finiția -tății, OC, XII, 8; -a imanență,
OC, XII, 8; -a lui Dumnezeu, OP, X, 5;
OC, V, 5; -a pedepsei dumnezeiești,
OC, IX, 5; adevărata — este Hristos,
OC, XII, 9; cumpăna -tății, OC, XII, 9;
cunoașterea adevăratei -tăți, OC, XII,
9; cunoștințe precise de —, OC, XII, 9;
cununa -tății, OP, XIV, 5; OC, II, 1;
III, 6; VI, 3; XII, 10; XIX, 4, 8; Dumne-
zeu -tății, OC, IX, 1; fapte de —, OC,
XX, 3, 4; fructele -tății, OP, V, 2; învă-
țături despre adevărata —, OC, XII, 8;
lauda -tății, OC, XX, 4; noțiunea de —,
OC, XII, 8; platoșa -tății, OC, II, 3;
săvîrșirea faptelor de —, OH, I, 5; sen-
timente de —, OC, XII, 9; Soarele -tății,
OP, VIII, 4; X, 5; OC, XII, 17; Soarele
-tății pe cruce, OC, V, 7; școala -tății,
OH, VI, 1; temelul -tății, OP, III, 2;
termenul de —, OC, XII, 9.

Duh (Duhul Sfînt), -ul cel din Dumnezeu,
OP, VII, 4; -ul Domnului, OP, VIII, 12;
-ul dumnezeiesc, OC, XXIV, 7; -ul

Dumnezeului celui viu, OP, IX, 3; -ul
este administrator al harurilor, OP, XV,
3; -ul gurii lui Dumnezeu, OP, VII, 4;
-ul înfierii, OC, V, 7; XXIV, 6; -ul lui
Dumnezeu, OH, II, 6; OC, II, 7; XX, 3;
-ul lui Hristos, OC, XXIV, 4, 6; -ul lu-
minează pe toți pentru a înțelege pe
Dumnezeu, OC, XV, 3; -ul porcede din
Tatăl, OC, XXIV, 7; -ul Sfînt, OP, I, 1;
III, 2; VII, 1, 4, 5; VIII, 5; IX, 11; X,
4, 8; XI, 1; -ul Sfînt are putere crea-
toare, OH, II, 6; -ul Sfînt este acolo
unde este Fiul și unde este Tatăl, OC,
XV, 3; -ul Sfînt este mai presus de cre-
ație, OC, XV, 3; -ul Sfînt se împarte în
toată creația, fără să se micșoreze, ră-
mine neîmpuținat, OC, XV, 3; ajutorul
-ului, OH, II, 1; IX, 6; OC, V, 9; ară-
tarea -ului, OH, VI, 11; OC, XXIV, 6;
cele săvîrșite de -ul, OC, XV, 3; cuge-
tare continuă a cuvintelor -ului, OC,
XVIII, 3; cugetul -ului, OC, XIII, 1;
cuvintele cele de învățătură ale -ului,
OH, I, 1; cuvinte despre Sfîntul —, OC,
XII, 1; cuvintele -ului, OH, IV, 1; IX, 1;
cuvîntări despre Sfîntul —, OC, XXIV,
4; darul Sfîntului —, OP, VII, 4; de -ul
Sfînt sînt nedespărțite: sfîntirea, viața,
bunătatea și dreptatea, OC, XV, 3; fă-
găduința Sfîntului —, OC, XIII, 1; firea
-ului, OC, XXIV, 6; gîndurile -ului, OP,
XI, 2; harul -ului, OP, VIII, 12; OC, XI,
5; XV, 3; XXI, 9; XXIII, 4; harurile
-ului, OC, XI, 5; hula împotriva -ului,
OC, XXIV, 5; hula învățaturii -ului, OC,
XVI, 4; intrarea Sfîntului —, OC, X, 7;
împărțirea -ului, OC, III, 6; însușirile
Sfîntului —, OC, XV, 3; învățatura des-
pre Sfîntul —, OC, XXIV, 4—7; învăța-
tura -ului, OP, V, 7; învățăturile -ului,
OC, XVI, 1; învățatura -ului este co-
moară bună pentru veacul ce va să fie,
OH, III, 1; legea -lui vieții, OC, XV, 3;
lucrarea Sfîntului —, OP, X, 1; lumina-
rea de la Sfîntul —, OP, XI, 6; luminile
Sfîntului —, OC, I, 9; modul existenței
-ului Sfînt, OC, XXIV, 6; nașterea în —,
OC, XIII, 1; numai Fiul și numai -ul
sînt din Dumnezeu, OC, XXIV, 7; nu-
mele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului
—, OP, V, 3; nu se poate spune prin
cuvinte cum -ul a ieșit din Dumnezeu,
OC, XXIV, 7; noțiunea de —, OC,
XXIV, 7; pecetea -ului, OC, XIII, 6;
prezența -ului, OP, VII, 4; primirea
-ului, OP, VII, 4; puterea -ului, OC, XV,
3; puterea sfîntitoare a -ului, OC,
XXIV, 6; puterile Sfîntului —, OC, XV,
3; raportul dintre Tatăl, Fiul și -ul, OC,
XXIV, 4; revărsările Sfîntului —, OP,
X, 4; sabia -ului, OC, II, 3; Sfîntul —
este unul, OC, XV, 3; slava Sfîntului —,
OP, V, 2; Tatăl este rădăcina și izvorul

Fiului și al Sfântului —, OC, XXIV, 4; Tatăl și Fiul și Sfântul — sînt într-o singură ființă și într-o singură fire, OC, XV, 3; trupul este templu al Sfântului —, OC, XXIV, 5; ucenicii -ului, OC, XVI, 1; unitatea -ului cu Fiul și cu Tatăl în ce privește firea, OC, XXIV, 6; venirea -ului, OC, XIV, 8; XV, 3; vrednicia -ului, OC, XXIV, 6, 7.

duh (alt duh decît Sfîntul Duh), -ul blîndeții, OC, X, 7; -ul cel drept, OP, VII, 1; -ul cel rău, OC, XXII, 7; -ul celui potrivnic, OC, XIV, 8; -ul de pe pămînt, OH, II, 2; — de viață, OP, VIII, 13; -ul desfrînării, OP, I, 6; -ul înfierii, OP, XIV, 1; — necurat, OP, VII, 1; X, 8; — pitonicesc, OP, VII, 1; -ul răutății, OC, X, 3; -urile răutății, OH, III, 9; IV, 7; OP, I, 6; XIII, 2; OC, III, 4; IX, 9, 10; XVI, 2; -urile rele, OP, VI, 1; -uri slujitoare, OH, II, 5; OP, X, 2; OC, XXIV, 5; -urile slujitoare ale lui Hristos, OC, XVIII, 7; -urile slujitoare sînt mulțimi nenumărate în fiecare ceată îngerească, OC, XV, 3; ispitele -urilor răutății, OC, XII, 16; mîntuirea -ului, OP, VII, 9; smerit cu -ul, OP, VIII, 12.

Duminică, sfînta —, OH, II, 8.

Dumnezeire, -a Domnului, OC, I, 9; -a lui Hristos, OP, IX, 9; XI, 4; -a Unuia-Născut, OP, V, 2; OC, XV, 2; Fiul are vrednicia -rii părintești, OC, XV, 2; firea neînțeleasă a -rii, OC, I, 3; însușirea -rii, OH, IX, 6; razele -rii, OP, VIII, 4; unitatea -rii, OC, XXIV, 2, 4; veșnica putere și — a Tatălui, OC, XXIV, 7; viața -rii, OC, XXIV, 2.

Dumnezeu, — a făcut cerul și pămîntul, OH, I, 11; — a numit tîria cer, OH, III, 8; — a pus armonie în toate părțile lumii, OH, I, 7; — a rînduit să avem dușmănie față de diavol, pentru că este dușmanul nostru, OC, IX, 9; — este binele desăvîrșit, OP, VIII, 7; — cel iubitor de oameni, OC, VI, 1; -l cel sfînt, OP, V, 1; OC, XX, 4; -l cel viu, OC, XIX, 4; —, creatorul inimilor, OP, VII, 8; —, creatorul oamenilor, OP, VII, 8; —, creatorul universului, OH, I, 3, 4; OC, VIII, 2; — Cuvîntul, OP, IX, 5; XX, 9; —, dătător și vistiernic, OC, VIII, 2; — Domnul, OP, VIII, 2; IX, 2; -l dreptății, OC, IX, 1; — era Cuvîntul, OC, XVI, 4; XXIV, 1; — este bun, OC, IX, 3; — este bun și dătător de bunătați, OC, XI, 1; — este cauza lumii, OH, I, 7; — este Domnul cerului și a întregii podoabe a lumii, OC, VIII, 5; — este fericit fără întrerupere, OC, XXI, 11; — este girant vrednic de crezare, OC, VIII, 6; — este înțeleptul ocîrmuitor al anotimpurilor și anilor, conducătorul

universului, OC, VIII, 5; — este lumină, OH, II, 4; — este mare privitor al faptelor noastre, OC, XX, 7; — este pace, OP, X, 8; — este prin fire bun, OC, VIII, 5; — este puternic, OC, VIII, 5; — este viață, OC, IX, 7; —, iconomul cel priceput și înțelept al sufletelor, OC, IX, 5; — între oameni, OC, III, 6; V, 7; — intrupat, OP, X, 6; —, învățătorul nostru, OC, III, 2; -l lui Avraam, OP, VI, 3; X, 6; -l lui Iacov, OP, VI, 3; X, 6, 8; -l lui Isaac, OP, VI, 3; X, 6; -l mucenicilor, OP, XIV, 1; — nu este cauza relelor, OC, IX, 2; — nu-i descoperitor de forme, OH, II, 3; -l puterilor, OP, X, 6; -l slavei, OP, V, 3, 4; — și-a exprimat numai voința și a adus la existență mărețiile ce se văd, OH, I, 2; — și Tatăl, OP, XI, 1; -l universului, OH, III, 6; OP, XIV, 1, 5; acuzație împotriva lui —, OC, IX, 4; adăpostire în —, OP, X, 1; adîncurile lui — în vistierii, OP, VII, 5; ajutor dat de —, OC, XXI, 2; ajutorul harului lui —, OH, II, 1; ajutorul lui —, OP, VI, 7; VII, 10; X, 5, 8; unele rele sînt trimise de — pentru vindecarea păcatelor, OC, IX, 5; Amos, proorocul cel insuflat de —, OC, VII, 1; apropierea de —, OP, XII, 4; arătarea lui —, OP, X, 5; XIII, 5; arătarea lui — în trup, OP, X, 4; armătura lui —, OC, III, 4; ascultarea de poruncile lui —, OC, XXIII, 4; asemănări ale lui —, OC, IX, 9; auzirea vorbirii despre —, OC, XV, 1; bărbați fericți iubitori de —, OC, X, 3; beția este dușman al lui —, OC, II, 7; biciuirile lui —, OC, XII, 5; binecuvîntarea lui —, OP, V, 8; binefacerea lui —, OC, V, 7; binefăcătorul nostru —, OC, V, 6; Biserica -ului celui viu, OP, V, 3; VI, 1; Biserica lui —, OH, II, 1; OP, V, 7; VIII, 13; XI, 1; XII, 1, 2; XIV, 1; OC, II, 7; XXIII, 4; boala uitării de —, OC, IX, 1; bogăția bunății lui —, OP, VII, 4; bogăția dată de — omului, OH, VI, 1; bogățiile lui — sînt întinse pretutindeni, OC, VIII, 6; bunăplăcerea lui —, OC, XX, 3; bună-tatea lui —, OP, V, 2; X, 5; OC, IV, 2; VI, 1; VIII, 5; IX, 1; XX, 4; bună-tatea, puterea și harurile lui —, OC, VIII, 6; bunățiile lui —, OC, IX, 7; bunul —, OC, XIII, 3; calea către —, OC, III, 6; casă de la —, OC, XXI, 6; casa -lui celui viu, OC, III, 4; casa lui —, OH, I, 1; V, 6; OP, VI, 1; cedrii lui —, OP, V, 5; ce este —, OC, XXIII, 4; cel dintîi cuvînt al lui — a creat lumina, OH, II, 7; cercetarea cuvintelor lui —, OH, III, 1; cetatea lui —, OP, X, 4, 6; cetățean în cetatea lui —, OP, X, 4; chipul -lui celui nevăzut, OH, IX, 6;

OC, XV, 2; XXIV, 2; chipul -lui celui prea înalt, OP, XI, 8; chipul lui —, OH, VIII, 5; IX, 6; OP, I, 3; VII, 6. 8; VIII, 11; OC, V, 2; IX, 6. 9; XXIV, 2; cinstitori de —, OC, IV, 6; cîntările lui —, OP, XIII, 1; contemplarea frumuseții slavei lui —, OP, XIV, 5; contemplarea lui —, OC, IX, 9; covîrșitoarea putere a lui —, OH, III, 3; creatura lui —, OC, IX, 6; credința în —, OP, XIII, 2; OC, V, 1; VI, 6; XIX, 4; cum vine glasul lui — la profeți, OP, V, 3; cum vorbește —, OH, III, 2; cunoașterea adevăratului —, OP, X, 1; cunoașterea lui —, OH, I, 6; OP, V, 5; VIII, 11; X, 3. 5; OC, III, 6; XXIII, 4; cunoștința despre —, OC, XII, 6; cunoștința lui —, OP, VII, 5; curtea lui —, OP, V, 3; curțile lui —, OH, V, 10; Cuvîntul era la început la —, OC, XVI, 4; Cuvîntul era și este la —, OC, XV, 2; Cuvîntul cel bun al lui —, OC, XIV, 1; Cuvîntul lui —, OH, III, 2; OP, V, 7; VIII, 12; Cuvîntul lui — unit cu trupul, OP, IX, 5; cuvintele lui —, OH, III, 1. 2; VIII, 8; IX, 2; OP, V, 7; VIII, 13; IX, 2; XI, 5; cuvintele spuse de — șarpelui, OC, IX, 9; darurile date de —, OC, III, 2; darurile lui —, OC, VI, 5; degetul lui —, OC, I, 5; depărtarea de —, OC, IX, 7; diavolul este dușman al lui —, OC, IX, 9; diavolul este luptător împotriva lui —, OC, IX, 9; diavolul n-a fost făcut de — dușman al nostru, a ajuns din invidie, OC, IX, 8; Domnul —, OP, VII, 1. 10; X, 8; OC, VIII, 1; XVII, 2; dobîndirea fricii de —, OC, XII, 5; dragostea de —, OP, VII, 10; IX, 6; XIV, 1. 2; OC, IV, 4; X, 5; XIX, 4; dreapta judecată a lui —, OP, XI, 11; OC, IX, 3. 4. 5; XIV, 8; dreapta judecată a lui — aduce unele rele înfricoșătoare pentru înțelepțirea celor ce aluneacă ușor în păcat, OC, IX, 5; dreptatea lui —, OP, X, 5; dragostea fără sațiu de —, OC, IX, 8; dragostea lui —, OC, IX, 9; Duhul cel din —, OP, VII, 4; Duhul -lui celui viu, OP, IX, 3; Duhul lui —, OH, II, 6; OC, II, 7; XX, 3; Duhul luminează pe toți pentru a înțelege pe —, OC, XV, 3; dușmanul lui —, OC, XI, 4; XVIII, 7; XIX, 4; dușmanii lui —, OP, IX, 6; dușman și potrivnic al bunății lui —, OH, II, 4; edict fără de —, OC, XIX, 3; Evanghelia harului lui —, OC, XIV, 1; face-rea miinilor lui —, OH, III, 9; faptele lui —, OC, IX, 2; XXIII, 3; fața lui —, OP, VI, 6; VIII, 11; OC, IX, 1; fața slavei lui —, OP, VIII, 11; făptura bunului —, OC, IX, 3; feluritele chipuri ale înțelepciunii lui — în creaturi, OH, VIII, 8;

firea omenească a Cuvîntului lui —, OP, IX, 7; firea omenească a lui —, OP, IX, 8; fiu al lui —, OP, XII, 4; OC, XIII, 3; fii ai lui —, OP, II, 4; V, 1. 2; Fiul lui —, OP, IX, 8; XIII, 2; OC, XVIII, 7; XXIV, 1; Fiul s-a adus jertfă lui —, OP, V, 1. 5; Fiul se numește Miel al lui — și Oaie, OP, V, 5; focul miniei lui —, OP, XI, 1; frica de —, OH, VIII, 8; OP, VII, 6; VIII, 6; OC, IX, 4; XII, 4. 5. 9; XIV, 1; XVI, 1; frica de — este început al înțelepciunii, OH, I, 5; frumusețea lui —, OP, VI, 5; gînd de mulțumire către —, OH, VI, 11; gînd vrednic de —, OH, I, 1; gîndurile lui —, OH, III, 2; glas, cuvînt sau poruncă a lui —, OH, II, 7; glasul lui —, OH, V, 1; OP, V, 7; X, 6. 7; gura lui —, OP, IX, 3; har de la —, OP, VIII, 2; XIV, 5; OC, XX, 4; harul lui —, OP, VIII, 2; IX, 4; XI, 3. 8; OC, VIII, 6; XX, 3; harul bogat al lui —, OC, V, 6; harul și darul lui —, OC, XX, 3; hotărîrea lui —, OP, XIII, 5; OC, XX, 4; XXI, 11; hotărîrile lui —, OC, V, 5; Hristos este puterea lui —, OP, V, 5; Hristosul lui —, OP, XIII, 2; OC, XXIV, 7; iconomia și judecata lui —, OC, XXI, 10; ideea de —, OC, XII, 3; ideea despre —, OP, VIII, 1; X, 8; idee vrednică de măreția -lui universului, OH, VI, 11; iertare de la —, OC, XXII, 6; iubirea de oameni a lui —, OP, XII, 1; XIII, 5; XIV, 2. 3; iubitorul de oameni —, OH, VIII, 7; iuteala ajutorului lui —, OC, IX, 1; iuțimea lui —, OC, IX, 1; împărăția lui —, OP, VIII, 4; IX, 7; X, 1. 2; XIV, 4; OC, II, 4; VI, 8; VII, 1; X, 4; XI, 3; XIII, 2; XIV, 4; îndelunga răbdare a lui —, OC, VI, 1; IX, 5; îndepărtarea de —, OC, IX, 8; îndurările lui —, OP, VII, 4. 10; XIV, 3; înfățișarea lui — în chipul Cuvîntului, OP, IX, 6; îngăduința lui —, OC, IX, 5; înfrudirea cu —, OC, IV, 2; înstrăinarea de —, OP, VI, 6; OC, XI, 6; XXIV, 6; însușirea lui —, OP, VII, 10; însușirile lui —, OH, I, 2; OC, VIII, 5; întruparea Fiului lui —, OP, VI, 1; înțelegerea lui —, OC, XV, 1; înțelegerea lui — Tatăl, OP, XI, 6; înțelegerea măreției lui —, OC, XV, 1; înțelegerea minunilor lui —, OC, XIV, 6; înțelepciunea covîrșitoare a lui —, OH, IX, 6; înțelepciunea dată de —, OC, XX, 2; înțelepciunea de la —, OC, XX, 3; înțelepciunea lui —, OH, VII, 5; VIII, 7; OP, XI, 2. 3; OC, XX, 3; XXI, 11; înțelepciunea lui — întru taină, OC, XII, 3; înțelepciunea lumii acesteia este nebulie înaintea lui —, OP, XI, 5; înțelepciunea nepătrunsă a lui —, OH, IX, 5; înțelepciunea nespusă a lui —, OH,

VI, 1; înțelepciunea și dreptatea lui —, OC, V, 5; înțeleptul —, OC, XIII, 3; învățătura de — insuflată, OH, I, 3; învățătura despre Fiul lui —, OC, XVI, 1; învățăturile date de — lui Moisi, slujitorul Lui, OH, VI, 1; învățături străine cinstirii de —, OP, V, 2; judecata lui —, OH, II, 7; OP, II, 6; VII, 3; VIII, 11; IX, 7; XI, 1; OC, XIII, 8; judecata dreaptă a lui —, OP, V, 2; VI, 4; judecățile lui —, OP, VII, 5; IX, 7; judecățile lui — sint adinci, OP, VII, 5; lauda de la —, OH, I, 5; laudă desăvârșită în —, OC, XX, 3; lauda lui —, OP, VIII, 1; legătura strînsă a sufletului cu — Cuvîntul, OC, XII, 1; legea lui —, OH, VII, 4; OP, II, 5; OC, V, 9; XII, 10; XIII, 1; XXI, 2; legile lui —, OC, I, 5; lipsa lui —, OC, IX, 7; locașul lui —, OP, VII, 8; X, 5; lucrurile lui —, OP, X, 7; lumea a luat ființă fără scurgere de timp, odată cu voința lui —, OH, I, 6; luptător împotriva lui —, OP, IX, 6; marea înțelepciune a lui —, OH, VII, 5; OC, IV, 2; marele —, OH, II, 2; marea putere a lui —, OH, VII, 1; marginile cunoașterii lui —, OC, XXIII, 4; măreția lui —, OC, XXIII, 4; mărețiile lui —, OP, VIII, 3; măsura cunoașterii despre —, OC, XXIII, 4; măsură rînduită de —, OH, II, 8; Mielul lui —, OP, V, 5; mila lui —, OP, XIII, 5; XIV, 3; milostivirea lui —, OP, VII, 10; OC, XX, 4; mintea lui —, OH, III, 2; OP, VI, 2; minunile lui —, OH, VIII, 8; minunea vorbirii despre —, OC, XV, 1; mina cea tare a lui —, OP, XI, 3; mina lui —, OH, I, 9; OP, VII, 9; OC, III, 6; XXIII, 3; mină uritoare de —, OC, XVIII, 2; minia lui —, OC, VI, 3; Moisi, slujitorul lui —, OH, I, 1; Moisi, slujitorul lui —, OH, IX, 1; mortile vin de la —, OC, IX, 3; mulțimea puterii lui —, OH, I, 11; munții lui —, OC, XII, 8; moartea nu e creată de —, OC, IX, 7; natura glasului lui —, OH, IV, 2; nădejdea în —, OH, VII, 6; OC, VIII, 5; necredința în —, OH, I, 2; OP, XI, 6; necunoașterea lui — este moartea sufletului, OC, XII, 1; nespusa înțelepciune a lui —, OH, IV, 6; nestricăciosul —, OP, V, 2; neștiința filosofilor despre —, OH, I, 2; nici o silabă nu este de prisos din cuvintele cele inspirate de —, OH, VI, 11; nu este — autorul relelor, OC, IX, 2; numele lui —, OH, I, 2; OP, V, 1. 7; IX, 12; XIV, 2; OC, XII, 13; ochiul cel neadormit al lui —, OH, VII, 5; ochii lui —, OH, IV, 6. 7; OP, VI, 2; ogorul lui —, OP, XIII, 3; om al lui —, OP, V, 7; om, chipul lui —, OC, VIII, 5; omul, lucrul minilor lui —, OH, VI, 1; operele lui —, OH, II, 2; IV, 1; operele

mari ale lui —, OH, III, 10; orator talentat al cuvîntului lui —, OC, XI, 5; pacea de la —, OP, V, 8; pacea lui —, OP, VIII, 10; patria mucenicilor este cea-tea lui —, OC, XIX, 2; paza lui —, OP, XIV, 4; păcatul hulirii de —, OC, XXI, 11; păzirea poruncilor lui —, OC, XXIII, 4; plata de la —, OC, XX, 7; plăcile scrise de degetul lui —, OC, I, 5; poporul lui —, OH, I, 1; OC, IX, 5; XII, 12; porunca lui —, OH, II, 1. 5; IV, 2. 4; VII, 1; VIII, 7; OP, V, 6; XIII, 4; OC, IV, 3; V, 4; VIII, 5. 8; XII, 10; poruncile lui —, OP, IX, 6; OC, X, 6; XII, 5; postul apropiere de —, OC, I, 5; prezența lui —, OC, XIX, 8; prieten cu —, OC, VI, 6; prieteni ai lui —, OP, IX, 2; prin invidie demonul s-a arătat potrivnic lui —, OC, XI, 3; prin post neîndreptăm înaintea lui —, OC, I, 3; privirea lui —, OH, VII, 5; OP, VIII, 11; pronia lui —, OH, IX, 5; OP, XI, 10; OC, IX, 1; purtarea de grijă a lui —, OP, II, 7; V, 2. 4; OC, IV, 2; VIII, 6; XXI, 10; purtarea de grijă de oameni a lui —, OC, V, 9; puterea activă a lui —, OH, II, 3; puterea creatoare a lui —, OH, I, 2; III, 3; puterea de gîndire a lui —, OH, II, 2; puterea de neînțeles a lui —, OH, II, 2; puterea este a lui —, OP, XIII, 5; puterea lui —, OH, I, 7; II, 2; OC, XXIII, 4; puterea lui — Cuvîntul, OP, X, 5; puterea lui — este nesfîrșită, OH, I, 2; putere potrivnică lui —, OH, II, 4; puterea veșnică a lui —, OH, III, 10; răspata de la —, OC, XX, 7; răul este înstrăinarea de —, OC, IX, 8; răul nu este de la —, OC, IX, 5; rînduiala lui —, OP, VII, 1; OC, IX, 7; XI, 4; rodnicia cuvîntului lui —, OP, V, 7; riul lui —, OP, X, 4; sabia lui —, OP, VII, 1; sîrac după —, OP, VIII, 5; scaunul de judecată al lui —, OC, XXI, 5; Scriptura cea de — insuflată, OC, VIII, 3; semnele lui —, OC, XIII, 4; sfatul lui —, OP, VII, 7; OC, XIII, 3; XVII, 3; slava de la —, OC, XX, 7; slava lui —, OH, III, 9; OP, VI, 1; VIII, 1; XI, 3; OC, V, 3; IX, 2; XII, 3; XIII, 8; XX, 3; slava lui — Tatăl, OC, XVIII, 8; slăvirea lui —, OP, VI, 1; slujba lui —, OP, XIV, 1; slujitorul bunului —, OC, VI, 2; slujitorii lui —, OP, XI, 8; strălucirea lui —, OP, X, 8; suferințele din iad nu au ca autor pe —, ci pe noi, OC, IX, 3; suflet iubitor de —, OC, XV, 1; sufletul unit cu — prin dragoste, OC, IX, 6; știința lui —, OH, II, 2; IX, 6; tăcerea este leacul despre ființa lui —, OC, XXIII, 4; tăgăduirea existenței lui —, OC, IX, 2; tăria lui —, OP, X, 3; XIII, 5; tăria puterii lui —, OH, III, 4; templul lui —, OC, XXIV, 5; toiașul

lui —, OP, IX, 7; totul este plin de —, OC, XVI, 4; tristețea cea după —, OP, I, 2; trîmbițele lui —, OC, XIV, 1; trofeu al credinței în —, OC, XIX, 8; trupul cel purtător de —, OP, X, 4; XII, 4; turma lui —, OH, II, 4; ucenicii au cunoscut frumusețea lui — Cuvîntul, OP, IX, 5; unele rele ne sînt date de — ca încercări pentru arătarea bărbăției noastre, OC, IX, 5; un singur —, OC, XXIV, 4; urechile lui —, OP, VIII, 12; urechile robilor lui —, OH, VII, 6; urgența lui —, OP, VI, 4; vederea lui —, OC, V, 7; viețuirea după —, OP, I, 4; vinul, darul lui —, OC, XIV, 1; voia lui —, OC, I, 6; IX, 3; XII, 2; voința lui —, OH, I, 2, 7; II, 7; OP, VI, 4, 6; OC, XII, 17; zidirea lui —, OP, XIII, 3; ziua descoperirii mîinii lui —, OC, VII, 6; ziua dreptei judecăți a lui —, OP, VIII, 4.

E

ebraic, limba -ă, OH, II, 6; OC, IX, 9; *textul* —, OH, IV, 5.

Eclesiast, cuvîntul -ului, OH, IV, 3; OC, XV, 1.

Efraim, persoană biblică, OP, XI, 6; XII, 2, 4; OC, XIII, 1.

egalitate, — de fire, OC, XXIV, 2; — de rang, OH, IX, 3; -a Fiului cu Tatăl, OC, XXIV, 2.

Egee, Marea —, OH, IV, 4.

Egipt, conducerea -ului, OC, XI, 4; înțelepții -ului, OC, XII, 2.

egiptean, -tenii au descoperit geometria, OC, XII, 6; dascăli -teni, OH, I, 1; învățăturile -tenilor, OC, XXII, 2; sofist —, OC, XXII, 8.

Egon, rîu, OH, III, 6.

elen, filosofii -i, OH, I, 2; învățații -i, OC, XII, 2; literatura scriitorilor -i, OC, XXII, 1.

Elisei, prooroc, OH, IX, 1; OP, VII, 6; OC, I, 6; V, 2.

Eloi Savaot, OC, II, 6.

Eman, cîntăret biblic, OP, XII, 1.

Emanuil, OP, X, 6.

eretic, OC, IX, 5; XVI, 1, 2; XXIII, 4; XXIV, 2, 9; gurile -ilor, OP, IX, 3.

ereziarh, OP, XI, 7.

erezie, OH, V, 7; OC, XXIV, 4.

Etiopia, OH, I, 1; III, 6.

Eucleide din Megara, OC, XXII, 4; fapta lui —, OC, XXII, 5.

Eufirat, rîu, OP, XII, 2.

eunuc, OC, XXIV, 7; -ul din Faptele Apostolilor, OC, XIII, 6.

Euripide, poet tragic, OC, XXII, 4.

Euxin, Pontul —, OH, III, 6; IV, 4; VII, 4.

Eva, OC, I, 3; XII, 12; XIII, 3; neascultarea -ei, OC, I, 4.

Evangelhie, -ia harului lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; -ia împărăției, OC, IX, 10; XIII, 6; -ia lui Hristos, OC, III, 5; ade-vărul -i, OP, VII, 7; bogatul din —, OC, VI, 1, 5; XXI, 8; cuvîntul -i, OP, IX, 3; OC, XVI, 1; desăvîrșirea după —, OP, XII, 2; fiii -i, OP, IX, 12; glasul -i, OP, V, 3; împreună-lucrătorii -i, OP, VIII, 2; începutul -i după Ioan, OC, XVI, 1, 2; XXIV, 1; învățăturile introductive ale -i, OC, XII, 13; pilda bogatului din —, OC, VI, 5; porunca -i, OC, VII, 7; predica -i, OP, IX, 4; propovăduirea -i, OP, IX, 5; propovăduitorii -i, OP, IX, 4; soarta tînrului din —, OC, VII, 3.

Evangelhist, -ul Ioan, OP, IX, 9; OC, XVI, 3.

evlavie, -ia este temelia desăvîrșirii, OH, I, 5; — fără sfîrșit, OC, VII, 3; sărăcia unită cu -ia, OC, XXIII, 3.

evreu, istețimea -eilor, OC, XII, 12; poporul —, OC, VIII, 1; pruncii de parte bărbătească ai -eilor, OC, XII, 12; vechea istorie a -eilor, OC, VIII, 1.

Exicestid, Solon, fiul lui —, OC, XXII, 8.

Ezechia, rege, OH, VI, 7.

F

facere, -a aerului, OP, IX, 5; -a cea dintîi a omului, OH, VI, 1; OP, XI, 8; -a celor de sub pămînt, OP, IX, 5; -a celor mai mari stihii ale lumii, OP, IX, 5; -a celor mai presus de lume, OP, IX, 5; -a cerului și a pămîntului, OH, I, 1; VI, 2; OP, IX, 5; -a cerului și a pămîntului s-a făcut într-o clipită și în afară de timp, OH, I, 6; -a cerului și a stelelor, OH, I, 11; -a fiarelor, OH, IX, 1; -a ființelor, OP, I, 3; -a lumii, OH, I, 1, 2, 3, 5, 6; II, 2, 5; III, 3, 5; IX, 1, 2, 6; OC, XII, 3, 4; -a luminătorilor, OH, VI, 1, 8; -a mării, OH, I, 2; OP, IX, 5; -a omului, OH, IX, 6; OC, IX, 9; -a semînelor, OH, V, 11; -a soarelui, OH, IV, 5; V, 1; -a tăriei, OH, III, 2; -a trîtoarelor, OH, IX, 1; a doua zi a -rii lumii, OH, III, 10; Cartea -rii, OH, I, 1; OP, I, 3; IX, 5; OC, XVI, 1; istoria -rii lumii, OH, II, 3; OP, V, 3; învățătura despre -a lumii, OH, IV, 4; scriitorul Cărții -rii OH, II, 6; starea în lume înainte de -a lumii, OH, II, 8; stare mai veche decît -a lumii, OH, I, 5; ziua întîia a -rii lumii, OH, I, 6.

faptă, -telor bune le urmează folosul, OC, XVIII, 2; -te care au cauze străine de noi, OH, II, 5; -te de dreptate, OP, III, 2; IX, 6; OC, XX, 3, 4; -te de evlavie, OC, VII, 8; XII, 13; -te de virtute, OH, I, 5; OP, III, 3; OC, V, 3; X, 5; XXII, 8; -te de moarte, OP, XI, 6.

Faraon, OP, II, 8; III, 5; VI, 3; VII, 9; VIII, 1; X, 8; OC, IX, 5; XI, 4; XIII, 2; XX, 2; XXIII, 3; fiica lui —, OH, I, 1; puterea lui —, OC, XX, 2.

fariseu, trufia -eilor, OC, VII, 1.

Fasis, riu, OH, III, 6.

Făcător (Dumnezeu), -ul cerului și al pământului, OC, X, 7; -ul universului, OH, II, 7; OC, VII, 5; Marele — de minuni și Mester, OH, IV, 1; minunile -ului, OC, XXIII, 3; Cuvîntul, -ul universului, OP, VII, 4; Hristos este — de pace, OP, VIII, 5.

făcător (altcineva decît Dumnezeu) -rii de pace, OP, III, 5; — de rele, OH, VI, 7; OC, XVIII, 5; XIX, 6; -ul răului (diavolul), OC, IX, 4.

făgăduință, -tele bunătăților, OH, II, 5; -ța cununilor, OC, V, 7; -ța Sfîntului Duh, OC, XIII, 1; bunătățile din -țe; OC, XII, 14; Duhul -ței, OP, XIII, 4; pămîntul -ței, OC, I, 9; XIII, 2.

fățarnicie, -ia este rod al invidiei, OC, XI, 6.

Fecioară (Maica Domnului), OH, VIII, 6; Sfînta —, OP, X, 6.

fecioară, -rele înțelepte, OC, VIII, 8; XII, 6; -rele neînțelepte, OC, XII, 6; pilda -relor, OC, XIII, 7.

feciorie, — pierdută, OC, XIV, 8; sfînte -ia -i, OP, VIII, 12.

femeie, -ia apropielului, OP, XI, 8; -ia credincioasă, OC, XIX, 8; — cu moravuri ușoare, OC, X, 4; — desfrînată, OP, I, 6; OC, II, 4; XI, 4; XII, 9; -mei gravide, OP, II, 8; OC, VII, 7; — luată cu cununie, OC, II, 4; frumusețea -meilor cinstite, OH, III, 8; gusturile rele ale -meii, OC, VII, 4; mintea -meii lui Iov, OC, XXI, 11; virtutea -meii, OC, V, 1.

Fenicia, OP, XII, 2.

fericire, -a celor ce-L iubesc pe Domnul, OH, I, 5; -a Domnului, OC, XII, 14; -a dreptilor, OC, XIX, 4; -a prietenului, OC, XI, 1; -a vieții, OC, IV, 1; XII, 15; veselie -rii omenești, OH, V, 2.

Fidias, sculptor grec, OC, XXII, 8.

fiică, -cele Ierusalimului, OC, V, 7; -cele lui Darius, OC, XXII, 5; -ca lui Faraon, OH, I, 1; -cele lui Israil, OC, IV, 3.

ființă, -ța Tatălui, OC, XXIV, 4; o singură — în Tatăl și Fiul, OC, XXIV, 3; tăcerea este leacul despre -ța lui Dumnezeu, OC, XXIII, 4.

filipeni, OC, IV, 3; Epistola către —, OP, IX, 5.

filisteni, Abimeleh, împăratul -lor, OP, VIII, 1.

Filoh, căpetenia oștirii celor de alt neam, OP, VIII, 1.

filosof, -i eleni, OH, I, 2; -i păgîni, OP, XI, 1; cărțile -ilor, OH, III, 8; desertă-

ciunea învățaturii -ilor profani, OH, I, 2; ideile -ilor, OH, I, 2; III, 3; neștiința -lor despre Dumnezeu, OH, I, 2.

filosofie, ajutorul -i, OC, XXII, 7; principile -i lumii, OH, VI, 1.

Finees, persoană biblică, OC, X, 6; zelul lui —, OC, XIV, 8.

fire, -a dumnezeiască, OP, VI, 5; OC, XXIV, 5; -a neînțeleasă a Dumnezeirii, OH, I, 3; -a nestătornică a apei, OC, XIX, 4; -a omenească a Cuvîntului lui Dumnezeu, OP, IX, 7, 8; -a omenească a lui Dumnezeu, OP, IX, 8; -a omenească a lui Hristos, OP, IX, 5, 8; -a omenească a Mintuitorului, OP, IX, 8; comuniunea de — între Tatăl și Fiul, OC, XV, 2; întreaga — este o școală a virtuții, OC, XXI, 5; întrebuintarea firească a -rii în una împotriva -rii, OC, IX, 2; măreția -rii dumnezeiești, OC, XV, 1; unitatea Duhului cu Fiul și cu Tatăl în ce privește -a, OC, XXIV, 6.

Fiu (Fiul lui Dumnezeu), -l a ieșit din Tatăl prin naștere, OC, XXIV, 7; -l a lucrat cu firea Sa trupească mîntuirea oamenilor, OC, XV, 2; -l are identitate cu Tatăl, OC, XXIV, 3; -l are în chip firesc pe cele pe care le are Tatăl, OC, XV, 2; -l are vrednicia Dumnezeirii părintești, OC, XV, 2; -l există dintru început împreună cu Tatăl, OC, XXIV, 4; -l este înfinit, OC, XVI, 4; -l este pecete și chip al Tatălui, OC, XV, 2; -l este unul, OC, XV, 3; -l, fiind Unic-Născut, are pe toate adunate în El însuși, fără să le împartă cu altul, OC, XV, 2; -l lui Dumnezeu, OP, IX, 8; XIII, 2; OC, XVIII, 7; XXIV, 1; -l născut din Tatăl, OC, XV, 2; -l nu este odrasla omenească, OC, XXIII, 4; -l Omului, OP, X, 8; -l participă la firea Tatălui, OC, XV, 2; -l s-a adus jertfă lui Dumnezeu, OP, V, 5; -l se numește Miel și Oaie, OP, V, 5; -l Unul-Născut, OP, V, 5; asemănarea -lui cu Tatăl, OC, XXIII, 4; caracteristicile -lui, OC, XV, 2; chipul nașterii -lui, OC, XXIII, 4; comuniunea de fire între Tatăl și -l, OC, XV, 2; cuvintele pline de smerenie despre -l trebuie interpretate avînd în vedere întruparea Sa pentru mîntuirea oamenilor, OC, XV, 2; deoființimea -lui cu Tatăl, OC, XXIV, 4; egalitatea -lui cu Tatăl, OC, XXIV, 2; ființa -lui, OC, XXIV, 4; firea -lui, OC, XXIV, 3; identitate între Tatăl și -l, OC, XXIII, 4; imposibilitatea nașterii -lui, OC, XVI, 4; ipostasa -lui, OC, XVI, 4; XXIII, 4; ipostasele Tatălui și -lui, OC, XXIV, 4; însușirea de —, OC, XXIII, 4; întruparea -lui lui Dumnezeu, OP, VI, 1; învățătura despre -l lui Dumnezeu, OC, XVI,

1; legătura în afară de timp a -lui cu Tatăl, OC, XVI, 3; nașterea -lui, OH, VI, 7; nașterea -lui din Tatăl, OC, XV, 2; numai -I și numai Duhul sînt din Dumnezeu, OC, XXIV, 7; numele Tatălui și a -lui și al Sfîntului Duh, OP, V, 3; o singură ființă în Tatăl și în -I, OC, XXIV, 3; pogorămîntul -lui la slăbiciunea firii omenești, OC, XV, 2; raportul dintre Tatăl și -I, OC, XXIV, 4; raportul dintre Tatăl și -I și Duhul, OC, XXIV, 4; slava -lui, OC, XV, 2; Tatăl este rădăcina și izvorul -lui și Sfîntului Duh, OC, XXIV, 4; Tatăl și -I și Sfîntul Duh sînt într-o singură ființă și într-o singură fire, OC, XV, 3; unitatea Duhului cu -I și cu Tatăl în ce privește firea, OC, XXIV, 6; venirea în trup a -lui, OC, XV, 2.

fiu (altul decît Fiul lui Dumnezeu), fiii berbecilor, OP, V, 1. 2; fiii Bisericii, OP, IX, 12; — duhovnicesc, OP, VIII, 8; -I Evangheliei, OP, IX, 12; fiii lui Dumnezeu, OP, II, 4; V, 1. 2; XIII, 4; fiii luminii, OP, VIII, 8; X, 5; XI, 6; fiii miresei lui Hristos, OP, IX, 12; fiii neascultării, OP, IX, 9; fiii oamenilor, OP, VII, 8; IX, 3. 4; XI, 1. 3; XIII, 4. 5; fiii păcii, OP, V, 8; fiii pustiei, OP, V, 6; fiii tunetului, OP, V, 3; IX, 5.

Flaviu, Iosif —, OC, VIII, 7.

foame, — de auzirea cuvîntului Domnului, OP, VIII, 7; — de pîine materială, OP, VIII, 7; -a este capul nenorocirilor omenești, OC, VIII, 7; -a este o moarte veșnic prezentă și veșnic aminată, OC, VIII, 7; -a este un chin prelungit, OC, VIII, 7.

foamete, moartea prin —, OC, VIII, 7; timp de secetă și —, OC, VIII, 7; vreme de —, OP, VII, 10; OC, VI, 3.

foc, -ul desfrîului, OC, XXI, 8; — din cer, OC, VIII, 5; -ul din iad, OC, XIX, 4; — fără strălucire, OP, VIII, 8; -ul gheenei, OC, I, 9; XVIII, 7; XXI, 8; -ul mîniei lui Dumnezeu, OP, XI, 1; -ul pregătit spre pedeapsă diavolului și îngerilor lui, OP, V, 6; -ul veșnic, OP, VIII, 4; OC, III, 6; VII, 6; X, 6; XIV, 1; căruță de —, OC, XIII, 3; universul va fi ars prin —, OH, III, 6.

frate, -ași al lui Hristos, OP, XI, 4; -le îmbrăcat în zdrențe, OC, VII, 4; iubirea de —, OP, II, 6; III, 6; foamea și nevoia -lui, OC, VIII, 7; ușurarea nevoilor -aților, OP, V, 4.

frică, — aducătoare de sfîntenie, OP, VIII, 8; -ca de Dumnezeu, OH, I, 5; VIII, 8; OP, VII, 6; VIII, 6. 8; OC, IX, 4; XII, 4. 5. 9; XIV, 1; XVI, 1; -ca de legi, OH, II, 5; — mîntuitoare, OP, VIII, 8; OC, XII, 5.

Frigia, piatră de —, OC, VII, 2.

irigieni, OC, XXII, 5.

Irmos, -ul real, OP, IX, 5; sensul cuvîntului — dat de Scriptură, OH, III, 10.

Irmusește, — adevărată, OP, IX, 6; -a creației, OH, IV, 2. 6; OC, IV, 2; -a creaturilor, OP, VIII, 3; -a Cuvîntului, OP, IX, 6; -țile de dincolo de cer, OC, XV, 1; -țile de pe pămînt, OP, VII, 3; -a lui Iisus Hristos, OP, IX, 5. 6. 11; -a lui Dumnezeu, OP, VI, 5; -a lumii, OH, III, 7; -a luminii, OH, II, 7; -a mării, OH, IV, 7; -țile munților și șesurilor, OC, V, 6; -a nespusă a slavei Ziditorului, OC, IV, 4; -a nespusă a stelelor, OH, VI, 1; -a omului, OP, IX, 3; OC, VIII, 5; — spirituală, OP, IX, 4; OC, IX, 7; -a sufletului, OH, VI, 10; OP, VI, 5; -a trupului, OH, II, 7; OP, V, 5; VIII, 2; IX, 2. 4. 11; OC, III, 5; VIII, 8; XI, 5; XX, 1; XXI, 1; -a universului, OH, IV, 1; -a virtuții, OC, III, 3; -a slavei lui Dumnezeu, OP, XIV, 5; definiția -ții, OP, IX, 5; ucenicii au cunoscut -a lui Dumnezeu-Cuvîntul, OP, IX, 5.

Ium, -urile beției, OC, II, 6; -ul de la jertfele de grăsime, OC, XVIII, 2.

G

Gadira, marea de dincolo de —, OH, IV, 4.

gal, părțile apusene ale -ilor, OH, III, 6.

Galaad, OP, XII, 2. 4.

galateni, OP, VIII, 8; Biserica -lor, OP, VIII, 8.

gavaoniști, istețimea -lor, OC, XII, 12.

Gavriil, — era inger, OC, IX, 8.

geometrie, descoperirile -i, OH, VIII, 4; egiptenii au descoperit -ia, OC, XII, 6.

Get, Anhus, împăratul celor din —, OP, VIII, 1.

Ghedeon, ucigașul Abimeleh, fiul nelegitim al lui —, OC, XX, 2; 70 fii legitimi ai lui —, OC, XX, 2.

ghedn, cale spre —, OC, XI, 5; focul -nei, OC, I, 9; XVIII, 7; XXI, 8; văpaia -nei, OC, XXI, 8.

ghicitoare, OP, IV, 5.

ghicitură, OP, VIII, 6; X, 4.

Goliat, OC, XX, 1; lupta lui David cu —, OC, XI, 3; sabia lui —, OP, VIII, 1.

Gomora, strigătul Sodomei și -rei, OP, VII, 8.

Gordie, OC, XVIII, 3. 4. 7; — era comandantul a 100 de oameni, OC, XVIII, 2; cuvintele lui —, OC, XVIII, 4; faptele de vitejie ale mucenicului —, OC, XVIII, 2; omilia XVIII la mucenicul —, OC, XVIII, 1; pămîntul care l-a născut pe —, OC, XVIII, 2; ziua de pomenire a mucenicului —, OC, XVIII, 2.

grec, OH, VI, 8; cuvînt —, OH, II, 6; înțelepții -i, OC, XII, 8; pămîntul —, OH, IV, 4.
greșală, — lui Iov, OC, XX, 7; iertare de -șeli, OC, XIII, 5; îndreptarea -șeliilor, OC, IX, 4; învățătură fără de — în ce privește cunoștința, OH, III, 6.
grijă, -jile bogăției, OC, XXI, 7; -jile căsătoriei, OP, X, 8; -ja cea deșartă, OP, V, 3; -ja de oameni a lui Dumnezeu, OC, V, 9; VIII, 2; -ja de săraci, OP, III, 6; -ja de trup, OC, IX, 9; XXII, 8; -ja de suflet, OC, I, 1; XIV, 6.

H

haină, — aurită, adică dogme spirituale, OP, IX, 9; — duhovnicească, OP, IX, 11; -na înfrînării, OC, III, 1; — luminoasă, OC, XIII, 5; -na miresei, OP, IX, 9; -na mîntuirii, OP, VI, 7; -na sufletului, OP, IX, 11.
haldeu, înțelepciunea -eenilor, OC, XXII, 2; astrologia este în mare cinste la -eeni, OC, XII, 6.
Hanaan, OP, IX, 10.
Har, -ul bogat al lui Dumnezeu, OC, V, 6; -ul botezului, OP, V, 8; -ul cuvintelor Scripturii, OH, III, 1; — de la Dumnezeu, OP, VIII, 2; XIV, 5; OC, XX, 4; -ul Domnului Iisus Hristos, OC, V, 9; XV, 3; -ul Duhului, OC, XV, 3; XXI, 9; XXIII, 4; -ul Duhului Sfînt, OP, VIII, 12; -urile Duhului, OC, XI, 5; — duhovnicesc, OC, I, 9; -urile duhovnicești, OC, I, 11; — dumnezeiesc, OP, VI, 5; VII, 9; XIII, 4; -ul înfierii, OP, V, 2; OC, XIII, 5; -ul învierii, OC, XIII, 1; -ul lui Dumnezeu, OP, VIII, 2; IX, 4; XI, 3. 8; OC, VIII, 6; IX, 9; XX, 3. 4; -ul lui Hristos, OP, V, 5; VII, 6; — neîmputînat, OC, XIX, 8; -ul posturilor, OC, I, 1; -ul Sfîntului Duh, OC, XI, 5; -urile tămăduirilor, OC, XV, 3; ajutorul -ului lui Dumnezeu, OH, II, 1; alegerea -ului, OP, VII, 7; belșugul -ului din cuvîntul lui Hristos, OP, IX, 5; Evanghelia -ului lui Dumnezeu, OC, XIV, 1.
harismă, -ma' profetică, OP, X, 1.
Heracle, erou grec, OC, XXII, 4.
Hesiod, poet grec, OC, XXII, 1. 3.
Hircaniană, Marea —, OH, IV, 4.
Hoaspe, fluviu, OH, III, 6.
Homer, cuvintele lui —, OC, XXII, 6; interpretul gîndirii poetului —, OC, XXII, 4; opera lui — este o laudă a virtuții, OC, XXII, 4; poezia lui — duce la virtute, OC, XXII, 4.
Horiv, muntele —, OC, XVIII, 2; XXIII, 3; peștera din muntele —, OC, I, 6.
hrandă, -na adevărului, OP, VIII, 1; — atletică, OP, VIII, 1; -na cu învățăturile adevărului, OC, II, 8; -na dată de aer,

OH, IV, 1; -na de fiecare zi, OC, XXIII, 3; — deosebită, OH, VII, 2. 3; — duhovnicească, OP, VIII, 13; OC, II, 8; -na spirituală a sufletului, OC, II, 2; III, 1; XII, 4; -na tare a dogmelor, OC, XII, 13; XIII, 1.
Hremete, riul Nise, numit —, OH, III, 6.
Hristos, vezi: Iisus Hristos.
hulă, -la împotriva Duhului, OC, XXIV, 5; — împotriva slavei Unuia-Născut, OC, XVI, 4; -la învățaturii Duhului, OC, XVI, 4.
hulire, păcatul -rii de Dumnezeu, OC, XXI, 11.
Husi, persoană biblică, OP, II, 1.

I

Iacov, patriarhul, OH, II, 8; VIII, 3; OP, I, 4; II, 6. 8; VI, 3; VIII, 9; IX, 12; X, 8; XI, 6; XII, 3; OC, VIII, 8; XII, 11; XXIII, 3; coapsele lui —, OP, IX, 5; Dumnezeu lui —, OP, VI, 3; X, 6. 8; feciorii patriarhului —, OC, II, 8; moartea lui —, OC, XVII, 1; Veniamin, fiul bătrînelor lui —, OC, VIII, 8.
Iad, OP, VI, 3; VIII, 13; XI, 9; OC, III, 6; V, 7; VII, 4. 5; IX, 5; X, 7; XXI, 6; XXII, 7; aloea pentru pogorîrea lui Hristos în —, OP, IX, 9; arvuna -ului, OC, XI, 5; chinul din —, OC, XIX, 4; chinurile din —, OC, IX, 3; XXII, 7; coborîrea în —, OP, XIV, 2; durerea și intristarea -ului, OC, XIII, 7; focul din —, OC, XIX, 4; închisoare a -ului, OP, XI, 9; pogorîrea în —, OP, IX, 9; XI, 9; primejdîile -ului, OP, XIV, 1. 2; suferințele din — nu au ca autor pe Dumnezeu, ci pe noi, OC, IX, 3.
Iberia, — occidentală, OH, IV, 4.
icoană, -na veacului, OH, III, 8.
iconomie, -la crucii, OP, VII, 6; -ia intrupării, OP, IX, 9; -ia lui Dumnezeu, OC, XXI, 10.
idee, -a de Dumnezeu, OP, VII, 1; X, 8; OC, XII, 3; ideile filosofflor, OH, I, 2; III, 3; ideile înțelepciunii lumii, OP, XI, 3; idei mîntuitoare, OC, XII, 9; slăbiciunea ideilor filosofflor profani, OH, III, 3.
Iditum, cîntăreț de cîntări sfinte, OP, XIII, 1.
idol, -ii păgînilor, OC, XIV, 7; închinarea la -i, OP, V, 5; OC, I, 5; XII, 12; XIV, 8; XVIII, 2; răstăcirea -ilor, OP, XII, 2; slujirea la -i, OC, VIII, 1; templul -ilor, OC, II, 7; XIV, 8; viețuirea cu închinătorii de -i, OC, XVIII, 2.
idololatrie, OP, II, 5; V, 5; VII, 6; IX, 10; OC, X, 6.
Idumea, ținut biblic, OP, XII, 2. 4.
Iemeni, persoană biblică, OP, II, 1.

Ieremia, prooroc., OH, V, 9; OP, II, 8; V, 1; VI, 3; VIII, 1; XI, 5; OC, IV, 3; V, 9; XX, 3; pilda lui —, OC, XIV, 1.

Ierihon, OP, III, 4; OC, V, 2.

iertare, — de la Dumnezeu, OC, XXII, 6; — de păcate, OP, VI, 4; VII, 2; OC, XIII, 1. 5; botezul -tării păcatelor, OP, V, 8.

Ierusalim, OP, III, 1. 4; OC, IV, 3. 5; IX, 4; —ul cel de sus, OH, IX, 2; OP, X, 5; OC, XIX, 2; —ul ceresc, OP, VIII, 2; X, 4; bunătățile -ului ceresc, OC, XII, 8; fiicele -ului, OC, V, 7; intrarea Domnului în —, OC, IX, 10; porțile -ului, OC, IX, 4; rânduiala -ului, OC, XII, 2; urechile -ului, OC, II, 1; zidirea templului din —, OC, XII, 2.

Ierusalimlean, OC, VIII, 7.

Iezechiel, prooroc, OP, IV, 1; V, 3; VIII, 13; XII, 3; OC, IV, 3.

Iisus Hristos, — a mâncat și a băut, nu pentru că avea nevoie să mănince și să bea, ci pentru a lăsa măsuri și hotare pentru pasiunile cele de neapărată trebuință, OC, IV, 5; — a participat în întregime la firea omenească, OC, IV, 5; — a plîns, OC, IV, 3; — a postit, OC, I, 9; — a unit în persoana Sa pe păstor și împărat, OC, XXIII, 3; — bunul sfătuitor, OC, VII, 9; — Domnul mării și al vînturilor, OH, VII, 5; — este adevărata dreptate, OC, XII, 9; — este capul Bisericii, OP, IX, 5; — este făcător de pace, OP, VIII, 5; — este însăși viața, OP, XI, 4; — este întii-stătătorul luptelor, OC, XVII, 3; — este numit viață, cale, piine, viață, lumină adevărată, sabie și are încă și alte numiri, OP, IX, 5; — este pacea, OP, VIII, 10; — este păstor bun, OC, XXIII, 4; — este piinea cea adevărată, OP, VIII, 6; — este puterea lui Dumnezeu, OP, V, 5; — este slîșitul auzirii, OP, VIII, 5; —, viața noastră, OP, VIII, 9; — intru-nește în persoana Sa calitățile unui adevărat păstor, OC, XXIII, 3; — s-a lăcut pentru noi de la Dumnezeu înțelepciune, dreptate, sfîntire și răscumpărare, OC, XII, 9; XX, 3; adormiți în —, OC, IV, 6; arătarea la judecata lui —, OP, VIII, 12; belșugul harului din cuvîntul lui —, OP, IX, 5; Biserica este trupul lui —, OP, IX, 5; Biserica este singura porumbiță desăvîrșită a lui —, OP, IX, 9; bogăția dragostei lui —, OP, IX, 9; botezul lui —, OP, V, 3; buna mireasmă a lui —, OP, IX, 9; cinstitul sînge al lui —, OP, XI, 4; credința în —, OP, XII, 2; OC, V, 1; XII, 6. 14; XX, 3; credința în singele lui —, OP, XI, 4; crucea lui —, OP, IX, 4; XIII, 4; OC, XVIII, 7; cunoașterea lui —, OC, XX,

3; cuvintele despre —, OP, IX, 4; darul lui —, OC, XIII, 8; XX, 6; dragostea lui —, OP, VI, 2; XIV, 1; dreapta judecată a lui —, OC, I, 11; duhul lui —, OC, XXIV, 4. 6; Dumnezeirea lui —, OP, IX, 9; OC, I, 9; dușmanii lui —, OC, XX, 6; Evanghelia lui —, OC, III, 5; faptele lui —, OP, IX, 5; fața lui —, OP, VIII, 11; fericirea celor ce-L iubesc pe —, OH, I, 5; fiii miresei lui —, OP, IX, 12; firea omenească a lui —, OP, IX, 5; frații lui —, OP, XI, 4; Irmușeștea lui —, OP, IX, 5. 11; glasul lui —, OC, XXIII, 4; harul lui —, OC, V, 5. 9; XV, 3; intrarea lui — în Ierusalim; OC, IX, 10; ispitirea lui — de diavol, OC, I, 9; împărăția lui —, OP, IX, 5. 9; înălțarea pe cruce a lui —, OP, II, 3; îndreptățirea în —, OC, XX, 3; întii-stătătorii turmei lui —, OP, V, 2; întîmpinarea lui — în ziua arătării Lui, OC, XIV, 1; întruparea lui —, OP, VII, 2; XIII, 2; înțelepciunea lui —, OC, XX, 6; învățătura cea nouă și mintuitoare a lui —, OP, VII, 7; învățătura lui —, OH, V, 5; OP, VII, 2; OC, XXIV, 3; învierea lui —, OH, II, 8; OC, XIII, 1; XIV, 1; judecata lui —, OC, VII, 6; jugul lui —, OP, XII, 4; OC, XIII, 1; jugul robiei lui —, OC, XIV, 1; lacrimile lui —, OC, IV, 6; legea lui —, OH, VII, 6; OP, I, 3; OC, XXI, 2; limba luptătoare împotriva lui —, OC, XVI, 2; lucrurile minilor lui —, OC, XIV, 6; lumina feței lui —, OC, XIII, 4; luptătorul împotriva lui —, OH, IX, 6; mădulare ale trupului lui —, OP, V, 2; IX, 5; măreția lui —, OP, VIII, 3; mărturisirea credinței în —, OC, XVIII, 2; mărturisirea lui —, OP, VIII, 3; mila lui —, OP, VII, 3. 4; mîntea lui —, OP, XI, 6; mireasa lui —, OP, IX, 11; moștenitor al bunătăților lui —, OC, XIII, 3; nașterea lui —, OC, XX, 6; nelegiuirea săvîrșită de iudei asupra lui —, OC, VIII, 3; numele lui —, OP, VII, 10; IX, 10; XI, 1; XII, 5; XIV, 2; OC, IV, 6; XIII, 1; XVII, 2; XVIII, 7; XIX, 7. 8; oala lui —, XIX, 7; omorîrea lui —, OP, VII, 5; OC, IV, 2; Omul Dumnezeu —, XI, 4; ostaș al lui —, OC, II, 1; XIII, 7; XVII, 3; XIX, 3; pacea lui —, OP, VIII, 10; patimile lui —, OP, II, 2; VI, 4; IX, 9; X, 8; participarea la patimile lui —, OC, XX, 3; pârtaș al lui —, OP, IX, 8; OC, I, 2; plînsul lui —, OC, IV, 5; pogorămîntul lui —, OP, IX, 9; pogorămîntul lui — la smerenia și slăbiciunea firii omenești, OP, IX, 5; pogorîrea lui — în iad, OP, XI, 9; porunca lui —, OP, VIII, 5; predicarea botezului înfierii de către —, OC, XIII,

- 1; preț al omului este singele lui —, OP, XIII, 3; prietenie pentru —, OP, IX, 2; puterea învierii lui —, OC, XX, 3; puterea lui —, OC, XX, 4. 6; răscum-părarea în —, OP, XI, 3; răspunsurile lui —, OC, VII, 1; răstignirea lui —, OC, XVII, 1; sărăcia lui —, OC, VII, 9; scaunul de judecată a lui —, OC, IV, 6; sfinții sînt trup al lui — și mădulare în parte, OP, VIII, 11; singele lui —, OP, XI, 4. 8; slava lui —, OC, XX, 3. 6; slăvirea lui —, OP, VIII, 3; smere-nia lui —, OC, XX, 6. 7; staulul turmei lui —, OC, XXI, 9; sufletul lui —, OC, XXIII, 4; taina învierii lui —, OP, II, 3. 4; Tațăl lui —, OC, XXIV, 7; tăria credinței în —, OC, XVIII, 7; tăria lui —, OP, X, 3; timpul patimilor lui —, OP, VII, 6; timpul venirii lui —, OP, XII, 4; toate faptele lui — ne învață smerenia, OC, XX, 6; trupul Bisericii lui —, OP, VI, 1; trupurile iubitorilor de — erau pline de răni, OC, XVIII, 2; trupul lui —, OP, IX, 8; OC, I, 9; IV, 5; trupul lui — este adevărată mâncare, OP, VIII, 6; ucenic al lui —, OP, VIII, 2. 5; OC, XX, 7; ucenicii lui —, OP, VI, 4; OC, XXII, 3; viața în —, OP, XIV, 5; viața reală este —, OP, VIII, 9; viața viitoare în —, OC, XX, 3; vene-nirea arătată a lui — la judecată, OP, VIII, 11; venirea lui —, OC, VII, 6; XX, 4; venirea lui — în trup, OP, I, 2; VIII, 12; veșmintele lui —, OP, IX, 9; viețuirea în — este viața adevărată, OP, VIII, 9; vrăjmașii crucii lui —, OC, IV, 3; V, 9; zua lui —, OH, II, 8; OP, XI, 2; OC, I, 1.
- Ilie**, prooroc, OC, I, 6; II, 6; XIII, 3; XVIII, 3; XIX, 6; — Tesviteanul, OC, VIII, 4; Carmilul, munte înalt, avea pe —, OC, VIII, 5; istoria lui —, OP, V, 4; viețuirea lui —, OC, VIII, 5; zelosul —, OC, X, 6; XVIII, 2.
- Ind**, riul —, OH, III, 6.
- indian**, OH, VI, 9; Marea -ă OH, IV, 3; VII, 2; viermele —, OH, VIII, 8.
- interpretare**, — alegorică, OH, II, 5; IX, 1; — a cuvîntelor Scripturii, OH, III, 1; — a Scripturii, OH, IX, 1; — spirituală, OH, III, 9.
- invidie**, -ia este cea mai pierzătoare pa-timă în sufletele oamenilor, OC, XI, 1; -ia este o boală a prieteniei, OC, XI, 4; -ia este o dușmănie foarte grea de în-lăturat, OC, XI, 3; -ia este o întristare pentru bunăstarea aproapei, OC, XI, 1; -ia este o urmare a răutății diavolu-lui, OC, XI, 1; -ia este vrăjmașă a da-rurilor dumnezeiești, OC, XI, 3; -ia roade sufletul invidiosului, OC, XI, 1; -ia sfîșie sufletele care au odrăslit-o, OC, XI, 1; boala -iei, OC, XI, 4; ce este -ia, OC, XI, 3; diavolul n-a fost făcut de Dumnezeu dușman al nostru, a ajuns din —, OC, IX, 8; fățarnicia este rod al -iei, OC, XI, 6; lipsa de — este urmare a bunătații, OC, XI, 1; Omilia XI despre —, OC, XI, 1; patima -iei, OC, XI, 1. 4; păcatul -iei, OC, IX, 8; prin — demonul s-a arătat potrivnic lui Dumnezeu, OC, XI, 3; pornire -iei, OC, XI, 4; săgețile -iei, OC, XI, 4.
- invidios**, -ul este dușman al celor pre-zente, prieten al celor pierdute, OC, XI, 2; starea sufletească a -oșilor, OC, XI, 5.
- Ioab**, general șef, fiul lui Saurias, OP, XII, 2.
- Ioad**, persoană biblică, OP, IX, 1.
- Ioan** (Botezătorul), OC, I, 9; IX, 10; XIII, 1; XX, 6; predica lui —, OC, XIII, 1; viața sfîntului —, OC, I, 9.
- Ioan** (Evanghelistul), OP, II, 8; IX, 2. 9; OC, XV, 3; XVI, 1. 3; — are cele mai sublimе cuvînte ale predicării evanghe-lice, OC, XVI, 1; — fiul tunetului, OC, XVI, 1; începutul Evangheliei după —, OC, XVI, 1. 2; teologia predată de evan-ghelistul — despre Unul-Născut, OC, XVI, 4.
- Ioatam**, persoană biblică, OH, VI, 7.
- Ioil**, profeția lui —, OC, XII, 13.
- Iona**, prooroc, OH, VII, 6; OC, VIII, 3.
- Ionatan**, prietenul lui David, OC, IV, 3.
- Ionică**, Marea —, OH, IV, 4.
- Ioram**, fiul lui Ahav, OP, VII, 6.
- Iosafat**, persoană biblică, OC, XX, 5.
- Iosif** Arimateanul, OP, IX, 9.
- Iosif**, fiul lui Iacov, OP, II, 6. 8; III, 5; VI, 3; VIII, 1; XII, 3; OC, VIII, 8; XI, 4; XVII, 1; — a hrănit pe frații lui care-l vinduseră, OC, VIII, 8; — a plîns pe Veniamin, OC, VIII, 8; predica iubirii de oameni a lui —, OC, VI, 2; semin-ția lui —, OH, III, 8; stăpîna lui — îl ispîtea, OC, VIII, 8; viața lui —, OC, XVIII, 1.
- Iosif**, — Flaviu, OC, VIII, 7.
- Iov**, dreptul, OH, III, 5; OP, V, 5; VI, 2; XI, 5. 10; OC, II, 5; IV, 6; IX, 5; XX, 7; XXI, 11. 12; bunăstarea gospodăriei lui —, OC, XXI, 10; Cartea lui —, OP, V, 5; cuvîntul lui —, OH, I, 9; cuvîn-tele lui —, OC, VIII, 5; XXI, 10; drep-tul —, OC, XXI, 5. 10; inima lui —, OC, IV, 6; marele —, OC, VI, 1; mintea fe-mei lui —, OC, XXI, 11; răbdarea dreptului —, OC, XXI, 10. 12; șirul de nenorociri venite peste —, OC, XXI, 10; viteazul —, OC, VIII, 6.
- ipostasă**, -sa Fiului, OC, XVI, 4; XXIII, 4; -sele Tațălui și Fiului, OC, XXIV, 4; -sa trupurilor animalelor, OH, VIII, 2; caracterul -sei, OC, XXIV, 4; chipul

- sei, OH, IX, 6; deosebirea -sei, OC, XVI, 4.
- Isaac*, patriarh, OP, II, 6, 8; VII, 3; VIII, 1; Dumnezeu lui —, OP, VI, 3; X, 6.
- Isaia*, prooroc, OH, I, 8; III, 6; OP, V, 3; IX, 2; X, 4; XI, 4; OC, I, 1; IX, 1; XIV, 6; imaginea înțeleptului —, OH, V, 2; profetia lui —, OP, VIII, 12.
- Isav*, persoană biblică, OP, II, 6; IX, 12; OC, I, 6.
- ispășire*, jertfă de —, OP, XI, 3. 4. 5; XII, 3.
- ispită*, -ta diavolului, OC, I, 9; VI, 1; IX, 9; XIII, 16; -tele duhurilor răutății, OC, XII, 16; -tele trupului, OP, X, 8; asalul -telor, OC, XVIII, 7; lupte împotriva -telor, OC, I, 9; momeală pentru -te, OC, IX, 9;ilde de -te, OC, VI, 1.
- ispittire*, -a Domnului de diavol, OC, I, 9.
- Israil*, OH, III, 8; OP, VI, 2; VII, 6, 9; X, 8; XII, 2, 3; OC, XII, 2; XIII, 2; XVIII, 7; XX, 2, 4; XXIV, 1; — cel de demult, OC, XIII, 2; — cel după trup, OP, XI, 6; fiii lui —, OP, XI, 4; XII, 2; fiicele lui —, OC, IV, 3; folosul întregului —, OC, X, 6; poporul —, OP, VIII, 7; XI, 4; OC, VIII, 4; rămășița lui —, OP, VII, 7.
- israilit*, OP, XII, 3; căderea -liților, OC, XX, 5; noii -liți, OC, VIII, 2; tânăr —, OC, VIII, 5.
- israilitean*, OC, XII, 12; -ul Nabute, OC, VII, 5; poporul — OC, XIV, 8.
- istețime*, — vrednică de laudă, OC, XII, 12; definiția -mei, OC, XII, 11; întrebuințarea -mei, XII, 12.
- Istru*, riul —, OH, III, 6.
- iubire*, -a de aproapele, OP, III, 2; -a de arginți, OC, II, 5; VI, 6; VIII, 8; -a de aur și de lume, OC, VIII, 8; -a de bogăție, OH, VII, 3; -a de frați, OP, II, 6; OC, VIII, 2, 8; XI, 5; -a de înțietate, OP, VIII, 14; -a de oameni a lui Dumnezeu, OP, VII, 10; XI, 1; XII, 1; XIII, 5; XIV, 2, 3; -a de oameni a Legiuitorului, OP, IV, 5; -a de putere, OP, VIII, 14; -a virtuții, OC, X, 5; exemple de — frățască în Vechiul și în Noul Testament, OC, VIII, 8; legea -rii de oameni, OC, VIII, 8;ilde pline de — de oameni, OC, VIII, 8; predica despre -a de oameni a lui Iosif, OC, VI, 2.
- Iuda*, fiul lui Iacov, OP, XII, 2, 4.
- Iuda*, vnzătorul, OP, II, 1; OC, XIX, 7.
- iudaic*, născocire -ă, OH, IX, 6; partidul —, OC, XXIII, 4.
- iudaism*, învățătură înrudite cu -ul, OC, XXIV, 1.
- Iudeea*, OC, VIII, 5; XIII, 1; lacul Asfaltitis din —, OH, IV, 4.
- iudeu*, blasfemia -eilor, OC, XXIV, 1; furia -eilor împotriva Mntuitorului, OC, XI, 4; istoria -eilor, OC, VIII, 7; îndrăzneala -eilor, OC, XVIII, 7; legile și religia -eilor, OC, XX, 2; neamul acesta —, dușman al adevărului, OH, IX, 6; nelegiuirea săvârșită de -ei asupra Domnului, OC, VIII, 7; păcatele -eilor, OC, VIII, 1; poporul —, OC, VIII, 1; sinagoga -eilor, OP, V, 3; vițelul făcut de -ei, OP, V, 5.
- Iulita*, muceniță, OC, V, 1, 2; sfinta —, OC, V, 2.
- Iunona*, zeiță, OC, XXII, 8.
- Izabela*, soția lui Ahav, împăratul Samariei, masa -lei, OC, X, 6.
- I**
- impărăteasă*, —, adică sufletul logodit cu Mirele-Cuvintul, OP, IX, 9.
- impărăție*, -ia cerurilor, OP, III, 6; V, 7; VII, 12; OC, III, 6; IV, 2; VI, 3, 8; VII, 2, 4, 6, 7; IX, 10; X, 4; XII, 13, 16; XIII, 1, 3, 5, 7, 8; XVIII, 6; -ia lui Dumnezeu, OP, VIII, 4; IX, 7; X, 1, 2; XIV, 4; OC, II, 4; VI, 8; VII, 1; X, 4; XIII, 2; XIV, 4; -ia lui Hristos, OP, IX, 5, 9; bucuria -i cerurilor, OC, V, 2; Evanghelia -i, OC, IX, 10; XIII, 6; lipsire de -ia cerurilor, OC, XI, 5; masa din -ia cerurilor, OC, I, 9; slava din -ia cerurilor, OC, XIX, 4.
- impărtășire*, -a bunătaților, OC, XIII, 1.
- impărțire*, -a averilor la săraci, OC, VII, 1; -a darurilor, OC, V, 7; XIII, 8; -a Duhului, OC, III, 6; inegalitate în -a bunurilor materiale, OP, XI, 10.
- impreunare*, -a cu patmiile trupului, OP, VII, 8; — de nuntă, OH, VII, 5; XXI, 4.
- închinare*, -a la idoli, OP, V, 5; OC, I, 5; XII, 12; XIV, 8; XVIII, 2; XXIV, 1.
- închinăciune*, OH, III, 10; OC, VIII, 9; XI, 4.
- închinător*, viețuirea cu -ii la idoli, OC, XVIII, 2.
- înfrinare*, -a limbii, OC, II, 7; XIII, 7; -a poftelor, OH, II, 5; -a, tovarăș de viață și de masă, OC, VIII, 4; cununile -nării, OC, II, 3; lecții de —, OC, I, 7; haina -nării, OC, III, 1; legea -nării, OC, I, 3; pildă de —, OC, IV, 6; virtutea -nării, OC, IX, 9.
- îngăduință*, -ța lui Dumnezeu, OC, IX, 5.
- înger*, -ul Domnului, OH, V, 6; OP, VIII, 5; -ii diavolului, OC, VI, 8; -i înfricoșători, OP, VIII, 8; — întunecat, OC, XIII, 8; -ii lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; — luminat, OC, IX, 9; -ul nimicitor, OC, XIII, 4; -ii, păzitorii vieții noastre, OC, II, 2; -ii scriu cuvintele, OP, V, 7; aducerea -ilor la existență, OP, VII, 4; asemănarea cu -ii, OC, I, 3; chipul -ilor, OH, IX, 6; corurile -ilor, OC, XV, 1; cuvintul -ilor, OC, XVI, 3; fiecare

credincios are un — însoțitor, OP, XI, 9; firea -ilor, OP, VIII, 5; focul pregătit spre pedeapsă diavolului și -ilor lui, OP, V, 6; Gavriil era —, OC, IX, 8; în Biserică -ii înscriu pe cei ce postesc, OC, II, 2; limbile -ilor, OC, XV, 1; XVI, 3; lucrul -ilor, OP, V, 7; măreția -ilor, OP, VIII, 5; mulțimea -ilor, OC, XIII, 8; oștile -ilor, OH, I, 5; OC, XIX, 8; paza -ilor, OH, V, 6; OP, VIII, 5; pîinea -ilor, OC, XIII, 2; postul ne face asemenea cu -ii, OC, II, 6; privelește -ilor, OC, XIX, 8; satana a fost —, OC, IX, 8; slavă de —, OP, XII, 5; slava -ilor, OC, XX, 7; stăpînire de -i, OC, IX, 7; tăria -ilor, OP, VIII, 5; vrednicia -ilor, OH, IX, 6; OP, XI, 8; OC, IX, 8; viața -ilor, OC, IV, 4; zeci de mii de -i, OP, X, 4.

îngîmțare, -a cărturarilor, OC, VII, 1.

întreprare, -a Cuvîntului, OP, IX, 5; -a Domnului, OP, VII, 2; XIII, 2; -a Fiului lui Dumnezeu, OP, VI, 1; -a lui Hristos, OP, II, 4; iconomia -pării, OP, IX, 5. 9; rîndulala -pării, OP, IX, 8.

întuneric, -ul cel mai adînc, OC, XIII, 8; -ul cel mai din afară, OH, II, 5; OP, XI, 11; OC, VI, 8; -ul de la începutul lumii, OH, II, 5; -ul nu are existență în el însuși, OH, II, 5; -ul veșnic, OC, XXI, 6; conducătorii -ului, OC, IX, 9; creatorul -ului, OC, IX, 4; definiția -ului, OH, II, 4; natura -ului, OH, VI, 3; stăpînitorii -ului, OC, II, 1.

1. *întepăciune*, -a Cîrmutorului universului, OH, III, 7; -a covîrșitoare a lui Dumnezeu, OH, IX, 6; -a Creatorului, OH, I, 7; VI, 11; OP, VII, 3; -a Creatorului universului, OH, II, 2; -a Cuvîntului, OC, XX, 6; -a dată de Dumnezeu, OC, XX, 2; -a de la Dumnezeu, OC, XX, 3; -a Domnului, OC, XX, 6; -a dumnezeiască, OC, XX, 1; -a întîi-născută, OC, XII, 3; -a lui Dumnezeu, OH, III, 6; VII, 5; VIII, 7; OP, XI, 2. 3; -a și dreptatea lui Dumnezeu, OC, V, 5; XX, 3. XXI, 11; -a lui Dumnezeu întru taină, OC, XII, 3; -a lui Hristos, OC, XX, 6; -a Marelui Meșter, OH, VI, 10; -a nepătrunsă a lui Dumnezeu, OH, IX, 5; -a cea nespūsă a lui Dumnezeu, OH, VI, 1; -a Ziditorului, OH, II, 2; VIII, 7; -a adîncă a Creatorului, OC, III, 8; feluritele chipuri ale -nii lui Dumnezeu în creaturi, OH, VIII, 8; marea — a Creatorului, OH, V, 9; OC, III, 6; marea — a lui Dumnezeu, OH, VII, 5; OC, IV, 2; minunea -nii Ziditorului, OH, VIII, 8; pozoaba -nii Cuvîntului, OP, IX, 6; urmele -nii Creatorului, OH, IX, 4.

2. *întepăciune*, -a cea adevărată, OC, X, 4; XII, 14; — ascunsă, OP, XI, 2; -a

cea deșartă, OH, VIII, 7; -a cea ne bună, OH, III, 6; IX, 1; -a cea pieritoare, OP, XI, 5; -a lumii, OH, II, 6; OP, XIII, 4; OC, XV, 3; XVI, 1; -a lumii acesteia este nebulie înainte a lui Dumnezeu, OP, XI, 5; -a trecătoare a lumii, OC, XXIII, 2; -a veacului acestuia, OC, XII, 3; definiția -nii, OC, XII, 3. 4; folosul obștesc al -nii, OC, XII, 4; frica de Dumnezeu este început al -nii, OH, I, 5; înțelept este omul care-și întărește -a prin fapte, OC, XXII, 4; nevăzutul maeștru al -nii lumești, OC, XX, 2; sistemele de —, OC, XII, 14.

întepățire, d-eapta judecată a lui Dumnezeu aduce unele rele înfricoșătoare pentru -a celor ce alunecă ușor spre păcat, OC, IX, 5.

învățare, -a meseriilor, OC, XVI, 1; -a teologiei, OP, V, 6.

învățat, -ații eleni, OC, XII, 2; -ații noștri din Biserică, OH, III, 9.

învățătură, -a adevărului, OC, XXIV, 1; -a aleasă, OC, XII, 9; — artificială, OC, XXIV, 7; — bisericească, OP, V, 3; -ra Bisericii, OH, III, 3; -a buneii credințe, OP, VIII, 8; -a cea adevărată, simplă la cuvînt, OH, III, 6; -rile cele mintuitoare, OH, VII, 4; -a celui rău, OH, V, 5; -rile credinței, OC, XIX, 8; -rile creștine, OC, XVI, 1; -a curată, OH, V, 5; -rile date de Dumnezeu lui Moisi, OH, VI, 1; -a de Dumnezeu însuflată, OH, I, 3; -ri de inițiere, OP, VII, 7; -ri de taină, OC, XXII, 2; -rile demonilor, OP, IX, 10; -ri despre dreptatea adevărată, OC, XII, 8; -a despre facerea lumii, OH, IV, 4; -ra despre Fiul lui Dumnezeu, OC, XVI, 1; -a despre înviere, OH, VIII, 8; -ri despre prudență și bărbăție, OC, XII, 14; -a despre Sfîntul Duh, OC, XXIV, 4—7; -rile din Proverbe, OC, XII, 14; -a Domnului, OH, V, 5; OP, VII, 2; OC, XXIV, 3; -a dreaptă, OC, XXIV, 4; -a dreptei credințe, OC, IV, 7; -a Duhului, OP, V, 7; -rile Duhului, OC, XVI, 1; -a Duhului este comoară bună pentru veacul ce va să fie, OH, III, 1; — duhovnicească, OP, V, 2. 4; — dumnezeiască, OP, II, 5; OC, IV, 6; XII, 5. 14; XX, 6; XXII, 2; -rile egiptenilor, OC, XXII, 2; -ri elementare, OP, VIII, 10; -ri eretice, OH, IV, 7; -a evanghelică, OP, III, 5; IX, 2. 10; OC, XXIV, 2; -ri false, OH, III, 8; -ri false și viclene, OC, XVI, 1; — fără greșală în ce privește cunoștința, OH, III, 6; -ri fiziologice, OP, VII, 7; -rile introductive ale Evangheliei, OC, XII, 13; -ri înrudite cu păcînimul și cu iudaismul, OC, XXIV, 1; -rile înțeleptilor, OC, XII, 14; -ri lipsite

de dreapta credință, OH, II, 4; -a mahnitelor, OH, VIII, 1; -ri mintuitoare, OP, X, 8; OC, I, 9; II, 8; VII, 1; -rile neamurilor, OP, VII, 7; -ri necredincioase, OC, XXIV, 5; -a noastră duhovnicească este simplă și nemeșugită, OH, III, 8; -a nouă și mintuitoare a lui Hristos, OP, VII, 7; -ri noi, OP, X, 8; -rile părinților, OP, IX, 10; XI, 11; OC, XXIV, 4; -ri pentru viață, OC, XII, 1; -ri profane, OC, XXII, 2; -a Proverbelor, OC, XII, 5. 7. 8. 14; -ri rele, OH, II, 4; OP, IX, 3; XI, 6. 7. 11; -rile scriitorilor, OC, XXII, 5; -ri sfinte, OP, IX, 3; OC, XXII, 2; -ri străine, OP, IX, 11; -ri străine cinstirii de Dumnezeu, OP, V, 2; -ri stricute, OP, II, 6; -ri vătămatoare OH, V, 5; -ri zadarnice, OC, XII, 6; adevărul -rii creștine, OH, I, 2; carte elementară de —, OP, I, 2; cuvintele de — ale Duhului, OH, I, 1; darul -rii, OC, XI, 5; deosebirea -rilor, OC, XXII, 2; deosebirea între -a noastră și -a filosofilor profani, OH, III, 8; descoperirea -rii, OP, VII, 7; deșertăciunea -rii filosofilor profani, OH, I, 2; dogmele cuprind -ri morale, naturale și mistice, OP, IX, 9; hrana cu -rile adevărului, OC, II, 8; hula -rii Duhului, OC, XVI, 4; lumea aceasta este loc de — a suflătorilor omenești, OH, I, 5; maestrul relor -ri, OC, XVI, 1; petele -rilor rele, OP, IX, 10; pretextul unei -ri duhovnicești, OH, III, 9; simplitatea -rilor duhovnicești, OC, XII, 7.

înviere, a treia zi a -rii, OP, X, 5; -a Domnului, OH, II, 8; -a din morți, OC, XX, 3; -a Judecății, OC, VII, 6; -a morților, OC, XIV, 1; -a vieții, OC, VII, 6; amintirea -rii Domnului, OC, XIV, 1; botezul dă puțină -rii, OC, XIII, 1; dimineața -rii, OP, XI, 9; fii ai -rii, OP, VIII, 11; harul -rii, OC, XIII, 1; învățătură despre —, OH, VIII, 8; nădejdea -rii, OC, III, 6; IV, 2; părtăș -rii lui Hristos, OC, XIII, 2; pomenirea -rii Domnului, OC, XIII, 1; puterea -rii lui Hristos, OC, XX, 3; rindula cu privire la —, OP, IX, 9; schimbare la -a cea de obște, OH, VIII, 8; taina -rii, OP, VIII, 13; taina -rii Domnului, OP, II, 3. 4; tainele -rii, OP, VII, 2; ziua -rii, OC, XIII, 1.

J

jertfă, — de ispășire, OP, XI, 3. 4. 5; XII, 3; — demonilor, OC, XVII, 2; — frumoasă, OC, XIX, 6; — vie, OC, VII, 9; XIX, 6; Fiul s-a adus — lui Dumnezeu, OP, V, 5; fumul de -ele de grăsime, OC, XVIII, 2.

jertfelnic, — de aramă, OC, XVII, 2.

jertfire, OP, V, 1.

judecată, -ta din urmă, OC, VIII, 7; -cățile Domnului, OH, VIII, 8; -ta lui Dumnezeu, OH, II, 7; OP, II, 6; V, 2; VI, 4; VII, 3. 5; VIII, 11; IX, 7; XI, 1; OC, XIII, 8; XXI, 10; -ta lui Hristos, OC, VII, 6; -ta lumii, OC, IX, 9; -cățile Stăpînului, OC, XXI, 11; arătarea Domnului la —, OP, VIII, 12; criteriul de —, OH, VI, 9; XIII, 4. 5; dreapta —, OH, VI, 7; OC, X, 6; XI, 5; XII, 2. 9; XIV, 1; XX, 3; dreapta — a lui Dumnezeu, OP, XI, 11; OC, IX, 3. 4. 5; XIV, 8; dreapta — a lui Hristos, OC, I, 11; frica de —, OP, V, 7; învierea -cății, OC, VII, 6; scaun de —, OP, VIII, 8; scaunul de — al lui Hristos, OC, IV, 6; XXI, 5; tronul dumnezeiesc de —, OP, VII, 3; unde va fi -ta viitoare, OC, XXII, 6; venirea arătată a Domnului la —, OP, VIII, 11; ziua -cății, OP, IX, 3; XI, 2; XIII, 4; OC, VI, 8; ziua dreptei -căți a lui Dumnezeu, OP, VIII, 4.

Judecător (Dumnezeu), -ul inimilor, OC, XI, 5; -ul lumii, OC, XI, 4; -ul obștesc, OC, VI, 3; -ul vieții omenești, OC, XXI, 12; adevărul —, OP, II, 6; arătarea -ului, OC, VIII, 9; dreptul —, OH, I, 4; II, 1; OP, II, 6; VI, 4; OC, II, 8; VI, 5; VII, 6; VIII, 2. 9; XII, 8; XVIII, 8; dreapta răspătire a -ului, OP, V, 1; OC, VII, 4.

jug, -ul căsniciei, OC, XIV, 8; -ul de robie al diavolului, OP, XI, 3; -ul legii, OC, XIII, 1; -ul lui Hristos, OP, XII, 4; OC, XIII, 1; XIV, 1; -ul postului, OC, VIII, 3.

jurământ, — fals, OP, III, 5; IV, 1. 2; VIII, 9; — strîmb, OC, XIII, 5; îndepărtarea de -ul strîmb, OC, II, 7; părintele -ului fals, OC, VII, 7.

L

Lacedemonia, piatră de —, OC, VII, 2. *lapte*, — spiritual, OC, XII, 13.

laț, -urile diavolului, OC, XXI, 1; -urile pierzării, OC, XXI, 1.

Lazăr (prietenul lui Hristos), OC, IV, 3. 5; moartea lui —, OC, IV, 5.

Lazăr (săracul), OP, XI, 5; OC, I, 4. 9; XVIII, 8; bunătățile lui —, OP, XII, 5; -ii, OC, XXI, 8.

lăcomie, -ia la mâncare, OP, VI, 5; OC, I, 5; grozăvia -i, OC, I, 9; sinurile nesățioase ale -i, OH, VII, 3; temei de —, OC, XX, 1.

lege, -gi ale păgînilor, OC, XII, 8; -a adevărului, OC, XXIII, 2; -gile alegoriei, OH, IX, 1; -a castității, OC, XXI, 4; -a cea dintîi, OH, IV, 3; -a dumnezeiască, OP, X, 4; -a cea duhovnicească, OP, VIII, 9; -gile Creatorului, OH, V, 4; -a creștină, OC, XVIII, 2; -a Domnu-

lui, OH, VII, 6; OP, I, 3; OC, XXI, 2; -a duhului vieții, OC, XV, 3; -a este umbra bunătăților viitoare, OP, VIII, 9; -gile firii, OC, VIII, 7; -a iubirii de oameni, OC, VIII, 8; -gile iudeilor, OC, XX, 2; -a înfrinării, OC, I, 3; -a lui Dumnezeu, OH, VII, 4; OP, II, 5; OC, I, 5; V, 9; XII, 10, 17; XIII, 1; XXI, 2; -a lui Moisi, OP, VII, 9; XI, 9; -a morții, OC, IV, 7; — naturală, OH, VII, 5; OC, XVIII, 1; -a naturii, OH, V, 1, 10; VII, 3, 4; IX, 3; -gile nescrise, OH, VIII, 4; -gile ospitalității, OH, VIII, 5; -a pământului, OH, V, 1; -a postului, OC, I, 3; -a postului a fost dată în paradis, OC, I, 3; -a prieteniei, OC, IX, 9; -ile retorice ale cuvintărilor profane de laudă, OC, XXIII, 2; -gile serbărilor publice, OH, VI, 1; -a veche este a creștinilor, OP, V, 1; călcarea -gii, OP, V, 2; OC, XIII, 5; cărțile -gii, OP, II, 5; cea dintâi dare a -gii, OP, VII, 2; darea -gii, OC, I, 3, 5; disprețuirea -gii, OP, V, 2; dragostea este plinirea -gii, OC, V, 7; litera -gii, OP, XI, 6; jugul -gii, OC, XIII, 1; postul este mai vechi ca -a, OC, I, 3; sfințenia -gii, OC, VIII, 1; slujba cea preînchipuitoare din -a veche, OC, I, 6; turburarea -gii, OC, XI, 6.

Legiutor (Dumnezeu), -ul posturilor, OC, II, 2; iubirea de oameni a -ului, OP, IV, 5; înălțimea de cugetare a -ului, OC, IV, 2.

legiutor (om), -ul de la Luca, OC, VII, 1; -ul Moisi, OC, II, 6; XXIII, 3; mindria -ilor, OC, VII, 1.

lemn, chipurile cioplite în —, OC, XVIII, 2.

leu, groapa de lei, OP, II, 8.

levit, OP, V, 1; OC, X, 6; XIV, 8.

Libia, OH, V, 8.

Liban, chedrii -ului, OP, V, 5; vițelul -ului, OP, V, 5; virful -ului, OP, V, 5.

libertate, -a de voință, OP, VIII, 5; IX, 8; XIII, 4; OC, IX, 5, 7, 8; bunul -tății, OP, IV, 4; diavolul avea -a de voință, OC, IX, 8; începutul și rădăcina păcatului stă în noi și în -a voinței noastre, OC, IX, 3.

Lidia, nisipul aurifer din —, OC, XXII, 8.

liniște, -a sufletului, OP, V, 8; VIII, 3; stare de —, OP, V, 6.

literară, -ra profană, OC, XXII, 2; -ra scriitorilor eleni, OC, XXII, 1.

literă, -a legii, OP, XI, 6; începutul cuvintului sînt -rele, OC, XVI, 1.

liturghie, OP, XIV, 1; OC, XVIII, 2.

locaș, — al nerușinării, OC, XIV, 1; -ul Celui Prea Înalt, OP, X, 4; -ul lui Dumnezeu, OP, VII, 8; X, 3; -uri sfinte, OC,

II, 4; sfîntul — al mucenicilor, OP, XIV, 1.

locuință, — nefăcută de mîna omenească, OC, XXI, 6; -ța pămîntească a cortului, OC, XXI, 6; lumea aceasta, — potrivită tuturor celor supuși nașterii și stricăciunii, OH, I, 5.

Luca, cuvintele Evangheliei după —, OC, VI, 1; legiutorul de la —, OC, VII, 1.

lume, -a aceasta este gîndită de Dumnezeu pentru un scop folositor, OH, I, 6; -a aceasta, locuință potrivită tuturor celor supuși nașterii și stricăciunii, OH, I, 5; -a aceasta, o școală, un loc de învățătură a sufletelor omenești, OH, I, 5; -a a luat ființă fără scurgere de timp, odată cu voința lui Dumnezeu, OH, I, 6; -a are început, OH, I, 2; -a cea nevăzută, OH, I, 5; -a cealaltă, OC, XXI, 3, 5; -a este o operă de artă, OH, I, 7; -a este o școală a sufletelor înzestrate cu rațiune și un loc unde se poate învăța cunoașterea lui Dumnezeu, OH, I, 6; -a înconjurătoare, OC, III, 2; -a materială și mărginită, OH, I, 3; -a nu s-a făcut de la sine, OH, I, 1; -a operă folositoare, OH, I, 7; -a spirituală, OH, I, 5; -a va pieri prin foc, OH, III, 8; a fost ceva și înainte de -a aceasta, OH, I, 5; alcătuirea -mii acesteia, OH, I, 6; VI, 1; bunurile acestei -mi, OC, XXII, 2; bunurile celeilalte -mi, OC, XXII, 2; cele din — sînt o călăuză a minții pentru contemplarea celor nevăzute, OH, I, 6; cele mai presus de —, OC, XXIII, 4; elementele -mii, OH, I, 2, 7; Dumnezeu a pus armonie în toate părțile -mii, OH, I, 7; Dumnezeu este cauza -mii, OH, I, 7; facerea -mii a început în timp, OH, I, 3; frumusețea -mii, OH, III, 7; întinericul de la începutul -mii, OH, II, 5; judecarea -mii, OH, I, 4; OC, IX, 9; natura -mii acesteia, OH, I, 4; nenumărate -mi, OH, III, 3; pieirea -mii, OH, VI, 4; pieiri și renașteri nenumărate ale -mii, OH, III, 8; reînnoirea întregii -mi, OP, VII, 2; renașterea întregii -mi, OP, VII, 2; sfîrșitul -mii, OH, I, 3, 4; IX, 2, 3; OP, X, 1; starea -mii înainte de facerea -mii, OH, I, 5; II, 8; vestire mai dinainte despre sfîrșitul și transformarea -mii, OH, I, 3.

lumină, -na cea adevărată, OH, VI, 1; OP, VIII, 4; -na cea adevărată a lumii, OH, VI, 2; -na cea mai presus de lume, OH, II, 5; -na cea veșnică, OP, X, 5; — cerească, OH, II, 8; OC, XIII, 3; -na feței Domnului, OC, XIII, 4; -nile Sfîntului Duh, OC, I, 9; -na slavei lui Dumnezeu, OP, VIII, 9; — spirituală, OH, I, 2; II, 8; OP, X, 5; -na teologiei, OH, IX, 6; -na veșnică, OH, II, 5; cel dintîi cuvînt

- al lui Dumnezeu a creat -na, OH, II, 7; Domnul este numit — adevărată, OP, IX, 5; Dumnezeu este —, OH, II, 4; natura -nii, OH, II, 7; VI, 3; răsărirea -nii spirituale, OP, X, 5; Tatăl -nii celei adevărate, OH, II, 8.
- Lună* (astru), -na are o putere extraordinară, mai presus de fire, OH, VI, 10; fluxul și refluxul mării sînt o urmare a fazelor -nii, OH, VI, 11; influența fazelor -nii asupra corpurilor de pe pămînt OH, VI, 10; schimbările atmosferice au legătură cu fazele -nii, OH, VI, 11.
- lună* (timp), a zecea zi a -nii a șaptea, OC, I, 3; adăugarea unei -ni, OH, VI, 8; soroacele -nii, OP, IV, 5.
- luptă*, -ta dintre rău și bine, OH, II, 4; -ta împotriva ispitelor, OC, I, 9; Hristos, Întîi-Stătătorul -telor, OC, XVIII, 3.
- luptător*, — împotriva lui Hristos, OH, IX, 6, — împotriva lui Dumnezeu, OP, IX, 6; OC, XX, 1; diavolul este — împotriva lui Dumnezeu, OC, IX, 9.
- M**
- Macedonia*, OH, IV, 4.
- madianită*, OC, VIII, 4.
- madianiți*, OC, X, 6.
- mamă* (Maica Domnului), OC, XX, 6.
- Mamant*, bogăția harurilor duhovnicești ale lui —, OC, XXIII, 2; faptele de laudă ale lui —, OC, XXIII, 2; faptele minunate ale lui —, OC, XXIII, 1; minunile lui —, OC, XXIII, 1; Omilia XXIII la sfîntul —, OC, XXIII, 1.
- Mamona*, cămările lui —, OC, VI, 6; lucrul lui —, OC, VIII, 3.
- Manase*, persoană biblică, OP, XII, 2, 4.
- maniheî*, eretici, OH, II, 4; învățătura -lor, OH, VII, 1; proștii —, OH, VIII, 1.
- Marcion*, eretic, OP, XI, 7; OC, XXIV, 4.
- marcionii*, eretici, OH, II, 4.
- mare*, -a de dincolo de coloane, OH, III, 6; -a de dincolo de Gadiră, OH, IV, 4; -a de la apus, OH, IV, 4; VI, 11; -a de la miazănoapte, OH, IV, 4; VII, 4; -a de la miazăzi, OH, IV, 4; VII, 4; -a de la răsărit, OH, IV, 4; -a Egee, OH, IV, 4; -a Egipteană, OH, IV, 3; -a este începutul și izvorul apelor din aer, OH, IV, 7; -a fără insule, OH, VII, 4; -a Hircaniană, OH, IV, 4; mări închise, OH, IV, 4; -a Indiană, OH, IV, 3; VII, 2; -a Ionică, OH, IV, 4; -a noastră (Mediterraneană), OH, III, 6; -a Roșie, OH, IV, 3, 4; OP, V, 6; VII, 5; OC, IX, 5; -a Sardiniei, OH, IV, 4; -a Siciliei, OH, IV, 4; -a Tiriniană, OH, IV, 4; nivelul Mării Roșii, OH, IV, 3.
- Marghitis*, personaj din opera lui Homer, OC, XXII, 6.
- Maria*, sora lui Moisi, OC, X, 3.
- Marsiás*, instrumentele muzicale ale lui —, OC, XXII, 5.
- martor*, -i falși, OC, V, 1; VII, 5; doi sau trei -i mincinoși, OC, VII, 8.
- masă*, -sa din împărăția cerurilor, OC, I, 9.
- Matia*, apostol, OC, XIX, 7.
- Matusala*, persoană biblică, OC, XXII, 8.
- mauritanii*, OH, VII, 2.
- mădular*, -e ale desfrîinatei, OP, V, 2; -e ale trupului lui Hristos, OP, IX, 5; -ele lui Hristos, OP, V, 2; sfînții sînt trup al lui Hristos și -e în parte, OP, VIII, 11.
- măreție*, -ia cerului, OH, III, 3; VI, 1; -ia Domnului, OP, VIII, 3; -ia firii dumnezeiești, OC, XV, 1; -ia îngerului, OP, VIII, 5; -ia lui Dumnezeu, OP, VIII, 3; OC, XXIII, 4; -ia sufletului, OC, V, 1.
- mărturisire*, -a credinței, OC, XXIV, 5; -a credinței în Hristos, OC, XVIII, 2; -a lui Hristos, OP, VIII, 13; expunerea -rii credinței, OC, XXIV, 4.
- Megara*, Euclide din —, OC, XXII, 4.
- Meotis*, lacul —, OH, III, 6.
- merinde*, — de păcate, OP, X, 1; — duhovnicești, OC, XXIII, 1; — pentru bătrînețe, OC, XXII, 8; — pentru desfătarea veșnică, OC, VII, 4.
- Mesopotamia*, OP, XII, 2.
- mezi*, Darius, regele -lor, OH, IV, 3.
- Miel*, -ul lui Dumnezeu, OP, V, 5; Fiul se numește — al lui Dumnezeu, OP, V, 5; singele -ului celui nevinovat, OP, XII, 3.
- Miheia*, prooroc, OP, V, 8.
- milă*, -la lui Dumnezeu, OP, VII, 3, 4, 10; XII, 5; XIV, 3; OC, VIII, 6; definiția -lei, OP, XIV, 3.
- Milon*, atlet, OC, XXII, 5.
- milostenie*, -ia lui Dumnezeu, OP, VII, 3; -ia, mama poruncilor, OC, VIII, 7.
- milostivire*, -a lui Dumnezeu, OC, XX, 4; OP, VII, 10; XX, 4, 8.
- minciună*, arta de a spune -ni a oratorilor, OC, XXII, 3; îndepărtarea de -ni, OC, II, 7; tatăl -nii, OC, VII, 7.
- minune*, -nile ascunse ale lumii, OH, VI, 1; -ni cerești, OC, XIX, 7; -a creației, OH, V, 2; VII, 6; -nile de pe pămînt, OC, XIX, 4; -nile din văzduh, OH, VIII, 8; -nile Făcătorului, OC, XXIII, 3; -nile lui Dumnezeu, OH, VIII, 8; -nile lui Hristos, OC, XI, 4; XVIII, 7; înțelegerea -nii lui Dumnezeu, OC, XIV, 6; toiaș făcător de -ni, OC, VIII, 2.
- mir*, — de mult preț, OC, XII, 4.
- Mire* (Domnul Iisus Hristos), -le Cuvîntul, OP, VI, 5; bucuria -lui, OC, XII, 6; XIII, 7; împărăteasa, adică sufletul Iogodit cu -le Cuvîntul, OP, IX, 9; întîmpinarea -lui, OC, XII, 6; înțelegerea depînă între mireasă și —, OC, XII, 1;

- prietenul -lui, OP, IX, 2; venirea -lui, OC, XII, 6; veseliea ospătului -lui, OC, II, 8.
- mîrească*, -sa din Cîntarea Cîntărilor, OP, IX, 6; -sa Domnului, OP, IX, 11; înfățișarea de —, OC, VIII, 8; -sa lui Hristos, OP, IX, 11; înțelegerea deplină între — și Mire, OC, XII, 1; filii ai -sei lui Hristos, OP, IX, 12; frumusețea -sei, OP, IX, 11; haina -sei, OP, IX, 9.
- mîreasmă*, buna — a lui Hristos, OP, IX, 9.
- Misia*, talanții lui Pitios din —, OC, XXII, 8.
- mîncare*, — duhovnicească, OC, XXIII, 4.
- mîndrie*, — diavolească, OC, XXIV, 6; buboiul pierzător al -i, OC, XX, 7; păcatul -i, OC, XX, 4.
- Mîngietorul* (Sfîntul Duh), OP, XI, 1; OC, XXIV, 3; slava -ui, OC, XXIV, 7.
- mînie*, -ia este o beție a sufletului, OC, I, 10; -ia este o nebulie de scurtă durată, OC, X, 1; -ia Judecătorului, OC, XVII, 2; -ia să n-o ia înaintea rațiunii, OC, X, 5; -ia trebuie îndreptată spre ucigașul de oameni, tatăl minciunii, OC, X, 6; -ia Ziditorului, OC, XXI, 11; cînd este de folos -ia, OC, X, 5; definiția -i, OP, VI, 4; OC, X, 6; deosebirea între — și urgie, OP, VI, 4; -ia lui Dumnezeu, OP, XI, 1; OC, VI, 3; rădăcina amară a -i, OC, X, 7; răsplățile -i, OC, X, 2; ziua descoperirii -i lui Dumnezeu, OC, VII, 6.
- mîntuire*, ce este -a, OP, XIII, 2; -a duhului, OP, VII, 9; -a omului, OP, XII, 1; -a prin botez, OC, XIII, 1; -a sufletului, OH, IX, 3; -a veșnică a sufletului, OC, IX, 5; afecțiunile date de Creator pentru -a noastră, OC, X, 6; butuc al -rii, OC, XVII, 2; cornul -rii, OP, V, 5; desfătarea îndepărtează de —, OC, I, 5; Fiul a lucrat cu firea. Sa trupească -a oamenilor, OC, XV, 2; haina -rii, OP, VI, 7; mijloc pentru —, OC, XX, 1; nădejde de —, OC, XVIII, 7; paza -rii, OH, IX, 4; piedică în calea -rii, OC, IV, 3; roadă de —, OC, XII, 5; tainele -rii, OC, XII, 4; ușurința -rii, OC, VII, 1.
- Mîntuitorul* (Domnul), -ul neamului omenesc, OP, XIII, 2; -ul nostru Iisus Hristos, OP, I, 3; OC, XIV, 8; firea omenescă a -ui, OP, IX, 8; furia iudeilor împotriva -ui, OC, XI, 4; mîia dreaptă a -ui, OP, XIII, 2; numele -ui, OC, XIX, 4.
- Moab*, persoană biblică, OP, XII, 2, 4.
- moabit*, OP, XII, 4.
- moarte*, a nu e un lucru rău, OC, IX, 3; -a păcatului, OC, XIII, 5; -a păcătosului, OC, VIII, 14; IX, 3; -a sfinților este somn, OC, XVII, 1; — veșnică, OP, XIII, 4; OC, XX, 2; morțile vin de la Dumnezeu, OC, IX, 3; boldul morții, OC, XIII, 5; creator al morții, OH, II, 4; Dumnezeu n-a creat -a, OC, IX, 7; legea morții, OC, IV, 7; necunoașterea lui Dumnezeu este — sufletului, OC, XIII, 1; nimicirea morții, OC, III, 6; prin voința noastră rea am atras -a, OC, IX, 7; păcat de —, OP, XIV, 2; păcate de —, OC, XIII, 4; plata păcatului este -a, OC, IX, 7; somnul, fratele morții, OC, I, 10; undița morții, OC, VII, 7.
- Moisi*, — era plăcut lui Dumnezeu, OH, I, 1; — legiuitorul, OC, II, 6; —, marele legiuitor, OC, XXIII, 3; —, omul cel mai blind dintre toți oamenii, OC, X, 6; —, slujitorul lui Dumnezeu, OH, IX, 1; blîndețea purtării lui —, OC, XVIII, 1; cîntarea lui —, OC, IX, 4; cărțile lui —, OC, III, 1; cuvintele inspirate ale profetului —, OH, II, 4; înțeleptul —, OH, I, 7; învățăturile date de Dumnezeu lui —, OH, VI, 1; legea dată prin —, OP, VII, 9; săvîrșirea lui —, OC, XVII, 1; viața lui —, OC, XVIII, 1; virtutea lui —, OC, XVIII, 1; 40 de zile de post și rugăciune ale lui —, OC, I, 5.
- momeală*, -la păcatului, OC, VII, 7; — pentru ispită, OC, IX, 9.
- moștenire*, -a sfinților întru lumină, OH, II, 5; -a veșnicilor bunătați, OP, VII, 7; Adam a lăsat — păcatul, OC, VIII, 7.
- mucenic*, biserică de -i, OC, XIV, 3; XIX, 8; cîntea -ilor, OP, XIV, 1; cununile -ilor, OC, XIII, 8; cuvîntări de laudă în cinstea -ilor, OC, XVIII, 1; Dumnezeu -ilor, OP, XIV, 1; faptele vitejști de —, OC, XVII, 3; isprăvile -ului, OC, XVIII, 1; iubitorul de -i, OC, XIX, 1; lauda -ului sînt faptele lui mari de virtute, OC, XXIII, 2; muncile la care erau supuși -ii, OC, XVIII, 2; patria -ilor este ceteata lui Dumnezeu, OC, XIX, 2; răbdarea -ilor, OC, XIX, 6; stadionul sfînt al -ilor, OC, XVIII, 1.
- mucenicie*, dorința de —, OC, XIX, 8.
- mulțumire*, -ri pentru faptele bune, OC, VI, 3; gînd de — către Dumnezeu, OH, VI, 11; rugăciune de —, OP, VIII, 1.

N

- Nabul Carmelitul*, OP, IX, 1.
- Nabute Israiliteanul*, OC, VII, 5.
- Naștere*, -a Domnului, OC, XX, 6; — duhovnicească, OC, XIII, 1; -a Fiului, OH, VI, 7; -a imposibilă a Cuvîntului din Tatăl, OC, XVI, 3; -a în Duh, OC, XIII, 1; baia -rii din nou, OC, XII, 13; chipul -rii Fiului, OC, XXIII, 4; Fiul a ieșit din Tatăl prin —, OC, XXIV, 7; imposibilitatea -rii Fiului, OC, XVI, 4.

Nausica, fiica regelui feacilor, OC, XXII, 4.

nădejde, -a bunătaților veșnice, OC, IV, 7; -a bunătaților viitoare, OC, V, 6; -a celor viitoare, OC, IV, 7; — de desăvîșire, OC, I, 5; — de mîntuire, OC, XVIII, 7; -di fericite, OC, V, 2; -a în Dumnezeu, OH, VII, 6; OC, IV, 6; VIII, 5; -a în viață, OC, IV, 2; -a învierii, OC, III, 6; IV, 2; -dile mari ale creștinilor, OH, VI, 7; — mîntuitoare, OC, II, 3; -a răscumpărării, OC, XIII, 5; -a răsplătirii, OC, IV, 7; -a slavei încununării, OC, IV, 3; -a unei false slave, OC, XX, 1; -a veacului ce va să fie, OC, IV, 3; -a vieții veșnice, OC, VI, 6; fericita —, OC, X, 7; viața plină de -di, OC, XIX, 8.

neam, — duhovnicesc, OC, XIX, 2; -uri necredincioase, OP, VII, 6; adunarea -urilor, OP, XI, 1; apostol al -urilor, OC, XV, 3; Mîntuitorul -ului omenesc, OP, XIII, 2; nelegiuirea și necredința -urilor, OC, XX, 5; prigonitorul obștei al -ului omenesc, OC, XXI, 1; sfatul -urilor, OP, VII, 6.

necredincios, sfatul -oșilor, OP, 1, 3; violența -oșilor, OC, XVII, 2.

necredință, -ta în Dumnezeu, OH, I, 2; -ta neamurilor, OC, XX, 5; atacurile -ței, OC, XVII, 2; armele ascuțite ale -ței, OC, XXIV, 2.

nedreptate, calea -tății, OC, XXI, 2; judecătorul -tății, OC, V, 2; XIX, 3; legătura -tății, OC, I, 1. 10; răul -tății, OP, IV, 5.

nelegiuire, -a neamurilor, OC, XX, 5; -a săvîrșită de iudei asupra Domnului, OC, VIII, 7; lucrătorii -rii, OC, XIII, 7.

nenorocire, comerț cu -rile oamenilor, OC, VI, 3; foamea este capul -rilor omenesti, OC, VIII, 7.

neștiință, -ta de carte, OP, III, 4; -ta filozofilor despre Dumnezeu, OH, I, 2; întinericul -ței și al răutății, OP, X, 5; ponoasele -ței, OC, XII, 5.

nevoiaș, glasul celor -i, OC, XXI, 8; îngrijirea celor -i, OC, VII, 1; suspinele -ului, OC, VI, 4.

Nil, fluviul, OH, III, 6.

nineviteni, OC, 1, 9; VIII, 3; pocăința -lor, OC, VIII, 3.

Nise, riul — numit Hremete, OH, III, 6.

Noe, OC, I, 5.

Nomba, orașul preoților, OP, VII, 1.

O

Oaie, -ia lui Hristos, OC, XIX, 7; Fiul se numește Miel al lui Dumnezeu și —, OP, V, 5.

obicei, -urile rele ale păgîzilor, OP, IX, 10; tovarășiiile rele strică -urile bune, OC, IX, 9.

ochi, -ul cel neadormit al lui Dumnezeu, OH, VII, 5; -i Creatorului, OC, XXI, 5; -i Domnului, OP, VII, 10; VIII, 11; -i duhovnicești, OC, XVIII, 7; -ul dumnezeiesc, OP, VII, 3; -i invidioșilor, OC, XI, 4; -i lui Dumnezeu, OH, III, 10; IV, 6, 7; OP, VI, 2; VII, 8; -i lumii, OH, V, 6; -i minții, OH, II, 1; OP, X, 7; — pofticios, OC, XIV, 1; -i sufletului, OP, VIII, 3; X, 4; OC, III, 2. 5; XXII, 2.

Ocîrmuitor, Dumnezeu este înțeleptul — al anotimpurilor și al anilor, OC, VIII, 5.

odihnă, -na cea viitoare, OP, XIV, 5; -na veacului ce va să fie, OH, II, 8; — veșnică, OP, XI, 5; XIV, 5; bunătațile din -na cea veșnică, OP, VIII, 7; loc de —, OC, X, 7; lumina -nei, OP, V, 6.

1. *Om* (Domnul Hristos), -ul Dumnezeu Iisus Hristos, OP, XI, 4; Fiul -ului, OP, X, 8.

2. *om*, — al lui Dumnezeu, OP, V, 7; -ul are facultatea de a sta drept, OC, III, 8; -ul cel din afară, OP, VII, 2; IX, 11; OC, I, 9; IX, 4; XXI, 6; -ul cel dinăuntru, OP, III, 2; VIII, 13; IX, 1. 2. 11; OC, I, 9; II, 8; IX, 4; XII, 13. 14; XXI, 6; XXIV, 5; -ul cel vechi, OP, V, 8; VII, 5; IX, 2. 11; OC, XIII, 5; XIX, 6; -ul, chip al lui Dumnezeu, OC, VIII, 5; -ul, conducător al celor necuvîntătoare și al celor neînsuflețite, OH, VI, 1; -ul desăvîrșit în înțelepciune și pricepere este bătrîn la suflet, OC, XII, 13; -ul este o pîrtică din lume, OC, V, 4; -ul este spirit unit cu trup, OC, XXI, 5; -ul, operă a minilor lui Dumnezeu, OH, VI, 1; -ul pămîntesc, OP, XI, 10; -ul renăscut, OC, XII, 13; -ul, sadul cel cesc, OH, IX, 2; -ul sfînt, OP, VI, 5; -ul stricăcios, OP, V, 2; OC, XXIV, 4; alcătuirea -ului, OP, XI, 9; bogăția dată de Dumnezeu -ului, OH, VI, 1; căderile din voia -ului, OH, II, 5; cel dintîi păcat făcut de —, OC, VIII, 7; comerț cu nenorocirile oamenilor, OC, VI, 3; diavolul este uritor de oameni, OC, IX, 9; facerea -ului, OH, IX, 6; OC, IX, 9; facerea cea dintîi a -ului, OH, VI, 1; OP, VII, 6; XI, 8; facultățile -ului, OP, VIII, 13; Fiul a lucrat cu firea Sa trupestă mîntuirea oamenilor, OC, XV, 2; frumusețea -ului, OP, IX, 3; OC, VIII, 5; gura spirituală a -ului dinăuntru, OP, VIII, 1; înălțimea, slava și măreția -ului, OC, XX, 3; legături nefirești între oameni, OC, I, 9; legea iubirii de oameni, OC, VIII, 8; mîntuirea -ului, OP, XII, 1; moartea oamenilor, OH, VIII, 7; OC, V, 8; natura comună

a oamenilor, OC, III, 1; partea conducătoare din —, OP, V, 3, 8; partea rea din —, OC, III, 3; preț al -ului este sîngele lui Hristos, OP, XIII, 3; rațiunea este specificul -ului, OP, XI, 1; rele dependente de —, OH, II, 5; tinăra la suflet este -ul desăvîrșit în virtute, OC, XII, 13; viața -ului este de origine dumnezeiască, OC, III, 8.

omorie, -a lui Hristos, OC, IV, 2; -a lui Iisus, OP, VII, 5.

operă, -rele lui Dumnezeu, OH, II, 2; III, 10; IV, 1; lumea este o — de artă, OH, I, 7; lumea, — folositore, OH, I, 7; omul, -ra mîinilor lui Dumnezeu, OH, VI, 1.

orator, — talentat al cuvîntului lui Dumnezeu, OC, XI, 5; arta de a spune minciuni a -ilor, OC, XXII, 3.

orlan, lacrimile -ului, OC, VII, 6; piinea -ilor, OC, XXIII, 4; tatăl -ilor, OC, VII, 1.

os, oase duhovnicești, OP, VIII, 13; oase moarte, OP, XI, 6; oase spirituale, OP, VIII, 13.

osîndă, -da cea din urmă, OH, VII, 3; — veșnică, OP, X, 1; XIII, 3; OC, VI, 6; XVIII, 8; fapte vrednice de —, OC, XIII, 7.

ostas, — al lui Hristos, OC, II, 1; XIII, 7; XVII, 3; XIX, 3; -ii bunei credințe, OC, XVIII, 2; -ii celui rău; -i duhovnicești, OC, II, 3.

oștire, -rile cerești, OP, V, 7; OC, XV, 1; -a îngerilor, OC, XIX, 8.

Ozia, persoană biblică, OH, VI, 7.

P

pace, — adîncă, OC, II, 5; -a caselor, OC, I, 11; -a cea adevărată, OP, VIII, 1; -a cea de la Dumnezeu, OP, V, 8; VIII, 10; — deplină, OC, II, 5; -a Domnului, OP, VIII, 10; binele păcii, OP, III, 5; bunățile păcii, OP, XII, 2; Dumnezeu este —, OP, X, 8; făcătorii de —, OP, VIII, 5; fii ai păcii, OP, V, 8; Hristos este făcătorul de —, OP, VIII, 5; legătura dragostei și păcii, OP, VIII, 13.

Palestina, OH, IV, 4; vechii locuitori ai -nei, OC, IX, 5.

Paralipomene, istoria -lor, OP, XIII, 1.

paradis, OC, I, 4, 5; V, 2; IX, 9; XIII, 2; XIX, 6; XX, 4; desfătarea -ului, OC, V, 7; IX, 7; legea postului a fost dată în —, OC, I, 3; locuitorii -ului, OC, I, 3.

pasune, -nile cele de neapărată trebuință ale sufletului, OC, IV, 5; -nile cele de sub pîntece, OC, III, 8; -ni trupești, OC, IV, 2, 5; mulțimea -nilor, OC, IV, 6; pornirea iute a -nii, OC, X, 6.

Paște, OC, XIV, 8; ziua -ului, OC, XIII, 1.

patimă, -ma beției, OC, XIV, 2; -ma cea mintuitoare, OC, IX, 10; -ma crucii

este binefacere a întregii creații, OP, IX, 9; -mile Domnului, OP, II, 2; VI, 4; IX, 9; X, 8; -ma dragostei de averi, OC, VII, 1; -mi josnice, OP, V, 4; -mile lui Hristos au curățit spațiul din jurul pămîntului, OC, IX, 10; -ma invidiei, OC, XI, 1; -mile trupului, OH, I, 1; IX, 2; OP, I, 2; V, 5; VII, 3; XI, 8, 11; OC, III, 4, 7; IV, 2; V, 7; amărăciunea -milor, OC, XII, 15; furtuni provocate de -mile sufletului, OC, XII, 15; îndreptarea -milor, OC, III, 3; legătura cu -mile trupului, OC, XXII, 7; participarea la -mile lui Hristos, OC, XX, 3; prăznuirea mintuitoarelor -mi, OC, I, 11; timpul -milor Domnului, OP, VII, 6.

patriarh, -ul Iacov, OP, VII, 9; OC, XXIII, 3; feciorii -ului Iacov, OC, II, 8; scep-trele -ilor, OC, XIII, 8; sinul -ului, OC, XIX, 6; șirul -ilor, OP, XII, 4.

patric, -ia cea de sus, OC, II, 2; -ia muce-nicilor este cetatea lui Dumnezeu, OC, XIX, 2.

pavăză, -za credinței, OC, II, 3; — min-tuitoare, OC, XVI, 4.

pază, -za îngerilor, OH, V, 6; OP, VIII, 5; -za lui Dumnezeu, OP, XIV, 4; OC, IX, 7; -za mîntuirii, OH, IX, 4.

păcat, -ul beției, OC, II, 7; — de moarte, OP, XIV, 2; -te de moarte, OC, XIII, 4; -ul depinde de voința noastră, OC, IX, 5; -ul este boală a sufletului, OC, V, 9; -ul desfrînării, OC, XII, 9; -ul hulirii de Dumnezeu, OC, XXI, 11; -ele inimilor, OC, III, 1; -ul invidiei, OC, IX, 3; -ele iudeilor, OC, VIII, 1; -ul lăco-miei, OC, XXI, 3; -ul lui Petru, OC, XX, 4; -e mari, OC, XIV, 8; -ul min-driei, OC, XX, 4; -e multe și mari, OC, XX, 4; -ele oamenilor, OC, IV, 4; IX, 3; -ul preacurviei, OC, XIV, 8; -ul, primul născut al diavolului, OH, VI, 1; -le proprii, OH, IX, 6; -ele semenului, OC, V, 9; -ele tinereții, OC, VIII, 2; Adam a lăsat moștenire -ul, OC, VIII, 7; unele rele sînt trimise de Dumnezeu pen-tru vindecarea -elor, OC, IX, 5; amin-tirea -ului, OP, VI, 7; apărarea -elor, OC, IV, 2; asemănarea trupului -ului, OP, XI, 4; beția, mamă a -ului, OC, XIV, 2; botezul iertării -elor, OP, V, 8; căderea în —, OP, XIV, 5; căderile sufletelor în -te, OP, XIV, 5; chipu-rite -elor, OP, VIII, 4; cunoștința -ului, OP, VI, 7; OC, V, 7; dascăl de -e, OH, VIII, 8; desfătarea trecătoare a -ului, OH, I, 1; dezvinovățiri pentru -e, OC, IV, 1; diavolul este și colaborator la -e și acuzator, OC, IX, 9; dreapta ju-decată a lui Dumnezeu aduce unele rele înfricoșătoare pentru înțeleptirea celor ce alunecă ușor în -e, OC, IX, 5; iertarea -elor, OP, VI, 4; VII, 2; OC,

XIII, 1; începutul și rădăcina -ului stau în noi și în libertatea voinței noastre, OC, IX, 3; îndepărtarea de -e, OC, I, 10; înstrăinarea de -e, OC, II, 7; XII, 11; întinăciunea -ului, OC, XXI, 7; jelierea -elor, OC, VIII, 3; locul -ului, OC, III, 1; lucrător al -ului, OP, XIV, 2; materie de -e, OC, VII, 7; mărirea -ului, OP, XIV, 2; OC, III, 4; merinde de -e, OP, X, 1; moarte -ului, OC, XIII, 5; momeala -ului, OC, VII, 7; neajunsurile -ului, OP, VIII, 6; oceanul -ului, OC, XII, 17; petele -ului, OC, XII, 5; plata -ului este moartea, OC, IX, 7; pofța, cel dintii — făcut de om, OC, VIII, 7; povara -ului, OC, VII, 7; XIII, 8; prăpădul -ului, OC, XII, 6; rău este numai -ul, OC, IX, 5; ridicarea din —, OP, XIII, 3; roi de -e, OC, II, 6; X, 7; rușinea -ului, OC, XII, 5; săvârșirea -ului, OC, XXI, 4; sfârșitul -ului este pieirea, OC, IX, 5; suferința pentru încetarea -ului, OC, IX, 5; ura -ului, OC, X, 5; urmele -elor, OP, XI, 2; vădirea -elor, OP, VIII, 14; zăgăzuirea -ului, OC, IX, 5.

păgîn, idoli ai -ilor, OC, XIV, 7; învățăturile rele ale -ilor, OP, IX, 10; legi ale -ilor, OC, XII, 8; miturile -ilor, OP, IX, 10.

păgînism, învățături înrudite și cu -ul și cu iudaismul, OC, XXIV, 1.

pămînt, -ul este al doilea în ordinea existenței, OH, I, 7; -ul este sufletul animalelor, OH, VIII, 2; -ul făgăduinței, OP, XI, 4; OC, I, 9; XIII, 2.

părinte, — duhovnicesc, OP, VIII, 8; dăcina -nților, OP, XII, 2; învățătura -nților, OP, IX, 10; OC, XXIV, 4; sfaturile -nților, OC, XII, 9; uciderea -nților, OC, XII, 8.

părtaș, — al lui Hristos, OC, I, 2; -i faptelor celui potrivit, OC, XI, 1; — învierii lui Hristos, OC, XIII, 2.

părtașie, — cu Hristos, OP, IX, 8.

1. *Păstor*, (Domnul Hristos), -ul cel adevărat, OC, XXIII, 3; -ul cel bun, OC, XXIII, 3; adevăratul —, OP, XI, 9; OC, XXIII, 3; Domnul a unit în persoana Sa pe — și pe împărat, OC, XXIII, 3; Hristos este — bun, OC, XXIII, 4; Hristos întrunește în persoana Sa calitățile unui adevărat —, OC, XXIII, 3.

2. *păstor*, -ul cel rău, OP, XI, 9; -i obștești ai neamului omenesc, OC, XIX, 8; îndatoriri de —, OC, III, 4.

pecete, -a, Duhului, OC, XIII, 6; -a rușinii, OC, XXI, 3.

persi, împăratul -lor, OC, XXII, 8.

Petru, apostol, OP, V, 8; IX, 5; XV, 3; XVIII, 7; XX, 4; păcatul lui —, OC, XX, 4.

piatră, -ra cea duhovnicească, OC, XIII, 2; chipurile cioplite în pietre, OC, XVIII, 2; — de Tesafonic, OC, VII, 2; — de Lacedemonia, OC, VII, 2.

piedică, — evlaviei, OC, XI, 5; — în calea mîntuirii, OC, IV, 3.

pieire, -a lumii, OH, VI, 4; -a universului, OH, III, 5; nenumăratele -ri ale lumii, OH, III, 8; sfârșitul păcatului este -a, OC, IX, 5; vase ale miniei, gătite spre —, OC, IX, 5.

pierdere, -a adevăratelor bunătăți, OC, XI, 6.

pildă, -da bogatului, OC, I, 9; -da bogatului din Evanghelie, OC, VI, 3, 5; -da bogatului nemilosiv, OC, XXI, 8; -de de înfrinare, OC, IV, 6; -da fecioarelor, OC, XIII, 7.

Pirineu, Muntele —, OH, III, 3.

Pitagora, filosof grec, OC, XXII, 7; Clinias, ucenicul lui —, OC, XXII, 5; cuvintele lui —, OC, XXII, 7.

Pitios, talanții lui — din Misia, OC, XXII, 8.

pîine, -a cea de toate zilele, OH, VI, 5; -a cea vie, OP, IX, 3; OC, XIII, 2. — de orz, OH, VI, 11; -a îngerilor, OC, XIII, 2; — îngerească, OC, I, 9; -a pogorită din cer, OP, VIII, 1; -le punerii înainte, OP, VIII, 1; Domnul este numit —, OP, IX, 5; Domnul este -a cea adevărată, OP, VII, 6.

placă, -ca inimii, OP, IX, 3; plăcile scrise cu degetul lui Dumnezeu, OC, I, 5.

plată, -ta de la Dumnezeu, OC, XX, 7; -ta Domnului, OP, VII, 10; -ta păcatului este moartea, OC, IX, 7.

Platon, filosof grec, OC, XXII, 7; cuvintele lui —, OC, XXII, 4, 7.

platoșă, -șa dreptății, OC, II, 3.

plăcere, -a este o undită a diavolului, OC, XIII, 5; -rile pipăitului și gustului, OC, XXII, 7; -ri rușinoase, OC, XII, 13, 16; -a se pierde din pricina dragostei prea mari de —, OC, XIV, 4; -rile simțurilor, OC, XXII, 7, 8; -a stomacului, OC, I, 1; -rile trupului, OP, V, 2; X, 8; OC, II, 3; XIII, 4, 8; XXII, 8; -rile vieții, OC, VII, 8; XVIII, 2; bună — a lui Dumnezeu, OC, XX, 3; mocirla -rilor, OC, XIII, 5.

pîns, -ul Domnului, OC, IV, 5; -ul sfinților, OC, IV, 4; cum să fie -ul, OC, IV, 6.

pnevmatomahi, OC, XXIV, 6.

poartă, porțile intrării în cealaltă viață, OC, XXI, 2; porțile raiului, OC, XIX, 8.

pocăință, -ta fără post este neputincioasă, OC, I, 3; -ta nenivitenilor, OC, VIII, 3; botezul -ței, OC, XIII, 1; lacrimi de —, OC, V, 7; postul este începutul -ței, OC, II, 7.

podoabă, -ba bătrînilor, OC, I, 7; -ba cerului, OH, II, 1; VII, 1; -ba înțelepciunii Cuvîntului, OP, IX, 6; -ba sufletului, OC, XXI, 3; definiția -bei, OP, IX, 5; Dumnezeu este Domnul cerului și al întregii -be a lumii, OC, VIII, 5.

poită, -te duhovnicești, OC, IX, 1; -tele rușinoase, OC, XII, 14; XIV, 8; îndepărtarea de -te, OC, II, 7; înfrînarea -telor, OH, II, 5.

pogorămînt, -ul lui Hristos, OP, IX, 9, -ul Domnului la smerenia și slăbiciunea firii omenesti, OP, IX, 5.

pogorire, -a Domnului, OP, VII, 8; -a Domnului în iad, OP, XI, 9; XIV, 2; aloea pentru -a în iad, OP, IX, 9.

Pol, -ul Nord, OH, I, 4; -ul Sud, OH, I, 4.

Policlet, sculptor, OC, XXII, 8.

Polidamas, atlet, OC, XXII, 5.

politeism, -ul păgîn, OC, XXIV, 1; primedjia -ului, OH, IX, 6.

pom, -ul cunoștinței binelui și răului, OC, I, 3; IX, 8, 9.

Pont, -ul Euxin, OH, III, 6; IV, 4; VII, 4; apele -ului, OH, VII, 4.

poruncă, — dumnezeiască, OH, II, 3; IV, 3, 4; VIII, 7; OC, III, 6; -cile Domnului, OP, V, 4, 6; VIII, 13; OC, III, 2, 5; VII, 3, 7, 9; X, 7; XII, 5, 17; -cile Scripturii, OC, III, 5; -ca lui Pavel, OC, V, 9; XXI, 6; -ca Creatorului, OH, IV, 2; V, 5; VII, 1; IX, 3; -ca creației, OH, VII, 1; -ca de a vinde averile și de a le da săracilor, OC, VII, 6; -ca dragostei, OC, VII, 1, 8; -ca dragostei de aproapele, OC, VII, 1; -ci evanghelice, OP, II, 6; V, 7; OC, VII, 7; XXII, 5; -ca lui Dumnezeu, OH, II, 1, 5, 7; IV, 2, 4; VII, 1; VIII, 7; OP, V, 6; XIII, 4; OC, IV, 3; V, 4; VIII, 5, 6, 8; X, 6; XII, 10; -ca lui Hristos, OP, VIII, 5; OC, XVIII, 7; -ci mari, OC, VI, 6; — mică, OH, V, 10; -ca postului, OC, II, 2; — scurtă, OH, V, 2; cea dintîi —, OH, V, 1, 10; OP, VIII, 9; milostivirea, mama -cilor, OC, VIII, 7; zece sînt -cile cele generale, OP, VII, 2.

post, -ul a prilejuit darea legii, OC, I, 5; -ul adevărat, OC, I, 1; -ul apropiere de Dumnezeu, OC, I, 5; -ul arma cea tare și puternică, OC, II, 2; -ul creator al castității, OC, I, 6; -ul de 40 de zile, OC, XIX, 6; -ul este armă împotriva ostirii dracilor, OC, I, 9; -ul este foarte vechi, OC, I, 5; -ul este început al pocăinței, OC, II, 7; -ul este mai vechi ca legea, OC, I, 3; -ul este moștenire strămoșească, OC, I, 5; -ul este odor al strămoșilor, OC, I, 3; -ul este talisman al sufletului, OC, I, 6; -ul este vechi și are aceeași vîrstă ca și omenirea, OC, I, 3; -ul iudaic, OC, I, 1; -ul, mama să-

nătății, OC, I, 7; II, 7; -ul n-a luat început în ziua curățirii, OC, I, 3; -ul naște pe profeți, OC, I, 6; — neconținut, OC, III, 4; -ul ne face asemenea cu îngerii, OC, II, 6; -ul nu-i descoperire nouă, OC, I, 3; -ul, tovarăș al soților, OC, I, 7; -ul trimite rugăciunile la cer, OC, I, 7; — trupesc, OH, VIII, 8; adevărat —, OC, I, 10; ce este -ul OC, I, 6; darul -ului, OC, I, 2; harul -urilor, OC, I, 1; istoria -ului, OC, I, 5; jugul -ului, OC, VIII, 3; începutul -ului, OC, I, 3; legea -ului a fost dată în paradis, OC, I, 3; Legiuitorul -urilor, OC, II, 2; masă de —, OC, II, 5; noblețea -ului, OC, I, 11; ostenelele -ului, OC, XX, 5; pocăința fără — este neputincioasă, OC, I, 3; porunca -ului, OC, II, 2; predicarea -ului, OC, II, 2; prin — Moisi a primit poruncile scrise de degetul lui Dumnezeu, OC, I, 5; prin — ne îndreptăm înaintea lui Dumnezeu, OC, I, 3; puterea -ului, OC, I, 6; rugăciunea unită cu -ul, OC, I, 6; sfințenia -ului, OC, II, 4; sfinții au primit -ul, OC, I, 5; ucenici ai -ului OC, II, 5; viețuirea din rai este o imagine a -ului, OC, I, 3; zile de —, OC, II, 3; 5 zile de —, OC, I, 10; II, 4, 7; 7 săptămîni de —, OC, XIV, 1; 40 zile de — și rugăciune ale lui Moisi, OC, I, 5.

postitor, rugăciunea -ului, OC, I, 6.

povară, -a bogăției, OC, VII, 9; XXI, 8; — de păcate, OC, VII, 7; -ra păcatului, OC, XIII, 8.

prăznuire, -a mintuitoarelor patimi, OC, I, 11.

predicare, -a evanghelică, OC, XVI, 1; -a postului, OC, II, 2.

predicator, — al credinței, OC, XV, 3; -ul pocăinței, OC, VIII, 1.

predică, -ca apostolilor, OP, V, 7; -ca Evangheliei, OP, IX, 4; -a lui Ioan Botezătorul, OC, XIII, 1; -a despre iubirea de oameni a lui Iosif, OC, VI, 2; — mintuitoare, OC, XIII, 1; -ca teologiei, OH, IX, 6.

preoție, OC, XIV, 8.

preț, — al omului este singele lui Hristos, OP, XIII, 3; — de răscumpărare, OP, II, 2; XI, 3, 4; XIV, 2; OC, VI, 8; VII, 9; -ul vieții, OH, I, 1.

prietenie, — pentru Hristos, OP, IX, 2; — vătămătoare, OC, X, 5; frumusețea -i, OP, IX, 2; invidia este o boală a -i, OC, XI, 4; masca -i, OH, VII, 3; simfonia -i, OP, IX, 2.

prigoană, -na credincioșilor, OC, XIX, 3; vreme de —, OC, V, 1.

prigonitor, — obșteșt al neamului omenesc, OC, XXI, 1.

Prodicos, sofist grec, OC, XXII, 4; — din Chios, OC, XXII, 4.

profet, — Domnului, OH, I, 1; blestemul -ului, OC, XIV, 8; cum vine glasul lui Dumnezeu la -eți, OP, V, 3; rugăciunea -ului, OC, XII, 4; scaunele întâi-stătătoare ale -eților, OC, XIII, 8; zelul -ului, OC, VIII, 1.

profeție, -ia dumnezeiască, OC, VIII, 8.

pronie, -ia lui Dumnezeu, OH, IX, 5; OP, X, 5; XI, 10; OC, IX, 1.

Propontida, mare, OH, VII, 4.

propovăduire, -a Evangheliei, OP, IX, 5; nebunia -rii, OH, VIII, 6; OP, XI, 5.

propovăduitor, -ii Evangheliei, OP, IX, 4.

proverb, — doric, OC, XXII, 3; adevărul -elor, OC, XX, 5; adîncul -ului, OC, XII, 2; autorul Cărții -elor, OC, XII, 4; XVIII, 1; definiția -ului, OC, XII, 2; desăvîrșirea dobîndită din învățătura -elor, OC, XII, 14; etimologia cuvîntului —, OC, XII, 2; folosul -elor, OC, XII, 13; înțelepciunea -elor, OC, XII, 14; înțelesul -elor, OC, XII, 1; învățătura -elor, OC, XII, 5. 7. 14; învățătura sănătoasă a -elor OC, XII, 14; lectura sirguicioasă a -elor, OC, XII, 7; marea putere a Cărții -elor, OC, XII, 14.

prudență, -ta șarpelui, OC, XII, 6; definiția -tei, OC, XII, 6; învățătura despre —, OC, XII, 14.

prunc, -i cu cunoștința, OH, I, 5.

Psalm, copii ale Cărții -ilor, OP, V, 1; folosul -ului, OP, I, 2; XI, 1; XII, 2.

Psaltire, — duhovnicească, OP, XI, 2; traducătorii -rii, OP, XII, 4.

punere-înainte, pîinile -rii-înainte, OP, VIII, 1.

R

Raab, persoană biblică, istețimea lui —, OC, XIII, 12.

Rahila, persoană biblică, istețimea -lei, OC, XII, 12.

rai, porțile -ului, OC, XIX, 8; viețuirea din — este o imagine a postului OC, I, 3.

răbdare, — în chinuri, OC, XIX, 1; — în suferințe, OC, VI, 1; cununa -dării, OC, IX, 9; X, 3; îndelungă —, OP, VII, 4; VIII, 12; IX, 11; XIII, 1; OC, X, 3; XII, 10; recompensele -dării, OC, VI, 7.

răscumpărare, -a bărbatului, OC, XIV, 8; -a în Hristos, OP, XI, 3; -a sufletului, OP, XI, 3; nădejdea -rării, OC, XIII, 5; preț de —, OP, II, 2; XI, 3. 4; OC, VI, 8; VII, 9.

răsplată, -ta ascultării, OC, XII, 1; -ta binefăcătorilor, OC, IV, 1; -ta de la Dumnezeu, OC, XX, 7; -ta chemării, OP, IX, 2; -ta faptei, OC, XIV, 1; -ta faptelor săvîrșite în viață, OC, XXI, 5; -plățile

miniei, OC, X, 2; -plăți strălucite, OC, XVII, 2; XX, 7; veșnicia -plăților, OC, XVII, 1.

răsplătire, -a facerilor de bine, OH, VIII, 5; dreapta — a Judecătorului, OP, V, 1; OC, VII, 4; nădejdea -rii, OC, IV, 7.

răstignire, -a Domnului, OC, XVII, 1; casia pentru -a trupului Domnului, OP, IX, 9.

râu, rele aparente, OC, IX, 5; — de mare, OC, V, 8; rele dependente de om, OH, II, 5; -I este de două feluri: -l, în sine și -l raportat la simțirea noastră, OC, IX, 3; -l este o consecință a betesușurilor sufletești, OC, IX, 5; -l este înstrăinarea de Dumnezeu, OC, IX, 8; -l este lipsa binelui, OC, IX, 5; — este numai păcatul, OC, IX, 5; -l este o boală a sufletului, OH, IX, 4; -l nu are existență proprie, nu există aparte, OC, IX, 5; -l nu este de la Dumnezeu, OC, IX, 5; -l nu este necreat, nici creat, nu există prin el însuși, OC, IX, 5; abaterea de la —, OC, XIII, 5; adevărul —, OH, II, 5; unele rele sînt trimise de Dumnezeu pentru vindecarea păcatelor, OC, IX, 5; autorul -lui, OH, VI, 7; OC, IX, 2. 4; ce este -l, OH, II, 4; de unde își are -l existența, OC, IX, 5; demonul este cauza -lui, OH, VI, 1; dreapta judecată a lui Dumnezeu aduce unele rele înfricoșătoare pentru înțeleptirea celor ce alunecă ușor în păcat, OC, IX, 5; Dumnezeu nu este cauza relexor, OC, IX, 2; efectele -lui, OC, IX, 5; existența -lui, OC, IX, 5; experiența -lui, OC, XII, 11; făcătorul -lui, OC, IX, 4; înclinarea spre rele, OC, XII, 10; îndepărtarea de rele, OP, VIII, 10; lupta dintre — și bine, OH, II, 4; părăsire cu -l, OC, IX, 5; pomul cunoștinței binelui și -lui, OC, I, 3; IX, 8. 9; pricina relexor, OC, VIII, 3; ținerea de minte a -lui, OH, VIII, 1; unele rele ne sînt date de Dumnezeu ca încercări pentru arătarea bărbăției noastre, OC, IX, 5; ura față de —, OH, I, 1.

rădute, -a diavolului, OC, IX, 9; -a dracilor, OC, XXI, 12; -a oamenilor, OC, I, 6; IX, 5. 8; -a strămoșilor, OP, XI, 11; -tățile urîtorului de oameni, OC, XXI, 9; -a vrăjmașului, OC, V, 4; adîncul -tății, OH, III, 9; OP, VII, 8; cauza -tății, OH, VI, 7; cei răi care fac din bogăție instrumentul -tății lor, OP, XI, 10; creșterea -tății, OC, IX, 5; demonul -tății, OC, X, 7; depărtarea de — stă în puterea noastră, OC, IX, 5; diavolul este vas plin de toată -a, OC, IX, 8; diavolul este rău și făcător de -tăți, OC, XI, 1; duhurile -tății, OH, III, 9; IV, 7; OP, I, 6; OC, III, 4; IX, 9. 10; X, 3; XVI, 2;

învățăturile vechii -tății, OP, IX, II; invidia este o urmare a -tății diavolului, OC, XI, I; ispitele duhurilor -tății, OC, XII, 16; patimile -tății, OP, XIII, 4.

război, bogăția este pricina -boaielor, OC, VII, 7; nenorocirile -ului, OC, IX, 4;

răzbnare, -a insultei, OC, X, 2; -a pe dușmani, OC, VII, 9; dorința de —, OC, X, 2.

religie, -ia iudeilor, OC, XX, 2.

renaștere, -a întregii lumi, OP, VII, 2; -a sufletului, OC, XIII, 5; a doua — a omului, OP, VII, 6; nenumărate -ri ale lumii, OH, III, 8.

Rebeca, persoană biblică, OP, VIII, 1; istețimea -cii, OC, XII, 12.

rînduială, -la cu privire la înviere, OP, IX, 9; -la dată Ierusalimului, OC, XII, 2; -la din cer, OC, XXI, 5; -la întrupărie, OP, IX, 2, 8; -la lui Dumnezeu, OH, VII, 4; OP, VII, 1; OC, IX, 7; XI, 4; buna — bisericească, OP, IX, 11.

Roab, Ardazar, fiul lui —, împăratul din Saba, OP, XII, 2; sirienii lui —, OP, XII, 2.

roadă, -dele bune credințe, OC, XXI, 11; -dele cerului, OH, III, 8; — de mintuire, OC, XII, 5; -de duhovnicești, OP, XI, 5; desfătarea -delor credinței, OC, XVIII, 2.

rob, -i ai Stăpînului, OC, XXIV, 7; -i la oameni, OC, XIII, 3; gurile -ilor lui Dumnezeu, OC, VIII, 8; urechile -ilor lui Dumnezeu, OH, VII, 6.

robie, jugul de — a dușmanului, OP, XI, 3; jugul -i lui Hristos, OC, XIV, 1; stare de —, OH, VI, 7; umilinta -i, OC, XXIV, 6.

rod, -ul călătoriei pe pămînt, OC, XXI, 6; — de binefacere, OC, VI, 3; iatărnicia este — al invidiei, OC, XI, 6.

Rodan, rîu, OH, III, 6.

rodnicie, -a cuvîntului lui Dumnezeu, OP, V, 7.

Roma, cetatea împărătească —, OH, VIII, 7; cetățuia -mei, OH, VIII, 7.

roman, OC, XX, 2; minile -ilor, OC, IX, 4.

Roșie, Marea —, OH, IV, 3, 4.

rouă, -ua sufletului, OC, XIII, 2.

rugăciune, — continuă, OC, V, 4; — de mulțumire, OP, VIII, 1; — ni îndeeungate, OC, XII, 16; -a postitorului, OC, I, 6; -a profetului, OC, XII, 4; -ni stăruitoare, OP, XII, 5; -a tovarășului de viață și de masă, OC, VIII, 4; -a unită cu postul, OC, I, 6; casa de —, OP, V, 7; definiția -nii, OC, V, 3; îndatorirea -nii,

OC, VIII, 3; postul trimite -nile la cer, OC, I, 7; pricină de —, OC, V, 3.

Rusalii, ce sînt -le, OC, XIV, 8; praznicul -lor, OC, XIV, 8.

rușine, -a rănilor pricinuite de diavol, OC, XXI, I; -a scuipărilor, OC, X, 4; — veșnică, OP, V, 2; VIII, 8; OC, VII, 6; cîntece de —, OH, IV, 1; OC, XIV, 1, 8; XXII, 7; cuvînte de —, OP, VIII, 9; OC, XVIII, 3; pecetea -nii, OC, XXI, 3; privescarea urită a -nii, OC, X, 6; vorbe de —, OP, XIII, 3; OC, XXI, 8.

S

Sabat, OC, I, 7.

Sabelic, eretic, OC, XXIV, 2, 3; atacurile lui —, OC, XXIV, 1.

sabelieni, OC, XXIV, 1.

sabic, — arzătoare, OC, XIII, 2; — ascuțită, OC, XIX, 3; — cu două tăisuri, OC, XVI, 1; — de foc, OC, IX, 10; XIII, 2; -ia Duhului, OC, II, 3; -ia lui Dumnezeu, OP, VII, 1; Domnul este numit —, OP, IX, 5.

sad, omul -ul cel ceresc, OH, IX, 2.

Sador, preot, OP, II, 1.

Samaria, OP, VII, 6.

Samson, persoană biblică, OP, IV, 5; OC, I, 6; II, 6; povestirea faptelor lui —, OC, XVIII, 1.

Samuil, proroc, OC, II, 6; X, 6; mama lui —, OC, I, 6; moartea lui —, OC, XVII, 1.

Sardanapal, regele asirienilor, OC, XXII, 6.

Sardinia, Marea -iei, OH, IV, 4.

saian, OC, IX, 9, 10; XII, 5; XX, 4; — a fost inger, OC, IX, 8; — înseamnă potrivnic, OC, IX, 9; numele de —, OC, IX, 9; sensul cuvîntului —, OC, IX, 9.

Saul, regele iudeilor, OP, VIII, 1; OC, IV, 3; X, 6; XI, 3; XX, 4; XXII, 7.

Saurias, Ioab, fiul lui —, OP, XII, 2.

Savaot, Eloî —, OC, II, 6.

săgeată, -gețile invidiei, OC, XI, 4; -gețile înfocate ale diavolului, OC, XIV, 7; -gețile patimilor, OC, XIV, 8.

sămînță, — cerească, OC, VI, 3.

sănatate, — duhovnicească, OC, II, 1; -a sufletului, OH, IX, 4; OC, I, I; — trupescă, OP, V, 7; OC, XI, 5; -a trupului, OP, V, 7; XII, 5; XIII, 5; OC, IX, 5; definiția -tății, OH, IX, 4; vătămarea -tății, OC, XX, 1; virtutea este -a sufletului, OH, IX, 4.

săptămîndă, -ni de ani, OP, XIV, 5; trei -ni, OC, I, 7; șapte -ni de post, OC, XIV, 1.

sărac, — după Dumnezeu, OP, VIII, 5; grija de -i, OP, III, 6; împărțirea averilor la -i, OC, VII, 1; porunca de a vinde averile și a le da -ilor, OC, VII, 6; suferințele -ilor, OC, VI, 4, 8.

sărăcie, -ia de bună voie, OP, VIII, 5; -ia lui Hristos, OP, VIII, 5; OC, VII, 9; -ia unită cu evlavie, OC, XXIII, 3.

sărbătoare, haină de —, OC, XXIII, 2.

scaun, -ul ciumaților, OP, I, 6; — de judecată, OP, VIII, 8; -ul de judecată al lui Dumnezeu, OC, XXI, 5; -ul de judecată al lui Hristos, OC, IV, 6; -ele întâi-stătătoare ale profeților, OC, XIII, 8; douăsprezece -e, OP, IX, 12.

schimbare, — duhovnicească, OP, IX, 2; -a la învierea cea de obște, OH, VIII, 8; -bările stărilor sufletești, OH, II, 4; -a grabnică a celor omenesți, OH, VI, 10.

Scitia, părțile cele mai adânci ale -iei, OH, III, 6.

scop, — obștesc, OH, VIII, 4; -ul precis al creației, OH, III, 10; -urile urmărite de Scriptură, OH, II, 1; -ul vieții omenesți, OP, XI, 1; lumea aceasta a fost gândită de Dumnezeu pentru un — folositor, OH, I, 6.

scriere, -rile autorilor profani, OC, XXII, 3; -rile creștine, OC, XXII, 8; -rile poezilor și scriitorilor, OC, XXII, 4; interpret bun al -rilor poezilor, OC, XXII, 4.

scriitori, învățăturile -ilor, OC, XXII, 5; literatura -ilor eleni, OC, XXII, 1; lucrările -ilor profani, OC, XXII, 8; scrierile -ilor, OC, XXII, 4; trestie de —, OP, IX, 3.

Scriptură, -a cea de Dumnezeu insuflată, OC, VIII, 3; -a trebuie înțeleasă așa cum a fost scrisă, OH, IX, 1; adevărul în — este lipsit de cuvinte meșugite, OH, III, 8; adîncimea cuvintelor Sfintei -ri, OC, XII, 2; copii ale -rii, OH, IV, 5; concordanța cu Sfintele -ri, OC, XXIV, 4; cuvintele -rii sînt simple și ușor de înțeles, OH, II, 4; Dumnezeiasca —, OP, V, 1, 3; OC, XVIII, 5; harul cuvintelor -rii, OH, III, 1; interpretarea -rii, OH, III, 1; IX, 1; înțelesul adevărat al cuvintelor -rii, OH, I, 1; înțelesul celor scrise în —, OH, III, 4; mărturia -rii, OH, VI, 10; porunca -rii, OC, III, 4, 5; răstălmăcire a cuvintelor rii, OH, II, 4; scopurile urmărite de —, OH, II, 1; sensul -rii, OH, II, 2; OC, IX, 4; Sfînta —, OC, VIII, 5; XIII, 7; XXII, 2; simfonia -rii, OP, VIII, 7; simplitatea vorbirii -rilor, OP, IX, 4; șirul cuvintelor -rii, OH, VI, 8; tălmăcitor al cuvintelor Sfintei -ri, OC, XI, 5; tălmăcitorii -rii,

OH, IV, 5; textul -rii, OH, I, 5; V, 2; textul vechi al -rii, OH, V, 2; traducători ai -rii, OH, I, 6; voia -rii, OP, XI, 6.

scrișnire, -a dinților, OP, XI, 11.

seleucian, pasărea -ă, OC, VII, 5.

Semei, persoană biblică, batjocura lui —, OC, X, 5.

semen, păcatele -ilor, OC, V, 9.

Senaherim, împăratul asirienilor, OP, VII, 9.

serbare, -bări populare, OC, III, 5; legile -bărilor publice, OH, VI, 1.

Servonitis, lacul —, OH, IV, 4.

Sesostis, regele Egiptului, OH, IV, 3.

siat, -uri ademenitoare, OC, XVIII, 6; -ul apostolului Pavel, OC, IV, 2; -uri bune, OC, XXI, 6; -urile conducătorilor, OP, VII, 6; -ul Domnului, OP, VII, 7; -ul evanghelic, OP, VIII, 5; — isteț, OC, XII, 2; -ul lui Dumnezeu, OP, VII, 7; OC, XIII, 3; XVII, 3; — omenos, OC, XXI, 8; -urile neamurilor, OP, VII, 6; -ul necredincioșilor, OP, I, 3; -uri neînțelepte, OP, VII, 6; -urile părinților, OC, XII, 9; -uri rele, OC, VI, 5; — pierzător, OC, XX, 2; -urile proverbelor, OC, XII, 8; — rău, OC, VII, 9; -uri rele, OC, XIII, 7; -urile Siriei, OP, VII, 6; -ul șarpelui, OC, XIII, 3; — viclean, OC, VI, 2; XIII, 8; -urile viclene ale diavolului, OC, XIII, 6; locul tainic de — al inimii, OP, VIII, 3.

stîințenie, -ia botezului, OC, XIII, 7; -ia fecioriei, OP, VIII, 12; -ia postului, OC, II, 4; -ia sufletului, OC, XIII, 4; frică aducătoare de —, OP, VIII, 8; locul -ei, OP, V, I.

sînt, -nții au primit postul, OC, I, 5; -nții lui Dumnezeu, OP, VIII, 6; -nții, luminători ai sufletelor, OH, VI, 2; -nți mucenici, OC, XIX, 8; -nții plîngeau, OC, IV, 3; -nții sînt trup al lui Hristos și mîdlare în parte, OP, VIII, 11; adunarea sărbătorească a -nților, OP, X, 4; ceata -nților, OC, XIX, 2; lauda -nților, OC, XVIII, 2; moartea -nților, OC, XVII, 1; moștenirea -nților întru lumină, OH, II, 5; plînsul și lacrimile -nților, OC, IV, 4; pomenirea -nților, OC, XIX, 2; pomenirea vieții -nților, OC, XVIII, 2; povestirea vieții -nților, OC, XVIII, 2; săvîrșirea -nților, OC, XVII, 1; moartea -nților este somn, OC, XVII, 1; strălucirea -nților, OH, II, 8; viețuirea -nților, OP, X, 4.

sîrșit, — bun, OP, X, 1; OC, VI, 5; -ul căii, OC, XXI, 2; -ul călătoriei, OC, V, 3; -ul deosebit al vieții, OC, V, 5; -ul Domnului, OC, XX, 6; -ul fericit al vie-

- ții omenești, OP, X, 1; -ul lumii, OH, I, 3, 4; IX, 2; OP, X, 1; -ul nopții, OH, II, 8; -ul obștesc al universului, OH, V, 10; -ul păcatului este pieirea, OC, IX, 5; -ul veacurilor, OP, XII, 2; OC, XI, 4; -ul vieții, OC, IV, 3; VII, 8; XIII, 5; XXI, 2; Domnul este -ul auzirii, OP, VIII, 5; nu se poate închipui -ul timpului, OC, XXII, 8; nu se poate pune — sufletului nemuritor, OC, XXII, 8; perioada de la —, OH, I, 6; război fără —, OH, II, 4; vestire de mai înainte despre -ul și transformarea lumii, OH, I, 3.
- Sichem*, OP, XII, 3.
- sicilian*, Marea -ă, OH, IV, 4.
- Sidon*, OC, XVIII, 2; cuvintele văduvei din —, OC, VIII, 6.
- silabă*, -bele numelui lui Dumnezeu, OP, VII, 10; nici o — nu este de prisos din cuvintele cele inspirate de Dumnezeu, OH, VI, 11.
- Simah*, traducător al Vechiului Testament, OP, IX, 4.
- simbol*, -boluri ale botezului, OC, XIII, 2; -boluri tainice, OC, XIII, 4; smirna este — al îngropării Domnului, OP, IX, 9.
- Simeon*, dreptul, OP, XIII, 2; OC, V, 5.
- simplitate*, -a învățaturii duhovnicești, OC, XII, 7; -a vorbirii Scripturilor, OP, IX, 4.
- sinagogă*, -ga iudeilor, OP, V, 3.
- sinedriu*, OC, XVII, 2.
- Sion*, OP, III, 1.
- Siria*, împăratul -iei, OP, XII, 2; împăratul -iei, fiul lui Ader, OP, VII, 6; sfaturile -iei, OP, VII, 6.
- sirian*, OH, II, 6; OP, VII, 6; XII, 2; -ienii din Saba, OP, XII, 2; -ienii lui Roab, OP, XII, 2; Ader, împăratul -ienilor, OC, IX, 9; bărbat —, OH, II, 6.
- sirii*, popor din Asia, OH, VIII, 8.
- sîmbătă*, -betele pline de bucurie, OP, VIII, 9.
- singe*, -le crucii lui Hristos, OP, VIII, 5, 10; — de oaie, OP, XII, 3; -le dreptului, OP, XIV, 2; -le lui Hristos, OP, VIII, 14; XI, 4; XII, 3; -le Mielului celui nevinovat, OP, XII, 3; -le Unuia-Născut, OC, IV, 2; cinstitul — al Domnului Iisus Hristos, OP, XI, 4; credința în -le lui Hristos, OP, XI, 4; preț al omului este -le lui Hristos, OP, XIII, 3.
- slavă*, -va cea adevărată, OC, VII, 2; XX, 7; -a cea de jos, OC, VII, 2; -va cerească, OC, VIII, 9; -va cerului, OC, XI, 2; — de inger, OP, XII, 5; -va de la Dumnezeu, OC, XX, 7; -va deșartă, OC, XI, 6; -va deșartă a lumii acesteia, OC, XII, 13; -va din împărăția cerurilor, OC, V, 7; XIX, 4; -va Domnului, OC, XX, 3; -va dreptului, OP, VI, 7; -va Fiului, OC, XV, 2; -va împărătească, OC, III, 3; -va îngerilor, OC, XX, 7; -va lui Dumnezeu, OH, I, 8; III, 9; OP, VI, 1; VIII, 1, 9; XI, 3; OC, V, 3; IX, 2; XII, 3; XIII, 8; XX, 3; -va lui Dumnezeu Tatăl, OC, XVIII, 8; -va lui Hristos, OC, XX, 6; -va lumii, OP, IX, 2; X, 8; -va Mîngietorului, OC, XXIV, 7; -va omului, OH, V, 2; OC, XX, 1, 3; XXI, 1; -va Sfîntului Duh, OP, V, 2; -va strămoșilor, OC, XXII, 2; -va Tatălui, OP, VIII, 1; -va Unuia-Născut, OC, XVI, 1; -va veșnică, OC, VI, 3; XX, 6; -va Ziditorului, OH, III, 9; admirația pentru -va deșartă, OH, V, 6; contemplarea frumuseții -vei lui Dumnezeu, OP, XIV, 5; cununile -vei, OC, V, 2; Domnul -vei, OP, V, 3; dorința de -va dumnezeiască, OC, XX, 1; Dumnezeul -vei, OP, V, 3, 4; fața -vei lui Dumnezeu, OP, VIII, 11; frumusețea nespusă a -vei Ziditorului, OC, IV, 4; hulă împotriva -vei Unuia-Născut, OC, XVI, 4; împăratul -vei, OC, XXIII, 3; lumina -vei lui Dumnezeu, OP, VIII, 9; nădejdea -vei încununării, OC, IV, 3; nădejdea unei false -ve, OC, XX, 1; tainele din adîncul -vei bisericilor, OP, IX, 11.
- slăvire*, -a Domnului, OP, VIII, 3; -a lui Dumnezeu, OP, VI, 1; -a Stăpînului universului, OH, III, 9.
- slujbă*, — bisericească, OP, XII, 2; OC, V, 1; -ba botezului, OC, XIII, 5; -ba Creatorului, OH, IX, 2; -ba dumnezeiască, OP, VIII, 7; -ba lui Dumnezeu, OP, XIV, 1; -ba preînchipuitoare din legea veche, OC, I, 6; -ba tainică și adevărată, OC, I, 6; sfintele -be, OC, I, 6.
- slujire*, -a cea adevărată, OP, XIV, 5; -a de idoli, OC, VIII, 1; -a mică a cuvîntului, OH, VI, 11; treaptă de —, OP, VIII, 2.
- slujitor*, -ii altarului, OC, XVIII, 2; -ul bunului Dumnezeu, OC, VI, 2; -ii lui Dumnezeu, OP, XI, 8.
- smerenie*, -ia mintuitoare, OC, XX, 7; -ia vieții, OC, III, 6; pogorămîntul Domnului la -ia și la slăbiciunea firii omenești, OP, IX, 5; toate faptele Domnului ne învață -ia, OC, XX, 6; următor -ei lui Hristos, OC, XX, 7.
- smirnă*, -na este simbol al îngropării Domnului, OP, IX, 9; -na pentru îngroparea Domnului, OP, IX, 9.
- Soare* (Hristos), -le dreptății, OP, VI, 1; OC, VIII, 4; X, 5; OC, XII, 17; -le dreptății pe cruce, OC, V, 7.

soare (astru), facerea -lui, OH, IV, 5; V, 1; ființa -lui, OC, XXIV, 7; frumusețea -lui, OH, VI, 1; natura -lui, OH, III, 7; semne în —, OH, VI, 4; semnele date de —, OH, VI, 4.

Saba sirienii din —, OP, XII, 2.

Socrate, filosof grec — al lui Sofronisc, OC, XXII, 5; cuvîntul lui —, OC, XXII, 8.

Sodoma, OC, IX, 4; strigătul -mei, OP, VII, 8.

sodomit, OC, IX, 4.

sofism, descoperirea -elor, OC, XII, 6; vătămarea -elor, OC, XII, 8; verosimilitatea -elor, OC, XII, 7.

sofist, — egiptean, OC, XXII, 8; -ul Prodicos din Chios, OC, XXII, 4.

sofistică, OC, XII, 6.

Sofonia, profeția lui —, OP, XI, 1.

Sofronisc, Socrate al lui —, OC, XXII, 5.

Solomon, OH, II, 5; OP, I, 6; II, 8; V, 6; VI, 1; VIII, 1; XI, 11; OC, VI, 6; IX, 9; XI, 4; XII, 2. 4. 5. 8. 9. 10; XIV, 1; XVIII, 1; XX, 1; —, fiul lui David, OC, XII, 2; —, împăratul Ierusalimului, OC, XII, 2; cuvîntul lui —, OC, V, 8; cuvintele lui —, OC, V, 9; XI, 4; înțelepciunea lui —, OC, XII, 2; înțeleptul —, OC, XIII, 1; proverbele lui —, OH, VIII, 4; OC, XII, 2. 9; scrierile lui —, OC, XII, 1; XXI, 1.

Selon, legislator, poet și filosof grec, OC, XXII, 4; cuvintele lui —, OC, XXII, 4. 8; —, fiul lui Exicestid, OC, XXII, 8.

somn, aparițiile din timpul -ului, OH, IX, 1, ce este -ul, OP, VIII, 1; —, fratele morții, OC, I, 10; închipuirile din —, OH, IV, 1; OP, V, 3; moartea sfinților este —, OC, XVII, 1; voia -ului, OC, V, 4.

spor, — duhovnicesc, OP, III, 1.

stadion, — al mucenicilor, OC, XVIII, 1.

Stăpîn, (Dumnezeu), — înțelept, OC, V, 4, -ul obștesc, OC, XIX, 1; -ul tuturor, OC, III, 3; -ul universului, OP, IV, 5; XIII, 1; XIV, 1; bunuri ale -ului, OC, IX, 9; dărnicia -ului, OP, IV, 5; glasul -ului, OC, XXIII, 4; istorisirea minunilor -ului, OH, VII, 6; intrarea -ului, OC, I, 11; înțeleptul și bunul —, OC, IX, 3; înțelesul poruncilor -ului, OC, VII, 3; judecățile -ului, OC, XXI, 11; porunca -ului, OC, VIII, 8; semnul -ului, OC, XXI, 2; sinurile -ului, OC, XXI, 8; slăvirea -ului universului, OH, III, 9.

stăpînitor, -ii întinericului, OC, II, 1; -ul lumii, OC, XX, 2; -ul lumii acesteia,

OP, II, 2; -ii veacului acestuia, OP, II, 2; XI, 5; OC, XII, 3.

stea, -ele ale întregii lumi, OC, XIX, 8; -elele din zodiac, OH, VI, 5; buna rînduală a -etelor, OC, XV, 1; corurile -elelor, OP, XI, 8; OC, III, 6; Creatorul -elelor, OH, VI, 7; natura -elelor, OH, VI, 7.

stihie, facerea celor mai mari -ii ale lumii, OP, IX, 5.

strălucire, -rile argintului și aurului, OC, III, 6; -a înțelepciunii, OC, XII, 4; -a lui Dumnezeu, OP, X, 8; -a luminii, OH, II, 7; VI, 3; -a sfinților, OH, II, 8.

stricăciune, natură supusă -ii, OC, IX, 5.

strigăt, -ul dreptilor, OP, VIII, 12; — duhovnicesc, OP, VI, 7.

sulerință, -țele celor neputincioși, OC, VII, 1; -țele din iad nu au ca autor pe Dumnezeu, ci pe noi și libertatea voinei noastre, OC, IX, 3; -țe pentru credință, OC, V, 2; XI, 5; -țele săracului, OC, VI, 4. 8; eliberarea de -țele de pe pămînt, OC, IX, 3; ideea de —, OC, XVI, 3; măsura -țelor, OC, IX, 1; răbdarea în -țe, OC, VI, 1.

suflet, -ul animalului, OH, VIII, 2; -ele animalelor nu rămîn după descompunerea trupurilor lor, OH, VIII, 2; -ul, bunul cel nemîșcător, OH, VI, 10; -ele cinilor, OH, VIII, 2; -ul credinciosului, OC, VIII, 8; -ele dreptilor, OC, II, 8; -ul este nemuritor, OC, III, 3; -ul este simplu și spiritual, OC, XXI, 5; -ul, făcut după chipul Creatorului, OC, IX, 3; -ul ia chipul ocupațiilor noastre, OC, XX, 7; — iubitor de Dumnezeu, OC, XV, 1; -ul lui Hristos, OC, XXIII, 4; -ul nu poate fi definit, OC, III, 7; -ul unit cu Dumnezeu prin dragoste, OC, IX, 6; — virtuos, OC, VI, 6; averea dreptului este -ul lui, OC, VIII, 5; bătrîn la — este omul desăvîrșit în înțelepciune și pricepere, OC, XII, 13; cămăruțele -ului pentru păstrarea cunoștințelor, OC, III, 7; criteriile de judecată ale -ului, OP, XIII, 4. 5; cultivarea -ului, OC, XXII, 2; curățenia -ului, OC, XIII, 3; curățirea -ului, XXII, 7; cum este -ul necuvîntătoarelor, OH, IX, 3; Cuvîntul, doctorul -elor, OC, III, 4; desăvîrșirea -ului, OC, XII, 1; despărțirea -ului de trup, OP, XIV, 2; Doctorul -elor, OP, XI, 1; dragostea trupului pentru —, OC, III, 7; facultățile -ului, OC, XII, 14; ființa -ului, OC, III, 7; fructul -ului este adevărul, OC, XXII, 2; frumusețea -ului, OH, VI, 10; OP, VI, 5; furtuni provocate de patimile -ului, OC, XII, 15; gustul duhovnicesc al -ului, OC, XII,

14; haina -ului, OP, IX, 11; hrana -ului, OH, III, 1; OC, II, 2; XII, 4; invidia este cea mai pierzătoare patimă în -ele oamenilor, OC, XI, 1; iscusința -ului, OC, XIX, 2; împărăteasa, adică -ul logodit cu Mirele-Cuvintul, OP, IX, 9; înălțimea -ului, OC, IV, 2; închisoarea -ului, OP, VI, 6; înverșunarea și cruzimea -ului, OC, XVIII, 2; legătura strânsă a -ului cu Dumnezeu-Cuvintul, OC, XII, 1; libera voință a -ului, OC, V, 3; lumea aceasta este o școală, loc de învățătură ale -elor ominești, OH, I, 5; marele Doctor al -elor, OC, VII, 1; mîntuirea -elor, OH, IX, 3, 5; necunoașterea lui Dumnezeu este moartea -ului; nu se poate pune sfîrșit -ului nemuritor, OC, XXII, 8; păcatul este boala -ului, OC, V, 9; pămîntul este -ul animalelor, OH, VIII, 2; partea ascultătoare a -ului, OC, XII, 14; partea conducătoare a -ului, OP, V, 3; VII, 1; X, 5; OC, III, 7; partea pătimașă a -ului, OP, IX, 5; OC, III, 6; partea rațională a -ului, OC, III, 6; X, 5; partea spirituală a -ului, OC, IV, 2; partea -ului înclinată spre păcat, OC, III, 1; pasiunile cele de neapărată trebuință ale -ului, OC, IV, 5; postul este talisman al -ului, OC, I, 6; purtarea de grijă de —, OC, I, 1; XVIII, 3; puterea rațională a -ului, OC, III, 2; rănilor -ului, OC, XXI, 8; răscumpărarea -ului, OP, XI, 3; răul este o boală a -ului, OH, IX, 4; renașterea -ului, OC, XIII, 5; sănătatea -ului, OC, I, 1; sfințenia -ului, OC, XIII, 4; simțul tactil al -ului, OC, XII, 14; simțurile -ului, OC, XII, 4; starea de copilărie, de tinerețe și de bătrînețe a -ului, OC, XII, 13; trupul, vehicul al -ului în această viață, OC, XXI, 5; turburările pricinuite de trup -ului, OC, XXII, 7; virtutea este sănătatea -ului, OH, IX, 4.

Sunamitidă, OC, I, 6.

Ș

șarpe, amenințarea adresată -lui se referă la diavol, OC, IX, 9; cuvintele spuse de Dumnezeu, -lui, OC, IX, 9; dușmănia față de —, OC, IX, 9; sfatul -lui, OC, XIII, 3; viclenia -lui, OP, VI, 5; OC, IX, 10.

școală, -la dumnezeiască, OC, XVIII, 2; întreaga fire este o — a virtuții, OC, XXI, 5; lumea aceasta este o — de învățătură a sufletelor ominești, OH, I, 5. *știință*, -ta cea adevărată, OH, II, 6; -ta lucrurilor dumnezeiești, OC, XII, 3; -ta lui Dumnezeu, OH, II, 2; IX, 6; -ta medicală, OH, V, 4, 9; OP, VIII, 8; OC, XII, 4.

T

Tabor, Muntele —, OP, IX, 5.

taină, -na creștină, OH, VIII, 6; -na cuvintelor, OP, X, 1; -nele din adîncul slavei bisericești, OP, IX, 11; -ne dumnezeiești, OP, II, 8; X, 1; -nele învierii, OP, VII, 2; VIII, 13; -na învierii Domnului, OP, II, 3, 4; -nele mîntuirii, OC, XII, 4; cunoașterea -nelor, OC, XIV, 1; cuvintele cele de —, OH, II, 8; cuvinte pline de —, OC, XXII, 2; înțelepciunea lui Dumnezeu întru —, OC, XII, 3; învățătură de —, OC, XXII, 2; locurile de —, OP, IX, 11.

talant, -nții lui Pitios din Misia, OC, XXII, 8; trei -nți, OC, XXII, 5; zece -nți, OC, VII, 5; zece mii de -nți, OC, XIII, 3.

Tamara, persoană biblică, OP, VIII, 12.

Tanaïs, fluviul —, OH, III, 6.

Tars, oraș în Cilicia, OP, V, 3.

Tarte, riul —, OH, III, 6.

Tatăl (Dumnezeu-Tatăl), — are identitate cu Fiul, OC, XXIV, 3; —, Care este în ceruri, OP, V, 2; VIII, 11; XI, 9; OC, XXIV, 1; — Domnului nostru Iisus Hristos, OC, XXIV, 7; — este infinit, OC, XVI, 4; — este rădăcina și izvorul Fiului și al Sfîntului Duh, OC, XXIV, 4; — este unul, OC, XV, 3; — Fiul și Sfîntul Duh sînt într-o singură ființă și într-o singură fire, OC, XV, 3; — luminii celei adevărate, OH, II, 8; —, principiul tuturor, cauza existenței existențelor, rădăcina a tot ce este viu, OC, XV, 2; asemănarea Fiului cu —, OC, XXIII, 4; caracteristicile -ui, OC, XV, 2; chipul -ui, OC, XXIII, 4; comuniunea de fire între — și Fiul, OC, XV, 2; Cuvîntul, odrasla desăvîrșită a -ui, OC, XXIV, 4; deoființimea -ui cu Fiul, OC, XXIV, 4; Dumnezeu și —, OP, XI, 1; Duhul Sfînt este acolo unde este Fiul și unde este —, OC, XV, 3; Duhul porcede din —, OC, XXIV, 7; egalitatea Fiului cu —, OC, XXIV, 2; ființa -ui, OC, XXIV, 4; firea -ui, OC, XXIV, 3; Fiul a ieșit din —, OC, XXIV, 7; Fiul a ieșit din — prin naștere, OC, XXIV, 7; Fiul dintru început există împreună cu —, OC, XXIV, 4; Fiul este pecete și chip al -ui, OC, XV, 2; Fiul împreună cu —, OH, IX, 6; Fiul are în chip firesc pe cele pe care le are —, OC, XV, 2; Fiul născut din —, OC, XV, 2; Fiul și —, OC, XV, 2; identitate între — și Fiul, OC, XXIII, 4; ipostasul -ui și Fiului sînt surori, OC, XXIV, 4; însușirea de —, OC, XXIII, 4; înțelegerea lui Dumnezeu —, OP, XI, 6; legătura în afară de timp a Fiului cu —,

- OC, XVI, 3; nașterea Fiului din —, OC, XV, 2; nașterea imposibilă a Cuvîntului din —, OC, XVI, 3; numele -ui și al Fiului și al Sfîntului Duh, OP, V, 3; o singură ființă în — și Fiul, OC, XXIV, 3; puterea -ui, OP, V, 5; raportul dintre — și Fiul, OC, XXIV, 4; raportul dintre — și Fiul și Duhul, OC, XXIV, 4; slava lui Dumnezeu —, OC, XVIII, 8; slava -ui, OP, VIII, 1; unitatea Duhului cu Fiul și cu — în ce privește firea, OC, XXIV, 6; Unul-Născut din —, OC, XV, 2; veșnica putere și Dumnezeire a -ui, OC, XXIV, 2.
- tată* (altul decît Dumnezeu-Tatăl), — iubitor de copii, OC, XXI, 10; -l minciunii, OC, VII, 7; -l orfanilor, OC, VII, 1.
- tăcere*, -a este leacul la întrebarea despre ființa lui Dumnezeu, OC, XXIII, 4.
- tăgadă*, -da iudaică, OC, XXIV, 1.
- tăgăduire*, -a existenței lui Dumnezeu, OC, IX, 2.
- tăiere-împrejur*, OH, IX, 6; OC, XIII, 2.
- tălmăcitor*, — al cuvintelor dumnezeiești, OC, XI, 5; -i ai Scripturii, OH, IV, 5; -ii de vise, OH, IX, 1.
- Teba*, oraș în Egipt, OH, IX, 3.
- templu*, -l idolilor, OC, II, 7; XIV, 8; -l lui Dumnezeu, OC, XIV, 8; XXIV, 5; trupul este — al Sfîntului Duh, OC, XXIV, 5; zidirea -lui din Ierusalim, OC, XII, 2.
- Teognis*, poet grec, cuvîntele dascălului —, OC, XXII, 8; versurile lui —, OC, XXII, 4.
- teolog*, OC, XV, 3.
- teologie*, -ia predată de evanghelistul Ioan despre Unul-Născut, OC, XVI, 4; -ia Unuia-Născut, OC, XVI, 3; în istoria creației este semănată în chip tainic dogma —i, OH, VI, 2; învățarea -i, OP, V, 6; lumina -i, OH, IX, 6; predica -i, OH, IX, 6; primele principii ale -i, OP, V, 6.
- Tesalonic*, piatră de —, OC, VII, 2.
- tesaloniceni*, OC, IV, 1.
- Testament*, -ul cel dintîi, OP, VII, 7; Noul —, OP, IV, 5; OC, VIII, 5; Vechiul —, OP, IV, 5; VII, 2; OC, VIII, 5; exemple de iubire frățească în Vechiul și Noul —, OC, VIII, 8; istoria Vechiului —, OC, XII, 12; rînd adăugat în —, OC, VII, 8.
- text*, -ul ebraic, OH, IV, 5; OP, IX, 4; — neautentic, OH, IV, 5; -ul Scripturii, OH, I, 5; V, 2; -ul vechi al Scripturii, OH, V, 2.
- Timotei*, apostol, OC, XXII, 5; epistola către —, OP, VI, 1.
- timp*, -ul are măsură și semne, OH, II, 8; — de pace, OC, I, 6; — de război, OC, I, 6; -ul de secetă și foamete, OC, VIII, 7; -ul este foarte lung și fără bătrînețe, OC, XXII, 8; -ul patimilor Domnului, OP, V, 5; VII, 6; -ul se duce, OC, VIII, 7; -ul venirii Domnului, OP, XII, 4; -ul viitor, OP, XII, 2; categoriile -ului, OC, XVI, 2; cercetarea amănunțită a -ului, OH, VI, 5; cînd a luat ființă -ul, OH, I, 5; Creatorul -ului, OC, XVI, 2; facerea cerului și a pămîntului s-a făcut într-o clipită și în afară de —, OH, I, 6; facerea lumii a început în —, OH, I, 3; începutul -ului nu-i -ul și nici cea mai mică parte de —, OH, I, 6; legătura în afară de — a Fiului cu Tatăl, OC, XVI, 3; lumea a luat ființă fără scurgere de —, odată cu voința lui Dumnezeu, OH, I, 6; perioadele -ului, OC, XXI, 2; prima mișcare în —, OH, I, 6; starea e mai presus de —, veșnică, OH, I, 5.
- tinerețe*, -a sufletească, OC, XVIII, 5; a doua —, OC, XXI, 12; floarea -ții, OC, XIII, 5; XIV, 7; păcatele -ții, OC, VIII, 2; pedagogul -ții, OC, I, 7; puterile -ții, OP, IX, 1; starea de — a sufletului, OC, XII, 13; ușurătatea -ții, OH, IX, 5.
- Tir*, oraș în Fenicia, OP, IX, 10.
- Tireniană*, Marea —, OH, IV, 4.
- Titon*, personaj troian, bătrînețea lui — OC, XXII, 8.
- tinăr*, -ul din Evanghелie, OC, VII, 1; — la suflet este omul desăvîrșit în virtute, OC, XII, 13; cei trei tineri din Babilon, OP, V, 6; OC, I, 6; IV, 3.
- toiag*, — făcător de minuni, OC, VIII, 2; -ul lui Dumnezeu, OP, IX, 7.
- Toma*, apostol, OP, VI, 3.
- tradiție*, OP, VIII, 1; OC, XXIV, 6; -ia botezului, OC, XXIV, 5.
- traducător*, -i ai Scripturii, OH, I, 6; -ii Psaltirii, OP, XII, 4.
- Treime*, OC, XV, 3; dumnezeiasca și fericită —, OH, II, 6; cele trei persoane ale Sfîntei -mi, OC, XXIV, 5; credința în —, OC, XIII, 3; persoanele -mii, OC, XXIV, 7; relațiile dintre persoanele Sfîntei -mi, OC, XXIV, 6.
- tristețe*, -a cea după Dumnezeu, OP, I, 2; -a păcătoșilor, OC, XIII, 8; dragostea de —, OC, IV, 5; negura -ții, OC, XXI, 10.
- trîmbiță*, -țele lui Dumnezeu, OC, XIV, 1.
- trîndăvie*, -ia este început al facerii de rău, OH, VII, 5.

- troleu*, — al credinței în Dumnezeu, OC, XIX, 8.
- tron*, -urile apostolilor, OC, XIII, 8; locurile întâi-stătătoare ale -urilor, OC, XV, 1.
- truție*, -ia fariseilor, OC, VII, 1.
- trup*, -ul Bisericii lui Hristos, OP, VI, 1; -ul cel purtător de Dumnezeu, OP, X, 4; XII, 4; -urile celor trei tineri din Babilon, OC, I, 6; — desăvârșit, OP, IX, 1; -ul Domnului, OP, VI, 1; VIII, 6; IX, 8; OC, I, 9; IV, 5; -ul Domnului este adevărată mâncare, OP, VIII, 6; — duhovnicesc, OP, IX, 2; OC, IV, 6; -ul este muritor, OC, III, 3; -ul este templu al Sfântului Duh, OC, XXIV, 5; -urile iubitorilor de Hristos erau pline de răni, OC, XVIII, 2; -ul lui Daniil, OC, I, 7; -ul lui Hristos, OP, VI, 1; -ul morții, OP, VIII, 14; -ul sănătos al Bisericii, OH, V, 5; — sufletesc, OC, IV, 6; -ul vehicul al sufletului în această viață, OC, XXI, 5; alcătuirea -ului omenesc, OP, VI, 1; Biserica este — al Domnului, OP, IX, 5; construcția -ului omenesc, OH, VI, 1; Cuvîntul lui Dumnezeu unit cu -ul, OP, IX, 5; Cuvîntul s-a făcut —, OC, V, 7; desfacerea -ului, OC, IX, 7; despărțirea sufletului de —, OP, XIV, 2; dragostea de —, OC, IV, 2; frumusețea -ului, OP, V, 5; IX, 2, 4; OC, III, 5; VIII, 8; XI, 1; XX, 1; XXI, 1; grija de —, OC, IX, 9; XXII, 8; ispitele -ului OP, X, 8; Israil cel după —, OP, XI, 6; înrobirea -ului, OC, XIII, 7; omul este spirit unit cu -ul, OC, XXI, 5; patimile -ului, OH, I, 1; IX, 2; OP, I, 2; VIII, 3; XI, 8; OC, III, 4, 7; IV, 2; V, 7; pieirea -ului, OP, IX, 7; sfinții sînt — al lui Hristos și mădulare în parte, OP, VIII, 11; venirea Domnului în —, OP, VIII, 12; venirea în — a Fiului, OC, XV, 2.
- turmă*, -ma cea cuvîntătoare, OP, V, 2; -ma lui Dumnezeu, OH, II, 4; întâi-stătătorii -mei lui Hristos, OP, V, 2; staulul -mei lui Hristos, OC, XXI, 9.
- Ț**
- țară*, -ra celor vii, OP, XIV, 5.
- U**
- ucenic*, -i ai postului, OC, II, 5; — al lui Hristos, OC, XX, 7; -i ai Cuvîntului, OC, III, 4; -ii au cunoscut frumusețea lui Dumnezeu-Cuvîntul OP, IX, 5; -ii diavolului, OC, XVI, 1; XX, 2; -ii Domnului, OP, VI, 4; VIII, 12; OC, XXIII, 3; -ii Duhului, OC, XVI, 1; -ii lui Hristos, OP, VIII, 2, 5; OC, IX, 10; XIX, 7; XX, 6; -ul lui Pitagora, OC, XXII, 7; Clinias, -ul lui Pitagora, OC, XXII, 3.
- ucidere*, — de frate, OC, XI, 3; — de oameni, OC, X, 1; XI, 3; -a lui Hristos, OC, XX, 2; -a părinților, OC, XII, 8.
- Ulise*, erou troian, OC, XXII, 2, 4; —, generalul cefalenilor, OC, XXII, 4.
- umbră*, legea este -ra bunătăților viitoare, OP, VIII, 9.
- undiță*, -ta morții, OC, VII, 7; -ta vicleniei, OC, XXI, 1; plăcerea este o — a diavolului, OC, XIII, 5.
- unealtă*, -nelte de chinuire, OC, XVIII, 5; -nelte de desfrîu, OC, XIV, 1; -ta diavolului, OC, IX, 9; -ta este vrednică de milă, OC, X, 6.
- uneltire*, -a demonilor, OP, XIII, 3.
- ungere*, — sfință, OC, I, 2; — preînchipuitoare, OP, IX, 8.
- unire*, -a cu Dumnezeu, OP, X, 4; -a credinței, OC, XIX, 1; -a desăvârșită dată de dragoste, OC, XIX, 2.
- unitate*, -a Duhului cu Fiul și cu Tatăl în ce privește firea, OC, XXIV, 6; -a Dumnezeirii, OC, XXIV, 2, 4; principiul -tății, OC, XXIV, 4.
- univers*, -ul va fi ars prin foc, OH, III, 6; Arhitectul -ului, OH, VI, 1; cauza creării -ului, OH, I, 2; celui de al doilea cer i s-a dat o întrebuintare deosebită în —, OH, III, 3; centrul -ului, OH, I, 10; Creatorul -ului, OH, III, 9; VI, 2; Conducătorul -ului, OC, VIII, 2; Cuvîntul, făcătorul -ului, OP, VII, 4; desăvîrșirea -ului, OH, III, 5; Dumnezeu -ului, OH, III, 6; OP, XIV, 1, 5; Dumnezeu, Creatorul -ului, OH, I, 3, 4; OC, VIII, 2; Conducătorul -ului, OC, VIII, 5; existența întregului —, OH, I, 7; Făcătorul -ului, OH, II, 7; OC, VII, 5; frumusețea -ului OH, IV, 1; idee vrednică de măreția Dumnezeului -ului, OH, VI, 11; înțelepciunea Cîrmuitorului -ului, OH, III, 7; înțelepciunea Creatorului -ului, OH, II, 2; marginile -ului, OH, I, 10; Meșterul -ului, OC, V, 3; mijlocul -ului, OH, III, 5; pieirea -ului, OH, III, 5; prea înțeleptul Meșter al -ului, OC, XXI, 5; sfîrșitul obștesc al -ului, OH, V, 10; slăvirea Stăpînului -ului, OH, III, 9; Stăpînul -ului, OP, IV, 5; XIII, 1; XIV, 1; temelia creației -ului, OH, I, 2; Ziditorul -ului, OH, II, 2.
- untdelemn*, -ul bucuriei, OP, IX, 3.
- Unul-Născut*, OP, IX, 2; XII, 3; OC, XVI, 3; XXIV, 1; — din Tatăl, OC, XV, 2; — Fiul, OP, V, 5; dovezile lămurite despre —, OH, III, 4; Dumnezeirea

Unuia-Născut, OP, V, 2; OC, XV, 2; hulă împotriva slavei Unuia-Născut, OC, XIV, 4; ideea Unuia-Născut, OH, III, 2; înălțimea Unuia-Născut, OP, IX, 7; singele Unuia-Născut, OC, IV, 2; slava Unuia-Născut, OC, XVI, 1; teologia predicată de evanghelistul Ioan despre —, OC, XVI, 4; teologia Unuia-Născut, OC, XVI, 3.

ură, — față de rău, OH, I, 1; ura păcatului, OC, X, 5.

ureche, -chile Domnului, OP, VIII, 1; -chile Ierusalimului, OC, II, 1; -chile inimii, OP, VIII, 3; -chi moarte, OC, XIV, 2; -chile robilor lui Dumnezeu, OH, VII, 6.

urgie, -ia lui Dumnezeu, OP, VI, 4; definiție, OP, VI, 4; deosebirea între minie și —, OP, VI, 4.

urîțenie, -ia patimilor, OC, V, 8; -ia viciului, OC, III, 7.

urmă, -mele înțelepciunii Creatorului, OH, IX, 4; -mele păcatelor, OP, VIII, 4; XI, 2.

V

Valentin, eretic, OP, XI, 7.

valentinieni, adepții lui Valentin, OH, II, 4.

vas, — al miniei este omul care primește în el orice lucrare a diavolului, OC, IX, 5; -e ale miniei gătite spre pieire, OC, IX, 5; -e de aur, argint, de lut și de lemn, OC, III, 4; IX, 5; — de aur este acela care are o viațuare curată și lipsită de viclenie, OC, IX, 5; — de lemn este acela care se întinează lesne cu păcatul și ajunge materie pentru focul veșnic, OC, IX, 5; — de lut, OC, IX, 7; — de lut este omul care gîndește cele pămîntești și se sfarmă cu ușurință, OC, IX, 5; -ele sfinte, OP, IX, 11; diavolul este — plin de toată răutatea, OC, IX, 8.

Vavilon, vezi Babilon.

vădire, -a păcatelor, OP, VIII, 14.

văduvă, cuvintele -vei din Sidon, OC, VIII, 6; pîinea -vei, OC, XXIII, 4; suspinele -vei, OC, VII, 6.

văpaie, -ia cuptorului, OC, I, 6, 9; -ia gheenei, OC, XXI, 8.

veac, -ul acesta este o măsură a lumii, OP, VIII, 9; boierii -ului acestuia, OP, X, 3; creația este posterioară -urilor, OC, XVI, 3; fericita viațuare în -ul ce va să fie, OP, XI, 1; icoana -ului, OH, II, 8; întrebătorul -ului acestuia, OC, XVII, 2; înțelegerea -ului ce va să fie, OC, XII, 13; înțelepciunea -ului acestuia,

OC, XII, 3; învățătura Duhului este comoară bună pentru -ul ce va să fie, OH, III, 1; multe -uri, OH, II, 8; nașterea din nou a -ului, OH, I, 4; odihna -ului ce va să fie, OH, II, 8; sfîrșitul -urilor, OP, XII, 2; stăpînitorul -ului, OP, II, 2; stăpînitorii -ului acestuia, OP, XI, 5; OC, XII, 3; sfîrșitul -ului, OC, XI, 4; succesiuni de -uri, OH, II, 8; unicitatea -ului, OH, II, 8; zilele -ului acestuia, OP, VI, 4.

vedenie, -iile din visuri, OC, XI, 4; — îngerească, OC, XVIII, 7.

Veniamin, —, fiul bătrîneților lui Iacov, OC, VIII, 8; Iosif a plîns pe —, OC, VIII, 8.

venire, -a arătată a Domnului la judecată, OP, VIII, 11; -a Duhului, OC, XV, 3; -a Duhului Sfînt, OC, XIV, 8; -a în trup a Domnului, OP, I, 2; VIII, 12; OC, XV, 2; -a Judecătorului, OC, VIII, 9; -a lui Hristos, OC, XX, 4; -a lui Hristos în trup, OP, I, 2; -a Mirelui, OC, XII, 6; -a slăvită a lui Hristos, OP, IX, 5; OC, VII, 6; a doua —, OC, XXI, 12; timpul -rii Domnului, OP, XII, 4.

Veseleil, persoană biblică, înțelepciunea lui —, OH, I, 5; OC, XXIV, 7.

veselie, -ia dreptilor, OC, XIII, 8; — duhovnicească, OH, II, 5; -ia fericirii ome-nești, OH, V, 2; — îngerească, OC, IV, 7; -ia ospătului Mirelui, OC, II, 8; -a sufletelor, OH, VIII, 8; OC, IV, 1.

vestire, — mai dinainte despre sfîrșitul și transformarea lumii, OH, I, 3.

veșmînt, -mintele lui Hristos, OP, IX, 9.

veșnicie, -ia răsplătilor, OC, XVII, 1.

Vias, unul din cei șapte înțelepți ai Greciei, fiul lui —, OC, XXII, 8.

viață, -ța reală este Hristos, OP, VIII, 9; -ța ce va să fie, OH, II, 8; OP, II, 2; -ța de dincolo, OC, I, 9; XXII, 2; -ța Dum-nezeirii, OC, XXIV, 2; -ța este un rîu care curge continuu, OC, XXI, 11; -ță în Hristos Iisus, OP, XIV, 5; -ța îngerilor, OC, IV, 4; -ța îngerească, OC, I, 3; IV, 4; -ța nici unui om nu-i fericită de la un capăt pînă la altul, OC, XXI, 11; -ța omului este de origine dumnezeiască, OC, III, 8; -ța paradisiacă, OC, IX, 9; -ța veșnică, OP, V, 4; X, 4; OC, VII, 1, 4; VIII, 7; XIX, 7; XX, 1, 2; XXII, 8; -ța viitoare, OH, VI, 1; OP, V, 1; OC, VII, 3; -ța viitoare în Hristos, OC, XX, 3; -ța virtuoasă, OP, I, 4; V, 2; VIII, 10; IX, 11; bunătățile vieții de dincolo, OC, XXII, 2; desfătarea vieții veșnice, OC, XI, 7; dobîndirea vieții veșnice, OC, VII, 7; Hristos este însăși -ța, OP, XI, 4; Hristos, -ța

noastră, OP, VIII, 9; Judecătorul vieții omenеști, OC, XXI, 12; legea Duhului vieții, OC, XV, 3; pomul vieții, OC, IX, 10; XIII, 2; pomenirea vieții sfinților, OC, XVIII, 2; porțile intrării în cealaltă —, OC, XXI, 2; porunca vieții, OP, VIII, 9; răstimpurile și stațiunile vieții, OC, XXI, 2; scopul vieții omenеști, OP, XI, 1; sfîrșitul fericit al vieții omenеști, OP, X, 1; sfîrșitul vieții, OC, IV, 3; VII, 8; XXI, 2; viețuirea în Hristos este — adevărată, OP, VIII, 9; virtutea vieții, OC, X, I.

viciu, îndreptarea -iilor, OC, XII, I; neexperimentarea -lui, OC, XII, 11; săvîrșirea -lui, OH, VI, 7; urîtenia -lui, OC, III, 7.

viclenic, -ia diavolului, OC, XVIII, 5; -ia șarpelui, OP, VI, 5; OC, IX, 10; XII, 12; definiția -i, OC, XII, II; undița -i, OC, XXI, 1.

vierme, -le cel veșnic, OC, XIII, 5; -le înveninat, OC, III, 6.

viețuire, -a cu închinătorii de idoli, OC, XVIII, 2; -a din rai este o imagine a postului, OC, I, 3; -a după Dumnezeu, OP, I, 4; — evanghelică, OC, IV, 2; XIII, 7; -a în Hristos este viață adevărată, OP, VIII, 9; -a sfinților, OP, X, 4; fericita — în veacul ce va să fie, OP, XI, I.

vin, -ul cel duhovnicesc, OP, VII, 5; -ul, darul lui Dumnezeu, OC, XIV, 1; după potop a apărut -ul, OC, I, 5.

virtute, -a este bunul care nu se pierde, OC, XXII, 4; -a este sănătatea sufletu-

lui, OH, IX, 4; -a se săvîrșește prin liberă alegere, nu prin constrîngere, OC, IX, 7; -a stă în puterea noastră, OC, XI, 5; frumusețea -ții, OC, III, 3; întreaga fire este o școală a -ții, OC, XXI, 5. *vis*, împlinirea -elor, OC, XI, 4; tălmăcitori de -e, OH, IX, I; vedeniile din -e, OC, XI, 4.

viță, -ța cea adevărată, OP, VII, 5; Domnul este numit —, OP, IX, 5.

vișel, -ul făcut de iudei, OP, V, 5; -ul Libanului, OP, V, 5.

voință, -ța liberă, OH, VI, 7; OC, IX, 6. 7. 8; XII, II; XIII, I; -ța liberă este unul din titlurile de glorie ale ființelor înzestrate cu rațiune, OC, IX, 6; -ța lui Dumnezeu, OH, I, 2. 7; II, 7; OP, VI, 4. 5. 6; VII, 6; OC, XII, 17; diavolul avea libertatea -ței, OC, IX, 8.

vrajitoare, descîntecele -lor, OH, VI, II.

Z

zeu, -ul războiului, OC, XVIII, 3; adulatele, amorurile, împreunărilor zeilor, OC, XXII, 2.

Zeus, OC, XXII, 8; — , corifeul și șeful tuturor zeilor, OC, XXII, 2; destrăbălările lui —, OC, XXII, 2.

zodiac, secțiuni ale -ului, OH, VI, 7; stele din —, OH, VI, 5.

zodie, -a berbecului, OH, VI, 6; -a cum-penei, OH, VI, 6; -a scorpiionului, OH, VI, 6; -a taurului, OH, VI, 6.

CUPRINSUL

	Pag.
<i>Prescurtări</i>	5
<i>Introducere</i>	7
A. Viața Sfintului Vasile cel Mare	7
B. Opera Sfintului Vasile cel Mare	33
I — Omilii la Hexaemeron	69
Omilia I	71
Omilia a II-a	84
Omilia a III-a	97
Omilia a IV-a	111
Omilia a V-a	119
Omilia a VI-a	132
Omilia a VII-a	147
Omilia a VIII-a	157
Omilia a IX-a	170
II — Omilii la Psalmi	181
I Omilie la Psalmul I	183
II Omilie la Psalmul VII	193
III Omilia I la Psalmul XIV	206
IV Omilia a II-a la o parte din Psalmul XIV	214
V Omilie la Psalmul XXVIII	222
VI Omilie la Psalmul XXIX	236
VII Omilie la Psalmul XXXII	245
VIII Omilie la Psalmul XXXVI	261
IX Omilie la Psalmul XLIV	283
X Omilie la Psalmul XLV	299
XI Omilie la Psalmul XLVIII	309
XII Omilie la Psalmul LIX	325
XIII Omilie la Psalmul LXI	331
XIV Omilie la Psalmul CXIV	339
III — Omilii și cuvântări	345
Omilia I despre post	347
Omilia a II-a despre post	358
Omilia a III-a la cuvintele «Ia aminte de tine însuși»	365
Omilia a IV-a, despre mulțumire	376
Omilia a V-a, la mucenița Iulia	386
Omilia a VI-a, la cuvintele Evangheliei după «Strica-voi ținutele mele și mai mari le voi zidi»	399

	Pag.
Omilia a VII-a	409
Omilia a VIII-a	422
Omilia a IX-a	434
Omilia a X-a	448
Omilia a XI-a	458
Omilia a XII-a	467
Omilia a XIII-a	488
Omilia a XIV-a	500
Omilia a XV-a	510
Omilia a XVI-a	515
Omilia a XVII-a	520
Omilia a XVIII-a	524
Omilia a XIX-a	534
Omilia a XX-a	543
Omilia a XXI-a	552
Omilia a XXII-a, Către tineri	566
Omilia a XXIII-a	583
Omilia a XXIV-a	589
Indice Scripturistic	600
Indice real și onomastic	614
Cuprinsul	650

Digitally signed by Apologeticum
DN: cn=Apologeticum, c=RO, o=Apologeticum, ou=Biblioteca
teologica digitala, email=apologeticum2003@yahoo.com
Reason: I attest to the accuracy and integrity of this document
Location: Romania
Date: 2005.08.10 15:18:32 +03'00'

Redactor : CORNELIU ZĂVOIANU
Tehnoredactor :
Preot (ierom.) VARTOLOMEU BOGDAN

Dat la cules 20.V.1984. Bun de tipar 20.II.1986.
Format 16/70×100 legat 1/1 p. Coli de tipar 40,75.
Comanda Nr. 175.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE
MISIUNE AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE